

I 28220

anale de istorie

anul XXXV

1

1989

1930

- JUL. 2005

1111 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XXXV

1

1989

SUMAR

NICOLAE CEAUȘESCU : Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești. 28 noiembrie 1988 3

SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI A ÎNDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE

Scrisoarea omagială a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România 43

Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU 48

SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI A ÎNDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE

Scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei ELENA CEAUȘESCU 56

Hotărîre-decret a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România privind conferirea Titlului de Onoare Suprem „EROU AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA” tovarășei ELENA CEAUȘESCU 60

Cuvîntarea tovarășei ELENA CEAUȘESCU 61

ION POPESCU-PUȚURI : Unitatea poporului român în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cheazășia propășirii patriei pe calea progresului și civilizației socialiste	64
ION MITRAN : Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii noastre socialiste	78
GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE TUDOR : Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind continua dezvoltare și întărire politico-organizatorică a partidului	95

130 DE ANI DE LA CONSTITUIREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN MODERN

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ : Unirea țărilor românești Moldova și Muntenia — operă a maselor largi populare	111
VASILE NICULAE : Răsunetul internațional al luptei românilor pentru Unirea Principatelor	131

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

NICOLAE CEAUȘESCU

EXPUNERE CU PRIVIRE LA STADIUL ACTUAL AL SOCIETĂȚII SOCIALISTE ROMÂNEȘTI ȘI PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII SALE VIITOARE, PERFECTIONAREA CONDUCERII ECONOMICO-SOCIALE, DEZVOLTAREA DEMOCRAȚIEI MUNCITOREȘTI-REVOLUȚIONARE ; ROLUL STATULUI ȘI AL ORGANISMELOR DEMOCRATICE. CREȘTEREA ROLULUI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI ACTIVITATEA IDEOLOGICĂ, POLITICO-EDUCATIVĂ, RIDICAREA NIVELULUI DE CUNOAȘTERE ȘTIINȚIFICĂ, DE CULTURĂ, A CONȘTIINȚEI REVOLUȚIONARE. RAPORTUL DE FORȚE ȘI CARACTERISTICILE FUNDAMENTALE ALE SITUAȚIEI INTERNAȚIONALE

28 noiembrie 1988

Stimați tovarăși,

Sedința comună a Plenarei Comitetului Central, a organismelor democrației muncitorești-revoluționare și organizațiilor de masă dezbat problemele stadiului actual al societății socialiste românești și perspectivele dezvoltării sale viitoare, pornind de la necesitatea unei analize științifice, materialist-dialectice, a marilor transformări revoluționare de până acum și stabilește noile obiective strategice ale activității politico-organizatorice, în vederea înlăturării neabătute a hotărârilor Congresului al XIII-lea al partidului și ale Conferinței Naționale, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de creare a condițiilor necesare trecerii, în perspectivă, la făurirea comunismului în patria noastră. (Aplauze puternice ; se scandează îndelung : „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul !“).

I. DEZBATEREA TEZELOR DIN APRILIE, EXPRESIE A PUTERNICEI UNITĂȚI DINTRE PARTID ȘI POPOR, A PROFUNDULUI DEMOCRATISM AL ORINDUIRII NOASTRE

Timp de 7 luni a avut loc dezbateră în partid, în întreaga societate, pe baza Tezelor Comitetului Politic Executiv din aprilie, a problemelor fundamentale ale întregii activități de partid și de stat, ale construcției socialiste în țara noastră. La dezbateri au participat toate organele și organizațiile de partid, toți membrii partidului, organele și organizațiile de masă și obștești, organismele democrației muncitorești-revoluționare, muncitori, țărani, intelectuali, toate categoriile sociale, întregul nostru popor. Dezbaterile înseși s-au desfășurat într-un spirit de înaltă responsabilitate, de analiză critică și autocritică a activității din toate domeniile, constituind o expresie a caracterului profund al democrației de partid, al democrației muncitorești-revoluționare. (Aplauze puternice, prelungite). Ele au evidențiat cu putere că întreaga politică internă și externă reprezintă voința poporului, care constituie forța supremă a democrației muncitorești-revoluționare din patria noastră și își făurește

în mod liber și conștient propriul său destin de bunăstare și fericire — destinul socialist și comunist. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu și poporul !”, „Ceașescu, eroism — România, comunism !”).

Merită subliniat faptul că în centrul dezbaterilor și al întregii activități din această perioadă s-au aflat înfăptuirea actualului plan cincinal, a obiectivelor strategice de trecere a țării noastre la un nou stadiu de dezvoltare, realizarea programelor de organizare și modernizare pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii în toate sectoarele, îndeplinirea obiectivelor noii revoluții agrare, a programelor de normare economico-financiară, de așezare fermă a întregii activități pe principiile autoconducerii, autogestunii și autofinanțării, de aplicare neabătută a principiilor socialiste de conducere în toate sectoarele.

Pe baza discuțiilor de până acum, plenara Comitetului Central și celelalte organisme democratice ale societății noastre socialiste vor trebui să stabilească noile obiective strategice, cum să se acționeze în viitor pentru realizarea în cele mai bune condiții a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială, să dea o apreciere științifică, în lumina materialismului dialectic și istoric, a situației actuale a României și să stabilească măsurile politico-organizatorice privind activitatea viitoare a partidului, a organismelor democratice, a întregului popor, în vederea înaintării ferme a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație. (Aplauze puternice, prelungite).

Concluziile și orientările ce se vor stabili ca urmare a acestei largi dezbateri democratice vor trebui să devină teze pentru viitorul Congres al partidului, care vor sta la baza întregii activități de pregătire și desfășurare, în cursul anului viitor, a Congresului al XIV-lea al partidului, a noului plan cincinal 1991—1995 și a programului de dezvoltare, până în anul 2000, a României socialiste. (Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu și poporul !”, „Ceașescu — P.C.R. !”).

Se poate afirma, fără teama de a greși, că acestea au fost cele mai democratice, mai largi și complexe dezbateri în partid și în societate din toată perioada construcției socialiste, că ele au pus în evidență forța și capacitatea creatoare a partidului și poporului nostru de a asigura realizarea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială și de înaintare fermă a României spre înfăptuirea visului de aur al poporului nostru, al întregii omeniri — spre comunism. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu, eroism — România comunism !”).

Totodată, dezbaterile au evidențiat cu toată puterea că este necesar că facem o analiză științifică, fie chiar foarte succintă, a întregii dezvoltări a poporului nostru, de la constituirea primului stat centralizat al dacilor, cu 2 060 de ani în urmă, a principalelor momente istorice care au dus la formarea poporului român, a națiunii române.

În același timp, trebuie să se pună cu putere în evidență principalele momente ale luptei poporului nostru împotriva dominației străine și pentru independență, pentru progres economic și social.

În acest cadru, va trebui să subliniem în mod deosebit rolul maselor populare, al poporului, adevăratul făuritor al istoriei patriei noastre.

Totodată, se impune să evidențiem cu toată fermitatea rolul clasei muncitoare, al mișcării muncitorești-revoluționare din România începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, formarea partidului clasei muncitoare în 1893 și apoi a Partidului Comunist Român, în 1921.

Va trebui să subliniem cu putere activitatea partidului, a mișcării muncitorești-revoluționare în conducerea luptei maselor populare, a mișcării democratice antifasciste și antiimperialiste în perioada dintre cele două războaie și în înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională.

Numai pe această bază vom putea înțelege mai bine care era situația României în 1944 și ce a însemnat trecerea României pe calea socialismului, pentru dezvoltarea economico-socială, pentru bunăstarea și fericirea întregului nostru popor. Cunoscând care era situația țării noastre în trecut vom putea înțelege mai bine că numai socialismul a asigurat lichidarea dominației străine imperialiste, a stării de înapoiere și a realizat, într-o perioadă istorică scurtă, o puternică dezvoltare a forțelor de producție, a tuturor sectoarelor economico-sociale, ridicarea generală a nivelului de civilizație a întregii națiuni, progresul științei, învățămîntului, culturii, creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, transformarea României — în patru decenii — într-un puternic stat industrial-agrar în plină dezvoltare, întărirea forței materiale și spirituale, a independenței și suveranității României. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu și poporul !”).

II. ISTORIA MILENARĂ A POPORULUI ROMÂN ; LUPTA NECURMATĂ PENTRU AFIRMAREA FIINȚEI PROPRII, PENTRU LIBERTATE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNITATE

1. Formarea poporului român, continuitatea existenței sale în vatra străbună

Stimați tovarăși,

Istoria milenară a poporului român, ca de altfel a tuturor popoarelor, este istoria dezvoltării forțelor de producție, a producerii și perfecționării uneltelor de muncă, a luptei de clasă dintre asupriți și asupritori, a organizării și unirii oamenilor în grupe și formațiuni statale, a formării popoarelor și națiunilor, a progresului continuu — economic, social — și a înaintării pe baza cuceririlor științei și cunoașterii din fiecare etapă de dezvoltare.

Istoria îndepărtată, scrierile și cercetările arheologice demonstrează, cu puterea faptelor de netăgăduit, că înaintașii noștri au trăit și s-au dezvoltat pe teritoriul de azi al patriei noastre, cu mii de ani înainte.

După cum este bine cunoscut, în secolul al II-lea înaintea erei noastre tracii și dacii reprezentau o populație puternică, cu o civilizație avansată, iar cu 2 060 de ani în urmă s-a format, sub conducerea lui Burebista, primul stat centralizat al dacilor, „cel mai viteji și mai drepți dintre traci“, cum îi caracteriza Herodot. Sub conducerea lui Burebista și a legendarului Decebal, statul centralizat al dacilor a jucat un rol de mare însemnătate în istoria civilizației antice. După lupte îndelungate cu Imperiul roman și după victoria acestuia, în timpul lui Traian, a urmat o îndelungată conviețuire a dacilor și romanilor, a început formarea unui nou popor — a poporului român, care a moșenit și dezvoltat cele mai alese calități ale celor două popoare, și îndeosebi dragostea de muncă, de adevăr, de libertate, dreptate și independență, precum și spiritul de colaborare și prietenie cu alte neamuri, voința de a fi stăpin deplin pe destinul său, hotărîrea de a nu permite nimănui să se amestece în treburile sale. (Aplauze puternice, prelungite).

Împrejurările istorice au fost grele. Migrația diferitelor triburi și populații, năvălirile străine au ținut în loc sute de ani dezvoltarea poporului român.

Dovezile științifice incontestabile, scrise și arheologice, atestă cu putere că de-a lungul secolelor locuitorii de pe teritoriul patriei noastre și-au organizat o viață economică și politică proprie și au luptat vitejește pentru a-și păstra ființa, graiul și glia strămoșească, conștient, totodată, și conviețuind în mod pașnic cu alte popoare, îndeosebi cu vecinii lor.

În spiritul adevărului științific, istoric, trebuie să spunem că civilizația traco-dacă existentă pe teritoriul de astăzi al patriei noastre a exercitat o puternică influență în această zonă, fiind, la rîndul ei, influențată de marile civilizații care s-au succedat în această parte a lumii.

Este, de asemenea, un adevăr bine cunoscut că civilizația superioară, daco-romană, apoi a poporului român, și-a pus amprenta pe existența populațiilor migratoare care s-au stabilit pe aceste plaiuri, pe dezvoltarea acelor naționalități care, în timp, au conviețuit cu românii pe aceste meleaguri.

La sfîrșitul mileniului trecut și începutul mileniului al II-lea, micile formațiuni statale românești aveau organizată o viață de sine stătătoare. Deși în condiții grele — care au durat citeva sute de ani —, aceste formațiuni s-au unit și au format formațiuni statale mai puternice, care au avut o mare importanță istorică.

Se poate afirma că secolele al XIII-lea și al XIV-lea constituie perioada hotărîtoare în dezvoltarea și afirmarea poporului român. Unirea formațiunilor statale mici, a voievodatelor și formarea Principatului Țării Românești, a Principatului Moldovei, precum și Ardealului au reprezentat momentul istoric al renașterii poporului român, al dezvoltării și unirii sale într-un popor unitar, iar mai tîrziu în nașterea română. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul!“).

Păstrarea și dezvoltarea culturii daco-latine au avut un rol important în cultura și limba română, bazate pe simbioza civilizației daco-romane, pe civilizația multilaterală latină, care a determinat însuși felul de a fi, obiceiurile, felul de a gândi și trăi al poporului nostru.

În această perioadă îndelungată din punct de vedere social și politic, pe teritoriul de astăzi al patriei noastre s-au succedat, sub diferite forme, toate orînduirile

„sociale — comuna primitivă, sclavagismul, feudalismul — și, apoi, societatea capitalistă, iar acum ne aflăm în etapa superioară a societății socialiste. (Vii aplauze).

În același timp, trebuie menționată existența, în această perioadă, a țăranilor liberi, meșteșugarilor și altor categorii sociale, care au avut un rol important în dezvoltarea economică și socială a poporului român.

Analiza materialist-dialectică a întregii dezvoltări a patriei demonstrează, cu puterea faptelor de netăgăduit, că rolul hotărîtor în dezvoltarea și formarea poporului nostru, a națiunii l-au avut masele populare. Poporul însuși este cel care și-a făurit prin muncă și luptă baza materială proprie, cultura, limba, viața liberă și a asigurat formarea națiunii române și apoi a statului național unitar român. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul!“).

În același timp, trebuie subliniat rolul forțelor înaintate, din fiecare etapă, al personalităților luminoase care au pus mai presus de toate interesele generale ale poporului și au adus o contribuție de seamă în dezvoltarea și formarea poporului român și a națiunii române — Basarab și Bogdan, Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Mihai Viteazul, Brîncoveanu, Vlad Țepeș, Petru Rareș și alții — care și-au înscris, prin fapte și jertfe, numele în istoria de aur a României. (Aplauze puternice, prelungite).

Realizarea unirii Țării Românești, a Moldovei și Transilvaniei, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, în timpul domniei lui Mihai Viteazul, și formarea primului stat unitar al românilor, deși pentru scurtă vreme, a reprezentat o victorie epocală a poporului nostru, a demonstrat întregii omeniri forța poporului român, dorința sa de a se uni într-un stat unitar independent. (Vii și puternice aplauze).

În același timp, sînt înscrise pentru totdeauna în istoria de aur a patriei noastre luptele iobagilor, ale țăranilor și altor forțe progresiste — revoluția de la Bobilna, revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan, revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, și alte momente importante din luptele de eliberare socială și națională, pentru progres economic și social.

Întreaga istorie demonstrează cu putere că întîrzierea formării Principatelor Române și a statului național român, a națiunii înseși, s-a datorat dominației și stăpînirii străine, iar mai tîrziu exploatării și asupririi de către cele trei mari imperii — Imperiul otoman, Imperiul țarist și Imperiul austro-ungar. Viața, realitatea — adevăratul judecător — demonstrează că toate acestea nu au putut împiedica formarea poporului român, a națiunii române, a statului național unitar, n-au putut împiedica dezvoltarea României, a poporului nostru pe calea progresului și civilizației. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!“).

2. Apariția mișcării muncitorești — etapă superioară în lupta revoluționară a poporului român pentru eliberare socială și națională

Stimați tovarăși,

La jumătatea secolului al XIX-lea, în toate cele trei Principate Române — Țara Românească, Moldova și Transilvania — a început dezvoltarea formei capitaliste și, o dată cu aceasta, a apărut pe scena istoriei clasa muncitoare; a apărut, de asemenea, burghezia, căreia îi revenea rolul istoric să asigure dezvoltarea forțelor de producție în țara noastră.

Revoluția burghezo-democratică din 1848 a evidențiat cu putere existența — în Principatele Țara Românească, Moldova și Ardeal — a unor puternice forțe sociale, democratice burgheze și populare, care acționau pentru lichidarea orînduirii feudale și făurirea unei orînduirii sociale superioare.

Înfrîngerea revoluției burghezo-democratice din 1848, ca urmare a intervenției imperiilor străine, a împiedicat înlăptuirea obiectivelor de dezvoltare democratică a patriei noastre și a avut o influență puternică asupra întregii dezvoltări viitoare.

Totuși, după cum este bine cunoscut, în a doua parte a secolului trecut s-a realizat o dezvoltare importantă a forțelor de producție pe baze capitaliste, continuînd, în același timp, să rămînă încă puternică proprietatea feudală, cu toate influențele sale.

Un rol important în întreaga dezvoltare a poporului nostru l-au avut înlăptuirea Unirii Principatelor — Țara Românească și Moldova — în 1859, sub condu-

cerea lui Cuza, și formarea statului român, care a constituit nucleul statului național unitar.

În această perioadă frământată, o mare însemnată au avut războiul de independență din 1877, proclamarea independenței de stat, care a asigurat condiții mai bune pentru dezvoltarea forțelor de producție, a întregii activități economico-sociale.

Trebuie subliniat, de asemenea, că o dată cu apariția clasei muncitoare s-au constituit și primele formațiuni organizate ale acesteia — formațiuni socialiste —, au apărut presa și alte lucrări cu caracter socialist, care au jucat un rol de seamă în viața economico-socială, în întreaga dezvoltare a României.

Merită a fi menționată, în mod deosebit, crearea primului partid al clasei muncitoare, în 1893 — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România.

În toată această perioadă s-au desfășurat mari lupte ale maselor populare, ale țărănimii. Între acestea trebuie subliniată în mod deosebit răscoala țăranilor din 1907, care a pus în evidență forța țărănimii, ca clasă socială de bază în România, faptul că țărănimea — care în întreaga dezvoltare a patriei a avut un rol de importanță deosebită — era lipsită complet de drepturi economice și politice și continua să fie asuprită de moșieri, de clasele burghezo-moșierești.

Primul război mondial imperialist a dus la prăbușirea imperiilor vecine — a Imperiului țarist, a Imperiului austro-ungar — și a creat condițiile realizării visului românilor de a se uni într-un singur stat, așa cum s-au creat condiții pentru apariția altor state independente în Europa centrală.

Astfel, la 1 Decembrie 1918, prin hotărîrea maselor populare, a poporului, Transilvania s-a unit cu România, constituind statul național unitar român. Realizarea acestui vis secular al poporului nostru a deschis o nouă eră în dezvoltarea României, în ridicarea sa pe noi trepte de progres și civilizație. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

S-au creat condiții mai bune pentru o largă dezvoltare a forțelor de producție, a industriei și a celorlalte sectoare, pentru realizarea unor reforme democratice, sociale.

Cu toate acestea, trebuie să spunem deschis că încă din a doua jumătate a secolului trecut economia românească a fost acaparată de capitalul străin, iar mai târziu de monopolurile imperialiste.

În această perioadă, în 1921, a fost creat Partidul Comunist Român, care a ridicat lupta clasei muncitoare, a forțelor revoluționare și democratice la un nivel superior. Este bine cunoscută activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în conducerea marilor bătălii de clasă, în lupta împotriva războiului și fascismului, pentru realizarea unității clasei muncitoare și a unității forțelor democratice împotriva războiului și a fascismului. Sint bine cunoscute luptele minerilor din 1929, luptele din 1933 ale petroliștilor și ceferiștilor, crearea Frontului Popular, marea demonstrație antirăzboinică și antifascistă de la 1 Mai 1939 — care au afirmat cu putere capacitatea clasei muncitoare, a partidului nostru comunist și a celorlalte forțe democratice de a determina o nouă politică în viața României.

Merită subliniată poziția fermă a partidului comunist, a mișcării muncitorești și a altor forțe patriotice împotriva dictaturii fasciste, a Dictatului de la Viena, a aruncării României în războiul dus de Germania hitleristă contra Uniunii Sovietice.

I-a revenit Partidului Comunist Român misiunea de cîste de a reprezenta forța națională cea mai activă în realizarea Frontului Unic Muncitoresc, de a uni forțele democratice împotriva războiului, pentru sabotarea mașinii de război fasciste și hitleriste, în organizarea și înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R. !“).

Se poate afirma cu deplin temei că actul istoric de la 23 August 1944 a pus capăt pentru totdeauna dominației imperialiste străine, a deschis calea înfăptuirii unor mari transformări revoluționare și trecerii la făurirea socialismului în România.

Pentru a înțelege mai bine întregul proces revoluționar care a urmat, este necesar să cunoaștem care era situația României în 1945. Din punct de vedere social, țara noastră era un stat cu o orînduire burghezo-democratică, cu puternice rămășițe feudale. Din punct de vedere economic, era o țară slab dezvoltată. Iată cîteva date care ilustrează această situație :

Volumul producției industriale reprezenta doar 10 miliarde lei, în prețurile comparabile din 1948. Producția agricolă era de circa 15 miliarde lei. Venitul național total era de circa 20 miliarde lei. Producția industrială contribuia cu aproape o treime la venitul național, iar agricultura și celelalte sectoare cu peste două treimi.

Circa 80 la sută din populația țării noastre lucra în agricultură.

Această situație era rezultatul faptului — de care am vorbit — că timp de două milenii poporul nostru s-a dezvoltat în condiții foarte grele.

Timp de peste patru veacuri, poporul nostru a plătit tribut imperiilor străine, care se ridică la aproape 4 miliarde lei aur, echivalând cu circa 1 200 tone aur.

O dată cu trecerea la dezvoltarea capitalistă și proclamarea independenței de stat — așa cum am menționat —, în economia românească au pătruns puternic capitalul străin și monopolurile imperialiste.

Peste 60 la sută din industria românească se găsea în miinile societăților străine, ale monopolurilor imperialiste. Petrolul, una din marile bogății ale țării noastre în vremea aceea, se afla în proporție de 80 la sută în miinile societăților străine. După date incomplete, într-o perioadă de circa 80 de ani, din 1860 până în 1940, societățile străine și monopolurile imperialiste au jefuit poporul român de peste 100 miliarde dolari.

La aceasta trebuie adăugate jaful Germaniei naziste din timpul războiului și pierderile cauzate de participarea la război, alături de Germania hitleristă.

Viața, realitatea aspră demonstrează cu putere că societățile și monopolurile imperialiste străine nu numai că nu au ajutat la dezvoltarea forțelor de producție, la dezvoltarea economico-socială, chiar capitalistă, a României, ci, dimpotrivă — așa cum au procedat, de altfel, în toate coloniile sau în țările dependente —, ele au jefuit țara de bogățiile sale și au sărăcit întregul popor, ceea ce a determinat ca România să se găsească, în 1944, în situația de țară slab dezvoltată.

Dominația și asuprirea străină de veacuri, sub diferite forme, care au împiedicat progresul economico-social al poporului nostru, ne-au învățat că numai prin forțele proprii și în deplină libertate și independență se pot asigura dezvoltarea economico-socială, bunăstarea și fericirea poporului. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu și poporul!“).

III. PROFUNDELE TRANSFORMĂRI REVOLUȚIONARE DIN ANII CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE ; ETAPELE PROCESULUI DE EDIFICARE ȘI DEZVOLTARE A NOII ORÎNDUIRI ÎN ROMÂNIA

1. Angajarea României pe calea dezvoltării democratice, a lichidării depline a dominației imperialiste

Stimați tovarăși,

Imediat după victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, România a participat cu toate forțele sale militare și economice la războiul dus alături de Uniunea Sovietică și de aliați, pentru eliberarea deplină a teritoriului întregii României, a Ardealului de nord, aflat încă sub dominația horthysto-hitleristă, și apoi la războiul pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, a unei părți din Austria, până la înfringerea totală a Germaniei hitleriste.

În același timp, în fața României, a partidului nostru și a forțelor democratice s-a pus problema activității pentru refacerea economiei naționale distruse de război și de jaful hitlerist și al monopolurilor străine.

În această etapă, țara noastră a continuat să se dezvolte pe baze burghezo-democratice.

Instaurarea guvernului democratic muncitoresc-țărănesc din 6 martie 1945 a constituit un moment de importanță istorică în trecerea României pe calea dezvoltării democratice, a lichidării depline a dominației imperialiste.

S-a trecut la realizarea unor importante reforme economico-sociale, în industrie, agricultură și în alte sectoare de activitate.

Dar, după cum se știe bine, situația economică continua să fie deosebit de grea.

În aceste împrejurări, Partidul Comunist Român a proclamat, la Conferința Națională din 1945, necesitatea unei noi politici de dezvoltare a României, punind în centrul activității industrializarea, ca o cerință vitală pentru viitorul patriei noastre.

În toată această perioadă a avut loc o puternică creștere a influenței Partidului Comunist Român, a Partidului Social-Democrat, a Frontului Plugarilor, a altor formațiuni patriotice și democratice.

S-a realizat organizarea sindicatelor, a Uniunii Tineretului Comunist, a organizațiilor de femei, a altor organizații de masă și obștești care au asigurat mobili-

zarea și unirea maselor largi populare într-o direcție unică — aceea de salvare a României de la înapoiere și ruină, de dezvoltare economico-socială independentă.

În aceste condiții, s-au realizat proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947, și făurirea partidului unic al clasei muncitoare, în luna februarie 1948. (Aplauze puternice, prelungite).

Este necesar să reamintim că, în decursul celor 100 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848 până la trecerea la revoluția socialistă, în 1948, țara noastră a parcurs o lungă perioadă istorică, cu mari implicații în dezvoltarea poporului român și în formarea statului național român.

Dăm o înaltă prețuire momentelor istorice importante din lupta poporului, activității diferitelor personalități — printre care Bălcescu, Cuza, Kogălniceanu și alții alții — care au pus mai presus de toate interesele țării din acele momente și viitorul poporului nostru. (Aplauze puternice, prelungite).

Cu toate acestea, doresc, încă o dată, să menționez că, în momentul trecerii la construcția socialistă, România continua să fie o țară slab dezvoltată, nivelul de trai al poporului nostru era foarte scăzut.

Iată de ce, în fața partidului, a forțelor democratice, progresiste, a poporului nostru se pune problema de a păși pe o cale nouă, care să asigure, într-o perioadă cât mai scurtă, lichidarea stării de înapoiere și o puternică dezvoltare economico-socială a țării — condiție hotărâtoare pentru ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregii națiuni, pentru întărirea independenței și suveranității României. (Aplauze puternice, prelungite).

2. Trecerea la organizarea pe baze socialiste a întregii vieți economico-sociale, la construirea socialismului

Stimați tovarăși,

În aceste condiții grele în care se afla România, Partidul Comunist Român și-a asumat înalta misiune istorică de a uni forțele întregului popor pentru depășirea stării de înapoiere, refacerea economiei și trecerea la făurirea noii orânduiri sociale, în care poporul, stăpîn pe deplin pe destinele sale, să-și făurească viitorul în mod liber, independent, așa cum îl dorește. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

Anul 1948 a marcat trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste, a construcției socialismului în România. Naționalizarea industriei, băncilor și a altor sectoare de producție a dus la lichidarea proprietății capitaliste din aceste ramuri și a pus bazele dezvoltării socialiste a economiei românești, ale formării proprietății comune a întregului popor.

S-a desfășurat o intensă activitate de organizare a întreprinderilor în noile condiții, de dezvoltare și modernizare a lor, s-au realizat noi întreprinderi și ramuri industriale.

În același timp, s-a trecut la lichidarea completă a proprietății moșierești, la limitarea formelor capitaliste în agricultură, iar din 1949, la cooperativizarea agriculturii, care s-a încheiat, în linii generale, în anul 1962.

Totodată, a fost creat și dezvoltat un larg sistem de cooperative meșteșugărești, ale micilor meseriași. S-au dezvoltat, de asemenea, puternic cooperativele de consum și valorificare.

Prima etapă de organizare pe baze socialiste a industriei, agriculturii și celorlalte ramuri a cuprins o perioadă de circa 18 ani — 1948—1965.

În această primă etapă a construcției socialiste au fost lichidate cu desăvîrșire orînduirea burghezo-moșierească, exploatarea omului de către om, s-au creat condițiile dezvoltării unitare, pe baze socialiste — proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă — a tuturor sectoarelor de activitate.

În același timp, s-a asigurat dezvoltarea pe baze noi a învățămîntului, lichidîndu-se pe deplin analfabetismul. S-a trecut, de asemenea, la dezvoltarea activității științifice, culturale, pe noi baze.

Privind retrospectiv, putem afirma cu deplin temei că în perioada celor 20 de ani, din 1945 pînă în 1965, parcurgînd două etape distincte de dezvoltare — a dezvoltării pe baze democratice capitaliste și a construcției socialiste — au fost obținute realizări însemnate, s-au produs mari transformări revoluționare, care au schimbat în mod fundamental situația României. (Aplauze puternice, prelungite).

S-au obținut unele realizări în dezvoltarea economico-socială, în ridicarea nivelului de trai al poporului.

Întreaga etapă de construcție socialistă pînă în 1965 s-a caracterizat prin luptă intensă împotriva forțelor reacționare, a sabotajului fostelor clase răsturnate de la putere, a acțiunii cercurilor imperialiste împotriva țării noastre.

În același timp, a trebuit să fie lichidată starea de înapoiere, să se plătească circa 1 miliard dolari ca despăgubiri de război.

La începutul anului 1950 s-au făcut mari cheltuieli militare, iar existența „Sovromurilor” în ramurile economice de bază a împiedicat, de fapt, acumularea și dezvoltarea sectoarelor respective și a întregii economii naționale.

În același timp, au fost comise și o serie de greșeli, s-au manifestat o serie de lipsuri serioase, din păcate, s-au comis chiar și unele încălcări ale legalității socialiste, care au dăunat dezvoltării socialiste a patriei noastre.

Trebuie subliniat faptul că tocmai în această perioadă s-au manifestat și puternice concepții străine, de fapt antisocialiste, de negare a forței și capacității poporului român, a clasei muncitoare, de negare a însăși istoriei, a limbii și culturii române.

A existat o puternică îngrădire a activității creatoare, a apărut concepția greșită după care nu era necesară o dezvoltare proprie a științei și tehnicii.

Această stare de lucruri a influențat, fără nici o îndoială, în mod negativ, realizarea construcției socialiste în prima etapă.

Iată de ce se poate spune că, deși în 1965 s-a încheiat, în linii generale, organizarea pe baze socialiste — a proprietății de stat și cooperatiste — a societății noastre, România continuă să fie o țară în curs de dezvoltare, în grupa de jos a acestei categorii de țări.

Iată cum se prezenta economia românească în 1965 :

— fondurile fixe	460 miliarde lei
— venitul național	141 miliarde lei
— în industrie	71 miliarde lei
— în agricultură	37 miliarde lei
— în alte sectoare	32 miliarde lei
— forța de muncă activă	9 680 000
— în industrie	1 860 000
— în agricultură	5 480 000
— fondul de retribuție	57 miliarde lei
— retribuția medie	1 000 lei
— retribuția minimă	600 lei

Aceste date demonstrează că față de 1944 s-au obținut unele realizări importante, dar, totodată, ele atestă că ne găseam numai la începutul construcției socialiste, al dezvoltării puternice economico-sociale a României.

Acum, cînd evocăm drumul parcurs și analizăm activitatea din trecut, ținînd seama de tot ceea ce s-a realizat în toată această perioadă, trebuie să spunem cu deplină satisfacție că Partidul Comunist Român a demonstrat că reprezintă singura forță politică din istoria îndelungată a patriei noastre care s-a identificat cu interesele întregii națiuni și a acționat, cu întreaga răspundere, pentru a asigura ridicarea continuă a României la un nou nivel, tot mai înalt, de dezvoltare economică și socială, de bunăstare și fericire a poporului. (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !”).

Subliniind marile realizări, criticînd unele greșeli, lipsuri și abuzuri, trebuie să arătăm însă cu toată răspunderea că toate acestea nu au abătut țara noastră, activul nostru, cadrele de bază ale partidului de la calea construcției socialiste.

Iată de ce este necesar să subliniem că în activitatea mișcării muncitorești-revoluționare, a Partidului Comunist Român, a altor forțe antifasciste, democratice, mulți comuniști și revoluționari patrioți s-au jertfit, și-au dat viața pentru eliberarea patriei, pentru lichidarea asupririi, pentru făurirea noii orînduiri sociale.

Partidul, poporul nostru prețuiesc și vor prețui întotdeauna pe toți aceia care, în momentele importante ale istoriei naționale, ale luptei poporului, și-au făcut datoria față de națiunea noastră, față de patrie, față de cauza socialismului și comunismului ! (Aplauze puternice, prelungite).

3. Congresul al IX-lea al partidului a inaugurat o nouă epocă revoluționară în activitatea partidului, în construcția socialistă din România

Stimați tovarăși,

Congresul al IX-lea al partidului a analizat în spirit critic și autocritic activitatea din prima etapă a construcției socialiste în România și a trasat obiectivele dezvoltării economico-sociale a patriei noastre în noua etapă a construcției socialiste, începînd din 1965.

Cea de-a doua etapă, care se poate aprecia că a cuprins trei planuri cincinale — 1965—1980 — a asigurat crearea unei puternice industrii socialiste, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, dezvoltarea celorlalte ramuri de activitate, consolidarea sectorului socialist din agricultură și creșterea producției agricole.

În același timp, s-a acordat o atenție deosebită activității de cercetare științifică, perfecționării învățămîntului, activității culturale și politico-educative.

În cea de-a doua etapă a construcției socialiste — 1965—1980 — România a devenit o țară industrial-agrară în plină dezvoltare. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu și poporul !”).

Pe drept cuvînt se poate afirma că cel de-al IX-lea Congres al partidului a deschis o nouă epocă revoluționară în activitatea partidului, în construcția socialistă în România. S-a pus capăt conservatorismului, șablonismului și concepției „modelului unic” în construcția socialistă.

A fost lichidată atitudinea de ploconire față de tot ceea ce era străin și s-au redat partidului și poporului încrederea în forțele lor, în capacitatea lor de gîndire și acțiune, sentimentul de demnitate patriotică, revoluționară.

În întreaga activitate am pornit de la faptul că aplicarea legilor obiective generale, a principiilor socialismului se realizează în mod diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta de dezvoltare economico-socială.

Încă în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea se sublinia: „Marxismul este o știință vie, care se dezvoltă și se îmbogățește necontenit, sintetizînd experiența istorică și concluziile dezvoltării sociale”. Elaborînd această învățătură, ale cărei adevăruri fundamentale sînt strălucit confirmate de viață, clasicii marxismului nu puteau să dea răspunsuri definitive tuturor problemelor concrete apărute ca urmare a victoriei socialismului într-un șir de țări, să analizeze formele și metodele construcției socialiste în toată varietatea lor, problemele relațiilor dintre statele socialiste. Studiarea și rezolvarea acestor probleme este o îndatorire a fiecărui partid comunist, care-și aduce astfel contribuția la îmbogățirea experienței comune a mișcării revoluționare. În repetate rînduri clasicii marxism-leninismului au subliniat că teoria marxist-leninistă nu este o dogmă, ci o călăuză în acțiune, că este necesară prelucrarea de sine stătătoare a teoriei, deoarece ea nu dă decît principii călăuzitoare, care se aplică în mod diferit de la o țară la alta.

În spiritul acestor orientări teoretice și practice, programatice, în cei 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului au fost adoptate măsuri de perfecționare continuă a mecanismului economic, a conducerii tuturor sectoarelor de activitate, a întregului sistem democratic de conducere a societății noastre.

Privind retrospectiv la întreaga activitate din acești ani, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că a fost o epocă de mari transformări și remarcabile realizări în toate domeniile, care au confirmat pe deplin justetea concepției partidului nostru privind aplicarea legilor generale, a principiilor socialiste la realitățile și condițiile din România. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — România, stima noastră și mîndria !”).

IV. STADIUL ACTUAL AL DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE ROMÂNEȘTI. ETAPA FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

1. Realizările istorice obținute de poporul român în dezvoltarea economică și socială a țării

La începutul anilor '80, o dată cu trecerea la cel de-al 7-lea și al 8-lea cincinal, România a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale economico-sociale — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și creării condițiilor de trecere treptată spre comunism.

În deceniul 1981—1990 s-a trecut la dezvoltarea intensivă a industriei și a celorlalte sectoare de activitate, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Obiectivul strategic stabilit de Congresul al XIII-lea al partidului privind trecerea României, până în 1990, la un nou stadiu de dezvoltare — cel de țară socialistă mediu dezvoltată — are la bază puternica dezvoltare a forțelor de producție, a industriei socialiste, a științei, învățămîntului și culturii, dezvoltarea agriculturii și înfăptuirea noii revoluții agrare.

Sintem la jumătatea celui de-al 8-lea cincinal. Ne pregătim pentru Congresul al XIV-lea al partidului, care urmează să adopte cel de-al 9-lea plan cincinal și orientările generale ale dezvoltării României până în anul 2000 și, în unele domenii, inclusiv în primul deceniu al celui de-al XXI-lea secol.

Au trecut 44 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și 40 de ani de la trecerea la construcția socialistă în România. Iată de ce este necesar să facem un bilanț general al drumului parcurs, al realizărilor, al stadiului dezvoltării socialiste a României, pentru a trasa obiectivele viitoare.

În această perioadă producția industrială a crescut, în comparație cu 1945, de 128 ori. S-au creat noi ramuri moderne. Producția de oțel a crescut de circa 120 de ori, industria chimică de peste 1 300 de ori, construcția de mașini de peste 500 ori. S-au dezvoltat puternic industria ușoară, alimentară, a bunurilor de consum. Toate sectoarele au cunoscut o însemnată dezvoltare.

Producția agricolă a crescut de peste 9 ori.

În același timp, averea națională acumulată a ajuns la 5 100 miliarde lei, iar fondurile fixe productive la circa 2 500 miliarde lei. Venitul național a crescut de peste 36 de ori, iar fondul de retribuție generală de circa 75 de ori, față de 1945.

Merită subliniat faptul că 80 la sută din aceste creșteri s-au realizat după Congresul al IX-lea al partidului.

Punind în centrul activității de construcție socialistă dezvoltarea puternică a industriei pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, s-a trecut, totodată, la amplasarea teritorială a forțelor de producție în toate județele și zonele țării.

În ultimii 20 de ani au fost create aproape 2 000 de întreprinderi, amplasate în centrele vechi și în cele peste 180 de noi platforme industriale.

Repartizarea justă a forțelor de producție, a industriei, pe întreg teritoriul țării, constituie una din marile realizări ale construcției socialiste în țara noastră, care asigură condiții de muncă oamenilor muncii din toate județele, ridicarea nivelului lor de trai material și spiritual, a gradului general de civilizație, condiții pentru adevărata egalitate în drepturi între toți cetățenii patriei noastre, fără nici o deosebire. (Vii și puternice aplauze).

Restabilind rolul agriculturii ca ramură de bază a dezvoltării economico-sociale a patriei noastre, a construcției socialiste, s-a acționat pentru creșterea puternică a producției agricole, realizându-se mari sisteme de irigații, pe aproape 4 milioane hectare, importante lucrări de îmbunătățiri funciare, de ameliorare a solului, de creștere a potențialului productiv al pământului. Au fost rezolvate problemele mecanizării complete a agriculturii, ale chimizării, creându-se astfel condiții pentru obținerea unor recolte bune — care în ultimii ani se ridică la circa 30 milioane tone de cereale — și pentru o creștere importantă a producției în toate celelalte sectoare ale agriculturii.

S-au dezvoltat puternic transporturile, construcțiile, celelalte sectoare de activitate.

O puternică dezvoltare a cunoscut activitatea de cercetare științifică, care are un rol tot mai important în toate domeniile.

S-a generalizat învățămîntul de 10 ani, iar aproape 80 la sută din tineri urmează învățămîntul de 12 ani.

În același timp, s-a desfășurat o intensă activitate culturală de ridicare a nivelului general de cunoștințe al oamenilor muncii, al întregului popor.

În toată această perioadă, îndeosebi după Congresul al IX-lea, s-a realizat un vast program de investiții, care reprezintă peste 4 100 miliarde lei.

Pe această bază s-a asigurat dezvoltarea puternică a forțelor de producție, a industriei, a agriculturii, realizarea uriașului program de construcții social-culturale. Numai în ultimii 23 de ani s-au construit 2,6 milioane de apartamente din fondurile statului, precum și sute de mii de locuințe din fondurile populației.

În această perioadă s-au dat în folosință Canalul Dunăre—Marea Neagră și Canalul Poarta Albă—Midia-Năvodari, s-au realizat Metroul în capitala patriei, modernizarea Dimboviței, Transfăgărășanul și alte lucrări importante care vor dăinui peste veacuri. Se construiește noul Centru politic administrativ-cultural, s-au început lucrările la amenajarea riului Argeș pentru navigație până în 1990.

Toate marile obiective industriale, agrare, social-culturale și altele au transformat întreaga înfățișare a patriei noastre, a orașelor și satelor — a întregului nivel de civilizație al României.

Dezvoltarea puternică a activității economico-sociale a asigurat creșterea continuă a personalului muncitor și din alte sectoare de activitate. Din totalul populației active, de peste 11 milioane, circa 8 milioane lucrează în industrie și alte sectoare de activitate, iar peste 3 milioane lucrează în agricultură — în întreprinderile agricole de stat și cooperativele agricole de producție.

Fondul de retribuție a crescut numai în perioada de după Congresul al IX-lea de aproape 6 ori — s-a mărit de la circa 57 miliarde lei la circa 315 miliarde lei în acest an. Retribuția medie a crescut de peste 3 ori; de asemenea, retribuția minimă s-a majorat de peste 3,3 ori.

De sistemul de pensii beneficiază peste 3 milioane de oameni, iar circa 5 milioane de copii beneficiază de indemnizația de copii.

Se poate spune că, practic, veniturile întregii populații a României — într-o formă sau alta — sunt legate de dezvoltarea industriei, agriculturii, a sectoarelor sociale, că veniturile fiecărui cetățean sunt legate de dezvoltarea economiei socialiste a patriei noastre. (Aplauze puternice, prelungite).

Fondul de consum și produsele necesare consumului au crescut, față de 1950, de peste 18 ori, asigurându-se tuturor oamenilor muncii, tuturor locuitorilor condiții demne de viață. De altfel, consumul de calorii pe locuitor reprezintă circa 3 200 calorii, ceea ce așază România în rindul țărilor cu un consum bun din toate punctele de vedere, al cerințelor dezvoltării fizice și intelectuale.

S-a dezvoltat puternic sistemul de sănătate — construcția de spitale, dispensare și alte așezăminte.

În întreaga sa politică, partidul nostru a pornit și pornește de la faptul că ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului constituie obiectivul fundamental al dezvoltării economico-sociale, al politicii partidului nostru comunist, esența însăși a societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul”).

Oricine vizitează România, orice om de bună credință, indiferent de concepțiile sale politice sau filozofice, poate să constate marile transformări petrecute în patria noastră, în viața poporului român, puternica dezvoltare economico-socială din anii socialismului și, în mod deosebit, din anii de după Congresul al IX-lea al partidului.

Privind cu mindrie la tot ceea ce am realizat, trebuie să spunem deschis că nu totul a mers așa cum s-a prevăzut, cum am fi dorit, că în prima etapă a construcției socialiste s-au comis multe erori, abuzuri, ce au denaturat, la un moment dat, construcția socialistă, care însă au fost la timp înlăturate de către partid și s-au asigurat, totodată, condițiile ca asemenea stări de lucruri să nu se mai repete niciodată.

Și în etapele următoare s-au manifestat unele lipsuri și greșeli. Nu am reușit întotdeauna să realizăm, în termenele prevăzute, toate obiectivele stabile; unele domenii, cum este energia, au rămas în urma dezvoltării generale. Dacă s-ar fi lucrat cu mai multă răspundere în toate domeniile, am fi putut să avem, fără îndoială, rezultate mult mai bune.

Am parcurs un drum lung, greu, am înaintat pe căi necunoscute, dar, călăuzindu-ne de legile generale, de principiile socialiste, am asigurat înlăturarea la timp a lipsurilor, greșelilor, perfecționarea tuturor sectoarelor de activitate și, astfel, s-au obținut marile realizări în toate domeniile.

Societatea socialistă a lichidat cu desăvîrșire exploatarea și asuprirea omului de către om.

Scopul întregii activități economico-sociale în societatea noastră socialistă îl reprezintă creșterea generală a avuției naționale, pe baza dezvoltării forțelor de producție, a tuturor sectoarelor, a științei, învățămîntului, culturii și ridicarea pe această bază a bunăstării generale a omului, lichidarea cu desăvîrșire a sărăciei, asigurarea unei societăți a oamenilor muncii în care să nu existe nici bogați, nici săraci, ci oameni ai muncii care au un nivel civilizat, demn de viață materială și spirituală și își făuresc viitorul, în mod liber, așa cum îl doresc. (Vii aplauze).

Privim cu îndreptățită mindrie la ceea ce am realizat, dar și cu hotărîrea de a acționa cu toată fermitatea în vederea înlăturării lipsurilor, perfecționării în continuare a întregii activități, asigurînd astfel îndeplinirea neabătută a obiectivelor

strategice trasate prin Programul partidului de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și de înaintare fermă spre comunism. (Aplauze puternice, prelun-gite ; se scandează îndelung „Ceaușescu, România — stima noastră și mândria!“).

2. Justețea politicii de alocare a unei părți însemnate a venitului național pentru fondul de acumulare, de întărire și dezvoltare continuă a proprietății socialiste

Stimați tovarăși,

Toate marile realizări din anii construcției socialiste, îndeosebi după Con-gresul al IX-lea, s-au putut înfăptui datorită aplicării consecvente a legii obiective a acumulării, a reproducției lărgite și dezvoltării. Pornind de la aceasta, în ultimii 23 de ani am alocat, an de an, circa o treime din venitul național pentru fondul de dezvoltare și două treimi pentru fondul de consum. Numai în acest fel am putut asigura realizarea programelor de dezvoltare a forțelor de producție, a industriei, agriculturii, științei, învățămîntului, culturii, vastul program de construcții de locuințe și social-culturale, care constituie baza dezvoltării societății și a ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

În această perioadă, am atras atenția, în mai multe rânduri, că, dacă se va reduce acumularea, fondul de dezvoltare, vom pune în pericol înseși existența și viitorul întregii noastre națiuni, că nu putem să consumăm mai mult decît permit mijloacele create, ca urmare a dezvoltării generale, că nu putem să consumăm totul și că trebuie neapărat să asigurăm fondurile de acumulare pentru întreaga dez-voltare economico-socială a patriei noastre. Am subliniat, cu aceste prilejuri, faptul că reducerea fondului de acumulare și dezvoltare poate să asigure cîțiva ani un con-sum mai ridicat, dar, pe termen lung, aceasta va duce la scăderea generală a for-țelor materiale și productive ale patriei și, deci, la scăderea puternică a nivelului de trai al poporului.

Putem afirma, pe baza realităților, că viața a confirmat pe deplin justețea politicii partidului nostru, a aplicării legilor obiective privind acumularea și fondul de dezvoltare pentru reproducția lărgită, pentru crearea unei baze materiale și teh-nice, în continuă creștere, care reprezintă — repet — singura cale pentru ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

Dacă nu am fi realizat dezvoltarea de astăzi a țării, nu am putea asigura locuri și condiții de muncă pentru toți cetățenii patriei noastre, nu am putea asigura retribuirea de astăzi și celelalte cheltuieli sociale, care reprezintă o pondere impor-tantă în ridicarea nivelului de viață al poporului.

Pornind de la aceasta, este necesar să asigurăm și în continuare o repartitie justă a venitului național pentru fondul de consum și fondul de acumulare și dez-voltare, în vederea asigurării condițiilor înfăptuirii neabătute a obiectivelor stra-tegice de dezvoltare viitoare a patriei noastre. (Aplauze puternice, prelungite).

Este necesar să subliniez că numai prin alocarea fondurilor necesare pentru acumulare și dezvoltare am asigurat dezvoltarea puternică a industriei, a agricul-turii, transporturilor și a celorlalte ramuri și, pe această bază, o puternică dezvol-tare a proprietății socialiste — proprietatea întregului popor, și proprietatea cooperatistă.

După Congresul al IX-lea al partidului au fost adoptate măsuri importante privind întărirea și dezvoltarea proprietății socialiste și, totodată, a răspunderii oamenilor muncii, în calitate de proprietari și producători, pentru buna gospodărire și dezvoltare a proprietății întregului popor, a proprietății cooperatiste. În acest sens, oamenii muncii din fiecare întreprindere au primit în folosință mijloacele fixe și circulante, ca o parte a proprietății generale pe care să o administreze și să o dezvolte. S-a introdus principiul participării la beneficii, ceea ce asigură fiecărui om al muncii venituri suplimentare față de retribuire, ca rezultat al bunei activități și creșterii rentabilității întreprinderilor.

În același timp, cu 10 ani în urmă, am introdus sistemul de participare so-cială a fiecărui om al muncii cu o sumă de cel puțin 10 000 lei, pînă în 100 000 lei, ca proprietate personală la fondul întreprinderii. În acest fel, personalul unei între-prinderi poate deține pînă la 30 la sută din fondul total al întreprinderii, primind anual pentru participarea sa un beneficiu suplimentar între 4 și 6 la sută în raport de rezultatele activității fiecărei întreprinderi. Aceleași principii s-au introdus și

în sistemul cooperatist. Considerăm că aceasta a dus la perfecționarea sistemului de proprietate comună, legind într-o formă corespunzătoare cointeresarea colectivelor de oameni ai muncii atît de dezvoltarea generală a proprietății comune, cît și de participarea personală la fondul de dezvoltare a activității fiecărei întreprinderi.

În acest fel, sistemul nostru de proprietate asupra fondurilor fixe, inclusiv pămîntul, cuprinde proprietatea întregului popor, dată în folosință fiecărui colectiv de oameni ai muncii, care reprezintă circa 65 la sută, proprietatea cooperatistă din toate domeniile, care reprezintă circa 27 la sută, și proprietatea personală, inclusiv participarea la fondul de dezvoltare, care reprezintă circa 8 la sută.

Consider că aceasta răspunde pe deplin condițiilor și realităților din patria noastră și asigură cele mai bune condiții pentru dezvoltarea în continuare a forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale a întregii societăți.

De aceea, avem răspunderea să acționăm cu toată hotărîrea pentru întărirea și dezvoltarea proprietății socialiste a întregului popor și cooperatistă, ca bază a dezvoltării economico-sociale, a edificării cu succes a societății socialiste multilaterale dezvoltate și a înaintării spre comunism, a ridicării bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu și poporul !”, „Ceașescu, România — stîmna noastră și mîndria !”).

V. PERFECTIONAREA SISTEMULUI DE CONDUCERE ȘI PLANIFICARE A DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE

1. Aplicarea fermă a principiilor mecanismului economico-financiar, a autoconducerii și autogestiei

Stimați tovarăși,

Așa cum am menționat, încă la Congresul al IX-lea al partidului, în 1965, am stabilit trecerea la perfecționarea sistemului de conducere, de planificare, la crearea unui cadru corespunzător realităților din țara noastră. În această privință am pornit de la principiul că formele de conducere, de planificare, financiare, nu sînt date o dată pentru totdeauna, că ele trebuie să fie perfecționate continuu, în raport cu dezvoltarea forțelor de producție, a științei, a culturii, cu baza tehnico-materială, pornind de la necesitatea creșterii rolului oamenilor muncii, al cadrului democratic, în întreaga conducere a activității economico-sociale.

Am introdus și perfecționat, în această perioadă, sistemul de autoconducere, autofinanțare, autogestie a fiecărei unități economice și sociale.

Am creat un larg sistem privind întărirea răspunderii directe a colectivelor de oameni ai muncii pentru activitatea fiecărei întreprinderi și, totodată, am dezvoltat un cadru nou, democratic de conducere, înlocuind principiul conducerii unipersonale cu principiul conducerii colective.

Am creat consiliile oamenilor muncii în toate domeniile de activitate, în care cel puțin 30 la sută sînt muncitori. Am instituționalizat rolul adunărilor generale ale proprietarilor și producătorilor, în întreaga activitate a întreprinderii. Am creat, în mod corespunzător, organisme pe plan local și național, de participare organizată a maselor, a întregului popor, la conducerea tuturor sectoarelor de activitate.

Viața a demonstrat, de asemenea, justetea acestor măsuri — și putem afirma, cu deplin temei, că și datorită acestui larg sistem de autoconducere democratică s-a putut asigura înfăptuirea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială a țării. (Aplauze puternice, prelungite).

În același timp însă, am pornit de la necesitatea asigurării conducerii unitare, pe baza planului național unic de dezvoltare economico-socială, a întregii economii, a imbinării în mod corespunzător a conducerii unitare cu creșterea răspunderii, cu autoconducerea, autogestie și autofinanțarea tuturor sectoarelor de activitate.

Este adevărat, nu totul a mers așa cum se prevede în legile care reglementează întreaga activitate. S-au manifestat tendințe de înțelegere greșită a acestor principii, în sensul că mulți au considerat că autoconducerea, autofinanțarea le dau dreptul de a cheltui și consuma fără să mai dea socoteală statului și poporului.

Nu toți au înțeles că autoconducerea democratică, autogestie înseamnă creșterea ordinii și disciplinei, întărirea răspunderii în buna conducere a activității și în gospodărirea mijloacelor încredințate.

Analizând activitatea de până acum, este necesar să tragem toate concluziile, atât din ceea ce este bun, cât și din lipsurile ce s-au manifestat și se mai manifestă, și să acționăm cu toată răspunderea în vederea îndeplinirii neabătute a obiectivelor de dezvoltare economico-socială, de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

2. Îndeplinirea consecventă a programelor de dezvoltare intensivă, de organizare și modernizare a industriei și celorlalte ramuri ale economiei naționale, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii

Stimați tovarăși,

Sintem la sfârșitul celui de-al treilea an al planului cincinal 1986—1990.

În general, avem realizări bune în primii 3 ani, deși nu la nivelul prevederilor planului.

Este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru a realiza în cele mai bune condiții planul pe acest an și planurile pe 1989—1990, astfel încît să asigurăm îndeplinirea integrală a prevederilor actualului cincinal, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale.

Aceasta impune să acționăm cu toată hotărîrea pentru realizarea dezvoltării intensive a tuturor sectoarelor de activitate. Din punct de vedere cantitativ, în multe sectoare am ajuns la un nivel bun de dezvoltare, care așază România în rîndurile țărilor avansate în ce privește producția pe locuitor și chiar la producția globală, ca atare.

Acum, în centrul întregii activități trebuie să stea îndeplinirea programelor de dezvoltare intensivă, de organizare și modernizare a industriei și a celorlalte ramuri, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

Trebuie să încheiem în acest an definitivarea programelor pe toate sectoarele și ramurile de activitate, pe toate centralele și întreprinderile, pornind de la faptul că numai pe această bază vom asigura îndeplinirea în acest cincinal a obiectivelor Congresului al XIII-lea al partidului.

În același timp, trebuie să acționăm cu toată hotărîrea pentru îndeplinirea programelor de dezvoltare a agriculturii, pe baza obiectivelor noii revoluții agrare, să asigurăm realizarea în 1990 a cel puțin 35 milioane tone cereale, creșterea corespunzătoare a producției în toate celelalte ramuri, inclusiv în zootehnie, în producția zootehnică.

Pentru realizarea obiectivelor actualului cincinal trebuie să fie luate toate măsurile necesare în vederea dezvoltării puternice a bazei tehnico-materiale, a asigurării bunei aprovizionări a activității de producție. Aceasta presupune îndeplinirea neabătută a programelor din domeniul minier, petrolier, al materialelor de construcții, chimiei și metalurgiei, precum și din celelalte ramuri, care au de realizat produse necesare bunei desfășurări a producției.

În același timp, trebuie să acționăm cu mai multă hotărîre în direcția respectării neabătute a normelor de consum, materiale și energetice, pentru reducerea continuă a acestor consumuri pe baza perfecționării tehnologiilor, a bunei organizări a întregii activități de producție.

O atenție deosebită trebuie să se acorde programelor de recuperare și refolosire a materialelor, subansamblelor și pieselor, care au o pondere importantă în toate sectoarele, în unele depășind 50 la sută din necesarul de materii prime și materiale.

Totodată, realizarea acestor programe are o importanță deosebită și în reducerea generală a consumurilor energetice și materiale.

Sînt necesare măsuri hotărîte pentru realizarea obiectivelor în domeniul energetic. Trebuie să facem astfel încît, în 1990, să rezolvăm, în linii generale, rămînerea în urmă din domeniul energiei. Programele pe care le avem, eforturile de investiții pe care le facem în această direcție asigură pe deplin condițiile pentru îndeplinirea acestui obiectiv.

În mod deosebit este necesar să acționăm cu toată hotărîrea în direcția creșterii productivității muncii, pe baza bunei organizări a întregii activități, a mecanizării, automatizării și robotizării proceselor de producție.

Se impune să se acorde o atenție deosebită realizării prevederilor privind ridicarea nivelului tehnic, îmbunătățirea calității tuturor produselor.

Trebuie să se înțeleagă bine că nu putem îndeplini obiectivele actualului plan cincinal fără o puternică ridicare a calității și a nivelului tehnic. Aceasta constituie una din cerințele fundamentale ale întregii noastre activități !

În același timp, trebuie să punem cu mai multă putere în centrul atenției tuturor sectoarelor creșterea eficienței și rentabilității întregii activități economico-sociale, pe baza reducerii cheltuielilor de producție și materiale, a încadrării stricte în normativele economico-financiare.

În acest sens este necesar să se aplice cu fermitate programul de normare economico-financiară, de stabilire a mijloacelor circulante, precum și legea privind formarea prețurilor de producție. Acestea constituie cerințe obligatorii pentru buna activitate și conducere pe baza principiilor autogestiei și autoconducerii.

În îndeplinirea tuturor acestor obiective, cercetarea științifică trebuie să se angajeze cu toate forțele sale în soluționarea problemelor complexe de organizare și modernizare, de perfecționare a caracteristicilor materialelor existente, de realizare a noi și noi materiale și tehnologii, care să asigure valorificarea superioară a materiilor prime, a muncii poporului nostru.

Înfăptuirea prevederilor actualului cincinal este posibilă numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, a angajării ferme a întregii activități de cercetare în realizarea acestor obiective. (Vii și puternice aplauze).

În mod corespunzător trebuie să împletim ferm cercetarea cu învățământul, cu producția, să legăm mai strâns întreaga cercetare de cerințele practice ale producției, de soluționarea problemelor care apar zi de zi în activitatea complexă pentru realizarea de produse mai bune, cu un nivel calitativ și tehnic tot mai ridicat.

Totodată, trebuie să acționăm cu toată hotărârea pentru îndeplinirea programelor de perfecționare a învățământului, de ridicare a nivelului tehnic și profesional al cadrelor, al oamenilor muncii din toate domeniile.

Nu trebuie să uităm nici un moment că realizarea tuturor obiectivelor este posibilă numai cu oameni cu o înaltă pregătire profesională și tehnică, capabili să soluționeze cele mai complexe probleme și să asigure înaintarea fermă a patriei noastre spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație.

Sînt necesare măsuri hotărîte în direcția realizării, în cele mai bune condiții, a activității de comerț exterior, de dezvoltare a relațiilor economice internaționale.

Trebuie să facem totul pentru a realiza, în întregime, producția de export și exportul pe acest an și pe următorii doi ani ai cincinalului, astfel încît să încheiem cel de-al 8-lea cincinal cu un nivel mai înalt al schimburilor economice internaționale cu toate statele.

Va trebui să acționăm, cu toată hotărârea, în vederea realizării programelor de lungă durată cu țările din C.A.E.R., a perfecționării activității acestui organism, a specializării și cooperării în producție, astfel încît să se asigure, pe această bază, dezvoltarea mai puternică a fiecărei țări socialiste și întărirea, pe ansamblu, a forței socialismului.

Să extindem puternic relațiile cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu țările capitaliste dezvoltate, în spiritul egalității și avantajului reciproc.

În mod deosebit, aș dori să atrag atenția asupra necesității largirii activității de cooperare și specializare în producție, de participare activă, încă în acest cincinal, la cooperarea în realizarea unor obiective industriale-agricole, împreună cu alte țări, pornind de la principiul avantajului reciproc.

În general, trebuie să intensificăm participarea la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale.

Trebuie să avem în vedere că activitatea de comerț exterior constituie o necesitate pentru îndeplinirea programelor noastre, pentru dezvoltarea largă a relațiilor internaționale, pentru o politică de colaborare și pace cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. (Aplauze puternice).

Realizarea obiectivelor actualului plan cincinal trebuie să asigure — și putem afirma că avem toate condițiile — îndeplinirea obiectivului de trecere a României la un stadiu superior, de țară mediu dezvoltată !

Aceasta va reprezenta o remarcabilă realizare a poporului român, o confirmare a justeței politicii partidului nostru de construcție socialistă, va ridica România la un nivel mai înalt de civilizație, de bunăstare materială și spirituală a poporului ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu cu poporul !“, „Ceașescu — P.C.R.“).

VI. TRECEREA ROMÂNIEI SOCIALISTE LA STADIUL DE ȚARĂ MEDIU DEZVOLTATĂ ; LINIILE DIRECTOARE ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICO-SOCIALE A ȚĂRII ÎN DECENIUL URMĂTOR

1. Direcțiile principale ale dezvoltării economico-sociale în cel de-al 9-lea cincinal (1991—1995) și, în perspectivă, pînă în anul 2000

Stimați tovarăși,

Realizarea hotărîrilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale, a celui de-al 8-lea plan cincinal și a programelor pentru diferite sectoare și domenii de dezvoltare economico-socială, trecerea la un stadiu superior, de țară mediu dezvoltată, reprezintă un factor de importanță deosebită pentru realizarea primei faze de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră și permite trecerea, în următorul deceniu — 1991—2000 —, la realizarea celei de-a doua faze a acestei etape. Astfel, în anii 2000, deci în 50—55 ani, România va deveni o țară socialistă multilateral dezvoltată, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, cu un nivel înalt de civilizație materială și spirituală.

O dată cu aceasta vom putea afirma cu îndreptățită mîndrie că am parcurs cu succes toate cele trei etape ale construcției socialismului — prima fază a comunismului. Numai pe această bază vom putea trece ulterior la făurirea treptată a comunismului, străbătînd mai multe etape pînă la realizarea deplină a principiilor de muncă și de viață comunistă în patria noastră. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul !”, „Ceașescu—P.C.R. !“).

Numai o dată cu aceasta poporul nostru va trece în epoca de aur a omenirii, în epoca adevăratei libertăți și demnități umane.

La Congresul al XIV-lea al partidului urmează să adoptăm planurile și programele corespunzătoare etapei superioare a îndeplinirii Programului partidului. În stabilirea obiectivelor pentru deceniul următor, și în primul rînd pentru cincinalul 1991—1995, va trebui să pornim de la faptul că nivelul de dezvoltare a principalelor sectoare industriale, a producției fizice pe locuitor corespunde cerințelor unei societăți dezvoltate. De aceea, și în următorul deceniu, în cel de-al 9-lea plan cincinal, va trebui să punem în centrul preocupărilor dezvoltarea intensivă a întregii activității industriale, îndeplinirea programelor de organizare științifică și modernizare a producției și a muncii, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, realizarea unei noi calități a muncii, a producției, în toate domeniile de activitate. Aceasta înseamnă că, pe baza aceluiași volum de materii prime și materiale, de consum energetic, trebuie să asigurăm, pe calea valorificării superioare a acestora, o creștere de circa 40—50 la sută a valorii producției-marfă, iar în unele sectoare chiar și mai mult.

Va trebui să asigurăm dezvoltarea puternică a bazei proprii de materii prime și materiale și, mai cu seamă, să asigurăm în întregime energia necesară desfășurării în bune condiții a producției și a consumului general. În această privință este necesar să trecem încă din acest cincinal, de anul viitor, la utilizarea mai largă a surselor de energie neconvenționale, astfel încît, prin folosirea biogazului, a biomasei, a energiei solare și a vîntului, a apelor termale și a microhidrocentralelor, să se asigure în întregime necesitățile fermelor zootehnice și ale altor unități agricole, ale micii industrie, precum și realizarea în cîțiva ani a independenței energetice a tuturor localităților rurale, pentru a nu se mai apela la sistemul energetic național.

Trebuie să realizăm o asemenea dezvoltare a producției încît nivelul ei tehnic și calitativ să fie competitiv și comparabil cu cele mai bune produse similare, pe plan mondial.

În același sens trebuie să se dezvolte și celelalte sectoare de activitate. Transporturile trebuie să asigure în întregime necesitățile economiei naționale, ale transportului în general în toate sectoarele, inclusiv în sectorul naval.

Una din direcțiile prioritare ale activității în deceniul următor, începînd cu cel de-al 9-lea plan cincinal de dezvoltare economico-socială, trebuie să o constituie folosirea rațională a fondului funciar, apărarea și păstrarea mediului înconjurător, a pădurilor, a apelor — condiție primordială pentru dezvoltarea patriei noastre.

Pe această bază să asigurăm condițiile necesare îndeplinirii programului de dezvoltare a agriculturii, a noii revoluții agrare.

Suprafața agricolă și arabilă a țării noastre rămâne aceeași ca și cea din actualul cincinal. Nu există posibilitatea unei extinderi a acesteia, pentru că trebuie să păstrăm neatinsă pădurile, fondul forestier. Va trebui chiar ca pe seama unor terenuri neproductive să mai împădurim câteva zeci de mii de hectare în unele județe, conform programului național.

Tocmai de aceea este necesar să se asigure realizarea în cele mai bune condiții a programului de irigare a circa 6—7 milioane de hectare, a tuturor lucrărilor de ameliorare și de creștere a potențialului productiv al pământului, pe încă circa 3—4 milioane de hectare.

Trebuie să pornim de la faptul că pământul este un bun al întregului popor, principalul mijloc de producție în agricultură, care să asigure hrana întregii națiuni. De aceea, este necesară o bună gospodărire a solului, astfel ca fiecare metru pătrat de pământ din suprafața arabilă și agricolă să fie cultivat în mod corespunzător.

Aceasta impune să întărim și să perfecționăm activitatea întreprinderilor agricole de stat, cooperativelor agricole de producție, stațiunilor de mașini și tractoare, care trebuie să lucreze într-o strânsă colaborare și unitate, în cadrul consiliilor unice agroindustriale. În general, suprafața întreprinderilor agricole de stat nu va mai crește și nu mai poate să crească. Există în perspectivă posibilitatea unei anumite creșteri, în unele zone, a proprietății cooperativelor agricole de producție.

Problema principală care se pune este însă buna organizare a activității fermelor de producție, dimensionarea conform normelor stabilite a acestor ferme, trecerea la o agricultură intensivă în toate domeniile, începând cu cerealele, în legumicultură, pomicultură, viticultură, zootehnie.

Înfăptuirea cerințelor noii revoluții agrare constituie obiectivul strategic al dezvoltării agriculturii. Până în anul 1995 trebuie să realizăm cel puțin 45 de milioane de tone cereale, să generalizăm realizarea producțiilor mari — de 8 000 kg grâu și orz la hectar — și să trecem la producții de 10 000 kg și mai mari la hectar. De asemenea, trebuie să realizăm pe toate suprafețele irigate cel puțin 20—25 tone porumb știuleți la hectar și să trecem la realizarea de producții de 30 și peste 30 de tone de porumb știuleți la hectar.

În mod corespunzător trebuie să crească producțiile în legumicultură, viticultură, pomicultură, la plante tehnice, să sporească puternic producția de masă-verde pe pășuni și fânețe. În zootehnie, trebuie să se realizeze prevederile programului privind efectivele de bovine, de ovine și să se obțină o creștere substanțială a produselor animaliere.

Va trebui ca cincinalul al 9-lea să realizeze o bună aprovizionare a populației cu toate produsele agroalimentare, la nivelul cerințelor științifice, un consum care să asigure atît sănătatea, cit și vigoarea fizică și intelectuală a întregului nostru popor.

Realizarea obiectivelor de dezvoltare intensivă a economiei naționale impune intensificarea muncii de cercetare și creșterea rolului științei în perfecționarea, modernizarea și dezvoltarea industriei, agriculturii și celorlalte sectoare de activitate. Va trebui să facem astfel încît știința românească, cercetarea științifică din toate domeniile să devină un puternic factor al întregii dezvoltări a forțelor de producție și a întregii societăți socialiste românești. (Aplauze puternice). Să asigurăm ca România anilor 1995—2000—2010 să reprezinte o țară cu o înaltă activitate științifică, cu o puternică forță de cercetare, care să asigure soluționarea noilor și noilor probleme ale progresului economico-social, ale ridicării continue a gradului de civilizație, a bunăstării generale a poporului nostru și, totodată, să participe activ la dezvoltarea relațiilor economice, științifice internaționale !

Doresc să subliniez din nou necesitatea ca, în următorul deceniu, începând cu cel de-al 9-lea plan cincinal, să acordăm o atenție deosebită dezvoltării relațiilor economice, tehnice, științifice internaționale, perfecționării colaborării și specializării în cadrul C.A.E.R.-ului, cu celelalte țări socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Trebuie să ne propunem ca, în perioada cincinalului viitor, schimburile noastre economice internaționale să crească cu 35—40 la sută, iar pînă în anii 2000, cu circa 80 la sută, în comparație cu actualul cincinal.

O dată cu lichidarea datoriei externe, România trebuie să se angajeze ferm în importante acțiuni de cooperare în producție, să participe activ la realizarea unui nou sistem economico-financiar mondial, bazat pe deplina echitate și egalitate, pe avantajul reciproc.

2. Întărirea rolului organelor de stat, al celorlalte organisme de conducere colectivă în înfăptuirea programelor de dezvoltare a țării. Perfecționarea controlului oamenilor muncii în întreaga activitate economico-socială

Pornind de la programul adoptat, de la principiile autoconducerii, auto-gestiunii și autofinanțării, este necesar să acționăm pentru perfecționarea relațiilor economico-financiare, astfel încât fiecare unitate să-și asigure deplina autofinanțare, să se realizeze o circulație bănească echilibrată, corespunzător nivelului de dezvoltare a economiei naționale, programelor activității economico-sociale, introducând sisteme noi, moderne de decontări, care să reducă la strictul necesar circulația bănească.

Se impune creșterea răspunderii organelor financiare, întărirea controlului financiar în toate domeniile de activitate, perfecționarea sistemelor de credit și adoptarea de noi măsuri în această direcție.

În ultimii ani, am redus substanțial dobinzile la creditele acordate pentru diferite sectoare de activitate. Realitatea a demonstrat că am procedat bine.

În același timp, va trebui să adoptăm măsuri ferme pentru a nu se apela la credite suplimentare sau pentru acoperirea pierderilor datorită activității nesatisfăcătoare a diferitelor întreprinderi și unități economico-sociale. S-ar putea avea în vedere ca, pentru creditele solicitate suplimentar, să se prevadă ca plata dobinzilor să se realizeze nu pe seama costurilor de producție, ci din fondul de participare la beneficii.

Trebuie să determinăm colectivele de oameni ai muncii, colectivele de conducere să acționeze în așa fel încât să nu fie nevoie să diminueze fondul de participare la beneficii.

În acest sens, vor trebui stabilite și luate măsuri care să stimuleze activitatea de producție și să împiedice apelarea, cu ușurință, la credite.

Considerăm că, în general, sistemul de conducere a activității economico-sociale corespunde etapei actuale de dezvoltare. Este însă necesar să avem permanent în vedere perfecționarea și creșterea răspunderii tuturor organelor de conducere, întărirea disciplinei și ordinii în realizarea sarcinilor ce le revin în procesul complex al diviziunii muncii, al conducerii tuturor sectoarelor de activitate.

Se impune, în acest sens, perfecționarea în continuare a activității Consiliului de Miniștri, a consiliilor de conducere ale ministerelor și celorlalte organe centrale.

Centralele și întreprinderile, consiliile oamenilor muncii ale acestora trebuie să acționeze, cu toată răspunderea, pentru realizarea în cele mai bune condiții a planurilor și programelor, pentru întărirea ordinii și disciplinei în toate sectoarele.

Totodată, consider că ar fi bine să ne gândim la întărirea controlului, de sus pînă jos, asupra îndeplinirii planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a patriei.

Apare necesar să crească rolul Consiliului de Stat, care, împreună cu Marea Adunare Națională, trebuie să exercite un control mai intens și efectiv asupra activității ministerelor și altor organe centrale.

Se impune, totodată, să perfecționăm activitatea Consiliului Controlului Muncitoresc. De asemenea, pentru a-și îndeplini mai bine atribuțiile, este necesar ca Inspectoratul pentru Controlul de Calitate să treacă — de fapt, a și trecut — sub conducerea Consiliului de Stat și să nu mai fie subordonat centralelor și întreprinderilor. În același timp, este necesar să se înțeleagă bine că răspunderea pentru buna calitate a produselor revine în întregime oamenilor muncii din fiecare întreprindere.

De asemenea, se impune ca, Comitetul de Stat al Planificării și Comitetul Național pentru Știință și Tehnologie, ca organe centrale, să-și perfecționeze activitatea de control asupra realizării planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială, răspunzând pentru activitatea lor, atât în fața Consiliului de Miniștri, dar și în fața Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și a Consiliului de Stat.

Apare necesitatea îmbunătățirii activității de control, în cadrul ministerelor și centralelor. Este necesar să pornim de la creșterea rolului maselor, al oamenilor muncii în exercitarea controlului în toate sectoarele de activitate. Să asigurăm buna funcționare a comisiilor de control muncitoresc din întreprinderi și instituții, a comisiilor de control obștești, astfel încât activitatea tuturor sectoarelor să se afle permanent sub controlul oamenilor muncii, al poporului, ca fiecare, în domeniul său

de activitate, să poarte deplina răspundere în fața organelor democratice, a partidului, a poporului. (Aplauze puternice, prelungite).

În condițiile societății noastre socialiste, întărirea controlului, de jos pînă sus, constituie un factor de importanță deosebită în buna desfășurare a întregii activități, în democratizarea și participarea activă la conducerea tuturor sectoarelor, în îndeplinirea neabătută a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a patriei noastre, a întregii națiuni, a poporului nostru. (Vii și puternice aplauze).

3. Promovarea fermă a retribuției după muncă, a principiilor eticii și echității socialiste

Stimați tovarăși,

Populația activă a țării noastre este în prezent de circa 11 milioane persoane.

Din totalul forței de muncă active, mai mult de 10 milioane de persoane lucrează în sectoarele socialiste.

Dezvoltarea puternică a forțelor de producție, a industriei, agriculturii, științei, culturii și altor activități a asigurat crearea de noi locuri de muncă și încadrarea anuală a tineretului în producție.

Și în viitor vom acorda o atenție permanentă asigurării locurilor de muncă pentru toți cetățenii valizi și încadrarea întregului tineret în muncă.

Societatea noastră socialistă este o societate a muncii libere și are obligația să asigure muncă pentru toți cetățenii. În orice condiții de perfecționare și modernizare a producției, de creștere a productivității muncii, asigurarea locurilor de muncă pentru toți cetățenii constituie obligația fundamentală a societății noastre socialiste.

Doresc să subliniez că electronica, automatizarea trebuie folosite ca un mijloc pentru mai buna organizare a producției și a muncii, care să ușureze munca oamenilor, nu să-i elimine din activitatea productivă, nu să-i împingă la marginea societății, devenind șomeri.

Este, deci, necesar să fie astfel organizată întreaga activitate încît introducerea automatizării, electronizării să fie realizate nu în scopul creșterii profiturilor, cum se întâmplă în țările capitaliste, lipsind oamenii de dreptul suprem la muncă, ci pentru a asigura condiții tot mai bune de muncă, de viață pentru toți cetățenii. (Aplauze puternice, prelungite). În aceasta constă adevăratul umanism revoluționar, care înseamnă totul pentru om, pentru bunăstarea și fericirea oamenilor, a poporului. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu și poporul!“).

În perfecționarea sistemului de cointeresare materială și de retribuție în toate domeniile de activitate am pornit și pornim de la principiile socialiste de retribuție după muncă, de la principiul socialist „nici piine fără muncă, nici muncă fără piine“.

Consider că în societatea noastră socialistă nimeni nu trebuie, și nu poate, să aibă venituri fără muncă, să obțină venituri prin exploatarea și însușirea muncii altora, prin acțiuni de speculă.

Actualul sistem de organizare a muncii, de promovare în trepte, clase și grade, pe bază de examene, asigură o bună cointeresare în ridicarea continuă a nivelului de cunoștințe profesionale și tehnice.

Avem un raport just între diferite ramuri de activitate și între veniturile mari și mici, bazat pe principiile echității socialiste, astfel încît actualmente raportul între retribuțiile mici și retribuțiile mari este de 1 la 4,7.

Va trebui să perfecționăm acest sistem astfel ca, în cincinalul viitor, și probabil în întregul deceniu, să asigurăm, practic, un raport de circa 1 la 4,5 între retribuțiile mici și mari.

Trebuie să avem permanent în vedere ca sporirea retribuțiilor, a veniturilor oamenilor muncii să fie în strînsă legătură cu dezvoltarea forțelor de producție, cu creșterea productivității muncii, cu ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției, astfel încît pe măsura dezvoltării forței economice a societății să asigurăm ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului. (Vii și puternice aplauze).

În ridicarea nivelului de trai un rol important îl au veniturile sociale care în anii socialismului au crescut continuu, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, ajungînd în anul acesta la peste 15 000 lei pe o familie, față de 3 800 lei în 1965.

Este necesar să veghem la aplicarea în cât mai bune condiții a sistemului de retribuire în acord global în toate sectoarele de activitate, să aplicăm neabătut principiile eticii și echității socialiste, astfel încît, pe măsura dezvoltării patriei noastre, a realizării Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, să crească ponderea veniturilor sociale, care să asigure pentru toți cetățenii satisfacerea unor necesități generale, aceasta constituind, de altfel, una din căile trecerii treptate spre înfăptuirea principiilor de muncă și viață comuniste. (Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul !").

4. Înăptuirea neabătută a programelor de organizare și sistematizare a teritoriului, a localităților patriei

Stimați tovarăși,

Doresc, de asemenea, să mă refer la necesitatea înăptuirii neabătute a programelor de organizare și sistematizare a teritoriului, a localităților patriei noastre. Am vorbit mai înainte de necesitatea conservării și folosirii judicioase, raționale a fondului funciar, a apărării mediului înconjurător. Mă voi referi, deci, în mod deosebit la activitatea pentru mai buna organizare a orașelor, comunelor și satelor patriei noastre.

Circa 52 la sută din populația țării locuiește în orașe. Am dezvoltat puternic construcția de locuințe și așezăminte social-culturale. Ne propunem ca, pînă în 1995, să rezolvăm în linii generale problema locuințelor pentru toți locuitorii orașelor noastre, urmînd ca pînă în anul 2000 fiecare locuitor să aibă asigurată cel puțin o locuință de 14 mp, iar împreună cu dependențele — 18—20 mp, ceea ce asigură bune condiții de locuit pentru toți cetățenii patriei noastre.

În localitățile rurale țărănimea și alți locuitori ai satelor și-au construit case care asigură condiții bune de locuit. De altfel, nu există familie care să nu dispună de o locuință, chiar dacă nu asigură cele mai bune condiții.

În urma organizării teritorial-administrative din 1968 am asigurat o dezvoltare mai echilibrată a tuturor localităților patriei noastre. Avem în total 237 municipii și orașe, din care 54 au devenit orașe în ultimii 20 de ani. În mediul rural există circa 2 300 comune, fiecare avînd în componența sa cîteva sate. În procesul industrializării și urbanizării s-a produs însă o puternică deplasare a populației din comune și sate spre centrele orășenești și, îndeosebi, spre orașele mari. Este adevărat că dezvoltarea forțelor de producție pe teritoriu, realizarea de mii de întreprinderi și de noi platforme industriale au încetinit această deplasare și au avut un efect pozitiv în stabilizarea forței de muncă, a oamenilor și a familiilor lor în localitățile mai mici, în comune.

Cu toate acestea, multe sate și comune au cunoscut o puternică depopulare. De aceea, sînt necesare măsuri hotărîte pentru a împiedica depopularea localităților rurale, pentru organizarea lor pe bază modernă și crearea condițiilor care să asigure locuitorilor tot ceea ce este necesar pentru o viață demnă, civilizată.

Avem în vedere păstrarea numărului de comune, în cîteva județe, chiar dezvoltarea cîtorva centre comunale care s-au depopulat. În următorul cincinal dorim să asigurăm, în toate comunele, dezvoltarea mai puternică a agriculturii, dar și a unor activități industriale, îndeosebi a micii industrii, care să asigure condiții de muncă pentru toți cetățenii comunelor și satelor.

În același timp, se va perfecționa sistemul de învățămînt de 8 ani, iar în toate comunele va funcționa și prima treaptă de liceu de 2 ani, astfel încît toți copiii să poată urma, în comunele respective, școala de 10 ani. Se va dezvolta puternic sistemul de asistență sanitară — dispensare, care vor avea și cîteva paturi de asistență medicală de urgență, casă de nașteri — și se va asigura un număr de medici permanent în comună, încît să revină un medic la 900—1 000 de locuitori, avînd în vedere că asistența mai complexă se asigură de către spitalele orășenești și județene.

De asemenea, trebuie să perfecționăm activitatea căminelor și centrelor de cultură și creație „Cîntarea României“, să creăm condiții pentru activitatea cultural-sportivă și, desigur, pentru cea comercială, precum și alte activități, care să asigure locuitorilor comunelor și satelor condiții de viață cit mai apropiate de cele ale locuitorilor din orașe.

În comunele mari, în care își desfășoară de peste 15 ani activitatea și consiliile unice agroindustriale, ne propunem să realizăm noi centre orășenești agroindustriale, care să dispună, în afară de ceea ce se asigură în comune, de un spital

cu 50—100 paturi și maternitate, de liceu treapta a doua, creînd condiții pentru generalizarea învățămîntului de 12 ani, pentru dezvoltarea unor activități industriale mai complexe, care nu pot fi organizate în fiecare comună. În acest fel, practic, vom avea un sistem larg, de circa 550 noi orașe agroindustriale, care vor contribui la ridicarea generală a nivelului de dezvoltare a satelor. De altfel, un număr important din acestea pot fi considerate de pe acum adevărate orașe agroindustriale.

Prin legea sistematizării și folosirii raționale a fondului funciar am stabilit ca pentru locuință și curte în mediul rural să se asigure de la 200 la 300 mp. Considerăm că trebuie să stabilim, în principiu, ca fiecare familie să poată avea în proprietate, pentru locuință, curte și activități gospodărești, circa 300 mp. Este necesar, conform prevederilor legii, să se delimiteze mai bine perimetrul constructibil al comunelor și satelor acestora, să se aplice ferm prevederile legii, care stabilesc că nimeni nu poate construi în afara perimetrului constructibil. Cetățenii care locuiesc în afara perimetrului constructibil vor continua să locuiască și în viitor în locuințele lor, însă pe măsură ce doresc să-și construiască noi locuințe, pentru ei sau familiile lor, trebuie să facă aceasta numai în perimetrele constructibile. Statul va acorda sprijin, cu materiale și proiecte, cetățenilor care își construiesc locuințe proprii, cu respectarea programului de sistematizare. În același timp, pentru cadrele din învățămînt și personalul sanitar, pentru inginerii și muncitorii care nu dispun de locuințe proprii, statul le va acorda ajutor să-și construiască, conform planului de sistematizare, sau va construi locuințe pentru nevoile acestora. Avem deja o experiență bună, din ultimii 20 de ani, în această privință.

Rezolvarea problemei unor locuințe moderne pentru locuitorii satelor reprezintă o necesitate obiectivă, pornind de la faptul că socialismul trebuie să realizeze condiții cît mai bune de viață pentru toți locuitorii, fără deosebire, că nu putem împărți țara în două — într-o parte orașe moderne, dezvoltate, iar în altă parte locuințe insalubre, cocioabe.

Fără îndoială, realizarea acestor cerințe ale unei vieți civilizate, moderne, în spiritul umanismului propriu societății noastre, cere o perioadă mai îndelungată, cere eforturi susținute. Dar, avem ferma convingere că, împreună cu locuitorii satelor, vom reuși, treptat, treptat, să rezolvăm această problemă, astfel încît, în deceniul următor, să facem pași importanți în această direcție, să ridicăm, astfel, nivelul general de viață și al populației de la sate, să creăm condițiile apropierei treptate a condițiilor de muncă și de viață, să dispară deosebirile esențiale dintre oraș și sat. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !”). Cu cît vom reuși să realizăm într-un termen mai scurt această sarcină istorică, cu atît vom asigura ridicarea patriei noastre la un înalt grad de civilizație materială și spirituală.

Trebuie să avem permanent în vedere că soluționarea tuturor acestor probleme constituie o cerință obiectivă a făuririi fazei superioare a societății socialiste multilateral dezvoltate și pentru crearea condițiilor necesare trecerii treptate spre visul de aur, spre comunism. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu — eroism, România — comunism !”).

VII. CREȘTEREA ROLULUI STATULUI, AL ORGANISMELOR DEMOCRAȚIEI MUNCITOREȘTI-REVOLUȚIONARE, INFĂPTUIREA CONSECVENTĂ A PRINCIPIULUI CONSTRUIRII SOCIALISMULUI CU POPORUL ȘI PENTRU POPOR

Stimați tovarăși,

În întreaga noastră activitate am pornit de la teza științifică a construirii socialismului cu poporul și pentru popor, de la faptul că tot ceea ce realizăm în societatea noastră trebuie să se realizeze cu oamenii, pentru oameni, să asigure ridicarea continuă a gradului de civilizație, a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Am considerat și considerăm că dezvoltarea largă a formelor democratice de conducere, participarea tuturor claselor și categoriilor sociale, a întregului popor la conducerea tuturor ramurilor de activitate, la elaborarea politicii interne și externe constituie factorul fundamental pentru edificarea cu succes a noii orînduiri sociale.

În acest sens am acționat pentru perfecționarea și, totodată, pentru întărirea rolului statului, al organismelor sale în conducerea activității economice-sociale.

Este bine cunoscut că statul a apărut într-o anumită perioadă a dezvoltării societății omenești, odată cu apariția claselor, și el urmează să își diminueze rolul și să dispară treptat, treptat, odată cu dispariția claselor.

Pornind de la această teză teoretică materialist-dialectică, am considerat și considerăm că statul își păstrează și își va păstra încă multă vreme rolul său în societatea socialistă și, probabil, chiar în prima parte a societății comuniste. Se va perfecționa rolul său în raport cu dezvoltarea economico-socială, cu progresul general al societății.

Am perfecționat și acordăm o mare însemnătate organismelor democratice ale statului — Marii Adunări Naționale, consiliilor populare și tuturor celorlalte organisme ale statului nostru socialist.

Am realizat un sistem larg democratic al alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare prin depunerea de mai multe candidaturi pentru un loc de deputat, prin desemnarea lor de către organizațiile politice și sociale, de organizațiile de masă, precum și în adunările cetățenești ale oamenilor muncii.

Adevăratul pluralism și caracterul democratic al acestor organisme este asigurat prin prezența ca deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare a reprezentanților direcți ai clasei muncitoare, țărânimii, intelectualității, ai tuturor oamenilor muncii, fără nici o deosebire.

În acest cadru, alegerea deputaților se asigură atât din rindul membrilor Partidului Comunist Român, cât și din rindul membrilor altor organizații de masă și obștești, inclusiv din rindul Organizației Democrației și Unității Socialiste.

De altfel, caracterul statului, al democrației, este determinat în primul rind de clasele care au conducerea în societate, de sistemul social — și este evident că, o dată cu dispariția claselor exploatare, a inegalităților sociale și naționale, s-a schimbat și caracterul statului, devenind cu adevărat statul oamenilor muncii, statul constructorilor socialismului în România, al democrației muncitorești-revoluționare. (Aplauze puternice, prelungite).

O dată cu perfecționarea și democratizarea activității organelor democratice clasice, am realizat noi organisme democratice: am creat consiliile oamenilor muncii, organele județene și naționale ale acestora, care asigură participarea organizată a tuturor claselor și categoriilor sociale, a întregului popor, la elaborarea politicii interne și externe. Organizăm, o dată la 5 ani, Congresul oamenilor muncii din industrie și alte sectoare, la care participă, de regulă, 11 000 de delegați, Congresul țărânimii și oamenilor muncii din agricultură și alte sectoare, la care participă, de asemenea, 11 000 de delegați. Aceste congrese își aleg consiliile naționale de conducere — între 1 200—1 500 de membri — care asigură conducerea activității între congrese.

Merită de subliniat faptul că atât la congrese, cât și în consiliile oamenilor muncii, cel puțin 30 la sută sînt muncitori și, în mod corespunzător, țărani.

Tot la 5 ani au loc Congresul științei și învățămîntului, Congresul culturii și educației socialiste, la care participă, de asemenea, circa 7 000 și, respectiv, circa 5 000 de delegați.

Avînd în vedere rolul important al consiliilor populare în autoconducerea și autoaprovizionarea localităților, la fiecare 5 ani, după alegerea consiliilor populare, are loc Congresul consiliilor populare, la care participă circa 7 000 de delegați, care dezbate problemele fundamentale ale activității locale, teritoriale și aleg Camera legislativă — parlamentul consiliilor populare — care funcționează între congrese și hotărăște asupra tuturor legilor privind activitatea organelor locale teritoriale, cât și asupra legilor generale și planurilor de dezvoltare economico-socială.

Se poate spune, fără teama de a greși, că prin noile organisme democratice am creat un puternic sistem al democrației muncitorești-revoluționare directe, care asigură o participare largă a clasei muncitoare, a țărânimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale, a întregului popor, la elaborarea politicii generale, a tuturor planurilor de dezvoltare economico-socială. (Vii și puternice aplauze).

Acționînd în strînsă unitate, organismele democratice ale statului și noile organisme ale democrației muncitorești-revoluționare reprezintă un cadru larg de manifestare al poporului, unic în felul său, care asigură ca tot ceea ce se înlăptuiește în patria noastră să se realizeze cu poporul și pentru popor, ca poporul să fie parti-

cipant și să-și hotărască, în mod conștient, propriul său destin, să-și asigure dezvoltarea în deplină libertate și demnitate, viitorul de aur — comunismul ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceașescu — eroism, România — comunism !“, „Ceașescu și poporul !“).

În întreaga operă de construcție socialistă, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, am pornit de la necesitatea reglementării prin lege a întregii organizări și funcționări a statului, a vieții economico-sociale, a tuturor sectoarelor de activitate.

Prevederile Constituției din 1965 corespund pe deplin actualei etape de dezvoltare a patriei și asigură un larg cadru democratic de participare a întregului popor la conducerea societății.

De asemenea, legile care reglementează organizarea întregii activități, pe baza autoconducerii, autogestunii, autofinanțării, a cadrului democratic din toate sectoarele răspund pe deplin actualului stadiu de dezvoltare. Va trebui însă să avem permanent în vedere perfecționarea legislației democrației noastre muncitorești-revoluționare pentru întărirea răspunderii, a ordinii legale, în toate sectoarele de activitate. Să eliminăm complet toate așa-zisele H.C.M.-uri și să nu se mai funcționeze în nici un domeniu decât pe baza legilor. Numai așa vom asigura și ordinea, și disciplina, și democrația. (Aplauze puternice).

Este necesar să aplicăm ferm în întreaga activitate principiile eticii și echității socialiste, să asigurăm apărarea proprietății socialiste, a întregului popor, și cooperatiste, precum și a proprietății personale a tuturor cetățenilor patriei noastre.

Va trebui să se acționeze cu toată hotărârea împotriva oricăror manifestări de necinste, de delapidare, de sustragere, sub o formă sau alta, din avutul general, precum și din proprietatea personală, să întărim sentimentul de cinste și răspundere față de proprietatea generală și personală. Trebuie să ajungem acolo încît cinstea, apărarea proprietății, a avuției întregului popor, spiritul de dreptate să devină o caracteristică definitorie a omului nou, constructor conștient al societății socialiste și comuniste. (Vii aplauze).

În acest sens, apare necesitatea unei îmbunătățiri a Codului penal și Codului de procedură penală, în raport cu noile schimbări și realități din patria noastră.

Organele de justiție și procuratură trebuie să-și îndeplinească în cele mai bune condiții rolul și răspunderea pe care le au în dezvoltarea societății noastre, în sancționarea oricăror încălcări ale legilor țării, ale normelor de etică și echitate socialistă. Va trebui să acționăm permanent ca nimeni să nu fie judecat sau, mai cu seamă, condamnat pe nedrept. De asemenea, organele Ministerului de Interne — Miliția și Securitatea — trebuie să-și perfecționeze în continuare activitatea, acționînd în strînsă legătură cu masele populare pentru apărarea ordinii, a proprietății socialiste și personale, pentru asigurarea liniștii tuturor cetățenilor.

În strînsă legătură cu organele de justiție și procuratură, cu organele Ministerului de Interne, consiliile obștești de judecată din toate sectoarele de activitate — care au un rol deosebit în apărarea proprietății și promovarea fermă a normelor de conviețuire socială — trebuie să devină o forță puternică a justiției democratice a întregului popor.

Apărarea cuceririlor socialiste, a independenței și suveranității patriei reprezintă o necesitate vitală în condițiile menținerii pericolului de război, de agresiune, de amestec în treburile interne ale altor state. Pornind de la concepția revoluționară după care apărarea integrității și independenței patriei reprezintă sarcina întregului popor, am acordat o atenție continuă perfecționării și ridicării capacității de luptă și politice a forțelor noastre armate. Vom acționa și în viitor, cu toată fermitatea, pentru întărirea capacității de luptă și politice, de apărare a patriei noastre, considerînd aceasta ca o parte inseparabilă a construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate și de înaintare spre comunism. (Aplauze puternice).

În același timp vom întări colaborarea cu armatele țărilor socialiste din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia, atît timp cît se va menține acesta ; dar și în continuare considerăm că dezvoltarea colaborării cu armatele țărilor socialiste, cu alte armate prietene trebuie să constituie o preocupare permanentă în lupta pentru pace, pentru colaborare, pentru respectarea dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă și independentă. (Vii și puternice aplauze).

VIII. DEZVOLTAREA NAȚIUNII ÎN SOCIALISM. POLITICA PARTIDULUI DE ASIGURARE A DEPLINEI EGALITĂȚI ÎN DREPTURI PENTRU TOȚI CETĂȚENII ROMÂNIEI

Stimați tovarăși,

Doresc, și în acest cadru, să mă refer pe scurt la problema națională și a naționalităților.

Și națiunea a apărut — după cum este bine cunoscut — într-o anumită etapă a dezvoltării, de fapt, o dată cu dezvoltarea capitalistă.

Procesul dezvoltării națiunii noastre, datorită condițiilor grele în care s-a dezvoltat poporul nostru, a fost mai îndelungat.

Socialismul a asigurat noile condiții pentru afirmarea deplină a caracteristicilor națiunii, care au devenit mai complete. De altfel, procesul de formare a noi națiuni încă nu s-a încheiat. În multe țări, multe popoare își desfășoară procesul de formare, de organizare a lor ca națiuni — și, se pare, că acest proces va mai dura o anumită perioadă de timp, fiind în strinsă legătură cu dezvoltarea unitară a forțelor de producție, a științei, învățămîntului și culturii.

În același timp, există, după cum se știe, state naționale unitare și state în care conviețuiesc mai multe națiuni pe principii federative.

În ce privește țara noastră, ea reprezintă un stat național unitar. Procesul de realizare a unității naționale s-a încheiat prin realizarea unirii Transilvaniei cu România și formarea statului unitar, la 1 decembrie 1918. (Vii și puternice aplauze ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“).

Împrejurările dezvoltării istorice, dar și ale dominației străine, au făcut ca pe meleagurile patriei noastre să conviețuiască împreună oameni de diferite naționalități. Această a făcut ca în România să existe cetățeni români de diferite naționalități — desigur, de naționalitate română, dar și de naționalitate maghiară, germană și altele.

Întotdeauna partidul nostru s-a pronunțat și a acționat împotriva oricăror discriminări naționale, pentru deplina egalitate în drepturi între toți fiii patriei. Socialismul a rezolvat, în mod principial și definitiv problema asigurării deplinei egalități în drepturi pentru toți fiii patriei, fără deosebire de origine națională. (Aplauze puternice, prelungite).

Considerăm că toți cetățenii României, indiferent de originea lor națională, mai apropiată sau mai îndepărtată, sînt cetățeni cu drepturi egale, dar și cu îndatoriri egale, care au răspunderea comună de a asigura îndeplinirea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială, de făurire a socialismului și comunismului pe pămîntul României ! (Aplauze puternice, prelungite).

În toate organismele democratice, de sus pînă jos, în partid, în organismele de masă și obștești, în întreaga activitate muncesc, umăr la umăr, acționează într-o strînsă unitate toți oamenii muncii, reprezentanții lor, fără nici o deosebire.

Ridicarea nivelului general de civilizație, crearea celor mai bune condiții de muncă, de viață, de învățămînt sînt asigurate, deopotrivă, pentru toți fiii patriei, în strînsă legătură cu dezvoltarea forțelor de producție, cu progresul general al societății noastre socialiste.

Problemele ridicării nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii, al fiecărui cetățean nu se rezolvă și nu se pot rezolva decît o dată cu dezvoltarea generală a țării, cu ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului nostru, în general.

Doresc să remarc, cu multă satisfacție, că această problemă este bine înțeleasă în țara noastră de toți oamenii muncii, de întregul nostru popor, fără nici un fel de deosebire ! (Vii și puternice aplauze).

M-am referit la aceste probleme, în această analiză generală, pentru că orice fel de înțelegere greșită, teoretică sau practică, a problemei naționale poate avea efecte negative. Va trebui să acționăm și în continuare, cu toată fermitatea și consecvența, pentru îndeplinirea neabătută a politicii partidului nostru, de deplină egalitate și de ridicare continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al întregii națiuni.

Să facem astfel încît poporul nostru, toți cetățenii patriei să înainteze ferm pe calea dispariției deosebirilor de orice fel. Fără a nega originea nimănui, să acționăm în deplină unitate, să creăm poporul muncitor unic al României socialiste și comuniste ! Aceasta reprezintă legea obiectivă a dezvoltării sociale, a viitorului de aur al omenirii, deci și al României ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

IX. SCHIMBĂRILE PROFUNDE ÎN STRUCTURA SOCIALĂ A ȚĂRII, OMOGENIZAREA SOCIETĂȚII NOASTRE SOCIALISTE, FĂURIREA, ÎN PERSPECTIVĂ, A POPORULUI UNIC MUNCITOR

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea puternică a forțelor de producție, marile transformări revoluționare, construirea socialismului și trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate au produs profunde schimbări în structura socială. Au dispărut pentru totdeauna clasele exploatare — burghezia și moșierimea —, s-a lichidat cu desăvârșire și pentru totdeauna exploatarea și asuprirea omului de către om. (Aplauze puternice).

Ca urmare a dezvoltării puternice a industriei, clasa muncitoare a cunoscut o creștere continuă. S-a ridicat nivelul de pregătire generală — profesională, tehnică și culturală — a oamenilor muncii. După cum a demonstrat cu putere viața — adevăratul judecător —, clasa muncitoare și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste rolul de clasă socială conducătoare a întregii societăți. Ea reprezintă astăzi cea mai puternică forță socială — și, în perspectiva anilor 2000, ea va continua să se dezvolte atât numeric, dar mai cu seamă din punct de vedere al pregătirii generale, ca urmare a generalizării învățământului de 12 ani, a ridicării nivelului său de cunoștințe generale, profesionale și tehnice, apropiindu-se tot mai mult de cerințele pentru o clasă muncitoare intelectuală. (Vii și puternice aplauze).

Țărănimea — deși s-a redus numeric, o parte însemnată trecind la activități din industrie și alte sectoare — s-a transformat, ca urmare a cooperativizării agriculturii, într-o clasă socială nouă, cu un nivel ridicat de pregătire generală, profesională și culturală, și continuă să aibă un rol important în întreaga dezvoltare a societății socialiste românești.

Și țărănimea va continua să-și ridice nivelul de pregătire generală, profesională și culturală, devenind o clasă socială tot mai omogenă, care, în alianță cu clasa muncitoare, va constitui temelia de granit a societății noastre socialiste.

Schimbări profunde au avut loc în rindul intelectualității.

În urma dezvoltării puternice a industriei, agriculturii, celorlalte sectoare de activitate, a progresului științei, învățământului, culturii, numărul intelectualilor a crescut de peste 10 ori, în rindurile intelectualității intrind muncitori, țărani și alte categorii muncitoare.

Astfel, se poate afirma cu deplin temei că intelectualitatea a devenit o categorie socială nouă, strins legată de clasa muncitoare și țărănime, de popor, o puternică forță socială care are un rol tot mai important în dezvoltarea generală a forțelor de producție, a științei, învățământului, culturii, în ridicarea nivelului general de cunoștințe și pregătire al întregii națiuni.

Se poate, astfel, afirma că ea a devenit o parte a clasei muncitoare, că alianța muncitorilor, țărănilor și intelectualilor constituie astăzi forța de granit a societății socialiste și reprezintă garanția dezvoltării patriei noastre pe calea socialismului și comunismului. (Aplauze puternice, prelungite).

S-au dezvoltat, de asemenea, și alte categorii sociale, care acționează în strinsă legătură cu clasa muncitoare și celelalte forțe sociale.

Se poate afirma că astăzi structura socială a României constituie expresia marilor schimbări în dezvoltarea generală a societății și demonstrează justetea tezei potrivit căreia, pe măsura înlăptuirii Programului partidului și a creării condițiilor de trecere spre comunism, va avea loc o continuă apropiere între toate clasele și categoriile sociale pe calea dispariției deosebirilor dintre oraș și sat, a apropierei nivelului de pregătire profesională și tehnică, a mecanizării, automatizării și robotizării proceselor de producție, a ridicării nivelului general de pregătire, a nivelului de cultură. Se va aduce astfel la realizarea poporului unic muncitor, animat de aceleași năzuințe și interese comune de a-și făuri în mod conștient viitorul liber și independent, de bunăstare și fericire, de a asigura deplina egalitate în drepturi și afirmarea principiilor de echitate și etică socialistă și comunistă, de ridicare neconținută a patriei noastre socialiste pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație.

Pornind de la noua structură socială a poporului nostru, avem obligația să 'facem totul pentru înlăptuirea neabătută a procesului legic de întărire a clasei muncitoare, a țărânimii și intelectualității, de apropiere și întărire a unității și omogenizare a societății noastre socialiste. Numai așa vom acționa ca adevărați,

revoluționari, vom asigura viitorul de aur al națiunii noastre socialiste ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Stima noastră și mândria — Ceașescu, România !“).

X. CREȘTEREA TOT MAI PUTERNICĂ A ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI ÎN TOATE SECTOARELE DE ACTIVITATE

Stimați tovarăși,

Marile transformări revoluționare, remarcabilele realizări în dezvoltarea economico-socială a țării, în ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului demonstrează cu puterea faptelor de neîgăduit justețea politicii Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a întregii națiuni.

În istoria îndelungată a poporului român, partidul comunist reprezintă singurul partid care a pus mai presus de toate interesele generale ale oamenilor muncii, ale întregii națiuni și, cu cele mai mari jertfe, a condus clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste, democratice, întregul popor, în înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, apoi a revoluției socialiste, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Putem afirma cu îndreptățită mândrie că partidul comunistilor a demonstrat, prin întreaga sa activitate, că reprezintă centrul vital de la care iradiază lumina și căldura dătătoare de viață, conștiința cea mai înaltă a poporului nostru. (Aplauze și urale puternice ; se scandează „Ceașescu — P.C.R.“)

Viața — judecătorul suprem — demonstrează cu putere că partidul nostru a aplicat în mod creator legile generale, principiile socialiste la realitățile și condițiile României.

În întreaga perioadă de construcție socialistă, îndeosebi după Congresul al IX-lea, partidul nostru s-a dezvoltat continuu, a devenit o puternică forță politică, îndeplinindu-și cu cinste rolul de conducător politic al destinului întregii națiuni.

Au fost adoptate măsuri hotărâte de perfecționare a organizării partidului, de dezvoltare a democrației în partid, în sistemul de promovare a cadrelor, de alegere a organelor de partid de sus până jos, în creșterea răspunderii și a rolului organizațiilor și organelor de partid, al comunistilor în adoptarea tuturor hotărârilor privind politica internă și externă a României socialiste.

Pornind de la faptul că activul, cadrele de bază ale partidului trebuie să se angajeze direct în înfăptuirea în viață a hotărârilor partidului și a legilor țării, am introdus principiul cumulului de funcții în activitatea de partid, de stat, economică și socială, desființând însă cumulul de retribuție.

Am considerat că cele mai bune cadre de partid trebuie, în același timp, să se angajeze direct în conducerea organelor de stat economice, științifice și sociale, în vederea înfăptuirii politicii de dezvoltare economico-socială a țării, imbinând astfel munca de partid cu munca de conducere a diferitelor sectoare de activitate.

Am pornit de la faptul că rolul conducător al partidului nu se poate și nu trebuie să se realizeze din afară, ci prin angajarea directă a membrilor de partid, începând cu cadrele de bază ale partidului, în munca de dezvoltare a patriei.

Experiența de peste 20 de ani demonstrează justețea acestui mod de activitate care a dus la o întărire puternică a legăturilor partidului cu toate sectoarele vieții economice și sociale, cu masele de oameni ai muncii.

Astăzi, Partidul Comunist Român cuprinde în rindurile sale peste 3 milioane 700 de mii de membri, din care 55 la sută sînt muncitori, ceea ce demonstrează că partidul nostru continuă și trebuie să rămână un partid al clasei muncitoare, forța socială cea mai avansată a societății noastre. (Vii și puternice aplauze).

Este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru creșterea tot mai puternică a rolului conducător al partidului în toate sectoarele de activitate.

Teza după care partidul nu trebuie să poarte răspunderea directă pentru înfăptuirea planurilor și programelor economico-sociale, ci trebuie să lase sectoarele și unitățile economico-sociale să soluționeze cum consideră mai bine problemele, o considerăm complet greșită și dăunătoare, de fapt lichidatoristă, care va duce pînă la urmă — și nu poate să nu ducă — decît la slăbirea partidului, punînd în pericol însăși construirea socialismului. Dacă partidul nu-și mai asumă răspunderea pentru realizarea Programului său de făurire a socialismului și comunismului, atunci se pune pe drept cuvînt întrebarea care este rolul partidului și dacă mai este necesar?

Golul lăsat de partid va produce un vid în viața politică, socială și care va fi, fără nici o îndoială, umplut de alte forțe politice. NU ! Partidul nu poate renunța la rolul său de forță politică conducătoare în făurirea socialismului, nu poate împărți, și cu atât mai mult, nu poate ceda nimănui rolul său, fără a dispărea mai devreme sau mai târziu.

Îată de ce este necesar să acționăm cu toată fermitatea contra oricăror tendințe lichidatoriste și de slăbire a rolului partidului. Să facem totul pentru întărirea partidului, a unității sale politice, ideologice, organizatorice, a rolului său politic conducător în toate domeniile de activitate, în întreaga societate.

Numai așa vom acționa ca adevărați comuniști revoluționari, ne vom îndeplini răspunderea față de clasa muncitoare, față de întregul popor, față de viitorul liber și independent al națiunii noastre, al României socialiste ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează „Ceașescu — P.C.R. !“).

Trebuie să nu uităm niciodată că numai în măsura în care partidul va acționa cu întreaga sa forță în vederea îndeplinirii Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, avem garanția realizării cu succes a acestuia.

Creșterea răspunderii organelor de stat, a organelor democrației muncitorești-revoluționare, a colectivelor de oameni ai muncii nu vine în contradicție cu întărirea rolului conducător al partidului, nu presupune în nici un fel o slăbire a rolului conducător al partidului. Dimpotrivă, tocmai dezvoltarea democrației impune ca o necesitate obiectivă intensificarea activității partidului, creșterea răspunderii cadrelor de partid, a activului, a comuniștilor, în toate domeniile, în vederea bunei funcționări a acestor organisme.

Așa cum se precizează în Statutul partidului, organele de partid nu trebuie să înlocuiască organele de stat sau organismele democratice. Trebuie însă să se asigure o bună funcționare a acestora, îndeplinirea atribuțiilor și rolului pe care îl au în conducerea diferitelor sectoare de activitate.

Comuniștii, cadrele de partid răspund pentru activitatea lor din toate domeniile în fața organelor și organizațiilor de partid, dar, totodată, ei răspund și în fața organelor din care fac parte, și în același timp poartă întreaga răspundere în fața poporului !

Împietirea justă, dialectică, a rolului partidului cu creșterea răspunderii și a rolului organelor de stat și organismelor democratice, al maselor populare, constituie factorul determinant al întăririi unității și forței de acțiune a poporului nostru, al îndeplinirii de către partid a misiunii sale istorice de conducător politic, de forță vitală, de centru vital al întregii națiuni ! (Vii și puternice aplauze).

În același timp, este necesar să se acționeze cu întreaga răspundere pentru îndeplinirea hotărârilor partidului și a legilor țării cu privire la pregătirea și promovarea cadrelor.

Trebuie să avem permanent în vedere ridicarea din rindurile clasei muncitoare, țărânimii, intelectualității, de noi și noi activiști, cu o înaltă pregătire generală și profesională, tehnică, științifică, ideologică.

Și în viitor trebuie să acționăm în așa fel încât cadrele de bază, activul de partid, inclusiv activul de stat, al organismelor democratice și sociale din toate sectoarele, să provină și să fie strâns legat de clasa muncitoare, de țărâtime, de intelectualitate, de clasele și categoriile sociale care reprezintă forțele de bază ale societății noastre. Numai așa vom avea cadre cu adevărat revoluționare, activiști strâns legați de oamenii muncii, de întregul popor, care vor acționa în spirit revoluționar și vor face întotdeauna totul pentru cauza socialismului, a ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului, a întăririi independenței și suveranității României ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu—P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Avem prevederi bune privind sistemul de alegere, de pregătire și promovare a cadrelor, de consultare a organizațiilor de partid, a oamenilor muncii cu privire la activității și cadrele care urmează să fie promovate.

Prezentarea de mai multe candidaturi — minimum 3 candidaturi — pentru alegerea unor cadre de conducere, concursurile și alte forme, inclusiv perioada de încercare pentru o anumită muncă, asigură atât alegerea celor mai bune cadre și activiști, cât și controlul permanent al partidului, al oamenilor muncii asupra celor care sînt promovați.

Este necesar să aplicăm cu toată fermitatea prevederile controlului de partid și de stat, să acordăm și mai multă atenție felului în care promovăm cadrele, pregătirii acestora, ridicării continue a nivelului lor, profesional, tehnico-științific, cultural și politico-ideologic.

Trebuie să facem totul pentru a asigura păstrarea și dezvoltarea spiritului revoluționar, de răspundere al tuturor cadrelor și activiștilor ! Să întărim spiritul critic, autocritic, să lărgim continuu democrația internă de partid, ca o parte inseparabilă a democrației muncitorești-revoluționare !

Organele și organizațiile de partid, comitetele și birourile organizațiilor de partid, comitetele comunale, orașenești și județene trebuie să asigure unirea eforturilor comunistilor, ale tuturor oamenilor muncii în vederea îndeplinirii neabătute a hotărârilor partidului și a legilor țării.

Întreaga activitate a organelor de partid trebuie să fie pătrunsă de spiritul revoluționar al răspunderii și intransigenței în muncă, de grija față de oamenii muncii, de hotărârea de a servi întotdeauna cauza socialismului, a poporului. Trebuie să facem astfel încât partidul nostru să-și îndeplinească și în viitor, în cele mai bune condiții, rolul său de forță politică conducătoare. Fiecare activist, fiecare membru de partid trebuie să acționeze cu întreaga răspundere pentru creșterea forței și întărirea unității partidului — garanția supremă a mersului înainte al patriei noastre, spre visul de aur ! (Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

Îndeplinirea autoconducerii și autoaprovizionării locale impune creșterea continuă a răspunderii consiliilor populare în buna gospodărire a orașelor și comunelor și întărirea legăturilor cu masele de oameni ai muncii și participarea activă a tuturor cetățenilor la întreaga activitate.

Sînt necesare măsuri pentru îmbunătățirea și perfecționarea activității consiliilor populare — ca cele mai largi organisme ale statului — care trebuie să acționeze în toate împrejurările, în strînsă legătură și deplină unitate cu toți oamenii muncii, cu poporul, conform tezei construirii socialismului cu oamenii și pentru oameni, cu poporul și pentru întregul popor ! (Aplauze puternice, îndelungate).

XI. ACTIVITATEA IDEOLOGICĂ, POLITICO-EDUCATIVĂ, DE FORMARE A OMULUI NOU, CU O ÎNALTĂ CONȘTIINȚĂ REVOLUȚIONARĂ, SOCIALISTĂ — OBIECTIV DE IMPORTANȚĂ DEOSEBITĂ ÎN ACTUALA ETAPĂ

Stimați tovarăși,

Activitatea ideologică, politico-educativă, de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară, socialistă constituie una din problemele de importanță deosebită în actuala etapă de dezvoltare a societății noastre socialiste.

Am obținut mari realizări prin însăși generalizarea învățămîntului de 10 ani și trecerea, în următorii ani, la învățămîntul de 12 ani. Puternica dezvoltare a învățămîntului superior, diferitele forme de calificare și ridicare a cunoștințelor tehnico-științifice, învățămîntul de partid, inclusiv învățămîntul politic de masă — care cuprinde milioane de membri de partid și nemembri de partid — au avut și au un mare rol în întreaga activitate de ridicare a cunoștințelor, a nivelului general de cunoaștere al activiștilor și tuturor oamenilor muncii.

Cu toate acestea, așa cum am arătat în Tezele din aprilie, s-a produs o anumită rămînere în urmă a nivelului general, ideologic, politico-educativ, față de dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, a societății noastre socialiste, în ansamblu.

Dacă în primii ani ai construcției socialiste, activitatea politico-educativă, de propagandă a avut un rol foarte însemnat în mobilizarea maselor populare, a întregului popor pentru învingerea greutăților și asigurarea mersului înainte al țării, treptat, această activitate a slăbit într-o anumită măsură.

Au fost concentrate eforturile în îndeplinirea programelor de dezvoltare a forțelor de producție, a științei, a tehnicii, de dezvoltare generală a patriei și, într-o anumită măsură, a început să fie subapreciată activitatea politico-educativă de ridicare a conștiinței revoluționare a comunistilor, a membrilor organizațiilor de masă și obștești, a maselor populare în general.

Deși încă la Congresul al IX-lea, în raportul prezentat, s-a subliniat necesitatea intensificării activității ideologice, pentru a înțelege mai bine marile transformări ce au loc, schimbările din societate, pentru stabilirea obiectivelor și elaborarea politicii partidului nostru în raport de aceste realități, pe parcurs nu putem spune că s-a făcut totul în această privință. S-a creat o anumită concepție greșită

după care, avind în vedere că am obținut realizări remarcabile, nu ar mai trebui să desfășurăm o largă propagandă și activitate politico-ideologică.

Programul ideologic al partidului, din 1982, a atras atenția asupra unor probleme ideologice, teoretice, asupra unor probleme deosebite pentru activitatea noastră educativă. Această necesitate nu a fost însă bine înțeleasă și nu s-a acționat, cu toată hotărîrea, în spiritul tezelor istorice și al orientărilor generale pentru activitatea partidului în noua etapă de dezvoltare a societății noastre.

Avem rezultate bune în activitatea literară, artistică, în arta plastică, în muzică, teatru, în toate sectoarele muncii politico-educative și culturale. Cu toate acestea, nu putem fi pe deplin mulțumiți cu nivelul general al operelor și lucrărilor realizate în diferite sectoare ale activității cultural-artistice.

Mă refer succint la toate acestea, pentru a atrage atenția asupra necesității de a lichida rapid minusurile, anumite rămăneri în urmă și de a ridica nivelul activității ideologice, politico-educative în toate sectoarele, în concordanță cu cerințele noii etape în care se găsește România.

În țara noastră, în țările socialiste, în întreaga lume s-au produs mari schimbări în raportul de forțe, în relațiile dintre clase și popoare. Uriașa dezvoltare a științei, a tehnicii, lărgirea orizontului de cunoștințe generale în toate domeniile pun la ordinea zilei analiza științifică a problemelor actuale și dezvoltarea, pe această bază, a principiilor socialismului științific, a concepției generale materialist-dialectice despre lume.

Nu se poate apela la citate și teze elaborate în altă etapă istorică. Legile obiective generale, principiile socialismului științific nu reprezintă o dogmă, ci o călăuză în dezvoltarea, în noile condiții, a teoriei revoluționare în strinsă legătură cu noua etapă, cu noile realități, păstrind însă permanent concepția și spiritul revoluționar în întreaga activitate.

În activitatea noastră ideologică trebuie să dăm un răspuns clar problemelor esențiale ale socialismului, ale contradicțiilor dintre capitalism și socialism, ale contradicției dintre „lumea a treia” și țările capitaliste dezvoltate.

Să punem cu putere în evidență faptul că, deși capitalismul mai dispune de mari resurse și forțe, el s-a dovedit incapabil de a soluționa problemele fundamentale ale oamenilor, ale popoarelor, ale păcii.

Să nu uităm în nici o împrejurare că orînduirea capitalistă va trebui să facă loc noii orînduiri sociale socialiste. Aceasta reprezintă o lege a dezvoltării omenirii!

În același timp, trebuie să subliniem, cu toată puterea, că, într-o perioadă scurtă, socialismul — care s-a realizat în condiții diferite de la o țară la alta, ținînd seama de nivelul în general redus de dezvoltare economico-socială de la care au pornit aceste țări — a demonstrat forța, vitalitatea sa, cu toate lipsurile și greșelile care au avut loc în diferite țări.

Viața, realitatea au demonstrat că socialismul a soluționat — și poate soluționa — într-un mod nou, mai bine, problemele vitale, de muncă și viață ale maselor populare, ale popoarelor, ale asigurării păcii în lume. (Vii și puternice aplauze).

Pe această bază, pornind de la întreaga istorie a dezvoltării societății omenitești, să punem cu putere în evidență faptul că trecerea omenirii spre socialism reprezintă singura cale pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane, pentru progresul social, pentru bunăstarea popoarelor, pentru o politică de pace, de colaborare egală între toate națiunile lumii ! (Aplauze puternice, prelungite).

Este necesar să se sublinieze, totodată, că trecerea pe calea socialistă, într-o țară sau alta, trebuie să se realizeze corespunzător nivelului de dezvoltare și condițiilor din fiecare țară, că nu există și nu poate exista un anumit „model” în această privință, că există principii, legități general valabile, de care trebuie să se țină însă neapărat seama, că socialismul nu poate fi decît rezultatul luptei clasei muncitoare, al forțelor revoluționare, progresiste, al fiecărui popor și că nu poate fi impus din afară, așa cum trebuie să subliniem, totodată, că nu este posibil să fie oprit, pe calea contrarevoluției. Nimeni nu poate împiedica mersul victorios înainte al popoarelor spre societatea fără clase, spre socialism, spre comunism ! (Aplauze puternice, prelungite).

Nimeni nu poate opri în loc istoria, înaintarea fermă a omenirii pe calea progresului, a făuririi unei lumi mai drepte și mai bune, în care fiecare popor să se dezvolte în mod liber și independent, așa cum dorește, fără nici un amestec din afară !

Se impune o analiză temeinică cu privire la acțiunea legilor obiective în dezvoltarea generală și în condițiile concrete ale construcției socialiste, ale realităților dintr-o țară sau alta. În acest cadru, trebuie să subliniem cu toată tăria că nu este posibil să lăsăm dezvoltarea socialistă la voia întâmplării, că perfecționarea construcției socialiste, aplicarea legilor obiective, a principiilor autogestunii, autocon-

ducerii, autofinanțării trebuie să ducă nu la slăbirea sau diminuarea rolului proprietății întregului popor și cooperatiste, ci la întărirea rolului acestora.

Se impune să analizăm temeinic problemele cointeresării materiale, împletirii juste a intereselor generale cu interesele particulare, pornind de la necesitatea asigurării dezvoltării generale a societății — premisă hotărâtoare pentru ridicarea nivelului de trai, pentru ca interesele fiecărui om al muncii, ale fiecărui cetățean să poată fi satisfăcute în strinsă legătură cu dezvoltarea generală.

Este, de asemenea, necesar să subliniem cu putere faptul că socialismul se construiește în condiții diferite de la o țară la alta, în conformitate cu realitățile din fiecare țară, că aceasta impune o bună înțelegere și aplicare în viață a legilor generale, pornind de la relația dialectică dintre general și particular, de la aplicarea și perfecționarea principiilor socialiste de proprietate și de cointeresare materială. Orice perfecționare a principiilor economice, a conducerii economico-sociale trebuie să asigure dezvoltarea pe baze socialiste a societății, să nu deschidă în nici un fel calea spre forme capitaliste, care nu pot decît să afecteze grav dezvoltarea viitoare, construcția socialismului, bunăstarea popoarelor și independența lor.

Sînt multe probleme teoretice asupra cărora cadrele noastre de partid și de stat, cele din domeniul activității ideologice, al științelor sociale, cadrele de bază ale partidului și întregul nostru partid trebuie să se concentreze și să se angajeze cu toate forțele în studierea și înțelegerea lor justă, în dezvoltarea, în noile condiții, a teoriei și practicii construcției socialiste.

Cu cît nivelul ideologic-teoretic va fi mai ridicat, cu cît vor fi mai bine înțelese schimbările din societate și lume, cu atît mai mult se vor dezvolta concepția și spiritul revoluționar de acțiune, activitatea organizatorică, practică, în realizarea politicii generale.

Să facem astfel încît, într-o perioadă scurtă, activitatea teoretică, ideologică să se transforme într-o puternică forță care să lumineze, asemenea soarelui strălucitor, calea spre comunism, spre o lume în care oamenii vor fi pe deplin stăpîni pe destinele lor ! (Vii și puternice aplauze și urale ; se scandează „Ceaușescu și poporul !“).

Stimați tovarăși,

Este necesar să intensificăm activitatea politică, educativă, culturală, de ridicare a conștiinței revoluționare a tuturor oamenilor muncii, să punem în evidență noile și noile cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, pornind de la concepția științifică despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric. Să perfecționăm activitatea învățămîntului atît din punctul de vedere al cunoștințelor generale, tehnico-științifice, cît și al concepției revoluționare despre lume și viață ! Să îmbunătățim activitatea învățămîntului de partid, a învățămîntului de masă, să creăm noi forme de dezvoltare a cunoștințelor științifice despre lume și viață.

Trăim într-o epocă de uriașe cuceriri ale științei și tehnicii în toate domeniile de activitate, ale cunoașterii umane, în general. Trebuie să înțelegem bine că numai în măsura în care vom înarma tineretul, oamenii muncii, întregul nostru popor cu aceste noi și noi cuceriri ale științei și cunoașterii umane, vom ridica nivelul general de pregătire al constructorilor socialismului din țara noastră. Avem o puternică bază materială, științifică și, mai presus de toate, ne călăuzim, în întreaga activitate, de concepția științifică revoluționară. Însăși politica generală, tezele principale ale partidului nostru constituie și trebuie să reprezinte un puternic factor în întreaga activitate politico-educativă. În decursul istoriei poporului nostru, oamenii înaintați din rîndurile sale au adus o mare contribuție la dezvoltarea științei și tehnicii — au fost momente cînd s-au aflat în primele rînduri.

Acum, cînd trecem într-o etapă superioară de dezvoltare a societății noastre socialiste, trebuie să fim conștienți că se impune ca o necesitate obiectivă să ridicăm nivelul general de cunoștințe și îndeosebi să asigurăm înarmarea întregului popor cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general. Numai pe baza celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii vom putea realiza o societate superioară din toate punctele de vedere !

Așa cum am declarat la deschiderea anului de învățămînt, la Timișoara, trebuie să punem în centrul preocupărilor noastre intensificarea activității de cercetare, de ridicare a pregătirii profesionale, tehnice, culturale, de înarmare a oamenilor muncii, a întregului popor cu un înalt nivel de cunoștințe științifice, ideologice. Să devenim o puternică forță a științei și culturii, un popor care să acționeze cu întreaga

conștiință și răspundere, în spirit revoluționar, să asigure realizarea obiectivelor dezvoltării sale și să-și aducă, totodată, contribuția la dezvoltarea generală a științei și cunoașterii universale. (Vii și puternice aplauze).

În întreaga această activitate un rol important revine Festivalului național „Cântarea României”, care s-a transformat într-o puternică mișcare de creație științifică, tehnică, culturală, artistică de masă, a făcut ca zeci și sute de mii de tineri de la orașe și sate să participe intens la această activitate de ridicare pe o treaptă superioară a nivelului de cultură generală.

Înseși rezultatele acestei activități pun încă o dată în evidență rolul maselor, al poporului, ca adevărat făuritor al culturii, al întregii dezvoltări a patriei noastre. Să perfecționăm și să dăm noi dimensiuni activității creatoare a Festivalului național „Cântarea României” ! În acest sens, trebuie să organizăm mai bine activitatea de creație tehnico-științifică și în alte domenii, a teatrelor, a caselor de cultură, a cluburilor, căminelor culturale, a tuturor centrelor de educație și cultură ale festivalului „Cântarea României”.

Creația literară, artistică trebuie să realizeze noi opere care să oglindească uriașa muncă a poporului nostru. Avem nevoie de noi romane, noi piese de teatru, noi poezii în care eroii principali să fie muncitorii, țărani, intelectuali, cu preocupările lor, cu dorințele lor de progres, de bunăstare, cu hotărârea lor de a contribui la făurirea socialismului și comunismului în România. (Aplauze puternice, prelungite). Ce minunate sînt realizările constructorilor socialismului în toate domeniile ! Din aceste preocupări, în care sînt și multe contradicții și în care sînt exprimate multe dorințe, trebuie să se inspire scriitorii, creatorii patriei noastre. Izvorul nesecat de inspirație trebuie să-l constituie viața și munca poporului nostru. Din acest izvor veșnic viu, nesecat să se inspire adevărații creatori și artiști, care, prin întreaga lor activitate, trebuie să servească poporul, construcția socialismului, viitorul său luminos, comunismul ! (Aplauze puternice, prelungite).

Avem nevoie de noi cîntece revoluționare, patriotice — care să se inspire din viața, din spiritul dintotdeauna melodios al poporului nostru — de noi opere de artă plastică. În general, sectoarele de creație trebuie să se angajeze cu toate forțele în realizarea obiectivului de ridicare a nivelului general de cultură, de cunoaștere științifică al poporului nostru.

Avem nevoie de filme, de piese de teatru mai bune, cu spirit combativ, revoluționar.

Întreaga activitate literar-artistică, sub orice formă, trebuie să pună în evidență forța și capacitatea creatoare ale poporului, să biciuiască stările de lucruri negative, lipsurile, dar să dea o perspectivă, încredere în forțele creatoare ale poporului, să contribuie la unirea eforturilor tuturor constructorilor socialismului, la întărirea unității poporului în jurul partidului, în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, să contribuie la întărirea forței generale a patriei noastre, la ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație ! (Vii și puternice aplauze).

Presa, radioteleviziunea trebuie să-și îndeplinească în mai bune condiții rolul important în dezbateră problemelor complexe ale dezvoltării societății noastre. Să se asigure dezbateră critică și autocritică a diferitelor probleme, să perfecționăm dezbaterile și cadrul democratic pentru adoptarea hotărîrilor.

În cadrul „Tribunei democrației” să se asigure ca oamenii muncii să-și poată spune larg părerea asupra tuturor problemelor dezvoltării societății noastre ! Toate aceste mijloace trebuie să aibă un rol tot mai activ în lichidarea lipsurilor, în combaterea stărilor de lucruri negative și în perfecționarea întregii activități, în promovarea noului, ca una din cerințele revoluționare ale mersului înainte.

În general, în munca politico-educativă, de formare a conștiinței revoluționare, trebuie să se adopte o atitudine mai hotărîtă față de diferite manifestări sau rămășițe ale trecutului, să se combată concepțiile retrograde, naționalismul, șovinismul, misticismul, obscurantismul, înapoierea în general, egoismul, lenea, inclusiv anumite manifestări de necinste, de însușire, de furt — ca să mă exprim așa — din avutul poporului, al cooperativelor sau din avutul personal.

Dezvoltarea spiritului de cîste, de omenie, de apărare a avutului general trebuie să constituie unul din obiectivele permanente ale activității politico-educative, de formare a conștiinței revoluționare a omului nou.

Trebuie să educăm copiii, tineretul patriei noastre în spiritul cîstei, omeniei, al respectului pentru proprietatea socialistă — a întregului popor sau cooperatistă — pentru avutul general !

Să combatem cu fermitate tot ce este străin de concepția noastră despre lume și viață, de etica și echitatea socialistă !

Chiar dacă asemenea manifestări sînt puține, ele nu trebuie trecute cu vederea. Trebuie să acționăm astfel încît ele să dispară cu desăvîrșire din societatea noastră.

În același timp, va trebui să educăm întregul popor și, în primul rînd, tineretul, în spiritul patriotismului revoluționar, al devotamentului față de patrie, față de popor, față de cauza partidului.

Totodată, să dezvoltăm spiritul de frăție, de prietenie, de solidaritate militantă între toți oamenii muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate !

Totodată, să dezvoltăm puternic spiritul de prietenie și solidaritate cu oamenii muncii, cu popoarele de pretutindeni, în lupta pentru pace, pentru dezarmare, pentru progres economic și social, pentru relații de deplină egalitate între națiuni, pentru o lume mai dreaptă și mai bună. (Aplauze puternice).

Să facem în așa fel încît, în cel mai scurt timp, activitatea ideologică, teoretică, politico-educativă, de formare a omului nou, să devină o forță mai puternică, să aibă un rol mai important în întreaga operă de construcție a noii orînduiri sociale.

Să acționăm în toate împrejurările ca adevărați revoluționari, să facem ca întregul partid, toate organizațiile de masă și obștești să acționeze în spiritul răs-punderii revoluționare față de interesele generale, față de cauza socialismului și comunismului în România ! (Vii și puternice aplauze ; se scandează : „Ceaușescu și poporul !“, „Stima noastră și mîndria — Ceaușescu, România !“).

În același timp, trebuie să acționăm cu mai multă hotărîre în vederea îmbunătățirii activității sindicatelor, a Uniunii Tineretului Comunist, a organizațiilor de femei, organizațiilor de pionieri și șoimi ai patriei, a tuturor celorlalte organizații de masă și obștești.

Să îmbunătățim și să perfecționăm activitatea Organizației Democrației și Unității Socialiste, care cuprinde în rîndurile sale peste 4 milioane de oameni ai muncii, care nu sînt membri ai Partidului Comunist Român, dar care acționează în cadrul acestei organizații în strînsă colaborare cu organizațiile de partid, sub conducerea partidului, reprezentînd o forță importantă în întreaga viață economico-socială a țării.

În sindicate, în organizațiile de tineret, în Organizația Democrației și Unității Socialiste, în celelalte organizații de masă sînt cuprinși, practic, toți oamenii muncii, toate categoriile sociale. Dacă adăugăm la acestea organizația de pionieri și șoimii patriei, atunci putem afirma că, practic, aproape întreaga națiune este cuprinsă, într-o formă sau alta, într-o organizație, care acționează în direcția îndeplinirii obiectivelor strategice de dezvoltare a patriei noastre.

Toate acestea sînt unite în Frontul Democrației și Unității Socialiste care, practic, reprezintă forța socială și politică ce unește toate forțele politice, toate categoriile sociale, pe toți cetățenii patriei noastre, fără nici o deosebire, într-un larg front al muncii creatoare, pentru socialism, pentru bunăstarea și fericirea poporului, pentru marea și ridicarea continuă, la un nou nivel de civilizație a României.

Întărirea continuă a unității întregului popor asigură participarea tuturor forțelor sociale și politice în marele front democratic, la elaborarea și îndeplinirea politicii interne și externe a partidului, reprezintă garanția supremă a înaltării patriei noastre pe calea socialismului și comunismului, de întărire continuă a independenței și suveranității României ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

XII. POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI SOCIALISTE, DE PACE ȘI COLABORARE, DE PARTICIPARE ACTIVĂ LA SOLUȚIONAREA MARILOR PROBLEME ALE VIETII INTERNAȚIONALE

Stimați tovarăși,

În activitatea internațională partidul și statul nostru au pornit totdeauna de la interdependența și unitatea dialectică dintre politica internă și externă, de la faptul că pentru realizarea planurilor și programelor sale de dezvoltare economico-socială poporul nostru — ca, de altfel, toate popoarele lumii — are nevoie de pace, de o largă colaborare internațională.

În spiritul acestor orientări principiale, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, țara noastră a desfășurat o politică externă activă, de participare la

soluționarea problemelor complexe ale lumii, la lupta pentru dezarmare, pace și o largă colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Viața, evenimentele au confirmat pe deplin justetea activității internaționale a partidului și statului nostru. Se poate afirma că nu au fost, în această perioadă, momente mai importante în viața internațională în care România să nu fi acționat și să nu fi adus o contribuție activă, pozitivă, la soluționarea lor.

Am sprijinit activ lupta de eliberare națională a unor popoare și consolidarea independenței statelor care și-au cucerit independența după cel de-al doilea război mondial.

În general, în viața mondială s-au produs mari schimbări și transformări revoluționare. A fost lichidată — se poate spune — dominația colonială, s-au afirmat noi principii de relații între state, au apărut și s-au dezvoltat puternic mișcarea țărilor nealiniat și mișcarea țărilor în curs de dezvoltare, alte organisme internaționale care au un rol tot mai mare în viața mondială, în soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane.

În această perioadă, noi și noi state au trecut pe calea construcției socialiste sau a dezvoltării economico-sociale independente.

În concordanță cu principiile socialiste fundamentale ale politicii sale internaționale, România a extins larg relațiile politice, economice, tehnico-științifice, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. În prezent, țara noastră întreține relații diplomatice, economice și în alte domenii cu 155 de state, realizează o largă colaborare economică și tehnico-științifică internațională. Aceasta se reflectă și în creșterea, în ultimii 20 de ani, a comerțului exterior de circa 9 ori, iar a exportului de peste 10 ori.

În întreaga perioadă am acționat cu toată fermitatea pentru dezvoltarea relațiilor cu toate statele, pe principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale respectării dreptului fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării sale economico-sociale în mod independent, fără nici un amestec din afară.

Am dezvoltat larg relațiile cu toate țările socialiste, acționînd consecvent pentru întărirea unității și colaborării lor, considerînd că aceasta reprezintă o necesitate obiectivă și o cerință fundamentală a afirmării acestora pe arena mondială, a întăririi forțelor socialismului și a creșterii rolului țărilor socialiste în lupta pentru pace și colaborare internațională.

Am dezvoltat și dezvoltăm larg relațiile cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, în general cu toate statele mici și mijlocii, considerînd că acestora le revine un rol tot mai important în soluționarea marilor și complexelor probleme mondiale, în politica de independență și de pace.

În același timp, am dezvoltat și dezvoltăm larg relațiile cu țările capitaliste dezvoltate, în spiritul principiilor coexistenței pașnice.

Participăm activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale. Considerăm că dezvoltarea relațiilor cu toate statele lumii reprezintă o parte inseparabilă a politicii interne și externe a patriei noastre, a politicii de pace și colaborare, de făurire a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră ! (Aplauze puternice, prelungite).

XIII. RAPORTUL DE FORȚE ȘI CARACTERISTICILE FUNDAMENTALE ALE SITUAȚIEI MONDIALE ; NECESITATEA UNEI NOI GÎNDIRI, A UNEI NOI POLITICI ÎN ABORDAREA ȘI REZOLVAREA PROBLEMELOR GRAVE ȘI COMPLEXE CE CONFRUNTĂ EPOCA NOASTRĂ

Stimați tovarăși,

Una din caracteristicile fundamentale ale epocii noastre o constituie accentuarea împărțirii lumii în două grupe diametral opuse — săraci și bogați —, atît pe plan național, cît și pe plan internațional.

Ca urmare a politicii imperialiste, neocolonialiste, a monopolurilor supranaționale și a capitalului financiar internațional, în ultimul deceniu s-a accentuat și mai mult decalajul între țările bogate și cele sărace. Marea majoritate a țărilor lumii au devenit tot mai sărace, în timp ce un număr redus de state dezvoltate au

devenit tot mai bogate, ceea ce determină ascuțirea contradicțiilor dintre țările bogate și țările sărace, care devine de altfel cea mai puternică contradicție fundamentală a lumii contemporane.

În același timp, pe plan național, în țările capitaliste dezvoltate au avut loc un proces de acumulare a bogățiilor în mâinile unui grup tot mai restrins de oameni, care au devenit mai bogați, și creșterea continuă a numărului săracilor, care nu au asigurate nici condițiile minime, elementare de muncă și viață.

Aceasta a dus de fapt la împărțirea tot mai mult a societății în două grupe diametral opuse — la un pol oamenii săraci, al căror număr a crescut și are tendința să crească continuu, iar la celălalt pol, un număr tot mai restrins de bogați, care au acumulat și acumulează tot mai multe bogății. Toate acestea accentuează criza generală mondială și instabilitatea în viața internațională.

În general, în viața mondială s-au produs, și au loc în continuare, profunde transformări revoluționare, sociale și naționale, ceea ce a determinat mari schimbări în raportul mondial de forțe, între cele două tendințe principale — tendința spre destindere, dezarmare și pace și tendința spre menținerea încordării și continuării politicii de război, forță și dictat.

Se poate aprecia că între aceste două tendințe s-a ajuns la un echilibru relativ de forțe, ceea ce face ca situația mondială să fie deosebit de complexă și contradictorie.

Iată de ce este necesar să se facă totul pentru întărirea și dezvoltarea tendinței spre destindere, dezarmare și pace, ca o necesitate obiectivă pentru o politică nouă, realistă, în viața internațională.

În ultimii ani s-au făcut unii pași pozitivi pe calea dezarmării, prin încheierea acordului dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii privind eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune, prin soluționarea politică a unor conflicte și intensificarea negocierilor în vederea rezolvării unor probleme complexe pe calea politică, a tratativelor.

Cu toate acestea, trebuie să spunem deschis că situația mondială continuă să fie complexă și gravă. Nu s-a produs încă o schimbare radicală în viața internațională, nu s-a afirmat cu putere politica de destindere și colaborare. Se mențin încă stocuri de arme nucleare, care pot distruge de mai multe ori omenirea. Se acționează în direcția modernizării și perfecționării unor arme nucleare, continuă experiențele nucleare și politica de militarizare a Cosmosului.

Se menține politica de forță, de dictat, de amestec în treburile altor state.

Iată de ce considerăm că situația, repet, continuă să fie deosebit de gravă — și de aceea trebuie să acționăm cu toată răspunderea și fermitatea, în strinsă unitate cu forțele realiste, antiimperialiste, cu toate popoarele, pentru o politică nouă, democratică, de pace, de dezarmare, de colaborare egală între toate statele lumii. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu — pace!”)

Mai mult ca oricând este necesar să se facă totul pentru asigurarea dreptului popoarelor la viață, la existență, la libertate și independență!

Este necesar să se ajungă la înțelegerea generală că, în condițiile armelor nucleare, nu există decît o singură cale, o singură politică — aceea de renunțare cu desăvîrșire la forță, la război, de realizare a unei noi gândiri și a unei politici noi, democratice, care să excludă forța și războiul din viața internațională.

Pornind de la situația gravă actuală, considerăm că este necesar să se acționeze cu toată hotărîrea pentru realizarea acordului dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii privind reducerea cu 50 la sută a armelor nucleare strategice. Să se renunțe cu desăvîrșire la modernizarea și perfecționarea armelor nucleare existente, precum și la producerea de noi arme nucleare.

Este necesar să se renunțe de către toate statele la experiențele nucleare și la politica de militarizare a Cosmosului.

Ne pronunțăm, de asemenea, pentru un acord general între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii — cu participarea tuturor statelor posesoare de arme nucleare, precum și a celorlalte state, nenucleare, care sînt interesate în problema eliminării armelor nucleare — privind realizarea unui acord general, pentru eliminarea treptată a tuturor armelor nucleare.

Ne pronunțăm, de asemenea, pentru un acord general în care să se interzică folosirea spațiului cosmic în scopuri militare și să se stabilească folosirea acestuia numai în scopuri pașnice, sub un control corespunzător.

În strinsă legătură cu aceasta, considerăm că este foarte important și, totodată, că se impune realizarea unui acord general privind protecția mediului înconjurător și a Cosmosului, pentru apărarea și menținerea condițiilor de viață pe planeta noastră.

Este, de asemenea, necesar să se treacă, în cel mai scurt timp, la tratative pentru reducerea armelor convenționale, în Europa și în întreaga lume.

În același timp, se impune să se intensifice activitatea pentru eliminarea armelor chimice și a altor arme de distrugere în masă — ca o parte inseparabilă a lichidării complete a armelor nucleare și reducerii radicale a armelor convenționale!

Apreciem că un rol important are, în această privință, începerea tratativilor între țările Tratatului de la Varșovia și N.A.T.O., privind reducerea armelor convenționale și a cheltuielilor militare în Europa, cu participarea tuturor statelor continentului nostru.

Considerăm că propunerile țărilor Tratatului de la Varșovia, în această privință, demonstrează voința și hotărârea acestor state de a acționa pentru o reducere substanțială a armelor convenționale și a cheltuielilor militare.

În același timp, România se pronunță ferm pentru desființarea concomitentă atât a Tratatului de la Varșovia, cât și a pactului N.A.T.O., considerând că pactele militare nu oferă nici o garanție. Dimpotrivă, existența lor poate duce numai la agravarea situației internaționale.

România se pronunță pentru încheierea cu rezultate cât mai bune a Conferinței de la Viena pentru securitate și cooperare în Europa, care să ducă la dezvoltarea relațiilor economice, tehnico-științifice și în alte domenii, între toate statele, la realizarea unei Europe unite, a păcii și colaborării, bazată pe diversitatea orânduirilor sociale, la întărirea independenței și suveranității fiecărui popor, la progresul economic și social al tuturor națiunilor europene.

În același timp, România se pronunță pentru dezvoltarea și întărirea colaborării între toate țările din Balcani și transformarea acestei regiuni într-o zonă fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine, o zonă a colaborării pașnice și bunei vecinătăți. La realizarea acestor obiective ar putea, în anumite condiții, participa și alte state vecine.

Susținem, de asemenea, realizarea unor asemenea zone în centrul Europei, în Europa de nord, precum și pe alte continente.

Stimați tovarăși,

România s-a pronunțat și se pronunță pentru soluționarea conflictelor și problemelor litigioase numai și numai prin tratative, pe cale pașnică. Viața a demonstrat că oricât de îndelungate sînt tratativele, aceasta este singura cale de soluționare durabilă, singura alternativă la acțiunile militare, la forță.

Ne-am pronunțat întotdeauna pentru soluționarea pe cale politică a situației din Orientul Mijlociu, pentru o pace trainică și justă în această regiune, care să asigure dreptul la autodeterminare al poporului palestinian — inclusiv la crearea unui stat palestinian independent — securitatea și integritatea tuturor statelor din regiune, inclusiv a Israelului.

Țara noastră a salutat și recunoscut noul stat palestinian, considerind hotărârea Consiliului Național Palestinian privind proclamarea noului Stat Palestinian Independent ca o hotărâre de o însemnătate deosebită, care deschide calea unei soluționări juste a problemelor.

O importanță deosebită are, în această privință, recunoașterea rezoluțiilor Organizației Națiunilor Unite, implicit a existenței statului israelian, aceasta creînd condiții mai bune pentru realizarea unei Conferințe internaționale în problemele Orientului Mijlociu.

În ce o privește, România, consecventă politicii sale de pînă acum, va acționa și în viitor pentru soluționarea pe calea tratativilor a tuturor problemelor, va sprijini realizarea năzuințelor poporului palestinian de a trăi într-o patrie liberă, democratică, independentă, în colaborare cu vecinii săi.

Am salutat încetarea războiului dintre Irak și Iran și ne exprimăm speranța că se va face totul, de către ambele părți, pentru a se ajunge la o reglementare definitivă și la încheierea unei păci trainice între cele două țări.

În acest spirit, țara noastră apreciază inițiativele și negocierile care au loc în vederea soluționării pe cale politică, prin tratative, a unor conflicte și stări de încordare în Africa, Asia, America Centrală.

Considerăm că aceasta este în interesul popoarelor respective, al cauzei păcii și securității tuturor statelor.

România va sprijini și în viitor, cu toată hotărîrea, lupta popoarelor pentru lichidarea oricăror forme de colonialism și neocolonialism, pentru independență

națională, pentru afirmarea liberă, independentă, a fiecărei națiuni, (Aplauze puternice, prelungite).

Condamnăm cu toată fermitatea politica rasistă și de apartheid din Africa de Sud și ne pronunțăm pentru lichidarea în cel mai scurt timp a acestei politici și asigurarea dreptului poporului majoritar din Africa de Sud de a participa la întreaga viață politică și economică, în deplină egalitate.

Stimați tovarăși,

Este bine cunoscut că, în ultimii ani, s-au mărit decalajele dintre țările bogate și țările sărace. Anual, zeci de miliarde de dolari din țările în curs de dezvoltare sînt acaparate, sub diferite forme, de țările dezvoltate, adîncind tot mai mult sărăcia și decalajul dintre bogați și săraci.

România consideră că este necesar să se pună capăt actualei situații economice și financiare internaționale și, îndeosebi, politici de sărăcire a țărilor în curs de dezvoltare, să se acționeze pentru o soluționare globală a problemei datorilor externe, pentru o nouă ordine economică mondială, bazată pe relații de deplină egalitate și echitate între state, care să asigure progresul mai rapid al tuturor statelor și, în primul rînd, al celor rămase în urmă.

În acest scop, considerăm necesară organizarea unei conferințe internaționale, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, la care să participe, cu drepturi egale, atît țările în curs de dezvoltare, cît și țările dezvoltate, în vederea realizării unor acorduri corespunzătoare, care să asigure lichidarea subdezvoltării și realizarea unei noi ordini economice mondiale.

Avînd în vedere problemele complexe ale lumii de astăzi, criza economică, politică și socială, este necesar, pornind de la principiile umanitare ale asigurării condițiilor cît mai bune de muncă și de viață pentru toți cetățenii fiecărei țări, să se adopte de toate țările măsuri corespunzătoare.

În acest sens, după părerea noastră, ar fi necesară încheierea unui acord general privind asigurarea unor venituri minime, diferențiate pe zone, pentru toți cetățenii, care să asigure condiții corespunzătoare de hrană, îmbrăcăminte, locuințe, învățămînt și tot ceea ce este necesar pentru o viață demnă.

Să se limiteze veniturile celor bogați, asigurîndu-se în acest fel un raport echitabil și rațional între veniturile mici și veniturile mari — aceasta indiferent de oriunduirea socială dintr-un stat sau altul.

Considerăm că, pornind de la problemele umaniere, ar trebui să se acorde o atenție deosebită și să se întocmească un program special de folosire completă a forței de muncă, de lichidare a șomajului, precum și de pregătire corespunzătoare profesională, tehnică, culturală și științifică a oamenilor muncii, îndeosebi a tineretului.

Să se adopte, de asemenea, un program special în direcția asigurării rezolvării într-o perioadă — de exemplu pînă în anul 2000 — a problemei locuințelor necesare pentru cetățenii fiecărei țări.

În același timp, să se adopte un program special de luptă împotriva terorismului și a cauzelor care provoacă acest fenomen.

Totodată, se impune adoptarea unui program special de luptă împotriva drogurilor, care au devenit un mare pericol îndeosebi pentru tineret și, în acest cadru, să fie luate măsuri hotărîte împotriva acelor care au transformat comerțul cu droguri într-un mijloc de îmbogățire, distrugînd sănătatea a milioane și milioane de oameni, și îndeosebi a milioane de tineri.

În general, considerăm că se impune adoptarea unor măsuri generale care să ducă la o largă colaborare între toate statele în vederea soluționării problemelor complexe ale lumii de astăzi : dezarmarea, lichidarea subdezvoltării și problemele grave sociale și politice, realizînd astfel condiții cît mai bune de muncă, de viață pentru toți cetățenii din fiecare țară, pentru toate popoarele de pe planeta noastră.

Numai în acest fel se va răspunde cerințelor actuale și de perspectivă ale societății omenești, se va acționa în spiritul unei noi gîndiri, al unei noi politici în care omul, bunăstarea, fericirea, libertatea, independența și pacea să sînt constituite factorul principal și politica fundamentată a fiecărui stat. (Vii și puternice aplauze).

Soluționarea marilor și complexelor probleme ale lumii contemporane impune participarea activă, în condiții de deplină egalitate, la viața internațională, a tuturor statelor și, îndeosebi, a țărilor mici și mijlocii, a țărilor nealiniatelor, a țărilor în curs de dezvoltare, care constituie marea majoritate a lumii și sînt nemijlocit interesate într-o politică de pace, de independență și de largă colaborare internațională. Trebuie să se pornească de la faptul că problemele politice, economice, sociale, dezarmarea și pacea nu se pot soluționa numai de cele două mari superputeri sau numai

de cîteva state, că la rezolvarea lor trebuie să participe activ toate statele, fără nici o deosebire. Aceasta reprezintă, de altfel, una din cerințele noii gindiri  i noii politici in viața internațională.

In același timp, este necesar să crească  i mai mult rolul Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme intera ionale in solu ionarea democratică, cu participarea tuturor statelor, a problemelor mondiale, in asigurarea păcii  i progresului intregii omeniri.

In ce o privește, România va participa activ  i in viitor la eforturile pentru dezarmare, securitate  i pace, va dezvolta continuu colaborarea cu toate statele lumii, cu for ele democratice de pretutindeni, cu toate popoarele, in lupta pentru o politică nouă, pentru dezarmare  i pace, pentru o lume mai dreaptă  i mai bună, care să asigure dezvoltarea independentă  i liberă a fiecărei națiuni, bunăstarea  i progresul intregii omeniri ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează : „Ceau escu — pace !“, „România — pace !“).

XIV. TRADI ILE INTERNA IONALISTE ALE MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI-REVOLUȚIONARE DIN ROMÂNIA. DEZVOLTAREA RELAȚIILOR PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN CU TOATE PARTIDELE COMUNISTE  I MUNCITOREȘTI, CU FOR ELE PROGRESISTE, DEMOCRATICE DE PRETUTINDENI, IN LUPTA PENTRU PROGRES  I PACE, PENTRU O LUME MAI DREAPTĂ  I MAI BUNĂ

Stimați tovarăși,

Dezvoltarea mișcării muncitorești-revoluționare in patria noastră reprezintă rezultatul legic al dezvoltării for elor de producție  i apariției clasei muncitoare pe scena istoriei. De altfel, primele formațiuni socialiste — a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, apoi a Partidului Comunist Român — i i au rădăcinile in lupta dintotdeauna a poporului, a for elor revoluționare din  ara noastră. Ele au ac ionat de la inceput in spiritul celor mai inalte tradi ii de progres, de independență ale poporului nostru.

In același timp, mi c area muncitorească socialistă, Partidul Comunist Român au stabilit legături trainice cu mi c rile socialiste, revoluționare, cu partidele comuniste din alte   ri, au ac ionat intotdeauna pentru int rirea solidarit  ii revoluționare in lupta impotriva exploataării  i asupririi, pentru o nouă orinduire socială, pentru pace  i progres in intreaga lume.

 nc  de la apariția in  ara noastră a primelor cercuri muncitorești socialiste, s-au stabilit relații de colaborare  i solidaritate cu cercurile muncitorești socialiste  i progresiste din diferite   ri.

Socialiștii români au intrer tinut relații active cu făuritorii socialismului  tiin ific, Marx  i Engels,  i cu alți revoluționari. Revolu ionarii români au participat la activitatea Internaționalei I, apoi a Internaționalei a II-a, au luat parte activă la diferite reuniuni  i congrese internaționale. In spiritul solidarit  ii internaționale, numero i revoluționari români s-au aflat pe baricadele Comunei din Paris. Revolu ionarii români au avut, de asemenea, legături cu Lenin, cu alți revoluționari ruși  i din țările vecine. O pagină vie a spiritului de solidaritate internațională a proletariatului  i maselor populare, a mișcării revoluționare din  ara noastră o constituie organizarea grupurilor revoluționare care au participat cu arma in mină la lupta pentru victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

O dată cu infiin area Partidului Comunist Român s-au dezvoltat larg relațiile cu alte partide comuniste  i muncitorești, cu mi c rile revoluționare din alte state. In anii grei ai ilegalit  ii, partidul nostru a manifestat deplină solidaritate cu lupta revoluționară a clasei muncitoare din China, sub conducerea Partidului Comunist Chinez, a organizat participarea voluntarilor români la luptele pentru apărarea Spaniei republicane, iar in perioada celui de-al doilea război mondial mulți comunisti, antifasci ti  i patrio i români s-au solidarizat cu popoarele Iugoslaviei, Poloniei, Greciei, Austriei, Albaniei  i altor   ri cotate de hitleriști.

In cronica rezistenței antifasciste  i-au in ris numele mulți comunisti  i patrio i români inrol ti in detașamentele de partizani din Franța, Cehoslovacia, Belgia  i alte   ri.

Putem afirma cu îndreptăţită mândrie că întotdeauna revoluţionarii români, forţele revoluţionare patriotice, democratice, progresiste din România şi-au făcut cu cinste datoria, atît faţă de propriul popor, cît şi faţă de cauza generală a luptei revoluţionare, pentru progres şi pace, împotriva fascismului şi războiului, pentru democraţie şi socialism. (Aplauze puternice, prelungite).

După victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională şi trecerea la construcţia socialismului în patria noastră, partidul nostru comunist a dezvoltat, în noile condiţii, legături active cu toate partidele comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste şi capitaliste, a acţionat pentru stabilirea şi dezvoltarea largă a colaborării cu partidele socialiste, social-democrate, cu mişcările de eliberare naţională, cu alte forţe progresiste democratice în lupta pentru progres, pentru dezarmare şi pace, pentru o politică de largă colaborare internaţională.

În toată această perioadă, partidul nostru, acţionînd pentru o largă colaborare cu toate partidele comuniste şi muncitoreşti, s-a pronunţat cu toată hotărîrea pentru renunţarea la vechile practici în relaţiile dintre partidele comuniste şi muncitoreşti, pentru realizarea unei colaborări şi solidarităţi pe principii noi, de deplină egalitate, de respect al independenţei şi autonomiei fiecărui partid, al dreptului său de a-şi elabora linia politică proprie în concordanţă cu realităţile şi condiţiile din fiecare ţară.

Se poate spune că şi în mişcarea comunistă şi muncitorească s-au produs mari schimbări ca rezultat al marilor transformări în raportul de forţe, în dezvoltarea generală a societăţii omeneşti.

Este bine cunoscut că, după al doilea război mondial, o perioadă îndelungată partidele comuniste şi muncitoreşti au avut un rol de importanţă deosebită în viaţa internaţională, în organizarea marilor mişcări naţionale şi internaţionale pentru pace, pentru colaborare, pentru o lume fără arme şi fără războaie.

În acelaşi timp, în ţările socialiste partidele comuniste au avut un rol hotărîtor în construcţia socialistă, în participarea activă la soluţionarea marilor probleme ale vieţii internaţionale.

Trebuie să spunem însă deschis că, în ultimii ani, au apărut o serie de probleme care impun o nouă abordare, o nouă înţelegere a marilor schimbări petrecute în lume, a perspectivelor luptei revoluţionare. Toate acestea impun, fără nici o îndoială, din partea fiecărui partid, a forţelor revoluţionare de pretutindeni o analiză ştiinţifică, realistă, în spiritul concepţiei revoluţionare, materialist-dialectice a problemelor actuale, şi o nouă orientare şi o perspectivă clară privind desfăşurarea luptei pentru progres economic şi social, pentru socialism, pentru o lume mai dreaptă şi mai bună.

Aceasta impune o întărire şi mai puternică, în noile condiţii, pe principii noi, a solidarităţii şi colaborării mişcării comuniste şi muncitoreşti.

Actuala stagnare, chiar un anumit regres din mişcarea comunistă şi muncitorească, impune ca o necesitate obiectivă întărirea colaborării şi unităţii, dezvoltarea puternică a spiritului de luptă pentru apărarea intereselor maselor largi populare.

Comuniştii trebuie să-şi asume o răspundere mai mare, în actualele condiţii, în unirea tuturor forţelor realiste şi progresiste, pentru soluţionarea într-un mod nou a marilor probleme, complexe şi grave, ale lumii contemporane. Totodată, partidele comuniste din ţările socialiste trebuie să dea răspunsuri corespunzătoare, de pe poziţii revoluţionare, problemelor construcţiei socialiste, să deschidă o perspectivă clară, luminoasă pentru perfecţionarea operei măreţe a construcţiei socialiste, creşterea rolului maselor populare, dezvoltarea democraţiei socialiste, a spiritului revoluţionar în munca şi lupta împotriva a tot ceea ce este vechi şi perimat, pentru promovarea noului, pentru înfăptuirea neabătută a principiilor socialiste în întreaga operă de construcţie a noii orînduirii sociale.

Pornind de la toate acestea, considerăm că este necesar ca partidele comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste să-şi întărească solidaritatea şi colaborarea, schimbul de experienţă, să analizeze, de pe poziţiile ştiinţifice, revoluţionare, problemele actuale şi de viitor ale socialismului.

În acelaşi timp, apare necesitatea întăririi solidarităţii cu partidele comuniste şi muncitoreşti, pentru a imprima un nou spirit de luptă şi combativitate în participarea activă la soluţionarea marilor probleme ale lumii contemporane.

Este necesar să se înlăture cu hotărîre anumite manifestări de neîncredere, de confuzie, de a considera unele greşeli, unele lipsuri, chiar unele abuzuri ca însăşi esenţa societăţii socialiste, a socialismului.

Noi considerăm că trebuie să pornim de la faptul că socialismul și-a demonstrat capacitatea și vitalitatea sa, în dezvoltarea, într-o perioadă istorică scurtă, a unei noi orinduirii sociale.

O analiză științifică, chiar succintă, demonstrează, cu puterea faptelor de netăgăduit, că societatea capitalistă, care a avut, fără îndoială, un rol important în dezvoltarea civilizației, nu mai poate soluționa problemele complexe ale lumii de astăzi — problemele politice, sociale —, nu mai poate da o perspectivă clară oamenilor muncii, popoarelor, că, istoricește, socialismul are menirea de a asigura realizarea unei noi societăți, care să rezolve problemele complexe economico-sociale într-un mod nou, asigurând deplina egalitate în drepturi între toți cetățenii țărilor respective, fără nici un fel de deosebire, realizarea unei lumi în care fiecare popor, fiecare națiune să-și poată asigura bunăstarea, fericirea, în deplină libertate, dar și în colaborare cu toate popoarele lumii. (Vii și puternice aplauze).

Partidul Comunist Român se pronunță ferm pentru întâlniri, inclusiv pentru consfătuiri regionale sau internaționale, între partidele comuniste și muncitorești, considerind că aceasta constituie o necesitate pentru ridicarea spiritului de luptă și combativitate, pentru întărirea colaborării în vederea soluționării într-un mod nou a problemelor lumii contemporane.

În același timp, ne pronunțăm pentru dezvoltarea și întărirea colaborării cu partidele socialiste și social-democrate, deoarece aceasta reprezintă o necesitate obiectivă pentru viitorul popoarelor, pentru progres, pentru pacea întregii omeniri.

Ne pronunțăm, de asemenea, pentru dezvoltarea unei colaborări largi cu mișcările de eliberare națională, cu partide din țările în curs de dezvoltare, cu toate partidele democratice, indiferent de concepția lor despre lume, cu toți cei care se pronunță împotriva războiului, pentru dezvoltarea relațiilor dintre state și popoare pe principiile deplinei egalități, ale respectării dreptului fiecărui popor de a-și alege în mod liber calea dezvoltării, fără nici un amestec din afară.

Cum va arăta lumea secolului al XXI-lea ? — constituie o problemă fundamentală pentru toate partidele și mișcările progresiste.

Trebuie să facem totul ca popoarele să intre în mileniul al treilea cu o perspectivă mai bună, în vederea lichidării depline a armelor nucleare, a dezarmării, în lichidarea subdezvoltării și realizarea noii ordini economice, în stabilirea unor relații de colaborare, de deplină egalitate între toate națiunile lumii.

Numai așa vom răspunde năzuințelor popoarelor, vom asigura viitorul lor liber, independent, mai bun !

În acest spirit, Partidul Comunist Român este hotărât să acționeze cu toată fermitatea, și în viitor, pentru a-și aduce contribuția la victoria forțelor progresiste, realiste, pentru triumful marilor idealuri de libertate și independență, pentru progres, pentru o lume mai dreaptă și mai bună, pentru victoria socialismului ! (Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu — pace !“).

Stimați tovarăși,

Sedința comună a Plenarei Comitetului Central și a celorlalte organisme democratice dezbate problemele de cea mai mare însemnătate pentru prezentul și viitorul patriei noastre socialiste.

Este adevărat, avem realizări minunate.

Am parcurs un drum lung, de luptă și muncă, am învins multe greutăți, înaintind neabătut spre piscurile înalte și luminoase ale civilizației comuniste.

Am ajuns la mari înălțimi de pe care vedem ce minunate perspective avem !

Prin munca unită a întregii noastre națiuni, sub conducerea partidului, am transformat năzuințele, visurile despre un viitor de aur într-o realitate.

Viața a demonstrat de ce uriașă forță dispune un popor care a lichidat asuprirea și inegalitățile, stăpin pe destinele sale, avind o călăuză încercată, cu o concepție revoluționară despre lume și viață.

De la înălțimile la care am ajuns privim cu deplină încredere, înainte, piscurile luminoase care sînt tot mai aproape și la care poporul nostru va ajunge prin munca și activitatea sa revoluționară, în deplină unitate, sub conducerea centrului vital al întregii națiuni — Partidul Comunist Român ! (Vii și puternice urale ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Stima noastră și mîndria — Ceașescu, România !“).

Să dezbatem problemele de la ordinea de zi într-un spirit de înaltă răspundere, critic și autocritic, să luăm atitudine fermă față de lipsuri și greșeli, dar să tragem, totodată, concluzii din tot ceea ce am realizat și să stabilim măsurile nece-

sare în vederea înaintării ferme, neabătute spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste ! (Aplauze puternice, îndelungate).

Nu există în lume forțe pentru a opri înaintarea omenirii — deci și a poporului nostru — spre noua orînduire socială. Mai avem, fără îndoială, de străbătut un drum lung. Mai sînt multe obstacole pînă la culmile înalte ale noii civilizații. Dar drumul pe care l-am parcurs, obstacolele pe care le-am învins, realizările pe care le-am înfăptuit ne dau garanția că vom înainta ferm, învingînd toate greutățile, și vom ajunge la înfăptuirea visului de aur al omenirii, al poporului nostru — a comunismului ! (Vii și puternice aplauze).

Să ne luăm angajamentul în fața partidului, a poporului de a lucra cu toată hotărîrea și fermitatea, în spirit revoluționar, de a servi în orice împrejurări cauza socialismului, a comunismului, cauza poporului, a bunăstării și fericirii sale, independența și suveranitatea Românei ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu și poporul !“, „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța !“).

În întreaga activitate să avem permanent în vedere că nu există și nu poate exista nimic mai presus decît interesele generale ale întregii națiuni, decît victoria socialismului și comunismului, care asigură adevărata libertate, bunăstarea și demnitatea întregii noastre națiuni !

Să facem totul pentru triumful păcii și colaborării în lume ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu, România — stîmna noastră și mîndria !“, „Ceașescu — pace !“. Într-o atmosferă de puternică însuflețire și de strînsă unitate în jurul partidului, al secretarului său general, toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovăionează minute în șir pentru Partidul Comunist Român, pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul NICOLAE CEAȘESCU).

**SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI A
INDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE**

**SCRISOAREA OMAGIALĂ
a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.,
Consiliului de Stat
și Guvernului Republicii Socialiste România**

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

În aceste momente de mare sărbătoare a partidului, a poporului român, prilejuit de aniversarea zilei de naștere și împlinirea a peste cinci decenii și jumătate de eroică activitate revoluționară, pe care ați consacrat-o cu neasemuită dăruire și abnegație idealurilor supreme de libertate socială și națională, aspirațiilor de independență, pace și progres ale națiunii noastre, vă adresăm dumneavoastră, ilustru conducător de partid și țară, cele mai calde felicitări, urări de sănătate și fericire, ani mulți și rodnici de viață, încununați de mari satisfacții și bucurii, nesecate energii creatoare și deplină putere de muncă pentru a conduce partidul și poporul cu aceeași înțelepciune, clarviziune și fermitate pe drumul unor noi și mărețe victorii, al făuririi visului de aur al omenirii — comunismul.

Împreună cu întregul nostru partid și popor, însoțim urările fierbinți, ce vi le adresăm în această zi aniversară, cu cele mai alese sentimente de dragoste, de profundă stimă și nemărginită recunoștință ce le nutrim față de dumneavoastră, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu — ctitorul de geniu al României socialiste și conducătorul vizionar al partidului și statului, Erou între eroii neamului românesc, strălucit militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, luptător ferm și consecvent pentru cauza socialismului și comunismului, pentru desțindere, dezarmare și securitate, pentru triumful păcii și colaborării în întreaga lume.

Istoria națională a înscris pentru totdeauna în paginile sale nepieritoare înaltul dumneavoastră exemplu de viață și activitate, faptul că din cei mai tineri ani ați ales, cu fermitate și neînfricare, calea luptei revoluționare, participând cu dăruire exemplară și eroism la marile bătălii de clasă împotriva asupririi și exploatării, a fascismului și războiului, pentru apărarea libertăților democratice, a integrității teritoriale, independenței și suveranității patriei, pentru salvarea intereselor naționale.

Vasta experiență acumulată în anii luptei ilegale, devotamentul nemărginit față de idealurile socialismului, gândirea clarvăzătoare și înaltele dumneavoastră calități organizatorice și moral-politice au cunoscut o deplină încununare în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, cînd istoricul forum comunist, exprimînd voința unanimă a întregului popor, v-a ales, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, în suprema funcție de secretar general al partidului.

Puternica personalitate, gândirea și acțiunea dumneavoastră revoluționare au imprimat un suflu profund înnoitor întregii opere de edificare a socialismului în patria noastră, au descătușat marile energii ale poporului și au deschis calea punerii depline în valoare a strălucitelor virtuți ale socialismului ca orînduire superioară oricăror forme de organizare socială care au existat pînă acum în istoria umanității. Pornind de la adevărul, întru totul confirmat de viață, că socialismul se constru-

iește în condiții diferite de la o țară la alta, de la o etapă la alta, că nu există și nu poate exista un model unic, dumneavoastră ați arătat, într-o concepție originală și cuprinzătoare, că făurirea noii orinduirii presupune, ca o condiție esențială, aplicarea fermă, creatoare, de către fiecare partid, a principiilor fundamentale ale socialismului, în concordanță cu realitățile naționale, cu particularitățile concrete ale fiecărei țări, cu transformările care au loc în societate.

În fundamentarea strategiei și tacticii edificării societății socialiste multilaterale dezvoltate și a înaintării României spre comunism, ați acordat și acordați o atenție primordială definirii locului și rolului partidului comunist în societate, a căilor și modalităților sale de afirmare drept centru vital și forță politică conducătoare în toate domeniile vieții economico-sociale. Ne mindrim cu toții că sintem membrii unui asemenea partid, cum este Partidul Comunist Român, pe care dumneavoastră, mult stimat și iubite tovarășe secretar general Nicolae Ceaușescu, l-ați caracterizat magistral ca inima vie și puternică a țării, conștiința înaintată, revoluționară a națiunii, marele generator de energii al poporului, partid al progresului neîntrerupt, al umanismului socialist, al dreptății și echității, al înaltelor valori morale ale poporului român, pe care l-ați transformat efectiv într-un puternic partid revoluționar de masă, integrat organic în viața societății românești, urmat cu încredere și neînmuritur devotament de întregul popor. Constituie un înalt exemplu pentru noi toți pasiunea și consecvența cu care acționați pentru creșterea rolului conducător al partidului în toate domeniile construcției socialiste, pentru întărirea forței sale politice și organizatorice, a capacității de a uni și mobiliza larg energiile creatoare ale întregii națiuni în marea operă istorică pe care o înfăptuim pe pământul patriei. Ne călăuzim în întreaga noastră activitate de teza dumneavoastră potrivit căreia partidul trebuie să-și perfecționeze continuu activitatea organizatorică și politico-ideologică, stilul și metodele de muncă, să promoveze în permanență spiritul revoluționar și să-și întărească necontenit legăturile cu masele largi de oameni ai muncii pentru a putea să determine, la rîndul său, schimbări radicale în întreaga societate, să conducă neabătut întregul popor pe calea socialismului și comunismului.

Sînt de asemenea unanim apreciate concluziile dumneavoastră cu privire la evoluția statului nostru în anii construcției socialiste, la însemnătatea și complexitatea funcțiilor sale în conducerea științifică a societății, în planificarea întregii vieți economico-sociale, în asigurarea dezvoltării armonioase a țării. Pentru întreaga operă de edificare a noii orinduirii în patria noastră are o excepțională importanță concepția dumneavoastră privind construirea socialismului cu poporul și pentru popor, orientare potrivit căreia întărirea statului socialist și creșterea atribuțiilor și răspunderilor sale în organizarea și conducerea vieții economico-sociale se înscriu în mod organic în procesul general și permanent de dezvoltare a democrației muncitorești-revoluționare, de creștere a participării nemijlocite a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a oamenilor muncii la conducerea tuturor domeniilor de activitate, a întregii societăți.

Datorită dumneavoastră, mult stimat și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, țara noastră dispune, de peste 20 de ani, de un larg sistem al democrației muncitorești-revoluționare, original și unitar, în centrul căruia se află principiile autoconducerii, autogestiei și autofinanțării, care oferă tuturor oamenilor muncii posibilitatea de a lua parte nemijlocit la elaborarea și adoptarea deciziilor, la conducerea tuturor sectoarelor vieții economice și sociale. Fundamentind unitatea organică indisolubilă dintre socialism și democrație, ați pus în lumină sensul autentic al democrației socialiste, ca formă de guvernare a poporului de către el însuși, relevînd astfel superioritatea socialismului, singura orinduire socială care asigură cele mai largi drepturi și libertăți democratice, deplina egalitate socială și națională.

Pe baza orientărilor dumneavoastră clare, științifice fundamentate, în țara noastră au fost create toate condițiile pentru afirmarea plenară a personalității umane în societate, pentru realizarea în fapt a deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor, pentru exercitarea efectivă a drepturilor fundamentale la muncă, la retribuție egală pentru muncă egală, la învățătură, la participare nemijlocită la conducerea societății.

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Vă revine dumneavoastră meritul nepieritor de a fi elaborat, într-o viziune științifică globală și unitară, strategia făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Subliniind că problema fundamentală de care depinde realizarea unei politici de propășire economică a țării și de prosperitate a maselor o constituie stabilirea justă a proporțiilor dintre fondul de acumulare și cel de consum, imbinarea armo-

nioasă a ţelurilor imediate şi de perspectivă ale societăţii, dumneavoastră aţi demonstrat, încă de la Congresul al IX-lea, importanţa hotărîtoare a stabilirii unei rate optime a acumulării, ca singură modalitate pentru realizarea în condiţii normale a reproducţiei socialiste şi pentru recuperarea răminerii în urmă a ţării noastre, a înlăturării decalajelor mari faţă de statele dezvoltate din punct de vedere economic.

În lumina acestei orientări, la temelia căreia stau efortul propriu, munca plină de abnegaţie a întregului popor, partidul şi statul nostru au pus şi pun un accent deosebit pe dezvoltarea şi modernizarea continuă a forţelor de producţie, pe repartizarea lor armonioasă pe întreg teritoriul ţării, pe crearea unei structuri industriale moderne, capabilă să valorifice la un înalt nivel de eficienţă resursele materiale şi umane ale ţării.

Din iniţiativa şi sub îndrumarea dumneavoastră, au fost elaborate programe de dezvoltare intensivă, de organizare şi modernizare a industriei şi celorlalte ramuri pe temeiul celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. Datorită preocupărilor dumneavoastră, România dispune astăzi de o industrie puternică, dotată cu o tehnică modernă, care produce de peste 128 de ori mai mult decît în 1945 şi ale cărei produse devin tot mai competitive pe piaţa internaţională. În toate judeţele s-au realizat numeroase platforme industriale, mari obiective economice şi sociale — măreţe cîtorii ale acestei epoci de puternică înflorire a întregii ţări.

Este, de asemenea, unanim apreciată preocuparea dumneavoastră pentru dezvoltarea şi modernizarea agriculturii — ca ramură de bază a economiei naţionale. Datorită măsurilor de organizare pe baze socialiste, de dotare şi mecanizare complexă a lucrărilor agricole, în ultimele două decenii a fost creată practică agricolă modernă, intensivă, de înaltă productivitate, capabilă să asigure an de an recolte tot mai bogate, să contribuie într-o măsură sporită la creşterea venitului naţional şi la buna aprovizionare a populaţiei. Vă revine dumneavoastră, mult stimate şi iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu, meritul istoric de a fi elaborat conceptul de nouă revoluţie agrară, menit să determine schimbări radicale, de ordin calitativ, în domeniul forţelor şi al relaţiilor de producţie din agricultură, în dezvoltarea economică şi socială a satului românesc, în transformarea treptată a agriculturii într-o variantă a muncii industriale şi dispariţia deosebirilor esenţiale dintre sat şi oraş.

Pornind de la adevărul potrivit căruia dezvoltarea şi modernizarea forţelor de producţie nu sînt posibile fără aportul susţinut şi permanent al celor mai valoroase cuceriri ale creaţiei şi cunoaşterii umane, dumneavoastră aţi ridicat ştiinţa la rang de politică de stat, transformînd-o într-o puternică forţă materială de producţie, implicată nemijlocit în modernizarea continuă a economiei naţionale, sporirea productivităţii muncii şi reducerea cheltuielilor materiale, în valorificarea superioară a materiilor prime şi materialelor, în realizarea de produse de înalt nivel tehnic şi calitativ în toate domeniile de activitate.

Vă revine dumneavoastră meritul incontestabil de a fi conferit noi dimensiuni învăţămîntului românesc, procesului complex de pregătire pentru muncă şi viaţă a tinerei generaţii, pentru lărgirea continuă a orizontului său de cunoştinţe, precum şi pentru educarea ei în spiritul iubirii de ţară, al glorioaselor tradiţii de luptă ale înaintaşilor, al hotărîrii de a-şi pune toate cunoştinţele şi întreaga capacitate de muncă şi creaţie în slujba patriei, a dezvoltării multilaterale a României socialiste.

Ne facem o înaltă datorie de conştiinţă din a sublinia că în întreaga perioadă inaugurată de Congresul al IX-lea, alături de dumneavoastră, în fruntea efortului pentru creşterea şi afirmarea cercetării ştiinţifice, învăţămîntului şi culturii s-a aflat şi se află permanent tovarăşa Elena Ceauşescu, eminent militant revoluţionar, remarcabilă personalitate a vieţii politice, strălucit om de ştiinţă de largă recunoaştere mondială, căreia îi exprimăm, şi cu acest prilej, întreaga noastră graţitudine pentru contribuţia de mare însemnătate pe care a adus-o şi o aduce la dezvoltarea cercetării, învăţămîntului şi culturii, la progresul general al societăţii.

Gîndirea dumneavoastră clarvăzătoare, vizionară mult iubite şi stimate tovarăşe Nicolae Ceauşescu, s-a evidenţiat cu deosebită forţă şi strălucire în tezele şi conceptele consacrate, în ultimele două decenii, dezvoltării şi perfecţionării relaţiilor de producţie, a ştiinţei conducerii, cărora le-aţi conferit noi sensuri şi semnificaţii în magistrala Expunere prezentată în faţa marelui forum democratic din luna noiembrie 1988. Relevînd că în anii de după istoricul Congres al IX-lea — perioadă de ample deschideri în toate domeniile — au fost înfăptuite mari transformări revoluţionare în organizarea economico-socială, în introducerea celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, în dezvoltarea democraţiei muncitoreşti-revoluţionare, dumneavoastră aţi subliniat că toate acestea au asigurat şi vor asigura pe mai departe aplicarea fermă a principiilor socialiste, consolidarea şi mai puternică a proprietăţii

socialiste — de stat și cooperatiste, baza dezvoltării sigure și neîntrerupte a întregii economii naționale, a ridicării bunăstării celor ce muncesc.

Acționind cu fermitate pentru transformarea revoluționară a societății, pentru perfecționarea activității în toate domeniile, dumneavoastră ați pus și puneți întotdeauna, mai presus de orice, omul — bunăstarea și fericirea lui — ca scop suprem al politicii partidului, esența societății socialiste pe care o edificăm cu succes în România. Vastul program de construcții de locuințe și obiective social-culturale ce se desfășoară în țara noastră, acțiunile de dezvoltare și modernizare a tuturor localităților patriei, de asigurare a locurilor de muncă pentru toți cetățenii țării, în primul rînd pentru tineret, ca și măsurile de majorare a retribuțiilor și pensiilor, de creștere a veniturilor reale ale oamenilor muncii sînt tot atîtea expresii concrete ale grijii și preocupării permanente a partidului, a dumneavoastră personal, mult iubite și stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu, pentru făurirea unei vieți demne, civilizate și fericite pentru întregul nostru popor. Este, totodată, unanim apreciată preocuparea dumneavoastră pentru intensificarea activității ideologice, politico-educative de formare a omului nou, înaintat, însuflit de o fierbinte dragoste față de partid, patrie și popor, de nețărmurit devotament pentru cauza socialismului și păcii.

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂSE NICOLAE CEAUȘESCU,

Promovînd o concepție unitară cu privire la interesele poporului român — și ale tuturor popoarelor lumii — de a se dezvolta și conlucra într-un climat trainic de pace și securitate internațională, dumneavoastră v-ați afirmat în conștiința întregii națiuni ca marele făuritor și promotor al politicii externe românești — politică profund constructivă, dinamică și realistă, pătrunsă de o înaltă răspundere pentru destinele poporului român, ale vieții și păcii tuturor popoarelor lumii. Prin tot ceea ce ați întreprins în cei aproape 24 de ani, v-ați impus ca o remarcabilă personalitate a vieții politice internaționale, ca un înflăcărat militant pentru cauza păcii, destinderii, prieteniei și colaborării între popoare. Tezele de bază ale politicii externe românești, numeroasele idei pe care le-ați formulat în dialogul permanent cu conducătorii de partid și state au găsit un amplu și puternic ecou în rîndul opiniei publice mondiale, al popoarelor lumii, sînt însușite și adoptate în documente de bază ale diferitelor foruri internaționale.

Apreciînd că problema fundamentală a zilelor noastre este preîntîmpinarea unui nou război mondial, care s-ar transforma inevitabil într-un război atomic nimicitor, dumneavoastră v-ați pronunțat ferm pentru un cuprinzător program de dezarmare, care să pornească de la necesitatea lichidării treptate a tuturor armelor nucleare, a armelor chimice și a celorlalte mijloace de distrugere în masă, sub un strict control internațional.

În spiritul aceleiași înalte răspunderi pentru destinele păcii, dumneavoastră acordați o atenție primordială lichidării politicii de forță și de amenințare cu folosirea forței, stingerii focarelor de conflict și rezolvării pe calea tratativelor a tuturor problemelor litigioase dintre state.

Pătrunsă de un puternic umanism este concepția dumneavoastră privind lichidarea subdezvoltării, instaurarea unei noi ordini și a unor relații noi între state, bazate pe egalitate și echitate, care să asigure progresul economic și social al tuturor popoarelor, și în primul rînd al celor mai puțin dezvoltate.

De o înaltă prețuire și unanimă aprobare se bucură în rîndul comunistilor, al întregului nostru popor activitatea intensă pe care o desfășurați pentru dezvoltarea colaborării și solidarității Partidului Comunist Român cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele progresiste, democratice și antiimperialiste în lupta pentru progres social și pace în lume.

Încrederea nețărmurită în forța creatoare a omului, în capacitatea popoarelor de a-și realiza năzuințele lor de pace, progres și prosperitate, de a-și făuri — acționînd unite — un viitor luminos conferă strălucitei dumneavoastră opere în domeniul politicii externe valențele unui profund umanism, care vă caracterizează întreaga viață și luptă revoluționară, puse cu exemplară dăruire în slujba celor mai nobile idealuri ale poporului român, ale omenirii, pentru triumful socialismului, al păcii și înțelegerii între toate națiunile lumii.

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂSE NICOLAE CEAUȘESCU,

Partidul Comunist Român, întreaga națiune omagiază pe conducătorul său iubit, pe marele Erou între eroii neamului, care de peste cinci decenii și jumătate — vibrînd cu toată ființa sa la marile aspirații și idealuri ale poporului — slujește cu

exemplară abnegație și neasemuit devotament cauza partidului, a socialismului și comunismului.

Cu cele mai profunde sentimente de dragoste, stimă și prețuire, cu întreaga recunoștință pe care v-o datorăm pentru tot ceea ce ați făcut și faceți spre gloria și măreția scumpei noastre patrii, pentru binele și fericirea celor ce muncesc, vă exprimăm, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, în deplină unitate de cuget și simțire cu comuniștii, cu toți fiii patriei, urarea și dorința noastră arzătoare de a vă ști în permanență în fruntea partidului și statului nostru — cheazăsigă sigură a progresului și înfloririi multilaterale a României socialiste, în funcția de supremă răspundere de conducător ferm și încercat al destinului poporului român.

Puternic mobilizați de tezele și orientările cutezătoare, profund științifice, cuprinse în excepționala dumneavoastră Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democrației muncitorești și a organizațiilor de masă și obștești, de înaltul exemplu de muncă și viață pe care ni-l oferiți permanent, de acțiunea și fapta dumneavoastră eroică, cutezătoare, ne angajăm solemn să facem totul, să muncim fără preget, cu pasiune, cu abnegație și spirit revoluționar — așa cum ne-ați cerut și ne cereți — pentru înfăptuirea neabătută a politicii interne și externe a partidului și statului nostru. Vom acționa cu toată răspunderea pentru înfăptuirea exemplară a planului pe acest an și pe întregul cincinal, a obiectivelor actualei etape de dezvoltare economico-socială a patriei, a luminosului Program al partidului.

Conștienți că mai avem multe de făcut pentru a răspunde înaltelor exigențe pe care dumneavoastră, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, le puneți în fața noastră, a întregului partid și popor, vă încredințăm, din adincul ființei noastre, că, și în viitor, Comitetul Politic Executiv, activul de partid și de stat vor acționa cu cea mai mare hotărâre pentru afirmarea continuă a spiritului revoluționar, a răspunderii și intransigenței în muncă, pentru întărirea ordinii și disciplinei în toate sectoarele de activitate, vor milita întotdeauna cu fermitate pentru unirea eforturilor comuniștilor, ale întregii națiuni în vederea înfăptuirii neabătute a hotărârilor de partid și a legilor țării, pentru cimentarea unității poporului în jurul partidului, al dumneavoastră, mult iubite și stimată tovarășe secretar general — garanția supremă a înfloririi în deplină libertate și independență a României socialiste.

Răspunzând înflăcăratelor îndemnuri pe care le adresați partidului și poporului, vă asigurăm că vom depune toate eforturile pentru ca în 1989 — anul în care va avea loc Congresul al XIV-lea al partidului și cind vom aniversa 45 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — să obținem, în toate sectoarele, cele mai bune rezultate în înfăptuirea obiectivelor stabilite de partid, a orientărilor și indicațiilor dumneavoastră pentru dezvoltarea țării și ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului, pentru progresul și înflorirea neconținută a scumpei noastre patrii — Republica Socialistă România.

În acest moment aniversar, de luminoasă sărbătoare pentru țară și popor, vă adresăm, din adincul inimilor noastre, încă o dată, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, cele mai calde urări de sănătate, viață lungă și fericită, plină de satisfacții și bucurii, nesecată putere de muncă pentru a conduce țara, partidul și poporul spre noi și noi victorii — spre comunism.

Să trăiți ani mulți și fericiți, mult iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, împreună cu mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, cu toți cei ce vă sînt dragi și apropiați.

Din toată inima vă adresăm un călduros „LA MULȚI ANI!“.

26 ianuarie 1989

COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL C.C. P.C.R.,
CONSILIUL DE STAT,
GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU

Dragi tovarăşi,

Doresc să exprim, în primul rînd, cele mai calde mulţumiri Comitetului Politic Executiv, partidului, Consiliului de Stat, guvernului pentru Scrisoare, pentru aprecierile şi urările adresate.

De asemenea, mulţumesc tuturor organizaţiilor şi tovarăşilor care mi-au înmînat, cu acest prilej, în numele organizaţiilor respective, mesaje de felicitări.

Folosesc acest prilej pentru a adresa cele mai vii mulţumiri clasei muncitoare, ţărănimii, intelectualităţii, întregului nostru popor, pentru sentimentele de prietenie şi căldura cu care sînt înconjurat în aceste zile.

În toate acestea văd expresia încrederii întregii noastre naţiuni în justetea politicii revoluţionare — bazată pe concepţia materialist-dialectică şi istorică, pe principiile socialismului ştiinţific — a partidului nostru, care, prin întreaga sa activitate, a demonstrat şi demonstrează că nu are ţel mai înalt decît acela de a înfăptui aspiraţiile întregului popor, de libertate, independenţă, de bunăstare şi fericire.

Iată de ce, în aceste împrejurări, primele mele gânduri se îndreaptă către poporul nostru, căruia îi urez o viaţă tot mai demnă, mai îmbelşugată, liberă şi independentă ! (Aplauze puternice).

În Scrisoarea care s-a citit aici, s-a făcut — s-ar putea spune — un bilanţ larg al realizărilor pe calea înfăptuirii Programului partidului, a dezvoltării socialiste a României. Trebuie să mărturisesc deschis şi în aceste împrejurări, că tot ceea ce s-a realizat în România în anii construcţiei socialiste — şi mai cu seamă după Congresul al IX-lea al partidului — reprezintă o continuare a preocupărilor de dezvoltare independentă a patriei noastre. Toate aceste realizări sînt strîns legate de întreaga istorie, de tot ceea ce a făcut poporul nostru, în diferite etape ale dezvoltării sale, pentru formarea fiinţei sale naţionale, a naţiunii, a statului naţional unitar, pentru scuturarea dominaţiei străine, sînt legate de lupta împotriva asupririi moşierilor şi capitaliştilor, pentru a deveni stăpîn deplin pe destinele sale, stăpîn deplin în ţara sa. Fără aceste lupte îndelungate, nici realizările de astăzi nu ar fi putut fi obţinute !

Doresc ca, şi în aceste împrejurări, să aduc omagiul nostru tuturor acelor care, în decursul istoriei grele, zbuciumate, de luptă îndelungată, au făcut totul pentru libertatea şi progresul patriei noastre. Doresc, în primul rînd, să aduc un omagiu poporului nostru — adevăratul făuritor al propriilor sale destine, al istoriei naţiunii noastre. Subliniez aceasta pentru că, întotdeauna, nu trebuie să uităm — şi subliniez aceasta încă odată — că datorăm totul poporului, că vom putea asigura dezvoltarea României, independenţa şi suveranitatea sa numai împreună cu poporul, făcînd totul pentru popor, pentru bunăstarea şi fericirea sa ! (Aplauze puternice, prelungite).

Fără îndoială, etapele istoriei sînt multe, orinduirile sociale au fost multe. Am vorbit de toate acestea la plenara din luna noiembrie anul trecut — și nu doresc să mă mai refer acum la ele. Menționez numai că, în diferite etape istorice, în formele și orinduirile sociale corespunzătoare, au fost întotdeauna forțe care și-au propus și au acționat pentru unirea poporului în vederea dezvoltării sale, indiferent de greșelile pe care le-au făcut într-un moment sau altul, legate, într-un anumit sens, de însăși orinduirea socială, de etapa respectivă de dezvoltare istorică. Trebuie să prețuim pe toți cei care au făcut cit de puțin, dar au făcut ceva, pentru existența națiunii noastre, pentru existența statului național unitar! (Aplauze puternice, îndelungate).

Desigur, criticăm și vom critica întotdeauna vechile orinduiuri sociale, pe care, de altfel, însăși istoria le-a considerat că trebuie să părăsească scena și să facă loc unei noi orinduiuri, mai drepte, mai bune. Criticînd orinduirile sociale din trecut, nu negăm și nu trebuie să negăm niciodată pe cei care, în acele împrejurări, au avut în vedere dezvoltarea poporului, a națiunii, întărirea independenței țării noastre. (Aplauze puternice, prelungite).

Anul acesta se împlinesc 96 de ani de la făurirea primului partid muncitoresc în România. Tot în acest an se împlinesc 100 de ani de cînd, pentru prima oară, clasa muncitoare și oamenii progresiști din România au sărbătorit 1 Mai, ca zi a solidarității muncitorilor de pretutindeni, de luptă împotriva asupririi, pentru o viață liberă, mai demnă și mai bună. În 1921 a fost creat Partidul Comunist Român — continuatorul, de fapt, al primului partid muncitoresc din România, care și-a propus să ridice — și a ridicat — lupta revoluționară a clasei muncitoare, a forțelor înaintate, la un nivel superior, pe baza unei concepții noi.

În ce mă privește, în 1930, deci cu 60 de ani în urmă, am făcut prima cunoștință cu mișcarea muncitorească, cu syndicatele din România. (Aplauze puternice, prelungite). Era o situație grea pe plan mondial și, deci, și în țara noastră. Avea loc marea criză economică, politică și socială a lumii capitaliste. Mulți — mai în vîrstă, desigur — își amintesc de situația grea, de atunci, din România, de șomajul, de reducerea salariilor, de condițiile înrobitoare din domeniul financiar-economic impuse României de capitalul străin și care au fost acceptate de guvernele de atunci. Așa se și explică marile greve, mișcările revoluționare din anii 1929, 1930, 1931, 1932, culminînd cu marile mișcări și greve din județul Prahova și din București — de la Grivița și din alte întreprinderi —, practic din întreaga țară.

S-ar putea spune că, în acele împrejurări, aceste greve uriașe au demonstrat forța clasei muncitoare, a partidului nostru comunist de a organiza și conduce luptele maselor muncitoare. Merită, totodată, subliniat că luptele din februarie 1933 — din Prahova, de la Grivița și alte întreprinderi din București și din alte centre muncitorești — au fost primele mișcări revoluționare de mare amploare, după venirea hitlerismului la putere în Germania, și care au avut și un net conținut antifascist, de luptă pentru apărarea libertăților democratice, pentru independența țării. (Aplauze puternice).

În acest an, la 1 Mai, se împlinesc 50 de ani de la marea demonstrație anti-războinică și antifascistă din Capitală, care, după ocuparea Austriei și Cehoslovaciei de către Germania nazistă, a fost prima mișcare puternică în Europa, care a chemat poporul român, clasa muncitoare, dar a chemat, practic, clasa muncitoare de pe întregul continent la luptă împotriva fascismului, pentru apărarea independenței tuturor statelor. (Aplauze puternice, prelungite). Ceea ce spun este o redare a aprecierilor presei străine din acea perioadă — nu o apreciere făcută acum —, reprezentînd realitatea și demonstrează justetea politicii partidului nostru, atît pe plan intern, cit și pe plan internațional.

Nu doresc să mă refer la alte momente istorice. Am trecut să construim socialismul. În 1988 am aniversat patru decenii de la naționalizarea industriei, băncilor și a altor sectoare importante de activitate, iar în acest an, la începutul lui martie, se împlinesc 40 de ani de cînd plenara Comitetului Central a hotărît trecerea la organizarea, pe baze noi, a agriculturii — la cooperativizarea agriculturii.

Am lichidat exploatarea omului de către om, am lichidat asuprirea, iar clasa muncitoare a devenit cu adevărat clasă conducătoare a societății și proprietară a mijloacelor de producție.

Nu a fost ușor! Am realizat aceasta prin luptă. Chiar în această perioadă, de după 23 August 1944, au căzut mulți, inclusiv în această piață, azi Piața Republicii, uciși de gloanțele forțelor reacționare din România. Și atunci cercurile imperialiste, străine, care nu se puteau împăca cu gîndul că vor pierde pozițiile lor dominante, ce le-au adus profituri de zeci și zeci de miliarde de dolari numai între cele două războaie, au făcut totul pentru a sprijini reacțiunea, forțele cele mai negre, anti-naționale, în scopul împiedicării procesului revoluționar de trecere la construcția socialistă.

Este un merit al comuniștilor, al partidului nostru că au reușit să realizeze unitatea clasei muncitoare, în primul rînd unitatea Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat, unitatea mișcării sindicale, a mișcării de tineret, de femei și a altor organizații, creînd un puternic Front Național de luptă pentru progresul României, pentru lichidarea deplină a dominației străine și trecerea la făurirea socialismului în patria noastră.

Trebuie să subliniem și să dăm o înaltă apreciere politicii partidului nostru, tuturor acelor care, într-o măsură sau alta, au contribuit și au făcut totul pentru realizarea acestor obiective ! (Aplauze puternice, prelungite).

Am fost participant la toate aceste acțiuni, în muncile încredințate de partid, de popor. Din 1965, partidul mi-a încredințat înalta funcție de secretar general, apoi — prin voința întregii națiuni — de președinte al României socialiste.

Putem, într-adevăr, să privim cu mindrie la tot ceea ce am realizat în decursul anilor de construcție socialistă, în care — fără îndoială — Congresul al IX-lea reprezintă un moment hotărîtor pentru dezvoltarea de astăzi a României. Fără Congresul al IX-lea, fără linia generală stabilită de acest congres și de congresele și conferințele naționale ulterioare, fără măsurile organizatorice, economice, politice adoptate în această perioadă, România nu s-ar putea prezenta astăzi cu realizările pe care le are.

Am înțeles, încă de atunci, că trebuie să rupem cu dogmatismul, cu șabloanele, cu concepțiile perimate, înapoiate, să repunem socialismul științific în drepturile sale. Nu socialismul este cel care a dus la unele stări de lucruri negative într-o țară sau alta, ci încălcarea principiilor științifice ale socialismului, nesocotirea cerințelor legilor obiective și, în primul rînd, a necesității dezvoltării continue a forțelor de producție — factorul revoluționar hotărîtor pentru construcția socialismului, ca de altfel pentru dezvoltarea oricărei orînduiri sociale.

Nu se poate vorbi de progresul și dezvoltarea unui popor fără dezvoltarea forțelor de producție, corespunzător etapei în care se găsește țara sau societatea într-un anumit stadiu, fără a pune la baza acestui proces cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, în toate domeniile ! Întregul progres al omenirii, de la comuna primitivă pînă astăzi, este procesul dezvoltării revoluționare a forțelor de producție, a științei, a culturii, a cunoașterii umane. Fără o imbinare dialectică a tuturor acestora nu se poate obține nici un progres, în nici un domeniu ! Și subliniez din nou, o dezvoltare care să aibă permanent în vedere interesele maselor populare, ale oamenilor muncii, ale întregii națiuni. Putem spune că partidul nostru a acționat cu hotărîre și a formulat teza științifică a construirii socialismului cu poporul și pentru popor, pe baza legilor obiective generale, a principiilor revoluționare ale socialismului științific.

Iată de ce pentru noi sînt de neînțeles tezele care-și fac loc în unele țări și care deschid calea, din nou, diferitelor forme de proprietate particular-capitalistă. Oare muncitorii care au devenit proprietari ai mijloacelor de producție trebuie să se întoarcă înapoi, să predea din mina lor mijloacele de producție unor particulari ? Să devină din nou salariați — în număr mai mare sau mai mic — la un capitalist, fie el cetățean al țării respective sau străin ? Ce are comun cu socialismul acest lucru ?

Vă spun drept că, în ce mă privește, sînt preocupat și îngrijorat de această orientare care are loc în unele țări și, gîndind la începuturile mișcării noastre muncitorești — de la apariția socialismului științific, de la activitatea mea în mișcarea revoluționară — mi-e greu să înțeleg cum se poate justifica o asemenea dare înapoi. Pentru că, în realitate, cedarea mijloacelor de producție din mina clasei muncitoare, a poporului, indiferent sub ce formă, înseamnă o activitate care echivalează cu lichidarea bazelor socialismului în dezvoltarea societății !

Am avut de gînd să discutăm aceasta într-o ședință specială, dar, profitînd de faptul că sîntem aici un număr important de cadre de bază ale partidului și statului nostru, anticipez, referindu-mă la aceste probleme. Noi ne-am pronunțat întotdeauna și am acționat conform tezei că fiecare popor, fiecare partid trebuie să-și elaboreze de sine stătător linia sa general-politică, să aplice legile generale și principiile socialismului la realitățile și condițiile din fiecare țară. Dar am subliniat întotdeauna — și nu pot să nu subliniez și acum — că toate acestea presupun o poziție clară, consecventă față de principiile revoluționare, față de apărarea intereselor clasei muncitoare, care reprezintă forța și clasa conducătoare în societate.

Este adevărat, în lume sînt multe probleme. Criza economică, politică, socială, financiară este foarte gravă. La aceasta se adaugă, desigur, situația generală — politică, militară —, existența armelor de distrugere în masă, și în primul rînd a armelor nucleare. Dar, privind această situație în comparație cu alte perioade și chiar cu situația de astăzi din diferite țări cu orînduiri sociale deosebite, putem spune — așa cum am arătat și la plenara comună din noiembrie — că orînduirea capitalistă a

demonstrat că este incapabilă și nu poate, istoricește, să soluționeze problemele fundamentale ale dezvoltării societății. Nu sint printre cei care afirmă că societatea capitalistă va dispărea miine. Și, în orice caz, nu va dispărea fără lupta clasei muncitoare, a popoarelor din țările respective. Dar nici nu sint — și nu vreau să fiu — în rîndul acelor care își pierd încrederea în justetea socialismului, a concepției revoluționare despre lume și care nu văd situația reală, perspectivele luptei revoluționare.

După criza din 1929—1933, capitalismul și-a găsit o ieșire prin fascism și război. Acum, desigur, problema unui război mondial e mai grea, armele existente putînd să distrugă, deopotrivă, și pe unii, și pe alții, însăși viața pe planeta noastră. Deci o recurgere la un război mondial pentru a soluționa problemele este greu de presupus, deși nu se poate exclude cu desăvîrșire această posibilitate atît timp cît nu se vor distruge armele nucleare, chimice și alte arme de distrugere în masă. Omenirea a mai cunoscut oameni care au dat foc însăși propriei capitale — cum a fost cazul Romei — deci, un asemenea pericol există și trebuie să fim conștienți de aceasta. De aceea este într-adevăr necesar să facem totul pentru a înlătura cu desăvîrșire pericolul unui război nuclear, al unui război mondial, în general pentru înlăturarea definitivă a armelor nucleare și chimice, a altor arme de distrugere în masă, pentru reducerea radicală a armelor convenționale.

România s-a pronunțat, a acționat și va acționa cu toată hotărîrea, împreună cu alte state, în această direcție. Și facem aceasta pornind de la cerința creării condițiilor pentru dezvoltarea construcției socialiste în țara noastră. Avem deplina încredere că numai socialismul poate să asigure adevărata egalitate între oameni — atît socială, cît și națională —, să creeze condiții pentru afirmarea personalității umane, pentru ca fiecare om să-și poată pune în valoare, în strînsă colaborare și unitate cu semenii săi, aptitudinile creatoare, în orice domeniu de activitate. Mă refer acum la toate acestea avînd în vedere experiența mișcării noastre revoluționare, dar și a mișcării comuniste și muncitorești revoluționare, internaționale, a dezvoltării sociale în general, ținînd seama de faptul că, practic, de la vîrsta de 10 ani a partidului am acționat în rîndurile sale, am crescut o dată cu partidul și consider că numai întărind partidul, forța sa, spiritul său revoluționar vom reuși să înlăturăm obiectivele noastre. (Aplauze puternice, prelungite).

Mi-am început activitatea ca muncitor în rîndurile clasei muncitoare, de care sint, în continuare, strîns legat. Sint muncitor din rîndul milioanei de muncitori români. De altfel, minerii m-au și proclamat „minerul lor de onoare“. Sint strîns legat de clasa noastră muncitoare și sint ferm convins că numai în măsura în care clasa muncitoare își va îndeplini misiunea sa istorică — de a realiza o nouă orînduire, mai dreaptă și mai bună, fără exploatare, o orînduire în care muncitorimea și toți ceilalți oameni ai muncii vor rămîne stăpîni pe mijloacele de producție — numai așa clasa muncitoare va avea un viitor demn, liber, un viitor de bunăstare și fericire, împreună cu întreaga națiune ! (Aplauze puternice).

Este deci necesar să facem totul pentru a asigura dezvoltarea forțelor de producție, întărirea clasei muncitoare, ridicarea nivelului său de cunoștințe — profesionale, tehnico-științifice, culturale, ideologice —, pentru a făuri o clasă muncitoare înaintată din toate punctele de vedere — clasa muncitoare constructoare a socialismului și comunismului ! (Aplauze puternice, prelungite).

În nici un fel nu ne putem gîndi să lăsăm posibilitatea ca proprietarii noștri asupra mijloacelor de producție — muncitorii — să devină din nou proletari, lipsiți de mijloacele de producție, să devină din nou robi la un capitalist, mai mare sau mai mic ! Nu aceasta este calea socialismului — și trebuie să facem totul pentru a întări proprietatea socialistă, pentru a întări rolul muncitorilor ca proprietari colectivi, care să asigure dezvoltarea puternică a industriei noastre pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii ! (Aplauze puternice).

Țărînimea noastră a parcurs un drum lung, aproape 14 ani, pentru a intra în cooperativele agricole de producție. Practic — și sint aici tovarăși care știu — nu a fost județ unde eu să nu fi participat activ la realizarea cooperativizării agriculturii.

Avem rezultate minunate în dezvoltarea agriculturii. S-a schimbat radical înfățișarea satelor noastre. Mai avem lipsuri, dar viața însăși demonstrează că numai marea proprietate cooperatistă a descătusat energiile creatoare ale țărînimii, ale progresului agriculturii. Cine nu cunoaște producțiile dinainte — de 700, de 800 kilograme la hectar — și asta pe țară ! —, la porumb, la grîu și așa mai departe ! Eu nu sint mulțumit nici astăzi cu ce realizăm. Vrem să realizăm mai mult și avem deja asemenea rezultate care demonstrează de ce uriașe posibilități dispunem în agricultură. Producțiile de astăzi — de 10 000 kg la hectar la grîu și orz, de 20 000 și,

deja, de 30 000 kg la porumb — sint o realitate, nu visuri ! Ele sint obținute în multe, în multe unități din țara noastră !

Este oare posibil să ne gîndim să renunțăm la tot ceea ce am făcut în această perioadă de 40 de ani, la ceea ce am realizat în organizarea pe baze științifice a agriculturii ? Ar fi un nonsens ! Pentru noi, proprietatea cooperatistă, a întregii țărănimi, asupra pămîntului și mijloacelor de muncă reprezintă singura cale pentru a asigura atît progresul agriculturii, cît și dezvoltarea, în mod armonios, a industriei și agriculturii — ca două ramuri economice fundamentale, care se condiționează obligatoriu în procesul general de făurire a socialismului și comunismul în România. (Aplauze puternice).

Am vorbit, nu o dată, și doresc să mă refer numai pe scurt la marile realizări din domeniul științei, învățămîntului și culturii. În decursul anilor am avut mulți oameni de știință, multe personalități care au realizat lucruri minunate în diferite domenii de activitate ; dar niciodată, ca în anii socialismului, știința, învățămîntul, cultura nu au cunoscut o asemenea dezvoltare generală. Niciodată intelectualitatea nu a avut un asemenea rol hotărîtor în întreaga dezvoltare a societății noastre, desigur în strînsă unitate cu clasa muncitoare și cu țărănimea, cu întregul popor. De altfel, astăzi intelectualitatea este — aproape în totalitate — ieșită din rîndurile muncitorilor și țărănilor. Ea este strîns legată de popor, servește poporul și va merge întotdeauna cu poporul, pentru că numai așa vom asigura progresul societății, vom face să crească rolul științei, culturii, învățămîntului, vom asigura ridicarea generală a nivelului de cunoaștere științifică, culturală al întregii noastre națiuni. Să facem astfel încît clasa noastră muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întreaga națiune să devină o națiune a unei înalte științe și a unei culturi înaintate, care să asigure progresul continuu al societății noastre, bunăstarea întregului nostru popor ! (Aplauze puternice).

Avem multe lucruri bune ; sintem mîndri de ce am realizat. Dar trebuie să spun, și acum, că dacă lucrăm puțin mai bine am fi avut rezultate și mai bune. Putem să fim cu cel puțin 2—3 ani mai înainte dacă lucrăm mai bine. Desigur, programe am avut și avem. Nu ne-am ținut însă așa cum trebuie de realizarea lor. Am discutat foarte mult în ultimele luni, inclusiv în prima parte a lunii ianuarie, despre aceste probleme, pe care le ridic pentru a trage fiecare concluzii privind necesitatea perfecționării întregii noastre activități.

Să facem totul pentru înfăptuirea programelor de modernizare și organizare mai bună a întregii activități ! Există, realmente, posibilitatea ca — realizînd programele de modernizare și de mai bună organizare a muncii — să obținem în următorii 4—5 ani, cu actualele mijloace, o creștere de cel puțin 50 la sută a producției industriale, fără nici o altă investiție, inclusiv fără materii prime și combustibili în plus, printr-o mai bună organizare și folosire a lor. Referindu-mă la combustibili și materii prime, este posibil să obținem o reducere a consumului la energie în unele domenii de 3—4 ori, și aceasta nu prin lucrări prea deosebite, ci prin aplicarea unor tehnologii care sint cunoscute, pentru unele existînd chiar soluții concrete. De ce mă refer la toate acestea ? Avem mari posibilități, avem și o bază materială bună, avem și muncitori, și tehnicieni, și ingineri, și oameni de știință care au capacitatea să soluționeze — în general — orice probleme. Trebuie însă să lucrăm mai bine, cu mai multă răspundere ! De fapt, acestea sint, astăzi, problemele fundamentale ale perfecționării activității în țara noastră !

Aceleași probleme se pun și în agricultură și în celelalte sectoare.

Avem forțe organizatorice, democratice bune. M-am gîndit : poate avem noi, undeva, greșeli ? Am luat și m-am uitat în Constituție. Să spun drept, n-am găsit nimic ceea ce am putea să introducem nou în constituția noastră ! Am luat Statutul partidului — m-am uitat la formele de alegeri democratice, de sus pînă jos, la sistemul de organizare a consiliilor oamenilor muncii, la funcționarea organismelor democrației. Avem, tovarăși, un cadru minunat ! Nu există astăzi în lume un asemenea cadru democratic, în care toate categoriile sociale să participe în mod organizat, într-o formă sau alta, la întreaga activitate a societății ! Frontul Democrației și Unității Socialiste cuprinde, practic, întreaga națiune. În sindicate, în organizațiile de tineret, în celelalte organizații — științifice, ale oamenilor de creație și altele — sint cuprinși, de asemenea, mulți cetățeni. Avem și o organizație democratică largă, a celor care nu sint membri ai partidului, care numără deja peste 4 milioane de membri și care oferă un cadru larg de participare la întreaga viață politico-organizatorică. În toate acestea putem și trebuie să dezbaterem și mai larg toate problemele politicii noastre interne și externe, să stabilim cum să acționăm pentru înfăptuirea programelor de dezvoltare.

Ceea ce ne preocupă este să fie mai multă inițiativă, să se acționeze mai intens pentru realizarea acestor programe, să se dezbată și să se discute cum să perfecționăm activitatea dintr-un sector sau altul, pornind însă, desigur, de la principiile

socialismului științific, de la asigurarea dezvoltării socialiste a patriei noastre. Nu este posibil și nu vom accepta nimic care să vină în contradicție cu interesele socialismului — care reprezintă interesele întregii națiuni, garanția bunăstării poporului, a independenței și suveranității sale! (Aplauze puternice, îndelungate).

M-am referit la una din problemele importante ale vieții internaționale, la necesitatea de a face totul pentru eliminarea armelor nucleare, chimice și altor arme de distrugere în masă. De ce considerăm că trebuie să privim în mod unitar această problemă? Pentru că nu este posibil să se asigure pacea, independența popoarelor acționând în mod izolat pentru eliminarea doar a unora sau altora din aceste arme. A proceda așa înseamnă a deschide calea pentru a se crea centre de putere care să-și impună dominația asupra lumii. Numai eliminarea concomitentă a armelor chimice, nucleare și a altor arme de distrugere în masă reprezintă garanția că asemenea posibilități nu vor apărea — și trebuie să acționăm cu toată hotărârea în direcția aceasta. Este, de asemenea, necesar să acționăm pentru reducerea radicală a armelor convenționale. România a luat o asemenea măsură încă de acum doi ani — prin consultarea întregului popor — și a redus aceste armamente. Unele din tancurile pe care le-am redus lucrează astăzi pentru realizarea programelor de îmbunătățiri funciare și irigații. Putem împărtăși din experiența noastră și altora.

Reducerea cheltuielilor militare este o necesitate obiectivă, vitală pentru depășirea problemelor economice grave din întreaga lume. Este necesar să acționăm în continuare, să facem totul pentru ca problemele litigioase să se soluționeze numai prin tratative, să se pornească însă ferm de la renunțarea la forță și la amenințarea cu forță, la politica de dictat și la amestecul în treburile altor state. Să se respecte neabătut independența și suveranitatea fiecărui popor, dreptul fiecărei națiuni de a-și alege calea dezvoltării pe care o dorește, fără nici un amestec din afară!

Sint însă probleme economice foarte grele. Situația țărilor în curs de dezvoltare în acest deceniu s-a înrăutățit an de an. În 1988 — așa cum reiese din datele unor organisme internaționale — din țările în curs de dezvoltare au mers spre țările dezvoltate câteva zeci de miliarde de dolari în plus. Făcând soldul — cum se spune — între ceea ce au dat țările dezvoltate și ceea ce a mers din țările în curs de dezvoltare spre aceste țări, soldul este în favoarea țărilor dezvoltate cu câteva zeci de miliarde.

Datoria țărilor în curs de dezvoltare a depășit 1 200 de miliarde dolari. Cunoaștem ce înseamnă această povară grea a datoriei. Practic, cel puțin din evul mediu, Principatele române, apoi România, sub o formă sau alta, a fost datoare, a plătit tribut și unora, și altora. Între cele două războaie mondiale, mai mult de jumătate din economia noastră era în miinile monopolurilor străine. Datoria țării noastre către cercurile imperialiste a fost de asemenea natură încât a constituit o piedică foarte puternică în dezvoltarea generală a țării noastre, chiar în condiții capitaliste.

Și după 23 August am avut datorii. La un moment dat, în 1980, aceste datorii au ajuns chiar la un nivel destul de mare. Va trebui, probabil, să facem bilanțul a cit a trebuit să plătim, față de ceea ce am împrumutat — și vom face acest lucru — pentru a demonstra cit de nedrept și de inechitabil este actualul sistem financiar internațional. Însăși în țările dezvoltate — fără a vorbi de șomaj, de lipsa de locuințe care există și de toate celelalte — menținerea unei așa-zise situații de dezvoltare este rezultatul jefuirii de către capitalul financiar, de monopoluri, a țărilor în curs de dezvoltare. Și noi am dat, și în această perioadă, o contribuție destul de însemnată la menținerea acestei situații. Este necesar, într-adevăr, să lichidăm această stare de lucruri. De aceea noi sintem ferm alături de țările în curs de dezvoltare. Chiar dacă, realizând programul nostru, ne vom ridica la un nivel mai înalt de dezvoltare economico-socială, vom rămâne împreună și vom acționa întotdeauna împreună cu țările în curs de dezvoltare! Aceasta constituie obligația noastră, și de țară socialistă, și de comuniști, de revoluționari — de a fi întotdeauna împreună cu cei care luptă pentru independență, pentru bunăstarea lor economică și socială. (Aplauze puternice, prelungite).

Vom lichida datoria externă pe care am avut-o, sintem hotărâți să acționăm cu toată hotărârea în direcția aceasta. Dar considerăm că în nici un fel nu mai trebuie să acceptăm ca țara noastră să depindă în vreo măsură de aceasta sau, pe asemenea cale, să exportăm o parte a venitului național.

Sintem pentru o largă colaborare și cooperare internațională, nu pentru izolare. Dar sintem împotriva politicii de jaf și asuprire din partea monopolurilor și capitalului financiar. Vrem relații economice de egalitate, de cooperare reciproc avantajoasă — și vom acționa cu toată hotărârea în direcția aceasta. Sintem hotărâți să extindem această colaborare cu toate statele. Desigur, ne gândim să acordăm o atenție mai mare colaborării cu vecinii noștri, cu țările socialiste. Ținând seama de dezvoltarea generală a României, considerăm că ne putem angaja să realizăm o colaborare

mai largă cu țările socialiste vecine, cu alți vecini ai noștri și cu alte țări din Europa și, desigur, să ne angajăm într-o largă cooperare cu țările în curs de dezvoltare.

Colaborarea și cooperarea în producție pe principii de egalitate, de avantaj reciproc constituie un factor obiectiv, o necesitate, și noi vom acționa și vom dezvolta această colaborare. Ceea ce criticăm și ceea ce nu vom admite este realizarea unei cooperări inechitabile, care să ducă la subordonarea economiei românești altor state sau diferitelor monopoli străine. Așa cum și în cooperarea noastră cu alte țări vom merge pe aceleași principii de egalitate, de avantaj reciproc. Trebuie să acționăm pentru realizarea realmente în lume a unor relații noi, de colaborare între state, între popoare, în dezvoltarea lor economico-socială, pentru că fără o colaborare nu este posibil să fie lichidată subdezvoltarea și asigurat progresul. Dar noi concepem această colaborare pe principii noi, de deplină egalitate — și consider că va trebui să ne angajăm cu toată hotărârea în direcția aceasta.

Este necesar să întărim colaborarea cu partidele comuniste și muncitorești, să întărim colaborarea cu partidele socialiste, social-democrate, cu alte partide progresiste, democratice de pretutindeni, pornind, desigur, de la pozițiile comune în diferite probleme și, mai cu seamă, de la necesitatea luptei pentru dezarmare, pentru eliminarea armelor de distrugere în masă, pentru o lume a dreptății, a echității, în care fiecare națiune să se dezvolte independent și liber.

Avem ferma convingere — și doresc să afirm acest lucru și în acest cadru — că, în rindul tuturor popoarelor, clasa muncitoare continuă să reprezinte forța hotărâtoare. Iar recente evenimente din câteva țări au demonstrat ce forță reprezintă clasa muncitoare atunci când acționează unită! Greșesc deci cei care privesc cu neîncredere clasa muncitoare! Clasa muncitoare a fost, este și va rămâne factorul hotărâtor al progresului economico-social, al victoriei în lupta pentru dezarmare, pentru o lume mai dreaptă și mai bună! (Aplauze puternice).

Au apărut, desigur, forțe noi. Intelectualitatea a devenit o forță foarte importantă și conștientă, care-și dă seama că nu mai trebuie să-i slujească pe producătorii de tunuri și de arme nucleare și trebuie să acționeze împreună cu ceilalți oameni ai muncii pentru pace, pentru progresul și independența popoarelor. Unite, clasa muncitoare, intelectualitatea, țărănimea, popoarele reprezintă singura forță care va asigura triumful rațiunii, realizarea păcii, făurirea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră! (Aplauze puternice).

Cu aceste gânduri, doresc, încă o dată, să vă exprim mulțumiri pentru aprecierile la adresa activității mele, și pe care le consider o apreciere a activității generale a partidului nostru, a conducerii partidului, a muncii poporului nostru.

Aș dori să asigur conducerea partidului, a statului, întregul activ de partid și de stat, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, pe toți oamenii muncii — fără deosebire de naționalitate —, întregul nostru popor că voi face totul și în viitor, îndeplinind încrederea ce mi s-a acordat, pentru a asigura înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială, a Programului partidului nostru de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism. Voi acționa, întotdeauna, cu toate forțele, în interesul clasei muncitoare, al țărânimii și intelectualității, al întregului nostru popor. Voi porni necontenit — și vă rog pe toți să țineți seama de aceasta — de la faptul că prima obligație a fiecărui comunist, a fiecărui activist de partid și de stat este de a asigura condiții de muncă și de viață cât mai bune pentru clasa muncitoare — și împreună cu ea și pentru țărănime și intelectualitate, pentru întregul popor. Dar, repet, clasa noastră muncitoare trebuie să aibă condiții dintre cele mai bune de muncă și viață. Nu ne putem gândi nici un moment la măsuri care să diminueze posibilitatea de muncă, de dezvoltare a clasei muncitoare! Dimpotrivă, trebuie să ne gândim la dezvoltarea forțelor de producție, la crearea de noi și noi locuri de muncă, care să asigure condițiile necesare pentru ca fiecare cetățean al țării noastre, într-un domeniu sau altul, și în primul rînd întregul tineret, să aibă asigurat locul de muncă și să participe la muncă, să obțină venituri corespunzătoare prin muncă, pentru o viață demnă și civilizată. (Aplauze puternice).

Sînt conștient că avem multe de făcut, dar am realizat asemenea transformări în patria noastră, am parcurs un asemenea drum încît putem să privim cu deplină încredere viitorul.

Drumul pe care îl mai avem de urcat, deși mai are multe obstacole, este incomparabil mai ușor decît drumul pe care l-am parcurs pînă acum.

Tot ceea ce am realizat am realizat cu poporul, pentru popor, sub conducerea partidului. Vom străbate deci noile căi spre piscurile înalte ale comunismului — în strînsă unitate, sub conducerea partidului, cu poporul și pentru popor!

Cît timp vom acționa în acest fel vom fi de neînvins!

Cît timp vom acționa în acest fel vom asigura bunăstarea, dezvoltarea continuă a națiunii noastre!

Să facem totul pentru aceasta ! (Apluze puternice, prelungite).

Doresc, la rîndul meu, să vă adresez vouă, tuturor, o dată cu mulțumirile mele, cele mai bune urări de succes în întreaga voastră activitate. Vă adresez, totodată, chemarea de a face totul — fiecare la locul său de muncă, într-o deplină unitate în cadrul organelor în care fiecare își desfășoară activitatea și, totodată, în cadrul general al țării — pentru a asigura înlăptuirea neabătută a programelor, a năzuințelor poporului nostru.

Să facem totul pentru a întări continuu forța materială și spirituală, independența și suveranitatea României ! (Aplauze puternice, prelungite).

Adresez, de asemenea, întregului nostru popor cele mai bune urări, o dată cu mulțumirile pentru sentimentele manifestate, în aceste zile, față de mine — și pe care, repet, le consider o apreciere față de partid — împreună cu cele mai bune urări de succes, de realizare a tuturor dorințelor și năzuințelor de mai bine, de bunăstare și fericire ! (Aplauze îndelungate).

Vă urez tuturor, întregului nostru popor multă sănătate și fericire ! (Aplauze puternice, prelungite).

SCRIȘOAREA

Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.

adresată tovarășei Elena Ceaușescu

MAJUL 1974

În numele Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. vă adresez, în aceste zile, cele mai bune urări de succes în întreaga voastră activitate. Vă adresez, totodată, chemarea de a face totul — fiecare la locul său de muncă, într-o deplină unitate în cadrul organelor în care fiecare își desfășoară activitatea și, totodată, în cadrul general al țării — pentru a asigura înlăptuirea neabătută a programelor, a năzuințelor poporului nostru.

Să facem totul pentru a întări continuu forța materială și spirituală, independența și suveranitatea României ! (Aplauze puternice, prelungite).

Adresez, de asemenea, întregului nostru popor cele mai bune urări, o dată cu mulțumirile pentru sentimentele manifestate, în aceste zile, față de mine — și pe care, repet, le consider o apreciere față de partid — împreună cu cele mai bune urări de succes, de realizare a tuturor dorințelor și năzuințelor de mai bine, de bunăstare și fericire ! (Aplauze îndelungate).

SĂRBĂTORIREA TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI DE NAȘTERE ȘI A INDELUNGATEI SALE ACTIVITĂȚI REVOLUȚIONARE

SCRISOAREA

Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. adresată tovarășei Elena Ceaușescu

MULT STIMATĂ TOVARĂȘĂ ELENA CEAUȘESCU,

La aniversarea zilei dumneavoastră de naștere — zi de aleasă sărbătoare pentru națiunea noastră — și a îndelungatei activități revoluționare, vă adresăm, din adîncul inimilor, într-o vibrantă unitate de gînd și simțire cu întregul popor, cele mai calde felicitări, urări de sănătate și fericire, de ani mulți și rodnici de viață, plini de satisfacții și împliniri, împreună cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele Erou între eroii patriei străbune, înflăcărat patriot și revoluționar, genial făuritor de istorie și strălucit ctitor de țară nouă, conducător vizionar al mersului neabătut al României pe calea socialismului — spre comunism.

Cu prilejul acestui înălțător moment sărbătoresc, dorim să vă aducem — asemenea tuturor fiilor patriei — cel mai fierbinte omagiu și să vă exprimăm cele mai profunde sentimente de stimă, prețuire și recunoștință, de înaltă cinstire pentru îndelungata și eroica dumneavoastră activitate în rindurile gloriosului nostru partid comunist, în lupta plină de abnegație, desfășurată cu fermitate și spirit revoluționar în marile bătălii de clasă, antifasciste și antirăzboinice, pentru cauza celor mulți, pentru binele și fericirea țării, pentru victoria revoluției și construcției socialiste în patria noastră și înălțarea României pe culmi tot mai luminoase de progres și civilizație.

Intrînd încă din anii tinereții în rîndul eroicului nostru partid comunist, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, v-ați format și călit la școala aspră a luptei revoluționare desfășurate de forțele cele mai înaintate ale societății, de masele largi populare împotriva nedreptei orînduiri burghezo-moșierești, a exploatării, fascismului și războiului, pentru eliberare socială și națională, pentru împlinirea aspirațiilor de progres și bunăstare ale poporului și edificarea unei orînduiri mai drepte și mai bune pe pămîntul românesc. Îndeplinind numeroase și importante sarcini încredințate de partid, ați desfășurat în acei ani grei, de teroare și prigoană, o activitate dîrză și neînfîricată pentru atragerea și mobilizarea tineretului, a femeilor, a muncitorilor în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, cetățenești, pentru înlăturarea asupririi sociale și înfăptuirea deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii țării, pentru asigurarea integrității și independenței patriei. V-ați afirmat, încă de atunci, înaltele calități de militant revoluționar și patriot înflăcărat, trăsăturile comunistului de înaltă ținută morală care slujește cu exemplară dăruire cauza nobilă a clasei muncitoare, a poporului, a partidului comunist, idealurile de bunăstare și progres ale întregii națiuni. Numeroase sînt paginile memorabile din istoria patriei și a partidului care vorbesc despre strălucita activitate revoluționară pe care ați desfășurat-o, cu neasemuit curaj, pentru a înfăptui, fără șovăire, misiunile de mare răspundere încredințate de partid în momente decisive ale luptei sale. O asemenea pagină, de luminoasă cutezanță

revoluționară, dirzenie și eroism, înscrisă în istoria națională, o constituie marea demonstrație muncitorească, antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939, în organizarea și desfășurarea căreia — împreună cu mult stimatul și iubitul conducător al partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu — ați avut un rol hotărîtor.

Întregul partid și popor dau, de asemenea, cea mai înaltă apreciere prezenței dumneavoastră active, nemijlocite în viața politică a țării în noua eră deschisă de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Manifestînd aceeași putere de muncă și abnegație, aceleași înalte calități de comunist, de militant patriot, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, ați desfășurat în rîndurile partidului, ale organizațiilor revoluționare de tineret și femei o susținută activitate politico-ideologică și organizatorică, participînd, cu toată energia, la lupta pentru democratizarea țării, pentru cucerirea și consolidarea puterii politice a clasei muncitoare, pentru înfăptuirea obiectivelor revoluției și construcției socialiste.

Strălucitele dumneavoastră calități de eminent militant revoluționar — combativitatea, fermitatea și eroismul — evidențiate cu tărie în marile bătălii de clasă, remarcabilele însușiri de om de știință și cultură, înzestrat cu mare capacitate de gîndire novatoare, vizionară și cu o inegalabilă putere de muncă, puse în slujba marilor aspirații ale poporului român, s-au afirmat în toată plenitudinea lor în epoca de puternic avînt constructiv deschisă de Congresul al IX-lea al partidului. În toată această perioadă de ample și profunde transformări revoluționare, inaugurată de istoricul forum comunist, v-ați aflat permanent în fruntea tuturor acțiunilor inițiate și desfășurate de partidul nostru, de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru promovarea unui spirit nou, profund revoluționar în întreaga operă de construcție socialistă, pentru aplicarea creatoare a adevărurilor generale, a principiilor socialismului științific la condițiile și realitățile concrete din țara noastră. În uriașa și neobosită activitate consacrată înfloririi României socialiste, binelui și fericirii poporului, în vizitele de lucru din țară, la consfăturile cu oamenii muncii din toate domeniile, ca și în soliile de pace și colaborare purtate pe toate meridianele lumii, ați dovedit în mod strălucit înalta dumneavoastră vocație de om politic, de militant de frunte al partidului și statului. V-ați afirmat, în conștiința întregului popor, ca o proeminentă personalitate a vieții noastre politice și de stat, a științei și culturii românești.

În semn de aleasă prețuire și ca o consacrare a înaltelor calități dovedite în decursul întregii activități, partidul și poporul v-au încredințat, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, importante funcții de membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al partidului, prim viceprim-ministru al guvernului, președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului — în îndeplinirea cărora ați acționat și acționați cu înalt spirit revoluționar, cu exemplară dăruire pentru victoria socialismului și comunismului pe pămîntul scumpei noastre patrii. Noi toți cunoaștem și dăm o înaltă apreciere contribuției inestimabile pe care ați adus-o și o aduceți permanent la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru, la fundamentarea și aplicarea planurilor și programelor de dezvoltare economică și socială a țării, la înflorirea științei, învățămîntului și culturii, la ridicarea patriei noastre socialiste pe noi culmi de progres și civilizație, la întărirea independenței și suveranității sale, la creșterea prestigiului României în lume, la afirmarea tot mai puternică a năzuințelor de pace și colaborare ale poporului român.

Călăuzindu-vă după teza de inestimabilă valoare teoretică și practică, fundamentată de secretarul general al partidului, potrivit căreia socialismul și comunismul nu se pot construi decît pe baza celor mai noi cuceriri ale creației umane, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, ați acționat și acționați cu înaltă răspundere pentru ca știința și cultura românească să cunoască o dezvoltare multilaterală, pe baze moderne, să devină tot mai mult o puternică forță materială a progresului social și a largirii orizontului de cunoștințe al întregului popor, un factor esențial al construcției socialiste din patria noastră. Vă revine dumneavoastră marele merit de a fi organizat, într-o viziune cu totul nouă, pe baza orientărilor Congresului al IX-lea al partidului, întreaga muncă de cercetare științifică, îndrumînd și coordonînd, cu înaltă competență, activitatea puternicului detașament al oamenilor de știință din țara noastră și orientînd-o în direcția dezvoltării intensive și modernizării producției, largirii bazei energetice și de materii prime și valorificării superioare a resurselor naționale, creșterii productivității, calității și eficienței muncii, promovării progresului tehnic în întreaga economie, în

deplină concordanță cu cerințele noii revoluții tehnico-științifice și noii revoluții argare, ale amplului proces de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Eminent om de știință, savant de largă recunoaștere internațională, animat de un puternic spirit revoluționar în gândire și acțiune, înzestrat cu o remarcabilă forță de înțelegere și anticipare a cerințelor viitorului, dumneavoastră manifestați, în același timp, o neobosită preocupare pentru desăvîrșirea propriei opere științifice, impresionantă prin dimensiunile sale, care îmbogățește și perfecționează cunoașterea într-unul din domeniile de mare importanță pentru economia națională — chimia —, sporind prestigiul și autoritatea internațională a științei românești.

Acționind permanent cu înalt spirit novator, cu erudiția și competența savantului și intelectului de excepție, ați desfășurat de-a lungul anilor o activitate de cercetare de o impresionantă amploare și de un remarcabil nivel, concretizată în importante lucrări de specialitate, care, prin marea lor însemnătate științifică și larga aplicabilitate practică, în diferite sectoare economice, s-au impus atenției generale, fiind traduse în principalele limbi de circulație mondială și publicate în numeroase țări. Vasta și remarcabila dumneavoastră activitate, de o asemenea amploare și autoritate, se bucură, pretutindeni, de o înaltă prețuire și unanimă recunoaștere, fapt ilustrat în mod elocvent de numeroase distincții și titluri academice care v-au fost acordate de prestigioase foruri științifice și de învățămînt din întreaga lume. Toate aceste admirabile realizări ne îndreptătesc să afirmăm, cu legitimă mîndrie și profundă satisfacție, că de strălucita dumneavoastră activitate, de virtuțile de pasionat cercetător și om de știință, preocupat de lărgirea continuă a granițelor cunoașterii umane, este inseparabil legată afirmarea geniului științific românesc în lume, promovarea consecventă a colaborării științifice internaționale, în folosul exclusiv al omului, al propășirii națiunilor, al păcii și înțelegerii între popoare.

În înaltele răspunderi ce vi s-au încredințat, ați adus și aduceți, stimată tovarășă Elena Ceaușescu, o contribuție de cea mai mare importanță la dezvoltarea, perfecționarea și modernizarea învățămîntului românesc de toate gradele, astfel încît școala să fie în măsură să asigure procesului complex al dezvoltării economice sociale a țării cadre cu o temeinică pregătire profesională, de specialitate și un larg orizont cultural, cu o concepție înaintată, materialist-dialectică despre lume și viață, adevărați oameni noi ai epocii noastre de cutezătoare aspirații și rodnice împliniri socialiste și comuniste.

Este, de asemenea, larg apreciată contribuția deosebită pe care o aduceți la dezvoltarea artei și culturii naționale, la îndrumarea și desfășurarea cu succes a marii competiții de masă — Festivalul național al muncii și creației „Cîntarea României” —, la continua îmbogățire a vieții spirituale a poporului, la formarea și educarea omului nou, înaintat al societății noastre socialiste.

Prin contribuția dumneavoastră nemijlocită, de cea mai mare însemnătate, la transpunerea neabătută în viață a politicii partidului în domeniul vieții spirituale, patria noastră dispune astăzi de o știință, de un învățămînt și o cultură înaintate, puse în slujba progresului multilateral al țării, călăuzite, mai mult decît oricînd, de marile și perenele valori ale umanismului socialist, de idealurile și aspirațiile cele mai înalte ale poporului român.

Preocupată în mod constant de necesitatea ca știința să se afirme din ce în ce mai mult ca un permanent dialog și mijloc de comunicare între națiuni, prin care să crească răspunderile ce revin astăzi oamenilor de știință, învățămînt și cultură în făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, a unei lumi a păcii, eliberată de pericolul unui război nuclear nimicitor, în întărirea înțelegerii și solidarității între popoare, ca președinte al Comitetului Național Român „Oamenii de știință și pacea”, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, animată de un profund umanism, acționați în mod consecvent în direcția întăririi colaborării cu organizații ale oamenilor de știință din toată lumea, în lupta pentru oprirea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării, pentru ca minunatele cuceriri ale geniului uman să nu mai fie puse în slujba distrugerii, a războiului, ci a salvării păcii, a valorilor culturii și civilizației umane, apărării dreptului fundamental al tuturor oamenilor, al popoarelor de pretutindeni la viață, la dezvoltare liberă și demnă. Această strălucită activitate, pe care o desfășurați în spiritul întregii politici externe a partidului și statului nostru, al orientărilor reafirmate de tovarășul Nicolae Ceaușescu de la tribuna marelui forum al democrației noastre muncitorești-revoluționare, din luna noiembrie, este unanim apreciată și găsește un profund ecou în conștiința națiunii noastre, în rîndul oamenilor de știință și cultură de pretutindeni, al tuturor popoarelor, reliefînd cu putere înaltele trăsături umaniste ale științei românești.

Întreaga dumneavoastră activitate, imbinând în mod armonios vocația muncii de creație științifică a savantului-cetățean cu patosul luptei revoluționare a eminentului militant comunist, constituie pentru noi toți un luminos exemplu de slujire cu nemărginit devotament a cauzei partidului, a înfloririi și propășirii națiunii noastre socialiste, ne însușește tot mai puternic în activitatea pe care o desfășurăm pentru înfăptuirea neabătută a hotăririlor Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale partidului, a mobilizatoarelor îndemnuri adresate de marele nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la magistrala Expunere prezentată la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești.

În această zi de scumpă sărbătoare pentru țară și popor, animați de cele mai înălțătoare gânduri, dorim să vă exprimăm, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, sentimentele noastre de aleasă stimă și prețuire și să vă adresăm, din adîncul inimilor, urarea fierbinte de viață îndelungată și fericită, plină de mari realizări și satisfacții, multă sănătate și putere de muncă pentru a contribui pe mai departe, împreună cu încercatul revoluționar și genialul conducător al partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la înaintarea patriei noastre, independente, libere și demne, pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a înfăptuirii visului de aur al întregii națiuni — comunismul.

Cu cele mai profunde sentimente de grațitudine și afecțiune tovarășească, vă adresăm, cu toată căldura inimilor noastre, dumneavoastră și iubitului nostru conducător, tradiționala urare : „LA MULȚI ANI !”.

COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

În numele Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, vă adresăm, tovarășă Elena Ceaușescu, urarea fierbinte de viață îndelungată și fericită, plină de mari realizări și satisfacții, multă sănătate și putere de muncă pentru a contribui pe mai departe, împreună cu încercatul revoluționar și genialul conducător al partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la înaintarea patriei noastre, independente, libere și demne, pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a înfăptuirii visului de aur al întregii națiuni — comunismul.

Cu cele mai profunde sentimente de grațitudine și afecțiune tovarășească, vă adresăm, cu toată căldura inimilor noastre, dumneavoastră și iubitului nostru conducător, tradiționala urare : „LA MULȚI ANI !”.

În numele Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, vă adresăm, tovarășă Elena Ceaușescu, urarea fierbinte de viață îndelungată și fericită, plină de mari realizări și satisfacții, multă sănătate și putere de muncă pentru a contribui pe mai departe, împreună cu încercatul revoluționar și genialul conducător al partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la înaintarea patriei noastre, independente, libere și demne, pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a înfăptuirii visului de aur al întregii națiuni — comunismul.

NICOLAE CEAUȘESCU

Secretar General al Partidului Comunist Român
Președintele Republicii Socialiste România

HOTĂRÎRE-DECRET

a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central
al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România
privind conferirea Titlului de Onoare Suprem
„EROU AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA”
tovarășei ELENA CEAUȘESCU

În semn de înaltă prețuire a activității îndelungate desfășurate în mișcarea muncitorească, revoluționară, pentru eliberare socială și națională, pentru împlinirea aspirațiilor de progres și bunăstare ale poporului român, pentru înfăptuirea obiectivelor revoluției și construcției socialiste pe pământul României,

Pentru contribuția remarcabilă adusă la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la fundamentarea și aplicarea planurilor și programelor de dezvoltare economică și socială a patriei, la întărirea independenței și suveranității țării, la creșterea prestigiului României în lume, la afirmarea tot mai puternică a năzuințelor de pace și colaborare ale poporului român,

Pentru activitatea deosebită, multilaterală, consacrată creșterii aportului cercetării științifice, învățămîntului și culturii la realizarea marilor obiective ale construcției socialiste, promovării susținute, în toate domeniile, a celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice în folosul omului, al bunăstării și fericirii sale, al vieții și păcii, al propășirii națiunilor și înțelegerii între popoare,

În semn de profund omagiu și vie recunoștință ale întregului partid și popor pentru activitatea revoluționară, patriotică, pusă în slujba progresului și prosperității patriei,

Cu prilejul aniversării zilei de naștere și a îndelungatei activități revoluționare, Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România

HOTĂRĂSC ȘI DECRETEAZĂ :

ARTICOL UNIC. — SE CONFERĂ TITLUL DE ONOARE SUPREM „EROU AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA” TOVARĂȘEI ELENA CEAUȘESCU, MEMBRU AL COMITETULUI POLITIC EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R., PRIM VICEPRIM-MINISTRU AL GUVERNULUI, PREȘEDINTELE CONSILIULUI NAȚIONAL AL ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI.

NICOLAE CEAUȘESCU

Secretar general al Partidului Comunist Român,
Președintele Republicii Socialiste România

Cuvîntarea tovarăsei ELENA CEAUȘESCU

Stimați tovarăși,

Am deosebită plăcere să exprim cele mai calde mulțumiri conducerii de partid și de stat pentru înaltul titlu de „Erou al Republicii Socialiste România“ ce mi-a fost înminat astăzi, precum și pentru aprecierile și urările ce mi-au fost adresate prin scrisoarea Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al partidului cu prilejul aniversării zilei mele de naștere și a îndelungatei activități revoluționare în rindurile Partidului Comunist Român. (Aplauze).

Consider toate acestea ca o expresie a aprecierii deosebite pe care partidul și poporul nostru o dau activității mele revoluționare, ca activist al Partidului Comunist Român, contribuției aduse la realizarea politicii generale interne și externe a partidului nostru de dezvoltare a forțelor de producție, a științei și culturii, de ridicare continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, de întărire continuă a independenței și suveranității României. (Aplauze).-

În aceste momente este pentru mine o mare satisfacție faptul că, de mai bine de 50 de ani, mă aflu în rindurile mișcării revoluționare, ale partidului nostru comunist, am participat în toate împrejurările la lupta împotriva fascismului și războiului, pentru înlăturarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă, pentru construcția socialismului în patria noastră.

Nu există satisfacție mai mare pentru mine, ca, de altfel, pentru orice activist revoluționar, pentru orice comunist, decît aceea de a fi participant activ la realizarea mărețelor idealuri de libertate, dreptate și independență, la marile transformări pe care le-a obținut poporul nostru, sub conducerea glorioșului nostru partid comunist, în edificarea noii orînduiri sociale, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. (Aplauze).

Așa cum pe drept cuvînt s-a subliniat în Expunerea secretarului general al partidului la marele forum democratic de la sfîrșitul lunii noiembrie, anul trecut, România s-a transformat într-o perioadă istorică scurtă dintr-o țară slab dezvoltată într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, cu o agricultură în plină dezvoltare, cu mari realizări în domeniul științei, învățămîntului, culturii, factori hotărîtori pentru progresul general al patriei noastre socialiste.

Toate aceste mari realizări au asigurat ridicarea generală a gradului de civilizație, a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor.

Datorăm toate acestea politicii juste a partidului nostru de aplicare consecventă a legilor generale, a principiilor socialismului științific la realitățile țării noastre.

Mărețele realizări obținute sint rezultatul muncii pline de abnegație a clasei muncitoare, țăranimii, a intelectualității, a întregului nostru popor, care, în strinsă unitate, sub conducerea partidului nostru, înfăptuiesc neabătut politica generală de înaintare a patriei noastre pe calea socialismului și comunismului.

Sintem la începutul celui de-al 4-lea an al planului cincinal 1986—1990, care asigură înfăptuirea obiectivelor strategice trasate de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională ale partidului, de dezvoltare intensivă, de modernizare, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, a tuturor sectoarelor de activitate, de înfăptuire a noii revoluții agrare.

Pe această bază se vor crea condițiile necesare trecerii României la un stadiu superior de dezvoltare economico-socială.

Hotărîtor este acum ca, în spiritul planurilor și programelor, al orientărilor de largă perspectivă, cuprinse în cuvîntarea programatică a secretarului general al partidului la marele forum democratic din luna noiembrie, să acționăm cu toată fermitatea pentru înfăptuirea în cele mai bune condiții în viață a tuturor obiectivelor de dezvoltare economico-socială. (Aplauze).

Doresc să mă refer, în mod deosebit, la rolul important care revine științei, învățămîntului și culturii, la necesitatea de a face totul pentru așezarea la baza întregii activități, din toate sectoarele, a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Trebuie să perfecționăm continuu activitatea de cercetare științifică și tehnică, în vederea înfăptuirii în cele mai bune condiții a marilor obiective care asigură înălțarea țării noastre pe noi culmi de progres și civilizație, ridicarea generală a nivelului de cunoștințe științifice, culturale, politice ale întregii noastre națiuni.

Aș dori să subliniez și cu acest prilej justețea politicii externe a partidului nostru, a României socialiste de dezvoltare a colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu țările capitaliste dezvoltate, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Avînd în vedere problemele complexe și grave ale vieții internaționale actuale, este necesar să acționăm cu toată fermitatea pentru dezarmare și, în primul rînd, pentru dezarmare nucleară, pentru eliminarea definitivă a armelor de distrugere în masă, atît chimice, cît și nucleare, pentru trecerea la tratative privind reducerea radicală a armelor convenționale.

Oamenii de știință români, la fel ca întregul popor, sprijină pe deplin concepția președintelui României și acționează cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea obiectivelor politicii externe care corespund pe deplin atît intereselor poporului nostru, cît și intereselor tuturor națiunilor lumii.

Vom participa activ la înfăptuirea dezideratelor întregii omeniri de a trăi într-o lume fără arme și războaie, într-o lume a colaborării, egalității și dreptății, a independenței și suveranității pentru toate națiunile.

Sintem la începutul anului în care vom sărbători 45 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și anul în care va avea loc cel de-al XIV-lea Congres al partidului.

Asigur conducerea de partid și de stat, întregul partid și popor că voi face totul pentru a contribui la înfăptuirea mărețelor obiective ale acestui an, ale întregului cincinal, a prespectivelor minunate pînă în anii 2000, contribuind astfel la

ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație, la înfăptuirea Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de crearea condițiilor pentru înaintarea fermă spre visul de aur al omenirii — spre comunism ! (Aplauze).

Să facem totul pentru ridicarea continuă a spiritului revoluționar de muncă, să întărim răspunderea și disciplina, să acționăm pentru creșterea tot mai puternică a forței partidului nostru, a unității sale, a Comitetului său Central, în frunte cu secretarul general al partidului ! (Aplauze).

Voi acționa ca și până acum, cu întreaga forță, în spirit revoluționar pentru înfăptuirea minunatelor perspective de dezvoltare a patriei noastre ; voi sluji cu întreaga mea ființă, așa cum am făcut-o din cei mai tineri ani, cauza bunăstării și fericirii poporului, cauza socialismului, a libertății, demnității, independenței și suveranității României ! (Aplauze).

Aș dori să folosesc acest prilej pentru a exprima cele mai calde mulțumiri activiștilor de partid și de stat, comuniștilor, oamenilor muncii, tuturor acelor care mi-au adresat felicitări și urări cu ocazia aniversării zilei mele de naștere. (Aplauze).

În încheiere, doresc să adresez, la rindul meu, Comitetului Politic Executiv, Comitetului nostru Central, întregului partid și popor cele mai bune urări de noi și noi succese în înfăptuirea politicii interne și externe a partidului, în făurirea cu succes a socialismului și comunismului !

Vă doresc la toți multă sănătate ! (Vii aplauze).

UNITATEA POPORULUI ROMÂN ÎN JURUL PARTIDULUI, AL SECRETARULUI SĂU GENERAL, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, CHEZĂȘIA PROPĂȘIRII PATRIEI PE CALEA PROGRESULUI ȘI CIVILIZAȚIEI SOCIALISTE

ION POPESCU-PUȚURI

Una din trăsăturile fundamentale, distinctive pe care le pune pregnant în evidență istoria multimilenară a poporului român, este aceea că tot ceea ce s-a realizat pe traiectul devenirii sale a avut ca izvor de bază unitatea de acțiune a tuturor forțelor sociale revoluționare, progresiste dintr-o epocă sau alta ; că, în virtutea unor particularități istorice proprii lupta pentru dreptate socială, unitate și independență națională a cunoscut importante momente de reunire, sub același steag, a tuturor energiilor sale. Din acest punct de vedere, revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784, revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția română de la 1848, înfăptuirea Unirii Principatelor și formarea statului național român modern în 1859, războiul pentru independență deplină a României din 1877—1878, răscoala din 1907, Marea Unire din 1918 și desăvîrșirea unității naționale a românilor pe vatra Daciei străbune sau victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, au fost opera unității poporului român, a forțelor sale revoluționare, a mișcării noastre muncitorești, care au dat un puternic impuls dezvoltării forțelor de producție, luptei pentru transformarea revoluționară a societății și ridicării patriei pe noi trepte de progres și civilizație.

Generat de realitățile și imperativele istoriei noastre naționale, Partidul Comunist Român și-a întemeiat întreaga sa acțiune politică pe idealurile cele mai înalte ale poporului, afirmându-se pe scena istoriei ca pivot al unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste ale societății românești în lupta pentru libertate și dreptate socială, unitate și independență națională, pentru făurirea orînduirii noi, socialiste pe pămîntul României. „În istoria îndelungată a poporului român — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești, din 28 noiembrie 1988 —, partidul comunist reprezintă singurul partid care a pus mai presus de toate interesele generale ale oamenilor muncii,

ale întregii națiuni și, cu cele mai mari jertfe, a condus clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste, democratice, întregul popor, în înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, apoi a revoluției socialiste, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Putem afirma cu îndreptățită mândrie că partidul comunistilor a demonstrat, prin întreaga sa activitate, că reprezintă centrul vital de la care iradiază lumina și căldura dătătoare de viață, conștiința cea mai înaintată a poporului nostru”¹.

Înaltele virtuți patriotice și revoluționare probate de partidul comunist în anii grei ai luptei ilegale, în perioada de foc a revoluției de eliberare socială și națională inaugurată prin insurecția de la 23 August 1944, afirmarea lui consecventă ca exponent fidel și promotor curajos al intereselor și năzuințelor vitale ale poporului român reprezintă temelia trainică a rolului politic conducător dobândit de partid în societatea românească.

Capacitatea transformatoare a Partidului Comunist Român, înrădăcinarea lui asupra evoluției istorice s-au relevat în mod deosebit în perioada revoluției și construcției societății socialiste. Partidul nostru, identificându-se cu aspirațiile și interesele fundamentale ale poporului, a știut să țină sus steagul luptei revoluționare, acționând în spiritul concepției materialist-dialectice, aplicată în mod creator la condițiile concrete din țară, pentru organizarea pe temelii socialiste a societății românești, pentru cucerirea unei reale independențe naționale, pentru realizarea năzuințelor dintotdeauna ale poporului de a fi pe deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața în mod liber, așa cum dorește.

În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, socialismul este opera unită a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor, realizată pentru popor. Unitatea dintre partid și popor reprezintă, alături de unitatea partidului — ideologică, politică, organizatorică —, suprema cheazășie a creșterii rolului conducător al partidului în întreaga operă de făurire a noii orînduirii sociale.

Rolul conducător al partidului evoluează permanent, corespunzător condițiilor și sarcinilor specifice fiecărei etape. În lumina acestui adevăr, P.C.R. a fundamentat principiul potrivit căruia procesul legitim al creșterii și afirmării rolului conducător al partidului în toate mecanismele vieții sociale, al întăririi unității întregului popor în jurul său trebuie să se exprime în integrarea tot mai organică a partidului în activitatea și în viața întregii societăți, în identificarea sa continuă și crescîndă cu năzuințele și cu preocupările maselor populare, ale întregii societăți, în participarea tot mai activă a comunistilor la soluționarea problemelor din toate domeniile. Conținutul acestei integrări exprimă un proces de apropiere, pe plan ideologic și politic, a conștiinței sociale, între membrii de partid și ceilalți oameni ai muncii, de împletire a formelor de activitate ale partidului, statului și organizațiilor obștești, de întărire a legăturilor multiple ale partidului cu clasa muncitoare, cu întregul popor.

În amplul proces revoluționar de făurire a noii orînduirii sociale, Partidul Comunist Român, desfășurînd o amplă activitate teoretică și practică, a condus poporul român la înfăptuirea revoluției democratice, a revoluției socialiste și organizării societății românești pe baze socialiste, la consolidarea bazei tehnico-materiale a socialismului, la edificarea so-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*, 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 78.

cietății socialiste multilateral dezvoltate — etapă istorică de mare complexitate pe care o parcurge țara noastră în prezent.

Originalitatea concepției partidului nostru, a secretarului său general, despre făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate se exprimă, înainte de toate, în faptul că această operă este concepută ca un proces complex și atotcuprinzător, care vizează dezvoltarea armonioasă și perfecționarea neconținută a sistemului forțelor de producție, realizarea unei puternice și susținute creșteri economice a țării, transformări revoluționare corespunzătoare în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, perfecționarea permanentă a întregului sistem al suprastructurii, promovarea eticii și echității socialiste, afirmarea personalității umane.

Etapele pe care le-a cunoscut procesul edificării noii orînduiri în țara noastră au însemnat tot atâtea trepte de sudare, tot mai puternică, mai organică, a unității națiunii în jurul partidului, a cărui înrîurire și capacitate de integrare a maselor largi au crescut pe măsura înaintării în construcția socialismului. Partidul a constituit și constituie factorul catalizator al uriașei energii sociale pe care o reprezintă unitatea moral-politică a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a întregului popor în jurul partidului.

Un rol de cea mai mare importanță în orientarea eforturilor poporului român în opera complexă de făurire a socialismului și comunismului în România revine Congresului al IX-lea al P.C.R. din iulie 1965, care, pe baza analizei profund științifice și realiste a drumului parcurs în edificarea societății socialiste, a adoptat hotărîri de însemnătate istorică, care au inaugurat o nouă epocă revoluționară în activitatea partidului, în construcția socialistă în România. Ținînd seama de stadiul dezvoltării economice a țării, Congresul a fundamentat științific necesitatea făuririi economiei naționale moderne și înlăturării decalajelor existente între țara noastră și statele dezvoltate din punct de vedere economic. Relevînd importanța Congresului al IX-lea în viața partidului și a poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată, în Expunerea din 28 noiembrie 1988, că acesta „a deschis o nouă epocă revoluționară în activitatea partidului, în construcția socialistă în România. S-a pus capăt conservatorismului, șablonismului și concepției «modelului unic» în construcția socialistă. A fost lichidată atitudinea de ploconire față de tot ceea ce era străin și s-au redat partidului și poporului încrederea în forțele lor, în capacitatea lor de gîndire și acțiune, sentimentul de demnitate patriotică, revoluționară”².

Pornind de la nivelul dezvoltării economiei naționale, de la exigențele făuririi societății socialiste în condițiile revoluției tehnice-științifice contemporane, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a elaborat teze și concepte de o excepțională valoare teoretică și practică pentru progresul multilateral al țării, privind: raportul dialectic dintre general și particular, național și internațional în dezvoltarea socială, dintre factorii interni și externi în revoluția și construcția socialistă; caracterul legic al creșterii rolului partidului ca forță politică conducătoare în toate domeniile de activitate în procesul făuririi noii orînduiri sociale; rolul și funcțiile statului în construcția societății socialiste; perfecționarea democrației muncitorești-revoluțio-

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 29.

nare și asigurarea edificării socialismului cu poporul și pentru popor ; rolul primordial al creșterii forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, al efortului propriu în construcția socialistă ; consolidarea și dezvoltarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție ; stabilirea proporției optime între acumulare și consum ; asigurarea unui raport corespunzător între industrie și agricultură, între toate sectoarele activității economice și sociale ; repartizarea rațională a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării ; făurirea noii ordini economice și politice internaționale ș.a.

În epoca inaugurată de Congresul al IX-lea, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au conferit sensuri și dimensiuni noi, calitativ superioare, unității dintre partid și popor, considerînd-o ca o uriașă forță a propulsării patriei pe calea progresului și civilizației socialiste. Pe temelia de nezdruccinat a unității poporului în jurul partidului, care s-a manifestat și se manifestă permanent în eforturile tuturor oamenilor muncii pentru făurirea unei economii moderne, țara noastră a cunoscut, în anii socialismului, cu deosebire în epoca deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, o puternică dezvoltare economică și socială, parcurgînd drumul de la societatea burgheză, bazată pe exploatare și asuprire, la societatea socialistă multilateral dezvoltată în plin proces de construire. Dintr-o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, România a devenit o țară industrial-agrară, în care există o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă, de stat și cooperatistă, în plin proces de dezvoltare intensivă, o știință, o cultură și un învățămînt concepute pe baza celor mai noi cuceriri ale geniului uman.

Caracteristica esențială a evoluției economiei românești în procesul edificării societății socialiste o constituie ritmul accelerat al creșterii economice. Astfel, în perioada 1945—1988, producția industrială a crescut de circa 128 de ori, producția agricolă de peste 9 ori, valoarea fondurilor fixe de 18 ori. O puternică dezvoltare au cunoscut industria construcțiilor de mașini, industria chimică, industria metalurgică. O creștere însemnată au înregistrat industriile ușoară, alimentară, a bunurilor de consum, precum și celelalte sectoare de activitate economică. Venitul național a sporit de 36 de ori și, pe această bază, s-a asigurat creșterea continuă a retribuției personalului muncitor.

Agricultura, organizată pe baze socialiste, a înregistrat mari și profunde prefaceri. S-au realizat irigații pe o suprafață de aproape 4 milioane de hectare, precum și alte importante lucrări funciare. Au fost rezolvate problemele mecanizării și ale chimizării agriculturii. Pe această bază s-a realizat creșterea producției agricole, care, în ultimii ani, s-a ridicat la circa 30 milioane tone cereale.

Semnificativ este faptul că 80% din toate aceste creșteri s-au realizat după Congresul al IX-lea al partidului ³.

Una din marile realizări ale construcției socialiste în țara noastră o constituie repartizarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, asigurîndu-se, astfel, condiții bune de muncă și de viață pentru toți cetățenii țării și, pe această bază, unitatea social-politică a poporului.

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 32, 33.

Datorită aplicării consecvente a legilor obiective privind acumularea și fondul de dezvoltare pentru reproducția lărgită, pentru crearea și consolidarea continuă a bazei materiale și tehnice, pentru dezvoltarea și modernizarea ramurilor hotărîtoare ale industriei, România realizează, în prezent, la unele produse, producții pe locuitor care sînt caracteristice țărilor din grupa cu dezvoltare economică medie sau chiar dezvoltată. La cîteva produse — oțel, cauciuc sintetic, ciment, fire și fibre sintetice, aparate de radio, țesături de bumbac etc., România realizează producții pe locuitor superioare față de multe țări dezvoltate. La alte produse, printre care tractoare, autocamioane, vagoane de marfă, televizoare, încălțăminte, se înregistrează o apropiere de nivelul producției din țările dezvoltate ⁴.

În asigurarea dezvoltării multilaterale a țării un rol hotărîtor l-a avut și îl are politica partidului și statului privind introducerea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, ale cunoașterii umane și culturii, creșterea contribuției cercetării științifice și tehnologice proprii la modernizarea bazei tehnico-materiale, perfecționarea continuă a organizării și conducerii științifice a vieții economico-sociale, precum și dezvoltarea continuă a învățămîntului, în strînsă legătură și integrat cu cercetarea științifică, cu practica social-economică.

Știința românească, strîns legată de producție, de industrie, agricultură, de întreaga viață socială a țării, a obținut realizări importante, care au contribuit la progresul economic și cultural al țării, la creșterea prestigiului științei românești peste hotare. Știința și cultura s-au transformat în bun al întregului popor, care se înfățișează astăzi lumii ca un popor cu o creație științifică și artistică înfloritoare, cu o intelectualitate numeroasă, capabilă să contribuie la îmbogățirea patrimoniului științei și culturii universale.

În ceea ce privește realizările în domeniul social-cultural, România se află la niveluri comparabile cu unele dintre țările cele mai avansate ale lumii. Între primele acțiuni, cu profundă semnificație, se remarcă culturalizarea maselor, prin eradicarea analfabetismului, prelungirea duratei învățămîntului de la 4 la 7 și apoi la 8 ani, generalizarea învățămîntului de 10 ani. A avut loc ridicarea nivelului cultural al întregului popor, formîndu-se cadrele necesare dezvoltării materiale și spirituale a societății noastre.

În perioada 1986—1990, învățămîntul va asigura formarea profesională a unui număr de aproape 2 milioane de persoane, din care 1 250 000 de muncitori calificați, tehnicieni și maeștri, 146 000 de ingineri și alți specialiști cu studii superioare, îndeosebi pentru ramurile de bază — construcții de mașini, metalurgie, industriile minieră, petrolieră, chimică, a materialelor de construcții. De asemenea, pentru agricultură se va asigura pregătirea a 590 000 de persoane calificate în meserii specifice sectorului vegetal și zootehnic, precum și prestărilor de servicii în mediul rural. Ridicarea continuă a nivelului de cunoștințe profesionale, științifice, tehnice și culturale, realizarea transformărilor calitativ-intensive cerute de actuala etapă a construcției socialiste și de noua revoluție tehnico-științifică implică însușirea temeinică a cunoștințelor privind organizarea și conducerea eficientă a proceselor de producție, a economiei în general.

⁴ Nicolae Ceaușescu ctitor al economiei socialiste românești, Editura politică, București, 1987, p. 79.

Progresul economic și social înregistrat de țara noastră în anii socialismului, îndeosebi în ultimul sfert de veac, confirmă justetea politicii partidului și statului de alocare a unei părți însemnate — circa o treime — din venitul național pentru fondul de acumulare și dezvoltare economico-socială și circa două treimi pentru fondul de consum. „Toate marile realizări din anii construcției socialiste, îndeosebi după Congresul al IX-lea — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român —, s-au putut înfăptui datorită aplicării consecvente a legii obiective a acumulării, a reproducției largite și dezvoltării. Pornind de la aceasta, în ultimii 23 de ani am alocat, an de an, circa o treime din venitul național pentru fondul de dezvoltare și două treimi pentru fondul de consum. Numai în acest fel am putut asigura realizarea programelor de dezvoltare a forțelor de producție, a industriei, agriculturii, științei, învățământului, culturii, vastul program de construcții de locuințe și social-culturale, care constituie baza dezvoltării societății și a ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor”⁵. Pe baza experienței proprii, a rezultatelor obținute în dezvoltarea generală a țării, Congresul al XIII-lea (1984) și Conferința Națională din 1987 ale partidului au prevăzut continuarea politicii de alocare a unui procent de circa 30% pentru dezvoltare și de circa 70% pentru consum.

Între dezvoltarea complexă și echilibrată a economiei naționale, pe de o parte, și participarea la cooperarea economică, tehnico-științifică, la schimbul de valori materiale și spirituale pe plan internațional, pe de altă parte, existând o strînsă legătură, partidul și statul urmăresc realizarea unui raport rațional între mobilizarea resurselor interne materiale, umane și financiare — condiție primordială în realizarea progresului economic al țării — și recurgerea la avantajele diviziunii internaționale a muncii care, la rîndul ei, exercită o influență pozitivă asupra dezvoltării economico-sociale a țării noastre.

Experiența istorică demonstrează cu prisosință urmările grave ale politicii imperialiste asupra dezvoltării economice a majorității țărilor lumii. Ea arată, totodată, că o națiune își poate asigura independența reală numai în măsura în care reușește să pună bazele unei economii puternice, moderne, că între dezvoltarea unei economii puternice proprii și realizarea unei adevărate independențe și suveranități naționale există o strînsă unitate. Sprijinirea pe o economie complex dezvoltată a dat posibilitatea României să-și extindă și diversifice schimburile comerciale, să promoveze forme variate de cooperare economică și tehnic-științifică pe baze avantajoase, în condiții de egalitate, să excludă urmările vechilor relații de inechitate, din timpul cînd țara noastră era redusă la rolul de furnizoare de produse agricole și materii prime și importatoare de produse industriale.

Realizările obținute în anii socialismului și, mai cu seamă, în perioada istorică calitativ nouă a construcției socialiste marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea ale partidului — ale căror obiective și programe, elaborate cu aportul decisiv al tovarășului Nicolae Ceaușescu și aplicate sub directa sa îndrumare —, demonstrează cu puterea faptelor justetea politicii partidului nostru, care aplică în mod creator principiile socialismului științific, ale materialis-

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 37.

mului dialectic la condițiile concrete ale țării —, vădesc forța creatoare a poporului român, superioritatea orînduirii noastre socialiste, unitatea întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Ca urmare a transformărilor calitative produse în economia națională s-au înregistrat importante modificări în structura populației ocupate și în structura socială a țării. Sub raportul structurii de clasă a populației, sensul fundamental al schimbărilor calitative în structura economică a țării constă în creșterea puternică, din punct de vedere numeric, a clasei muncitoare, în reducerea numărului și ponderii țărănimii, în creșterea importantă a intelectualității.

Clasa muncitoare a devenit cea mai puternică forță socială a țării, îndeplinindu-și misiunea istorică de a conduce, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii și forțe sociale, întreaga națiune pe calea socialismului. Caracteristicile principale ale procesului de creștere a rîndurilor clasei muncitoare sînt sporirea gradului de concentrare a muncitorilor în mari unități dotate cu tehnica și tehnologia avansată și ridicarea nivelului ei de pregătire profesională, științifică și culturală, precum și o serie de schimbări în conținutul și caracterul muncii rezultate din afirmarea revoluției tehnico-științifice.

Importante transformări calitative au avut loc, de asemenea, în profilul și structura socio-profesională a țărănimii cooperatiste, ca urmare a modernizării producției agricole și perfecționării formelor sale de organizare și conducere. Țărănimea cooperatistă, întemeindu-și munca și existența pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, are un rol de seamă în producția materială, în viața politică și socială a societății. Ea participă direct, alături de clasa muncitoare și de intelectualitate, la elaborarea și îndeplinirea întregii politici a statului, fiind larg reprezentată în Partidul Comunist Român, în organele centrale și locale ale puterii de stat, în Frontul Democrației și Unității Socialiste.

În condițiile revoluției tehnico-științifice mondiale, ale transformării științei într-o puternică forță de producție materială, ale dezvoltării întregii noastre societăți pe baza cuceririlor celor mai înaintate ale științei și tehnicii o creștere continuă a cunoscut numărul intelectualilor, în special a acelei părți a intelectualității legată de producție. Intelectualitatea, strîns legată de clasa muncitoare și țărănime, reprezintă o puternică forță socială, care are un rol tot mai important în dezvoltarea generală a forțelor de producție, a științei, învățămîntului și culturii, în ridicarea nivelului general de cunoștințe și de pregătire al întregului popor. Ea participă nemijlocit la organizarea activității economico-sociale, la conducerea treburilor de stat și obștești.

În societatea socialistă românească există și alte categorii sociale și socio-profesionale — meșteșugari cooperatori, țărani cu gospodării individuale din zonele de deal și munte, funcționari —, care acționează în strînsă legătură cu clasa muncitoare, țărănimea cooperatistă și intelectualitatea.

Societatea noastră socialistă a devenit o societate unită, alcătuită din clase și categorii sociale care participă activ la munca productivă, în sfera creației materiale sau spirituale, care stăpînesc în comun toate mijloacele de producție, întreaga avuție națională, acționează în strînsă colaborare și unitate, sînt interesate deopotrivă în asigurarea progresului economic și social al țării. Interesele fundamentale politice, economice,

ideologice și culturale comune, precum și legăturile strânse care unesc clasa muncitoare cu țărănimea, cu intelectualitatea constituie un factor de cea mai mare importanță al întăririi unității și coeziunii întregului popor în jurul partidului.

Unitatea întregului nostru popor s-a plămădit în jurul clasei muncitoare, care, prin lupta sa eroică pentru înnoirea societății, prin aportul decisiv la victoria revoluției socialiste și la edificarea noii orînduiri, a dovedit capacitatea politică de a uni energiile tuturor oamenilor muncii în direcția dezvoltării țării pe calea progresului social. O importanță hotărîtoare pentru întărirea unității morale și social-politice a poporului a avut și are alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, care a jucat un rol istoric în înfăptuirea revoluției socialiste și în edificarea noii orînduiri sociale, constituind temelia trainică a statului nostru, a progresului său economic și social. Un izvor de forță al unității și coeziunii întregului popor îl constituie legăturile strînse care unesc clasa muncitoare și țărănimea cu intelectualitatea.

Realizarea, în linii esențiale, în deceniul viitor, a obiectivelor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate va marca parcurgerea unei etape semnificative a procesului formării societății unitare a tuturor oamenilor muncii. Dezvoltarea forțelor de producție și perfecționarea continuă a relațiilor de producție va duce la apropierea dintre clasa muncitoare, țărănime, intelectualitate și celelalte categorii sociale, la dispariția treptată a deosebirilor esențiale dintre munca industrială și cea agricolă, dintre munca fizică și munca intelectuală, pe baza ridicării continue a nivelului de conștiință al maselor populare, a introducerii în producție a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, a mecanizării, automatizării și cibernetizării proceselor de producție. Aceste procese evoluează în direcția întăririi continue a unității sociale și politice a poporului. Datorită intereselor fundamentale comune ale claselor și categoriilor sociale, în societatea socialistă românească forța dinamică principală a dezvoltării sociale o formează unitatea, pe baza căreia partidul, ca forță politică conducătoare, aplică o politică științifică de dezvoltare a țării pe calea progresului multilateral. „Acest proces revoluționar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie 1988 — va duce, treptat, dar inevitabil, la întărirea unității și omogenizării clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale, care, în cadrul diviziunii sociale a muncii, vor forma un popor unic muncitor, constructor conștient al destinelor sale, al celei mai drepte orînduiri din cîte a cunoscut omenirea — comunismul”⁶.

Făurirea noii structuri sociale, a unității morale și social-politice a întregului nostru popor, asigurînd puterii de stat o bază socială unitară, a determinat transformarea statului român în *stat al democrației muncitorești-revoluționare*. În această calitate nouă, statul exprimă, organizează și înfăptuiește voința unitară a tuturor claselor și categoriilor sociale, între care se produce o apropiere tot mai accentuată.

În spiritul principiului înfăptuirii socialismului cu poporul și pentru popor, Partidul Comunist Român a considerat și consideră că dezvoltarea largă a formelor democratice de conducere, participarea claselor și categoriilor sociale, a întregului popor la conducerea tuturor ramurilor de

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 29.

activitate, la elaborarea politicii interne și externe constituie factorul fundamental pentru edificarea cu succes a societății socialiste. În concepția secretarului general al partidului nostru esența democrației socialiste constă în asigurarea tuturor condițiilor pentru exercitarea de către popor a dreptului său suveran de a participa — atît prin reprezentanții săi, cît și în mod nemijlocit — la conducerea treburilor țării. În lumina acestei concepții, potrivit căreia socialismul și democrația sînt inseparabile, în țara noastră a fost făurit un amplu și original sistem democratic, unic în felul său, alcătuit din organe și organisme ce funcționează în toate unitățile economice și sociale, pe ramuri de activitate, precum și la nivel național. În cadrul acestui sistem al democrației muncitorești-revoluționare, care dă expresie voinței și intereselor întregii națiuni, se îmbină și se întrepătrund organic democrația reprezentativă cu cea direct participativă, democrația economică cu cea social-politică și culturală, ceea ce oferă un amplu teren exprimării și manifestării, la nivel individual și colectiv, a principiilor valorilor și normelor democrației muncitorești-revoluționare.

În perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului au fost adoptate o serie de măsuri care au vizat perfecționarea activității organelor reprezentative ale statului și afirmarea supremației lor asupra organelor executive, lărgirea democratismului electoral prin depunerea de mai multe candidaturi pentru un loc de deputat în Marea Adunare Națională și în consiliile populare, prin desemnarea lor de către organizațiile politice și sociale, de organizațiile de masă, precum și în adunările cetățenilor. De asemenea, întreaga activitate a organelor executive ale statului a fost așezată pe principiile muncii și conducerii colective, ale legalității socialiste. Relevînd perfecționările aduse în acest domeniu după Congresul al IX-lea, secretarul general al partidului arată, în Expunerea din 28 noiembrie 1988 : „Adevăratul pluralism și caracterul democratic al acestor organisme este asigurat prin prezența ca deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare a reprezentanților direcți ai clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ai tuturor oamenilor muncii, fără nici o deosebire. În acest cadru, alegerea deputaților se asigură atît din rîndul membrilor Partidului Comunist Român, cît și din rîndul membrilor altor organizații de masă și obștești, inclusiv din rîndul Organizației Democrației și Unității Socialiste”⁷. În același timp, prin noile organisme democratice constituite, a fost creat sistemul democrației muncitorești-revoluționare directe, care asigură o participare largă a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale, a întregului popor la elaborarea politicii generale, a tuturor planurilor de dezvoltare economico-socială.

Acționînd în strînsă unitate, organismele democratice ale statului și organismele democrației muncitorești-revoluționare — adunările generale ale proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor, consiliile oamenilor muncii, consiliile naționale periodice etc. — reprezintă un cadru larg, care asigură ca tot ceea ce se înfăptuiește în România să se realizeze cu poporul și pentru popor. „Prin crearea noilor organisme democratice — arată secretarul general al partidului — am creat un puternic sistem al democrației muncitorești-revoluționare directe, care asigură o participare

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*, 28 noiembrie 1988, p. 66.

largă a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale, a întregului popor, la elaborarea politicii generale, a tuturor planurilor de dezvoltare economico-socială”⁸.

Instituționalizarea autoconducerii muncitorești în societatea socialistă românească — expresie a afirmării rolului crescând al tuturor oamenilor muncii la conducerea societății — a deschis o etapă superioară în perfecționarea democrației. Autoconducerea și autogestiunea economico-financiară funcționează în condițiile existenței și dezvoltării continue a proprietății sociale asupra mijloacelor de producție, ale îmbinării organice a *autoconducerii și autogestiunii economico-financiare a unităților economico-sociale cu conducerea unitară realizată de statul socialist pe baza planului național unic de dezvoltare economică și socială a țării*.

O elocventă expresie a concepției despre construirea socialismului cu poporul și pentru popor și, implicit, a noii practici democratice în care este conceput și înfăptuit rolul conducător al partidului în societatea noastră o reprezintă instituirea, din inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a *dialogului sistematic dintre partid și popor, a dezbaterii directe cu masele largi de oameni ai muncii a problemelor economice, sociale și politice ale țării, ale poporului*. Între formele variate prin care Partidul Comunist Român promovează dialogul cu masele se remarcă, în mod deosebit, vizitele de lucru pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, le efectuează în toate județele țării, în orașe și comune, pe marile șantiere ale obiectivelor de investiții, în întreprinderi și instituții. Examinarea, împreună cu muncitorii, țărani, intelectuali, cu toate categoriile de oameni ai muncii, a principalelor aspecte privind îndeplinirea planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a țării, a problemelor privind prezentul și viitorul națiunii asigură elaborarea celor mai bune soluții în diferite domenii ale construcției socialiste.

În cadrul sistemului democrației muncitorești-revoluționare, partidul nostru a asigurat și asigură în permanență dezbaterile publice a documentelor fundamentale de partid și de stat. Elocvente au fost, în acest sens, dezbaterile democratice care au avut loc, timp de 7 luni, în cursul anului 1988, în partid, în întreaga societate, pe baza Tezelor Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român din aprilie 1988, a problemelor fundamentale ale întregii activități de partid și de stat, ale construcției socialiste în România. La dezbateri, care s-au desfășurat într-un spirit de înaltă responsabilitate, au participat toate organele și organizațiile de partid, organele și organizațiile de masă și obștești, organismele democrației muncitorești-revoluționare, muncitori, țărani, intelectuali, toate categoriile sociale, întregul popor. În centrul dezbaterilor s-au aflat realizarea planului cincinal 1986—1990, a obiectivelor strategice privind trecerea României la un nou stadiu de dezvoltare, îndeplinirea programelor de organizare și modernizare a activității în industrie, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, a obiectivelor noii revoluții agrare ș.a. „Se poate afirma, fără teama de a greși — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că acestea au fost cele mai democratice, mai largi și complexe dezbateri în partid și în societate din

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 68.

toată perioada construcției socialiste, că ele au pus în evidență forța și capacitatea creatoare a partidului și poporului nostru de a asigura realizarea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială și de înaintare fermă a României spre înfăptuirea visului de aur al poporului nostru, al întregii omeniri — spre comunism”⁹.

Orientarea consecventă spre perfecționarea democrației socialiste exprimă capacitatea Partidului Comunist Român de a întări neîncetat legăturile multiple cu clasa muncitoare, cu întregul popor, de a înțelege dialectica dezvoltării societății socialiste și de a desprinde concluzii practice pentru conducerea vieții sociale.

În etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, unitatea moral-politică a poporului, întărirea coeziunii sale în jurul partidului au fost ridicate pe o treaptă superioară, fiind determinate de dezvoltarea armonioasă și de perfecționarea întregului sistem al forțelor de producție, de transformările revoluționare de importanță istorică petrecute în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, de perfecționarea întregului sistem al suprastructurii, de promovarea eticii și echității socialiste.

Expresia cea mai elocventă a unității moral-politice și coeziunii poporului român în jurul partidului, o constituie *Frontul Democrației și Unității Socialiste* — organism politic larg reprezentativ, creat, în noiembrie 1968, pe baza concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu. F.D.U.S. reflectă unitatea de fapt, consensul național și voința unanimă a poporului nostru de a urma în totul Partidul Comunist Român, pe secretarul său general, de a traduce în viață Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Această unitate reprezintă factorul determinant ce a asigurat obținerea mărețelor înfăptuiri în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, perioadă de puternic avânt creator, pe care poporul o numește, cu îndreptățită mindrie patriotică, *Epoca Nicolae Ceaușescu*.

Potrivit prevederilor documentelor adoptate de Congresul al XIII-lea din 1984 și de Conferința Națională din 1987 ale partidului, progresul economic și social al țării în cursul cincinalului 1986—1990 și în perspectivă pînă în anul 2000 se bazează pe introducerea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane în producție, creșterea contribuției cercetării științifice și tehnologice proprii la modernizarea bazei tehnico-materiale, perfecționarea continuă a organizării și conducerii științifice a vieții economico-sociale. În condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane, știința a devenit o importantă forță de producție în dezvoltarea economică, în promovarea progresului în toate domeniile de activitate.

Știința, învățămîntul și cultura constituie mijloace principale de îmbogățire a patrimoniului cunoașterii, cu acțiune transformatoare asupra societății umane. Ele reprezintă, în același timp, factori esențiali ai soluționării unor probleme vitale ale contemporaneității, ai promovării ideilor de colaborare, înțelegere și pace între popoare. „Avînd în vedere tendințele generale ale dezvoltării mondiale, cît și forța industriei noastre socialiste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Congresul al XIII-lea al partidului — se impune să acordăm o atenție deosebită noii

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 10.

revoluții tehnico-științifice, astfel încît industria românească, întreaga economie să se ridice la nivelul celor mai noi și avansate cuceriri ale științei și tehnicii contemporane“¹⁰.

Politica Partidului Comunist Român în domeniul științei și învățămîntului, al cercetării științifice și introducerii progresului tehnic în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, concretizată în *Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și orientările principale pînă în anul 2000* — elaborat sub conducerea directă a tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, președinte ale Consiliului Național al Științei și Învățămîntului —, are ca obiective: afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, a întregii vieți sociale, în conducerea societății, legarea tot mai strînsă a cercetării de producție, accentuarea contribuției creației științifice românești la progresul multilateral și dinamic al țării noastre, la îmbogățirea tezaurului cunoașterii universale. Programul-directivă asigură îmbinarea organică a cercetării aplicative cu cercetarea fundamentală în matematică, fizică, chimie, biologie și în alte domenii, în vederea sporirii aportului științei la îndeplinirea sarcinilor planului cincinal 1986—1990, cît și la realizarea obiectivelor dezvoltării economice-sociale a țării în perioada de după 1990. „Realizarea hotărîrilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale, a celui de-al 8-lea plan cincinal și a programelor pentru diferite sectoare și domenii de dezvoltare economico-socială, trecerea la un stadiu superior, de țară mediu dezvoltată — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea din 28 noiembrie 1988 —, reprezintă un factor de importanță deosebită pentru realizarea primei faze de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră și permite trecerea, în următorul deceniu — 1991—2000 —, la realizarea celei de-a doua faze a acestei etape. Astfel, în anii 2000, deci în 50—55 ani, România va deveni o țară socialistă multilateral dezvoltată, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, cu un nivel înalt de civilizație materială și spirituală“¹¹.

Printr-o temeinică analiză a realității, a necesităților și posibilităților reale, observînd în permanență rezultatele obținute prin aplicarea liniei sale politice, partidul dezvoltă tendințele obiective fundamentale, cerințele dezvoltării istorice, promovează, în toate domeniile, spiritul nou, concepțiile revoluționare de muncă, de gîndire, asigură îndrumarea, organizarea și conducerea unitară a eforturilor clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a organizațiilor de masă și obștești, spre ridicarea patriei pe noi trepte de progres și civilizație.

Pe temeiul caracterului său unitar, al dezvoltării coeziunii sociale, politice, ideologice, morale, poporul nostru este strîns unit în jurul Partidului Comunist Român, care, prin însăși unitatea lui proprie, exprimă condensat unitatea poporului, simbioza dintre partid și popor, dintre popor și partid.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 34.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*, 28 noiembrie 1988, p. 49.

Exercitîndu-și rolul de forță politică conducătoare în societate, de centru vital al națiunii, Partidul Comunist Român acordă o atenție deosebită întăririi unității morale și social-politice a poporului, se preocupă de întărirea legăturii sale cu masele, de armonizarea intereselor claselor și categoriilor de oameni ai muncii, de rezolvarea diferitelor contradicții care apar în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Totodată, partidul desfășoară o susținută activitate ideologică și politico-educativă de creștere a nivelului conștiinței socialiste a membrilor partidului, a întregului popor, de educare a tineretului, a tuturor oamenilor muncii în spiritul dragostei față de patrie și partid, al solidarității internaționale militante cu oamenii muncii, cu popoarele de pretutindeni, în lupta pentru pace, pentru progres social, pentru socialism.

Pe fundalul de granit al unității depline a întregului nostru popor în jurul partidului, al participării întregii noastre națiuni la elaborarea și la înfăptuirea politicii partidului, se întemeiază atît politica internă, cît și politica externă ale partidului și statului român, între care există o unitate dialectică, o îmbinare armonioasă și condiționare reciprocă. Eforturilor susținute ale întregului popor consacrate edificării noii orînduiri sociale le corespunde, în raporturile internaționale, o politică activă, subordonată realizării unui climat internațional de colaborare, care să permită tuturor națiunilor să-și dedice plenar forțele și capacitățile creatoare cauzei progresului și bunăstării lor.

Intemeiate pe cunoașterea profundă și pe înțelegerea complexă, științifică a realităților și cerințelor obiective ale dezvoltării lumii contemporane, pe analiza multilaterală a profundelor schimbări revoluționare, naționale și sociale, petrecute pe arena mondială, liniile directoare ale politicii externe a partidului și statului nostru sînt : dezvoltarea largă a relațiilor cu toate țările socialiste ; amplificarea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, cu statele nealiniat ; lărgirea relațiilor de colaborare cu țările capitaliste dezvoltate, în spiritul principiilor coexistenței pașnice ; înfăptuirea unei păci trainice, a dezarmării generale, a eliminării tuturor armelor nucleare, democratizarea relațiilor internaționale ; solidaritatea internațională cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu toate forțele care luptă pentru dezvoltarea progresistă a societății ; lichidarea subdezvoltării și crearea unei noi ordini politice și economice internaționale ; dezvoltarea colaborării științifice, culturale, turistice, a schimburilor de informații cu toate statele. În politica sa internațională, România promovează în mod consecvent principiile noi de relații între state : deplina egalitate în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu folosirea forței, respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile naționale, pe destinele sale.

Progresul economic și social înregistrat de țara noastră, precum și transformarea României în anii ce vin într-o țară socialistă multilateral dezvoltată atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, științei și culturii, cît și al nivelului de civilizație al poporului, pun în lumină superioritatea socialismului față de societatea capitalistă, faptul că el se dovedește a fi în practică singura cale a soluționării radicale, în termene scurte, la scara istoriei, a unor probleme sociale, economice și naționale de extremă amploare și complexitate, asigurînd, totodată, progresul economic și social al poporului, libertatea națională și suveranitatea deplină a țării.

Toate acestea demonstrează, prin fapte, justetea politicii partidului nostru, care se călăuzește după concepția revoluționară materialist-dialectică, după teoria socialismului științific, aplicându-le în mod creator la condițiile concrete din țara noastră.

În unitatea organică dintre partid și popor stau forța de nezdruncinat a societății noastre și resorturile adânci ale afirmării Partidului Comunist Român ca forță organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economico-sociale, ca centru vital al națiunii noastre. Amplificându-și legăturile cu masele, partidul se afirmă ca un puternic factor de coeziune și mobilizare a forțelor creatoare ale poporului spre îndeplinirea programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Prin aceasta, unitatea poporului devine tot mai trainică, sporește continuu rolul ei de forță motrice a înaintării României pe calea socialismului și comunismului.

AL NAȚIUNII NOASTRE SOCIALISTE

ION VITAN

Comunistii întregii noastre țări dau o înaltă apreciere producărilor de opere revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, contribuției sale de înestimabilă valoare, la înnoșirea tezaurului teoretic, ideologic și politic al partidului, la dezvoltarea creatoare a socialismului științific a gândirii social-politice contemporane. Impresionanta operă teoretică a secretariatului general al partidului nostru înfrunzită de evoluția științei contemporane, conținând de progresul societății românești, de evoluția științei contemporane, conținând orientări și soluții de cea mai mare importanță pentru înțelegerea dinamicii actuale a societății umane, a transformărilor tehnologice, economice-sociale și naționale pe care acestea le cunosc sub impactul noii revoluții tehnico-științifice. Întemeiată pe sintetizarea experienței istorice multilaterale a poporului nostru, a practicii transformării socialiste a țării, în contextul procesului revoluționar mondial, pe stăpânirea temeinică a dialecticii materialiste, a marilor adevăruri ale teoriei revoluționare a clasei muncitoare, această operă ilustrează deosebită capacitate de generalizare teoretică, permanentă receptivitate față de fenomenele și problemele noi, preocupare de a formula, pe această bază, căile și modalitățile cele mai adecvate de natură să asigure înflorirea multilaterală a societății românești, ridicarea ei pe noi culmi ale civilizației socialiste. Activitatea teoretică și științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu se distinge prin implicite organice dintre teorie și practică, prin cucerirea și realizarea, prin efortul creator permanent pentru înnoirea gândirii revoluționare.

O înestimabilă însemnătate teoretică și practică prezintă concepțiile, tezele și ideile formulate de secretariatul general al partidului cu privire la înțelegerea și aplicarea rolului conducător al partidului — centrului vital al întregii națiuni —, creșterea răspunderii organelor și organizațiilor de partid, a cadrelor, a tuturor comunistilor, în perfecționarea muncii politice și organizatorice, în înălțarea spiritului de răspundere și a disciplinei de partid, în buna organizare și conducere a întregii activități. Constituie un înalt exemplu pașunier și consecvență cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu acționează pentru înălțarea și dezvoltarea forțelor politice și organi-

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — CENTRUL VITAL AL NAȚIUNII NOASTRE SOCIALISTE

ION MITRAN

Comuniștii, întregul nostru popor dau o înaltă apreciere prodigioasei opere revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, contribuției sale, de inestimabilă valoare, la îmbogățirea tezaurului teoretic, ideologic și politic al partidului, la dezvoltarea creatoare a socialismului științific, a gândirii social-politice contemporane. Impresionanta operă teoretică a secretarului general al partidului nostru îmbrățișează o problematică vastă, generată de progresul societății românești, de evoluția lumii contemporane, conținând orientări și soluții de cea mai mare importanță pentru înțelegerea dinamicii actuale a societății umane, a transformărilor înnoitoare, economice-sociale și naționale pe care aceasta le cunoaște sub impactul noii revoluții tehnice-științifice. Întemeiată pe sintetizarea experienței istorice multimilenare a poporului nostru, a practicii transformării socialiste a țării, în contextul procesului revoluționar mondial, pe stăpânirea temeinică a dialecticii materialiste, a marilor adevăruri ale teoriei revoluționare a clasei muncitoare, această operă ilustrează deosebita capacitate de generalizare teoretică, permanenta receptivitate față de fenomenele și problemele noi, preocuparea de a formula, pe această bază, căile și modalitățile cele mai adecvate de natură să asigure înflorirea multilaterală a societății românești, ridicarea ei pe noi culmi ale civilizației socialiste. Activitatea teoretică și științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu se distinge prin împletirea organică dintre teorie și practică, prin cutezanță și realism, prin efortul creator permanent pentru înnoirea gândirii revoluționare.

O inestimabilă însemnătate teoretică și practică prezintă concepția, tezele și ideile formulate de secretarul general al partidului cu privire la *întărirea continuă a rolului conducător al partidului — centrul vital al întregii națiuni* —, creșterea răspunderii organelor și organizațiilor de partid, a cadrelor, a tuturor comuniștilor în perfecționarea muncii politice și organizatorice, în întărirea spiritului de răspundere și a disciplinei de partid, în buna organizare și conducere a întregii activități. Constituie un înalt exemplu pasiunea și consecvența cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu acționează pentru întărirea continuă a forței politice și organi-

zatorice a partidului, perfecționarea permanentă a stilului și metodelor de muncă ale organelor și organizațiilor de partid, creșterea rolului lor în toate domeniile vieții economice și sociale. Legătura permanentă cu poporul, cu făuritorii bunurilor materiale și spirituale, prezența nemijlocită în toate județele țării, dialogul viu purtat zi de zi cu țara, spiritul nou, de înaltă responsabilitate comunistă și umanismul revoluționar pe care secretarul general le-a introdus în munca organelor și organizațiilor P.C.R. au conferit un înalt prestigiu și autoritate întregului nostru partid, au făcut ca el să devină cu adevărat nucleul vital al întregii națiuni. Avem astăzi un partid puternic, strâns legat de clasele sociale de bază, de muncitori, de țărani, de intelectuali, un adevărat partid de masă, tot mai unit, urmat cu încredere de întregul popor. În această nouă calitate, partidul își exercită rolul conducător prin integrarea sa organică în viața societății, prin participarea nemijlocită a activului de partid, a tuturor comuniștilor, în cadrul unităților economice-sociale, al organizațiilor de masă și obștești, la procesul amplu de elaborare și înfăptuire a politicii P.C.R., a măsurilor dintr-un domeniu sau altul. Iată de ce se poate spune că nu există domeniu de activitate în care mărețele realizări obținute să nu reflecte nemijlocit și modul în care organizațiile de partid, comuniștii, partidul au acționat și și-au îndeplinit misiunea istorică.

Centru vital al întregului nostru sistem social, Partidul Comunist Român se bucură astăzi de profundă stimă și nețărmurită încredere, este urmat în mod unanim de popor, care acționează în strânsă unitate pentru înfăptuirea hotărârilor Congresului al XIII-lea. „*Putem afirma, cu îndreptățită mândrie — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că partidul nostru și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce întreaga națiune pe drumul făuririi socialismului și comunismului, al bunăstării și fericirii*”¹

Așa cum relevă secretarul general al partidului în Tezele din aprilie, în magistrala Expunere din noiembrie 1988, în noul stadiu istoric de dezvoltare a patriei, perfecționarea continuă a organizării și conducerii societății, a întregii vieți sociale, adâncirea democrației muncitorești-revoluționare, ridicarea nivelului de conștiință a maselor sînt strîns legate de creșterea rolului conducător al partidului și integrarea sa organică în viața societății. Între problemele teoretice și practice ale organizării și conducerii științifice, un loc de frunte îl ocupă afirmarea și mai puternică a funcției partidului de *centru vital al națiunii*, realizarea unei calități noi, superioare, a activității sale organizatorice și politice, perfecționarea continuă a formelor și metodelor de muncă.

Consacrarea Partidului Comunist Român, în procesul revoluției și construcției socialiste, ca forță politică conducătoare, este efectul dezvoltării istorice, partidul cucerindu-și încrederea și dragostea poporului ca rezultat al slujirii fără preget a intereselor oamenilor muncii, ale întregii națiuni, a cauzei întăririi neconținute a independenței și suveranității țării.

În ansamblul istoriei de aproape 45 de ani a procesului de edificare a noii orînduiri în țara noastră, un loc de excepțională însemnătate îl ocupă Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a marcat începutul unei noi epoci în dezvoltarea economică-socială a țării, indisolubil legată de activitatea teoretică și practică revoluționară, creatoare a

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura politică, București, 1987, p. 457.

tovarăşului Nicolae Ceauşescu, sub egida căreia societatea socialistă românească a cunoscut un remarcabil avânt, un curs dinamizator. Din iniţiativa şi cu contribuţia hotărîtoare ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu a fost elaborată o viziune nouă, originală, profund ştiinţifică şi realistă asupra rolului şi locului partidului în societate. În fapt, Congresul al IX-lea a descătuşat energiile creatoare ale partidului şi poporului, a înlăturat o serie de şabloane şi dogme, deschizînd calea fertilă a edificării noii orînduiri cu poporul şi pentru popor, pornindu-se de la condiţiile concrete din România, aplicîndu-se principiile materialismului dialectic, ale socialismului ştiinţific, adevărurile general-valabile la realităţile ţării, ale lumii contemporane. Epoca inaugurată atunci a adăugat dimensiuni şi sensuri noi înţelegerii şi exercitării rolului partidului în viaţa politică, economică şi socială.

Condusă de partid, opera constructivă a poporului român se înscrie pe traiectoria unei ample perspective istorice, sub impulsul cutezanţei revoluţionare, fondată pe clarviziune şi realism, al spiritului novator însoţit de exigenţa rigurozităţii ştiinţifice. În ultimele peste două decenii, partidul a desfăşurat o vastă şi fecundă activitate de elaborare ştiinţifică a măsurilor şi soluţiilor necesare mersului înainte, de organizare şi mobilizare a forţelor poporului în direcţia modernizării industriei şi agriculturii, a adîncirii democraţiei socialiste, participării maselor la întreaga viaţă socială. Impresionantul bilanţ al prefacerilor economice-sociale ce au avut loc în această perioadă arată că forumul din 1965 a devenit un proeminent punct de referinţă al istoriei noastre, piatra de hotar a unei noi epoci.

Marile realizări obţinute în această perioadă au ridicat ţara pe trepte superioare ale dezvoltării multilaterale, validînd ca pe o convingere intimă a tuturor oamenilor muncii înalta vocaţie constructivă, umanistă a politicii partidului, relevînd însemnătatea hotărîtoare a acţiunii sale de centru vital al societăţii. După cum se ştie, partidul, ca forţă conducătoare a societăţii, a situat în centrul strategiei sale politice creşterea în ritm susţinut şi modernizarea sistematică a forţelor de producţie, pe baza industrializării, a promovării largi a celor mai noi cuceriri din ştiinţă şi tehnică, perfecţionarea continuă a relaţiilor de producţie socialiste, asigurarea concordanţei dintre cele două laturi ale modului de producţie, astfel încît societatea să progreseze impetuos şi multilateral, în interesul satisfacerii la un nivel cît mai înalt a nevoilor ei, a cerinţelor făuririi unei civilizaţii noi, superioare. Rezultatele dobîndite în înfăptuirea acestei strategii stau mărturie justeţii politicii partidului, caracterului ei ştiinţific, realist şi mobilizator, în ultimele aproape două decenii şi jumătate înfăptuindu-se cele mai cutezătoare programe de dezvoltare economică şi socială a ţării, desfăşurîndu-se o amplă activitate de înnoire şi creare a unei puternice şi moderne baze materiale, înaintîndu-se ferm pe calea făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Toate înfăptuirile din perioada de după Congresul al IX-lea sînt indisolubil legate de gîndirea revoluţionară şi munca neobosită ale conducătorului partidului şi statului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, care a călăuzit permanent mersul activităţii economice-sociale, a supus unei exigente analize rezultatele obţinute, punînd în evidenţă marile potenţe de progres ale orînduirii socialiste, modalităţile deplinei lor valorificări, a acţionat cu neclintită intransigenţă pentru promovarea unui spirit nou, creator în toate domeniile, fundamentînd teza, de o inestimabilă valoare teoretică şi practică, privind continuitatea procesului revoluţionar. Respingînd cu hotărîre atît viziunile triumfaliste, cît şi opticile defetiste, partidul,

secretarul său general au criticat cu obiectivitate și ascuțime neajunsurile manifestate, au evidențiat căile pentru eliminarea lor, pentru soluționarea contradicțiilor apărute pe parcurs, mobilizând masele de oameni ai muncii, întregul popor în vederea edificării cu succes a noii orînduiri.

Una dintre cele mai remarcabile orientări generate de Congresul al IX-lea, ca atribut al rolului conducător al partidului, este proiectarea, într-o largă viziune prospectivă, a dezvoltării economice-sociale a țării. Începînd cu opțiunile majore stabilite în 1965, planurile cincinale ulterioare, elaborarea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, orientările directe și programele-directivă pe termen lung pînă în anul 2000 și începutul secolului următor, pun în lumină rolul dinamic și capacitatea de conducere în perspectivă pe care le îmbină armonios partidul nostru, ca factor fundamental de conducere politică. Creșterea continuă a acestui rol în toate domeniile — impusă de complexitatea proceselor economice-sociale și politice interne și internaționale — este înțeleasă ca identificare deplină a partidului cu năzuințele clasei muncitoare, ale întregului popor, ca afirmare tot mai puternică a partidului în calitate de centru vital al națiunii noastre socialiste.

În această privință, se poate spune că în ansamblul orientărilor și ideilor formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în magistrala Expunere din noiembrie 1988, o inestimabilă însemnătate teoretică și practică au tezele cu privire la necesitatea obiectivă a creșterii tot mai puternice a rolului conducător al partidului în toate sectoarele de activitate. Analizînd problemele legate de rolul și funcțiile partidului în societatea socialistă din perspectiva îndelungatei lupte revoluționare și a bogatei experiențe dobîndite în conducerea procesului de edificare a noii orînduiri, precum și a obiectivelor și sarcinilor majore ce stau în fața întregului popor, conducătorul partidului și statului fundamentează științific și îmbogățește cu noi contribuții teoretice, argumente și concluzii concepția potrivit căreia *rolul conducător al partidului comunist reprezintă o necesitate generală, o legitate obiectivă a construcției socialiste și comuniste, a perfecționării permanente a noii orînduiri.*

În înfăptuirea misiunii sale istorice, partidul nostru a pornit și pornește de la principiul fundamental, pe deplin validat de practică, potrivit căruia rolul politic conducător nu se poate și nu trebuie să se realizeze din afara organismelor sociale sau a activității practice din fiecare domeniu, ci prin angajarea, prin implicarea directă a membrilor de partid, a cadrelor în dezvoltarea patriei, în îndeplinirea obiectivelor Programului partidului, a hotărîrilor de partid și a legilor țării. Transpunerea în viață a acestei orientări principiale impune angajarea directă a celor mai bune cadre ale partidului în conducerea organelor de stat, economice, științifice, sociale, îmbinarea muncii politice-organizatorice și educative cu activitatea de conducere a diferitelor sectoare, cerință care, în țara noastră, s-a realizat pe baza cumulului de funcții și a creării unor forme organizatorice originale, cum sînt organismele cu dublă natură, de partid și de stat.

Așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, experiența însăși demonstrează justetea acestui mod de activitate, care a dus la întărirea puternică a legăturilor partidului cu toate sectoarele vieții economice și sociale, cu masele de oameni ai muncii. Tocmai de aceea, partidul nostru nu împărtășește teza după care partidul nu trebuie să poarte răspunderea directă pentru înfăptuirea planurilor și programelor economico-sociale,

ci să lase sectoarele și unitățile economice să-și soluționeze cum cred ele de cuviință problemele, considerînd-o nu numai greșită, dar și dăunătoare, în fapt lichidatoristă. Știut fiind că domeniul economic deține o pondere predominantă în strategia făuririi noii orînduiri, ca, de altfel, în dialectica oricărei societăți umane, nu sînt greu de întrevăzut consecințele profund negative pe care le-ar genera promovarea unei asemenea concepții, ce nu poate duce decît la slăbirea partidului, punînd în pericol în-săși opera de construcție a socialismului. „Dacă partidul nu-și mai asumă răspunderea pentru realizarea Programului său de făurire a socialismului și comunismului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — atunci se pune pe drept cuvînt întrebarea care este rolul partidului și dacă mai este necesar ? Golul lăsat de partid va produce un vid în viața politică, socială și care va fi, fără nici o îndoială, umplut de alte forțe politice. NU ! Partidul nu poate renunța la rolul său de forță politică conducătoare în făurirea socialismului, nu poate împărți, și cu atît mai mult, nu poate ceda nimănui rolul său, fără a dispărea mai devreme sau mai tîrziu”² Această concluzie de o deosebită însemnătate teoretică și practică, națională și internațională, demonstrează cu tărie înaltul spirit de răspundere, revoluționar, cu care partidul nostru abordează problemele misiunii sale istorice, hotărîrea sa fermă de a-și îndeplini îndatorirea față de clasa muncitoare, de întregul popor, față de viitorul noii orînduiri în România.

În genere, una din problemele larg dezbătute pe plan internațional se referă la funcțiile și rolul factorilor de conducere politică. În concepția socialismului științific, această preocupare teoretică și practică, reliefată pregnant de confruntările de idei, vine să evidențieze că problema puterii, a conducerii social-economice este expresia înțelegerii, mai mult sau mai puțin limpezi, a răspunderilor pentru viitorul social. Desigur, funcția puterii politice este condiționată hotărîtor de natura sistemului politic, de esența lui socială, iar o constatare mereu reluată de științele politice, în diferite abordări și concepții filozofice, este aceea că forța de afirmare istorică a unor colectivități largi — între care un loc important îl ocupă partidele politice — se măsoară prin capacitatea lor de creație, în interesul maselor și împreună cu masele. În legătură cu aceasta, așa cum a probat și susține deschis teoria marxistă, cum arată practica și este de dorit a se confirma la un nivel superior prin aplicarea consecventă a principiilor socialismului științific, fructificarea avantajelor civilizației noi, socialiste, depinde de efortul creator, conștient, militant pentru progresul social. O asemenea contribuție este expresia funcționalității sistemului politic al noii orînduiri, în cadrul căruia partidul clasei muncitoare, fără a se substitui celorlalte componente ale acestui sistem, deține locul central.

În dezbaterile privind înnoirea construcției socialiste, între problemele teoretice și practice ale organizării și conducerii noii orînduiri, funcțiile partidului în sistemul politic reprezintă o temă la ordinea zilei. În același timp, spre deosebire de etape trecute, în politologia nemarxistă, chiar antimarxistă, subiectul frecvent invocat nu mai este, ca în urmă cu decenii, „legitimitatea” partidelor de guvernămînt din țările socialiste, vehement contestată atunci, îndeosebi de teoriile anticomuniste, ci modalitatea exercitării conducerii politice, structurile acesteia. Unele doctrine politice, contrapunînd, din așa-zisa „perspectivă democratică”, sistemul

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 80.

„multipartid“, sistemului „monopartid“, pornind aprioric și abstract de la teza sau, mai bine spus, prejudecata „absenței democrației în absența mai multor partide politice“, aduc în discuție pretinsa discordanță dintre conducerea unitară și „diversitatea“ de interese sociale. Extrapolare a „modelului conflictual“ al intereselor de clasă, proprii societății capitaliste, concepția „pluralist-democratică“ nu este altceva decât aprecierea ideologică tendențioasă a acestui „model“ ca fiind aplicabil oricărui sistem politic.

Referindu-se la caracterul neștiințific al unei asemenea teze, tovarășul Nicolae Ceaușescu atrage atenția că esențialul nu este numărul mai mic sau mai mare al partidelor, deoarece poate fi un singur partid și să existe o viață democratică largă, adevărată, după cum pot exista multe partide și să nu existe o democrație reală. Pe de altă parte, este un adevăr evident că sistemul partidului unic nu reprezintă nici el un „etalon“ universal valabil: condițiile concret-istorice sînt acelea care generează, în procesul revoluționar, formele și structurile de conducere social-politică, inclusiv numărul partidelor participante sau angrenate, într-un fel sau altul, la guvernarea societății.

În condițiile României, făurirea, în 1948, a partidului unic al clasei muncitoare, încununînd o suită de acțiuni comune anterioare ale organizațiilor, cadrelor și membrilor Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat, ale muncitorilor, răspundea necesităților istorice, uneia din problemele de bază ale continuării revoluției și construcției socialiste. S-a pus astfel capăt sciziunii din mișcarea noastră muncitorească, partidul aflîndu-se în fața unor posibilități noi de a se integra în mod activ și continuu realităților sociale, de a elabora o strategie strîns legată de viață și a conduce cu succes ampla acțiune a poporului de edificare și perfecționare a socialismului.

Exercitarea rolului conducător al partidului a constituit și constituie factorul determinant al înfăptuirii profundelor transformări care au schimbat radical înfățișarea României, îndeosebi în perioada de după Congresul al IX-lea, caracterizată de puternica afirmare a unei noi gândiri politice. În lumina experienței, se poate spune că unul dintre adevărurile fundamentale ale teoriei socialismului științific — conducerea de către partid — își probează viabilitatea sub forma și în conținutul tezei care conferă partidului funcția de centru vital al întregii societăți.

Originala abordare teoretică și practică datorată tovarășului Nicolae Ceaușescu pornește de la considerentul principal potrivit căruia „*partidul reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste*“³ În această concepție, partidul comunist, stăpînind cu temeinicie teoria socialismului științific, metoda materialist-dialectică de studiere și interpretare a vieții sociale, constituie factorul subiectiv ce are menirea și capacitatea de a orienta dezvoltarea societății în concordanță cu acțiunea legilor obiective. Aceasta decurge, între altele, din posibilitatea reală de a se ajunge, din punct de vedere istoric, așa cum preconizau fondatorii socialismului științific, la înțelegerea clară a condițiilor, mersului și rezultatelor mișcării sociale, la capacitatea de a desprinde din dialectica vieții legitățile acesteia.

Opțiunile strategice ale Congreselor și Conferințelor Naționale ale partidului, forumuri de dezbatere și elaborare colectivă a liniei generale,

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 314.

înfăptuirea acestor opțiuni, care au generat transformări calitative în structura și relațiile sociale, în baza materială, în fizionomia spirituală a națiunii, în întreaga noastră societate, oglindesc expresiv poziția de forță eminentă creatoare a partidului. În jurul său gravitează întreaga societate, de la el emană inițiativele politice, impulsurile ce pun în mișcare și asigură funcționarea armonioasă a complexului angrenaj al orînduirii socialiste românești. Astfel, funcționalitatea optimă a mecanismelor societății noastre depinde tot mai mult de creșterea rolului partidului, de adaptarea permanentă a formelor sale de organizare și activitate la schimbările din viața socială. În această direcție acționează organic, permanent, o serie de factori obiectivi și subiectivi, cum sînt: relația de structură dintre partidul comunist și clasa muncitoare, dintre partid, clasa muncitoare și masele largi populare; elaborarea — în strînsă legătură cu masele — a unei linii politice unitare, coerente, care exprimă interesele fundamentale ale națiunii socialiste, ale tuturor categoriilor sociale; luarea în considerare a principiilor generale ale socialismului științific și îmbogățirea lor prin valorificarea experienței generale de aplicare creatoare la condiții concret-istorice, la particularitățile naționale; necesitatea asigurării unei conduceri științifice și optimizarea organizării societății în contextul avîntului forțelor de producție, sub impactul stadiului avansat al revoluției tehnice-științifice, al modernizării noii orînduiri în întregul său; accentuarea fenomenului de participare directă și reprezentativă a oamenilor muncii la conducerea societății și afirmarea puternică a democrației muncitorești-revoluționare; ridicarea nivelului de conștiință și competență al comuniștilor, al oamenilor muncii în general; complexitatea crescîndă a dezvoltării economice-sociale, a condițiilor interne și externe în care are loc acest proces.

Obiectivele și sarcinile actualului stadiu de dezvoltare, cerințele perfecționării noii orînduiri și afirmării superiorității sale relevă pregnant adevărul potrivit căruia cu cît sarcinile legate de aplicarea principiilor generale, a legităților obiective ale socialismului se dovedesc mai complexe, cu atît mai necesară devine conducerea politică unitară. Această interdependență constituie unul din raporturile esențiale pe care se întemeiază cerința creșterii rolului conducător al partidului, din care emană unitatea dintre premisele obiective și subiective ale exercitării acestuia, pornind de la interesele generale ale societății în condițiile omogenizării sociale.

Ca urmare a transformărilor calitative profunde în toate domeniile — în economie, în structura de clasă, în sistemul politic, în cultură și ideologie — s-a încheiat și dezvoltat, ca o forță motrice a progresului istoric, unitatea socialistă a întregului nostru popor. Factorul catalizator al uriașei energii sociale ce o degajă această nouă și puternică unitate îl constituie partidul comunist — unitatea sa de concepție și acțiune.

Desigur, și în condițiile omogenizării sociale, pe fondul unor interese fundamentale generale, continuă să existe o diversitate de interese specifice, important fiind ca ele să fie examinate în cadrul instituțiilor democrației socialiste, să fie soluționate pornind de la țelurile noii orînduiri, de la umanismul său revoluționar superior. Iar cum între principiile fundamentale de organizare — și a partidului, și a societății —, principiul vieții democratice deține un loc principal, se înțelege că funcționalitatea aplicării acestuia se află în centrul atenției. Cuceririle socialismului în țara noastră, între care se înscriu originalele structuri și mecanisme ale democrației muncitorești-revoluționare, expresie a pluralismului de in-

terese sociale, sînt rodul strategiei partidului comunist, al aplicării creatoare a legităților generale la condițiile concrete ale țării, al capacității de a uni și organiza rațional eforturile întregului popor.

Elaborînd concluzii științifice, revoluționare din întreaga dezvoltare socială, subliniind funcția și rolul partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă, în *Expunerea din noiembrie 1988*, că „se impune o analiză temeinică cu privire la acțiunea legilor obiective în dezvoltarea generală și în condițiile concrete ale construcției socialiste, ale realităților dintr-o țară sau alta. În acest cadru, trebuie să subliniem cu toată tăria că nu este posibil să lăsăm dezvoltarea socialistă la voia întâmplării“, că socialismul „se construiește în condiții diferite de la o țară la alta, în conformitate cu realitățile din fiecare țară, că aceasta impune o bună înțelegere și aplicare în viață a legilor generale, pornind de la relația dialectică dintre general și particular, de la aplicarea și perfecționarea principiilor socialiste de proprietate și de cointeresare materială. Orice perfecționare a principiilor economice, a conducerii economico-sociale trebuie să asigure dezvoltarea pe baze socialiste a societății, să nu deschidă în nici un fel calea spre forme capitaliste, care nu pot decît să afecteze grav dezvoltarea viitoare, construcția socialismului, bunăstarea popoarelor și independența lor“⁴.

Sînt, desigur, străine concepției revoluționare științifice tezele și părerile emise uneori în literatura social-politică de peste hotare, potrivit cărora rolul partidului comunist ca partid de guvernămînt ar trebui privit exclusiv din perspectiva unei funcții abstract-ideologice, de elaborare „teoretică“ a căilor dezvoltării socialiste, urmînd ca aplicarea lor practică să rămînă în seama altor structuri și instituții social-politice. În același timp, este de semnalat unilateralitatea concepțiilor ce restrîng acest rol la cel al unui simplu instrument al puterii, al unui organism de acțiune practic-administrativă. Or, forța partidului revoluționar, condiția realizării depline a funcției sale rezidă în îmbinarea unitară a muncii ideologice, de concepție, cu munca politică și organizatorică, în exercitarea simultană a tuturor atribuțiilor conducerii social-politice. Se înțelege că, acest proces nu poate fi imaginat ca desfășurîndu-se după tipare date o dată pentru totdeauna, ci în evoluția sa permanentă, corespunzător condițiilor și sarcinilor specifice fiecărei etape.

În exercitarea rolului și funcțiilor sale, partidul nu se situează deasupra societății, nu acționează ca o „avangardă“ ruptă de aceasta, ca un emițător de directive și dispoziții. Ca factor de unificare a eforturilor națiunii, acționînd și conducînd *împreună cu poporul și pentru popor*, partidul este prezent și acționează în toate sferele vieții sociale — de la producția de bunuri materiale la activitatea ideologică-educativă, de la perfecționarea relațiilor sociale la viața științifică, artistică și culturală; de la politica internă la cea externă; pe scurt, partidul este prezent și acționează în toate unitățile și colectivele de oameni ai muncii. Rolul său de conducător politic se realizează astfel în totalitatea componentelor acestei funcții, într-un proces ce relevă unitatea organică, indisolubilă dintre elaborarea liniei politice generale și aplicarea acesteia prin desfășurarea unei vaste activități politice-organizatorice.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și a organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 89—90.

Partidul își îndeplinește rolul său asigurând deplina unitate dintre politica internă și externă, pornind de la adevărul fundamental că misiunea sa istorică, îndatoririle sale față de clasa muncitoare, de poporul român se realizează în cadrul evoluției generale a omenirii spre socialism, în contextul unei multitudini de evenimente și fenomene internaționale și ale realității că, în ceea ce privește țările socialiste, noua orînduire a ridicat la un nivel superior independența și suveranitatea națională, categorii politice de însemnătate esențială în epoca actuală. În această privință sînt de hotărîtoare importanța teoretică-ideologică și practic-politică principiile de relații dintre partidele comuniste și muncitorești : egalitatea, respectul independenței, al dreptului fiecăruia de a-și elabora linia proprie, conlucrarea și solidaritatea în abordarea și soluționarea problemelor de interes comun. Respectarea lor reprezintă astăzi, în condițiile unei noi gândiri politice, temelia dezvoltării și întăririi solidarității și colaborării, a realizării unității reale și solidarității efective și eficiente care să excludă orice amestec al oricărui partid în treburile altor partide.

Creșterea rolului conducător al partidului este strîns legată de intensificarea activității politice-ideologice. Pornind de la rolul conștiinței socialiste, înaintate, de forță motrice a noii orînduiri, de la premisa că edificarea acesteia nu poate fi asigurată dacă marile transformări revoluționare în planul vieții materiale nu-și găsesc corespondent și izvor inepuizabil în instaurarea spiritului revoluționar ca normă de muncă și viață a tuturor comuniștilor, a oamenilor muncii, a întregului popor, partidul a acordat și acordă o importanță de prim ordin activității teoretice și politice-educative.

Exercitîndu-și funcția sa politică și ideologică, rolul de conducător al întregului proces de edificare a noii orînduiri, partidul a pornit și pornește de la faptul că transformările structurale de ordin economic, social și politic pe care le declanșează revoluția socialistă și a căror ireversibilitate istorică este asigurată de continuitatea procesului revoluționar, respectiv de dezvoltarea și perfecționarea, pe propriile sale baze, a noii orînduiri, nu au fost și nu pot fi concepute drept scopuri în sine, rupte de om, de interesele, aspirațiile și idealurile sale ; dimpotrivă, ele sînt suportul obiectiv al unei cotituri esențiale în raporturile dintre om și lumea sa, dintre masele populare și istoria făurită de ele. În ansamblu și în corelația lor dialectică, aceste transformări creează, pentru prima oară în evoluția societății, posibilitatea raportării, într-un chip nou, a omului — în calitate de subiect conștient și activ, de făuritor al propriului destin — la realitatea obiectivă, precum și premisele modelării acesteia în așa fel încît să poarte, în toate ipostazele și dimensiunile sale, pecetea umanismului socialist.

În concepția partidului nostru, a secretarului său general, numai în măsura în care toți oamenii muncii se simt coautori de fapt și de drept — în calitate de producători, proprietari și beneficiari ai întregii avuții naționale, a tot ceea ce se realizează în societate —, în măsura în care ei se implică activ și responsabil în procesul dezvoltării societății, conștiința socialistă reprezintă o autentică forță motrice a progresului social.

Experiența istorică a edificării noii orînduiri a demonstrat că preocuparea insuficientă față de adecvarea activității ideologice-educative la nivelul și exigențele dezvoltării forțelor productive, a sistemului general de organizare socială se repercutează negativ, mai devreme sau mai tîr-

ziu, asupra diferitelor laturi ale vieții sociale, că acceptarea tezei rămîinerii în urmă a conștiinței sociale față de existența socială a dus la slăbirea activității ideologice-educative.

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, punînd capăt conservatorismului, șablonismului, evaluînd critic lipsurile și erorile manifestate în conceperea fizionomiei specifice a socialismului și în practica edificării sale, a deschis orizonturi noi, calitativ superioare, reflecției și acțiunii revoluționare, reinstaurînd în drepturile sale spiritul creator teoretic și practic. Ca urmare, vasta și importanta problematică a activității ideologice și politice-educative — pîrghie puternică a racordării conștiinței maselor la sensurile fundamentale ale edificării socialismului — a fost abordată cu consecvență de către partidul nostru într-o viziune dialectică, înnoitoare și atotcuprinzătoare. Astfel, elaborarea, din inițiativa și cu contribuția hotărîtoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, a *Programului ideologic al partidului* a reprezentat o sinteză a eforturilor sistematice în această direcție. Faptul că acest program a fost adoptat ca parte integrantă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism dă întreaga măsură a preocupării consecvente a partidului nostru, a secretarului său general pentru transformarea conștiinței, convingerilor, atitudinilor și aspirațiilor constructorilor socialismului în temelia de nezdruccinat a înfăptuirii obiectivelor istorice ce stau în fața poporului, pentru ridicarea tuturor fiilor patriei la creația conștientă.

În condițiile în care, începînd cu următorul deceniu (1991—2000), România va trece la înfăptuirea celei de-a doua faze a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, este firesc să sporească tot mai mult exigențele față de calitatea activității în toate domeniile vieții sociale. La fel ca și în alte sfere, în aceea a activității teoretice și politice-ideologice se cer a fi luate toate măsurile pentru ca acest moment hotărîtor în dezvoltarea societății socialiste românești să aibă pregătite toate premisele, obiective și subiective, necesare desfășurării sale nestînjenite. Tocmai de aceea, Tezele din aprilie, Expunerea din 28 noiembrie 1988, pregătirile pentru cel de-al XIV-lea Congres al partidului ridică la noi cote de exigență munca în acest domeniu, sarcinile, mijloacele și finalitățile procesului de formare a omului nou, de consolidare a spiritului revoluționar.

Obiectivele economice-sociale, amplexarea sarcinilor și complexitatea problemelor legate de continuarea, pe o treaptă nouă, superioară, a procesului de transformare revoluționară a societății românești, adîncirea interdependențelor între diferitele domenii de activitate, dezvoltarea și perfecționarea democrației muncitorești-revoluționare, afirmarea noii revoluții științifice-tehnice ca factor decisiv al progresului, manifestarea unei anumite rămîineri în urmă a conștiinței, a nivelului general, ideologic și politic, față de nivelul de dezvoltare a forțelor și relațiilor de producție, a societății noastre socialiste în ansamblu, sînt factorii care impun, în moduri specifice, intensificarea și perfecționarea activității de educare revoluționară a maselor. Deși, încă la Congresul al IX-lea, s-a subliniat necesitatea intensificării activității ideologice, pentru a se înțelege mai bine marile transformări din societate, din lume, „nu putem spune — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că s-a făcut totul în această privință. S-a creat o anumită concepție greșită după care, avînd în vedere că am obținut realizări remarcabile, nu ar mai trebui să desfășurăm o largă pro-

pagandă și activitate politico-ideologică"⁵. Partidul a luat măsuri pentru a fi lichidate rapid minusurile, rămănerile în urmă și a se asigura ridicarea nivelului activității ideologice și politice-educative în toate sectoarele, în concordanță cu cerințele noii etape.

Desfășurată sub conducerea partidului, munca politică-educativă este chemată să continue și să dezvolte tot ceea ce s-a acumulat pozitiv în procesul de formare și educare a omului nou, cu o temeinică pregătire profesională și politică-ideologică, cu un larg orizont de cunoaștere, de cultură, cu un profil moral înaintat, constructor conștient și devotat al noii orînduiri sociale. În același timp, ținîndu-se seama de faptul că făurirea conștiinței sociale socialiste este un proces deosebit de complex, că teza cu privire la continuitatea procesului revoluționar vizează nemijlocit și acest factor-cheie al dezvoltării noii orînduiri, este imperios necesar să se asigure trecerea la o nouă calitate, superioară, și în acest domeniu.

Activitatea politică-ideologică, avînd ca obiectiv esențial formarea omului nou, se desfășoară simultan în mai multe direcții, aflate în strînsă interdependență. Efectul convergent al acțiunii factorilor implicați în acest proces — în cadrul căruia partidului, în calitatea sa de centru vital al națiunii, îi revine rolul conducător — este acela al afirmării și dezvoltării conștiinței revoluționare, socialiste a întregului popor.

În formarea și întărirea spiritului revoluționar un rol determinant revine însușirii concepției revoluționare despre lume și viață, a socialismului științific, a materialismului dialectic și istoric, cunoașterii politicii generale, a orientărilor principale ale partidului, a contribuției creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea teoriei revoluționare în concordanță cu realitățile românești, cu evoluțiile lumii contemporane.

Conștiința revoluționară se întemeiază, în același timp, pe însușirea celor mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii umane, pe un nivel ridicat de pregătire profesională și de cultură generală, fără de care nu sînt posibile promovarea noului și lupta împotriva vechiului, manifestarea spiritului critic și autocritic, evaluarea cu luciditate și responsabilitate a înfăptuirilor, dar și identificarea neajunsurilor, a lipsurilor, precum și a căilor și modalităților de înlăturare a acestora. „Acum — subliniază secretarul general al partidului —, cînd trecem într-o etapă superioară de dezvoltare a societății noastre socialiste, trebuie să fim conștienți că se impune ca o necesitate obiectivă să ridicăm nivelul general de cunoștințe și îndeosebi să asigurăm înarmarea întregului popor cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general. Numai pe baza celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii vom putea realiza o societate superioară din toate punctele de vedere !”⁶

Un loc de seamă revine, în procesul formării omului nou, educării oamenilor muncii, în primul rînd a tineretului, în spiritul patriotismului socialist, revoluționar, al devotamentului față de patrie, față de popor, față de partid, dezvoltării spiritului de frăție, de prietenie, de solidaritate militantă între toți oamenii muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate, precum și a sentimentului de prietenie și solidaritate cu oamenii muncii, cu popoarele de pretutindeni, în lupta pentru pace, pentru

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 86.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 91—92.

dezarmare, pentru progres economic și social, pentru relații de deplină egalitate între națiuni, pentru o lume mai bună și mai dreaptă. Asemenea direcții majore ale procesului de formare a conștiinței revoluționare, înaintate sînt strîns legate de cunoașterea tradițiilor patriotice, revoluționare și umaniste ale națiunii noastre — ridicate pe o treaptă superioară de politica partidului —, de continuarea și dezvoltarea aspirațiilor seculare de independență, de libertate socială și națională ale poporului român, a tradițiilor sale de colaborare, prietenie și bună vecinătate promovate de-a lungul timpului.

Totodată, între obiectivele procesului de afirmare a personalității umane, a conștiinței înaintate, se situează formarea trăsăturilor morale superioare, a dragostei și respectului față de muncă, dezvoltarea spiritului de cinste, de omenie, de apărare a avutului general, a respectului pentru proprietatea socialistă, combaterea egoismului, a lenei, inclusiv a anumitor manifestări de necinste, de însușire, de furt din avutul poporului, a tot ceea ce este străin de principiile eticii și echității socialiste. Atitudinea combativă față de orice manifestări sau rămășițe ale trecutului, de concepții retrograde, cum sînt naționalismul, șovinismul, misticismul, obscurantismul, intensificarea educației materialist-științifice, umanist-revoluționare, constituie, la rîndul lor, preocupări permanente ale muncii politice-ideologice.

În ceea ce privește școala, instituțiile de artă și cultură, presa, radio-televiziunea, toate organismele democrației muncitorești-revoluționare, organizațiile de masă și obștești, acestea sînt chemate să contribuie, prin metode și mijloace specifice, la afirmarea tot mai puternică a ideologiei revoluționare, a moralei comuniste, a spiritului novator, responsabil în viața și munca făuritorilor noii orînduri.

Funcția creatoare — teoretică și aplicativă — a ideologiei socialiste emană din continua îmbogățire a vieții economice, sociale, politice, morale a noii orînduirii, în drumul ei spre comunism, din dezvoltarea „conștiinței de sine” a societății socialiste, mereu revigorată de spiritul revoluționar ce îi jalonează devenirea istorică. În acest sens, progresul de ansamblu al noii societăți privește, deopotrivă, viața materială și spirituală, procesele conducerii politice, fiecare stadiu al construcției socialiste solicitînd gîndirea social-politică a oamenilor, punîndu-le noi și complexe probleme de soluționat. Aflată mereu în fața datoriei de a evalua activitățile umane, consecințele lor, îndeplinind funcția de descifrare obiectivă și apreciere valorică a transformărilor din societate, activitatea ideologică, procesul învățării și asimilării ei sînt componente ale perfecționării vieții social-politice, factori de modelare și mobilizare a voinței și conștiinței maseilor. Ideologia socialistă fundamentează acțiunea socială, actele conducerii politice dar modelează și comportamentele umane, iar continuitatea procesului revoluționar privește întreaga viață economică-socială, de la domeniul forțelor de producție la transformările din structura socială, de la sfera relațiilor de producție și sociale la problemele conducerii societății, la modul de viață al oamenilor și afirmarea conștiinței lor socialiste, înaintate.

Experiența socială arată că pentru un partid revoluționar, și cu atît mai mult pentru un partid care a cucerit puterea politică și conduce opera de făurire a socialismului, activitatea ideologică reprezintă un element propulsiv al mersului înainte, fiind necesar, ca în orice domeniu al gîndirii teoretice, în orice formă a activității de răspîndire și asimilare a

ideilor, să se afirme puterea de creație a spiritului și atitudinii revoluționare.

Așa cum se relevă în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu din noiembrie 1988, etapa actuală a edificării socialismului în țara noastră pune în centrul atenției numeroase probleme noi de soluționat, realizarea unei mai strânse unități între viața materială și spirituală a societății, impactul dintre nivelul forțelor de producție, caracterul relațiilor sociale și concepția ideologică despre lume și societate. Ideologia, conștiința socialistă nu pot fi înțelese și apreciate astfel decât ca expresie a practicii revoluționare, fiind, în același timp, menite să lumineze practica, experiența socială, dat fiind că „în istoria societății — cum scria K. Marx —, factorii activi sînt numai oamenii înzestrați cu conștiință, care acționează cu rațiune sau pasiune în vederea unor scopuri anumite ; nimic nu se întimplă fără o intenție conștientă, fără un scop voit“.

Desigur, abordarea relației dialectice dintre baza materială și viața spirituală a societății comportă analize adîncite, multilaterale, contiune, cu atît mai necesare cu cît în istoria generală a edificării noii orînduiri o astfel de problemă a fost uneori privită simplist, vulgarizator, unii autori dîndu-i interpretări unilaterale, rutiniere.

Conștient de dialectica dezvoltării sociale, partidul nostru pornește de la considerentul că elemente ale bazei materiale, structuri și relații sociale, normele instituționalizate în procesul edificării socialismului se învechesc cu trecerea timpului, nu mai sînt apte să satisfacă cerințele progresului, fiind necesară continuarea perfecționare a societății. Acest proces are loc în condițiile integrării armonioase a tuturor laturilor vieții social-economice într-un amplu efort constructiv ce privește atît baza, cît și suprastructura, dezvoltarea forțelor de producție, rolul partidului și al statului, amplificarea democrației, afirmarea mai puternică a funcției sociale a învățămîntului și științei, a rolului creator al activității ideologice, pe scurt, realizarea, în perspectivă, a unității armonioase dintre baza materială a noii civilizații și nivelul de conștiință al maselor. În măsura în care conștiința socială oglindește nevoile reale ale societății, transformările sale revoluționare, o asemenea conștiință stimulează, la rîndul său, dezvoltarea socială. Nivelul actual al forțelor de producție, esența nouă, revoluționară a relațiilor sociale au nevoie, în mod obiectiv, de generalizarea concepției ideologice înaintate despre lume și viață. În actualul stadiu, raportul existență-conștiință conferă o semnificație sporită rolului activ, transformator, propulsiv al ideologiei, al conștiinței socialiste.

Actualul stadiu al construcției socialiste pune în termeni noi și impune să se soluționeze în mod adecvat problema progresului real al condiției umane. Cu alte cuvinte, societatea noastră a ajuns la acel prag, pe acea treaptă de pe care conturarea parametrilor unei noi calități în toate domeniile depinde de capacitatea de a vedea nu numai starea și nivelul dezvoltării forțelor de producție, a economiei și tehnologiei, ci și procesul modelării socialiste a gîndirii oamenilor, a comportamentului lor psihosocial. „Portretul“ spiritual al unei colectivități prinde contur prin întreprunderea acelor factori de conștiință socială, politică, morală pe care îi reprezintă, într-o strînsă unitate, prin trăsături cum sînt : înțelegerea profundă a politicii partidului, devotamentul și abnegația față de idealurile revoluționare ale noii orînduiri, atitudinea înaintată față de muncă și de avuția socială, spiritul critic și autocritic militant, combativ, situarea, în prim plan, a intereselor sociale, patriotismul socialist în îmbinare cu solidaritatea, înalta răspundere socială bazată pe disciplina conștientă, pe

respectarea legilor țării, pasiunea pentru promovarea noului în interesul progresului general, exigența principială și modestia, spiritul de conlucrare în colectiv, hărnicia și spiritul gospodăresc, dorința de cunoaștere și înaltă competență profesională ș.a. Pe aceste temeiuri, este evidentă însemnătatea principală a cerinței de a transforma activitatea ideologică și politică-educativă, sub toate formele sale de desfășurare, într-o pirghie care să determine ascensiunea continuă a forțelor de producție, perfecționarea structurii și relațiilor sociale.

Toate acestea amplifică valoarea socială a activității ideologice, desfășurată în strânsă relație cu practica socială, fiind expresia și călauza acesteia. Activitatea ideologică se caracterizează printr-o deschidere permanentă către realități, către evaluarea lor în raport cu scopul civilizației socialiste, pornind de la profunde schimbări sub incidența și impactul revoluționării tuturor domeniilor vieții sociale, ceea ce reliefează, în toată puterea sa, adevărul potrivit căruia, revoluționară prin esența ei, conștiința socialistă este, înainte de toate, o conștiință politică, o stare de spirit revoluționară.

Situarea activității ideologice-educative la rangul unui obiectiv prioritar al stadiului actual al construcției socialiste reprezintă o opțiune ce pornește de la evaluarea rolului conștiinței în ce privește pregătirea viitorului. În acest sens, ca oglindă a practicii revoluționare, activitatea ideologică, sub cele mai diverse aspecte și metode de desfășurare, acționează ca instrument de influențare a conștiinței oamenilor, a atitudinii lor față de procese și evenimente prezente sau previzibile, ca instrument de „reglare” sau mai bine spus de influențare a comportamentului politic și stărilor psihosociale, de la indivizi luați separat pînă la colectivități largi. În acest context, aprecierea potrivit căreia conștiința socialistă, factor de ordin subiectiv, are un rol ce se impune cu forța unei necesități obiective — aduce în atenție adevărul că între statornicirea noii orînduiri pe plan material și treptata afirmare a unei lumi de atitudini, stări de spirit generalizate și idei penetrante, clădite pe valorile social-politice ale societății noastre, există o intercondiționare evidentă. În literatura social-politică, în teoria de la noi, ca și din alte țări socialiste lucrurile au fost și sînt, încă, privite uneori în mod idilic, unilateral, spontaneist. Astfel, s-a considerat și se mai consideră că din moment ce ambianța, care reprezintă forța materială dominantă a societății, este de natură socialistă ea ar genera „automat” și forța ei spirituală dominantă. Or, dezideratul generalizării modului comunist de gîndire și acțiune nu se îndeplinește spontan, de la sine. Tocmai activitatea ideologică, învățămîntul politic-ideologic, celelalte forme de educație au menirea de a conferi, în primul rînd, membrilor partidului, dar și tuturor oamenilor muncii acele orizonturi de înțelegere, implicit de inițiativă și responsabilitate, apte să-i integreze organic sistemului civilizației noi, socialiste.

Dat fiind că activitatea ideologică și rezultanta ei educația se raportează maselor, opiniei publice ca unui subiect viu, purtător și emițător de convingeri, comportamente și opinii, apare evidentă cerința ridicării nivelului de cultură politică la nivelul practicii politice, al înfăptuirilor revoluției și construcției socialiste.

Activitatea educativă este chemată să formeze omul nou ca pe un militant social, un revoluționar al epocii. În această privință, se evidențiază — ca una dintre concluziile majore ce se desprind din concepția partidului nostru — necesitatea unei înțelegeri superioare a conținutului și finalității muncii teoretice-ideologice, de propagandă, culturale, în

sensul că eficiența acestora se vedește în câmpul rezultatelor social-economice, în sfera relațiilor sociale, în gradul de competență politică și profesională a oamenilor. Activitatea politică-educativă, propaganda, viața cultural-științifică, privite în totalitatea atribuțiilor lor, devin rodnice numai atunci când pornesc de la cunoașterea concretă, la zi, a opiniilor, convingerilor, stărilor de spirit ale oamenilor, când vin în întâmpinarea cerințelor reale ale acestora, îi ajută să-și lărgescă orizontul de cultură politică.

Stimulând gândirea politică a oamenilor, ajutându-i să-și explice desfășurarea evenimentelor și să adopte o poziție justă față de ele, să dobândească o perspectivă clară asupra lumii, să participe în cunoștință de cauză la progresul noii orînduiri, activitatea ideologică este o parte componentă a strategiei revoluționare a partidului, contribuie la clarificarea problemelor conducerii societății.

Dezvoltarea unei vieți ideologice intense se datorează faptului că în centrul ei se află o concepție profund și obiectiv analitică, revoluționară, a cărei esență rezidă în capacitatea de a considera și reconsidera mereu critic atît realitatea, omul, cît și propria lor substanță, de a confrunta permanent principiile teoretice cu practica socială. Emanatie a dialecticii, o asemenea metodă avertizează asupra capcanelor judecăților speculative, abstracte, blamate încă de Marx, care, explicînd sensul teoriei revoluționare, considera ideile înaintate drept instrument spiritual al progresului social. Postulatele concepției materialist-dialectice rămîn mereu „pe terenul real al istoriei“, „nu explică practica prin idee, ci explică prin practica materială formarea ideilor“, practica socială, revoluția fiind în fapt „forța motrice a istoriei“.

În confruntările ideologice contemporane este, desigur, lipsită de temei acea concepție speculativă — frecvent prezentă în literatura politică occidentală — conform căreia politicul, ideologicul ar purta în sine și ar genera înstrăinare, indiferent de natura sistemului social, a realităților obiective pe care se structurează și, într-un anumit fel, le restructurează.

Funcțiile explicative, militante ale ideologiei socialiste sporesc în măsura în care, ținînd seama de existența și particularitățile luptei dintre capitalism și socialism, de intensa circulație de idei și confruntarea ideologică specifică lumii contemporane, ia parte activă, ofensivă la aceste confruntări. Numai o activitate ideologică receptivă la nou, ofensivă, de o vie mobilitate și mereu necesară prospețime, intransigentă față de ideologia retrogradă poate stimula iradierea în mase a filozofiei politice novatoare a partidului, a concepției socialismului științific.

Partidul nostru consideră că înaintarea pe trepte superioare a socialismului necesită o permanentă confruntare a teoriei cu practica, stimulînd dezbaterile, schimbul de păreri, gândirea socială vie, creatoare. Permanentă confruntare a tezelor generale sub impactul lor cu dinamica realității sociale concrete constituie, în fapt, linia de forță a dimensiunii cu adevărat creatoare a activității teoretice-ideologice, a învățămîntului politic-ideologic. Aceasta contribuie ca spiritul revoluționar să devină într-o și mai mare măsură o stare de spirit colectivă, caracteristică fundamen-

tală, inconfundabilă, a fiecăruia și a tuturor, emblema constructorului conștient și devotat al noii orînduirii.

Gînditor de adîncă profunzime, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus puternic în lumină dialectica raporturilor dintre teorie și practică, dintre general și particular, dintre existența socială și conștiința socială, a elaborat o concepție nouă, consonantă cu realitățile actuale ale României socialiste și cu perspectivele înaintării ei spre comunism, despre partid, stat și democrație, despre rolul poporului în făurirea propriului destin istoric.

Noua etapă a dezvoltării societății socialiste românești, ca și a lumii contemporane în ansamblu, desfășurarea luptei pentru progres economic și social, amploarea dobîndită de dezvoltarea științei și tehnicii, complexitatea situației internaționale impun astăzi, mai mult decît oricînd, un efort susținut de dezvoltare creatoare a teoriei revoluționare.

Abordînd cu luciditate și responsabilitate, într-un autentic spirit revoluționar, această problemă de importanță crucială, subliniind faptul că vocația contemporană a socialismului științific, perenitatea adevărilor sale fundamentale sînt confirmate nemijlocit prin capacitatea gîndirii revoluționare de a recepta, interpreta și da răspunsuri viabile solicitărilor practicii sociale, în continuă transformare și devenire, tovarășul Nicolae Ceaușescu evidențiază necesitatea afirmării unei noi gîndiri, a unei noi abordări, consecvent principiale, științifice, a realităților actuale. „În țara noastră, în țările socialiste, în întreaga lume — relevă secretarul general al partidului — *s-au produs mari schimbări în raportul de forțe, în relațiile dintre clase și popoare. Uriașa dezvoltare a științei, a tehnicii, lărgirea orizontului de cunoștințe generale în toate domeniile pun la ordinea zilei analiza științifică a problemelor actuale și dezvoltarea, pe această bază, a principiilor socialismului științific, a concepției generale materialist-dialectice despre lume. Nu se poate apela la citate și teze elaborate în altă etapă istorică. Legile obiective generale, principiile socialismului științific nu reprezintă o dogmă, ci o călăuză în dezvoltarea, în noile condiții, a teoriei revoluționare în strînsă legătură cu noua etapă, cu noile realități, păstrînd însă permanent concepția și spiritul revoluționar în întreaga activitate*“.⁷

Clarificînd și îmbogățînd, prin teze, concepte și unghiuri de abordare de generoasă deschidere teoretică, fondul ideatic și problematic al gîndirii revoluționare creatoare, Expunerea din noiembrie 1988 constituie, într-o unitate organică cu Tezele din aprilie, o dezvoltare, în deplină concordantă cu dinamica realității, a *Programului ideologic al partidului*, la a cărui înfăptuire cercetarea din domeniul științelor sociale este chemată să aducă o contribuție sporită.

Expresie a rolului conducător al partidului, răspunzînd cu promptitudine și la înalți parametri calitativi sarcinilor complexe ale etapei actuale, chemărilor adresate de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, activitatea teoretică și politică-ideologică, animată ea însăși de spiritul revoluționar pe care este menită să-l formeze și să-l consolideze, își sporește contribuția la formarea omului nou, la afirmarea

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 87.

crescîndă a forței creatoare a poporului, la angajarea sa neabătută în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Acționînd ca centru vital al națiunii noastre, partidul determină valorificarea întregului potențial de unitate, coeziune și omogenitate de care dispune societatea socialistă, adoptarea liniei politice generale, ca și a hotărîrilor de la fiecare loc de muncă purtînd girul voinței maselor, care participă organizat, în mod direct și indirect, la conducere, realizîndu-se, în cele din urmă, autoconducerea ca proces al democratizării întregii societăți pe drumul trecerii de la societatea împărțită în clase la societatea fără clase.

Originalitatea și profunzimea tezelor formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, realismul și caracterul atotcuprinzător al analizei problematice vaste, complexe a stadiului actual de dezvoltare a României, a lumii contemporane, caracterul științific al direcțiilor de acțiune conturează un amplu program al perfecționării multilaterale, pun în lumină contribuții de largă semnificație la dezvoltarea gîndirii și practicii revoluționare, a socialismului științific.

CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND CONTINUA DEZVOLTARE ȘI ÎNTĂRIRE POLITICO-ORGANIZATORICĂ A PARTIDULUI

GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE TUDOR

Referindu-se la rolul istoric al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază în magistrala Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești, din 28—30 noiembrie 1988, că „În istoria îndelungată a poporului român, partidul comunist reprezintă singurul partid care a pus mai presus de toate interesele generale ale oamenilor muncii, ale întregii națiuni și, cu cele mai mari jertfe, a condus clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste, democratice, întregul popor, în înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, apoi a revoluției socialiste, în făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate. Putem afirma cu îndreptățită mândrie că partidul comunistilor a demonstrat, prin întreaga sa activitate, că reprezintă centrul vital de la care iradiază lumina și căldura dătătoare de viață, conștiința cea mai înaintată a poporului nostru”¹.

Prin monumentală sa operă de gânditor revoluționar, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a creat o profundă și înnoitoare viziune asupra ansamblului problemelor revoluției și construcției socialiste, a formulat teze și concepte de o deosebită importanță teoretică și practică pentru dezvoltarea creatoare a socialismului științific și îmbogățirea tezaurului gândirii social-politice contemporane.

Promotor curajos al noului, adversar neîmpăcat al oricăror tipare și rigidități, conducătorul partidului și țării noastre a dezvoltat o doctrină unitară, armonios articulată, dinamică și în legătură cu locul și funcțiile activității politico-organizatorice a partidului, care izvorăște din concepția de largă cuprindere privind locul partidului în societate, afirmarea sa tot mai puternică drept centru vital al națiunii, care-și exercită efectiv, în cadrul amplului sistem al democrației noastre muncitorești-revoluționare, rolul de conducător politic în toate sferele vieții sociale.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 78.

Între creșterea continuă a rolului conducător al partidului în etapa actuală și continua perfecționare și întărire a activității politice-organizatorice există o strînsă concordanță, pe care secretarul general al partidului a reliefat-o cu pregnanță, în interdependența laturilor și manifestărilor sale. „În activitatea lor — se arată în Tezele din aprilie —, comuniștii, activul și cadrele de partid trebuie să întărească continuu legăturile cu masele de oameni ai muncii, cu întregul popor. Orice slăbire a rolului conducător al partidului, neparticiparea directă la realizarea politicii interne și externe vor duce, mai devreme sau mai târziu, la izolarea de masele populare, la slăbirea partidului, cu grave consecințe pentru făurirea cu succes a socialismului. Întreaga experiență mondială a activității partidelor politice demonstrează cu puterea faptelor acest lucru. În același timp, este necesar să perfecționăm permanent formele organizatorice, metodele și stilul de muncă ale partidului”².

Și în acest domeniu, ca în întreaga dezvoltare a partidului, Congresul al IX-lea, din 1965, care a propulsat cu putere noua gândire politică revoluționară în societatea românească, a însemnat o cotitură profundă, a marcat o etapă calitativ superioară, un amplu proces de înnoire. „Au fost adoptate măsuri hotărîte de perfecționare a organizării partidului, de dezvoltare a democrației în partid, în sistemul de promovare a cadrelor, de alegere a organelor de partid de sus pînă jos, în creșterea răspunderii și a rolului organizațiilor și organelor de partid, al comuniștilor în adoptarea tuturor hotărîrilor privind politica internă și externă a României socialiste”³.

O atenție deosebită a fost acordată perfecționării continue a structurilor organizatorice ale partidului, atît la nivelul organelor superioare, cît și al celor locale. Caracteristică partidului nostru este capacitatea de a-și adapta rapid, operativ formele și metodele de muncă, pe baza unei concepții de largă perspectivă. Partidul nu a considerat niciodată formele organizatorice drept scheme valabile pentru toate situațiile și pentru toate timpurile. „Formele organizatorice și activitatea practică — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu trebuie să fie statice, ci să se perfecționeze, corespunzător cerințelor fiecărei etape de dezvoltare a societății. Ceea ce a corespuns într-o etapă poate să fie necorespunzător în alta, devenind chiar o piedică în calea dezvoltării”⁴.

În lumina acestei concepții, cît și a cerințelor centralismului democratic — principiu fundamental al structurii organizatorice și al activității partidului — importante perfecționări au fost aduse, în primul rînd, în ceea ce privește organizarea și funcționarea organelor superioare ale partidului. Au fost create organe noi menite să asigure o conducere unitară a societății, să imprime dinamism, elasticitate și suplețe în exercitarea de către P.C.R. a rolului său de forță politică conducătoare, să promoveze larg, în toate domeniile de activitate și, cu precădere, al vieții de partid, principiul muncii și conducerii colective, stimulînd în felul acesta capacitatea creatoare a membrilor de partid, a oamenilor muncii, să păs-

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 25.

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 79.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 260.

treze legăturile trainice ale P.C.R. cu întregul popor. Astfel, pornindu-se de la necesitatea consultării permanente și organizate a activului de partid, a tuturor comunistilor în legătură cu problemele majore ridicate de construcția socialistă, de situația pe arena mondială, la Congresul al IX-lea a fost introdusă prevederea statutară ca, în perioada dintre congrese, Comitetul Central să poată convoca, atunci când se consideră necesară dezbaterea unor probleme importante ale politicii partidului și statului, *Conferința Națională a partidului*⁵. Experiența Partidului Comunist Român ilustrează însemnătatea conferințelor naționale în viața partidului și a societății românești. De pildă, conferințele naționale din 1967 și 1972 au adoptat hotărâri importante pentru dezvoltarea economică și socială a țării, care au pus bazele unor transformări structurale în perfecționarea organizării și conducerii planificate a societății românești, în îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării, în instituționalizarea principiului conducerii și muncii colective în cadrul tuturor unităților economice, culturale, politice-administrative. Conferințele naționale din 1977, 1982 și 1987 au analizat problemele perfecționării în continuare a conducerii activității economice-sociale, a relațiilor de producție și sociale, sistemul democrației socialiste, problemele stabilirii unor raporturi adecvate între organele de partid, de stat, ca și cele ale organismelor autoconducerii și autogestiunii muncitorești-revoluționare.

Preocupându-se de aplicarea și mai consecventă a principiului conducerii și muncii colective în activitatea P.C.R., a organelor sale de conducere și ținând seama de creșterea numărului de membri de partid, de faptul că în compoziția Comitetului Central trebuia să se reflecte această creștere, Congresul al IX-lea a stabilit ca, în intervalul dintre plenarele Comitetului Central, conducerea activității partidului să fie asigurată de *Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R.* (pînă în 1974, acest organism a purtat denumirea de *Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R.*), înlocuindu-se astfel vechea formă organizatorică — Biroul Politic. Avînd o componență mult lărgită, cuprinzînd cadre care răspund de domeniile majore ale activității de partid și de stat — secretari ai C.C. al P.C.R., prim-secretari ai unor comitete județene, precum și pe președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, prim-secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist și președinta Consiliului Național al Femeilor —, Comitetul Politic Executiv a desfășurat și desfășoară o activitate deosebit de importantă pe linia traducerii în viață a prevederilor Programului P.C.R., a hotărîrilor congreselor, conferințelor naționale ale partidului și plenarelor C.C. al P.C.R., adoptînd măsuri corespunzătoare în problemele activității politice și organizatorice de partid, în problemele economice, de stat, politico-ideologice și cultural-educative.

În vederea aplicării largi a principiului muncii și conducerii colective în viața de partid a fost constituit, la Congresul al IX-lea, *Biroul Permanent al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.* (pînă în 1974, acest organism a purtat denumirea de Prezidiul Permanent). Alcătuit dintr-un număr de membri ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., condus de secretarul general al partidului⁶, Biroul Permanent și-a adus contribuția, în perioada de cînd a fost con-

⁵ *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*. 19—24 iulie 1965, Editura politică, București, 1966, p. 347.

⁶ *Ibidem*, p. 731—732.

stituit, la coordonarea operativă a activității de partid și de stat și a adoptat hotărâri în cadrul competențelor stabilite de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R.

În spiritul perfecționării continue a structurii organelor superioare ale partidului și reluând tradiții mai vechi ale partidului nostru, Congresul al X-lea al P.C.R., din august 1969, a instituit funcția de *secretar general al partidului*, și a reales în această înaltă funcție pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, proeminentă personalitate a lumii politice contemporane, încercat revoluționar, pătruns de o imensă dragoste față de țară și de poporul ei muncitor, profund preocupat de cauza socialismului. În epoca deschisă de istoricul forum comunist din 1965, România a parcurs o epocă de realizări obținute în toate domeniile, ce poartă pecetea genialului ctitor de țară nouă, care și-a înscris numele pe frontispiciul istoriei naționale. Dînd glas dorinței exprimate de către toți comuniștii, de către întregul popor, congresele al XI-lea (1974), al XII-lea (1979), al XIII-lea (1984), reafirmînd profunda prețuire pe care partidul, toți cetățenii patriei o acordă activității neobosite a tovarășului Nicolae Ceaușescu, consacrate binelui poporului, cauzei revoluționare, construirii socialismului și comunismului în România, l-au reales, în unanimitate, în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român.

În lumina orientărilor Congresului al IX-lea privind perfecționarea continuă a structurilor partidului, modificări însemnate au fost aduse în legătură cu organizarea, cu rolul și atribuțiile organizațiilor locale ale partidului. Astfel, în raport cu schimbările produse prin noua organizare administrativ-teritorială a țării, din 1968, cît și cu transformările care au avut loc în modul de organizare a întreprinderilor și unităților economice, pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale a partidului din 1967 și ale Plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1968, în locul organizațiilor regionale și raionale au fost create organizații județene, municipale, orașenești și comunale ale partidului⁷. Prin constituirea acestui sistem de organe locale de partid au fost înlăturate verigile intermediare, suprapunerile și paralelisme în munca de partid, asigurîndu-se un cadru organizatoric mai adecvat realizării operative și la un nivel superior a obiectivelor construcției socialiste.

În același context al asigurării celor mai bune condiții pentru ca organele locale de partid să contribuie mai eficient la soluționarea problemelor generale ale politicii partidului se situează perfecționările aduse după Congresul al XI-lea structurii organizațiilor de partid de la sate. Astfel, prin reorganizarea efectuată ca urmare a hotărîrilor Plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1975, care a prevăzut ca în mediul rural să funcționeze comitete comunale unice, cărora să le fie subordonate toate unitățile economice și social-culturale de pe raza administrativ-teritorială a comunei, a fost lichidată fărîmițarea forțelor de partid din mediul rural, numărul organizațiilor de bază sub 20 de membri reducîndu-se cu peste 60%⁸. În același timp, această măsură a dus la întărirea răspunderii comuniști-

⁷ Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985, vol. 1 (1965—1973), Editura politică, București, 1986, p. 159—160.

⁸ Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985, vol. 2 (1974—1977), Editura politică, București, 1986, p. 209—210.

lor — cooperatori, mecanizatori, medici, ingineri, cadre didactice — în înfăptuirea unitară a politicii partidului, în dezvoltarea localităților rurale.

Premise fundamentale pentru perfecționarea continuă a activității politico-organizatorice a P.C.R., pentru dezvoltarea structurilor sale au fost create și prin trecerea la împletirea activităților de partid și de stat în exercitarea unor funcții politico-administrative și constituirea de *organisme cu dublă natură, de partid și de stat*. Referindu-se la necesitatea creării acestor noi forme de organizare și de perfecționare a metodelor de conducere, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Pornind de la faptul că activul, cadrele de bază ale partidului trebuie să se angajeze direct în înfăptuirea în viață a hotărârilor partidului și a legilor țării, am introdus principiul cumulului de funcții în activitatea de partid, de stat, economică și socială, desființând însă cumulul de retribuție. Am considerat că cele mai bune cadre de partid trebuie, în același timp, să se angajeze direct în conducerea organelor de stat, economice, științifice și sociale, în vederea înfăptuirii politicii de dezvoltare economico-socială a țării, îmbinând astfel munca de partid cu munca de conducere a diferitelor sectoare de activitate. Am pornit de la faptul că rolul conducător al partidului nu se poate și nu trebuie să se realizeze din afară, ci prin angajarea directă a membrilor de partid, începând cu cadrele de bază ale partidului, în munca de dezvoltare a patriei. Experiența de peste 20 de ani demonstrează justetea acestui mod de activitate care a dus la o întărire puternică a legăturilor partidului cu toate sectoarele vieții economice și sociale, cu masele de oameni ai muncii”⁹.

A fost statuat astfel principiul îndeplinirii simultane de către unele cadre de partid și a unor funcții de stat, care se aplică începând de la organele de conducere și pînă la organizațiile de partid locale. Potrivit acestui principiu, membri ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. se află în conducerea unor ministere, organe centrale și locale de stat, economice și culturale. La nivelul județelor, municipiilor și orașelor, primii secretari, iar la comune secretarii organizațiilor de partid respective îndeplinesc, concomitent, pe linie de stat, funcțiile de președinți ai comitetelor executive ale consiliilor populare județene, municipale, orașenești sau comunale ; în același timp, secretarii cu probleme economice, de propagandă și sociale — aceștia din urmă numai la nivelul județelor — exercită funcția de vicepreședinți ai comitetelor executive, ale consiliilor de control muncitoresc respective, așa cum secretarii cu probleme agrare ai comitetelor județene de partid îndeplinesc și funcția de președinți ai uniunilor județene ale cooperativelor agricole de producție.

Aceste măsuri au sporit operativitatea și spiritul de răspundere în munca de conducere, au asigurat îmbinarea mai bună a activității de partid și de stat, au diminuat pericolul birocratismului și al voluntarismului, au întărit legăturile organelor partidului și statului cu masele largi de oameni ai muncii.

De o deosebită însemnătate este, de asemenea, crearea, la nivel central, a organismelor de conducere cu dublu caracter, de partid și de stat, cum sînt : *Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a*

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 79—80.

României¹⁰, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale¹¹, Consiliul Organizării Economice și Sociale¹², Comitetul Național pentru Știință și Tehnologie¹³, Comitetul pentru Problemele Consiliilor Populare¹⁴, Consiliul Apărării Republicii Socialiste România¹⁵, Consiliul Culturii și Educației Socialiste¹⁶. Prin natura și prin funcțiile lor, aceste organisme sînt foruri democratice larg reprezentative, cu inițiativă legislativă. Bazîndu-se, în principal, pe concursul obștesc larg al membrilor de partid, ca și al celorlalți oameni ai muncii, aceste organisme sînt de natură să sporească operativitatea și spiritul de răspundere în munca de conducere, atît a organelor de partid, cît și a celor de stat, să creeze condiții organizatorice tot mai eficiente, pentru a dirija în mod unitar eforturile acestor organe spre soluționarea problemelor concrete ale vieții social-economice.

În spiritul acelorăși preocupări pentru instituționalizarea fermă a principiului muncii și conducerii colective, pentru transpunerea în viață a democrației interne de partid, pentru antrenarea permanentă a celor mai valoroși și mai experimentați activiști la soluționarea problemelor complexe care stau în fața organelor superioare și locale ale partidului au fost constituite *comisiile pe probleme*. Potrivit hotărîrilor plenarelor Comitetului Central al partidului din decembrie 1974 și din octombrie 1977, rolul esențial al comisiilor pe probleme, ca organisme de lucru cu caracter permanent, este de a asigura participarea organizată a membrilor Comitetului Central, ai comitetelor județene, municipale, orășenești și comunale de partid, ai comitetelor de partid din întreprinderi, instituții, unități socialiste din agricultură la elaborarea diferitelor hotărîri, la efectuarea de analize, studii, precum și la munca de îndrumare și control.

Din punct de vedere al structurii organizatorice, la nivelul Comitetului Central al partidului își desfășoară activitatea : *Comisia pentru problemele organizatorice de partid, de stat, ale organizațiilor de masă și obștești* ; *Comisia pentru problemele de cadre de partid și de stat* ; *Comisia pentru problemele ideologice, ale activității politice, culturale și de educație socialistă* ; *Comisia pentru problemele cooperării economice și relațiilor internaționale ale partidului și statului*. Activitatea acestor comisii se desfășoară sub conducerea nemijlocită a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. La nivelul comitetelor județene, municipale, orășenești și comunale de partid funcționează Comisia pentru problemele de cadre de partid și de stat ; Comisia pentru problemele organizatorice de partid, ale activității organizațiilor de masă și obștești, iar la nivelul întreprinderilor și instituțiilor se constituie Comisia pentru probleme organizatorice de partid și cadre ale organizațiilor de masă și obștești și Comisia pentru învățămîntul de partid¹⁷.

¹⁰ „Buletinul oficial”, nr. 63 din 30 decembrie 1987.

¹¹ „Buletinul oficial”, nr. 125 din 25 noiembrie 1977.

¹² „Buletinul oficial”, nr. 112 din 28 octombrie 1977.

¹³ „Buletinul oficial”, nr. 20 din 8 martie 1980.

¹⁴ „Buletinul oficial”, nr. 12 din 25 iunie 1973.

¹⁵ „Buletinul oficial”, nr. 32 din 14 martie 1969.

¹⁶ „Buletinul oficial”, nr. 127 din 27 noiembrie 1977.

¹⁷ *Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985, vol. 2 (1974—1977), p. 107 și 590.*

Problemele democrației interne de partid, ale participării comuniștilor la elaborarea și la înfăptuirea politicii P.C.R. constituie o parte integrantă a activității teoretice și practice desfășurate de partid în vederea perfecționării continue a activității sale politico-organizatorice. În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, democrația internă reprezintă temelia de neclintit a vieții de partid, resortul launtric care dă posibilitate organelor și organizațiilor sale, partidului în ansamblu să se afirme ca factori dinamici, capabili să organizeze și să mobilizeze masele la înfăptuirea hotărîrilor de partid și de stat. Referindu-se la importanța democrației interne pentru dezvoltarea partidului însuși, a societății românești în general, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că trebuie pus un accent mai mare „pe întărirea democrației de partid, pe consultarea și dezbateră tot mai largă cu comuniștii, cu activul de partid, a problemelor din fiecare sector de activitate. Numai astfel vom avea garanția adoptării unor decizii juste, responsabile, precum și garanția îndeplinirii lor“¹⁸.

În activitatea P.C.R. de perfecționare continuă a democrației interne de partid, a formelor și metodelor sale de conducere, de aplicare fermă a centralismului democratic, principiul muncii și conducerii colective ocupă un loc central. „Organele de partid — se precizează în Statutul P.C.R. — își desfășoară activitatea pe baza principiului muncii și conducerii colective, principiul suprem al conducerii de partid ; membrii organelor de partid au dreptul nelimitat de a-și spune părerea, în cadrul organizat, asupra tuturor problemelor puse în discuție ; hotărîrile și măsurile adoptate de organele de partid trebuie să fie rezultatul examinării părerilor și propunerilor făcute, expresia gândirii întregului colectiv“¹⁹.

Marea importanță pe care partidul nostru o acordă promovării și respectării stricte a acestui principiu decurge din faptul că el asigură funcționarea democratică a partidului, a organelor și organizațiilor sale, cunoașterea aprofundată a realității, a cerințelor vieții, valorificînd gîndirea creatoare și experiența colectivă ale comuniștilor. Abordînd această importantă problemă la Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile activității organizatorice, ideologice și politico-educative din iunie 1988, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă : „Am statornicit, ca regulă, dezbateră în partid a principalelor probleme ale politicii interne și externe, ale activității partidului nostru. Aceasta reprezintă o necesitate vitală pentru democrația internă de partid, pentru creșterea forței și capacității de luptă a partidului. Este necesar să acordăm și în continuare toată atenția dezbaterii în partid, cu toți membrii partidului, atît a problemelor generale, dar și a problemelor din fiecare sector de activitate. Numai astfel organizațiile de partid — și partidul în întregime sa — își vor putea îndeplini rolul de forță politică conducătoare în societate“²⁰.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 241.

¹⁹ *Statutul Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 44—45.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială*. 23 iunie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 15.

Preocuparea pentru promovarea largă a principiului muncii și conducerii colective în activitatea de partid și-a găsit expresie în primul rând la nivelul organelor conducătoare. În acest sens, de o însemnătate deosebită pentru exercitarea rolului conducător al partidului sînt convocarea, la termenele statutare, a congreselor partidului, dezbaterile la conferințele naționale a problemelor esențiale ridicate de construcția socialismului în perioada dintre congrese, precum și punerea sistematică în dezbaterile plenarelor C.C. al P.C.R., a ședințelor organelor executive ale Comitetului Central a problemelor de ansamblu vizînd anumite sectoare ale vieții economice și sociale. La rîndul lor, organele locale de la nivelurile județean, municipal, orașenesc și comunal, precum și organizațiile de partid din întreprinderi, instituții, unități agricole se întrunesc cu regularitate pentru a dezbate probleme ale activității de partid, economice, social-culturale, ale muncii consiliilor populare, organizațiilor de masă și obștești și pentru a adopta măsuri corespunzătoare.

Serelevă, în acest cadru, preocuparea, cu precădere în perioada de după Congresul al IX-lea, pentru extinderea formelor și metodelor obștești în cadrul muncii de partid, pentru atragerea la elaborarea și la aplicarea hotărîrilor a unui larg activ de partid. Astfel, pentru participarea sistematică a activului, a membrilor de partid la elaborarea hotărîrilor s-a încetățenit modalitatea ca organele de partid să supună, în prealabil, unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate.

Una dintre formele cele mai eficiente de consultare largă a membrilor de partid, a oamenilor muncii, de legătură directă între partid și popor o constituie vizitele sistematice de lucru ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, cu alți tovarăși din conducerea de partid și de stat în toate județele țării. *Mereu în mijlocul oamenilor, pentru a se sfătui cu oamenii, spre binele oamenilor* — așa se poate defini stilul de lucru propriu secretarului general al partidului, primul muncitor al țării. Un stil de lucru ce a dinamizat întreaga activitate a organelor și organizațiilor de partid, a dus la strîngerea continuă a legăturilor cu masele, la întărirea unității indestructibile a tuturor oamenilor muncii în jurul partidului, al conducerii sale.

În timpul numeroaselor vizite de lucru întreprinse în județe, în unități industriale și agricole, pe șantiere de construcții, în școli și laboratoare de cercetări, pretutindeni unde pulsează viața materială și spirituală a societății, secretarul general analizează, la fața locului, împreună cu activiști de partid și de stat, cu cadre și specialiști din economie, cu oameni ai muncii de la orașe și sate, problemele concrete, imediate și de perspectivă, privind modernizarea unităților economice și a localităților, creșterea eficienței în toate domeniile de activitate, îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și viață ale oamenilor. Măsurile stabilite cu aceste prilejuri, indicațiile și recomandările secretarului general al partidului se constituie în tot atîtea programe concrete de lucru menite să propulseze toate domeniile de activitate pe o nouă treaptă de calitate și eficiență.

În același sens, al consultării largi a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii asupra celor mai importante măsuri privind politica internă și externă a P.C.R., se înscriu publicarea și punerea în dezbaterile întregului popor a principalelor proiecte de legi înaintea pre-

zentării lor, spre adoptare, forului legislativ, ca și consfăturile periodice pe ramuri de activitate.

La nivelul organelor locale de partid, al organizațiilor de bază s-a dezvoltat, corespunzător, un stil de activitate direct, operativ, eficient, izvorât din principiile muncii și conducerii colective.

Foarte utile s-au dovedit comandamentele constituite atât pe plan central, cât și local pentru asigurarea realizării la timp a unor mari obiective de investiții, ca și practica deplasării sistematice a cadrelor cu munci de răspundere, a primilor secretari, a celorlalți secretari ai comitetelor județene, municipale, orașenești și comunale de partid în unități economice, comerciale, de transport ș.a. Deosebit de fructuoasă s-a dovedit și practica unor organe locale de partid de a organiza întâlniri periodice ale membrilor birourilor de partid și ale altor cadre cu munci de răspundere cu diferite categorii de oameni ai muncii. În acest fel, reprezentanții organelor de partid au posibilitatea să cunoască mai în-deaproape preocupările oamenilor muncii, problemele de interes general sau personal pe care aceștia le ridică, să răspundă la întrebările lor vizînd diferite domenii ale vieții politice și economice-sociale locale.

Înfăptuirea continuă a democrației interne de partid s-a aflat în strînsă legătură și cu măsurile adoptate vizînd perfecționarea continuă a sistemului alegerii organelor de conducere. Astfel, în lumina hotărîrilor Congresului al X-lea și ale Conferinței Naționale din iulie 1972, au fost adoptate și generalizate măsurile privind propunerea mai multor candidaturi decît numărul celor care urmează să fie aleși, discutarea în eșaloanele inferioare a candidaturilor pentru organele de partid imediat superioare, propunerea de candidați pentru birourile organizațiilor de bază direct de către participanții la adunările pentru dări de seamă și alegeri ²¹.

Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1979 a adoptat noi hotărîri privind desfășurarea vieții interne de partid. Astfel, s-a stabilit ca în Comitetul Central, în comitetele județene, municipale, orașenești și comunale membrii de partid să fie reprezentați proporțional, în funcție de mărimea organizațiilor de partid; au fost adoptate noi criterii pentru constituirea birourilor comitetelor de partid, numărul de membri și membri supleanți ai acestora, componența lor fiind stabilite în raport cu numărul membrilor organelor de partid respective. Tot în vederea asigurării în organele de partid a unei reprezentări proporționale se înscrie măsura potrivit căreia cadrele alese în Comitetul Central al partidului provin, în proporție de două treimi, din organizațiile județene de partid și numai o treime din activul central de partid și de stat ²².

Cerințele calitativ noi impuse activității politico-organizatorice în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate sînt strîns legate și de munca intensă desfășurată de organele și organizațiile de partid pentru creșterea numerică a rîndurilor P.C.R. și continua întărire a calității de membru de partid. Grijă pentru calitatea de membru de partid, pentru condițiile, cerințele, normele și criteriile cu privire la primirea în rîndurile P.C.R., la drepturile și îndatoririle comunistilor se reflectă

²¹ *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. 6—12 august 1969*, Editura politică, București, 1969, p. 134—135; *Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 19—21 iulie 1972*, Editura politică, București, 1972, p. 537—538.

²² *Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985*, vol. 3 (1978—1981), Editura politică, București, 1986, p. 323—325.

cu putere în documentele de partid, în opera secretarului general. Un exemplu elocvent în această direcție îl reprezintă sublinierile pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a făcut la Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile activității organizatorice, ideologice și politico-educative din iunie 1988 : „Trebuie să acționăm în așa fel încît primirea în partid să constituie un act solemn, dar, în același timp, să determine o schimbare în activitatea și viața celui care devine membru al Partidului Comunist Român. Calitatea de membru al partidului trebuie înțeleasă nu ca o formalitate, ci ca o schimbare profundă în viața și munca fiecărui membru de partid, în activitatea sa — în societate, la locul de muncă, în familie. Să facem astfel încît calitatea și înaltul titlu de membru al Partidului Comunist Român să reprezinte întotdeauna o mîndrie, un simbol al dreptății, al luptei pentru progres, pentru socialism, pentru interesele întregii națiuni !”²³

Pornind de la aceste comandamente, partidul a acordat și acordă o atenție deosebită întăririi rîndurilor sale cu cei mai buni și devotați oameni ai muncii, capabili să înțeleagă în mod superior obiectivele fundamentale ale Programului P.C.R. și să acționeze consecvent pentru traducerea lui în viață, să participe activ la viața de organizație. Ca și în celelalte laturi ale activității de partid, au fost adoptate și în acest domeniu măsuri menite să pună în concordanță efectivul și compoziția P.C.R. cu transformările care au loc în structura socială a țării, cu mutațiile de conținut ce se produc în interiorul claselor și categoriilor de oameni ai muncii din societatea socialistă românească. În acest cadru se relevă rolul important al hotărîrii Congresului al IX-lea, înscrise în Statutul adoptat cu acel prilej, de a se trece la desființarea stagiului de candidat de partid — prevedere existentă încă de la Congresul al VI-lea, din 1948. Renunțarea la stagiul de candidat de partid a fost determinată de schimbările intervenite în societate, printre care faptul că clasa muncitoare și-a consolidat poziția de clasă conducătoare a societății, iar în urma procesului de transformare socialistă a agriculturii țărănimea a devenit o clasă omogenă. În același spirit de sporire a exigențelor față de calitatea de membru al P.C.R., în Statut a fost inclusă prevederea ca, la intrarea în rîndurile partidului, să se solicite pentru toți oamenii muncii același număr de recomandări, înlăturîndu-se o prevedere mai veche, ce stabilea un număr diferențiat de recomandări, în funcție de categoria socială a viitorului membru de partid²⁴.

O expresie elocventă a preocupărilor partidului pentru profilul moral-politic al comuniștilor o reprezintă adoptarea de către Congresul al XI-lea a *Codului principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste*, ca parte componentă a *Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*.

În lumina aceluiași preocupări de ridicare continuă a calității de membru de partid, în anul 1976 s-a hotărît ca, la intrarea în rîndurile P.C.R., fiecare nou membru de partid să semneze *Angajamentul solemn*, care sintetizează condițiile și cerințele prevăzute de Statut pentru pri-

²³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială*. 23 iunie 1988, p. 14—15.

²⁴ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. 19—24 iulie 1965, p. 76—77.

mirea în partid. Prin acest act sporesc rigorile moral-politice, cât și răspunderile care revin comuniștilor față de înaltul titlu de membru de partid.

Pe aceleași coordonate ale permanentei preocupări pentru primirea în rândurile partidului a celor mai înalți oameni ai muncii din industrie, construcții, transporturi, agricultură și din alte ramuri și domenii de activitate, importante perfecționări au fost aduse sistemului de constituire a efectivului partidului. Astfel, a fost asigurată o compoziție socială a partidului care să reflecte cât mai fidel schimbările intervenite în interiorul claselor și categoriilor de oameni ai muncii din societatea noastră pe întreaga perioadă care a trecut de la Congresul al IX-lea. Aceluiași scop vizînd reprezentarea în cadrul partidului în mod corespunzător cu ponderea lor în societate, cu rolul deținut în ansamblul economiei naționale i-a răspuns și măsura ca, anual, din cei primiți în partid femeile să reprezinte circa 45%, iar tinerii 80%.

Ca expresie a politicii naționale juste a partidului nostru de asigurare a egalității depline în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, de întărire a unității de voință și acțiune a întregului popor în jurul P.C.R., s-a avut în vedere ca permanent compoziția națională a partidului să corespundă compoziției naționale a populației țării.

Ca urmare a creșterii influenței partidului în mase, a sporirii încrederii acestora în justetea liniei sale politice, a activității intense desfășurate de organele și organizațiile de partid, a respectării riguroase de către ele a principiilor și normelor stabilite de Statut în legătură cu primirea de noi membri, Partidul Comunist Român unea în rândurile sale, la sfîrșitul anului 1988, peste 3 700 000 de membri. Din totalul membrilor partidului 55,07% erau muncitori, 15,52% țărani, 20,41% intelectuali și funcționari, iar 9% pensionari și femei casnice. Tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia faptul că procentul ridicat de muncitori „demonstrează că partidul nostru continuă și trebuie să rămînă un partid al clasei muncitoare, forța socială cea mai avansată a societății noastre”²⁵. În aceeași perioadă, ponderea femeilor în efectivul partidului era de 34,68%, iar compoziția după vîrstă și naționalități era, de asemenea, corespunzătoare, fapt ce reflectă puternica influență pe care partidul nostru o are în rîndul tuturor categoriilor de oameni ai muncii²⁶.

Dezvoltarea și întărirea politico-organizatorică a partidului este, de asemenea, strîns legată de activitatea pentru selecționarea, pregătirea și promovarea cadrelor. Sub conducerea și îndrumarea directă a C.C. al P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, politica de cadre a cunoscut mutații calitative, aflîndu-se în continuă perfecționare, în concordanță cu dinamismul și cu exigențele vieții politice, economice și sociale din țara noastră. În expunerile și cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, în celelalte documente ale partidului sînt definite coordonatele de bază ale politicii de cadre, conferindu-i-se un puternic caracter organizat și unitar. Congresele și conferințele naționale ale partidului analizează multilateral

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 80.

²⁶ Cu privire la efectivul, compoziția și structura organizatorică a partidului la 31 decembrie 1987 și activitatea politico-organizatorică desfășurată de organele și organizațiile de partid pentru înlăptuirea hotărîrilor și dispozițiilor partidului, în „Scînteia”, anul LVIII, nr. 14 189 din 2 aprilie 1988.

problemele politicii de cadre a partidului, orientează activitatea organelor și organizațiilor de partid, a organelor de stat și organizațiilor de masă și obștești în domeniul muncii cu cadrele.

Anual, problemele politicii de cadre sînt analizate în plenarele C.C. al P.C.R., iar în caz de necesitate se examinează în ședințe ale Comitetului Politic Executiv. Secretariatul C.C. al P.C.R. are în atribuțiile sale organizarea aplicării și controlul îndeplinirii hotărîrilor partidului în acest domeniu. Comisia C.C. al P.C.R. pentru problemele de cadre de partid și de stat are sarcina de a participa la îndeplinirea hotărîrilor și directivelor congreselor și conferințelor naționale ale partidului, a hotărîrilor C.C. al P.C.R. în domeniul politicii de cadre. Comisia analizează și supune spre aprobarea conducerii partidului propunerile organelor de partid și de stat, ale organizațiilor de masă și obștești privind promovarea cadrelor, examinează și aprobă propunerile organelor locale de partid, ale ministerelor și celorlalte organe centrale privind numirea acestora în funcții.

La baza politicii partidului în acest sector de activitate stă un ansamblu de principii, criterii și norme a căror aplicare asigură formarea cadrelor de conducere cu o pregătire politică, ideologică și profesională corespunzătoare, oameni competenți, cu înalte calități morale, pătrunși de spirit revoluționar, buni organizatori, capabili să traducă în viață politica partidului și statului. Principiul fundamental al politicii de cadre îl constituie conducerea acesteia de către partid. În acest sens, Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 26—27 octombrie 1977 precizează că întreaga activitate în domeniul muncii de cadre se desfășoară sub conducerea nemijlocită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organelor locale de partid, pe baza unui plan unic de perspectivă, de selecționare și pregătire a cadrelor pentru toate sectoarele economico-sociale²⁷.

În concordanță cu aceste principii și norme, orientarea fundamentală, constantă a conducerii partidului nostru este de a asigura, la toate nivelurile vieții economico-sociale, promovarea cu prioritate a cadrelor provenite din rîndurile clasei muncitoare. Această orientare izvorăște din faptul că partidul nostru este un partid revoluționar, iar în societatea noastră clasa muncitoare, clasă majoritară, îndeplinește rolul de forță politică conducătoare. Așa cum subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Odată ce clasa muncitoare este clasa conducătoare, clasa majoritară a societății, este normal și necesar ca ea să ocupe funcții de conducere în toate domeniile. În definitiv, oricare clasă de pînă acum, inclusiv clasa capitalistă, cînd și-a asumat rolul conducerii societății, a preluat în mîinile ei, direct, conducerea diferitelor sectoare, pe care o exercită și astăzi în multe state. Iată de ce și clasa muncitoare, care a răsturnat vechea orînduire, împărțită în clase antagoniste, care a lichidat clasele exploatatoare și și-a asumat răspunderea făuririi unei societăți fără clase, trebuie să-și asume rolul de a acționa direct în realizarea acestui obiectiv. Aceasta este problema fundamentală pentru construcția socialismului”²⁸.

²⁷ *Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985, vol. 2 (1974—1977), p. 589—590.*

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 300.

Partidul se preocupă îndeaproape de promovarea femeilor în funcții de conducere politică, economică și social-culturală. În acest sens, aplicarea consecventă a hotărârilor Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din iulie 1973 și mai 1983, a planului amplu și amănunțit de măsuri elaborat pe baza acestor hotărâri a dus la o creștere marcantă a proporției reprezentării femeilor în organele de conducere de partid și de stat, în sectoarele de activitate social-economică. „Egalitatea în drepturi între bărbați și femei — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — înseamnă și egalitatea în a participa la munca de conducere în toate domeniile de activitate”²⁹.

Accentuînd necesitatea de a se acționa cu întreaga răspundere pentru îndeplinirea hotărârilor partidului și a legilor țării cu privire la pregătirea și promovarea cadrelor, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Și în viitor trebuie să acționăm în așa fel încît cadrele de bază, activul de partid, inclusiv activul de stat, al organismelor democratice și sociale din toate sectoarele, să provină și să fie strîns legat de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, de clasele și categoriile sociale care reprezintă forțele de bază ale societății noastre. Numai așa vom avea cadre cu adevărat revoluționare, activiști strîns legați de oamenii muncii, de întregul popor, care vor acționa în spirit revoluționar și vor face întotdeauna totul pentru cauza socialismului, a ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului, a întăririi independenței și suveranității României!”³⁰.

O măsură originală a politicii de cadre a partidului în vederea repartizării și utilizării celor mai capabile forțe în sectoarele hotărîtoare ale construcției socialiste o reprezintă instituirea rotației cadrelor. Această măsură contribuie la formarea unor cadre cu o pregătire multilaterală, în stare să acționeze în diferite domenii. Dacă se pune problema policalificării în industrie — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „cu atît mai mult trebuie să o punem și pentru activul de partid și de stat, care trebuie să aibă cunoștințe multilaterale, să fie în stare să lucreze în orice sector”³¹.

În realizarea unei politici de cadre judicioase, care să corespundă necesităților dezvoltării noastre economice și sociale, exercitării rolului de forță politică conducătoare a partidului în societate și-au relevat deosebita valoare celelalte cerințe formulate de secretarul general al partidului și care vizează conducerea colectivă și controlul oamenilor muncii asupra activității și comportării cadrelor, îmbinarea judicioasă în procesul de promovare a cadrelor a experienței și maturității cadrelor vîrstnice cu elanul celor tinere, formarea și pregătirea unei rezerve corespunzătoare de cadre.

În elaborarea și îndeplinirea politicii de cadre o latură esențială o constituie preocuparea majoră a partidului pentru perfecționarea pregă-

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 800.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1983, p. 82.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura Politică, București, 1979, p. 678.

tirii și educării lor revoluționare. În concepția P.C.R., a secretarului său general perfecționarea continuă a calificării cadrelor, a pregătirii lor politice și ideologice constituie o necesitate obiectivă, determinată de importante transformări care au loc în toate ramurile producției materiale și spirituale, o condiție dintre cele mai însemnate pentru înfăptuirea rolului conducător al partidului, pentru realizarea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Abordând această problemă deosebit de importantă în Tezele din aprilie, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Trebuie să acordăm mai multă atenție ridicării nivelului de cunoștințe, începând cu cadrele de partid, nu numai unele cunoștințe generale, ci cunoștințe legate de nivelul actual de dezvoltare a societății, a științei, a tehnicii. O atenție deosebită trebuie să acordăm înțelegerii problemelor economice, problemelor conducerii și tuturor celorlalte probleme care sînt esențiale pentru ca activiștii, cadrele de partid și de stat să-și poată îndeplini în bune condiții răspunderile ce li se încredințează”³².

Pe baza hotărîrilor Comitetului Central al partidului, a legilor adoptate de Marea Adunare Națională, a fost creat în țara noastră un sistem național de perfecționare a tuturor cadrelor în domeniul conducerii activității politice, economice și sociale. În acest sistem de perfecționare sînt cuprinse cadre de conducere pe linie de partid, de stat, cadre din economie, ale organizațiilor de masă și obștești, din instituții, învățămîntul de stat, cultură ș.a. Pe baza normelor de partid și de stat, perfecționarea este organizată în mod diferențiat, pe domenii de activitate, pe categorii de funcții și nivel de pregătire, în principal prin studiu individual, fără scoaterea de la locul de muncă. Participanților li se asigură programe de studiu cu teme comune și teme speciale, în funcție de domeniul de specialitate, precum și manuale, culegeri de studii și alte materiale documentare.

Aplicînd în viață principiile și criteriile politicii de cadre, organele și organizațiile de partid au reușit să asigure un fond valoros și competent de cadre în toate domeniile de activitate, capabile să aducă o contribuție importantă la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, la aplicarea și respectarea în partid și în societate a normelor democratice de conducere și de soluționare a problemelor. Astfel, la sfîrșitul anului 1987 ponderea cadrelor provenite din rîndurile muncitorilor, maeștrilor și tehnicienilor era de 79,8% în aparatul de partid, 80,1% în aparatul U.T.C. și 88,7% în aparatul sindicatelor. Pe baza prevederilor Programului adoptat de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 1983 referitor la promovarea femeilor în funcții de răspundere, ponderea acestora în aparatul de partid era, la sfîrșitul anului 1987, de 27,8%, față de 16,8% în 1983, în aparatul sindicatelor de 35,5%, față de 22,6%, iar în cel al U.T.C. de 40,1%, față de 31%. Continuîndu-se preocuparea pentru îmbinarea experienței cadrelor mai în vîrstă cu inițiativa celor tinere în aparatul de partid, la sfîrșitul anului 1987 peste 67% din to-

³² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și situației internaționale*. 29 aprilie 1988, p. 16.

talul activiștilor aveau vîrsta sub 45 de ani, în aparatul sindicatelor 59,4%, în cel al consiliilor populare ponderea cadrelor de conducere sub 45 de ani era de 75,6%, iar în întreprinderile industriale și de construcție de grad special și gradul I peste 56%. La aceeași dată, 95,7% din totalul activiștilor C.C. al P.C.R. și 90,7 din cel al comitetelor județene, municipale și orașenești de partid erau absolvenți sau urmau învățămîntul superior de stat, 97,6% din activiști absolviseră sau urmau școli și cursuri politice³³.

Pornind de la aceste comandamente, Partidul Comunist Român a înfăptuit și înfăptuiește unitatea și coeziunea rîndurilor sale în primul rînd prin linia sa politică realist fundamentată, atît în problemele interne, cît și în cele internaționale, care corespunde cerințelor obiective ale dezvoltării societății noastre.

Linia politică a partidului, concretizată în programele, directivele și hotărîrile congreselor al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979), al XIII-lea (1984), ale Conferințelor Naționale din 1967, 1972, 1977, 1982 și 1987, precum și ale plenarelor Comitetului Central, jalonează într-o perspectivă clară și unitară activitatea tuturor compartimentelor sociale, îmbină armonios preocupările curente cu cele de perspectivă ale evoluției societății, orientează dezvoltarea accelerată a forțelor de producție, creșterea potențialului economic, dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, perfecționarea organizării și conducerii întregii vieți sociale, formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor, stabilește locul și rolul țării noastre în sistemul diviziunii internaționale a muncii, relațiile politice ale României socialiste.

O importanță majoră pentru întărirea unității rîndurilor partidului are *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, în a cărei fundamentare teoretică o contribuție de inestimabilă valoare a adus secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Programul abordează și soluționează științific, în spirit creator, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, probleme teoretice și practice de mare însemnătate pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare treptată spre comunism, cum sînt : conținutul și trăsăturile societății socialiste multilateral dezvoltate și căile înfăptuirii ei, principiile fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă, procesul dialectic al creșterii rolului conducător al clasei muncitoare în societate, rolul partidului ca forță politică conducătoare a națiunii socialiste, munca și conducerea colectivă, înfăptuirea democrației socialiste în perioada edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și în perspectiva înaintării spre comunism, căile de soluționare a contradicțiilor în socialism, rolul națiunii și evoluția funcțiilor statului în socialism, dialectica raportului național-internațional în construirea noii societăți, principiile relațiilor dintre state, dintre partidele comuniste și muncitorești, democratizarea relațiilor internaționale.

³³ Cu privire la activitatea desfășurată de organele de partid, de stat și organizațiile de masă în anul 1987 pentru înfăptuirea politicii de cadre a partidului. Raport prezentat la Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 martie 1988, în „Scînteia”, anul LVIII, nr. 14 189 din 2 aprilie 1988.

Înșușirea aprofundată de către fiecare membru de partid a ideologiei și politicii partidului, a operei secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este un factor de însemnătate primordială pe planul întăririi unității partidului.

Elemente importante pentru consolidarea unității și coeziunii rîndurilor partidului sînt ampla activitate desfășurată de organele și organizațiile de partid pentru aplicarea și respectarea neabătută a normelor și principiilor prevăzute în statutul partidului, promovarea largă a criticii și autocriticii, a muncii și conducerii colective, intensificarea controlului de partid, perfecționarea stilului și metodelor de muncă ale organelor și organizațiilor de partid.

Preocupîndu-se permanent de dezvoltarea politico-organizatorică a partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, genialul ctitor al României socialiste, conduce cu înțelepciune și clarviziune revoluționară țara spre înaltele piscuri ale civilizației socialiste. Sub permanenta sa orientare, Partidul Comunist Român își îndeplinește cu cinste misiunea de forță politică conducătoare a societății, de centru vital al națiunii noastre, mobilizînd activ pe toți oamenii muncii la programul măreț de înfăptuire a socialismului multilateral dezvoltat și înaintare a patriei noastre spre comunism.

UNIREA ȚĂRILOR ROMÂNEȘTI MOLDOVA ȘI MUNTENIA — OPERĂ A MASELOR LARGI POPULARE

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ

Circumstanțe și primejdii externe mereu acute și concertate au făcut ca românii să poarte o luptă națională practic neconținută și pentru toate marile cauze proprii unei condiții normale a entității de neam : păstrarea ființei naționale, restaurarea deplină a unirii și independenței, participarea pe temeiuri de egalitate și dreptate la raporturile mondiale. Epocile istoriei românești, fără excepție, înregistrează, frecvent, momente de prim-plan ale acestei lupte, care vor deveni apoi resorturi de propulsie a valorilor statornice și coeziunii poporului în edificiul său de viață. Sensurile pe care le îmbracă, articulațiile sociale, amplitudinea și densitatea lor le subliniază într-un chip deosebit ca proiecții și făuriri ale poporului nostru, care a edificat toate valorile materiale și spirituale, toate izbînzile acestor meleaguri. „Poporul însuși — evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului — este cel care și-a făurit prin muncă și luptă baza materială proprie, cultura, limba, viața liberă și a asigurat formarea națiunii române și apoi a statului național unitar român”¹.

Este o trăsătură funciară a istoriei noastre că în centrul tuturor luptelor pe tărîm național, asemenea ridicărilor cu caracter social, s-au aflat, pretutindeni, masele largi. Sînt mase înțelese nu în abstracto, oriunde cu o aceeași alcătuire și configurație, oricînd cu aceleași date de acțiune, ci ca făurarii identității unui popor cu o vechime de mai multe ori milenară, care-și are particularitățile și problematica specifice de evoluție în istorie². Ele formează elementul prin care se transpun și se adevăresc

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 15.

² A se vedea : Vasile Petrișor, Nicolae Rauș, *Masele populare — factor decisiv în pregătirea și desfășurarea revoluției române de la 1848*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 3/1988, p. 27—29.

vechimea și stabilitatea pe pământul strămoșesc, forța de mișcare și de ascensiune a vremurilor, liantul și seva regeneratoare ale neamului, ale națiunii, dar, în același timp, asupra cărora s-au repercutat în primul rînd și în modul cel mai dur efectele nefaste, politice și economice, ale menținerii silite a românilor, timp de veacuri, în cadrul unor granițe nefirești, artificiale, impuse de puterile retrograde străine.

Purtătoare și promotoare ale ansamblului componentelor esențiale — economice-sociale și spirituale — caracteristice unității, începînd cu conștiința apartenenței la unul și același pământ natal ca întîia reprezentare a conștiinței de neam, masele au depus imense eforturi pentru ca valorile unității de fapt să se păstreze întregi și să se dezvolte potrivit cu dezvoltările istoriei, și în aceasta se învederează un însemnat element de progres istoric. Pe temeiul lor, masele largi, știind și simțind în fiecare ceas al istoriei rosturile hotărîtoare ale unirii, s-au îndrumat spre refacerea acesteia prin întreaga lor manifestare — de la creația materială unitară, caracteristică aceleiași colectivități de neam, și pînă la acele bătălii cu arma în mînă, de răsfrîngere europeană, împotriva opresorilor străini, confirmînd generos adevărul că întotdeauna au existat la noi condițiile obiective și subiective interne pentru realizarea unirii național-statale complete. Ceea ce trebuia contracara era forțele externe potrivnice, imperiile și regatele expansioniste înconjurătoare. Așa cum reliefează tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Întreaga istorie demonstrează cu putere că întîrzierea formării Principatelor Române și a statului național român, a națiunii înseși, s-a datorat dominației și stăpînirii străine, iar mai tîrziu exploatarei și asupririi de către cele trei mari imperii — Imperiul otoman, Imperiul țarist și Imperiul austro-ungar”³.

O legătură de fond există, astfel, la români între ideea de unire națională și ideea de mase. Momentul 1859 — unirea țărilor românești Moldova și Muntenia —, solid temei și jalon pe drumul spre reîntregirea națională, o atestă cu prisosință. Prin antecedente, prin fondul politic-programatic care a însoțit lupta pentru izbînda ei și prin înfăptuire, ea este opera celor mai largi forțe sociale ale poporului, expresia însăși a națiunii, din care și-au tras seva actele politice ale militanților unioniști. De altminteri, Unirea Principatelor s-a fixat în istorie prin identitatea atît de magistral definită de Mihail Kogălniceanu : „Unirea e actul energic al întregii națiuni române... Unirea națiunea a făcut-o”⁴.

Terenul pe care a avut a acționa mișcarea unionistă a momentului 1859 a fost cel politic-diplomatic, marcat de conservatorismul puterilor europene, unele dintre ele fățiș potrivnice unirii național-statale. Masele populare au învederat o capacitate excepțională de a purta cu succes lupta și pe un asemenea teren, consacrînd în analele istoriei europene realitatea înfăptuirii principiului naționalităților — proclamat ca element programatic central al revoluției de la 1848 — prin opera lor. Ele au dovedit

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 16.

⁴ Mihail Kogălniceanu, *Discurs în Adunarea României*, în „Monitorul oficial” (supliment), nr. 56/1863.

un acut simț al evenimentelor, o mare suplețe și luciditate politice, încât au putut fi zădărnicate, rînd pe rînd, manevrele puterilor care, în numele rearanjării perpetue a unui așa-zis „echilibru european“, dictau și împărțeau pe continent.

Această luciditate politică era manifestarea specifică, în condițiile date, a lucidității în fața vieții, a luării-aminte și dreptei cumpăniri a lucrurilor și întîmplărilor, care au însoțit existența lor prin vremuri, venind din aplecarea funciară asupra realului, a concretului istoric. Faptul trimite nemijlocit la țărănime, epoci în șir forța de bază în cadrul maselor poporului român, reazemul și țiitorul țării. Condiția apăsătoare a vieții materiale, rînduilele politice injuste din interior, împrejurarile externe totdeauna puțin priincioase ale acestor meleaguri, toate decantînd, pe parcursul îndelungatei sale existențe în istorie, o experiență substanțială — politică, socială, filosofică, morală — s-au transpus în acea stare de veghe înăuntrul țării și la hotare, în acea înțelepciune populară care a uimit și uimește prin adîncimea și limpezimea ei. Cum, pe drept cuvînt, s-a observat, în cultura noastră populară se identifică viziuni fundamentale despre lume și viață la care puțini ajung ⁵.

Țăranul român, precum se știe, a trebuit să se confrunte cu cele mai felurite date ale realului cotidian, universul său fiind unul de generală cuprindere. De aici necesitatea resimțită de a pătrunde, de a tîlmăci orice era esențial din ceea ce observa despre lume și viață, de a avea anume întemeieri pentru a se exercita ca om al condiției sale. Apoi, în cursul aceleiași vieți, el era nevoit, deopotrivă, să practice, de la un capăt la altul, îndeletniciri agricole și păstorești, să construiască edificiile gospodăriei proprii, să-și confecționeze uneltele și îmbrăcămintea etc. Viața îi cerea „să știe“ a proceda în totul și în toate, deci să păstreze tot ceea ce era prețios în făptuire și în cuget. Așa a fost, îndeobște, în spiritualitatea populară, din care nimic esențial nu s-a pierdut pe drum. De la generație la generație, a avut loc un proces de *transmisie integrală* și de *recepție integrală*, în care elementele de noutate, de creație erau implicate. Același curs a urmat gîndirea pe tărîm politic-social. Întrucît marile chestiuni cu caracter economic-social și național erau permanent actuale și presante, această gîndire și-a păstrat valorile și a adăugat, cărămidă cu cărămidă, reprezentări noi la edificiul ideatic popular, de expresie revoluționară și democratică.

Antecedentele și pașii succesivi se intuiesc în altitudinea valorilor germinate de satul românesc într-un cadru numai aparent static. Considerațiile de-a dreptul senzaționale ale „elitei“ țăranilor la întrebări privind, de pildă, spațiul, timpul, cauzalitatea ⁶ sau descoperirile de excepție în matematică, în fizică, „redescoperite“ azi și patentate pretențios pe diferite meridiane, trimit în mod necesar la căutări și încercări premergătoare, la cuceriri progresive, care fac din marile piscuri atinse niveluri la îndemînă, obișnuințe ale cunoașterii în lumea satului, fără a se simți numai decît că ar fi în cauză performanțe.

Departate, așadar, de a fi latentă, inertă, țărănimea s-a vădit o prezență trează și ageră în miezul realităților, demonstrînd spirit de pătrundere și responsabilitate față de soarta ei și a țării, elemente de con-

⁵ Adrian Fochi, *Valori ale culturii populare românești*, vol. 1—2, Editura Minerva, București, 1987—1988.

⁶ A se vedea: Ernest Bernea, *Cădre ale gîndirii populare românești*, Editura Cartea românească, București, 1985, p. 240, 241, 217 ș.a.

știință politică, potrivit cu orizonturile vremurilor, cu un cuvînt, capacitate de adecvare la istorie. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „țărănimea noastră a demonstrat, secole de-a rîndul, înaltul ei spirit de răspundere și de sacrificiu”⁷, și aceasta este expresia de fapt a conștiinței sale politice. O atare dimensiune se va confirma și se va exprima cu o forță expresă în cele trei revoluții naționale și sociale din epoca modernă a istoriei românești — de la 1784, 1821 și 1848. Lucrătorii ogoarelor, împreună cu lucrătorii orașelor, cărora țărănimea le este leagăn de formare, a fost elementul de bază al maselor largi ridicate la acțiune politică și socială în cadrul acestor revoluții, al procesului de continuă revoluționare a poporului român în epoca modernă. În primul rînd prin țărănime și prin muncitorime, aflată într-un viu proces de evoluție și dezvoltare ca clasă, țelul Unirii avea să fie promovat de la viziunea revoluției române din 1848, care l-a așezat în centrul programului ei unitar, ceea ce a făcut ca această revoluție să continue, de fapt, în latura națională. Întîia ei înfăptuire practică a fost Unirea de la 1859, pe care Nicolae Bălcescu o preconizase, întemeiat tocmai pe mase, ca „o revoluție pentru unitatea națională”⁸.

Pe fundalul politic animat de revoluția din 1848, lupta unionistă a maselor a cunoscut o fază nouă în împrejurările în care Congresul de la Paris din 1856 al puterilor europene, care tranșa restabilirea „echilibrului european” după războiul Crimeii, a adus cauza românilor din Moldova și Muntenia în planul european de interes. Întrucît respectivele puteri n-au putut ajunge la un consens în privința viitorului statut politic al celor două Principate, au decis să consulte populația de aici, ceea ce a dat posibilitate poporului român să se rostească în legătură cu organizarea național-statală viitoare. Ideea unirii domina acum centrul vieții politice și sociale a celor două țări românești de dincoace de Carpați. Întreaga națiune era conectată la unul și același țel politic național, ilustrînd adevărul că, la români, consensul național de acțiune s-a înfăptuit și a funcționat nu numai în condiții de acute primejdii externe, ci ori de cîte ori istoria, în mersul ei, a cerut-o. Acest consens unionist a fost, în primul rînd, unul de masă. Grigore Serurie îl va defini, în substanța lui, scriindu-i lui A.G. Golescu, în martie 1857, că „din partea țăranilor plugari, a meseriașilor și a comersanților români, după ce li s-a explicat programa națională, n-a fost decît un consintiment unanim în toată cuprinderea ei” (subl.ns.)⁹.

O adevărată bătălie pentru materializarea Unirii se va desfășura, prin viu grai și prin scris, pe cuprinsul țărilor românești Moldova și Muntenia. Radu Rosetti va surprinde aceasta, făcînd încheierea că „Lupta pentru Unire a fost, după revoluția de la 1848, a doua mișcare la care au luat parte clasele națiunii... Ideea unirii pătrundea pînă în straturile cele mai apropiate de țărănime: funcționarii mici, negustorii, răzeșii, preoții, învățătorii și chiar slugile boierești erau însuflețite de Unire și tîriți în luptă, împinși de un avînt irezistibil”¹⁰.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 116.

⁸ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență. Scrisori. Memorii. Adrese. Documente. Note și materiale*. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 277.

⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*. Vol. III. *Correspondența politică (1855—1859)*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963, p. 227.

¹⁰ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țărani*, București, 1907, p. 281—282.

Dacă toate clasele societății românești, cu excepția unei infime părți a mării boierimi, se pronunțau pentru Unire, forța motrice principală a luptei pentru cauza acesteia au fost, în toate etapele ei, masele populare, care, mobilizate de tribunii unioniști, au acționat energic pentru înfăptuirea ei. La orașe, acestea erau constituite din lucrători ai atelierelor și manufacturilor, meșteșugari, pături sărace ale cartierelor, mici negustori, târgoveți, intelectuali și funcționari. Atașate idealurilor naționale ale întregului popor, masele orășenești, cu deosebire din capitalele celor două țări românești, aveau să împlinească, în perioada de pregătire și în cursul înfăptuirii actului Unirii, un rol deosebit, manifestându-se ca forță unionistă de prim-plan. „Toate izvoarele istorice ale timpului — constată Lucrețiu Pătrășcanu — arată rolul determinant pe care populația orășenească — mai ales cea bucureșteană — l-a jucat în actul Unirii”¹¹.

Țărănimea, care forma cea mai mare parte a populației celor două Principate, a pus întreaga ei energie în serviciul idealului național. Cu toate supliciile îndurate din partea boierimii, a rinduieilor feudale din agricultură, a dominațiilor străine, ea a participat nemijlocit, ca forță socială de bază, la toate momentele principale care au condus la Unire.

Atît masele orășenești, cît și cele țărănești concepeau înfăptuirea dezideratului național în conexiunea lui cu dezideratele sociale, văzînd în Unire un pas hotărîtor spre ușurarea vieții, a stării lor materiale, spre asigurarea de libertăți democratice, practic spre regenerarea socială și politică a societății românești. Paul Bataillard avea să sesizeze, de pildă, că, pentru moldo-valahi, Unirea formează „semnalul, înțeles de toți, că ora înnoirii a sosit ; și acest instinct este drept ; căci unirea nu se poate realiza fără o schimbare generală a oamenilor și lucrurilor”¹². Pentru ei, „orice renaștere în viitor depinde de unire”¹³. Cît privește masele țărănești, acestea sperau ca, prin Unire, să se elibereze de sub jugul strivitor al clăcii și să redevină stăpîni ai pămîntului pe care-l munceau și care le fusese răpit de boieri în decursul veacurilor. Foarte sugestiv va semnala corelarea funcției sociale și politice a luptei țărănimii Lucrețiu Pătrășcanu : „Fără doar și poate că, în mintea ei, țărănimea lega chestiunea Unirii de chestiunea propriei descătușări”¹⁴.

Eficiența acțiunii de masă pentru Unire a crescut odată cu exprimarea ei într-un cadru sistematic, organizat. Acest cadru aveau să-l reprezinte, mai întîi, comitetele unioniste, constituite identic și în Moldova, și în Muntenia. În mai 1856 au luat ființă, la Iași și la București, Comitete Centrale ale Unirii, după care, în martie 1857, au fost organizate, în toate județele, comitete unioniste locale, care cooperau îndeaproape. În acest cadru organizat au avut loc, pretutindeni, ample întruniri, cu par-

¹¹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 231.

¹² Paul Bataillard, *Premier point de la question d'Orient. Les Principautés de Moldavie et de Valachie devant le Congrès, în România la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Texte străine*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 47.

¹³ *Ibidem*, p. 45.

¹⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 232.

ticiparea maselor de orașeni și săteni ¹⁵, care au adoptat adeziuni ferme la Unire, veritabile manifestări plebiscitare, menite a convinge puterile europene de soliditatea și de unanimitatea dezideratului național românesc. Remarcînd fenomenul, „La Correspondance Prussienne” va relata, cu referire la Moldova, că „În toate orașele provinciei se țin întruniri, se semnează documente numite acte naționale, sînt desemnate comitete” ¹⁶.

Campania cea mai febrilă, atît în Moldova, cît și în Muntenia, avea loc la sate. Prin lupta ei, țărănimia a fost aceea care, mai ales în județe, a conferit, precumpănitor, un caracter de masă mișcării unioniste. „Să aruncăm numai o singură ochire asupra țaranului din ambele Principate și o să ne încredințăm că unirea politică nici nu ar mai trebui votată în sinul Divanurilor ad-hoc — conchidea „Steaua Dunării” —. Unirea este, firește, întipărită în masa identică a poporului român din Moldova și Țara Românească” ¹⁷. Același ziar, făcîndu-se purtătorul de cuvînt al unuia din milioanele de țărani români care doreau cu toată ardoarea Unirea, acredita că atunci „cînd vom fi chemați a ne rosti opinia noastră... negreșit că Unirea Principatelor va răsuna în glasul obștei. Unirea Principatelor se va striga de țaranul plugar și, din treaptă în treaptă, va răsuna glasul Unirii din toate inimile patriotice, în toate unghiurile țării” ¹⁸.

Comitetele unioniste, care instituționalizau, ca să spunem așa, ridicarea pregnant populară pentru Unire din Principate, au prefigurat și au pregătit în linie directă momentul imediat următor al luptei unioniste de masă — mișcarea electorală pentru Adunările ad-hoc. De altfel, în atmosfera creată de activitatea comitetelor unioniste aveau să se afirme din lumea satelor o seamă de fruntași unioniști, în același timp purtători ai năzuințelor sociale ale țărănimii, cu mare putere de înrîurire a maselor de lucrători ai ogoarelor, unii dintre ei devenind deputați ai țăranilor în Adunările ad-hoc ¹⁹.

Prin intermediul comitetelor unioniste, gîndirea politică despre Unire și-a afirmat pregnant substanța populară. Bunăoară, în adresa de adeziune la Unire a Comitetului unionist din Bacău, trimisă la Iași la 8/20 iunie 1856, se arăta că, „venind vremea a vorbi și noi pentru binele țării noastre, a ne arăta dorințele unui viitor mai bun, ne-am strîns acum într-un cuget și gîndire și, dezbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice, toți ne-am hotărît din suflet pentru Unirea Principatelor și iarăși pentru Unirea Principatelor ! Dorim această Unire din sufletul nostru și o întărim” ²⁰. Comitetul unionist din Dorohoi declara, în actul de adeziune adoptat în adunarea din 10/22 iunie 1856, că „Una din cele dintîi dorințe a ținutașilor din districtul Dorohoiului..., pînă la cel de pe urmă locuitor român, este întrunirea Prin-

¹⁵ *Acte și documente relative la istoria renașterii României* (în continuare : *Acte și documente...*). Publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, Tipografia Carol Göbl, București, 1889, p. 547—616.

¹⁶ Apud : Gheorghe Platon, *Lupta românilor pentru unitate națională. Ecouri în presa europeană (1855—1859)*, Editura Junimea, Iași, 1974, p. 19.

¹⁷ „Steaua Dunării”, anul II, nr. 48 din 21 iulie/2 august 1856.

¹⁸ „Steaua Dunării”, anul II, nr. 39 din 28 iunie/10 iulie 1856.

¹⁹ Constantin Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României (sec. XIX)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 239—240.

²⁰ *Acte și documente...*, vol. III, p. 542.

cipatelor”²¹. Locuitorii ținutului Putna și ai orașului Focșani afirmă, la 6/18 iunie 1856, dorința lor fierbinte pentru „Unirea ambelor Principate, Valahia și Moldova, într-un singur stat, sub numire de România” și cu o „Constituție liberă, potrivită cu trebuințele țării, și o Adunare Obștească compusă din deputați aleși liber din toate clasele”²².

Pe temeiul exprimării unanime, prin comitetele unioniste, a dezi-
deratului de unire al locuitorilor Moldovei, Mihail Kogălniceanu îl în-
credința pe C.A. Rosetti, într-o scrisoare datată 18/30 mai 1856 : „pot
să vă asigur, fără exagerare, că, în afară de câțiva candidați la domnie
sau la cămăcămie, toată națiunea este pentru Unire... În ceea ce pri-
vește Unirea nu există decît o singură voce”²³. Tot asemenea, Dimitrie
Rallet îl înștiința din Iași pe Ion Ghica, la 17/29 iunie 1856 : „Lucrăm
pentru Unire, precum vei fi știind-o... Ținuturile la noi se pronunță în fa-
voarea Unirii”²⁴. În fața curentului general unionist din Moldova, „Mo-
niteur de Paris”, într-o corespondență din Principate, comunica, textual,
că aici „toți... își exprimă această dorință și toți sînt de acord că provin-
cia nu poate trăi îmbucătățită și închisă între bariere”²⁵.

Fenomenul a fost același în Muntenia. „Un Comitet Central [al
Unirii] s-a făcut la București — îi scria Gr. Ioranu lui Mihail Kogălni-
ceanu la 24 iulie/5 august 1856 — ...Bucureștii s-a ținut cu comitete ce
sînt dirijate de Comitetul Central. Același lucru s-a făcut mai prin
toate districtele”²⁶. Peste tot s-au ținut întruniri, au fost alcătuite me-
morii prounioniste, acoperite de numeroase semnături²⁷. Craiovenii „ți-
neau aproape zilnic mitinguri”, în cadrul cărora erau alcătuite „petiții
pentru Unire”²⁸. Într-un asemenea document se argumenta că unirea
celor două Principate sub un guvern unic era „întîia nevoie și cea mai
arzătoare dorință a României”²⁹.

Toate aceste acte și manifestări indicau că poporul român înțe-
legea însemnătatea momentului, simțea apropierea înfăptuirii Unirii și
acționa în consecință. „Aceeși convingere adîncă a solemnității și im-
portanței momentului — explică A.D. Xenopol — inspira întregului po-
por pe de o parte o înțelepciune și o moderație în purtare vrednică de
mirare, iar pe de altă parte o statornicie în voință și o dibăcie în alegerea
mijloacelor”³⁰.

Manifestarea consensului național general pentru Unire a cunoscut
o nouă intensitate prin Adunările ad-hoc³¹, a căror convocare, în fiecare

²¹ *Ibidem*, p. 546.

²² *Ibidem*, p. 582.

²³ Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dimitrie Brătianu. Acte și scrisori din peri-
oada 1840—1850*, vol. II, București, 1934, p. 97.

²⁴ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 109—110.

²⁵ *Acte și documente...*, vol. III, p. 618.

²⁶ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 123.

²⁷ George Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii
Golești*, vol. IV, Imprimeria Națională, București, 1939, p. 171.

²⁸ Vasile Maciu, *Organizarea mișcării pentru Unire în anii 1855—1857 în Mol-
dova și Țara Românească*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XII, nr. 1/1959, p. 64.

²⁹ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*. Vol. V. Publicate
de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, Tipografia Carol
Göbl, București, 1890, p. 965.

³⁰ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a II-a, vol. XII,
Editura Cartea românească, București, 1936, p. 230.

³¹ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Edi-
tura politică, București, 1979, p. 158—168.

Principat, a fost prevăzută prin Tratatul de la Paris din primăvara anului 1856 al puterilor europene. Dar această măsură de ordin extern a fost numai „ocazia“, cum s-ar fi rostit Nicolae Bălcescu, iar nu cauza Unirii. Ea a prilejuit o nouă acreditare de natură plebiscitară a voinței de Unire a românilor. Adunările ad-hoc, reunind reprezentanți ai tuturor claselor sociale, erau autentice forumuri naționale și democratice de atestare și promovare a dezideratului poporului român. Hotărârile acestor parlamente reprezentative, constituite legal și pe temeiuri de masă — unice în Europa timpului —, aveau valabilitatea și semnificația hotărârilor țării. Armand Levy le denumește „singurele glasuri legale ale țării“³². În același timp, ele se constituiau în cea mai reprezentativă formă instituțională de manifestare politică la scară națională a forței sociale de bază din cadrul maselor poporului român — țărănimea. Aceasta a și generat o mai accentuată radicalizare a viziunii ei în domeniul social. „În cursul verii 1858 — notează Radu Rosetti —, s-a făcut o schimbare uimitoare în mintea săteanului... încredințat că o schimbare se pregătește pentru el și că puterea boierilor se sfârșește“³³.

Declanșarea campaniei pentru alegerea deputaților în Adunările ad-hoc a condus la dezvoltarea formelor organizate ale mișcării unioniste. În ambele Principate s-au constituit comitete electorale ale Unirii și cluburi unioniste, care au lucrat în strânsă legătură cu Comitetele Centrale ale Unirii. Ele au desfășurat o activitate asiduă pentru pregătirea alegerilor anunțate și au depus toate strădaniile în apărarea intereselor celor pe care îi reprezentau în problemele viitoarei organizări politice și sociale ce se profila³⁴. După publicarea, în Muntenia și Moldova, a firmanului de convocare a Adunărilor ad-hoc, redactat de reprezentanții puterilor europene și după sosirea în Principate a comisarilor acestor puteri — scrie Urhási György —, „S-au constituit la București, Iași și în alte localități cluburi politice și comitete electorale, care au început să activeze cu atîta ardoare cum numai în țările parlamentare europene poate fi văzut“³⁵.

Cursul spre convocarea Adunărilor ad-hoc avea să înregistreze în Moldova un moment de o extremă tensiune. Cum se știe, firmanul puterilor europene din ianuarie 1857 prevedea un termen de 30 de zile între publicarea listelor electorale și momentul alegerilor. Caimacamul Nicolae Vogoride, inspirat și sprijinit din afară, a scurtat, însă, arbitrar, acest termen la 15 zile. Ca urmare, cererile de revizuire a listelor electorale au fost respinse cu sutele și miile. Or, aceste liste, alcătuite în atare condiții, constituiau o încălcare flagrantă a Tratatului de la Paris, care prevedea ca Adunările ad-hoc să realizeze o reprezentare cît mai fidelă a tuturor claselor societății românești. „Prin forță și prin fraudă — scrie T.W. Riker —, Divanul din Moldova trebuia astfel constituit încît să voteze categoric împotriva Unirii. În acest caz, rezultatele din Muntenia (care dacă s-ar fi dat în același timp și ar fi fost favorabile

³² Armand Levy, *Les Principautés roumaines et l'Empire ottoman*, în *Români la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*, vol. III, p. 114.

³³ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 283.

³⁴ Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859), p. 171.

³⁵ Urhási György, *Világkrónika. Népszere éléadása az 1856 november elejétől 1857, novemb. elejéig történt nevezetesebb eseményeknek* [Cronică mondială. Prezentarea populară a evenimentelor istorice mai însemnate petrecute de la 1 noiembrie 1856 pînă la 1 noiembrie 1857], Kiadja Heckenast, Pesta, 1858, p. 5.

Unirii ar fi putut înfrîuri voturile din Moldova) erau vădit fără însemnătate”³⁶.

În această situație, masele largi și-au ridicat pretutindeni glasul de indignare. Protestele au început să curgă din toate părțile și din toate mediile societății — intelectualitate, țărănime, tîrgoveți, cler³⁷. A fost, practic, cea mai energică manifestare a puterii de voință a poporului român în întreaga sa luptă unionistă³⁸. Reacția maselor în fața falsului electoral care se pregătea și-a găsit expresia sintetică în protestul colectiv înaintat la 8/20 iunie 1857 de către patrioții moldoveni Comisiei europene întrunite la București³⁹.

Caimacamul Vogoride, manipulat de puteri contrare Unirii, a trecut, însă, la 7/19 iulie 1857, la organizarea de alegeri pe bază de liste măsluite de la un capăt la altul. Au fost luate măsuri excepționale, iar teroarea s-a înăsprit. Dar poporul nu s-a lăsat intimidat și, manifestîndu-și sentimentele unioniste, a răspuns manevrei caimacamului prin abținerea generală de la vot a alegătorilor⁴⁰. „Lipsa de la alegeri a mării majorități a cetățenilor — observă T.W. Riker — era un comentariu ridicol în privința mijloacelor folosite pentru obținerea voturilor acestei provincii. Ca mijloc de înregistrare a dorințelor Moldovei, plebiscitul era o farsă”⁴¹. Au luat parte la vot — cum va nota Radu Rosetti — „numai un număr ridicol de restrîns de alegători”⁴².

Alegerile din iulie 1857 au fost, cum era de așteptat, o mistificare. Falsificarea lor a avut ca urmare o uriașă reacție a maselor, iar pe plan extern o vădită încordare politică între puterile europene, care, în cele din urmă, s-au văzut în situația de a le anula. Noi alegeri au fost organizate în Moldova la 29 august/10 septembrie 1857. Ele s-au desfășurat sub semnul afirmării depline a voinței unioniste a maselor, care, fapt fișec, au triumfat. Printre aleșii în Adunarea ad-hoc a Moldovei s-au aflat cei mai proeminenți fruntași ai Partidei Naționale : Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Manole Costache Epureanu, Constantin Hurmuzaki, Vasile Mălinescu ș.a.⁴³. La rîndul lor, masele țărănimii au mers la alegeri pătrunse de un mare entuziasm, scandînd, potrivit mențiunii lui Scarlat Vărnăv, „Vivat Unirea, că a reînviat nația română”⁴⁴. Ele au ales în Adunarea ad-hoc oameni de nădejde, hotărîți fără rezerve pentru Unire, ca și pentru revendicările legitime ale muncitorilor ogoarelor : Dănilă Bălan, Dumitru Savin, Simion Stanciu, Toader sin Pavel a Ioanei, Constandin Ostahi, Ioan Levărdă, Ioan a Babei, Ion Roată, Vasile Bălaș, Răducanu Sava, Vasile Stan, Io-

³⁶ T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale. 1856—1866*. Cu un cuvînt înainte de generalul Radu Rosetti, București, 1940, p. 143.

³⁷ *Documente privind Unirea Principatelor*. Vol. I. *Documente interne. 1854—1857*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961, p. 52, 56—58, 61.

³⁸ A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XII, p. 259.

³⁹ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*. Vol. IV. Publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, Tipografia Carol Göbl, București, 1889, p. 905—912.

⁴⁰ *Acte și documente...*, vol. V, p. 247.

⁴¹ T. W. Riker, *op. cit.*, p. 164.

⁴² Radu Rosetti, *Amintiri din copilărie*, Cultura românească, București, 1925, p. 104.

⁴³ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. I, p. 202—239.

⁴⁴ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XVIII, București, 1910, p. 6.

niță Olariu, Pandelache Croitoru, Ioan Roșca, Dumitru Vasiliev Ramov⁴⁵.

Ca și în Moldova, alegerile din Muntenia, desfășurate la 7/19 septembrie 1857, au înregistrat succesul unionist deplin. În rândul celor aleși deputați s-au aflat — fapt elocvent — militanți ai revoluției române de la 1848, printre care Gheorghe Magheru, C.A. Rosetti, Ștefan Golescu, A.G. Golescu-Negru, Nicolae Pleșoianu, Nicolae Golescu, Grigore Serurie, C.D. Aricescu, Scarlat Turnavitu⁴⁶. Țărănimea munteană a trimis în Adunarea ad-hoc, ca și cea moldoveană, pe cei mai demni reprezentanți ai săi: Tănase Constantin, Ioan Roateș, Nicolae Mazilu, Marin Pircălăbescu, Stan Panait, Stroe Ivașcu, Mircea Mălăeru, Ene Cojocar, Ioan Roibu, Stancu Stănică, Costache Moglan, Stamate Bodorăscu, Preda Cernat, Tică Ioan, Teodosie Mugescu, Stoica Cojocar, Gheorghe Lupescu⁴⁷.

Compoziția unionistă a Adunărilor ad-hoc a însemnat o categorică afirmare în fața puterilor europene a dorinței naționale a poporului român. A.D. Xenopol, evocând semnificația victoriei unioniste în alegeri, scrie că „Epoca Unirii este, fără îndoială, cea mai mare din întregul trecut al poporului român, pentru că este ilustrată nu printr-o marcantă individualitate, ci prin o înlănțuire a întregului popor la nivelul unei mari idei”⁴⁸.

Adunările ad-hoc și-au deschis lucrările într-un cadru solemn, marcat de entuziasmul general al maselor, în zilele de duminică 22 septembrie/4 octombrie 1857 la Iași și, respectiv, duminică 29 septembrie/11 octombrie 1857, la București. Problematika abordată — reală și de interes fundamental imediat și de perspectivă pentru condiția și destinul națiunii române, iar în planul social de extremă stringență și însemnată pentru o imensă parte a populației țării, respectiv pentru masa țăranimii —, spiritul profund responsabil al dezbaterilor, conceperea țelului național — a Unirii, deci — în legătură nedespărțită cu aspirațiile sociale ale maselor, în mod expres ale țăranimii, poziția revoluționară afirmată în cadrul lucrărilor, prin deputații țăranilor și prin militanții care se aflaseră în fruntea revoluției române de la 1848, au făcut din aceste forumuri naționale instituții profund originale pe eșichierul politic al țării, cu antecedente în tradiția democratică a organizării vieții poporului nostru, și, mai mult, singurele de acest gen în Europa de la mijlocul veacului. Ele au demonstrat, prin toate aceste valori, pe care le-au exprimat deschis, voința și capacitatea poporului român de a găsi la momentul necesar formele adecvate abordării eficace, revoluționare a problemelor și aspirațiilor sale fundamentale, de a ști, deci, când și unde să se așeze în istorie, maturitatea sa politică în proiectarea și organizarea vieții național-statale proprii și în manifestarea clară și demnă a aspirațiilor sale politice înaintea Europei. „L'indépendance Belge” va observa, cu multă subtilitate, într-un articol publicat la 24 octombrie 1857, că „Dorințele Divanurilor nu au nimic irealizabil, iar clarul deliberărilor... dovedește că Europa este pusă în fața unui popor însuflețit de un spirit pe cât de

⁴⁵ *Acte și documente...*, vol. V, p. 611.

⁴⁶ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. I, p. 525—549.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 538—652.

⁴⁸ A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. XII, p. 230.

liberal pe atât de tradiționalist și care este matur pentru a se conduce singur“⁴⁹.

Au făcut mult, în această privință, mandatarii țărănimii în Adunările ad-hoc, care au avut o poziție exemplară, prin marea ei suplețe și precizie⁵⁰, prin înălțimea orientărilor de la care au conceput și au abordat problematica politică la ordinea zilei. Totdeauna, ei au votat unitar, în bloc, onorînd mandatul cu adevărat social care le fusese încredințat. Ținuta demnă, spiritul lor înnoitor, revoluționar și democratic, se alimentau permanent de la masele largi ale țării, care au format un adevărat fundal și stimul pentru împlinirea menirii Adunărilor ad-hoc. În București, bunăoară, deschiderea solemnă a Adunării ad-hoc a fost marcată de masiva prezență a locuitorilor Capitalei, care acreditau astfel adeziunea lor la cauza Unirii. Ziarul „Românul“ avea să remarce, ca înțitiul fapt demn de semnalat, „mulțimea ce era pe dealul Mitropoliei. Cerul era înnourat și o ploaie mărunțică cădea din cînd în cînd, dar popoul român nu se sfii nici de nori, nici de ploaie și stătu necurmat în cea mai mare liniște și cucernicie spre a sfinți cu prezența lui ziua aceasta“⁵¹.

Este de remarcat că, în amîndouă țările românești Moldova și Muntenia, Adunările ad-hoc au avut aceeași compoziție larg reprezentativă pentru structura societății românești de atunci, că au adoptat, punct cu punct, hotărîri identice, fără să fi fost perfectată, în prealabil, o corelare a activității lor. Cele două istorice ședințe ale deputaților moldoveni și munteni, care au adoptat documentele unioniste de bază, s-au ținut la distanță de numai o zi. Adunarea ad-hoc de la Iași a avut loc la 7/19 octombrie 1857 și a exprimat în termeni indiscutabili voința unirii celor două Principate. Moldovenilor le-a aparținut, astfel, inițiativa parlamentară în planul Unirii, prefigurînd inițiativa alegerii, la 5/17 ianuarie 1859, a viitorului domnitor al României Unite. Prin glasul lui Mihail Kogălniceanu, militant de seamă al revoluției de la 1848, deputații declarau, în Propunerea prezentată : „Adunarea ad-hoc a Moldovei, pășind pe calea ce i s-a prescris de către Tratatul de Paris, adică începînd a rosti dorințele țării... în toată curățenia cugetului, neavînd în privire decît drepturile și folosul nației române, declară că cele întii, cele mai mari, mai generale și mai naționale dorinți ale țării sunt : 1. Respectarea drepturilor Principatelor și, îndeosebi, a autonomiei lor în cuprinderea vechilor Capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634 ; 2. Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România ; 3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării ; 4. Neutralitatea pămîntului Principatelor ; 5. Puterea legiuitoare încredințată unei obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele nației“⁵².

Imediat după ce s-a aflat de votarea documentului din 7/19 octombrie la Iași, în Adunarea ad-hoc din București s-a propus să se trimită o scrisoare „fraților noștri moldoveni, spre a-i felicita de inițiativa ce au luat și a le face cunoscut că, urmînd și noi calea ce ei ne-au arătat, nu

⁴⁹ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 262.

⁵⁰ *Rotul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, p. 224.

⁵¹ *Acte și documente...*, vol. V, p. 905.

⁵² *Acte și documente relative la istoria renașterii României*. Vol. VI. Partea a II-a. Publicate de Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, Tipografia Carol Göbl, București, 1896, p. 63—64.

vom mai fi în viitor decât un singur trup, precum furăm, și vom fi un singur suflet”⁵³. În același document se accentua că „Unirea de acum va fi steaua vieții noastre și, plini de încredere într-însa, să strigăm împreună : *Trăiască România, una și nedespărțită*”⁵⁴.

La rîndul ei, Adunarea ad-hoc de la Iași „a primit cu sufletească bucurie adresa de felicitare cu care Adunarea din țara suroră a binevoit a o onora”. „Vom fi o nație — scriau deputații Moldovei —, căci, pătrunși de însemnătatea chemării noastre, ne-am rostit, în 7 și 9 octombrie, cu voi împreună, dorințele și nevoile în toată liniștea... Dispară de acum hotările dintre țările surori, precum s-au stins orice simțiri de desbinare dintre inimile adevăraților fii tot ai aceleiași mume !... Să trăiască România una și fericită !”⁵⁵.

Același conținut a avut documentul adoptat în unanimitate de Adunarea ad-hoc din București în ședința sa din 8/20 octombrie 1857, care s-au unit în principiu cu următoarele patru puncte: „1. Cheazăluirea autonomiei și a drepturilor noastre internaționale, după cum sînt hotărîte amîndouă prin Capitulațiile din anii 1393, 1460 și 1513, încheiate între țările române cu Înalta Poartă suzerană, precum și neutralitatea teritoriului moldo-român ; 2. Unirea țărilor România și Moldova într-un singur stat și sub un singur guvern ; 3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei, ai căruia moștenitori născuți în țară am dori să fie crescuți în religia țarei ; 4. Guvern constituțional reprezentativ și, după datinile cele vechi, o singură Adunare Obștească, care va fi întocmită pe bază electorală largă, încît să reprezinte interesele generale ale populației române”⁵⁶.

Nu numai că cele două Adunări ad-hoc au adoptat, în genere, aceleași mari puncte programatice, dar chiar ordinea lor și, foarte adesea, formulările înseși sînt identice sau foarte apropiate, expresie a gîndirii naționale unice a aceluiași popor. Mai mult, în fiecare din cele două documente votate, se exprima o poziție general românească, se pleda pentru cauza națiunii române îndeobște. În propunerea Adunării ad-hoc a Moldovei se cerea „respectarea drepturilor Principatelor și, îndeosebi, a autonomiei lor”, se evocau „interesele nației”, iar în Procesul-verbal al Adunării ad-hoc a Munteniei, citit de C.A. Rosetti, erau menționate „țările române”, „teritoriul moldo-român”, „interesele generale ale populației române”.

Expresie a problematicei și năzuințelor maselor de lucrători ai ogoarelor, amîndouă Adunările ad-hoc au abordat, prin deputații țărănimii, chestiunea economică-socială de bază a societății românești, care era chestiunea țărănească, mijlocind astfel ideea relației de reciprocă determinare între datul național și cel social. Era o continuare pe un nou plan și în noi condiții a tradiției aducerii acestei probleme în prim-planul vieții politice naționale în mari momente revoluționare ale istoriei noastre. Așa au fost, în epoca modernă, revoluțiile de la 1784 și 1821, iar apoi marea lor sinteză — revoluția de la 1848 —, care, în Muntenia, a instituit dezbaterea ei națională prin Comisia proprietății, alcătuită pe bază de paritate din reprezentanți ai țărănimii și ai boierimii. Sub raport social,

⁵³ *Ibidem*, partea a II-a, p. 44.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 180—181.

⁵⁵ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1912, p. 406—407.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 450.

Comisia proprietății, dominată de spiritul radical al militanților revoluționari și al maselor țărănimii, care își rosteau viguros și ferm poziția prin mandatarii lor, prefigurează în linie directă și la un nivel superior debaterile sociale din Adunările ad-hoc. Este simptomatic, de altfel, că unii reprezentanți ai țărănimii muntene în Comisia proprietății, cum a fost, de pildă, Ene Cojocaru, aveau să devină, la 1857, deputați în Adunarea ad-hoc, pledînd de pe aceleași temeuri de continuitate revoluționară cauza socială a maselor țărănești.

De la tribuna Adunării ad-hoc a Moldovei, prin Propunerea adresată de Ion Roată, Simion Stanciu și alți deputați pontasi, în ședința din 26 octombrie/7 noiembrie 1857, au fost aduse înaintea obștei țării idei și realități majore ale satelor: „Că pînă în ziua de astăzi toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse și noi mai nici de unele bunuri ale țării nu ne-am îndulcit, iară alții, fără să fie supuși la nici o povară, de toată mana țării s-au bucurat”⁵⁷. Deputații pontasi au pus în termeni decizi chestiunea raporturilor dintre proprietari și săteni, cerînd înlăturarea clăcii și împrumutarea maselor țărănimii: „Apoi suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorința cea mai mare... este *căderea boierescului*. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care sîntem, vroim să ne răscumpărăm, să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai țării”⁵⁸.

Țărănimea a expus, prin deputații ei, și revendicarea politică a dreptului de a trimite în supremul for reprezentativ al țării propriii reprezentanți, care să le apere interesele în fața boierimii: „Să fie, deci, o Adunare obștească, unde să avem și noi oamenii noștri, să se ceară și să se dezbată drepturile boierilor și drepturile noastre”⁵⁹. Este cel mai important document al revendicărilor sociale și politice țărănești din timpul frământatelor evenimente ale luptei pentru Unire.

Deputații clăcași au formulat deziderate sociale și politice ale satului românesc în legătură declarată cu țelul unirii naționale, exprimat împreună cu toate stările societății, cu alte cuvinte „pe lîngă celelalte *mari dorinți*, care, dimpreună cu celelalte trepte, le-am arătat în Adunarea obștească a țării” — cum se preciza în același document. Aceste dorințe — evident de ordin național — au fost exprimate „în puterea legăturii încheiate de către cele șapte puteri la scaunul marelui împărat al franțezilor la Paris”⁶⁰.

În condițiile în care Adunările ad-hoc au dezbătut mari probleme la ordinea zilei pentru societatea românească, pentru soarta națiunii, masele țărănimii, prin deputații lor, au adus în fața acestor parlamente naționale chestiunea economică-socială de bază a lor și a țării, dar — este de subliniat — nu au condiționat în nici un fel înfăptuirea Unirii de soluționarea ei în tumultul acestor evenimente. Dovedind o superioară înțelegere a vremurilor, a comandamentelor istoriei naționale, țărănimea a pus atunci pe primul plan al luptei sale țelul general al Unirii, în care a văzut înția necesitate a țării și, în același timp, cadrul neapărat necesar pentru abordarea cu șanse de reușită a obiectivelor sociale, a datelor progresului social-istoric în genere. Transpare în această idee-forță o întreagă viziune politică-socială populară, legătura de cuget și de simțămînt

⁵⁷ *Acte și documente...*, vol. VI, partea I, p. 342.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 345.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

a țăranului cu glia străbună, grija pentru viitorul țării. Substanța acestei idei a fost magistral transpusă în celebra întâmpinare adresată Adunării ad-hoc a Munteniei de către Tănase Constantin, Ioan Roateș și alți deputați țărani la 7/19 decembrie 1857 :

„Că dacă noi n-am deschis gura spre a arăta omorîtoarea noastră împilare, care este totdeodată și rana din năuntru al Țării Române, pricina a fost că am împins în fundul inimilor noastre orice chin al clasei noastre, ca să nu avem înaintea ochilor noștri acum decît numai suferințele țării întregi.

Că din această tăcere a noastră însă să nu voiască nimenea a înțelege că noi sîntem mulțumiți cu cea de astăzi stare a noastră din năuntru.

Că noi mai nainte de toate cugetăm acum cu neclintită îngrijire, ca și dumneavoastră toți, la apărarea autonomiei patrii noastre a tuturor.

Că pentru noi, rumânii țărani, de am votat și stăruim a nu intra acum în cercetarea trebilor din năuntru al țării, nu este nepătrundere de ceea ce facem, nici temere că vom pierde noi țăranii vreun folos al nostru în parte, ci este numai via simțire că nu cumva să se vatem autonomia țării prin noi înșine“⁶¹.

Este aceasta o pagină de mare strălucire a gândirii politice-sociale românești, care trimite la însăși individualitatea poporului nostru, la îndelungata lui experiență istorică, la realismul viziunii sale.

După o activitate fructuoasă, vreme de trei luni, și în permanentă comunicare cu masa poporului, Adunările ad-hoc au fost dizolvate prin firmane ale sultanului, care au ajuns în Principate în ianuarie 1858. Întîia lor menire — de a exprima hotărîrea românilor în privința Unirii — era împlinită. Nici o putere europeană, indiferent de intențiile ei, nu se mai putea încumeta acum să afirme că românii ar dori, chipurile, să rămînă despărțiți. „Opera Adunărilor se terminase. Europa avea cuvîntul — scrie Frédéric Damé —. Va ține ea seama de unanimitatea cu care poporul român își exprimase dorințele ? Poarta și Austria nu mai puteau să susțină, cum o făcuseră la Congresul de la Paris, că poporul moldo-valah dorea să trăiască separat“⁶².

Intr-adevăr, se făcuse un nou pas spre Unire. Conferința celor șapte puteri europene, care și-a început lucrările tot în capitala Franței, la 10/22 mai 1858, a încheiat, în august a aceluiași an, o Convenție care, de această dată, recunoscînd înaintea Europei existența entității politice a națiunii române, a admis unirea, dar numai parțială, limitată a Principatelor Române. Acestea urmau să-și aleagă, fiecare, un domnitor, o Adunare, și un guvern, comune fiind o Comisie centrală legislativă și o Curte de casație, ambele cu sediul la Focșani, precum și organizarea identică a armatei. Era, de fapt, o împiedicare a Unirii propriu-zise. Revenea poporului român misiunea de a duce lucrurile la finalitatea lor firească. Și a făcut-o la suprema eficiență a istoriei de atunci, înțelegînd că numai prin luptă proprie, tenace Unirea poate deveni realitate⁶³. Dînd dovadă de o înaltă luciditate politică, el a reținut din tot ceea ce prevăzuseră cele șapte puteri elementul pozitiv, cu adevărat constructiv — *ideea Unirii Principatelor* —, urmînd a căuta însuși soluția practică aptă să conducă la

⁶¹ Documente privind Unirea Principatelor, vol. I, p. 658—659.

⁶² Frédéric Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822—1900)*, în *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*, vol. II, p. 397.

⁶³ A se vedea : Mircea Mușat, „Unirea este sufletul poporului, glasul României“, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 6/1978, p. 56—68.

atingerea țelului său național celui mai năzuit. „De noi depinde, în fine — declara Vasile Boerescu —, a ști să ajungem la Unire, la acest drept al nostru, la această consecuință a autonomiei noastre, la realizarea acestei idei ce s-a împlintat atât de tare în spiritul a tot ce e român“⁶⁴. De aceea, măsurile parțiale, oricare ar fi fost ele, nu puteau ține în loc lupta unionistă a poporului român. „Unirea era dorită cu înflăcărare de moldovalahi. Din ziua în care a fost întrezărită speranța realizării ei, nu se mai puteau mulțumi cu un sistem hibrid și cu satisfacerea numai pe jumătate a dorințelor lor legitime“⁶⁵. Era limpede că menționata Convenție „urmărea să împiedice tocmai unirea celor două Principate, dar poporul o realizează el însuși“ (subl. ns.)⁶⁶.

În aceste condiții, mișcarea unionistă a poporului a cunoscut o accentuare a efervescenței ideatice și programatice, o întărire a cursului militant, revoluționar, marcat de reacția implicită la politicile constrângătoare ale puterilor străine. În atmosfera de frământări și căutări asidue, de acțiuni politice intense ale forțelor unioniste, ale maselor de țărani și lucrători, s-a născut — *de pretutindeni din țară* — soluția alegerii aceluiași domnitor în ambele Principate, soluția Unirii. Ea venea firesc din ansamblul componentelor unității de facto a poporului român în istorie, din datele dezvoltării societății românești, din voința și lupta maselor pentru reîntregirea în același corp național-statal. C. Hurmuzaki era unul din cei care o și evocase aluziv încă în ședința Adunării ad-hoc a Moldovei din 7/19 octombrie 1857, când spusese : „Dorim Unirea pentru că nu voim să vedem legioane de candidați de domnie“⁶⁷. Cam în aceeași vreme, C.D. Aricescu sugera, la rîndul lui, un domn pămîntean, scriind, în „Românul“ : „Negreșit, Unirea va veni; și poate chiar mîine : și atunci poate nu va mai fi nevoie nici de prințul străin ereditar“⁶⁸. Iar „Zimbrul și Vulturul“, adresîndu-se alegătorilor pentru Adunările electivă, le cerea : „Dați-ne Adunări bune, deputați buni ; ei vor ști a-și alege domn în cooperarea căruia să se poată încrede ; dați-ne așa adunări, și Unirea este făcută“ (subl. ns.)⁶⁹.

Tocmai asupra componenței viitoarelor Adunări electivă și-au concentrat direcția de acțiune masele poporului, care și-au ilustrat și în această bătălie politică de amplitudine cetezanța și înțelepciunea, capacitatea de a înfrîuri conținutul însuși al hotărîrilor acestor forumuri reprezentative, de a determina cursul de înfăptuire a operei unioniste⁷⁰. Succesul a fost, și de această dată, de partea lor, Adunările legiuitoare fiind, de fapt — la nivelul specific de reprezentare — continuarea Adunărilor ad-hoc. De altfel, nu puțini deputați au făcut parte din ambele organe reprezentative ale celor două țări românești de dincoace de Carpați. Ziarul „Zimbrul și Vulturul“ relatea astfel momentul deschiderii Adunării electivă a Moldovei, la 29 decembrie 1858/10 ianuarie 1859 : „Agiunși în sala

⁶⁴ „Naționalul“, anul II, nr. 71 din 14 august 1858.

⁶⁵ Gaston de Monicault, *La Question d'Orient. Le traité de Paris et ses suites (1856—1821)*, în *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*, vol. II, p. 360.

⁶⁶ Rudolf Henke, *Rumänian — Land und Volk — In geographischer, historischer, statistischer und ethnographischer Beziehung, sowie in Reiseerinnerungen...* Verlag Otto Wigand, Leipzig, 1877, p. 42.

⁶⁷ *Acte și documente...*, vol. VI, partea I, p. 79.

⁶⁸ „Românul“, anul I, nr. 73 din 15/27 septembrie 1857.

⁶⁹ „Zimbrul și vulturul“, anul I, nr. 30 din 11/23 decembrie 1858.

⁷⁰ A se vedea : Mircea Mușat, *op. cit.*, p. 61—62.

ședințelor, onorabilii reprezentanți prezentă pentru un moment un spectacol foarte expresiv. Cîte emoțiuni, cîte amintiri trebuiră a se trezi în inimile lor ! —. Unii regăseau vechile lor locuri unde în Adunarea ad-hoc a fost votat marele dorinți a națiunei ; dintre aceștia, unii se grăbea a le re-apuca, alții a căuta alte locuri mai potrivite cu împregiurarea de față⁷¹.

Întîiul act al finalizării Unirii celor două Principate Române avea să fie realizat în istorica ședință din 5/17 ianuarie 1859 a Adunării electivă de la Iași. În urma dezbaterilor pe parcursul mai multor zile, deputații au votat ca domnitor pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, cunoscutul fruntaș al revoluției de la 1848 sau, cum se exprima Dimitrie Bolintineanu, „un june de cei ce luară parte la lucrurile politice în Moldova la 1848”⁷². Era un act revoluționar și popular împlinit sub înfrîurirea, sub controlul și în viziunea maselor, prezente în număr mare la consacrarea lui. N. Gane, martor ocular al evenimentului, notează că „Mai multe zeci de mii de oameni umpleau tribunele publice, coridoarele și curtea palatului”⁷³. La proclamarea alesului poporului — consemnează tot N. Gane —, „Strigătul de entuziasm care izbucni în acele momente din piepturile tuturor nu se poate descrie. Aplauzele, aclamările, uralele «Să trăiască Alecu Cuza !», «Să trăiască Camera !» zguduiau zidurile palatului”⁷⁴. Era acreditarea pe care masele o dădeau votului deputaților. Căci, așa cum va conchide D. A. Sturdza, secretarul Căimăcămiei, votul de la 5/17 ianuarie 1859 a fost acordat „prin presiunea exercitată de masa alegătorilor veniți din ținuturi”⁷⁵.

Votul dat lui Alexandru Ioan Cuza era nu doar pentru o persoană, ci pentru un ideal suprem, pentru înfăptuirea lui grabnică — Unirea. Am putea spune că, dimpotrivă, imperativele istoriei, respectiv ale Unirii, l-au adus pe Al. I. Cuza la înalta demnitate. Acesta este marele act de conștiință politică al maselor moldovene, care au intuit că drumul spre concretizarea imediată a Unirii Principatelor pornea de aici. „Steaua Dunării” va sublinia aceasta scriind că „Înălțarea pe tronul Moldovei a prea Înălțatului Domn Alexandru Ioan I este astăzi în ochii tuturor românilor, în ochii Europei și ai lumii întregi dovada supremă că Unirea Principatelor este singura viață cu care românii trăiesc. Pretutindenea, venirea la tron a Înălțimei sale este salutată cu Vivat Unirea ; poporul nu se înșeală niciodată”⁷⁶.

Astfel a fost așteptat și receptat în Muntenia actul politic unionist al Adunării generale a Moldovei. Manifestările pro Cuza au fost, în totalitatea lor, exprimări ale voinței de Unire. C. A. Rosetti redă un semnificativ episod al acestor manifestări, prilejuit de sosirea la București a deputăției moldovene compuse din C. Negri, N. Catargiu și N. Mavrichi : „Un număr de cetățeni din București, cei mai mulți deputați — consemnează C. A. Rosetti, la 17/29 ianuarie 1859 —, profitînd de hotărîrea ce era luată a se da un banchet pentru serbarea alegerii întîiului prinț al Principatelor Unite, și care banchet a fost amînat din pricina alegerilor d-aci, au hotărît

⁷¹ „Zimbrul și Vulturul”, anul I, nr. 41 din 29 decembrie 1858/10 ianuarie 1859.

⁷² „Dîmbovița”, anul II, nr. 26 din 7/19 ianuarie 1859.

⁷³ N. Gane, *Amintiri. Din timpul Unirii*, Craiova, 1941, p. 34.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 36—37.

⁷⁵ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*. Vol. IX. Publicate de Dimitrie A. Sturdza și J. J. Skupiewski, Tipografia Carol Göbl, București, 1901, p. 463.

⁷⁶ „Steaua Dunării”, anul IV, nr. 4 din 8/20 ianuarie 1859.

a se da acest banchet acum, cînd din norocire se află între noi și deputăția moldavă, și s-a dat ieri seară. Ne este prin neputință a da cititorilor noștri o idee despre sincera și frumoasa veselie ce domnea în toate inimile și pe toate fețele ; tot ce putem zice este c-am fi dorit să fi fost față agenții acelor puteri care au arătat că se-ndoiesc despre dorința Principatelor d-a se contopi unul într-altul, căci ar fi avut ieri dovada cea mai pipăită⁷⁷. Cu același prilej, „Mai mulți cetățeni au închinat pentru Unirea Principatelor și pentru membrii guvernului provizoriu și ai ministerului moldav, care au știut a ridica cei dintii stindardul național“⁷⁸. Cei trei membri ai deputăției moldovene, într-un raport din București către domnitorul Cuza, înștiințau că „au fost tot timpul copleșiți cu onoruri, oamenii au fost extrem de prevenitori, prietenoși și entuziaști pentru tot ceea ce s-a petrecut în Moldova“⁷⁹.

Ca și dincolo de Milcov, Adunarea electivă a Munteniei, care s-a deschis la 22 ianuarie/3 februarie 1859, și-a desfășurat lucrările pe fundalul stării revoluționare a maselor poporului, care s-au ridicat ca un singur om, hotărîte să asigure cu orice preț Unirea și să o acrediteze cu voința și puterea lor, văzînd în domnitorul Alexandru Ioan Cuza — așa cum va spune C. A. Rosetti — pe vestitorul unor vremuri noi, „de demnitate națională, de libertate, egalitate, de ridicare a claselor împilate“⁸⁰. Încă în aceea zi, la Mitropolie, unde era sediul Adunării electivă, s-au adunat mii și mii de oameni din Capitală — meseriași, tăbăcari, măcelari, negustori, locuitori ai cartierelor mărginașe, cărturărimi, funcționari. Li s-au alăturat, ca și în revoluția de la 1848, mii de țărani veniți din diferite părți ale țării. Ei au fost ridicați la acțiune de militanții revoluționari și unioniști⁸¹, care — menționează T. W. Riker — „izbutise ca exploatînd ura poporului împotriva boierimii, să aibă o influență mai directă asupra maselor“⁸². Profund revoluționată, mulțimea poporului păstra o neslăbită stare de veghe, gata oricînd să treacă la acțiune. „Cînd s-a reunit Adunarea — scrie A. D. Xenopol —, o mulțime amenințătoare, condusă de Ion Brătianu, a invadat curtea palatului legislativ ; garda, în loc s-o respingă, a lăsat-o să intre înăuntru. Timp de două zile, 3 februarie (22 ianuarie) și 4 februarie (23 ianuarie), s-a procedat la validarea puterilor în mijlocul unui tumult indescritibil“⁸³. În București, atmosfera politică evoca o adevărată revoluție populară, cu luptători fermi și temerari, atașați cauzei naționale a Unirii, aspirațiilor de dreptate ale celor mulți, abordării unor timpuri noi, fără opresiunea boierilor și caimacamilor. A. G. Golescu, de altminteri, constata, într-o scrisoare către D. A. Sturdza, că, în aceea zi de 22 ianuarie/3 februarie 1859, „Adunarea deliberează sub presiunea a 10 000 de oameni, care se înghesuie la toate ieșirile palatului... ; dacă nu vom avea mîine o comisie favorabilă [Unirii]... ne vom pomeni în plină revoluție“⁸⁴. Caracterizînd desfășurarea aceluiași eveniment, e

⁷⁷ „Românul“, anul III, nr. 7 din 17/29 ianuarie 1859.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 491.

⁸⁰ „Steaua Dunării“, anul IV, nr. 5 din 12/24 ianuarie 1859.

⁸¹ A se vedea : Constantin Corbu, *op. cit.*, p. 272 și urm.

⁸² T. W. Riker, *op. cit.*, p. 256.

⁸³ A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 398.

⁸⁴ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 489.

Nicolae Iorga conchide că a fost o zi „cu strigătele mulțimii, cu îngrămădirea țărănilor... și cu discursurile, ca la 1848, ale lui I. Brătianu”⁸⁵.

Rîndurile mulțimii, care a rămas neclintită în jurul palatului de la Mitropolie și pe Dealul Filaret, creșteau mereu, ajungînd, la un moment dat, după unele estimări, la 25 000 de oameni. Printre ei se aflau mulți țărani, care, așa cum va relata, curînd după aceea, Ioan M. Bujoreanu, „intraseră pe toate barierele Capitalei de la deschiderea Adunării Obștești și care asistaseră pe timpul lungilor ei seanțe în curtea și împrejurul Mitropoliei, lipsindu-se de hrană zile întregi, în așteptarea realizării dorințelor nației”⁸⁶.

Masele bucureștene, împreună cu țărănimea care pătrunsese în Capitală, au izbutit, practic, să pună stăpînire pe oraș. Grupuri de orașeni, formate din 50—60 de persoane, alături de care „se deosebesc grupurile de țărani”⁸⁷, patrulau pe străzile Capitalei.

Ziua de 23 ianuarie 1857 a cunoscut aceeași efervescență a maselor, care, din zori, s-a îndreptat spre locul unde se decidea soarta națiunii. N. T. Orășanu relatează despre „grupe de popul, care urcau dealul Mitropoliei și o mulțime de oameni, de toate clasele și de toate vîrstele, pornind din diferite puncturi ale Capitalei și îndreptîndu-se către catedrală, de unde era să rezulte fericirea sau nenorocirea țării lor. Pe la opt ore, cîteva mii de popul, reunit pe dealul Mitropoliei, făcea intrarea sa triumfală în întru fără a mai găsi, de astă dată, intrarea poprită. Către zece ore curtea Mitropoliei era tot așa de plină ca și în ziua trecută”⁸⁸.

În această efervescență revoluționară și patriotică, masele se impuseseră în prim-planul vieții politice, făcînd ca voința lor, energic afirmată și manifestată, să fie decisiv pusă în lucrare. Poporul era ferm hotărît ca, la nevoie, să năvălească în Adunarea legislativă și „să o silească să aleagă pe Cuza”⁸⁹. El forma acea uriașă forță plebiscitară a cărui atitudine statornicea firea lucrurilor, își puneam amprenta asupra evenimentelor. Puterile Europei trebuiau să știe că românii formau o singură voință și conștiință unioniste, și aceasta s-a învederat cu prisosință.

Momentul istoric 24 Ianuarie 1859 a venit astfel ca rod al unui curs general impunător, căruia îi dădea viață poporul român însuși. Cu unanimitatea voturilor, Adunarea electivă de la București a ales pe domnitorul Moldovei, Alexandru Ioan Cuza, domnitor și al Munteniei, consacrinđ în acest fel Unirea Principatelor. „Această votație — relata ziarul „Românul” —, începută prin vii strigăte : «Să trăiască Cuza !», a răsunat ca un ecou în inimile poporului român. Nu se mai auzea în toată Capitala decît cele mai vii demonstrații de bucurie”⁹⁰. Martor ocular al evenimentului, Dimitrie Bolintineanu va face constatarea că „Pînă în ziua alegerii domnului Moldovei, de la 1848 nu se văzuse acest entuziasm sublim”⁹¹. Pe firul

⁸⁵ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IX, București, 1938, p. 342.

⁸⁶ „Românul”, anul III, nr. 11 din 27 ianuarie / 8 februarie 1859.

⁸⁷ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. IX, p. 343.

⁸⁸ N. T. Orășanu, *O pagină a vieții mele sau 22, 23 și 24 ianuarie 1859*, Imprimeria națională, București, 1861, p. 37.

⁸⁹ A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice din România*, vol. I, București, 1910, p. 382.

⁹⁰ „Românul”, anul III, nr. 11 din 27 ianuarie / 8 februarie 1859.

⁹¹ *Viața lui Cuza Vodă. Memoriu istoric*, București, 1873, p. 8.

unei continuități a exprimării oficiale, la nivel național, a voinței românilor de Unire, momentul 1859 era o încununare. „Același miracol politic care dăduse naștere unanimității în Divanurile ad-hoc — admitea cotidianul francez „La Patrie“, în februarie 1859 — a stat la baza unanimității în alegerea domnitorului”⁹². Iar acest miracol se regăsea în vocația unionistă a poporului, în valorile unității de fapt care l-au însoțit în întreaga-i istorie, în lupta sa consecventă și tenace pentru Unire, în „excelentul spirit care conduce acest popor” — cum se exprima atunci publicația franceză „Le Pays”⁹³. Se regăsea în votul dat, practic, de un întreg popor din cele două țări românești de dincoace de Carpați. Alexandru Ioan Cuza — scria Cezar Bolliac — era „Domnul României libere, ales de ambele Camere electiv în unanimitate, proclamat de amândouă armile române și de cinci milioane de popor omogen, inspirat de acest vechi geniu al poporului român”⁹⁴.

Făurirea Unirii a pus în evidență uriașa forță a maselor poporului ca factor de proiectare, pregătire și edificare a momentelor de cea mai impunătoare altitudine ale istoriei acestor meleaguri, capacitatea lor de a acționa ca întiiul element al scenei politice naționale, de a fi matca polarizatoare și unificatoare a poporului, consecvența și tăria lor în luptă. De aceea, pentru reușita dublei alegeri a lui Al. I. Cuza, „S-a recurs, ca în 1848, la masele populare”, cum sublinia Frédéric Damé⁹⁵. Și, în mod practic, izbînda de la 24 Ianuarie 1859 — cum va scrie A. D. Xenopol — „nu se datorește jocului politic petrecut în Adunare chiar, ci exclusiv presiunii puse în lucru de popor”⁹⁶.

Prin toate acestea, Unirea Moldovei cu Muntenia și făurirea statului național modern român se incrustează în istoria noastră — așa cum o caracterizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — drept „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și tîrgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți”⁹⁷.

Așezată și făurită pe temelii solide de către forțele perene ale acestor meleaguri, Unirea Principatelor a întărit nădejdlile românilor aflați sub stăpîniri străine în grabnica revenire la patria-mamă, a stimulat lupta pentru reîntregirea națională, care a cunoscut, de atunci, un nou plan de exprimare, statul național modern român devenind centrul polarizator și elementul dătător de certitudine al izbînzii acestei lupte. În același timp, Unirea de la 1859 a marcat, prin masele largi, o uriașă victorie asupra politicii potrivnice unității și libertății naționale a popoarelor practicate de marile puteri europene ale timpului, făcînd dovada efectivă ca această politică poate fi, în cele din urmă, anihilată, că istoria n-are cum să fie ținută în loc. Sforțările acelor puteri au rămas, pînă la urmă, inoperante, dezvăluindu-se și mai mult ca direcții antinaționale și antidemocratice, lipsite, oricum, de șanse în istorie. „Intrigile, chiar amenințările unor anumite mari puteri — va atenționa ziarul „Le Pays” — nu au putut

⁹² *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană*, vol. II, p. 141.

⁹³ *Ibidem*, p. 139.

⁹⁴ „Românul”, anul III, nr. 13 din 31 ianuarie / 12 februarie 1859.

⁹⁵ Frédéric Damé, *op. cit.*, p. 399.

⁹⁶ A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice din România*, vol. I, p. 382.

⁹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 710.

face nimic pentru a clătina convingerile puternice. Moldo-valahii, prin actul de care este vorba [Unirea], și-au dovedit calitățile”⁹⁸.

Prin masele poporului, Unirea Principatelor Române a introdus un curent nou în practica dreptului internațional, impunând acceptarea *voinței naționale* ca factor care determină mutații calitative fundamentale în statutul politic și teritorial al statelor, făcându-se astfel o serioasă breșă în politica de stăpîniri și asupra străine a marilor puteri. În acest fel, poporul nostru, prin lupta sa victorioasă, a adus contribuții perene de însemnătate internațională la abordarea pe temeiuri revoluționare și democratice a aspirațiilor naționale, la promovarea dreptului în raporturile dintre națiuni, acționînd de pe acest teren pentru finalizarea reîntregirii naționale, pecetluite în istoricul 1 Decembrie 1918.

RĂSUNETUL INTERNAȚIONAL AL LUPTEI ROMÂNILOR PENTRU UNIREA PRINCIPATELOR

VASILE NICULAE

Lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar și independent, care a cunoscut, în evul modern, o primă importantă înfăptuire la 24 ianuarie 1859, prin Unirea țărilor românești Muntenia și Moldova — acea „revoluție pentru unitatea națională”, previzionată, la vremea lui, de Nicolae Bălcescu —, s-a desfășurat într-un context internațional deosebit de complex, stîrnind, la rîndul ei, ample ecouri dincolo de hotarele țărilor române, printre șefii de state și oamenii politici investiți cu responsabilități legislative sau executive, în mediile politico-diplomatice, în rîndurile opiniei publice, îndeosebi ale celei democratice, progresiste, în presa europeană de cele mai diverse nuanțe. Așa cum subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, Unirea din 1859 a constituit un „rod al luptei duse de masele populare, de cărturarii patrioți ai timpului, eveniment aplaudat cu simpatie de opinia publică internațională înaintată, care a marcat un moment istoric de importanță crucială în viața poporului român, punctul de plecare în formarea statului național unitar”¹.

Înfăptuire istorică a românilor înșiși, Unirea Principatelor a reprezentat o năzuință multiseculară a poporului nostru, pregătită și anunțată lumii de fapta eroică a lui Mihai Viteazul de la 1600, rămasă ca testament politic și țel suprem de realizat pentru generațiile următoare, de revoluțiile naționale și sociale din 1784, 1821 și 1848 — ele însele prilejuri de ample rezonanțe internaționale. În mod direct și concret la înfăptuirea Unirii din 1859 au concurat luptele politice care au avut loc în țară și în străinătate după marea ridicare la revoluție în 1848, Unirea fiind unul dintre postulatele fundamentale ale acesteia.

Pentru că, deși înăbușită prin acțiunea contrarevoluționară concertată a celor trei imperii reacționare vecine — otoman, habsburgic și țar-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 294.

rist —, revoluția a continuat să se desfășoare, în forme evident diferite, atât în interior, prin menținerea în permanență a unei acute situații revoluționare, cât și în diverse state ale Europei, în care acționa o puternică și extrem de activă emigrație românească, formată din conducătorii revoluției siliți să ia calea exilului². Nu întâmplător, încă în 1850, în Austria se exprima temerea în legătură cu activitatea emigrației românești, hotărâtă „să unească Moldova și Valahia, împreună cu Transilvania, într-un Imperiu sub numele de «Daco-România»”³.

Anii 1853—1856 au marcat noi complicații în plan european prin desfășurarea războiului Crimeii. Ca în atâtea alte rînduri, Principatele Române Dunărene au devenit, din nou, teritorii de dispută și de ocupații militare succesive: mai întâi țaristă, apoi otomană și habsburgică și, în cele din urmă, exclusiv habsburgică. S-a deschis, așadar, o nouă fază a „chestiunii orientale”, avînd în centrul ei „chestiunea română”⁴.

Desfășurat între Turcia, susținută de Franța, Anglia și Sardinia, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte — cea care a declanșat ostilitățile, sub pretextul, devenit clasic, al „protejării” intereselor creștinilor din Balcani —, războiul a constituit cadrul unei noi activizări a luptei poporului român pentru unitate și independență⁵. În Principatele Române Dunărene s-a făcut tot mai mult simțită opoziția poporului față de ocupații străine, cu momentul ei de vîrf — răscoala populară din decembrie 1853—ianuarie 1854, condusă de Ioniță Magheru și Gheorghe Scurtulescu (foști luptători de la 1848), apreciată de Karl Marx ca exprimînd „eforturile patriotismului”⁶ românilor. Iar în străinătate, fruntașii emigrației românești și-au intensificat eforturile pentru a convinge cabinetele marilor puteri, opinia publică democrată de justetea cauzei unității și libertății poporului român⁷. Pe drumul deschis de activitatea publicistică desfășurată anterior, în anii 1850—1851, prin intermediul organelor de presă „România viitoare”, „Republica română” și „Junimea română”, s-a întreprins o intensă acțiune de informare a Europei despre drepturile poporului român. Căci, așa cum scria, în ianuarie 1856, Dumitru Brătianu, membru marcant al emigrației române și reprezentantul ei în Comitetul Central Democrat European, străinii „nu cunosc bine nici importanța independenței Moldo-Valahiei, nici elementele de care dispune ca să formeze un stat puternic”⁸. Ca o primă rezultantă a acestor demersuri a fost captarea interesului unor personalități politice democrate față de națiunea română și de voința ei de unitate. Îndeosebi în Franța, Elias Regnault, Edgar Quinet, Felix Colson, Paul Bataillard, J.H.A. Ubicini,

² Cornelia C. Bodea, *Lupta pentru Unire a revoluționarilor exilați de la 1848*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 131—150.

³ *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe* (în continuare: *Românii la 1859*), vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 23.

⁴ A se vedea: Leonid Boicu, *Geneza „chestiunii române” ca problemă internațională*, Editura Junimea, Iași, 1975.

⁵ Vezi: *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979, p. 117 și urm.; *România în relațiile internaționale. 1699—1939*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 136 și urm.

⁶ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*. Publicate de acad. A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 162.

⁷ Leonid Boicu, *Diplomația europeană și triumful cauzei române (1856—1859)*, Editura Junimea, Iași, 1978.

⁸ Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, vol. II, București, 1934, p. 48.

Edmond Texier, Louis de Nolèche și mulți alții și-au pus prestigiul și condeiul în slujba sprijinirii cauzei românești.

Paul Bataillard, de exemplu, se pronunța pentru „Unirea celor două Principate într-un singur stat, sub suzeranitatea Porții, această suzeranitate fiind clar definită conform vechilor tratate”, deoarece ea, Unirea, „este dorința cea mai arzătoare a moldovenilor și valahilor”⁹. Elias Regnault mergea chiar mai departe, susținând „Unirea într-un singur imperiu a tuturor românilor, cuprinzând în consecință Basarabia, Bucovina, Moldova, Valahia, Transilvania și Banatul Timișoarei. În pofida sfișierilor seculare — arăta el —, toate aceste țări au păstrat unitatea de neam, unitatea de moravuri și sentimente, toate aspiră la unitate politică”¹⁰. El își exprima încrederea în izbînda acestui deziderat, „în ciuda diplomației și a tergiversărilor sale”¹¹.

O semnificație aparte au căpătat, în context, opiniile exprimate în acești ani de întemeietorii socialismului științific, Marx și Engels, cunoscători profunzi, prin studiu temeinic, ai istoriei poporului român, ai drepturilor și năzuințelor lui. „Principatele dunărene — scriau ei în 1854 — sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei și totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne”¹². Marx și Engels apreciau puternicul „spirit revoluționar” existent în Principatele Române și considerau că „naționalitatea valahă ar putea să joace un rol important în rezolvarea definitivă a problemei acestor teritorii”¹³.

Ca urmare a activității desfășurate de români, cu puternice rezonanțe internaționale, problema Unirii țărilor române a dobîndit dimensiuni europene nu numai în sensul convergențelor sau al disputelor dintre marile puteri pe seama românilor, ci și în acela al *sprijinului* căutat de aceștia pentru înfăptuirea Unirii. Evident, doar al unui *sprijin*, pentru că, atît poporul, cît și factorii politici români, erau convinși că Unirea trebuia să fie *opera națiunii* și nu a străinătății.

Într-un for politico-diplomatic internațional, chestiunea Unirii a fost ridicată, pentru prima dată, de către Franța, în cadrul Conferinței de la Viena din martie-iunie 1855, cu participarea Angliei, Franței, Austriei, Turciei și Rusiei. Întrucît puterile coaliției antițariste urmăreau diminuarea amestecului Rusiei în Principate și îndepărtarea ei de granițele europene ale Imperiului otoman (principalul motiv pentru care statele învingătoare în războiul Crimeii vor admite retrocedarea către Moldova a Basarabiei de sud, în 1856), ele au luat în considerare posibilitatea înlocuirii protectoratului țarist cu garanția colectivă a marilor puteri, ceea ce impunea, firește, și o nouă organizare internă a Principatelor Române. În acest fel, interesul acestor puteri a coincis cu dorința de schimbări profunde — inclusiv de Unire — manifestată de români, ceea ce a adus, concret, problema Unirii în dezbaterile respectivului for internațional. Propunerea franceză privind „reunirea celor două Principate într-unul singur”¹⁴ n-a avut însă sorti de izbîndă, pe fundalul contradicțiilor dintre marile puteri, realitate care a condus, de altfel, la eşuarea reuniunii.

⁹ *Românii la 1859*, vol. II, p. 36, 45.

¹⁰ *Ibidem*, p. 18.

¹¹ *Ibidem*, p. 19.

¹² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 329.

¹³ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 10.

¹⁴ *Românii la 1859*, vol. I, p. 52.

Cînd, la 13/25 februarie 1856, s-au deschis, la Paris, lucrările Congresului de pace, menit să statueze încheierea războiului Crimeii, război soldat cu victoria coaliției antițariste, cele șapte mari puteri reprezentate în conclavul european — Franța, Anglia, Turcia, Austria, Prusia, Sardinia, Rusia — cunoșteau bine dorințele românilor, deoarece, alături de demersurile întreprinse de oamenii politici români pe lângă diverse cabinete europene, îndeosebi prin memoriile adresate împăratului Napoleon al III-lea, ministrului de externe francez, contele Al. Walewski sau primului ministru englez H.J.T. Palmerston, un amplu memoriu fusese adresat însuși Congresului, alcătuit fiind în numele a „cinci milioane de frați”¹⁵ (adică al totalității populației Țării Românești și Moldovei — *n.n.*).

După cum este cunoscut¹⁶, înaintea și în timpul Congresului de pace, în problema „organizării viitoare a Principatelor Române” s-au detașat atitudini diferite ale marilor puteri : sprijin din partea Franței, susținută și de Rusia, Prusia și Sardinia, o poziție oscilantă a Angliei și una net potrivnică a Turciei și Austriei. Desigur, aceste atitudini reflectau interesele specifice ale fiecărei puteri¹⁷. Franța vedea în lupta diplomatică în jurul „chestiunii Principatelor” un prilej de reafirmare a ei ca mare putere, după o perioadă de slăbire a acestui prestigiu ca urmare a căderii Imperiului lui Napoleon I ; Prusia și Sardinia, interesate în unificarea propriilor state naționale — Germania și, respectiv, Italia —, nu se puteau împotrivi dorinței similare a românilor ; Rusia, învinsă în război și aflată în fața pericolului unei izolări diplomatice, s-a raliat poziției Franței ; Anglia, adeptă a menținerii „echilibrului european”, care presupunea integritatea Turciei, s-a arătat reticentă, înclinînd, însă, la început, să se alăture punctului de vedere francez ; Turcia și-a manifestat fățiș împotrivirea, considerînd Unirea Principatelor drept un prim pas spre independența deplină a României și spre desfacerea legăturilor ei cu Poarta ; la fel, Austria, întrucît Unirea Principatelor i-ar fi închis accesul politicii de penetrație în această zonă a Europei și ar fi condus, inevitabil, la Unirea cu România a Transilvaniei și Bucovinei, determinînd începutul destrămării Imperiului habsburgic.

Divergențele de poziții au făcut ca, la sfîrșitul Congresului, prin Tratatul semnat la 18/30 martie 1856, să se adopte, în „chestiunea românească”, o soluție de compromis, anume aceea a consultării populației Principatelor, prin intermediul unor Adunări ad-hoc, spre „a da pe față dorințele poporului asupra chipului de întocmire hotărîtoare a țărilor lor”¹⁸. Nici o specificație expresă, deci, în legătură cu Unirea, fapt care-l determina pe I.C. Brătianu să scrie că potrivnicii Unirii tăgăduiau românilor „nu dreptul, ci voința de a se uni”¹⁹. Dar românii vor proba, curînd, nu numai că au conștiința dreptului lor la Unire, ci și voința de a se uni, dejucînd — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „intențiile unor puteri europene, care-și vedeau stînjenite, prin crearea unui stat

¹⁵ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*. Publicate de Ghenadie Petrescu, A.D. Sturdza și D.C. Sturdza, vol. V, București, 1890, p. 895 (în continuare : *Acte și documente*).

¹⁶ A se vedea : *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române* (1859), p. 130—134 ; *România în relațiile internaționale. 1699—1939*, p. 143—146.

¹⁷ 24 ianuarie 1859 — „Unirea națiunea a făcut-o”, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 1/1986, p. 77—78.

¹⁸ *Acte și documente*, vol. II, București, 1889, p. 1 082—1 083.

¹⁹ *Acte și documente*, vol. III, București, 1889, p. 154.

național român, planurile expansioniste în această parte a continentului”²⁰.

Hotărârile adoptate de Congresul de pace de la Paris n-au adus, așadar, românilor Unirea; revenea, deci, poporului român sarcina de a răspunde Europei că el înțelege prin „organizarea viitoare a Principatelor”, în primul rând *Unirea acestora într-un singur stat* și că dorește s-o realizeze, pe cât era posibil, prin mijloace pașnice, evitând conflicte deschise cu Turcia, rămasă, în continuare, putere suzerană, sau cu celelalte mari puteri, devenite, împreună cu Poarta, „garante” ale Principatelor, odată cu abolirea „protectoratului” țarist.

Și aceasta în pofida pozițiilor acelor puteri care s-au manifestat ca potrivnice Unirii nu numai în timpul lucrărilor Congresului, ci și în perioada următoare, ca un avertisment față de eventuale decizii românești în acest sens. „Sub nici un motiv Poarta nu va fi de acord cu Unirea Principatelor, oricât de mari ar fi dificultățile pe care i le-ar putea crea Anglia și Franța”²¹ — declara Fuad Pașa, ministrul de externe al Turciei; „Unirea celor două Principate constituie primul pas spre independență” — remarcă, cu vădită temere, împăratul habsburgic Franz Joseph și adăuga: „Poarta are un sentiment prea puternic al propriilor ei interese și nu va consimți la o primă dezmembrare, care ar face ca provinciile de pe malul drept al Dunării să devină un teatru de noi încercări”²²; pentru imperiali nu era vorba, însă, doar de o raliere la politica Porții din dorința apărării propriilor interese ale acesteia ci, așa cum se exprima generalul Johann von Coronini, îndeosebi pentru că Unirea Principatelor putea „să servească tendințelor daco-române ce încolțesc în tăcere, ca o boală epidemică, dincolo și dincoace de Carpați”²³; în privința Angliei, Turcia avea prea puțin a se teme de eventuale „dificultăți”, din moment ce guvernul englez declara că „Unirea Principatelor ar fi un prim pas spre dezmembrarea Imperiului otoman, pentru apărarea integrității căruia a fost întreprins ultimul război și au fost făcute atâtea sacrificii costisitoare”²⁴.

Cu toate aceste piedici, năzuința românilor spre Unire n-a scăzut în intensitate, ci, dimpotrivă, a crescut, cunoscând forme organizatorice noi și perfecționate, mai ales după întoarcerea din exil a revoluționarilor pașoptiști. Înșiși diplomații acreditați la Iași și București raportau cancelariilor lor că Unirea constituia „expresia completă a dorinței naționale”, că ea era „singura capabilă să asigure existența politică și prosperitatea viitoare a Principatelor”²⁵. Aceeași părere era împărtășită și de presa europeană a timpului. Astfel, o relatare din Iași, din iulie 1856, pentru „La Correspondance Prussienne”, informa despre entuziasmul manifestațiilor unioniste din Moldova, unde „Unirea Principatelor devine cuvântul de ordine al tuturor moldovenilor... unicul mijloc de salvare a țării”²⁶. Concomitent, în Țara Românească, nota „L'Indépendance Belge” din 4—5/16—17 august 1856, locuitorii „nu scapă nici un prilej să manifeste măsura în care împărtășesc dorințele moldovenilor cu privire la Unire”.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 433.

²¹ *Românii la 1859*, vol. I, p. 115—116.

²² *Ibidem*, p. 60.

²³ *Correspondența lui Coronini din Principate. Acte și rapoarte din iunie 1854—martie 1857*. Publicată de Ion Nistor, Cernăuți, 1938, p. 904.

²⁴ *Românii la 1859*, vol. I, p. 115—116.

²⁵ Gh. Platon, *Lupta românilor pentru unitate națională. Ecouri în presa europeană (1855—1859)*, Editura Junimea, Iași, 1974, p. 18.

²⁶ *Ibidem*, p. 19.

Este motivul pentru care, o zi mai târziu, același ziar belgian scria : „Dacă este interesant de văzut un stat mic, închis între vecini mari, zbătându-se curajos împotriva acestora, pentru independența ce-i este amenințată, este mult mai interesant spectacolul oferit de o națiune care, divizată de secole în două state distincte, vrea cu hotărâre să înlăture separația și încercă, cu o minunată abnegație și un instinct politic foarte rar, să se unească, să fie unul și același trup“²⁷, chiar în condițiile dificile ale menținerii ocupației austriece, menită, așa cum aprecia un ziar francez, „a se opune cu mai multă eficiență Unirii“²⁸.

Legitimitatea împlinirii dorinței românilor de Unire, ce nu-și aflase locul corespunzător în Tratatul de pace de la Paris, a fost recunoscută de numeroși factori politici, de opinia publică progresistă, de publicistica străină a timpului. Democratul revoluționar rus N. G. Cernișevski scria în acest sens : „Rusia (poporul rus — *n.n.*) simpatizează cu dorința poporului român de a se uni într-un singur stat... A venit timpul recunoașterii pentru această țară bogată, generos înzestrată de natură, dar care n-a auzit decât tunetul armelor, în loc să aibă parte de brazda fertilă a plugului pașnic“²⁹. Marele om politic italian Camillo Cavour considera, la rîndu-i, că opoziția unor puteri față de dreptele cerințe ale poporului român „reprezintă o crimă împotriva civilizației“³⁰. Chiar și în Anglia, stat cunoscut pentru atașamentul său la principiul „echilibrului european“, ce excludea mișcările național-revoluționare, un om politic de talia lui W.E. Gladstone recunoștea că „nu te poți lupta împotriva viitorului“³¹.

Aceeași era și opinia presei străine, exprimată sintetic de „Messenger du Midi“ : „Un mare regat al Moldo-Valahiei, care ar poseda, la origine, o populație de patru milioane de locuitori, răspîndiți în ținuturi de o fertilitate fără egal, un asemenea regat, așezat pe Marea Neagră, deschisă de acum înaintea comerțului națiunilor, străbătut de cel mai mare fluviu al Europei, ar avea, în el însuși, excelente condiții de vitalitate“³². Un atare stat ar fi „de o astfel de importanță încît îi va fi greu Turciei să mențină slaba legătură care l-ar mai ține încă sub suzeranitatea sa“³³, prefigurîndu-se, astfel, posibilitatea și inevitabilitatea dobîndirii independenței depline a românilor. Relevînd rădăcinile istorice ale ideii de unitate la români, „L'Indépendance Belge“ din 11/23 februarie 1859 scria : „Ideea Unirii Țării Românești și a Moldovei sub autoritatea unui singur principe este foarte veche... În diferite epoci, bărbați puternici și energici, care au ieșit din sînul acestor populații, s-au străduit să constituie Țara Românească și Moldova într-un singur și același stat. Am aminti cea mai serioasă dintre aceste tentative, aceea a lui Mihai Viteazul, care ar fi reușit, poate, să formeze un regat din toată România, dacă n-ar fi pierit înainte de vreme sub pumnalul unui asasin“.

Alegerile pentru Adunările ad-hoc, apoi lucrările acestora³⁴ au captat în chip deosebit atenția străinătății, convinsă tot mai mult că dezbaterile vor conduce la proclamarea principiului Unirii. Într-un raport din 10/22

²⁷ „L'Indépendance Belge“ din 6/18 august 1856.

²⁸ „Messenger du Midi“ din 11/23 octombrie 1856.

²⁹ Al. Zub, *Cunoaștere de sine și integrare*, Editura Junimea, Iași, 1986, p. 112.

³⁰ *Ibidem*, p. 113.

³¹ *Ibidem*.

³² „Messenger du Midi“ din 11/23 decembrie 1856.

³³ *Românii la 1859*, vol. I, p. 70.

³⁴ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*,

aprilie 1857, ambasadorul portughez la Viena își încredința ministrul de externe că „Divanurile se vor reuni în Principate, însă nu încapă nici o îndoială în privința rezoluției pe care o vor lua aceste Adunări în chestiunea Unirii celor două țări, întrucât opinia publică s-a pronunțat deja în favoarea acestei Uniri“³⁵. Împărtășind același punct de vedere, „Le Pays“ scria, într-un număr din februarie 1857 : „Problema Unirii Principatelor cîștigă în fiecare zi trecere în rîndul populației românești, cu toată presiunea morală pe care o exercită prezența trupelor austriece. Toată lumea înțelege că acest act reprezintă calea cea mai sigură pentru ca, prin mijloace pașnice, să se ajungă la îmbunătățirea situației țării“³⁶. În atare împrejurări, guvernul otoman va fi pus „în imposibilitatea de a rezista unor dorințe atît de unanim exprimate, precum și pericolului ce ar putea decurge dintr-o asemenea rezistență“³⁷.

În acest context, dincolo de hotarele țărilor române au fost repede cunoscute manevrele reacțiunii din Moldova, în frunte cu caimacamul Nicolae Vogoride, susținută de puterile potrivnice Unirii, în vederea falsificării alegerilor pentru Adunarea ad-hoc a acestui Principat. Într-un raport expedit din Constantinopol, la 9/21 mai 1857, de Eduardo Targioni, ministrul plenipotențiar al Sardiniei în Turcia, către Luigi Carafa, director în Ministerul sard de Externe, se arăta că „Orice mijloace, chiar dintre cele mai dure, ca închisoarea sau bătăile, au fost folosite pînă acum de caimacamul Moldovei pentru a cenzura opiniile și manifestațiile populației din Principat în favoarea Unirii cu Valahia. Comisarii austriac și turc aprobă, ba chiar stimulează suszisele procedee ; englezul, cel puțin în aparență, se abține să ia parte activă la discuții, în vreme ce comisarii Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei protestează împotriva susmenționatului caimacam“³⁸.

Se știe că, în fața acestei situații — care a determinat în Moldova „o nemulțumire surdă și generală“ a poporului și a „semănat germenii revoltei“³⁹ —, a fost nevoie de repetarea alegerilor, soluție hotărîtă în cadrul întîlnirii de la Osborne dintre Napoleon al III-lea și regina Victoria a Angliei. Satisfacția oferită unioniștilor moldoveni avea însă să fie umbrită de modificarea ce va apare în atitudinea Franței, dispusă acum să acționeze doar pentru o Unire parțială, în plan administrativ, a Principatelor — așa cum se va vedea la Conferința de la Paris din 1858.

Oricum, noile alegeri din Moldova, ca și scrutinul din Țara Românească au dat majorități unioniste stabile, ceea ce reflecta voința unanimă a națiunii române. Cu îndreptățire, „L'Indépendance Belge“ din 9/21 septembrie 1857 nota : „Iată cum se prezintă astăzi aceste alegeri care trebuiau, se spune, să probeze inconsistența mișcării unioniste. Ceea ce se admitea că ar fi opera doar a cîtorva fanatici s-a transformat într-o mare manifestare națională și patriotică, din momentul în care voințele și-au găsit o exprimare liberă“. La Iași, consulul francez Victor Place remarcă și el „entuziasmul care a izbucnit aici cu acest prilej“ (al aflării rezultatelor noilor alegeri — *n.n.*), convingerea clar exprimată de popor că „o viață nouă s-a reîntors în această țară“⁴⁰. La fel, în Țara Românească, după cum informa Bruxellesul însărcinatul cu afaceri belgian la Constantinopol, E.J.

³⁵ *Românii la 1859*, vol. I, p. 116.

³⁶ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 35—36.

³⁷ „L'Indépendance Belge“ din 1—2/13—14 aprilie 1857.

³⁸ *Românii la 1859*, vol. I, p. 120.

³⁹ „L'Indépendance Belge“ din 10/28 iulie 1857.

⁴⁰ *Românii la 1859*, vol. I, p. 176.

Jooris, alegerile au proclamat „triumful aproape total al partidei unioniste“⁴¹, situație în care „unioniștii din Valahia, încurajați de succes, nu mai păstrează tăcere asupra proiectelor lor... Ei nu visează la nimic altceva decât la crearea unui mare Imperiu daco-român, care să cuprindă toate populațiile de origine și de limbă omogene“⁴².

Numeroase sînt mărturiile care atestă puternica manifestare a patriotismului românilor cu prilejul deschiderii sesiunilor Adunărilor ad-hoc. La București, raporta Jacques Poumay, consulul belgian, „Seara, orașul și edificiile publice au fost strălucitor luminate ; în multe locuri, pancarte purtau următoarele inscripții : Trăiască Unirea !... iar altele : Trăiască Unirea Țării Românești și Moldovei“⁴³. Iar la Iași, „Sesiunea s-a deschis în mijlocul demonstrațiilor celor mai puțin echovoce ale bucuriei publice. Sentimentul mării majorități a membrilor Adunării s-a manifestat frecvent în timpul ședinței“⁴⁴. Observatorii politici străini, ca și presa europeană constatau că „Nu mai încape nici o discuție în privința rezultatelor Divanurilor ; totul este clar și neechivoc“⁴⁵.

Într-adevăr, în cadrul dezbaterilor Adunărilor ad-hoc, poporul român, prin reprezentanții săi legitimi, s-a rostit pentru înfăptuirea Unirii Principatelor, sub conducerea unui principe străin. „Cu toate intrigile — scria „Messenger du Midi“ din 6/18 noiembrie 1857 — voința națională s-a manifestat“. Se inaugura, astfel, politica *faptului împlinit* în fața căruia au fost puse, în mai multe rânduri, puterile Europei de către români în eroica epocă a Unirii Principatelor.

Lupta pentru Unire era, însă, departe de a fi încheiată. Puse în cunoștință cu hotărîrile Adunărilor ad-hoc, marile puteri s-au reunit la Paris, în intervalul 10/22 mai—7/19 august 1858. Reuniunea a fost, din nou, scena unor mari înfruntări între susținătorii și adversarii Unirii. Dacă Franța, Prusia, Rusia și Sardinia continuau s-o sprijine, Turcia și Austria își manifestau cu violență împotrivirea, iar Anglia se plasa pe o poziție mai apropiată adversarilor decât susținătorilor Unirii. Faptul a fost remarcat în cercurile diplomatice. Turcia, de pildă, era decisă „a combate hotărîrile așa-zis naționale ale respectivelor Adunări“, arătînd că nici nu se aștepta la un alt rezultat din partea unor foruri „la care au participat cu atîta ardoare acei oameni pătrunși de ideile care erau pe punctul de a răsturna întreaga Europă în anul 1848“. De aici hotărîrea ei „de a opune o rezistență puternică“⁴⁶, după expresia ambasadorului Belgiei la Constantinopol. În ceea ce-o privește, „Austria urmează din toate puterile planurile Porții“⁴⁷. Iar Anglia, încă de la respingerea în Parlament a moțiunii Gladstone pentru acceptarea hotărîrii românilor, demonstrase că, prin aceasta, ea „a risipit ultimile iluzii“⁴⁸ în privința unei poziții tranșant favorabile.

Atare atitudini au determinat o vie agitație în Moldova și în Țara Românească unde, comenta consulul Victor Place, „oamenii se află într-o mare neliniște“ și unde „domnește nemulțumirea surdă împotriva puterilor

⁴¹ *Ibidem*, p. 180.

⁴² *Ibidem*, p. 181.

⁴³ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 40.

⁴⁴ „L'Indépendance Belge“ din 1/12 octombrie 1857.

⁴⁵ „Messenger du Midi“ din 12/24 octombrie 1857.

⁴⁶ *Românii la 1859*, vol. I, p. 192, 194.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 194.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 246.

și care ia din zi în zi tot mai multă consistență, pe măsură ce se acreditează ideea unei decepții solemne dorințelor formulate de Divanuri⁴⁹.

N-au lipsit, în străinătate, în acele momente cruciale, nici glasurile unor personalități progresiste care au susținut Unirea, drepturile noastre imprescriptibile, care primiseră și o consacrare oficială în Adunările ad-hoc. Elias Regnault, de exemplu, susținea justetea cauzei românești și credea că ea va izbîndi, prin eforturile românilor : „Unirea acestor țări sub un singur guvern depinde de voința celor două popoare. Într-adevăr, dacă românii au dreptul de a trata cu străinii, așa cum au făcut-o deja cu turcii și cu alții, cu atît mai mult îl au pe acela de a trata între ei”⁵⁰. Iar Armand Levy aprecia că „Unirea era de multă vreme o dorință unanimă a Principatelor”⁵¹.

Hotărîrile adoptate la Paris, cuprinse în Convenția semnată la 7/19 august 1857, sînt cunoscute⁵². Rezultat al unui nou compromis între pozițiile divergente ale marilor puteri, Convenția nesocotea voința exprimată de popor în Adunările ad-hoc și concepea o Unire hibridă, într-un stat denumit Principatele Unite ale Valahiei și Moldovei, cu doi domnitori (excluzîndu-se soluția principelui străin), cu două guverne, două parlamente, două capitale, deci cu totul altceva decît așteptau românii să le fie *confirmat*, iar nu *dăruit* de forul internațional. Faptul a fost recunoscut și de marile puteri care au susținut cauza Unirii, îndeosebi de către Franța. În mesajul împăratului Napoleon al III-lea la deschiderea Parlamentului francez, prezentat la 15/27 ianuarie 1859, se arăta : „Reconstruirea Principatelor Dunărene nu s-a putut termina decît după numeroase anevoințe, care au adus vătămare deplinei îndepliniri a dorințelor celor mai legitime”⁵³ (subl. ns.). În aceeași ordine de idei, contele Al. Walewski recunoștea că drepturile obținute de români sînt „imperfecte”, dar că ele reprezintă „un progres real” față de situația anterioară și își exprima convingerea că românii vor demonstra că „sînt demni de a obține mai mult”⁵⁴ (subl. ns.).

Factorii politici din Principate, masa largă a poporului nu și-au ascuns dezamăgirea față de aceste hotărîri, fapt înregistrat ca atare și în străinătate. „Convenția care a fost semnată — scria „L'Indépendance Belge” —, în prezent nu poate satisface nici una din părți ; în schimb, ea transmite o mare sarcină viitorului, căruia plenipotențiarilor, începînd de astăzi, îi dau cele mai mari mijloace de transformare. Este tocmai ceea ce moldo-valahii trebuie să știe și în ce sens trebuie să se pregătească”⁵⁵. Iar „Messenger du Midi” considera, cu justete, că, prin Convenție, „România a fost frustrată în speranțele sale legitime”⁵⁶.

Erau opinii pertinente, reflex al cunoașterii unei stări de fapt reale din Principate, cu mențiunea că acea „sarcină” nu era transmisă „viito-

⁴⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 139.

⁵⁰ *Românii la 1859*, vol. II, p. 126—127.

⁵¹ *Ibidem*, p. 106.

⁵² *Acte și documente*, vol. VII, București, 1892, p. 306—314 ; *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, p. 267—270 ; *România în relațiile internaționale. 1699—1939*, p. 161—164.

⁵³ *Unirea Principatelor Române. 5—24 ianuarie. Iași — București 1859, 1886*, p. 138.

⁵⁴ *Românii la 1859*, vol. I, p. 363.

⁵⁵ „L'Indépendance Belge” din 13/25 august 1858.

⁵⁶ „Messenger du Midi” din 23 septembrie/5 octombrie 1858.

rului", în general, ci felului în care românii înșiși, *prin forțe proprii*, înțelegeau să-și făurească acest viitor, *într-un stat unit*. Iar cel mai apropiat prilej era acela al constituirii Adunărilor electivă, împuternicite să pună în aplicare dispozițiile Convenției de la Paris. Ele erau menite să demonstreze Europei că românii nu agreau jumătățile de măsură impuse de alții, ci voiau dreptatea întreagă, avînd și puterea de a o obține.

Alegerile desfășurate în Moldova și în Țara Românească pentru alcătuirea Adunărilor electivă, apoi lucrările acestora au fost urmărite cu deosebit interes de către factorii politici, de mediile diplomatice și de opinia publică din Europa. Cei dintîi care au sesizat adevăratele sentimente ale românilor — nemulțumiți, cum s-a mai arătat, de prevederile Convenției de la Paris din 1858 — au fost consulii acreditați la Iași și București, care au înregistrat cu multă fidelitate pulsul opiniei publice din cele două Principate. Victor Place, de exemplu, raporta, la 22 decembrie 1858/3 ianuarie 1859, lui Al. Walewski : „Numeroase indicii mă fac să presupun că moldovenii la deschiderea noii Adunări, vor reveni la bazele puse de către Divanurile ad-hoc în virtutea Tratatului de la Paris și vor proclama din nou, de această dată de o manieră definitivă, *în acord cu valahii* (subl. ns.), Unirea”⁵⁷.

Derularea evenimentelor avea să confirme justetea acestor anticipări⁵⁸. În ziua de 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la Iași a ales ca domnitor pe Alexandru Ioan Cuza, făcînd primul pas pe drumul realizării Unirii. Din Iași, la 6/18 ianuarie 1859, Victor Place își informa superiorii din Paris în legătură cu desfășurarea istoricului eveniment : „Partida națională unionistă, care constituia majoritatea în Adunare și care era hotărîtă să obțină victoria principiilor pe care le promova, s-a întrunit de mai multe ori spre a desemna un candidat din rîndurile sale, căruia toți membrii se angajaseră să-i dea întregul sprijin după alegere. Un sondaj electoral a avut loc timp de cîteva zile și la penultima întrunire a apărut pe neașteptate numele colonelului Cuza. Acest nume, care la început a uimit pe toată lumea, nu a întîrziat să atragă numeroși aderenți și am fost martorii unui fapt nemaivăzut, cînd într-o Adunare se alege un principe în unanimitate”. Diplomatul francez descifra și cauzele „faptului nemaivăzut” : „Acest lucru trebuie pus pe seama bunelor impresii produse în această țară de ultimul Divan ad-hoc și mai ales a luptelor care l-au precedat. Gradul de conștientizare a crescut aici în mod incontestabil ; s-a înțeles că există principii care trebuie să triumfe și nu s-a manifestat nici o ezitare în fața unor sacrificii pentru atingerea scopurilor”. Apare, deci, cu totul îndreptățită concluzia : „Alegerea colonelului Cuza reprezintă triumful deplin al ideilor unioniste și liberale, împotriva vechiului sistem de corupții, depășit de vreme. E greu, totodată, să ne închipuim cu cît entuziasm a fost primită peste tot această alegere, entuziasm care se manifestă prin cele mai călduroase demonstrații. Moldovenii au dovedit astfel că sînt la înălțimea speranțelor ce se puseseră în ei”⁵⁹. Aprecieri similare au fost cuprinse și în raportul consulului britanic la Iași, H.A. Churchill, către ambasadorul englez la Constantinopol, J.H.

⁵⁷ *Românii la 1859*, vol. I, p. 298.

⁵⁸ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, p. 271—318.

⁵⁹ *Românii la 1859*, vol. I, p. 303.

Malmesbury : „Alegerea lui Cuza a creat mare entuziasm aici. Se consideră că s-a făcut un mare pas spre Unire“⁶⁰.

Alte rapoarte diplomatice din Iași sau de la ambasadele marilor puteri din Constantinopol — acolo unde se urmărea cu neliniște evoluția evenimentelor, care arătau o detașare vizibilă față de spiritul Convenției de la Paris — vorbeau și ele despre faptul că alegerea noului domnitor, „unul din luptătorii cei mai înflăcărați ai Unirii celor două Principate“, a reprezentat „expresia cea mai adevărată a sentimentului național“, în-suși domnitorul calificând „venirea sa la putere drept izbînda nu a unui om, ci a unui întreg popor“⁶¹.

În noile împrejurări, revenea Țării Românești misiunea istorică de a găsi calea cea mai potrivită pentru a se înfăptui Unirea. Unica soluție, după cum este știut, a fost dubla alegere a lui Al. I. Cuza în ambele Principate, ceea ce nu încălca, formal, deciziile de la Paris.

Este foarte semnificativ faptul că o atare soluție transpare, încă înainte de punerea ei în aplicare, și din surse externe, reflex al analizei realiste a situației din cele două țări române, al cunoașterii profunde a aspirațiilor poporului român. Același Victor Place constata, la 12/24 ianuarie 1859, că, în Moldova, „fiecare privește astăzi Unirea ca un fapt împlinit. Creșterea prestigiului partidei naționale românești, al principelui și al miniștrilor săi în cadrul Adunării s-a realizat atît de strălucit că nu mai e nimeni care să gîndească la posibilitatea de menținere a separării. Toți, inclusiv principele, s-au angajat să acționeze în continuare în acest scop“⁶² (subl. ns.).

Mai mult chiar, dintr-o sursă poloneză aflăm că, după 5 ianuarie 1859, „multă lume vorbește de alegerea lui (Al. I. Cuza — *n.n.*) și în Valahia“⁶³. Ideea apărea, într-o altă formă, dar cu conținut similar în ceea ce privește posibilitatea unei duble alegeri, într-un raport austriac din 10/22 ianuarie 1859, ce prelua o informație de la ambasada Turciei la Londra, în care se arăta că „alegerea colonelului Cuza nu reprezintă ultimul cuvînt al partidei unioniste în Moldova și că această partidă vrea să aștepte rezultatul alegerii din Valahia. Dacă această alegere va cădea asupra unui unionist mai cunoscut, Cuza... își va da demisia și atunci, în locul lui, va fi numită aceeași persoană care va fi aleasă în Valahia, spre a face astfel o demonstrație strălucită în favoarea Unirii“⁶⁴.

Cum era și firesc, un amplu ecou extern au avut evenimentele cruciale de la București din zilele de 22—24 ianuarie 1859, cu momentul lor de înălțător patriotism marcat de alegerea lui Al. I. Cuza, în ziua de 24 ianuarie 1859, ca domn și al Țării Românești.

Diplomații acreditați la București, ca și presa europeană a timpului, au înregistrat desăvîrșitul simț politic al românilor — prin care au pus Europa, din nou, în fața *faptului împlinit* —, ingeniozitatea și îndreptățirea soluției adoptate, ca și uriașul aport al poporului la înfăptuirea marelui act. Descriind atmosfera ce domnea în București în acele zile, consulul englez R.G. Colquhoun remarcă prezența activă a locuitorilor orașului („populația mahalalelor“, îndeosebi „măcelarii și tăbăcarii“) și a unei „mase de țărani“ pe Dealul Mitropoliei, cu toții veniți „să-și aleagă prin-

⁶⁰ *Ibidem*, p. 348.

⁶¹ *Ibidem*, p. 321.

⁶² *Ibidem*, p. 322.

⁶³ I. C. Filitti, *Alegerea de la 24 ianuarie 1859*, București, 1938, p. 7.

⁶⁴ *Românii la 1859*, vol. I, p. 312.

cipele“⁶⁵ (subl. în text), adică să impună în fruntea țării „un om nou, cunoscut pentru înclinațiile sale pentru Unire“, după cum se aprecia într-un raport al consulului belgian la București, Jacques Poumay, impresionat de unanimitatea năzuințelor populare, exprimată și în faptul că însăși „miliția se alăturase poporului, cu care a fraternizat“⁶⁶.

După proclamarea lui Al. I. Cuza ca domn și al Țării Românești, remarca același diplomat britanic, „Rezultatul a fost primit cu aclamații de entuziasm și cu urale puternice... Orașul era luminat. Marea bucurie populară a urmat unui sentiment de extremă tensiune sub care au stat cu toții în ultimele trei zile“⁶⁷. La rîndul său, consulul Belgiei releva și el că alegerea „a fost primită cu vii aclamații“, iar „seara orașul era strălucitor iluminat, pe clădirile publice erau pancarte cu înscrisuri : «Trăiască Cuza !» ; poporul, în masă, purtînd torțe, a parcurs străzile cu muzica militară în frunte“⁶⁸. Iar consulul francez Léon Béclard era, la rîndu-i, impresionat „de aceste mișcătoare manifestații“⁶⁹. Insuși consulul austriac, Karl Eder, era nevoit să relateze superiorilor săi scenele emoționante care au urmat votului : „Deodată apărură deputații, unii vărsînd lacrimi, alții, căroră nu le era dat să-și exprime emoția prin lacrimi, căutau să arate prin gesturi că erau mișcați. Cădeau unii în brațele altora, plîngeau în suspine, toate dezbinările păreau uitate“⁷⁰.

Numeroase personalități politice din diverse state ale Europei au comentat și ele favorabil înfăptuirea Unirii românilor, în care au văzut și un exemplu pentru alte popoare aflate în luptă pentru același înalt ideal național. În Franța, de pildă, vestea realizării Unirii a stîrnit „admirație pretutindeni“⁷¹. Într-o scrisoare a contelui Al. Walewski către Al. I. Cuza, dubla alegere era apreciată drept „expresia generoasă a sentimentelor de patriotism și devotament pe care le manifestați pentru țara dvs. Astfel de sentimente motivează sufragiul unanim care v-a adus la putere“⁷². În plus, remarca agentul diplomatic francez la Belgrad, ca urmare a votului exprimat la București, în Serbia, „exemplul Principatelor Unite întreține agitația în toate spiritele“⁷³.

Camillo Cavour saluta, de asemenea, cu entuziasm, gestul românilor și sublinia că „noi, italienii sîntem gata a-l urma“⁷⁴, iar într-o scrisoare trimisă lui Vasile Alecsandri el susținea, cu îndreptățire : „Unirea Principatelor și consultarea votului poporului este începutul unei ere noi în sistemul politic al Europei. Ele vor pregăti, prin triumful lor, unirea tuturor italienilor într-un singur corp, căci astăzi nimeni nu se mai poate împotrivi ca faptul minunat ce s-a realizat la poalele Carpaților să se realizeze și la poalele Alpilor“⁷⁵. În același spirit, compatriotul său Raffaello Benzi, reprezentantul Sardiniei în Comisia europeană pentru reorganizarea Principatelor, trimitea aceluiasi patriot român un mesaj

⁶⁵ *Ibidem*, p. 341.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 346, 347.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 338.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 347.

⁶⁹ *Acte și documente*, vol. IX, București, 1901, p. 257.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 325.

⁷¹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 500.

⁷² *Acte și documente*, vol. IX, p. 283.

⁷³ Nicolae Ciachir, *România și popoarele balcanice*, în „Revista română de studii internaționale“, anul VI, nr. 1/1977, p. 128.

⁷⁴ Al. Zub, *op. cit.*, p. 115.

⁷⁵ V. Alecsandri, *Călătorii, misiuni diplomatice*, Craiova, f.a., p. 238—239.

din Torino, încheiat cu cuvintele : „Cinste vouă, bravi români și buni prieteni... Perseverati în nobila sarcină ce v-ați luat-o. Credeți-mă, ziua existenței voastre, ca și a noastră, a italienilor, nu-i așa de departe cât ați bănui. Pregătiți-vă fără larmă, căci sînteți destinați a juca în curînd un rol mare și nobil“⁷⁶. Și, scrutînd viitorul, Vegezzi-Ruscalla întrevedea apropierea momentului cînd se va înfăptui „o Românie netrunchiată, ci avînd Bucovina, Transilvania, și Banatul“⁷⁷.

L. Kossuth, conducătorul revoluției ungare din 1848—1849, recunoștea, la rîndu-i, că „Un astfel de spirit (demonstrat de români — *n.n.*), e necesar ca un popor să-și întemeieze o patrie sau, dacă a pierdut-o, să și-o recîștige“⁷⁸.

Semnificative sînt și aprecierile omului de știință rus A. Elisîtin : „Pentru ambele Principate ziua de 24 ianuarie va fi, fără tăgadă, una dintre datele istorice memorabile, pentru că în această zi, după cîteva secole de asuprire, de strădanii, de neîncetată luptă, toate clasele societății și-au dat mîna ca să zăgăzuiască, cu forțe unite, descompunerea naționalității... Alegerea prințului Cuza ca domn al ambelor Principate și Unirea lor într-o singură țară de sine stătătoare a fost prima consecință a recunoașterii spiritului național“⁷⁹.

Un larg ecou a avut Unirea Principatelor și în presa europeană a timpului. „Le Moniteur“ din 26 ianuarie / 7 februarie 1859 își informa cititorii că „proclamarea acestui vot a fost primită cu bucurie : seara orașul a fost iluminat“ ; „Le Pays“ descria pe larg evenimentele din 24 ianuarie 1859 și oferea explicații : „Unirea e atît de complet, atît de adînc înțipărită în gîndul popoarelor române (sic !), încît intrigile, chiar amenințările unor anumite puteri nu au putut face nimic pentru a clătina convingerile puternice“⁸⁰ ; „Le Siècle“ concluziona și el, după un comentariu similar : „Nu avem noi dreptate să spunem că spiritul național al unui popor triumfă asupra tuturor piedicilor ?“⁸¹ ; și, anticipînd evenimentele ce urmau cîrînd a se derula, „Journal des Débats“ avansa următoarea idee : „Trebuie să recunoaștem că această dublă alegere este un mare pas către Unirea completă a Principatelor. *Românii fac prin ei înșiși și fără a consulta Europa ceea ce cred că trebuie să facă*“⁸² (subl. ns.).

Intr-adevăr, faptul împlinit al poporului român de la 24 ianuarie 1859 trebuia, în conjunctura internațională a timpului, să primească o consacrare oficială din partea puterii suzerane — Turcia și a puterilor garante. Pentru aceasta, poporul român, domnitorul țării, diplomația românească au trebuit să facă eforturi deosebite, îndeosebi pentru a contracara atitudinea potrivnică a Porții și a Austriei, ca și „rezerva prudentă“ a Angliei. La Constantinopol, nota un raport belgian din 28 ianuarie / 9 februarie 1859, „Știrea alegerii domnitorului Moldovei ca domnitor al Valahiei a cufundat Poarta și diplomația ei în stupeoare“⁸³, poziție exprimată printr-un vehement protest oficial, în care se invoca „violarea“ Convenției de la Paris din 1858. Poarta otomană, remarcău diplomații acreditați la

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. III, p. 527.

⁷⁸ L. Kossuth, *Souvenirs et ecrits de mon exil*, Paris, 1880, p. 245.

⁷⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 289.

⁸⁰ *Românii la 1859*, vol. II, p. 139.

⁸¹ Al. Zub, *op. cit.*, p. 114.

⁸² *Ibidem*, p. 113.

⁸³ *Românii la 1859*, vol. I, p. 357.

Constantinopol, vedea, între altele, în Unire, și „un precedent periculos, ce ar încuraja Serbia, alte provincii turcești, în sfârșit întreaga populație a raialelor (teritoriilor administrate direct de otomani — *n.n.*) să încerce emanciparea, putînd deschide astfel calea prăbușirii Imperiului“⁸⁴. Nu era neglijată, pe de altă parte, nici perspectiva, nedorită de Turcia, în caz de intervenție, și anume „triumful mișcărilor revoluționare“⁸⁵. Cît privește Austria, Unirea Principatelor a fost receptată la Viena ca o „nouă înfrîngere“, asociată de perspectiva că Unirea „va diminua în mod deosebit influența ei la Dunăre“⁸⁶.

În atare împrejurări, s-a pus în discuție însăși legitimitatea actului Unirii, în raport cu prevederile Convenției de la Paris. Au intrat în joc nu numai factorii politici, cu poziții pro sau contra, ci și specialiști în domeniul dreptului. Un jurist-consult francez, cîntărind argumentele, și-a făcut cunoscute concluziile într-o broșură intitulată *Est-ce légal ? La Roumanie. Le Congrès. La Situation actuelle* : „Ceea ce n-au putut să imagineze plenipotențiarilor (la Paris, în 1858 — *n.n.*), a realizat România printr-o întorsătură fericită. Este legal ? Foarte legal“⁸⁷. Și argumenta : Convenția „a confirmat României autonomia, independența, dar nu i-a dat încă și unitatea, suveranitatea desăvîrșită. România, la momentul potrivit, se dovedește inspirată ; ea concepe, ea făptuiește un expedient legal, legitim, neprevăzut, neinterzis pentru a sprijini viitorul. Cele două Adunări din Moldova și Valahia, alegînd în mod unanim pe unul dintre cei mai virtuoși, mai leali, mai generosi dintre concetățenii lor scurtează și *pregătesc căile* (subl. în text) către unitate. Nici o ilegalitate, nici o incompatibilitate“⁸⁸.

Totodată, străinătatea a fost încunoștințată, prin canale diplomatice, de ecoul pe care Unirea Principatelor l-a avut în Transilvania și în alte teritorii românești încă subjugate, împreună cu dorința firească a acestora de a se uni cu România. La Brașov, consemna consulul francez la București, L. Béclard, la 4/16 februarie 1859, știrile în legătură cu Unirea „au pricinuit multă emoție în acest din urmă oraș, a cărui populație, ca și cea a întregii Transilvanii, este aproape în întregime românească. Seara Brașovul a fost iluminat ca și orașul București însuși în ziua alegerii“⁸⁹. Consulul Austriei la București, Karl Eder, nota și el, cu îngrijorare, la 17/29 aprilie 1859, că „în Transilvania și Banat sînt în perspectivă mișcări revoluționare în favoarea Unirii cu Principatele“⁹⁰, pentru ca, la 9/21 ianuarie 1861, Viena să fie informată că în „Transilvania *au loc acum* (subl. ns.) agitații și tulburări românești ; în rîndul tinerilor a apărut ideea restabilirii unui mare Imperiu daco-român, mai cu seamă după Unirea Valahiei și Moldovei“⁹¹.

Diplomații acreditați în Principate întrevădeau și viitorul pas pe care îl va face România — către independența deplină. Astfel, consulul Belgiei la București, Jacques Poumay, conchidea, într-un raport din 5/17 februarie 1859 : „Dubla alegere echivalează cu Unirea Principatelor ; Unirea Principatelor înseamnă independența lor“⁹².

⁸⁴ *Ibidem*, p. 447.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 448.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 358.

⁸⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 158.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 161.

⁸⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 297.

⁹⁰ *România la 1859*, vol. I, p. 453.

⁹¹ *Ibidem*, p. 520.

⁹² *Ibidem*, p. 393.

Pentru a apăra Unirea și a obține recunoașterea ei, domnitorul Cuza a însărcinat pe unii din cei mai valoroși colaboratori ai săi — Vasile Alecsandri, Dumitru Brătianu, Ștefan Golescu, Ion Bălăceanu, Costache Negri ș.a. — cu misiuni diplomatice la Paris, Londra, Berlin, Torino, pretutindeni unde trebuia dus glasul unanim al națiunii, care se exprimase clar și hotărât pentru Unire. Desigur, misiunile lor n-au fost ușoare, dar sentimentul că ei sînt mesagerii voinței unui întreg popor i-a întărit în convingerea reușitei.

Starea de spirit din țară, unanimitatea hotărîrii de apărare și consolidare, inclusiv cu arma în mînă, a Unirii erau bine cunoscute peste hotare, îndeosebi datorită rapoartelor trimise de la fața locului. Astfel, într-un raport diplomatic englez din 25 ianuarie / 6 februarie 1859, al consulului H.A. Churchill către J.H. Malmesbury, se arăta că „dacă Poarta va îndrăzni să refuze investitura, românii vor respinge autoritatea ei și, de la primul pînă la ultimul, își vor apăra drepturile pînă la capăt”⁹³. Însuși domnitorul declara, plin de demnitate, consulului englez R.G. Colquhoun : „nu ezit a vă spune că mă voi plasa în fruntea poporului meu și, dacă va fi să cădem, eu voi fi primul care îmi voi oferi pieptul, dar va curge sînge”, declarație făcută și consulului rus Carol de Kotzebue : „Vom rezista pînă la ultimul om și dacă vom fi învinși vom demonstra Europei că nu ne lipsește conștiința datoriei”⁹⁴.

Atenți la evoluția evenimentelor în Principatele Unite — denumire sub care începuse a ne cunoaște Europa, pentru că, treptat, Cuza a impus, în țară, denumirea nouă și adevărată de România —, diplomații marilor puteri remarcău faptul că poporul român „nu acceptă altceva decît Unirea”⁹⁵. A atestat-o, cu putere, modul în care a fost întâmpinat Al. I. Cuza la sosirea la București, pentru a fi înscăunat ca domnitor. „La barieră — raporta, la 8/20 februarie 1859, consulul R.G. Colquhoun — a fost ridicat un arc de triumf, pe unde a intrat într-o caleașcă ce-l aștepta, primind mai înainte din partea corporației tradiționale pîine și sare. O mulțime din populația păturilor de jos a ieșit să-l întâmpine, printre aceștia aflîndu-se, în mod evident, tăbăcarii și măcelarii de la periferie... Seara orașul a fost strălucitor luminat”⁹⁶. A confirmat-o și consulul belgian J. Poumay, care scria : „Pretutindeni drapele, ghirlande de flori, peste tot această deviză scrisă cu litere mari : *Unirea face puterea* (subl. în text)... Se poate evalua la 100 000 numărul persoanelor care au însoțit peste tot cortegiul... Uralele : Trăiască Cuza, Trăiască domnul nostru, Trăiască Alexandru, Trăiască Unirea, nu au încetat nici o clipă”⁹⁷. Aprecieri similare apar și în raportul din București al consulului francez L. Béclard, împreună cu un frumos portret scris al domnitorului : „om cinstit, plin de dragoste pentru țara sa, sub nici o formă amețit de un succes neașteptat, foarte hotărât să pună în practică ideile sale de reformă și de progres”⁹⁸.

Pe acest fundal intern de puternică efervescență patriotică a avut loc la Paris, între 26 martie/7 aprilie și 25 august/6 septembrie 1859, o nouă Conferință a marilor puteri, la care s-a ajuns la recunoașterea dublei ale-

⁹³ *Ibidem*, p. 348.

⁹⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 295.

⁹⁵ *Românii la 1859*, vol. I, p. 367.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 401.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 404.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 404.

geri, soluție acceptată de Poartă „de voie, de nevoie“⁹⁹, după cum scria însărcinatul cu afaceri francez la Constantinopol, A. Lallermant, contelui Al. Walewski. Același diplomat apreciasse, încă înainte de deschiderea Conferinței, că românii nu se vor opri la ceea ce le garanta Europa : „Presupunând că dubla alegere a domnului Cuza, adică Unirea personală a Principatelor, este recunoscută de Puteri, nu este oare foarte posibil că românii, ale căror aspirații spre Unirea efectivă și completă sînt mai vii ca oricînd, vor întreprinde într-un termen mai mult sau mai puțin apropiat și cînd circumstanțele le vor părea favorabile, o nouă și mai hotărîtă încălcare a Convenției din 19 august (1858 — *n.n.*), proclamînd, de exemplu, Unirea administrativă a celor două provincii și contopirea celor două Adunări în una singură ? A fost deja vorba despre asta. Aceste lucruri se vor face fără tulburări și fără dezordini interne, fiindcă ele sînt conforme dorinței generale a țării“¹⁰⁰.

Că aceasta era, în adevăr, „dorința generală a țării“ au demonstrat-o evenimentele ce au urmat. Vizitînd, în septembrie 1860, Constantinopolul, Al. I. Cuza — care „lasă aici o impresie favorabilă tuturor celor care l-au cunoscut“¹⁰¹, după cum aprecia ambasadorul francez la Constantinopol, La Valette, —, și-a arătat nemulțumirea față de poziția marilor puteri, considerînd „ca fiind irealizabilă executarea în întregime și *ad litteram* (subl. în text) a acestui act“¹⁰², adică a Convenției de la Paris din 1858, a cărei modificare era cerută cu insistență. Desigur, Convenția, investită cu putere de Constituție a țării, era un pas înainte față de Regulamentele Organice, dar și ea, ca și Regulamentele, era un act impus din afară, care încorseta dezvoltarea statului român, eforturile sale spre modernizare și emancipare completă.

Ca și pînă atunci, și în această fază a dezbaterilor în plan politico-diplomatic european, inițiativa și apoi decizia privind revizuirea Convenției au venit din țară. A fost nevoie de multă hotărîre, de o amplă activitate diplomatică, de un ansamblu de măsuri pentru întărirea țării din interior spre a se ajunge la aceasta.

Semnificativă, în context, este poziția lui Al. I. Cuza, conform căreia „dacă puterile nu ne-o recunosc (Unirea deplină — *n.n.*), sîntem nevoiți să ne-o realizăm singuri“¹⁰³, după cum se consemna într-un raport consular austriac de la București din 19/31 august 1861. De altfel, încă din 21 aprilie/3 mai 1861, secretarul de legație prusian la Paris, H. Reuss, era convins că Turcia ar trebui să-și dea acordul, căci oricum „ar fi forțată să o recunoască mai tîrziu ca fapt împlinit“¹⁰⁴. La Constantinopol nu era exclusă nici posibilitatea ca, „în fața unui refuz categoric (al Porții — *n.n.*) și a unei tergiversări excesive (a puterilor garante — *n.n.*), moldovalahii ar fi putut, profitînd de actuala situație din Europa, să se declare independenți“. Turcia a fost pusă, deci, în situația „de a recunoaște un fapt împlinit, spre a preîntîmpina complicații mai mari“¹⁰⁵.

De aceea, o altă Conferință, de această dată a ambasadorilor marilor puteri la Constantinopol, întrunită, începînd cu 13/25 septembrie 1861, în

⁹⁹ *Ibidem*, p. 437.

¹⁰⁰ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. VI, p. 461.

¹⁰¹ *Românii la 1859*, vol. I, p. 517.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibidem*, p. 547.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 524.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 463.

capitala Imperiului otoman, a fost nevoită să dea consacrare internațională Unirii realizate de români, iar la 20 noiembrie/2 decembrie 1861 a fost emis Firmanul Porții privind recunoașterea Unirii *pe timpul domniei lui Cuza*. Victoria era importantă, dar — se menționa într-un raport al ministrului plenipotențiar francez la Petersburg, H. Fournier, către Edouard Thouvenel, ambasadorul Franței la Constantinopol, din 22 decembrie 1861/3 ianuarie 1862 — „Moldova nu este prea mulțumită cu Firmanul care ratifică doar temporar Unirea ei cu Valahia“, considerînd că Unirea definitivă este „o necesitate absolută și indispensabilă“¹⁰⁶, realitate confirmată pe de-a-ntregul de istorie.

Pe atare temeuri de recunoaștere, în plan extern, a noii realități realizate de români a putut Al. I. Cuza să rostească, la 3/15 decembrie 1861, cunoscutul Mesaj la deschiderea sesiunii Camerelor legislative, în care erau cuprinse istoricele cuvinte : „Înalta Poartă, precum și toate puterile garante *au aderat* (subl. ns.) la Unirea Principatelor“, împreună cu avertismentul adresat Europei : „Unirea va fi așa precum România o va simți și o va dori“¹⁰⁷ — expresii sintetice ale realității că Unirea „națiunea a făcut-o“ și tot națiunii îi revenea misiunea consolidării ei, în pofida tuturor opreliștilor.

Au urmat, firește, alte măsuri de întărire internă și externă a Unirii, între care se detașează : proclamația lui Al. I. Cuza din 11/23 decembrie 1861, în care acesta declara : „Unirea este îndeplinită ! Naționalitatea română este întemeiată !“¹⁰⁸ ; formarea, la 22 ianuarie/3 februarie 1862, a primului guvern unitar ; constituirea, la 24 ianuarie/5 februarie 1862, a celui dintâi Parlament unic al României și stabilirea capitalei la București ; modernizarea armatei și consolidarea capacității de apărare a țării ; dizolvarea, la 2/14 mai 1864, a Adunării electivă, ce se opunea politicii de reforme ; legiferarea reformei agrare ș.a.¹⁰⁹. Aceste din urmă măsuri au devenit posibile în condițiile actului de curaj al domnitorului de a elabora și pune în vigoare, fără acordul prealabil al marilor puteri și al Curții suzerane, Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris din 7/19 august 1858, act aprobat prin aplebiscit popular la 14/26 mai 1864 — un nou *fapt împlinit* în fața căruia a fost pusă Europa —, care a fost adus la cunoștința Porții în cadrul celei de-a doua vizite întreprinse de domnitor la Constantinopol, în mai-iunie 1862, și care avea să primească o consacrare oficială din partea marilor puteri prin Protocolul Conferinței ambasadurilor acestora de la 14/28 iunie 1864 din capitala Imperiului otoman¹¹⁰. Practic, prin Statutul dezvoltător, cunoscut, în străinătate, îndeosebi sub denumirea de Actul adițional la Convenția de la Paris, țării noastre i se recunoștea dreptul de a-și schimba legislația internă fără aprobarea Porții sau a puterilor garante — ceea ce echivala cu o consacrare a deplinei sale autonomii. Iar deschiderea agențiilor diplomatice românești în diverse capitale europene, ca și încheierea unor acorduri bilaterale cu diverse state, de pe poziții egale, mărturiseau intrarea în vigoare a noului statut politico-juridic românesc.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 563.

¹⁰⁷ Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura științifică, București, 1966, p. 109.

¹⁰⁸ *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura politică, București, 1966, p. 279.

¹⁰⁹ Vezi : *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, p. 319—394.

¹¹⁰ „Monitorul oficial“ din 8/20 iulie 1864.

Au fost acte de politică internă și externă prin care țara noastră și-a consolidat puternic Unirea înfăptuită la 24 ianuarie 1859. Însuși limbajul diplomatic indica mutații serioase în situația ei externă, denumirea de *România* începînd să apară nu doar în actele interne de cancelarie, ci și în exterior, cu toată insistența marilor puteri de a se utiliza termenul consacrat prin Convenție, acela de Principatele Unite.

În aceste acte de luciditate politică, de patriotism și curaj își află explicația trăinicia Unirii, pe care amestecul, mai brutal sau mai voalat, al unor puteri garante n-au putut s-o desfacă niciodată. Iar atunci cînd, la începutul anului 1866, acest pericol a apărut ca iminent, românii au mai pus încă o dată Europa în fața *faptului împlinit*, transpunînd în viață hotărîrile Adunărilor ad-hoc privind aducerea unui prinț străin pe tronul țării, cu aprobarea lui Al. I. Cuza însuși, și salvînd Unirea.

Pe temelia statului național român modern constituit în 1859 s-a putut clădi, apoi, în 1877—1878, independența de stat deplină a țării și s-a putut făuri, în 1918, statul național unitar — noi prilejuri pentru poporul român de a realiza mari idealuri prin forțe proprii, Europei și lumii revenindu-le doar sarcina de a consacra pe plan internațional realități datorate acțiunilor energice ale forțelor interne din societatea românească, așa cum a consemnat istoria și în urmă cu 130 de ani, cu prilejul Unirii Principatelor.

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ: Речь на совместном заседании ЦК РКП, демократических органов и массовых и общественных организаций. 28 ноября 1989 г. 3

ПРАЗДНОВАНИЕ ТОВАРИЩА НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ ПО СЛУЧАЮ ДНЯ РОЖДЕНИЯ И ПОЧТЕИНИЯ ЕГО ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОЙ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Письмо Политисполкома ЦК РКП, Государственного Совета и Правительства Социалистической Республики Румынии 48

Речь товарища **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** .. 48

ПРАЗДНОВАНИЕ ТОВАРИЩА ЕЛЕНА ЧАУШЕСКУ ПО СЛУЧАЮ ДНЯ РОЖДЕНИЯ И ЕЕ ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОЙ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Письмо Политисполкома ЦК РКП адресованное товарищу Елена Чаушеску 56

Постановление Политисполкома и ЦК РКП, Государственного совета Социалистической Республики Румыния касающееся присуждения Высшего Почетного звания «ГЕРОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РУМЫНИИ» товарищу **ЕЛЕНА ЧАУШЕСКУ** 60

Речь товарища **ЕЛЕНА ЧАУШЕСКУ** 61

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Силоочность румынского народа вокруг партии, ее генерального секретаря, товарища Николае Чаушеску, заол успешного развития Родины по пути прогресса и социалистической цивилизауии 64

ИОН МИТРАН: Румынская Коммунистическая Партия — жизненный центр нашей социалистической нации. 78

ГЕОРГЕ ЗАХАРИА, ГЕОРГЕ ТУДОР: Концепция товарища Николае Чаушеску касающаяся непрерывного развития и политическо-организационного упрочения партии. 95

130-АЯ ГОДОВЩИНА СОЗДАНИЯ НОВОГО РУМЫНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА

ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР, НИКОЛАЕ РАУШ: Воссоединение румынских княжест Молдова и Валахия — дело обширный народных масс. 112

ВАСИЛЕ НИКОЛАЕ: Международный отклик борьбы румын за воссоединение княжеств. 131

CONTENTS

NICOLAE CEAUSESCU: Exposé at the Joint Meeting of the Central Committee of the Romanian Communist Party, of the Democratic Organioms and of Mass and Public Organizations. November 28, 1988 3

CELEBRATION OF COMRADE NICOLAE CEAUSESCU ON THE OCCASION OF HIS BIRTHDAY AND HOMAGE PAID TO HIS LONGSTANDING REVOLUTIONARY ACTIVITY

Letter of the Executive Politcal Committee of the C.C. of the R.C.P., of the State Council and the Government of the Socalist Republic of Romania. 43

Speech Deltivered by comrade **NICOLAE CEAUSESCU** 48

CELEBRATION OF COMRADE ELENA CEAUSESCU ON THE OCCASION OF HER BIRTHDAY AND THE ANNIVERSARY OF HER LONGSTANDING REVOLUTIONARY ACTIVITY

Letter of the Executive Politcal Committee of the C.C. of the R.C.P. addressed to comrade **ELENA CEAUSESCU**. 56

Decree-Resolution of the Executive Political Committee and of the Central Committee of the Romanian Communist Party and of the State Council of the Socialist Republic of Romania Regarding the Confering of the Supreme Honour Distinction „HERO OF THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA„ to Comrade ELENA CEAUŞESCU. 60

Speech Delivered by Comrade ELENA CEAUŞESCU 61

ION POPESCU-PUTURI: The Unity of the Romanian People round the Party and Its General Secretary, Comrade Nicolae Ceauşescu — the Pledge of Homeland's Prosperity on the Road of Progress and Socialist Civilization. 64

ION MITRAN: The Romanian Communist Party — the Vital Centre of Our Socialist Nation. 78

GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE TUDOR: Comrade Nicolae Ceauşescu's Outlook Regarding the Continuous Development and Political and Organizational Consolidation of the Party. 95

130 YEARS SINCE THE SETTING UP OF THE ROMANIAN MODERN NATIONAL STATE

VASILE PETRIŞOR, NICOLAE RAUS: The Union of the Romanian Principalities — Moldavia and Wallachia — the Entire People's Work 112

VASILE NICOLAE: The International Echo of the Romanians' Struggle for the Union of the Principalities. 131

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUŞESCU: Exposé à la séance commune du Plénum du Comité Central du Parti Communiste Roumain, des organismes démocratiques et des organisations de masse et civiques le 28 novembre 1988 3

LA CÉLÉBRATION DU CAMARADE NICOLAE CEAUŞESCU À L'OCCASION DE SON ANNIVERSAIRE ET DE L'HOMMAGE RENDU À SA LONGUE ACTIVITÉ RÉVOLUTIONNAIRE

Lettre du Comité Politique Exécutif du C.C. du P.C.R., du Conseil d'Etat et du Gouvernement de la République Socialiste de Roumanie. 43

Discours du camarade NICOLAE CEAUŞESCU 48

LA CÉLÉBRATION DE CAMARADE ELENA CEAUŞESCU À L'OCCASION DE SON ANNIVERSAIRE ET POUR SA LONGUE ACTIVITÉ RÉVOLUTIONNAIRE

Lettre du Comité Politique Exécutif du C.C. du P.C.R. adressée à camarade ELENA CEAUŞESCU 56

Résolution-décret du Comité Politique Exécutif et du Comité Central du Parti Communiste Roumain et du Conseil d'Etat de la République Socialiste de Roumanie concernant l'attribution du Titre d'Honneur Suprême: „HÉROS DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE„ à camarade ELENA CEAUŞESCU. 60

Discours de camarade ELENA CEAUŞESCU. 61

ION POPESCU-PUTURI: L'unité du peuple roumain autour du parti, de son secrétaire gé-

ral, camarade Nicolae Ceauşescu, la garantie du développement de la patrie sur la voie du progrès et de la civilisation socialiste. 64

ION MITRAN: Le Parti Communiste Roumain — le centre vital de notre nation socialiste. 78

GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE TUDOR: La conception du camarade Nicolae Ceauşescu concernant le continu développement et le renforcement politique et organisationnel du parti. 95

130 ANS DEPUIS LA CONSTITUTION DE L'ETAT NATIONAL ROUMAIN MODERNE

VASILE PETRIŞOR, NICOLAE RAUS: L'union des pays roumains — la Moldavie et la Valachie — l'oeuvre des masses populaires. 112

VASILE NICOLAE: L'écho international de la lutte des Roumains pour l'union des Principautés. 131

INHALT

NICOLAE CEAUŞESCU: Darlegung am der gemeinsamen Sitzung des Plenums des Zentralkomitees, der Körperschaften der revolutionären Arbeiterdemokratie und der Massenorganisationen. 28. November 1988. 3

FEIERLICHE EHRUNG DES GENOSSEN NICOLAE CEAUŞESCU ANLÄSSLICH SEINES GEBURTSTAGS UND SEINER LANGJÄHRIGEN REVOLUTIONÄREN TÄTIGKEIT.

Ehrenbrief des Politischen Exekutivkomitees des ZK der RKP, des Staatsrates und der Regierung der Sozialistischen Republik Rumänien. 43

Die Rede des Genossen NICOLAE CEAUŞESCU. 48

FEIERLICHE EHRUNG DER GENOSSIN ELENA CEAUŞESCU ANLÄSSLICH SEINES GEBURTSTAG UND SEINER LANGJÄHRIGEN REVOLUTIONÄREN TÄTIGKEIT.

Brief des Politischen Exekutivkomitees des ZK der RKP an Genossin ELENA CEAUŞESCU. 56

Beschluss und Dekret des Politischen Exekutivkomitees des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei und des Staatsrates der Sozialistischen Republik Rumänien betreffend die Verleihung des Hohen Ehrentitels „HELD DER SOZIALISTISCHEN REPUBLIK RUMÄNIEN„ an Genossin ELENA CEAUŞESCU. 60

Die Rede der Genossin ELENA CEAUŞESCU. 61

ION POPESCU-PUTURI: Die Einheit des rumänischen Volkes herum der Partei, seiner General-Sekretärs, der Genossen Nicolae Ceauşescu, Bürgschaft des Voranschreitens des Vaterlandes auf den Weg des Fortschrittes und der sozialistische Zivilisation. 64

ION MITRAN: Die Rumänische Kommunistische Partei — Vitalzentrum unsere sozialistische Nation. 78

GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE TUDOR: Die Konzeption des Genossen Nicolae Ceauşescu in Beziehung auf der ununterbrochene politische — organisatorische Entwicklung und Stärkung der Partei. 95

130 JAHRE SEIT DER GRÜNDUNG DES MODERNES RUMÄNISCHES NATIONALSTA- ATES

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ: Die
Vereinigung der rumänische Länder Moldova
und Muntenia — Verk der Volksmassen 112

VASILE NICULAE: Das internationale Ecko
des Kampfes der Rumänen für die Vereinigung
der Fürstentümer. 131

SUMARIO

NICOLAE CEAUȘESCU: Discurso en la reunión
conjunta del Pleno del Comité Central del Partido
Comunista Rumano de los organismos democrá-
ticos y la organizaciones ed masas y sociales. 28 de
noviembre de 1988. 3

CELEBRACIÓN DEL CAMARADA NICOLAE CEAUȘESCU CON LA OCASIÓN DE SU ANIVERSARIO Y EL HOMENAJE PARA SU LARGA ACTIVIDAD REVOLUCIONARIA

La carta del Comité Político Ejecutivo del Comité
Central del Partido Comunista Rumano, del Con-
sejo de Estado y del Gobierno de la República
Socialista de Rumania. 43

El discurso del camarada NICOLAE
CEAUȘESCU. 48

CELEBRACIÓN DE LA CAMARADA ELENA CEAUȘESCU CON LA OCASIÓN DE SU ANIVERSARIO Y PARA SU LARGA ACTIVIDAD REVOLUCIONARIA

La carta del Comité Político Ejecutivo del Comité
Central del Partido Comunista Rumano, dirigida a
ELENA CEAUȘESCU. 56
Decisión-decreto del Comité Político Ejecutivo
y del Comité Central del Partido Comunista Ru-
mano y del Consejo del Estado de la República
Socialista de Rumania con respecto al otorgamiento
del Título Supremo de Honor „HEROE DE LA
REPUBLICA SOCIALISTA DE RUMANIA„ a
camarada ELENA CEAUȘESCU„. 60

El discurso de la camarada ELENA CEAUȘESCU 61

*

ION POPESCU-PUTURI: La unidad del pueblo
rumano en torno al partido, del secretario gene-
ral, el camarada Nicolae Ceauescu, la garantia
del desarrollo de la patria hacia el camino del
progreso de la civilizacion socialista. 64

ION MITRAN: El Partido Comunista Rumano
— el centro vital de la nación socialista. 78

GHEORGHE ZAHARIA, GHEORGHE TU-
DOR: La concepción del camarada Nicolae
Ceauescu con respecto al continuo desarrollo y
acrecentamiento politico-organizativo del par-
tido. 95

130 AÑOS DESDE LA CONSTITUCIÓN DEL ESTADO NACIONAL RUMANO MODERNO

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ: La
unión de los paises rumano Moldavia y Valaquia
obra de las masas amplias populares. 112

VASILE NICULAE: El eco internacional de la
lucha de los rumanos por la Unidad de los Prin-
cipados. 131

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauş

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Revista se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei.

Preţul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

• au apărut • au apărut •

I 28221

**anale
de istorie**

anul XXXV

2

1989

1994

⑤

- JUL. 2005

1994

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXV

2

1989

SUMAR

**ANIVERSAREA A 50 DE ANI DE LA MAREA DEMONSTRAȚIE
PATRIOTICĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIRĂZBOINICĂ DE LA
1 MAI 1939 ȘI A 100 DE ANI DE LA DECLARAREA ZILEI DE 1 MAI
CA ZI A SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE A CELOR CE MUNCESC**

ION POPESCU-PUȚURI : Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind unitatea clasei muncitoare ca fundament al luptei pentru libertate națională și progres social	3
AUGUSTIN DEAC : Condițiile interne și externe ale pregătirii de către Partidul Comunist Român a mării demonstrații de la 1 Mai 1939	22
VASILE PETRIȘOR : Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, expresie a poziției patriotice, antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a poporului român	37
MARIN C. STĂNESCU : Unitatea clasei muncitoare, afirmată la 1 Mai 1939, fundament al Frontului Unic Muncitoresc, coloana vertebrală a coaliției tuturor forțelor antihitleriste în pregătirea marelui act istoric de la 23 August 1944	59
NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN : Manifestațiile muncitorești de la 1 Mai, prilej de afirmare a aspirațiilor clasei muncitoare din România, a solidarității internaționale, de luptă pentru apărarea păcii între popoare (1890—1916)	75

GHEORGHE UNC : 1ntii Mai — simbol al luptei împotriva ocupantului străin, al afirmării unității partidului clasei muncitoare din România reîntregită (1917—1921)	92
ION IACOȘ, NICOLAE NICOLAESCU : Acțiuni de 1 Mai pentru refacerea unității mișcării muncitorești, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român	107

MĂRTURII ISTORICE

Reunificarea organizației revoluționare a tineretului din România : Elena Cristescu	122

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice pe anul 1988 : Vasile Niculae, Gheorghe Unc	137

INSEMNAȚII

Cărți de istorie apărute în anul 1988 (I) : Ion Mamina	154
Sumarul numerelor 1—6/1988	161

COLECTIVUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

28221

**ANIVERSAREA A 50 DE ANI DE LA MAREA DEMONSTAȚIE PATRIOTICĂ,
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIRĂZBOINICĂ DE LA 1 MAI 1939
ȘI A 100 DE ANI DE LA DECLARAREA ZILEI DE 1 MAI
CA ZI A SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE A CELOR CE MUNCESC**

CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND UNITATEA CLASEI MUNCITOARE CA FUNDAMENT AL LUPTEI PENTRU LIBERTATE NAȚIONALĂ ȘI PROGRES SOCIAL

ION POPESCU-PUȚURI

Analizele profunde, de o excepțională însemnătate, făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu asupra trecutului nostru ne permit să concepem procesul istoric ca o rezultată complexă, firească a dezvoltării societății românești în ansamblul său și să înțelegem apariția clasei muncitoare, a partidului său politic, ca o expresie obiectivă a realităților și cerințelor acestei evoluții.

O trăsătură esențială a istoriei mișcării noastre muncitorești constă în aceea că proletariatul român, născut în sinul poporului nostru, popor unitar în evoluția lui, în pofida unor nedrepte și vremelnice hotare, a afirmat — după cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, de la început, cu tărie, necesitatea de a se uni și organiza într-un partid unic, revoluționar de clasă, care să conducă cu fermitate, pe baza socialismului științific, luptele maselor populare împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și unitate națională, pentru dreptate socială. Aceasta și explică evoluția rapidă ce s-a înregistrat atât pe planul organizării profesionale, cât și politice. Un prim succes pe această linie l-a înregistrat mișcarea muncitorească din țara noastră în 1872 prin înființarea Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, care a marcat începutul organizării la scară națională a proletariatului român, această asociație propunându-și, încă de la creare, să militeze pentru unirea muncitorilor din întreaga țară.

După cucerirea independenței de stat depline a României, mișcarea muncitorească și socialistă a cunoscut o etapă superioară de dezvoltare, a cărei caracteristică esențială a constat în rapida evoluție a organizațiilor socialiste existente spre centralizare, la nivelul întregii țări, în vederea constituirii unui partid socialist ¹.

Încă din anii 1885—1886, în presa vremii se scria tot mai frecvent despre necesitatea creării unui „partid muncitoresc”, a unui „partid so-

¹ Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893), Editura politică, București, 1984, p. 273—279.

cialist". În aceste condiții era necesar un program unitar de acțiune, marxist, care să coordoneze și să îndrume activitatea întregii noastre mișcări muncitorești. Un astfel de program unitar de acțiune, publicat în 1886 sub forma lucrării semnificativ intitulată : *Ce vor socialiștii români ?*, era o expresie grăitoare a maturizării ideologice și politice a organizațiilor socialiste din România. Acest program, apreciat de secretarul general al partidului nostru drept primul program al mișcării revoluționare marxiste din țara noastră², fixa, ca obiectiv fundamental al viitorului partid, lupta revoluționară pentru cucerirea puterii de stat și instaurarea dictaturii proletariatului.

Disponind de acest prețios îndreptar ideologic, adoptat de întreaga noastră mișcare revoluționară, cercurile muncitorești, constituite în 1887 în multe orașe ale țării și transformate, începînd din 1890, în cluburi ale muncitorilor, au acționat unitar pentru strîngerea lor într-o singură forță politică centralizată la nivel național. Cluburile muncitorilor, organizații politice, cu un număr mai mare de membri, și-au propus, ca principal obiectiv, să pregătească congresul socialist ce urma să statueze înființarea partidului politic al muncitorilor din România.

În anul 1890, proletariatul român, răspunzînd chemării Congresului socialist de la Paris din 1889 — la care își trimisese și el reprezentanții — de a consacra ziua de 1 Mai ca zi de luptă și solidaritate muncitorească, s-a încris în rîndul partidelor muncitorești care au organizat manifestații încă din primul an al sărbătoririi zilei de 1 Mai pe plan internațional.

Însemnătatea zilei de 1 Mai a crescut, an de an, căpătînd un conținut tot mai complex, concomitent cu progresele înregistrate de mișcarea muncitorească din România. Începînd ca o acțiune pentru obținerea zilei de muncă de 8 ore, apoi a votului universal, întrunirile și demonstrațiile de masă prilejuite de această sărbătoare vor avea, treptat, un caracter politic din ce în ce mai pronunțat pînă la exprimarea dezideratului fundamental al clasei muncitoare și al partidului ei revoluționar — înlocuirea orînduirii capitaliste cu o orînduire lipsită de exploatare, orînduirea socialistă.

Dorința clasei noastre muncitoare de organizare și luptă unită la nivelul întregii țări avea să fie consfințită, în 1893, prin crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România. Congresul de constituire al partidului politic al clasei muncitoare din România, ale cărui lucrări s-au desfășurat în zilele de 31 martie—3 aprilie 1893 și la care au participat delegați ai organizațiilor muncitorești din multe orașe ale țării, a aprobat programul și statutul partidului³. Aceste documente erau rezultatul unor ample dezbateri în cadrul tuturor organizațiilor muncitorești. Antrenarea maselor muncitoare organizate la discutarea problemelor de fond ale mișcării a fost unul din factorii decisivi ai cimentării unității proletare.

Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România a intrat în istoria poporului nostru ca un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului, a maselor muncitoare din întreaga țară. „Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — relevă secretarul general al partidului —, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a

² *Istoria poporului român în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura politică, București, 1988, p. 207.

³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 17.

afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației”⁴.

Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România s-a creat, în anul 1893, ca partid unic al clasei muncitoare. El și-a păstrat unitatea până în anul 1921 când, cu aceleași organizații și aceiași conducători, de astă dată în condițiile României reîntregite, s-a transformat în Partidul Comunist Român, ceea ce i-a dat o pondere deosebită în viața națiunii.

Ceea ce a conferit partidului clasei muncitoare din România posibilitatea de a se afirma, de a conduce clasa muncitoare la înfăptuirea misiunii sale istorice a fost tocmai capacitatea de înțelegere profundă, în lumina socialismului științific, a realităților concrete, specifice, social-economice și politice din țara noastră, în condițiile României reîntregite.

Angajându-se să lupte pentru prefacerea tuturor instrumentelor de muncă în proprietate colectivă a societății întregi, pentru instaurarea societății socialiste, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România s-a prezentat, pe arena politică a țării, ca o forță unitară, care cuprindea toate organizațiile politice și profesionale ale muncitorilor. Consiliul său general întruhipa conducerea unică a tuturor muncitorilor organizați, iar organele sale de presă au devenit purtătoarele de cuvânt ale membrilor de partid în totalitate.

Imaginea globală a dezvoltării unitare, a continuității forței politice proletare ne este dată de existența unei singure organizații politice centralizate, care, sub diferite denumiri pe care le-a purtat — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor (1893), Uniunea Socialistă (1907), Partidul Social-Democrat (1910), Partidul Socialist (1918) —, ne oferă treptele de ascensiune ale maturizării și călirii partidului clasei muncitoare⁵, proces complex care a culminat cu istoricul Congres din mai 1921, când partidul, în întregul său, a luat denumirea de Partidul Comunist Român. Unitar s-a dezvoltat și mișcarea profesională a clasei noastre muncitoare. Înglobate, în 1893, în cadrul partidului, sindicatele și-au făurit, în 1896, propria centrală — Uniunea Sindicatului Breslelor, iar, în 1906, s-a constituit Comisia Generală a Sindicatelor din România, for central de coordonare la nivel național, sub îndrumarea partidului, a întregii activități sindicale⁶, reunită în cadrul larg al Uniunii Generale a Sindicatelor din România. Sindicatele, ca și organizațiile revoluționare de tineret și de femei, sub îndrumarea partidului, și-au adus contribuția la dezvoltarea de ansamblu a luptei clasei muncitoare.

Unitatea, în dezvoltarea mișcării noastre muncitorești, însemna și permanența legăturilor partidului politic proletar din România cu organizațiile socialiste din teritoriile românești aflate, până în 1918, sub stăpânire străină. Schimbul permanent de publicații, de o parte și de alta a Carpaților, vizitele reciproce ale unor militanți cu prilejul congreselor și al altor manifestații de amploare, afirmarea, în deplin consens, a țelurilor comune, sociale și naționale ale românilor, s-au impus ca mijloace de menținere a unei unități, care a făcut din mișcarea muncitorească română o singură forță, dincolo de frontierele vremelnice statornicite atunci.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 10.

⁵ Ion Popescu-Puțuri, 1893 — *moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 34.

⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, Editura politică, București, 1975, p. 417.

Partidul clasei muncitoare s-a distins, printr-o concepție politică proprie, izvorită dintr-o analiză științifică, creatoare a realităților din țară, ceea ce i-a permis să se situeze în fruntea luptelor pentru dreptate socială și națională, pentru libertatea și suveranitatea României, pentru desăvîrșirea unității statale.

Realizarea statului național unitar român la 1 Decembrie 1918 — subliniază secretarul general al partidului în analizele remarcabile consacrate acestui eveniment — a constituit o victorie epocală a maselor populare din întreaga țară, la realizarea căreia clasa muncitoare, mișcarea socialistă a adus o prețioasă contribuție⁷. A constituit, totodată, încununarea firească a năzuințelor seculare de unitate ale poporului nostru, împlinirea unui deziderat major înscris de la începuturi pe steagul de luptă al partidului clasei muncitoare din România.

Înfăptuirea unității statului român a întregit forțele proletariatului, a contopit, la scară națională, mișcarea muncitorească, conferindu-i un nou cadru de dezvoltare și manifestare potrivit prefacerilor profunde ce aveau loc în structura economică și social-politică a țării.

Avind în vedere tradițiile luptei revoluționare, care validaseră valoarea acțiunii politice unite în cadrul unui singur partid al clasei muncitoare, centralizat la scară națională, capabil să-și îndeplinească misiunea istorică de a transforma revoluționar societatea, în noile condiții istorice de după reîntregirea țării, sarcina fundamentală era aceea a unificării tuturor forțelor politice muncitorești, reorganizarea partidului, astfel încât să poată acționa ca organizator și conducător al marilor bătălii de clasă pentru înfăptuirea victorioasă a revoluției proletare și trecerea la făurirea societății socialiste.

Perioada ce a urmat pînă la Congresul din mai 1921 a fost marcată de acest efort unificator. Acesta era sensul profund al Declarației Partidului Socialist și Uniunii Sindicale din România, din 13 februarie 1919, care făcea apel la afirmarea unui „singur partid proletar“, menit să ducă înainte lupta clasei muncitoare din România reîntregită pentru realizarea idealului ei socialist.

Conferința mișcării socialiste din mai 1919, la care au participat delegați ai organizațiilor socialiste de pe întreg cuprinsul țării, a adoptat programe unice în domeniul politic și în cel electoral, valabile pentru întreaga mișcare socialistă din România, marcînd o etapă esențială pe linia realizării unității de acțiune a mișcării socialiste, a unificării la nivel național a organizațiilor socialiste⁸.

Modificările care au avut loc în societatea românească pe plan social-economic după Marea Unire au produs, așa cum se arată în Programul Partidului Comunist Român, „o vie efervescență politică, în cadrul căreia un rol tot mai important îl va juca clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a societății“. În noile condiții create prin realizarea unității național-statale, sarcina primordială a mișcării muncitorești a constat în unificarea și centralizarea ei la nivel național, pe plan politic și profesional.

Marele Congres al Partidului Socialist, căruia îi revenea sarcina istorică de a consfinți unificarea mișcării muncitorești din România și de

⁷ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 687—688.

⁸ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 13.

a adapta tactica, prin documentele și hotărârile votate, la noile condiții legate de transformările apărute în viața românească postbelică, și-a deschis lucrările la București, în ziua de 8 mai 1921. Congresul a discutat și aprobat programul partidului pentru noua etapă de dezvoltare a societății românești⁹. El a realizat unificarea mișcării socialiste la nivelul întregii țări prin crearea Partidului Comunist Român. Referindu-se la semnificația istorică a acestui eveniment, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „Făurirea Partidului Comunist Român — moment de însemnătate crucială în istoria României — a încununat îndelungatul proces de maturizare, clarificare ideologică și organizare politică parcurs de mișcarea noastră muncitorească după înființarea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în legătură indisolubilă cu răspîndirea ideilor socialismului științific. Zămislit într-o perioadă de avînt revoluționar, Partidul Comunist Român — creat prin hotărîrea Congresului de la 8 mai 1921 de transformare a partidului socialist în partid comunist — a ridicat pe o treaptă superioară lupta proletariatului și a celorlalte mase muncitoare, a dat un puternic impuls dezvoltării conștiinței lor de clasă, exercitînd o puternică influență asupra evoluției ulterioare a României contemporane“¹⁰.

Încă de la făurirea sa, Partidul Comunist Român, spre deosebire de multe alte partide comuniste din celelalte țări, a avut un caracter unitar, Partidul Socialist transformîndu-se, în întregul său, în partid comunist și adoptînd, în unanimitate, principiile marxist-leniniste. Așa se face că, deși întrerupt, Congresul din mai 1921 a realizat unificarea mișcării noastre muncitorești la scară națională, precum și centralizarea organizațiilor socialiste pe baze ideologice, politice și organizatorice comuniste¹¹. În afara rîndurilor partidului au rămas elementele reformiste, depășite de sarcinile puse în fața clasei muncitoare în acel moment. La acea dată, după desăvîrșirea unității naționale a poporului român în 1918, partidul comunist era singurul partid unitar în viața politică a României, cu organizații în întreaga țară, întemeiat pe baze ideologice și politice revoluționare. Fundamentîndu-și organizarea, linia strategică și tactică pe principii revoluționare, comuniste, partidul a păstrat, în centrul atenției sale, nevoia adecvării la realitățile social-economice din România, afirmîndu-și calitatea de autentic reprezentant al clasei muncitoare. Fiind primul partid unificat la scară națională, Partidul Comunist Român a dobîndit nu numai un ascendent moral în fața tuturor celorlalte partide, ci și o pondere deosebită în viața națională a poporului român datorită noilor și marilor sarcini ce se puneau în fața sa.

Sciziunea în partidul clasei muncitoare din România s-a produs prin înlăturarea din partid, datorită ingerințelor Cominternului, a celor care votaseră, la Congresul din mai 1921, afilierea la Internaționala Comunistă cu rezerve. La întrebarea noastră adresată lui Gheorghe Cristescu privind mobilul pentru care, deși cu rezerve, s-a votat totuși afilierea partidului la Internaționala a III-a Comunistă, acesta ne-a răspuns: „teamă de a nu fi excluși din mișcarea muncitorească internațională, ceea ce era

⁹ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)*, Editura științifică, București, 1971, p. 437—442.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 798—799.

¹¹ Ion Popescu-Puțuri, *Unitatea clasei muncitoare, factor fundamental în afirmarea sa ca forță socială conducătoare a României*, în „Era socialistă“, anul LXVI, nr. 7 din 10 aprilie 1984, p. 12—15.

contrar punctului nostru de vedere afirmat încă din 1893". La puțin timp după această dată, grupurile și elementele eliminate din partid au început să desfășoare o activitate separată, nu atât în concordanță cu realitățile mișcării muncitorești din țară, cât în spiritul sciziunii din mișcarea muncitorească internațională. Scindarea organizațiilor politice și, doi ani mai târziu, și profesionale ale proletariatului, nu avea o bază social-economică reală, ci a fost consecința unor împrejurări specifice dezvoltării mișcării muncitorești pe plan internațional, care au influențat inevitabil și situația mișcării muncitorești din România.

Activitatea multilaterală desfășurată, încă de la început, de P.C.R. pentru ca muncitorimea să se manifeste unitar în marile bătălii sociale pentru interesele sale specifice și de interes național, a avut un caracter complex și diferențiat de la o etapă la alta, în funcție de obiectivele tactice principale ce stăteau în fața clasei muncitoare — hegemonul luptei revoluționare. În perioada interbelică, această activitate a înregistrat numeroase succese care, în ansamblu, indicau o traiectorie ascendentă ce a triumfat cu traducerea în fapt, în aprilie 1944, a marelui imperativ istoric: *realizarea Frontului Unic Muncitoresc*.

Un teren fertil al luptei unite l-a constituit mișcarea sindicală, care a jucat un rol de seamă în lupta pentru apărarea drepturilor proletariatului român. Exprimând dorința arzătoare a proletariatului de a-și menține unitatea, congresele sindicale de la Brașov (1921), și, mai ales, cel de la Sibiu (1922), au realizat centralizarea sindicală la scară națională. Dar, așa cum este cunoscut, din anul 1923 pînă în anul 1936 nu a mai existat o unitate nici pe planul mișcării sindical-profesionale. De fapt, anii 1923—1924 au marcat intensificarea preocupărilor burgheziei de a diviza mișcarea muncitorească, de a căuta căi și mijloace pentru a submina, și din interiorul mișcării muncitorești, rolul de conducător al partidului comunist. Aceste măsuri au fost luate în ciuda faptului că mișcarea muncitorească și partidul său politic participaseră, efectiv, și-și aduseseră o contribuție esențială în lupta pentru înfăptuirea Marii Uniri.

După anul 1924, cînd P.C.R. a fost scos în afara legilor, poziția sa în problema luptei unite a clasei muncitoare, a frontului unic, a unității de acțiune, au rămas neschimbate. Inițiativele de tot felul, luate în cele mai diferite împrejurări, față de evenimente politice cu importante consecințe, dorința vie și permanentă a comuniștilor de a se ajunge la acțiuni comune cu socialiștii, social-democrații, cu muncitorii neorganizați sau încadrați temporar în partidele nemuncitorești, lărgirea și diversificarea formelor și metodelor de luptă, au constituit una din trăsăturile definitorii ale activității Partidului Comunist Român în acești ani.

Între problemele majore care au stat în fața partidului nostru, imediat după intrarea sa în ilegalitate, a fost aceea de a găsi căi, metode și mijloace adecvate de continuare a activității politice, de îmbinare eficientă a muncii ilegale cu cea legală. Partidul Comunist Român urmărirea, cu tenacitate, crearea frontului unic muncitoresc, refacerea unității sindicale, înfăptuirea unor alianțe cu alte organizații și forțe politice muncitorești și burgheze, extinderea legăturilor cu masele de oameni ai muncii de la orașe și sate. Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925 a elaborat o linie tactică adecvată, care permitea partidului să acționeze împreună cu celelalte organizații politice muncitorești, cu partidele burgheze interesate în lupta împotriva politicii promovate de guvernul liberal. În același timp, plenara cerea partidului ca, în înțelegerile sale cu alte partide și grupări politice, să-și păstreze fizionomia, programul și poziția sa proletară.

În scopul facilitării unor asemenea activități politice, P.C.R. a creat, în toamna anului 1925, în afara Sindicatelor Unitare, înființate în anul 1923, Blocul Muncitoresc-Tărănesc (B.M.Ț.), organizație politică legală, din care făceau parte, în primul rînd, comuniști și simpatizanți ai lor, social-democrați, socialiști, muncitori neorganizați, țărani, intelectuali, mici meseriași ș.a. Militînd pentru crearea Blocului Muncitoresc-Tărănesc, comuniștii subliniau : „*Noi apelăm la muncitori, țărani, meseriași, intelectuali, funcționari, indiferent de orientarea lor politică. Înțelegeți odată nevoia luptei comune și grăbiți înjghebarea frontului unic al maselor, frontul unic al muncii, frontul unic în fiecare sat, fiecare oraș, în organizațiile locale muncitorești, țărănești, ale meseriașilor, funcționarilor, intelectualilor*”¹².

Prin intermediul B.M.Ț. care, împreună cu alte formațiuni politice, a participat, în cadrul cunoseutei „Opoziții unite”, la alegerile comunale din februarie 1926, comuniștii au putut fi prezenți în viața politică, au avut prilejul să-și exprime public convingerile politice, au urcat, la aceeași tribună, cu socialiștii și, deși aflat în ilegalitate, P.C.R. a obținut ca 27 de comuniști și simpatizanți ai săi să fie aleși consilieri comunali și viceprimari municipali. Răsunătorul succes obținut de „Opoziția unită” a avut ca urmare demisia, peste o lună, a guvernului liberal. Acesta a fost un exemplu cînd, peste aprecierile eronate ale Cominternului, acționînd într-un larg front comun de luptă, muncitorimea și alte categorii sociale și-au impus punctul de vedere.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai, a constituit, de fiecare dată, un prilej de a duce în comun lupta, de a se manifesta deplina unitate a clasei muncitoare. Încă în manifestul de 1 Mai 1922 se sublinia că „*Unirea proletarilor va spori puterea lor. În frontul general al muncii împotriva exploataării, proletariatul român trebuie să-și aibă locul lui. Astfel vom manifesta, în ziua de 1 Mai, pentru unirea proletarilor, iar puterea care va izvorî în toată lumea din această ieșire unită a maselor muncitoare, va deschide o nouă epocă de luptă în care pozițiile noastre vor fi mai tari și curajul burgheziei mai slăbit*”¹³.

Se înțelege că terenul cel mai propice pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru lupta ei unită contra capitalului, îl constituiau luptele zilnice proletare prin sindicatele muncitorești. Dincolo de activitatea politică, propagandistică și organizatorică, desfășurată de Partidul Comunist Român, de Sindicatele Unitare, de Blocul Muncitoresc-Tărănesc și de alte organizații aflate sub influența comuniștilor, se impune a sublinia, în mod deosebit, faptul că, în anii 1921—1929, în România s-au desfășurat sute de lupte grevește duse de muncitorii din toate ramurile economiei naționale. Printre cele mai puternice mișcări revendicative au fost acelea ale muncitorilor metalurgiști de la „Astra”-Arad (1922), „Lemaître”-București (1923), din Sibiu, Brașov, Tîrgu Mureș, Satu Mare (1923), Reșița (1926), ale muncitorilor mineri din Petroșani, Lupeni, Anina, Brad (1923—1924, 1927), ale muncitorilor forestieri din Valea Mureșului și Piatra-Neamț (1925—1926), ale muncitorilor textiliști din Buhuși, Timișoara, București, Ploiești (1924—1926), ale muncitorilor tipografi din București (1926—1927). La cele mai multe dintre aceste lupte revoluționare a participat totalitatea muncitorilor din întreprinderile respective,

¹² „*Facia*”, nr. 104 din 28 august 1925.

¹³ „*Socialismul*”, anul XVI, nr. 146 din 1 mai 1922.

indiferent de apartenența lor politică, ele desfășurându-se pe baza frontului unic muncitoresc.

În focul acestor lupte a apărut și cadrul organizatoric de manifestare a unității de acțiune a muncitorilor — comitetele de front unic, organe de luptă care urmăreau stringerea muncitorilor laolaltă, în jurul unui program de revendicări pe care să-l impună guvernanților. Aceste comitete de front unic vor căpăta o amploare deosebită, dovedindu-și, pe deplin, eficiența în crîncenele lupte din anii crizei economice. Aceasta dovedea că ideea de unitate proletară era mai presus de sciziunea politică și sindicală care se manifesta, îndeosebi, la nivelul conducerii și nu în fabrică, în rîndul muncitorilor.

Criza economică din anii 1929—1933, care a dus, pe scară mondială, la agravarea exploatării și asupririi, dar și la intensificarea luptelor revoluționare, a determinat și în țara noastră o creștere a acțiunilor clasei muncitoare. Măsurile guvernelor de aruncare a efectelor crizei exclusiv pe seama oamenilor muncii a declanșat, în întreaga țară, un val de proteste, demonstrații de stradă și viguroase acțiuni revoluționare, cu larg caracter de masă, care au antrenat, alături de principalele detașamente ale proletariatului — metalurgiști, ceferiști, petroliști, mineri, textiliști — și alte categorii sociale lovite de criză. În condițiile creșterii, în intensitate, a luptelor revoluționare, ideea frontului unic, a acțiunilor comune muncitorești, a luat o amploare nemaicunoscută pînă atunci, materializată, inițial, sub forma *comitetelor de fabrică*, reprezentante și apărătoare nemijlocite ale intereselor muncitorilor în conflictele colective de muncă cu patronatul.

Congresul al V-lea al P.C.R. a dus la elaborarea unei linii politice mai clare, a pus cu hotărîre, la ordinea zilei, problema *Frontului Unic Muncitoresc*, munca în rîndurile maselor muncitoare. Pe această bază s-a dezvoltat conlucrarea dintre comuniști, socialiști, social-democrați, s-a întărit unitatea în rîndul sindicatelor muncitorești, colaborarea cu alte forțe democratice, a avut loc o lărgire puternică a legăturilor partidului cu masele populare. În articolul *Ce este frontul unic?*, ziarul „Frontul unic” cerea muncitorilor să acționeze pentru a muta centrul de luptă în fabrică și uzină pentru „încheierea frontului unic de jos al tuturor muncitorilor organizați și neorganizați, indiferent de culoarea politică, prin alegerea de comitete de front unic, alese de muncitori pe fiecare atelier, fabrică și localitate, care să înglobeze toate fabricile, comitete în care să fie aleși muncitorii cei mai cinstiți și hotărîți, avînd la bază lupta de clasă revoluționară pentru cucerirea revendicărilor lor”¹⁴.

În cadrul luptelor revoluționare, *delegațiile muncitorilor*, alese de întreaga masă a salariaților, împuternicite să trateze cu patronii și autoritățile, s-au transformat în comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de șomeri, gărzi de autoapărare etc., ca *organe de front unic*, reprezentînd expresia cea mai concludentă a unității muncitorești dintr-o fabrică sau uzină; totodată, ele au reflectat nu numai generalizarea unei forme de luptă pe plan local, ci și tendința de extindere a ei, în principalele ramuri de producție, sau chiar menite să ducă tratative la nivel central. Ilustrative în acest sens au fost: Conferința Sindicatelor Independente (august 1930), Congresul Confederației Generale a Muncii (ianuarie 1931), Conferința muncitorilor petroliști, ceferiști și mineri (martie 1931), congresele unor uniuni sindicale (1931—1932), dar, mai ales, Con-

ferința pe țară a ceferiștilor (martie 1932), care a ales Comitetul Central de Acțiune. Într-o formă sau alta, toate aceste manifestări au abordat problema acțiunilor comune muncitorești.

Unitatea muncitorească s-a manifestat, cu putere, în impunătoarea mișcare revendicativă a minerilor de la Lupeni (august 1929), în numeroase mișcări revoluționare ale muncitorilor metalurgiști, mineri, ceferiști, petroliști, textiliști, tipografi, constructori, forestieri, portuari etc. din principalele centre muncitorești — București, Ploiești, Iași, Cluj, Reșița, Hunedoara, Craiova, Brașov, Brăila, Arad, Constanța, Valea Jiului și altele. Aceste lupte, desfășurate în spiritul unității de acțiune dintre comuniști, socialiști și social-democrați, au culminat cu marile greve și demonstrații de la Ploiești, din 1 februarie 1933, când masele muncitoare au ocupat, pentru o scurtă perioadă, puternica citadelă petroliferă, cu luptele revoluționare ale ceferiștilor de la Atelierele „Grivița” din 15—16 februarie 1933 — expresia celei mai largi manifestări unitare a muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică și sindicală, pentru apărarea intereselor economice, politice și sociale ale oamenilor muncii, pentru democrație, independență și suveranitate națională.

Cu vigoare impresionantă s-a vădit, atunci, uriașul potențial revoluționar unitar al clasei muncitoare, dârzenia, abnegația și spiritul de sacrificiu care o desemnau, de drept, cea mai avansată forță socială a țării. Concomitent, și sub influența luptelor revoluționare muncitorești, s-au desfășurat o serie de acțiuni ale țărănimii, meseriașilor, funcționarilor, intelectualilor etc., conturând și mai bine rolul clasei muncitoare și al Partidului Comunist Român în viața social-politică a României. „*Luptele din 1933 — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, la a cincizecea aniversare a acestora — au demonstrat cu putere forța unită a clasei muncitoare, capacitatea sa de a-și asuma rolul istoric în viața întregului popor. În același timp, acestea au demonstrat capacitatea Partidului Comunist Român în organizarea și conducerea marilor bătălii revoluționare, în îndeplinirea misiunii istorice de a conduce întregul popor spre victoria deplină în revoluția de eliberare națională și socială, în revoluția socialistă și făurirea cu succes a socialismului în România*”¹⁵.

În noile împrejurări externe intervenite după instaurarea, în ianuarie 1933, a dictaturii hitleriste în Germania, politica de front unic muncitoresc, de jos și de sus, a căpătat noi valențe și semnificații. În activitatea Partidului Comunist Român și-a făcut tot mai mult loc o linie realistă, bazată pe studiul realităților românești, în contextul situației internaționale tot mai critică și, în funcție de acestea, a fost stabilită, ca sarcină principală a momentului, mobilizarea muncitorimii, a maselor populare la lupta pentru apărarea democrației, pentru cucerirea de revendicări economice și politice, împotriva pericolului fascist și de război, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României. Întărirea nucleului proletar în partid, învingerea unor manifestări sectariste, stângiste, din rîndurile sale au contribuit, în mod decisiv, la strîngerea legăturilor partidului cu masa muncitorimii, determinînd schimbări în atitudinea unor conducători social-democrați și socialiști care s-au pronunțat deschis pentru frontul unic muncitoresc. Congresul P.S.D. (mai 1933), Plenara C.C. al P.C.R. (iulie 1933) și Ședința plenară a P.S.U. (septembrie 1933), deși de pe poziții organizatorice diferite, au întreprins

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 427—428.

o amplă analiză asupra situației economico-sociale a României și a clasei muncitoare, desprinzând, de aci, necesitatea sporirii eforturilor pentru realizarea frontului unic muncitoresc, a unității sindicale, a unității generale a clasei muncitoare. Astfel, în Rezoluția Consiliului general al P.S.U. din 18 septembrie 1933 se aprecia că „Pentru desăvârșirea și grăbirea unității muncitorești, Consiliul general al P.S.U. cheamă pe toți muncitorii, intelectualii și țărânii, care își pun nădejdea în acțiunea renovatoare și eliberatoare a socialismului” să acționeze „în front unitar” și să „continuie lupta pentru restabilirea unității de clasă a muncitorimii, convinși că numai astfel barbaria fascistă poate fi stărpită și războiul împiedicat”¹⁶. Cunoscutul militant M.G.Bujor, vorbind de necesitatea unității muncitorești, sublinia : „Unirea fracțiunilor clasei burgheze contra proletariatului trebuie să aducă, să impună, unirea fracțiunilor proletariatului contra burgheziei. Acest adevăr elementar și axiomatic trebuie să devină o lege, o poruncă a conștiinței pentru fiecare muncitor conștient, pentru fiecare socialist, pentru fiecare comunist”, căci deosebirile de vederi „nu pot întuneca evidența că toate fracțiunile sînt unite, fără voia lor, prin elementul proletar de bază, prin idealul comun de revoluție socială, prin primejdia ce le amenință deopotrivă”. Pentru realizarea unității „este necesar să scoatem mereu în lumină ceea ce ne unește sau ne poate uni, ceea ce ne apropie și ne înfrățește și nu ceea ce ne depărtează și ne dezbină”¹⁷.

În cursul anului 1934, P.C.R. a adresat noi propuneri de front unic P.S.D. și P.S.U. În scrisoarea C.C. al P.C.R. către C.E. al P.S.D. din 7 octombrie 1934 se arăta : „C.C. al P.C.R. declară că el, din partea sa, este gata să intre imediat în tratative cu conducerea P.S.D., fără a pune condiții preventive și este gata să discute orice contrapropunere a Partidului Social-Democrat din România, numai dacă la baza acestei propuneri va sta apărarea activă fie chiar a celor mai elementare și modeste interese și nevoi ale clasei muncitoare și ale țărănimii exploatate din România”. La rîndul său P.S.U. se angaja să militeze „pentru încheierea unui front unic de acțiune contra fascismului și războiului, pentru apărarea libertăților publice și a intereselor muncitorimii, cu toate organizațiile legale, muncitorești, întemeiate pe lupta intransigentă de clasă”. Ziarele „Scinteia”, „Lumea nouă” și „Proletarul” au reflectat pe larg dialogul pe tema frontului unic, a unității de acțiune a clasei muncitoare, desfășurat nu numai în scris ci și la masa tratativelor, dintre reprezentanții partidelor muncitorești, subliniind pașii înainte realizați în acest domeniu.

Orientarea politică realistă a comuniștilor, dialogul tot mai insistent cu reprezentanții P.S.D. și P.S.U. au facilitat inițierea unor noi acțiuni de front unic și încheierea unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești. Astfel, tratativele desfășurate în vara anului 1934 între delegațiile Comitetului Național Antifascist, Liga Muncii și Partidul Socialist Unitar au dus la crearea, în septembrie 1934, a *Comitetului de coordonare a frontului unic*. Colaborarea strînsă în cadrul acestui Comitet de coordonare a demonstrat, pe noi planuri, necesitatea luptei unite a maselor muncitoare, extinderea colaborării și cu P.S.D. Ca urmare, tratativele dintre delegațiile P.C.R. și P.S.D. au dus la încheierea, în octombrie 1934, a unui *Protocol de front unic muncitoresc*, care, în esență, exprima poziția celor două partide asupra următoarelor probleme : încetarea

¹⁶ „Proletarul” din 1 octombrie 1933.

¹⁷ „Lumea nouă” din 23 iulie 1933.

polemicii pe timpul acțiunilor comune cu menținerea dreptului la o critică obiectivă ; lupta comună pentru înfăptuirea unui program de revendicări imediate propuse de P.C.R. ; acțiuni comune de solidaritate cu lupta poporului spaniol. C.-Titel Petrescu considera că „*fracțiunile muncitorești trebuie să lase deosebirile de nuanțe pentru mai târziu, când vor reveni zile mai liniștite pentru democrația din lumea întreagă. Acum ele au datoria să-și unească forțele, peste deosebirile de nuanțe, pentru combaterea dușmanului comun : fascismul, sub diversele lui aspecte specifice*”¹⁸.

La rîndul lor, comuniștii apreciau rezultatele pozitive obținute în direcția unității muncitorești și, într-o scrisoare a C.C. al P.C.R. către C.E. al P.S.D., din ianuarie 1936, reliefa necesitatea intensificării acțiunilor de unitate muncitorească și hotărîrea lor de a milita cu cea mai mare energie în acest sens : „*Comitetul Central al Partidului Comunist din România, ținînd cont de rezultatele din ce în ce mai clare ale eforturilor depuse de 15 ani în favoarea frontului unic, constatînd că imensele mase ale proletariatului din România sînt astăzi adînc convinse de nevoia neapărată și neîntîrziată de unitate și de luptă unită, subliniind nenumăratele cazuri de realizare a frontului comun de luptă în orașe, ateliere etc., apreciînd drept un prețios progres declarațiile principiale ale conducerii social-democrate pentru frontul unic și frontul popular antifascist și găsirea de ambele părți a limbajului comun în atmosferă de înțelegere, va duce cu înzecită energie mai departe munca și lupta pentru unitate, va mobiliza toate forțele fără întrerupere pentru succesul acțiunilor de luptă ale maselor contra foamei, exploatarei și reacțiunii, în convingerea că nimeni nu va putea rămîne deoparte de aceste lupte*”. De asemenea, se arăta că „*C.C. al P.C.R. este convins că Partidul Social-Democrat dacă își mobilizează acele numeroase forțe adînc convinse de nevoia neapărată a unității de front și de acțiune, va reuși să paralizeze elementele dușmane unității, tot astfel cum Partidul Comunist, punînd în mișcare masa membrilor și aderenților săi, va reduce la tăcere sectarismul și oportunismul care împiedică unitatea și lupta*”¹⁹.

Sub influența curentului favorabil unității de acțiune a muncitorilor și-au desfășurat lucrările Conferința P.S.U. (iunie 1935) și Congresul P.S.D. (aprilie 1936), unde o parte însemnată a delegaților s-au pronunțat pentru acțiuni comune cu comuniștii, pentru frontul unic muncitoresc, contra organizațiilor fasciste și profasciste, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice.

Pe baza unor acorduri sau înțelegeri încheiate în anii 1935—1936 la București, Brașov, Galați, Cluj, Ploiești, Piatra Neamț, Chișinău, Buhuși, Arad, Anina, Turnu Severin, Iași, Tîrgu Mureș, Bacău, Sibiu, Craiova între organizațiile locale ale P.C.R. și cele ale P.S.D. și P.S.U., muncitorii au acționat în front unic în timpul puternicelor greve muncitorești, în cadrul demonstrațiilor de 1 Mai, a manifestației de la 31 mai 1936 din București, în alte numeroase ocazii, pentru apărarea intereselor muncitorești, a independenței și integrității patriei. Un puternic ecou în epocă a avut lupta comună a muncitorilor comuniști și social-democrați din iunie 1936, pentru apărarea Casei Poporului din București de atacul bandelor fasciste.

Curentul tot mai favorabil unității de acțiune existent în cadrul partidelor muncitorești s-a răsfrînt pozitiv și asupra mișcării sindicale, fapt pus în evidență de Congresul Confederației Generale a Muncii (oc-

¹⁸ „Cuvîntul liber” din 16 februarie 1935.

¹⁹ „Scînteia” din 7 februarie 1936.

tombrie 1934), de congresele uniunilor sindicale ale muncitorilor mineri, metalurgiști, constructori, ceferiști, din industriile textilă, îmbrăcăminte și pielărie, din cursul anului 1936, care au evidențiat, o dată în plus, necesitatea reunirii tuturor organizațiilor sindicale într-o singură organizație națională — în Confederația Generală a Muncii. Ca urmare, în anul 1936, *sciziunea organizatorică a proletariatului pe plan sindical a fost lichidată*, înfăptuindu-se un pas important în direcția concentrării forțelor muncitorești pentru frontul unic, pentru viitoarele acțiuni unitare muncitorești și de luptă antifascistă. Exemplul sindicatelor muncitorești a fost urmat de sindicatele și asociațiile profesionale ale funcționarilor particulari și publici, micilor meseriași, învățătorilor și personalului P.T.T.R. — centralizate în „Federația C.F.R.”, „Frontul unic al salariaților publici”, „Frontul comun al meseriașilor” ș.a. — care, în anii 1936—1937, au desfășurat o serie de acțiuni revendicative comune.

Acțiunea pentru front unic s-a împletit organic cu cea pentru crearea Frontului popular antifascist sau a Frontului democratic, în cadrul cărora muncitorimea și-a manifestat tot mai pregnant unitatea în lupta pentru dizolvarea organizațiilor fasciste și profasciste, contra primejdiei fasciste, pentru apărarea libertăților democratice. În același spirit al unității s-au desfășurat marile demonstrații împotriva agitațiilor revizioniste, pentru salvagardarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei, muncitorimea proclamând hotărîrea sa nestrămutată de a apăra hotarele României reîntregite în 1918.

Pe măsura creșterii tot mai amenințătoare a pericolului fascist, debaterile reprezentanților partidelor politice ale clasei muncitoare au evidențiat tot mai clar tendințele de apropiere, de înțelegere reciprocă. În acest context, acordurile de colaborare democratică, antifascistă de la Băcia, București și apoi cel de la Tebea (decembrie 1935), încheiate între Blocul Democrat, Frontul Plugarilor, Madosz, Partidul Socialist (Popovici) și P.S.D., cărora li s-au alăturat unele organizații ale P.N.Ț., au avut un rol determinant în alegerile parlamentare parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți (februarie 1936), când forțele democratice au reținut o strălucită victorie asupra reacțiunii. De asemenea, în alegerile comunale din 1937, P.C.R. a reușit să stabilească, la București, Iași, Cluj, Oradea, Galați, Ploiești etc., colaborări cu P.S.D. și P.S.U. ; acorduri similare de colaborare între P.S.D. și P.S.U. au fost realizate cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din decembrie 1937. De altfel, în urma acestor alegeri, P.S.U. a fuzionat cu P.S.D., înfăptuindu-se astfel un pas important în direcția închegării unității clasei muncitoare.

În timpul dictaturii regale, P.C.R. și-a intensificat activitatea pentru unitatea de luptă a muncitorimii împotriva fascismului și războiului, a alianței cu Germania hitleristă, pentru apărarea independenței și integrității patriei. Un rol deosebit l-au avut, în această privință, breslele muncitorești, prin folosirea de către acestea a tuturor formelor legale de activitate care au făcut ca anii 1938—1939 să constituie ani de puternice greve și mișcări revendicative ale oamenilor muncii în spiritul unității de acțiune. Chiar dacă, în acești ani, nu s-a ajuns — formal — la închegarea frontului unic sau a Frontului popular antifascist, au fost momente în care detașamentele organizate ale proletariatului român s-au înfrățit în luptă și au întărit ascensiunea spre cîrma statului a forțelor de extremă dreaptă. Un astfel de moment culminant al valului luptei antifasciste în care se angajase poporul român, și o expresie dintre cele mai elocvente a

voinței sale ferme de a-și apăra integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională, l-a constituit marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 din București, însoțită de adunări, întruniri și serbări cîmpenești în multe alte orașe ale țării (Ploiești, Iași, Cluj, Timișoara, Alba Iulia, Brașov, pe Valea Jiului ș.a.) 1 Mai 1939 a scos pregnant în evidență forța și capacitatea de acțiune revoluționară a clasei muncitoare, a relevat temeinicia analizelor politice întreprinse de Partidul Comunist Român și justetea istorică a opțiunilor sale, atît în ceea ce privește definirea drumului de luptă pe care trebuia să-l urmeze clasa muncitoare, cît și a mijloacelor de care putea uza pentru atingerea scopurilor propuse²⁰.

Văzute în această perspectivă, evenimentele revoluționare de la 1 Mai 1939 au confirmat întru totul strategia politică a Frontului unic muncitoresc promovată de Partidul Comunist Român, ca o condiție esențială și indispensabilă pentru afirmarea adevăratului potențial de luptă al clasei muncitoare în confruntarea cu fascismul și cu pericolul cîtropirii țării de către grupul țărilor fasciste și revizioniste; o premisă absolut necesară acțiunii de concentrare, într-unul și același mînunchi, a tuturor forțelor patriotice sau cu vederi progresiste și democratice, și al cărei unic obiectiv trebuia să fie sprijinirea, în primul rînd, a efortului de organizare a apărării țării. Sub influența nemijlocită a succesului politic pe care l-a reprezentat marea demonstrație a oamenilor muncii de la 1 Mai 1939, comuniștii au fost primii care au dat dovadă de suplețe în înțelegerea și abordarea tacticii de front unic, în etalarea unor noi propuneri de consolidare a realizărilor deja obținute și închegarea efectivă, atît pe plan politico-ideologic cît și organizatoric, a unității rîndurilor clasei muncitoare²¹.

Un an mai tîrziu, clasa muncitoare a demonstrat, o dată în plus, pe baza acțiunii de front unic, patriotismul său fierbinte și dragostea de glia străbună, atunci cînd, în cursul unor impresionante demonstrații, și-a exprimat indignarea profundă față de rășluirea granițelor țării, față de încălcarea brutală a intereselor poporului român²².

În amplele demonstrații patriotice, antifasciste și antirevizioniste, care au angrenat, pe întreg cuprinsul țării, masele largi de oameni ai muncii, reprezentînd toate forțele sociale și politice ale țării, comuniștii și social-democrații au înfierat, deopotrivă, dictatul fascist de la Viena; au exprimat, la unison cu întregul popor român, hotărîrea de a se opune nedreptății pe care o făcuseră dictatorii Germaniei naziste și Italiei fasciste. În aceste acțiuni s-a prefigurat viitorul Front patriotic antihitlerist, constituit în jurul clasei muncitoare, clasă care reprezenta forța fundamentală a poporului român.

După instaurarea, în septembrie 1940, a regimului militaro-fascist, Partidul Comunist Român a cerut membrilor și simpatizanților săi, clasei muncitoare în ansamblul ei, să se pregătească pentru o epocă de mari lupte și sacrificii, de efort revoluționar susținut, în care unitatea rîndurilor întregului popor să fie unul din elementele primordiale ale acțiunii politice comuniste. „*Pregătiți-vă de lupte mari prin lupte de zi cu zi,*

²⁰ Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 84—103.

²¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, Editura științifică și enciclopedică, București, 1988, p. 954—959.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 168.

muncitori ai uzinelor și ai fabricilor, asupriți și exploatați din România !" — se scria în documentul din 10 septembrie 1940, intitulat *Punctul nostru de vedere. Stringeți forțele noastre revoluționare, uniți-vă în coloanele frontului unic popular al tuturor celor ce muncesc, al tuturor celor asupriți*"²³.

În anul 1941, o dată cu tirirea țării, împotriva voinței poporului român, în războiul contra Uniunii Sovietice, răspunderile partidului comunist pentru soarta poporului român au sporit ; s-au amplificat preocupările de zi cu zi pentru analiza, în cel mai mic detaliu, a situației politice și militare și, desigur, pentru găsirea celor mai potrivite căi și mijloace de acțiune, menite a conduce clasa muncitoare, masele largi de oameni ai muncii, întregul popor pe calea evitării unei catastrofe naționale. În cadrul acestor preocupări și în condițiile în care i-a revenit Partidului Comunist Român menirea istorică de a organiza lupta clasei muncitoare împotriva regimului antonescian, a dominației hitleriste și a războiului în care fusese împinsă țara, comuniștii au putut să regăsească în strategia Frontului unic muncitoresc punctul de plecare pentru încheierea unui sistem cât mai larg posibil de alianțe politice, de stringere, într-unul și același mănunchi, a ansamblului forțelor social-politice apte a răspunde exigențelor naționale ale epocii, de a se angaja de una și aceeași parte a baricadei de pe care se putea acționa cu succes pentru scoaterea țării din războiul hitlerist, pentru înlăturarea dictaturii antonesciene și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite, pentru refacerea integrității teritoriale prin reîncorporarea părții de nord-vest a țării și refacerea structurilor sale democratice.

În această ordine de idei, este de remarcat că, încă în ianuarie 1941, partidul comunist a făcut precizarea că una din premisele esențiale ale revenirii la regimul politic democratic „*este lupta unită pentru crearea frontului unic al clasei muncitoare, pentru făurirea unui front al tuturor celor ce muncesc*”.²⁴ Iar ceva mai târziu, la începutul lunii iulie, într-o veritabilă platformă de front unic național, se sublinia că „*Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român*”.²⁵ Ideea a fost reluată în cunoscuta Platformă-program din 6 septembrie 1941, în care se cerea realizarea frontului unic cu Partidul Social-Democrat²⁶.

În ianuarie 1943, P.C.R. a propus P.S.D. încheierea unui acord și formarea unui comitet comun, alcătuit din reprezentanți ai celor două partide, care, pe baza Platformei-program din septembrie 1941, să acționeze pentru încheierea Frontului unic muncitoresc.

Evoluția evenimentelor pe plan intern și, mai ales, extern demonstra justetea programului formulat de P.C.R., rolul său de organizator și dinamizator al luptei poporului român pentru eliberarea de sub dominația hitleristă. Pe acest fundal al profundelor mutații interne și al evoluției scenei politice externe au avut loc tratativele cu P.S.D. pentru încheierea F.U.M. În cursul tratativelor ambele partide au hotărât să se editeze, cu prilejul zilei de 1 Mai, un manifest comun.

Propunerile comuniștilor, activitatea lor susținută pentru realizarea F.U.M. s-au materializat prin încheierea unui acord de front unic,

²³ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota Ab XXIV-1.

²⁴ Loc. cit., cota Ab XXV-4, fila 12.

²⁵ Loc. cit., cota A XXX-10.

²⁶ Loc. cit., cota Ab XXV-2.

semnat de reprezentanții celor două partide în ultimele zile ale lui aprilie 1944 și adoptarea manifestului F.U.M., difuzat în ajunul zilei de 1 Mai 1944, în care se arăta că, „*În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranțe, muncitorimea organizată, unită, de la comuniști pînă la social-democrați, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg poporul român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, la lupta hotărîită pentru pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane*”²⁷.

Se lansa astfel către poporul român un adevărat program de luptă imediată pentru salvarea țării, pentru recîstigarea independenței și integrității sale teritoriale, pentru reîncadrarea poporului român în rîndul popoarelor iubitoare de pace, toate fiind, de fapt, adevăratele sale dezințelate și, în ultimă instanță, adevăratul său mod de a gîndi, de a acționa, de a-și pune în valoare capacitatea de creație, umanismul profund și noblețea-i spirituală.

Înfăptuit în condiții grele ale luptei contra dictaturii antonesciene și a prezenței în țară a trupelor hitleriste, pentru eliberarea patriei și restabilirea statutului ei de țară liberă și independentă, Frontul Unic Muncitoresc a constituit premisa esențială a trecerii la făurirea efectivă a unui larg front patriotic antihitlerist, la organizarea coaliției de forțe care avea să realizeze revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

Relevînd drumul eroic, de lupte, de sacrificii și împliniri, parcurs de P.C.R. după istoricul Congres din mai 1921, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1987, ca o pagină nemuritoare, faptul că, „*În anii grei ai dictaturii militaro-fasciste și ai războiului s-a realizat Frontul Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat și alte formațiuni muncitorești, care a avut un rol hotărîtor în înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*”²⁸.

În perioada istorică inaugurată de insurecția din August 1944, unitatea clasei muncitoare, Frontul Unic Muncitoresc au avut rolul determinant în înfăptuirea unor profunde transformări revoluționare și reforme sociale. În același timp, viața arăta că mersul ferm al poporului nostru pe calea făuririi societății socialiste făcea necesară realizarea unității organizatorice și politice depline a clasei muncitoare, făurirea partidului ei politic unic, călăuzit de ideologia revoluționară.

Răspunzînd acestui imperativ major, la 1 septembrie 1944 s-a constituit Comisia de organizare a mișcării sindicale unite, iar la Congresul din ianuarie 1945 s-a reclădit Confederația Generală a Muncii, ceea ce a contribuit substanțial la promovarea liniei politice a Frontului Unic Muncitoresc.

Un alt moment semnificativ pe calea consolidării unității clasei muncitoare l-a constituit unitatea de acțiune a tineretului, înfăptuită la 5 septembrie 1944 în cadrul Frontului Unic al Tineretului Muncitoresc

²⁷ „România liberă” din 26 mai 1944.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14 decembrie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 48.

între Uniunea Tineretului Comunist și Uniunea Tineretului Socialist. Un rol determinant, hotărîtor în realizarea acestui deziderat, în elaborarea principiilor unității de acțiune a organizațiilor de tineret l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu — în acei ani secretar general al Uniunii Tineretului Comunist —, care a militat cu fermitate, înaltă răspundere și pasiune revoluționară pentru ca acordul de front unic să devină realitate.

O mare însemnătate pentru făurirea partidului politic unic al clasei muncitoare a avut faptul că Partidul Comunist Român a definit, încă de la Conferința Națională din octombrie 1945, concepția sa asupra realizării unității depline, înțelegând ca un act firesc, rezultat din experiența de luptă comună și clarificările politico-ideologice asupra problemelor fundamentale care stăteau în fața poporului român²⁹.

Momentul culminant al procesului de înfăptuire a unității depline a clasei muncitoare l-a constituit Congresul din februarie 1948, care a consfințit unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat și crearea partidului unic al clasei muncitoare. Un asemenea eveniment politic, încununînd o suită de acțiuni comune ale cadrelor și membrilor celor două partide muncitorești, ale muncitorilor din uzine și fabrici, răspundea unei necesități istorice și sociale, uneia din problemele de bază ale revoluției și construcției socialiste în România. Congresul a dat o lovitură decisivă politicii marii burghezii bazate pe dictonul „divide et impera” („dezbină și stăpînește”), punînd capăt definitiv sciziunii din mișcarea noastră muncitorească; el a constituit astfel o însemnată victorie pe drumul revoluției, deschizînd partidului perspectiva de a se integra în mod activ și continuu în realitatea politică și socială a țării, de a declanșa și conduce ampla mișcare a poporului spre făurirea liberă a propriului său destin.

„Pe baza experienței proprii — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — putem afirma cu deplin temei că unitatea clasei muncitoare, a forțelor sale politice, crearea partidului unic muncitoresc, precum și unitatea largă a tuturor forțelor antifasciste, democratice și patriotice au constituit factorii hotărîtori pentru înfrîngerea reacțiunii, a încercărilor imperialiste de amestec în treburile interne, pentru trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste în patria noastră, la victoria socialismului în România”³⁰.

În anii care au urmat, în procesul revoluției și construcției socialiste, partidul unic muncitoresc s-a afirmat viguros ca forță politică conducătoare în toate domeniile, a desfășurat o vastă activitate politică, organizatorică, teoretico-ideologică, asigurînd, pas cu pas, naționalizarea principalelor mijloace de producție și dezvoltarea socialistă a industriei și a altor sectoare de activitate, cooperativizarea agriculturii, organizarea pe baze socialiste a tuturor domeniilor economico-sociale, dezvoltarea culturii, a întregii vieți spirituale naționale. Într-o perioadă istorică scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice, în cursul cărora s-au înfăptuit mari transformări revoluționare în toate sectoarele vieții economice și sociale. România a depășit înapoierea în care se află datorită politicii claselor exploatatoare și dominației imperialiste, devenind o țară

²⁹ *Istoria poporului român în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*, p. 332—333.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura politică, București, 1987, p. 455.

industrial-agrară cu o industrie modernă, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale tehnicii și științei contemporane, cu o agricultură socială în plin progres, cu o viață spirituală tot mai bogată și înfloritoare.

Congresul al IX-lea al partidului, care va rămâne înscris cu litere de aur în istoria patriei, a făcut să pătrundă în toate domeniile vieții noastre sociale, politice, economice suflul novator al gândirii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, racordată la realitățile concrete-naționale și internaționale, ale edificării noii orînduirii. Punînd în evidență necesitatea întăririi unității întregului popor în jurul partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, în Raportul prezentat la marele forum al comuniștilor români din 1965 : „Unirea muncitorimii, țărănimii, intelectualității și celorlalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, în jurul partidului, constituie factorul hotărîtor al marilor biruinți dobîndite de poporul nostru. Întărirea continuă a acestei unități reprezintă garanția sigură a mersului nostru victorios înainte pe drumul socialismului”³¹.

Așa cum a dovedit realitatea, factorul catalizator al uriașei energii pe care o degajă această nouă și puternică unitate o constituie partidul comunist, unitatea sa de concepție și de acțiune. Dintr-un partid de avangardă, Partidul Comunist Român s-a transformat într-un puternic partid revoluționar de masă, care reprezintă centrul vital al națiunii, de la care iradiază lumina, gîndirea creatoare, ce călăuzesc înaintarea fermă a poporului nostru pe drumul socialismului și comunismului.

Consacrarea Partidului Comunist Român ca centru vital al întregii națiuni este efectul dezvoltării istorice, partidul cucerindu-și încrederea și dragostea poporului ca rezultat al slujirii fără preget, încă de la făurirea sa și, cu precădere, în cei 45 de ani ai revoluției și construcției socialiste în țara noastră, a intereselor oamenilor muncii, ale întregii națiuni, a cauzei întăririi neconținute a independenței și suveranității țării. În tot acest timp, caracteristica activității generale desfășurate de P.C.R. a fost marcată de grija permanentă de a nu rămîne un partid anchilozat, dogmatic, rupt de mase, situat undeva deasupra societății, ci, pornind de la condițiile concrete ale României, aplicînd în mod creator principiile materialismului dialectic, ale socialismului științific, adevărurile general-valabile la realitățile țării, ale lumii contemporane, să găsească acele soluții viabile care să-l mențină în situația de a se prezenta în fața națiunii ca un partid viguros, creator, eficient, urmat cu încredere nețărmurită de întregul popor român. De altfel, sintetizînd această trăsătură definitorie a activității teoretice și practice a partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arată în magistrala *Expunere* prezentată la forumurile democratice din 28 noiembrie 1988 : „Putem afirma cu îndreptățită mîndrie că partidul comuniștilor a demonstrat, prin întreaga sa activitate, că reprezintă centrul vital de la care iradiază lumina și căldura dătătoare de viață, conștiința cea mai înaintată a poporului nostru. Viața — judecătorul suprem — demonstrează cu putere că partidul nostru a aplicat în mod creator legile generale, principiile socialiste la realitățile și condițiile României”³².

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 60.

³² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 78—79.

Condusă de partid, opera constructivă a poporului român se înscrie pe traiectoria unei ample perspective istorice, sub impulsul cutezanței revoluționare, fondată pe clarviziune și realism, al spiritului novator, pe exigența rigurozității științifice. În perioada de aproape un sfert de veac ce s-a scurs de la istoricul Congres al IX-lea, partidul a desfășurat o vastă și fecundă activitate de elaborare științifică a măsurilor și soluțiilor necesare mersului înainte, de organizare și mobilizare a forțelor poporului în direcția modernizării industriei și agriculturii, a adâncirii democrației socialiste, participării maselor la întreaga viață socială.

Marile realizări obținute în această perioadă, intrată în conștiința poporului drept Epoca Nicolae Ceaușescu, au ridicat țara pe trepte superioare ale dezvoltării multilaterale, validând, ca pe o convingere intrinsecă a tuturor oamenilor muncii, înalta vocație constructivă, umanistă a politicii partidului, relevând însemnătatea hotărâtoare a acțiunii sale de centru vital al societății. După cum se știe, partidul, ca forță conducătoare a societății, a situat în centrul strategiei sale politice creșterea în ritm susținut și modernizarea sistematică a forțelor de producție, pe baza industrializării, a promovării largi a celor mai noi cuceriri din știință și tehnică, perfecționarea continuă a relațiilor de producție socialiste, asigurarea concordanței dintre cele două laturi ale modului de producție, astfel încât societatea să progreseze impetuos și multilateral, în interesul satisfacerii, la un nivel cât mai înalt, a nevoilor ei, a cerințelor făuririi unei civilizații noi, superioare. Rezultatele dobândite în înfăptuirea acestei strategii stau mărturie justiției politicii partidului, caracterului ei științific, realist și mobilizator, în ultimele aproape două decenii și jumătate înfăptuindu-se cele mai cutezătoare programe de dezvoltare economică și socială a țării, desfășurându-se o amplă activitate de înnoire și creare a unei puternice și moderne baze materiale, înaintându-se ferm pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate³³.

Datorită marilor prefaceri revoluționare ce au avut loc, societatea noastră socialistă a devenit o societate unită, alcătuită din clase și categorii sociale care participă activ la creația materială și spirituală, stăpînesc în comun mijloacele de producție, întreaga avuție națională, conlucrează strîns, fiind deopotrivă interesate în asigurarea progresului economic și social al țării.

În concordanță cu principiul magistral enunțat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, al înfăptuirii socialismului cu poporul și pentru popor, partidul nostru apreciază că dezvoltarea largă a formelor democratice de conducere, participarea tuturor oamenilor muncii, a întregului popor la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe constituie condiția esențială a edificării cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate. Crearea, din inițiativa secretarului general al partidului, a Frontului Democrației și Unității Socialiste — cel mai larg organism politic, patriotic, revoluționar cu caracter reprezentativ — dă expresie politică și organizatorică unității națiunii noastre socialiste, reprezintă tocmai afirmarea, în fapt, a coeziunii de monolit a întregului nostru popor.

Veghind la unitatea partidului, se asigură, în același timp, condițiile necesare pentru afirmarea reală a unității de acțiune și voință a tuturor organismelor democrației muncitorești, revoluționare, înmănun-

cheate în atotcuprinzătorul sistem democratic revoluționar — unic în felul său — de atragere a maselor largi ale poporului la conducerea societății³⁴.

Pe baza proprietății socialiste de stat și cooperatiste asupra mijloacelor de producție și prin înlăturarea antagonismelor de clasă, socialismul a deschis calea dezvoltării trăsăturilor noi ale națiunii, a realizării deplinei unități între toți fiii patriei.

În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, cerința unității nu este circumscrisă doar la cadrul intern al țării noastre. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat multilateral teza potrivit căreia condiția esențială pentru rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă omenirea, pentru stăvilirea escaladării cursei înarmărilor, în special a celei nucleare și chimice, și înlăturarea pericolului războiului, pentru asigurarea destinderii internaționale, securității și păcii o constituie unirea tuturor forțelor revoluționare, democratice, progresiste, a tuturor popoarelor.

În anul Congresului al XIV-lea al partidului și al celei de a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, harnicul nostru popor, în deplină unitate, participă cu elan și responsabilitate la îndeplinirea planului pe 1989 și pe întregul cincinal, a sarcinilor ce se desprind din Expunerea programatică din noiembrie 1988, ferm convins că numai în acest fel se consolidează neîncetat unitatea națiunii, prosperitatea, suveranitatea și independența patriei.

³⁴ Constantin Olteanu, *Unitatea întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, temelia trainică a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România și înaintării ferme spre comunism*, în „Era Socialistă“, anul LXIX, nr. 3/1989, p. 23—24.

CONDIȚIILE INTERNE ȘI EXTERNE ALE PREGĂTIRII DE CĂTRE PARTIDUL COMUNIST ROMÂN A MARII DEMONSTRAȚII DE LA 1 MAI 1939

AUGUSTIN DEAC

Marea demonstrație patriotică antifascistă, antirăzboinică și anti-revizionistă de la 1 Mai 1939 din Capitala României a reprezentat un moment culminant al luptelor revoluționare, conduse de Partidul Comunist Român, în ultimii ani ai deceniului al patrulea. Ea s-a înscris în istoria universală ca una dintre cele mai puternice din Europa acelei perioade, desfășurându-se, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, „sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste, pentru libertăți democratice, pentru apărarea independenței țării”¹.

Pentru înțelegerea reală a necesității organizării unor asemenea importante manifestații, în care s-a evidențiat rolul Partidului Comunist Român de cea mai înaintată forță revoluționară și patriotică din societatea românească a acelor ani, se impune o analiză largă, în conformitate cu obiectivitatea științifică, atât a condițiilor interne, cât și a celor internaționale existente în perioada temeinicei pregătiri a acestei istorice manifestații. După cum se știe, anii de după 1933 au evidențiat, pe plan internațional, ascuțirea antagonismelor dintre marile puteri imperialiste. Acțiunile agresive întreprinse de statele fasciste au stîrnit o puternică îngrijorare în rîndurile opiniei publice mondiale. În octombrie 1935, Italia fascistă a declanșat agresiunea împotriva Etiopiei, trecînd la cîmpul de luptă. În alt plan, trupele Germaniei hitleriste au ocupat zona demilitarizată a Renaniei. Cu sprijinul Germaniei și Italiei, fasciștii spanioli au declanșat rebeliunea împotriva guvernului republican.

În fața gravei primejdii care amenința omenirea, clasa muncitoare era chemată de istorie să fie în avangarda luptei împotriva fascismului și agresiunilor imperialiste. Împrejurările specifice perioadei impuneau, mai mult ca oricînd, realizarea unității de acțiune, încheierea frontului unic al muncitorilor comuniști, social-democrați, muncitorilor neorgani-

zați și muncitorilor membri ai unor partide nemuncitorești. Partidelor comuniste le revenea menirea să strângă în jurul frontului unic muncitoresc toate forțele democratice într-un larg front care să bareze calea fascismului și a războiului. Ca urmare a înțelegerii, într-o anumită măsură, a acestei necesități și a acțiunilor întreprinse în această direcție, lupta pentru front popular antifascist a înregistrat o serie de succese în diferite țări. Datorită, însă, mai multor factori, printre care lipsa de unitate a tuturor forțelor muncitorești și antifasciste pe plan național, cât și internațional, fascismul a reușit să triumfe într-un număr mare de state, influențând asupra agravării situației internaționale.

După cum este cunoscut, România a figurat în planurile de expansiune și de dominație mondială ale Germaniei naziste. Prin poziția geografică-strategică, deținând arcul munților Carpați și gurile Dunării, prin resursele sale economice, mai ales petrolul și grânele, ea prezenta un interes deosebit în politica celui de-al III-lea Reich de expansiune spre sud-estul și răsăritul Europei, spre strâmtoarele Bosfor și Dardanele și spre Orientul Apropiat.

Această mare primejdie, care amenința direct însăși ființa națională a României, a fost sesizată de către Partidul Comunist Român încă de la venirea lui Hitler la putere, în ianuarie 1933. Situându-se în fruntea forțelor patriotice naționale, P.C.R. a desfășurat largi acțiuni politice pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor partidelor și organizațiilor, claselor și grupărilor sociale ale căror interese coincideau cu cele ale patriei într-un larg front popular de luptă pentru apărarea independenței și integrității țării, pentru a bara calea fascismului.

Începând cu anul 1938, situația internațională a României a devenit tot mai complexă, datorită, în primul rând, accentuării expansiunii statelor fasciste spre sud-estul Europei. Această evoluție sumbră pe plan extern, conjugată în interiorul țării cu ascensiunea organizațiilor fasciste și, în primul rând, a Gărzii de fier, a influențat puternic asupra politicii interne și externe a statului român².

Cotropirea de către Germania nazistă, în martie 1938, a Austriei a produs consternare în România, mai cu seamă că pericolul se apropia de frontierele țării. „Ocuparea Austriei — scria ziarul „Scînteia“, organul central de presă al P.C.R. — marchează cea mai însemnată etapă pentru dezlănțuirea războiului. Ocuparea Austriei dă lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei și pentru subjugarea economică și politică a tuturor țărilor din bazinul dunărean și din Balcani“³.

Cercurile politice democratice românești și-au dat și ele seama de semnificația tragică a prăbușirii Austriei. Dovedind o clarviziune impresionantă privind consecințele grave ale Anschlussului pentru România, istoricul Nicolae Iorga își începea cu această frază articolul intitulat *Noua „Poartă către Orient“ a Austriei*: „Ferește-te, popor al meu, căci mari primejdii ți se pregătesc“. Austria, arăta el, nu mai este un adaos oarecare la complexul de vechi state germanice, din care s-a alcătuit Imperiul în cele trei forme ale sale. Austria nu este un hotar, cum nici nu o poate admite doctrina nazistă, care leagă drepturile statului german, în orice țară, de prezența, acolo, a unei populații germanice, numeroasă sau foarte puțin numeroasă, întinzînd, astfel, o linie de culoare neagră pînă

² A se vedea: Livia Dandara, *România în vîltoarea anului 1939*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 84 și urm.

³ „Scînteia“, anul VIII, nr. 6—7 din 1 aprilie 1938.

peste România, la țărmul Euxinului și pe deasupra Euxinului, pînă în regiunea Caucazului. „Austria — concluziona Nicolae Iorga — este un popas pe o linie de înaintare pregătită cu cea mai mare grijă... Austria este un punct de plecare. Este... «poarta către Răsărit»“⁴.

Făcînd dovada unei înțelegeri realiste a raportului forțelor politice interne și a situației internaționale, P.C.R. a adoptat mijloacele tactice și metodele corespunzătoare etapei istorice respective⁵. Pe plan extern, partidul a preconizat „politica de securitate colectivă, alături de U.R.S.S., Franța, Anglia, Cehoslovacia, de toate țările democratice, și refacerea reală a Micii Înțelegeri“⁶, iar pe plan intern „pregătirea temeinică și efectivă a apărării țării de către un guvern democratic, pentru înarmarea tehnică și sufletească contra primejdiei agresiunii fasciste“⁷. Programul de „salvare națională“⁸, preconizat de comuniștii români, implica formarea unui „larg și puternic front unitar și democratic“, capabil să impună „un guvern al independenței țării, reieșit din reprezentanții partidelor și organizațiilor democratice, progresiste și pacifiste“, care să restabilească regimul constituțional parlamentar și să îmbunătățească situația maselor populare, să lichideze definitiv Garda de fier, „agentura fascismului german în România“⁹.

În vederea organizării unei rezistențe eficiente împotriva agresiunii hitleriste și a fascismului intern, în broșura : *Momentul politic și sarcinile imediate ale muncitorilor înaintați din România*, editată în aprilie 1938, P.C.R. aprecia că este imperios necesară o „cît mai strînsă colaborare a partidelor și a organizațiilor muncitorești cu Partidul Național-Țărănesc și Partidul Radical-Țărănesc, precum și cu toate partidele și organizațiile democratice ale țărănimii, ale micii burghezii de la orașe... ; ea impune crearea imediată a comitetelor de apărare ale acestor organizații și crearea comitetelor comune cetățenești de apărare în contra atacurilor lui Hitler și agenturilor din țară. Pentru cuprinderea organizatorică a maselor largi populare în lupta contra pericolului fascist și pentru apărarea de atacurile lui Hitler, cu ajutorul organizațiilor democratice trebuie create comitete țărănești de apărare pe ulițe, cartiere, localități, regiuni și țară“¹⁰.

În acest scop, Partidul Comunist Român a adresat un memoriu șefilor partidelor politice burgheze, în care, după ce se arăta că Anschlussul crea o situație nouă în Europa Centrală și în bazinul dunărean, amenințînd direct alianța româno-cehoslovacă, se preconiza adoptarea unei atitudini ferme față de intensificarea politicii agresive hitleriste.

Anexarea Austriei de către trupele hitleriste a provocat o neliniște adîncă în rîndurile maselor largi populare din România. Comuniștii români au intuit că Anschlussul, departe de a fi o chestiune internă „germană“, reprezenta o etapă hotărîtoare în ofensiva celui de-al III-lea Reich, care viza subjugarea celorlalte țări din centrul și sud-estul conti-

⁴ „Timpul“, anul II, nr. 377 din 23 mai 1938.

⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a ; noiembrie 1933—septembrie 1940, Editura științifică și enciclopedică, București, 1988, p. 450.

⁶ *Ibid.*

⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), cota Ab-XXII-9.

⁸ „Scînteia“, anul VIII, nr. 5 din 28 februarie 1935.

⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 49/1938, fila 71.

¹⁰ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII-13.

nentului, în vederea declanșării războiului pentru dominație mondială. „Ocuparea Austriei — arăta ziarul „Scînteia“ — marchează cea mai însemnată etapă pentru dezlănțuirea războiului. Ocuparea Austriei dă lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei și pentru subjugarea economică și politică a tuturor țărilor din bazinul dunărean și din Balcani. O primejdie de moarte pîndește toate aceste popoare“. Anexarea Austriei, cotropirea iminentă a Cehoslovaciei — scria organul central de presă al P.C.R. — „ne indică pericolul imens care amenință viața și independența“ nu numai a poporului român, „dar și a popoarelor din întregul sud-est al Europei“¹¹. Acum, după ocuparea Austriei de către Germania hitleristă, sublinia „Lupta de clasă“, organul teoretic central de presă al C.C. al P.C.R., „numai orbii și vînduții nu pot vedea ce pericol amenință independența poporului român. Dacă proletariatul din România nu se va uni la timp, dacă el, unindu-se, nu va ști să unească în jurul său poporul român..., România va deveni pradă imperialismului german, din independența poporului român va rămîne numai o amintire din trecut... din adîncul sufletului fiecărui muncitor iese strigătul unitate, unitate, unitate pentru salvarea păcii, pentru scăparea de barbaria fascismului, pentru libertate“¹².

În acest context, în iunie 1938, C.C. al P.C.R. a elaborat și a difuzat broșura cu titlul: *După Austria, Cehoslovacia*, în care avertiza că, „după ocuparea militară a Austriei, Germania hitleristă se pregătește de noi atacuri, de noi cuceriri. Mijloacele și căile întrebuintate vor fi diferite, scopul va fi același: subjugarea economică și politică a tuturor țărilor și popoarelor, care trebuie să fie înhămate la carul marelui capital și al marii finanțe germane“. De aceea, se atrăgea atenția că „asupra Cehoslovaciei continuă să apese și în ceasul de față aceeași mare primejdie: primejdia de a fi atacată și invadată de armata germană, iar independența ei națională sugrumată“¹³. Într-o altă broșură editată de P.C.R., intitulată: *Momentul politic și sarcinile imediate ale muncitorilor înaintați din România*, se atenționa că „nu numai la hotarele Cehoslovaciei se adună norii negri ai războiului. Soarta României și a tuturor țărilor de pe Valea Dunării este strîns legată de soarta Cehoslovaciei... O victorie hitleristă asupra acestor țări va apropia ceasul primejdiei, în răsărit pentru Polonia, iar în apus pentru Franța. Iar războiul antisovietic, pentru care Germania hitleristă caută aliați și complici, este demult fixat drept punct central al politicii externe germane“¹⁴. Observînd că direcțiile principale ale expansiunii imperialismului german hitlerist „sînt cunoscute și conțin în ele și nimicirea independenței naționale a poporului român și transformarea României în colonie a imperialismului german“, organul teoretic de presă al C.C. al P.C.R. releva că „Nu există nici o apărare de acest pericol decît o politică de pace și securitate colectivă... Interesul poporului român cere o politică de alianță cu țările democrate, U.R.S.S., Franța, Cehoslovacia, care ar constitui niște cătușe pentru agresori, și o apărare activă în înțelegere cu toate popoarele dunărene și balcanice, pe baza principiului securității colective“¹⁵.

¹¹ „Scînteia“, anul VIII, nr. 6—7 din 1 aprilie 1938.

¹² „Lupta de clasă“, anul XIX, nr. 2 din mai 1938.

¹³ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII-5.

¹⁴ Loc. cit., cota Ab XXII-13.

¹⁵ „Lupta de clasă“, anul XIX, nr. 4 din august 1938.

Partidul Comunist Român atrăgea atenția, încă din primăvara anului 1938, că Ziua solidarității internaționale a clasei muncitoare „va fi sărbătorită de muncitorimea internațională în condițiuni excepțional de grele, în condițiile creșterii colosale a pericolului de război“, ale transformării fascismului dintr-un „pericol național într-un pericol internațional“¹⁶. În România, ziua de 1 Mai 1938 a fost sărbătorită legal prin conferințe și serbări cîmpenești, masele populare „afirmînd, în această zi de sărbătoare, dorința lor de dreptate socială și prosperitate generală înlăuntrul granițelor țării și de pace și înfrățire între popoarele lumii“¹⁷. Cu același prilej, la o adunare festivă muncitorească din Capitală, unul dintre vorbitori, referindu-se la grava situație internațională, își exprima încrederea în „triumful alianțelor statelor democratice, prin mijloace pașnice, asupra imperialismului statelor dictatoriale, pentru asigurarea păcii și liniștei în lume și existența statelor și națiunilor mici, între care și a țării noastre. Clasa muncitoare română — declara el — vrea pace cu toate popoarele, dar dacă se va încerca cîmpotopirea țării noastre, ne vom apăra cu toate forțele contra cîmpotopitorilor“¹⁸.

Agresivitatea Germaniei hitleriste, care urmărea să-și croiască drum spre obținerea mult rîvnitei supremații pe continentul european și în lume, creștea, însă, lună de lună. Pornind de la considerentul că „de soarta Cehoslovaciei, deci de reușita menținerii independenței și integrității teritoriale a statului cehoslovac, depinde modul în care va evolua soarta celorlalte teritorii, a celorlalte state“ și apreciind că „forțele păcii sînt enorm mult mai mari decît cele ale războiului și vor continua să crească“, P.C.R. definea ca sarcină principală, în acel moment, „organizarea acestor forțe și pornirea lor la luptă“¹⁹. „Pericolul de război — sublinia partidul comunist — este un pericol concret, imediat, mare. Pentru salvarea păcii trebuie făcute eforturi enorme, supraomenești. Acum sîntem în fața unei situații internaționale care se aseamănă foarte mult cu cea din iulie 1914. Pacea atîrnă de un fir de păr“. Constatînd în mod realist că agresivitatea țărilor fasciste nu întîlnea rezistența cuvenită din partea țărilor democratice, P.C.R. arăta că „interesul păcii, interesul evitării unui război mondial cer stringerea laolaltă a tuturor forțelor clasei muncitoare, a tuturor forțelor democratice, progresiste, pacifice, pentru răpirea libertății de acțiune și samavolniciei fascismului, pentru o politică de pace“²⁰.

Aprecierile făcute de P.C.R. privind pericolul pe care îl reprezentau actele agresive naziste din primăvara anului 1938, atît pentru situația României, cît și pentru celelalte țări din centrul și sud-estul Europei, s-au adeverit întocmai. După anexarea Austriei, în martie 1938, fapt recunoscut de către marile puteri occidentale Anglia și Franța, calea pentru cîmpotopirea Cehoslovaciei de către naștiți a fost deschisă.

În urma unor întîlniri între conducătorii guvernelor englez și francez cu Hitler și miniștrii lui și după o intensă corespondență diplomatică, în zilele de 29—30 septembrie 1938 s-a parafat, la München, *Acordul* dintre premierii Marii Britanii și Franței, Chamberlain și Daladier, cu Hit-

¹⁶ „Lupta de clasă“, anul XIX, nr. 2 din mai 1938.

¹⁷ „Lumea nouă“, anul XXXI, nr. 18 din 1 mai 1938.

¹⁸ „Lumea nouă“, anul XXXI, nr. 19 din 8 mai 1938.

¹⁹ *Partidul Comunist Român în viața social-politică a României. 1921—1944.* Culegere de studii, Editura militară, București, 1971, p. 333.

²⁰ „Lupta de clasă“, anul XIX, nr. 4 din august 1938.

ler și Mussolini, fără participarea Cehoslovaciei, prin care, după cum se specifica în cuprinsul lui, „Cele patru puteri : Germania, Regatul Unit, Franța și Italia, luînd în considerare angajamentul, deja realizat în principiu, pentru cedarea de către Cehoslovacia a teritoriilor germanilor din Sudeți, au convenit asupra următoarelor dispoziții și condiții, care reglementează menționata cedare, precum și măsurile pe care le comportă. Fiecare din cele patru puteri se angajează prin acest acord să facă demersurile necesare ca să-i asigure executarea...”²¹. Printr-un acord suplimentar, Marea Britanie și Franța garantau noile frontiere ale Cehoslovaciei și satisfacerea, în termen de trei luni, a pretențiilor teritoriale revizioniste ale Poloniei asupra regiunii Teschen și ale Ungariei horthyste asupra unor teritorii din Slovacia de est.

Acordul de la München, din septembrie 1938, o trădare din partea cercurilor dominante ale Angliei și Franței, care a dus la ciunțirea teritoriului cehoslovac și a deschis drum larg imperialismului nazist spre sud-estul Europei, a fost condamnat cu vehemență în România de întreaga opinie publică, inclusiv de către guvernul român. Poziția României a fost primită cu adîncă recunoștință de către opinia publică și de oficialitățile cehoslovace. „Praga spune lumii întregi : Nu vom uita niciodată dovezile de cinste și de credință ale poporului român“, comunica postul de radio Praga în „*Mesagiul oficial de gratitudine pentru națiunea română*“ din partea națiunii cehoslovace. „Cercurile oficiale cehoslovace, împreună cu întreaga presă și opinie publică — sublinia același post de radio, la 3 noiembrie 1938 — au luat act cu cele mai adînci sentimente de recunoștință de atitudinea guvernului [român]... În aceste clipe grele, politica României a dovedit calități cu adevărat cavalierești. Numai la nevoie se cunosc prietenii adevărați și poporul ceh, împreună cu cel slovac, au avut, în nenorocirea lor, mîngîierea de a putea constata lealitatea desăvîrșită a României“. Postul de radio Praga își încheia comentariul astfel : „Cehoslovacia nu vor uita niciodată dovezile de cinste și credință pe care i le-a dat poporul român“²². La rîndul ei, Legația Cehoslovaciei la București declara că „poporul cehoslovac izolat, adînc mișcat, rămîne recunoscător poporului român, fiind ferm decis să dovedească... că va ști să prețuiască această prietenie și că niciodată legăturile de sinceră fraternitate dintre poporul român și cel cehoslovac să nu fie știrbite“²³. Sub titlul semnificativ : *Poporul cehoslovac mulțumește României*, gazeta „Lumea românească“ publica o corespondență din Praga, în care, printre altele, se aprecia poziția demnă a poporului român : „România a înscris în istoria sa, în zilele de trădare și rușinoasă dezertare, în cele mai penibile zile ale Europei moderne, o pagină de loialitate, de omenie și demnitate. Așa o crede, așa o simte și așa o va susține întotdeauna poporul cehoslovac“²⁴.

După acordul de la München dintre cele patru mari puteri occidentale, situația României s-a agravat și mai mult. „România după München — scria, în acele zile, ziarul „Scînteia“, în articolul intitulat sugestiv :

²¹ *Documents diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères. 1938—1939*, Paris, 1939, p. 11.

²² „Timpul“, anul II, nr. 542 din 4 noiembrie 1938. A se vedea și : *Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României*. Culegere de studii, Editura militară, București, 1971, p. 74—75.

²³ „Scînteia“, anul VIII, nr. 14 din 25 noiembrie 1938.

²⁴ „Lumea românească“ din 26 noiembrie 1938.

Nori negri deasupra României — e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — *o țară pîndită !* Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului horthyst, ci și de sălbatica fiară, îmbătută de sîngele jertfelor sfîșiate, care este fascismul german“. Evenimentele din ultima vreme — aprecia organul central de presă al P.C.R. — arătau răspicat și limpede că nu soarta germanilor sudeți sau a celor austriaci îl preocupa pe Hitler, ci dorința de a deveni stăpîn atotputernic peste o Europă îngenunchată, pentru ca, apoi, să pornească atacul nebunesc contra Uniunii Sovietice. Referindu-se la locul și rolul României în acest plan diabolic al lui Hitler, „Scînteia“ sublinia că „România este un «amănunt» în planul acesta criminal, dar un amănunt de mare însemnătate. Pentru noi acest «amănunt» înseamnă grîu, petrol și o bază a atacului antisovietic. Pentru noi acest «amănunt» înseamnă ciopîrtirea țării, pierderea independenței ei, sărăcie și robie și prefacerea României într-un cîmp de război stropit de sînge... Norii grei se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată“²⁵. Față de această situație, sublinia „Scînteia“, „muncitorimea română și avangarda ei comunistă stă însă de veghe, neclintită în dragostea ei de țară și în curajul ei de luptă... Partidul nostru — se releva în articol — nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni, în fruntea ei, la unirea tuturor forțelor dornice ca să apere pacea și independența României“²⁶.

Intuind procesul de izolare politică a României, în condițiile create de ofensiva Germaniei naziste spre centrul și sud-estul Europei, datorat atît conciliatorismului englez și pasivității Franței, cît și eșecului politicii de securitate colectivă și întăririi blocului puterilor fasciste, Partidul Comunist Român sublinia că situația țării se agrava, dat fiind că „România însăși este un obiect al expansiunii imperialismului hitlerist“²⁷.

Poporul român și-a manifestat hotărîrea neclintită de a apăra independența și integritatea României reîntregite și cu prilejul zilei de 1 Decembrie 1938, cînd s-a sărbătorit împlinirea a 20 de ani de la făurirea statului național unitar român. Ziarul socialist „Lumea nouă“ reproducea una dintre moțiunile adoptate în cadrul adunărilor și întrunirilor muncitorești desfășurate în acea zi, în care se declara : „Adunarea de azi, în deplin acord cu întreaga muncitorime din țară, este ferm hotărîtă a apăra unitatea și integritatea statului român cu toate mijloacele“. În străduința ei de a „asigura viața și progresul țării în granițele ei de azi — continua moțiunea —, muncitorimea este gata a aduce întreaga ei contribuție de muncă și jertfă“²⁸. Pe aceeași linie, ziarul „Scînteia“, în articolul 24 *Ianuarie 1859—1939*, din 8 februarie 1939, după ce evoca importanța unirii Moldovei și Munteniei, cu 80 de ani în urmă, sublinia că „Astăzi, cînd independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejduite, amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dîrză și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinlăuntru“.

²⁵ „Scînteia“, anul VIII, nr. 14 din 25 noiembrie 1938.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 26/1938, filele 1—2.

²⁸ „Lumea nouă“, anul XXXI, nr. 27 din 4 decembrie 1938. A se vedea și :
Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României, p. 76.

Același pericol pentru soarta României sesiza, la 12 decembrie 1938, în articolul intitulat *Amenințări germane la adresa României*, și ziarul sovietic „Pravda”. Analizînd conținutul presei hitleriste și activitatea organizațiilor fasciste din România, „Pravda” sublinia: „Campania deșănțată antiromânească a presei berlineze arată că Germania pregătește României aceeași soartă care a lovit și Cehoslovacia. În acest scop, fascismul german duce și o campanie distructivă intensă înlăuntrul acestei țări, pregătind, în mod evident, acolo o rebeliune fascistă”.

Grigore Gafencu, făcînd o largă referire la aceste aspecte, preciza: „Campaniile de presă care s-au dezlănțuit la Berlin, și au avut cel mai viu răsunet la Budapesta și la Sofia, ne arătau în lumina celei mai amenințate țări din Europa” (subl. ns.). „Faptul că asemenea campanii de presă au precedat de obicei, unei lovituri politice hotărîtoare, ca în cazul Austriei și al Cehoslovaciei — sublinia Grigore Gafencu —, ne îndreptățea să credem că țara noastră era amenințată nu numai prin vorbe și prin ofense. Această credință se înrădăcinase, de altfel, la toți vecinii noștri, pricinuia speranțe la unguri și la bulgari și o vie îngrijorare la toți aliații noștri. Ungaria, îndeosebi — preciza ministrul de externe român —, a ținut să se folosească de această gravă criză în raporturile româno-germane pentru a se apropia de Germania și pentru a se folosi, în politica ei revizionistă, de resentimentele fűhrerului și ale partidului său politic.

În acele zile, politica fostului ministru de externe ungar, dl. Kány, partizan al unei politici de neutralitate între cele două axe, a fost înlocuită prin politica actualului ministru de externe, contele Csáky, care a ținut să arate, de la început, prin declarații și fapte, că este cu desăvîrșire înfeudat politicii Axei. «Prin această schimbare — spunea cu cinism, la 19 iunie [1939], subsecretarul de stat al Ministerului de Externe german, Worman —, Ungaria devenea părtaşă la desfășurarea politicii germane în spațiul sud-estului european, așa cum, mai presus de așteptările ei, a fost părtaşă la soluționarea cauzei cehoslovace». De altfel — adăuga subsecretarul de stat hitlerist —, statele mici din sud-estul european nu pot face o politică de neutralitate. Ele trebuie să-și sincronizeze politica lor externă cu aceea a Reichului. Ungaria s-a angajat în această direcție“. Era firesc — adăuga Gafencu — ca „prețul pe care Ungaria îl aștepta pentru această înfeudare să fie sprijinul Germaniei pentru redobîndirea vechii granițe“. Reacția cercurilor conducătoare hitleriste — releva același ministru de externe român — „ne-a fost desvăluită, în toată gravitatea ei, în cele dintîi zile ale anului, de către dl. ministru Radu Djuvara, care a venit la București pentru a ne pune la curent cu unele măsuri îngrijorătoare luate împotriva noastră de guvernul Reichului, ca și cu intențiile dușmănoase ce se atribuiau d-lui Hitler personal. Aceste informații, confirmate printr-o campanie de presă de o uimitoare violență, care loveau în toate așezămintele noastre, sprijineau pe față toate revendicările vecine îndreptate împotriva noastră și prevesteau o grabnică destrămare a statului român“²⁹.

Prințul Paul al Iugoslaviei — observa ministrul de externe român — „ne-a sfătuit că nu numai în interesul țării noastre, dar și în interesul întregului nostru sistem de alianță, să căutăm să lămurim cît mai degrabă, și înainte ca o nouă criză europeană să izbucnească, raporturile noastre cu Germania“. Și Grigore Gafencu adăuga: „Am primit sfaturi asemănă-

²⁹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fondul Germania, dosarul special nr. 398/1939, filele 4—5.

toare din Polonia și chiar din Franța și Anglia. Noul ambasador francez la Berlin, dl. Coulondoc, a ținut să ne informeze cât de îngrijorat era de soarta noastră și cât de nimerită a socotit el o acțiune diplomatică iscusită care ar putea duce la o destindere între Germania și România.

În ceea ce privește Polonia — preciza Gafencu —, eram informați că, pe lângă îngrijorarea pe care aliații noștri o aveau pentru noi, arătau și o anumită ușurare că faimosul «Drang nach Osten» al germanilor își găsise, în urma supărării d-lui Hitler, o nouă cale. În loc ca Germania să poată să atingă Ucraina, pământul de făgăduinți pe care îl visează toți sociologii și geopoliticii Reichului, prin Polonia, ea pregătea acum marșul ei spre răsărit prin România“.

În asemenea împrejurări deosebit de grave pentru România, „era firesc — după cum declara Gafencu — să socotim că cea dintâi datorie a noastră era să lămurim raporturile dintre Germania și România și ne dădeam seama că aceste lămuriri trebuiau împlinite cât mai grabnic, fiindcă statele occidentale, legănându-se mai departe pe iluziile politice de la München, nu păreau pregătite să reziste cu hotărâre la izbucnirea unei noi crize europene“³⁰.

Întrevăzându-se același pericol iminent pentru România, într-un *Studiu* din 30 ianuarie 1939 al Serviciului secret de informații al Marelui Stat-Major Român, înaintat regelui Carol al II-lea, referitor la obiectivele Germaniei naziste din acel moment, se arăta : „Cea mai probabilă intenție a Germaniei în acest an este să realizeze etapa cea mai ușoară și mai sigură, adică penetrația spre sud-est prin România, pentru a stăpîni gurile Dunării, a-și amenaja o bază puternică la Marea Neagră și a-și crea o puternică și largă bază (strategică și economică) pentru ca să poată trece apoi la ultima și cea mai grea etapă în expansiunea sa spre est și sud-est. Deci obiectivul principal imediat al Germaniei va fi România“³¹.

Situația de evidentă încordare a relațiilor dintre România și Germania hitleristă, pericolul care plana asupra țării noastre din partea Ungariei horthyste au determinat intensificarea contactelor diplomatice. După întrevederea lui Gh.Brătianu cu mareșalul Göring — întrevedere care avusese loc cu asentimentul guvernului român, potrivit relatării lui Gafencu —, la 3 februarie 1939 acesta comunica telegrafic la București următoarele : „Mareșalul a declarat, cu asentimentul fűhrerului, că independent de criza prin care au trecut în timpul din urmă relațiile celor două țări, nu s-a dat nici acum vreo afirmație de sprijin unor eventuale revendicări ungurești împotriva României. Totuși, revenea o îndoială asupra politicii generale a României, care poate fi înlăturată, în primul rînd, prin acordurile economice ce trebuie realizate în timpul cel mai scurt“³².

Principiile generale de politică externă ale guvernului român, în situația concretă de atunci, formulate de Gafencu — 1. Între Germania și România nu pot dăinui decît raporturi de la stat la stat, România înțelegînd să rămînă stăpînă la ea acasă, ea neputînd îngădui raporturi politice între state străine și partide sau fracțiuni politice din România ; 2. România este gata să strîngă raporturile prietenești și să dezvolte, îndeosebi, strînse și leale raporturi economice cu toate statele de care o legau

³⁰ Loc. cit.

³¹ Apud Livia Dandara, *op. cit.*, p. 120.

³² A.M.A.E., fondul *Germania*, dosarul special nr. 398/1939, filele 4—5.

interese complementare — reprezentau, în sinea lor, un început de cedare față de Germania hitleristă, fapt recunoscut de ministrul de externe român. „Printr-o serie de declarații pe care le-am făcut la radio, la Galați, la Belgrad, și care nu au rămas fără răsunet în Germania — spunea Gafencu —, am ținut să dăm înțeles precis și plin politicii noastre de pace, arătând că România este gata să țină seama de realitățile geografice și politice care o apropie de statele din Europa Centrală, stabilind cu aceste state raporturi economice strînse și prietenești. Această atitudine ne-a îngăduit să înlesnim intrarea Germaniei în Comisiunea Europeană a Dunării, legînd astfel Reichul cu statele prietene care fac parte din această Comisiune și de a cărei prezență la gurile Dunării avea nevoie în împrejurarea de azi“³³.

În aceste împrejurări, la 14 februarie 1939 au început, la București, negocierile economice româno-germane. Pretențiile delegației hitleriste, care cerea, printre altele, mărirea cotei schimbului comercial dintre cele două țări, reevaluarea cursului leului în raport cu moneda germană, investiții de capital în industria petrolieră română, furnizarea către Germania a unei cantități sporite de petrol, participarea Reichului la „modernizarea“ agriculturii românești etc., au depășit cele mai pesimiste așteptări ale guvernului român. „Programul elaborat — nota Wohlthat, conducătorul delegației germane, la 27 februarie 1939 — va asigura Germaniei o prominentă influență asupra economiei românești“³⁴.

În acea fază a tratativelor româno-germane, în evoluția relațiilor dintre cele două state a survenit un element nou, care a determinat momente de maximă tensiune. La 12 martie 1939, încălcînd semnătura pusă pe acordul de la München, Hitler a ordonat cucerirea Cehoslovaciei, trupele naziste ocupînd, la 15 martie, teritoriul acesteia; la 16 martie a fost proclamată formarea protectoratului Cehiei și Moraviei, în timp ce grupările naziste slovace au proclamat, la 14 martie 1939, formarea statului slovac, condus de colaboraționistul Josef Tiso, șeful așa-numitului Partid Popular Slovac. La rîndul lor, armatele horthyste, cu asentimentul Berlinului, au ocupat, la 14 martie 1939, o parte a Cehoslovaciei — Rutenia.

Evenimentele de la granița României, coroborate cu știrile care veneau de la oficiile diplomatice românești privind iminența unei înaintări hitleriste spre sud-est și cu informațiile despre afișarea, din greșeală, pe teritoriul cehoslovac, de către ocupanții naziști, a unor proclamații în limba română dinainte pregătite, evidențiau existența unui real pericol de ocupare și a României printr-un atac combinat al trupelor hitleriste și horthyste. Faptul că acest atac nu s-a produs, totuși, atunci s-a datorat, după considerațiile ministrului de externe român, începerii tratativelor economice româno-germane.

Dezmembrarea și, apoi, subjugarea întregii Cehoslovacii, pericolul iminent care plana și asupra statului național român unitar au determinat un uriaș avînt patriotic de luptă în rîndul întregului nostru popor. Toate straturile sociale, toate cercurile politice, cu excepția elementelor fasciste, prohitleriste, și-au manifestat hotărîrea de a rezista cu armele în fața agresorilor.

Guvernul și poporul român s-au situat pe poziția sprijinirii poporului cehoslovac, s-au împotrivit anexării de către Ungaria horthystă

³³ Loc. cit.

³⁴ Apud Viorica Moisiuc, *Tratatul economic româno-german din 23 martie 1939 și semnificația sa*, în „Anale de istorie“, anul XIII, nr. 4/1967, p. 133. A se vedea și: Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*. Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 50.

a unei părți a Slovaciei și a Ucrainei Subcarpatice, respingînd, totodată, propunerile de a participa la împărțirea teritoriului acestora. În urma decretării, la 14 martie 1939, a mobilizării generale în Ungaria horthystă și a masării trupelor horthyste către frontiera româno-ceshoslovacă, guvernul român, prezidat de Armand Călinescu, a trecut la mobilizarea parțială și a concentrat, la granița cu Cehoslovacia, importante efective. La 21 martie 1939, în România a fost decretată mobilizarea generală. Așa cum sublinia Armand Călinescu, „rezerviștii care s-au prezentat au fost de trei ori mai numeroși ca oamenii chemați”³⁵.

Descriind patriotismul și hotărîrea de luptă ale maselor împotriva primejdiei hitleriste și revizionist-horthyste, istoricul și antihitleristul Nicolae Iorga, în articolul : *Înrădăcinarea neamului*, scria : „De ce au alergat într-un astfel de avînt, și din ultima colibă, aceste citeva sute de mii de oameni ? De ce dorința lor cea mai călduroasă este să dea piept cu dușmanul care li-ar sta înaintea ?... Ai noștri nu sînt chinuiți de patima îngenuncherii altora : un puternic instinct de drept, care e al tuturor, îi stăpînește. Teorii ca aceea a «spațiului vital», care dă dreptul oricărui a face orice, judecînd după un interes pe care și-l poate inventa, nu se predau la școala primară obligatorie. Ambiție, glorie nu sînt în vechiul lor vocabulariu. *Rămîne atunci pămîntul*, iubitul, sacrul lor pămînt, moșia lor, cu care li se confundă sufletul însuși. În timp de pace pentru dînsul iau parul, în timp de război trag cu pușca pentru dînsul”³⁶.

În fața pericolului imediat de agresiune directă din partea Germaniei hitleriste și a sateliților ei revizionişti asupra României, P.C.R., în numeroase documente, manifeste, apeluri, chemări, în articole și cuvîntări ținute de militanții săi în adunările muncitorești, arăta cu claritate că sarcina întregului popor român este de a participa activ și hotărît la lupta pentru apărarea integrității, independenței, demnității și libertății României reîntregite. În zilele lui martie 1939, Partidul Comunist Român a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte pentru întărirea forței politice și morale a armatei, împotriva Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste, subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării este un război drept”³⁷. Totodată, P.C.R. a adresat poporului român, prin manifestul din 17 martie 1939, un înflăcărat apel la luptă pentru apărarea patriei : „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Partidul Comunist Român dă alarma ! Să fie pregătit la luptă întregul popor român... pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor fasciști !”. După ce se arăta că „Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie“, P.C.R. chema masele să se ridice la luptă pentru „a împiedica orice capitulare... Fiți în gardă, să nu aveți soarta popoarelor din Austria și Cehoslovacia. Partidul Comunist Român declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur și puternic front contra lui Hitler și aliaților săi revizionişti. Impuneți guvernului să se unească cu acele forțe externe care sînt hotărîte să lupte contra agresorilor fasciști... Nici o concesie Germaniei fasciste. Fiecare kilogram de grîu și petrol dat Germaniei se reîntoarce în formă

³⁵ „Timpul“, anul III, nr. 683 din 28 martie 1939.

³⁶ „Neamul românesc“ din 6 aprilie 1939.

³⁷ „Lupta de clasă“, anul XX, nr. 6 din august 1939.

de glonț în pieptul ostașului român". Apelul se încheia cu lozincă mobilizatoare : „Trăiască lupta pentru apărarea păcii, pământului și libertății“ ³⁸.

Asemenea chemări patriotice au lansat și unele comitete regionale ale partidului comunist. Astfel, de exemplu, Comitetul regional din Transilvania și Banat al P.C.R. a adresat, în acele zile grele, o chemare cetățenilor români de naționalitate maghiară, în care sublinia : „Alături de acest popor românesc merită și trebuie să luptați, cot la cot, în contra pericolului hitlerist, căci regimul lui Horthy este cimitirul comun al României și Ungariei. Nu vă încredințați în revizionismul războinic, ci aveți încredere în lupta comună și în înțelegerea acestor două popoare menite să-și croiască un viitor mai fericit în bazinul dunărean“ ³⁹.

Concentrările masive de trupe hitleriste și horthyste la frontiera de vest a României și pericolul real al unei invazii, presiunile cu caracter ultimativ pe care Wohlthat le-a exercitat asupra guvernului român, declarându-i că un nou refuz sau tergiversarea tratativelor româno-germane va avea urmări grave, au fost tot atâtea motive semnificative care au determinat guvernul român să semneze, în după-amiaza zilei de 23 martie 1939, *Tratatul asupra promovării raporturilor economice între regatul României și Reichul german*. Prin aceasta România era inclusă în „spațiul economic dominat de Germania“, iar guvernul de dictatură regală își lua obligația „de a întocmi un plan economic pe mai mulți ani“, care „va ține socoteală de cerințele de import germane“ ⁴⁰.

Încheierea forțată a tratatului economic germano-român n-a însemnat, însă, adeziunea României la politica Axei. Împotriva acestui tratat înrobitor s-a ridicat poporul român, care considera că dominația imperialismului german reprezenta primejdia de moarte pentru el. În fruntea acțiunilor s-a aflat Partidul Comunist Român, care, demascând caracterul înrobitor al acestui tratat economic, a chemat masele să lupte împotriva aplicării lui. „Români — se sublinia într-un manifest al P.C.R. —, vom lăsa ca nemții să ne fure bogățiile patriei păstrate prin jertfa strămoșilor noștri ? Nu !... România este a noastră, nu a lui Hitler !“ ⁴¹.

În planurile guvernului român acțiunea de apropiere economică de Germania trebuia să fie însoțită și de o „acțiune de destindere politică“. „Pregătisem astfel — scria, la 15 aprilie 1939, în memoriul său, Grigore Gafencu — ca înțelegerea economică să fie desăvârșită într-un schimb de declarații referitoare la siguranța hotarelor și la siguranța țării. Împrejurările internaționale nu ne-au îngăduit să împingem acest plan pînă la capăt, în clipa cînd am semnat acordul economic. Vilva stîrnită de semnarea acestui acord în Apus, ca și interesul pe care ni l-au arătat cu acest prilej și care, de atunci, a mers tot crescînd, prietenii noștri apuseni ne-a hotărît să nu întărim printr-un acord politic convingerea că ne-am legat cu desăvîrșire economică și politică de Reich“ ⁴².

Așa cum aprecia Grigore Gafencu, acordul economic „reprezenta o înțelegere care pune capăt, deocamdată, presiunii germane exercitate asupra noastră. Acest acord cere, de pe acum, organizarea unei acțiuni interne de rezistență sistematică în toate domeniile economiei noastre

³⁸ A.I.S.I.S.P., cota Ab XXIII.

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 222, fila 208.

⁴⁰ „Monitorul oficial“, partea I, nr. 125 din 2 iunie 1939.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1017, fila 69.

⁴² A.M.A.E., fondul *Germania*, dosarul special nr. 398/1939, fila 5.

împotriva cererilor germane care ar depăși cadrul sau măsura învoielilor noastre. Această rezistență poate fi cu atât mai efectivă dacă se poate întinde și dacă poate fi sprijinită în raporturile noastre cu alte țări“. „Meritul lui principal (al tratatului — *n.n.*) era de a salva România de invazie și de a o face să câștige timp“⁴³. Temerile provocate în Occident de alipirea Cehiei și Boemiei la Reichul nazist și de supunerea Slovaciei, ca și succesul Germaniei hitleriste în Memel, au hotărât Anglia și Franța să adopte o politică mai energică. La afirmarea acestei politici a contribuit, într-o măsură deosebit de însemnată, teama pe care a provocat-o acordul germano-român. De aceea, Anglia și Franța se gîndeau să sprijine rezistența țărilor răsăritene împotriva tendințelor de cotropire ale Reichului hitlerist printr-un nou sistem de asistență mutuală.

Încheierea, la sfîrșitul lunii martie 1939, a unui tratat economic cu Franța și a unui tratat asemănător cu Anglia, în mai 1939, completate, în aprilie 1939, cu „garanțiile“ politice franco-britanice, demonstra intenția cercurilor guvernante românești de a menține și de a dezvolta vechile alianțe și raporturi economice și politice și, în același timp, de a lărgi posibilitățile de sprijin din afară al securității frontierelor și al independenței naționale a României⁴⁴. Apreciate și primite de România cu satisfacție, garanțiile anglo-franceze aveau să se dovedească, însă, formale și iluzorii. De altfel, Chamberlain, în declarația făcută încă la 4 aprilie 1939 în Camera Comunelor, afirmase ambiguu că, în politica sa externă, Anglia trebuie să renunțe la „tradiții“⁴⁵.

Între timp, la 12 aprilie 1939, s-au finalizat acțiunile Italiei fasciste de cotropire a Albaniei. Regimul albanez aflat la putere a fost declarat caduc, constituția abrogată, regele Zogu și regina Geraldina obligați să fugă. Regele Italiei devenea „rege al Italiei și Albaniei, împărat al Etiopiei“. Odată cu pregătirile pentru invadarea Albaniei, guvernul fascist mussolinian a elaborat și planul unei viitoare acțiuni în vederea împărțirii Iugoslaviei, plan în care un rol de seamă era rezervat Ungariei horthyste.

Îngrijorat de situația internațională, de actele agresive ale puterilor Axei, la 14 aprilie 1939 președintele Statelor Unite ale Americii, Franklin D. Roosevelt, a adresat un mesaj lui Adolf Hitler, prin care a căutat să înfrîneze tendințele cotropitoare ale Germaniei naziste. „Sînt convins — se spunea în mesaj — că vă dați seama de faptul că, în lumea întreagă, sute de milioane de oameni trăiesc astăzi într-o teamă permanentă față de posibilitatea izbucnirii unui război sau chiar a unei serii de războaie... Sînteți oare de acord să dați asigurări că forțele dvs. armate nu vor ataca și nu vor năvăli în teritoriul sau în posesiunile următoarelor state independente : Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, Marea Britanie și Irlanda, Franța, Portugalia, Spania, Elveția, Lichtenstein, Luxemburg, Polonia, Ungaria, România, Iugoslavia, U.R.S.S., Bulgaria, Grecia, Turcia, Irak, statele arabe, Siria, Palestina, Egipt și Iran ? Aceste asigurări trebuie să se refere, fără echivoc, nu numai la perioada actuală, ci la o perioadă destul de îndelungată în viitor, pentru a face posibilă consolidarea păcii prin mijloace pașnice“⁴⁶. Mesajul președintelui S.U.A. se încheia cu cuvintele : „În

⁴³ Grigore Gafencu, *Dernier jour de l'Europe*, Paris, 1946, p. 23.

⁴⁴ Viorica Moisiuc, *op. cit.*, p. 141.

⁴⁵ Arhivele Statului București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 276/1940, fila 1.

⁴⁶ *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I (1917—1939), p. 331.

cazul în care guvernul dvs. va da asemenea asigurări, le voi transmite fără întârziere guvernelor statelor menționate de mine și le voi întreba dacă consimt să dea, la rîndul lor, asigurări analoge, spre a vă transmite dvs. consimțămîntul pe care am toate motivele să fiu convins că-l vor da“⁴⁷.

La primirea acestui mesaj, ministrul afacerilor externe al Germaniei hitleriste, în telegrama sa circulară din 17 aprilie 1939, a întrebat toate statele menționate de Roosevelt, cu excepția Poloniei, U.R.S.S., Marii Britanii și Franței, dacă au impresia că sînt amenințate de Germania și dacă au autorizat pe Roosevelt să facă propunerea. Marea majoritate a guvernelor țărilor respective a răspuns negativ la ambele întrebări. Ministerul Afacerilor Externe român a dat un răspuns în care se sublinia că „guvernul Reichului era mai în măsură de a ști dacă vreo amenințare era susceptibilă de a fi reală“⁴⁸.

Intr-un discurs ținut în Reichstag, la 28 aprilie 1939, Hitler, răspunzîndu-i lui Roosevelt, a enumerat răspunsurile negative primite din partea statelor, luînd în derîdere propunerile făcute de președintele S.U.A.⁴⁹. Două zile mai tîrziu, el pretindea direct teritorii poloneze. În ceea ce privește România, guvernul hitlerist avea în vedere faptul că prevederile acordului economic nu se realizau întocmai, ci, dimpotrivă, că relațiile ei comerciale cu Germania se restrîngeau simțitor, că guvernul român își expunea, în mod clar, hotărîrea de a se apăra împotriva oricărei agresiuni, mai mult chiar, că după ce criza cehoslovacă trecuse, nu a ordonat desconcentrarea, ba a chemat sub arme noi rezerviști, fortificațiile și sistemele de apărare de la granițele de nord-vest și vest, de unde se aștepta o eventuală agresiune hitleristo-horthystă, fiind întărite. Toate acestea întăreau convingerea cîrmuitorilor hitleriști că atîta vreme cît România nu va fi subordonată politic și va rămîne în orbita puterilor occidentale, de la care nădăjduia să primească sprijin, nu vor putea să înfrîngă rezistența pe care o întîmpinau la București și că nu vor putea obține completa subordonare economică a României.

Făcînd o analiză profundă a evenimentelor politice interne și externe, cît și a evenimentelor economice din lunile de dinaintea mării demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939 din București, Partidul Comunist Român arăta, într-un document din luna aprilie 1939: „Criza economică mondială gravă, care în mod deosebit apasă statele fasciste, a ascuțit pînă la explodare contrazicerea între statele capitaliste. Lupta pentru reîmpărțirea lumii a ajuns în stadiul imediat al ciocnirilor războinice. Statele fasciste imperialiste agresoare au luat măsuri armate pentru realizarea cu succes a planurilor lor. Germania fascistă, cu colaborarea Ungariei revizioniste, a împărțit și a lichidat statul cehoslovac. Italia lui Mussolini a ocupat Albania, încătușînd în robie popoarele acestei țări. În afară de măsurile acestea, cele două state fasciste, cu șantajul intervenției armate, au formulat diferite revendicări, între altele, față de Polonia, România și Franța, rezultatul cărora imediat a fost tratatul comercial germano-român, care a fost impus României de către Germania, prin care Germania vrea să transforme România într-un stat vasal al ei. Tot în timpul acesta, revizionistii unguri au vrut să pornească o acțiune imediată contra granițelor României, urmare căreia au fost măsurile militare

⁴⁷ *Ibidem*, p. 331—332.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 331.

⁴⁹ *Ibid.*

cunoscute, luate de către guvernul român. În felul acesta a fost expusă România din partea fascismului agresiv la pericole imediate“.

În același document se aprecia că, „în general, situația în care se găsește azi Europa este rezultatul «politicii müncheniste» a așa-ziselor «mari puteri democratice», care au dus o politică capitulardă și de înțelegere față de statele fasciste agresoare. Acestui fapt i se datorează lichidarea eroicei Spanii republicane, pe care a pregătit-o politica de capitulare a guvernelor englez și francez. Rezultatul politicii de capitulare este că azi tocmai interesele acestor puteri «democratice» sînt imediat periclitare“. Dată fiind această situație, în document se preciza că „singurul mijloc eficace este *rezistența*“.

Referitor la situația internă, în document se menționa că „pericolul principal și mai departe este Garda de fier și gardismul, contra căruia trebuie dusă lupta cea mai hotărîită“. În document se aprecia că, în fața pericolului hitlerist, „comuniștii au arătat atitudinea lor în timpul mobilizării, cu cea mai mare disciplină au îndeplinit ordinul de mobilizare. Între soldați s-a dus cu succes linia partidului în ce privește *organizarea rezistenței*, pentru apărarea independenței României“.

În legătură cu sarcinile apropiate deosebit de importante ale activității P.C.R., în document se preciza că „organizarea luptei de apărare contra fascismului agresor este una din sarcinile cele mai importante. Ziua de 1 Mai [1939] trebuie să fie organizată în spiritul luptei pentru [făurirea] frontului unic muncitoresc, care front trebuie să fie motorul tuturor acțiunilor, al organizării și conducerii luptelor“.

În încheierea acestui important document se evidenția că „Partidul nostru trebuie să fie organizatorul și conducătorul acestei lupte ; sarcina lui o va putea îndeplini cu succes numai în cazul dacă nu va uita de rolul său istoric și se va întări din punct de vedere organizatoric“. De aceea, „pericolul imediat al războiului ne pune în față, în mod deosebit, *adîncirea legăturilor noastre cu masele, perfecționarea acestor legături*. Numai prin acțiuni de mase putem îndeplini sarcinile noastre. Tocmai pentru aceasta, formele de mobilizare a maselor, ca întruniri, demonstrații de stradă, conferințe, trebuie să fie practicate des și sistematic“⁵⁰.

Într-adevăr, cea mai elocventă, prin amploare și cuprindere, ridicare la luptă a poporului român pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României reîntregite în 1918, împotriva primejdiei fasciste, revizioniste și războinice a fost marea demonstrație de la 1 Mai 1939, care a transpus în practică toate aceste măsuri și indicații ale P.C.R., izvorîte dintr-o analiză temeinică a realităților interne și internaționale deosebit de grave în care se afla România acelei epoci.

MAREA DEMONSTRAȚIE DE LA 1 MAI 1939, EXPRESIE A POZIȚIEI PATRIOTICE, ANTIFASCISTE, ANTIRĂZBOINICE ȘI ANTIREVIZIONISTE A POPORULUI ROMÂN

VASILE PETRIȘOR

Moment de referință în lupta muncitorimii, a maselor largi populare pentru apărarea independenței și integrității patriei în fața primejdiei fasciste, sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939 s-a înscris pe linia celor mai înalte tradiții revoluționare ale clasei muncitoare, ale poporului român. Acest memorabil eveniment a constituit o elocventă mărturie a afirmării unității de luptă a clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, patriotice, democratice, antifasciste, a maturității politice a proletariatului, care s-a dovedit, încă o dată, forța națională fundamentală, capabilă să-și asume răspunderea pentru apărarea intereselor supreme ale națiunii române.

Privită în perspectiva evoluției istorice, marea demonstrație de la 1 Mai 1939, în organizarea și desfășurarea căreia o contribuție determinantă au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu, a confirmat justetea strategiei și tacticii partidului nostru, a modului creator în care a asigurat rolul revoluționar conducător al clasei muncitoare. Răspunzând cerințelor imperioase ale unității de acțiune a clasei muncitoare, aceste evenimente istorice au ilustrat că numai unită și condusă de un partid politic puternic ea își putea îndeplini misiunea istorică de a fi în fruntea poporului în transformarea revoluționară a societății.

Considerată drept cea mai puternică acțiune antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă organizată de P.C.R. în perioada dictaturii regale, în ajunul unor evenimente cruciale în fața cărora se găsea poporul român, marea demonstrație din București de la 1 Mai 1939 a ocupat un loc aparte în istoria bătăliilor de clasă din țara noastră. „Creșterea avântului mișcării antifasciste din România — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se oglindește în valul acțiunilor de luptă care au loc în această perioadă, în marile demonstrații antifasciste organizate la 1 Mai 1939 sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste, pentru libertăți democratice, pentru apărarea independenței țării“¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 372.

Asemenea tuturor momentelor și actelor revoluționare ale istoriei noastre, demonstrația de la 1 Mai 1939, adevărat pivot al luptei clasei muncitoare, desfășurată pe baza frontului unic în perioada ascensiunii fascismului, a materializat în ea valorile fundamentale și tradițiile de adâncă semnificație ale unității întregului popor român, a forțelor sale revoluționare, a mișcării noastre muncitorești. Pentru că orice incursiune istorică în mișcarea noastră muncitorească pune pregnant în lumină dezvoltarea sa unitară, pe toate planurile, faptul că clasa muncitoare — exponentul intereselor supreme ale poporului român, al unității și libertății naționale, al propășirii patriei — a afirmat cu tărie, încă de la primele sale manifestări, necesitatea de a se uni și a se organiza într-un partid revoluționar, care să conducă lupta maselor populare pentru libertate și dreptate socială și națională, pentru împlinirea noului destin al poporului român ².

Prin marea demonstrație de la 1 Mai 1939 — prima de mai mulți ani de o asemenea amploare organizată pe baza frontului unic, împreună de către P.C.R., P.S.D. și alte forțe democratice și revoluționare — s-au ilustrat puternic ideile programatice fundamentale ale luptei antifasciste românești, idei făurite de partidul comunist. Ea a evidențiat rolul clasei muncitoare ca principal adversar al fascismului și, în același timp, ca unic factor al concentrării tuturor claselor și categoriilor sociale interesate. Dintr-un motiv sau altul, în salvagardarea democrației, a independenței și integrității țării ³.

Străbătînd un proces continuu de maturizare, P.C.R. și-a extins, an de an, tot mai mult influența în viața politică a țării, el reprezentînd forța principală a luptei împotriva pericolului fascist. Fiind un organism viu, puternic ancorat în realitățile țării, partidul comunist și-a lărgit, treptat, contactele cu toate forțele potrivnice hitlerismului ⁴.

Pornind de la tradiția și semnificația zilei de 1 Mai, ca zi de luptă, partidul comunist a luat măsuri organizatorice pentru a asigura desfășurarea manifestațiilor de 1 Mai 1939 la nivelul marilor răspunderi ce-i reveneau, datorită pericolelor care planau asupra țării și a lumii întregi. Atunci, în acele momente grele pentru destinele omenirii, poporul român și-a exprimat cu hotărîre aspirațiile sale de a trăi în pace, de a-și apăra libertatea, independența și integritatea pămîntului țării. Aceste aspirații au căpătat o amploare cu totul deosebită în memorabila zi de 1 Mai 1939, cînd, cu numai patru luni înaintea declanșării celei mai mari conflagrații mondiale, în împrejurările confuze existente în numeroase țări ale Europei, între care și unele mari puteri, care ar fi trebuit să se opună Germaniei hitleriste, Bucureștiul în primul rînd, prin forța clasei muncitoare și a partidului ei comunist, a dat un exemplu de clarviziune politică și de atitudine curajoasă împotriva celor care cedau, pas cu pas, violențelor și agresivității lui Hitler, ce aveau să degenereze, în curînd, în cel mai mare război al tuturor timpurilor. Mai mult, pe plan muncitoresc, de clasă,

² Gheorghe Surpat, *1 Mai 1939—1 Mai 1944 — simboluri ale unității poporului român în apărarea integrității și suveranității naționale*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 42—43.

³ Ion Popescu-Puțuri, *Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist Român împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 6/1984, p. 29.

⁴ Vezi, pe larg; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol II, partea a II-a: noiembrie 1933—septembrie 1940, Editura științifică și enciclopedică, București, 1988, p. 408 și urm.

proletariatul român, credincios lui însuși, dar și sarcinilor sale pe plan internațional, ignorând directive străine, s-a prezentat, în fața Europei, și în primul rînd în fața pericolului hitlerismului și al războiului, în mod unit — comuniști, socialiști, social-democrați, muncitori fără de partid — pentru a-și afirma cu hotărîre marile sale idealuri de pace, democrație, libertate și progres, idealuri care nu erau numai ale lui, ci ale tuturor oamenilor muncii din Europa, amenințată de Hitler și acoliții săi, și nu numai din Europa, ci din lumea întreagă. Ceea ce s-a petrecut în ziua de 1 Mai 1939 în România reprezintă, așadar, o pagină de istorie dintre cele mai bogate în semnificații din trecutul clasei muncitoare nu numai la nivel național, ci și internațional.

Referindu-se la semnificația istorică internațională a marilor manifestații de la 1 Mai 1939, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „marea demonstrație antifascistă din 1939 a avut loc la mai puțin de două luni de la intrarea Germaniei hitleriste în Cehoslovacia, că această demonstrație a fost, după mulți ani, prima mare demonstrație organizată pe baza Frontului unic, împreună, de către Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat și alte forțe democratice și revoluționare. Ea a fost prima și poate printre cele mai importante demonstrații din Europa în acea perioadă, după invadarea de către hitleriști a Cehoslovaciei. Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare, muncitorimea română, sub conducerea comunistilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial !”⁵.

Acționînd în spiritul orientării sale de a chema toate forțele patriotice la marile manifestații antifasciste de la 1 Mai 1939, de a afirma, într-un consens politic național, atitudinea antihitleristă a poporului român, conducerea P.C.R. a organizat marea demonstrație din această zi pe fundalul Congresului general al breslelor, convocat tocmai în Ziua muncii. În acest scop a fost constituită o Comisie de partid, îndrumată nemijlocit de Secretariatul C.C. al P.C.R. și de Biroul Organizației P.C.R. București, cu sarcina concretă a orientării delegaților la Congresul breslelor și a organizării marii demonstrații de la 1 Mai. O semnificație deosebită a avut prezența, în primele rînduri ale organizatorilor, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cunoscut pentru patriotismul înflăcărat și capacitatea sa de organizator, care aducea, totodată, experiența din activitatea Comitetului Național Antifascist, din conducerea căruia făcuse parte cu cîțiva ani în urmă. Alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de alți militanți revoluționari, s-a remarcat tînăra militantă comunistă Elena Ceaușescu (Petrescu), care a desfășurat o bogată activitate politico-organizatorică în cadrul breslelor, în lupta și acțiunea clasei muncitoare, în mișcarea antifascistă, afirmîndu-se ca o luptătoare dîrză, neînfriată împotriva asupririi și nedreptății, împotriva pericolului fascist. Comisia a asigurat, în primul rînd, prezența comunistilor în grupurile de delegați ai breslelor veniți din întreaga țară.

Ceea ce trebuie subliniat în mod cu totul deosebit este faptul că atît în perioada premergătoare zilei de 1 Mai 1939 și în timpul marii demonstrații din acea zi desfășurată în Capitală, cît și cu prilejul serbării

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 158—159.

cîmpenești de la Stadionul muncitoresc, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost mereu prezent, mereu în mijlocul acțiunilor organizate, atît în rîndul muncitorilor vîrstnici, cît și în rîndul tinerilor. Astfel, la 26 februarie 1939 era semnalată prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu la Casa Poporului din București, unde își desfășura activitatea Cercul cultural al breslei metalurgiștilor⁶; la 10 aprilie 1939 tovarășul Nicolae Ceaușescu era prezent la Cercul cultural al breslei îmbrăcăminte⁷, iar la 22 aprilie 1939 era din nou prezent, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, la sediul breslei îmbrăcăminte și pielărie din strada Uranus, nr. 138, unde se organizase pentru tineret o șezătoare literară⁸. În cadrul deselor întîlniri pe care le avea cu muncitorii diferitelor bresle, tovarășul Nicolae Ceaușescu, alături de ceilalți comuniști cu munci de răspundere, discuta probleme privind situația economică și culturală a muncitorilor, pericolele mari care amenințau independența și integritatea țării, măsurile ce se impuneau și care erau indicate de către partidul comunist pentru organizarea și desfășurarea luptelor muncitorimii cu prilejul apropiatei zile de 1 Mai. Munca entuziasată desfășurată de activiști de frunte ai P.C.R. și de tineri revoluționari în cadrul breslelor, între care un rol deosebit au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, a făcut posibilă mobilizarea largă a maselor muncitoare la luptă sub conducerea partidului comunist⁹.

Subliniind cu claritate menirea și sarcinile deosebite care stăteau în fața conducerii P.C.R. în acele momente de o deosebită tensiune, „Lupta de clasă” preciza că acesteia îi revenea sarcina de a lua, împreună cu toate partidele, organizațiile și elementele democratice, pacifiste, patriotice, inițiativa luminării maselor largi populare asupra percolului imediat de înrobire a țării de către Hitler, înrobire care însemna nu numai pierderea independenței naționale, lichidarea oricărui rest de libertăți democratice, dar și intensificarea exploatării și restaurarea barbariei medievale. Referindu-se la necesitatea și la modalitatea luptei împotriva fascismului intern, „Lupta de clasă” aprecia că „apărarea de pericolul extern hitlerist cere în politica internă combaterea și neutralizarea forțelor fasciste, hitleriste și ale reacțiunii și unirea democratică a poporului român, iar nu spargerea și fărâmițarea poporului prin persecutarea antifasciștilor... Ea cere unirea clasei muncitoare și a tuturor celor ce muncesc și nu spargerea ei, pentru a fi în stare să unească în jurul său masele populare și, ca hegemonul lor, să le ducă la lupta glorioasă pentru apărarea bunului suprem al omenirii — pacea”¹⁰.

La rîndul său, referindu-se la semnificația deosebită a sărbătoririi zilei de 1 Mai 1939, în condițiile deosebit de tulburi pe plan internațional, de grave pericole pentru soarta poporului român, „Lumea nouă” ținea să arate că, „În anul acesta, de Întîi Mai, masele populare din lumea întreagă manifestează, aproape exclusiv, pentru pace — condiție primordială pentru progresul și fericirea celor mulți... Masele muncitorești, organizate și conștiente, n-au încetat un singur moment să facă propaganda necesară și să protesteze asupra guvernanților în sensul menținerii păcii pe principiile

⁶ „Lumea nouă”, anul XXII, nr. 10 din 5 martie 1939.

⁷ „Lumea nouă”, anul XXII, nr. 17 din 23 aprilie 1939.

⁸ „Lumea nouă”, anul XXII, nr. 18 din 30 aprilie 1939.

⁹ Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 91—92.

¹⁰ „Lupta de clasă”, anul XIX, nr. 4 din august 1938.

de drept public, care să asigure popoarelor libertatea și independența lor. Ele reînnoiesc, de 1 Mai 1939, apelul lor cald la colaborarea și solidaritatea popoarelor democratice și pacifiste, pentru ca, prin forța lor superioară, să poată instaura în toată lumea un regim de cooperare egalitară — economică și politică —, cheazăție sigură a păcii generale”¹¹.

Un articol asemănător, intitulat *1 Mai 1939*, a inserat, în paginile sale, și gazeta „Azi”, în care se preciza: „Poate că niciodată măreția acestui simbol nu ne-a apărut într-o lumină mai limpede, mai plină de înțelesuri ca astăzi, în vuietul vremilor pe care le trăim. Pentru că dacă ziua de 1 Mai... era o zi a biruințelor repurtate pe tărîm profesional, ea a fost întotdeauna și un prilej pentru manifestarea dorințelor de pace. Niciodată poporul muncitor, întors din tranșeele războiului, n-a uitat să ceară stăpînitorilor, cu acest prilej, să păstreze ceea ce cîștigase prin jertfe. Motiunile ce s-au votat în adunările ce s-au ținut, în desfășurarea anilor, de 1 Mai, păstrează și azi mărturia unei voințe neclintite de pace. Fostii soldați, care au schimbat, în 1920, arma cu barosul îi cunosc prea bine prețul, pentru că imaginile nebuniei de atunci nu s-au șters încă și mulți au rămas, pînă în zilele noastre, cu plumbul sîngeroaselor înclășări în carne”¹².

Pentru a da evenimentelor un caracter cît mai oficial, autoritățile convocaseră pentru ziua de 1 Mai 1939 primul Congres general al breslelor*, la care urmau să participe delegați ai muncitorilor din întreaga țară. Paralel, în București urmau să se desfășoare alte două întruniri în sălile „Tomis” și „Eintracht”, iar în după amiaza zilei se preconiza o serbare cîmpenească la Stadionul muncitoresc¹³.

În aceste condiții, cînd starea de spirit patriotică a maselor largi populare atinsese cotele cele mai înalte, s-a evidențiat legătura organică dintre amploarea și caracterul demonstrațiilor de 1 Mai și întreaga muncă desfășurată de comuniști, socialiști și social-democrați pentru mobilizarea tuturor forțelor social-politice la lupta împotriva fascismului, pentru apărarea patriei**. Dovedind un fierbinte patriotism și un ascuțit spirit de

¹¹ „Lumea nouă”, anul XXII, nr. 18 din 30 aprilie 1939.

¹² „Azi”, seria a II-a, anul VII, nr. 11 din 30 aprilie 1939.

* „La cererea muncitorilor de breaslă — anunța, la 30 aprilie 1939, organul muncitoresc „Lumea nouă” — și în baza referatului favorabil al Ministerului Muncii, d. Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, a aprobat să se țină întruniri și serbări de 1 Mai anul acesta, sub garanția uniunilor... La București va avea loc, în sala «Tomis», o întrunire a breslelor din Capitală. Tot la 1 Mai se va ține și Congresul general al breslelor din toată țara, într-o mare sală publică, la care vor participa 965 delegați ai organizațiilor noastre de metalurgiști, mineri, tîmplari, tipografi, constructori, muncitori din porturi, funcționari etc.” („Lumea nouă”, anul XXII, nr. 18 din 30 aprilie 1939).

¹³ Ion Popescu-Puțuri, *Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist Român împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării*, p. 28.

** În perioada premergătoare zilei de 1 Mai 1939, din inițiativa conducerii P.C.R., au avut loc tratative cu P.S.D. pentru organizarea unor acțiuni comune cu prilejul Zilei muncii. Aceste tratative s-au soldat cu o înțelegere privind unitatea de acțiune a membrilor celor două partide ale clasei noastre muncitoare. În acest scop s-a hotărît ca întreaga activitate a partidului comunist în campania politică de 1 Mai în București 1939 să se desfășoare în cadrul și prin breslele muncitorești (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 320), în așa fel încît să fie mobilizat un număr cît mai mare de muncitori la întrunirile proiectate pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai, „în cadrul programului aprobat de autorități, dar pentru îndeplinirea programului comunist” (*Loc. cit.*, colecția 50, dosarul nr. 1 153, filele 420—422; dosarul nr. 222, fila 320). Partidul Comunist Român a luat, ulterior, și alte măsuri organizatorice în vederea deplinei reușite a programului său politic pentru ziua de 1 Mai. Astfel, s-a preocupat de alegerea unor delegați pentru

orientare tactică, P.C.R. a indicat comuniștilor să susțină, în noile condiții, acea latură a activității guvernului Armand Călinescu care viza organizarea apărării naționale, de concentrare a forțelor armate pentru apărarea frontierelor periclitate de imperialismul revanșard hitleristohorthyst ¹⁴.

În dimineața zilei de 1 Mai, care a căzut într-o luni, Capitala a căpătat un aspect sărbătoresc. La ora 9 dimineața, sala și grădina cinematografului „Tomis”, din Calea Călărașilor, nr. 11, deveniseră neîncăpătoare pentru numărul mare al participanților. Deasupra mulțimii se înălțau zeci de pancarte pe care erau înscrise lozincile : „Vrem 8 ore de muncă !”, „Cerem mărirea salariilor !”, „Trăiască independența națională a țării !”, „Jos fascismul !”, „Vrem front patriotic !”, „Vrem unirea cu toate popoarele democratice !”, „Trăiască pacea !” ¹⁵.

Prin amploarea participării muncitorilor, prin lozincile abordate, ca și prin cuvântările rostite de o seamă de vorbitori, întrunirea de la sala „Tomis” s-a constituit, de la bun început, într-o expresie fidelă a spiritului revoluționar imprimat de partidul comunist pregătirii și sărbătoririi zilei de 1 Mai. Descriind atmosfera ce domnea în sala „Tomis” în acea dimineață, ziarul „Scinteia” relatează : „Sala și curtea erau arhipline ; iată pe sindicaliștii din strada Dristorului, iată-i pe cei din Izvor, Uranus, pe meșteșugari, funcționari particulari și alții ; cu greu își fac drum spre ușa de intrare... Deasupra capetelor mulțimii, muncitorii conștienți înalță pancarte antifasciste” ¹⁶. Lozincile patriotice și revoluționare care au răsunat din piepturile miilor de participanți au evocat, în mod vibrant, voința de nestrămutat a muncitorimii, a maselor largi populare de a lupta cu toată hotărîrea pentru emancipare socială și pentru democrație, precum și voința unanimă de a apăra, cu orice preț, independența și integritatea teritorială a țării ¹⁷.

După terminarea întrunirii de la sala „Tomis”, masele de participanți, încolonate, au parcurs străzile Capitalei, îndreptîndu-se spre sala „Aro”, unde se desfășurau lucrările primului Congres general al breslelor, paralel cu întrunirea breslelor de meșteșugari mici patroni care aveau loc în sala „Eintracht” ¹⁸.

Abordînd problemele fundamentale ale țării, în contextul situației internaționale deosebit de grave, participanții la Congres au exprimat, ca

Congresul breslelor din rîndul comuniștilor sau al simpatizanților partidului, de pregătirea și inițierea lor în acțiunile preconizate. De asemenea, s-a luat legătura cu conducătorii breslelor pentru a-i determina să accepte ca la Congres și la întrunirile muncitorești de 1 Mai „să fie admiși a lua cuvîntul de la tribună și alți muncitori în afară de cei desemnați de Confederație și de conducerea breslelor” (*Loc cit.*, colecția 50, dosarul nr. 1 153, fila 417). Într-o seamă de alte instrucțiuni, activul de partid și, mai ales, acei comuniști „care sînt cunoscuți maselor muncitorești și care, prin activitatea lor politică și sindicală, se bucură de autoritate” (*Loc cit.*, fondul nr. 1, dosarul nr. 227, fila 383), urmau să se deplaseze, în dimineața zilei de 1 Mai, în diferite cartiere muncitorești din Capitală (Grivița, Rahova, Dudești, Văcărești ș.a.) pentru a mobiliza și a coordona acțiunile muncitorimii.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 153, filele 420—422 ; dosarul nr. 222, fila 320.

¹⁵ „Scinteia”, anul IX, nr. 20 (110) din iunie 1939 ; Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 153, filele 439—443 ; dosarul nr. 6 146, filele 22—26.

¹⁶ „Scinteia”, anul IX, nr. 20 (110) din iunie 1939.

¹⁷ Nicolae Cioroiu, *1 Mai — simbol al unității de luptă a clasei muncitoare din România*, în „Anale de istorie”, anul XXV, nr. 1/1979, p. 54.

¹⁸ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România*, București, 1970, p. 281—282.

și cei din sala „Tomis“, hotărîrea clasei muncitoare, a întregului popor român, de a contribui, sub toate formele, la întărirea capacității de apărare a patriei. „Dacă va fi nevoie — și-au declarat hotărîrea lor de neclintit cei prezenți în sala Congresului —, muncitorimea este gata să-și apere țara cu riscul vieții, fiind convinsă că viața nu are nici un rost fără libertate și independență națională“¹⁹. Referindu-se la simțămintele patriotice ale poporului român în momentul cînd soarta țării era în cumpăna pericolului agresiunii statelor fasciste-revizioniste, ziarul „Universul“ sublinia : „Congresul breslelor a fost încă un prilej de a se repeta, spre știința tuturor, că, în fața oricărei eventualități, neamul românesc stă strîns unit, cu o singură credință în slujba ideii de pace și de înfrățire, dar, în același timp, gata în orice moment să-și apere cu îndirjire drepturile sfinte cîștigate cu sîngele generațiilor trecute care ne-au dat independența și unirea, drepturi sfinte pe care cei de azi și cei de mîine vor lupta să le mențină oricare ar fi jertfele ce le vom face în acest scop“²⁰.

Poziția profund patriotică, antifascistă și antirăzboinică a maselor de muncitori a fost probată, o dată în plus, și în Moțiunea adoptată de delegații la Congresul breslelor, în care se precizau următoarele : „Congresul, luînd în considerare situația îngrijorătoare internațională de azi, cînd pacea între popoare este din nou amenințată și cînd și integritatea țării noastre ar putea fi periclitată de agresori externi, hotărăște ca toți membrii breslelor, ai căror reprezentanți participă la acest Congres, să contribuie cu întreg cîștigul lor pe o zi pentru mărirea fondului de înzestrare a armatei și de apărare a integrității țării“²¹.

O rezonanță deosebită în cadrul Congresului breslelor a avut cuvîntarea rostită de Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, în care, precizînd poziția guvernului în legătură cu politica agresivă și revizionistă promovată de statele fasciste față de România și dorința poporului român de a trăi în pace și în bună înțelegere cu toate națiunile lumii, a spus răsplat : „Țin să declar, ca să nu fie nici un echivoc, că România dorește să întrețină relații de bună vecinătate și de amicitie cu toate țările dimprejur ; ea este gata să lucreze pentru a întări încă aceste relațiuni în domeniul cultural și în domeniul economic. Cînd însă se va schița, de undeva, o încercare de a atinge a teritoriului nostru, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită rezistență... Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni, aceasta este politica țării, este politica națională... Generația care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea națională. Generația noastră a răspuns la datoria ei de a se sacrifica pentru apărarea ei“. În același timp, apreciînd atitudinea muncitorimii față de mobilizarea parțială ordonată în martie 1939, ca și hotărîrea delegaților la Congres ca muncitorimea să contribuie cu valoarea unei zile de muncă la fondurile de înzestrare a armatei, Armand Călinescu a ținut să sublinieze : „Reprezentanții cei mai autorizați ai muncitorimii, mărturisind simțămintele lor de dragoste de țară, grija lor de libertatea și de viitorul neamului, au declarat solemn : înțelegem, ca o ilustrare a acestor simțăminte, să jertfim, din puținul cîștigat cu greu, pentru înzestrarea oștirii țării... Da, domnilor ! în declarațiunea dv. s-a rostit instinctul acestei națiuni care se vrea apărută. Pentru apărarea țării nu numai că nu trebuie să cruțăm nici o jertfă, dar

¹⁹ „Muncă și voie bună“, anul I, nr. 4 din mai 1939.

²⁰ „Universul“ din 4 mai 1939.

²¹ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

trebuie să arătăm o veghe de fiecare clipă". Aducînd proletariatului român un elogiu pentru simțămintele de ales patriotism, președintele Consiliului de Miniștri ținea să precizeze : „Avem o muncitorime minunată și însuflețită de sentimentul patriotic și național. Am spus-o și altă dată, o repet și astăzi... Ce este rezistența noastră a avut prilejul să simtă toată lumea ; toți cei care au văzut elanul patriotic cu care rezerviștii noștri au alergat în cazărmi au putut să înțeleagă. Iar acea mișcare de pretutindeni se schițează, de la cea mai modestă manifestare pînă la cea mai largă, care constă în opera de contribuție pentru apărarea țării, este cea mai strălucită dovadă a stării noastre sufletești". El a ținut să arate, în cadrul cuvîntării, că „Gestul muncitorimii va avea răsunet dincolo de aceste ziduri, el dovedește că națiunea, fără deosebiri sau ezitări, s-a rostit : România trebuie apărată”²².

După încheierea lucrărilor Congresului, delegații, împreună cu participanții la cele două întruniri din sălile „Tomis” și „Eintracht”, s-au unit într-un singur șuvoi în Piața Romană, de unde, în jurul orei 12, încolonați, au pornit demonstrația, urmînd traseul Calea Victoriei, Splaiul Independenței, Bulevardul 1848, Bulevardul 11 Iunie, Parcul Libertății. În această zi, Bucureștiul a asistat la trecerea celei mai impozante coloane de demonstranți, formată din muncitori și meseriași. „Mii și mii de muncitori, meseriași, funcționari și intelectuali, femei muncitoare, țărance, intelectuale, mase de tineri muncitori antifasciști” și-au unit glasurile și brațele pentru a constitui, împreună, „o adevărată înfrățire de luptă antifascistă”, releva ziarul „Scînteia”²³.

Pe parcursul demonstrației, numărul participanților a crescut considerabil, de la aproximativ 4 000—5 000 de persoane ajungîndu-se la 20 000. Această masă compactă, sub impulsul comuniștilor, a manifestat, pe străzile Capitalei, scandînd lozinci patriotice mobilizatoare, ca : „Trăiască libertatea !”, „Jos fascismul !”, „Vrem pace !”, „Trăiască democrația !”, „Vrem România liberă și independentă !”, „Cerem abrogarea pactului economic germano-român !”, „Nu vrem război !”, „Vrem alianță cu țările democratice !”, „Trăiască integritatea teritorială a României !”, „Trăiască frontul popular antifascist !”²⁴.

O atenție deosebită a fost acordată, în cadrul demonstrației de la 1 Mai 1939, sublinierii pericolului prezentat de organizațiile fasciste din interiorul țării și, în primul rînd, de Garda de fier, principala agentură hitleristă în România. De aceea, printre lozincile cele mai larg folosite de participanții la această mare sărbătoare muncitorească au fost cele referitoare la demascarea acestor organizații fasciste, teroriste. Pe întregul traseu demonstranții au scandat : „Jos Garda de fier !”, „Jos gardismul”, „Jos agenții hitleriști !”, „Jos agenții trădători de țară !”²⁵.

Cînd nesfîrșita coloană a demonstranților a ajuns în Piața Palatului regal, lozincile antifasciste și antirăzboinice au izbucnit cu o vigoare deosebită, mai ales că, la unul din balcoane, ieșise regele Carol al II-lea pentru a saluta pe cei ce treceau. Și, deși „la toate aceste manifestații ostile”,

²² *Ibid.*

²³ „Scînteia”, anul IX, nr. 20 (110) din 1 iunie 1939.

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 153, filele 439—443 ; dosarul nr. 6 146, filele 3—4, 6, 8, 10, 12, 14, 28 ; dosarul nr. 227, filele 383, 386 ; dosarul nr. 214, filele 72, 94 ; dosarul nr. 824, fila 31 ; „Scînteia”, anul IX, nr. 20 (110) din 1 iunie 1939.

²⁵ Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939*, Editura politică, București, 1974, p. 53.

muncitorii „au fost opriți de către organele polițienești“, „drept răspuns, uralele au continuat și mai tare“²⁶.

Ajunși în fața Prefecturii de poliție, în ale cărei beciuri se aflau închiși o serie de militanți comuniști și antifasciști, manifestanții, în semn de salut, au scandat lozincile „Vrem amnistie !“, „Vrem eliberarea tuturor deținuților politici !“, „Cerem arestarea fasciștilor !“²⁷.

După terminarea manifestației, care a avut ca punct final Parcul Libertății, s-a depus o coroană de flori la Mormîntul eroului necunoscut, în semn de recunoștință față de cei care s-au jertfit pentru unitatea și independența țării, și, ca o expresie a angajamentului lor solemn de a păstra această nobilă tradiție, de a nu precupeți nimic pentru apărarea patriei²⁸, în sunetele fanfarelor minerilor din Petroșani și Lupeni²⁹, care intonau cîntece patriotice, coloana demonstranților a defilat, apoi, în fața Mormîntului eroului necunoscut³⁰. Referindu-se la acest moment solemn, cu adînci semnificații patriotice, tovarășul Nicolae Ceaușescu evocă astfel aceste evenimente : „În București, peste douăzeci de mii de cetățeni au manifestat în stradă împotriva Germaniei hitleriste și, ca simbol al hotărîrii de luptă pentru apărarea patriei, au depus o coroană de flori la Mormîntul eroului necunoscut“³¹.

După încheierea manifestației, comuniștii au primit din partea Comitetului de organizare a sărbătoririi zilei de 1 Mai instrucțiuni de a continua acțiunile revoluționare și în după amiaza aceleiași zile, în cadrul serbării cîmpenești care a avut loc pe stadionul din cartierul Filaret³². Aici, pe Stadionul muncitoresc, ca și în diverse alte locuri de agrement din jurul Capitalei — Băneasa, Pantelimon, Pustnicul etc.³³ —, în prezența a mii și mii de oameni ai muncii, de diverse profesii și categorii sociale, din inițiativa comuniștilor, au fost organizate diverse manifestații cu caracter educativ-patriotic, s-a extins colectarea de ajutoare pentru întemnițații politici și s-au lansat lozinci cu caracter revoluționar. Toate acestea s-au înscris, la rîndul lor, în contextul acțiunilor patriotice, revoluționare, antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste care au avut loc, în această zi, sub semnul Frontului unic muncitoresc³⁴. Organele de siguranță menționau, între principalii inițiatori ai „diferitelor manifestațiuni cu caracter comunist“³⁵ din această după-amiază a zilei de 1 Mai 1939 pe comunistul Nicolae Ceaușescu, despre a cărei prodigioasă activitate revoluționară raportau următoarele : „Nicolae Ceaușescu, fost condamnat la 3 ani închisoare pentru activitate comunistă, pedeapsă executată, a strigat în timpul serbării lozinca comunistă «Trăiască Frontul Popular»“³⁶.

Intruniri muncitorești cu prilejul zilei de 1 Mai 1939 au avut loc în multe alte orașe ale țării : Timișoara, Arad, Cluj, Iași, Reșița, Ploiești,

²⁶ „Scînteia“, anul IX, nr. 20 (110) din iunie 1939.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 6 146, fila 6.

²⁸ Nicolae Cioroiu, *op. cit.*, p. 51.

²⁹ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

³⁰ Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 97.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 270.

³² Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 287.

³³ Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939*, p. 55.

³⁴ *Ibidem*, p. 57.

³⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 6 148, fila 2 ; fondul nr. 1, dosarul nr. 227, fila 374.

³⁶ *Loc. cit.*, colecția 50, dosarul nr. 227, filele 385—386.

Deva, Constanța, Galați, Brăila, Tîrgu Mureș, Reghin, Oradea, Baia Mare, Baia Sprie, Bacău, Satu Mare, Zărnești, Piatra Neamț, Alba Iulia, Craiova, Nădrag, Chișinău, Cernăuți, în localitățile miniere de pe Valea Jiului etc., prilej cu care comuniștii, socialiștii și social-democrații au mers, umăr la umăr, sub semnul unității de acțiune”³⁷.

Ca și la întrunirile și marea demonstrație de la București, principala caracteristică imprimată de comuniști acestor adunări muncitorești a constatat în caracterul lor antifascist, antirăzboinic și antirevizionist, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării. Astfel, la întrunirea de la Ploiești, s-a subliniat că, „în ziua de azi, cel mai mare pericol pentru muncitorimea din România, pentru întregul popor român... este pericolul de agresiune al hitlerismului”, fapt pentru care „muncitorimea română și toți cetățenii acestei țări trebuie să vegheze ca planurile de cucerire ale hitlerismului să se sfărîme de hotărîrea fermă a poporului de a apăra integritatea și independența țării”³⁸. La rîndul lor, muncitorii din Timișoara au declarat, în cadrul adunării festive închinată sărbătoririi Zilei muncii, că, „în împrejurările grele de azi, cînd pretutindeni se ațîță ura și se aude zăngănitul de săbii, muncitorimea, care este adînc pacifistă, manifestează pentru triumful păcii între popoare, dar, totodată, ține să-și exprime, în mod public, hotărîrea ei de a lupta împotriva oricărei tendințe, externe sau interne, de înfrîngere a independenței naționale și această luptă o va duce fără nici o precupețire pentru salvarea țării și a libertății”³⁹.

Manifestațiile patriotice antifasciste de la 1 Mai 1939 au constituit o victorie a partidului comunist, a politicii sale de front unic cu celelalte partide muncitorești din România. Ele au fost larg comentate în cele mai diverse pături ale opiniei publice din țara noastră, contribuind, în același timp, la creșterea prestigiului și autorității de care Partidul Comunist Român se bucura în fața întregii națiuni. Ziarul „Scînteia”, făcînd o prezentare și un bilanț al desfășurării marii manifestații de la 1 Mai 1939, arăta că : „Demonstrația de masă din București și adunările din provincie au dovedit cît de adîncă este indignarea poporului contra fascismului... Această demonstrație a dovedit că lozincile partidului nostru sînt urmate de mase. Această demonstrație a fost o bună trecere în revistă a forțelor muncitorești, meșteșugărești, a femeilor și tineretului contra fascismului și a regimului actual capitulant. Demonstrația de 1 Mai a dovedit o creștere serioasă a activității politice a maselor și o creștere a influenței și capacității Partidului comunist de mobilizare a maselor la lupta în front unic”⁴⁰.

Descriind desfășurarea marii demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939 din București, același ziar, „Scînteia”, arăta că „Din piepturile a douăzeci de mii de demonstranți răsună : „Vrem România liberă și independentă ! Jos fascismul ! Jos agresorul hitlerist ! Vrem amnistie pentru deținuții antifasciști !”⁴¹.

Același pronunțat caracter patriotic și antifascist îl sublinia, în articolul „Muncitorimea română și unitatea națională”, și ziarul „Semnalul”, atunci cînd menționa că, de 1 Mai 1939, „Muncitorimea s-a declarat gata,

³⁷ Florea Nedelcu, *P.C.R. în viața politică a României (1934—1940)*, în „Anale de istorie”, anul XIX, nr. 5/1973, p. 29—30.

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 47, mapa 1 005/1939.

³⁹ „Lumea nouă”, anul XXXII, nr. 20 din 14 mai 1939.

⁴⁰ „Scînteia”, anul IX, nr. 20 (110) din 1 iunie 1939.

⁴¹ *Ibid.*

la Congresul general al breslelor de muncitori, funcționari particulari și meseriași patroni, ca, la orice nevoie, să-și apere țara... Pe primul plan al preocupărilor muncitorilor sînt azi, deci, chestiunea de apărare a țării și elanul cu care muncitorii sînt gata să facă față, în frontul întregului românism, oricărei amenințări ; acest fapt a ridicat sărbătoarea Muncii la o sărbătoare a națiunii⁴². Pe o poziție asemănătoare s-a situat și ziarul „Timpul“, organ de presă foarte răspîdit în cercuri largi ale societății, acesta apreciind că „1 Mai 1939 a arătat, o dată mai mult, că muncitorimea este... temeiul, baza și substanța națională, cheazășia prosperității ei în pace și apărătoarea ei atunci cînd patria o cere“⁴³. Alte comentarii elogioase subliniau că „muncitorii au fost acei care au imprimat adevărata semnificație a zilei de 1 Mai și nu autoritățile“ și că „muncitorimea conștientă, în frunte cu comuniștii, nu se va lăsa atrasă pe calea politicii reformiste dusă de guvern pentru armonizarea intereselor proletariatului cu acelea ale burgheziei, continuînd să ducă o neîmpăcată politică de clasă“⁴⁴. La rîndul său, gazeta „Iașul“, apreciind clipele de grea cumpănă în care se găsea țara, ținea să precizeze că „Ziua de 1 Mai, Ziua Muncii, e un fericit prilej pentru noi de a afirma aici dragostea de patrie și iubirea de nație a muncitorimii române..., de aici necesitatea pentru muncitorime de a contribui, cu forțele ei organizate, la apărarea integrității naționale, de aici dorința de a milita pentru afirmarea demnității naționale și a spiritului de independență al țării noastre. Muncitorimea română își iubește adînc patria... Muncitorul român se simte legat de acest pămînt românesc pe care muncește, din care se hrănește, care-i dă micul lui loc sub soare, siguranța zilei de mîine. Patriotismul muncitorimii nu poate fi pus la îndoială. El e mai ardent astăzi decît oricînd, căci astăzi, mai mult decît oricînd, patria constituie simbolul însuși al acțiunii de apărare împotriva dușmanilor ei declarați sau nu, fățiși sau din umbră“⁴⁵.

Marile manifestații antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939 din România s-au înscris ca un moment deosebit de însemnat în cadrul general al acțiunilor de masă revoluționare la nivel european, duse de partidele comuniste și muncitorești, de proletariatul din toate țările, de masele largi populare, de diferite clase și categorii sociale împotriva exploatării capitaliste, a fascismului și revizionismului agresiv, pentru apărarea integrității teritoriale, independenței și suveranității naționale, pentru apărarea păcii în lume. Din acest punct de vedere, rămîne deosebit de important, ca exemplu grăitor, experiența României, cînd, în mod simultan, în aceeași zi, comuniștii, socialiștii, social-democrații și alte forțe progresiste și-au unit glasul în apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva primejdiei fascismului și a hitlerismului, dușman de moarte nu numai al poporului român, ci și al multor popoare europene, afirmîndu-și hotărîrea de a lupta cu fermitate, pînă la sacrificiul suprem, pentru independența și suveranitatea de stat a României.

Nu numai pentru România, dar pentru întreaga lume, amenințată de fascism, evenimentele de la 1 Mai 1939 au probat, încă o dată, valoarea

⁴² „Semnalul“, anul II, nr. 368 din 3 mai 1939.

⁴³ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

⁴⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 214, fila 94.

⁴⁵ „Iașul“ din 8 mai 1939.

politicii de Front Unic Muncitoresc, aceasta constituindu-se într-o perspectivă dintre cele mai promițătoare pentru activitatea revoluționară de viitor a proletariatului din întreaga lume, pentru forța sa de acțiune împotriva primejdiei fasciste, în vederea apărării cu succes a independenței, a integrității teritoriale, a suveranității de stat, a apărării păcii și colaborării pașnice între popoare, grav amenințate de politica revanșardă a statelor fasciste.

Aceste acțiuni au constituit, pe de o parte, o nouă verificare în practica luptei revoluționare, a justetei liniei politice, ideologice și tactice a Partidului Comunist Român, subliniind marea sa capacitate organizatorică, legăturile strânse cu masele largi ale poporului, dar au contribuit, în același timp, și la creșterea prestigiului său pe plan internațional.

Reflectând spiritul viu de unitate al întregii muncitorimi din România, al poporului român în lupta pentru apărarea democrației și păcii în lume, 1 Mai 1939 a fost indisolubil legat de voința României ca, alături de toate popoarele Europei, să pună o stavilă de neclintit acțiunilor revanșarde și cotropitoare ale Germaniei și aliaților săi.

Demonstrația de la 1 Mai 1939, cea mai mare manifestație care a avut loc în acel an în Europa împotriva hitlerismului, a exprimat poziția hotărât antifascistă a României, a poporului, a forțelor politice din țară. Ea s-a înscris ca un serios semnal pe care România îl adresa Europei, opiniei publice mondiale pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă și acoliții săi⁴⁶. Marea manifestație populară de la 1 Mai 1939, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a fost o încununare a luptelor de clasă din acea perioadă, demonstrând hotărîrea fermă a oamenilor muncii, a poporului nostru de a se opune fascismului, de a asigura libertatea și integritatea patriei“⁴⁷.

Puternica mișcare antifascistă și antihitleristă din România, al cărei promotor a fost Partidul Comunist Român, a profilat în opinia publică progresistă internațională imaginea unui popor profund atașat idealurilor de libertate și de independență națională, demn de tradițiile sale eroice, glorioase. Marile întruniri și demonstrații ale oamenilor muncii din România, desfășurate cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, care au avut un puternic caracter antifascist, antirăzboinic și antirevizionist, ca și întreg ansamblul de măsuri organizatorice și propagandistice adoptate de P.C.R. cu acest prilej, avînd, în esența lor, un puternic caracter politic, se înscriu ca momente însemnate în cadrul general al acțiunilor de masă revoluționare pe plan european, în această etapă istorică în care accentul principal al opiniei publice, al reacției acesteia se îndrepta cu precădere împotriva fascismului și revizionismului agresiv.

Referindu-se la marea demonstrație antirăzboinică și antifascistă din Capitală de la 1 Mai 1939 și la aprecierile elogioase ale presei străine din acea perioadă, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, în cuvîntarea ținută la 26 ianuarie 1989, prilejuită de aniversarea zilei sale de naștere și a îndelungatei activități revoluționare, că, „După ocuparea Austriei și Cehoslovaciei de către Germania nazistă, a fost prima mișcare puternică

⁴⁶ A. Simion, *Agresiunile naziste în Europa în anii 1938—1939*, Editura Eminescu, București, 1983, p. 236.

⁴⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 625.

în Europa, care a chemat poporul român, clasa muncitoare, dar a chemat, practic, clasa muncitoare de pe întregul continent la luptă împotriva fascismului, pentru apărarea independenței tuturor statelor. Ceea ce spun este o redare a aprecierilor presei străine din acea perioadă — nu o apreciere făcută acum —, ea reprezintă realitatea și demonstrează justetea politicii partidului nostru, atât pe plan intern, cât și pe plan internațional⁴⁸.

Amploarea manifestărilor revoluționare de la 1 Mai 1939 și transformarea lor într-o viguroasă acțiune patriotică antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă au avut un larg ecou și peste granițele țării⁴⁹, cotidiene de mare tiraj și posturi de radio din diferite țări publicînd relatări și difuzînd comentarii în care erau relevate dimensiunile și semnificația grandioasei manifestații de la București și din alte orașe ale țării⁵⁰. Ele au fost apreciate, pretutindeni, drept dovadă peremptorie a democratismului, antifascismului consecvent și caracteristic poporului român, a hotărîrii sale ferme de a lupta pentru apărarea independenței naționale, a integrității granițelor strămoșești, de a se ralia la frontul internațional al păcii, pentru apărarea libertății popoarelor⁵¹. Astfel, în ziarele „Daily Herald” din Marea Britanie și „Izvestia” din U.R.S.S., din 2 mai și, respectiv, 4 mai 1939, au apărut relatări în care se arăta că în România, la 1 Mai, 20 000 de muncitori au demonstrat în București sub lozinci antifasciste și antirăzboinice⁵².

„Manifestările de la 1 Mai din București și din provincie — scria, la rîndul său, revista „Rundschau”, care apărea la Basel (Elveția) — au relevat intensificarea activității antifasciste a maselor, ca o creștere a influenței partidului comunist, a capacității sale de a mobiliza masele”. Referindu-se la cadrul unității muncitorești de luptă care a stat la baza acestor acțiuni, revista remarcă, de asemenea, caracterul lor profund patriotic, hotărîrea clasei muncitoare din România de a apăra independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a țării. „Numeroasele pancarte — relata revista în acest sens —, exprimau necesitatea apărării independenței și integrității țării, abrogarea tratatului economic cu Germania, alianța cu Franța, Marea Britanie și Uniunea Sovietică”.

Cît privește atitudinea potrivnică față de regimul de dictatură regală, care a constituit o altă componentă însemnată a întrunirilor și manifestațiilor din această zi, revista „Rundschau” scria : „Pe Calea Victoriei, în momentul în care cei 25 000 (în privința numărului participanților, datele diferă, în funcție de aprecierile corespondenților de presă care au transmis știrea — *n.n.*) de demonstranți au trecut prin fața palatului regal și a regelui, s-au auzit lozinci cerînd restabilirea regimului parlamentar constituțional, front unic muncitoresc, reprimirea muncitorilor concediați, arestarea fasciștilor și a spionilor germani”⁵³.

⁴⁸ „Scînteia”, anul LVIII, nr. 14 445 din 27 ianuarie 1989.

⁴⁹ Vezi, pe larg : Vasile Petrișor, *Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, expresie a poziției antifasciste, antirevizioniste și antirăzboinice a României, în contextul european al epocii*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 56—70.

⁵⁰ Olimpiu Matichescu, *Solidari cu poporul român*, Editura politică, București, 1977, p. 232.

⁵¹ *Ibidem*, p. 232—234.

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 214, fila 72 ; dosarul nr. 1 152 fila 484.

⁵³ „Rundschau” (Basel) din 25 mai 1939 ; Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XXII, dosarul nr. 3 283, filele 16—17.

Hotărîrea unanimă a poporului român de a se opune agresiunii fasciste, de a-și apăra, cu orice sacrificiu, independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei au produs o impresie profundă și în S.U.A. Asemenea impresii erau reținute cu interes de atașatul român de presă la Washington, Boncescu, care, într-un raport trimis în țară, ținea să sublinieze că manifestațiile de masă de la 1 Mai 1939 din România — îndeosebi caracterul lor antifascist, antirăzboinic și antirevizionist — au fost comentate și apreciate în mod deosebit în presa din această țară, precum și în emisiunile diverselor posturi de radio. S-au făcut dese referiri la cuvintele lui Armand Călinescu : „Cei care cred că avem de dat se înșală. Apăra-vom cu sîngele nostru ce ne aparține“⁵⁴.

Exemplul acțiunilor de luptă antifascistă, la care se angajase poporul român, în condițiile cînd ofensiva agresivă a statelor fasciste era practic neînfrînată pe continentul european, a fost evocat și de primarul orașului New York, F. La Guardia, cu prilejul ceremoniei deschiderii oficiale a pavilionului României la expoziția internațională din acest oraș, în ziua de 5 mai 1939. Luînd drept pretext inscripția de pe una din frizele pavilionului : *Roumanians Resist the Barbarians (Românii rezistă barbarilor)*, omul politic american, colaborator apropiat al președintelui F. D. Roosevelt, a ținut să elogieze virtuțile patriotice ale poporului român, umanismul și dragostea sa de libertate, manifestate, de-a lungul veacurilor, hotărîrea sa contemporană de a lupta împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea integrității teritoriale a patriei, independenței și suveranității naționale⁵⁵.

Relevînd primejdia reală prin care trecea România în acea perioadă, o serie de mari cotidiane din S.U.A. au publicat articole, în care cereau guvernului american să contribuie la eforturile de apărare ale poporului român împotriva fascismului și revizionismului, printr-un sprijin politic și material mai consistent. Folosind prilejul oferit de tratativele care se purtau pentru achitarea datoriei pe care România o avea față de S.U.A., ziarul „Milwaukee Journal“ scria : „Noi simțim multă prietenie pentru România care a suferit în cursul războiului mondial. Judecînd după felul în care guvernul nostru cheltuiește banii, am putea să-i reducem datoria într-o proporție însemnată, fără să simțim măcar efectele“⁵⁶.

Propunerile României, avansate guvernului S.U.A., în sensul începerii unor tratative care să ducă la lichidarea datoriei sale, au readus în actualitate clauzele grele ale tratatului economic germno-român din martie 1939. Și, pentru că mai existau încă păreri că hitleriștii urmăreau, în cazul României, doar satisfacerea pretențiilor economice, Walter Duranty, cunoscut ziarist și comentator de politică externă american, scria, în „Washington Evening Star“, un articol de o deosebită semnificație, am putea zice aproape profetic pentru ulterioara desfășurare a evenimentelor politice din Europa de răsărit : „Situția geografică a României și bogățiile ei naționale sînt factori care-i vor decide soarta. Indiferent de ce încearcă să facă, ea a fost aleasă de Hitler ca unul din pioni în jocul lui și soarta țării va depinde de circumstanțe independente de controlul ei. Căci, contrar impresiei produsă în străinătate, rolul României nu va fi numai de a furniza Reichului materii prime, dar cel cu mult mai important al unui punct de plecare pentru viitoarea expansiune germană. Nici o altă inter-

⁵⁴ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, Presa externă, dosarul nr. 1 030, filele 34—35, 224—228.

⁵⁵ „New York Times“ din 6 mai 1939.

⁵⁶ „Milwaukee Journal“ din 6 mai 1939.

pretare nu este posibilă”⁵⁷. În spiritul acestei previziuni, cu totul realistă, autorul demonstra că nu există nici o îndoială că Reichul nazist pregătea o agresiune contra Uniunii Sovietice și că, în acest scop, hitleriștii se vor instala, în prealabil, în România, sub masca „instructorilor militari”⁵⁸.

Cu foarte mare nemulțumire au fost comentate aceste evenimente de către ziariștii fasciști, germani și italieni, acreditați la București⁵⁹. Aceștia au criticat regimul de dictatură regală pentru faptul că nu a luat măsuri de reprimare a manifestației antifasciste din ziua de 1 Mai⁶⁰. Informate de ambasada Italiei la București, autoritățile fasciste din Italia au protestat pe lângă ministrul afacerilor externe al României, Grigore Gafencu, care tocmai în acea perioadă făcea o vizită protocolară la Roma, în ideea de a contribui la apropierea Italiei de Anglia și Franța⁶¹, de a crea un climat mai favorabil României și de a contracara influența revizioniştilor Ungariei horthyste. Rezultatele au fost însă minime. Din însărcinarea lui Mussolini, contele Ciano i-a transmis lui Gafencu „Nemulțumirea guvernului italian față de guvernul român, care a permis (?!) manifestanților libertatea exprimării părerilor lor, fără să ia nici o măsură de represiune”⁶². Din aceleași motive, întrevăderea dintre Gafencu și Mussolini s-a desfășurat într-o atmosferă „deosebit de rece”⁶³.

Un ecou deosebit în rîndul opiniei publice internaționale l-a avut cuvîntarea rostită de Armand Călinescu la Congresul breslelor. „Declarațiile făcute de primul ministru Armand Călinescu la Congresul breslelor — ținea să consenmeze ziarul „Semnalul” — au beneficiat de un mare răsunet în presa internațională. Pe lângă aceasta, toate posturile importante de radiodifuziune au comentat aceste declarațiuni. Faptul că presa internațională și principalele posturi de radio europene s-au sesizat de declarațiunile făcute ieri de d. prim-ministru, arată interesul pe care atitudinea pacifică, dar în același timp fermă, a României l-a trezit pretutindeni”⁶⁴.

Relativ la același aspect, ziarul „Timpul” relatea, la rîndul său, că „Declarațiile făcute de Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, la Congresul breslelor a avut un mare răsunet internațional”. Astfel, la 3 mai, în emisiunea sa, „Postul Zeesen” a subliniat, în special, pasajul prin care primul ministru român afirma că România nu e dispusă să facă vreo concesiune teritorială. În același sens, postul de radio britanic „Duventry”, în emisiunea de la ora 8,30 din ziua de 3 mai, a reprodus pasagiile principale din declarațiile premierului român. Insistînd asupra faptului că România dorea să întrețină relații amicale cu statele vecine, comentatorul postului de radio sublinia că din declarațiile lui Armand Călinescu reieșea că nici un demers oficial, în sensul revendicărilor amintite mai sus, n-a fost făcut de vreo putere străină. Cît privește postul de radio „Paris Mondial”, în emisiunea de la ora 8, din aceeași zi, acesta „a dat o deosebită extensiune, în reportajul său, asupra zilei de 1 Mai la București. El a arătat sensul social și înalta semnificație politică a acestei

⁵⁷ „Washington Evening Star” din 17 mai 1939.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Vasile Petrișor, *op. cit.*, p. 61.

⁶⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 153, fila 463; Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 136.

⁶¹ Georges Bonnet, *Le Quai d'Orsay sous trois Republiques*, Paris, 1961, p. 250.

⁶² Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 6 164, filele 34—35.

⁶³ Comte Galeazzo Ciano, *Journal politique*. 1920—1943, tome I, Neuchâtel, 1946, p. 86—87, 88.

⁶⁴ „Semnalul”, anul II, nr. 368 din 3 mai 1939.

manifestațiuni muncitorești. În ceea ce privește declarațiile lui Armand Călinescu, același post de radio a precizat că România era dispusă să colaboreze, pe terenul economic și cultural, cu toate statele vecine, dar se opune energetic oricărei atingeri teritoriale”⁶⁵.

Tot în legătură cu semnificația internațională a poziției intransigente a României, exprimată cu prilejul zilei de 1 Mai 1939, ziarul „Semnalul” sublinia : „Ecoul pe care discursul de luni (1 mai — n.n.) al d-lui prim-ministru Armand Călinescu l-a avut în străinătate dă încă o dovadă a importanței pe care o are România în actualele împrejurări internaționale și a atenției deosebite cu care sînt urmărite toate manifestările ei.

Puține discursuri ale oamenilor de stat străini s-au bucurat de o difuzare atît de amplă și de comentarii atît de binevoitoare ca acelea închinete cuvîntării primului ministru. Trei posturi de radio din apus — printre care unul englez și unul francez — au redat, aproape în întregime, discursul d-lui Armand Călinescu, însoțindu-l de comentarii și precizări.

Astfel, s-a atras atenția opiniei publice din Franța și din Anglia că nu s-a făcut nici un demers oficial la București prin care să se pretindă revizuirii teritoriale în detrimentul României. Față, însă, de unele manifestări ale unor ziare din străinătate, primul ministru al României a socotit util să reamintească poziția fermă a țării noastre și voința hotărîtă a poporului român de a nu ceda nici o palmă de pămînt.

Această atitudine clară — menită a înlătura orice posibilitate de conflict — este privită în străinătate cu deosebită simpatie, după cum e înțeleasă și aprobată voința de colaborare economică a țării noastre cu toate țările vecine.

O politică, deci, demnă și fermă care stîrnește aprobarea și respectul tuturor și care asigură țării noastre nu numai prestigiul de care se bucură, ci și progresul ce și-l dorește pentru mîine”⁶⁶.

Manifestațiile antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939 din România au avut un răsunset aparte în cadrul Conferinței mondiale pentru pace, democrație și apărarea persoanei umane, ținută la Paris în zilele de 13—14 mai 1939. În acest context internațional, poporul român, care își spusese răspicat cuvîntul la 1 Mai 1939, a ținut să transmită și la nivel mondial aceleași sentimente de acțiune hotărîtă pentru o lume a păcii și democrației, net potrivnică pericolului de război pe care Hitler și aliații săi îl trîmbețau tot mai evident.

Lucrările Conferinței * au fost sprijinite cu un larg entuziasm de masele populare din România. Manifestîndu-și adeziunea la lupta împo-

⁶⁵ „Timpul”, anul III, nr. 718 din 4 mai 1939.

⁶⁶ „Semnalul”, anul II, nr. 369 din 4 mai 1939.

* Conferința mondială pentru democrație, pace și apărarea drepturilor omului și-a desfășurat lucrările în prezența a peste 500 de delegați din 25 de țări, reprezentînd comuniști, social-democrați, radicali, membri ai partidelor burgheze, oameni fără de partid, avînd concepții politice, filozofice și ideologice deosebite. La Conferință au luat parte delegați din Anglia, Albania, Belgia, Bulgaria, China, Cehoslovacia, Elveția, Franța, Germania, Iugoslavia, India, Italia, Norvegia, Olanda, Polonia, România, Suedia, Spania, S.U.A., Ungaria etc. „Delegațiile — scria ziarul „Timpul” — reprezentau diferite curente și organizații politico-sociale, prezentînd Conferinței adeziunile a milioane de muncitori, țărani și intelectuali din întreaga lume”.

Printre semnatarii Apelului de convocare a Conferinței se numărau, la loc de frunte : Norman Angell, N. D. Pritt, Louis Aragon, Julien Benda, Jean Richard-

triva pericolului fascist și a politicii revanșarde și de cotopire a Germaniei hitleriste, cu prilejul marilor demonstrații de la 1 Mai 1939, muncitorii din România, în frunte cu comuniștii, au dat dovadă de același spirit revoluționar și în perioada lucrărilor Conferinței, conștienți fiind că, în fond, această largă reuniune la nivel mondial era, de fapt, continuarea, pe plan internațional, a luptei lor, la care se raliau, acum, toate forțele iubitoare de pace din lume. Dovada grăitoare a faptului că poporul român nu precupețea nimic pentru a lupta, cu toate forțele, împotriva fascismului și a războiului, era aceea că, așa cum își spusese răspicat cuvîntul în acea zi de neuitat 1 Mai, tot așa se pronunțase, în mod intransigent, atunci cînd fusese vorba de a se alia, fără rezerve, hotărîrilor acestui mare forum mondial de la Paris, ale cărui lucrări s-au desfășurat la nici două săptămîni mai tîrziu. Muncitori, țărani, femei, tineri, români și naționalități conlocuitoare, ingineri, medici, profesori și personalități eminente, scriitori, ziariști, poeți, pictori, artiști, muzicieni, organizații sportive din București și din cele mai îndepărtate colțuri ale țării au trimis salutul lor Conferinței, pronunțîndu-se, cu toată hotărîrea, împotriva fascismului și războiului⁶⁷. Acest lucru era confirmat, între altele, și în raportul prezentat la Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 în care se arăta că, „În ciuda terorii polițienești, muncitorii și intelectualii au ținut un șir de consfătuiri, solidarizîndu-se cu Conferința de la Paris“⁶⁸.

În cadrul discuțiilor desfășurate în timpul Conferinței, reprezentanții români au evocat lupta poporului nostru împotriva fascismului și războiului, menționînd că „proletariatul român a rămas credincios ideilor democratice, dovedind aceasta cu ocaziunea demonstrațiilor de 1 Mai“⁶⁹. Presa vremii a relatat pe larg „atenția deosebită de care s-a bucurat România“ la Conferința de la Paris. Ziarul „Semnalul“ arăta că, la Conferință, „România a fost obiectul unor călduroase manifestații de simpatie. Conferința a omagiat voința hotărîtă a poporului român de a apăra, cu ultima energie, alături și în deplină frățietate cu naționalitățile conlocuitoare, independența și integritatea teritorială a României“⁷⁰.

În cuvîntările rostite la Conferință, numeroși oratori au transmis felicitări mișcării democratice, antifasciste din România pentru activitatea rodnică desfășurată. Într-o scrisoare, Francis Jourdain exprima, în numele lui Romain Rolland, Paul Langevin, Norman Angell, André Malraux, Heinrich Mann, John dos Passos, André Longlout ș.a., simpatia „pentru poporul român, dornic să-și apere independența și hotărît să lupte, pe toate planurile, contra agresorilor și uneltelor lor“⁷¹. La rîndul său, deschizînd ședința din 14 mai 1939, Zdének Fierlinger, reprezentant al poporu-

Bloch, Marcel Cachin, Francis Jourdain, Paul Langevin, André Malraux, H. Wallon, Wilhelm Pieck, Lion Feuchtwanger, Heinrich Mann, Ludwig Renn.

La Conferință au aderat, de asemenea, figuri proeminente ale vieții politice și culturale mondiale, ca Ed. Herriot, Pierre Cot, Pietro Nenni, Isabelle Blume, Rabindranath Tagore, Lloyd George, Paul Boncour, Guilelmo Ferrero, Ladislav Šikorski, Charles Trevelyan, Walter Layton și alții.

Din partea forțelor antifasciste din România a participat o delegație alcătuită din Scarlat Callimachi, Alexandru Sanielevici, dr. N. Vasiliu, Eduard Gheorghiu, Emil Fagure și Ury Benador (Vasile Petrișor, *op. cit.*, p. 64—66).

⁶⁷ „Lupta de clasă“, anul XX, nr. 6 din august 1939.

⁶⁸ Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, p. 266.

⁶⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, fila 277.

⁷⁰ „Semnalul“, anul III, nr. 299 din 13 iunie 1939.

⁷¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 162, fila 280.

lui cehoslovac, a ținut, chiar în momentul reluării lucrărilor, să-și exprime satisfacția deosebită pentru prezența unei delegații din România, subliniind că „Aceasta este o dovadă că poporul român împărtășește grijile acestei Conferințe..., că el se raliază mișcării noastre antifasciste și că dorința sa este de a lupta activ împotriva agresorului și contra fascismului. Numeroasele mesaje ale intelectualilor, muncitorilor și țăranilor care ne-au provenit din România demonstrează voința poporului român de a apăra libertățile și instituțiile sale democratice“⁷².

Cuvinte asemănătoare, de apreciere deosebită a mișcării antifasciste din România, a voinței ferme a poporului român de a-și apăra independența și integritatea teritorială a patriei au avut Paul Langevin și alți delegați participanți la lucrările Conferinței⁷³. Comitetul mondial antifascist, apreciind numărul adevizurilor din țara noastră la ideile Conferinței de la Paris, remarcă că „România ocupă unul din primele locuri“⁷⁴.

În documentele Conferinței s-a evidențiat contribuția poporului român la lupta comună a popoarelor lumii pentru democrație și pace. Analizând situația din România, amenințată de expansiunea Germaniei hitleriste și a aliaților ei, Conferința a apreciat, în mod deosebit, „lupta energetică a poporului român pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale“⁷⁵.

La Conferința mondială pentru pace, democrație și apărarea demnității persoanei umane de la Paris, România a fost obiectul unor călduroase manifestări de simpatie⁷⁶. Conferința a omagiat voința hotărâtă a poporului român de a apăra, cu ultima energie, independența și integritatea teritorială a țării, adoptînd, în acest sens, o rezoluție specială, intitulată : „Pentru integritatea și independența României. Amenințarea Germaniei hitleriste. România în frontul păcii“, în care se aprecia că manifestările de la 1 Mai 1939 din București erau „expresia voinței maselor“. Același document consemna că aceste acțiuni revoluționare au avut un puternic caracter antifascist și antirăzboinic, „ceea ce este dovadă că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta, în mod real, împotriva agresorului și fascismului“⁷⁷.

Față de gestul României, față de dîrzenia maselor din țara noastră, care își spusese răspicat cuvîntul în nenumărate rînduri, dar mai ales cu prilejul marilor demonstrații din 1 Mai 1939, împotriva pericolului fascist și a revizionismului, care demonstra că România, ca și alte popoare din sud-estul Europei, nu se va lăsa cotropită cu aceeași ușurință ca în cazul Austriei și Cehoslovaciei, opinia publică europeană și-a exprimat răspicat cuvîntul. În acest sens, presa din Polonia, prin condeiul lui Marian Wojdylo, sublinia, în articolul intitulat : *România veghează atent la postul independenței sale*, că măsurile de securitate, luate în ultimul timp, între care mobilizarea parțială a armatei, au întrecut orice așteptări, întrucît mii de cetățeni, de cele mai diverse profesii, s-au prezentat voluntar să-și apere patria. „Din punct de vedere al forței morale a poporului, aceasta a avut o excepțional de mare însemnătate, iar disciplina în care s-a desfă-

⁷² Loc. cit., dosarul nr. 211, fila 166.

⁷³ Olimpiu Matichescu, *Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 90.

⁷⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 50/1939, fila 3.

⁷⁵ Loc. cit., colecția 50, dosarul nr. 211, fila 168.

⁷⁶ Olimpiu Matichescu, *1 Mai 1939*, p. 60.

⁷⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 211, fila 169 ; fondul nr. 67, mapa 2 189/1939.

șurat mobilizarea — remarca autorul — a produs, de asemenea, o puternică impresie asupra străinătății. Astăzi este mai mult ca sigur că cele 19 milioane de oameni sînt gata să apere independența României și integritatea ei teritorială pînă la ultimul soldat”⁷⁸.

Cu deosebită căldură și cu sentimente de solidaritate față de poporul român, un alt organ de presă, care apărea la Varșovia, sublinia, de asemenea, lupta sa dîră, exprimată atît de pronunțat în ziua de 1 Mai 1939, care dovedise elocvent că independența politică și integritatea frontierelor nu erau devize goale și că ele erau sprijinite de decizia bărbătească a unei rezistențe hotărîte față de statele revizioniste și de cei care susțineau aceste intenții. „România păstrează și mai departe moderație și stăpînire de sine — scria ziarul polonez, în continuare —, însă ea nu va face nici o concesie și este suficient de înarmată pentru a-și apăra pămîntul în cazul unei agresiuni și va face aceasta pînă la ultima picătură de sînge”⁷⁹. Un ecou larg în opinia publică internațională a avut articolul publicat de cotidianul parizian „Ce Soir”, intitulat : „Poate rezista România la un atac germano-ungar ?”, în care era reafirmată hotărîrea comuniștilor români de a contribui, prin toate forțele și mijloacele, la apărarea integrității patriei⁸⁰.

Tot din Paris, „Buletinul muncitorilor imigranți în Franța” a publicat un amplu material documentar, în care demonstra drepturile istorice pe care poporul român le avea asupra Transilvaniei, necesitatea stringentă a luptei împotriva revizionismului și războiului. Același „Buletin” mai arăta că „Românii și naționalitățile conlocuitoare au trudit întotdeauna strîns legați ; dezvoltarea lor națională, socială și culturală, în decursul secolelor, a fost rezultatul ajutorului și stimei lor reciproce, pe cînd neînțelegerile, certurile, ura de rasă și politica de exclusivitate națională a favorizat întotdeauna sporirea asupririi comune”⁸¹.

Că aceasta era realitatea istorică, au arătat foarte clar și maghiarii din Transilvania, emigrați în Franța. Întrunirea antifascistă pe care au avut-o la Paris, în ziua de 7 iunie 1939, era o dovadă evidentă în acest sens. Luînd în considerare primejdia gravă care amenința independența și integritatea teritorială a României, ca urmare a presiunilor Reichului nazist și a pretențiilor revizioniste tot mai insistente ale guvernului horthyst, participanții la întrunire au adoptat o moțiune în care se arăta că maghiarii din Transilvania, emigrați în Franța, rămîneau credincioși spiritului tradițional de colaborare și de ajutor mutual al românilor și maghiarilor din Transilvania, care s-a manifestat, de atîtea ori, în decursul istoriei, în luptele comune de eliberare națională și socială. Ca urmare, ei se declarau gata să sprijine politica de rezistență antifascistă a poporului român împotriva revizionismului horthyst și a Germaniei hitleriste, pentru apărarea integrității teritoriale și independenței României⁸².

Concluzii privind pericolul tot mai grav care amenința poporul român, dornic de libertate, din partea puterilor fasciste, a inserat, în paginile sale, presa din Elveția. Astfel, „Gazette de Lausanne” făcea cunoscută cititorilor intensificarea propagandei naziste în România, care însemna, în ultimă instanță, atentarea la independența și integritatea teritorială a țării⁸³.

⁷⁸ „Ilustrowany Kurjer Codzienny” din 21 mai 1939.

⁷⁹ „Kurjer Warszawski” din 9 iunie 1939.

⁸⁰ „Ce Soir” din 7 iulie 1939.

⁸¹ „Buletinul muncitorilor imigranți în Franța” (Paris) din mai 1939.

⁸² Valter Roman, *File din trecut*, Editura politică, București, 1971, p. 369.

⁸³ „Gazette de Lausanne” din 29 iunie 1939.

România, cu bogățiile și frumusețile sale, cu poporul său nobil, animat de virtuți umaniste, democrate și patriotice, dar, în același timp, cu pericolul care plana asupra sa, a fost evocată, cu deosebită căldură, și în conferința profesorului elvețian Werner Künding, expusă la radio Zürich în luna iulie 1939 ⁸⁴.

Argumentele profesorului — cu precădere cele referitoare la procesul de formare și afirmare istorică a poporului român, care îi conferea drepturi incontestabile asupra teritoriului pe care îl locuia din timpuri imemorabile, la luptele seculare și jertfele nenumărate cu care și-a afirmat dorința de libertate și unitate națională — au fost preluate de „Schweizer Radio Zeitung“, care a consacrat României o pagină întreagă, bogat ilustrată, și un călduros și documentat articol ⁸⁵, în care, între altele, se arată : „O țară demnă de invidiat această Românie ; un grătar inepuizabil, vin și fructe din belșug, livezi și păduri nesfârșite și bogată în petrol, cărbune, mine-reuri... Invidiată și rîvnită, această bogăție naturală a determinat, timp de două milenii, soarta țării. În ultimii 80 de ani ea și-a afirmat, prin multe și grele lupte, poziția sa...“ ⁸⁶.

Evenimentele revoluționare de la 1 Mai 1939 au confirmat strategia politică a Frontului unic muncitoresc promovată de partidul comunist ca o condiție esențială pentru afirmarea adevăratului potențial de luptă al clasei muncitoare în confruntarea cu fascismul și pericolul cîmpirii țării de către țările fasciste-revizioniste, o premisă absolut necesară acțiunii de concentrare, într-unul și același mînunchi, a tuturor forțelor patriotice, progresiste, și democratice, al căror obiectiv trebuia să fie sprijinirea, în primul rînd, a efortului de organizare a apărării țării. Sub influența nemijlocită a succesului politic pe care l-a reprezentat marea demonstrație a oamenilor muncii de la 1 Mai 1939, comuniștii au fost primii care au devenit mai supli în înțelegerea și abordarea tacticii de front unic, în etalarea unor noi propuneri de consolidare a realizărilor deja obținute în încheierea efectivă, atît pe plan ideologic-politic, cît și organizatoric, a unității rîndurilor clasei muncitoare. Marea demonstrație de la 1 Mai 1939 a evidențiat cu pregnanță rolul clasei muncitoare ca principal adversar al fascismului și revizionismului, ca unic factor al concentrării tuturor claselor și categoriilor sociale interesate, dintr-un motiv sau altul, în salvagardarea democrației, independenței și integrității României reîntregite.

În împrejurările deosebit de grele din acel an, ampla demonstrație de la 1 Mai 1939, prin modul cum a fost organizată și s-a desfășurat, a afirmat cu tărie faptul că activitatea consecventă a Partidului Comunist Român pentru refacerea unității muncitorești a înregistrat o importantă victorie, manifestația oglindind aspirația de unitate și solidaritate a clasei muncitoare și, totodată, marcînd un important aport concret, moral și material, la dezvoltarea procesului de unificare. Pe bună dreptate, aprecia Plenara a VI-a a P.C.R., din iunie 1939, că „întîrniirile și demonstrațiile de 1 Mai, pregătite de partid sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea țării împotriva fascismului extern și intern, în conlucrarea strînsă cu muncitorii social-democrați, au constituit o victorie de prestigiu

⁸⁴ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, Presa externă, dosarul nr. 1 068, filele 79—80.

⁸⁵ „Schweizer Radio Zeitung“, nr. 28 din 16—22 iulie 1939.

⁸⁶ Olimpiu Matichescu, *Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena*, p. 98.

obținută de P.C.R. pe linia făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare împotriva ofensivei patronale, fascismului și a pericolului de război”⁸⁷.

Succesul și ecoul acțiunii unite de la 1 Mai 1939 au exercitat o puternică influență asupra procesului refacerii depline a unității politice și organizatorice a clasei muncitoare, contribuind la crearea premiselor care au condus la încheierea, în aprilie 1944, a acordului de front unic muncitoresc între P.C.R. și P.S.D. Marea demonstrație de la 1 Mai 1939 a oglin-
dit, cu o forță deosebită, hotărîrea de luptă a clasei muncitoare, în fruntea întregului popor, împotriva hitlerismului, a fascismului în general⁸⁸.

Lozincile scandate cu acest prilej de mii de demonstranți ilustrau atitudinea net antifascistă, profund înrădăcinată în rîndurile maselor largi populare, puternicul ecou pe care l-a avut în conștiința poporului vigo-
uroasa acțiune desfășurată de P.C.R. pentru demascarea esenței anti-
populare și antinaționale a fascismului, sprijinul activ pe care forțele populare îl acordau politicii partidului de unire a tuturor categoriilor so-
ciale, a partidelor și grupărilor politice democratice, hotărîte să lupte
pentru independența și libertatea poporului român. Manifestația s-a im-
pus, de asemenea, cu o deosebită forță prin caracterul ei antirăzboinic și
antirevizionist. „1 Mai 1939 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —
s-a transformat într-o puternică manifestație împotriva fascismului și răz-
boiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut
loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă după München. Poporul
român, sub conducerea comuniștilor, în alianță cu socialiștii și social-de-
mocrații, cu alte forțe democratice, și-a exprimat voința de a face totul
pentru a împiedica ascensiunea fascismului, instaurarea dictaturii fasciste
în România. A fost o dovadă a maturității clasei muncitoare, a posibilită-
ților de care dispunea atunci poporul nostru, forțele sale revoluționare și
progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva războiului și fas-
cismului”⁸⁹. De aceea, marile manifestații și demonstrații antifasciste, anti-
războinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939 constituie un moment cul-
minant al valului luptei populare din acea perioadă, în fruntea căreia
s-au situat comuniștii.

Ampla demonstrație de masă din Capitală de la 1 Mai 1939 a relevat
din nou cu putere exemplara dăruire, devotamentul fierbinte ale tovarășu-
lui Nicolae Ceaușescu față de cauza partidului comunist, înaltele sale ca-
lități politice și organizatorice, remarcabila capacitate de a mobiliza și
îmbărbăta, de a convinge masele largi populare de cauza dreaptă a luptelor
revoluționare, patriotice. Toate acestea izvorau din adevărurile clasei mun-
citoare, ale poporului român, din marele său patriotism revoluționar, care
i-au călăuzit viața și i-au caracterizat lupta demnă și curajoasă încă din
anii cei mai tineri. Se reliefează viguros faptul că epoca acelor lupte anti-
hitleriste și antirevizioniste de o mare importanță, datorită cărora s-a
reușit să se frîneze pentru o vreme ascensiunea legionarilor spre putere și
împingerea României în orbita Germaniei hitleriste, a prefigurat puternic
personalitatea marelui conducător al partidului comunist și poporului
român pe care istoria îl desemna să împlinească cele mai nobile aspirații
și idealuri de libertate, de progres și bunăstare în anii edificării socialis-
mului în România.

⁸⁷ „Lupta de clasă”, anul XX, nr. 6 din august 1939.

⁸⁸ Nicolae Cioroiu, *op. cit.*, p. 54.

⁸⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 183.

Marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 s-a înscris ca unul din momentele importante care au evidențiat rolul maselor largi populare ca forță hotărâtoare a societății românești. Clasa muncitoare, într-o deplină unitate de gândire și acțiune, a demonstrat în această zi pe străzile Capitalei și în principalele localități din țară sub imperativul celor mai stringente nevoi ale poporului român, afirmându-se încă o dată ca forță națională fundamentală, capabilă să-și asume răspunderea pentru apărarea intereselor supreme ale țării. Prin formele și metodele întrebuintate în organizarea și desfășurarea acestei mari acțiuni revoluționare, antifasciste, P.C.R. a dobândit un plus de experiență și maturitate politică, care se vor amplifica în condițiile mișcării de rezistență a poporului român împotriva dictaturii antonesciene, a războiului hitlerist, ale pregătirii și înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, care a deschis orizonturi noi poporului român, propulsându-l viguros și neabătut pe calea mărețelor înfăptuiri ale unui nou ev, evul socialist.

Demonstrația de la 1 Mai 1939 rămîne înscrisă în cartea de aur a istoriei poporului român ca un moment de referință, cînd clasa muncitoare, sub conducerea avangardei sale revoluționare, Partidul Comunist Român, s-a situat pe o poziție fermă, revoluționară, de apărare a intereselor supreme ale națiunii noastre, de solidaritate internațională cu toate forțele progresiste, antifasciste, antirăzboinice și antiimperialiste de pretutindeni, de luptă pentru pace și socialism.

UNITATEA CLASEI MUNCITOARE, AFIRMATĂ LA 1 MAI 1939, FUNDAMENT AL FRONTULUI UNIC MUNCITORESC, COLOANA VERTEBRALĂ A COALIȚIEI TUTUROR FORȚELOR ANTIHITLERISTE ÎN PREGĂTIREA MARELUI ACT ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944

MARIN C. STĂNESCU

Marea manifestare populară antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă, desfășurată în București și în alte orașe din țară la 1 Mai 1939 — în organizarea căreia comuniștii au avut rolul hotărîtor — a reprezentat o pagină glorioasă a istoriei sărbătoririi de către clasa muncitoare din România, an de an, a acestei zile, un moment de referință care a înrîurit decisiv desfășurarea, în continuare, a luptei poporului român contra fascismului și războiului, pentru recîștigarea independenței și suveranității patriei și, apoi, pentru trecerea la făurirea unei noi orînduiri sociale, cea socialistă.

1 Mai 1939 a rămas, pentru totdeauna, încrustat în istorie ca o lecție a marii înțelepciuni a comuniștilor, socialiștilor, social-democraților, a altor forțe democratice și patriotice care, înțelegînd imperativul epocii, lăsînd la o parte deosebirile de opinii, și-au dat mîna și au acționat împreună, făurind Frontul Unic Muncitoresc, coloana vertebrală a consensului național care s-a opus, cu dîrzenie, pericolului fascist extern și a adeptilor săi din interior.

Adversari hotărîți ai dictaturii regale, ai măsurilor politico-sociale antidemocratice și antipopulare, comuniștii au dovedit realism și suplețe atunci cînd au dat cuvînt de ordine muncitorilor să intre în bresle și, din interior, să folosească minimele posibilități de activitate legală pentru a acționa deschis în apărarea intereselor maselor, dar și a independenței și suveranității naționale a patriei.

În perioada care a urmat, pînă la istoricul act de la 23 August 1944, ziua de 1 Mai a fost sărbătorită în condiții istorice deosebit de grele, determinate de desfășurarea celui de-al doilea război mondial în care țara a fost împinsă vremelnicele contrar voinței poporului român.

Izvorite din simțămintele unanime ale poporului român, pozițiile identice sau aproape identice ale celor două partide muncitorești — P.C.R. și P.S.D. — au constituit cadrul propice pentru organizarea și desfășurarea tuturor acțiunilor antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste ale proletariatului român — inclusiv cele de 1 Mai — pe bază de front unic,

obiectivele politice propuse cu aceste prilejuri fiind astfel racordate la noile realități istorice. Asemenea manifestații cu profunde semnificații și rezonanțe patriotice și naționale — la care s-au raliat mase largi populare, de cele mai diferite categorii sociale — au mobilizat clasa muncitoare împotriva odiosului dictat fascist de la Viena, din 30 august 1940, când partea de nord-vest a României a fost ruptă în mod samavolnic din trupul țării.

1 Mai 1940 a fost sărbătorit, pe de o parte, prin acțiuni practice și politico-propagandistice tradiționale, organizate nemijlocit, în mod legal sau clandestin, de P.C.R. și de alte forțe revoluționare, iar, pe de altă parte, prin manifestări permise de guvern într-o serie de orașe, prin intermediul breslelor.

1 Mai, Ziua muncii, scria ziarul „Timpul“, la 2 mai 1940, se sărbătorește anul acesta „într-o lume în parte aprinsă de flăcările mistuitoare ale războiului, în mijlocul unei generale îngrijorări“. În aceste condiții, „Țara noastră, mereu în miezul evenimentelor, a trebuit să-și îndrepte pe cei mai buni fii ai ei la fruntarii, unde o altă muncă îi așteaptă și anume veghea de fiecare zi pentru asigurarea hotarelor“. La rîndul său, gazeta „Lumea nouă“ din 28 aprilie 1940 scria că proletariatul va manifesta „pentru biruința democrației sociale, prin înfrîngerea definitivă a regimurilor care au dezlănțuit măcelul“, convins fiind că „singur socialismul rămîne expresiunea cea mai înaltă a solidarității umane“.

Oficial, 1 Mai 1940 a fost sărbătorit în Capitală în cadrul celui de al doilea Congres al breslelor, desfășurat în sala „Aro“ (azi „Patria“). În cadrul luărilor de cuvînt, vorbitorii au subliniat că, în condițiile gravului pericol ce plana asupra țării, imperativul momentului era lupta pentru apărarea independenței și libertății naționale : „Știm și afirmăm la acest 1 Mai că nimic nu este mai scump decît țara, libertatea și independența ei. Afirmăm aceasta conștienți că toate reformele pe care le cerem pentru clasa muncitoare nu valorează nimic dacă țara nu e stăpînă pe destinele ei, liberă și independentă. Vrem, deci, înarmarea întregii națiuni, veghe la granițe, muncă în uzine și pe tot ogorul producției naționale, în acest scop unic : *apărarea patriei*“. Ei au ținut să precizeze că ziua de 1 Mai 1940 găsea pe oamenii muncii „hotărîți să apere cu prețul vieții lor independența națională și integritatea hotarelor țării“, că sprijină cu adîncă și sinceră admirație „pe toți aceia care stau de veghe la hotarele țării“¹. De asemenea, au afirmat răsplată că masele populare erau „gata ca, la chemarea supremă, să părăsească cămin și atelier și, așezîndu-se umăr la umăr la hotarele țării, să formeze parapetul de nepătruns al piepturilor românești, înăuntrul cărora bate o singură inimă și stă înfipt un singur destin : inima și destinul acestui neam“².

Motiuinea adoptată în încheierea celui de-al doilea Congres al breslelor dădea glas dorinței ferme a muncitorilor și a celorlalte categorii de oameni ai muncii reprezentate la reuniune, de a depune toate eforturile pentru „menținerea neutralității și păstrarea păcii cel puțin în acest colț al Europei“ ; totodată, Congresul exprima hotărîrea de neclintit a maselor de a face cele mai mari sacrificii pentru înzestrarea armatei și declara că „orice atingere adusă integrității și independenței țării se va lovi de blo-

¹ „Timpul“, nr. 1 077 din 3 mai 1940.

² *Ibid.*

cul de granit al întregului popor, hotărît să-și apere patria pînă la ultima picătură de sînge”³.

În același timp, în numeroase întruniri muncitorești, organizate la Satu Mare, Baia Mare, Timișoara, Craiova, Turnu Severin, Tîrgu Jiu, Galați și Brăila, la Reșița, Arad și Ploiești, în Valea Jiului etc., comuniștii, social-democrații, simplii membri de sindicat, alți oameni ai muncii, fără deosebire de orientare politică, au reușit să găsească mijloace și căi pentru a demasca în această zi regimul represiv, exploatarea patronală, creșterea neconținută a valului de scumpete, grelele condiții de muncă, să condamne ideologia și politica fascistă și pericolul angrenării României în cel de-al doilea măcel mondial, declanșat de Germania nazistă.

Marea diversitate de manifestații și acțiuni, organizate cu prilejul zilei de 1 Mai 1940, dar mai ales conținutul lor politic, au pus pregnant în evidență înaltul patriotism al proletariatului român, al maselor producătoare, probat de exprimarea clară, fără echivoc, în primul rînd a hotărîrii lor de a face orice sacrificii în vederea apărării independenței, suveranității și integrității teritoriale a României.

Este meritul incontestabil al P.C.R., al cadrelor sale de bază, că, în pofida unor directive profund greșite și dăunătoare ale Internaționalei Comuniste, au luat atitudine fermă față de evenimentele și actele care au lezat grav integritatea patriei noastre în anul 1940, inclusiv față de instaurarea dictaturii militaro-fasciste. Astfel, în documentul intitulat *Punctul nostru de vedere*, din 10 septembrie 1940, P.C.R. afirma: „Pregătiți-vă de lupte mari prin acțiuni de zi cu zi, muncitori ai uzinelor și ai fabricilor, asupriți și exploatați ai satelor din România! Strîngeți forțele voastre revoluționare, uniți-vă în coloanele frontului unic popular al tuturor celor ce muncesc, al tuturor celor asupriți”⁴.

Pe măsură ce situația politică și social-economică se agrava, s-au amplificat și diversificat și inițiativele comuniștilor români pentru făurirea frontului unic muncitoresc, pentru unirea, în jurul acestuia, a tuturor partidelor și forțelor politice, dornice să lupte pentru alungarea hitleriștilor din țară, pentru pace și democrație.

Preventiv, autoritățile antonesciene au luat măsuri coercitive speciale în preajma lui 1 Mai 1941, arestînd și reținînd mulți militanți⁵. Cu toate acestea, comuniștii au desfășurat o susținută muncă propagandistică, înfierînd prezența trupelor hitleriste în România și militînd pentru recîștigarea independenței naționale. De asemenea, în multe centre muncitorești și localități, ei au asigurat materialul propagandistic necesar, căruia i-au imprimat un conținut politic adecvat sarcinilor momentului. Faptul a fost cu atît mai necesar și important cu cît, prin decretul lege din 18 decembrie 1940, breslele fuseseră desființate și deci înlăturată și această ultimă posibilitate de activitate și manifestare legală. Condamnînd prezența trupelor germane în țară, ei cereau înlăturarea dictaturii antonesciene și izgonirea hitleriștilor, apreciînd că instrumentul principal al luptei pentru rezolvarea acestor probleme era făurirea neîntîrziată a unității de acțiune a proletariatului, în jurul căruia să se ralieze masele populare,

³ *Ibid*; vezi și „Lumea nouă”, nr. 20 din 14 mai 1940.

⁴ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare: Arhiva I.S.I.S.P.), cota Ab XXIV—1.

⁵ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România*, București, 1970, p. 303—310.

toți cei cărora le era scumpă libertatea, pacea, independența și suveranitatea patriei noastre.

Ideea făuririi frontului unic muncitoresc, a unității de acțiune a clasei muncitoare, a stat permanent la baza luptei organizate și conduse de P.C.R., a fost mereu prezentă în cugetul și fapta multor socialiști și social-democrați de stînga în perioada următoare pentru rezolvarea deziideratelor majore ale națiunii. O realitate clar exprimată la 25 iunie 1941, imediat după declanșarea războiului antisovietic, în manifestul *Către poporul român*⁶, în *Circulara C.C. al P.C.R.* din 8 iulie 1941⁷ și, mai ales, în Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*, pentru înfăptuirea căreia a fost lansată lozincă creării Frontului unic național al poporului român⁸. Meritul istoric al partidului comunist a fost acela de a fi sesizat principalele pericole pentru poporul român și de a fi formulat, în cel mai scurt timp, un program politic clar și eficace, care să realizeze, în perspectivă, toate forțele patriotice, în vederea atingerii scopului comun : independența și suveranitatea poporului român⁹.

Anul 1942 a marcat un evident salt înainte în practica politică a partidului comunist. El s-a concretizat, îndeosebi, prin numirea unei delegații, menținută pînă spre sfîrșitul anului 1943, care a tatonat și apoi a dus tratative cu lideri ai P.N.Ț. și P.N.L. și, mai ales, cu cei ai P.S.D.

Rolul Partidului Comunist Român în organizarea zilei de 1 Mai a fost cu ațit mai mare cu cît autoritățile n-au mai manifestat nici o toleranță în privința sărbătoririi armîndenilor ; deși, în 1942, condițiile au fost mult mai grele comparativ cu 1941, P.C.R., organizațiile sale centrală, regionale și orășenești au editat și difuzat un număr sporit de materiale propagandistice față de anul precedent. Astfel, în manifestul *Către poporul român*, C.C. al P.C.R., cerea muncitorilor de diferite profesii, țăranilor, intelectualiilor, soldaților etc. să organizeze acțiuni de boicotare a transportului trupelor și materialelor de război, a încărcării vapoarelor ; să refuze plecarea pe front sau la muncă în Germania ; să creeze frontul unic al tinerețului. „Patrioți ! Fără deosebire de poziția socială și de convingerea politică — se spunea în acest document —, uniți-vă cu muncitorii în Frontul unic național, pentru salvarea poporului și a armatei de pieire sigură“¹⁰.

Documente similare și alte foi volante au fost editate și răspindite în fabrici și cartiere din Transilvania, Moldova, Banat etc. Se remarcă, prin ascuțișul său antifascist și antihitlerist și prin îndemnul la luptă pentru libertate și independență, manifestul organizației de partid din Iași, semnat de Comitetul Frontului patriotic din Moldova : „1 Mai 1942 — releva documentul — să fie chemarea la luptă patriotică a întregului popor român, din toate straturile sociale, fără deosebire de sex, stare materială, vedere politică, religie sau concepție de viață, într-un puternic FRONT PATRIOTIC, capabil să răstoarne guvernul Antonescu, să elibereze România de sub jugul hitlerist, să oprească concentrările și rechizițiile pentru războiul lui Hitler, să lupte pentru demobilizarea generală,

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 18/1941.

⁷ 23 August 1944. *Documente*, vol. I : 1939—1943, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 283—285.

⁸ *Ibidem*, p. 300—305.

⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R. S. România, București, 1981, p. 278.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 14/1942.

pentru amnistie generală politică, militară și agrară, pentru eliberarea patrioților români din lagăre și pușcării..., pentru pace imediată cu Uniunea Sovietică, Anglia, Statele Unite, pentru restabilirea libertăților democratice, pentru independența țării”¹¹.

Activitatea Partidului Comunist Român în cursul anului 1942 a marcat trecerea de la elaborarea și difuzarea unor materiale propagandistice politico-patriotice, ori a organizării unor reuniuni sau acțiuni cu caracter restrâns, la dialogul nemijlocit cu reprezentanții fostelor partide politice — de la social-democrați, până la național-țărăniști și național-liberali —, cu oameni politici și de cultură patrioți, dornici să acționeze pentru încetarea războiului antisovietic, eliberarea României de sub dominația hitleristă, pentru redobândirea independenței și suveranității sale naționale.

Poziția intransigentă a partidului comunist a fost reafirmată și mai bine cristalizată în *Rezoluția C.C. al P.C.R.* din ianuarie 1942, în care, evidențiind sarcinile urgente ce stăteau în fața comuniștilor, îndeosebi în direcția coalizării tuturor forțelor patriotice antihitleriste, se sublinia cu tărie: „Partidul nostru, fără să înceteze propagarea principiilor sale și a programului său final, renunță la orice acțiune sau lozincă de acțiune care ar putea să-l despartă de celelalte partide, grupe și personalități patriotice, în interesul Frontului unic național al poporului român”. Arătînd că P.C.R. pune, „ca singurul criteriu al colaborării, atitudinea față de fascismul german și războiul său tihăresc”, documentul ținea să precizeze că „Fără realizarea unității de acțiune, a frontului unic al clasei muncitoare, nu se poate crea nici Frontul unic patriotic al poporului român”¹².

În decursul celor două decenii de sciziune, indiferent de verbiajul utilizat într-un moment sau altul, legăturile dintre comuniști, social-democrați n-au fost niciodată întrerupte definitiv. Ca atare, încă din 1942, pașii concreți pentru făurirea frontului unic muncitoresc s-au îndreptat, cum era și firesc, spre foștii lideri ai P.S.D. Delegația P.C.R. n-a fost primită însă cu bunăvoință de președintele P.S.D., care a motivat mereu că nu discută o colaborare eficientă și concretă pînă ce nu se clarifică situația militară din Africa de Nord, adică o victorie a aliaților asupra hitleriștilor în acea regiune¹³. Pînă spre sfîrșitul anului următor, acesta va utiliza mereu formula că frontul unic muncitoresc se va realiza „la momentul oportun”.

Fără a abandona obiectivul său principal — realizarea Frontului Unic Muncitoresc, Partidul Comunist a dus simultan, prin aceeași delegați, tratative — mai intense și mai sistematice — cu reprezentanții P.N.Ț. și ai altor partide nemuncitorești. Pe baza experienței acumulate și a concluziilor la care a ajuns asupra ansamblului problematicii discutate, și a căilor de urmat, potrivit noii stituații existente, inclusiv cea de pe front, C.C. al P.C.R. a elaborat *Scrisoarea* din 20 decembrie 1942, adresată, inițial, Partidului Național-Țărănesc și Partidului Social-Democrat — în care au fost inserate și propunerile cuprinse într-o alta, din 26 ianuarie 1942 —, document care va servi ca program al tratativelor cu forțele politice antihitleriste în tot cursul anului 1943.

Scrisoarea din 20 decembrie 1942 conținea propuneri și principii profund patriotice, formulate cu multă grijă, pentru a nu da pretext inter-

¹¹ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, p. 395.

¹² *Ibidem*, p. 349.

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 35, mapa 5/1942.

locutorilor să refuze dialogul. „Partidul nostru — se arăta în scrisoare — este condus numai de interesele clasei muncitoare din România și ale poporului român, care trebuie să lupte, alături de toate popoarele iubitoare de libertate, pentru cauza lor comună și măreață, a eliberării poporului român și a întregii omeniri progresiste de sub jugul tiraniei hitleriste“. Angajându-se „să luptăm, fără nici o altă condiție, pînă la orice sacrificiu din partea noastră, în interesul poporului român“, comuniștii propuneau, pentru aceasta, unirea tuturor forțelor patriotice în lupta comună, crearea „frontului patriotic al întregului popor român“¹⁴.

O nouă rundă de întâlniri ale reprezentanților P.C.R. a avut loc la 15 ianuarie 1943 cu președintele P.S.D., iar la 21 ianuarie cu președintele P.N.Ț., în cadrul cărora le-a fost înmînată scrisoarea din 20 decembrie 1942, li s-a răspuns la obiecțiile lor și li s-a cerut trecerea neîntîrziată la crearea Frontului patriotic antihitlerist. Președintele P.N.Ț. n-a refuzat colaborarea și, eventual, o înțelegere cu P.C.R., însă le-a condiționat de angajamentul Partidului Comunist Român de a proclama că luptă pentru realizarea granițelor de est din 1939 și chiar să obțină această recunoaștere din partea U.R.S.S.¹⁵. Deși era convins că P.C.R. nu avea calitatea de a trata sau de a-și asuma asemenea angajamente, Iuliu Maniu n-a abandonat acest subiect în tot timpul discuțiilor din anul 1943 și de la începutul lui 1944, deoarece urmărea să trăgăneze încheierea unei înțelegeri la nivel național, în speranța deșartă că îi va reuși un angajament personal cu cele două puteri occidentale și, eventual, îl va convinge pe Ion Antonescu să cedeze.

La acest început de an 1943, C.-Titel Petrescu s-a arătat la fel de reticent ca și celălalt interlocutor. Liderul social-democrat a refuzat să primească scrisoarea C.C. al P.C.R. și chiar să stea de vorbă cu reprezentanții partidului, afirmînd că îi va primi numai după debarcarea aliaților din Africa de nord, respectiv din Tunisia, în Europa¹⁶.

Imensele greutăți și piedici întîmpinate în aceste demersuri i-au determinat pe comuniști să creeze o formațiune politică nouă, care să reunească personalități politice de cele mai diferite orientări, dispuse a lua parte la lupta pentru eliberarea națională și socială a țării. Astfel a luat naștere Uniunea Patrioților, organizație de masă al cărei program — publicat, sub formă de manifest, la 8 aprilie 1943 — avea la bază Platforma C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941. „Scopul nostru principal și imediat — se arăta în document — este unirea tuturor forțelor naționale românești într-un singur front patriotic de luptă pentru eliberarea patriei de sub jugul hitlerist“¹⁷. De altfel, la sfîrșitul lunii aprilie 1943, din inițiativa conducerii P.C.R., o delegație a Uniunii Patrioților s-a întîlnit cu reprezentanți ai diferitelor partide, cărora le-a prezentat detaliat programul organizației¹⁸.

În anul 1943, sărbătorirea zilei de 1 Mai s-a desfășurat — în genere — ca în 1942 : editarea și difuzarea de manifeste, fluturași și alte materiale propagandistice, organizarea de întruniri și ședințe ilegale. Se re-

¹⁴ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXVI-9.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 35, mapele 7 și 9/1943.

¹⁶ Loc. cit.

¹⁷ Loc. cit., mapa 11/1943 ; „România liberă“, nr. 4 din 15 aprilie 1943 ; vezi și Maria Covaci, Florea Dragne, *Uniunea Patrioților, în Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944*, vol. II, Editura politică, București, 1981, p. 215—217.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 35, mapa 58/1943.

marcă, totuși, creșterea substanțială a numărului grevelor, a altor acțiuni de protest și, mai ales, a actelor de sabotare a mașinii de război hitleriste și a producției destinate frontului.

De fapt, acțiunile întreprinse de comuniști, cu sprijinul maselor, și-au găsit oglindirea în îndemnurile cuprinse în manifestul C.C. al P.C.R., difuzat de 1 Mai și intitulat : *Către poporul român*, în care, din nou, se pune problema creării Frontului patriotic antihitlerist¹⁹. Manifeste care chemau la crearea frontului unic au mai fost difuzate în Banat și în regiunea Brașovului²⁰. În plus, muncitorii din Arad, Valea Jiului, Tirnăveni, Brăila și Cugir, protestînd contra neaprobării zilei de 1 Mai ca zi liberă, nu s-au prezentat la lucru²¹. Deosebit de relevant este faptul că la toate aceste acțiuni au participat, în deplină unitate, oameni ai muncii, în special muncitori, comuniști, social-democrați, membri ai sindicatelor sau neorganizati, de diferite alte concepții politice.

Întîlnirile și discuțiile dintre reprezentanții P.C.R. și P.S.D. privind realizarea frontului unic muncitoresc, în jurul căruia să fie atrase, într-un front comun, partide și personalități politice burgheze cu orientare antihitleristă, s-au desfășurat în cursul anului 1943 cu o serie de rezultate pozitive. Semnificativă este, din acest punct de vedere, lunga discuție avută, în ziua de 27 mai 1943, de reprezentanții P.C.R. cu liderul P.S.D., în cadrul căreia acesta și-a exprimat acordul privind realizarea frontului unic muncitoresc, dar „la momentul oportun“, precum și asupra organizării unor manifestații comune muncitorești. S-a convenit crearea unui Comitet de acțiune al P.S.D., menit să țină legătura cu reprezentanții partidului comunist²².

În vara anului 1943, activitatea asiduă în direcția făuririi F.U.M. și a unirii forțelor patriotice antihitleriste a fost facilitată de autodizolvarea Internaționalei Comuniste, survenită la 15 mai, măsură care a devenit realitate începînd cu 10 iunie. Autodizolvarea Cominternului a consolidat poziția militanților din conducerea P.S.D. care se pronunțau pentru colaborarea cu partidul comunist, pentru făurirea neîntîrziată a Frontului Unic Muncitoresc și a Frontului Patriotic Antihitlerist, în vederea scoaterii urgente a României din război și alăturarea ei coaliției Națiunilor Unite. Astfel, la 15 august 1943, în cadrul unei întîlniri a reprezentanților celor două partide, s-a comunicat hotărîrea P.S.D. de a colabora cu comuniștii „pentru formarea unui comitet de acțiune al Frontului național patriotic, urmînd ca la ședința următoare să desemneze delegații care fac parte din comitet“²³.

Discuțiile dintre cele două partide au devenit și mai constructive cu prilejul întîlnirii din 17 august 1943²⁴. Cu acest prilej, reprezentanții social-democrați au declarat că, în general, P.S.D. era de acord cu propunerile P.C.R., cuprinse în scrisoarea din 20 decembrie 1942, „că vor pu-

¹⁹ Loc. cit., fondul nr. 1, mapa 9/1943 ; fondul nr. 35, mapa 15/1943.

²⁰ Loc. cit., fondul nr. 11, mapa 22/1943 ; fondul nr. 48, mapa 100/1943.

²¹ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, op. cit., p. 320—326.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 35, mapa 18/1943.

²³ Loc. cit., mapele 24 și 47/1943.

²⁴ Loc. cit., mapa 22/1943.

blica un document în care este precizată atitudinea lor, că azi sînt gata de acțiune, deoarece au rezolvat toate neînțelegerile dintre ei". La rîndul său, delegația P.C.R. a cerut ca P.S.D. să dea răspuns, pînă la 24 august 1943, la propunerea privind crearea Comitetului Național de Eliberare *, precizînd, totodată, că făurirea F.U.M. trebuia să vizeze două obiective : a). front comun în fabrici, cartiere, instituții pentru impunerea de revendicări social-economice ; b). tratative comune cu partidele burgheze pentru a le determina să accepte aderarea la Frontul Patriotic Antihitlerist ²⁵.

Un prim și remarcabil succes al activității P.C.R., pe linia închegării unei alianțe politice antihitleriste l-a reprezentat crearea, în toamna anului 1943, a *Frontului Patriotic Antihitlerist*, din care făceau parte Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari (Madosz-ul), organizații locale ale Partidului Social-Democrat, Partidul Socialist-Tărănesc etc. Crearea Frontului Patriotic Antihitlerist a constituit o etapă importantă în procesul de unire a forțelor rezistenței românești, existența lui atestînd maturizarea condițiilor pentru ca lupta antihitleristă să ia cursul spre coordonarea tuturor acțiunilor și dezvoltarea lor, spre pregătirea efectivă a scoaterii țării de sub dominația Germaniei naziste ²⁶. Scurt timp după aceasta, în septembrie 1943, conducerea Uniunii Patrioților a lansat un vibrant manifest, intitulat *Români*, care releva că, în condițiile înfrîngerilor suferite de Germania nazistă, a sosit ceasul „cînd trebuie să cucerim pacea și libertatea”, și, în acest context, chema „toată suflarea românească la unire, trecînd peste orice deosebire socială sau de partid” ²⁷.

Deși evoluția războiului era tot mai defavorabilă pentru Axă, fapt reflectat în România printr-o sporire a receptivității unor grupări și personalități politice burgheze față de propunerile comuniștilor, în toamna anului 1943 în poziția social-democraților s-a produs o surprinzătoare modificare de atitudine. Astfel, la întîlnirea din 8 octombrie 1943 a celor patru delegați, unul dintre reprezentanții P.S.D. a reafirmat acordul lor privind crearea unui organism de coordonare la nivel național a luptei antifasciste, antihitleriste, „că înțeleg necesitatea de a lupta pentru realizarea Frontului Național Patriotic, pentru eliberarea țării, pentru doborîrea lui Antonescu și încheierea păcii” ²⁸, dar că închegarea acestuia va fi dificilă dacă nu chiar imposibilă. „Ceea ce importă, în primul rînd — arăta el — este unitatea clasei muncitoare și înțelegerea asupra viitorului ; căci, fără a avea un țel comun, este greu de realizat o acțiune comună”. La insistențele comuniștilor, social-democrații au acceptat ca, la întîlnirea următoare, să-și expună punctul de vedere asupra platformei propusă de partidul comunist și, totodată, să se discute, „mai amplu, chestiunea unității de acțiune a celor două partide”. Totuși, la următoarea întîlnire, din 29 octombrie 1943, delegații social-democrați au avansat idei și propuneri,

* În decursul tratativelor și, deopotrivă, în unele documente elaborate în această perioadă, organismul ce trebuia creat în vederea eliberării țării apare sub diferite denumiri : Comitetul Național de Eliberare, Frontul Național Patriotic, Frontul Unic Național, Frontul Unic Patriotic, Frontul Patriotic al întregului Popor. În realitate, se avea în vedere Frontul Patriotic Antihitlerist și, apoi, în iunie 1944, Blocul Național Democratic.

²⁵ Loc. cit.

²⁶ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 115.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 35, mapa 28/1943 ; fondul nr. 1, mapa 115/1943.

²⁸ Loc. cit., fondul nr. 35, mapa 32/1943.

care reprezentau un serios pas înapoi față de dialogul din luna august : întrucît național-tărăniștii și național-liberalii refuzau să adere la ideea creării unui comitet național de acțiune, conducerea P.S.D. a hotărît să ducă acțiuni paralele cu ale comuniștilor, asupra cărora cele două partide să se informeze reciproc ; de asemenea, au propus unificarea celor două partide muncitorești „la momentul oportun“, spre a deveni „o forță ce trebuie să se opună forței regimului și a partidelor burgheze“²⁹.

Intensificîndu-și inițiativele, la 15 noiembrie 1943, C.C. al P.C.R. a trimis scrisori conducerii P.S.D. și președinților celor două mari partide politice burgheze — național-liberal și național-tărănesc, invitîndu-le să adere neîntîrziat la Frontul Patriotic Antihitlerist. Față de grava situație în care se afla țara, conducerea Partidului Comunist Român făcea un insistent apel la patriotismul lor „pentru a contribui, cu toate forțele, la salvarea țării și a poporului de la catastrofa iminentă și speră că veți da un răspuns favorabil la propunerile noastre de mai sus“³⁰.

Încercînd să stăvilească amploarea crescîndă a rezistenței antihitleriste și, mai ales, să împiedice coalizarea forțelor patriotice, autoritățile antonesciene au adoptat noi măsuri represive arestînd, la jumătatea lunii decembrie 1943, peste 50 de militanți comuniști, revoluționari sau adepți ai propunerilor patriotice comuniste ; între ei s-au aflat 22 de membri ai conducerii Uniunii Patrioților și ai altor organizații componente ale Frontului Patriotic Antihitlerist, precum și cei doi delegați permanenți ai P.C.R. la tratativele duse pînă atunci cu celelalte partide, organizații și grupări politice antihitleriste³¹.

În pofida acestor condiții grele, în ianuarie 1944, Comitetul Frontului Patriotic Antihitlerist a lansat o nouă chemare, adresată tuturor românilor, partidelor și grupărilor democrate, patriotice în care, pe lîngă punctele cuprinse în scrisoarea C.C. al P.C.R. din 15 noiembrie 1943, au fost înscrise noi obiective, cum erau : restabilirea drepturilor și libertăților democratice, eliberarea tuturor patrioților închiși sau internați, pedepsirea criminalilor de război hitleriști³².

Situația creată a dus la afirmarea, tot mai puternică, a năzuinței spre unitate a clasei muncitoare și, în primul rînd, spre înfăptuirea frontului unic muncitoresc. În acest context, în cadrul conducerii P.S.D., aripa care milita pentru colaborarea cu comuniștii și-a întărit, treptat, pozițiile.

Pe fundalul profundelor mutații interne și al evoluției vieții politice internaționale, în condiții extrem de grele, la 4 aprilie 1944 s-a produs schimbarea lui Ștefan Foriș din funcția de secretar general al C.C. al P.C.R. și desemnarea pentru tratative a unui nou grup de militanți comuniști³³. În urma contactelor pe care reprezentanții P.C.R. le-au avut cu social-democrații, aceștia și-au exprimat acordul lor hotărît de a se crea Frontul Unic Muncitoresc și a se edita, cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, un manifest adresat întregului popor român. „Eu cred — scria L. Pătrășcanu — în reușita încercării făcute, așa, încît, dacă nu vineri, dar la începutul săptămîinii viitoare, sper că vi se va trimite proiectul (mani-

²⁹ *Loc. cit.*, fondul nr. 35, mapa 36/1943 ; fondul nr. 1, mapa 109/1943.

³⁰ *Loc. cit.*, fondul nr. 1, mapele 125 și 126/1943.

³¹ Maria Covaci, Florea Dragne, *op. cit.*, p. 223—224.

³² „România liberă“, nr. 1 din 28 ianuarie 1944.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapele 31 și 34/1944.

festului — *n.n.*) de la 1 Mai, ca voi să-l vedeți, să faceți, eventual, modificările necesare și apoi să-i dați «bun de imprimat»³⁴.

După o serie de noi contacte, la 22 aprilie 1944, reprezentantul P.C.R. considera „frontul unic încheiat” și informa din nou conducerea partidului asupra tratativelor purtate pentru redactarea manifestului F.U.M., precum și pentru realizarea Frontului Național Patriotic, la care, pînă la acea dată, își dăduseră adeziunea P.S.D., gruparea lui Ralea, și, principial, cea a lui Tătărescu. O dată cu scrisoarea, a trimis și textul manifestului, care, la nevoie, putea fi modificat și completat. Purtătorul de cuvînt al P.C.R. atrăgea atenția asupra marilor greutăți întîmpinate la tratative din partea P.N.Ț. și P.N.L. — îndeosebi a lui Iuliu Maniu — și sublinia: „Este neapărată nevoie ca evenimentele apropiate să ne găsească, cu sau fără Maniu, strîns uniți pe singura platformă a tuturor organizațiilor antifasciste”; el menționa necesitatea definitivării unor documente programatice, inclusiv a platformei F.N.P., „care să fie cunoscute în străinătate... Imediat ce Frontul patriotic va fi format cred că putem trece la formarea unui «Comitet național», ambele probleme fiind tratate concomitent, adică Frontul patriotic și Comitetul național”³⁵.

La 25 aprilie 1944, conducerea P.C.R. a dat o serie de indicații, inclusiv în legătură cu definitivarea textului manifestului de 1 Mai al F.U.M. și a continuării activității pentru crearea F.N.P. și a Comitetului național. Scrisoarea făcea o serie de observații asupra textului provizoriu al manifestului F.U.M., căruia i s-au adus unele modificări, el urmînd a fi tipărit și difuzat sub îndrumarea conducerii partidului. Acceptarea de către social-democrați a făuririi F.U.M. era apreciată ca „un lucru foarte pozitiv” și se cerea trecerea la îndeplinirea tuturor punctelor acceptate de ei — acțiuni comune în întreprinderi, birouri, ateliere, ale micilor meseriași etc., unde ambele partide aveau legături. „Înțelegerea de sus — se menționa în scrisoare — să meargă pînă jos, prin stabilirea contactelor și înțelegerilor între delegații de întreprindere ale ambelor organizații”. Revendicările imediate trebuiau formulate ținîndu-se seama de obiectivele majore cuprinse în manifest, în special sabotarea mașinii de război germane, încetarea imediată a războiului și încheierea păcii. Contactul odată stabilit trebuia permanentizat prin formarea de comitete de coordonare la nivel de întreprindere, de localitate, de județ, compuse din reprezentanți ai celor două partide, care, împreună cu oamenii de încredere, să organizeze și să conducă acțiunile pe baza frontului unic. Cu sprijinul P.C.R., aceste comitete trebuiau să tipărească manifeste, apeluri, lozinci, fluturași etc., ajungîndu-se la părăsirea lucrului și la demonstrații pentru pace. „Pe baza înțelegerii centrale — preciza scrisoarea —, ambele fracțiuni social-democrate să fie atrase activ în Frontul patriotic și folosite pentru crearea Comitetului național”; ele trebuiau convinse „că a sosit timpul faptelor și prin fapte vor dovedi că reprezintă, cu adevărat, social-democrația”. Celelalte inițiative și propuneri erau aprobate, cu condiția ca toți cei cu care se ajungea la înțelegeri „să fie consecvenți pe linia luptei patriotice”³⁶.

³⁴ *Loc. cit.*, mapa 319/1944.

³⁵ *Loc. cit.*, mapa 327/1944.

³⁶ *Loc. cit.*, mapa 329/1944.

În condițiile ofensivei victorioase a coaliției Națiunilor Unite și a creșterii derutei interne, aniversarea zilei de 1 Mai 1944 s-a desfășurat pe baza Frontului Unic Muncitoresc. În București s-au creat comisii speciale, pe sectoare, care, la rîndul lor, au înființat asemenea organisme pe fabrici, cartiere și străzi, menite să asigure organizarea unor întîlniri, răspîndirea și popularizarea documentelor propagandistice, îndeosebi a obiectivelor de interes național, formulate și susținute de comuniști în dialogul lor cu celelalte forțe politice antihitleriste. S-au editat manifeste și fluturași și s-au șablonat lozinci. La loc de frunte s-a situat manifestul C.C. al P.C.R., datat 1 Mai 1944, răspîndit atît în Capitală cît și în provincie, precum și manifestul, de importanță covîrșitoare, al Frontului Unic Muncitoresc. La rîndul lor, organizațiile regionale sau locale de partid din Banat, Valea Prahovei, Valea Jiului etc. și-au întocmit și răspîndit propriile documente și materiale de propagandă.

Zugrăvind cu mult realism tabloul situației interne și externe și adresîndu-se tuturor claselor și categoriilor sociale, întregului popor român, manifestul C.C. al P.C.R., difuzat de 1 Mai 1944, sublinia cu tărie : „A venit ceasul cînd trebuie să alegem între drumul distrugerii complete și drumul păcii, al libertății democratice, al refacerii țării, ajutați de marile Națiuni Aliate. Și drumul salvării de la catastrofa națională este : Unirea tuturor partidelor, organizațiilor și patrioților în Frontul Patriotic Antihitlerist al poporului și formarea Comitetului național de luptă pentru salvarea patriei, care să mobilizeze și să unească toate forțele țării, fără deosebire de clasă, partid sau religie”³⁷. Manifestul cuprindea, în esență, întregul program de luptă al partidului comunist, concepția sa patriotică de salvare de la pieire a poporului român, de eliberare națională și socială a României.

Ceea ce a conferit zilei de 1 Mai 1944 o semnificație cu adevărat istorică a fost înfăptuirea, în a doua jumătate a lunii aprilie, a Frontului Unic Muncitoresc, deziderat pentru care comuniștii au acționat cu perseverență timp de peste două decenii. În viziunea ambelor partide politice proletare, Frontul Unic Muncitoresc trebuia să reprezinte coloana vertebrală a luptei pentru eliberare națională și socială, în jurul căreia să se coalezeze toate formațiunile politice patriotice, antihitleriste, pas hotărîtor spre înfăptuirea Frontului Patriotic Antihitlerist.

În același timp, făurirea F.U.M. a pus bazele lichidării sciziunii clasei muncitoare, a sporit capacitatea de acțiune și forța ei de organizare, a reprezentat un prim și însemnat pas pe drumul spre realizarea unității depline a mișcării noastre muncitorești.

Ca urmare a înfăptuirii F.U.M., a fost elaborat și definitivat textul Manifestului F.U.M., intitulat „*Către întreaga clasă muncitoare ! Către poporul român !*”³⁸, tipărit și difuzat în întreaga țară de către P.C.R. și P.S.D. prin activul lor central, regional și local. Vestind țării realizarea unității de luptă a clasei muncitoare, Manifestul Frontului Unic Muncitoresc chema întregul popor, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de orientare politică, credință religioasă și apartenență socială, la lupta hotărîită pentru pace imediată, răsturnarea guvernului antonescian, izgonirea armatelor hitleriste din țară, alianță cu Uniunea Sovietică și celelalte puteri ale coaliției antihitleriste, pentru o Românie liberă, democratică și independentă. Relevînd

³⁷ 23 August 1944. *Documente*, vol. II : 1944, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 239—240.

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota L XXVIII-1.

importanța națională, a realizării Frontului Unic Muncitoresc în desfășurarea procesului revoluționar din România, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Ne apare astăzi tuturor limpede uriașa însemnătate a făuririi Frontului Unic Muncitoresc — care a pus bazele lichidării sciziunii proletariatului român. Acționînd unită, clasa muncitoare și-a sporit forța și combativitatea, capacitatea de a mobiliza masele largi ale întregului nostru popor. Frontul Unic Muncitoresc a avut un rol esențial în crearea frontului larg democratic antifascist, în unirea tuturor forțelor politice progresiste, a tuturor elementelor progresiste din țara noastră împotriva dictaturii militaro-fasciste, pentru salvarea României de la dezastru național“³⁹.

Făurirea F.U.M. a avut drept urmare practică imediată desfășurarea, într-o serie de întreprinderi industriale reprezentative sau sectoare economice, a numeroase și variate acțiuni de front unic muncitoresc, pe baza obiectivelor cuprinse în Manifestul F.U.M. de la 1 Mai, ca și în celelalte documente ale comitetelor patriotice ale F.U.M. editate în acele împrejurări. Semnificative sînt, din acest punct de vedere, cele din perioada mai-august 1944, de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, „Ford română“, „Gagel“, S.A.M., „Cartea românească“ ș.a. din București, „Astra română“ din Ploiești, „Astra“-Brașov, I.R.D.T.-Moreni. Nemulțumirile și rezistența s-au extins rapid și asupra altor categorii sociale, a țăranilor, intelectualilor, soldaților și ofițerilor⁴⁰. În fapt, toate acestea demonstau, în mod elocvent, justetea obiectivelor tactice și strategice lansate prin manifestul F.U.M. de la 1 Mai 1944, faptul că acțiunile de luptă ale proletariatului unit — comuniști, social-democrați, muncitori neorganizați politic sau de alte orientări — pentru revendicări imediate n-ar fi fost posibile fără înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc. Totodată, atitudinea celorlalte categorii și pătri sociale evidențiază faptul că masele vedeau în clasa muncitoare unită liantul care asigura succesul luptei implacabile pentru înlăturarea dictaturii antonesciene și scoaterea țării din războiul hitlerist, recunoscîndu-i acesteia rolul de forță politică conducătoare a luptei antifasciste, de dezrobire națională și socială a poporului român.

Dincolo de obiectivele imediate sau de perspectivă, în care erau angajate plenar forțele muncitorești, masele populare, crearea F.U.M. a avut un rol hotărîtor și a grăbit apropierea altor grupări nemuncitorești, a dus la înfăptuirea politicii de alianțe preconizată de Partidul Comunist Român încă din anul 1941. Dacă în raporturile dintre P.C.R., P.S.D. și alte organizații nemuncitorești situația se clarificase, problema colaborării cu celelalte formațiuni democratice, antifasciste mai necesita multe eforturi. Spre pildă, persistau căutările privind definirea, denumirea și obiectivele majore ale organismului ce trebuia să reunească toate forțele antihitleriste la nivel național.

Analizînd această stare de fapt, un document nesemnat din 1 mai 1944, aprecia că misiunea Comitetului Național urma să fie limitată : ca obiectiv — încheierea păcii cu Uniunea Sovietică și Națiunile Unite, eludînd tratativele dintre Antonescu și guvernul sovietic, începute la 11 noiembrie 1943, și ca durată — „pînă în ziua semnării Tratatelor de pace“⁴¹. Comitetul Național — preciza, totodată, documentul — trebuia

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 243.

⁴⁰ Gh. Tuțui, A. Petric, *Frontul Unic Muncitoresc în România*, Editura politică, București, 1971, p. 67—69.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 335/1944.

să alcătuiască un front politic ce se va pune la dispoziția coroanei, susținând guvernele numite de suveran pentru semnarea armistițiului și a păcii și asigurând, în comun, liniștea și pacea internă.

În aceste împrejurări, la 15 mai 1944, purtătorul de cuvânt al partidului comunist a înaintat conducerii P.C.R. un raport asupra întrevederii avute cu președintele P.N.Ț., în care era reprodusă scrisoarea neexpediată din 9 mai 1944. Din ambele documente reieșea că președintelui P.N.Ț. i se comunicase punctul de vedere al P.C.R. privind : încheierea armistițiului și a păcii, scoaterea României din alianța cu Germania hitleristă, alungarea hitleriștilor din țară și acceptarea colaborării cu partidul comunist.

În lumina tratatelor purtate cu liderii principalelor partide politice antifasciste, reprezentantul P.C.R. aprecia că „Frontul Național Patriotic este încheiat“, și, odată cu acesta, s-a constituit, „conform propunerii noastre“, și organismul coordonator, denumit de el „Comitet Național“⁴². Toate acestea se petreceau în momentul în care regele îndemnase toate partidele politice, democratice și antifasciste să colaboreze între ele, inclusiv cu P.C.R., în spiritul dialogului inițiat în ianuarie 1944.

La scurt timp după făurirea F.U.M., în prima decadă a lunii mai, s-a constituit un Comitet Central de Acțiune, organism alcătuit din reprezentanți ai celor patru principale partide : P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L., precum și un Birou, ca organ operativ al acestuia, care aveau ca obiectiv alcătuirea unei platforme comune de luptă pentru salvarea țării⁴³.

Un raport al lui Lucrețiu Pătrășcanu, din 19 mai 1944, menționa situația politico-organizatorică în care se afla acțiunea de unire pe o platformă comună de luptă a tuturor forțelor patriotice antihitleriste și, în acest context, legăturile și stadiul discuțiilor cu reprezentanții P.N.L. și P.N.Ț., care continuau să refuze colaborarea cu Gh. Tătărescu, acceptată fără rezerve de comuniști⁴⁴. În aceeași zi, Secretariatul C.C. al P.C.R., luînd în discuție această informare, a aprobat „linia dusă în legătură cu tratativele și acordul încheiat, cît și sarcinile imediate ale Comitetului Național“. Totodată, s-a hotărît ca, în prima sa ședință, Comitetul Național să redacteze un apel către poporul român, în care să fie cuprinse și punctele principale pe baza cărora s-a constituit acest organism : „a). ieșirea imediată din război ; b). ruperea alianței cu Hitler ; c). răsturnarea guvernului Antonescu ; d). formarea unui guvern care să primească condițiile armistițiului și să încheie pacea ; e). alianță cu puterile democratice și lupta comună pentru izgonirea nemților din țară, din Ardealul de Nord, și pentru înfringerea lui Hitler“⁴⁵. Se mai preconiza crearea unui Birou permanent al Comitetului Național, alcătuit din 3 membri (unul dintre ei fiind reprezentantul P.C.R.), susținut de toate organizațiile patriotice.

Discuțiile dintre reprezentanții tuturor partidelor și organizațiilor antihitleriste, referitoare la acceptarea unei platforme unice de luptă și la constituirea unui organism național, au continuat în tot cursul lunii mai și în prima jumătate a lui iunie 1944. În centrul lor s-au aflat ideile, obiectivele și modalitățile de creare a consensului național antihitlerist, formulate de Partidul Comunist Român, care a pus mai presus de orice

⁴² Loc. cit., mapa 347/1944.

⁴³ A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din August 1944*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 454.

⁴⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 350/1944.

⁴⁵ Loc. cit., mapa 351/1944.

interesele fundamentale ale poporului și țării, grav periclitate în acele momente.

După istoricul succes obținut prin făurirea Frontului Unic Muncitoresc, cele două partide muncitorești au depus, în continuare, stăruitoare eforturi pentru crearea unui Front Național Antihitlerist, reușind, la 26 mai 1944, să constituie Coaliția Național-Democratică (alcătuită din P.C.R., P.S.D., Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor, Madosz-ul, Partidul Socialist-Țărănesc, gruparea liberală tătăresciană, Partidul Național-Democrat), în a cărei platformă se regăseau toate obiectivele majore de interes național, formulate de comuniști în discuțiile purtate timp de mai mulți ani și revigorate în primăvara lui 1944. Era un prim pas spre lărgirea, în jurul F.U.M., a coaliției partidelor patriotice antihitleriste ⁴⁶.

Luînd în discuție problema creării Blocului Național Democratic, Secretariatul C.C. al P.C.R. a relevat, în ședința din 6 iunie 1944, necesitatea ca „frontul unic muncitoresc să se prezinte unit în acest bloc, ca clasa muncitoare să fie temelia și forța motrice a acestui organism. Numai astfel se vor putea realiza sarcinile de colaborare dintre noi și cele două partide burheze” ⁴⁷. În cadrul aceleiași ședințe a fost aprobat textul unei Declarații, pe care delegatul partidului comunist urma să o prezinte în cadrul întâlnirii din aceeași zi cu reprezentanții celor trei mari partide politice (Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național Liberal) — document * ce va sta la baza acordului de constituire a Blocului Național Democratic. La întrunirea care a urmat, în aceeași zi, au participat reprezentanții P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și ai altor grupări politice ; au lipsit reprezentanții Partidului Național Liberal. Cei prezenți au acceptat, în principiu, proiectul Declarației, dar au stabilit ca o hotărîre definitivă să se adopte o doua zi, pe 7 iunie, cînd vor fi prezenți și liberalii ⁴⁸.

⁴⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. 13, dosarul nr. 1 417, filele 3—5.

⁴⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 369/1944.

* Textul proiectului Declarației, întocmit în lumina indicațiilor Secretariatului P.C.R., de comuniștii Lucrețiu Pătrășcanu și Damian (nume conspirativ neidentificat), avea următorul conținut :

„Delegații partidelor național-liberal, național-țărănesc, comunist și social-democrat, delegațiile ultimelor două partide fiind împuternicite și reprezentînd și grupările : Partidul Socialist-Țărănesc și Muncitoresc, Frontul Plugarilor și Uniunea Patriotică, întrunindu-se astăzi, 6 iunie 1944, au hotărît următoarele :

1. Se constituie, din toate partidele mai sus numite, un Comitet Național, ca expresie a Frontului Național Patriotic. 2). Scopurile în vederea cărora s-au unit toate partidele și grupările antihitleriste sînt : imediata încheiere a armistițiului, plecînd de la condițiile armistițiului astfel cum au fost comunicate de către guvernul sovietic, de acord cu guvernele englez și al Statelor Unite ; ieșirea imediată din Axă și încadrarea României în alianțele firești : Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite ; alungarea trupelor hitleriste din țară și activa participare a României, alături de aliați, la izgonirea acestor trupe și a trupelor ungurești din Transilvania de Nord ; răsturnarea guvernului Antonescu și alcătuirea unui guvern național din partidele și grupările antihitleriste. 3). Redactarea imediată a unui apel către țară, în numele Comitetului Național, prin care va fi chemată întreaga populație a țării la lupta pentru neîntîrziata realizare a obiectivelor de mai sus.

Partidele și grupările care iau parte la formarea Frontului Național Patriotic își păstrează întreaga independență ideologică, politică și organizatorică, acordul intervenit neprivînd decît punctele programatice de mai sus. 6 iunie 1944” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 369/1944.

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 370/1944.

Contactele și acordurile cu grupările lui Gheorghe Tătărescu, Mihai Ralea, cu alte partide și grupări politice antihitleriste, elaborarea documentelor programatice și de acțiune relevă, o dată în plus, rolul hotărîtor al partidului comunist în stabilirea tacticii și strategiei care au asigurat succesul actului istoric de la 23 August 1944. De altfel, acest rol de excepție reiese și din comunicarea făcută de Lucrețiu Pătrășcanu, la 10 iunie 1944, lui Iuliu Maniu că însuși Mihai Antonescu adresase de trei ori reprezentanților P.C.R., prin intermediul lui Mihai Ralea, invitația dacă n-ar fi dispuși să meargă la Moscova spre a obține o îmbunătățire a condițiilor de armistițiu formulate de U.R.S.S. în numele aliaților. Întrucît președintele P.N.Ț. reproșase comuniștilor aceste contacte, militantul comunist ținea să precizeze : „Invitația nu am refuzat-o, căci ar fi fost cu totul nepolitic s-a facem, dar am cerut o completare a «invitației», în sensul precizării punctului de vedere al guvernului și am pus cîteva condiții, printre care desființarea imediată a lagărelor de concentrare etc. Tratatule, deși începute, nu au dus la nici un rezultat, pentru că nici noi nu intenționăm, nici un moment, să ușurăm situația guvernului actual, sub nici o formă și în nici un chip. Deci la aceasta se reduc legăturile cu Mișu Antonescu...”⁴⁹.

În perioada următoare, dialogul dintre principalele patru partide politice implicate în realizarea Frontului Național Antihitlerist, ca și cel dintre ele și cercurile Palatului regal — în comun sau individual —, a continuat și s-a intensificat considerabil. Aceste eforturi, emanație a înaltei responsabilități a comuniștilor față de soarta poporului român, au fost încununate de succes prin constituirea, la 20 iunie 1944, a Blocului Național Democratic, alcătuit din Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Tărănesc și Partidul Național-Liberal. Declarația lor istorică afirma clar că cele patru partide (cele muncitorești reprezentînd, prin subînțelegere, și alte partide și organizații politice, cu care aveau acorduri), pornind de la situația gravă în care se găsea România, „au hotărît să constituie un BLOC NAȚIONAL DEMOCRATIC, care să activeze pentru salvarea țării” pe baza următoarelor obiective principale : încheierea, fără întîrziere, în baza propunerii făcute de aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite ; ieșirea României din Axă ; alungarea din țară a trupelor hitleristo-horthyste ; alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale ; instaurarea unui regim constituțional democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării ; realizarea păcii, conform cu interesele statului și poporului român etc. În încheiere, Declarația preciza că formațiunile politice care alcătuiesc Blocul Național Democratic „își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele de mai sus fixate”⁵⁰.

Încheierea acordului privind constituirea B.N.D. n-a însemnat încetarea sau diminuarea rolului Frontului Unic Muncitoresc. Dimpotrivă, atît sub aspect propagandistic, cît și practic (organizarea de acțiuni de protest, de sabotaj sau de constituire și înarmare a formațiunilor patriotice de luptă), toate acțiunile au fost întreprinse în cea mai deplină unitate. În spiritul apropierii dintre cele două partide muncitorești în primăvara anului 1944, al acordului de colaborare cu alte partide și organizații muncitorești, la începutul lunii iulie 1944 a fost tipărit și difuzat

⁴⁹ Loc. cit., mapa 373/1944.

⁵⁰ 23 August 1944. Documente, vol. II, p. 307.

un nou manifest al F.U.M., adresat „Către întreaga clasă muncitoare! Către masele largi populare !“, în care erau reluate obiectivele fundamentale aflate în acel moment în fața poporului român și larg reflectate în documentul de constituire al B.N.D.

Unul din ultimele documente importante, elaborate de C.C. al P.C.R. și difuzate înainte de actul istoric de la 23 August 1944, a fost manifestul intitulat : „La luptă cu hotărîre pentru salvarea patriei“.

„PARTIDUL COMUNIST — releva manifestul — a încheiat FRON-
TUL UNIC MUNCITORESC CU PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT. Muncitorimea din România, unită, se află în fruntea luptei de salvare a poporului român ! Toate forțele antihitleriste democratice din România se grupează într-un singur front de luptă, condus de COMITETUL NAȚIONAL DEMOCRATIC, reprezentînd azi blocul celor patru partide : PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL, PARTIDUL NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC, PARTIDUL COMUNIST și cel SOCIAL-DEMOCRAT, care luptă pentru : Scoaterea României din război ! Ruperea cîrdășiei cu Germania hitleristă ! Încheierea unei păci imediate cu Uniunea Sovietică, Anglia și America ! Alungarea nemților din țară !... GUVERN DE SALVARE NAȚIONALĂ“⁵¹. Aceste obiective din partea finală a documentului aveau să se realizeze, punct cu punct, începînd din după amiaza zilei de 23 August 1944, cînd s-a declanșat revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România.

Înfăptuirea acestui act istoric, operă a întregului popor român, a fost posibilă ca urmare a unirii, în Front Unic Muncitoresc, a clasei celei mai înaintate a societății românești, a cărei combativitate revoluționară și spirit de sacrificiu se probaseră, de nenumărate ori, într-un răstimp de aproape un veac de istorie.

După 23 August 1944, Frontul Unic Muncitoresc a devenit liantul coalizării tuturor forțelor revoluționare, democratice și patriotice, participante la procesul ireversibil de transformare radicală a țării, garanția tuturor biruințelor obținute în înfăptuirea năzuințelor dintotdeauna ale poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și pe munca sa, pe propriul său destin.

MANIFESTAȚIILE MUNCITOREȘTI DE LA 1 MAI, PRILEJ DE AFIRMARE A ASPIRAȚIILOR CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA, A SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE, DE LUPĂ PENTRU APĂRAREA PĂCII ÎNTRE POPOARE (1890-1916)

NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN

Ziua muncii a fost sărbătorită, pentru prima dată în România, în 1890. În acest fel, proletariatul din țara noastră a tradus în viață hotărîrea Congresului socialist internațional de la Paris, din iulie 1889, prin care se recomanda ca ziua de 1 Mai să fie considerată, în toate țările, ca zi de luptă și solidaritate muncitorească¹.

Prezența activă a mișcării muncitorești din România la sărbătorirea primului 1 Mai, concretizată prin manifestații bine organizate de către un proletariat pătruns de semnificația revoluționară a acestei zile, a relevat existența în țara noastră a unei clase muncitoare conștientă de menirea sa istorică, a demonstrat că „o altă clasă de oameni cere dreptul la o viață politică și socială și, în sfîrșit, că partidul muncitorilor are temeinice baze și adînci rădăcini împlîntate în inima poporului”². Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „obiectivele politice și lozincile sub semnul cărora s-a desfășurat la noi, an de an, sărbătorirea zilei de 1 Mai au relevat rolul istoric al clasei muncitoare în unirea forțelor înaintate ale societății în lupta pentru libertate, democrație, independență și suveranitate națională, pentru progresul economico-social al patriei”³. Sărbătorirea, în fiecare an, a zilei de 1 Mai a demonstrat că muncitorul român, în lupta sa pentru dezrobire, a știut să se folosească de toate drepturile ce legile țării i le dădeau pentru a cuceri altele mai însemnate, și „de cele de azi și

¹ La propunerea delegatului francez Raymond Lavigne, care venea în întîmpinarea propunerii Federației Americane a Muncii, de a se declara, la 1 Mai 1890, o grevă generală pentru ziua de muncă de 8 ore, s-a adoptat următoarea rezoluție: „Congresul hotărăște să organizeze o mare demonstrație internațională, astfel ca, în aceeași zi (1 Mai), în toate țările și în toate orașele, masele muncitoare să ceară organelor de stat reducerea, prin lege, a zilei de muncă la opt ore și îndeplinirea hotărîrilor Congresului de la Paris” (W. Z. Foster, *Istoria celor trei Internaționale. Mișcările socialiste și comuniste din 1848 și pînă în prezent*, Editura politică, București, 1958, p. 160).

² „Munca”, anul I, nr. 10 din 29 aprilie 1890.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 238—239.

de cele viitoare, pentru a-și îmbunătăți starea pînă la timpul cînd dezrobirea desăvîrșită va fi rodul atîtor silințe și lupte uriașe“⁴.

Gazeta „Munca“, organ al Clubului muncitorilor din Capitală, chiar în primul său număr din 25 februarie 1890 a chemat pe „toți cei ce doresc să izbutească mîntuitoarele idei ale socialismului“, să nu lipsească „de la serbarea acestei zile de înfrățire a muncitorilor“. În articolele sugestiv intitulate : *Unirea proletarilor*, *Emanciparea proletariatului*, *Sărbătoarea muncii*, s-a prezentat, pe larg, semnificația sărbătoririi zilei de 1 Mai, care consta în aceea că „poporul muncitor, din toate colțurile pămîntului, s-a hotărît să dovedească simțirea de frăție și solidaritate care-l leagă și să facă, împreună, un șir de cereri, dintre care cea mai însemnată e împuținarea ceasurilor de muncă pînă la opt pe zi“⁵. Socialiștii români erau conștienți că luptînd pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă ale muncitorilor, luptau, în același timp, și pentru emanciparea acestora, deoarece, „muncind în condiții mai igienice, muncitorii se vor gîdi la emanciparea lor desăvîrșită“ ; se preconiza „a cere alte îmbunătățiri pînă ne vom apropia de dezrobire, pînă vom deveni stăpîni pe munca noastră întreagă“⁶.

Pentru a se da un caracter „pașnic și liniștit“ Zilei muncii s-a hotărît ca această sărbătorire să se facă în prima duminică după 1 Mai. Această hotărîre era determinată de dorința socialiștilor de a demonstra că „Întîi Mai nu însemnează nici grevă, nici revoluție ! Întîi Mai însemnează măsurarea, pe cale pașnică și legiuită, a două puteri : poporul și bogății, munca și capitalul. Întîi Mai însemnează arătarea hotărîta a muncitorilor că ei vor să se împuțineze ceasurile de muncă la 8 pe zi“⁷.

Peste 5 000 de oameni din București au răspuns la apelul Comitetului Executiv al Clubului muncitorilor din Capitală și, în ziua de 22 aprilie / 4 mai, încolonați, cu drapele roșii și pancarte pe care era scris : „Ajung 8 ore de lucru pe zi“, intonînd „Deșteaptă-te române !“, „Internaționala“ și alte cîntece revoluționare, au străbătut străzile Bucureștiului, de la sediul Clubului, ce se afla pe strada Academiei, pînă la grădina „Trocadero“ de pe Dealul Filaretului, unde a fost organizată o mare întrunire publică. Conducători ai mișcării muncitorești, între care Ioan Nădejde, Constantin Mille și Alexandru Ionescu, au vorbit despre însemnătatea sărbătoririi zilei de 1 Mai. Această întrunire a fost urmată de o serbare, ce s-a bucurat de o largă participare⁸. Întruniri și demonstrații cu prilejul zilei de 1 Mai au avut loc și în alte orașe importante, atît în vechea Românie, cît și în teritoriile aflate sub dominație străină, această zi prilejuind desfășurarea primei acțiuni politice de acest gen în multe orașe și dovedind claselor stăpînitoare că muncitorimea este „o adevărată și neînvinsă putere“⁹. Sărbătorirea primului 1 Mai a evidențiat și puternicul sentiment de solidaritate internațională care anima clasa noastră muncitoare, arătînd că „lucrătorul român se simte frate cu lucrătorii din toate celelalte părți ale lumii, că în el, ca și în dînșii, bate o inimă caldă și se

⁴ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 096 din 12 martie 1898.

⁵ „Munca“, anul I, nr. 9 din 22 aprilie 1890.

⁶ „Munca“, anul I, nr. 21 din 15 iulie 1890.

⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 648.

⁸ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România*, București, 1970, p. 20.

⁹ „Munca“, anul I, nr. 10 din 29 aprilie 1890.

zbate un suflet arzător pentru aducerea pe pământ a dreptății și a frăției”¹⁰.

Ridicarea muncitorimii a produs o vie impresie în rîndurile opiniei publice progresiste din țara noastră. În presa grupărilor democrat-republicane și radicale — „Lupta“, „Adevărul“, „Românul“, „Telegraful român“ — s-a scris favorabil despre manifestările proletare. Chiar și organe politice burghete, ca „L'Independance Roumaine“, „Voința națională“, „România“, „Liberté Roumaine“ ș.a., au fost nevoite să recunoască caracterul proletar de masă al acestei manifestații¹¹.

În anii următori organizațiile socialiste din România au legat tot mai mult sărbătorirea zilei de 1 Mai de activitatea desfășurată pentru centralizarea organizațiilor politice, de lupta pentru legiferarea zilei de muncă de opt ore, pentru obținerea votului universal și a repausului duminical. „Ziua de 1 Mai, aleasă de Congresul socialist ținut la Paris ca să fie ziua manifestării internaționale a muncitorilor pentru drepturile lor — scria gazeta „Munca“ —, [trebuie] să găsească pe muncitorii români numeroși, organizați, conștienți și hotărâți”¹².

Cu prilejul zilei de 1 Mai 1891, Clubul muncitorilor din București a chemat la această sărbătoare, pentru prima dată, toate clasele și păturile exploatate: „Aduceți la sărbătoarea muncii, alături de bluzele noastre albastre, alături de pălăriile înalte, sumanul rupt al proletariatului de la cîmp, al țaranului român”¹³. Cînd cei peste 12 000 de participanți s-au pus în mișcare au oferit imaginea „unui convoi interminabil“, care „avea o înfățișare grandioasă“. Manifestanții, „înțelegînd că e ziua de serbare a deșteptării muncitorilor“, au defilat pe străzile Capitalei, în frunte cu drapelul roșu al Clubului muncitorilor, îndreptîndu-se de la grădina Cișmigiului spre Filaret, unde a avut loc serbarea propriu-zisă. Anton Bacalbașa, Constantin Mille și Alexandru Ionescu au vorbit despre însemnătatea Zilei muncii, insistînd asupra necesității consolidării organizațiilor politice ale clasei muncitoare. „Trebuie să ne pătrundem de adevărul că muncitorii sînt o forță — spunea C. Mille — și numai organizîndu-ne, manifestîndu-ne, vom impune burghezilor cererile noastre, pînă vom ajunge stăpîni”¹⁴. Sărbătorirea zilei de 1 Mai a avut loc, în acel an, și în orașele Iași, Galați, Ploiești, Arad, Brașov, Cluj, Timișoara ș.a.

Aceeași amploare a cunoscut manifestația de 1 Mai și în anul 1892. Cluburile muncitorești din București, Botoșani, Galați, Arad, Brașov, Craiova, Făgăraș, Ploiești și Timișoara au lansat manifeste pentru scurtarea zilei de muncă, pentru afirmarea idealurilor maselor muncitoare. Ca urmare, în numeroase centre, la manifestație au luat parte mulți muncitori de toate categoriile, funcționari particulari, țărani și intelectuali, animînd întreaga viață politică din localitățile respective¹⁵. Consecvenți principiului solidarității internaționale proletare, socialiștii români au prezentat în presă relatări despre sărbătorirea zilei de 1 Mai 1892 în diverse țări. Totodată, ei au salutat, cu ocazia acestei sărbători, organizațiile munci-

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 412—413.

¹² „Munca“, anul I, nr. 48 din 20 ianuarie 1891.

¹³ „Munca“, anul II, nr. 9 din 21 aprilie 1891.

¹⁴ „Munca“, anul II, nr. 10 din 28 aprilie 1891.

¹⁵ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, p. 414.

torilor din Germania, Franța, Spania, Belgia, Anglia. „Partidul muncitorilor din România — se scria în salutul adresat acestor organizații —, însuflețit de aceeași speranță și de aceeași voință ca și proletariatul de pretutindeni, celebrînd ziua de 1 Mai, vă întinde o mînă prietenească și, ca un ecou îndepărtat, vă răspunde din colțul său de pămînt : «Trăiască clasa muncitorilor»“¹⁶.

Succesele obținute pe linia organizării politice și profesionale a muncitorilor din România, maturizarea politică și ideologică a acestora au impus convocarea unui congres socialist, cu menirea de a centraliza organizațiile socialiste la nivelul întregii țări. Analizînd învățămintele ce au reieșit în urma manifestației de la 1 Mai 1892, gazeta „Munca“ aprecia că „trebuie a ne pune pe muncă pentru a organiza clasa muncitoare, a face din ea o adevărată putere disciplinată și gata de luptă“ ; se atrăgea atenția „tuturor grupurilor, tuturor comitetelor executive și tuturor gazetelor socialiste din țară să se ocupe grabnic și foarte serios de organizația partidului și să hotărască ziua și locul unde va trebui să ne adunăm, să ne federăm, să ne dăm o linie de purtare bine hotărîtă... Să ne organizăm cît mai bine s-o putea“¹⁷.

Făurirea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România la Congresul socialist din 31 martie—3 aprilie 1893 a avut un larg ecou în rîndurile clasei muncitoare și ale celorlalte păтури exploatate din țara noastră, care vedeau în acest partid un conducător în lupta împotriva exploatării capitaliste, pentru o viață mai bună¹⁸. Multe din obiectivele imediate ce figurau în programul partidului le vom găsi prezente în cadrul manifestației de 1 Mai 1893, ea însăși avînd rolul de a-i face pe muncitori „conștienți de puterea și misiunea lor istorică, a-i pregăti pentru ziua de mîine și a-i face tot atît de buni și devotați soldați ai partidului“¹⁹.

Ca atare, în 1893, sărbătorirea zilei de 1 Mai a avut loc atît în Capitală cît și în multe orașe din țară. La serbarea din București au fost invitați să participe delegații ale organizațiilor muncitorești dintr-o serie de localități, între care Galați, Ploiești, Roman, Botoșani etc. Duminică, 18/30 aprilie, aproximativ 5 000 de muncitori au pornit de la Cișmigiul spre grădina „Băicoianu“, unde a avut loc serbarea, parcurgînd străzile Capitalei cu drapelul roșu al partidului și cu lozinci ce înscrisau revendicările lor imediate. La serbarea de la grădina „Băicoianu“ au participat aproximativ 10 000 de oameni, care au aniversat ziua solidarității muncitorilor din toate țările. Vorbitorii au subliniat semnificația primei aniversări a zilei de 1 Mai după crearea P.S.D.M.R., arătînd că „Sărbătorirea de azi — așa cum spunea Alexandru Ionescu — e dovada cea mai vie că rîndurile Partidului Social-Democrat se măresc din ce în ce mai mult. Muncitorimea din întreaga țară a început să înțeleagă că scăparea ei e numai în întărirea partidului muncitor, singurul partid menit a lupta pentru dezrobirea claselor apăsate și jefuite“²⁰. Această serbare a dovedit, releva, la rîndul său, militantul socialist Anton Bacalbașa, că, „la chemarea noastră, răspund mii de oameni convinși, mii de luptători pen-

¹⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, p. 767—768.

¹⁷ „Munca“, anul III, nr. 11 din 3 mai 1892.

¹⁸ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, p. 56.

¹⁹ „Munca“, anul IV, nr. 8 din 18 aprilie 1893.

²⁰ „Munca“, anul IV, nr. 9 din 25 aprilie 1893.

tru ideile ce ne sînt scumpe tuturor“²¹. Ziarul „Adevărul“, relatînd desfășurarea demonstrației, releva faptul că muncitorii au scandat cu entuziasm : „Trăiască partidul muncitorilor!“²².

Sărbătorind ziua de 1 Mai, P.S.D.M.R. a exprimat, pe lîngă hotărîrea de luptă a clasei noastre muncitoare împotriva exploatării capitaliste, pentru revendicări economice și libertăți democratice, atașamentul său la principiul solidarității internaționale, principiu clar exprimat în însuși programul partidului. În ziua de 1 Mai, scria presa socialistă, își dau mîna muncitorii de diverse naționalități, afirmînd astfel că ei „sînt strîns legați prin interesele de clasă, că dinșii, în loc de a se vrăjmăși, se înrolează cu toții, sub un singur drapel, drapelul proletar, luptînd contra unicului și comunului dușman, care nu este altul decît capitalul sub forma lui de astăzi“²³. Socialiștii vedeau importanța sărbătoririi zilei de 1 Mai nu numai pentru că era o cale de luptă în vederea înlăturării vechii societăți, ci era, cum aprecia C. Dobrogeanu-Gherea, „deja începutul realizării societății socialiste în partea ei importantă : frăția și solidaritatea tuturor oamenilor în afară de rasă, nație și religie“²⁴.

În anii 1890—1893, Întîi Mai a fost aniversat, în general, în duminica imediat următoare acestei zile. Pentru a conferi Zilei muncii o semnificație deosebită, Congresul socialist internațional de la Zürich, din august, 1893, a precizat că „democrația socialistă a fiecărei țări trebuie să facă tot ce va fi cu putință pentru încetarea lucrului în această zi și să încurajeze toate încercările făcute în acest sens de deosebitele organizațiuni locale“²⁵. Solidari cu această hotărîre, socialiștii români au stabilit să organizeze această sărbătoare „chiar la 1 Mai (stil nou — *n.n.*), fie chiar că data aceasta ar cădea într-o zi de lucru. Atunci, în adevăr, manifestația ar însemna o zi internațională de serbare, o zi în care muncitorii de pe suprafața pămîntului părăsesc atelierele și se adună ca să se numere, ca să arate care le e puterea“²⁶.

Ca atare, în anul 1894, sărbătorirea Zilei muncii a avut loc chiar în ziua de 1 mai (19 aprilie st. v.), deși era zi de lucru. Era momentul cînd, la București, se pregătea deschiderea lucrărilor Congresul al II-lea al P.S.D.M.R. Manifestul adresat de Consiliul General al P.S.D.M.R. cu ocazia zilei de 1 Mai, tipărit în 30 000 de exemplare, a chemat pe muncitori să participe la această sărbătoare muncitorească, „care, din an în an, va deveni tot mai strălucitoare, care azi e o zi de sărbătoare, dar și de luptă, mîine va fi o zi de sărbătoare, dar și de biruință, și astfel, această zi mărească va străluci în veacuri“²⁷. P.S.D.M.R. recomanda muncitorilor „să meargă fiecare, din casă în casă, din muncitor în muncitor și să limpezească fiecăruia însemnătatea sărbătoririi zilei de 1 Mai, arătînd tuturor că această manifestațiune e o protestare pașnică, dar, în același timp, cea mai vie protestare a clasei asuprite împotriva asupritorilor de toate

²¹ *Ibid.*

²² „Adevărul“, anul VI, nr. 1 451 din 21 aprilie 1893.

²³ „Munca“, anul III, nr. 50 din 31 ianuarie 1893.

²⁴ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 3, Editura politică, București, 1977, p. 258.

²⁵ „Munca“, anul IV, nr. 30 din 12 septembrie 1893.

²⁶ „Munca“, anul V, nr. 9 din 24 aprilie 1894.

²⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 205.

neamurile“²⁸. Apelul partidului clasei muncitoare a avut un larg ecou, aproximativ 10 000 de oameni din Capitală fiind prezenți la manifestația de 1 Mai. Sărbătorirea Zilei muncii a avut loc și în alte orașe din țară.

Deși în Transilvania autoritățile austro-ungare au luat măsuri severe pentru a împiedica sărbătorirea zilei de 1 Mai, muncitorii au reușit să organizeze demonstrații și adunări festive în multe localități. Astfel, la Timișoara, a avut loc o mare festivitate populară, la care au participat peste 30 000 de persoane, iar în multe întreprinderi din oraș muncitorii au încetat lucrul. Măsurile represive luate, în unele orașe, de autorități împotriva celor care manifestaseră la 1 Mai au determinat Congresul al II-lea al P.S.D.M.R., din aprilie 1894, să adopte o rezoluție care prevedea „ca manifestarea de 1 Mai, atunci când va cădea în zi de lucru, să se facă în aceeași seară prin întruniri publice, iar serbarea acestei zile în prima duminică care-i urmează“²⁹.

Amploarea pe care o căpăta serbarea Zilei muncii în cadrul acțiunilor partidului clasei muncitoare, numărul tot mai mare al celor care răspundeau la chemările socialiste au determinat clasele conducătoare, ca, în 1895, să interzică manifestația de 1 Mai, admitând numai serbările cîmpenești. În unele orașe, ca Brăila și Galați, s-au făcut chiar arestări în rîndul muncitorilor care frecventau întrunirile cluburilor social-democrate, iar patronilor de întreprinderi li s-a cerut să nu plătească salariile pentru a-i împiedica astfel pe lucrători să participe la serbările organizate.

În pofida acestor măsuri represive luate de guvernanți, în ziua de 1 Mai 1895 peste 5 000 de muncitori din București au venit în grupuri la grădina „Băicoianu“ pentru a sărbători Ziua muncii, ei afirmîndu-și, și de această dată, „dragostea pentru partidul muncitor și nestrămutata dorință pentru căpătarea reformelor înscrise în programul social-democrat din întreaga lume“³⁰. Mai mult, Consiliul General al P.S.D.M.R. a organizat, în ziua de 23 aprilie 1895, în sala „Dacia“, o mare întrunire de protestare „față de vădita călcare a Constituției, prin oprirea de către guvern a manifestației de 1 Mai, față de un întreg sistem de persecuțiuni și fără de legi, inaugurat în scop de a zdrobi libertatea organizării politice și economice a muncitorimii“³¹. Întîi Mai 1895 a fost sărbătorit și în alte centre importante ale țării. La Galați, Brăila, Craiova, Iași și Ploiești au avut loc mari întruniri, în cadrul cărora fruntașii socialiști, prin cuvîntul lor, au protestat față de măsurile arbitrar luate de guvern. Întruniri asemănătoare au avut loc la Cluj, Arad, Timișoara și Brașov³².

În anii 1896 și 1897, sărbătorirea Zilei muncii a luat o mare amploare. Chiar în ziua de 1 Mai 1896 a avut loc o adunare festivă la sediul Clubului muncitorilor din București, împodobit cu drapelele societăților de muncitori care participau, precum și cu pancarte pe care erau înscrise revendicările lor; cu acest prilej, Ioan Nădejde și Alexandru Ionescu au vorbit celor prezenți despre însemnătatea lui 1 Mai. În prima duminică ce a urmat (20 aprilie st. v.), aproape 10 000 de muncitori din Capitală au participat la o amplă manifestație, încheiată cu serbarea cîmpenească desfășurată la grădina „Trocadero“. Așa cum relatea ziarul „Lumea nouă“,

²⁸ „Munca“, anul V, nr. 7 din 10 aprilie 1894.

²⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 237.

³⁰ „Lumea nouă“, anul I, nr. 154 din 18 aprilie 1895.

³¹ „Lumea nouă“, anul I, nr. 158 din 22 aprilie 1895.

³² „Lumea nouă“, anul I, nr. 156 din 20 aprilie 1895; Augustin Deac, *Mișcarea muncitorească din Transilvania. 1890—1895*, Editura științifică, București, 1962, p. 271—273.

„rar Capitala a avut prilejul să vadă o mai grandioasă, mai liniștită și mai demnă manifestațiune ca cea de ieri. Capitala a răsunat ieri de cîntecele de luptă și de dezrobire ale proletariatului nostru“³³. Manifestații similare au avut loc la Galați, Brăila, Ploiești, Iași, Tulcea, Craiova, Turnu Severin, Birlad.

1 Mai 1897 a coincis cu desfășurarea lucrărilor Congresului al IV-lea al P.S.D.M.R., ceea ce a făcut ca această sărbătoare să se bucure de o largă participare. „Muncitori de toate meseriile, muncitoare, funcționari, studenți, într-un cuvînt tot ce muncește cu brațele și cu mintea — scria „Lumea nouă“ la 22 aprilie 1897 — s-au strîns ieri, la apelul Partidului socialist, în jurul drapelului roșu și, în sunetul imnurilor socialiste, au dovedit, mai puternic ca oricînd, vigoarea și strălucitul viitor al social-democrației române“.

În Transilvania, interzicerea manifestației de către autoritățile austro-ungare a dat loc la ciocniri violente în mai multe localități între coloanele de muncitori și jandarmerie. La Brașov, Anina, Arad, muncitorii au organizat serbări cîmpenești³⁴.

În anul următor, 1898, ziua de 1 Mai a fost sărbătorită atît în Capitală, cît și într-o serie de orașe din țară, între care Galați, Tulcea, Zimnicea. În București, mii de muncitori au pornit de la Cișmigiu spre Șoseaua Kiseleff, unde a avut loc serbarea. „Cei douăzeci de mii de manifestanți — scria „Lumea nouă“ — au convins, sînt sigur, pe toți prietenii noștri sinceri că mișcarea social-democrată din Capitală este în plină propășire, cît despre provincie, știm cu toții că mereu se înființează cluburi noi“³⁵.

Semnificația lui Întîi Mai a crescut, an de an, căpătînd un conținut tot mai complex. Astfel, serbarea muncii a dat expresie sintetică, în fiecare moment, sarcinilor de acțiune imediată ale mișcării noastre muncitorești, ea punînd, totodată, în lumină, prin organizarea și desfășurarea manifestațiilor din diferite centre ale țării, prin natura revendicărilor formulate cu această ocazie, înseși progresele înregistrate în dezvoltarea mișcării revoluționare. Pornită, la început, ca o acțiune pentru obținerea zilei de muncă de 8 ore, apoi a votului universal, această importantă manifestare muncitorească va căpăta, treptat, un caracter politic tot mai pronunțat, pînă la exprimarea dezideratului fundamental al clasei muncitoare și al partidului ei revoluționar, înlocuirea orînduirii capitaliste cu orînduirea socialistă.

În acest context, manifestațiile de 1 Mai din anii care au marcat sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au avut, ca obiectiv central, afirmarea viabilității și continuității mișcării muncitorești, acțiunile, prin desfășurarea lor deschisă, dînd o dezmințire puternică, și pe această cale, acelor care susțineau că în România condițiile nu erau propice existenței partidului proletar.

Deși în condiții mai vitrege, datorită acțiunilor represive ale guvernărilor împotriva organizațiilor muncitorești și a cluburilor socialiste de la sate, pregătirile pentru 1 Mai 1899 au purtat amprenta eforturilor de unire a tuturor forțelor partidului. Apelul lansat, cu acest prilej, de Comitetul Executiv al Clubului muncitorilor din București remarca :

³³ „Lumea nouă“, anul II, nr. 502 din 23 aprilie 1896.

³⁴ Olimpiu Maticescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 48.

³⁵ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 128 din 22 aprilie 1898.

„sărbătoarea de 1 Mai a proletariatului capătă pentru noi, anul acesta, o nouă și strălucită însemnătate“, lansînd chemarea ca muncitorimea să se manifeste cu putere, „cu demnitate, dînd țării întregi dovada că, pe cîtă vreme va exista o muncitorime conștientă, partidul muncitorilor nu poate fi distrus“³⁶. La rîndul său, organul socialist central, „Lumea nouă“, lansa apelul la unire : „Voi, muncitori, astăzi, cînd sărbătoriți ziua proletariatului internațional, ziua înfrățirii întregii omeniri, luați hotărîrea de a fi solidari și de a face mai puternic decît oricînd partidul vostru“³⁷. Muncitorii au găsit forța necesară pentru a răspunde la aceste chemări. În coloanele muncitorilor prezenți la manifestația din Capitală fluturau steagurile a 15 societăți muncitorești, pancarte cu inscripția „Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România“ și cu principalele revendicări ale muncitorilor.

Un an mai tîrziu, în 1900, Clubul muncitorilor din București a chemat pe muncitori să participe la manifestația de 1 Mai pentru a dovedi claselor stăpînitoare că „oricît ar prigoni și închide luptătorii pentru dreptate, mișcarea muncitoare nu pierе, ci, din ce în ce, devine mai puternică, mai neînvinsă“³⁸. După o impunătoare manifestație, care s-a desfășurat pe străzile Capitalei, a avut loc o serbare cîmpenească, la care au luat cuvîntul V. Anagnoste, I.C. Frimu, Al. Ionescu ș.a. „Numărul mare al lucrătorilor care au luat parte și au condus această manifestație — scria „Lumea nouă“ — ne arată cum conștiința socialistă a pătruns într-un mare număr de lucrători din București“³⁹.

Ca și la București, ziua de 1 Mai a fost sărbătorită și în alte centre ale țării, precum Ploiești, Craiova, Brăila, Iași etc. La Galați, după ce s-au reunit la sediul Clubului lor, muncitorii s-au îndreptat, apoi, avînd în frunte stindardele purtate de luptători ai războiului de independență, spre grădina „Paradisul“, unde a avut loc serbarea cîmpenească⁴⁰. De asemenea, Ziua muncii a fost sărbătorită în centrele transilvănene, ca și în unele localități rurale, îndeosebi acolo unde, în pofida măsurilor întreprinse de autorități, ființau cluburi socialiste⁴¹. Însăși prezența muncitorilor la această sărbătoare arăta hotărîrea lor de a continua lupta împotriva exploatării, pentru unirea forțelor celor asupriți. Se demonstra, astfel, că părăsirea rîndurilor partidului clasei muncitoare de către intelectualii democrați nu provocase o ruptură în drumul ascendent al luptei și acțiunii clasei muncitoare, ci, cu toate perturbările produse, mișcarea socialistă a reușit să mențină o linie de continuitate.

În perioada următoare, prin întrunirile, demonstrațiile de stradă, manifestațiile publice organizate în multe centre muncitorești, 1 Mai s-a constituit într-o zi de luptă, de afirmare a forței partidului proletar, sub lozincile căruia au fost încorporate obiectivele muncitorimii, vizînd o legislație a muncii (opt ore de muncă, contractul colectiv de muncă, minimum de salariu, recunoașterea sindicatelor ca persoane juridice, democratizarea largă a structurilor politice ale societății românești (prin adoptarea votului universal, anularea legilor excepționale etc.) Cu prilejul campaniilor politice de Întîii Mai au fost lansate și lozinci anume în fiecare an,

³⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 674.

³⁷ „Lumea nouă“, anul V, nr. 22 din 19 aprilie 1899.

³⁸ „Lumea nouă“, anul VI, nr. 40 din 16 aprilie 1900.

³⁹ „Lumea nouă“, anul VI, nr. 42 din 30 aprilie 1900.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ „Lumea nouă“, anul VI, nr. 44 din 14 mai 1900.

derivînd din cerințele nemijlocite ale activității revoluționare. Întruniri și demonstrații a mii de oameni s-au desfășurat pe întreg cuprinsul pămîntului românesc, sărbătoarea muncii căpătînd un aspect de acțiune la scară națională.

Astfel, ziua de 1 Mai 1901 a fost marcată la București, ca și în principalele orașe ale țării, prin întruniri în cadrul cluburilor muncitorilor, la care au luat parte membrii societăților și asociațiilor profesionale. Mari manifestații au avut loc la Cluj, Brașov, Timișoara, Reșița, Anina ⁴².

Chiar în ziua de 1 Mai 1901, la Cluj a apărut ziarul „Erdélyi Munkáslap“ („Gazeta muncitorească“), care, în articolul de fond al primului număr, arăta că Întîi Mai „este ziua speranței“, a luptei „pentru drepturile noastre jefuite, pentru cuceririle culturii, pentru trai omenesc, pentru lichidarea domniei de clasă, speranța [care] aduce spre noi cîntecul viitorului“. Noi, socialiștii, se sublinia în continuare, „care ne aliniem în front de luptă asemenea verigilor unui lanț, în această zi ne amintim de revendicările noastre și ne îndemnăm la luptă“ ⁴³.

Începînd cu anul 1902, printre cererile muncitorimii privind acordarea unor revendicări imediate, pentru îmbunătățirea condițiilor lor de viață, s-a înscris și lupta împotriva corporațiilor, asociații prevăzute a se constitui, potrivit Legii meseriilor, și care aveau menirea de a abate proletariatul de la formarea organizațiilor sale proprii, de clasă. Iată de ce, în numărul festiv al gazetei „România muncitoare“, dedicat zilei de 1 Mai 1902, se sublinia că, în această zi, „muncitorimea își reîmprospătează, își întărește legăturile de sprijin și înfrățire, își afirmă tendințele de emancipare, își sărbătorește viitoarea sigură izbîndă a luptei ce se dă“ ⁴⁴. La rîndul său, „Revista ideei“ a publicat materiale descriind modul cum au fost pregătite și s-au desfășurat dezbaterile Congresului socialist internațional din 1889, unde s-a hotărît ca zilei de 1 Mai să i se acorde „o întindere universală“ ⁴⁵.

În teritoriile românești, cوتropite, Ziua muncii a fost sărbătorită, an de an, sub semnul solidarității proletare, împotriva asupririi sociale și naționale. Ridicîndu-se împotriva oprimării românilor aflați sub stăpînirea Imperiului austro-ungar, organul socialist „Votul poporului“, ce apărea la Timișoara, scria la 2 mai 1903 : „Noi sîntem convinși că pretențiunile noastre sînt cu dreptate“, motiv pentru care, „cu tot sufletul nostru intrăm la luptă pentru ele și, cu mare bucurie, dar mai înalt entuziasm festivim 1 Mai“ ⁴⁶ ; la rîndul său, gazeta „Voința poporului“ chema la acțiune muncitorimea română transilvăneană : „În ziua de Prima Mai, țineți sărbătoarea. Ziua aceasta să fie zi de bucurie că a pătruns lumina și între români... Vă dorim din inimă ca să ajungem un «Prima Mai» cînd vom putea striga cu bucurie : *Sîntem liberi, egali și frați*“ ⁴⁷.

Încă de la începutul lunii aprilie 1904, conducerea Cercului socialist „România muncitoare“ din București, care juca rolul de for coordo-

⁴² I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania, 1901—1921*, Editura politică, București, 1976, p. 72.

⁴³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), Editura politică, București, 1966, p. 132.

⁴⁴ „România muncitoare“, anul I, nr. 16 din 21 aprilie 1902.

⁴⁵ „Revista ideei“, nr. 17, mai 1902, p. 100.

⁴⁶ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), p. 510.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 483.

nator al tuturor cercurilor socialiste denumite generic „România muncitoare“, a stabilit modalitățile de sărbătorire a Zilei muncii. S-a hotărât ca, în Capitală, să aibă loc o întrunire, desfășurată în Grădina „Societății de dare de semn“ (Schiesstadt), la care au luat cuvântul V. Anagnoste, I. C. Frimu ș.a., pentru a releva semnificația zilei de 1 Mai⁴⁸. De asemenea, a fost editată gazeta festivă, intitulată „1 Mai“ (apărută la 18 aprilie 1904), în paginile căreia s-a abordat, pe larg, semnificația acestei zile pentru muncitorimea română. Ea trebuia să fie un prilej de a întări organizațiile socialiste, de a manifesta „unitatea în concepții, unitatea de principii, unitatea în țelul urmărit“. Ziua aceasta, se scria într-un alt articol, reprezintă „simbolul revoltei care cuprinde toată clasa muncitoare contra unei stări de lucruri care o apasă și o ucide“ și care „se formează în batalioane de răzvrățiți pentru a cuceri viitorul“⁴⁹. Aceeași încredere nestrămutată în viitorul luminos al muncitorimii o afirma și publicația „Independența tipografică“, atunci când, la 15 aprilie 1904, scria : „Și parcă văd, ca mâine, cum stindardul roșu al libertății va filfia mîndru și victorios, vestind îndeplinirea visului de aur pe care, de veacuri, îl așteaptă cei dezmoșteniți“.

La 1 Mai 1904 au manifestat și muncitorii din Brașov, Cluj, Timișoara, Arad, Sibiu etc., răspunzînd chemării lansate de ziarul socialist „Adevărul“ („Glasul poporului“) : „În Prima Mai nime să nu lucre. În această zi ținem adunări, conferințe, serbări și petreceri, toate în numele social-democrației“⁵⁰. La Cîlnic, în Banat, minerii au inițiat o amplă demonstrație, purtînd în fruntea coloanei steagul roșu, pe care autoritățile austro-ungare l-au confiscat. Manifestanții au scos, în locul acestuia, tricolorul românesc, dar jandarmii l-au confiscat și pe acesta. Îndrjiți, minerii au cerut restituirea stindardelor lor, pe care, la refuzul primarului de a le da, și le-au luat singuri. Au intervenit, însă, din nou, jandarmii, care au deschis focul, rănind grav mai mulți muncitori⁵¹.

Acest spirit de efervescență revoluționară a marcat Ziua muncii și în anii ce au urmat. Astfel, 1 Mai 1905 a fost serbat în Capitală printr-o întrunire publică organizată de Cercul socialist „România muncitoare“ în sala „Băile Eforiei“. Rezoluția adoptată, remarcînd faptul că „orice luptă pentru emanciparea clasei muncitoare e stînjinită de lipsa drepturilor politice“, declara, „ca o necesitate primordială, lupta pentru cucerirea acestor drepturi și, în primul rînd, pentru cucerirea votului universal, egal, direct și secret pentru toți locuitorii țării“ ; de asemenea, cei prezenți și-au exprimat solidaritatea cu lupta eroică a proletariatului rus⁵². Pentru aceleași revendicări economice și politice au manifestat și muncitorii din Craiova, Buzău, Constanța, Pașcani, Sibiu, Cluj, Arad, Timișoara, Brașov, Turda, Lugoj⁵³.

Concepută ca o amplă manifestație a muncitorimii pentru dobîndirea zilei de lucru de opt ore, 1 Mai 1906 a prilejuit desfășurarea unor întruniri atît la București, cît și la Constanța, Turnu Severin, Iași, Pașcani, Moinești, Galați, Brăila, Craiova, precum și în teritoriile de peste

⁴⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, Editura politică, București, 1975, p. 179.

⁴⁹ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), p. 655—656.

⁵⁰ „Adevărul“ („Glasul poporului“), anul II, nr. 14 din 10 aprilie 1904.

⁵¹ I. Cicală, *op. cit.*, p. 96.

⁵² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, p. 256.

⁵³ „România muncitoare“, anul I, nr. 8 din 24 aprilie 1905.

Carpați. În manifestul lansat de Cercul socialist „România muncitoare” cu această ocazie se chema la accelerarea procesului de întărire organizatorică proletară a mișcării revoluționare, condiție necesară în vederea desfășurării, cu succes, a luptei pentru impunerea revendicărilor muncitorești. „Dar, ca să ajungem aici, tovarăși — glăsuia manifestul —, ne trebuie unire, căci această mare îmbunătățire a zilei de 8 ore nu ni se va da de bună voie, de pomană de către stăpînii noștri, ci va trebui s-o smulgem noi de la ei, prin luptă. Și lupta, înțelegeți bine, nu poate fi dată decît de o armată bine pregătită, unită și hotărîtă”⁵⁴. La întrunirea din București, unde au participat peste 3 000 de persoane, sala Cercului „România muncitoare” a devenit neîncăpătoare. Cei care au luat cuvîntul au subliniat nu numai importanța istorică a Zilei muncii, ci și necesitatea intensificării luptei politice a proletariatului din țara noastră „pentru a asigura dezvoltarea României independente”⁵⁵. În moțiunea adoptată, muncitorimea și-a exprimat hotărîrea „de a lupta pentru organizarea ei, pentru revendicarea zilei de lucru de 8 ore și a tuturor drepturilor sale nesocotite și pentru impunerea, prin această organizare, a votului universal și a legislației muncii în sens muncitoresc”⁵⁶.

O semnificație deosebită pentru organizarea sărbătoarei muncii în țara noastră au avut lucrările Conferinței mișcării muncitorești din 13—15 august 1906, în cadrul căroră s-au pus în discuție și s-au hotărît modalitățile cele mai adecvate, menite să faciliteze inițierea unor acțiuni cît mai temeinice în vederea obținerii revendicărilor politice și economice ale proletariatului din România. Rezoluția adoptată preciza că, „Este de datoria tuturor sindicatelor, ca și a organizațiilor politice, de a serba ziua de 1 Mai la însăși această dată, pe cît posibil, prin încetarea lucrului în totul ori în parte, sau în sărbătoarea cea mai apropiată, după cum impun împrejurările, și de a da acestei serbări o cît mai mare întindere potrivită cu necesitățile din fiecare localitate, precedînd-o de o întinsă propagandă, mai cu seamă în ziua sau sărbătoarea care precede imediat ziua de 1 Mai”. Muncitorimea era chemată să acționeze unită pentru opt ore de muncă, vot universal etc., „revendicări la a căror cucerire trebuie să tindă și proletariatul din România, spre a ajunge la definitiva emancipare a sa”⁵⁷.

Începînd din anul 1907, clasa noastră muncitoare își exprimă la Întîi Mai, cu o deosebită vigoare, sentimentele de solidaritate cu masele țărănimii. La 1 Mai 1907, deci la scurt timp după marea ridicare la luptă a țărănimii române, clasa muncitoare considera ca o „înalță și sfîntă datorie de a-și manifesta simpatia ei adîncă față de țărănimia obijduită, căreia îi trimite și îi urează victorie în lupta pentru ridicarea ei”⁵⁸.

Sub conducerea nemijlocită a Uniunii Socialiste din România, care centraliza, pe baze programatice și statutare unice, toate cercurile socialiste, manifestațiile de 1 Mai au crescut în amploare, cuprinzînd un număr tot mai mare de participanți. Îngrijorate, autoritățile au mobilizat la 1 Mai 1908 importante forțe de poliție și armată, postate în diferite puncte din București, gata să intervină în cazul cînd demonstrația ar fi depășit „limitele legale”. „Tot centrul Capitalei — relatea „România mun-

⁵⁴ „România muncitoare”, anul II, nr. 7 din 16—23 aprilie 1906.

⁵⁵ „România muncitoare”, anul II, nr. 8 din 23—30 aprilie 1906.

⁵⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, p. 332.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 448.

⁵⁸ „România muncitoare”, anul III, nr. 9 din 29 aprilie 1907.

citoare" — s-a alarmat datorită strașnicelor desfășurări de forță militărești"; în fața sălii „Băile Eforiei” se postaseră agenți secreți, sergenți de stradă, comisari, inspectori, în frunte cu prefectul poliției; în grădina „Sărindar” erau masați pompieri înarmați, iar pe străzi erau pregătite pompe la gurile de apă; în strada Brezoianu se aflau vânătorii, lângă Imprimeria statului erau masați roșorii, iar în spatele sediului poliției, artileria. „Cum se vede — conchidea ziarul socialist — o adevărată stare de asediu”⁵⁹. Dar toate aceste măsuri severe luate de autorități atât în București, cât și în provincie, nu au intimidat muncitorimea. În Capitală, în sala „Băile Eforiei”, plină pînă la refuz, participanților li s-au împărțit broșuri, cât și stegulețe cu lozincile „Trăiască 1 Mai”, „Cerem votul universal”, „Jos legea expulzărilor”. Precedată de intonarea cîntecelor „Internaționala”, „1 Mai” și „Înainte”, executate de corul muncitorilor, întrunirea a fost deschisă de Dimitrie Marinescu, după care au luat cuvîntul Ioan C. Frimu, Alecu Constantinescu, Mihail Gh. Bujor⁶⁰. Ceea ce trebuie subliniat, constituind o caracteristică a amplelor acțiuni întreprinse cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1908, este faptul că atât în cuvîntările ținute, în articolele apărute în presa muncitorească, cât și în moțiunile adoptate, a fost abordată problema țărănească, sub toate aspectele sale.

Ca și în Capitală, la Giurgiu, cu toate că autoritățile au confiscat ziarul „România muncitoare” și cele 500 de manifeste tipărite cu prilejul zilei de 1 Mai, iar pe conducătorii socialiști din localitate i-au amenințat cu închisoarea, muncitorii, întruniți în adunare publică, au protestat împotriva samavolniciilor guvernanților, declarînd, în unanimitate, că vor lupta alături de proletariatul „din întreaga țară pentru emanciparea și dezrobirea definitivă”⁶¹. Același lucru s-a întîmplat și la Turnu Severin unde, în ciuda ordinului primului procuror al orașului de a interzice demonstrația de stradă, muncitorii au străbătut arterele principale cîntînd „Internaționala”, îndreptîndu-se, apoi, spre pădurea Crihala⁶².

Merită a fi amintită atitudinea socialiștilor români transilvăneni, care au folosit ocazia zilei de 1 Mai 1908 evidențiind marele pericol ce-l reprezenta pentru soarta omenirii o viitoare conflagrație mondială, pregătită de ascuțirea contradicțiilor dintre marile puteri. Tocmai de aceea „Adevărul” („Glasul poporului”) a publicat, în numărul său dedicat lui 1 Mai 1908, un amplu articol în care se cerea ca masele populare din lumea întreagă să manifesteze, în această zi, „pentru cerințele lor de clasă și pentru pacea lumii”, deoarece între marile puteri „lupta pentru pradă se face tot mai vie, mai arzătoare și amenință să răstoarne, mai curînd sau mai tîrziu, toată lumea civilizată într-o catastrofă războinică, pe care o va plăti cea dintîi clasa muncitoare cu banul său, cu carnea și singele său”. A combate aceste tendințe, conchidea ziarul, „a dovedi necesitatea păcii în interesul omenirii și civilizației și a impune respectul ei, aceasta este, de data aceasta, datoria particulară a proletariatului internațional”.

Deși au avut de înfruntat tot felul de opreliști, în anul 1909 muncitorii din întreaga țară au folosit din nou ziua de 1 Mai spre a demonstra, cu toată vigoarea, împotriva obligativității intrării în corporații, pentru înființarea caselor de asigurare contra accidentelor și în caz de bătrînețe, pentru repaus duminical complet, opt ore de muncă, vot universal și înce-

⁵⁹ „România muncitoare”, anul IV, nr. 8 din 20—27 aprilie 1908.

⁶⁰ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 82—83.

⁶¹ „România muncitoare”, anul IV, nr. 8 din 20—27 aprilie 1908.

⁶² *Calendarul muncii pe anul 1909*, Cercul de editură socialistă, București, 1908,

tarea măsurilor de prigonire contra celor arestați în 1907. Cu prilejul acestei zile, la București, Ploiești, Turnu Severin, Tulcea, Iași, Galați, Pașcani, Focșani, Constanța, Pitești, Craiova, Călărași, Alexandria, Râmnicu Vilcea, ca și în marile centre muncitorești de peste Carpați, au avut loc adunări impozante, relevându-se, pretutindeni, că „marea demonstrație pentru ziua de 1 Mai” reprezenta „voința nestrămutată a proletariatului de a-și scutura jugul robiei”⁶³. La București, muncitorii s-au adunat în sala „Dacia”, unde au ascultat vibrantele cuvinte rostite de Dimitrie Marinescu, N.D. Cocea și I.C. Frimu. În moțiunea adoptată, cei prezenți și-au luat „angajamentul de a lupta fără preget pentru dobândirea drepturilor încălcate de stăpînitari și pentru înălțarea clasei muncitoare obișnuite la treapta pe care o merită în țară”; s-a lansat, totodată, chemarea la organizarea puternică a maselor muncitoare, cu adîncă convingere că, numai „formînd din acestea o forță considerabilă, se poate impune clasei stăpînitore reformele politice și economice de care poporul muncitor are absolută nevoie pentru dezrobirea lui”⁶⁴. Proletariatul din România a protestat, în această zi, împotriva atentatelor la libertatea presei, împotriva represiunii sălbatice și a tuturor samavolnicilor, pentru apărarea drepturilor maselor țărănești. La Iași, în timpul întrunirii, au fost răspîndite cărți poștale ilustrate, broșuri socialiste, precum și gazeta „Viitorul social”⁶⁵.

După Congresul socialist din 31 ianuarie—2 februarie 1910, serbarea muncii a căpătat o și mai pregnantă tentă politică, prin chemarea maselor muncitoare și cetățenești la acțiune conștientă pentru a modifica bazele regimului într-un sens larg democratic, prin reforme sociale, politice și culturale. „Ziua de 1 Mai — se spunea în manifestul lansat de Comitetul Executiv al partidului clasei muncitoare de 1 Mai 1910 — e un bun prilej spre a chema poporul la luptă și a-i demonstra necesitatea ca să se înroleze sub steagul mîntuitor al Partidului social-democrat, al cărui program, bogat în reforme economice și politice, este o cheazășie în izbînda de mîine”⁶⁶.

Întruniri și demonstrații a mii de oameni pe străzile orașelor, care au implicat și părăsirea lucrului, s-au desfășurat, în acei ani, la București, Ploiești, Birlad, Turnu Severin, Constanța, Brăila, Galați, Botoșani, Pitești, Iași, Tecuci, Tulcea, Turnu Măgurele, Focșani, Piatra Neamț, Tîrgu Jiu, Roman, Călărași, Buzău, Cîmpina, precum și în ținuturile de peste Carpați. Amploarea acțiunilor a determinat autoritățile să ia, de fiecare dată măsuri „ca ordinea și liniștea publică să nu fie tulburată”⁶⁷. Definind locul și rolul manifestațiilor de 1 Mai în ansamblul acțiunii politice socialiste, militanții partidului au apreciat, cum au făcut-o la 1 Mai 1911, că ele au o „importanță morală, socială și politică”, dînd „muncitorilor conștiință de numărul și puterea lor”, căci, „în desfășurarea forțelor pe străzi, ei sînt o clasă deosebită și de sine stătătoare. Mișcarea ia, cu această

⁶³ „România muncitoare”, anul V, nr. 12 din 12 aprilie 1909.

⁶⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, p. 838—839.

⁶⁵ „România muncitoare”, anul V, nr. 15 din 23 aprilie 1909.

⁶⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 140.

⁶⁷ Arhivele Statului Craiova, fondul Prefectura județului Dolj, dosarul nr. 63/1910, fila 46.

ocazie, adevăratul ei caracter de mișcare de masă, care se confundă cu însuși poporul”⁶⁸.

În condițiile ascuțirii contradicțiilor dintre marile puteri imperia-liste, ale creșterii primejdiei declanșării unei conflagrații nimicitoare, prin-tre lozincile importante lansate de Întii Mai în acești ani au fost acelea care chemau masele la lupta împotriva pericolului de război⁶⁹.

Pentru precizarea modalităților de sărbătorire a zilei de 1 Mai în anii 1913 și 1914, un rol deosebit au avut hotărârile luate, în acest sens, de către Congresul partidului clasei muncitoare din 29 iunie—1 iulie 1912 și Congresul sindical din 3—5 ianuarie 1914. „Luînd în considerație că manifestația de 1 Mai își capătă toată valoarea ei educativă dacă se face chiar în ziua de 1 Mai”, Congresul socialist din 1912 a recomandat ca, pe viitor, întreaga propagandă printre muncitori să se facă în acest sens, iar acolo unde situația „n-ar permite aceasta să se facă întrunire în seara zilei de 1 Mai”⁷⁰. Aceeași recomandare a făcut și Congresul sindical din 1914 care, în moțiunea adoptată, cerea a se depune „o stăruință deo-sebită ca serbarea de 1 Mai... să se facă în toate localitățile unde există o organizație și, pe cît este posibil, să se facă serbarea în ziua cînd întreaga muncitorime internațională o serbează”⁷¹.

Pe aceste coordonate, sensul politic major acordat zilei de Întii Mai de partidul socialiștilor români a fost elocvent ilustrat de marile manifestații din 1914, la care au fost chemați să participe muncitorii și țărani, micii funcționari și negustori, micii meseriași, „toată suflarea mun-citoare din țară”, „toți nedreptățiții și apăsății”, ca să demonstreze „pen-tru exproprierea latifundiilor, pentru votul obștesc”, ziua reînvierii naturii putînd fi folosită pentru a pregăti „renașterea poporului român”⁷². Re-marcabilă a fost acțiunea Cercului feminin, care a făcut o întinsă pro-pagandă printre lucrătoarele de la fabricile din Capitală, a răspîndit, pen-tru întrunirile de 1 Mai, 13 500 manifeste, 100 broșuri, 3 440 exemplare din ziarul central al partidului muncitorilor⁷³.

În condițiile cînd în viața politică se pregătea revizuirea Constitu-ției, militanții partidului au subliniat, la mitingurile organizate de 1 Mai 1914, importanța acțiunii în circumstanțele date. „E o chestiune deci de viață ca muncitorimea să-și spuie acum cuvîntul — a arătat I.C. Frimu la adunarea de la Botoșani —. Poporul trebuie să ceară votul universal și exproprierea”⁷⁴. La rîndul său, Alecu Constantinescu a spus, la întru-nirea de la Brăila : „Chestii mari sînt la ordinea zilei și trebuie să fie auzit și glasul nostru”⁷⁵. Moțiunile adoptate cu acest prilej de muncitorimea română, la adunările și demonstrațiile din Capitală, Buzău, Iași, Bacău, Botoșani, Focșani, Craiova, Călărași, Turnu Severin ș.a., au depășit, prin conținutul lor, cadrul reformelor propuse de liberali, revendicînd expro-prieră totală a marii proprietăți, votul universal și instaurarea Repu-blicii⁷⁶. Ele dovedeau o adîncire a obiectivelor de luptă ale clasei munci-

⁶⁸ „România muncitoare”, anul VII, nr. 15 din 28 aprilie 1911.

⁶⁹ „România muncitoare”, anul VIII, nr. 32—33 din 29 aprilie 1912.

⁷⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 370.

⁷¹ *Ibidem*, p. 660—661.

⁷² „România muncitoare”, anul X, nr. 43 din 20 aprilie 1914.

⁷³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 899.

⁷⁴ „România muncitoare”, anul X, nr. 45—46 din 27 aprilie 1914.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 780—781.

toare, orientarea tot mai pregnantă a lozincilor revoluționare în perspectiva prefacerii fundamentale a rînduieiilor sociale și politice.

După declanșarea primului război mondial, partidul clasei noastre muncitoare și-a înscris numele printre cele mai hotărîte partide din mișcarea muncitorească internațională în lupta pentru regruparea și unirea forțelor proletare, într-o strînsă colaborare, pentru impunerea păcii. El a dezvăluit, încă din primele zile ale războiului, primejdia ce amenința România din partea ambelor tabere imperialiste și a militat pentru o politică de neutralitate. În cadrul pregătirilor pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai 1915, Comitetul Executiv al partidului, în manifestele lansate „către proletariatul de la orașe și sate, către muncitorii din fabrici, ateliere, moșii, servicii de transport, către funcționarii comerciali și către micii amployați ai statului și ai comunelor, către toți salariații”⁷⁷, a chemat la manifestare împotriva războiului imperialist, pentru a protesta „împotriva abatorului omenesc” ce se desfășura în Europa „și să ceară încheierea păcii”⁷⁸.

La marea adunare din Capitală, ce a avut loc în sala „Dacia” cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1915, au răsunit glasurile muncitorilor veniți din toate cartierele Bucureștiului, care, sub lozincile „Jos războiul”, „Trăiască pacea universală”, și-au exprimat hotărîrea ca, alături de muncitorimea întreagă, să-și strîngă rîndurile pentru a impune marilor puteri imperialiste încetarea măcelului. În această zi de 1 Mai, sublinia Ecaterina Arbore, „trebuie să răsune mai puternic glasul nostru pentru pace, pentru curmarea măcelului”, iar Ion Sion mărturisea că noi, „socialiștii din România, afirmăm astăzi cu putere dorința noastră pentru pace, pentru frăție”⁷⁹. Întrunirea de la sala „Dacia” s-a încheiat cu adoptarea unei moțiuni în care se arăta că proletariatul din România, ridicîndu-se împotriva războiului, își exprima poziția sa hotărîtă privind stricta neutralitate a țării și adresa un apel „către tovarășii care au răspunderea mișcărilor socialiste și sindicale din țările beligerante să pornească o acțiune energetică și simultană pentru încheierea păcii pe baza rezoluțiilor congreselor socialiste internaționale”⁸⁰. După întrunire, încolonați și purtînd steaguri roșii și pancarte pe care era scris „Jos războiul”, „Trăiască pacea”, „Trăiască votul universal”, muncitorii au demonstrat pînă la grădina „Bordei”, unde s-a desfășurat serbarea cîmpenească⁸¹.

În același spirit și sub aceleași lozinci s-au desfășurat și adunările care au avut loc în numeroase orașe din țară: Ploiești, Buzău, Bacău, Turnu Severin, Bîrlad, Botoșani, Pitești, Focșani, Cîmpina, Roman, la care au participat delegați ai conducerii partidului. Pe adresa partidului socialist au fost trimise telegrame de salut din partea partidelor socialiste cu care muncitorimea română avea strînse legături de colaborare. Așa, de pildă, în telegrama trimisă din Atena se arăta că „Partidul socialist grec, cu prilejul lui 1 Mai, protestează, împreună cu voi, contra ieșirii din neutralitate a Balcanilor”; în cea expediată de la Sofia se sublinia că Partidul muncitoresc social-democrat din Bulgaria, „sărbătorind pe Întîi Mai în Sofia și întreaga țară prin mai multe sute de întruniri și manifestațiuni de stradă, cere pacea și păstrarea neutralității tradiționale a

⁷⁷ „Lupta zilnică”, anul XI, nr. 83 din 13 aprilie 1915.

⁷⁸ „Lupta zilnică”, anul XI, nr. 67 din 29 martie 1915.

⁷⁹ „Lupta zilnică”, anul XI, nr. 91 din 21 aprilie 1915.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Olimpiu, Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 108.

popoarelor balcanice". Iar, delegatul bulgar, care a participat la întrunirea socialistă de la București, aducînd salutul frătesc al proletariatului din țara sa, și-a exprimat adevărată colaborare solidară privind „neatinerea popoarelor balcanice”⁸².

Aceasta era atmosfera ce se crease atît pe plan intern, cît și internațional, în cadrul mișcării muncitorești. De aceea, vom observa că, sub semnul salvării țării de primejdia pe care o constituia războiul marilor puteri imperialiste, masele populare din țara noastră, în frunte cu clasa muncitoare, condusă de partidul ei revoluționar, se va ridica, la 1 Mai 1916, cu și mai mare hotărîre pentru apărarea gliei străbune și reunirea într-un singur trup a tuturor românilor aflați sub stăpînire străină.

Presa muncitorească, chemînd masele să-și pregătească din timp marile manifestații ce urmau să aibă loc, a adresat nenumărate chemări către toate organizațiile politice și profesionale, deoarece „pentru prima oară, la noi în țară, muncitorii vor sărbători ziua de 1 Mai în mod cu totul deosebit”, deoarece ea va avea — așa cum menționa „Lupta zilnică” — o „mare însemnătate pentru noi, atît din punct de vedere național, cît și internațional”. Și dacă muncitorimea din țara noastră dorea să folosească acest prilej pentru a se afirma ca cea mai înaintată forță politică, „de 1 Mai proletariatul român trebuie să-și exprime, cu aceeași tărie, revendicările naționale”⁸³.

În acest cadru, la ședința comună a Comitetului Executiv al partidului și a Comisiei generale a sindicatelor s-a hotărît organizarea unor manifestații de masă care să demonstreze forța clasei muncitoare, ca și poziția sa hotărîtă față de principalele probleme ale vieții internaționale. „Ziua de 1 Mai — s-a subliniat cu acest prilej — trebuie să fie o puternică demonstrație contra războiului, contra scumpirii traiului și pentru reforme”⁸⁴. De asemenea, s-a desfășurat o susținută activitate propagandistică, iar în presa muncitorească au fost indicate hotărîrile luate privind modul de desfășurare a sărbătoririi zilei de 1 Mai în diferite localități din țară. În plus, conducerea partidului și a sindicatelor a tipărit, în 10 000 de exemplare, un manifest prin care se cerea ca festivităților prilejuite de sărbătorirea Zilei muncii să li se imprime un caracter impunător, energic, revoluționar. Cerînd maselor de oameni ai muncii ca, în această zi, să înceteze pretutindeni în țară lucrul și să organizeze mari demonstrații, manifestul recomanda: „În ziua cînd trebuie să se audă glasul nostru, să tacă ciocanele, să se oprească războaiele, să stopeze motoarele, să se tragă obloanele, să înceteze activitatea industrială, comercială, să se oprească circulația. Goliți atelierelor, goliți fabricile, goliți magazinele și veniți mii și zeci de mii de demonstranți din toată țara sub faldurile drapelului roșu”⁸⁵.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai a cunoscut o desfășurare deosebită în întreaga țară. Răspunzînd chemării partidului, muncitorii din toate întreprinderile bucureștene au părăsit lucrul și au ieșit în stradă. Muncitorii de la „Vulcan” — semnala ziarul „Dimineața” din 19 aprilie 1916 — anunțaseră dinainte direcțiunea fabricii că nu vor intra la lucru și vor porni cei dintîi, în corpore, spre sala „Dacia”, „luînd cu ei pe toți lucrătorii de la celelalte fabrici”. Tot așa, muncitorii timplari de la fabricile „Lessel”,

⁸² „Lupta zilnică”, anul XI, nr. 88 și 91 din 18 și 21 aprilie 1915.

⁸³ „Lupta zilnică”, anul XII, nr. 88 din 16 aprilie 1916.

⁸⁴ „Lupta zilnică”, anul XII, nr. 61 din 31 martie 1916.

⁸⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 29—30.

„Dürer“, „Metalurgie“, de la „Grivița“, ca și din alte întreprinderi, au hotărât să pornească, cu muzica în frunte, spre sala „Dacia“, unde urma să aibă loc marea întrunire a proletariatului bucureștean. Aidoma lor, și-au strâns rîndurile muncitorii fabricilor de la Obor : „Silva“, „Moșii“, „Ganea“, cei din cartierele Văcărești, Dudești, Filaret, cei de la fabricile „Wolf“, „Mandrea“, „Catz“, „Tricotaje“, „Uleiuri“, „Țesătorii“. Peste 20 000 de persoane au participat la marea demonstrație de stradă din București⁸⁶. Mari demonstrații au avut loc, în chiar ziua de 1 Mai, la Ploiești — 10 000 de participanți, Brăila — 5 000, la Galați, Turnu Severin, Birlad, Buzău, Craiova, Iași și în multe alte localități, în fiecare oraș fiind prezent la întrunire cîte un reprezentant al conducerii partidului clasei muncitoare⁸⁷.

Asemenea demonstrații de stradă, prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai, cu participarea masivă a proletariatului, care și-a manifestat hotărîrea de luptă intransigentă împotriva războiului imperialist, străin intereselor majore ale patriei, pentru pacea între popoare și solidaritate internațională, demonstrînd forțele crescînde ale valului revoluționar ce începea să cuprindă masele, aveau să cunoască, în anii următori, o intensitate tot mai mare.

⁸⁶ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 113.

⁸⁷ „Lupta zilnică“, anul XII, nr. 88 din 16 aprilie 1916.

ÎNȚII MAI — SIMBOL AL LUPTEI ÎMPOTRIVA OCUPANTULUI STRĂIN, AL AFIRMĂRII UNITĂȚII PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA REÎNTREGITĂ (1917-1921)

GHEORGHE UNC

Aniversarea zilei de 1 Mai în 1917—1918 a avut loc într-un nou context istoric prilejuit de participarea României la primul război mondial. Așa după cum se știe, după doi ani de neutralitate, țara noastră s-a alăturat coaliției Antantei, care recunoscuse drepturile istorice ale poporului român asupra teritoriilor sale cotate de Austro-Ungaria. În contrast cu marile puteri care au declanșat marea conflagrație în scopuri imperialiste, războiul de întregire al poporului român a fost un război drept, de eliberare și unire națională, cum, de altfel, au fost toate bătăliile eroice purtate, prin vremi, de români împotriva cotateșilor.

Intrarea României în război, în noaptea de 14 spre 15 august 1916, a fost precedată de ample și puternice manifestații și demonstrații populare, prin care masele de la orașe și sate dădeau glas voinței de unitate statală a întregii națiuni române. Descriind această atmosferă din București, în ajunul declanșării războiului, militantul socialist Cristian Racovski nota : „Se înserase, însă orașul era splendid iluminat. Bucureștiul viețuia ultima noapte feerică”¹.

Încrederea în apropierea ceasului izbăvitor era atât de mare, încât nici dramaticele evenimente din toamna anului 1916 și din primăvara anului 1917, cînd două treimi din teritoriul României a fost cotateșit de armatele Puterilor Centrale, nu au putut stăvilii dorința și voința neclintită de libertate și de unire a tuturor românilor. Teritoriul României rămas necotateșit a devenit simbolul salvării națiunii române, al năzuințelor de făurire a statului național unitar. Prin efortul susținut al maselor largi, armata română — ridicînd pe noi culmi tradițiile înaintașilor — s-a remarcat ca un puternic scut de apărare a gliei străbune, atingînd momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz.

La acest efort general al poporului român și-a adus o contribuție activă clasa muncitoare care, în spiritul tradițiilor sale patriotice, s-a situat

¹ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 11.

în primele rînduri ale luptei pentru salvagardarea libertății patriei. Aceasta s-a reflectat în înrolarea unui mare număr de muncitori, alături de țărani și intelectuali, în brava armată română, în eforturile depuse la locurile lor de muncă pentru înzestrarea trupelor române cu armament și muniții, în participarea lor activă la mișcarea de rezistență împotriva cotropitorilor în teritoriile ocupate de Puterile Centrale.

În acest context, campaniile de 1 Mai din anii războiului au fost subordonate dezideratului major care se afla atunci în fața poporului român — lupta împotriva ocupantului străin, pentru libertatea și unitatea țării. Desigur, în teritoriile românești aflate sub ocupație străină, aniversarea zilei de 1 Mai s-a desfășurat în condiții extrem de grele. Aici, orice activitate socialistă, fie ea cît de limitată, era pasibilă de sancțiuni dure din partea autorităților de ocupație germană, mergîndu-se pînă la pedeapsa capitală. În atare situație, militanții ai mișcării socialiste rămași în teritoriul vremelnic ocupat și-au adaptat activitatea la aceste condiții excesiv de grele, constituindu-se în grupuri ilegale, în frunte cu un Comitet de acțiune, al cărui scop era de a mobiliza masele la luptă împotriva invadatorilor. Cu toate măsurile îndreptate împotriva mișcării muncitorești, aceasta a ținut totuși să marcheze, în spiritul tradițiilor sale, aniversarea zilei de 1 Mai 1917. Întrunirea a avut loc, la București, într-o poiană, în apropierea locului unde se află azi Academia militară. Grupul de participanți și-a exprimat voința de a intensifica lupta împotriva cotropitorilor, pentru eliberarea patriei. Redînd atmosfera întrunirii, în cuvîntul său, unul dintre militanții socialiști a spus : „În condițiile grele create de ocupantul dușman... noi, clasa muncitoare din prea încercata Capitală a țării noastre, sărbătorim astăzi ziua de 1 Mai 1917 sub semnul luptei pentru eliberare”². Atare acțiuni s-au mai semnalat și în unele localități de pe Valea Prahovei.

În partea estică a României, în teritoriul rămas liber — unde lucrătorii depuneau o activitate asiduă în fabrici și ateliere, de înalt sacrificiu obștesc, pentru întărirea potențialului militar al armatei —, aniversarea zilei de 1 Mai 1917 s-a desfășurat pe scară largă, avînd însă aceleași lozinci de luptă : eliberarea teritoriului vremelnic ocupat de trupele Puterilor Centrale, precum și reforme democratice. Deosebit de importantă a fost demonstrația de 1 Mai de la Iași. În ziua respectivă, pe dealul Socola, s-au adunat peste 15 000 de oameni³, reprezentînd muncitori de la Atelierele C.F.R. Nicolina, de la Arsenalul armatei și din alte întreprinderi, precum și grupuri de țărani și soldați ai armatei române. A urmat, apoi, ampla demonstrație a oamenilor muncii pe străzile orașului, apreciată, într-un document muncitoresc al vremii, ca o „uriașă manifestare cu placarde și steaguri roșii”⁴. Mitingul s-a ținut în Piața Unirii care, în scurt timp, a devenit neîncăpătoare din cauza mulțimii adunate. Relatînd despre amploarea întrunirii, ziarul „Momentul” din 6 mai 1917 scria : „În cîteva clipe marea piață era plină de oameni, scările și terasa hotelului «Traian» erau pline de lume ; chiar și balcoanele și ferestrele caselor erau ocupate”. În mod semnificativ s-au ținut discursuri înflăcărate de la tribuna amenajată lingă statuia lui Alexandru Ioan Cuza, care simboliza lupta pentru unire a poporului român. În cuvîntările rostite,

² A. Deac, I. Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 101—102.

³ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România*, București, 1970, p. 114.

⁴ *Ibidem*, p. 115.

vorbitorii s-au pronunțat pentru o Românie liberă și democratică, pentru reforme democratice și, în primul rînd, pentru acordarea sufragiului universal, pentru solidaritate între popoare.

Viguroasele acțiuni de 1 Mai din Iași au avut un puternic ecou în această parte a țării. „Evenimentele care s-au petrecut la Iași — raportau autoritățile locale birlădene — au avut o repercusiune fatală și imediată și la Birlad, unde au început imediat agitațiile, la început timide și apoi din ce în ce mai puternice”⁵. La Galați, centru cu o bogată tradiție revoluționară de luptă, acțiunile muncitorești au fost deosebit de puternice. Pe străzile orașului, de 1 Mai, muncitorii au manifestat cu placarde roșii pe care erau înscrise lozinci legate de libertatea și independența poporului român⁶. Întruniri și demonstrații, cu prilejul zilei de 1 Mai, au avut loc și la Roman, Bacău, Tecuci ș.a.

În teritoriul românesc de dincolo de Carpați, muncitorimea transilvăneană a organizat, la 1 Mai 1917, pentru prima dată după izbucnirea războiului, mari demonstrații de stradă și întruniri. Ele s-au constituit într-o puternică ripostă dată autorităților împilatoare austro-ungare care, după intrarea României în război, au înăsprit și mai mult exploatarea socială și națională a maselor de pe cuprinsul acestui străvechi pămînt românesc. Drept urmare, în pofida legilor excepționale care interziceau întrunirile și demonstrațiile muncitorești, în ziua de 1 Mai 1917, mii și mii de lucrători din diferitele orașe ale Transilvaniei au manifestat pentru pace, pentru libertăți sociale și naționale. Încă în ajunul sărbătorii, organul de presă social-democrat din Timișoara cerea muncitorilor din localitate ca, prin prezența lor în număr cît mai mare la aniversarea lui 1 Mai, să transforme această zi într-o „manifestație măreață pentru pace și împotriva dominației de clasă”⁷. Ca răspuns, la 1 Mai, un număr mare de oameni s-au adunat la Căminul muncitoresc din Timișoara, unde s-au pronunțat cu tărie pentru pace, pîine, vot universal, pentru drepturi sociale și libertate națională. În același fel s-a desfășurat și adunarea de 1 Mai a muncitorilor din Reșița.

La Arad, potrivit tradiției, în ziua de 1 Mai, muncitorii s-au adunat în Pădurice, unde au dezbătut problemele stringente aflate atunci la ordinea de zi în fața maselor. Fiind interzisă de poliție încolonarea și demonstrația lor pe arterele orașului, muncitorii „au pornit în grupuri mai mici pe trotuarele străzii principale și s-au dus la Căminul muncitorilor”⁸. Aici, vorbitorii au arătat „că este necesar ca diriguirea țării să se scoată din mîinile conșilor”, pledînd pentru cucerirea de drepturi sociale și naționale, în favoarea maselor populare⁹. Întruniri similare au mai avut loc la Brașov, în Valea Jiului ș.a. La adunarea demonstrativă de la Cluj, alături de muncitorii care încetaseră lucrul, au luat parte mici meseriași, intelectuali, comercianți și chiar țărani¹⁰.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai 1917 a demonstrat, o dată în plus, că, de fiecare dată, caracterul acestei aniversări a purtat pecetea momentului istoric dat. Integrată organic în viața social-politică a țării, mișcarea muncitorească a afirmat, cu prilejul zilei de 1 Mai, dezideratele fundamen-

⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 56, dosarul nr. 5 921, fila 128.

⁶ Loc. cit., fila 156.

⁷ „Volkswille” din 21 aprilie 1917.

⁸ *Din istoria mișcării muncitorești. Documente arădene. 1821—1918*, volum realizat de Eugen Glück și Alexandru Roz, Editura „Facla”, Timișoara, 1981, p. 246.

⁹ *Ibidem*, p. 247.

¹⁰ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 116.

tale aflate atunci în fața întregului popor ; lupta împotriva cotropitorilor străini, pentru libertatea și unitatea patriei.

Aniversarea zilei de 1 Mai din anul următor — 1918 — s-a desfășurat tot sub semnul obiectivelor enunțate mai sus. Și aceasta, pentru că, așa după cum se știe, către sfârșitul anului 1917 și începutul anului următor, situația țării noastre s-a agravat, ca urmare a izolării ei pe frontul răsăritean. Rămasă singură, după pacea separată încheiată între Rusia Sovietică și Puterile Centrale, și lipsită de un sprijin efectiv din partea aliaților din vest, România a fost pusă într-o stare deosebit de critică. În acest context, guvernul român a fost nevoit să accepte condițiile grele de pace impuse de Germania militaristă și aliații ei. Tratatul de la București, din mai 1918, a reprezentat un act de forță, un dictat. Potrivit acestuia, România urma să fie deposedată de o parte însemnată din teritoriile ei și, în același timp, urma să fie subordonată economic și politic de către Germania.

Clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul nostru popor s-a ridicat cu hotărâre împotriva acestui tratat înrobitor, pentru recâștigarea independenței, integrității și suveranității țării, pentru alungarea cotropitorilor de pe meleagurile României.

În acest context intern și internațional a fost întâmpinată de către muncitorimea română ziua de 1 Mai 1918. La fel ca și în anul precedent, în ciuda măsurilor militare ale ocupanților germani, în diferite centre ale țării au avut loc întruniri sub semnul condamnării păcii imperialiste impuse României sub dictatul forței, pentru alungarea ocupanților și pentru redobândirea independenței și integrității țării. Un deosebit ecou a avut aniversarea zilei de 1 Mai în București. Încă în ajunul evenimentului, militanții socialiști din Capitală au editat un manifest adresat muncitorilor pentru a participa la întrunirea prilejuită de această sărbătoare. Documentul înfiera tratatul imperialist impus României, care consfințea, „în mod legal, robirea economică și politică a poporului român” de către Germania militaristă. „Muncitorii — se releva în manifest — nu pot aproba o pace cu aneмиuni și despăgubiri, pentru că aceasta înseamnă robirea poporului român”¹¹.

Sfidînd riscurile, la întrunirea de 1 Mai 1918 din București, convocată în afara orașului, a participat un număr mare de muncitori. Alături de ei au luat parte membri ai conducerii partidului și organizațiilor de sindicat, ai conducerii secțiunii P.S.D. a Capitalei și ale unor județe învecinate¹². Participanții la întrunire și-au manifestat indignarea față de tratatul imperialist impus României, condamnînd regimul de foamе și teroare instaurat de ocupanți. Vorbitorii au susținut necesitatea reorganizării mișcării muncitorești pentru a putea da o ripostă mai puternică, alături de întregul popor, cotropitorilor, pentru izgonirea lor din țară. S-a discutat și problema elaborării unui nou program al partidului, iar atunci cînd condițiile vor fi favorabile să fie supus spre aprobarea congresului. S-a hotărît, de asemenea, intensificarea muncii în rîndul țărănimii, care

¹¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A II-15, inv. nr. 25/1918.

¹² Clara Cușnir-Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc, *Mișcarea muncitorească din România. 1916—1921. Făurirea Partidului Comunist Român*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1982, p. 67.

se afla într-o stare de continuă agitație ca urmare a regimului de rechi-ziții și a muncii forțate la care era supusă de către ocupanți ¹³.

Pentru eliberarea conducătorilor arestați s-a declanșat o viguroasă mișcare de protest în întreaga țară. Pentru ziua de 4 iunie muncitorii din București au fost chemați să declare greve și demonstrații de solidaritate cu cei arestați. „...părășiți fabricile, atelierele, uzinele — se spunea într-un manifest al grupurilor socialiste ilegale — și veniți cu miile la o mare demonstrație în fața Palatului Justiției să aclamăm pe cei arestați” ¹⁴. Deși manifestațiile erau interzise, iar „Palatul Justiției era înconjurat de poliție și patrule germane, cu cîini dresați”, numeroși muncitori au lăsat lucrul și au manifestat împotriva terorii, pentru eliberarea tovarășilor lor. Speriate de protestul energic al maselor, autoritățile au dispus ca muncitorii arestați să nu fie aduși la tribunal, ci anchetați în închisoare; ca atare mișcarea în favoarea eliberării militanților socialiști a continuat cu și mai mare energie. În jurul închisorii Văcărești s-au organizat tot timpul demonstrații. În cele din urmă, acțiunile muncitorești împotriva arestării participanților la întrunirea din 1 Mai au dat rezultate, aceștia fiind eliberați după două luni de detențiune. Era o dovadă că, sub imperiul luptei maselor populare — în cadrul căreia clasa muncitoare se manifesta ca o prezență activă —, ocupanții se simțeau tot mai puțin siguri pe teritoriul românesc cotropit.

Sub semnul acelorași obiective naționale și sociale s-au desfășurat întrunirile din 1 Mai 1918 și în alte localități ale țării. La fel ca peste tot, muncitorimea ieșană și-a manifestat și ea indignarea față de pacea imperialistă impusă României de către Puterile Centrale. Referindu-se la acest fapt, în numărul închinat zilei de 1 Mai 1918, „Gazeta muncii” arăta: „Avem o pace impusă. E timpul faptelor și nu a vorbelor. Sîntem flămînzi, goi, chinuți și avem un program mare de pus în aplicare”. Acest „program” a fost discutat la demonstrația de 1 Mai, fixată într-o zi de repaus legal — 29 aprilie/12 mai. La această sărbătoare a muncii au participat cîteva mii de oameni. Ei s-au adunat într-o grădină mare din Iași, unde a avut loc un miting. Oratorii au evidențiat însemnătatea zilei de 1 Mai și au chemat muncitorii la organizare, pentru a ridica pe o treaptă și mai înaltă lupta de eliberare națională și socială. Această reuniune a consacrat cucerirea de către muncitori a dreptului de întrunire și organizare, prefectul însuși fiind nevoit să autorizeze demonstrația. Relevînd însemnătatea manifestației de 1 Mai din Iași, Ion Sion, unul dintre militanții partidului, arăta că la ampla întrunire de la Iași „au asistat mii de muncitori, s-a vorbit sub cerul liber. Bazele mișcării au fost puse, dreptul la întrunire cucerit” ¹⁵.

Și în teritoriile românești de dincolo de Carpați, ziua de 1 Mai 1918 a fost aniversată prin ample demonstrații sub semnul luptei pentru eliberare națională și socială. Foarte cuprinzător sînt formulate dezideratele muncitorimii din Transilvania în numărul festiv de 1 Mai al gazetei „Adevărul”, organul central de presă al socialiștilor români ardeleni. Astfel, ziarul din 14/28 aprilie 1918, sub titlul *1 Mai*, evidenția că, în acea zi aniversară, muncitorimea din întreaga lume, implicit cea românească, „cere

¹³ Const.-Titel Petrescu, *Socialismul în România*, Biblioteca socialistă, București, p. 292.

¹⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 86.

¹⁵ „Calendarul muncii”, București, 1920, p. 55.

un singur lucru : dezrobirea sa, cere o viață vrednică de trăit, cere ca cei ce lucrează și asudă să fie singuri stăpîni pe rodul muncii lor... Vrem pace pe pămînt !... Vrem ca lanțurile robiei să se sfarme și popoarele toate să trăiască în bună înțelegere și iubire frățească“. Tot în acest număr se publica și un apel către „muncitorii români de la orașe și sate“, îndemnîndu-i să participe în număr cît mai mare „pentru serbarea zilei de Întîi Mai“.

La apelul organizațiilor socialiste au răspuns muncitorii din toate centrele industriale ale Transilvaniei, ziua de 1 Mai fiind „sărbătorită cu mare pompă anul acesta“¹⁶ — constata gazeta „Adevărul“. Așa, de pildă, la Timișoara, ziua de 1 Mai 1918 a fost sărbătorită nu numai între zidurile Căminului muncitoresc — ca în urmă cu un an —, ci s-a organizat o amplă demonstrație de stradă, cu mii de manifestanți, care au demonstrat sub lozincile : pace, libertate, pîine, drepturi sociale și naționale. La fel și la Arad, ziua de 1 Mai s-a sărbătorit „într-un cadru și mai impozant și în forme și mai puternice ca pînă acum“¹⁷. Și aici, oficialitățile au fost constrînse să admită sărbătorirea Zilei muncii „sub cerul liber — și nu într-un local închis —, în adunare populară publică“. Drept urmare, „miile de oameni, ieșiți din fabrici și ateliere“, au parcurs străzile orașului „sub lozinca drepturilor populare“¹⁸.

Puternice manifestații cu prilejul zilei de 1 Mai 1918 au avut loc în centrele miniere din Valea Jiului. Aflăm din gazeta „Adevărul“ că „toți muncitorii din Petroșani, Vulcan, Aninoasa și Lonea“ au părăsit lucrul și „s-au adunat la un loc, pe platoul din pasul Surduc“. Aici s-au ținut patru adunări, la care au vorbit militanții socialiști români : Iosif Ciser și Tiron Albani¹⁹. În luările de cuvînt s-a protestat împotriva războiului, s-au cerut încheierea păcii și drepturi sociale și naționale. Astfel de manifestații împotriva războiului, pentru libertăți sociale și naționale au mai avut loc la Reșița, Oradea, Cluj, Lugoj, Dognecea, Ocna de Fier, Mureș Uioara, Bocșa Montană²⁰.

În cursul demonstrațiilor de 1 Mai 1918, peste tot, muncitorimea română din Transilvania, mai mult ca orice, a cerut încheierea păcii. Lucru cît se poate de firesc, ținînd seama de faptul că, din 1914, românii din această parte de țară erau constrînși să participe la un război sub steag străin, un război în care doreau nimicirea statului opresor, multi-național austro-ungar. Pacea pe care ei o pretindeau — așa cum subliniau atunci, cu toate prilejurile, socialiștii ardeleni — trebuia să se bazeze pe dreptul populației românești din Transilvania de a dispune liberă de soarta sa, adică de a uza de dreptul la autodeterminare națională. Ideea a fost reafirmată cu putere cinci zile mai tîrziu, la cel de al IX-lea Congres social-democrat român din Transilvania, care și-a deschis lucrările la 5 mai 1918. Astfel, în rezoluția asupra situației politice, Congresul s-a pronunțat pentru înfăptuirea păcii „pe baza dreptului tuturor neamurilor de a hotărî singure de soarta lor“²¹. Această teză exprima aspirațiile la autodeterminare națională ale tuturor românilor din Transilvania, unde, așa cum constata Congresul, „noi sîntem exploatați și ca muncitori și ca națiune“²².

¹⁶ „Adevărul“ din 29 aprilie/12 mai 1918.

¹⁷ *Din istoria mișcării muncitorești. Documente arădene. 1821—1918*, p. 253.

¹⁸ *Ibidem*, p. 254.

¹⁹ „Adevărul“ din 29 aprilie/12 mai 1918.

²⁰ *Ibid.*

²¹ „Adevărul“ din 6/19 mai 1918.

²² *Ibid.*

Trecerea în revistă a modului în care în România a fost sărbătorită ziua de 1 Mai în anii războiului dovedește cu prisosință patriotismul mișcării noastre muncitorești, călăuzită în lozincile lansate și cu acest prilej de salvagardare a intereselor naționale ale patriei. Evocînd întrunirea de la București din 1 Mai 1918, de protest împotriva păcii de dictat impuse României de către Puterile Centrale, un participant la eveniment consemna : „În acele împrejurări tragice pentru țară și neamul nostru, singură mișcarea socialistă avu curajul și patriotismul să protesteze în contra actului de rapt și robire economică față de Puterile Centrale“²³. Reluînd ideea, ziarul „Socialismul“ avea să scrie că din această cauză un număr mare de socialiști „au fost închiși, condamnați, trimiși în Germania sau în subteranele de la Jilava, ținuți în aresturile preventive ale capitalurilor de județe sau trimiși la Doftana“²⁴.

Făurirea unității statului român în memorabilul an 1918 și-a dovedit rolul fugar ca deschițătoare de eră nouă în istoria României. Ea a realizat cadrul național și social-politic care a permis creșterea mai rapidă a forțelor de producție, afirmarea forțelor progresiste ale societății, în frunte cu mișcarea muncitorească revoluționară. În acest spirit, aniversarea zilei de 1 Mai 1919, 1920 și 1921 s-a făcut sub semnul consolidării statului național unitar pe principii democratice, al afirmării unității partidului clasei muncitoare, al educării și pregătirii proletariatului român în vederea realizării idealului socialist, al solidarității lui cu forțele muncitorești, revoluționare și democratice din alte țări.

În acest context, ziua de 1 Mai 1919 s-a aniversat, pentru prima dată, în cadrul granițelor României reîntregite. Cu mult înainte de această dată, mișcarea socialistă, care acționa din nou în mod legal, a început pregătirile pentru marcarea evenimentului. În acest sens, un rol important l-a avut presa muncitorească și socialistă care, după 1918, și-a sporit atît numărul cît și tirajul. Astfel, gazeta „Socialismul“, organul central de presă a mișcării muncitorești, sub titlul „Întîi Mai“, consemna : „Anul acesta însă ziua de 1 Mai are o înfățișare nouă. Nu mai este o simplă manifestare a muncii, care își strigă dreptul la viață, ci o manifestare a muncii pe cale de dezrobire... Manifestația noastră trebuie să fie o grandioasă întruhipare a țării muncitoare care își cere drepturile, care cere să poată să-și spună și să ia cuvîntul în treburile publice, care cere vot universal real, drept de adunare și coaliție (organizare — *n.n.*), libertatea cuvîntului și toate drepturile adevăratei democrații, care ne apropie de ținta noastră finală : dezrobirea prin socialism... trebuie ca prin numărul nostru să arătăm că sîntem o forță de care trebuie să se țină seama de aici încolo, o putere care mîine va schimba înfățișarea țării, regenerînd-o prin forțele pe care le-am trezit din adîncurile populare“²⁵. La cîteva zile, aceeași gazetă își exprima convingerea că zorile victoriei proletariatului erau mai apropiate decît oricînd în trecut. Victoria va fi a muncitorului, „ale cărui brațe puternice au creat tot ce posedă pămîntul și care se ridică azi spre a pune stăpînire pe rodul muncii sale... Omenirea de astăzi este în durerile facerii. Cu trupul însîngerat, printre ruine fumegînde, ea dă naștere *socialismului*, care-i va vindeca rănile, va reclădi orașele și îi va seca pentru totdeauna rănile“²⁶. La rîndul ei, gazeta socialistă „Adevărul“ din

²³ Const.-Titel Petrescu, *op. cit.*, p. 291.

²⁴ „Socialismul“ din 28 februarie 1919.

²⁵ „Socialismul“ din 25 aprilie 1919.

²⁶ „Socialismul“ din 1 mai 1919.

Sibiu, prin pana militantului Iosif Ciser, scria : „Ce este ziua de 1 Mai pentru muncitorime ? Este o stațiune unde ne oprim pentru un moment ca să ne uităm înapoi la drumul pe care l-am făcut acum, la revendicările pe care le-am cucerit, la greutățile cu care am luptat pentru aceste revendicări. Și totodată o privire în viitor, a vedea de ce reforme mai avem trebuință pentru cucerirea lor și a ne număra pe noi înșine cîți sintem aceia care dorim o lume nouă“²⁷. Semnificativ, în acest sens, este și editorialul *1 Mai și tineretul*, publicat în „Foaia tînărului“, organ de presă al tineretului socialist, prin care redacția gazetei își manifesta încrederea în înfăptuirea viitoare a societății socialiste, prevestind că, chiar dacă nu toți vor vedea noua orînduire, „tineretul însă va vedea și ziua aceea“²⁸.

Pe fondul unei ample campanii de presă privind pregătirea zilei de 1 Mai, în ajunul evenimentului, Comitetul Executiv al Partidului Socialist și Comisia Centrală a Sindicatelor din România s-au adresat clasei muncitoare cu următorul manifest : „Astăzi, ziua de 1 Mai are pentru lumea muncitoare o însemnătate nouă... Sărbătoarea de azi nu mai este o simplă cerere pentru revendicări mărunte, nu mai este o manifestare pentru speranțe îndepărtate. Sărbătoarea de azi e strigătul de bucurie că socialismul învinge, că socialismul e în înfăptuire, că prin el omenirea și civilizația sînt pe cale de a fi salvate... Muncitorimea din toată țara românească, solidară cu muncitorimea din lumea întreagă, conștientă de rolul ei istoric și însuflețită de cele mai îndreptățite speranțe, sărbătorește astăzi pe 1 de Mai... Prin măreția acestor manifestări să dovedim hotărîrea clasei muncitoare din România de a lupta pentru dezrobirea ei“²⁹.

Clasa muncitoare din întreaga țară a răspuns cu entuziasm la chemările organizațiilor sale politice și profesionale. Deși cercurile guvernante, invocînd complexitatea situației politice și militare din această parte a Europei, a interzis demonstrațiile de stradă, permițînd doar întrunirile și serbările cîmpenești, muncitorimea a imprimat zilei de 1 Mai 1919 o aniversare de mare amploare. Pretutindeni, muncitorii au părăsit lucrul, participînd, în număr impresionant, la întrunirile și serbările organizate de socialiști.

Presa muncitorească și democratică a informat pe larg despre modul cum a fost sărbătorită Ziua muncii în București și în provincie³⁰. Mitingurile au avut loc la grădina Bordei, loc tradițional al întrunirilor muncitorimii bucureștene. Încă din zorii zilei, grupuri compacte de muncitori se îndreptau spre locul întrunirii. „Și vin mereu spre Bordei — consemna corespondentul ziarului „Adevărul“. Vin lucrătorii de la Regie cu cocarde roșii prinse în piept, vin grupuri de ceferiști, vin metalurgiștii cu steagul roșu desfășurat în aer, vin tîmplarii, cizmarii, toate breslele, în fine“³¹.

De pe patru tribune, improvizate în diverse puncte ale grădinii, militanți ai partidului au evidențiat însemnătatea zilei de 1 Mai, locul și rolul acestei aniversări în noua etapă istorică. Ideea principală a cuvîntărilor se referea la necesitatea luptei pentru înlăturarea exploatării omu-

²⁷ „Adevărul“ din 1 mai 1919.

²⁸ „Foaia tînărului“ din 1 mai 1919.

²⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 190—192.

³⁰ „Socialismul“ din 3 mai 1919.

³¹ „Adevărul“, din 3 mai 1919.

lui de către om, pentru înfăptuirea societății echității și dreptății sociale. Așa, de pildă, la mitingul metalurgiștilor, Emil Socor declara, în cuvîntul său, că socialismul „este o necesitate a timpului, este un pas spre civilizație”³². În același spirit au vorbit și ceilalți oratori. Desigur, n-a fost omisă din cuvîntări nici necesitatea luptei pentru reforme imediate, menite să contribuie la democratizarea societății românești, la dezvoltarea luptei de clasă a proletariatului. Pe această linie s-a înscris și cuvîntarea delegației femeilor, Paula Măgură, care, în discursul său, spunea : „Noi cerem astăzi pentru femei deplina egalitate, întronînd o nouă eră în lumea aceasta”³³. Totodată, în luările de cuvînt s-a exprimat solidaritatea proletariatului român cu lupta clasei muncitoare din celelalte țări.

Din relatările publicate în ziarul „Socialismul” rezultă că și în celelalte localități din țară aniversarea zilei de 1 Mai 1919 s-a bucurat „de o completă reușită. Muncitorii au lăsat peste tot lucrul, au venit la întrunirile anunțate și au participat la serbări”³⁴. Evenimentul a fost sărbătorit în mod amplu de muncitorimea petrolistă. Ziarul „Lupta socialistă” din Ploiești a publicat un ciclu de materiale festive consacrate aniversării Zilei muncii. În articolul „Un nou Întîi Mai”, semnat de militantul Alexandru Dobrogeanu, se arăta că, în fiecare etapă istorică, revendicările muncitorimii cu prilejul aniversării lui 1 Mai erau în concordanță cu situația respectivă. Astăzi — se releva în articol — „masele luptă pentru reforme care să schimbe întregul sistem bazat pe exploatare ; acum muncitorimea luptă pentru atingerea scopului final : transformarea fundamentală a organizației sociale prin cucerirea puterii politice”³⁵. În acest spirit, muncitorimea ploieșteană a sărbătorit, printr-o impunătoare întrunire, Ziua muncii. De remarcat că la întrunire au participat și numeroși țărani³⁶. De asemenea, la Cîmpina, „muncitorii din sondă, uniți cu cei din ateliere, au părăsit lucrul și au participat la un mare miting convocat de secțiunea locală a Partidului Socialist. Printre vorbitori s-a aflat și Gheorghe Cristescu, trimis de la centru, care a relevat, în cuvîntul său, că socialismul „nu este o himeră, ci o necesitate istorică izvorîtă din societatea înseși, care ne împarte astăzi în exploatați și exploataitori”³⁷.

La fel de viguroasă a fost aniversarea zilei de 1 Mai și la Turnu Severin. Și aici, muncitorii de la Șantierele navale, de la C.F.R. și din alte întreprinderi au părăsit lucrul pentru a sărbători „această zi în care se întruchipează toate aspirațiunile și revendicările lor”. După cuvîntările ținute la întrunire, participanții au adoptat o moțiune în care se releva că și muncitorimea din această localitate „își declară hotărîrea de a duce lupta pentru triumful final al cauzei muncitoare și al socialismului, alături de întreaga muncitorime din țară”³⁸. În condiții asemănătoare a fost sărbătorită ziua de 1 Mai și în orașul portuar Galați, unde la mitingul organizat în sala cinematografului „Central”, la care au participat lucrători din port, șantiere, de la C.F.R., tipografii ș.a., s-a adoptat o moțiune de solidaritate cu Puterea sovietică din Rusia, și cu revoluția proletară ungară³⁹.

³² „Socialismul” din 3 mai 1919.

³³ *Ibid.*

³⁴ „Socialismul” din 6 mai 1919.

³⁵ „Lupta socialistă” din 1 mai 1919.

³⁶ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 133.

³⁷ „Socialismul” din 6 mai 1919.

³⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921.* p. 194—195.

³⁹ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 134.

Mărturiile vremii consemnează că, la Iași, de aproape 30 de ani, „Întîiul Mai n-a fost aici sărbătorit în mod atît de impunător ca acum și chiar în aceiași zi“⁴⁰. La întrunirea ce a avut loc, cu acest prilej, au participat ceferiști, tipografi, lucrători și funcționari din multe ateliere și magazine. La Roman, participanții la miting au adresat o telegramă conducerii Partidului Socialist din România, în care se arăta că, întruniți în miting, în „Grădina Mare“ a orașului, noi sîntem „alături cu trup și suflet de voi. Vă asigurăm că vom duce înainte lupta pentru înfăptuirea idealului nostru“⁴¹.

Și dincolo de Carpați, muncitorimea organizată — consemna gazeta socialistă „Adevărul“ — „a serbat ziua de 1 Mai cu un entuziasm și hotărîre demnă de timpurile în care trăim“⁴². Acest entuziasm rezida din faptul că, pentru prima dată după unirea Transilvaniei cu România, muncitorimea de pe ambele versante ale Carpaților aniversa, în comun, în cadrul statului național unitar, ziua de 1 Mai. La Sibiu, Brașov, Cluj, Reșița, Timișoara și în alte părți, „miilor de muncitori întruniți“ oratorii le-au explicat însemnătatea zilei de 1 Mai, îndemnîndu-i la organizare politică și profesională. Cu deosebită intensitate s-au desfășurat întrunirile în Valea Jiului. Încă din ajunul sărbătorii, gazeta „Adevărul“ a publicat un articol intitulat : *1 Mai și minerii*, în care se arăta : „Clasa stăpînitoare din vechea monarhie nu le-a dat voie [minerilor — *n.n.*] să serbeze această măreață zi... Acum însă, cînd această posibilitate o au, trebuie să o serbeze demn și măreț“⁴³. Ca urmare, la Petroșani, Lupeni, Vulcan și Lonea, minerii au serbat, prin impunătoare întruniri, Ziua muncii. Este de remarcat, așa cum constata și presa vremii, ca un element nou, faptul că, chiar și în orașele cele mici unde industria abia începea să se dezvolte, muncitorimea a serbat ziua de 1 Mai. Este vorba de localități ca Ocna Mureșului, Ocna Dejului, Roșia Montană, Aghireș, Orăștie ș.a. O caracteristică majoră a întrunirilor ce au avut loc cu acest prilej a fost aceea că, peste tot, participanții s-au pronunțat pentru unificarea mișcării muncitorești din Transilvania și Banat cu organizațiile politice și sindicale din vechea Romînie, pentru făurirea unui partid unic la scară națională, capabil să conducă masele spre împlinirea idealului lor socialist, în Romînia reîntregită.

Acționînd unitar, pe baza unui program comun, conform hotărîrii Conferinței de la București din 23—26 mai 1919⁴⁴, organizațiile muncitorești din România s-au afirmat cu și mai multă forță pe scena vieții social-politice românești. Politica de înnoire a societății românești, promovată de Partidul Socialist, a fost susținută printr-o amplă luptă de clasă, materializată prin viguroase acțiuni politice și economice, cu profund ecou în rîndurile oamenilor muncii. Pe fundalul efervescent al acestor acțiuni, care în a doua jumătate a anului 1919 și în primăvara anului următor au luat un caracter de masă, avea să se aniverseze ziua de 1 Mai 1920.

Spre deosebire de anul precedent, sărbătorirea lui 1 Mai 1920 a luat proporții și mai impunătoare. De altfel, încă la ședința plenară a Consiliului General al Partidului Socialist din zilele de 11—12 aprilie 1920, la care au participat delegați din întreaga țară, s-a hotărît ca ziua de 1 Mai să fie grandios sărbătorită pe tot cuprinsul Romîniei prin declararea gre-

⁴⁰ „Socialismul“ din 6 mai 1919.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² „Adevărul“ din 11 mai 1919.

⁴³ „Adevărul“ din 27 aprilie 1919.

⁴⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 205.

vei generale și prin manifestații de stradă⁴⁵. Organizațiile Partidului Socialist și comitetele locale ale sindicatelor au organizat adunări și întruniri cu muncitorii și funcționarii din întreprinderi, în cadrul cărora s-a dezbătut hotărîrea Consiliului General.

Concomitent, presa centrală și locală a popularizat în rîndurile maselor hotărîrea conducerii de partid privind modul de sărbătorire a zilei de 1 Mai. Momentul de vîrf al articolelor închinat evenimentului l-au reprezentat numerele din 1 Mai, cînd toate ziarele muncitorești au îmbrăcat haină de sărbătoare. Astfel, în numărul festiv al ziarului „Socialismul” au apărut numeroase articole, semnate de militanți de frunte ai mișcării noastre muncitorești, în care erau înfățișate istoricul zilei de 1 Mai, tradițiile aniversării acestei zile a solidarității muncitorești în România, obiectivele noi de luptă ale clasei muncitoare în etapa dată, precum și cele de perspectivă. În articolul *Însemnătatea istorică a lui 1 Mai*, Constantin Dobrogeanu-Gherea scria : „Dacă serbarea de 1 Mai e acum o manifestare a solidarității tuturor lucrătorilor conștienți în lupta lor pentru transformarea societății antagonice, bazată pe lupta de clasă, într-o societate socialistă, miine, după victorie, cînd nu vor mai fi antagonisme și lupta de clasă, această manifestare pentru luptă se va preface în manifestare pentru pace și frăție”⁴⁶. La rîndul său, în articolul *Amin-tiri*, Gheorghe Cristescu evidenția cursul ascendent al mișcării muncitorești din țara noastră, a mișcării muncitorești internaționale. Dacă la începuturile acestei mișcări eram puțini, scria autorul articolului, „azi sîntem sute de mii, iar miine vom fi — vorba lui Eugène Pottier — întreg neamul omenesc”. În articolul *Mîndrie și curaj*, Mihail Gheorghiu Bujor consemna : „Ne simțim mîndri că sîntem membrii partidului care, pe lingă faptul că reprezintă civilizațiunea și evoluția, are o existență și o importanță internațională din ce în ce mai accentuată”. La fel și Constantin Popovici, în articolul *1 Mai ieri și azi*, sublinia că aniversarea Zilei muncii în 1920 avea loc în condițiile cînd „valul socialist se revarsă tot mai năvalnic”, cînd „avem organizații în toate colțurile țării, în centrele de industrie, ca și prin ascunzătorile munților, în porturile Dunării, ca și cele de la Marea Neagră, la orașe și sate”⁴⁷.

Asemenea articole, prilejuite de aniversarea zilei de 1 Mai, au apărut și în numerele festive ale gazetelor socialiste și sindicale din diferite localități ale țării. Astfel, articolul *Sărbătorirea dezrobirii*, publicat în „Tribuna socialistă” din Cluj, îndemna pe muncitori să participe în număr cît mai mare la sărbătorirea zilei de 1 Mai, a cărei aniversare, în etapa dată, reprezintă „un simbol al viitoarei transformări sociale ce va veni și care va duce transformarea răului în bine, suferințelor în fericire și pe pămînt va domni dreptatea, egalitatea și frățietatea”⁴⁸. Tot asemenea, în articolul *1 Mai*, publicat în „Muncitorul socialist” din Brăila, se releva că, în noile condiții istorice, proletariatul român este mai hotărît ca oricînd de a lupta „pentru realizarea țelurilor finale ale socialismului”, pentru făurirea unei societăți care să lichideze exploatarea omului de către om și care să se bazeze „pe egalitate, frăție și pace”⁴⁹.

Ampla pregătire a aniversării datei de 1 Mai 1920 a determinat și amploarea acțiunilor muncitorești din ziua respectivă. Ele s-au datorat

⁴⁵ *Ibidem*, p. 348.

⁴⁶ „Socialismul” din 1 mai 1920.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ „Tribuna socialistă” din 1 mai 1920.

⁴⁹ „Muncitorul socialist” din 1 mai 1920.

faptului că, spre deosebire de anul precedent, de data aceasta guvernul, sub presiunea avântului luptelor muncitorești, a fost nevoit să admită, cu acest prilej, organizarea de manifestații și demonstrații de stradă.

Ca și în trecut, și de data aceasta aniversarea Zilei muncii în Capitala României s-a situat, prin proporțiile sale, în fruntea tuturor manifestărilor din țară. Încă din ajun, secțiunea București a Partidului Socialist a dat publicității programul manifestărilor de 1 Mai în București, locul de întrunire, traseul demonstrației ș.a. Conform programului, în dimineața zilei de 1 Mai, muncitorii Capitalei s-au adunat în fabricile și întreprinderile unde își aveau locul de muncă și de unde au pornit încolonați spre subsecțiunile orașului de care aparțineau. De aici, în corpore, s-au îndreptat spre sediul organizației locale de partid și sindicat — „Dacia“, unde socialiștii au pregătit întrunirea. Din cauza numărului mare de participanți, s-au format, pe străzile din jur, 12 tribune, de unde s-a vorbit mulțimii. Printre oratori s-au numărat reprezentanți ai partidului și ai sindicatelor, ai cercurilor femeilor socialiste și ai tineretului socialist. În luările de cuvânt s-a pledat pentru transpunerea integrală în viață a principiilor democratice formulate în Proclamația de unire de la Alba Iulia, ca introducerea unei legislații muncitorești în conformitate cu nota timpului, extinderea dreptului de vot și la femei, urgentarea legiferării reformei agrare ș.a.⁵⁰

După terminarea întrunirii, a început impresionanta demonstrație de stradă, la care, potrivit relatărilor presei, au participat peste 80 000 de oameni⁵¹. În fruntea imensei coloane se aflau 200 de bicicliști, însărcinați cu menținerea legăturii dintre grupuri, urmau, la rând, copiii muncitorilor, care purtau o pancartă cu inscripția : „Al nostru e viitorul !“, apoi carul muncii, tras de patru boi albi ; după aceea coloana nesfârșită de muncitori. Cortegiul era atît de întins, scria „Socialismul“, încît „un ceas și jumătate au trecut șiruri prin fața mulțimii... Era șirul nesfârșit de lung al eroilor obscuri ai muncii, care treceau astăzi nu numai la sărbătoare, dar și la luptă“⁵². Punctul final al demonstrației a fost grădina Bordei, devenită neîncăpătoare pentru marea masă a muncitorimii venită să sărbătorească ziua de 1 Mai.

Sub semnul luptei pentru consolidarea statului național unitar român pe principii democratice, pentru cimentarea unității mișcării muncitorești, a solidarității sale cu proletariatul internațional s-au desfășurat demonstrațiile de 1 Mai 1920 și în celelalte centre ale țării. Și aici, la fel ca și în București, manifestările cu acest prilej au fost dintre cele mai mari pe care le cunoscuseră localitățile respective. Astfel, la Iași, la manifestările din ziua respectivă au luat parte peste 10 000 de oameni ai muncii. După mitingul ce a avut loc la sediul organizațiilor locale muncitorești din strada Ghica Vodă, s-au desfășurat demonstrații de masă, în fruntea cărora se aflau bicicliști, urmați de carul păcii cu renumitul tablou „Pax“ al pictorului socialist Octav Băncilă⁵³. La demonstrațiile de masă de la Cluj au participat peste 15 000 de muncitori, iar la Timișoara circa 30 000⁵⁴. La Turnu Severin, un cortegiu impunător, compus din toți muncitorii organizați, „în număr de cîteva mii“, au demonstrat pe străzile orașului, iar la Craiova, la „impozanta demonstrație muncitorească“,

⁵⁰ „Socialismul“ din 3 mai 1920.

⁵¹ „Socialismul“ din 5 mai 1920.

⁵² *Ibid.*

⁵³ „Socialismul“ din 7 mai 1920.

⁵⁴ „Tribuna socialistă“ din 9 mai 1920.

a mai participat „și un mare număr de cetățeni“⁵⁵. Cu același succes s-au desfășurat manifestațiile de 1 Mai la Ploiești și Cimpina. La Galați, în carul alegoric, situat în fruntea coloanelor de demonștrani, „se afla un țaran cu coasa în mână, întinzînd cealaltă mână frățește unui tovarăș muncitor de la oraș, ca un semn al înfrățirii și dragostei ambelor categorii de muncitori“⁵⁶. În Valea Jiului, la ampla manifestare ținută, tradițional, la pasul Surducului, au luat parte circa 6 000 de mineri⁵⁷. Aceeași amploare au avut-o demonstrațiile muncitorești la Reșița, Brăila, Arad, Constanța, Sibiu etc.

O caracteristică a stării de efervescență ce a cuprins masele în acești ani de avînt revoluționar a constituit-o faptul că ziua de 1 Mai 1920 a fost aniversată prin demonstrații în toate capitalele de județe, precum și într-o serie de orașe mai mici : Alba Iulia, Pitești, Turda, Buzău, Rîmnicu Vilcea, Tg. Mureș, Bacău, Giurgiu, Satu Mare, Bîrlad, Baia Mare, Suceava, Călărași, Reghin, Tecuci, Dej, Cîmpulung, Lugoj, Roman, Anina, Botoșani, Caransebeș, Moreni, Buhuși, Tîrgu Jiu etc.⁵⁸. Și în aceste localități, alături de lucrători, au participat la sărbătorirea zilei de 1 Mai, meseriași, funcționari, unii intelectuali, precum și țărani din comunele vecine.

Apreciînd amploarea acțiunilor muncitorești consacrate Zilei muncii, gazeta „Tribuna socialistă“ din 9 mai 1920 scria : „Frumoasă și înălțătoare a fost serbarea de 1 Mai anul acesta. Muncitorimea de pretutindeni, din toate colțurile provinciilor noastre, înțelegînd rostul acestei zile sfinte, a încetat munca și a sărbătorit-o așa cum i-au îngăduit împrejurările“. O săptămînă mai tîrziu, aceeași gazetă conchidea că, „în România întregită, ziua de 1 Mai s-a sărbătorit în mod pașnic de lucrători, contrar așteptărilor multora, poate, din cei care s-au obișnuit a-i socoti ca element de dezordine“. Articolul pleda pentru recunoașterea drepturilor legitime ale muncitorilor, ținînd seama și de faptul că ei, prin munca lor, prin aportul lor economic la propășirea țării, „vor fi refăuritorii României Mari“⁵⁹.

Manifestațiile prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1920 au fost dintre cele mai mari din trecutul mișcării noastre muncitorești pînă la această dată. Amploarea lor s-a datorat reîntregirii forțelor proletariatului român în urma făuririi statului național unitar și, implicit, a afirmării unității partidului clasei muncitoare din România. De altfel, pe linia cimentării acestei unități, militanții din vechiul Regat au participat, ca vorbitori, la manifestațiile zilei de 1 Mai în toate provinciile reunite cu Țara, chemînd clasa muncitoare la unificarea ei deplină politică și profesională.

După aniversarea zilei de 1 Mai 1920 și după alegerile parlamentare de la sfîrșitul aceleiași luni — la care socialiștii au raportat un succes de prestigiu : 21 de mandate în Cameră —, pe primul plan al preocupărilor mișcării socialiste s-a situat convocarea Congresului partidului, menit să consfințească unificarea, pe scară națională, a mișcării muncitorești și să înarmeze partidul unic al clasei muncitoare cu un program, cu o strategie și tactică în raport cu sarcinile noi prezente și de perspectivă. Pentru acest

⁵⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 368, 371.

⁵⁶ „Nădejdea“ din 4 iunie 1920.

⁵⁷ „Tribuna socialistă“ din 9 mai 1920.

⁵⁸ „Socialismul“ din 5 și 6 mai 1920 : „Tribuna socialistă“ din 9 și 16 mai 1920.

⁵⁹ „Tribuna socialistă“ din 16 mai 1920.

deziderat au subscris toate organizațiile socialiste din țară. Măsurile represive întreprinse de autorități împotriva participanților la greva generală din octombrie 1920 — cel mai important moment din istoria luptelor de clasă de până atunci în țara noastră — au amînat dar n-au putut opri cursul mișcării muncitorești spre întrunirea Congresului, for suprem care urma să se pronunțe asupra marilor probleme aflate în fața partidului. Astfel, Consiliul General al Partidului Socialist și al sindicatelor, din 30 ianuarie—3 februarie 1921, a fixat convocarea Congresului partidului pentru ziua de 8 mai 1921.

În aceste condiții, sub semnul pregătirii nemijlocite a Congresului partidului, s-a aniversat, în întreaga țară, ziua de 1 Mai 1921. Spre deosebire de anul precedent, manifestările prilejuite de acest eveniment au avut, de data aceasta, un caracter mult mai limitat. Prevalîndu-se de starea excepțională instituită în țară cu ocazia înăbușirii grevei generale din octombrie 1920, autoritățile au respins pretutindeni cererile muncitorimii de a organiza demonstrații de stradă la 1 Mai, permițînd, în unele cazuri, doar întruniri de sală și serbări cîmpenești cu caracter restrîns. Dezvăluind această situație, gazeta „Socialismul” scria : „Faptul că nici după șase luni de zile de la greva generală guvernul nu renunță la mijloacele ilegale de guvernare dovedește mai mult decît orice... forța pe care proletariatul o reprezintă... Spectacolul grandios al zecilor de mii de muncitori care anul trecut au dovedit burghezimii stăpînitoare puterea lor, nu se mai putea repeta acum. Prea au fost mari emoțiile încercate pentru burghezie ca să le poată suporta din nou”⁶⁰.

În pofida măsurilor represive, muncitorimea din numeroase centre ale țării a sărbătorit, totuși, prin întruniri și mitinguri, ziua de 1 Mai 1921. Încă din ultima decadă a lunii aprilie, presa muncitorească publica, pe prima pagină, în chenar roșu, apeluri prin care proletariatul era chemat să se pregătească pentru a aniversa, prin întruniri și serbări, Ziua muncii. Iar, în numerele festive consacrate zilei de 1 Mai, gazetele au consemnat numeroase articole, semnate de militanți socialiști, prin care se popularizau ideile principale cuprinse în documentele pregătite pentru apropiatul Congres al partidului.

În București, ziua de 1 Mai 1921 a fost sărbătorită din nou la grădina Bordei. „Încă de pe la orele 8 dimineața — scria presa socialistă a vremii —, muncitorii au început să vină la Bordei, în grupuri, grupuri, cu merinde de acasă... Au fost muzici, jocuri, alergări, diferite concursuri... De altfel, tot produsul serbării a fost destinat pentru tovarășii închiși”⁶¹. A urmat, apoi, întrunirea oficială, la care au luat cuvîntul reprezentanți din partea partidului, sindicatelor și ai tineretului socialist. În discursuri s-a insistat asupra părții maximele a programului partidului, ce urma a fi adoptat la Congres, care evidenția că toate privațiunile de care sufereau masele vor putea fi înlăturate odată cu lichidarea orînduirii capitaliste, bazată pe exploatarea omului de către om. Astfel, în cuvîntul său, Gheorghe Cristescu, secretarul de atunci al partidului, arăta că muncitorimea trebuia să se pregătească să lupte pentru subminarea, treptată, a orînduirii nedrepte, burgheze și „a înălța, în locul societății de azi, societatea viitoare”, socialistă⁶². La sfîrșitul întrunirii participanții au adoptat o moțiune de solidaritate cu frații lor de clasă, aflați închiși la Jilava. La rîn-

⁶⁰ „Socialismul” din 6 mai 1921.

⁶¹ *Ibid*

⁶² *Ibid*.

dul lor, cei 110 militanți ai mișcării muncitorești, deținuți în fortul Jilava, au marcat și ei Ziua internațională a celor ce muncesc, organizînd o întrunire în curtea închisorii, în cadrul căreia s-au ținut discursuri și s-au intonat cîntece revoluționare. În scrisoarea adresată conducerii partidului, arestații de la Jilava relevau că „rămîn credincioși idealului pentru care s-au jertfit”⁶³.

Manifestări similare au avut loc și în centrele muncitorești din Valea Prahovei. La Ploiești, participanții la întrunire au adoptat o moțiune prin care se angajau să ducă lupta mai departe „pentru dezrobirea clasei muncitoare”, iar, la Cîmpina, vorbitorii la miting au subliniat că muncitorii își manifestă pe deplin încrederea „că prin ei înșiși se vor dezrobi”. La întrunirea de la Brașov, ținută la Teatrul Național, cei ce au luat cuvîntul au arătat că, în momentul de față, „noi nu mai privim înfăptuirea socialismului ca ceva îndepărtat, că sînt destule indicii că el poate fi foarte apropiat”. O amplă întrunire a avut loc la Iași, la care vorbitorii au relevat că formele revoluției sociale „atîrnă de toate împrejurările dintr-o țară”. La Timișoara, la mitingul ținut în piața centrală a orașului, au participat peste 12 000 de muncitori. La întrunirea ținută în localul partidului din Craiova, participanții purtau placarde cu inscripția : „Nici muncă fără pîine, nici pîine fără muncă !”, iar la serbarea muncitorească din „Lunca Craiovei”, Mihai Cruceanu a citit, în fața maselor, pasajele cele mai semnificative din proclamația istorică a lui Tudor Vladimirescu. În moțiunea adoptată de participanții la întrunirea de la Turnu Severin se sublinia că muncitorimea de aici, împreună cu cea din întreaga țară, „va lucra din răsputeri, prin organizare, educație și luptă, să înfăptuiască cît mai grabnic societatea dreptului și a cinstei, societatea comunistă”. La marea întrunire de la Galați, Teodor Iordăchescu declara că înlăturarea vechii societăți se poate realiza numai „dacă există o solidaritate între noi, căci dacă se poate ca în sînul mișcării să existe discuții de tactică, în fața burgheziei trebuie să ne prezentăm uniți”. Întruniri similare au mai avut loc la Cluj, Constanța, Buzău, Sibiu, Alba Iulia, Călărași, Bacău etc.⁶⁴.

Manifestările prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1921 s-au în-cadrat în puternica efervescență politică marcată de pregătirea nemijlocită a marelui congres al Partidului Socialist. Semnificația Congresului general al partidului, care și-a deschis lucrările la 8 mai 1921, la București, reunind delegați din întreaga țară, a constat în faptul că a statuat, pe temelii comuniste, unificarea organizațiilor socialiste la scara României reîntregite. Relevînd semnificația evenimentului, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Partidul Comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională”⁶⁵. În mod semnificativ Partidul Comunist Român era atunci singura forță politică ce acționa la nivelul întregii țări, ca o mărturie a înțelegerii superioare, în noile condiții istorice, a rolului și menirii sale în transformarea revoluționară a societății românești, în apărarea și consolidarea unității, independenței și suveranității noastre naționale.

⁶³ „Socialismul” din 7 mai 1921.

⁶⁴ Informațiile cu privire la aniversarea zilei de 1 Mai 1921 sînt reproduse din ziarul „Socialismul” din 6, 7, 8 și 9 mai 1921, precum și din *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 614—615.

⁶⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

ACȚIUNI DE 1 MAI PENTRU REFACEREA UNITĂȚII MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI, PENTRU APĂRAREA INTERESELOR FUNDAMENTALE ALE POPORULUI ROMÂN

ION IACOȘ, NICOLAE NICOLAESCU

Ziua de 1 Mai a fost sărbătorită de poporul român, între anii 1922 și 1933, în condiții total diferite, atât de perioada anterioară, când masele se aflau în plină efervescență revoluționară, cât și de după 1933, când, datorită pericolului fascist, altele vor fi principalele obiective urmărite de clasele și păturile largi ale oamenilor muncii. Aniversarea zilei de 1 Mai în acești ani a constituit nu numai o formă de luptă pentru emancipare socială, ci și un prilej pentru proletariatul român de a se afirma ca exponent și promotor consecvent al intereselor și aspirațiilor fundamentale ale întregului popor, dovedindu-și, prin aceasta, capacitatea revoluționară ce îi era caracteristică. Era o consecință logică a saltului calitativ înregistrat de mișcarea noastră muncitorească prin transformarea partidului socialist în Partidul Comunist Român, care, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a pus mai presus de toate interesele generale ale oamenilor muncii, ale întregii națiuni și, cu cele mai mari jertfe, a condus clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste, democratice, întregul popor, în înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, apoi a revoluției socialiste, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate”¹.

România anilor 1922—1933 a cunoscut o dezvoltare mai accentuată a forțelor de producție, îndeosebi a industriei, ceea ce a exercitat o puternică influență asupra vieții economico-sociale pe plan național. Măsurile pentru consolidarea statului național unitar s-au efectuat într-o perioadă relativ scurtă. Deosebit de importantă s-a dovedit, din acest punct de vedere, Constituția adoptată în martie 1923, constituție cu un caracter burghezo-democratic, care reflecta situația României imediat după reintrarea ei în granițele firești, istorice și etnice.

Confruntat încă de la începutul existenței sale cu complexe probleme ale vieții social-politice ale țării, Partidul Comunist Român și-a con-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 78.

centrat atenția asupra definirii liniei politice generale și a rezolvării problemelor sale organizatorice. În pofida a numeroase greutăți interne și externe pe care au fost nevoiți să le înfrunte, militanții partidului comunist au reușit, în întreagă această perioadă, să organizeze și să conducă cu succes lupta revoluționară a maselor largi de oameni ai muncii împotriva asupririi și exploatării capitaliste, pentru apărarea independenței și suveranității patriei, P.C.R. a îmbinat în mod organic lupta pentru revendicările economice ale maselor muncitoare cu cele politice, inclusiv în marile acțiuni de 1 Mai, a indicat formele și metodele de acțiune corespunzătoare fiecărui moment revoluționar. Activitatea multilaterală, desfășurată încă de la început de P.C.R. pentru ca muncitorimea să se manifeste unitar în marile bătălii sociale pentru apărarea intereselor sale fundamentale, dar și ale țării, a avut un caracter complex și diferențiat de la o etapă la alta, în funcție de obiectivele tactice principale ce stăteau în fața clasei muncitoare — hegemonul luptei revoluționare ².

Necesitatea acțiunii unite a proletariatului în practica social-politică s-a impus, în mod obiectiv, datorită situației create în mișcarea muncitorească din România la începutul deceniului al treilea, cînd unitatea sa organizatorică și politică a fost ruptă temporar. După anul 1924, cînd P.C.R. a fost scos în afara legilor, poziția sa în problema luptei pentru unitatea clasei muncitoare, a frontului unic, a unității de acțiune a rămas însă neschimbată.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai a constituit, de fiecare dată, un prilej de manifestare a unității depline a clasei muncitoare, a tuturor păturilor muncitoare ale poporului român. „Unirea proletarilor — releva un manifest din 1 Mai 1922 — va spori puterea lor. În frontul general al muncii împotriva exploatării, proletariatul român trebuie să-și aibă locul lui. Astfel vom manifesta, în ziua de 1 Mai, pentru unirea proletarilor, iar puterea care va izvorî în toată lumea din această ieșire unită a maselor muncitoare va deschide o nouă epocă de luptă în care pozițiile noastre vor fi mai tari și curajul burgheziei mai slăbit” ³. Pe fundalul acestor lupte, guvernul liberal a fost nevoit să adopte, în anul 1925, legea pentru reglementarea repaosului duminical și a sărbătorilor legale, între acestea figurînd și ziua de 1 Mai, ziua internațională de luptă a muncitorilor ⁴.

În acest cadru general s-au desfășurat unele din principalele acțiuni ale clasei muncitoare desfășurate în spiritul unității de luptă. Este de înțeles că manifestațiile de 1 Mai, organizate an de an de clasa muncitoare, împreună cu celelalte pături muncitoare din România în perioada 1922—1933, s-au desfășurat și ele în concordanță cu noile realități istorice pe care le ridica permanent societatea românească după Marea Unire și a căror rezolvare cerea forme de luptă adecvate din partea maselor populare. Odată cu trecerea anilor, manifestațiile și demonstrațiile de 1 Mai au cunoscut nu numai forme și dimensiuni tot mai variate, mai ample și mai viguroase, ci și o accentuare a caracterului lor revoluționar, o creștere a combativității, o tot mai clară și explicită dorință de a înlătura vechea formă a alcătuirii sociale. Lupta politică generală a proletariatului din anii 1922—1933, luptă care a subsumat și multitudinea manifestațiilor

² Marin Badea, *Sub cerul deschis al lunii mai*, Editura Albatros, București, 1985, p. 52.

³ „Socialismul”, anul XVI, nr. 146 din 1 mai 1922.

⁴ „Monitorul oficial”, nr. 131 din 18 iunie 1925 ; *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România. 1864—1944*, Editura științifică, București, 1972, p. 125—126.

și demonstrațiilor de 1 Mai, s-a desfășurat pe fondul unei accentuate confruntări de clasă dintre masele muncitoare și burghezie⁵. Elocvente sînt, în acest sens, lozincile și revendicările formulate în fiecare an de 1 Mai, care dovedesc ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, dintre clasele exploatate și cele dominante din societatea românească. La demonstrațiile și manifestațiile anuale din anii 1922—1933, pe lângă lozincile specifice fiecărei etape, constatăm și prezența unor lozinci care s-au repetat, ca un latimotiv, la fiecare manifestație, vizînd aplicarea în practică a dreptului la ziua de muncă de 8 ore, necesitatea creșterii salariilor în concordanță cu evoluția prețurilor, respectarea drepturilor și libertăților general-democratice obținute în anii avîntului revoluționar ș.a. Ele exprimau, în esență, cerințe ale momentului istoric din anii imediat următori Marii Uniri, ani în care clasa muncitoare din România se afirma tot mai viguros drept principala forță politică a țării.

Amploarea acțiunilor maselor populare din anii precedenți a determinat organele represive ale statului, la cîrma căruia, în 1922, venise partidul liberal, ca, în preajma zilei de 1 Mai, să adopte o serie de măsuri de îngrădire a manifestațiilor acestora. Prefecții de județe au primit instrucțiuni precise, prin care li se cerea să nu admită manifestații de stradă, cu inscripții, pancarde și steaguri roșii, îngăduind numai organizarea de serbări cîmpenești⁶. În plus, adunările erau supravegheate de poliție și organizarea lor era permisă numai în zi de duminică⁷. Cu toate aceste opreliști, partidul comunist a chemat masele muncitoare să nu cedeze în fața atacurilor claselor dominante și, cu prilejul zilei de 1 Mai, să-și manifeste unitatea sa de acțiune. Încă în martie 1922, P.C.R. a lansat o chemare către Comisia Generală a Sindicatelor, căreia îi propunea organizarea sărbătoririi zilei de 1 Mai sub semnul frontului unic⁸. Comisia Generală a Sindicatelor a răspuns afirmativ, arătînd că dorința tuturor este ca de 1 Mai „să fie toți muncitorii la un loc”⁹.

Strînsa conlucrare între partid și sindicate s-a concretizat, în anii 1922—1923, în marile întruniri la care participanții și-au exprimat dorința de a realiza frontul unic al întregii muncitorimi¹⁰. Așa cum se obișnuia de ani de zile, după întrunirile de la sîlile „Dacia”, „Tomis” ș.a., mii de muncitori bucureșteni s-au îndreptat în ziua de 1 Mai spre grădinile de vară „Văraru”, „Bucureștii Noi”, „Parcul Veseliei” ș.a., unde au continuat sărbătorirea zilei de 1 Mai. Erau aici strînși, laolaltă, comuniști și socialiști, muncitori și intelectuali, țărani din jurul Capitalei, care au condamnat, în luările de cuvînt, condițiile grele de muncă și viață ale muncitorimii, au blamat nedreapta alcătuire a regimului burghez¹¹. Firul roșu care a călăuzit întrunirile și serbările cîmpenești l-a constituit, permanent, exprimarea fermă a dezideratului realizării unității muncitorești de acțiune.

Alături de muncitorimea bucureșteană, viguroase manifestații au organizat, cu prilejul zilei de 1 Mai 1922, minerii din Valea Jiului¹², petro-

⁵ Vezi, pe larg, Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România*, București, 1970, p. 156—230.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 148, fila 22.

⁷ *Loc. cit.*

⁸ „Socialismul”, anul XVI, nr. 137 din 31 martie 1922.

⁹ „Viața sindicală”, anul II, nr. 43 din 7 mai 1922.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 147, filele 69—71.

¹¹ „Socialismul”, anul XVI, nr. 147 din 5 mai 1922.

¹² „Minerul” (Cluj), anul IV, nr. 4 din 1 iunie 1922.

liștii de pe Valea Prahovei¹³, masele de cetățeni din Iași, Turnu Severin, Galați, Constanța, Brașov, Zărnești, Piatra Neamț, Cluj, Tg. Mureș, Rădăuți ș.a.¹⁴.

În măsura în care pozițiile economice și politice ale claselor exploatare au cunoscut, mai ales între anii 1922 și 1925, o refacere parțială, în aceeași măsură burghezia a intensificat atacurile împotriva maselor muncitoare — în primul rînd împotriva clasei muncitoare și a partidului său comunist —, în încercarea de a lichida drepturile și libertățile pe care acestea le cuceriseră în perioada anterioară. Datorită tocmai acestei politici a claselor dominante devenea clar că sarcina organizării luptelor maselor muncitoare, ca răspuns la atacurile patronilor și la tendința suprimării drepturilor și libertăților, cucerite cu prețul unor mari jertfe în anii avîntului revoluționar 1918—1921, revenea Partidului Comunist Român.

Pentru a putea îndeplini cu cinste această sarcină, pentru a face față, în condiții optime, ofensivei claselor dominante, Partidul Comunist Român a înțeles că apărarea și păstrarea unității proletariatului reprezenta condiția principală. Iată de ce lozinca unității clasei muncitoare a figurat, în toți acești ani, la toate manifestațiile de 1 Mai, ca o cerință de bază, cu atît mai mult cu cît tocmai în această perioadă guvernul liberal făcea totul pentru a submina și sparge unitatea de acțiune a clasei muncitoare¹⁵.

Ca în toți anii de cînd masele populare serbau ziua de 1 Mai, în perioada care a urmat, alături de vîrstnici, au participat și tinerii muncitori. Conducerea tineretului comunist a lansat apeluri către aceștia, amintindu-le că majoritatea lor lucra cîte 14—16 ore zilnic la munci dintre cele mai grele, că nu li se acorda repaus duminical și că erau plătiți cu salarii mici, îndemnîndu-i să manifesteze la 1 Mai, alături de vîrstnici, pentru drepturile lor specifice¹⁶.

Este știut că, în aprilie 1924, Partidul Comunist a fost scos în afara legilor. Pentru exponentul celor mai de seamă interese ale clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, începea o grea perioadă de luptă în condiții de ilegalitate, care va dura douăzeci de ani. Autoritățile au permis, în anul 1924, sărbătorirea zilei de 1 Mai doar în cîteva localități și acolo cu mari restricții. De aceea, P.C.R. a acordat sindicatelor o și mai mare atenție în pregătirea și desfășurarea sărbătoririi zilei de 1 Mai, inclusiv în activitatea de pregătire, mobilizare și participare a maselor muncitoare aflate sub influența acestora. Ideea luptei pentru unitatea clasei muncitoare o găsim prezentă și în manifestul-apel de 1 Mai 1925, publicat în ziarul „Socialismul” și adresat întregii muncitorimi. „Faceți frontul unic al clasei muncitoare din România, pentru că numai unirea face puterea muncitorimii”, îndemna documentul¹⁷.

Anul 1928 a marcat încetarea îndelungatei guvernări liberale și venirea la putere a Partidului Național-Țărănesc, care a uitat repede

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 33, fila 31 ; dosarul nr. 1 147, filele 64—68.

¹⁴ Vezi „Iașul socialist”, „Tineretul socialist”, „Lupta socialistă”, „Viața sindicală” și celelalte organe de presă muncitorești din anii respectivi în zilele din preajma și de după 1 mai.

¹⁵ Vezi Nicolae Nicolaescu, *Crearea Sindicatelor Unitare și locul lor în mișcarea muncitorească revoluționară din România în anii 1923—1929*, în „Studii”, nr. 6/1973, p. 1235—1250.

¹⁶ „Tineretul socialist”, anul XI, nr. 38 din 29 aprilie 1923.

¹⁷ „Socialismul”, anul XIX, nr. 15 din 1 mai 1925.

promisiunile făcute pe cînd se afla în opoziție, devenind, curînd, la fel de antipopular ca și cel liberal. Criza economică, care s-a repercutat deosebit de negativ asupra economiei românești, a determinat agravarea situației maselor largi populare de la orașe și sate și, pe această bază, creșterea în amploare și intensitate a luptelor lor revoluționare împotriva silniciilor și nedreptăților sociale. Iată de ce aniversarea zilei de 1 Mai 1928 și a celor din anii următori a reflectat, pregnant, această stare de lucruri, și ea s-a desfășurat pe fundalul nemulțumirii generale a maselor.

În fruntea acestor acțiuni s-a situat clasa muncitoare, care se afirma drept clasa cea mai înaintată și revoluționară în lupta pentru promovarea și apărarea intereselor maselor largi populare, a drepturilor și libertăților sale democratice. Sărbătorirea zilei de 1 Mai în anii 1929-1933 avea să se desfășoare pe fondul crizei economice, cu tot cortegiul ei de lipsuri pentru clasa muncitoare și pentru celelalte categorii de oameni ai muncii. Măsurile represive întreprinse de autorități n-au putut determina proletariatul și celelalte categorii de oameni ai muncii să renunțe la tradiționala lor sărbătoare. În numeroase localități, întrunirile și manifestațiile, organizate de comuniști sau social-democrați, s-au conștopit, pe parcursul desfășurării lor, într-un unic și viguros șuvoi revoluționar. Era, în aceasta, o dovadă a creșterii influenței și prestigiului comunistilor, a îmbogățirii experienței lor revoluționare, fapt ce a conferit manifestațiilor muncitorești de 1 Mai un tot mai pronunțat caracter unitar, de clasă.

Totodată, presa centrală și locală de partid, de sindicat și de tineret a publicat numeroase articole referitoare la semnificația zilei de 1 Mai. Într-un astfel de articol mobilizator, ziarul „Dezrobirea” afirma: „Azi e 1 Mai și azi ne luăm angajamentul de a lupta pentru transformarea acestei putrede societăți, bazată pe jaf, sărăcie, mizerie, crimă și minciună și, într-un puternic avînt, strigăm «Vrem eliberarea întemnițaților noștri, vrem amnistie generală. Să iasă din ocne luptătorii pentru adevăr și dreptate și să intre acolo toți defraudatorii, toți ucigașii poporului, toți jefuitorii bunului public»”¹⁸.

Principalele trăsături ale luptelor revoluționare desfășurate de 1 Mai în primii ani ai crizei economice au fost, așadar, organizarea și conducerea lor nemijlocită și deschisă de către Partidul Comunist Român, care a acționat în direcția realizării unității de acțiune a tuturor oamenilor muncii, indiferent de apartenența lor politică; împletirea revendicărilor economico-sociale cu cele politice; afirmarea patriotismului clasei muncitoare și a rolului ei de avangardă în apărarea intereselor naționale ale poporului român; intrarea în luptă a principalelor detașamente proletare — minerii, metalurgiștii, ceferiștii, petroliștii —, care au antrenat și alte categorii de oameni ai muncii, țărani, meseriași, mici patroni, funcționari publici și particulari, intelectuali, oameni de artă și cultură¹⁹.

Experiența acumulată de partidul comunist cu prilejul organizării și desfășurării sărbătoririi zilei de 1 Mai, cea dobîndită de oamenii muncii de la orașe și sate în cursul acestor demonstrații va fi valorificată în perioada următoare, contribuind la îmbogățirea patrimoniului tradițiilor revoluționare ale proletariatului și pregătind terenul pentru realizarea uni-

¹⁸ „Dezrobirea”, anul III, nr. 1 din 1 Mai 1929.

¹⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I: 1918—1933, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 614 și urm.

tății de acțiune a clasei muncitoare din România în marile bătălii revoluționare din anii 1932—1933.

În centrul planului de acțiuni pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai 1932, C.C. al P.C.R. a pus ca obiectiv realizarea frontului unic muncitoresc. Pornind de la aceste comandamente, s-a cerut comitetelor locale ale P.C.R. să se adreseze organelor și organizațiilor similare ale P.S.D. ca ziua de 1 Mai să fie sărbătorită în comun pe bază de front unic. Manifestul lansat de C.C. al P.C.R. făcea o cuprinzătoare analiză a situației social-economice din acele momente și trasa cu clarviziune liniile directoare ale acțiunii unite din această zi a maselor muncitoare. „Mai mult ca niciodată — se spunea în manifest —, astăzi drepturile clasei muncitoare sînt călcate în picioare. Mai mult ca niciodată, masele producătoare din lumea capitalistă sînt scăldate într-o mare de singe. Mai mult ca niciodată, mizeria, foametea, teroarea bîntuie asupra poporului muncitor. La luptă ! Criza regimului capitalist apasă pe umerii noștri. Să asvîrlim povara pe care o pun stăpînii sîngeroși pe umerii noștri. Vrem ridicarea salariilor ! Vrem ajutor de șomaj ! Jos plata impozitelor și datoriilor ! Jos conversiunea ! Pentru regim politic în închisori, pentru pămînt, pentru salariu egal al tineretului și femeilor !”²⁰. Similare manifeste mobilizatoare, răspîndite printre muncitori și șomeri au lansat, la rîndul lor, o serie de sindicate muncitorești, ca „Solidaritatea“, „Ciocanul“, „Voința“, „Municipali“, „Șoferi“ ș.a.²¹.

Ca și în anii precedenți, organele represive au căutat să ia măsuri preventive pentru a zădărnici acțiunile muncitorilor în ziua de 1 Mai ; masele muncitorești, conduse de comuniști, au știut să dejoace manevrele autorităților, sărbătorind ziua de 1 Mai într-un pronunțat spirit de solidaritate proletară. În cartierele bucureștene Andronache, Bucureștii Noi, Pantelimon, Mihai Bravu, mii de muncitori, sub conducerea comuniștilor și a simpatizanților partidului, și-au exprimat în această zi adeziunea la lozincile partidului comunist²². Într-un raport al Siguranței, alcătuit după 1 Mai, se sublinia că muncitorii „se alătură în masă acțiunilor organizate și conduse de P.C.R.“, ca urmare a propagandei asidue făcute de comuniști²³.

1 Mai 1932 a fost sărbătorit cu același avînt revoluționar și la Galați, Brăila, Timișoara, Brașov, Iași, Slatina, Baia Mare, Reșița, Anina, Petroșani, Lupeni, Lonea²⁴. Ca și în București, în toate aceste localități, muncitorii au demonstrat în strînsă unitate proletară și s-au pronunțat pentru închegarea frontului unic al tuturor organizațiilor muncitorești, singurul în măsură să apere democrația și pacea.

Caracteristica dominantă a manifestărilor consacrate Zilei muncii în perioada 1933-1938 a reprezentat-o lupta tot mai activă pentru refacerea unității politice și profesionale muncitorești în vederea promovării cu mai multă eficiență a intereselor clasei muncitoare, ale maselor largi populare și, concomitent, acțiunea, pe multiple planuri, împotriva pericolului fascist și revizionist, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României.

Înscriind, ca unul din obiectivele sale principale, făurirea unității de acțiune a proletariatului, Partidul Comunist Român a considerat ma-

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 151, filele 109—110.

²¹ Loc. cit., fila 27.

²² Loc. cit., fila 32.

²³ Loc. cit., filele 1, 73—74.

²⁴ „Socialismul“, anul XXVI, nr. 20 din 15 mai 1932.

nifestările de 1 Mai ca o etapă importantă în pregătirea terenului pentru realizarea unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare, deoarece, mai mult decât oriunde, la manifestațiile și demonstrațiile de Ziua muncii participau, în spiritul frăției proletare, muncitori comuniști, socialiști, social-democrați, țărâniști și fără de partid. Masa muncitorimii române s-a ridicat de 1 Mai, umăr la umăr, impunând conducătorilor organizațiilor proletare ideea concentrării forțelor în direcția luptei unite, spre punctele de convergență pe o problemă sau alta, spre ceea ce o unea, indiferent de naționalitate, de apartenență la un partid sau altul. Prin formele de organizare și desfășurare, prin conținutul revendicărilor și gradul de participare a maselor, prin spiritul revoluționar și democratic afirmat cu tot mai multă tărie, prin propaganda desfășurată în coloanele publicațiilor proletare, ziua de 1 Mai a reflectat evoluția mereu ascendentă a mișcării noastre muncitorești și afirmarea tot mai viguroasă a clasei muncitoare în arena social-politică a țării, a închegării unității și solidarității sale de luptă, conlucrării, într-o formă sau alta, dintre Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat și Partidul Socialist-Unitar.

Sub raportul unității de acțiune a clasei muncitoare, luptele muncitorești din ianuarie-februarie 1933 s-au impus ca un eveniment de importanță majoră, deschizând noi căi pentru activitatea revoluționară, pentru colaborarea dintre comuniști, socialiști și social-democrați, pentru întărirea partidului comunist și a legăturilor sale cu clasa muncitoare, cu masele largi populare, „pentru creșterea rolului conducător al partidului, pentru afirmarea sa ca forță națională în stare să-și asume conducerea întregului popor în lupta de eliberare națională și socială, în făurirea socialismului, în asigurarea independenței și suveranității României”²⁵. Având în vedere că regimul stării de asediu, instituit în februarie 1933 în unele centre proletare, a fost menținut și pentru 1 Mai, Confederația Generală a Muncii, în numele sindicatelor muncitorești, a făcut demersuri pe lângă autorități pentru aprobarea manifestațiilor din această zi, conform tradiției proletare²⁶.

Ținând seama de situația concretă, Partidul Comunist Român, celelalte partide muncitorești (P.S.D. și P.S.U.) au desfășurat o largă și activă propagandă pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai, „pe platforma frontului unic”²⁷, susținând o serie de obiective social-economice circumscrise luptei pentru condiții mai bune de muncă și salarizare, contra concedierilor și pentru reprimirea în muncă a celor concediați, pentru ajutorarea șomerilor dintr-un fond alcătuit de către patroni, stat și comună, plata imediată a pensiilor, salariu egal la muncă egală, concedii de naștere plătite, protecția muncii minorilor etc. Concomitent cu asemenea revendicări au fost abordate aspecte politice referitoare la apărarea dreptului de întrunire și manifestare muncitorească, contra stării de asediu și a cenzurii, contra organizațiilor fasciste și profasciste. Aceste obiective vădeau efortul P.C.R. de a se elibera de unele influențe stingiste, de a întări, astfel, legăturile sale cu masele muncitoare și a pregăti condițiile necesare acțiunii comune cu celelalte partide muncitorești.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 248.

²⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1150, fila 102.

²⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare : Arhiva I.S.I.S.P.), cota A XVII-59.

Năzuința spre unitatea muncitorească, acțiunea unitară a forțelor proletare în cadrul pregătirilor pentru 1 Mai 1933 au făcut obiect de analiză nuanțată în coloanele ziarelor centrale muncitorești — „Scînteia” (P.C.R.), „Lumea nouă” (P.S.D.), „Proletarul” (P.S.U.) —, dar și în cele ale gazetelor uniunilor sindicale: „Minerul”, „Muncitorul din îmbrăcăminte și pielărie”, „Gutenberg”, „Metalurgistul” etc. Tot mai frecvent era relevat rolul clasei muncitoare în societate, cerîndu-se ca, „de acest 1 Mai (1933 — *n.n.*), mai mult decît oricînd, ea... să-și reamintească că puterea ei stă în unire și organizare”²⁸. Adresînd muncitorilor, indiferent de apartenența politică, chemarea înflăcărată la unitate, militantul revoluționar Gheorghe Cristescu sublinia că, „peste toate disensiunile, care nu pot fi decît trecătoare, (muncitorii — *n.n.*) să-și întindă mîna, înfăptuind unitatea de clasă”, încît „să fim o singură forță, o singură mișcare proletară”²⁹.

Ca atare, cu toate rezervele care mai persistau, în practica vieții sociale muncitorii au găsit modalitatea afirmării unitare în ziua de 1 Mai 1933, participînd, în fiecare localitate, la întrunirile și demonstrațiile tradiționale de Ziua muncii. Astfel, în București, la Casa Poporului din str. Izvor, nr. 37 și în sala din str. Smîrdan, nr. 30, au luat parte mii de muncitori din toate cartierele. Comuniști, uteciști, membri ai sindicatelor, cadre socialiste și social-democrate, prezenți la cele două întruniri, reprezentînd, în genere, elementul de unitate, au explicat necesitatea îmbinării revendicărilor economice cu cele politice ale clasei muncitoare și, înainte de toate, necesitatea unei acțiuni convergente. Vorbitoarii au adresat celor prezenți chemarea „să facă legămînt că vor lupta pentru unificarea mișcărilor muncitorești, singura salvare a proletariatului și a omenirii”, că „numai prin refacerea frontului muncitoresc și revizuirea tacticilor care s-au dovedit greșite, muncitorimea va grăbi eliberarea sa”³⁰. Adunările muncitorești din Capitală au fost urmate de serbări cîmpenești în pădurile Pantelimon și Andronache, în cartierele Filaret, Dudești, Bucureștii Noi sau la stadionul muncitoresc din Parcul Veseleii. Concomitent, au avut loc întruniri și demonstrații muncitorești în peste 100 de localități din țară³¹, tot atîtea prilejuri pentru manifestarea unității de acțiune a clasei muncitoare, care s-au impus opiniei publice progresiste drept puternice acțiuni ale proletariatului pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, contra primejdiei fasciste.

Manifestațiile de 1 Mai 1933 au evidențiat, mai mult decît pînă atunci, necesitatea și posibilitatea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare; înmulțirea propunerilor de front unic muncitoresc, dezbaterea acestei probleme în cadrul unor conferințe și congrese locale sau generale muncitorești exprimau concludent o asemenea atitudine³². Ea

²⁸ „Lumea nouă”, anul XXVII, nr. 17 din 23 aprilie 1933.

²⁹ „Proletarul”, anul V, nr. 58 din 1 mai 1933.

³⁰ „Unificarea socialistă”, anul I, nr. 6 din 15 mai 1933; „Scînteia”, anul III, nr. 8 din 1—15 mai 1933; „Lumea nouă”, anul XXVII, nr. 19 din 7 mai 1933.

³¹ Întruniri muncitorești au avut loc la Galați (sala „Centrală”), Iași (Casa Poporului), Brașov (sala „Astra”), Cîmpina (Casa Poporului), Reșița (cu delegați din Doman, Secu și Bocșa), în Valea Jiului — la Petroșani, Vulcan și Aninoasa, la Baia Mare (cu delegați din Baia Sprie, Firiza de Jos, Băiuț, Căvnic), la Giurgiu, Bacău, Buzău, Anina, Rădăuți, Cugir, Făgăraș, Sf. Gheorghe, Moinești, Oradea, Piatra Neamț, Roman, Băicoi, Moreni etc.

³² Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1933 a abordat cu mai multă claritate și hotărîre problema unității clasei muncitoare, a Frontului Unic Muncitoresc și a unității sindicale (Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XVIII). La rîndul său, Congresul P.S.D. din

a fost ilustrată și de luptele revoluționare muncitorești din industria textilă (Buhuși, Timișoara, București, Iași, Galați), metalurgică (Brașov, București, Reșița) și minieră (Comănești, Anina, Valea Jiului), care au demonstrat hotărîrea muncitorilor de a impune, în spiritul frontului unic, revendicări parțiale, dar și de a pregăti, în felul acesta, lupta generală pentru eliberarea de sub jugul exploatații capitaliste. Aceste acțiuni au constituit, în fond, *baza social-economică* pentru manifestările de 1 Mai în anii ce au urmat, după cum întărirea activității politice a P.C.R. în rîndul sindicatelor muncitorești, în cadrul organizațiilor de masă, în campaniile pentru alegerile comunale și în cele patru alegeri de la Camerele de Muncă etc. au reprezentat *suportul lor politic*.

Acțiunilor întreprinse de partidele și sindicatele muncitorești li s-au adăugat cele inițiate de Comitetul Național Antifascist creat în iunie 1933 — în conducerea căruia s-a relevat tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu — și Liga Muncii — organizații de masă legale create și conduse de P.C.R. —, care au chemat masele să-și unească eforturile pe aceeași platformă de luptă proletară comună³³. În articolul *1 Mai — ziua luptei revoluționare, ziua frontului unic*, organul central de presă al P.C.R. sublinia, în aprilie 1934, faptul că, în pofida tuturor greutăților, ziua de 1 Mai „își păstrează și își va păstra neatîns caracterul său de luptă neînfîricată“, că Ziua muncii „nu poate fi decît o zi de cea mai înversunată luptă a maselor pentru pîinea și libertatea lor. Nu poate fi decît o zi de înzecire a sforțărilor pentru *realizarea frontului unic al clasei muncitoare*“³⁴. Noile demersuri ale P.C.R., pe linia unității de acțiune a clasei muncitoare, au stimulat discuțiile de la nivel central dintre partidele muncitorești, soldate cu exprimarea unor puncte de vedere ce subliniau faptul că „Unitatea, pentru ca să fie în slujba intereselor proletariatului, nu se poate realiza prin înghițirea unui partid muncitoresc de către altul; și cu atît mai puțin pe platforma sfărîmată și compromisă a reformismului“³⁵. În aceeași ordine de idei, în articolul *Unitate*, Ștefan Voitec, secretar al P.S.U., releva ideea majoră că unitatea preconizată „trebuie să fie urmarea unui proces firesc și necesar de *clarificare și precizare*, cu înlăturarea confuziilor, iluziilor și a tuturor deviațiilor verificate ca dezastruoase. Unitatea nu poate fi numai o simplă adunare de forțe; ea trebuie refăcută pentru luptă, într-un cadru nou, pe terenul vechilor și neînvinselor principii marxiste, dar cu o strategie nouă, corespunzătoare momentului actual“³⁶. Nu întîmplător autoritățile represive semnalau îngrijorate faptul că „Partidul Socialist-Unitar a cuprins în programul său de luptă pentru ziua de 1 Mai 1934 aceleași parole ca și comuniștii“³⁷. Erau realități ce demonstau eficiența colaborării dintre P.C.R. și P.S.U., dintre acestea și alte organizații care se angajau să militeze pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare, nu ca un scop în sine, ci ca modalitate cu

13—14 mai 1933, în raportul *Frontul unic și sarcinile partidului nostru*, a apreciat că „Unirea forțelor proletare se impune mai mult ca oricînd, [căci] trăim vremuri extraordinar de grele“ („Lumea nouă“, anul XXVII, nr. 21 din 21 mai 1933). Pe aceeași linie se înscrie și consfătuirea de unificare a Partidului Socialist (Popovici) cu Partidul Socialist Independent din 24 august 1933 în cadrul Partidului Socialist Unitar („Proletarul“, nr. 60 din 3 septembrie 1933).

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 142, filele 52—54, 66—70; dosarul nr. 4 137, fila 189; dosarul nr. 4 134, filele 53—55.

³⁴ „Scînteia“, anul IV, nr. 5 din aprilie 1934.

³⁵ „Proletarul“, anul VII, nr. 72 din 1 mai 1934.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 313, fila 70.

eficiență sporită în planul luptelor sociale și economice, dar care îmbrăcau tot mai mult și un caracter politic.

În pofida măsurilor restrictive și arbitrare ale autorităților — care au făcut obiect de justificate proteste din partea organizațiilor muncitorești și democratice³⁸ —, Partidul Comunist Român a indicat organizațiilor sale, comuniștilor să intensifice activitatea în cadrul pregătirilor pentru 1 Mai 1934, ca zi de manifestare a voinței de unitate a clasei muncitoare³⁹. Ca urmare, în dimineața zilei de 1 Mai 1934, grupuri de muncitori din fabricile de textile, tăbăcărie, metalurgie, de la C.F.R., constructori, tipografi, R.M.S., confecții etc. s-au întrunit, în scurte mitinguri, în Calea Griviței, în cartierele Filaret, Ferentari, Vitan, Dudești, Floreasca, Regie, Piscului, manifestînd pentru frontul unic și cerînd eliberarea muncitorilor arestați în timpul luptelor din ianuarie-februarie 1933 și stingerea procesului înscenat acestora. O semnificație aparte a avut întrunirea de la Casa Poporului a delegațiilor sindicatelor muncitorești din București, din 30 aprilie 1934, în cadrul căreia participanții au căzut de acord asupra desfășurării întrunirii de 1 Mai sub semnul unității tuturor muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică⁴⁰. Toate acestea, ca și hotărîrea organizațiilor funcționarilor particulari de a se integra în Confederația Generală a Muncii, au conferit manifestațiilor de 1 Mai 1934 un caracter mult mai larg.

În același spirit al unității de acțiune s-au desfășurat și cele peste 50 de întruniri muncitorești din alte orașe impunîndu-se, prin numărul de participanți, cele de la Reșița (6 000), Ploiești (2 000), Galați (2 000), Bacău (1 000), Anina (1 500), Cluj (2 000), Satu Mare (800), Iași (1 500) etc. O caracteristică a manifestărilor de 1 Mai a constituit-o desfășurarea lor într-o manieră tot mai bogată și cu intensitate sporită de la centrele mari proletare și pînă la localitățile mai mici (Sighetu Marmăției, Sf. Gheorghe, Comănești, Tulcea, Roșia, Lugoj, Zărnești, Vatra Dornei), avînd un ecou deosebit în rîndurile opiniei publice.

Experiența cîștigată în timpul campaniei pregătitoare și a manifestațiilor de 1 Mai 1934 pe linia dialogului dintre P.C.R. și celelalte partide muncitorești a fost de natură să permită realizarea de noi pași pe drumul făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare. Era o realitate incontestabilă pusă în evidență de dezbaterile Conferinței regionale a P.S.U. de la Piatra Neamț, din iunie 1934, de congresele regionale ale P.S.D. de la Cluj și București, din septembrie și octombrie 1934, precum și de Congresul C.G.M. din 28 octombrie 1934. Dialogul tot mai intens dintre reprezentanți ai P.C.R., P.S.D. și P.S.U. a facilitat inițierea unor noi acțiuni de front unic și încheierea unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești: *Comitetul de coordonare a frontului unic*, alcătuit din Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii și Partidul Socialist-Unitar, din septembrie 1934, *Protocolul de Front Unic Muncitoresc* dintre P.C.R. și P.S.D., din octombrie 1934; erau tot atîția pași înainte pe calea realizării frontului unic la scară națională, demonstrînd că muncitorimea își afirma tot mai mult forța în unire și pentru unire⁴¹.

³⁸ A se vedea protestul Confederației Generale a Muncii din martie 1934, al Ligii Muncii și Comitetului Național Antifascist din 20 aprilie 1934 (Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 123, fila 92; dosarul nr. 4 395, fila 84; „Clopotul”, anul II, nr. 31 din 20 aprilie 1934).

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 123, fila 66; dosarul nr. 1 313, filele 76—80.

⁴⁰ Loc. cit., dosarul nr. 123, fila 67.

⁴¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în miș-*

Ideea unității muncitorești de acțiune a fost pe larg reflectată în întreaga propagandă desfășurată în anii următori pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai, atât în coloanele publicațiilor muncitorești, cât și ale celor democratice, subliniindu-se, după cum scria „Facla”, că „Trebuie să se înțeleagă astăzi, mai mult ca oricând, necesitatea imperioasă a unui singur front de luptă”, că sub presiunea crescândă a maselor „conducătorii s-au văzut nevoiți să iasă din pasivitate și să lucreze în sensul cerut de muncitori și impus de împrejurări”⁴². La rîndul său, ziarul „Proletarul”, în articolul intitulat *Suprema datorie*, releva creșterea irezistibilă a curențului unității, care preocupa tot mai intens proletariatul și pe conducătorii săi; totodată se exprima satisfacția pentru rezultatele obținute în această direcție și necesitatea continuării acestei activități, cerîndu-se „să pornim înaintea la acest început al anului muncitoresc (1 Mai — n.n.), mai activ, mai hotărît și mai sigur de biruința în care am nădăjduit, pe care am pregătit-o, pe care trebuie s-o trăim”⁴³. Desigur, optimismul afirmat de publicația amintită își avea originea în manifestările multiple ale muncitorimii pe linia unității de acțiune, îndeosebi pașii însemnați realizați pe drumul unității sindicale, cunoscute fiind relațiile strînse și permanente dintre partidele politice ale clasei muncitoare și syndicatele profesionale. Tocmai de aceea, preciza Lucrețiu Pătrășcanu, „Frontul unic pe teren politic trebuie să fie însoțit de totala refacere a unității de acțiune pe teren sindical”⁴⁴. Efortul unificator pe tărîm sindical avea să fie încununat de succes în 1936, prin reunirea tuturor sindicatelor în Confederația Generală a Muncii, ceea ce a dat noi imbolduri luptei proletaria-tului din țara noastră pe linia apărării intereselor maselor de oameni ai muncii⁴⁵.

Concomitent cu această activitate, pe baza unor acorduri sau înțelegeri încheiate în anii 1935-1936 la București, Brașov, Galați, Cluj, Ploiești, Piatra Neamț, Chișinău, Buhuși, Arad, Anina, Turnu Severin, Iași, Tîrgu Mureș, Cîmpina, Bacău, Sibiu, Craiova, între organizațiile locale ale partidului comunist și cele social-democrate și socialist-unitare, muncitorii au acționat în front unic cu prilejul unor puternice greve și conflicte colective de muncă, în manifestații contra scumpetei și speculei, în cadrul campaniilor pentru o legislație socială muncitorească și respectarea celei existente⁴⁶. Într-o scrisoare deschisă, din februarie 1936, P.C.R. releva ideea deosebit de importantă și anume că „Frontul unic este o unitate parțială și trecătoare: caracterizarea lui pe moment indică îndestul că el nu e decît o treaptă, o punte care trebuie să ducă, într-un viitor apropiat, pe o treaptă superioară, la *constituirea partidului unic al clasei muncitoare*”⁴⁷.

carea muncitorească din România. 1821—1948, Editura Academiei R.S. România, București, 1981; Ion Iacoș, *Unitatea clasei muncitoare — coordonată fundamentală a mișcării muncitorești din România între 1921 și 1948*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 4/1983, p. 109—119.

⁴² „Facla”, anul XV, nr. 1 275 din 28 aprilie 1935.

⁴³ „Proletarul”, anul VII, nr. 91 din 1 mai 1935.

⁴⁴ Lucrețiu Pătrășcanu, *Texte social-politice (1921—1938)*, Editura politică, București, 1975, p. 223.

⁴⁵ Florea Dragne, Ion Iacoș, Nicolae G. Munteanu, Vasile Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. 1, Editura politică, București, 1981, p. 502—540.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 421—443.

⁴⁷ „Înainte”, anul II, nr. 8 din 14 februarie 1936.

În cadrul impunătoarei manifestații muncitorești din București din 1 Mai 1936, după ce era relevată, cu forță și clarviziune, ideea „unității de luptă și unitatea organizatorică pe bază sincer acceptată de către toți”, s-a subliniat că „Frațiunile muncitorești să caute să se înțeleagă și să nu insiste asupra deosebirilor dintre ele. Să găsească mai curînd ceea ce le apropie”⁴⁸. Pretutindeni, la toate întrunirile, adunările, mitingurile, conferințele, manifestațiile, demonstrațiile și serbările cîmpenești de 1 Mai 1936 s-a afirmat ideea unității de acțiune a clasei muncitoare. Ziarul „Dimineața” scria că, „după 15 ani de sciziune politică muncitorească, la 1 Mai 1936 s-a putut ține o mare întrunire, cu mii de participanți din toate taberele muncitorești”, iar gazeta „Arena” releva că Ziua muncii a avut „caracterul unei manifestări comune a tuturor organizațiilor muncitorești”, că miile de participanți de la Casa Poporului „au dat întrunirii un caracter clar de întrunire comună, de front unic”; la rîndul său, ziarul „Lupta” aprecia că, „de astă dată, au putut lua parte la întrunire, în urma unui consens stabilit, muncitori de toate nuanțele, adică social-democrați, comuniști, socialiști-independenți etc.”⁴⁹.

Concomitent cu lupta pentru încheierea unității de acțiune a clasei muncitoare, a realizării unificării sindicale, manifestațiile de 1 Mai au constituit terenul cel mai fertil și mai accesibil ridicării muncitorimii împotriva primejdiei fasciste și revizioniste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării. Politica revanșardă, războinică și revizionistă a Germaniei hitleriste și a sateliților săi, presiunile de tot felul pentru acapararea bogățiilor țării, îndeosebi a cerealelor și petrolului, au creat o vie și acută îngrijorare în rîndurile întregului popor român. Conștiința publică românească a sesizat realist pericolul hitlerismului pentru existența statului național unitar român făurit prin Marea Unire din 1918, pentru însăși ființa noastră națională. În cadrul evantaiului vieții politice românești din acea vreme, Partidul Comunist Român a evaluat cel mai corect primejdia fascistă și revizionistă nu numai pentru destinele României, ci și pentru omenire în genere, stabilind formele cele mai adecvate de acțiune unitară a forțelor muncitorești, democratice ori burghezo-democratice⁵⁰, menite să pună stavilă ascensiunii spre putere a organizațiilor fasciste și profasciste din țară și înrobirii acestora Germaniei hitleriste.

În aceste împrejurări, manifestațiile de 1 Mai în anii 1933—1938 au avut un pronunțat caracter antifascist, antirevizionist, pentru apărarea hotarelor României. Platforma de luptă împotriva primejdiei fasciste a unit forțele proletare, alte acțiuni revoluționare muncitorești, procesele intentate militanților comuniști și antifasciști — între care se detașează procesul de la Brașov din mai—iunie 1936, în care s-a evidențiat pregnant personalitatea de excepție a tovarășului Nicolae Ceaușescu — au reprezentat forme și modalități de manifestare unitară a muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică. Campania propagandistică a fost axată pe demascarea, combaterea și condamnarea fascismului sub orice formă și din orice direcție ar fi venit. Articole precum: *Trăiască 1 Mai*; *Acțiunea contra facismului*; *Hitlerismul — creațiunea capitalismului*; *Pri-*

⁴⁸ „Lumea nouă”, anul XXX, nr. 19 din 10 mai 1936.

⁴⁹ „Dimineața”, anul XXXII, nr. 10 544 din 3 mai 1936; „Arena”, anul I, nr. 5 din 16 mai 1936; „Lupta”, anul XV, nr. 4 359 din 3 mai 1936.

⁵⁰ Vezi, pe larg, *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura politică, București, 1985, p. 57—110.

mejdia fascistă; O teroare nemaipomenită bîntuie în Germania etc. ilustrează grăitor paleta largă a preocupărilor în cadrul manifestărilor de 1 Mai.

Caracteristica dominantă a propagandei de 1 Mai a constat în demascarea, cu virulență, a dictaturii hitleriste instaurate în Germania, care suprimase drepturile și libertățile democratice ale maselor, instituisese un regim de teroare, cu mii de internați în lagăre din rîndurile luptătorilor pentru libertate, suspendase publicațiile muncitorești și democratice, înăbușise în sînge orice mișcare revendicativă a maselor de la orașe și sate, pregătind criminalul război mondial cîmpitor. Din acest punct de vedere, 1 Mai 1933 avea o semnificație deosebită, deoarece, scria ziarul „Gutenberg“, el „trebuie să fie începutul unei acțiuni de masă, a luptei și mai apripe pentru libertate, pentru democrație, contra războiului, contra fascismului“⁵¹. În același timp, au fost condamnate grupările fasciste și profasciste din România, faptul că unele cercuri din rîndul naționalității germane începeau să agite lozinci naziste, că vîstieria statului german oferea cu dărnicie mijloacele necesare pentru crearea unei atmosfere favorabile celui de-al III-lea Reich. Ziarul „Scînteia“ a demascat modalitatea în care „Hitleriștii se organizează în Ardeal, în Banat, în Bucovina..., fac marșuri în uniforme hitleriste și terorizează populația muncitorească“⁵². În cadrul manifestărilor de 1 Mai a fost relevată ideea că „victoria hitleristă [în Germania] nu poate fi decît momentană“, că ea s-a datorat „lipsei de unitate (a clasei muncitoare — *n.n.*) într-o singură organizație“. Tocmai de aceea, masele muncitorești erau chemate să fie la înălțimea vremurilor, să se fearească a deveni unelte în „mîinile reacționarilor, care, sub forme fasciste, se agită în speranța că le-ar reuși și la noi o lovitură care să însemne sfîrșitul libertăților cetățenești“⁵³. În felul acesta, între manifestările de 1 Mai și diversificarea formelor de luptă contra primejdiei hitleriste a existat o strînsă corelare, contribuind la dezvoltarea mișcării de masă antifasciste, la organizarea de noi și noi acțiuni menite să cuprindă, alături de clasa muncitoare, cele mai largi pături sociale, interesate în stăvilirea pericolului fascist.

Efervescența antifascistă a maselor muncitoare, care demonstra că poporul român ura fascismul și se opunea expansiunii lui pe plan internațional, avea să se manifeste cu tărie în timpul manifestațiilor de 1 Mai din anii 1933—1938, desfășurate sub semnul unor evenimente deosebite pe plan național și internațional. Tot mai frecvent campaniile de 1 Mai aveau loc sub lozinca *Fascismul înseamnă război*, Partidul Comunist Român chemînd masele muncitoare la acțiuni comune pentru respingerea ideologiei naziste, pentru demascarea și condamnarea actelor de teroare fasciste, pentru apărarea principiilor democratice, constituționale, parlamentare. În manifestul *Pentru pace, contra războiului*, semnat de Partidul Social-Democrat și Confederația Generală a Muncii, se sublinia că oamenii muncii de la orașe și sate, intelectualii și funcționarii trebuie „să-și strîngă rîndurile contra fascismului, pentru democrație și libertățile publice, care asigură clasei muncitoare putința de organizare, propagandă și luptă“⁵⁴. De asemenea, în broșura *1 Mai, zi de luptă internațională a proletariatului împotriva fascismului și războiului*, P.C.R. a întreprins o amplă și atentă analiză a realităților internaționale și a implicațiilor lor asupra

⁵¹ „Gutenberg“, anul XLVI, nr. 12 din 30 aprilie 1933.

⁵² „Scînteia“, anul III, nr. 8 din 1—15 mai 1933.

⁵³ „Lumea nouă“, anul XXVII, nr. 19 din 7 mai 1933.

⁵⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 395, filele 16—17.

României, apreciind că „Fascismul distruge brutal toate drepturile democratice ale poporului muncitor“, că „Germania hitleristă se află în fruntea țărilor imperialiste care provoacă direct războiul...“, ale cărui „prime bubuituri se repetă mereu în Abisinia, Extremul Orient, America de Sud și stă gata să izbucnească violent în Europa“⁵⁵.

Propaganda desfășurată cu prilejul zilei de 1 Mai prin intermediul publicațiilor muncitorești și democratice, al manifestelor și broșurilor, apelurilor și conferințelor etc. a reprezentat un vehement rechizitoriu la adresa fascismului și, totodată, înflăcărâte chemări adresate maselor muncitoare, forțelor democratice, patriotice pentru apărarea libertăților constituționale, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a României. Cadrul larg de dezbatere și manifestare muncitorească cu prilejul zilei de 1 Mai era tot mai propice, iar punctele de vedere exprimate convergeau tot mai mult spre unitatea democrației în fața primejdiei fasciste⁵⁶.

Campania propagandistică de 1 Mai, lupta activă pentru combaterea și demascarea primejdiei fasciste au fost ridicate pe o treaptă superioară de întruniri, demonstrațiile, manifestațiile și serbările cîmpenești organizate în București și alte orașe și centre muncitorești ale țării. Așa, spre exemplu, participarea a mii de muncitori comuniști și social-democrați, simpatizanți ai P.C.R. sau fără de partid, muncitori din fabrici și uzine, meseriași, funcționari particulari, intelectuali etc. la întrunirile de 1 Mai 1935 a conferit acestora un caracter dinamic, de protest vehement împotriva hitlerismului și a agenturii sale interne — Garda de fier⁵⁷.

Ideile democrației și păcii erau expresia celei mai arzătoare năzuințe a clasei muncitoare, a poporului român, tradiția în această direcție slujind nu numai ca o permanență a istoriei noastre naționale, ci și ca o chemare adresată generației acelei vremi la acțiune hotărâtă împotriva fascismului înrobitor, pentru apărarea păcii, a independenței și integrității României. Apreciind modul de desfășurare a zilei de 1 Mai 1935, ziarul „Scînteia“ scria : „Clasa muncitoare din România și-a manifestat puternic în ziua de 1 Mai voința de luptă revoluționară în front unic împotriva ofensivei capitaliste, a fascismului și războiului“⁵⁸.

Manifestările de 1 Mai 1936 au adăugat noi elemente de inedit frontului democratic, antifascist, au dat noi impulsuri luptei clasei muncitoare din România, celorlalte clase și păături sociale, întregului popor, împotriva fascismului și războiului, pentru libertate și democrație. Nu întîmplător, P.C.R. a relevat, în mai multe rînduri, că „Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist“⁵⁹. Hotărîrea fermă de a apăra cu orice sacrificii și prin orice mijloace independența națională și integritatea teritorială a patriei, linia politică realistă a P.C.R. de mobilizare în jurul acestui obiectiv fundamental a tuturor forțelor naționale progresiste, antifasciste au fost evidențiate și

⁵⁵ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XIX — 1, fila 5.

⁵⁶ „Cuvîntul liber“, anul II, nr. 15 din 16 februarie 1935.

⁵⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 152, filele 368—369 ; „Lumea nouă“, anul XXIX, nr. 18 din 5 mai 1935 ; „Dimineața“, anul XXXI, nr. 10 182 din 3 mai 1935.

⁵⁸ „Scînteia“, anul V, nr. 13 din 10 mai 1935.

⁵⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XIX-15 ; vezi și Mircea Mușat, *Partidul Comunist Român — stegarul destinului istoric al națiunii noastre*, în *Anale de istorie*, anul XXVII, nr. 1/1981, p. 27—30.

de acordurile de Front popular democratic de la Băcia, București și Țebea din 1935, de victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare parțiale de la Hunedoara și Mehedinți din februarie 1936, de amplele întruniri și demonstrații muncitorești și democratice ce au avut loc la București, Deva, Brașov, Iași, Galați, în Valea Jiului și Valea Prahovei, la Craiova, Cluj, Arad, Turnu Severin etc. Ele au demonstrat năzuința de extindere a ariei forțelor participante la manifestările de 1 Mai, de la clasa muncitoare la țărănime, meseriași, intelectuali, de implicare, în perioada pregătitoare a manifestațiilor prilejuite de aniversarea Zilei muncii, a unor largi cercuri ale opiniei publice progresiste adversare extremismului de dreapta, în principal ale Gărzii de fier.

Dezideratul coalizării forțelor muncitorești, a celor democratice și burghezo-democratice pe o platformă comună de luptă, ca și organizarea unor acțiuni eficiente, a fost exprimată de ziarul „Lumea nouă” : „Toate forțele democratice proletare și burgheze trebuie să se unească într-o străduință comună dacă vor să scape țara de barbaria hitleristă și să asigure poporului român ascensiunea — atît de mult dorită — spre o viață cu adevărat omenească... Momentul politic este destul de limpede conturat pentru ca toți democrații adevărați să-și înțeleagă datorita... Să trecem la acțiune, la luptă pentru democrație, pentru socialism, pentru înfăptuirea marilor revendicări ale poporului muncitor”⁶⁰. De asemenea, Blocul Democratic, Frontul Feminin, Uniunea Femeilor Muncitoare, Uniunea Tineretului Muncitor, Partidul Socialist, Frontul Unic al salariaților publici, Frontul Studentesc Democrat, Federația funcționarilor particulari, Frontul comun al meseriașilor, Federația C.F.R. au lansat manifeste de 1 Mai, au luat parte la pregătirea și desfășurarea manifestațiilor în București și în provincie. Participarea directă a acestor organizații la campania propagandistică consacrată zilei de 1 Mai a evidențiat influența crescîndă a clasei muncitoare în opinia publică democratică din țara noastră, antrenarea unor categorii sociale tot mai largi la dezbaterile problematicei sociale și politice la ordinea zilei. Ideea centrală era necesitatea acțiunii comune contra pericolului fascist și de război, a dictaturii și terorii fasciste, pentru apărarea integrității teritoriale a țării, pentru pace și securitate în Europa și în lume.

În cadrul manifestațiilor de 1 Mai, atît problematica economică, socială și politică a clasei muncitoare, cît și cea națională, antifascistă, care interesa întreaga națiune, ca emanație a strategiei și tacticii revoluționare, a pătruns în cercurile largi ale opiniei publice, făcîndu-le, treptat, părtașe la politica general-democratică, de împotrivire contra dictaturilor fasciste, de rezistență în fața agresivității statelor fasciste, de frînare a tentativei organizațiilor fasciste, în special a Gărzii de fier, de a acapara puterea politică. Toate acestea demonstau în mod concludent capacitatea Partidului Comunist Român de colaborare cu celelalte partide și organizații muncitorești pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare și a unității sindicale, pentru apărarea intereselor generale muncitorești ; evidențiau, influența exercitată de clasa muncitoare în cadrul societății românești, rolul ei important în concentrarea forțelor democratice într-un front național de luptă contra fascismului și revizionismului, pentru apărarea independenței și integrității patriei.

⁶⁰ „Lumea nouă”, anul XXX, nr. 17—18 din 1 mai 1936.

REUNIFICAREA ORGANIZAȚIEI REVOLUȚIONARE A TINERETULUI DIN ROMÂNIA

Făurirea, în martie 1949, a organizației revoluționare unice de tineret din România — moment de însemnătate deosebită în istoria mișcării de tineret din țara noastră — a constituit rezultatul firesc al unei îndelungate dezvoltări istorice, care a pus pregnant în evidență rolul determinant al coeziunii și unității celor mai largi forțe sociale și politice ale tinerei generații în lupta pentru libertate socială, unitate și independență națională, pentru transformarea revoluționară a societății românești. Evoluția mișcării revoluționare de tineret din România — de la Societatea „Tinerimea muncitoare” (iulie 1894) la Mișcarea Tineretului Muncitoresc din România (august 1912) și de aici la Uniunea Tineretului Comunist — a reprezentat nu numai etape consecutive ale procesului unic de centralizare la nivel național a mișcării de tineret, dar și momente definitorii de practică politică unitară și de afirmare a acesteia în viața social-politică a țării. În fapt, Uniunea Tineretului Comunist, făurită în martie 1922, a exprimat ideile de unitate, continuitate și ascendență revoluționară, care au caracterizat și istoria mișcării revoluționare de tineret încă de la apariția și afirmarea sa la mijlocul veacului trecut¹.

Întreaga existență a Uniunii Tineretului Comunist în anii regimului burghez, întregul său drum de luptă și glorioase împliniri au fost marcate de preocuparea constantă pentru dezvoltarea și potențarea acestei unități, organizația comunistă de tineret dovedind, în marile bătălii de clasă din anii crizei economice, dar, mai ales, în perioada de acerbă confruntare cu forțele fasciste, revizioniste, largi posibilități de polarizare în jurul său, în jurul tineretului muncitor — pe baza unității de acțiune — a celor mai înaintate forțe din rîndul tinerei generații, vital interesate în afirmarea dreptății sociale, a democrației și culturii, în apărarea independenței și suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale. Această activitate a fost profund înrîurită de prezența, în anii deceniului patru, în rîndul U.T.C., iar apoi în conducerea acesteia,

¹ Vezi, pe larg : *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a, revăzută și completată, Editura politică, București, 1980, p. 13—107 ; Constantin Petculescu, *Martie 1922 — moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România*, în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 2/1987, p. 68—80.

a tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu, a cărui impresionantă capacitate organizatorică, energie revoluționară și uriașă forță de mobilizare a maselor au avut drept rezultat atragerea pe făgașul unic al mișcării antifasciste românești a unor cuprinzătoare forțe sociale și politice din rîndul tinerei generații.

Afirmată strălucit în momente decisive ale luptei revoluționare, antifasciste românești, activitatea pilduitoare a militantului comunist Nicolae Ceaușescu a contribuit hotărîtor la intensificarea activității partidului comunist în rîndurile tinerei generații, conferind valențe noi și un curs ascendent unității de acțiune a acesteia în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței naționale și a integrității României reîntregite prin Marea Unire din 1918. Forța organizatorică și dinamismul politic, spiritul de fermitate revoluționară și de înaltă responsabilitate patriotică pentru viitorul țării imprimate Uniunii Tineretului Comunist și, prin intermediul său, întregii mișcări revoluționare și democratice de tineret, aveau să fie plenar puse în valoare în anii de grele încercări ai dictaturii antonesciene și ai războiului hitlerist — în care România a fost vremelnice împinsă contrar voinței poporului nostru —, cînd tînăra generație, acționînd în spiritul unei depline unități, s-a afirmat drept o puternică și dinamică forță socială și politică în ampla mișcare de rezistență antihitleristă a poporului român, iar, apoi, în pregătirea și înfăptuirea mărețului act de demnitate națională de la 23 August 1944 — moment epocal în procesul devenirii noastre istorice, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă ².

În noul ev al istoriei românești, Uniunea Tineretului Comunist — în fruntea căreia s-a aflat, din însărcinarea conducerii Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a acționat consecvent pentru valorificarea uriașului potențial revoluționar și de creație al tinerei generații în efortul general al națiunii de făurire a unui nou edificiu social-politic — acela al societății socialiste. Pentru traducerea în viață a unui asemenea deziderat fundamental, asigurarea unității de acțiune a întregului tineret devenise o necesitate primordială, cheazășia implicării sale active și eficiente în lupta forțelor revoluționare, democrate conduse de P.C.R. pentru soluționarea obiectivelor de care depindea însăși soarta revoluției : eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația hitleristo-horthystă și participarea cu tot potențialul material și uman la lupta pentru înfrîngerea definitivă a fascismului, înfăptuirea unor profunde prefaceri democratice, revoluționare în societatea românească. Sintetizînd rolul și sarcinile tinerei generații în noua etapă a luptei și muncii revoluționare pentru țară, tovarășul Nicolae Ceaușescu scria, în articolul intitulat „Tineretul, viitorul poporului“, apărut în primul număr legal al ziarului „Scînteia“ : „Tineretul este viitorul unui popor, spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său tineretul este o forță creatoare, care pusă în serviciul științei și progresului poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a unui popor“ ³.

Concomitent cu participarea activă la transformările revoluționare din țară sau la lupta eroică de pe frontul antihitlerist, Uniunea Tineretului

² Constantin Petculescu, *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice*, Editura politică, București, 1987, p. 91—132.

³ „Scînteia“, anul I, nr. 1 din 21 septembrie 1944.

Comunist a acordat o deosebită atenție colaborării cu diferite organizații democratice de tineret și, în mod deosebit, cu Uniunea Tineretului Socialist, în vederea realizării unității de acțiune a tineretului muncitor. În condițiile sarcinilor deosebit de complexe care se puneau în fața societății românești pornită pe un nou făgaș al dezvoltării sale, unitatea de acțiune a tineretului muncitoresc reprezenta un imperativ major al mișcării revoluționare de tineret, determinată de unitatea muncitorească ce se manifesta viguros pe multiple planuri. În cadrul acestui proces, un moment de referință l-a constituit înfăptuirea, la 5 septembrie 1944, a Frontului Unic al Tineretului Muncitoresc, pe baza înțelegerii stabilite între conducerile centrale ale Uniunii Tineretului Comunist și Uniunii Tineretului Socialist — adevărată coloană vertebrală a unui front larg al tineretului democrat, patriotic, interesat în propășirea țării.

Rolul hotărâtor în înfăptuirea acestui deziderat, în elaborarea principiilor unității de acțiune a organizațiilor de tineret l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a militat cu fermitate, înaltă răspundere și pasiune revoluționară pentru realizarea acordului de front unic dar, mai ales, ca el să devină o realitate vie a gândirii și acțiunii tineretului. „În vederea ducerii cu succes a luptei comune — scria tovarășul Nicolae Ceaușescu la scurt timp după acest eveniment — este necesar să eliminăm tot ce ne-ar putea despărți. O colaborare loială, pe baza platformei Frontului Unic, este o sarcină primordială. Realizînd prin munca noastră de zi cu zi sarcinile comune, vom putea face din tineretul muncitoresc conducătorul luptei întregului tineret român... Realizînd unitatea tineretului muncitoresc vom ușura încheierea Frontului Unic al Tineretului. Membrii Uniunii Tineretului Comunist au datoria de a pași neîntârziat la realizarea Frontului Unic al Tineretului Muncitoresc”⁴.

Întărirea unității de acțiune în cadrul Frontului Unic al Tineretului Muncitoresc și rolul ei decisiv în dinamizarea acțiunii revoluționare a tinerei generații, au evidențiat nu numai necesitatea stringentă a unității depline ci și largile posibilități de realizare a ei în cadrul unui proces amplu și complex, care a conturat pas cu pas formula politică optimă a organizației revoluționare unice a tineretului din România. Tendința spre unitate și colaborare corespundea pe deplin aspirațiilor spre democrație și progres ale majorității covârșitoare a tinerei generații și ea se înscria în strategia clarvăzătoare a partidului comunist de raliere a tuturor forțelor poporului român în lupta pentru înfăptuirea grabnică a revendicărilor general-democratice și antifasciste, strategie concretizată în crearea unor largi alianțe politice cu partidele și organizațiile democratice.

În atare condiții era firesc ca întreaga evoluție a mișcării de tineret din această perioadă de ample și profunde transformări înnoitoare să stea sub semnul preocupării constante și atente a partidului comunist pentru cristalizarea unei fizionomii organizatorice adecvate⁵, apte a realiza unitatea de acțiune a întregului tineret interesat în făurirea unor temelii noi, socialiste, societății românești. O necesitate cu atât mai imperioasă cu cît, în pofida succesorilor înregistrate, mobilizarea întregului tineret la lupta maselor populare nu își găsisese o rezolvare eficientă, o parte a tineretului continuînd să rămînă încă neorganizată.

La începutul anului 1945, organizația comunistă de tineret și-a îndreptat atenția spre noi forme organizatorice în vederea lărgirii ariei de

⁴ „Scînteia”, anul I, nr. 2 din 22 septembrie 1944.

⁵ *File din istoria U.T.C.*, p. 295—335.

cuprindere și de înfrîurire a mișcării revoluționare, democratice de tineret. În acest sens, la 21 ianuarie 1945, a avut loc semnarea actului de constituire a Mișcării Tineretului Progresist din România (M.T.P.R.), concepută ca o largă coaliție de forțe, menită a coordona activitatea tuturor organizațiilor revoluționare și democratice de tineret ce intrau în componența sa și care își păstrau fizionomia organizatorică.

În pofida eforturilor depuse, noua organizație a fost însă depășită de amploarea și vigoarea luptelor sociale și politice de la începutul anului 1945 — cînd forțele revoluționare, patriotice, în fruntea cărora se afla partidul comunist, au declanșat bătălia hotărîtoare pentru putere —, obiectivul pentru care a fost creată neputînd fi decît parțial atins. Pe de altă parte, sarcinile de importanță majoră aflate în fața societății românești — consolidarea puterii revoluționar-democratice instaurate la 6 martie 1945, adîncirea procesului de democratizare a țării, înfăptuirea reformei agrare, refacerea economiei afectată de război — reclamau o prezență activă și rodnică a tinerei generații, în spiritul celei mai depline unități, în viața social-politică a României.

Aceste considerente au stat la baza constituirii, la începutul lunii mai 1945 — pe baza hotărîrii plenarei C.C. al U.T.C. din aprilie —, a unei noi coaliții de forțe, sub denumirea de „Tineretul Progresist” (în componența căreia intrau U.T.C., U.T.S., Tineretul Uniunii Patrioților, Tineretul Frontului Plugarilor ș.a.) cu același obiectiv central : crearea unui cadru organizatoric unitar de acțiune pentru ca tînăra generație să-și poată pune în valoare, în slujba țării, întreaga energie și capacitate creatoare. Liantul, elementul dinamizator al acțiunii politice a noii organizații trebuia să-l constituie Frontul Unic al Tineretului Muncitoresc, al cărui Comitet Central s-a preocupat intens ca „Tineretul Progresist să devină o organizație unică și puternică a întregului tineret”, cerînd, în acest sens, tuturor membrilor U.T.C. și U.T.S. — care „*vor fi și membri ai organizației Tineretului Progresist*” (subl. ns.) — „să dea tot sprijinul lor necondiționat” activității noii organizații ⁶.

În aceste condiții, hotărîrea de dizolvare a Uniunii Tineretului Comunist, adoptată în vara anului 1945, și a încadrării membrilor săi în „Tineretul Progresist” a dăunat întregii mișcări revoluționare de tineret, tînăra generație fiind lipsită de o organizație revoluționară de clasă, care în cele două decenii de activitate ilegală dobîndise o bogată experiență, exercitînd o puternică înfrîurire asupra tuturor categoriilor tinerei generații. Cu îndreptățit temei a apreciat Plenara C.C. al P.C.R. din 22—24 decembrie 1948 că „dizolvarea U.T.C.-ului, în 1945, pe motivul că ar fi fost prea «îngust», și crearea unei noi organizații de tineret «mai largi», fără caracter de clasă, a constituit o greșeală serioasă” ⁷. Aceasta cu atît mai mult cu cît „Tineretul Progresist” „a cuprins o masă eterogenă din punct de vedere social și politic”, fapt ce a diminuat spiritul combativ al mișcării de tineret.

Cu toate eforturile depuse de tinerii comuniști, nici „Tineretul Progresist” nu a devenit cu adevărat o organizație unică a tinerei generații din România, care să cuprindă pe toți membrii celorlalte organizații, precum și pe cei neorganizați. Paralel cu „Tineretul Progresist” au continuat să activeze o serie de organizații de tineret — între ele și U.T.S., care și-a păstrat fizionomia politică și organizatorică —, iar Frontul Unic al

⁶ „Jurnalul de dimineată”, anul VII, nr. 169 din 11 iunie 1945.

⁷ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVIII, nr. 1 319 din 8 ianuarie 1949.

Tineretului Muncitoresc nu a devenit coloana vertebrală a noii organizații, fapt ce i-a limitat considerabil rolul și forța de acțiune.

Dincolo de măsura greșită de dizolvare a organizației comuniste de tineret, ideile unității de acțiune a întregului tineret muncitoresc, țărănesc și intelectual, animat de idealurile nobile ale democrației și progresului, au avut un determinant rol politic în mobilizarea tinerei generații în jurul guvernului democrat-revoluționar, la marile bătălii împotriva reacțiunii. Pretutindeni — în uzine, fabrici și ateliere, pe ogoare, în școli sau universități — tinăra generație a patriei, în frunte cu tinerii comuniști, a reprezentat o puternică forță socială pe marile șantiere ale reconstrucției patriei, în campania electorală și alegerile parlamentare din noiembrie 1946, în acțiunea pentru consolidarea democrației românești și înfăptuirea tuturor reformelor social-politice menite să confere un chip nou României.

În perioada ce a urmat dizolvării U.T.C., partidul comunist a adoptat un ansamblu de măsuri menite să amplifice activitatea în rîndul tineretului, să asigure mișcării democratice de tineret un cadru unitar de acțiune. În acest context se înscriu hotărârile plenarelor C.C. al P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946 privind crearea Federației Naționale a Tineretului Democrat din România — la baza căreia să se afle „un program comun, care să nu fie nici comunist, nici liberal, ci un program care să permită educarea tinerilor într-un spirit democratic și atragerea lor în reconstrucția țării” — și din 8—9 ianuarie 1947 privind constituirea, la nivelul Comitetului Central și al comitetelor județene de partid, a unor secții de tineret, care să se ocupe cu activitatea de partid în rîndul organizațiilor de tineret.

Sub influența determinantă a activității politice și organizatorice a partidului comunist în rîndul tinerei generații, a rolului primordial pe care îl avea clasa muncitoare în înfăptuirea transformărilor revoluționare din societatea românească, cuprinderea tineretului muncitoresc într-o organizație unică se conturase, la începutul anului 1947, ca o etapă necesară a procesului de unificare a mișcării de tineret. Prin crearea, în martie 1947 — din inițiativa tinerilor muncitori de la Atelierele C.F.R.-București —, a Uniunii Tineretului Muncitoresc⁹ s-a realizat astfel un însemnat pas înainte pe calea realizării unității depline, politice și organizatorice, a tineretului muncitoresc, creîndu-se premise trainice pentru făurirea organizației revoluționare unice a tinerei generații din România.

După cum se știe, proclamarea, la 30 decembrie 1947, a Republicii Populare Române, a consacrat cucerirea întregii puteri politice în mâinile clasei muncitoare și ale aliaților ei, inaugurînd o etapă superioară în dezvoltarea statului român, prin trecerea la realizarea măreței opere de făurire a socialismului în patria noastră.

În noile condiții istorice, se impunea cu stringență înfăptuirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare, important act politic realizat la Congresul de unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, din februarie 1948, care a consfințit făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare¹⁰.

Realizarea deplinei unități a clasei muncitoare din România a exercitat o puternică înrîurire asupra tendinței de concentrare și regroupare

⁹ Vezi, pe larg : Gheorghe Sbărnă, *Crearea și activitatea Uniunii Tineretului Muncitoresc (1947—1949)*, în „Revista de istorie”, tom. 32, nr. 5/1979, p. 825—841.

¹⁰ Ștefan Lache, *Făurirea partidului revoluționar unic muncitoresc*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 104—118.

a tuturor partidelor și organizațiilor politice, de masă și obștești. Acționînd în spiritul colaborării și înțelegerii dintre P.C.R. și P.S.D., la 12 ianuarie 1948 Comitetele Centrale ale Uniunii Tineretului Muncitoresc și Uniunii Tineretului Socialist au dat publicității hotărîrea lor privind crearea unei singure organizații revoluționare a tineretului muncitoresc, precizînd, totodată, că „vor lua imediat toate măsurile necesare pe întreg cuprinsul țării, în vederea încadrării tuturor membrilor Uniunii Tineretului Socialist în Uniunea Tineretului Muncitoresc”¹¹. Două zile mai tîrziu, la 14 ianuarie 1948, această hotărîre a fost întregită de încadrarea, în cadrul unei ședințe festive, a redacției ziarului „Lupta tineretului” — organul de presă al U.T.S., în redacția ziarului „Tinărul muncitor” — organul de presă al U.T.M.

Adoptată în preajma creării partidului unic al clasei muncitoare, hotărîrea celor două organizații răspundea unei arzătoare năzuinți a tinerei generații, asigurînd un cadru prielnic în vederea unirii sale într-o singură organizație revoluționară. În atare condiții, crearea organizației revoluționare unice a devenit, în cursul anului 1948, obiectivul central al acțiunii mișcării de tineret, căruia i-a fost subordonată întreaga activitate politică, ideologică și organizatorică. O activitate densă și rodnică, desfășurată pe fondul unei entuziaște și eroice angajări a tinerei generații — muncitori, țărani, studenți, elevi — în efortul general al întregului popor pentru dezvoltarea economiei naționale.

Într-adevăr, construirea socialismului, operă uriașă și complexă, cu schimbări profunde în toate sferele vieții economice, sociale, politice și spirituale, impunea, în mod necesar, contribuția activă a tineretului și, în acest context, făurirea organizației sale unice. Analizînd permanent mutațiile produse în societate, stabilindu-și tactica și strategia în funcție de acestea și de perspectivele dezvoltării viitoare, Partidul Comunist Român a acordat o atenție deosebită problemelor tineretului în toată complexitatea lor ; s-a vădit aceasta, din nou, cu ocazia Plenarei C.C. al P.C.R. din 22—24 decembrie 1948, unde, alături de o seamă de probleme de strategie și tactică, a fost analizată activitatea partidului în rîndurile tineretului, adoptîndu-se măsurile corespunzătoare.

Rezoluția ședinței plenare a C.C. al P.C.R. din 22—24 decembrie 1948 asupra activității partidului în rîndurile tineretului făcea o amplă și aprofundată analiză a activității desfășurate de organizațiile de tineret în perioada de după 23 August 1944, evidențiînd realizările dar și scăderile înregistrate, oferind soluții concrete, practice, pentru activitatea viitoare. Apreciînd crearea Uniunii Tineretului Muncitoresc drept un succes pe linia realizării unității de acțiune a tineretului muncitoresc, plenara constata că, totuși, „mișcarea tineretului nu a crescut pe măsura dezvoltării generale a democrației populare din țara noastră”, că „organizarea separată a tineretului, și anume : a tineretului muncitoresc în U.T.M., a celui sătesc în «Tineretul Sătesc», a studenților în U.N.S.R., a elevilor în U.A.E.R., a tinerilor maghiari în Tineretul U.P.M. etc., a constituit o piedică în calea dezvoltării normale a mișcării tineretului”¹².

În aceste condiții și avînd în vedere noua etapă istorică în care pășise România, plenara a stabilit că principala sarcină a partidului în ceea ce privește mișcarea tineretului era trecerea neîntîrziată la unificarea organizațiilor de tineret într-o singură organizație revoluționară, acțiune în

¹¹ „Tinărul muncitor”, anul II, nr. 37 din 15 ianuarie 1948.

¹² „Scinteia”, seria a III-a, anul XVIII, nr. 1 319 din 8 ianuarie 1949.

fruntea căreia să se situeze Uniunea Tineretului Muncitoresc. Numai o organizație revoluționară unică a tineretului muncitor din fabrici, de la sate, din școli, universități și unități militare — aprecia plenara — putea determina o activizare și mobilizare a celor mai largi mase ale tinerei generații în opera de edificare a noii societăți socialiste.

La începutul anului 1949, procesul făuririi organizației revoluționare unice de tineret a intrat în faza sa finală, decisivă. Luînd în dezbateră rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. asupra activității partidului în rîndurile tineretului, din decembrie 1948, Plenara lărgită a Comitetului Central al U.T.M., din 7—8 ianuarie 1949, a dat mandat Biroului Executiv de a trece efectiv, împreună cu conducerile celorlalte organizații, la pregătirea condițiilor în vederea creării organizației revoluționare unice a tineretului muncitor. Apelul lansat de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Muncitoresc chema „toate organizațiile de tineret care fac parte din Federația Națională a Tineretului Democrat să treacă neîntîrziat la punerea în aplicare a sarcinii istorice trasată de partidul clasei muncitoare“, deoarece numai prin făurirea „unei organizații unice revoluționare a tineretului muncitor noi vom putea mobiliza masele de milioane ale tineretului la uriașa operă de transformare a țării noastre într-o țară socialistă“¹³.

Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. și apelul C.C. al U.T.M. au avut un puternic ecou în rîndurile tinerei generații, conducerile centrale ale Uniunii Naționale a Studenților din România, Organizației Tineretului Sătesc, Uniunii Asociațiilor de Elevi și ale altor organizații democratice de tineret exprimîndu-și deplina adeziune la acțiunea de făurire a organizației revoluționare unice.

Ideea de unitate, ce a caracterizat mișcarea revoluționară și democratică de tineret încă de la apariția și afirmarea sa pe arena vieții social-politice românești la mijlocul veacului trecut — și care după 23 August 1944 s-a manifestat în forme diverse și mereu amplificate —, își afla, la începutul anului 1949, împlinirea firească și necesară. Întrunit în ședință, în ziua de 11 ianuarie 1949, Consiliul General al Federației Naționale a Tineretului Democrat a hotărît eliberarea Comitetului Executiv de sarcinile pe care le-a avut și constituirea unei Comisii Centrale de unificare a tineretului, care să coordoneze îndeaproape, în spiritul indicațiilor partidului comunist, acțiunea pentru făurirea organizației unice și să reprezinte tineretul democrat din România pe lângă Federația Mondială a Tineretului Democrat pînă la Congresul de unificare. Concomitent, în întreaga țară procesul de clarificare și înțelegere de către tineri a necesității unității lor într-o singură organizație revoluționară înregistra o adîncire continuă, tinăra generație exprimîndu-și, prin moțiuni și telegrame, adeziunea și sprijinul pentru împlinirea acestui deziderat fundamental.

Comisia Centrală de unificare a tineretului a analizat, în ședința sa din 27 ianuarie 1949, activitatea desfășurată pînă la acea dată pentru înfăptuirea organizației unice și a hotărît convocarea Congresului de unificare la București, în zilele de 19—21 martie 1949. Hotărîrea Comisiei Centrale de unificare a declanșat în întreaga țară o susținută activitate pregătitoare; acțiunea de unificare a început de jos, în cadrul conferințelor pe întreprinderi, sate, universități, școli etc., a continuat la nivelul sectoarelor și plășilor, iar apoi pe plan județean și a municipiului București, prin alegerea noilor organe de conducere, cît și a delegaților pen-

tru congresul general. Au fost tot atâtea prilejuri de manifestare a adevărului tineretului la înfăptuirea unificării sale politice și organizatorice, a angajării de a întâmpina Congresul de la București cu noi fapte de muncă pentru îndeplinirea și depășirea planului economic de stat pe anul 1949.

Congresul de unificare a organizațiilor de tineret a avut loc în zilele de 19—21 martie 1949, în sala Ateneului Român, reunind 649 de delegați, numeroși invitați — personalități de frunte ale vieții politice, culturale și științifice românești —, precum și reprezentanți ai unor organizații de tineret de peste hotare, ai Federației Mondiale a Tineretului Democrat și Uniunii Internaționale a Studenților. Congresul a consfințit unificarea politică, ideologică și organizatorică a mișcării de tineret, a ales organele centrale de conducere ale organizației revoluționare unice și a adoptat Statutul. La capătul a trei zile de dezbateri, desfășurate într-o atmosferă de puternică însuflețire, delegații au aprobat activitatea Comisiei Centrale de unificare a tineretului muncitor și au votat, în unanimitate, *făurirea organizației revoluționare unice a tineretului din România — Uniunea Tineretului Muncitor*¹⁴; totodată, Congresul a stabilit, în Rezoluția adoptată, direcțiile principale ale acțiunii politice și organizatorice ale Uniunii Tineretului Muncitor, menite să asigure creșterea contribuției sale, a întregului tineret la înfăptuirea politicii partidului de edificare a societății socialiste pe pământul României. Congresul s-a încheiat printr-un mare miting desfășurat în Piața Victoriei, în cadrul căruia zeci de mii de tineri și-au manifestat bucuria față de făurirea organizației lor revoluționare unice, voința de neclintit de a asigura, prin gândul și fapta lor, ridicarea patriei libere și independente pe noi culmi ale progresului și civilizației socialiste.

Potrivit indicațiilor cuprinse în rezoluția ședinței plenare a C.C. al P.C.R. din 22—24 decembrie 1948 asupra activității partidului în rîndurile tineretului, în primăvara anului 1949 a fost creată *Organizația Pionierilor*; în martie 1957 s-a constituit, în spiritul hotărîrii Biroului Politic al C.C. al P.C.R., din iunie 1956, *Uniunea Asociațiilor Studenților din România*, care la cea de-a IX-a Conferință, din martie 1973, a adoptat denumirea de *Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România*.

Crearea, în martie 1949, a Uniunii Tineretului Muncitor *, organizație revoluționară unică a tineretului din patria noastră, a reprezentat un eveniment de însemnătate majoră în istoria mișcării de tineret, marcînd încununarea firească a unui proces amplu și complex de maturizare politică și ideologică, proces grefat pe ideea unității de acțiune ce a animat, dintotdeauna, cugetul și fapta tinerei generații. Un proces în care rolul determinant a revenit Partidului Comunist Român, permanent preocupat de destinele tineretului, de creșterea și educarea sa în spiritul principiilor revoluționare, și a antrenării lui, cu toate forțele, în lupta pentru împlinirea aspirațiilor de dreptate socială, independență și unitate națională ale poporului român.

Trecerea la construcția socialismului, pe baza politicii elaborate de partidul comunist, a deschis în fața întregului tineret al țării perspective

¹⁴ „Tinărul muncitor“, anul III, nr. 99, 100 și 101 din 20, 21 și 22 martie 1949.

* Plenara lărgită a Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, din 4 august 1965, a hotărît schimbarea denumirii Uniunii Tineretului Muncitor în aceea de Uniunea Tineretului Comunist. Congresul al VIII-lea al Uniunii Tineretului Comunist, din martie 1966, a hotărît numerotarea congreselor organizației începînd cu Conferința generală a tineretului socialist din 19—20 martie 1922, Congresul de unificare din 19—21 martie 1949 devenind, astfel, Congresul al V-lea al U.T.C.

luminoase, dar a însemnat, în același timp, creșterea răspunderii și gradului său de angajare, pe măsura sarcinilor complexe ale făuririi noi orânduiri. Din acest punct de vedere, o perioadă nouă, deosebit de fertilă pentru Uniunea Tineretului Comunist, ca de altfel pentru întregul nostru popor, a fost inaugurată de cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, perioadă ce s-a înscris în conștiința noastră, a tuturor, drept cea mai bogată în mărețe realizări din întreaga istorie națională și pe care cu legitimă mândrie patriotică o denumim *Epoca Nicolae Ceaușescu*.

Atunci, în 1965, cel ce a fost ales — prin voința unanimă a comuniștilor, prin vrerea întregului popor — la cîrma destinului partidului și ale țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, releva, în mod clar și expresiv, de la înalta tribună a Congresului, un adevăr de cea mai mare însemnătate pentru tînăra generație, pentru viitorul țării : „Socialismul a deschis tineretului nostru perspectivele afirmării elanului și entuziasmului său, i-a creat condiții optime de dezvoltare multilaterală. Fără îndoială că tineretul va răspunde și în viitor acestor condiții printr-o muncă perseverentă de pregătire și lărgire a orizontului de cunoștințe, prin participarea activă, alături de întregul popor, la opera de desăvîrșire a construcției socialiste“¹⁵.

Ținînd seama de tradițiile glorioase de luptă și de muncă ale tinerei generații, Partidul Comunist Român a elaborat — cu contribuția esențială, determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului —, o concepție revoluționară, generoasă și mobilizatoare cu privire la locul, rolul și atribuțiile tineretului, ale organizațiilor sale revoluționare în dinamica procesului istoric de edificare socialistă și comunistă a patriei. În temeiul acestei concepții, potrivit căreia „tineretul reprezintă o puternică forță socială“, „viitorul însuși al națiunii noastre socialiste“¹⁶, în perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, tînăra generație a fost investită cu noi și sporite atribuții și responsabilități pe linia creșterii aportului său în înfăptuirea politicii partidului. În același timp, Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii noastre socialiste — a desfășurat o intensă și fructuoasă activitate politică și organizatorică pentru așezarea, pe baze științifice, a întregii activități desfășurate de tînăra generație, de organele și organizațiile sale, pentru diversificarea și amplificarea căilor și mijloacelor de antrenare a lor la rezolvarea sarcinilor tot mai complexe ale construcției socialiste. Un important rol în definirea cu claritate a locului, rolului, atribuțiilor și sferelor de competențe ale tineretului, ale organizațiilor sale revoluționare, l-au avut Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979), al XIII-lea (1984) și Conferințele Naționale ale partidului, plenarele Comitetului Central al C.C. al P.C.R. De o excepțională importanță pentru întreaga activitate a tineretului au fost cuvîntările rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la forumurile tinerei generații, ca și dialogul permanent, viu și rodnic, pe care secretarul general al partidului, președintele României socialiste l-a purtat cu prilejul numeroaselor întîlniri cu oamenii muncii.

Este o realitate incontestabilă faptul că imaginea a ceea ce este astăzi România — țară liberă, independență și prosperă —, încorporează

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 79.

¹⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 138.

în mod organic și energia, talentul și hărnicia tineretului — muncitori, țărani, elevi, studenți ș.a., fără deosebire de naționalitate —, pentru care nici un efort nu a fost și nu este prea mare pentru ridicarea țării pe noi culmi de progres și civilizație. „Doresc să subliniez, cu deplină satisfacție — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că în toate marile realizări din anii construcției socialiste, tineretul, împreună cu întregul popor, a adus o contribuție de mare însemnătate în toate domeniile dezvoltării noastre economice și sociale. De la primele detașamente de muncă patriotică, de la Bumbesti-Livezeni și Salva-Vișeu, la Canalul Dunăre-Marea Neagră, la toate șantierele industriale, la dezvoltarea agriculturii, industriei, științei, culturii, tineretul a fost prezent, a răspuns chemării partidului, și-a făcut datoria față de patrie, față de popor, față de cauza socialismului, demonstrând că este ferm hotărât să contribuie la realizarea unei societăți moderne, înaintate, în care întregul popor, generațiile viitoare să ducă o viață liberă, demnă !“¹⁷.

Toate rezultatele obținute de Uniunea Tineretului Comunist, de Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România și Organizația Pionierilor își au cheazășia în conducerea lor nemijlocită de către partid, în grija statornică pentru orientarea activității acestora, a tinerei generații în consens cu imperativele și exigențele noii etape de dezvoltare a țării. „În întregul proces de educare și formare a tinerei generații — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este necesar ca toate organele și organizațiile de partid să desfășoare o muncă permanentă, să asigure conducerea de către partid a întregii activități a organizațiilor revoluționare ale tineretului. Forța organizațiilor de tineret a constat întotdeauna — și trebuie să conștientizăm permanent — în îndrumarea și conducerea de către partid a organizațiilor de tineret, a întregii activități în rîndul tineretului“¹⁸.

Partidul Comunist Român a acționat pentru ca menirea tinerețului, a organizațiilor sale revoluționare în societate să reflecte imensul potențial revoluționar și de muncă al tinerei generații, încrederea partidului, a întregului popor în capacitatea creatoare a tineretului consacrată făuririi socialismului și comunismului în România. În vederea îmbunătățirii întregii activități desfășurate de organizațiile revoluționare de tineret, pentru implicarea lor mai eficientă în întregul sistem politic al democrației socialiste, în anii ce au urmat celui de-al IX-lea Congres al partidului, au fost adoptate noi măsuri organizatorice în cadrul propriilor structuri sau în relațiile lor cu organele de partid și de stat, cu întregul angrenaj al vieții economico-sociale. În acest sens, Plenara C.C. al P.C.R. din 29 noiembrie—1 decembrie 1967 a analizat munca educativă în rîndurile tineretului, stabilind măsuri pentru îmbunătățirea activității desfășurate în acest domeniu de partid și U.T.C., de ceilalți factori educaționali. „În centrul activității de formare a tineretului — preciza Hotărîrea plenarei — va trebui să se afle educarea prin muncă și pentru muncă, dezvoltarea pasiunii pentru învățătură, respectului și prețuirii față de făuritorii bunurilor materiale și spirituale. Bucurîndu-se de toate cuceririle revoluționare obținute, de drepturile și libertățile pentru care au militat și s-au jertfit cei mai buni dintre înaintașii săi, tineretul este chemat să muncească, să învețe, să se

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 451.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 460—461.

pregătească pentru a duce mai departe tradițiile progresiste, revoluționare ale poporului nostru”¹⁹. Referindu-se la însemnătatea deosebită pe care o au dezvoltarea și afirmarea largă a spiritului de inițiativă și de răspundere pentru activitatea organizațiilor de tineret, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în cuvântarea rostită la Consfătuirea pe țară a U.T.C. din februarie 1968: „Dacă Uniunea Tineretului Comunist trebuie să se ferească de ceva, apoi cred că în primul rând ar trebui să se ferească de șablonizarea muncii, de uniformizarea ei, de adoptarea unor forme și metode rigide care fac ca activitatea organizației să fie neatractivă pentru masele largi de tineret. Trebuie să se lucreze în așa fel încât tinerii să înțeleagă că această organizație este a lor, că de felul cum ei vor ști să-și desfășoare inițiativa depinde rezultatul întregii activități a U.T.C.-ului. Organizațiile de tineret, ele însele trebuie să găsească formele cele mai potrivite, să adopte metode care să îmbogățească, în general, însăși activitatea Comitetului Central al U.T.C. și întreaga muncă de educare a tineretului din patria noastră”²⁰.

În spiritul indicațiilor și orientărilor de inestimabilă valoare teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, Uniunea Tineretului Comunist a acționat dinamic și consecvent pentru perfecționarea cadrului și structurii sale organizatorice, a stilului și metodelor de muncă, pentru dezvoltarea inițiativei organizațiilor de tineret, diversificarea și amplificarea activității lor, antrenarea într-o măsură mult mai largă a tinerei generații la realizarea marilor sarcini care au revenit organizațiilor revoluționare ale tineretului din patria noastră. În acest context se înscrie amplul Program de activități al U.T.C., adoptat de Forumul tinerei generații din mai 1985, care a stabilit „ca principal obiectiv asigurarea unui cadru unitar pentru participarea mai activă a întregii generații tinere, a organizațiilor sale, sub conducerea organelor și organizațiilor de partid, la opera de edificare a socialismului și comunismului în patria noastră. Programul este menit să asigure întărirea unității de acțiune și a continuității procesului de educație comunistă, revoluționară a tinerei generații, ridicarea activității organizațiilor de tineret, studenți și copii la un nivel tot mai înalt, în realizarea sarcinilor lor comune și specifice, izvorite din documentele de partid, din orientările, sarcinile și indicațiile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu”²¹.

Pornind de la premisa că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, partidul nostru a promovat și promovează ca metodă de bază a conducerii societății dialogul larg cu poporul, consultarea directă, în toate problemele care privesc mersul înainte al societății, a maselor de oameni ai muncii, atragerea la viața obștească a tuturor celor ce muncesc, afirmarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare. O atenție aparte a acordat și acordă partidul nostru participării intense la viața socială, la conducerea societății, a tinerei generații, a cărei energie și elan, receptivitate la nou și pasiune revoluționară reprezintă un deosebit factor dinamizator al progresului. Rod al preocupărilor constante ale P.C.R. față de tineret, măsurile adoptate succesiv, în perioada ce a urmat Congresului al IX-lea, au fost de natură să creeze cadrul organizatoric instituțional

¹⁹ „Scinteia”, anul XXXVII, nr. 7 542 din 3 decembrie 1967.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 51—52.

²¹ *Congresul al XII-lea al Uniunii Tineretului Comunist din Republica Socialistă România*. 16—18 mai 1985, Editura politică, București, 1985, p. 161.

adecvat pentru participarea tineretului la conducere, la decizie, pentru antrenarea tinerei generații la îndeplinirea obiectivelor politicii partidului și statului nostru, să pună în lumină noi forme organizatorice, căi și metode de acțiune adecvate specificului și aspirațiilor generației tinere. Reprezentarea largă a tineretului în organele de conducere colectivă a tuturor sectoarelor vieții economico-sociale și la toate nivelurile reprezintă o nouă și concludentă dovadă a încrederii, dar și a răspunderii, cu care partidul comunist a investit și investește permanent tînăra generație.

Una dintre direcțiile prioritare ale acțiunii U.T.C. o constituie educarea prin muncă și pentru muncă a tineretului, mobilizarea acestuia la îndeplinirea planurilor de dezvoltare economico-socială a patriei, de creștere neîncetată a producției materiale — baza trainică a ridicării continue a nivelului de trai al celor ce muncesc —, cultivarea unei atitudini înaintate față de muncă, dezvoltarea gândirii economice la tineri, asigurarea unei noi calități în toate domeniile de activitate. Continuarea procesului de industrializare a țării, generalizarea măsurilor de perfecționare a mecanismului economico-financiar, dezvoltarea agriculturii — ramură de bază a economiei naționale, aflată în plin proces de modernizare în cadrul noii revoluții agrare — a științei, învățămîntului și culturii au reprezentat și reprezintă pentru tineret, pentru organizațiile sale, un cadru propice de implicare, de manifestare și împlinire a aptitudinilor sale creatoare.

Dimensiuni și valențe noi a dobîndit, în acești ani rodnici, epopeea muncii voluntar-patriotice pe marile șantiere naționale ale tineretului sau la obiectivele economice de interes local — adevărate școli de muncă și educație comunistă, revoluționară. Cu sentimente de profundă mîndrie patriotică va fi evocată întotdeauna contribuția tineretului la realizarea celei mai impunătoare ctitorii din istoria României, Canalul Dunăre—Marea Neagră, U.T.C. antrenînd peste 46 000 de tineri la execuția unui tronson de 10 km. De asemenea, la temelia marilor magistrale ale socialismului — Canalul Poarta Albă—Midia—Năvodari, Combinatul minier Motru, Centrala termoelectrică pe șisturi bituminoase — Anina, Centrala termoelectrică Drobeta Turnu-Severin, Sistemul hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier II, Sistemul de îmbunătățiri funciare Sculeni—Țuțora—Gorban (jud. Iași) și multe, multe altele —, mii de tineri înfrățiți în muncă au așezat toată priceperea și hărnicia lor.

În concepția P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, învățămîntul de toate gradele reprezintă un principal factor de cultură și civilizație, fiind chemat să contribuie plenar la realizarea obiectivelor de dezvoltare generală a societății românești. În această direcție organizațiile de tineret, în strînsă conlucrare cu instituțiile de învățămînt, se preocupă de pregătirea temeinică, multilaterală — teoretică și practică — a elevilor și studenților, de legarea organică a învățămîntului cu producția și cercetarea; inițiază activități în sprijinul orientării, integrării și calificării profesionale a tinerilor, pentru însușirea științei și tehnicii la nivelul cerințelor actuale și de perspectivă ale producției și dezvoltării vieții sociale.

Cu sprijinul celorlalți factori educaționali, organele și organizațiile U.T.C., U.A.S.C.R. și de pionieri au inițiat o largă și variată paletă de acțiuni menite să stimuleze interesul tinerilor pentru însușirea concepției despre lume și societate a partidului nostru, a ideologiei și politicii sale revoluționare, a contribuției originale a P.C.R. la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare, să contribuie la educarea prin muncă și pentru

muncă a tinerei generații, să cultive în rîndul acesteia disciplina exemplară în îndeplinirea sarcinilor de producție, entuziasmul, hărnicia, spiritul revoluționar, novator, în toate domeniile de activitate. O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării la tineret a patriotismului revoluționar, socialist, a dragostei și devotamentului față de patrie, popor și partid, a sentimentelor de mîndrie și demnitate națională, creșterii tineretului în spiritul idealului comunist de viață, al angajării militante, ferme și responsabile, pentru înfăptuirea Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — programul de muncă și de viață al tinerei generații. „Trebuie să educăm copiii, tineretul patriei noastre — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești, din 28 noiembrie 1988 — în spiritul cinstei, omeniei, al respectului pentru proprietatea socialistă — a întregului popor sau cooperatistă — pentru avutul general !... În același timp, va trebui să educăm întregul popor și, în primul rînd tineretul, în spiritul patriotismului revoluționar, al devotamentului față de patrie, față de popor, față de cauza partidului“²².

Un instrument cu reală și eficientă forță de înrîurire, de formare și modelare a conștiinței tineretului s-a dovedit a fi activitatea cultural-educativă, sportivă și turistică desfășurată de organizațiile U.T.C., U.A.S.C.R. și de pionieri. Participarea la marele festival al muncii și creației „Cîntarea României“, la ampla manifestare polisportivă „Daciada“ ș.a., constituie prilejuri deosebite de afirmare a potențialului creator, de intensificare a vieții spirituale a tinerei generații.

Participantă entuziastă, alături de întregul popor, la înfăptuirea celui mai grandios și cutezător program de dezvoltare a României pe calea progresului și civilizației socialiste, făuritoare de istorie într-un ev aprins, tinăra generație a desfășurat și desfășoară, în același timp, o amplă activitate internațională²³. Suflul înnoitor al celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, și-a pus pecetea și în domeniul activității internaționale a partidului și statului nostru, care se bucură de un imens prestigiu internațional, de o largă și binemeritată apreciere în rîndul națiunilor lumii.

În întreaga sa activitate, tinăra generație a României socialiste a susținut și susține unanim politica externă și ampla activitate internațională ale partidului și statului nostru, inițiativele și contribuțiile remarcabile ale președintelui Nicolae Ceaușescu la soluționarea, în interesul popoarelor, a problemelor majore ale lumii contemporane, la instaurarea unui climat de pace, securitate și colaborare între toate națiunile lumii. Ferm angajată în procesul de dezvoltare a dialogului și colaborării în mișcarea internațională de tineret, U.T.C. și-a extins permanent relațiile de prietenie, cooperare și solidaritate cu organizațiile revoluționare și progresiste ale tineretului, cu organisme de stat pe linie de tineret din întreaga lume. Concludent pentru poziția activă a tineretului român în cadrul mișcării

²² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 95.

²³ Vezi, pe larg : Elena-Ana Cristescu, *Tineretul român — factor activ al promovării idealurilor de libertate, progres și pace în lume*, în „Revista de istorie“, tom. 38, nr. 9/1985, p. 844—856 ; Gheorghe Prisăcaru, *Tineretul și problemele dezarmării, securității și păcii în Europa*, în „Anale de istorie“, anul XXXIII, nr. 2/1987, p. 86—102.

internaționale de tineret și studenți este și faptul că U.T.C. și U.A.S.C.R. întrețin relații de prietenie și colaborare cu peste 550 de organizații, asociații și mișcări naționale, regionale și internaționale ale tinerei generații de pretutindeni.

Trăind și muncind într-o țară liberă și independentă, profund atașată idealurilor păcii și colaborării internaționale, tineretul român, organizațiile sale revoluționare au militat și militează pentru statornicirea pe planeta noastră a unui climat de pace și securitate, pentru soluționarea, în interesul popoarelor, al tinerei generații a problemei cardinale a epocii noastre — oprirea cursei aberante a înarmărilor, trecerea la dezarmare, în primul rând la dezarmarea nucleară, apărarea păcii și vieții popoarelor. În același timp, aparținând unei țări a continentului european, tînăra generație a României socialiste susține cu consecvență poziția principială a partidului și statului nostru privind continuarea și amplificarea procesului de destindere, securitate și cooperare în această parte a lumii.

Corespunzător unor asemenea imperative fundamentale, sub genericul „Tineretul României dorește pacea” s-au desfășurat o serie de acțiuni de masă, la scară națională, precum marșuri ale tineretului organizate în 1981 și 1983, simpozioane, mese rotunde etc.; totodată, organizațiile de tineret, studenți și copii au desfășurat o bogată activitate pe plan internațional vizînd promovarea obiectivelor dezarmării, păcii și securității: scrisori și apeluri adresate organizațiilor naționale, regionale și internaționale de tineret din Europa cu care ele întrețin relații de colaborare, seminarii internaționale în țară sau peste hotare etc. „Doresc să relev, cu multă satisfacție — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că tineretul României socialiste — care, în deplină unitate cu întregul popor, participă activ și entuziast la opera de edificare a noii orînduiri — militează cu hotărîre și responsabilitate pentru pace și dezarmare, pentru o largă colaborare internațională. Animat de aceste nobile idealuri, tineretul român va participa și în viitor, cu toate forțele, alături de tînăra generație de pretutindeni, la lupta comună consacrată dezarmării și păcii, instaurării unui climat trainic de colaborare, securitate și pace pe planeta noastră”²⁴.

În deplin consens cu politica externă a partidului și statului nostru, cu inițiativele și propunerile strălucite ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, U.T.C., U.A.S.C.R. și Organizația Pionierilor s-au pronunțat ferm și au acționat — în variate forme de manifestare — pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice mondiale, a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, pentru democratizarea relațiilor dintre state și creșterea rolului O.N.U. în viața internațională, pentru soluționarea pașnică a diferendelor dintre state, și-au manifestat solidaritatea militantă cu lupta popoarelor, a tinerei generații de pretutindeni împotriva politicii imperiale, coloniale și neocoloniale, de dominație, inechitate și asuprire, pentru afirmarea lor liberă și independentă.

Alături de această prodigioasă activitate internațională desfășurată de organizațiile de tineret din țara noastră, promovarea problematicii tinerei generații în cadrul forurilor și organizațiilor internaționale și, în primul rând, al Națiunilor Unite, a constituit o preocupare constantă a politicii externe a partidului și statului nostru. Această poziție a României socialiste — care se bucură de un amplu ecou în rîndul tineretului de pretutindeni, al factorilor de decizie politică, ca și al unor instituții interguver-

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura politică, București, 1987, p. 753—754.

namentale — izvorăște, în primul rînd, din concepția revoluționară, profund mobilizatoare a secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia „În rîndul uriașelor forțe sociale ale progresului contemporan, un rol de cea mai mare importanță joacă tînăra generație de pretutindeni“, care reprezintă „un imens potențial revoluționar în transformarea progresistă, revoluționară a lumii“²⁵.

Țara noastră a fost autoarea sau coautoarea a peste 40 de documente internaționale (rezoluții, declarații etc.), adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. sau alte organisme din sistemul său, de alte organizații internaționale în materie de tineret, în cele mai diverse domenii : educație, dezarmare, participarea la viața comunității naționale și internaționale etc. Se detașează, din rîndul acestora, drept cea mai importantă acțiune din istorie pe linie de tineret, marcarea în 1985, sub egida O.N.U., ca urmare a unei valoroase inițiative românești, a Anului Internațional al Tineretului, sub generoasă și mobilizatoare deviză „Participare, Dezvoltare, Pace“.

Pe linia acestor preocupări, pe agenda actualei sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. a fost înscris, tot la propunerea României, punctul intitulat „Răspunderea statelor de a nu admite pe teritoriul lor și de a nu instiga și sprijini pe teritoriul altor state manifestări șoviniste, rasiste sau altele de natură să ducă la învrăjbirea între popoare ; angajamentul guvernelor și al mijloacelor de informare în masă pentru combaterea unor asemenea manifestări și pentru educarea popoarelor, a tineriei generații în spiritul colaborării pașnice și înțelegerii internaționale, evaluarea îndeplinirii Declarației cu privire la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare“.

Strîns unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tineretul României socialiste — care trăiește, muncește și învață într-o epocă de mărețe împliniri socialiste, de afirmare multilaterală a personalității umane —, angajat cu hotărîre și nețărmurit devotament în epopeea națională a edificării socialismului și comunismului pe pămîntul scump al patriei, acționează, alături de întreaga națiune, sub semnul deplinei angajări revoluționare și patriotice, pentru traducerea în viață a ideilor și tezelor cuprinse în magistrala Expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești — amplu și mobilizator program de muncă, de gîndire și acțiune comunistă pentru întregul nostru popor.

ELENA CRISTESCU

ACTIVITATEA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE ÎN ANUL 1988

Pe făgașul continuității și ascensiunii în plan științific și politico-educativ, cultivate cu statornicie de Institutul de studii istorice și social-politice, activitatea sa în anul 1988 s-a desfășurat în lumina ideilor și orientărilor stabilite prin documentele Congresului al XIII-lea și Conferinței naționale ale partidului, prin opera teoretică a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referitoare la înalta menire a științei istorice, de fundament al întregii activități ideologice și de educație patriotică, socialistă a poporului, idei și orientări reafirmate în Tezele din aprilie și în Expunerea secretarului general al partidului la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești din 28 noiembrie 1988.

Printr-o largă paletă de mijloace specifice de exprimare — cercetarea științifică aprofundată a unor probleme fundamentale de istorie națională și universală, activitatea editorială și publicistică, didactică și de propagandă istorică — cercetătorii Institutului s-au preocupat intens de îndeplinirea sarcinilor de plan și a cerințelor apărute pe parcurs, acordând cea mai mare atenție cinstirii celor două mari evenimente politice și istorice ale anului: cea de a 70-a aniversare a zilei de naștere și sărbătorirea a peste 55 de ani de activitate revoluționară ale tovarășului Nicolae Ceaușescu și împlinirea a șapte decenii de la Marea Unire din 1918.

Realizările obținute, materializate în monografii, culegeri de studii și volume

de documente (unele tipărite — asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează —, altele predate la edituri), în articole apărute în revistele Institutului și în alte publicații de specialitate, în participări la sesiuni și simpozioane științifice și la activitatea politico-educativă de popularizare a valorilor istoriei noastre ș.a. stau mărturie angajării plenare a personalului științific al Institutului în îndeplinirea sarcinilor trasate de partid frontului istoric în direcția scrierii istoriei unice și unitare a poporului român.

Dintre lucrările apărute, sub egida Institutului, cu prilejul omagierii secretarului general al partidului, în primul plan se situează volumul: NICOLAE CEAUȘESCU, *Istoria poporului român. Texte selectate* (Editura militară, București, 826 p.), strălucită sinteză a istoriei noastre naționale, analizată la înalți parametri politici și științifici, într-o viziune novatoare, de conducătorul partidului și statului nostru. Așa cum relevă ION POPESCU-PUȚURI în *Cuvînt înainte*, „Evocările istorice ale secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, întruchipează cele mai înalte și valoroase năzuințe ale prezentului, născute din solul roditor al unui trecut milenar glorios. Cititor de țară nouă, așa precum prin veacuri s-au ridicat mari oameni ce au purtat făclia călăuzitoare a poporului, primul președinte al României trasează cu exemplară clarviziune și elan revoluționar drumul eroic al istoriei românești, drum ascendent, în care trecutul se reverberează cu toată

strălucirea marilor sale învățăminte asupra prezentului, dându-i temelnicie și durabilitate de granit. Astfel, trecut și prezent, desenează viitorul poporului nostru, întemeiat pe unitatea și permanența sa, pe dragostea sa de suveranitate națională, neatințare și pace, spre care-l conduce cu hotărîre tovarășul Nicolae Ceaușescu, a cărui viață se contopește cu glorioasa istorie a poporului nostru“.

Această carte de fundament a istoriei românești, în care se regăsesc teze, idei, analize de excepțională însemnătate teoretică și practică în legătură cu toate marile probleme și epoci ale trecutului nostru, ca și ale devenirii socialiste a patriei este structurată în șase capitole: I. Știința istorică și cercetarea istorică. Rolul educativ al istoriei. Națiunea — categorie istorică; II. Din cele mai vechi timpuri pînă la formarea statelor feudale centralizate românești (secolul al XIV-lea); III. Statele feudale centralizate românești pînă la 1784; IV. De la revoluția populară condusă de Horea, Cloșca și Crișan — la formarea statului național unitar român; V. România în anii 1919—1947; VI. Probleme ale edificării orînduirii socialiste. Prin această lucrare, frontul nostru istoric este înzestrat cu un neprețuit îndrumar teoretic și metodologic, datorită căruia activitatea lui poate și trebuie să fie ridicată la noi cote valorice, pe măsura înaltei misiuni a științei istorice în societatea socialistă românească. Iar publicul larg cititor are la dispoziție o carte de istorie vie și emoționantă prin marile adevăruri pe care le conține, rod al experienței de luptă și al gîndirii revoluționare ale aceluia pe care istoria l-a investit cu atributul de eroină continuator al gloriilor noastre înaintași, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

O altă lucrare apărută sub egida Institutului, consacrată vastei activități teoretice, cu conținut istoric, a secretarului general al partidului, este culegerea de studii: *Istoria poporului român în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu* (Editura politică, București, 356 p). coordonată de ION POPESCU-PUTURI și elaborată de un larg colectiv de istorici din Institut, împreună cu specialiști în domeniul istoriei de la diverse instituții de cercetare și învățămînt din țară. Autori din Institut sînt, în ordinea publicării studiilor: ION POPESCU-PUTURI (*Istoria în Epoca Nicolae Ceaușescu*), AUGUSTIN DEAC (*Continuitatea neîntreruptă a poporului român pe pămîntul strămoșesc*), ION MAMINA, VASILE NICULAE (*Partidul revoluționar al clasei muncitoare — rezultat obiectiv al întregii evoluții a poporului nostru, componentă organică a istoriei unice și unitare românești*), GHEORGHE

ZAHARIA (*Interdependența luptelor revoluționare din România cu cele din țările central—sud-est europene pentru libertate națională și progres social*), GHEORGHE UNC (*Rolul istoriei în cunoașterea și apropierea între popoare, în întărirea colaborării și păcii în lume*), GHEORGHE SURPAT (*Socialismul — orînduire superioară în istoria poporului român*).

Cele 18 studii cuprinse în volum au la bază concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind rosturile și menirea istoriei, locul ei actual în viața poporului român, făuritorul societății socialiste multilateral dezvoltate. „De peste 23 de ani — subliniază, în studiul său, ION POPESCU-PUTURI — acest loc este fixat, consolidat și luminat prin ampla activitate a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de îndrumare a cercetării, scrierii și predării istoriei și, mai ales, prin afirmarea unei concepții generale privind marile probleme ale istoriei poporului român. Pe temeiul acestei concepții s-a realizat, în această perioadă, o adevărată nouă carte de istorie a poporului român, rezultat al adîncirii investigației documentare și, mai ales, al interpretării. Cîtorul acestei acțiuni de reinvestigare a trecutului poporului nostru, de restaurare a adevăratelor portrete ale conducătorilor lui, de înlăturare a falsificărilor de tot felul, prezente încă în unele cărți de istorie din străinătate, este, spre bucuria noastră, însuși secretarul general al partidului, continuator, la scara marii istorii, al iluștrilor săi înaintași“.

Autorii volumului au cuprins, în cadrul demersului lor științific, principalele aspecte ale istoriei noastre unice și unitare, marile sale epoci, frămîntările sociale și luptele naționale, rolul maselor și al personalităților ieșite din rîndurile lor, năzuința ardentă a românilor spre civilizație și progres.

Un prim grup de studii, în care se include și acela deja menționat, al lui ION POPESCU-PUTURI, dezbate aspecte teoretice ale problematicii subsumate volumului: dezvoltarea științei istorice pe temelia materialismului dialectic și istoric; cunoașterea istoriei — bază a activității ideologice și de educație socialistă a poporului; funcția militantă a științei istorice. Urmează studii consacrate vechimii, statorniciei, continuității și dezvoltării unitare a poporului nostru în vatra Daciei; lupte românilor pentru independență și unitate ca permanență a istoriei noastre și închegării consensului național în toate marile momente ale acestei epopei eroice; întrepătrunderii dezideratelor sociale și națio-

nale în istoria poporului român ; activității dinamice a tuturor forțelor progresiste, a mișcării muncitorești și socialiste, a partidului clasei muncitoare pentru dobândirea deplinei libertăți sociale și naționale. O altă secțiune a volumului este constituită din studiile dedicate locului și rolului românilor în istoria universală ; contribuției științei istorice la triumful ideilor de colaborare între popoare ; vocației de pace a poporului român. Culegerea se încheie cu un studiu asupra epocii socialiste a istoriei patriei, în care și-au aflat împlinirea cele mai înaripate năzuințe și idealuri ale înaintașilor și unde însăși istoria ca știință a dobândit nobile și înalte valențe patriotice.

Trăgându-și întreaga substanță din opera teoretică de inestimabilă valoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, studiile cuprinse în volum proiectează o lumină nouă asupra istoriei noastre, reliefindu-i marile adevăruri și realele dimensiuni. Prin aceasta el se alătură efortului depus de știința noastră istorică în anii de după cel de-al IX-lea Congres al partidului pentru scrierea adevăratei istorii a poporului român.

Cu același prilej omagial a văzut lumina tiparului și lucrarea *Epoca Nicolae Ceaușescu. Cronologie istorică* (Editura științifică și enciclopedică, București, 372 p.), tipărită și în limba engleză (*Nicolae Ceaușescu. Historical Chronology*), elaborată de un colectiv de cercetători ai Institutului, format din : ION POPESCU-PUȚURI, ION ALEXANDRESCU, LETIȚIA LETEA GOLICI, ELENA MUREȘAN, IOAN ȘT. OPREA, ELISABETA PETREANU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR. Lucrarea reunește date și fapte semnificative referitoare la evoluția istorică a patriei noastre în perioada de cea mai înaltă glorie a istoriei românești, inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, pe care poporul nostru o denumeste, cu legitimă mândrie patriotică, „Epoca Nicolae Ceaușescu”. Sint înfățișate, sintetic, elementele cu valoare de simbol care compun această epocă : dezvoltarea multilaterală — economică, socială, politică, culturală — a României, cu privire specială asupra succeselor obținute în opera de industrializare socialistă, în puternica dezvoltare a agriculturii, în vastul program de investiții, în edificarea unor grandioase obiective economico-sociale, în sporirea rolului științei, învățămîntului și culturii, în creșterea calității vieții întregului popor ; locul și rolul Partidului Comunist Român în societate, acela de centru vital al națiunii noastre socialiste ; perfecționarea democrației socialiste, cu institu-

ționalizarea cadrului larg democratic de participare a oamenilor muncii la dezbaterea tuturor problemelor și la luarea deciziilor ; intensă și multilaterală activitate internațională a partidului și statului nostru, care se bucură de un înalt prestigiu internațional. Din întregul cuprins al lucrării rezultă cu claritate adevărul că toate înfăptuirile din această epocă dinamică, fără precedent în istoria țării, se datoresc muncii fără preget a poporului român, condus cu clarviziune de partidul comunist, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Lucrarea ilustrează, prin aceasta, atît strălucirea unei epoci de mari împliniri, cît și încrederea în viitorul luminos al României socialiste, al poporului român.

În anul trecut a văzut, de asemenea, lumina tiparului ampla monografie *România contemporană* (Editura politică, București, 531 p.), elaborată de un larg colectiv de specialiști din cadrul Institutului — sub a cărui egidă apare lucrarea —, împreună cu colaboratori de la alte unități de cercetare. Autori din Institut sînt : ION ALEXANDRESCU, ELENA CRISTESCU, ELENA MUREȘAN, IOAN ȘT. OPREA, ELISABETA PETREANU, CRISTIAN POPIȘTEANU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE ZAHARIA. În *Cuvînt înainte*, ION POPESCU-PUȚURI relevă valențele acestei lucrări care oferă o imagine de ansamblu asupra dinamicii unei perioade unice în istoria patriei prin uriașul proces revoluționar transformator străbătut de țara noastră. „Bază pe o documentație bogată și amplă — se spune în *Cuvînt înainte* —, monografia de față reînvie imaginea plină de măreție a instaurării puterii democrat-populare, cuceririi întregii puteri politice și economice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, intelectualitatea și desființării claselor exploatatoare, înfăptuirii sarcinilor revoluției socialiste, desfășurării operei de edificare a noii orînduiri sociale, consolidării societății socialiste și trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate — etapă pe care țara o traversează în prezent”.

Primele 7 din cele 14 capitole ale lucrării analizează perioada 1944—1965, punînd în evidență : semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 ca deschizătoare a unei ere noi în istoria patriei ; instaurarea și consolidarea regimului revoluționar-democrat ; făurirea economiei socialiste unitare ; organizarea politică a societății românești ; victoria socialismului în

România ; politica externă a țării noastre în acești ani.

Un spațiu larg, pe măsura importanței sale, a fost acordat epocii deschise de Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, intrată în conștiința întregului nostru popor sub numele de „Epoca Nicolae Ceaușescu”. Cele 7 capitole ale acestei părți a lucrării evidențiază dinamismul fără precedent al vieții economico-sociale și politice a țării în acești ani glorioși, realizările epocale obținute de popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Autorii înfățișează pe larg : procesul făuririi economiei naționale a societății socialiste multilateral dezvoltate (dezvoltarea și modernizarea industriei, dezvoltarea intensivă a agriculturii și înfăptuirea noii revoluții agrare, creșterea rolului comerțului, finanțelor, creditului și circulației bănești, conducerea unitară, planificată a economiei naționale și autoconducerea) ; dinamica structurii sociale a țării ; evoluția sistemului politic al României (Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii, creșterea rolului statului în conducerea unitară a societății și dezvoltarea democrației socialiste, locul și rolul organizațiilor de masă și obștești și al Frontului Democrației și Unității Socialiste în viața social-politică a României) ; ridicarea nivelului de trai și creșterea continuă a calității vieții poporului ; dezvoltarea științei, învățămîntului și culturii în anii socialismului ; politica externă activă, de colaborare și largă deschidere a României și participarea țării noastre la soluționarea tuturor problemelor majore ale lumii contemporane.

În final, monografia înfățișează înfăptuirile „Epocii Nicolae Ceaușescu” drept baza trainică a ascensiunii țării noastre pe drumul civilizației socialiste și comuniste, așa cum este el prefigurat prin orientările strategice imediate și de perspectivă cuprinse în documentele Congresului al XIII-lea și Conferinței naționale ale partidului, în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Ajunsa la cel de-al treilea volum, culegerea de studii intitulată : *Probleme de politică externă a României. 1918—1940*, coordonată de VIORICA MOISUC (Editura militară, București, 387 p.), apărută și ea sub egida Institutului, cuprinde șapte studii, dintre care patru sînt alcătuite de cercetători ai Institutului (în ordinea sumarului) : *Opinia publică din România și consacrarea internațională a Marii Uniri*, de ION CALAFETEANU — cercetare asupra susținerii unanime de către poporul nostru, într-un adevărat consens național, a eforturilor

diplomatice ale țării pentru recunoașterea, în plan mondial, a actului istoric din 1918, înfăptuit de români prin forțe proprii ; *Dezmembrarea Cehoslovaciei (1938—1939) și implicațiile politico-diplomatice asupra centrului și sud-estului Europei*, de MILICĂ MOLDOVEANU — studiu ce contribuie la o mai bună înțelegere a situației grave în care se afla, în acei ani, zona geografică unde este situată România, ca urmare a extinderii agresiunii hitleriste ; *Considerații privind procesul izolării politice a României pe plan internațional*, de VIORICA MOISUC — analiză a trăsăturilor caracteristice ale acestui fenomen, derulat pe durata a circa două decenii și care a condus la ciuntirea teritoriului nostru național, în 1940 ; *Relații româno-arabe în perioada interbelică*, de CONSTANTIN BOTORAN — subiect mai puțin prezent în istoriografia noastră, dar interesant prin înfățișarea acțiunilor statului român pentru dezvoltarea colaborării cu aceste țări, pe temeiuri de veche tradiție.

Volumul include și trei studii ale unor colaboratori externi, referitoare la : proiecte de uniuni zonale în anii interbelici ; politica militară a României în perioada 1935—1939 ; experiența Societății Națiunilor în lupta pentru pace și securitate generală și regională și valorificarea ei de către Organizația Națiunilor Unite.

Alte lucrări fructifică cercetări ale personalului științific al Institutului sub forma unor lucrări individuale sau scrise în colaborare cu istorici din afara Institutului.

Lucrarea : *Poporanismul și mișcarea socialistă din România* (Editura politică, București, 259 p.) de ȘTEFANIA MIHĂILESCU, investighează geneza și evoluția poporanismului în România, pornind de la analiza structurilor economice, sociale și politice ale țării, îndeosebi a problemei agrare, chestiune fundamentală a dezvoltării României moderne. Un interes deosebit suscită modul în care autoarea prezintă confruntarea ideologică dintre poporanism și socialism, ca și momentele de apropiere între cele două curente, ambele așezate în stînga vieții politice românești. În ambele ipostaze, fenomenul nu este rezumat numai la aspectul social, cu soluția lui — reforma agrară, ci îmbracă și aspectul politic, cu deosebire necesitatea unei reforme electorale radicale și pe acela de însemnatate istorică epocală vizînd făurirea statului național unitar român.

În colecția *Testimonia* a Editurii Dacia a văzut lumina tiparului lucrarea : *Dr. Vasile Lucaciu luptător pentru Unirea românilor. Texte alese*, Studiu introductiv, îngrijirea ediției, note și comentarii

de ION IACOȘ și VALERIU ACHIM (Cluj-Napoca, 448 p.+12 p. planșe). Într-un cuprinzător *Studiu introductiv*, autorii ediției creionează portretul de militant politic, pe terenul luptei naționale a românilor transilvăneni, al dr. Vasile Lucaciu, reliefând mai ales acele momente de maximă însemnatate ale eroicei bătălii pentru unitate statală purtată de românii de peste Carpați în care personalitatea celui analizat a ieșit cu pregnanță în evidență, în multiple ipostaze : de conducător de seamă al Partidului Național Român, deputat, publicist. Este vorba despre contribuția adusă la marea mișcare a Memorandumului, de activitatea în fruntea Ligii Culturale, de acțiunile inițiate, în țară și peste hotare, în anii grei ai primului război mondial și, firește, de munca fără preget desfășurată, împreună cu alți conducători ai luptei românilor încă subjugați, în fruntea maselor poporului, pentru făurirea, la 1 decembrie 1918, a statului național unitar român, pentru a cărui consolidare a militat pînă în ultima clipă a vieții sale.

Documentele incluse în volum — articole de presă, cuvîntări la diverse reuniuni politice și în Parlamentul de la Budapesta, în care a afirmat și apărât dreptele revendicări ale românilor transilvăneni, apoi în Parlamentul de la București, după împlinirea dezideratului suprem al Unirii, mesaje și scrisori ș.a. — înfățișează cititorilor dimensiunile unei personalități pe de-a-ntregul angajată în lupta pentru reîntregirea națională a poporului din sinul căruia ieșise și ale cărei înalte idealuri le-a slujit viața întreagă.

În cadrul lucrării colective, *Statul național român — factor esențial al progresului social* (Editura militară, București, 255 p.), capitolul intitulat : *Lupta multiseclară a poporului român pentru unitate național-statală* aparține lui GHEORGHE ZAHARIA. Acest capitol reprezintă o reușită sinteză a traectului luptei poporului nostru pentru apărarea gliei străbune, a entității statale, a independenței și suveranității, începînd cu primele mențiuni documentare scrise despre înaintașii noștri geto-daci și încheind cu victoria revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944. Drept piloni de rezistență ai acestei lupte, autorul înfățișează : momentele Burebista și Decebal, continuitatea românilor în epoca migrațiilor, constituirea formațiunilor statale feudale și apoi centralizarea lor în țările românești Muntenia, Moldova, Transilvania, actul istoric al Unirii de la 1600 sub Mihai Viteazul, revoluțiile din 1784, 1821 și 1848, Unirea Principatelor

din 1859, războiul independenței absolute din 1877—1878, participarea dreaptă a României la primul război mondial, Marea Unire din 1918, lupta consecventă a Partidului Comunist Român, în fruntea poporului, pentru apărarea unității și integrității patriei, cu eroicul său colorar — izbînda revoluției din August 1944.

Celelalte capitole ale lucrării urmăresc evoluția statului român în contemporaneitatea socialistă a patriei : statul socialist ca factor al progresului multilateral al țării noastre ; statul democrației muncitorești-revoluționare — treaptă superioară a progresului politic ; statul socialist — factor esențial al apărării țării, promotor al păcii și prieteniei între popoare ; viitorul statului în perspectiva progresului istoric.

O altă lucrare colectivă — *Istoria militară a poporului român*, vol. V (Editura militară, București, 936 p.), editată sub egida Comisiei române de istorie militară și a Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară — include, printre autori, pe CONSTANTIN BOTORAN, cu părți din capitolul : *România la sfîrșitul primului război mondial. Consacrarea internațională a Marii Uniri*.

Culegerea de comunicări intitulată : *2500 de ani de luptă eroică pentru libertate și independență* (Editura militară, București, 296 p.), tipărită sub egida Comisiei române de istorie militară, beneficiază și de contribuțiile lui GHEORGHE ZAHARIA — *Opera secretarului general al Partidului Comunist Român despre trecutul glorios al poporului român și STELIAN NEAGOE — Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai glorioase tradiții ale poporului român pentru libertate și independență*.

Menționăm și colaborările unor membri ai personalului științific al Institutului la volumul al III-lea, partea I din lucrarea *România în istoria universală*, apărută în Seria „Monografii istorice” a Universității Al. I. Cuza din Iași (Iași, XIX + 1012 p.) : *Confluente româno-britanice în primul război mondial*, de CRISTIAN POPIȘTEANU ; *România și cauza Poloniei în 1939* (II), de AUREL KARETCHI, LEON EȘANU.

Între studiile cuprinse în culegerea tipărită în Marea Britanie : *British Political and Military Strategy in Central, Eastern and Southern Europe in 1944* (*Politica și strategia militară britanică în Europa centrală, de est și de sud în 1944*), Edited by William Deakin, Elisabeth Barker and Jonathan Chadwich (Macmillan Press, London, 1988, 261 p.) se află și cel al lui GHEORGHE ZAHARIA : *The Byrth and Growth of*

Romania's Anti-Fascist Resistance Movement (Apariția și dezvoltarea mișcării de rezistență antifascistă în România).

Pentru revistele Institutului — „ANALE DE ISTORIE” și „MAGAZIN ISTORIC” —, anul 1988 a marcat o nouă treaptă pe drumul afirmării lor și mai accentuate ca publicații de înaltă ținută științifică, cu o largă audiență în rândurile specialiștilor și ale publicului larg cititor. Consecvențe misiunii lor de a valorifica, la înalți parametri de calitate, cercetările cele mai recente efectuate de istorici din Institut și de colaboratori de la alte institute de cercetare sau din învățământ, cele două reviste au publicat studii și articole privitoare la vechimea, continuitatea și unitatea dezvoltării poporului român, la lupta lui necurmată împotriva coteritorilor, pentru apărarea ființei statale, a independenței și suveranității — în cadrul căreia s-a evidențiat, cu prioritate, rolul maselor populare ca principale făuritoare ale istoriei —, la evoluția mișcării muncitorești revoluționare ca parte integrantă a istoriei unice și unitare românești, la dinamica procesului de făurire a socialismului în România, îndeosebi în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu”, anii cei mai bogați în înfăptuiri din întreaga noastră istorie. S-au publicat, de asemenea, studii și articole de politică internațională a partidului și statului nostru, precum și de istorie universală.

Revista „ANALE DE ISTORIE” a publicat, în cele șase numere tipărite în al 34-lea an al apariției sale, numeroase materiale (studii, articole, comunicări, grupaje de documente) pe teme majore ale trecutului nostru și ale prezentului socialist al patriei.

Revista a reprodus importante documente ale Partidului Comunist Român, cum au fost: NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială*. 23 iunie 1988 (nr. 4), precum și documentele care au marcat omagierea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU cu prilejul celei de-a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară și documentele consacrate aniversării zilei de naștere a tovarăsei ELENA CEAUȘESCU (nr. 2). Sub titlul: *Înaltă și aleasă cinstire tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU*, revista a inserat comunicările prezentate la Sesiunea națională solemnă cu tema: „Eroica activitate revoluționară consacrată cu neasemuită dăruire patriotică, comunistă, de peste 55 de ani,

de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, marele erou între eroii neamului, ctitorul României socialiste moderne, cauzei partidului și poporului român, edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră și înaintării ei, în glorie și măreție, spre comunism”, Sesiune organizată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român (nr. 2).

Ca și în anii precedenți, fiecare număr al revistei a fost centrat în jurul unei problematice cu rezonanță deosebită, alcătuitoare de rubrici speciale. S-au avut în vedere, în mod deosebit, marile momente politice ale anului, ca și evenimentele aniversare cu majoră semnificație.

În prim-plan s-a aflat omagierea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, marele eveniment căruia revista i-a dedicat o amplă rubrică, sub genericul: *Gîndirea istorică de înaltă viziune revoluționară-științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu* (nr. 1). Deschisă cu studiul lui ION POPESCU-PUȚURI, *Nicolae Ceaușescu — o viață dedicată patriei, poporului român*, rubrica a reunit articole referitoare la: *Dezvoltarea științei istorice pe temelii de adevăr ale materialismului dialectic și istoric — trăsătură definitorie în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*; *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul istoriei în cunoașterea și apropierea între popoare, la întărirea colaborării și păcii în lume*; *Istoria poporului român în opera secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu*; *Unitatea multilaterală a poporului român la temelia istoriei unice, concept fundamental în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*; *Creația istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu despre permanența consensului național în lupta pentru apărarea patriei*; *Tezele tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul mișcării muncitorești, al partidului revoluționar al clasei muncitoare în contextul evoluției societății românești*. În forme largite, aceste studii, împreună cu altele, nepublicate în revistă, au fost tipărite în amintitul volum: *Istoria poporului român în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*.

Marile aniversări istorice ale anului 1988 au fost și ele reflectate în paginile revistei. Astfel, Marii Uniri din 1918, de la înfăptuirea căreia s-au împlinit 70 de ani, i-au fost dedicate două rubrici speciale (în nr. 5 și 6), cuprinzând studii despre: caracterul constituant, parlamentar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia; tradițiile multimilenare ale luptei poporului român pentru unitate statală, luptă desfășurată pe întregul teritoriu locuit de români; per-

manența legăturilor economice dintre țările române; contribuția tuturor claselor și categoriilor sociale (țărani, muncitori, intelectuali) la înfăptuirea Unirii; adeziunea tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, la Marea Unire. S-au publicat, sub același generic, și studii privind rolul Partidului Comunist Român în lupta pentru apărarea unității, independenței și integrității patriei începând din 1921 și pînă în zilele noastre.

Împlinirii a 140 de ani de la revoluția română din 1848, revista i-a consacrat, de asemenea, o rubrică specială (nr. 3), în cadrul căreia studiile publicate au relevat: semnificația istorică a revoluției în dezvoltarea României moderne; rolul maselor populare în pregătirea și desfășurarea evenimentelor revoluționare; răsunetul internațional al revoluției.

Articole speciale au marcat și: centenarul răscoalei țărănești din 1888 (nr. 2), împlinirea a patru decenii de la făurirea partidului revoluționar unic muncitoresc (nr. 2) și de la naționalizarea principalelor mijloace de producție (nr. 3).

Prezentă în sumarul fiecărui număr al revistei, rubrica *Articole-comunicări* a conținut studii care acoperă, tematic, toate epocile istoriei noastre, un accent deosebit punându-se, firește, pe probleme de istorie modernă și contemporană.

Se remarcă, astfel, preocuparea redacției pentru reflectarea cît mai completă a epocii revoluției popular-democrate și a construcției socialiste, realitate atestată prin numărul mare de articole publicate și prin calitatea acestora. Au fost abordate, între altele, teme referitoare la: grandioasele ctitorii ale Epocii Nicolae Ceaușescu (nr. 4); concepția partidului nostru, a secretarului său general privind îmbinarea conducerii unitare, centrale cu autoconducerea și autogestiunea activității economice și sociale (nr. 2); evoluția satului românesc pe coordonatele noii revoluții agrare (nr. 2); rolul femeilor în edificarea societății socialiste (nr. 3 și 4); politica externă dinamică, constructivă a României socialiste pentru făurirea unei lumi a păcii și colaborării între popoare (nr. 2 și 3). Din aceeași arie tematică face parte și studiul *Făurirea economiei naționale moderne a societății socialiste multilateral dezvoltate în România* (nr. 3), apărut la rubrica *Din istoria contemporană a României*, care reprezintă, ca și celelalte studii tipărite anterior, sub același generic, un capitol inclus apoi în menționata monografie *România contemporană*.

Alte studii au abordat semnificația istorică a Unirii Principatelor (nr. 1), a

marii demonstrații patriotice, antifasciste și antirevizioniste de la 1 Mai 1939 (nr. 2), a constituirii și activității Comitetului Național Antifascist (nr. 3), a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 (nr. 4), a contribuției României la înfringerea fascismului (nr. 4). Un cuprinzător articol a publicat ION POPESCU-PUȚURI, sub titlul *Masele populare făuritoare ale istoriei — teză fundamentală a cunoașterii și explicării întregii evoluții istorice la români* (nr. 4).

La rubrica *Mărturii istorice* au fost inserate două articole avînd ca subiecte istoricul Tricolorului românesc și, respectiv, istoricul Steagului Partidului Comunist Român (nr. 1) și primele două secțiuni ale serialului de *Documente și materiale inedite privitoare la criza politică europeană din anii 1938—1939* (nr. 5 și 6).

A continuat, de asemenea, publicarea, la rubrica *Pagini de istorie universală*, a părții din serialul privind *Mișcarea muncitorească internațională corespunzătoare anilor 1924—1933* (nr. 5).

Această primă parte a revistei „ANALE DE ISTORIE” a fost asigurată de materiale scrise, în cea mai mare parte, de cercetători ai Institutului, căroro li s-au adăugat și colaboratori externi. Autori de studii, articole, comunicări, editoriale, grupaje de mărturii istorice din cadrul Institutului au fost: ION POPESCU-PUȚURI, GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, ȘTEFANIA MIHĂILESCU, VIORICA MOISUC, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUS, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Bogate și diverse au fost și rubricile *Viața științifică*, *Critică și bibliografie*, *Revista revistelor*, *Însemnări*. Se remarcă, îndeosebi, publicarea, în nr. 4, la rubrica *Viața științifică*, a comunicărilor prezentate la Simpozionul științific cu tema: „*Contribuția determinantă a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului nostru de industrializare socialistă a țării, de întărire și dezvoltare a proprietății socialiste, baza trainică pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului în România*”, dedicat celei de-a 40-a aniversări a actului istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție în România (București, 11 iunie 1988) și la Sim-

pozionul științific cu tema: „Semnificația istorică a revoluției române de la 1848. Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU privind dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist și întărirea unității întregului popor pentru afirmarea liberă și demnă a României în rîndul statelor lumii” (București, 18 iunie 1988).

În nr. 2 a fost inserată o amplă informare privind activitatea internă și internațională a Institutului în anul 1987.

Au fost prezentate, totodată, manifestări științifice internaționale cu participarea unor cercetători ai Institutului, cum au fost Simpozionul științific româno-chinez (Beijing, 29 septembrie 1987) — nr. 2 și Simpozionul științific româno-israelian (București, 8—10 iunie 1988) — nr. 5.

Celelalte rubrici au conținut recenzii și prezentări ale unor lucrări de istorie și ale unor publicații științifice cu profil istoric, precum și scurte semnalări de noi apariții editoriale, în beneficiul informării masei de cititori.

Din cadrul Institutului au colaborat cu astfel de materiale: MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ION IACOȘ, ION MAMINA, GHEORGHE NEACȘU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE UNC.

Începînd cu anul 1988 revista apare cu coperte în bună măsură schimbate (culoare și literă), mai expresive, mai atractive, pe ultima dintre ele fiind reproduse, în fiecare număr, imagini color ale lucrărilor Institutului tipărite în țară și peste hotare.

Tematica revistei „MAGAZIN ISTORIC” a fost constant înscrisă și în al 22-lea an al apariției sale pe direcțiile fundamentale formulate în documentele de partid, în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. O deosebită atenție a fost acordată marilor momente ale istoriei românești care au fost aniversate anul trecut. În primul număr al revistei, un ciclu de articole și studii a fost consacrat omagierii tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul celei de a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară. A fost relevată, astfel, eroica activitate revoluționară desfășurată, încă din anii tinereții, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu (*Un om pentru istorie*), contribuția de excepțională însemnată adusă de conducătorul partidului și al țării în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, în afirmarea viguroasă a României în rîndul națiunilor lumii (*Demnitate*

și prestigiu; O operă de valoare universală). În articole ca: *Unitatea și independența națională, Libertatea și dreptatea socială, Iubirea de țară, Patria — universul împlinirilor noastre, Înaltele virtuți ale istoriei* s-a reliefat însemnătatea deosebită a operei tovarășului Nicolae Ceaușescu în promovarea unei viziuni ample asupra problemelor fundamentale ale istoriei poporului român, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre, în procesul de educație patriotică a maselor. Reflectînd pe larg marile realizări ale României socialiste în edificarea socialismului, revista a subliniat, în același prim număr, rolul fundamental ce revine științei și învățămîntului în cadrul acestui proces, datorită neobositei activități politice și științifice desfășurată de tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, proeminentă personalitate a vieții politice, științifice și culturale a țării, savant de largă recunoaștere internațională (*Știința românească — amplă recunoaștere internațională*).

Bogatele înfăptuiri ale patriei socialiste, precum și sarcinile de mare însemnatate ce decurg din cutezătorul program de muncă și acțiune elaborat de Partidul Comunist Român au fost prezentate în numeroase articole, dintre care amintim: *Partidul Comunist Român — centrul vital al națiunii* (nr. 2), *Măreția istoriei românești* (nr. 8), *Lecția mereu vie a istoriei* (nr. 9), *Iubirea de țară* (nr. 10).

Celelalte mari aniversări ale anului s-au bucurat și ele de o deosebită atenție. Împlinirea a 140 de ani de la revoluția română din 1848 a fost marcată printr-un grupaj de articole, evocări și amintiri, între care *Revoluția de la 1848 și semnificația ei istorică* (nr. 5 și 6) și *Presa unui incandescent miez de veac* (nr. 6). Aniversarea a șaptezeci de ani de la Marea Unire și-a găsit reliefarea în articole și evocări apărute în mai multe numere ale revistei, prin care s-au subliniat rădăcinile istorice ale acestui mare act istoric, precum și unanimitatea de gînd și faptă a tuturor românilor în desfășurarea evenimentelor revoluționare din anul 1918. Avînd ca reper orientativ studiul: *Președintele Nicolae Ceaușescu despre lupta pentru unitate națională a românilor*, grupajul de articole consacrat Marii Uniri, publicat în nr. 12, a cuprins studii, precum: *Unirea — unanim act de decizie al poporului român, Recunoașterea internațională a Marii Uniri, Socialiștii români: „Vrem Unirea tuturor românilor”, Consiliul Național Român Central, Academia Română în 1916—1918*, precum și mărturii, documente, amintiri semnifi-

cative despre actul Unirii. Prin articole de sinteză și reconstituiri istorice, revista a marcat și aniversarea a 300 de ani de la începutul domniei lui Constantin Brîncoveanu, împlinirea unui secol de la răscoala țăranilor din 1888 și a 40 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. S-au publicat, de asemenea, articole privind însemnătatea unor momente istorice și culturale în afirmarea ideilor de unitate, libertate și independență ale românilor: *Gazeta Transilvaniei* (nr. 3), *Lumina tiparului românesc* (nr. 11), *Nestinsa conștiință a unității de limbă și neam* (nr. 11) ș.a.

În paginile rezervate istoriei îndepărtate a poporului român, revista a continuat publicarea (în nr. 2—5 și 7—10) a noi episoade din serialul *Pe urmele strămoșilor*, datorat lui ION POPESCU-PUȚURI, captivantă incursiune în istoria multipelor contacte istorice pe care strămoșii noștri le-au avut cu lumi și civilizații ale antichității și evului mediu. Printr-o suită de alte articole au fost relevate trăsături caracteristice ale istoriei patriei, precum continuitatea de viațuire în vatra străbună (*Multimilenară dăinuire istorică* — nr. 3), lupta pentru independență, unitate, dreptate națională și socială (*Scaunele de judecată la români* — nr. 9, 10, 11), (*Românii năsăuđeni înfruntă autoritățile imperiale* — nr. 8).

Revista a prezentat cititorilor și numeroase documente istoriografice inedite, puncte de vedere originale, fondate pe cercetări în arhive din țară și de peste hotare, în articole ca: *20 000 documente românești la Athos* (nr. 4), *„Fabrica” de postav de la Chiperesti* (nr. 5), *1848 în mărturia străine necunoscute* (nr. 7), *Vlad Tepeș și „castelul Piatra Craiului”* (nr. 8), *Vaticanul recunoaște Marea Unire* (nr. 12). Au fost semnalate, în premieră, și opere de artă de deosebită semnificație: *Un portret necunoscut al lui Vlad Tepeș la Stuttgart* (nr. 2). *Comori de cultură și artă românească la Biblioteca Națională din Viena* (nr. 4), *Monumentul cu frescă de la Tomis-Constanța* (nr. 7).

A continuat, totodată, publicarea unor articole privind combaterea unor teze și idei nocive referitoare la istoria românească, promovate de o serie de reprezentanți ai istoriografiei de peste hotare. Între aceste articole de argumentată reliefare a adevărului istoric se numără studiul: *În România „soluția finală” hitleristă nu a putut fi aplicată* (nr. 6, 7), bazat pe noi și cuprinzătoare mărturii de arhivă.

Fragmentele de memorii și amintiri din scrierile unor oameni politici ca Iancu Bălăceanu, Nicolae Kretzulescu,

Theodor Văcărescu, Victor Slăvescu, Duiliu Zamfirescu ș.a. completează paginile de istorie românească pe care revista le-a pus la dispoziția cititorilor săi.

În cuprinsul revistei, cititorii au găsit și interesante pagini de istorie universală, care au ilustrat momente reprezentative din trecutul a 25 de țări, atît europene, cît și de pe alte continente. Sint episoade evocînd lupta de eliberare socială și națională a popoarelor pentru progres și pace, marea înclăstare pentru înfrîngerea fascismului, mișcări revoluționare din țări în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină, mari civilizații și culturi ale omenirii. Cronica muzeului Palatului imperial din Beijing, bătălia de pe riul Sutjeska (Iugoslavia), înfruntarea de la Kursk, în relatarea unui participant, mesaje ale istoriei co-reene vechi, povestea castelului polonez de la Wilanów — sînt numai cîteva dintre temele articolelor consacrate de revistă istoriei țărilor socialiste.

Cronica celui de-al doilea război mondial a fost ilustrată prin înfățișarea unor momente de mare înclăstare: bătălia de la Stalingrad, în viziunea aghiotantului mareșalului von Paulus, asaltul Berlinului din aprilie 1945, procesul criminalilor de război de la Nürnberg, prezentat prin însemnările procurorului adjunct american, participarea forțelor franceze de sub conducerea mareșalului A. Juin la luptele de pe frontul din Africa de Nord, file din epopeea rezistenței din Malaysia etc.

În preocuparea constantă — devenită tradiție — a redacției de a acoperi și zone geografice mai îndepărtate, a căror istorie este mai puțin cunoscută cititorilor români, se înscriu paginile consacrate trecutului unor țări ca India, Algeria, Thailanda, Filipine, Guineea, Siria, Australia, Irak și al unor state din America Latină. Evocări ale unor personalități istorice ca Jawaharlal Nehru, Johann Winckelmann, Isaac Newton, G. V. Cicerin, Thomas Paine, Abd-el-Kader, Idris Alaoma au apărut, de asemenea, în paginile consacrate istoriei universale.

Varietatea tematică și largul spațiu geografic acoperit de subiectele de istorie universală sînt atestate și de publicarea corespondenței secrete dintre Churchill și Roosevelt în anii celui de-al doilea război mondial, a unor considerații despre condiția femeii în Mesopotamia, a imaginilor din Sydnev la 1840, a știrilor cu privire la primul alfabet armean, a însemnărilor de călătorie pe Amazon la jumătatea veacului al XVIII-lea, a unui istoric al peșterii spaniole Altamira.

Prezentă la Adunarea generală a Asociației internaționale de studii sud-est europene, desfășurată la București, în martie-aprilie 1988, revista a făcut loc în paginile ei unei suite de interviuri acordate de participanți la reuniune, reprezentând 17 țări.

Ca și în anii precedenți, articolele și evocările documentare de istorie universală au fost scrise de specialiști de prestigiu, atît din țările respective, printre care M. Schumann, R. Constantino, Rim Sang Djong, C. M. Woodhouse, C. Ryan, F. Braudel, P. Chaunu, V. Strugar, cit și din țara noastră.

Între autorii care au înscris notabile contribuții asupra unor teme de istorie românească și universală în paginile revistei „MAGAZIN ISTORIC” în anul 1988 s-au aflat și cercetători din Institutul nostru: ION POPESCU-PUȚURI, GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, VASILE NICULAE, GHEORGHE SŪRPAT, GHEORGHE UNC, precum și membri ai colectivului redacțional: CRISTIAN POPIȘTEANU, VALERIU BUDURU, GHEORGHE DAVID, FLORENTINA DOLGHIN, IOAN LĂCUSTĂ, DORIN MATEI, MARIAN ȘTEFAN, IOANA URSU.

Merită să facă cunoscută cititorilor de peste hotare istoria poporului nostru, să le aducă la cunoștință rezultatele ultimelor cercetări ale istoricilor români asupra trecutului nostru multimilenar, combătînd, în același timp, ideile deformate și tendențioase care mai apar în unele lucrări străine cu subiecte de istorie românească, revista „ROMÂNIA. FILE DE ISTORIE”, editată (în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă) de Agenția română de presă „Agerpres” și de Redacția publicațiilor pentru străinătate „România”, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice, a ajuns în cel de-al 13-lea an al apariției. În cele patru numere tipărite în 1988, revista a abordat teme fundamentale de istorie a poporului român și de istorie universală, precum și probleme legate de fenomenele social-politice ale epocii contemporane, toate articolele fiind însoțite de bogate și sugestive ilustrații.

Revista a reproduș capitolele referitoare la istorie din Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința comună a Plenei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești din 28 noiembrie 1988 (nr. 4) și comunicările prezentate la Simpozionul științific din 11 iunie 1988 consacrat aniversării a 40 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție în România (nr. 2).

Cel dintîi număr a fost dedicat, în întregime, concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la istoria poporului român. Studiile publicate au reliefat, în lumina tezelor cuprinse în opera teoretică a secretarului general al partidului: vechimea, permanența și unitatea dezvoltării poporului român în vatra strămoșească, lupta sa necurmată pentru apărarea ființei etnice și de stat, marile momente ale trecutului nostru care au condus la înfăptuirea idealului unității depline și al independenței absolute, rolul și locul mișcării muncitorești și Partidului Comunist Român în viața politică a țării în epocile modernă și contemporană, edificarea socialismului în România.

În celelalte numere au apărut substanțiale rubrici speciale consacrate unor mari aniversări istorice ale anului 1988 — 140 de ani de la revoluția română din 1848 (nr. 2); tricentenarul domniei lui Constantin Brîncoveanu (nr. 3); 70 de ani de la Marea Unire din 1918 (nr. 4). Revista a publicat și alte articole consacrate unor interesante probleme de istorie românească sau valorilor culturii noastre, contribuției românilor la tezaurul civilizației universale, precum și prezentări ale unor importante evenimente editoriale.

Printre autorii din Institut prezenți cu contribuții în paginile revistei s-au aflat: ION POPESCU-PUȚURI, ION MAMINA, VASILE NICULAE, GHEORGHE SŪRPAT, GHEORGHE UNC.

În anul 1988 cercetătorii Institutului nostru au înscris o prezență activă și în numeroase alte reviste de specialitate, în publicistica social-politică și culturală din Capitală și din țară. Astfel, în paginile unor reviste de istorie sau în acelea ale unor publicații cu profiluri apropiate, precum: „Era socialistă”, „Revista de istorie”, „Lupta întregului popor”, „Revue Roumaine d'Histoire”, „Revista economică”, „Revista muzeelor și monumentelor”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Manuscriptum” au publicat studii, articole, recenzii, prezentări: ION POPESCU-PUȚURI, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, GHEORGHE DAVID, MIHAI DOGARU, ION IACOȘ, VIORICA MOISUC, GHEORGHE NEACȘU, VASILE NICULAE, IOAN ȘT. OPREA, ELISABETA PETREANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SŪRPAT, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN.

În paginile revistei „Studii privind istoria mișcării comuniste internaționale”, nr. 6/1988, publicație științifică editată la Beijing de Institutul de istorie a mișcării

comuniste internaționale din cadrul Institutului pentru traducerea și publicarea operelor lui Marx, Engels, Lenin, Stalin de pe limbă C.C. al P.C. Chinez, a apărut studiul cu tema: *Concepția Partidului Comunist Român privind colaborarea cu partidele socialiste și social-democrate*, de VASILE NICULAE, IOAN LACUSTĂ.

Numeroase articole au publicat cercetătorii Institutului nostru în ziare și reviste centrale și locale cu profil social-politic sau cultural, precum: „Scînteia”, „România liberă”, „Munca”, „Lumea”, „România literară”, „Contemporanul”, „Viața românească”, „Luceafărul” și „Almanahul Luceafărul—1988”, „Secolul 20”, „Flacăra” și „Almanahul Flacăra—1988”, „Magazin” și „Almanahul Magazin—1988”, „Săptămîna”, „Amfiteatru”, „A Hét”, „Tribuna României”, „Apărarea patriei”, „În slujba patriei”, „România” (revistă a Comisiei române pentru UNESCO), „România” (publicație pentru străinătate), „Informația Bucureștiului”, „Tribuna școlii”, „Paza contra incendiilor”, „Muncitorul sanitar”, „Cronica” (Iași), „Convorbiri literare” (Iași), „Tomis” (Constanța), „Ateneu” (Bacău), „Familia” (Oradea), „Vatra” (Tg. Mureș), „Flacăra Iașului”, „Orizont” (Rîmnicu Vilcea), „Teleormanul” (Alexandria), „Almanahul B.T.T.—1988” ș.a. Printre autorii de articole în aceste publicații s-au aflat: ION POPESCU-PUȚURI, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, GHEORGHE DAVID, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KARETCHI, IOAN LACUSTĂ, VIORICA MOISUC, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, IOAN ST. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

Prezențe ale cercetătorilor Institutului s-au înregistrat și în cadrul unor emisiuni cu profil istoric și social-politic ale posturilor de radio și televiziune (documentare, evocări, participări la mese rotunde și dezbateri etc.): ION POPESCU-PUȚURI, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ELENA MUREȘAN, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, GHEORGHE SURPAT.

Ca o mărturie a prestigiului de care se bucură Institutul nostru în frontul istoric românesc, numeroși cercetători au fost solicitați să participe cu comuni-

cări la simpozioane științifice organizate la nivel național sau în diverse localități ale țării de către organe județene, municipale și orașenești de partid, de cabinete de cultură și educație socialistă și de alte foruri. Multe dintre aceste manifestări au omagiat mari aniversări istorice și au prilejuit înfățișarea celor mai noi concluzii desprinse din investigația științifică, contribuind, și pe această cale, la afirmarea rolului istoriei ca fundament al activității ideologice și politico-educative.

În prim-plan s-au situat, desigur, simpozioanele și reuniunile științifice naționale. La 18 iunie 1988 a avut loc, la București, Simpozionul științific cu tema: *Semnificația istorică a revoluției române de la 1848. Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU privind dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist și întărirea unității întregului popor pentru afirmarea liberă și demnă a României în rîndul statelor lumii*. În cadrul Simpozionului, ION POPESCU-PUȚURI a prezentat comunicarea: „Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului român pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres și civilizație”. Pornind de la tezele și orientările cuprinse în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, autorul comunicării a arătat: „Problema raportului dintre mișcarea muncitorească din România și istoria anterioară a poporului român a fost definită de tovarășul Nicolae Ceaușescu ca un fenomen de continuitate, nu numai sub ordin cronologic, ci și în ce privește conținutul, pe liniile fundamentale ale luptei poporului român din trecutul mai îndepărtat și mai apropiat pentru apărarea independenței, pentru unitatea națională a întregului popor, pentru dreptate socială”. Pe temeiul acestei continuități, comunicarea a relevat participarea activă a muncitorimii la mari evenimente ale istoriei naționale (1848, 1859, 1977, 1918), rolul partidului clasei muncitoare în soluționarea problemelor fundamentale ale dezvoltării României moderne, eroica luptă a Partidului Comunist Român pentru apărarea patriei, pentru transformarea socialistă a societății românești. O strălucită pagină de continuator al celor mai înaintate tradiții istorice de luptă pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român — s-a subliniat în comunicare — a înscris partidul comunist în perioada interbelică, în condițiile organizării luptei împotriva hitlerismului. Crearea Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, organizație de luptă antifascistă deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent de clasă socială sau de partid politic, istorica demonstrație de la 1 Mai 1939, stau

mărturie clarviziunii politice a partidului comunist ca apărător al aspirațiilor poporului român, al libertății și independenței sale. Iar revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă din August 1944 își are rădăcinile în întregul trecut de luptă al poporului, al partidului comunist, fiind expresia cea mai înaltă a consensului național al tuturor românilor, într-un moment hotărâtor pentru soarta țării, pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice începută la 1848 și trecerea la făurirea socialismului în România.

Aniversarea a 70 de ani de la Marea Unire din 1918 a prilejuit numeroase manifestări omagiale, dintre care se detașează Sesiunea științifică națională cu tema: *„Lupta poporului român pentru unitate național-statală, coordonată fundamentală a istoriei patriei. Opera teoretică a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU — baza științifică a cunoașterii istoriei poporului român”* (București, 18 noiembrie 1988). În comunicarea intitulată: *„Rolul maselor populare, al mișcării muncitorești, revoluționare în lupta pentru realizarea statului național unitar”*, ION POPESCU-PUȚURI a analizat etapele procesului istoric de reîntregire a patriei, scoțînd în evidență, pentru evul modern, însemnătatea revoluțiilor din 1784, 1821 și 1848, a Unirii din 1859 și a războiului independenței depline din 1877—1878 pentru pregătirea Marii Unirii. Relevînd rolul decisiv al maselor populare în dinamica acestui proces, autorul a evidențiat contribuția deosebit de valoroasă a muncitorimii și a partidului ei politic, făurită în 1893, la încheierea victorioasă a luptei pentru făurirea statului național unitar, în 1918. Gîndirea socialistă românească — s-a arătat în comunicare —, ancorată puternic în realitatea vieții social-economice și politice a țării, s-a raportat permanent la marile probleme ale poporului român, pe care le-a încorporat în programele și în activitatea partidului politic muncitoresc. Iar cea mai importantă dintre aceste probleme era unitatea deplină a țării și a poporului, idee inclusă în programul din 1893 al partidului și pentru a cărei împlinire muncitorii, socialiștii au militat cu înaltă consecvență, ca forțe sociale și politice înaintemergătoare. Momentul de apoteoză 1 Decembrie 1918 a pus cu strălucire în evidență rolul partidului clasei muncitoare de călăuzitor al maselor, de factor propulsor al ideii realizării Unirii prin votul direct al poporului, prin reprezentanții săi legitimi, deci pe cale plebiscitară. Autorul a demonstrat caracterul parlamentar, constituant al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care

s-a înscris pe linia tradiției evenimentelor cruciale din istoria poporului român. După făurirea statului național unitar, a relevat ION POPESCU-PUȚURI, „Partidul clasei muncitoare, care a avut o participare istorică la procesul desăvîrșirii unității naționale a poporului român, și-a reorganizat propriile rînduri în spiritul acestei unități. Congresul partidului din mai 1921 — Marele Congres, cum i s-a zis în epocă —, a fost congresul de făurire a partidului clasei muncitoare la scara României reîntregite. Era primul partid politic din țară cu organizații pe întregul teritoriu al statului unitar român, expresie a profunde sale integrări în însăși existența poporului nostru”.

În cadrul altor manifestări științifice dedicate aceluiași mareț eveniment, însemnate contribuții au adus: GHEORGHE ZAHARIA — *„Premise ale Marii Uniri”* (Deva, 21 octombrie; Alexandria, 28 noiembrie), *„Făurirea statului național unitar — moment de răscruce în istoria poporului român”* (Sfîntu Gheorghe, 4 noiembrie), *„Marea Unire din 1918. Premise și perspective”* (Brașov, 18 noiembrie; Focșani, 25 noiembrie; Iași, 1 decembrie); MARIN BADEA — *„Semnificația istorică a Marii Unirii în concepția secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu”* (Rîmnicu Vilcea, 19 noiembrie); CONSTANTIN BOTORAN — *„Ecoul internațional al actului istoric înfăptuit de poporul român la 1 decembrie 1918”* (Sfîntu Gheorghe, 4 noiembrie), *„Consacrarea internațională a statului național unitar român”* (Brașov, 18 noiembrie); ION BULEI — *„Generația Unirii”* (Ploiești, 1 decembrie); LIVIA DANDARA — *„Lupta poporului român pentru unitate și independență — permanență a istoriei noastre naționale”* (Piatra Neamț, 11 noiembrie); AUGUSTIN DEAC — *„Caracterul constituant și plebiscitar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia”* (Alba Iulia, 16 noiembrie), *„Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918”* (București, 19 noiembrie); LEON EȘANU — *„Actul de la 1 decembrie 1918 și poziția naționalităților conlocuitoare din România”* (Iași, 3 decembrie); ION IACOȘ — *„Partidul Comunist Român în fruntea luptei patriotice, antifasciste a poporului”* (București, 19 noiembrie), *„Unirea — Operă a întregului popor român”* (București, 29 noiembrie); AUREL KARETCHI — *„Misiunea franceză la Iași în anul 1918”* (Iași, 3 decembrie); VIORICA MOISUC — *„Marea Unire din 1918 — înfăptuire a întregului popor român”* (Titu, 14 noiembrie; Tîrgoviște, 16 noiembrie; Buzău, 20 no-

iembrerie; București, 23 noiembrie); CRISTIAN POPIȘTEANU — „Istoriografia românească din anii 1918—1988 despre Marea Unire“ (Brăila, 15 iunie); GHEORGHE UNC — „Ecoul internațional al Marii Uniri din 1918“ (Arad, 24 noiembrie), „Contribuția mișcării muncitorești și socialiste la făurirea statului național unitar român“ (Arad, 28 noiembrie).

Importante contribuții ale cercetătorilor noștri s-au înregistrat și cu prilejul sesiunilor și simpozioanelor anuale sau ocazionale de diverse momente istorice omagiale, organizate de instituții de cultură și învățământ din București și din diverse alte localități ale țării. Se detașează, dintre acestea, comunicările care au abordat problematica definirii funcției științei istorice în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu: CONSTANTIN BOTORAN — „Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul istoriei în educația patriotică, revoluționară a oamenilor muncii“ (Tirgoviște, 19 ianuarie); ION IACOȘ — „Istoria poporului român și a mișcării muncitorești din România în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organelor democratice și organizațiilor de masă și obștești din 28 noiembrie 1988“ (București, 17 decembrie); VASILE NICULAE — „Probleme actuale ale istoriografiei românești în lumina operei teoretice a tovarășului Nicolae Ceaușescu“ (Bistrița, 11 iunie).

Alte interesante subiecte de istorie au fost abordate în comunicările susținute de: GHEORGHE ZAHARIA — „General și particular în revoluția socialistă din România“ (Deva, 3 iunie); ION ALEXANDRESCU — „Aspecte ale relațiilor economice româno-germane în ajunul și în timpul celui de-al doilea război mondial“ (București, 23 martie); MARIN BADEA — „I.I.C. Brătianu în viziunea unui diplomat francez“ (Pitești, 14 mai); LEON EȘANU, AUREL KAREȚCHI — „Militari polonezi refugiați în România la începutul celui de-al doilea război mondial“ (Iași, 5 iunie); ION ILINCIOIU — „Lupta românilor din Transilvania — parte integrantă a luptei întregului popor român pentru unitatea național-statală“ (Brașov, 11 martie); AUREL KAREȚCHI — „Lupta P.C.R. împotriva fascismului și războiului“ (Iași, 10 iulie), „Participarea maselor la conducerea vieții politice“ (Iași, 3 octombrie); MILICĂ MOLDOVEANU — „Coordonate ale politicii externe a Republicii Polonia și ale relațiilor româno-polone în perioada interbelică“ (Reșița, 28 mai); NICOLAE NICOLAESCU — „Organiza-

ții politice ale naționalităților conlocuitoare din România în perioada interbelică“ (București, 10 iunie); VASILE NICULAE — „Mișcarea muncitorească — continuatoarele pe o treaptă superioară a idealurilor revoluționarilor de la 1848“ (București, 9 iunie); ELISABETA PETREANU — „România și sud-estul european. Tradiție și continuitate în concepția și acțiunea președintelui Nicolae Ceaușescu“ (Brașov, 11 martie); CRISTIAN POPIȘTEANU — „Centenar Jawaharlal Nehru“ (București, 20 noiembrie).

O componentă de seamă a muncii cercetătorilor și redactorilor din Institutul nostru în cursul anului 1988, derivind din însuși profilul său istoric și social-politic, a reprezentat-o activitatea politico-ideologică prin intermediul lecțiilor și seminarelor, al conferințelor și expunerilor pe teme de istorie sau de politică internă și externă a partidului și statului nostru în actuala etapă de dezvoltare a României socialiste.

Este vorba, mai întâi, despre activitatea cu caracter de permanență, în cadrul organizat, desfășurată de propagandiștii C.C. al P.C.R. — CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, VIORICA MOISUC, VASILE NICULAE — și de propagandiștii Cabinetului municipal București pentru activitatea ideologică și politico-educativă — MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, GHEORGHE DAVID, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, GHEORGHE NEACȘU, NICOLAE NICOLAESCU, IOAN ȘT. OPREA, ELISABETA PETREANU, NICOLAE POPESCU, TEODOR POPESCU, VALENTIN STAN, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC — sau ai Cabinetului județean Iași pentru activitatea ideologică și politico-educativă — LEON EȘANU, AUREL KAREȚCHI.

Propagandiștii C.C. al P.C.R. au fost solicitați să participe la diverse acțiuni cu caracter politico-ideologic în București și în mai multe județe ale țării, unde au susținut comunicări la simpozioane, conferințe și expuneri în fața activului de partid, a propagandiștilor, a cadrelor didactice din domeniul științelor sociale, au participat la dezbateri pe teme de istorie și la instruirii ale activiștilor din respectivele județe (Alba, Bistrița-Năsăud, Brașov, Brăila, Buzău, Dimbovița, Dolj, Prahova, Vâlcea) și din Municipiul București.

Propagandiștii Cabinetului municipal București și ai Cabinetului județean Iași

pentru activitatea ideologică și politico-educativă au fost angrenați atît la susținerea programului obișnuit la Universitățile politice și de conducere, cît și în activitatea propagandistică, pe teren istoric, desfășurată, sub egida Cabinetelor, în unități economice, sociale, culturale ale Capitalei, respectiv ale județului Iași.

Bogată și diversă a fost și activitatea politico-educativă desfășurată de cercetătorii noștri în afara formelor organizatorice menționate, la solicitarea unor organizații de partid, de sindicat și U.T.C., de conducerea unor întreprinderi și instituții, școli și facultăți, universități culturale-științifice, centre de creație și cultură socialistă „Cîntarea României” ș.a. Ei au participat la acțiuni politico-ideologice cu tematică variată, circumscrise atît trecutului nostru istoric, cît și impetuozității dezvoltării a României în evul socialist, îndeosebi în „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

Prin conferințe și expuneri, dezbateri și mese rotunde, întîlniri cu cititorii, cercetătorii Institutului au abordat, în fața unui auditoriu divers, din București și din numeroase localități ale țării, probleme fundamentale de istorie românească, precum : concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind înalta funcție patriotică, educativă a istoriei ; probleme actuale ale istoriografiei românești ; critica, argumentată științific, a teoriilor ostile istoriei noastre care circulă peste hotare ; vechimea, unitatea și continuitatea românilor în vatra străbună ; lupta pentru independență — permanență a istoriei noastre naționale ; semnificația istorică a unor importante evenimente aniversate în 1988 (Marea Unire din 1918, revoluția română din 1848 ș.a.) ; marile realizări obținute de poporul român în anii construcției socialiste ; politica externă a României ș.a.

La această activitate au participat : GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, GHEORGHE DAVID, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, LETIȚIA LETEA GOLICI, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, GHEORGHE SURPAT, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Remarcabilă a fost, totodată, munca depusă de cercetătorii Institutului pentru întocmirea unor documentare științifice, a unor referate pentru Consiliul științific sau solicitate de diferite edituri

asupra unor lucrări de istorie pregătite pentru tipar, ca și activitatea de traducere, în și din limbi străine, a unor texte pentru necesitățile Institutului sau de translație, cu prilejul organizării, de către Institut, a unor simpozioane cu participare internațională sau al vizitelor de lucru ale unor delegații de istorici de peste hotare. Au participat la aceste activități : GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, EMILIA BRĂDĂȚEAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ANA-MARIA COMAN, RALUCA COTRUȚĂ, ELENA CRISTESCU, GHEORGHE DAVID, AUGUSTIN DEAC, MIHAI DOGARU, LEON EȘANU, ELENA GHITĂ, ION IACOS, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, AUREL KAREȚCHI, ION MAMINA, ȘTEFANIA MIHĂILESCU, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, GHEORGHE NEACȘU, NICOLAE NICLAESCU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, TEODOR PINTEAN, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, MARIAN ȘTEFAN, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

În vederea transpunerii în practică a principiului integrării cercetării științifice cu învățămîntul, în anul 1988 cercetătorii ai Institutului au continuat să desfășoare activitate didactică, asigurînd predarea și seminarizarea *Cursului de Probleme fundamentale ale istoriei României* la facultăți ale Institutului politehnic și Institutului de construcții din București și ale Institutului politehnic din Iași : MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOS, AUREL KAREȚCHI, MILICĂ MOLDOVEANU, NICOLAE NICLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, GHEORGHE UNC ; în plus, MILICĂ MOLDOVEANU a fost invitat să susțină prelegeri privind *Evoluția relațiilor româno-polone la începutul celui de-al doilea război mondial*, în cadrul *Cursului de istorie contemporană a României* de la Facultatea de istorie-filosofie a Universității București.

La 17 decembrie 1988, în Institutul nostru a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat cu tema : *Politica României în sud-estul Europei după al doilea război mondial. Contribuții*, elaborată de ELISABETA PETREANU. Comisia de doctorat a fost formată din : dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Gheorghe I. Io-

niță, decanul Facultății de istorie-filosofie a Universității București, directorul Institutului de studii sud-est europene; prof. univ. dr. Ștefan Lache, de la Academia de studii social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; dr. Gheorghe Unc, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — membri. În urma discutării lucrării, Comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului științific de doctor în istorie autoarei lucrării, ELISABETA PETREANU.

Tot în anul 1988, CRISTIAN POPIȘ-TEANU s-a numărat printre laureații Premiului Academiei R.S.R. pentru contribuția la alcătuirea și editarea, de către un larg colectiv de specialiști, a monumentalei lucrări: *23 August 1944. Documente*.

*

În 1988, ca și în anii precedenți, Institutul de studii istorice și social-politice a desfășurat o bogată gamă de activități științifice cu caracter internațional. Un loc important l-a deținut, în acest sens, dezvoltarea relațiilor de colaborare cu acele institute cu care Institutul nostru a încheiat, în decursul anilor, acorduri de cooperare științifică. Menționăm, în acest context, semnarea, de către tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., și de către tovarășul WLADIMIR KUNOVJANEK, directorul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac, a Procesului Verbal de prelungire a Acordului de colaborare, încheiat între cele două institute în 1979.

Printre activitățile cu caracter internațional ale Institutului nostru s-au înscris organizarea de simpozioane științifice bilaterale, efectuarea de vizite de lucru și de schimburi de experiență de către redacțiile revistelor, deplasări sau primiri de cercetători la stagiile de documentare, schimburi reciproce de cărți și publicații.

Experiența acumulată de-a lungul anilor a demonstrat marea eficiență a simpozioanelor științifice bilaterale, care au contribuit la îmbogățirea reciprocă a cunoștințelor cu privire la diferite momente din istoria modernă și contemporană a popoarelor respective. Tematica cea mai frecventă a acestor întâlniri a fost legată de istoria contemporană. Prezentăm

aceste simpozioane în ordinea în care au avut loc.

La București, în zilele de 8—10 iunie 1988, s-au desfășurat lucrările celui de-al patrulea Simpozion științific bilateral cu participarea unor cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice și ai Institutului Yad Vashem din Israel, pe o tematică referitoare la situația evreilor din România în anii 1919—1944. Delegația română, alcătuită din dr. CONSTANTIN BOTORAN, dr. CONSTANTIN PETCULESCU, dr. ION CALAFETEANU, cercetători științifici principali (nominalizați în ordinea expunerii materialelor), a susținut referatele: „*Aspecte ale situației evreilor din România pînă la al doilea război mondial*”; „*Atitudini antifasciste și antirasiste în opinia publică din România. 1933—1944*”; „*Atitudinea regimului antonescian față de problema emigrării populației evreiești*”. Delegația israeliană, formată din: dr. ZEEV STERNHELL, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim, dr. JEAN ANCEL, cercetător la Institutul Yad Vashem, dr. ARIE STEINBERG de la Universitatea din Haifa, colaborator al aceluiași Institut, a prezentat referatele: „*Nașterea și dezvoltarea ideologiei fasciste*”; „*Trăsături ale antisemitismului în România (1919—1944)*”; „*Atitudinea regimului antonescian față de problema emigrării populației evreiești (1940—1944)*”¹.

Tot la București, în ziua de 7 septembrie 1988, au avut loc lucrările celui de-al patrulea Simpozion științific bilateral dintre cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și cercetători ai Institutului pentru traducerea și editarea operelor lui Marx, Engels, Lenin și Stalin de pe lângă C.C. al P.C. Chinez, avînd ca temă: „*Concepția Partidului Comunist Român și a Partidului Comunist Chinez cu privire la lupta pentru pace, pentru preîntîmpinarea unui nou război*”. Delegația română, constituită din dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector, dr. ION ALEXANDRESCU, cercetător științific principal, ELISABETA PETREANU, cercetător științific, a prezentat referatele: „*Concepția Partidului Comunist Român cu privire la lupta pentru pace, pentru preîntîmpi-*

¹ Vezi, pe larg, informarea referitoare la acest Simpozion publicată în „*Anale de istorie*”, anul XXXIV, nr. 5/1988, p. 123—131.

narea unui nou război mondial"; Colaborarea și cooperarea internațională — calea de lichidare a subdezvoltării, de asigurare a păcii și de eliminare a pericolului de război"; „Imposibilitatea soluționării conflictelor regionale pe calea războiului. Concepția României socialiste". Delegația chineză, alcătuită din: RONG ZI QING, director adjunct, LI ZHUSI, cercetător științific, LIU YONAN, cercetător stagiar a susținut referatele: „Concepția fundamentală a Chinei în problema apărării păcii în lume și preîntâmpinării unui nou război"; „O re-apreciere a problemei războiului și păcii"; „Unele reflecții cu privire la problemele păcii".

În zilele de 29 și 30 noiembrie 1988 s-au desfășurat, la Moscova, lucrările celui de-al zecelea Simpozion științific bilateral dintre cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și cercetători ai Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., având ca temă: „Democratizarea vieții interne de partid — temelia perfecționării muncii de partid". Delegația română, compusă din: dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector, dr. ION ALEXANDRESCU, dr. MARIN BADEA, cercetători științifici principali, dr. ELENA MUREȘAN, dr. GHEORGHE TUDOR, cercetători științifici, a prezentat referatele: „Dezvoltarea democrației interne de partid — premisă esențială a creșterii rolului politic conducător al P.C.R. în toate domeniile vieții economico-sociale în etapa actuală"; „Unitatea dialectică dintre democrația internă de partid și afirmarea rolului statului democrației muncitorești-revoluționare în etapa actuală"; „Democrația internă de partid și afirmarea neconținută a spiritului revoluționar al comuniștilor"; „Importanța perfecționării democrației interne de partid asupra politicii de promovare a cadrelor"; „Importanța perfecționării democrației interne de partid. Modalități de educare a comuniștilor în spirit critic și autocritic". Delegația sovietică, constituită din: dr. V.I. BONDAR, șef de secție, dr. K. I. MALOV, membru al consiliului științific, A.I. BORȘKOV, N. E. ILICEVA, B. I. KUDAȘKIN, A. D. PLOTNIKOV, R.S. ȘARAVATOVA — candidați în științe istorice, cercetători științifici principali, a susținut referatele: „Însemnătatea democrației vieții interne

de partid și direcțiile principale ale dezvoltării ei în condițiile actuale"; „Critica falsificărilor ideologilor burghezi privind principiile democrației interne de partid și îmbunătățirea calității componenței rândurilor partidului"; „Democratizarea relațiilor interne de partid: practică, probleme"; „Dezvoltarea creatoare și aplicarea în viață a principiului eligibilității și raportării, ca factor important al restructurării muncii de partid, în condițiile actuale"; „Creșterea rolului «glasnostului», al criticii și autocriticii în partid, în condițiile restructurării"; „Democratizarea controlului de partid — principalul factor al bunei funcționări a democrației interne de partid".

În cursul anului 1988, cercetători de la institute de peste hotare au efectuat deplasări de documentare la Institutul nostru. Astfel, în zilele de 9—15 mai 1988, PETRANA ATANASOVA, de la Institutul de istorie a Partidului Comunist Bulgar, a studiat la București materiale referitoare la vechea mișcare socialistă din România și la legăturile ei cu mișcarea muncitorească din Bulgaria. Între 1 și 25 iunie 1988, RAISA SEMIONOVA ȘARAVATOVA, de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., și-a continuat cercetarea la Institutul nostru, având ca temă de studiu: „Politica de cadre a Partidului Comunist Român". În perioada 2—10 august 1988, LASZLO SVED, de la Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U., a cercetat probleme referitoare la lupta comună a tineretului din România și Ungaria împotriva fascismului în anii 1919—1945. În zilele de 10—14 octombrie 1988, au efectuat o vizită de documentare la Institutul nostru IVAN HUTIRA, director adjunct al Institutului de marxism-leninism din Bratislava, și HANA SMITAKOVA de la Institutul de marxism-leninism din Praga, având discuții cu specialiștii români pe tema rezolvării problemei naționale în România. Între 8 și 11 noiembrie 1988, alți doi istorici din Cehoslovacia, MIROSLAV SPAČEK, director adjunct al Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac, și ZDENEK WODAK, șef de sector la același Institut, au sosit la București, interesându-se de structura și de problematica de care se ocupă Institutul nostru.

În același timp, cercetători străini, soșiți în țara noastră ca invitați ai altor institute academice românești, au solicitat unele consultații din partea specialiștilor Institutului, precum și accesul la documentare în cadrul Bibliotecii noastre. Astfel, în zilele de 1—5 octombrie 1988, cercetătoarea TATIANA ANDREEVNA POCHIVAILOVA, de la Institutul de slavistică și balcanistică al Academiei de științe a U.R.S.S., a studiat la Biblioteca Institutului nostru. În perioada 6—15 octombrie 1988, a cercetat, la Bibliotecă, dr. JEAN ANCEL, de la Institutul Yad Vashem din Israel.

Au avut loc, de asemenea, vizite de lucru și pe linia redacțiilor revistelor Institutului. În zilele de 16—25 iunie 1988, ALEXANDR VICTOROVICI GORENKOV, redactor la revista „Voprosi istorii KPSS”, a efectuat o vizită de lucru la redacția revistei „Anale de istorie”. În intervalul 6—20 octombrie 1988, SONG DEJIN și SONG YUANQIANG, redactori la revista „Cercetări istorice” din Beijing, au făcut o deplasare de lucru la redacția revistei „Anale de istorie”. Totodată, oaspeții sovietici și chinezi au avut întâlniri și cu membri ai redacției revistei „Magazin istoric”. Întîlnirile cu redactorii revistelor Institutului nostru au prilejuit un fructuos schimb de experiență, părțile

pronunțându-se pentru continua dezvoltare a relațiilor dintre aceste publicații.

În zilele de 5—12 octombrie 1988, dr. CONSTANTIN BOTORAN, cercetător științific principal la Institut, a ținut, în calitate de propagandist al C.C. al P.C.R., un ciclu de expuneri în Polonia, pe tema semnificației istorice a Marii Uniri din 1918.

O deplasare la documentare în U.R.S.S., pe linia Academiei de științe sociale și politice, în perioada 25 noiembrie—9 decembrie 1988, a efectuat LETIȚIA LETEA GOLICI, de la Institutul nostru.

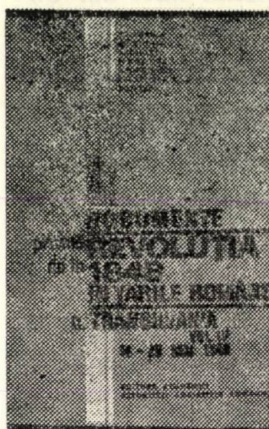
În anul 1988, Institutul a fost vizitat și de alți oaspeți de peste hotare — cadre didactice universitare, istorici, publiciști, arhiviști, politologi ș.a., între care s-au aflat: ARYE SEGALL, directorul Arhivelor centrale de istorie a poporului evreu din Israel, XU WENDE, redactor la postul de radio din Beijing, istoricii iugoslavi GLIGOR POPPI și SAVICI MOMČILO, cercetătorul dr. TAMAS RETI din Ungaria, profesorul american LARY WATTS ș.a.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

VASILE NICULAE, GHEORGHE UNC

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1988 (I)

*** Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania, vol. IV : 14—25 mai 1848. Sub redacția acad. Ștefan Pascu, Editura Academiei R. S. România, București, 1988, XLVIII + 600 p.

cu furci, topoare și înfruntă oficialitățile. Tribunii, revoluționari, preoți, tineri „studenți” și canceliști îndeamnă la nesupunere, agită pentru împiedicarea „unirii” forțelor a Transilvaniei la Ungaria, în care scop se organizează gărzi naționale române. „Noi informații ni s-au adus la cunoștință despre cazuri și acțiuni de nesupunere tot mai numeroase și mai periculoase — încunoștință, la 7/19 mai, Guberniul Transilvaniei, comitetele suprem al comitatului Turda, — ...Din toate acestea rezultă că : masele populare, revenite de la Adunarea de la Blaj, au pornit pe un fâgaș care periclitează liniștea publică, securitatea persoanei și a averii ; că împotriva dregătorilor administrației existente agită și dintre aceia care sînt conducătorii poporului. Dacă nu se va stăvili la timpul oportun această tendință, ar putea să ajungă pînă acolo încît potolirea unei mișcări în extindere va necesita forțe mult mai mari” (p. 232—233). De asemenea, conținutul acestor valoroase mărturii pune în evidență întărirea conștiinței naționale a românilor. Ideea unității naționale era intens propagată. De pildă, la Adunarea Națională de la Blaj, după cum nota Jakab Elek, Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian, Ioan

Volumul, cel de-al IV-lea al colecției *Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania*, cuprinde un material documentar de o deosebită bogăție și însemnătate referitor la intervalul 2/14—13/25 mai 1848, ce se deschide cu Adunarea Națională de la Blaj, care a formulat și hotărît programul revoluționar al românilor transilvăneni.

Cele 329 de documente selectate reflectă dezvoltarea revoluției din punct de vedere ideologic și politic, maturizarea maselor și a conducătorilor ei. Pe întreg cuprinsul Transilvaniei, țărănimea iobagă refuză să mai îndeplinească robotele, ocupă pămînturile nobiliare, se înarmează

Rațiu, Avram Iancu, Ioan Buteanu, Alexandru Papiu-Ilarian ș.a. s-au pronunțat în sensul că „vor nu mai puțin decât unirea Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei, în vederea restaurării vechii Dacii” (p. 303). Într-un raport din 6/18 mai al secretarului de stat în guvernul ungar, Szász Károly, către primul ministru al Ungariei, contele Batthyány Lajos, se arată că numeroși „instigatori”

români se manifestă ca „exaltați fanatici ce visează la înființarea unei noi Dacii, care să cuprindă Muntenia, Moldova, Bucovina și jumătate sau întreaga Transilvanie... Astfel de emisari merg mai întâi la Blaj pe la canonicul Cipariu și profesorul Pumnu; apoi iau la rînd, după o înțelegere prealabilă, toate satele românești din Transilvania” (p. 205).

GHEORGHE I. BRĂTIANU, *Marea Neagră. De la origini pînă la cucerirea otomană*, vol. I—II. Traducere de Michaela Spinei. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Victor Spinei, Editura Meridiane, București, 1988, 352 p. + 30 planșe; 388 p. + 24 planșe.

în epocile de criză, căci nu atrag asupra lor atenția prea susținută a diplomaților și strategilor. Avem de-a face aici însă fără îndoială cu reversul inevitabil al medaliei: interesul istoric pe care îl trezește o regiune geografică este un privilegiu ce se plătește scump. În tot cazul, istoria românească nu ar putea fi înțeleasă fără să se țină seama de drumurile și influențele care se încrucișează pe teritoriul unde ea a evoluat, astfel încît l-au făcut o adevărată răscruce a civilizațiilor și a negoțului, dar și, din nefericire, a invaziilor și a războaielor” (vol. I, p. 87).

Datorită inițiativei meritorii a Editurii Meridiane apare prima ediție românească a uneia dintre operele impunătoare ale moștenirii științifice pe care a lăsat-o Gheorghe I. Brătianu — sinteza consacrată destinului spațiului pontic în antichitate și evul mediu. Valențele acestei scrieri — remarcă, în studiul introductiv, Victor Spinei, cel care s-a ocupat cu o deosebită competență de îngrijirea ediției, alcătuind un amplu studiu introductiv, note bogate și bibliografia operei marelui istoric — „îi conferă incontestabil atributul de operă capitală a istoriografiei românești și chiar mondiale și constituie o cheazăsie că își va menține nimbul perenității” (vol. I, p. 47).

Abordînd istoria Mării Negre din cele mai vechi timpuri pînă la cucerirea otomană a Constantinopolului, Gh. I. Brătianu își concentrează atenția pe arealul pontic, pe implicațiile prezenței acestei mări, zonă de tranziție și de răscruce între Europa și Asia, cu privire specială asupra ținuturilor românești. „Îndeosebi acestui factor maritim — scrie autorul — istoria românească îi datorează faptul că este altceva decît cea a țărilor rămase departe de marile drumuri comerciale și la adăpost de război și care poate de aceea sînt cu mult mai fericite

În acest spirit, se arată că „primele embrioane ale voievodatelor Țării Românești și Moldovei s-au format în inima Carpaților, în ultimele secole ale evului mediu, dar ele nu și-au atins deplina dezvoltare decît atunci cînd au reușit să-și întindă stăpînirea pînă la Dunăre și pînă la «Marea cea Mare»”. Mai mult, „se pare că însăși libertatea țării noastre ar fi fost într-o strînsă dependență de accesul ei la mare, cu condiția ca să se poată totuși naviga liber”. Însăși „vicisitudinile istoriei românești aduc o dovadă convingătoare în sprijinul acestei teze. Progresele suveranității față de dominația otomană sînt marcate: în 1484 de căderea Chilie și Cetății Albe, care închid accesul la Marea Neagră, în 1526 de cucerirea Ungariei, care suprimă apărarea naturală alcătuită de podișul transilvănean; în 1538 prin anexarea Bugeacului și prezența garnizoanelor turcești pe cursul inferior al Nistrului pînă la Tighina sau Bender... Întoarcerea la libertate urmează aceleași etape: tratatul de la Adrianopol, din 1829, ridică ipoteca grea pe care o reprezenta pentru economia moldo-valahă aprovizionarea forțată a Constantinopolului, cu prețul monopolului impus de agenții fiscului otoman.

Congresul de la Paris, acordind Principatelor Unite deplină stăpânire a gurilor Dunării, subliniază interesul european pentru acestea. În 1878, Congresul de la

Berlin recunoștea României independente stăpânirea celei mai mari părți a Dobrogei, care îi asigură o cale maritimă" (vol. I, p. 99—100).

RADU POPA, *La începuturile evului mediu românesc. Țara Hațegului*, Editura științifică și enciclopedică București, 1988, 324 p. + 16 p. planșe.

Prin această monografie, istoricul Radu Popa întreprinde o minuțioasă investigație istorico-arheologică asupra Țării Hațegului, țară cu o situație aparte printre țările medievale ale românilor. „Sub aspectul antecedentelor istorice, specificul hațegan constă din faptul că aici, în colțul sud-vestic al Transilvaniei înțeleasă în sens restrictiv, s-au aflat atât centrul statului dac, cât și acela al provinciei romane Dacia. Primul, la hotarul răsăritean al Țării Hațegului, în munții Șureanului, al doilea la hotarul ei apusean, în preajma Porții de Fier a Transilvaniei... La celălalt capăt al firului, acolo

unde încep știrile scrise despre românii transilvăneni și mai ales informațiile de detaliu despre persoane și sate individualizate, ce pot fi localizate pe teren, Țara Hațegului ne apare ca o zonă dens locuită, aproape omogen românească, adăpostind zeci de sate cu forme proprii de organizare socială, culturală și politic-administrativă, precum și cu procese productive perfect adaptate resurselor regiunii" (p. 5).

Secțiuni distincte ale lucrării analizează: satele hațegane în secolele XIII—XV, punindu-se în evidență registrul așezărilor, dinamica habitatului și aspectele sale etnodemografice (repartiția teritorială, mărirea satelor și populația, raporturile etnoteritoriale, numele de așezări, vechimea satelor); societatea hațegană la începuturile evului mediu, a cărei realitate fundamentală au constituit-o obștile satești, cu oprire mai îndelungată asupra cnezatelor de vale hațegane; civilizația materială și spirituală medievală de pe aceste plaiuri. În încheiere sint reconstituite paginile istoriei politice hațegane, evenimentele fiind plasate, firesc, în contextul general al istoriei românești.

*** *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, vol. VII (1571—1575). Volum îngrijit de Ștefan Ștefănescu și Olimpia Diaconescu, Editura Academiei R. S. România, București, 1988, XXVIII + 440 p.

nomică, politică și culturală a Țării Românești în anii 1571—1575.

Așa cum se menționează în prefața volumului, ele dezvăluie înmulțirea și creșterea dărilor, care au făcut ca mulți țărani liberi să intre în rîndurile celor dependenți, consecințele nefaste ale unor epidemii (ciuma îndeosebi) și ale războaielor; conțin date importante cu privire la vechiul drept românesc, la instituția „jurătorilor”, la regimul proprietății, la dezvoltarea schimbului și a circulației monetare, precum și la creșterea rolului economic al orașelor și al autorității organelor orășenești; ilustrează, în planul vieții politice, lupta pentru putere, conflicte între partidele boierești, tentative eșuate de răsturnare a domniei. Documentele atestă și creșterea dependenței

Acest nou tom din colecția națională de izvoare istorice *Documenta Romaniae Historica* cuprinde mărturii privind domnia lui Alexandru al II-lea Mircea. Un număr de 257 de documente ilustrează aspecte importante din istoria social-eco-

economice și politice a Țării Românești față de Poarta otomană. „Aceasta se manifesta prin intrarea țării în sistemul monetar otoman, introducerea în viața economică a unor termeni de origine

orientală, pătrunderea în societatea românească, prin cumpărări de bunuri sau căsătorii, a unor supuși otomani, orientarea în genere a întregii economii spre Istanbul“ (p. VI).

VALERIU NIȚU, TRAIAN VEDINAȘ, *Timotei Cipariu. Arhetipuri ale permanenței românești*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, 256 p.

Pe linia valorificării operei lui Timotei Cipariu (1805—1887), într-o viziune interdisciplinară, autorii își propun, mai întâi, situarea în epocă a cărturarului, personalitate proeminentă a culturii românești din veacul trecut, ce s-a distins ca un erudit filolog, unul dintre întemeietorii filologiei românești, valoros cercetător istoric în sensul modern al cuvântului, filosof de certă vocație, poet și memorialist. Lucrarea surprinde primele exprimări ale opiniilor cipariene (în domeniul lingvistic, în colaborările la „Foaia pentru minte, inimă și literatură“); insistă asupra programului „Organului luminării“ (apărut la Blaj, la 4 ianuarie 1847, a fost cel dintâi ziar românesc tipărit cu litere latine, publicație concepută și redactată în bună parte de

Cipariu), care a năzuit la „formarea minții și a inimii poporului român: îndatorire sintă ce o luăm bucuroși pe umerii noștri“ (p. 37), precum și asupra aceluia al revistei culturale „Arhivă pentru filologia și istoria“, pe care el o editează începând de la 1 ianuarie 1867, prin care a difuzat documente privind toate țările românești din cele mai vechi timpuri și pînă la începutul secolului al XIX-lea.

Un spațiu larg conferă autorii preocupărilor lui Timotei Cipariu pe tărîmul istoriei. „Prin stil și metodă, dar mai ales prin aducerea în conștiința publică a numeroase izvoare scrise: istorii, documente, inscripții romane, table cerate, precum și monezi, el a lărgit posibilitățile investigării universului complex al istoriei vechi românești, fiind chiar inițiator în discipline istorice noi pentru cercetările românești: muzeografia și numismatica, descrierea inscripțiilor, unele din descoperirile sale interpretative păstrîndu-și valabilitatea și după confruntările cu metodologia contemporană“ (p. 70). De asemenea, s-a preocupat intens de relevarea continuității neîntrerupte a românilor în „mileniul barbar“, afirmîndu-se, pe temeiul adevărului istoric, ca un luptător pentru libertatea națională a românilor transilvăneni.

* * * C. A. Rosetti către Maria Rosetti. *Corespondență, vol. I (1846—1871)*. Prefață, stabilire și transcriere de texte, note și comentarii de Marin Bucur, Editura Minerva, București, 1988, 382 p.

Prin osîrdia, pasiunea și înaltul profesionalism ale lui Marin Bucur, cercetării istorice i se oferă un valoros, și în cea

mai mare parte inedit, corpus documentar. Este vorba de corespondența dintre cunoscutul gînditor, ziarist, revoluționar pașoptist și om politic C. A. Rosetti și soția sa Maria Rosetti, „mumă a revoluției“, cum îi spunea Nicolae Bălcescu, figură aproape legendară, elogiată de Jules Michelet, imortalizată prin penelul lui Rosenthal în tabloul *România revoluționară*. Fluxul epistolar se întinde din 1846/1847 pînă în 1882/1883 și este preconizat a fi reprodus în trei volume, din care primul, cel de față, cuprinde intervalul 1846—martie 1871.

Scrisorile sînt pagini de cronică sentimentală, dar și politică, diplomatică și psihologică, autentice mărturii despre mentalitățile, sensibilitățile unei lumi intrate pe făgașul modernității. „Cronica politică românească pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea — remarcă, în mod judicios, Marin Bucur — va găsi în marea arhivă epistolară C. A. Rosetti — Maria Rosetti unul din cele mai necontrafăcute adevăruri, una dintre cele mai spontane înregistrări a cursului eve-

nimentelor politice. Judecățile asupra oamenilor și evenimentelor vor avea procentul lor de perisabilitate; după cum este normal, multe nu vor mai spune nimic după decenii. Fenomenul însă care a schimbat fața României spre secolul nostru, al XX-lea, a lăsat în șirurile de cerneală așternute de cei doi ceva din dinamica și din fiziologia sa. În laboratoarele și în culisele secrete pentru contemporani, viitorimea a putut, cel puțin în parte, să pătrundă prin corespondența acestui ctitor de modernitate politică românească“ (p. 11—12).

*** *Dezvoltare și modernizare în România interbelică. 1919—1939. Culegere de studii.* Coordonatori : Vasile Pușcaș, Vasile Vesa, Editura politică, București, 1988, 298 p.

Conferind conceptului de dezvoltare „valoarea unor acumulări istorico-economice, sociale, politice, culturale“, iar celui de modernizare, „acceptiunea de racordare și integrare la nou, în ritmul și direcția de evoluție globală a civilizației umane“ (p. 8), autorii lucrării — Vasile Pușcaș, Marcel Știrban, Gheorghe Iancu, Nicolae Păun, Gheorghe Hristodol, Ludovic Báthory, Ioan Saizu, Vasile Vesa — urmăresc exprimarea lor în realitățile perioadei interbelice; de menționat că reconstituirea stadiului dezvoltării și modernizării României este surprinsă, în cele șapte studii care dau substanța unui volum unitar, în permanentă relație și comparație atât cu zona central-sud-est europeană, cât și cu cea occidentală.

Din această fertilă optică, în lucrare se analizează: unificarea legislativă (mai precis fenomenul organizării administrativ-teritoriale) după înfăptuirea Marii Uniri; preocupările de modernizare a economiei românești, urmărindu-se politica agrară, politica și legislația industrială, rolul statului și al coordonării în complexul economic, politica monetară și

cea fiscală, politica transporturilor; dezvoltarea agriculturii României în perioada dată („Cu toate limitele și conjunctura nefavorabilă, potențialul agriculturii noastre a fost capabil să contribuie la creșterea consumului intern de produse agricole și să mențină România în fruntea țărilor exportatoare de produse cerealiere și animaliere, precum și a derivatelor lor“ — p. 172); trăsăturile generale ale dezvoltării și modernizării sistemului industrial-bancar. Valorizarea istorică a sistemului politic, incluzînd, în mod necesar, o atitudine critică, permite autorilor să releve că, într-o epocă marcată de prăbușirea instituțiilor proprii regimului parlamentar în numeroase țări europene, „România interbelică apare ca un caz în care, alături de Cehoslovacia, instituțiile burghezo-parlamentare au funcționat cel mai mult... Criza reală a sistemului parlamentar din România, de la sfîrșitul deceniului al patrulea, a fost o consecință a propriilor structuri interne, dar s-a amplificat datorită situației politicii din zona central-sud-est europeană (vezi Ungaria, Bulgaria, Polonia), cit și ca urmare a confruntării dintre democrațiile burgheze occidentale și statele fasciste, îndeosebi Germania și Italia“ (p. 38).

În partea finală a lucrării sînt prezentate dezbaterile interbelice privind funcțiile culturii, ca instrument esențial de automodelare societală, precum și contribuțiile importante ale diplomației românești la stabilirea unui cadru juridic și instituționalizarea modernă a raporturilor interstatale.

* * * 1907 în perspectivă istorică, Editura Junimea, Iași, 1988, 418 p.

Volumul de față, realizat de un larg colectiv de autori — Ion Agrigoroaie (coordonator), Gheorghe Buzatu, Mihai Cojocariu, Constantin Corbu, Georgeta Crăciun, Vasile Cristian, Constantin Dropu, Gheorghe Iacob, Mircea Iosa, Ion Pătroi, Gh. Platon, Dumitru D. Rusu, Ioan Saizu, Costache Secrieru, Dumitru Șandru, Mihai Timofte, Dumitru Vitcu —, își propune să urmărească evoluția unor aspecte importante ale problematicei agrare de la mijlocul veacului și pînă în contemporaneitate.

Astfel, studiile care-l compun abordează structura proprietății funciare la mijlocul secolului al XIX-lea (cu referire directă la Moldova); descriu mișcările și frământările țărănești în anii

1878—1900, care au menținut mereu vie flacăra luptei în lumea satelor; se opresc pe larg asupra multiplelor semnificații istorice ale marii ridicări a țărănimii române din 1907, analizînd cauzele, etapele și formele de manifestare ale răscoalei, care a dobîndit caracterul unui adevărat război țărănesc, și relevînd ipostaze ale ecoului ei pe plan internațional (în presa din Belgia și din S.U.A.); prezintă dezbaterile ideologice și legislația agrară de după 1907, problema agrară-țărănească în concepția și acțiunea partidului clasei muncitoare, confruntările politice ce au condus la adoptarea reformei agrare din 1921, una dintre reformele cele mai însemnate din Europa vremii, precum și preocupările de modernizare și raționalizare a agriculturii în perioada interbelică. În partea finală a volumului se reliefează lupta Partidului Comunist Român pentru rezolvarea deplină și definitivă a problemelor fundamentale ale țărănimii și ale dezvoltării agriculturii, proces ale cărui trepte de creștere au fost reforma agrară din anul 1945 — prima revoluție agrară din țara noastră, cooperativizarea agriculturii — cea de-a doua revoluție agrară și, astăzi, noua revoluție agrară, etapă calitativă în dezvoltarea agriculturii românești.

MARCEL D. POPA, HORIA C. MATEI, *Mică enciclopedie de istorie universală*, Editura politică, București, 1988, 726 p.

paginile sale, cu minuție și exactitate, principalele informații asupra evenimentelor esențiale din istoria statelor lumii, precum și asupra deținătorilor puterii executive (suverani, președinți, prim-miniștri), începînd din cele mai vechi timpuri pînă la 1 ianuarie 1988, ea se constituie într-un util instrument de lucru la îndemîna tuturor celor interesați. Așa cum menționează autorii, „marelui public, tot mai implicat astăzi în făurirea istoriei și deci dornic de a cunoaște realitățile statale și politice în devenirea lor, lucrarea îi oferă un prim contact cu ceea ce apare mai spectaculos în evoluția omenirii — scena politică“ (p. 15).

Această autentică sinteză de istorie universală cu caracter enciclopedic, rodul competenței și strădaniilor lui Marcel D. Popa și Horia C. Matei, se află la cea de-a doua ediție (prima, cea din 1983, s-a epuizat foarte repede), îmbunătățită și adusă la zi. Concentrînd în

Intr-o primă parte, lucrarea cuprinde, alfabetic, cele 169 de state independente ale lumii contemporane, la fiecare dintre ele fiind consemnate date de ordin general în legătură cu situarea, suprafața, capitala, populația, cultele și, mai ales, o concisă sinteză a evoluției istorice; de asemenea, sînt înscrise date, care s-au

dorit cât mai complete, privind succesiunea în funcțiile supreme de conducere în stat, în marea majoritate a cazurilor din momentul proclamării independenței. Potrivit aceluiași criterii metodologice, cea de-a doua parte grupează peste 180 de state și dinastii din lumea antică, medievală și modernă. Aici, cadrul informației este mai extins, fiind notate și evenimentele care, prin consecințele lor, au determinat modificări de ordin teritorial, și oferite explicații asupra modului în care s-a făcut transferul puterii de la un cap încoronat la altul, schim-

barea de dinastii, pretendenți, regențele ș.a. De altfel, această secțiune a lucrării este substanțial îmbogățită. S-au introdus noi și interesante articole despre străvechile regate Alep și Damasc (mileniul II î.e.n.), Frigia, Magadha și Napata (mileniul I î.e.n.); despre orașele-stat (polisuri) Cartagina, Cirene, Corint, Fera, Gela, Isin, Larsa, Palmyra și Ur; despre populații migratoare, ca herulii și hunii; despre statele medievale africane Bagirmi (a celor „o sută de vaci“), Bunyaro, Kanem — Bornu sau despre sultanatul Malacca etc.

Căpitan de rangul 3 ILIE MANOLE (coordonator), căpitan de rangul 2 IOAN DAMASCHIN, căpitan de rangul 2 ANATOLIE ZEMBA, *Confruntări navale*, vol. 1, Editura militară, București, 1988, 310 p.

Avem la dispoziție o lucrare referitoare la principalele acțiuni militare navale desfășurate de-a lungul istoriei universale, în acest prim volum fiind prezentate cele care au avut loc din antichitate (începând cu expediția din anul 2420 î.e.n. de la Carmel, în timpul faraului Teti) până la cea dintâi conflagrație mondială (încheind cu războiul de submarine).

Autorii și-au propus ca din multitudinea de evenimente să-și îndrepte atenția „asupra acelor care au o anumită încărcătură de semnificații, marcând fie instaurarea sau prăbușirea unor puteri navale (deci schimbarea raportului de forțe în supremația navală), fie debutul unui tip sau al unei clase de nave ori al unei categorii de armament naval sau

tehnică de bord, fie folosirea unui procedeu sau a unei metode de luptă navală, fie relevarea unor aspecte sau învățăminte deosebite privind aplicarea principiilor și legilor luptei armate la specificul acestui tip de confruntări“ (p. 7). Nu lipsesc, desigur, bătălii ca cele de la Salamina (488 î.e.n.), unde flota persană învadaătoare a suferit un dezastru din partea triremelor grecești; Actium (31 î.e.n.), după care puterea navală a Romei domină întreaga Mediterană; Lepanto (1571), cea mai mare luptă între galere din toate timpurile; principalele confruntări anglo-franceze din timpul lui Napoleon, războaiele chino-japonez (1894—1895), spaniolo-american (1898), ruso-japonez (1904—1905) și cele mai însemnate acțiuni militare navale din anii primului război mondial.

În acest cadru larg, autorii se opresc asupra istoriei noastre, și descriu, de pildă, campania pontică a lui Darius I (514 î.e.n.); forțarea Dunării de către Alexandru Macedon în primăvara anului 335 î.e.n.; componența navală a războaielor Imperiului roman împotriva statului dac în secolele I—II e.n.; acțiunile flotei române în cursul războiului de independență (1877—1878) și a celui de reîntregire (1916—1918).

ION MAMINA

SUMARUL NUMERELOR 1—6/1988

**OMAGIEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE
CEAUȘESCU CU PRILEJUL CELEI DE A 70-A
ANIVERSĂRI A ZILEI DE NASTERE
ȘI SĂRBĂTORIRII A PESTE 55 DE ANI
DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ**

MESAJUL OMAGIAL DE FELICITARE
adresat tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU de
Comitetul Central al Partidului Comunist Român,
Consiliul de Stat, Guvernul Republicii Socialiste
România, Marea Adunare Națională și Frontul
Democrației și Unității Socialiste **II/3***

HOTĂRÎRE — DECRET a Comitetului Politic
Executiv al Comitetului Central al Partidului
Comunist Român și Consiliului de Stat al Repu-
blicii Socialiste România privind conferirea Ti-
tului de Onoare Suprem „EROU AL REPU-
BLICII SOCIALISTE ROMÂNIA”, Ordinului
„Victoria Socialismului” și Medaliei Jubiliare
tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar
general al Partidului Comunist Român, președintele
Republicii Socialiste România **II/10**

NICOLAE CEAUȘESCU: Cuvîntare la Aduna-
rea solemnă omagială consacrată celei de a 70-a
aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste
55 de ani de activitate revoluționară **II/12**

*

SCRISOAREA adresată tovarășei ELENA
CEAUȘESCU de Comitetul Politic Executiv al
C.C. al P.C.R. cu prilejul aniversării zilei de naș-
tere **II/20**

*

Înaltă și aleasă cinstire tovarășului NICOLAE
CEAUȘESCU. Sesiunea națională solemnă orga-
nizată de Comitetul Central al Partidului Comunist
Român **II/22**

*

NICOLAE CEAUȘESCU: Expunere cu privire
la perfecționarea activității organizatorice, ideolo-
gice și politico-educative, în vederea creșterii rolu-
lui conducător al partidului în întreaga viață eco-
nomico-socială. 23 iunie 1988 ..... **IV/3**

*

**GÎNDIREA ISTORICĂ, DE ÎNALTĂ VIZIUNE
REVOLUȚIONAR-ȘTIINȚIFICĂ
A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU**

ION POPESCU-PUTURI: Nicolae Ceaușescu —
o viață dedicată patriei, poporului român.... **I/11**

* Cifra română indică numărul revistei, iar cifra
arabă pagina.

MARIN NEDELEA: Dezvoltarea științei istorice
pe temeliile de adevăr ale materialismului dialectic
și istoric — trăsătură definitorie în opera to-
varășului Nicolae Ceaușescu..... **I/30**

GHEORGHE UNC: Concepția tovarășului
Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul istoriei
în cunoașterea și apropierea între popoare, în
întărirea colaborării și păcii în lume..... **I/41**

ION ARDELEANU: Istoria poporului român
în opera secretarului general al partidului, pre-
ședintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu **I/57**

MIRCEA MUȘAT: Unitatea multilaterală a
poporului român la temelia istoriei unice, concept
fundamental în opera tovarășului Nicolae
Ceaușescu **I/69**

Col. GHEORGHE TUDOR: Creația istorică a
tovarășului Nicolae Ceaușescu despre permanența
consensului național în lupta pentru apărarea
patriei **I/87**

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Tezele
tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul
mișcării muncitorești, al partidului revoluționar
al clasei muncitoare în contextul evoluției socie-
tății românești. **I/106**

MIRCEA BOȚA: Concepția tovarășului Nicolae
Ceaușescu cu privire la îmbinarea conducerii
unitare, centrale cu autoconducerea și autoges-
tinea activității economico-sociale **II/41**

BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA:
Satul românesc sub semnul noli revoluției agra-
re **II/54**

GHEORGHE PRISĂCARU: Contribuția de
inestimabilă valoare a președintelui Nicolae
Ceaușescu la făurirea unei lumi a păcii, dezar-
mării și colaborării între popoare **II/67**

ARTICOLE — COMUNICĂRI

Conferința Națională a Partidului — eveniment
politic de însemnătate fundamentală în jalonarea
și dinamizarea operei de edificare a socialismului
multilateral dezvoltat în România **I/1**

24 Ianuarie 1859 — moment de referință pe dru-
mul constituirii statului național unitar ro-
mân **I/124**

ION POPESCU-PUTURI: 1 Mai 1939 în Ro-
mânia — moment de seamă în lupta clasei munci-
toare, a poporului român pentru apărarea suve-
ranității, independenței și integrității țării.... **II/84**

ȘTEFAN LACHE: Făurirea partidului revolu-
ționar unic muncitoresc **II/140**

ION ILINCIOIU: 1888 — pagină eroică din lupta revoluționară a țărănimii române.... II/119

Naționalizarea principalelor mijloace de producție — act istoric hotărâtor al revoluției socialiste în România III/8

STANA BUZATU: Edificarea socialismului în România, tărîm istoric al emancipării și afirmării depline a femeii în societate (I) III/75

CONSTANTIN PETCULESCU: Comitetul Național Antifascist — momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă împotriva fascismului III/91

ELISABETA PETREANU: Concepția și acțiunea României socialiste, ale președintelui Nicolae Ceaușescu privind colaborarea în sud-estul Europei—contribuție fundamentală la edificarea păcii și securității internaționale.... III/106

ION POPESCU-PUTURI: Masele populare făuritoare ale istoriei-teză fundamentală a cunoașterii și explicării întregii evoluții istorice la români IV/14

GHEORGHE TUDOR: Grandioasele citorii ale Epocii Nicolae Ceaușescu IV/29
STANA BUZATU: Edificarea socialismului în România, tărîm istoric al emancipării și afirmării depline a femeii în societate (II) IV/45

ION ALEXANDRESCU: Contribuția României la înfrângerea fascismului și la scurtarea duratei celui de-al doilea război mondial IV/61

Semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 .....IV/81

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Făurirea economiei naționale moderne a societății socialiste multilateral dezvoltate în România. 1965—1987 (I) III/122

140 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1848

ION POPESCU-PUTURI: 1848 — eveniment fundamental în dezvoltarea României moderne III/14

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUS: Masele populare — factorul decisiv în pregătirea și desfășurarea revoluției române de la 1848 III/27

VASILE NICULAE: Răsunetul internațional al revoluției române de la 1848 .....III/49

70 DE ANI DE LA MAREA UNIRE DIN 1918

IOAN TIBERIAN: Permanența legăturilor economice dintre țările române — premisa a formării statului național unitar. V/3

AUGUSTIN DEAC: Clasa muncitoare — factor activ în lupta pentru înfăptuirea statului național unitar român V/17

CONSTANTIN CORBU: Contribuția țărănimii la făurirea Marii Uniri din 1918 .....V/36

ION IACOȘ: Intelectualitatea — componentă organică a mișcării național-populare pentru Unire V/53

ȘTEFANIA MIHĂILESCU: Adeziunea tuturor cetățenilor României, fără deosebire de naționalitate, la marele act al Unirii din 1918 ..V/72

ION POPESCU-PUTURI: Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia — for parlamentar — votează Unirea Transilvaniei cu România VI/3

ILIE CEAUȘESCU: Tradițiile mult milenare ale luptei poporului român pentru unitate și întregire statală VI/26

ION ARDELEANU: Lupta românilor din teritoriile aflate sub dominație străină pentru unitate național-statală (I) VI/40

GHEORGHE ZAHARIA: Apărarea unității, independenței și integrității patriei — obiectiv fundamental al gândirii și acțiunii politice ale P.C.R. (1921—1944) VI/63

ȘTEFAN LACHE: Anularea Dictatului fascist de la Viena și recunoașterea caracterului său nul și neavenit de Conferința de pace de la Paris (1946—1947) VI/80

MARIN BADEA: Partidul Comunist Român — liantul unității și coeziunii poporului în opera de ridicare a patriei pe noi trepte de civilizație socialistă VI/100

GHEORGHE PRISĂCARU: Concepția președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind dreptul inalienabil al popoarelor la independență și suveranitate națională..... VI/116

MĂRTURII ISTORICE

MARIA DOGARU: „Tricolorul românesc” — o istorie glorioasă.....I/133

AUGUSTIN MUREȘAN: Semnificația istorică a steagului Partidului Comunist Român I/149

NICOLAE ISAR: Aprecieri ale publiciștilor francezi privitoare la istoria românilor în epoca de la 1848. ....III/61

Documente și mărturii inedite privitoare la criza politică europeană din 1938—1939 (I): *Viorica Moisuc...* V/91

Documente și mărturii inedite privitoare la criza politică europeană din 1938—1939 (II): *Viorica Moisuc.* VI/129

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Miscarea muncitorească internațională în anii 1924—1933... .....V/104

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice pe anul 1987: *Constantin Petculescu, Gheorghe Unc* II/131

Simpozion științific românо-chinez (Beijing, 29 septembrie 1987): *Vasile Niculae* II/145

Simpozionul științific cu tema: *Contribuția determinantă a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului nostru de industrializare socialistă a țării, de întărire și dezvoltare a proprietății socialiste, baza traicnică pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului în România,*

dedicat celei de a 40-a aniversări a actului istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție din România (București, 11 iunie 1988) IV/97

Simpozionul științific cu tema: *Semnificația istorică a revoluției române de la 1848. Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU privind dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist și întărirea unității întregului popor pentru afirmarea liberă și demnă a României în rîndul statelor lumii* (București, 18 iunie 1988) IV/106

Simpozion științific româno-israelian (București, 8-10 iunie 1988): *Ion Calafeteanu* V/123

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931-1945), Editura militară, București, 1986, 400p. : *Ilie Schipor*.....II/143

ADRIAN T. PASCU, *Ioan Axente Sever (1821-1906). Viața și activitatea militantă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 276 p.: *Ion Iacoș*.....II/153

ION ALEXANDRESCU, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 290 p.: *Gheorghe Ciulbea* III/143

CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDA, *Sferele de influență*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 324 p.: *Constantin Botoran* III/147

România în anii primului război mondial. Vol. I: 634 p.; vol. II: 936 p., Editura militară, București, 1987: *Octavian Burcin*.....IV/119

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, *România în lupta pentru cucerirea independenței depline de stat. 1877-1878. Repere cronologice*, Editura politică, București, 1987, 232 p.: *Constantin Căzănișteanu* IV/125

Mihai Viteazul în conștiința europeană. Vol. 4. *Relatări și presă*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1986, 420 p.: *Nicolae Rașu*.....IV/129

Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Vol. II (1922-1933), Editura, politică, București, 1987, 366 p.: *Radu Homer* IV/134

C.G.H. MARINESCU, *Nașterea și conștiința națională în lumea contemporană*, Editura Junimea, Iași, 1986, 304 p.: *Marin Bădea*....IV/135

ION POPESCU-PUTURI, *Istorie și revoluție*, Editura Albatros, București, 1987, 350. p.: *Cristian Popișteanu* V/132

Marele Mircea Voenod, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 536 p.: *Petre Otu* V/141

HORIA BRESTOIU, *Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc*, Editura Junimea, Iași, 1986, 564 p.: *Florian Tăndănescu* V/145

PAMFIL MATEI, „Astra”. *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român. 1861-1950*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 364 p. + 32 p. planșe: *Ion Babici* VI/144

MILAN VANKU, *Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920-*

1936, Editura politică, București, 1986, 140 p.: *Gelcu Maksutovici* VI/148

ÎNSEMĂRI

— *Cărți de istorie apărute în anul 1987** —

ALEXANDRU VULPE, MIHAI ZAHARIADE, *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice*, Editura militară, București, 1987, 224 p. + 16 p. planșe III/151

GHEORGHE BRANCOVICI, *Cronică românească*. *Ediție critică de Damaschin Mioc și Marieta Adam* — *Chiper*. *Studiu introductiv de Damaschin Mioc*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 94 p. III/152

DUMITRU TUDOR, *Călătoriile împăraților Hadrian și Caracalla*. *Cuvînt înainte de acad. Emil Condurachi*, Editura Sport-Turism, București, 1987, 168 p. + 24 p. planșe + 1 hartă III/153

George Bariț și contemporanii săi. Vol. VIII. *Correspondență de familie*. Ediție de Ștefan Pascu, Ioan Chindriș, Gheorghe Asanache, Alexandru Matei și Ioan Gabor. *Coordonator: Ștefan Pascu*, Editura Minerva, București, 1987, 432 p. III/153

TITU MAIORESCU, *Jurnal și epistolar*. Vol. VII (18 aprilie 1870-28 aprilie 1872). Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Editura Minerva, București, 1987, 384 p. III/154

RADU ROSETTI, *Pentru ce s-au răscolat țărani*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Z. Ornea, Editura Eminescu, București, 1987, XLIX + 456 p III/154

IOANA URSU, DUMITRU PREDA, *Biografia unei conștiințe* — *Ioan Ursu*. *Cuvînt înainte de acad. Ștefan Pascu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, 296 p. + 20 p. planșe.....III/155

ION ZAMFIRESCU, *Oameni pe care i-am cunoscut*, Editura Eminescu, București, 1987, 314 p. III/156

CONSTANTIN DANIEL, *Pe urmele vechilor civilizații*, Editura Sport-Turism, București, 1987, 280 p. + 24 p. planșe III/156

OVIDIU DRIMBA, *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 2. Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 670 p. + 42 p. planșe III/157

NICOLAE IORGA, *Evoluția ideii de libertate*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Bădescu, Editura Meridiane, București, 1987, 430 p. IV/149

D. PRODAN, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*. Vol. II *Stăpînii*. *Economia domeniilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 528 p. IV/150

ALEXANDRU LIGOR, *Prin Moldova în timpul lui Vasile Lupu*, Editura Sport-Turism, București, 1987, 180 p. + 24 p. planșe.....IV/150

DAN BOGDAN, *Pe urmele lui Ion Ghica*, Editura Sport-Turism, București, 1987, 224 p. + 16. p. planșe IV/151

ION BULEI, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, Editura politică, București, 1987, 600 p IV/152

* Prezentările de cărți de la rubrica *Însemnări* au fost alcătuite de Ion Mamina.

RĂZVAN THEODORESCU, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550-1800)*. Vol. I-II, Editura Meridiane, București, 1987, 276 p. + 36 p. planșe; 228 p. + 36 p. planșe IV/153

CONSTANTIN BACALBASA, *Bucureștii de altădată*. Vol. I (1871-1877), Editie îngrijită de Aristița și Tiberiu Avramescu, Editura Eminescu, București, 1987, XXXVIII + 332 p. IV/153

Profesorul Virgil Madgearu, *Evocări. Studii* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 350 p. IV/154

Căpitan dr. ȘTEFAN PĂSLARU, *Republica la români. Ideal și împlinire*, Editura militară, București, 1987, 198 p. IV/155

MIHAI MARTIȘ, *De la Bhārata la Gandhi. Civilizație, istorie și cultură indiană*, Editura științifică și enciclopedică, București, 360 p. + 52 p. planșe IV/155

NICOLAE CIACHIR, *Istoria modernă a Poloniei (1795-1918)*, București, 1987, 204 p. IV/156

REVISTA REVISTELOR

„Lupta întregului popor“, nr. 1 (11)-4(14) 1987: **Marian Ștefan** IV/142

„Revista arhivelor“, nr. 1-4/1987: **Gheorghe Neacșu** V/141

Revista „Shijieshi Yanjiu dongtai“ („Curenți în cercetarea istoriei universale“) despre studiile românești privind rezistența antifascistă și anti-imperialistă în Asia și Africa: **Kang Chunlin** V/152

„Revista de istorie“, nr. 1-12/1987: **Ion Bulei** VI/15

„Viitorul social“, nr. 1-6/1987: **Florian Tănăsescu** VI/155

СОДЕРЖАНИЕ

50 ЛЕТ ВЕЛИКОЙ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ, АНТИФАШИСТСКОЙ И АНТИВОЕННОЙ ДЕМОНСТРАЦИИ 1-ОГО МАЯ 1939 ГОДА 100 ЛЕТ ОТ ОБЪЯВЛЕНИЯ 1-ОГО МАЯ ДНЕМ МЕЖДУНАРОДНОЙ СОЛИДАРНОСТИ ТРУДЯЩИХСЯ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУПУРИ: Концепция товарища Николае Чаушеску о единстве рабочего класса как основы борьбы за национальную свободу и социальный прогресс. 3

АУГУСТИН ДЕАК: Внутренние и внешние условия, в которых Румынская коммунистическая партия подготовила великую демонстрацию 1 Мая 1939 года. 22

ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР: Великая демонстрация 1 Мая 1939 года — выражение антифашистской, антивоенной и антиревизионистской позиции румынского народа. 37

МАРИН О. СТЭНЕСКУ: Единство рабочего класса, утверждённое 1 Мая 1939 года, — основа Единого Рабочего Фронта, недро коалиции всех антигитлеровских сил в подготовке великого исторического акта от 23 августа 1944 года. 59

НАТАЛИЯ ТАМПА ДЖОРДЖЕТА ТУДОРАН: Демонстрации рабочих 1 Мая — утверждения требования рабочего класса Румынии, международной солидарности, в борьбе за защиту мира между народами (1890—1916 гг.). 75

ГЕОРГЕ УНК: Первое Мая — символ борьбы против чужеземных захватчиков, утверждения единства партии рабочего класса в воссоединённой Румынии (1917—1921 гг.). 92

ИОН ЯКОШ, НИКОЛАЕ НИКОЛАЕСКУ: Выступления по случаю 1-ого 1 Мая за восстановление единства рабочего движения, за защиту основных интересов румынского народа. .. 107

СВИДЕТЕЛЬСТВА ИСТОРИИ

ЕЛЕНА КРИТЕСКУ: Воссоединения революционной организации молодежи Румынии 122

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Внутренняя и международная деятельность Института исторических и общественно-политических исследований за 1988 год: Василе Никулае, Георге Унк 137

ЗАМЕТКИ

Книги по истории, опубликованные в 1988 году (1) Ион Мамина 154

Содержание номеров 1-6/1988 г. 162

CONTENTS

50 YEARS SINCE THE GREAT PATRIOTIC ANTI-FASCIST AND ANTI-WAR DEMONSTRATION OF MAY DAY 1939 AND 100 YEARS SINCE THE PROCLAMATION OF MAY DAY AS THE WORKERS' INTERNATIONAL SOLIDARITY DAY

ION POPESCU-PUTURI: Comrade Nicolae Ceausescu's Outlook Concerning the Unity of the Working Class as a Basis of the Struggle for National Independence and Social Progress. 3

AUGUSTIN DEAC: The Internal and External Circumstances of the Preparation of the Great 1939 May Day Demonstration by the Romanian Communist Party 22

VASILE PETRIȘOR: The Great 1939 May Day Demonstration — an Expression of the Romanian People's Antifascist, Anti-War and Antirevisionist Stand. 37

MARIN C. STĂNESCU: The Working Class Unity, Asserted on May Day, 1939 — the Basis of the United Workers' Front, the Axis of All Anti-Hitlerite Forces Coalition with the View of Preparing the Great Historical Act of August 23, 1944. 59

NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN: The May Day Workers' Demonstrations — an Opportunity for the Assertion of the Romanian Working Class Aspirations, of International Solidarity, of Struggle for the Defence of Peace among Peoples (1890—1916). 75

GHEORGHE UNC: May Day — a Symbol of the Struggle against Foreign Occupation, of the Assertion of the Working Class Party's Unity in Reunited Romania (1917—1921). 92

ION IACOS, NICOLAE NICOLAESCU: May Day Actions for the Restoration of the Workers' Movement Unity, for the Defence of the Romanian People's Basic Interests. 107

HISTORICAL EVIDENCE

ELENA CRISTESCU: The Reunification of the Youth Revolutionary Organization in Romania 122

SCIENTIFIC LIFE

The Internal and International Activity of the Institute for Historical and Social-Political Studies in 1988: *Vasile Niculae, Gheorghe Unc.* 137

NOTES

Books on History Published in 1988 (I): *Ion Mamina* 154
Contents of 1—6 issues / 1988. 162

SOMMAIRE

50 ANNÉES DEPUIS LA GRANDE MANIFESTATION PATRIOTIQUE, ANTIFASCISTE ET CONTRE LA GUERRE DU 1er MAI 1939 ET 100 ANNÉES DEPUIS LA DÉCLARATION DU JOUR DU PREMIER MAI COMME JOUR DE LA SOLIDARITÉ INTERNATIONALE DES TRAVAILLEURS

ION POPESCU-PUTURI: La conception du camarade Nicolae Ceaușescu sur l'unité de la classe ouvrière comme fondement de la lutte pour liberté nationale et progrès social. 3

AUGUSTIN DEAC: Les conditions internes et externes de la préparation de la grande manifestation du 1er Mai 1939 par le Parti Communiste Roumain. 22

VASILE PETRIȘOR: La grande manifestation du 1er Mai 1939 — expression de la position antifasciste, antirévioniste et contre la guerre du peuple roumain. 37

MARIN C. STĂNESCU: L'unité de la classe ouvrière, affirmée au 1er Mai 1939, fondament du Front Ouvrier Unique — l'axe de la coalition de toutes forces antihitlériennes dans la préparation du grand acte historique du 23 Août 1944. 59

NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN: Les manifestations ouvrières du 1er Mai — une occasion pour l'affirmation des aspirations de la classe ouvrière de la Roumanie, de la solidarité internationale, de la lutte pour la défense de la paix parmi les peuples (1890—1916) 75

GHEORGHE UNC: La Premier Mai — Symbole de la lutte contre l'occupation étrangère, de l'affirmation de l'unité du parti de la classe ouvrière de la Roumanie réunie (1917—1921) 92

ION IACOS, NICOLAE NICOLAESCU: Actions du 1er Mai pour la reconstitution de l'unité du mouvement ouvrier, pour la défense des intérêts fondamentaux du peuple roumain. 107

TÉMOIGNAGES HISTORIQUES

ELENA CRISTESCU: La réunification de l'organisation révolutionnaire de la jeunesse en Roumanie 122

VIE SCIENTIFIQUE

L'activité interne et internationale de l'Institut d'Etudes Historiques et Sociales-Politiques en 1988: *Vasile Niculae, Gheorghe Unc.* 137

NOTES

Livres d'histoire publiés en 1988 (I): *Ion Mamina* 154
Sommaire des nos. 1-6/1988. 162

INHALT

50 JAHRE SEIT DER GROSSE PATRIOTISCHE, ANIFASCISTISCHE UND ANTIKRIEGISCHE DEMONSTRATION VON 1 MAI 1939 UND 100 JAHRE SEIT DIE BEHAUPTUNG DER ERSTE MAI ALS TAG DER INTERNATIONALE SOLIDARITÄT ALLER ARBEITER DER WELT

ION POPESCU-PUTURI: Die Auffassung des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Einheit der Arbeiterklasse als Fundament des Kampfes für Nationalfreiheit und Sozialfortschritt 3

AUGUSTIN DEAC: Die innerliche und äussere Bedingungen der Vorbereitung von die Rumänische Kommunistische Partei der grosse Demonstration von 1 Mai 1939 22

VASILE PETRIȘOR: Die grosse Demonstration von 1. Mai 1939, Ausdruck der antifascistische, antikriegische und antirévionische Position des rumänisches Volkes 37

MARIN C. STĂNESCU: Die Einheit der Arbeiterklasse behauptet am 1. Mai 1939, Fundament der Einzige ArbeiterFront, Rückgrat der Koalition aller antihitlerischen Kräfte in der Vorbereitung der grosser historische Tat von 23 August 1944 59

NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN: Die Arbeitermanifestationen von 1. Mai Veranlassung für Behauptung der Bestrebungen der Arbeiterklasse von Rumänien, der internationale Solidarität, des Kampfes für Verteidigung des Friedens zwischen den Völker (1890—1916). 75

GHEORGHE UNC: Der Erste Mai — Symbol des Kampfes gegen die fremde Besetzung, der Behauptung der Einheit der Arbeiterklasse der wiederergänzte Rumäniens (1917—1921), ... 92

ION IACOS, NICOLAE NICOLAESCU: Aktionen von 1. Mai für Wiederherstellung der Einheit der Arbeiterbewegung, für Verteidigung der Grund-lagende Interesse des rumänisches Volkes. 107

HISTORISCHE BEWEBE

ELENA CRISTESCU: Die Vereinigung der revolutionären Organisation der Jugend von Rumänien 122

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die innerliche und internationale Tätigkeit des Institutes für historische und sozial-politische Studien in 1988: *Vasile Niculae, Gheorghe Unc.* 137

ANMERKUNGEN

Die in 1988 erschienene Bücher (I): *Ion Mamina* 154
Der Inhalt der 1-6 Nummern/1988. 162

SUMARIO

EL ANIVERSARIO DE 50 AÑOS DESDE LA GRAN MANIFESTACIÓN PATRIÓTICA, ANTIFASCISTA Y ANTIGUERRERA DEL 1 DE MAYO DE 1939 Y DE 100 AÑOS DESDE LA DECLARACIÓN DEL DÍA DE 1 DE MAYO COMO DÍA DE LA SOLIDARIDAD INTERNACIONAL DE LOS TRABAJADORES

ION POPESCU-PUTURI: La concepción del camarada Nicolae Ceaușescu sobre la unidad de la clase obrera como base de la lucha por la libertad nacional y progreso social. 3

AUGUSTIN DEAC: Las condiciones internas y externas de la organización por el Partido Comunista Rumano de la gran manifestación de 1 de Mayo de 1939. 22

VASILE PETRIȘOR: La gran manifestación de Primero de Mayo de 1939, expresión de la posición antifascista antiguerrera e antirevizionista del pueblo rumano. 37

MARIN C. STĂNESCU: La unidad de la clase obrera, afirmada en el Primero de Mayo de 1939, base del Frente Único Obrero, fundamento de la coalición de todas las fuerzas antihitlerianas en la organización del gran acto histórico de 23 de Agosto de 1944 59

NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN: Las manifestaciones obreras de Primero de Mayo, ocasión de afirmación de las aspiraciones de la clase obrera de Rumania, de la solidaridad internacional, de lucha por la defensa de la paz entre los pueblos (1890—1916). 75

GHEORGHE UNC: Primero de Mayo — símbolo de la lucha contra el invasor extranjero, de la afirmación de la unidad del partido de la clase obrera de Rumania reintegrada (1917—1921). .. 92

ION IACOS, NICOLAE NICOLAESCU: Acciones de Primero de Mayo por la reconstitución de la unidad del movimiento obrero, por la defensa de los intereses fundamentales del pueblo rumano 107

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

ELENA CRISTESCU: La reunificación de la organización revolucionaria de juventud de Rumania 122

VIDA CIENTIFICA

La actividad interna e internacional del Instituto de estudios históricos y social-políticos en el año de 1988: *Vasile Niculae, Gheorghe Unc.* 137

APUNTES

Libros de historia publicado en el año (1988 (I): *Ion Mamina* 154

El sumario de los numeros 1-6/1988. 162

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60,
interior 722 : 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioscurile de difuzare a presei.

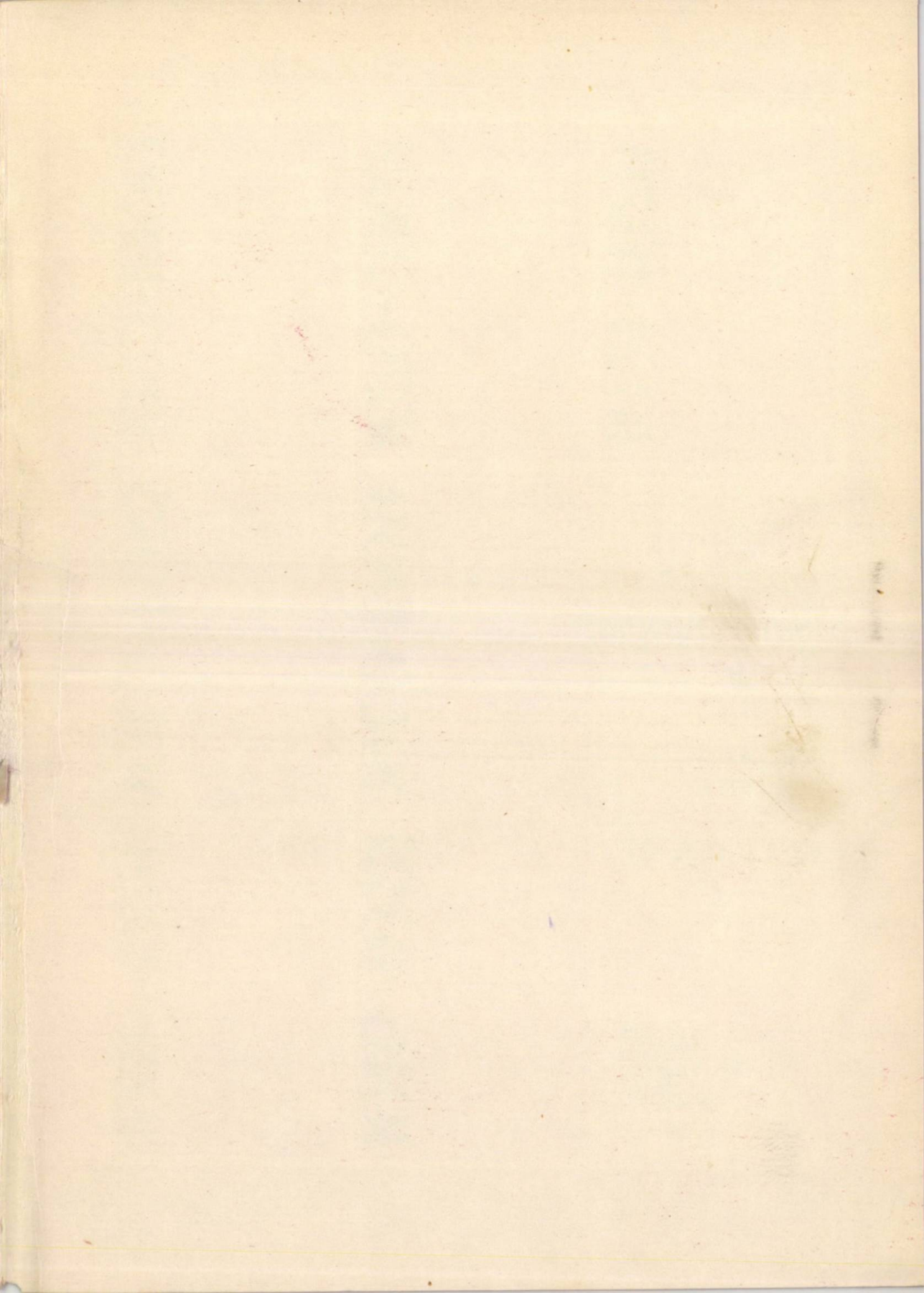
Pretul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir, București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

**Documente
privind
începuturile
mișcării
muncitorești
și socialiste
din România**

1821-1878

**Documente
din
istoria
mișcării
muncitorești
din România**

1879-1892

**Documente
din
istoria
mișcării
muncitorești
din România**

1893-1900

**au
apărut**

sub egida
**INSTITUTULUI
de
STUDII
ISTORICE
și
SOCIAL-
POLITICE**

**Documente
din
istoria
mișcării
muncitorești
din România**

1900-1909

**Documente
din
istoria
mișcării
muncitorești
din România**

1910-1915

80 DE ANI

DE LA
CREAREA
PARTIDULUI
POLITIC
AL CLASEI
MUNCITORE
DIN ROMÂNIA

Editura politică

**Documente
din
istoria
mișcării
muncitorești
din România**

1916-1921

**Documente
din istoria
partidului
comunist
și a mișcării
muncitorești
revoluționare
din România**

1921 - 1924

I 28222

**anale
de istorie**

anul XXXV

3

1989

199

- JUL. 2005

.... 2014

1 28222

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă !

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXV

3

1989

SUMAR

**45 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ,
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944**

ION POPESCU-PUȚURI : Lupta pentru libertate și unitate — permanență a istoriei poporului român	3
ION IACOS : Independența și suveranitatea națională — obiective fundamentale ale comuniștilor, ale întregului nostru popor în perioada interbelică . .	19
ION CALAFETEANU : Comuniștii se ridică la luptă, în fruntea poporului român, împotriva Dictatului fascist de la Viena	36
GHEORGHE UNC : Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul luptei împotriva dictaturii antonesciene, pentru independența și integritatea patriei	52

MĂRTURII ISTORICE

Cronică eroică — Pregătirea și desfășurarea actului istoric din August 1944 (I)	66

STUDII DOCUMENTARE

Atitudini antifasciste în opinia publică din România. 1933—1944 : Constantin Petculescu	106

45427

Documente și mărturii inedite privitoare la criza politică europeană din 1938—1939 (III) : <i>Viorica Moisuc</i>	125

RECENZII ȘI BIBLIOGRAFIE

Istoria poporului român în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu : <i>Cristian Popișteanu</i>	136
„Istoria militară a poporului român“, vol. IV, Editura Militară, București, 1987, XLX + 1 108 p. + 36 p. planșe : <i>Marian Ștefan</i>	144

INSEMNĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1988 (II) : <i>Ion Mamina</i>	151

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ALEXANDRESCU, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

LUPTA PENTRU LIBERTATE ȘI UNITATE — PERMANENȚĂ A ISTORIEI POPORULUI ROMÂN

ION POPESCU-PUȚURI

Abordarea istoriei naționale din punct de vedere al unității și continuității este o necesitate izvorită din complexul situațiilor pe care le-a parcurs poporul nostru timp de peste două milenii : este necesar a arăta că strămoșii poporului român din antichitate — geto-dacii, care și-au creat un puternic stat centralizat și independent sub Burbeista, în secolul I î.e.n. — și-au continuat existența, după războaiele cu romanii, pe același teritoriu, și-au păstrat trăsăturile proprii.

Stăpînirea de către Imperiul roman, timp de un secol și jumătate, a unei treimi din Dacia, nu a fost de natură să-i nimicească pe autohtoni, care dispuneau de o civilizație proprie avansată și foloseau numeroase elemente din cultura celorlalte popoare. Permanența neîntreruptă în vatra strămoșească, păstrarea trăsăturilor etnolingvistice, concomitent cu dezvoltarea cultural-spirituală, au constituit un puternic factor de stabilitate, accentuat de activitatea economică de producere a bunurilor materiale prin agricultură, păstorit, exploatarea minereurilor și meșteșuguri. Toate acestea au reprezentat trăsături caracteristice ale istoriei poporului român, unul din cele mai vechi popoare ale Europei.

Procese istorice obiective, specifice orînduirii feudale, au marcat istoria noastră după retragerea armatei și autorităților romane din provincia Dacia ocupată, sub presiunea dacilor liberi, aliați cu diferite popoare confederate cointerestate în lupta contra Imperiului roman. Pe întreg teritoriul carpato-dunăreano-pontic, a cărui unitate a fost refăcută, au apărut, în veacurile următoare, forme noi de organizare teritorială și politică de tip feudal : cnezate, voievodate, ducate, alcătuiri cunoscute cel mai adesea sub denumirea simplă de „țări“ ale românilor, care au înregistrat o puternică dezvoltare. Un moment important al procesului de organizare politică a românilor l-a constituit formarea și dezvoltarea Imperiului româno-bulgar în primele secole ale mileniului al II-lea.

Acțiunea de centralizare statală, spre care, în chip firesc, tindeau formațiunile politice românești, a fost frînată un timp de impactul cu triburile ungare de origine ugro-finică, avîndu-și campamentul în regi-

unea Volga, de unde cete de războinici călări erau dirijate în diferite expediții de jaf. Una din acestea s-a așezat, la sfîrșitul secolului al IX-lea, în Cîmpia Panonică, încheind contracte cu conducătorii Imperiului bizantin, în virtutea cărora, pentru o sumă de bani, se obligau să lupte împotriva unor populații migratoare — bulgari, cumani, pecenegi etc. ; în același timp, ei atacau, „pe cont propriu”, diferite popoare din Europa de apus. Abia după creștinarea lor, apărută tîrziu, la sfîrșitul secolului al X-lea (concepută ca o soluție de așezare a lor definitivă în spațiul respectiv), creștinare cu ajutorul populației băștinașe s-a produs o anume sedentarizare a triburilor din Cîmpia Panonică.

Acest proces de așezare a lor, prin creștinare, a contribuit, în timp, la normalizarea relațiilor cu popoarele vecine, între care și poporul român, care adoptase creștinismul încă din primele secole ale erei noastre. Religia anterioară monoteistă a geto-dacilor, bazată pe învățătura lui Zamolxe, favorizase procesul de creștinare a strămoșilor noștri.

Feudalitatea apuseană a reușit să canalizeze tendințele războinice cuceritoare încă puternice ale triburilor ungare, în plin proces de feudalizare, spre răsărit, în Țara de dincolo de păduri — Transilvania — care a devenit, astfel, ținta expansiunii regalității și nobilimii ungare de mai tîrziu.

Instaurarea stăpînirii feudale ungare a adus însă numeroase privațiuni populației române, majoritare, redusă la starea de iobăgie, supusă unei crunte exploatare sociale, la care se adăugau persecuțiile naționale și religioase. Acestea s-au accentuat mai ales după marile ridicări la luptă ale iobagilor (între care românii erau majoritari) din anii 1437 și 1514. În urma revoluției de la Bobilna s-a constituit „Uniunea celor trei națiuni” (alcătuită din nobilii maghiari și secui, precum și din patriciatul sașilor), românii și religia lor fiind considerate „tolerate”. Această politică de privilegii aplicată de feudalitatea stăpînitoare ungară a determinat o și mai accentuată strîngere a legăturilor dintre românii transilvăneni și românii din cele două voievodate extracarpatiche independente — Țara Românească și Moldova —, constituite spre jumătatea secolului al XIV-lea, către care erau ațintite toate speranțele românilor transilvăneni.

Transilvania și-a menținut o largă autonomie, cu tendința de a se transforma în „regnum” (regat de sine stătător — cum se exprimau documentele vremii) în momentele de criză ale regatului feudal ungar. Un asemenea moment s-a ivit după înfrîngerea Ungariei de către armatele otomane, la Mohács, în anul 1526, și, mai ales, după anul 1541, cînd cea mai mare parte a Ungariei însăși a fost transformată în pașalic, cu reședința la Buda. Transilvania și-a redobîndit atunci independența politică, devenind principat autonom, vasal Porții, aidoma celorlalte două principate române extracarpatiche, Muntenia și Moldova.

Identitatea statutului politic al celor trei țări române — remarcată și subliniată de numeroși oameni politici și cărturari ai vremii — reflecta, de altfel, tendința vădită a principatelor de dezvoltare și evoluție unitară, evidențiată de numeroase momente istorice în care țările române au acționat în bloc, făcînd front comun împotriva pericolului extern, îndeosebi a celui reprezentat de Imperiul otoman.

Numeroasele victorii obținute sub conducerea unor comandanți de oști, strategii străluciți, precum Ioniță Caloian, frate cu Ioan și Petru Asan, întemeietorii Imperiului româno-bulgar, Mircea cel Mare, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Ioan Vodă cel Viteaz, ca și a

altor voievozi români, au determinat Poarta să țină seama de puterea statelor românești, statornicind cu ele înțelegeri sau tratate prin care voievodatele își păstrau autonomia politico-administrativă și se conduceau după legile și obiceiurile proprii, iar domnii aleși de adunarea țării dețineau toate prerogativele suveranilor europeni ai vremii. În schimbul unei sume de bani, pe care cele trei țări o plăteau sultanului, Poarta se angaja să respecte integritatea lor teritorială și să le acorde ajutor militar în cazul unui atac din partea altor puteri.

Deși condițiile istorico-politice determinaseră apariția a trei state feudale românești, poporul român și-a păstrat neștirbită conștiința unității sale de origine, neam și limbă, de tradiții, de cultură și civilizație, prin care s-a afirmat în curgerea vremii ca individualitate istorică distinctă. Poporul nostru a acționat unitar nu numai împotriva primejdiei externe, ci și pe tărîmul creației materiale și spirituale, dezvoltînd un neconținut schimb de valori cu celelalte popoare. Unitatea de evoluție și organizare a societății medievale românești — evidentă și evidențiată de factorii de decizie politică ai timpului — a căpătat pregnanță istorică în anul 1600, prin reunirea celor trei țări sub sceptrul lui Mihai Viteazul, ceea ce i-a atras marelui domn al tuturor românilor supranumele de „Restitutor Daciae“.

„Românii au trăit secole de-a rîndul în formațiuni statale diferite — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, dar, în pofida acestei fărîmîțări, în conștiința lor a rămas mereu vie ideea unității, a apartenenței la același unic popor“¹. „Într-o formă sau alta exista conștiința originii comune, dorința de unire într-un singur stat... Unirea făurită sub domnia lui Mihai Viteazul exprima voința românilor de a-și avea un stat unitar propriu, prevestind formarea statului național unitar român, de mai tîrziu, în 1918“².

Epoca modernă s-a caracterizat, în istoria Europei, mai ales în secolul al XIX-lea și la începutul veacului nostru, prin afirmarea independenței naționale a popoarelor, prin procese de unificare a unor popoare și crearea statelor corespunzătoare după criterii etnice, naționale. Acest proces istoric, profund progresist, în concordanță cu legitățile dezvoltării societății, a fost parcurs și de poporul român din cele trei state medievale românești: în 1859, Moldova s-a unit cu Muntenia, formînd statul modern numit România (prin hotărîrile Adunărilor reprezentative din 1857); la 1 Decembrie 1918, Transilvania s-a unit cu România, prin hotărîrea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, hotărîre întărită de caracterul plebiscitar al modului ei de alegere. S-a format, în felul acesta, statul unitar național român, România, al cărui contur geografic se afla în spațiul central al statului dac centralizat în urmă cu peste două mii de ani.

Statul unitar reprezintă cea mai importantă latură a unității poporului român, afirmată pe plan istoric prin trei mari repere: statul dac centralizat și independent, condus de Burebista; țările române, unificate sub Mihai Viteazul (1600—1601), și România, după 1918. Această latură a unității istorice a poporului român a fost pusă în evidență în general de istoriografia națională. Ceea ce s-a scos mai puțin la suprafață pînă acum au fost elementele caracteristice unității poporului român în perioa-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura Politică, București, 1979, p. 269.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura Politică, București, 1983, p. 11—12.

dele istorice cînd el se afla organizat în mai multe formațiuni statale. Asemenea elemente, care exprimă unitatea poporului, au fost : *locuirea stabilă pe același spațiu geografic, vorbirea aceleiași limbi în toate colțurile teritoriului său, unitatea vieții spirituale, cu aceleași obiceiuri și credințe, strînsele legături economice, lupta unită pentru apărarea libertății și a pămîntului său.*

Primul reper major istoric al unității poporului român îl constituie statul dac centralizat și independent, făurit de Burebista în secolul I î.e.n. Identificarea și luminarea acestui reper au fost realizate în epoca noastră de către secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a inițiat, în 1980, sărbătorirea aniversării a 2 050 de ani de la inaugurarea domniei regelui Burebista (70 î.e.n.). Cu acest prilej au fost scoase la iveală noi dovezi elocvente cu privire la existența marelui stat dac din antichitate, la civilizația sa înfloritoare și la legăturile lui cu alte popoare și state din vechime. Încă două aniversări sărbătorite în ultimii ani au evidențiat coordonate importante ale poporului geto-dac din antichitate : în anul 1986 s-au aniversat 2 500 de ani de la prima știre documentară privind lupta geto-dacilor pentru apărarea pămîntului lor, la nord de Dunăre, iar, în 1987, s-au marcat 1 900 de ani de la urcarea pe tron a viteazului rege Decebal. Toate aceste evenimente istorice, readuse în conștiința românească în epoca noastră, jalonează istoria poporului român, statornic pe același teritoriu, cum spunea secretarul general al partidului „de peste două milenii și jumătate”³.

Subliniind însemnătatea istorică a statului dac creat de Burebista pentru unitatea, continuitatea și stabilitatea poporului nostru, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a legat acest reper al istoriei vechi cu marile evenimente ale epocii noastre socialiste. Astfel, pe pergamentul așezat la temelia Centrului Consiliilor Naționale ale Democrației Muncitorești Revoluționare au fost înscrise cuvintele : „Astăzi, 19 august 1988, în al 2 060-lea an de la formarea statului dac centralizat și independent”⁴. Acesta este primul document de stat al poporului român care consacră legătura indisolubilă și continuitatea lui cu poporul geto-dac din antichitate.

Într-adevăr, trăsăturile definitorii ale unității poporului român își au originile în istoria de multe sute de ani a strămoșilor geto-daci. În primul rînd, teritoriul. Spațiul geografic ocupat de geto-daci, spațiu pe care nu l-au părăsit niciodată, exprimat cel mai fidel de hotarele statului centralizat sub „regele regilor” Burebista, se întindea pe trei coordonate fizice ale Europei sud-estice : bazinul inferior și mijlociu al fluviului Dunărea, Munții Carpați, cu toate ramurile lor, și litoralul vestic al Mării Negre. Dunărea și afluenții săi nu au separat aceste populații, ci le-au unit. Ca și Nilul, Tigrul și Eufratul, Dunărea — datorită pămîntului pe care îl străbate și climei temperate în zona căreia se află de la izvor pînă la vărsarea în Marea Neagră — a creat un spațiu propice vieții omului, a devenit un rezervor demografic al continentului. Mai multe surse documentare vechi

³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă omagială consacrată celei de a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 16.

⁴ „Scînteia”, anul LVIII, nr. 14 309 din 20 august 1988.

confirmă presupunerea noastră, că traco-dacii, așa cum îi caracterizase Herodot, încă din secolul V î.e.n., au fost realmente un mare popor așezat pe ambele maluri ale Dunării. În treacăt, adăugăm argumentul lingvistic al denumirii românești a fluviului Dunărea, de origine traco-dacă, denumire ce nu a cedat în fața lui Danubius, care s-a extins în toate limbile romanice, cu excepția limbii române.

Alături de bazinul Dunării, spațiul de afirmare a unității poporului român l-au constituit Munții Carpați. Spre deosebire de alte lanțuri de munți, Carpații românești, prin larga lor întindere spre cîmpie, cu așa-numita zonă subcolinară sau subcarpatică și, mai ales, prin spațiile închise (depresiuni), au oferit condiții propice de viață omului, iar în epoca veche mai multă siguranță. Dat fiind faptul că dacii au populat Carpații, a determinat pe scriitorul latin să creeze cunoscuta imagine din descrierea războaielor daco-romane, că „dacii sînt cățărați pe munți”.

În sfîrșit, zona litoralului Mării Negre, atît la nord cît și la sud de Deltă, a constituit a treia parte complementară a arealului poporului geto-dac. Ea a fost, totodată, o zonă de interferență a civilizațiilor datorită orașelor-cetăți grecești construite de-a lungul litoralului, de la Callatis pînă la Olbia.

Cu peste 40 de ani în urmă, în contextul tragicelor evenimente pe care le trăia poporul român în anul 1940, profesorul Simion Mehedinți, în lucrarea sa intitulată *Ce este Transilvania ?*, demonstrează că aceasta este „miezul spațiului fizic, etnic și economic al poporului român, faptul că, între cele două stepe — cea rusească și cea ungară — coroana munților Carpați apare ca simbul unui întreg orografic ale cărui părți se îmbină în chip organic. Aceasta a făcut ca, în toate timpurile, Dacia să fie considerată ca avînd o individualitate geografică de sine stătătoare”. Într-o formulă concentrată, istoricii din epoca modernă au denumit acest spațiu carpato-danubiano-pontic. Izvoarele documentare confirmă că, în perioada sa de apogeu, statul geto-dac, condus de Burebista, avea următoarele granițe : la nord pînă la Carpații Păduroși, în sud lanțul Munților Haemus, în răsărit pe Bug, iar la vest pînă în Moravia.

Opera de căpetenie a marelui rege Burebista, care reprezintă partea cea mai valoroasă din multiplele sale înfăptuiri istorice, a fost făurirea statului dac centralizat și independent, moment de cea mai mare însemnătate în istoria strămoșilor noștri, scut de apărare, cadrul politico-organizatoric necesar asigurării înfloririi economice și spirituale a patriei. Prin unirea tuturor formațiunilor politice locale ale geto-dacilor, Burebista a devenit rege al regilor, cel dintîi și cel mai mare dintre regii neamului nostru. Stăpîn pe ambele maluri ale Dunării, în vastul spațiu carpato-danubiano-pontic, el a făcut posibilă afirmarea unei *Dacii unitare*, a unuiia dintre cele mai puternice state din cîte a cunoscut Europa acelor vremi. S-a realizat, astfel, măcar în parte, ceea ce Herodot credea de neînfăptuit : unirea tracilor de nord și, odată acest lucru realizat, s-a întîmplat tocmai cum prevăzuse marele istoric al antichității : în timpul lui Burebista geto-dacii au fost de neînvins ⁵.

⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Pe teme de istorie*, Editura Albatros, București, 1986, p. 90—91.

Înzestrat cu inteligență, destoinicie și pricepere, Burebista a procedat la înfăptuirea unui întreg program de reforme social-economice și politico-culturale, ducând poporul geto-dac la o înaltă civilizație economică și politică. Cu Burebista a început cea mai strălucită perioadă din istoria poporului geto-dac, manifestată pe coordonatele vieții social-economice, politice, culturale și spirituale, o adevărată fază clasică a civilizației geto-dacice. Iar capitolul de istorie care a stat sub semnul personalității lui Burebista poate fi numit veacul lui Burebista⁶.

Unitatea statală realizată de Burebista a reflectat trăsăturile comune de viață ale poporului geto-dac. În împrejurările vecinătății cu marele și puternicul Imperiu roman, după moartea lui Burebista statul geto-dac și-a redus aria de cuprindere și și-a mutat centrul de greutate din Cîmpia Dunării în spațiul Munților Carpați. Sub Decebal (87-106) a devenit cunoscută Sarmizegetusa, ca reședință a viteazului rege dac. Ansamblul vestigiilor descoperite la Grădiștea Muncelului, „unic în Europa“, după cum îl apreciază arheologul american MacKendrik⁷, reflectă nu atât reședința regală, cât mai ales un sistem de orientare și cercetare astronomică, comparabil cu cel de la Stonenhenge.

Statul dac, condus de Decebal, este bine cunoscut în istoria universală datorită războaielor purtate împotriva Imperiului roman în timpul domniei lui Traian. Faptul că cel mai impozant moment cu caracter de evocare istorică, ridicat în Roma imperială, îl reprezintă Columna lui Traian, pe care este transcris în piatră scenariul celor două războaie daco-romane din anii 101—102 și 105—106, exprimă importanța istorică a acestor evenimente. Confruntarea dintre armatele romane, care invadau Dacia „pentru stăpânire și avere“, și cele dacice, care luptau „pentru libertate și patrie“ (cum consemna un contemporan al evenimentelor, istoricul grec Dio Chrysostomos) a fost aprigă⁸.

Aceste încleștări armate au reliefat cu putere sentimentul dragostei și devotamentului față de patrie și de credința lor, voința fermă a dacilor de a-și apăra libertatea și pământul împotriva celei mai puternice forțe militare din timpul respectiv. Războaiele daco-romane au reflectat, totodată, lupta între două concepții, între două ideologii — pe de o parte ideologia sclavagistă, promovată de Imperiul roman, și concepția zamolxiană, proprie geto-dacilor. Dărîmarea din temelii a Sarmizegetusei, odată cu înfrîngerea militară a dacilor, simboliza, în ochii învingătorilor, distrugerea concepției zamolxiene a „nemuririi“ omului și introducerea concepțiilor romane idolatre și promotoare ale sclavagismului.

Referindu-se la modul cum s-a apărut unitatea poporului nostru în decursul istoriei, inclusiv la războaiele daco-romane, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Poporul nostru s-a format și dezvoltat în luptă, înfruntînd multe greutăți. Niciodată însă nu s-a plecat, niciodată n-a renunțat la ceea ce este al său ; el și-a păstrat glia, și-a păstrat felul său de a fi, moștenit din moși strămoși“⁹.

⁶ Ibidem, p. 90.

⁷ Paul MacKendrik, *Pietrele dacilor vorbesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 55.

⁸ Ion Popescu-Puțuri, *Decebal și epoca sa*, în „Magazin istoric“, anul XXI, nr. 4/1987, p. 8.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura Politică, București, 1980, p. 550—551.

Eroismul dacilor în lupta împotriva agresorului roman, unanim recunoscut în literatura istorică universală, nu s-ar fi putut manifesta fără afirmarea unei puternice unități a poporului. Scene de pe Columna lui Traian, deși menite să glorifice pe învingător, exprimă, totodată, dîrzenia în luptă a dacilor, eroismul femeilor dace. Plinius cel Tânăr, contemporan cu evenimentele, considera războaiele daco-romane de-a dreptul „fabuloase” prin modul cum s-au desfășurat, arătînd că romanii au repurtat un triumf „pentru prima oară asupra unui popor (dac — *n.n.*) pînă atunci neînfrînt”¹⁰.

Statul dac, condus de Decebal, a căzut sub stăpînirea Imperiului roman timp de 165 de ani. Stăpînirea romană nu s-a putut extinde însă asupra întregului regat al lui Decebal, ci numai asupra unei treimi. „Dacogetii — scrie istoricul italian Carlo Troya — locuiau în două treimi din regatul lui Decebal”¹¹.

Deși separați pe plan politic, dacii liberi și dacii de sub ocupația romană au rămas același popor unitar. Faptul este atestat în mod direct de izvoarele antice pe care s-a bazat Carlo Troya, cînd scria că împăratul Aurelian numea „dacisci” sau „geto-dacisci” pe soldații recrutați din Dacia ocupată de Traian, în timp ce pe cei din Dacia liberă îi numea „geto-daci”, „considerîndu-i pe toți o unică națiune” (adică popor — *n.n.*)¹². Izvoarele timpului ne evocă numele unor conducători de pe teritoriul Daciei libere, cum au fost Gaptō, amintit la anul 117 e.n., și Amal, fiul lui Gaptō, care au dus lupte împotriva romanilor. Cităm un fragment dintr-o tabelă cronologică, întocmită de savantul Carlo Troya, pentru caracterul său deosebit de semnificativ. Se menționează că, în anul 134 e.n., „Amal, fiul lui Gaptō, crescut în rîndurile geto-dacilor, se pregătește de război împotriva romanilor; războaie care n-au încetat nicicînd din partea poporului său, pînă în vremea lui Aurelian”¹³. Același autor deplînge dispariția cărților lui Tacit și Criton despre daci și mai ales pierderea istoriilor getice ale lui Dio Chrysostomos, „care cunoștea permanenta existență a unei Dacii neocupate de romani”¹⁴. Același autor arată că regele Ermanarich cel Mare (cca 280—375 e.n.), cel care „a cucerit Germania orientală cu toate regiunile, de la Mlaștina Meotidă (Marea de Azov — *n.n.*) pînă la Marea Baltică...”, a trebuit să întindă mîna popoarelor de același sînge, care timp de 170 de ani au trăit sub romani și care scuturaseră, în sfîrșit, jugul străin. Iată deci reînființat, sub Ermanarich, întregul regat al lui Decebal”¹⁵. Indiferent de ce alte neamuri s-au perindat pe teritoriul geto-dacilor în secolele III—IV, continuă autorul, nu se poate spune „că neamul geto-dacilor ar fi avut de suferit sau ar fi dispărut. Acest neam a rămas mereu dincolo de Carpați, cînd învingător, cînd învins, după căderea lui Decebal”¹⁶.

Concepția despre viața a geto-dacilor, deosebită de a popoarelor din jurul lor, a fost o pîrghie puternică în afirmarea și păstarea unității

¹⁰ Plinius cel Tânăr, *Opere complete*, Editura Univers, București, 1977, p. 240.

¹¹ Ion Popescu-Puțuri, *Pe urmele strămoșilor*, în „Magazin istoric”, anul XXII, nr. 5/1988, p. 35.

¹² *Ibidem*, anul XXII, nr. 4/1988, p. 33.

¹³ Carlo Troya, *Istoria Italiei*. Tabela cronologică, p. 234. Trimiterile, în continuare, se fac la ciclul de articole *Pe urmele strămoșilor*, din revista „Magazin istoric”, care a publicat, în traducere, Tabela cronologică din lucrarea lui Carlo Troya.

¹⁴ „Magazin istoric”, anul XXII, nr. 4/1988, p. 34.

¹⁵ „Magazin istoric”, anul XXII, nr. 5/1988, p. 35.

¹⁶ *Ibid.*

lor spirituale, ca popor. Poporul geto-dac a avut o concepție, o filosofie a vieții propriie, care l-a deosebit de toate celelalte popoare. Atribuită unui zeu sau semizeu — Zamolxe —, această concepție a fost descrisă, pentru prima oară, de Herodot, iar numele lui Zamolxe a intrat în rîndul marilor creatori de coduri morale ai lumii, alături de Moise, Buda, Isus, Mahomed.

Ideea esențială a concepției zamolxiene este ideea nemuririi, a credinței omului că va continua să existe și dincolo de moarte. Sensul profund moral al acestei credințe este că, pe timpul vieții, omul trebuie să aibă o comportare corespunzătoare exigențelor lui Zamolxe, pe care îl va înfrînti după moarte. O altă consecință a acestei credințe era atitudinea senină față de moarte. Pe fundalul acestei concepții, poporul geto-dac nu a cunoscut sclavagismul, concepție dominantă în lumea antichității greco-romane. Istoricii lumii vechi citează, alături de Zamolxe, pe Dece-neu, marele sfetnic al lui Burebista, care, în timpul domniei acestuia, a consolidat în rîndul geto-dacilor învățăturile lui Zamolxe. Aceste învățături priveau atît viața cea de toate zilele (cumpătarea, de exemplu), cît și cunoștințele din domeniul medicinei (în special folosirea plantelor) și din domeniul astronomiei.

Refractari concepției sclavagiste, socotind pe toți oamenii egali, ca și creștinismul, încrezători în nemurirea sufletului, geto-dacii au trecut, fără zguduiri, la creștinism. În timp ce popoarele din jur au cunoscut o anume dată — după multe sute de ani, cînd au fost obligate, printr-o hotărîre de sus, să adopte noua religie, creștinismul —, geto-dacii nu au avut nevoie de asemenea acte imperative. De altfel, la o cercetare atentă a practicii cultului religios ortodox la români, se regăsesc, pînă în zilele noastre, reminiscențe puternice ale vechilor credințe zamolxiene. Trecerea la religia creștină a poporului geto-dac este atestată și documentar, în izvoarele timpului, încă din primele secole ale erei creștine. „Dacii sînt lăudați de Tertulian (scriitor creștin din sec. II e.n.) pentru că unii dintre ei erau de pe acum creștini”¹⁷.

Din rîndul geto-dacilor s-au afirmat oameni de știință, cum a fost Aeticus Histricus, originar din Dobrogea, care a trăit în secolul al IV-lea e.n., autorul unei Cosmografii și al unui alfabet „deosebit, prin caractere și denumirea literelor, de toate alfabetele cunoscute pînă atunci”¹⁸.

Contactul dintre poporul dac și romani, care începuse, sub diferite forme, cu mult timp înainte de războaiele dintre Traian și Decebal, a produs, fără îndoială, anumite consecințe, datorită împletirii a două civilizații puternice. Trunchiul dacic al poporului a supraviețuit ocupației romane și, împreună cu dacii liberi, din afara teritoriului care fusese ocupat și „colonizat”, a refăcut, în perioada următoare, unitatea etno-demografică a aceluiași popor. „Din îndelungata și zbuciumata istorie a poporului român — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — se poate trage concluzia, mai generală, că dominația și ocupația străină, oricît ar dura, nu pot împiedica manifestarea comunității de interese a unui popor, păstrarea specificului său”¹⁹.

¹⁷ V. Nestor, *Un enciclopedist străromân — Aeticus Histricus*, în „Magazin istoric”, anul XXII, nr. 2/1988, p. 52.

¹⁸ Carlo Troya, în „Magazin istoric”, anul XXII, nr. 4/1988, p. 35.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 15.

Vremurile tulburi care au urmat mai multe secole după retragerea stăpînirii romane din Dacia, migrația unor populații dinspre răsărit, determinată foarte probabil de cataclisme naturale, expansiunea Imperiului bizantin la nordul Dunării — toate acestea nu au fost în stare să distrugă poporul autohton, numit în documentele care se referă la ultimele secole ale primului mileniu cînd *daci*, cînd *valahi*.

Istoricul oficial al lui Carol cel Mare, Eginahard, menționează în lucrarea sa că, pe teritoriul Daciei, marele împărat crease *Marktul de est*. Se remarcă, în primul rînd, menținerea Daciei ca entitate geopolitică. Cucerirea Daciei de către Carol cel Mare se realizase, în lumina știrilor din această carte, prin înfrîngerea avarilor, în condițiile „răzvrătirii valahilor din această țară”²⁰. Așadar, la începutul veacului IX, dacii erau denumiți valahi. Că era vorba despre același popor confirmă istoricul bizantin Kekaumenos, care scria, în secolul al XI-lea, că „neamul valahilor” sînt „așa-numiții daci”, care, loviți cu război de către împăratul Traian și înfrinți, au fost supuși de acesta“.

Scriitoarea bizantină Anna Comnena, fiica împăratului Alexis Comnenul, scria, în secolul al XII-lea, despre „daci”²¹, iar alte cronicile bizantine evocau, prin intermediul autorilor antici, marile războaie ale romanilor cu dacii, conduși de regele Decebal. Deși, cu timpul, popoarele vecine au început să numească poporul din fosta Dacie vlah sau valah, numele dacilor nu a dispărut.

În istoria poporului român, fiecare epocă, mai întinsă sau mai limitată în timp, a avut trăsături caracteristice, determinate atît de împrejurări interne, cît și de factori externi. De plidă, migrațiile unor neamuri străine pe teritoriul românesc au determinat noi forme de viață statală, adaptate posibilității de rezistență, de coexistență cu aceste neamuri stabilite în vecinătate și chiar de conviețuire cu ele pe același teritoriu.

O asemenea formă nouă, deosebită de epocile anterioare ca și de cele ulterioare, a apărut către sfîrșitul secolului al XII-lea, cînd nucleul statal a căpătat un caracter federativ valaho-bulgar și a avut ca sediu central zona Balcanilor. La acest rezultat s-a ajuns în urma luptei de eliberare, dusă sub forma „răscoalelor” de către valahi și bulgari împotriva oprîmării bizantine. Referindu-se la conținutul și semnificația acestei realități istorice, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, evidențiază rolul important ce revine științei istoriei în „cunoașterea legăturilor tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, în special între popoarele vecine, a relațiilor lor de solidaritate și într-ajutorare în lupta pentru cauza libertății și independenței, precum și a aspectelor legate de vechea politică de dominație și asuprire promovată de marile imperii din trecut, de învrăjbire între popoare cultivată de clasele exploatare”²². Reliefînd „pe înaintașii comuni, cum sînt Petru, Asan, Ioniță” — subliniază secretarul general al partidului —, putem „înțelege cum s-au dezvoltat, de-a lungul timpurilor, relațiile dintre

²⁰ „Adevărul” nr. 15 787 din 7 iulie 1935.

²¹ *Fontes historiae daco-romanae*, vol. II : Scriitori bizantini (sec. XI—XIV), Editura Academiei R. S. România, București, 1975, p. 40—41.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura Politică, București, 1977, p. 72.

popoarele noastre în lupta pentru apărarea ființei naționale a fiecăruia, pentru libertate și progres”²³.

Mișcarea insurecțională antibizantină, pornită de Petru și Asan în anul 1185, a pus bazele unei forme politice de colaborare specifice, care a materializat eforturile de unire a forțelor a două popoare însetate de libertate, stavilă eficientă în fața primejdiilor străine. Nucleul acestei insurecții antibizantine s-a aflat, la început, în zona Balcanilor Mici²⁴, locuită, în principal, de români, urmași ai populației din fosta provincie Moesia Secunda, pe care izvoarele contemporane i-au pomenit deseori sub termenul generic de vlahi.

Scuturînd asupra bizantină și înfrîngînd, una după alta, mai multe armate trimise împotriva lor, românii și bulgarii, al căror ideal de libertate și independență îi unea împotriva agresorului comun, au creat un stat puternic, cunoscut sub numele de statul Asăneștilor, sau statul româno-bulgar. Capitala lui era la Tîrnovo, cetate înconjurată cu ziduri puternice, situată pe o coamă de munte ocolită de râul Iantra, pe versantul nordic al munților Haemus.

În timpul domniilor lui Asan (1185-1196) și Petru (1185-1197), dar mai ales a lui Ioniță (1197-1207), statul româno-bulgar, care cuprindea, inițial, teritoriul dintre Munții Balcani și Dunăre, s-a extins, apoi, la sud de Balcani, spre Marea Egee și Macedonia²⁵. Cu toată durata sa scurtă, domnia lui Ioniță a ocupat un loc însemnat în istoria românilor transdanubieni. Ceea ce se poate afirma pentru întreaga perioadă 1185-1257, este că elementul valah a jucat, în cadrul statului româno-bulgar, un rol însemnat. Curtea imperială a Asăneștilor era, în bună parte, românească, iar limba oficială era, de asemenea, cea română²⁶.

Statul româno-bulgar a contribuit, fără îndoială, la afirmarea puternică politico-statală și militară a românilor și bulgarilor, demonstrînd că în sud-estul Europei două popoare, dornice de libertate, desfășurau, cu forțe unite, același efort uriaș pentru unificarea statală și emancipare. La sfîrșitul secolului al XII-lea, Asan I „proiectase să unească sub sceptrul său cele două Dacii, Dacia aureliană și Dacia traiană, și să formeze astfel un mare regat român, care s-ar fi întins de la Carpați la Haemus și munții Rodopi”²⁷, ceea ce amintea, în fapt, de tradiția statală de pe vremea lui Burebista. Forța economică, politică și militară a statului româno-bulgar i-a permis să se împotrivească nu numai basileilor bizantini, dar și împăratului latin din Constantinopol, precum și regatului Ungariei.

Perioada de aproape 200 de ani de existență a statului româno-bulgar a reprezentat o epocă deosebit de fertilă pentru ambele popoare, de înflorire a civilizației, culturii, economiei, de fructificare a tuturor valorilor materiale și spirituale, spre binele românilor și bulgarilor înfrățiți în lupta comună dusă împotriva asupririi bizantine. În legătură cu această epocă, în memorabila expunere prezentată la 9 mai 1977, tovarășul Nicolae

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 22, Editura Politică, București, 1982, p. 8-9.

²⁴ A. D. Xenopol, *L'Empire valacho-bulgare*, în „Revista istorică”, tomul 47, 1891, p. 277-308.

²⁵ Stelian Brezeanu, „*Imperator Bulgariae et Valachie*”. În jurul genezei și semnificației termenului „Valachia” din titulatura lui Ioniță Asan, în „Revista de istorie”, tomul 33, nr. 4/1980, p. 673.

²⁶ Robert de Clari, *La Conquête de Constantinople*, Paris, 1924, p. 108-109.

²⁷ A. Ubicini, *Originile istoriei românilor*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 4/1980, p. 124.

Ceaușescu a atras atenția istoricilor să ia în considerare faptul că „în această perioadă deosebit de frământată, unele populații, cum sînt maghiarii, germanii, slavii, tătarii și alții, s-au așezat și pe teritoriile locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptînd cot la cot pentru libertate și independență... În același timp, populații de naționalitate română s-au așezat pe teritorii vecine, rămînînd să conviețuiască cu popoarele respective”²⁸.

Ideea de *țară*, de comunitate și unitate statală, ideea apărării acesteia împotriva agresiunilor din afară, este o idee veche la poporul nostru, care s-a accentuat în secolele XIII—XIV, cînd formațiunile statale de tip feudal s-au unificat în trei puternice state feudale românești — Transilvania, Moldova și Țara Românească.

Statul românesc feudal Transilvania, atestat istoricește înaintea Țării Românești și Moldovei, spre deosebire de acestea, nu a reușit să-și dobîndească independența deplină. El s-a bucurat însă întotdeauna de o anumită autonomie, chiar în cadrul statului feudal ungar, pînă în secolul al XVI-lea. După ce Ungaria a fost transformată în pașalic turcesc, Transilvania a rămas un principat autonom pînă în 1699, cînd a intrat sub stăpînire habsburgică.

Dezvoltarea poporului român, a statelor sale, a fost frînată, în evul mediu, de succesive atacuri din partea unor puteri cotropitoare, expansioniste. În timp ce Transilvania a avut de suferit de pe urma expansiunii Ungariei feudale și a Austriei habsburgice, Țara Românească și Moldova au avut de înfrînat presiunile Imperiului otoman și ale Regatului Poloniei. Cu timpul, atît Ungaria, cît și Polonia, au căzut ele însele victime vecinilor mai puternici. Spre deosebire de toate popoarele din jurul lor, românii din Moldova și cei din Țara Românească au știut să-și apere, cu mijloace militare, politice și economice, autonomia statelor lor.

Chiar în perioadele de maximă putere a Imperiului otoman, acesta nu a reușit să le ocupe, să le transforme în pașalicuri, așa cum a transformat unele state din vecinătatea românilor, astfel încît cele două țări și-au păstrat neconținut viața statală autonomă. Autonomia țărilor române, la a căror temelie s-au aflat marile victorii ale lui Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul împotriva turcilor, a fost tot timpul înscrisă și recunoscută în tratatele internaționale pînă la mijlocul secolului al XIX-lea. Marele act istoric al lui Mihai Viteazul din anii 1599-1600, deși a durat puțin, din cauza puterilor străine adversare ale unității poporului român, a rămas adînc gravat în conștiința tuturor românilor, inclusiv a domnitorilor lor, din perioada următoare. El a rămas ca o poruncă pentru urmași; aveau însă să mai treacă două secole și jumătate pînă să se îndeplinească.

Intr-adevăr, deși despărțite politic — datorită împrejurărilor specifice interne și internaționale, cum erau competițiile pentru domnie și anumite raporturi stabilite cu statele vecine mai puternice —, țările române au cunoscut o dezvoltare economică, socială și culturală unitară. Marele istoric Nicolae Bălcescu scria că, încă sub Mircea cel Mare, „acum întîiași dată vedem ideea de unitate a se arăta, idee care va fi idealul seculilor viitoare și a tuturor voievozilor noștri cei mari”, că „Ștefan [cel

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 319—320.

Mare] ia proiectul lui Mircea și caută a uni țările“²⁹ române. Așadar, Bălcescu, bazat, fără îndoială, pe surse documentare, constata existența ideii de unitate statală a poporului român încă în secolul al XIV-lea. Bălcescu nu greșea atunci când, evocând secolele anterioare, spunea că „marea idee a unității naționale era... un sentiment popular“, pe care marii voievozi amintiți au încercat să-l realizeze. Pentru scurt timp, a reușit marele domnitor Mihai Viteazul în 1600—1601. „Mihai — spunea Bălcescu — ne dăte un nume și o vază însemnată în Europa și statornici pentru viitorime drepturile patriei noastre“³⁰. Opera lui Mihai Viteazul a rămas un ideal după care — așa cum spunea Anastase Panu în 1858 — „am alergat doi secolii și jumătate“.

În tot acest răstimp, între cele trei state românești relațiile economice au fost totdeauna foarte puternice, scrierea românească, a avut focare în Brașovul și Sibiul Transilvaniei, în Iașul și Suceava Moldovei, în Bucureștiul și Țirgoviștea Munteniei. Mulți dintre domnitorii statelor-surori aveau legături de rudenie, posesiuni reciproce de cetăți sau moșii. Matei Basarab și Vasile Lupu, cu toate că s-au și războit între ei, și-au construit biserici, fiecare în „țara“ celuiilalt. În timpul lor, de altfel, s-a unificat aproape legislația celor două țări.

Unitatea românilor din Transilvania, Moldova și Țara Românească era o permanență în conștiința românilor și ea a cunoscut forme și mai elocvente în secolul al XVIII-lea. Reformele administrative și judecătorești, precum și cele din domeniul agrar s-au legiferat asemănător în Moldova și Muntenia. Domnitorul Ștefan Racoviță, nevoit să-i expulzeze pe străinii din Țara Românească, îi excepta pe moldoveni, pe motivul că aceștia, „din vremile cele mai vechi s-au privit de pământeni“³¹. Stema celor două țări s-a unificat.

Ceea ce este însă caracteristic gândirii politice românești de la începutul veacului trecut, gândire ce și-a afirmat marile sale dimensiuni în focarul evenimentelor revoluționare de la 1848, este afirmarea cu claritate a ideii *refacerii unității poporului român* într-o singură formațiune statală — *Dacia*. Ideea a apărut cu forță încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul veacului următor. Revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784, pe lângă aspirațiile imediate cu caracter economic-social antifeudal, exprima și viziunea unirii tuturor românilor. Acea medalie care a circulat în epoca respectivă, pe care se scria „Horia, rex Daciae“ exprima — indiferent de ceea ce doreau să dovedească cei care au bătut-o — existența acestei idei, a renașterii, a refacerii statului dac, în frunte cu un rege al lui.

Ideea transpare cu deosebită vigoare la începutul veacului al XIX-lea. Petru Maior publica, la 1812, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, iar Dionisie Fotino, *Istoria vechii Dacii*, în 1818. Este grăitor că românul din Muntenia, Nicolae Bălcescu, împreună cu românul din Transilvania, August Treboniu Laurian, au ales ca titlu al revistei lor de istorie — „Magazin istoric pentru Dacia“, destinată unei comunități al cărei nume întruchipa ideea unității statale a tuturor românilor din vatra strămoșească a Daciei de odinioară.

²⁹ N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voevod Viteazul*, Editura Minerva, București, 1975, p. 10, 15.

³⁰ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I. *Scrieri istorice, politice și economice. 1844—1847*, Editura Academiei R. S. România, București, 1974, p. 191.

³¹ *Ibidem*, p. 108.

La data apariției acestei publicații, statele române erau separate, iar perspectiva apropiată avea în vedere unirea Munteniei și Moldovei. Nicolae Bălcescu, vorbind, în 1844, despre „*noi românii din cele trei provincii ale Daciei*”³², aprecia, reflectînd năzuința populară, că în această unire era, în aceeași măsură, vital și urgent interesată și Transilvania. Este semnificativ că Bălcescu evita să vorbească despre „statele” românești din evul mediu, preferînd un termen care să nu excludă ideea unității, pe acela de provincie a unei singure formațiuni statale, a unui singur popor. Iar cînd evoca „mișcarea românilor din Ardeal” și strigătul rostit la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848 : „Noi vrem să ne unim cu Țara !”, Bălcescu considera că poporul însuși destăinuise „aceea ce era scris în fundul inimii fiecărui român : mîntuirea de orice domnire străină prin *unitatea națională* !”³³.

Ca martor, ca participant direct la elaborarea documentelor programatice ale revoluției române de la 1848, Nicolae Bălcescu a făcut precizarea că „revoluționarii de la 1848 din Țara Românească... n-au pierdut un moment din vedere solidaritatea ce-i leagă cu toate ramurile nației române”³⁴. Înăbușită prin intervenția brutală a armatelor celor trei mari imperii vecine, revoluția română de la 1848 a mobilizat energiile naționale pentru a persevera în direcția realizării marilor ei obiective — Unirea și independența de stat deplină.

Unirea Moldovei cu Muntenia în 1859 a fost *un act revoluționar al poporului român în continuarea firească a revoluției de la 1848*, de luptă pentru recunoașterea independenței și a unității românilor de către marile puteri vecine. „Dorința cea mare — proclama Adunarea ad-hoc din Moldova la 7 octombrie 1857 — este Unirea Principatelor într-un singur stat, o Unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat, și în sfîrșit, aceleași misie de împlinit”³⁵. Această frază rostită de Mihail Kogălniceanu, marele om politic, nu atît pentru compatrioții săi din Adunare, cît pentru urechile consulilor puterilor străine aflați în sală, sintetiza, în mod strălucit, toate elementele caracteristice unității poporului nostru : „același nume, același început” (Dacia antică), „aceeași limbă” (cu o unitate cum puține popoare au), „aceleași temeri și aceleași speranțe” (adversitatea marilor imperii vecine față de năzuința de unire a românilor), „aceleași legi și obiceiuri” (care s-au conservat, în pofida separării statale).

Actul politic al Unirii Moldovei și Munteniei s-a înfăptuit în mai multe etape, între care cea mai semnificativă a fost afirmarea, în unanimitate, a principiului Unirii în Adunările ad-hoc, adunări profund reprezentative.

³² *Ibidem*, p. 89.

³³ N. Bălcescu. *Opere*, tomul I, partea a II-a : *Scrieri istorice, politice și economice*, București, 1940, p. 130.

³⁴ *Ibidem*, p. 126, 127, 130.

³⁵ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, publicate de Ghenadie Petrescu și Dimitrie A. Sturdza, vol. VI, partea I, p. 63—68 ; vezi și „Magazin istoric”, anul IX, nr. 7/1975, p. 19—20.

Atît Unirea Moldovei și Țării Românești, marcată în chip decisiv de alegerea lui Alexandru Ioan Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859 ca domn unic al Principatelor Unite, care n-a avut de întâmpinat nici o dificultate internă, ci numai adversitatea marilor puteri vecine, cît mai ales, războiul din 1877-1878, în timpul căruia românii transilvăneni și bucovineni au participat ca voluntari, ca și cum era războiul țării lor — cum și era în fond —, au demonstrat cu tărie ireversibilitatea procesului istoric care evolua, implacabil, spre unirea deplină a poporului român. „Dobîndirea neatîrnării — așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea de la 9 mai 1977 — a deschis calea făuririi statului național unitar, a dezvoltării națiunii române, a progresului societății noastre”³⁶.

În perioada 1878-1916, statul român modern, România, a cunoscut o puternică dezvoltare pe plan economic și cultural. Relațiile sale politice în cadrul vieții internaționale au fost marcate însă de menținerea unor importante părți ale poporului român în perimetrul statal al Austro-Ungariei. Atît în viața internă a României, unde forțele politice și culturale desfășurau o vie activitate pe linia afirmării unității depline a românilor, cît și în monarhia austro-ungară, unde popoarele asuprite dureau o luptă deschisă împotriva asupririi naționale, s-au maturizat condițiile afirmării dreptului popoarelor la autodeterminare.

În cunoscuta sa scrisoare către Ioan Nădejde, din 1888, F. Engels prevedea că Austro-Ungaria nu va supraviețui ca imperiu multinațional după dispariția țarismului. Previziunea lui Engels s-a confirmat strălucit : victoria Revoluției socialiste în Rusia a declanșat, pe fondul războiului pierdut, prăbușirea statului multinațional austro-ungar, cu toate consecințele legice : constituirea unor noi state naționale și unirea provinciilor din Austro-Ungaria cu statele lor naționale.

Intrată în primul război mondial pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei, România și-a realizat aceste aspirații nu numai ca rezultat al războiului, ci mai ales prin hotărârile cu caracter plebiscitar ale poporului, Marea Adunare de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918 — la care reprezentanți împuterniciți ai tuturor localităților din Transilvania au votat Unirea — a pecetluit pentru totdeauna unitatea deplină a poporului român.

Manifestare unică în Europa vremii, atît prin caracterul ei deopotrivă constituant și plebiscitar, prin amploare și nivel de reprezentare — nu doar a unei localități ori a alteia, ci a tuturor românilor din toate părțile meleagurilor de peste munți —, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a consacrat, la cel mai înalt cadru de exprimare obștească posibil, ceea ce toată suflarea românească voia și năzuia — Unirea întreagă. Atunci, poporul întreg și țara întreagă au fost una, căci toate valorile, trăsăturile și temeiurile unității de fapt a neamului, a națiunii, unitate care ne-a însoțit prin veacuri și milenii, s-au întruchipat în unirea politică deplină. Dorit și sperat dintotdeauna, 1 Decembrie 1918 a arătat cum nu se poate mai clar și mai direct că Unirea cea Mare a fost, de la un capăt la altul — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională,

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 335.

rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare³⁷.

Reîntregirea națională a dat împlinire identității de conștiință și de voință a tuturor românilor, a tuturor celor ce trăiesc și muncesc pe aceste meleaguri, a restabilit firea istoriei. În atare condiții, tratatele de pace încheiate după terminarea primului război mondial n-au făcut decît să consacre o situație de fapt, realizată prin acțiunea energică a poporului român. „Formarea statului național unitar român — relevă secretarul general al partidului — nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară ai unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași³⁸.

Unirea național-statală completă și-a dovedit rolul funciar ca deschizătoare de etapă nouă în istoria României. Ea a creat condiții pentru dezvoltarea economică-socială a țării, pentru amplificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a maselor largi. Participantă activă, ca forță înaintemergătoare, în procesul desăvîșirii unirii statale a poporului nostru, clasa muncitoare și-a făcut public crezul său politic : „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“. Pentru acesta — se releva într-o Declarație a Partidului Socialist și Uniunii Sindicale din România — este necesară unificarea tuturor organizațiilor muncitorești din țara reîntregită, spre a se forma „un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă mai înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist³⁹. Acesta avea să fie Partidul Comunist Român, rezultat al unificării politice-organizatorice înfăptuite la istoricul Congres din mai 1921. În mod semnificativ, el era atunci singura forță politică ce acționa la nivelul României reîntregite, ca o mărturie a înțelegerii superioare, în noile condiții istorice, a rolului și menirii sale în transformarea revoluționară a societății românești, în apărarea și consolidarea unității, independenței și integrității noastre naționale.

Idealurile de unitate națională și dreptate socială ale înaintașilor și-au găsit în clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, cel mai demn, consecvent și lucid apărător și promotor al progresului și civilizației. Dezvoltînd, pe o treaptă superioară, cele mai bune tradiții revoluționare ale poporului nostru, Partidul Comunist Român a condus, în anii ce au urmat, lupta maselor populare pentru înlăturarea exploatării și asupririi, împotriva fascismului și războiului, pentru salvagardarea libertății și integrității țării, a inițiat, organizat și asigurat succesul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, act energic de voință al întregii națiuni române, care a deschis epoca cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului inalienabil al poporului român de a fi deplin stăpîn în propria sa țară, a înlăturării vechii orînduiri și edificării societății socialiste pe pămîntul strămoșesc.

Astăzi, prin valorile și întemeierile noii orînduiri, România și-a con-

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura Politică, București, 1969, p. 705.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 716.

³⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura Politică, București, 1966, p. 166—167.

solidat, mai mult decît oricînd, libertatea și integritatea, făcînd dovada, prin ansamblul înfăptuirilor și certitudinilor sale, că numai socialismul poate garanta, deopotrivă, reala propășire socială, deplina libertate și unitate a națiunii. Socialismul victorios a asigurat unității național-statale baza de nezdruccinat a unității morale și social-politice a poporului în evul contemporan al istoriei sale, care se afirmă ca uriașă forță motrice a progresului nostru istoric. Ea întruchiează comunitatea de gînduri și simțiri, de voință și acțiune a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor pe baza aceluiași interese și aspirații supreme, a dreptului de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri conștient viitorul liber, socialist și comunist. Această unitate nouă fructifică, într-un tot indestructibil, marile virtuți și împliniri ale coeziunii populare, practic multimilenare, realizînd sinteza distinctivă a modului de a fi al poporului român în istoria sa contemporană, care ne pune în adevărata lumină, dînd largi temeuri unei continuități istorice marcante, semnificînd astăzi ascensiunea noastră pe făgașul socialist și comunist.

Coloană infinită a istoriei românești, unitatea moral-politică a întregului popor și-a confirmat, astfel, în chip pregnant, rolul ca fundament trainic al edificării tuturor marilor noastre înfăptuiri socialiste, al împlinirilor de neasemuit relief din aceste mărețe timpuri noi ale *Epocii Nicolae Ceaușescu*. Ea este, de aceea, bunul său cel mai de preț, stînd pivot de neclintit și puternic resort al abordării perspectivelor, uriaș suport al hotărîrii de a urma cu abnegație și devotament, în strînsă și indestructibilă unitate, partidul comunist, pe secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul marilor orizonturi ale istoriei noastre noi, în opera de făurire a cutezătoarelor programe pentru construcția prezentului, pentru ascensiunea noastră pe noi trepte de progres, de civilizație socialistă și comunistă.

INDEPENDENȚA ȘI SUVERANITATEA NAȚIONALĂ — OBIECTIVE FUNDAMENTALE ALE COMUNIȘTILOR, ALE ÎNTREGULUI NOSTRU POPOR ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

ION IACȘ

Marea Unire din anul revoluționar 1918, încununare firească a luptei întregului popor român, a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, sociale, politice și culturale, creînd condiții superioare pentru înmănuncherea tuturor energiilor naționale, pentru afirmarea tot mai puternică a maselor populare, a clasei muncitoare și a partidului ei revoluționar în viața social-politică a țării. În noua etapă istorică, poporul român s-a aflat angajat, cu abnegație și hotărîre, în lupta pentru consolidarea statului român reîntregit, pentru asigurarea dezvoltării țării pe calea progresului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

În angrenajul complex al unor intense schimbări în toate compartimentele vieții economice, sociale și politice, al participării, fără precedent pînă atunci, la viața politică a maselor largi populare, Partidul Comunist Român, făurit la 8 mai 1921, s-a detașat în scena politică drept primul partid care s-a organizat la scară națională, răspunzînd cerințelor obiective ale dezvoltării societății românești și exprimînd interesele fundamentale ale întregii națiuni. „În istoria îndelungată a poporului român — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul comunist reprezintă singurul partid care a pus mai presus de toate interesele generale ale oamenilor muncii, ale întregii națiuni și, cu cele mai mari jertfe, a condus clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste, democratice, întregul popor în înfăptuirea revoluției de eliberare națională și socială, apoi a revoluției socialiste, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate”¹.

Subordonîndu-și întreaga activitate devizei „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine”, Partidul Comunist Român a apreciat înfăptuirea statului național unitar drept o etapă im-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 78.

portantă în desfășurarea procesului revoluționar la români și, ca atare, a acționat pentru consolidarea, modernizarea și perfecționarea structurilor caracteristice ale acestuia, pentru cucerirea unui real democratism, pentru asigurarea condițiilor transformării revoluționare a societății, a făuririi unei vieți mai bune și mai fericite pentru masele largi populare. Contracararea pericolelor reprezentate de planurile imperialiste și revizioniste ce vizau înfeudarea României, dezmembrarea sau ciuntirea teritoriului național a constituit coordonata fundamentală ce a animat și apropiat toate forțele naționale, de la partidul comunist și pînă la partidele burgheze de guvernămînt cu orientare democratică.

Contribuția de substanță a mișcării muncitorești la opera de consolidare a statului român unitar s-a concretizat în mobilizarea întregului proletariat la refacerea economiei afectate de război, în respingerea încercărilor din afara țării care vizau subjugarea economică sau atentau la integritatea și suveranitatea patriei. Referindu-se la rolul proletariatului român în opera de consolidare a statului român reîntregit ziarul „Socialismul” aprecia : „Sînteți singura clasă care poartă azi pe umerii săi și în avîntul său toată munca și răspunderea operei constructive a României Mari și fericite de mîine”².

Abordînd, în întreaga lor complexitate, problemele luptei întregului popor împotriva capitalismului străin, ca și ale acțiunii sale revoluționare generale, partidul comunist a căutat să le dea o rezolvare adecvată realităților din țara noastră. Încă la Congresul din mai 1921, P.C.R. a subliniat că „Una din condițiile cele mai de căpetenie ale triumfului revoluției sociale este de a dezarma burghezia și de a înarma clasele revoluționare. Armele trebuie să fie în mîinile poporului, ale lucrătorilor și claselor sărace. Clasele revoluționare își însușesc cu mîna armată puterea statului, înfrîngînd rezistența burgheziei interne și externe, consolidînd, astfel, stăpînirea și izbînda definitivă a socialismului”³. În felul acesta problema înarmării maselor, în fond a majorității poporului, era abordată de comuniști prin prisma luptei de clasă, concepție ce va căpăta noi valențe în deceniul următor, cînd primejdia iminentă fascistă va ridica cu stringență la ordinea zilei necesitatea creării frontului național al tuturor forțelor pentru apărarea independenței și integrității României.

Ancorat adînc în realitățile din țara noastră, Partidul Comunist Român n-a putut fi abătut, în pofida imixtiunilor Cominternului, de la preocuparea sa firească de a conduce masele largi populare la lupta pentru apărarea independenței și suveranității țării, împotriva pericolului unui nou război imperialist. Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. și a Comisiei Centrale de Control, din iulie 1925, sublinia necesitatea intensificării cunoașterii de către comuniști și masele largi populare a trecutului glorios de luptă al înaintașilor pentru dreptate socială, unitate și independență națională, îndeosebi a revoluțiilor de la 1784, 1821 și 1848, a Unirii din 1859 și Independenței României din 1877, a altor momente

² „Socialismul”, anul XIII, nr. 117 din 23 iunie 1919.

³ „Socialismul”, anul XV, nr. 83 din 7 mai 1921 ; vezi și : Ilie Ceaușescu, *Lupta întregului popor pentru apărarea independenței naționale a patriei în concepția Partidului Comunist Român (1921—1940)*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 2/1972, p. 26—37.

glorioase ale istoriei românilor, evidențiindu-se, de fiecare dată, rolul maselor populare în desfășurarea acestor evenimente ⁴.

Activitatea pentru consolidarea statului român, a independenței și suveranității naționale era organic legată de dezvoltarea economică a țării, a industriei și agriculturii, de valorificarea în mai mare măsură a bogățiilor naturale în folosul și spre binele poporului român. Industrializarea României era o cerință inexorabilă a progresului, un element fundamental menit să asigure întărirea întregii economii și capacitatea de apărare a țării. În pofida politicii protecționiste a capitalului autohton promovată mai ales de liberali, care urmărea „neatîrnarea economică a României” ⁵, capitalul monopolist străin a practicat, în continuare, o politică de jefuire a poporului român. Rezoluția asupra situației din țară, adoptată de Congresul al II-lea al P.C.R. (1922), condamna exploatarea țării de capitalul antantist, apreciind că „Băncile anglo-franceze pătrund cu repeziciune în țară cu capitalul lor, agravează tot mai mult exploatarea și, prin cererea de achitare a datoriilor statului, sug direct, sub formă de taxe și impozite, plusvaloarea creată prin munca populației” ⁶.

Comuniștii au denunțat concesiile economice făcute marilor puteri, deoarece ele atentau la independența economică a României, contribuiau la intensificarea exploatării maselor muncitoare. Tot mai hotărît, militanții comuniști, socialiști și social-democrați, alte forțe progresiste, democratice au considerat drept obiectiv de prim ordin acțiunea convergentă pentru consolidarea independenței țării, respingerea energică a oricărui act ce ar putea leza suveranitatea și integritatea națională. Așa, spre exemplu, „Lupta de clasă” — organul teoretic de presă al C.C. al P.C.R. — aprecia drept una dintre sarcinile importante ale comuniștilor „lupta pentru independența României față de capitalul european occidental, ca și față de cel american, ca o garanție reală a păcii” ⁷, iar Programul Partidului Social-Democrat, adoptat la Congresul din mai 1927, preconiza lupta „pentru apărarea independenței României față de marile puteri imperialiste, spre a nu fi tirită în conflicte războinice” ⁸.

Acțiunea hotărîtă a clasei muncitoare pentru apărarea independenței țării a înregistrat un curs ascendent în anii crizei economice, comuniștii, alte forțe muncitorești ridicîndu-se împotriva politicii rapace a capitalului străin din economia românească, în vederea recuperării rapide a împrumuturilor prin intensificarea exploatării maselor, a poporului român. „Clasele stăpînitoare din România — aprecia P.C.R. — au trecut la o nouă ofensivă turbată contra drepturilor elementare politice și economice și contra cuceririlor maselor muncitoare. Așa-zisul «plan de asanare a României», elaborat la Geneva, nu-i altceva decît un complot al

⁴ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice (în continuare : Arhiva I.S.I.S.P.), cota Ab IX-14 ; vezi și M. C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 50—61.

⁵ *Istoricul Partidului Național Liberal, de la 1848 și pînă astăzi*, Imprimeriile „Independența”, București, 1923, p. 233.

⁶ *Documente din istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România. 1921—1924*, Editura Politică, București, 1970, p. 330.

⁷ „Lupta de clasă”, anul I, nr. 1 din iunie 1926.

⁸ *Programul și statutul P.S.D. din România*, Tipografia „Gutenberg”, Cluj, p. 11 ; vezi și : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981, p. 200—210.

unui pumn de exploatatori români și francezi contra majorității covârșitoare a poporului muncitor din România”⁹.

Clasa muncitoare a răspuns acestor atacuri la adresa independenței și suveranității României, prin mari bătălii revoluționare, luptele minerilor din Valea Jiului din 1929, cele ale metalurgiștilor, textiliștilor, forestierilor, muncitorilor portuari din anii 1930—1932, marile lupte revoluționare ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 fiind expresia ofensivei hotărâte a poporului român împotriva planului de la Geneva, împotriva oricărui amestec din afară în treburile interne ale țării. Luptele din ianuarie-februarie 1933 de pe Valea Prahovei, de la Grivița și alte întreprinderi din București și din țară — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „au fost primele mișcări revoluționare de mare amploare, după venirea hitlerismului la putere în Germania, și care au avut și un net conținut antifascist, de luptă pentru apărarea libertăților democratice, pentru independența țării”¹⁰. Unitatea de acțiune înfăptuită atunci între comuniști, socialiști, social-democrați, membri ai altor organizații și partide politice sau muncitori fără de partid a conferit luptelor o amploare și vigoare fără precedent, demonstrând forța unită a proletariatului român, rolul său în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român, a independenței sale naționale.

O coordonată de bază a activității pentru întărirea statului național unitar român a constituit-o politica constantă a României de cooperare internațională, bazată pe egalitate și respectul reciproc al independenței și integrității teritoriale, pentru apărarea și consolidarea statu-quo-ului postbelic, pentru edificarea unui climat de pace și înțelegere internațională, pentru o largă și fructuoasă colaborare cu toate țările lumii.

Angrenată într-un amplu proces de reconstrucție, România a militat neobosit pentru întărirea păcii în lume, a susținut orice inițiativă menită să excludă războiul și amenințarea cu forța în relațiile internaționale, pentru realizarea securității colective și a dezarmării. În acest spirit, țara noastră a activat în cadrul Ligii Națiunilor, a încheiat o serie de tratate politice cu aliații din primul război mondial, ca și cu o parte a vecinilor săi; în 1921 s-au pus bazele Micii Înțelegeri — alianță defensivă între România, Cehoslovacia și Iugoslavia —, iar în 1934 a Înțelegerii Balcanice între România, Grecia, Iugoslavia și Turcia. Preocupată permanent de realizarea unui sistem de angajamente care să apere statu-quo-ul postbelic, România a aderat la pactul Briand-Kellog (1928), în speranța apărării, cu mai mult succes, a integrității, independenței și suveranității sale naționale.

Clasa muncitoare și partidul ei revoluționar, alte partide și personalități politice democratice, opinia publică din România au salutat acest ansamblu de acțiuni, apreciindu-le ca evenimente de importanță mondială „în lupta dusă pentru stabilirea păcii între popoarele civilizate”¹¹. Publicațiile muncitorești „Înainte”, „Socialismul”, „Proletarul” ș.a. au subliniat necesitatea luptei pentru pace și securitate, pentru relații de bună vecinătate și, în acest cadru, pentru apărarea integrității hotarelor

⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XVII-59.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă omagială consacrată aniversării zilei de naștere și a îndelungatei activități revoluționare*. 26 ianuarie 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 9.

¹¹ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 33, ședința din 14 februarie 1929, p. 1 028.

țării. În același context, sub deviza „dezarmare generală, pace cu toate popoarele“, se releva că „Prevederile pactului (Briand-Kellog — n.n.) vor rămâne literă moartă, atâta vreme cât întreaga muncitorime nu va fi capabilă să le valorifice, punându-le la adăpostul voinței ei organizate“¹².

Mișcarea muncitorească din țara noastră a condamnat, de asemenea, politica cercurilor reacționare fasciste ungare de nesocotire a efectelor reformei agrare, de care au beneficiat și naționalitățile conlocuitoare. Ziarul „Socialismul“ aprecia că, prin legea din 1921, exproprierea s-a făcut pentru toți proprietarii autohtoni care trăiau în țară, dar „a fost completă pentru absenteiști, adică pentru acei care trăiesc în străinătate“, indiferent de naționalitate. „Conții Bethlen, Teleky, Bánfy — scria „Socialismul“ —, care stăpinesc Ungaria și care au avut imense latifundii în Ardeal, dau astăzi asalt pentru revendicările lor feudale“. Aceste cercuri reacționare fasciste ungare erau în „grațiile tuturor guvernelor conservatoare : Anglia lui Baldwin și Rothenberg, Italia lui Mussolini, Franța lui Poincaré și Germania lui Hindenburg“, manifestând „simpatie pentru nobilimea reacționară ungară“ și „antipatie pentru ideea revoluționară a exproprierii“. Se arăta expres că „Statul român nu poate astăzi ceda în fața pretențiilor magnaților unguri. E o imposibilitate morală și o imposibilitate materială... Statul român nu poate admite ca să i se impună din afară cui să aplice și cui să nu aplice legile sale“, iar sub raport material ar fi o crimă „să se ia înapoi din mâna țăranilor din Ardeal și Banat pământurile expropriate“ și o imposibilitate ca „statul român să plătească magnaților unguri o despăgubire în aur, care ar echivala cu aproape de trei ori bugetul anual al României“¹³.

Odată cu venirea la putere a hitlerismului în Germania, în 1933, grave primejdii s-au abătut asupra popoarelor lumii, asupra unității statale a României, a independenței și suveranității sale naționale. Problemele apărării în fața unor asemenea pericole au devenit permanente în preocupările politice zilnice ale diverselor partide și grupări democratice și, în primul rând, ale Partidului Comunist Român. Ampla desfășurare de forțe antihitleriste, pentru apărarea suveranității și independenței țării, împotriva Gărzii de fier — agentura hitleristă în România, a înglobat mase largi de muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, funcționari, alte categorii sociale. Clasa muncitoare și Partidul Comunist Român, celelalte partide și organizații muncitorești — Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist-Unitar, Partidul Socialist (Popovici), Confederația Generală a Muncii — au reprezentat forța dinamică în lupta împotriva pericolului fascist, agresiv și revizionist, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României. În plan politic, partidului comunist și celorlalte partide muncitorești li s-au raliat, în anumite împrejurări, grupări din Partidul Național-Țărănesc, Partidul Radical-Țărănesc, alte partide ori grupări burgheze și burghezo-democratice.

Meritul istoric al Partidului Comunist Român constă tocmai în aceea că a înțeles gravitatea acestui pericol și necesitatea imperioasă a *manifestării unitare*, pe o platformă comună, a tuturor forțelor naționale. Desigur, modalitatea apropierei și apoi a acțiunii comune a unor forțe sociale

¹² „Socialismul“, anul XXIII, nr. 12 din 17 martie 1929.

¹³ „Socialismul“, anul XXI, nr. 36 din 18 septembrie 1927; vezi, pe larg : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, 1918—1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 845—856.

și politice dintre cele mai diverse comporta mult realism, îndrăzneală și consecvență, elasticitate și hotărâre, măsuri concrete, politice și sociale, menite să canalizeze, într-un unic front, capacitatea de rezistență a poporului român.

Partidul Comunist Român a demască, de la început, politica promovată de Germania hitleristă, țelurile revanșarde, războinice ale aliaților ei. „Creșterea dictaturii fasciste în Germania, Austria — scria „Scînteia“ —, întărirea ei în Balcani, pactele de înțelegere între Hitler, Mussolini, Horthy pun în fața proletariatului internațional, cu o tărîe mai mare ca oricînd, sarcina istorică a unor lupte care vor însemna lupte pe viață și pe moarte“¹⁴. Pe aceeași linie, de demascare a hitlerismului, s-a înscris și rezoluția Congresului Partidului Social-Democrat, din 14 mai 1933, care angaja „muncitorimea în lupta pentru demascarea și înfierarea regimului hitlerist“ și cerea guvernului român „să se opună la orice revizuire a tratatelor în folosul unui regim barbar, care este un permanent pericol de război“¹⁵.

Constituirea, din inițiativa partidului comunist, a Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, organizație deschisă tuturor cetățenilor țării, care se declarau gata de luptă împotriva pericolului fascist, pentru salvagardarea democrației, a independenței și suveranității naționale, a trezit un larg ecou în opinia publică progresistă românească, în publicistica muncitorească și democratică a timpului, constituind un eveniment istoric de însemnătate europeană¹⁶. Comitetul Național Antifascist a desfășurat o amplă activitate politică și propagandistică, a luat atitudine deschisă contra agresivității Germaniei naziste, a demască actele teroriste ale Gărzii de fier și ale altor organizații fasciste și profasciste, a militat pentru dezvoltarea colaborării cu alte state și pentru întărirea securității colective, pentru pace. Ampla mișcare antifascistă din țara noastră a înscris în prim planul manifestării sale personalitatea remarcabilă și activitatea pilduitoare ale militantului revoluționar Nicolae Ceaușescu, desemnat de conducerea Partidului Comunist Român să facă parte din conducerea Comitetului Național Antifascist, ca reprezentant al tineretului revoluționar și democrat. Activitatea sa dinamică și rodnică, de combatere a hitlerismului și a Gărzii de fier, organizație teroristă de tip nazist, i-a atras stima și respectul, admirația și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii în mijlocul căreia se afla în permanență, precum și ale unor intelectuali de vază.

Activitatea Comitetului Național Antifascist, ca și celelalte manifestări comune de front unic din anii 1933—1934 au contribuit la îmbogățirea experienței Partidului Comunist Român, a celorlalte organizații muncitorești și democratice. S-a creat un climat — din ce în ce mai larg în anii care au urmat — de încredere, de apropiere și colaborare între comuniști și celelalte forțe politice progresiste, democratice și antifasciste ale societății românești și, în primul rînd, între partidele clasei muncitoare.

Un rol însemnat în orientarea activității P.C.R., în conformitate cu imperativele momentului istoric, l-a avut Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R.

¹⁴ „Scînteia“, anul III, nr. 6 din 1 aprilie 1933.

¹⁵ „Socialismul“, anul XXVII, nr. 22 din 2 mai 1933 ; Constantin-Titel Petrescu, *Socialismul în România. 1835—6 septembrie 1940*, Biblioteca Socialistă, București, 1940, p. 431.

¹⁶ A se vedea, pe larg : *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura Politică, București, 1985.

din februarie 1935, intitulată *Sarcinile apropiate ale Partidului Comunist* imperativele momentul istoric, l-a avut Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. constă în a respinge ofensiva capitalului și a reacțiunii fasciste, în a zdrobi orice încercare de a întrona în România dictatura fățișă¹⁷. Apreciind, în acest spirit, rezultatele pozitive obținute pe terenul colaborării dintre forțele proletare în confruntările de clasă și în lupta împotriva pericolului fascist, documentele partidului preconizau, sub lozinca *Fascismul înseamnă război*, o campanie activă contra primejdiei unei conflagrații mondiale, pentru realizarea unei largi concentrări de forțe social-politice, democratice și patriotice. „Sîntem gata să ne înțelegem asupra oricărui punct, cît de minimal, care ar contribui la mobilizarea antifascistă a maseilor..., la întărirea unității de acțiune, la grăbirea unității sindicale, la oprirea și respingerea ofensivei de înfometare a capitalismului, la împiedicarea triumfului fascismului” — se arăta în scrisoarea C.C. al P.C.R. din 1 noiembrie 1935 adresată Comitetului Executiv al P.S.D.¹⁸

Îngrijorarea poporului român, a partidelor clasei muncitoare, a celorlalte forțe politice democratice a crescut și mai mult în prima jumătate a anului 1935, cînd Germania hitleristă — încurajată de conciliatorismul marilor puteri europene — a făcut noi pași pe calea acțiunilor sale revanșarde și revizioniste, denunțînd Tratatul de la Versailles și trecînd la înarmarea deschisă. Marile primejdii care amenințau pacea omenirii ca urmare a acestor acte au fost demascate în fața opiniei publice democratice, antifasciste prin manifestul C.C. al P.C.R. din aprilie 1935¹⁹ și prin cel lansat de Partidul Social-Democrat și Confederația Generală a Muncii la 1 Mai 1935, în care se arăta : „Fascismul german, încălcînd tratatele de pace, s-a înarmat pînă în dinți și a dezlănțuit o nouă și furioasă cursă de înarmări între state... Pacea lumii este serios primejduită și omenirea amenințată de un nou măcel. Să ne strîngem, deci, rîndurile pentru ca, de acest 1 Mai, să manifestăm mai hotărît ca oricînd contra războiului criminal și distrugător al civilizației omenesci, pentru pace între popoare, pentru dezarmare generală și arbitrajul obligator”²⁰. La rîndul său, în articolul *Jos trădătorii de țară*, ziarul „Scînteia” releva : „Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sînt în joc. Poporul român trebuie să se decidă dacă înțelege să-și apere existența și independența. Iar poporul român nu poate da decît un singur răspuns. Cu toată energia, la nevoie cu arma în mînă, poporul român își va apăra existența contra bandiților hitleriști care vor să ne răpească independența națională”²¹.

Imperativul unității de acțiune a clasei muncitoare împotriva pericolului fascist a făcut obiectul dezbaterilor Conferinței Partidului Socialist Unitar din 8—10 iunie 1935, care a semnalat primejdia ce plana asupra țării datorită creșterii agresivității statelor fasciste și concesiilor ce li se făceau din partea Angliei și Franței, exprimînd năzuința partidului „în

¹⁷ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XIX-3.

¹⁸ *Loc. cit.*, cota A XIX-23.

¹⁹ „Scînteia”, anul V, nr. 11 din 15 aprilie 1935 ; vezi și : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului popor*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 1/1984, p. 90—115.

²⁰ „Lumea nouă”, anul XXIX, nr. 16 din 21 aprilie 1935.

²¹ „Scînteia”, anul V, nr. 27—28 din decembrie 1935.

acțiunea de refacere a Frontului muncitoresc pentru bararea drumului fascismului, apărarea drepturilor muncitorești și zădărnicierea războiului²².

În ultimele luni ale anului 1935 cînd omenirea înregistra una din primele acțiuni revanșarde și războinice — atacarea Etiopiei de către Italia fascistă —, P.C.R., apreciind că „aventura mussoliniană a încurajat și dezlănțuit puterile militarismului fascist în întreaga lume“, sesiza gravul pericol ce amenința omenirea. Căutînd să ralieze cele mai largi forțe democratice pe o platformă comună de acțiune, în ianuarie 1936 C.C. al P.C.R. a adresat o scrisoare conducerii P.N.Ț., în care atrăgea atenția din nou asupra marilor primejdii ce amenințau poporul român, independența și integritatea țării, datorită agresivității statelor din blocul fascist-revizionist, avertizînd : „Națiunea e în pericol. Orice ezitare mărește pericolul și reprezintă o răspundere de care istoria va ține seama, pedepsind amar nic pe cei care au tremurat în fața pericolului, lăsînd liber drumul dușmanilor poporului în loc să-și găsească bărbătește locul în linia de bătaie a frontului“. Dînd expresie patriotismului fierbinte al comuniștilor și încrederii lor nețărmurite în capacitatea de luptă și în justetea cauzei poporului nostru, documentul sublinia că „Poporul român își va mobiliza toate slăvitele sale tradiții de luptă pentru independență și libertate și, în frunte cu proletariatul său, va sări la arme pentru a respinge pe cetro-pitorii imperialiști de sub semnul crucii încîrligate hitleriste și al coroanei habsburgice horthyste și a-și apăra independența. Forțele poporului vor lovi fără milă pe acei care s-au făcut uneltele dușmanilor națiunii“²³.

Încheierea acordurilor politice de Front Democratic de la Cluj, Băcia, București și Tebea, în a doua jumătate a anului 1935, a contribuit la dezvoltarea manifestărilor populare pentru apărarea independenței și suveranității naționale, împotriva primejdiei fasciste și revizioniste ; ele au avut caracterul unui adevărat test politic asupra confruntării dintre democrație și fascism, exprimînd hotărîrea forțelor democratice, „gata să înfrunte prin toate mijloacele legale de masă orice fel de aventură dictatorial-fascisto-hitleristă“²⁴. Totodată, aceste acorduri au îmbogățit experiența de luptă a partidului comunist pentru coalizarea unor organizații și grupări politice, în egală măsură interesate în a se opune uneltirilor hitleristo-horthyste, a apăra independența și integritatea țării.

În apărarea independenței și integrității teritoriale a României, grav periclitate de uneltirile revanșarde și revizioniste ale Germaniei naziste și ale aliaților ei, s-a ridicat cu tărie și glasul delegaților la Congresul Partidului Social-Democrat din aprilie 1936. Congresul a denunțat opiniei publice primejdia ce o reprezentau Germania hitleristă și celelalte state fasciste pentru omenire, apreciind că fascismul „constituie astăzi cel mai mare pericol de război, din care cauză lupta pentru menținerea păcii nu trebuie separată de lupta contra fascismului“²⁵. Reținînd aceste aprecieri ale Congresului, președintele Internaționalei Muncitorești Socialiste, Louis de Brouckère a subliniat, în salutul său, că „România constituie un element important pentru întărirea forțelor care trebuie să apere pacea. România este unul dintre pionierii securității colective în lupta împotriva fascismului războinic“²⁶.

²² „Dimineata“, anul 31, nr. 10 222 din 12 iunie 1935.

²³ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XX-5.

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 9 084, fila 32.

²⁵ „Lumea nouă“, anul XXX, nr. 16 din 19 aprilie 1936.

²⁶ „Lumea nouă“, anul XXX, nr. 15 din 12 aprilie 1936.

Acțiunile organizate de comuniști, de militanți socialiști și social-democrați împotriva politicii statelor fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale au cunoscut o amploare deosebită în cursul anului 1936, ca urmare directă a încordării situației internaționale prin intrarea trupelor germane în zona renană, intervenția fascistă germano-italiană în Spania, definitivarea blocului militar agresiv „Axa Berlin-Roma” — evenimente care amenințau pacea lumii, ființa națională și existența multor popoare ²⁷. Între aceste mari acțiuni se înscriu cele prilejuite de pregătirea și desfășurarea alegerilor parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara, de la 18 februarie 1936 — soldate cu o strălucită victorie a forțelor democratice —, demonstrația antihitleristă din 13 martie 1936, din București, manifestațiile și demonstrațiile democratice, antifasciste de la 21, 24 și 31 mai 1936 din Capitală și din alte centre ale țării. De asemenea, s-au impus atenției opiniei publice marile manifestații de 1 Mai 1936, care au ilustrat pregnant ideea că „Muncitorimea trebuie să fie unită pentru a putea lupta împotriva tendințelor fasciste”, că lozincile împotriva fascismului, pentru apărarea țării, pentru unitatea clasei muncitoare „cuceriseră masele” ²⁸. În cadrul acestor mari demonstrații — la care au participat, în spiritul frontului unic și al colaborării, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, funcționari, reprezentanți ai forțelor democratice —, masele au militat împotriva primejdiei fasciste și de război, pentru respectarea libertăților cetățenești, pentru desființarea organizațiilor fasciste, pentru pace, împotriva politicii revanșarde și de revizuire teritoriale, pentru o Românie liberă și independentă ²⁹.

Congresele uniunilor sindicale din anul 1936, expresie a voinței celor peste 80 000 de muncitori comuniști, socialiști, social-democrați organizați în sindicate, au reprezentat o puternică tribună proletară de vehement protest împotriva organizațiilor fasciste, de luptă pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și suveranității patriei. Congresele Uniunii sindicatelor muncitorilor minieri, Uniunii sindicatelor muncitorilor metalurgiști, Uniunii sindicatelor muncitorilor din industriile îmbrăcăminte, textile și pielărie, Uniunii sindicatelor C.F.R. au adoptat rezoluții de protest contra fascismului, pentru democrație, pentru pace ³⁰. În numele celor peste 17 000 de muncitori organizați, Congresul Uniunii sindicatelor muncitorilor din porturi a declarat că „este de datoria întregii muncitorimi din porturi să lupte pentru înfăptuirea regimului democrat, bază neapărat necesară atît luptei pentru revendicări de zi cu zi, cît și luptei pentru instaurarea societății socialiste și împotriva mișcărilor fasciste-hitleriste, care încearcă să înlocuiască democrația cu dictatura și să transforme România într-o colonie a lui Hitler și Mussolini” ³¹.

²⁷ Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic. 1919—1939*, Editura Militară, București, 1981, p. 184.

²⁸ „Opinia”, anul XXXII, nr. 8 718 din 3 mai 1936; „Dimineața”, anul 32, nr. 10 544 din 3 mai 1936.

²⁹ Vezi, pe larg: Ion Popescu-Puțuri, *Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist Român împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 6/1985, p. 20—30.

³⁰ Fl. Dragne, I. Iacoș, N. G. Munteanu, V. Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. I, Editura Politică, București, 1981, p. 201—206.

³¹ „Lumea românească”, anul I, nr. 162 din 10 noiembrie 1937.

O serie de organizații politice și profesionale de masă, conduse sau influențate de P.C.R. — Frontul Plugarilor, Blocul Democratic, Frontul Feminin, Comitetul Român pentru Pace, Frontul Studențesc Democrat, Federația C.F.R., Frontul Comun al Meseriașilor, Asociația Învățătorilor, Frontul Unic al Salariaților Publici etc. — s-au pronunțat și au acționat, la rîndul lor, în spiritul liniei politice preconizate de partidul comunist, de colaborare a tuturor forțelor democratice, patriotice într-un larg front de luptă împotriva primejdiei hitleriste și revizioniste, pentru apărarea libertăților cetățenești, a independenței și integrității țării. Sub impulsul cerințelor tot mai stringente ale epocii, de apărare cu orice sacrificiu a independenței țării, al opțiunii ferme a clasei muncitoare, al poziției clare și consecvent patriotice, antifasciste a P.C.R. și a celorlalte partide muncitorești, alături de muncitorime s-au aflat și alte categorii sociale, inclusiv cercuri ale burgheziei³². Toate acestea au constituit noi zăgazuri în fața ofensivei hitlerismului de a înscăuna dictatura fascistă în România.

În cadrul amplelor manifestații muncitorești și democratice din România, procesul politic de la Brașov din 27 mai—5 iunie 1936, intentat unui grup de comuniști în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, se detașează ca un moment cu profunde semnificații, el contribuind la mobilizarea maselor largi populare în lupta pentru libertatea și independența patriei, a rînduielilor democratice din țară. În acest proces s-au vădit, din nou, înaltele trăsături politice și morale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, principalitatea comunistă, patriotismul înflăcărat, devotamentul pentru interesele vitale ale clasei muncitoare, ale poporului român și ale țării³³.

Experiența cîștigată în cadrul manifestărilor democratice, de protest vehement antifascist și antihitlerist, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României, din anii 1935—1936, a fost amplu analizată de Plenara a V-a lărgită a Comitetului Central al P.C.R. din iulie 1936. Raportul la plenară a relevat faptul că, în Europa, Germania hitleristă constituia principalul pericol pentru independența Austriei, Cehoslovaciei, a statelor din sud-estul Europei ; că această politică agresivă era susținută de cercurile revizioniste, revanșarde din Ungaria și Bulgaria; că întreaga politică fascistă de orice nuanță periclita situația României. Aprecierile că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă a Europei, iar nu un subiect“, că „România poate servi imperialismului german drept subiect de recompensare teritorială a aliaților acestuia“, constituiau judecăți realiste de mare valoare. O asemenea evaluare clară și precisă a situației internaționale a României a permis concluzia lucidă, că triumful imperialismului fascist german ducea la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea străină a poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german“. și, în aceste împrejurări, imperativul momentului era organizarea rezistenței naționale contra oricărei agresiuni fasciste. „Comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre... — se spunea în raportul la Plenară —. Noi, comuniștii, vom intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste și vom duce

³² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire (noiembrie 1933—septembrie 1940)*, vol. II, partea a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 614—631.

³³ Vezi, pe larg : *Un proces în fața istoriei* (Evocare realizată de Emil Poenaru), Editura Albatros, București, 1986.

războiul pînă la capăt, neîngăduind burgheziei române să facă compromisuri cu țările atacante fasciste”³⁴.

Cu aceeași clarviziune Plenara a analizat situația internă a țării, apreciind cu realism că „Fascismul nu este popular în România și nu are rădăcini în masele populare”, că „muncitorimea, țărănimea, meseriașii, negustorimea, mica burghezie, intelectualii, funcționarii, majoritatea studențimii și o bună parte din cadrele armatei nu sînt fasciste, ci sînt pentru un regim constituțional, parlamentar, democratic, sînt adînc pacifiste”. Nu numai atît. Partide și organizații țărănești, cercuri ale burgheziei române etc. se „pronunță contra planurilor de dictatură fascistă și, prin acțiunile lor de masă, devin factori antifasciști”. Ținînd seama de complexitatea factorilor politici interni și internaționali, Plenara a emis documentul programatic intitulat : *Platforma de luptă a Frontului popular antifascist pentru pace, pîine, pămînt și libertate*, în scopul antrenării întregului popor la luptă împotriva hitlerismului și a agenturii sale din România — Garda de fier, pentru apărarea independenței și suveranității țării, grav amenințate de fascism.

O contribuție de mare însemnătate în lupta întregului popor împotriva hitlerismului și revizionismului, pentru apărarea hotarelor țării, a culturii și civilizației au adus ziarele și revistele muncitorești, democratice și antifasciste, care au acționat cu hotărîre pentru a duce în rîndul maselor populare cuvîntul partidului, contribuind la unirea eforturilor clasei muncitoare, ale întregului popor în marile bătălii împotriva fascismului și războiului, pentru democrație și independență națională. Ampla dezbateră în jurul Frontului popular, ca mijloc eficient de contracarare a hitlerismului și a adepților săi din țară, a fost ilustrată de multitudinea punctelor de vedere exprimate în coloanele publicațiilor democratice. Așa, spre exemplu, în articolul *Frontul popular*, se sublinia că în rîndurile acestuia „trebuie să-și găsească loc toți dușmanii dușmanilor poporului”, că toți, fără deosebire, „comuniști, social-democrați, național-țărăniști sau oricare ar fi denumirea organizațiilor, sînt deopotrivă amenințați, amenințat este poporul în întregime. În momentul de față — se preciza în articol — avem un singur dușman : fascismul. El este cel mai apropiat. Împotriva lui trebuie să ne unim”³⁵. De asemenea, în articolul *Noi și Frontul democratic*, ziarul „Lumea nouă” scria, la începutul anului 1936 : „Pășim în acest an nou cu o hotărîre și o nădejde : că el va aduce, prin munca și lupta noastră fără de răgaz, mîntuirea acestei țări de ciuma fascistă ce s-a abătut cotropitoare asupra ei și că frontul frățesc al tuturor acelor care cred în democrație va izbuti să asigure poporului român, atît de greu încercat, libertățile cetățenești și puțința de propășire socială și economică sănătoasă”³⁶.

În această amplă campanie de propagandă antifascistă, pentru apărarea hotarelor țării, un rol important au avut anchetele întreprinse, la începutul anului 1936, de o serie de publicații democratice, antifasciste, precum „Cuvîntul liber”, „Manifest”, „Zorile”, „Facla”, „Lumea românească” ș.a., care au luat poziție împotriva primejdiei fasciste, agresive și revizioniste. Acestei campanii i s-au alăturat, sub diferite forme, publicațiile „Tempo”, „Lupta”, „Dreptatea”, ziarele de mare tiraj „Adevărul” și

³⁴ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab XX-3.

³⁵ „Frontul muncii”, anul I, nr. 4 din 8 septembrie 1935.

³⁶ „Lumea nouă”, anul XXX, nr. 1 din 5 ianuarie 1936.

„Dimineața“, revistele de cultură „Viața românească“, „Societatea de mîine“, „Țara de mîine“, „Însemnări ieșene“, „Brassói Lapok“, „Gîndul vremii“, „Adevărul literar și artistic“ și multe altele. O asemenea acțiune împotriva fascismului, pentru apărarea suveranității țării, scria „Cuvîntul liber“, „nu mai este o anchetă. Ea a luat proporțiile unui adevărat plebiscit. Nația, nația reală, nația care muncește, produce, care întreține statul român, se rostește hotărît împotriva fascismului, împotriva hitlerismului, împotriva dictaturii“³⁷. Esențial în dezbateri a fost recunoașterea locului și rolului clasei muncitoare de pivot al luptei antifasciste, necesitatea ralierei, pe aceeași platformă de luptă a tuturor forțelor progresiste, democratice, conștiente de primejdia gravă ce amenința țara.

Consecvente politiciii lor patriotice, Partidul Comunist Român, celelalte partide muncitorești, alte forțe democratice au urmărit îndeaproape planurile revizioniste ale statelor fasciste și au luat atitudine publică fermă împotriva lor. Declarația provocatoare cu privire la revizuirea granițelor țărilor dunărene făcută de Mussolini, la Milano, la 1 noiembrie 1936, a determinat o adîncă stare de indignare în rîndurile poporului român, ale tuturor popoarelor iubitoare de pace și libertate. Partidul Comunist Român, consecvent apărător al independenței noastre naționale și integrității teritoriale a patriei, a înfierat-o vehement, calificînd-o drept „o provocare de război și o încurajare directă a tuturor elementelor fasciste și războinice din toată lumea“, care „încurajează fascismul și revizionismul în Ungaria“ și constituie „un îndemn direct la război“. În fața gravității situației politice internaționale a țării, P.C.R. a chemat toate forțele naționale să desfășoare, „în comun lupta contra pericolului războiului și al fascismului“, declarînd că „partidul nostru stă neclintit pe terenul luptei pentru apărarea păcii, a democrației și a țării de atacurile fascismului“, că „este și va fi în primele rînduri ale luptătorilor pentru apărarea păcii, [ale] luptei pentru întărirea politicii de pace, întărirea alianțelor cu Franța, Mica Antantă, Înțelegerea Balcanică, cu U.R.S.S., de apărare adevărată a țării contra atacurilor posibile ale fascismului german și ungar“³⁸.

La rîndul său, Comitetul Român pentru Pace a condamnat, la 5 noiembrie 1936, „chemările războinice venite din lagărul fascisto-revizionist“, care „primejduiesc, odată cu pacea, însăși integritatea noastră națională“³⁹, iar Comitetul Executiv al P.S.D., în reuniunea din 8 noiembrie 1936, aprecia că, prin noile provocări revizioniste, „primejdia fascistă continuă a amenința puținele libertăți ale poporului și perspectivele de dezvoltare viitoare a țării“, declarînd că „Partidul Social-Democrat a exprimat public punctul său de vedere că este hotărît să lupte împotriva fascismului ațîțător de războaie atît în ordine internă cît și în ordine externă, fiind gata să apere țara împotriva oricărei agresiuni și să susțină, pînă la ultimele ei consecințe, aplicarea politicii de securitate colectivă în sînul Societății Națiunilor“⁴⁰. În același spirit s-a pronunțat și liderul Partidului Radical-Țărănesc, care a declarat că „granițele noastre s-au

³⁷ „Cuvîntul liber“, anul III, nr. 16 din 22 februarie 1936. A se vedea, pe larg : „Cuvîntul liber“ în apărarea independenței și integrității României, ediție îngrijită, indice analitic și indice de persoane de Ion Ardeleanu, studiu introductiv de Ion Ardeleanu și Mircea Mușat, Editura Eminescu, București, 1982.

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XX-18 ; vezi și : Comitetul Național Antifascist Român, p. 278—282.

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 167, fila 52.

⁴⁰ „Lumea nouă“, anul XXX, nr. 46 din 15 noiembrie 1936.

stabilit prin jertfa poporului, pentru a curma nedreptățile suferite de veacuri”⁴¹.

De asemenea, tineretul universitar a condamnat agitațiile revizioniste ale statelor fasciste, prin apelul lansat de organizația sa larg reprezentativă — Frontul Studențesc Democrat —, și intitulat semnificativ: *Dreptate României*⁴²; la deschiderea cursurilor universitare, Nicolae Iorga releva situația critică în care se găsea România, deoarece, „o legătură între Berlin și Roma, cu o clientelă austro-ungară ce merge și la Sofia, amenință unitatea noastră”. În asemenea împrejurări, arăta savantul român, „Noi nu ne putem sprijini decît pe noi și mai ales pe voi, tineretul de astăzi. Nu trebuie să avem ură împotriva nimănui. Însă trebuie să ne păzim de aceia care ne atacă. În fața unor asemenea situații nu trebuie decît ca toate forțele morale din România să se unească”⁴³.

Chemări la unirea forțelor naționale au adresat și o serie de lideri și oameni politici cu vederi democratice, care au subscris, într-o formă sau alta, la ideea că „Toate partidele sînt pătrunse de nevoia de a se întări mijloacele de apărare națională, de a se face sacrificii pentru armată, de a se adînci alianțele actuale ale României”⁴⁴. Tot asemenea, în mesajul de deschidere a corpurilor legiuitoare, din 15 noiembrie 1936, se reafirma comandamentul politicii externe a statului român pentru „menținerea păcii și integritatea fruntariilor naționale”, făcîndu-se apel la unirea și solidaritatea tuturor cetățenilor patriei, pentru „apărarea patrimoniului de drepturi pe care ni le-au încredințat, cu mari jertfe, înaintașii noștri”⁴⁵.

Aceste ferme luări de poziție au fost însoțite de mari întruniri și demonstrații de stradă, care au cuprins mase tot mai largi, avertizînd, prin unitatea și combativitatea lor, pe toți cei ce atentau la integritatea statului român. S-au impus, în mod deosebit, întrunirile și manifestațiile de la Oradea (11 noiembrie), Cluj (15 noiembrie), București (17 noiembrie), Arad (22 noiembrie), în cadrul cărora vorbitorii au demascăat cu virulență politica revizionistă a statelor fasciste, subliniind că, „prin tratatele de pace, nu a fost mutilată monarhia austro-ungară, care era un anacronism, ci a fost reparată o nedreptate istorică și a fost desființată o absurditate politică și geografică”⁴⁶.

La rîndul lor, naționalitățile conlocuitoare, prin organizațiile și reprezentanții lor, au condamnat fascismul și revizionismul, s-au pronunțat pentru apărarea integrității României. De pildă, în cadrul întrunirii de la Carei, șvabii au declarat: „Vrem să se știe de toată lumea și, mai ales, ținem să semnalăm la Berlin și Roma că nobilul popor român nu urmă-

⁴¹ „Viitorul”, anul XXVIII, nr. 8 654 din 13 noiembrie 1936; „Zorile”, anul II, nr. 554 din 13 noiembrie 1934.

⁴² „Dimineața”, anul 32, nr. 10 732 din 7 noiembrie 1936; vezi și: Fl. Dragne, C. Petculescu, *Frontul Studențesc Democrat*, Editura Politică, București, 1977, p. 134—136.

⁴³ „Neamul românesc”, anul XXXI, nr. 241 din 7 noiembrie 1936; „Adevărul”, anul 50, nr. 16 190 din 7 noiembrie 1936; vezi și: Olimpiu Matichescu, *Istoria nu face pași înapoi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 71—86.

⁴⁴ „Facla”, anul XVI, nr. 1 745 din 16 noiembrie 1936; „Epoca”, nr. 2 334 din 14 noiembrie 1936.

⁴⁵ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, sesiunea 1936—1937, ședința din 15 noiembrie 1936, p. 3; „Viitorul”, anul XXVIII, nr. 8 657 din 16 noiembrie 1936.

⁴⁶ „Dimineața”, anul 32, nr. 10 742 din 17 noiembrie 1936; vezi și: Ion Iacoș, *Marile manifestații muncitorești și democratice din 1936 împotriva primejdiei fasciste și revizioniste*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 3/1986, p. 67—72.

rește exterminarea populației șvăbești din Ardeal. Șvăbimea din vestul Ardealului nu numai că cere respectarea granițelor de astăzi ale pământului românesc, dar declară solemn că va ști să-și facă datoria sfântă de a le apăra, alături de poporul român, atunci când va fi amenințată de primejdia revizuirii”⁴⁷. Sub titlul : *O punere la punct a celor care manifestă tendințe revizioniste*, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România a dat publicității o declarație în care condamnă reacțiunea fascistă și revizionistă, care urmărea să știrbească frontierele României⁴⁸.

Intrunirile și demonstrațiile maselor populare contra primejdiei fasciste și revizioniste, pentru pace și democrație au continuat și în anul 1937, îmbinându-se tot mai mult cu eforturile cercurilor guvernante pentru consolidarea tratatelor regionale, a securității colective în cadrul Societății Națiunilor și, mai presus de toate, cu efortul propriu al poporului român de apărare a independenței și integrității țării⁴⁹. Documentele vremii stau mărturie elocventă preocupărilor consecvente ale comuniștilor pentru apărarea independenței țării ; cu multă căldură apela P.C.R. la membrii și simpatizanții săi să se situeze mereu în primele rînduri ale luptei pentru apărarea hotarelor țării, grav amenințate de fascism. Exprimînd clar această hotărîre și evocînd eroicele tradiții de luptă ale înaintașilor, apelul C.C. al P.C.R. din ianuarie 1938 îndemna : „Ne cheamă la luptă sîngele lui Doja, Horea și Tudor Vladimirescu. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem cotropită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem îngenunchiat și rob”. Totodată, partidul comunist aprecia necesitatea întăririi rîndurilor luptătorilor, iar „rezistența armată a poporului în caz de agresiune e legitimă și ea (muncitorimea — n.n.) va merge în primele rînduri ale bătăliei”⁵⁰.

După instaurarea dictaturii regale, la 10 februarie 1938, Partidul Comunist Român a acționat cu aceeași consecvență, apreciind acest regim politic pornind de la viziunea asupra momentului politic intern și extern, dar, mai ales, de la obiectivul fundamental al poporului român — apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a patriei. P.C.R. a ținut seama de faptul că regimul carlist deși continua politica guvernelor precedente, grupa, totuși, oameni politici și militari cu orientare nefascistă, antigardistă și antihitleristă, interesați în salvarea țării. Comuniștii au condamnat ocuparea Austriei de către Germania hitleristă, în martie 1938, apreciind că „după cotropirea Austriei de către armatele lui Hitler, independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine”⁵¹ și a mobilizat întregul popor la luptă pentru apărarea hotarelor țării.

Cu multă clarviziune a evaluat P.C.R. raportul dintre forțele politice interne, apreciind că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier — împotriva acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist trebuie, în

⁴⁷ „Universul”, anul 53, nr. 341 din 10 decembrie 1936.

⁴⁸ „Dimineața”, anul 32, nr. 10 760 din 5 decembrie 1936 ; vezi și : Gáal Gabor, *Metamorphosis Transylvaniae. 1918—1936, 1936* ; Vasile Bobocescu, *Acțiuni anti-revizioniste pentru apărarea independenței naționale a țării desfășurate de masele populare ale naționalităților conlocuitoare din România (1933—1940)*, în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 6/1987, p. 87—109.

⁴⁹ Ioan Talpeș, *Diplomație și apărare. 1933—1939*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 163—194.

⁵⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 5 283, fila 216.

⁵¹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXII-5.

primul rînd, îndreptat focul principal"⁵². Acestei concepții realiste i s-au raliat și alte forțe politice, inclusiv cercuri guvernamentale de sub conducerea lui Armand Călinescu, care au ținut seama, în mai mare măsură, de atitudinea generală antinazistă a poporului român, întreprinzînd măsuri de ordin politic, militar și diplomatic în vederea salvării independenței și suveranității naționale. Cu prilejul aniversării a 20 de ani de la Marea Unire din 1918 și a 80 de ani de la Unirea Principatelor din 1859 în întreaga țară au avut loc ample manifestații, care au exprimat hotărîrea muncitorimii, țărănimii, a altor categorii sociale „pentru a apăra unitatea și integritatea statului român cu toate mijloacele”. În articolul, *24 Ianuarie 1939*, ziarul „Scînteia”, scria : „Astăzi, cînd independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejdiate, amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dîră și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru”⁵³. Prin capacitatea analitică și forța dinamizatoare, partidul comunist s-a dovedit a fi din nou expresia celei mai lucide conștiințe politice ; el a apreciat că primejdia cea mai mare pentru poporul român o reprezenta hitlerismul și horthysmul revizionist, avertizînd că „România, după München, e mai mult ca oricînd, după fericita expresie a lui Iorga, «o țară pîndită». Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului ungar, ci și de sălbatica fiară îmbătută de sîngele jertfelor sfîșiate, care este fascismul german... Nori negri se strîng deasupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată”. De aceea, Partidul Comunist Român se angaja să nu cruțe „nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni, în fruntea ei, la unirea tuturor forțelor democratice să apere țara și independența României”⁵⁴.

După invadarea Cehoslovaciei de către trupele hitleriste, independența și integritatea României erau direct amenințate. În fața primejdiei fasciste tot mai grave, P.C.R. a adresat, la 17 martie 1939, un vibrant apel întregului popor român, chemîndu-l „să fie pregătit de luptă... pentru apărarea țării, împotriva cîmpitorilor fasciști. Hitler vrea să ne răpească griul, petrolul și teritoriul. El vrea să vă arunce în robie... Ridicați-vă la luptă pentru a împiedica orice capitulare... Partidul Comunist din România declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților lui revizionști”⁵⁵.

În acele momente de grea cumpănă pentru țară, partidul comunist a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi, a făcut apel la întregul popor să răspundă ordinelor de mobilizare, să se prezinte la unitățile militare și să fie gata de luptă „pentru întărirea forței politice și morale a armatei contra Germaniei hitleriste și statelor revizioniste”, subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării contra agresiunii fasciste este un război drept”⁵⁶. Chemările partidului comunist pentru apărarea integrității țării au avut un ecou deosebit în rîndurile muncitorilor, țaranilor, intelectualilor, ale altor categorii sociale, care au răspuns cu entuziasm la ordinul de mobilizare. „De la un capăt la

⁵² „Lupta de clasă”, anul XIX, nr. 4 din august 1938.

⁵³ „Scînteia”, anul IX, nr. 17 din 8 februarie 1939.

⁵⁴ „Scînteia”, anul VIII, nr. 14 din 25 noiembrie 1938.

⁵⁵ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XX-3.

⁵⁶ „Lupta de clasă”, anul XX, nr. 6 din august 1939.

altul al țării, din orașe și sate — scria „Scînteia“ — au pornit în masă, fără deosebire de naționalitate, pentru a respinge cu arma în mînă atacul pregătît de hoardele fasciste“⁵⁷.

Documentele epocii atestă elanul patriotic de care au fost cuprinse masele, numeroasele întruniri muncitorești, manifestarea unitară a poporului în apărarea hotarelor⁵⁸. Elocventă este, în acest sens, moțiunea adoptată de Breasla muncitorilor metalurgiști, din 16 martie 1939, în care se arăta : „Socotim că evenimentele prin care trecem sînt destul de grave, că hoardele năvălitoare amenință să pună mîna și stăpînirea pe bogățiile țării noastre. Dorim să ne spunem cuvîntul, acel cuvînt la care ne îndeamnă sentimentul național de luptă cu dirzenie împotriva acelor care vor să ne răpească independența și integritatea țării noastre. Noi, muncitorii, sîntem gata a apăra patria și întreaga noastră nație“⁵⁹.

În filele de aur ale istoriei noastre multimilenare rămîn încrustate imaginile de un răscolitor patriotism ale celui memorabil 1 Mai 1939, cînd a avut loc impunătoarea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă din București, însoțită în alte numeroase orașe din țară de ample manifestări pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a României. Întreaga evoluție a evenimentelor a pus pregnant în evidență activitatea bogată a partidului comunist, legătura organică între amploarea și caracterul demonstrațiilor de la 1 Mai 1939 și munca anterioară desfășurată de comuniști, socialiști și social-democrați pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice și antifasciste la luptă împotriva tendințelor expansioniste și revizioniste ale statelor fasciste, pentru apărarea patriei. Referindu-se la această activitate tenace și eroică a comuniștilor, a altor forțe revoluționare pentru mobilizarea poporului la luptă, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Este bine cunoscută activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în conducerea marilor bătălii de clasă, în lupta împotriva războiului și fascismului, pentru realizarea unității clasei muncitoare și a unității forțelor democratice împotriva războiului și a fascismului. Sînt bine cunoscute luptele minerilor din 1929, luptele din 1933 ale petroliștilor și ceferiștilor, crearea Frontului Popular, marea demonstrație antirăzboinică și antifascistă de la 1 Mai 1939 — care au afirmat cu putere capacitatea clasei muncitoare, a partidului nostru comunist și a celorlalte forțe democratice de a determina o nouă politică în viața României“⁶⁰.

Moment culminant al manifestațiilor patriotice antifasciste și antirăzboinice ale poporului nostru, marea demonstrație de la 1 Mai 1939, din Capitala României — în organizarea și desfășurarea căreia o contribuție determinantă au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu —, a reliefat rolul partidului comunist, a politicii sale de front unic cu celelalte partide muncitorești și democratice, a dat expresie hotărîrii clasei muncitoare, a celorlalte forțe sociale și politice, inclusiv a guvernului, pentru apărarea țării⁶¹.

⁵⁷ „Scînteia“, anul IX, nr. 20 din 1 iunie 1939.

⁵⁸ Constantin Olteanu, Ilie Ceaușescu, Vasile Mocanu, *Activitatea Partidului Comunist Român în armată. 1921—1944*, Editura Militară, București, 1974, p. 122—149.

⁵⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 1 049, filele 554—555.

⁶⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 19.

⁶¹ Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie“, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 84—103.

Marea demonstrație patriotică, antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939 — cea mai însemnată manifestație care a avut loc în acel an în Europa împotriva hitlerismului — s-a înscris ca un semnal serios pe care România l-a adresat Europei, opiniei publice mondiale asupra necesității unirii eforturilor tuturor partidelor și grupărilor politice care militau pentru pace, în vederea împiedicării dezlănțuirii conflagrației mondiale de către Germania nazistă și acoliții ei ⁶². Marea manifestație populară de la 1 Mai 1939 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „a fost o încununare a luptelor de clasă din acea perioadă, demonstrând hotărîrea fermă a oamenilor muncii, a poporului nostru de a se opune fascismului, a asigura libertatea și integritatea patriei” ⁶³.

Marile demonstrații patriotice, antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939, care au avut loc în peste 80 de localități ale țării, au contribuit la îmbogățirea experienței de luptă a Partidului Comunist Român, la afirmarea clasei muncitoare în arena social-politică a țării drept cea mai înaintată și dinamică forță socială în apărarea intereselor supreme ale poporului, ale patriei. Experiența dobîndită cu acest prilej pe linia colaborării dintre comuniști, socialiști și social-democrați a dus, în perioada care a urmat, la întărirea spiritului de unitate proletară, la desfășurarea de noi și noi manifestări revoluționare pentru demascarea și combaterea politicii agresive și revizioniste a Germaniei hitleriste și a agenturii sale în România, Garda de fier, pentru apărarea integrității teritoriale a țării.

⁶² Vasile Petrișor, *Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, expresie a poziției antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a României, în contextul european al epocii*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 36—49.

⁶³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 12, Editura Politică, București, 1976, p. 625.

COMUNIȘTII SE RIDICĂ LA LUPȚĂ, ÎN FRUNTEA POPORULUI ROMÂN, ÎMPOTRIVA DICTATULUI FASCIST DE LA VIENA

ION CALAFETEANU

După destrămarea Imperiului habsburgic și consacrarea de către Conferința de pace de la Paris a noii configurații politico-teritoriale create pe ruinele lui, ca urmare a victoriei luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite, viața politică internațională a fost scena unor puternice atacuri ale forțelor social-politice reacționare din Ungaria împotriva noilor realități național-statale din Europa centrală. Legate de vechea stare de lucruri și nemulțumite de transformările revoluționare ce avuseseră loc în regiune, care duseseră la pierderea situației lor sociale, economice, politice și naționale privilegiate, aceste forțe au supus Tratatul de pace cu Ungaria de la Trianon unor insistente atacuri, acuzându-l de toate nedreptățile, inclusiv de dezmembrarea vechii Ungarii.

Urmărind refacerea statului multinațional ungar în granițele sale antebelice, cercurile guvernante de la Budapesta erau conștiente de faptul că nu se puteau prezenta în fața lumii ca adversare ale principiului dreptului la autodeterminare, fără ca prin aceasta să nu-și compromită grav orice șansă de succes. De aceea, ele au căutat permanent să acrediteze ideea că dezmembrarea Austro-Ungariei nu era rezultatul luptei popoarelor asuprite, ci pur și simplu un act de voință al puterilor învingătoare, impus prin Tratatul de pace de la Trianon. Revizionismul a devenit, astfel, ideologia dominantă a contrarevoluției ungare; el a inspirat regimul lui Horthy în toată perioada în care s-a aflat la putere (1920—1944), a animat politica externă a Ungariei înainte și după ratificarea Tratatului de la Trianon.

Cercurile conducătoare horthyste au fost conștiente de la început că Ungaria, având în vedere puterea ei militară și economică redusă, nu putea să-și realizeze, prin forțe proprii, programul revizionist, că era absolut obligatoriu pentru aceasta sprijinul uneia dintre marile puteri sau al unui grup de mari puteri. În primii ani postbelici revizionismul ungar a găsit sprijinul de care avea nevoie în Italia, pentru ca, după 1933, speranțele să i se lege tot mai mult de cel de-al treilea Reich. Cu ajutorul puterilor Axei, guvernul horthyst a reușit să obțină, într-o

primă etapă, satisfacerea pretențiilor sale revizioniste în dauna Cehoslovaciei, îndreptându-și, apoi, atacurile furibunde împotriva României, a cărei situație internațională s-a înrăutățit tot mai mult în anii 1939—1940. Practic, posibilitățile de care dispunea poporul român pentru apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale a patriei se reduceau, în vara anului 1940, numai la propriile forțe, fără nici un element de sprijin din exterior. Astfel, într-un „moment greu pentru destinele țării sale — arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei“¹.

În aceste condiții, la 30 august 1940, Germania nazistă și Italia fascistă au impus României odiosul Dictat de la Viena, prin care un teritoriu de 43 492 km² și o populație de aproximativ 2 609 000 locuitori, în marea lor majoritate români, a fost rupt din trupul țării și cedat Ungariei horthyste². Dictatul de la Viena a reprezentat o sfidare brutală a unei legitimități naționale și istorice multimilenare; el a rămas în istoria relațiilor internaționale drept una dintre cele mai cinice manifestări ale politicii imperialiste de forță și dominație, de încălcare a integrității teritoriale a unei țări, de subminare a unității ei naționale, de învrăjpire între popoare.

Vestea despre hotărârile arbitrare de la Viena a umplut de durere și de mînie întreg poporul român, tineri și vîrstnici, bărbați și femei, practic, pe toți cetățenii țării, indiferent de naționalitate, care, în cele mai diverse modalități, au ținut să-și exprime sentimentele de indignare și revoltă față de sentința odioasă. „Partidul comunist, numeroase cercuri politice, Madosz-ul și alte organizații democratice și patriotice, inclusiv grupuri ale armatei — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, s-au ridicat împotriva dictatului, au organizat în diferite centre ale țării puternice manifestații populare, au cerut să se treacă la lupta armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei“³. Un uriaș val de adunări, întruniri, mitinguri și demonstrații de protest — desfășurate sub lozincile „Vrem să murim apărîndu-ne fruntariile, onoarea și demnitatea națională!“, „Jos Dictatul de la Viena!“, „Nici un petec de pămînt!“, „Ardealul este al nostru!“, „Vrem dreptate!“ etc. — a cuprins întreaga țară⁴. Însuflețiți de înalte sentimente patriotice, cetățeni de diferite categorii sociale și orientări politice au ieșit împreună în stradă pentru a-și exprima hotărîrea lor de luptă pentru apărarea integrității hotarelor patriei. Grijă pentru soarta țării, pentru apărarea intereselor naționale fundamentale a făcut posibilă realizarea, în mod spontan, a unui larg front patriotic, care a cuprins clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, mica burghezie orășenească, importante pături ale burgheziei, precum și soldații și ofițerii de toate gradele.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura Politică, București, 1968, p. 374.

² A se vedea, pe larg: A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire (noiembrie 1933—septembrie 1940)*, vol. II, partea a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 1 137—1 304; Ion Calafeteanu, *Izolarea internațională a României și Dictatul de la Viena*, în „Revista română de studii internaționale“, anul XV (1981), nr. 1(51), p. 45—54.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 374.

⁴ Vezi pe larg: Traian Bunesco, *Lupta poporului român împotriva Dictatului fascist de la Viena (august 1940)*, Editura Politică, București, 1971.

În acele zile grele pentru soarta poporului nostru, Partidul Comunist Român a făcut încă o dată dovada înaltului său patriotism, a grijii pentru viitorul poporului din rîndurile căruia provenea și cu ale cărui idealuri și interese fundamentale se identifica. Meritul Partidului Comunist Român a fost, în acele împrejurări, cu atât mai mare cu cît el însuși a avut de învins în această perioadă numeroase greutăți, datorate unor aprecieri și indicații greșite ale Internaționalei Comuniste, dificultăților desfășurării muncii de partid în condiții de ilegalitate, precum și unor greșeli și slăbiciuni din propriile rînduri.

Astfel, orientările și directivele Cominternului adresate Partidului Comunist Român după încheierea pactului sovieto-german din august 1939 și, în special, cele din primăvara anului 1940 — cînd fascismul german atacase și subjugase deja numeroase țări din Europa —, în loc să aprecieze justetea orientării luptei contra războiului hitlerist și să cheme la intensificarea acestor lupte, aduceau critici severe comuniștilor români pentru activitatea desfășurată împotriva agresiunii Germaniei hitleriste și pentru poziția P.C.R. de apărare a independenței naționale și a integrității hotarelor patriei. În flagrantă contradicție cu realitatea istorică, aceste directive apreciau că în fața poporului român, a clasei muncitoare și a partidului său comunist stătea sarcina de a nu admite „transformarea României într-un cap de pod al Angliei și Franței pentru un război împotriva Germaniei și împotriva U.R.S.S.„, și cereau ca lozinca „apărării granițelor“, sub care partidul reușise să unească largi forțe democratice patriotice, să fie demascată „ca o continuare a politicii de apropiere de Anglia și Franța și a războiului împotriva Germaniei și U.R.S.S. și înlocuită cu lozinca dreptului la autoterminare pînă la despărțirea de statul român a naționalităților conlocuitoare“⁵. „Aceste directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului, cu necesitățile luptei împotriva fascismului și agresiunii hitleriste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, au provocat o adîncă confuzie și dezorientare în partid, au frînat pentru un timp activitatea sa, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale, a numeroase grupări politice. Ele au avut repercusiuni grave asupra întregii activități desfășurate în România pentru unirea poporului împotriva fascismului și agresiunii Germaniei“⁶.

Profund ancorat în realitățile țării, atașat organic idealurilor sale de independență și unitate națională, Partidul Comunist Român a reușit, însă, să depășească aceste greutăți, să adopte o linie politică conformă cu interesele poporului român, ale mișcării comuniste internaționale, ale luptei împotriva războiului hitlerist. Astfel — aprecia un document de partid din 9 iulie 1940 — partidul comunist a continuat să rămînă „pe poziția că pericolul principal este totuși Germania“, că războiul dus de poporul polonez, de Franța și Anglia împotriva celui de-al treilea Reich „are și un caracter specific antifascist, adică contra fascismului german agresor“⁷. Directiva Cominternului, potrivit căreia „nu Germania nazistă cu ideologia ei național-socialistă, nu Hitler sînt dușmanii de moarte ai comunismului internațional, ci statele burghezo-capitaliste din apusul

⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 167, filele 15—22.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 374.

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 165, filele 1—2.

Europei etc., etc., deci împotriva lor să ne îndreptăm focul luptei“, n-a fost însușită de organizațiile partidului comunist⁸.

Aceeași atitudine realistă au adoptat comuniștii români și față de lozincă „dreptului la autodeterminare a naționalităților până la despărțirea de stat“, o lozincă profund greșită, rezultată din necunoașterea de către forurile Internaționalei Comuniste (dar oare numai atât ?) a realităților din țara noastră, care ignora victoria luptei de eliberare națională din teritoriile românești — aflate până la 1918 sub stăpânire străină —, și contrapunea, în mod artificial, dreptul la autodeterminare al naționalităților din România celui al națiunii majoritare, cea română, care îl înfăptuise deja în 1918. De aceea, comuniștii români n-au acceptat această lozincă și n-au difuzat-o în mase. Așa se explică de ce această lozincă nu apare în documentul „Punctul nostru de vedere“, elaborat de partid imediat după Dictatul de la Viena și după care s-au orientat organizațiile de partid o bună bucată de vreme⁹. De asemenea, în raportul Secretarului Comitetului Central al Partidului Comunist Român, din octombrie 1940, se arăta clar : „în jurul acestei lozinci nu s-au mobilizat masele, organizația național-revoluționară maghiară din Ardeal — Madosz-ul — deși condusă politicește de tovarăși, niciodată n-a luat o atitudine deschisă pentru dreptul la autodeterminare... S-au ținut o serie de consfătuiri cu participarea a sute de muncitori și țărani maghiari, însă lozincă nici măcar n-a fost pusă... În sinul maselor românești nici nu s-a încercat măcar din partea organizațiilor noastre de partid mobilizarea lor la lupta pentru dreptul la autodeterminare până la despărțirea de stat a naționalităților“¹⁰. Această situație era relevată și de rezoluția C.C. al P.C.R., din ianuarie 1942, în care se arăta că, după declanșarea războiului, conducerea P.C.R. „a menținut vechea lozincă a «apărării independenței țării» și n-a lansat lozincă dreptului la autodeterminare a naționalităților până la despărțirea de statul român“¹¹.

Deosebit de semnificativ este faptul că, partidul comunist nu numai că nu și-a însușit lozincă autodeterminării, dar a militat pentru dezvoltarea frăției și luptei comune a naționalităților conlocuitoare cu poporul român, pentru rămânerea lor în cadrul statului național unitar român pe baza dorinței lor liber exprimate. Astfel, într-o scrisoare adresată C.C. al P.C.R., Comitetul Teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R. releva că „atunci când am putea exercita dreptul nostru de a ne separa, se pune întrebarea dacă nu slujim mai bine cauza păcii generale, cauza revoluției socialiste dacă ne unim pe baze noi, ca popor liber și cu drepturi egale, cu masele revoluționare din vechiul Regat“¹².

O atenție deosebită a acordat partidul comunist combaterii manifestărilor de „naționalism local“, existente la unii comuniști din rîndul naționalităților conlocuitoare. Încă în decembrie 1939, într-un articol din „Lupta de clasă“, se atrăgea atenția asupra faptului că unii comuniști din Ardeal „au căzut sub influența șovinismului local al grofilor și al capitaliștilor maghiari, cedînd presiunii revizionismului războinic“¹³. O asemenea stare de fapt a determinat Comitetul Central al Partidului

⁸ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare : Arhiva I.S.I.S.P.), fondul nr. XV, dosarul nr. 3 101, fila 12.

⁹ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XVII, dosarul nr. 2 319, filele 106—107.

¹⁰ Loc. cit., cota Ab XXIV — 1.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 168, fila 14.

¹² Loc. cit., dosarul nr. 169, filele 14—15.

¹³ „Lupta de clasă“, anul XX (1939), nr. 7 (decembrie).

Comunist Român să adreseze, în august 1940, o scrisoare Comitetului Teritorial din Ardeal și Banat al P.C.R. în care se atrăgea atenția că nici un moment comuniștii din rîndul naționalităților conlocuitoare nu trebuie să uite necesitatea luptei contra „naționalismului local“, că trebuie combătută „cu cea mai mare necruțare“ orice manifestare de acest fel și adoptată o atitudine fermă împotriva tuturor acelor „care nu înțeleg sau nu vor să înțeleagă“ importanța mișcării revoluționare a proletariatului român pentru rezolvarea problemelor naționalităților conlocuitoare¹⁴. În aceste manifestări își găsește explicația faptul că, după Dictatul de la Viena, unii comuniști de naționalitate maghiară, aflați pe teritoriul rămas României, au părăsit partidul, tovarășii de luptă, și „au trecut la imperialismul maghiar“¹⁵, în teritoriul cedat, ceea ce a creat în unele organizații o situație grea desfășurării muncii de partid¹⁶.

Concomitent, Partidul Comunist Român a avut de depășit și dificultățile muncii în ilegalitate, a trebuit să facă față numeroaselor arestări din vara 1940. În pofida acestor măsuri represive — aprecia conducerea P.C.R. la sfîrșitul anului 1940 — „dușmanul de clasă nu a putut nimici partidul nostru“¹⁷.

Depășind toate aceste greutăți, Partidul Comunist Român s-a aflat în perioada Dictatului de la Viena la înălțimea sarcinii sale istorice de conducător al luptei poporului român pentru apărarea demnității sale naționale, a independenței și suveranității României, a integrității hotarelor țării. În acele momente de grea cumpănă pentru soarta poporului român, P.C.R. a fost cea mai combativă forță politică, care, în condiții de activitate incomparabil mai grele decît ale tuturor celorlalte forțe politice din țară, s-a ridicat hotărît la luptă împotriva raptului teritorial dictat de statele fasciste, mobilizînd și dinamizînd celelalte forțe patriotice, conducînd efectiv masele populare la acțiuni de protest împotriva Dictatului de la Viena, militînd pentru apărarea, cu arma în mînă, a frontierelor naționale. Partidul Comunist Român și, alături de el, Frontul Plugarilor și Madosz-ul, s-au angajat într-o vastă și viguroasă acțiune de demascare a caracterului imperialist al Dictatului de la Viena, de mobilizare a maselor largi populare la acțiuni de protest împotriva samavolnicei sentințe, pentru organizarea rezistenței populare împotriva cedării părții de nord-vest a României, pentru apărarea hotarelor țării. Această amplă activitate nu a scăpat atenției organelor de siguranță, care remarcă că „acțiunea partidului comunist este mult mai dinamică în ultimul timp și a căpătat aspecte deosebite“¹⁸.

Încă din perioada în care s-a pus problema unor negocieri între guvernul român și cel ungar, Partidul Comunist Român s-a pronunțat hotărît împotriva oricăror discuții asupra Transilvaniei, împotriva oricărei soluții care nu ar ține cont de voința populației majoritare din acest străvechi teritoriu românesc. Demascînd caracterul imperialist al pretențiilor horthyste și, deopotrivă, pe „Urmașii călăilor lui Doja și Horea ce asupresc azi poporul din Ungaria [și] își pregătesc colții pentru o bună pradă ce ar fi Ardealul“, un manifest al Comitetului Regional Someș al

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 163, fila 23.

¹⁵ Loc. cit., dosarul nr. 169, fila 98.

¹⁶ Loc. cit., filele 87—88.

¹⁷ Loc. cit., fila 54.

¹⁸ Apud : V. Topalu, *Din lupta Partidului Comunist din România pentru mobilizarea maselor împotriva Dictatului de la Viena (1940)*, în „Anale de istorie“, anul VI, nr. 6/1960, p. 12.

P.C.R. chema poporul român și naționalitățile conlocuitoare din România la luptă „contra imperialismului ungar“, pentru apărarea pământului strămoșesc, a patriei comune. „Boierii hrăpăreți, de orice nație ar fi — releva manifestul — își pot schimba cu ușurință patria, căci o găsesc acolo unde este profit, noi însă sintem legați de pământul Ardealului“¹⁹.

Poziția P.C.R. potrivnică tratativelor cu guvernul horthyst se integra organic în protestul general al țării. Ilustrativ este, în acest sens, apelul-manifest adresat tuturor românilor ardeleni, în august 1940, de tinerii patrioți intelectuali din Transilvania. La întrebarea : „Se poate ciunti Ardealul ?, Ardealul pentru libertatea căruia s-au jertfit generații după generații, Ardealul unde s-a plămădit destinul nostru istoric, catedrala culturii și spiritului românesc“, răspunsul era formulat clar și categoric : „Semeața și glorioasa lui istorie ne arată drumul de urmat. Sacrificiul și mormintele eroilor lui au format spiritul intransigenței noastre milenare. Întrebați pe Horea și pe Avram Iancu, întrebați miile de mucenici și de eroi care au frământat cu sîngele lor fierbinte acest pămînt românesc, întrebați masele de țărani și lucrători, care cu sudoarea frunții lor ne dau pîinea cea de toate zilele, întrebați generațiile viitoare, întrebați munții și văile și toate au să urle cu glas de tunet care va zgudui temeliile cerului: NU ! Ardealul nu se dă ! Cine-l vrea să ridice arma și să și-o încrucișeze cu a noastră. Vechiul spirit ardelean, călit în foc și sînge, este gata să lupte. Noi nu tratăm că vindem sau nu vindem trupul țării : CINE TRATEAZĂ, TRĂDEAZĂ ! Iar dacă sint printre noi din aceia care nu știu să moară pentru țară, ei bine, vor învăța mînia de frate !“. Referindu-se direct la poziția puterilor Axei, sub presiunea căroră guvernul român acceptase începerea tratativelor cu guvernul de la Budapesta, în apelul-manifest se spunea : „Ni se cere să mulțumim pe alții, nemulțumindu-ne pe noi. Ni se cere să ne legăm cu mîinile proprii lanțul de gît, să punem jugul pe grumazul neamului și să tragem la plug pentru aceia care 1 000 de ani ne-au supt sîngele. Asta e dreptatea pe care vor să ne-o impună ? Iar dacă ne amenință cu dezastre, ținem să le declarăm față în față că nu numai destinul neamului românesc e în mîna noastră, ci și al acelora care rîvnesc avutul țării noastre sau ajută pe cei ce-l rîvnesc. Cînd țara noastră va fi în flăcări și dacă va fi dat să ne prăbușim, noi vom tîrî în prăpastie pe toți aceia care au ridicat mîna armată împotriva noastră ! Vor pacea în Balcani ? Atunci să ne respecte ! Noi am luptat veacuri pentru Ardeal și nu înțelegem să-l facem cadou nimănui. Noi știm că cel care va încerca să-l ia își va semna singur sentința de moarte“. În finalul documentului, voința de luptă a poporului român suna ca un adevărat avertisment adresat dușmanilor țării : „La răspîntii istorice, spiritul ardelean, dîr și categoric, a luat hotărîri care l-au dus la realizarea idealului său național. Pe vechea linie a destinului nostru transilvan, pe linia generațiilor creatoare de istorie, pe linia luptei intransigente pentru libertate și independență, a sunat ceasul luptei pentru eternele noastre idealuri. Nu cedăm o bucată de pămînt din sfintele noastre ogoare. Stăm gata de luptă“²⁰.

Partidul Comunist Român a înfierat dictatul, a denunțat în fața poporului român și a întregii lumi nedreptatea acestei hotărîri, relevînd creșterea pericolului de război, aservirea României scopurilor imperialiste ale puterilor Axei. Chiar a doua zi după dictat, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a adresat o scrisoare comuniștilor din Tran-

¹⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 2 541, fila 2.

²⁰ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XIII, dosarul nr. 3 117, fila 1.

silvania în care se arăta că „sentința de la Viena, dată de imperialiștii germano-italieni, nu putea fi decât o sentință imperialistă”²¹. Iar la 10 septembrie, în documentul intitulat „Punctul nostru de vedere”, P.C.R. releva că, „prin sentința imperialismului germano-italian de la Viena”, n-a fost cedat Ungariei horthyste „numai un teritoriu de 45 000 km pătrați, ci s-a supus jugului străin peste 1 milion de muncitori și țărani români”²².

În același timp, prin numeroase manifeste editate de Comitetul Central și de Comitetele Regionale ale Partidului Comunist Român, de Uniunea Tineretului Comunist, de Madosz, a fost amplu popularizat în mase punctul de vedere al partidului. Într-un manifest de la începutul lunii septembrie 1940, „Comitetul bănățean al Partidului Comunist Român”, înfiera faptul că Germania nazistă și Italia fascistă „au hotărât acolo contra noastră și fără să ne întrebe”, apreciind că cele întâmplate la Viena „n-au slujit pacea și dreptul popoarelor de a-și hotărî soarta proprie, ci interesele militare și imperialiste ale puterilor Axei”²³.

Pentru Partidul Comunist Român apărea clar, de la început, că prin raptul teritorial de la Viena „pericolul războiului a devenit și mai amenințător”²⁴, că garanțiile germano-italiene acordate dictaturii regale și preluate de regimul antonescian, însemnau „prefacerea României într-o tabără de muncă” pentru puterile Axei, „acapararea bogățiilor țării de către imperialismul german și robirea colonială a poporului muncitor din România”; ele se integrău în concepția nazistă a „noii Europe”, care nu însemna altceva decât „lărgirea închisorii popoarelor, extinderea jugului dictaturii nemiloase a imperialismului german și asupra poporului muncitor din România”²⁵.

Deosebit de activă în înfierarea Dictatului de la Viena a fost Uniunea Tineretului Comunist. Într-un editorial din septembrie 1940, „Tinărul luptător” explica tineretului din întreaga țară „ce înseamnă arbitrajul de la Viena”: zece județe din acest pământ românesc „aduse plocon capitalismului maghiar”, zece județe a căror populație a „căzut pradă grofilor unguri”. În același timp, prin numeroase manifeste, U.T.C. a informat tineretul despre marile manifestații de protest care au cuprins întreaga țară, despre căile și mijloacele de luptă împotriva dictatului. Astfel, un manifest al C.C. al U.T.C. releva că „Dictatul de la Viena a fost semnalul revoltei; toate nemulțumirile se întilneau laolaltă”, că Dictatul de la Viena „a înrăit soarta poporului” și împotriva lui trebuie să lupte „toți tinerii din cuprinsul României”, indiferent de „obârșie”²⁶.

Concomitent cu vasta și vigoaroasă activitate politică de demascare a caracterului imperialist, nedrept al Dictatului de la Viena, Partidul Comunist Român s-a situat, ferm și consecvent, în fruntea valului manifestărilor populare de protest, care a cuprins întreaga țară la sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1940. Activiștii și membrii de partid au acționat nemijlocit în acele zile în vederea organizării unor puternice acțiuni populare împotriva odioasei sentințe de la Viena, ceea ce a imprimat mișcării de protest a maselor populare intensitate și vigoare sporite, un caracter hotărât antihitlerist, antifascist și antihorthyst. În cadrul grandioaselor manifestații de protest de la Cluj, București, Sibiu,

²¹ Loc. cit., dosarul nr. 516, fila 17.

²² Loc. cit., cota A XXIV-1.

²³ Loc. cit., fondul nr. XIII, dosarul nr. 516, fila 12.

²⁴ Loc. cit., cota A XXIV-7.

²⁵ „Scînteia” din 17 septembrie 1940.

²⁶ Arhiva I.S.I.S.P., cota B XXIV-8.

Braşov, Arad, Alba Iulia, Oradea, Dej, Sebeş, Bistriţa, Năsăud, Sighişoara, Baia Mare, Satu Mare, Bacău, Constanţa, Iaşi şi din numeroase alte localităţi de pe întreg cuprinsul ţării, mase largi de cetăţeni, fără deosebire de naţionalitate, cărora li s-au alăturat armata şi chiar reprezentanţi ai autorităţii de stat, şi-au exprimat hotărîrea fermă de a apăra independenţa şi integritatea teritorială a României.

La *Bucureşti*, mase de muncitori ²⁷, dar şi meseriaşi, intelectuali, studenţi şi elevi — mobilizaţi de organizaţiile P.C.R. şi U.T.C. din Capitală —, precum şi numeroşi fruntaşi politici transilvăneni aflaţi aici, s-au adunat, la 1 septembrie, în Piaţa Universităţii şi pe străzile din jur. După mitingul de protest, demonstraţii au pornit pe Calea Victoriei, manifestînd şi scandînd lozinci împotriva dictatului; în drum au fost opriţi de masive forţe poliţieneşti, care le-au interzis accesul spre Piaţa Palatului Regal, unde urma să se desfăşoare o nouă întrunire de protest. Pe parcurs, mii de bucureşteni, de diverse categorii sociale, s-au alăturat demonstranţilor, manifestînd împreună împotriva marii nedreptăţi istorice ²⁸. În aceeaşi zi, grupuri de bucureşteni au manifestat în faţa legaţiilor germană şi ungară ²⁹.

La *Arad* a avut loc, la 1 septembrie, o adunare în clădirea Academiei teologice, la care s-a votat o zguduitoare moţiune de protest ³⁰, iar la 2 septembrie, circa 6 000 de persoane — muncitori şi funcţionari de la C.F.R., Astra, I.T.A. şi Uzina electrică, de la alte întreprinderi şi instituţii, precum şi studenţi de la Facultatea de medicină veterinară, mobilizaţi de comunişti şi de organizaţia U.T.C. — au demonstrat pe străzile oraşului ³¹.

La 1 septembrie 1940, *Sibiul* a trăit clipe de înaltă însufleţire patriotică, întreg oraşul fiind cuprins de „o dispoziţie de jertfă generală, atît în sînul armatei, cît şi al populaţiei civile” ³². În timpul dimineţii, spontan, tinerii premilitari, cărora li s-au alăturat mii de locuitori ai oraşului, armata, inclusiv comandantul Corpului 7 armată, au manifestat pe străzile oraşului, intonînd cîntece patriotice şi scandînd lozinci împotriva dictatului şi a autorilor lui ³³. Demonstraţii au hotărît ca seara, la orele 18, să se întrunească din nou în Piaţa Mare ³⁴. În vederea acestei întruniri, un grup de comunişti a luat iniţiativa mobilizării unui număr cît mai mare de membri de partid, de U.T.C.-işti, de membri ai breslelor, de simpatizanţi comunişti din rîndul muncitorilor, care să participe la adunarea proiectată, unde să se susţină politica de rezistenţă faţă de dictat. Deşi era duminică, muncitorii au răspuns cu însufleţire, lor adăugîndu-li-se, pe parcurs, mase de cetăţeni din localitate. În ca-

²⁷ 23 August 1944. *Documente*, vol. I : 1939—1943, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 107.

²⁸ V. Topalu, *op. cit.*, p. 16—17.

²⁹ Horia Breştioiu, Vasile Bobocescu, *Lupta poporului român împotriva unei mari nedreptăţi istorice*, în „Revista arhivelor”, anul LVII, nr. 3—4/1980, p. 310.

³⁰ *Ibidem*, p. 309—310.

³¹ Traian Bunescu, *Manifestaţii de protest ale maselor populare din Arad împotriva Dictatului de la Viena*, în „Anale de istorie”, anul XI, nr. 3/1965, p. 82—92.

³² „România” din 2 septembrie 1940.

³³ Referitor la poziţia armatei faţă de Dictatul de la Viena, vezi pe larg : General-maior dr. Constantin Olteanu, colonel dr. Ilie Ceauşescu, colonel dr. Vasile Mocanu, *Activitatea Partidului Comunist în Armată. 1921—1944*, Editura Militară, Bucureşti, 1974, p. 147—149.

³⁴ Traian Bunescu, *Starea de spirit şi manifestaţii de protest ale maselor populare din Braşov şi Sibiu împotriva Dictatului de la Viena*, în „Anale de istorie”, anul XII, nr. 1/1966, p. 50—51.

drul întrunirii — își amintește unul dintre comuniștii participanți — „noi am arătat că lozinca «Nici o brazdă!» se va realiza numai atunci cînd vom pune mîna pe arme. Am arătat că hotarele noastre dinspre Ungaria sînt bine întărite, cu cazemate numeroase și puternice, construite din sudoarea poporului, iar armata noastră este mult mai bine înarmată decît armata lui Horthy... S-a arătat că nu maghiarii din România sînt de vină pentru această cedare rușinoasă, ci Hitler și Mussolini, adică axa Berlin-Roma-Tokio și pe urmă Horthy, care a cerut și a primit în dar Ardealul de Nord de la aceștia”³⁵. În continuare, comuniștii, în grupuri de cîte 8—10 oameni, s-au răspîndit printre cele cîteva mii de demonstranți, care au pornit spre Comandamentul Corpului 7 armată, scandînd: „Nu cedăm, ci rezistăm!”, „Nici o brazdă!”, „Vom apăra Ardealul cu arma în mînă!”, „Jos cu Axa!”, „Jos cu legionarii și hitleriștii trădători de țară!” etc.

După manifestația din fața clădirii Corpului 7 armată, demonstranții au pornit spre chestura de poliție. Întîlnind un grup de tineri sași, îmbrăcați în uniforma hitleristă, cu diagonală pe piept și cu brasarde cu svastică pe braț, demonstranții le-au rupt diagonalele și brasardele. Apoi coloana s-a împărțit în două: o parte s-a îndreptat spre Tîrgul de mostre, pentru a înlătura steagurile fasciste arborate la intrarea în expoziție, iar cealaltă parte și-a continuat drumul spre poliție, scandînd lozinci anti-fasciste și antihorthyste. „Am manifestat și în fața poliției — își amintește unul dintre participanți — dar n-a ieșit nimeni să ne tulbure cu întrebări. Eram vreo mie cinci sute de oameni și nimeni n-a îndrăznit să se arate în ferestrele poliției”. În Piața Mare, grupului demonstranților li s-au alăturat cei plecați la Tîrgul de mostre și împreună au hotărît să continue acțiunile de protest și în ziua următoare, mobilizînd noi mase de muncitori din fabrici³⁶.

Un rol deosebit au avut comuniștii din Cluj, Timișoara, Brașov și, mai ales, din legendara Alba Iulia în organizarea acțiunilor de protest împotriva amputării teritoriului național.

La Cluj, chiar în seara zilei de 30 august, la aflarea primelor știri despre rezultatul „arbitrajului”, mii de cetățeni s-au strîns și au manifestat în fața Rezidenței regale din localitate³⁷. A doua zi manifestațiile au continuat, zecile de mii de cetățeni — muncitori, țărani, intelectuali, locuitori din oraș, dar și din județele vecine — intonînd versurile lui Andrei Mureșanu „Murim mai bine cu gloria deplină, decît să fim sclavi iarăși în vechiul nost’ pămînt” și scandînd: „Ardealul nu înțelege să fie ciuntit!”, „Nici un petec de pămînt!”, „Vrem să murim apărîndu-ne fruntariile, onoarea și demnitatea națională!” etc. Demonstranții au ocupat Palatul telefoanelor, de unde au trimis o telegramă de protest regelui Carol al II-lea, iar prof. Grigore Popa a avut o convorbire telefonică cu primul ministru Gigurtu, căruia i-a cerut, în numele participanților, organizarea rezistenței armate și apărarea granițelor. La 1 septembrie, mase

³⁵ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XVII, dosarul nr. 3 287, fila 105.

³⁶ Loc. cit.,

³⁷ Vezi pe larg: Tr. Bunesu, *Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena*, în „Anale de istorie” anul XII, nr. 6/1966, p. 98—100; Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 305—307; Francisc Păcurariu, *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor*, Editura Minerva, București, 1988, p. 436—439; Mircea Mușat, Vasile Bobocescu, *Împotriva unei nedreptăți istorice: 40 de ani de la marile manifestații populare împotriva Dictatului fascist de la Viena*, în „Anale de istorie”, anul XXVI, nr. 3/1980, p. 87—89.

compacte de clujeni s-au adunat în fața Comandamentului militar, unde au ovaționat armata română și au cerut arme pentru a apăra țara ; un grup de manifestanți a pătruns într-un depozit de armament, luând arme și muniții pentru a organiza rezistența.

Referindu-se la manifestațiile de la Cluj, ziarul „Scînteia” releva că „muncitorimea, în front unic de jos, a ieșit la uriașe demonstrații de stradă”, sub lozincile partidului comunist : „Jos Dictatul imperialist de la Viena !”, „Jos dictatura foamei și a teroarei lui Carol al II-lea !” etc. Muncitorii de la C.F.R., de la Fabrica de tutun, de la Uzina de apă, urmați de mii de funcționari și cetățeni săraci, și-au impus la aceste adunări oratorii lor. „Trei zile, trei nopți — scria „Scînteia” — strada era adevărat loc de întruniri populare”³⁸. Analizînd rolul comuniștilor în cadrul evenimentelor de la Cluj din perioada 30 august—2 septembrie 1940, un raport al C.C. al P.C.R., de la sfîrșitul anului 1940, menționa : „La Cluj... manifestațiile de stradă se țineau lanț. Au ieșit în stradă muncitorii de la atelierele C.F.R., Dermata, Fabrica de tutun etc. Primele manifestări au fost într-o anumită măsură spontane... Dar între timp organizația de partid din Cluj a început să preia inițiativa și să organizeze lupta maselor. Manifestele C.C. au fost împărțite în mod deschis la întrunirile de stradă de către U.T.C.-iști. Muncitorii, cu manifestele în mînă, citindu-le, au strigat lozincile partidului «Jos dictatura regală !», «Jos Dictatul imperialist de la Viena !»... Muncitorii au cerut să vorbească comuniștii cunoscuți de mase. Trebuie să subliniem că la demonstrațiile de stradă din Cluj au luat parte soldați, în masă, din garnizoana Clujului”³⁹.

La *Timișoara*, acțiunile de protest împotriva samavolnicei sentințe de la Viena au început la Atelierele C.F.R., unde acționau puternice celule ale P.C.R. și U.T.C.⁴⁰ La 2 septembrie, chemarea comuniștilor de a protesta prin încetarea lucrului a găsit un puternic ecou în inimile muncitorilor, animați de dragostea de patrie și de durerea provocată de sfîșierea țării. La adunarea de protest care a avut loc în spatele atelierelor, unul dintre muncitori a arătat că nu era suficientă numai această acțiune, ci trebuie să iasă în stradă, să organizeze o manifestație publică. Propunerea a fost primită cu însuflețire, cei prezenți urmînd să se întîlnească a doua zi, după orele de program. În pofida măsurilor de intimidare adoptate de autoritățile locale, a doua zi, muncitorii s-au îndreptat spre centrul orașului, iar de aici spre Piața Catedralei. În frunte se afla un grup de muncitori ceferiști, cu drapelul tricolor, urmați de o masă de demonstranți, care scandau : „Jos Dictatul de la Viena !”, „Trăiască România !” și intonau cîntece patriotice ; un detașament de poliție a fraternizat cu aceștia. Pe scările Catedralei — transformate ad-hoc în tribună — muncitori ceferiști, intelectuali și activiști ai organizației locale de partid, în cuvîntări scurte, dar înflăcărâte, au chemat masele de luptă împotriva dictatului. De la Catedrală, demonstranții s-au îndreptat, din nou, spre centrul orașului, manifestînd apoi în fața consulatelor german și italian, scandînd : „Jos Dictatul de la Viena !” și „Vrem Ardealul !”⁴¹.

Elogioase aprecieri a avut conducerea P.C.R. despre rolul organizației de partid din *Brașov* în organizarea manifestațiilor de protest împotriva

³⁸ „Scînteia” din 17 septembrie 1940.

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 168, fila 38.

⁴⁰ Vezi, pe larg : Traian Bunescu, *Demonstrația antifascistă a oamenilor muncii din Timișoara împotriva Dictatului de la Viena (septembrie 1940)*, în „Anale de istorie”, anul X, nr. 6/1964, p. 73—77.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 168, fila 42.

Dictatului de la Viena. „Linia partidului — aprecia Secretariatul C.C. al P.C.R. la sfârșitul anului 1940 — a fost înțeleasă bine de organizația noastră din Brașov. În tot timpul evenimentelor, organizația a condus lupta proletariatului din Brașov. În zilele de 2, 3, 4 septembrie muncitorii au stăpînit străzile Brașovului“⁴². Atenția principală a fost acordată uzinelor și fabricilor în care poziția partidului era puternică și a căror importanță economică era deosebită, starea de spirit a muncitorilor fiind favorabilă acțiunii preconizate de comuniști.

În cadrul întrunirii din 31 august, desfășurată în prezența unui delegat al organizației de partid din Brașov, cei aproape 800 de muncitori ai unei secții a uzinei I.A.R. au declarat, în numele celor 30 000 de muncitori brașoveni, că nu recunosc valabilitatea verdictului de la Viena, dat fără consultarea populației Ardealului; totodată, ei s-au angajat să mobilizeze pe toți muncitorii din fabrică la adunarea de protest de a doua zi, inițiată de organizațiile locale ale P.N.Ț. și P.N.L. Întruniri asemănătoare au avut loc și în alte întreprinderi — C.F.R., Astra, Metrom, Voina, Hess, Scherg ș.a.

În ziua de 1 septembrie 1940, aproape 5 000 de persoane, în marea lor majoritate muncitori mobilizați de comuniști, s-au adunat în Piața Libertății într-un impunător miting. Sub presiunea muncitorilor, organizatorii au acceptat să dea cuvîntul și unui muncitor comunist. În timp ce reprezentanții partidelor „istorice“ și ai autorităților, au insistat, în cuvîntările lor, numai pe relevarea sentimentului național adînc lezat, fără a încerca să arate cauzele care au dus la această situație, reprezentantul P.C.R. a folosit tribuna adunării pentru a demasca pe principalii vinovați de ciuntirea țării — Germania nazistă, Italia fascistă și Ungaria horthystă⁴³. După întrunire, demonstranții s-au îndreptat spre monumentul lui Andrei Mureșanu din Șcheii Brașovului; trecînd pe lângă vitrina unui magazin în care se afla portretul lui Hitler, unul din autorii tragediei de la Viena, demonstranții au spart geamul și au distrus tabloul, iar atunci cînd au întîlnit mașina consulului german i-au smuls stegulețele cu svastică de pe capotă. În zilele de 2 și 3 septembrie, Piața Libertății din Brașov a fost din nou martora miniei populare împotriva arbitrării sentințe de la Viena.

Puternice manifestații populare împotriva Dictatului de la Viena s-au desfășurat și în istorica Alba Iulia, orașul Marii Uniri. Mii de locuitori, cărora li s-au alăturat țărani din toate comunele județului, au umplut pînă la refuz Piața Mihai Viteazul, intonînd cîntece patriotice și scandînd : „Trăiască Ardealul !“, „Nu vom da nici o brazdă !“, „Vom muri cu toții, dar Ardealul nu-l vom da !“ etc. ; tineri și bătrîni, cu cocarde tricolore pe piept, cereau să li se dea arme, declarînd că mai bine mor în luptă decît să vadă din nou o parte din pămîntul românesc în robie⁴⁴. Starea de spirit a locuitorilor orașului și județului Alba din acele zile era astfel prezentată de un buletin informativ al sectorului de pază din județ : „Toți românii din județul Alba sînt copleșiți de durere din cauza hotărîrii arbitrare de la Viena. Populația este nedumerită și incapabilă să înțeleagă că împrejurări vitrege pot sili țara a ceda o parte din teritoriul național, dobîndit cu atîtea jertfe, fără a schița cel mai mic gest de apărare, fără a face uz de armată,

⁴² Loc. cit.

⁴³ Tr. Bunescu, *Starea de spirit și manifestații de protest ale maselor populare din Brașov și Sibiu împotriva Dictatului de la Viena*, p. 49 ; Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 307—308.

⁴⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1 297.

pentru înzestrarea căreia nu a fost precupețit nici un sacrificiu și abandonînd inamicului un brîu de fortificații pe care îl credea menit să ne apere contra oricărui atac⁴⁵.

La *Oradea*, manifestația populației a avut un pronunțat caracter anti-nazist. La 1 septembrie 1940, un mare număr de cetățeni, în special tineri — în fruntea cărora s-au aflat comuniștii — s-au îndreptat din diferite puncte ale orașului spre Piața Primăriei ; pe parcurs manifestațiilor li s-au alăturat alți locuitori ai orașului și ai satelor învecinate, veniți să protesteze împotriva dictatului nedrept. În piață au avut loc scene de un dramatism sfîșietor, dar și cu adîncă semnificație patriotică. Astfel, un ofițer superior din armata română, decorat cu ordinul „Mihai Viteazul“, umilit și revoltat în același timp pentru faptul că trebuia să se retragă de pe frontieră fără luptă, s-a urcat pe un podium improvizat și, în semn de protest, și-a rupt sabia în două și și-a aruncat mantia. Un alt ofițer, comandant al regimentului de fortificații, trecînd cu unitatea sa, în retragere, prin Piața Primăriei ocupată de manifestații, s-a alăturat acestora împreună cu întreaga unitate. Apoi, într-un emoționant discurs, a înfierat în fața mulțimii marea nedreptate ce s-a făcut poporului român prin ciuntirea teritoriului național, argumentînd drepturile imprescriptibile ale românilor asupra Ardealului⁴⁶. În această atmosferă de înălțător patriotism, demonstrații au manifestat în fața consulatului german din localitate, au aruncat cu pietre în ferestre, au smuls placa de pe ușa de la intrare și au pătruns în incinta clădirii⁴⁷.

La demonstrația de protest a populației orașului *Bistrița* au participat și numeroși țărani sași, veniți din satele vecine pentru a-și exprima voința lor de a rămîne în România ; de asemenea, populația săsească a manifestat pe străzi scandînd : „Jos Dictatul de la Viena !“, „Refuzăm întoarcerea la Ungaria !“⁴⁸. La rîndul său, populația germană din regiunea *Bistriței* și *Reghinului* a semnat un memoriu prin care protesta împotriva anexării de către Ungaria a părții de nord-vest a României⁴⁹. În același spirit, numeroși șvabi din zona *Satu Mare* și-au manifestat chiar intenția de a-și părăsi locuințele și de a se strămuta în România pentru a nu ajunge sub stăpînirea regimului horthyst.

La *Reșița*, la aflarea știrii despre Dictatul de la Viena, comuniștii au organizat adunări pe grupuri de muncitori, apoi pe secții și fabrici. Muncitorii de la Fabrica de poduri au ieșit în stradă, manifestîndu-și indignarea și protestul față de nedreptatea săvîrșită României de către statele fasciste. În zilele de 1 și 2 septembrie protestul muncitorimii reșițene și, deopotrivă, al cetățenilor orașului a luat forma unor puternice demonstrații de stradă, al unor impunătoare adunări în fața Casei de cultură, manifestîndu-și astfel hotărîrea de a lupta împotriva fascismului agresiv și revizionist, pentru apărarea independenței naționale și refacerea hotarelor țării⁵⁰.

Dictatul de la Viena a provocat o profundă reacție în rîndul armatei române. Documentele vremii stau mărturie sentimentelor de mînie și revoltă ale armatei — soldați și ofițeri — față de raptul teritorial dictat

⁴⁵ Traian Bunescu, *Lupta poporului român împotriva Dictatului fascist de la Viena (august 1940)*, p. 146.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 142—143.

⁴⁷ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, p. 108.

⁴⁸ Traian Bunescu, *op. cit.*, p. 145.

⁴⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 1 299.

⁵⁰ Carol Göllner, *Muncă și năzuinți comune*, București, 1972, p. 42.

de Germania nazistă și Italia fascistă României, ilustrând dorința sa fierbinte de a nu precupeți nici o jertfă pentru apărarea hotarelor țării, de a nu ceda nici o palmă de pământ Ungariei horthyste. Această stare de spirit rezultă și dintr-un raport al Armatei a IV-a către Corpul I Armată : „Ofițerii și trupa au primit cu indignare și durere suflăscă știrea pierderii a o parte din trupul țării. Se constată în rîndurile ostașilor — ofițeri și trupă — un accentuat spirit de revanșă, toți fiind convinși că această situație este numai provizorie și nu va trece multă vreme pînă cînd aceste teritorii pierdute vor fi recîștigate... Ofițerii și trupa își manifestă regretul că nu s-a răspuns cum se cuvine — adică cu armele — acelor care ne-au silit să părăsim o parte din pămîntul strămoșesc“ ⁵¹. La rîndul său, serviciul de spionaj hitlerist raporta, cu vădită îngrijorare, la Berlin : „Armatele din vest nu vor să părăsească pozițiile și cer insistent să lupte. Ofițerii români se considerau frustrați de această cedare, nevoind să conceapă rațiunea politică a sentinței de la Viena și dorind să lupte. Această stare de spirit se transmisese și soldaților care manifestau pe zonă și în cazărmi“ ⁵².

Protestul poporului român împotriva samavolnicei sentințe de la Viena s-a exprimat și prin numeroasele telegrame, scrisori, memorii etc. adresate de o serie de personalități politice și științifice, de asociații culturale și profesionale etc. guvernului român și chiar celor doi dictatori — Hitler și Mussolini ⁵³. Ele exprimau nu numai protestul față de Dictatul de la Viena, dar și credința în victoria finală a cauzei românești, hotărîrea poporului român de a lupta pentru refacerea unității sale naționale. Impresionant a fost protestul Societății Femeilor Române, în numele celor „800 000 de mame ce și-au jertfit copiii pentru unitatea națională a tuturor românilor“, în care pe lîngă „jalea și groaza pentru ciuntirea pămîntului românesc“, exprima hotărîrea de „a întreține vie conștiința națională“, de a păstra „cultul dragostei și legăturii de neam“, de „a nu se lăsa doborîte de durere“ și de a păstra credința „în reîntregirea hotarelor românești“ ⁵⁴.

În numele românilor din ținutul Zarandului, un grup de muncitori, țărani și intelectuali și-au ridicat glasul de protest, respingînd „cu indignare nedreptatea arbitrajului de la Viena. Ciuntirea Transilvaniei — se arăta, în continuare, în telegramă —, prin înstrăinarea unui milion două sute de mii de frați pentru satisfacerea pretențiilor nejustificate ungurești, făcută arbitrar și fără cunoașterea realităților locale, nu poate constitui fundamentul unei păci durabile în sud-estul european. Urmași ai celor din 1784 și 1848, nu uităm pe frații ruși din trupul neamului. Sîntem gata în orice moment de a pleca la desrobirea lor“ ⁵⁵.

De asemenea, Federația funcționarilor publici din România, adînc îndurerată de „nedreptatea fără de precedent ce s-a săvîrșit împotriva drepturilor imprescriptibile ale neamului românesc“, a protestat „împotriva ciuntirii sălbatice a teritoriului patriei noastre, întregită etnicește prin jertfele înaintașilor noștri“ ⁵⁶. La rîndul său, la 4 septembrie 1940, Consiliul avocaților din România și-a exprimat „toată durerea și indignarea... în urma sentinței dată la Viena“, protestînd „cu toată energia“ împo-

⁵¹ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, p. 121.

⁵² Mircea Mușat, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 92.

⁵³ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, p. 121.

⁵⁴ „Universul“ din 3 septembrie 1940.

⁵⁵ „Universul“ din 6 septembrie 1940.

⁵⁶ *Ibid.*

triva hotărîrii de la 30 august 1940 „pronunțată cu violarea dreptului sacru al apărării hotărîte, care constituie o revoltătoare nedreptate făcută statului și națiunii române“, și angajîndu-se să lupte, „cu toată dîrzenia...“, pentru restabilirea fruntariilor naturale ale României“⁵⁷. Tot asemenea era concepută Moțiunea votată de Consiliul general al inginerilor din România — trimisă și asociațiilor similare din Germania și Italia —, care dădea glas exploziei de mînie și revoltă a poporului român „împotriva celei mai sălbatice nedreptăți ce s-a comis față de țară și neamul românesc prin rășluirea, fără precedent în istorie, a unei părți din pămîntul sfînt și etern românesc al Transilvaniei, pe care nu tratatele și angajamentele diplomatice ni l-au dat, ci drepturile milenare ale românismului pe aceste pămînturi și singele eroic [vărsat] pentru întregirea neamului“⁵⁸.

În organizarea rezistenței populare împotriva Dictatului de la Viena, alături de Partidul Comunist Român s-au aflat și Frontul Plugarilor și Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Madosz). Astfel, la 31 august 1940, într-o întrevvedere pe care a avut-o la hotelul Athénée Palace cu Iuliu Maniu, dr. Petru Groza, în acord cu partidul comunist, i-a făcut cunoscut că „în regiunea Bihor are pregătiți pentru a intra în acțiune împotriva cedării peste 10 000 de oameni“⁵⁹. De asemenea, la demonstrația de la Sebeș, alături de locuitorii orașului au participat numeroși țărani din comunele Petrești, Lancrăm, Pionul de Jos etc., mobilizați de Frontul Plugarilor⁶⁰.

La rîndul său, Modosz-ul a caracterizat, de la început, Dictatul de la Viena ca „imperialist“⁶¹, apreciind că „încordarea româno-ungară reprezintă o altă față a politicii de dominație și subjugare a micilor puteri de către Axă“, că popoarele român și ungar „sînt victime ale fascismului“ și că ele „trebuie să găsească în comun căile salvării lor și a înțelegerii definitive“⁶². La Cluj⁶³, Timișoara⁶⁴ și în alte localități, activiști ai Madosz-ului au mobilizat oameni ai muncii de naționalitate maghiară, participanți la mitingurile și demonstrațiile de protest împotriva dictatului, alături de poporul român⁶⁵. Pentru poziția lor potrivnică dictatului mulți membri ai Madosz-ului, rămași pe teritoriul aflat vremelnic sub administrația ungară, au avut de suferit persecuții și arestări din partea autorităților horthyste. Astfel, o notă din 15 februarie 1943 a organelor române de informații, releva că la Budapesta au fost condamnați 70 de comuniști și membri ai Madosz-ului, care s-au declarat în toamna anului 1940 împotriva hotărîrii de la Viena și pentru apărarea hotarelor României⁶⁶.

Privind retrospectiv atitudinea adoptată față de revizionismul horthyst, apelul Madosz-ului adresat, în octombrie 1944, forțelor democratice maghiare din Ardeal și din Ungaria, evidenția : „Am luat atitudine hotă-

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ „Universul“ din 7 septembrie 1940.

⁵⁹ Tr. Bunescu, *Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva Dictatului de la Viena*, p. 98.

⁶⁰ V. Topalu, *op. cit.*, p. 19.

⁶¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 169, fila 88.

⁶² Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 304—305.

⁶³ L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 227.

⁶⁴ Tr. Bunescu, *Demonstrația antifascistă a oamenilor muncii din Timișoara împotriva Dictatului de la Viena (septembrie 1940)*, p. 74.

⁶⁵ Gh. Zaharia, A. Petri, *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului român pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului*, în „Anale de istorie“, anul XII, nr. 2—3/1966, p. 150.

⁶⁶ Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 311.

rită împotriva revizionismului otrăvitor, care avea un singur scop : dezbinarea popoarelor din Sud-Estul Europei și prin aceasta transformarea pământului nostru într-o bază de plecare a războiului imperialist pornit de fascismul german contra Uniunii Sovietice. Madosz-ul a protestat printre primii împotriva Dictatului de la Viena, care, nesocotind voința populației ardeleni, a rupt în două pământul Transilvaniei, prefăcându-l în mijloc de șantaj războinic al imperialismului hitlerist“⁶⁷.

Expresie a puternicului curent popular de rezistență armată împotriva Dictatului de la Viena, a hitlerismului și a horthysmului, marile manifestații populare de la sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1940 nu au putut împiedica, însă, smulgerea vremelnică a unei părți din trupul țării. În durerea și indignarea de care a fost cuprins la aflarea știrii despre nedreptatea de la Viena și în pofida situației internaționale deosebit de grele în care se afla țara, poporul român nu a fost cuprins nici un moment de deznădejde, nici un moment el nu și-a pierdut speranța în revenirea pământului smuls brutal din trupul țării și a fraților căzuți din nou sub robie străină acolo unde le era locul — la țara lor, la România ; niciodată nu l-a părăsit convingerea că nedreptatea ce i s-a făcut la 30 august 1940 nu avea viitor, că mai devreme sau mai târziu dreptatea va fi de partea sa. Izvorul acestei convingeri se afla în drepturile istorice ale românilor, în hotărîrea cu care ei au condamnat și repudiat dictatul, de a nu renunța la refacerea granițelor patriei, a unității naționale, în credința că de ei și numai de ei, de lupta celor din țară, ca și a celor aruncați sub stăpînire străină, depindea soarta lor și a țării.

Acestei convingeri generale îi dădea expresie ziaristul democrat Mircea Grigorescu cînd scria : „Oricine se uită pe harta îndoliată a României vede că s-a înfipt în trupul țării, *în inima țării*, un pumnal ! El nu poate să rămînă acolo — și *va fi scos* ! E datoria pe care ceasul de azi, plin de scrișnire și protest, o poruncește românilor de pretutindeni și de totdeauna“⁶⁸. La fel gîndea și Emil Isac : „Ardealul stă la porțile lui așteptînd... vremea care bate cu degetul în geamurile noastre. Nu ne-am înfrișat de furtuni niciodată... Vom fi buni, cuviincioși, răbdători, senini și cuminți — dar n-are diavolul atîtea furci ca să ne sperie, nu este atîta fier în lumea întregă să ne înlănțuiască voința noastră“⁶⁹. Aceeași speranță nutrea și Liviu Rebreanu : „În vreme ce dușmanii noștri se înverșunează să ne răpească pământul și să ne robească frații, noi continuăm a spera și a vede în triumful dreptății adevărate, a dreptății noastre și în ceea ce privește Transilvania. Secole după secole am suferit și am crezut în sosirea dreptății, fără a-i fi cunoscut bucuriile. Cu atît mai mult ne vom stăpîni acum revolta și vom aștepta ceasul izbăvirii. Dincolo de Transilvania 1940 va veni îndeplinirea dreptății. Credem în Transilvania românească eternă și nedespărțită“⁷⁰. Iar „Asociația foștilor gardiști ardeleni din 1918—1919“ declara că „doliul adînc ce se așterne peste întregul pămînt și peste toți fiii neamului românesc nu va dispărea din sufletele noastre și ne va cerni inima... pînă cînd nu-i vom revedea pe frații pierduți reveniți la matca comună. Noi vom lupta din toate puterile și vom îndura orice jefită pînă la eliberarea lor. Acest sfînt ideal constituie din acest

⁶⁷ „România liberă“ din 5 octombrie 1944.

⁶⁸ „Timpul“ din 6 septembrie 1940.

⁶⁹ „Universul“ din 4 septembrie 1940.

⁷⁰ „Familia“, nr. 1, 1941, p. 10.

moment pentru foștii luptători ai gărzilor naționale ardelene un crez și jurământ ce ne leagă pînă în momentul dezrobirii fraților pierduți”⁷¹.

În consens cu întregul popor a gîndit și a acționat Partidul Comunist Român. Spre deosebire însă de alte forțe social-politice, care nu au văzut de la început calea pe care trebuia să meargă poporul român pentru a anula Dictatul de la Viena — o parte manifestînd o evidentă dezorientare, altele oscilînd de la o soluție la alta, incapabile de a acționa, iar unele dintre ele angajîndu-se chiar pe o cale greșită, în esența ei antinațională — Partidul Comunist Român a formulat, cu o remarcabilă forță de previziune, încă la 10 septembrie 1940, în documentul intitulat „Punctul nostru de vedere”, ideea că numai lupta muncitorilor și țăranilor din România, sub conducerea comuniștilor, numai „revoluția populară victorioasă va face posibilă reunirea celor peste un milion de muncitori și țărani români predați imperialismului maghiar, cu poporul muncitor din România în România liberă”⁷².

Anularea Dictatului de la Viena a devenit, în perioada următoare, unul din obiectivele fundamentale ale programului politic al Partidului Comunist Român, propus celorlalte forțe politice democratice și patriotice, în vederea răsturnării regimului antonescian, scoaterii țării din războiul hitlerist și alăturarea ei coaliției Națiunilor Unite. Pe această platformă patriotică P.C.R. va reuși să realizeze o largă coaliție de forțe naționale, care a asigurat istorica izbîndă de la 23 August 1944.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 a deschis calea eliberării întregului teritoriu național de sub stăpînirea hitleristo-horthystă, anulării nedreptului Dictat de la Viena. Proclamația șefului statului român, prezentată la posturile de radio în seara zilei de 23 august 1944, odată cu anunțarea doborîrii dictaturii antonesciene și ieșirea României din războiul antisovietic, arăta : „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină”⁷³. Luptînd împreună cu armata sovietică, ostașii români au reușit, pînă la 25 octombrie 1944, să alunge armatele hitleristo-horthyste de pe întreg teritoriul românesc, să anuleze, practic, Dictatul de la Viena și, în continuare, să-și aducă o contribuție de preț la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei de sub jugul fascist. Conferința de Pace de la Paris a recunoscut netemeinicia Dictatului de la Viena, înscriind în articolul 2 al Tratatului de Pace : „Hotărîrile sentinței de la Viena, din 30 august 1940, sînt nule și neavenite. Frontiera dintre România și Ungaria este restabilă prin articolul de față astfel cum exista la 1 ianuarie 1938”. Se consfințea, astfel, un fapt împlinit prin jertfa de sînge a poporului român, confirmînd legitimitatea istorică a frontierelor României libere și independente.

⁷¹ „Universul” din 6 septembrie 1940.

⁷² Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXIV-1.

⁷³ 23 August 1944. *Documente*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 416.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — ORGANIZATORUL ȘI CONDUCĂTORUL LUPTEI ÎMPOTRIVA DICTATURII ANTONESCIENE, PENTRU INDEPENDENȚA ȘI INTEGRITATEA PATRIEI

GHEORGHE UNC

După succesul din războiul terestru purtat în primăvara anului 1940 în vestul Europei, Reichul hitlerist și-a îndreptat planurile expansioniste asupra României și a altor țări din sud-estul continentului. Era o perioadă extrem de grea și de critică, țara noastră fiind în situația de totală izolare. Aflată singură în fața agresiunii Germaniei naziste și a acoliților acesteia, lipsită de orice sprijin din afară, ea a devenit victima politicii imperialiste de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acaparare a unui vast teritoriu și de uzurpare a unității naționale. Referindu-se la momentele tragice prin care a trecut atunci România, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Poporul român, aflat singur în fața agresiunii nazismului german, lipsit de orice sprijin din afară, a devenit victima dictatului fascist de la Viena, prin care o parte a Transilvaniei era predată Ungariei horthyste, a fost aruncat în brațele Germaniei hitleriste”¹.

În zilele de la sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1940, în întreaga țară s-au desfășurat ample demonstrații populare de protest împotriva sentinței fasciste de la Viena. Pentru a înăbuși revolta maselor, care luase și un pronunțat caracter antihitlerist, cercurile fasciste din România, cu sprijinul direct al Germaniei naziste, au instaurat, la 14 septembrie 1940, dictatura militară-fascistă, care a durat pînă în ianuarie 1941, cînd a fost instaurat regimul dictaturii antonesciene. În cursul lunii următoare, cu acordul dictaturii militare-fasciste, în țară au intrat trupe germane, care au fost instalate în principalele puncte strategice, în special în zona petroliferă, iar la 22 iunie 1941 România a fost împinsă în războiul hitlerist, împotriva voinței poporului nostru.

Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu subordonarea politică, militară și economică a țării naziștilor germani, cu regimul dictaturii militare-fasciste. El vedea în Reichul nazist expresia ideologiei și politicii celor mai opace, mai odioase și, în același timp, pe continuatorul imperia-

52 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura Politică, București, 1970, p. 368.

lismului german din urmă cu peste două decenii, care prădase și jefuise țara în timpul ocupației din anii 1916—1918, promotorul principal al știrbirii integrității teritoriale a României în perioada de început a celui de-al doilea război mondial. De aceea, poporul român a întâmpinat cu profundă indignare și ostilitate penetrarea armatelor hitleriste în România — instrumentul principal al asigurării dominației Germaniei naziste asupra țării noastre. Mișcarea de rezistență, începută odată cu instaurarea regimului de dictatură militară-fascistă și cu intrarea trupelor germane în România, a cuprins, treptat, toate categoriile sociale și politice nefasciste și antihitleriste, cunoscând o linie mereu ascendentă și culminând cu revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

În acea perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, când însăși ființa României ca stat era grav primejduită, Partidul Comunist Român și-a asumat, cu îndrăzneală și luciditate, înalta răspundere patriotică de a organiza și de a conduce rezistența antihitleristă a poporului român. „Nu trebuie să uităm nici un moment — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că Partidul Comunist Român a fost singura forță care s-a ridicat cu toată hotărîrea împotriva acestui război, a acționat pentru unirea tuturor forțelor patriotice, antifasciste, a organizat lupta pentru ieșirea din război, pentru înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă”².

Partidul Comunist Român a stabilit, încă din toamna anului 1940, obiectivele esențiale ale mișcării de rezistență românești, și anume doborîrea dictaturii militare-fasciste, alungarea din țară a trupelor hitleriste și redobîndirea independenței naționale, eliberarea părții de nord-vest a României, cotopte de horthyști. Denunțînd împrejurările instaurării dictaturii militare-fasciste, caracterul și scopurile acesteia, ziarul „Scînteia”, organul central de presă al C.C. al P.C.R., scria, în octombrie 1940, că Ion Antonescu și legionarii, veniți la putere în urmă cu o lună, vor întrona o politică antinațională și antipopulară în folosul imperialiștilor germani și italieni, care voiau „să-și asigure în România un regim politic care să se supună la toate cererile lor”³.

P.C.R. a desfășurat o tenace muncă politică și organizatorică în vederea mobilizării maselor la luptă împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru izgonirea trupelor naziste de pe teritoriul național. În articolul intitulat *Invazia străină în România*, publicat în ziarul „Scînteia”, se releva că „numai prin luptă unită... toți cei ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, vor dobîndi independența națională, pacea și libertatea”⁴.

Înfruntînd cu curaj măsurile represive ale autorităților și ale poliției legionare, punîndu-și viața în primejdie, comuniștii au inițiat puternice acțiuni cu caracter antifascist, antihitlerist. Printre acestea se relevă demonstrația desfășurată la Obor (București), la 3 noiembrie 1940, cu prilejul căreia participanții au scandat: „Jos fascismul!”, „Vrem independența națională!”. În același sens, Partidul Comunist Român, într-un document editat în decembrie 1940, a denunțat în fața maselor consecințele nefaste ale aderării guvernului la Pactul tripartit și ale acordului economic româno-german. Astfel, ziarul „Dunărea roșie”, organ al Regionalei P.C.R.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura Politică, București, 1983, p. 16—17.

³ „Scînteia” din 2 octombrie 1940.

⁴ „Scînteia” din 8 octombrie 1940.

Dunărea de Jos, arăta, în acele zile : „Scumpetea și mizeria generală cresc în urma acordului nou economic germano-român, prin care zece ani se aservește economia românească stăpînitorilor hitleriști... Economia românească este anexată economiei Reichului hitlerist”⁵. În aceeași idee, într-un document din ianuarie 1941, P.C.R. s-a pronunțat cu hotărîre „împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența poporului român”. Partidul comunist afirma din nou necesitatea luptei hotărîte pentru înlăturarea regimului dictatorial, pentru alungarea trupelor hitleriste din țară⁶.

După ce România a fost împinsă în războiul hitlerist, în fața partidului comunist s-au ridicat noi obiective de luptă în raport cu cele de pînă în iunie 1941, vizînd ieșirea țării din acest război și alăturarea ei coaliției antihitleriste. Aceste obiective au fost definite, în modul cel mai cuprinzător, în documente programatice ca : Circulara Comitetului Central al partidului din 8 iulie 1941 ; Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*, Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, intitulată *Pieirea sau salvarea poporului român* ș.a. Prin intermediul acestor documente, partidul comunist a formulat, în noile condiții istorice, obiectivele mișcării de rezistență, căile și mijloacele menite să ducă la înlăturarea lor. În lumina analizei multilaterale a situației interne și internaționale, P.C.R. a apreciat în mod just natura contradicțiilor care se aflau pe prim plan în societatea românească de atunci, stabilind, pe această bază, obiectivele de acțiune. Detașînd faptul că, în acele împrejurări istorice, contradicția principală — de a cărei rezolvare depindeau înseși existența de sine stătătoare a națiunii române și posibilitățile dezvoltării luptei forțelor ei avansate pentru progres social — devenise contradicția dintre poporul român, pe de o parte, și imperialismul fascist german și regimul dictatorial antonescian pe de altă parte, partidul comunist a precizat că problema majoră care se punea nu era cea a unei ridicări la luptă de tipul „clasă contra clasă”, ci a mobilizării tuturor forțelor patriotice, naționale, antihitleriste, concentrarea lor într-un Front Unic Național în vederea înlăturării dominației germane, a recuceririi libertății și independenței naționale⁷. „Comuniștii — trasa ca o sarcină prioritară Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 — trebuie să-și concentreze toate forțele pentru formarea Frontului Unic Național”⁸.

Această orientare politică, promovată cu fermitate de către P.C.R., se înscrie pe linia tradiției istorice românești, care atestă că factorul determinant al victoriilor dobîndite de poporul român în lupta sa îndelungată pentru apărarea libertății și independenței l-a reprezentat unirea, în toate momentele de răsruce, a forțelor populare, realizarea consensului național. Ea s-a reflectat în mod pregnant în Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941, în care se arăta că Partidul Comunist Român „propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, personalităților poli-

⁵ „Dunărea roșie” din 13 decembrie 1940.

⁶ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare Arh. I.S.I.S.P.), cota Ab. XXV-3.

⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Spiritul creator al Partidului Comunist Român în pregătirea și înlăturarea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, în Insurecția din August 1944 și semnificația ei istorică*, Editura Militară, București, 1974, p. 24.

⁸ *23 August 1944. Documente*, vol. I : 1939—1943, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 284.

tice și tuturor patrioților români pentru realizarea Frontului Unic Național al poporului român..., pentru cucerirea cerințelor din Platformă, care sînt cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român”⁹.

Avînd în vedere că interesele fundamentale ale poporului român impuneau, pe prim-plan, în etapa respectivă, făurirea unei largi coaliții anti-hitleriste, P.C.R. a inclus în platforma sa de acțiune doar obiective care să asigure colaborarea tuturor forțelor patriotice, democratice, antifasciste. Platforma-program din septembrie 1941 prevedea următoarele obiective principale : răsturnarea guvernului antonescian și formarea unui guvern al independenței naționale, alcătuit din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice ; ieșirea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite ; alungarea trupelor hitleriste de pe teritoriul național și eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă ; restabilirea libertăților cetățenești și democratice. Platforma-program sublinia, în mod expres, că „pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, [comuniștii] renunță la orice lozinci sau acțiune care ar putea să-i despartă de celelalte partide și grupări politice care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român“, cu precizarea, în perspectiva procesului revoluționar, că „ei nu renunță la programul lor, la propagarea programului lor și a lozincilor finale“¹⁰.

Prevederile Platformei-program, corespunzînd situației și împrejurărilor concrete în care se afla țara, au constituit baza politică pentru înfăptuirea Frontului Unic Național al poporului român. Este de remarcant că, spre deosebire de forțele burgheze din opoziție, care au evoluat de la atitudini și soluții parțiale, de compromis, lipsite de combativitate, spre acceptarea, în final, a necesității înlăturării dictaturii antonesciene, Partidul Comunist Român a propus, în Platforma-program, obiective care și-au păstrat valabilitatea pe parcursul întregii perioade a mișcării de rezistență. Și aceasta pentru că ele aveau un caracter izvorît din cerințele stringente ale poporului român în etapa istorică dată, oglindeau interesele sale naționale.

Programul mișcării de rezistență românești, elaborat de comuniști, a fost popularizat pe larg în rîndul maselor, în vederea mobilizării lor la lupta împotriva regimului antonescian și a dominației hitleriste. Această activitate a îmbrăcat cele mai diverse forme, un loc important ocupînd munca de la om la om și, mai cu seamă, editarea și difuzarea, în mii și mii de exemplare, a numeroase publicații ilegale. În perioada septembrie 1940—august 1944, P.C.R. a reușit să editeze peste 30 de organe de presă, centrale sau locale¹¹, printre care un rol important a avut și ziarul semnificativ intitulat : „România liberă“. Partidul Comunist Român a fost singurul partid politic din România care a avut, în anii rezistenței antihitleriste, organe de presă proprii, opuse celor editate sau controlate de regimul dictatorial ce guverna țara. Totodată, militanții comuniști au asigurat tipărirea și difuzarea unui număr impresionant de broșuri, manifeste, apeluri, afișe și a altor materiale, care făceau cunoscut maselor cuvîntul partidului comunist. În activitatea sa neobosită sub steagul intereselor naționale fun-

⁹ *Ibidem*, p. 303.

¹⁰ *Ibidem*, p. 304.

¹¹ Aurică Simion, *Partidul Comunist Român — organizatorul și conducătorul luptei împotriva dictaturii antonesciene, pentru libertatea și independența patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 2/1984, p. 72.

damentale ale poporului român, P.C.R. a condus și s-a sprijinit pe o serie de organizații revoluționare și de masă, ca Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea Patriotică, Frontul Plugarilor, Madosz. În 1942, partidul comunist a creat Uniunea Patrioților, organizație care avea sarcina de a reuni și de a mobiliza la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți și alte pături orășenești.

Stabilind căile și mijloacele în vederea realizării obiectivelor mișcării de rezistență, Partidul Comunist Român a elaborat acea soluție realistă, în spiritul tradiției noastre istorice, care preconiza ca poporul român să nu aștepte pasiv rezolvarea din afară a destinului său, ci să se ridice, cu propriile sale forțe, la luptă, întrucât numai înfăptuirile clădite prin eforturile și jertfele proprii sînt trainice și de neclintit. Această idee străbate, ca un fir roșu, toate documentele programatice ale partidului comunist din acei ani, precum și publicistica sa. Așa, bunăoară, prin gazeta „Presa liberă” din august 1941, P.C.R. se adresa poporului român cu următoarea chemare: „În spiritul luptei lui Horea, Cloșca și Crișan, a lui Avram Iancu și Tudor Vladimirescu, care au luptat pentru libertatea națională, a vitejilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au știut să învețe minte pe hoardele ucigașe ale nemților, *La arme frați români !* Moartea fascismului german înseamnă viața poporului român”.

Partidul comunist a stabilit, în documentele și organele sale de presă, sarcinile ce reveneau fiecărei clase și pături sociale în lupta generală antifascistă a poporului român. În primele rînduri ale acestei lupte s-a aflat clasa muncitoare, partea cea mai combativă și mai bine organizată a poporului român. De aceea, P.C.R., în primul său document programatic elaborat după declanșarea războiului hitlerist — Circulara Comitetului Central din 8 iulie 1941 —, arăta că muncitorimea este chemată să se situeze, în continuare, în fruntea întregului popor în lupta antihitleristă. „Muncitorimea română rămasă în uzine și fabrici — se sublinia în acest document —, nu trebuie să rabde munca forțată istovitoare, foamea și teroarea singeroasă, în interesul bandiților imperialiști și al clicii domnitoare trădătoare. Trebuie să pornească la luptă pentru revendicările sale arzătoare, pentru pîine, pace și libertate, pentru înfrîngerea năvălitorilor fasciști. Ea trebuie să se pună în fruntea întregului popor în lupta pentru alungarea ocupanților fasciști din țară și pentru doborîrea dictaturii antonesciene”¹².

În acest spirit, clasa muncitoare, care, alături de țărănime, era cel mai greu afectată de consecințele dezastrului în care era împinsă țara, s-a impus tot mai mult ca factorul cel mai activ și mai ferm în mișcarea de rezistență. „Muncitorii — constata Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 — pornesc din ce în ce mai hotărît la lupta pentru pîine și împotriva războiului lui Hitler... Ieșirile în masă, încetarea lucrului devin din ce în ce mai numeroase”¹³. Gama formelor și mijloacelor de luptă ale clasei muncitoare a fost extrem de largă, mergînd de la conflicte de muncă, greve și demonstrații pînă la sabotarea producției destinate mașinii de război hitleriste. Indiferent de natura și de forma acțiunilor sale, de obiectivele imediate, concrete, ale unor acțiuni, lupta generală a clasei muncitoare împotriva regimului de dictatură antonesciană, a dominației Germaniei naziste și a războiului hitlerist a avut un pronunțat caracter politic.

¹² Arh. I.S.I.S.P., cota A XXX-10.

¹³ Loc. cit., cota Ab. XXVI.

Deși cele mai multe întreprinderi fuseseră militarizate, iar guvernul adoptase un cortegiu de măsuri represive, conflictele de muncă și grevele care loveau mașina de război hitleristă au fost numeroase. În 1943, bunăoară, în plin război, la inspectoratele județene ale muncii au fost înregistrate 3 658 de conflicte de muncă individuale și 206 conflicte colective¹⁴. Este ilustrativ că, în anii dictaturii antonesciene, a avut loc un număr însemnat de greve, care au cuprins mari întreprinderi din București, Ploiești, Brașov, Galați, Arad, Timișoara, Constanța și din alte centre. Peste tot ele au fost organizate în comun de către comuniști și social-democrați, pe bază de front unic muncitoresc. S-a impus, în mod deosebit, prin numărul participanților — 7 643 —, prin combativitatea și durata ei mare, greva generală a muncitorilor mineri din Valea Jiului din 15 aprilie—5 mai 1941. Este semnificativ, pentru ilustrarea îngrijorării produse autorităților de această grevă, faptul că I. Antonescu, care ordonase să fie luate măsuri dure de reprimore a greviștilor, cerea să i se raporteze zilnic despre evoluția situației în regiunea respectivă. „Să fie arestați și pedepsiți toți instigatorii din Valea Jiului — ordonase mareșalul —. Dacă nu sînt motive de judecată, să fie internați în lagăre de muncă și puși la un regim sever“¹⁵.

Una dintre formele de rezistență larg utilizate de clasa muncitoare a fost sabotarea producției destinate mașinii de război germane. Această formă activă de luptă antihitleristă a fost recomandată muncitorilor încă prin Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941. La numai câteva luni, Comitetul Central al partidului, accentuînd sarcinile clasei muncitoare în mișcarea de rezistență, sublinia, în Rezoluția din ianuarie 1942 : „E de datoria fiecărui muncitor față de poporul român să lupte, prin metodele sabotajului pasiv și activ, pentru dezorganizarea și oprirea producției de război a fascismului german“¹⁶.

În spiritul indicațiilor P.C.R., organele de presă ale partidului au publicat numeroase apeluri în care muncitorii din fabrici și uzine, în special cei din întreprinderile care lucrau pentru front, erau chemați să saboteze producția de război. Astfel, gazeta „Presa liberă“ scria, la 1 ianuarie 1942, adresîndu-se muncitorilor ceferiști : „Distrugeți căile ferate, scoțînd șinele, incendiînd vagoanele ! Nimiciți transporturile de aprovizionare destinate armatei fasciste ! Loviți în dușman așa cum puteți, acolo unde puteți și atunci cînd puteți ! Fiți demni de numele de român, de amintirea atîtor generații românești care au știut să-și apere libertatea față de cotropitori !“

La apelul comuniștilor, muncitorii au recurs, pe scară largă, la acte de sabotaj, care au îmbrăcat forme dintre cele mai variate. Printre aceste forme, frecvent utilizate au fost : neprezentarea sau prezentarea cu întârziere la muncă, prestarea lucrului în ritm lent și de slabă calitate, avînd drept consecință scăderea simțitoare a producției. Așa, de pildă, în vara anului 1943, numărul celor care absentau la lucru devenise atît de mare la exploatarea carbonifere din Valea Jiului încît conducerea Societății „Petroșani“ a cerut autorităților luarea de măsuri drastice pentru readucerea la lucru a „dezertorilor“, avertizînd că, în caz contrar, „va trebui să reducem producția și să oprim exploatarea la unele sectoare“¹⁷.

¹⁴ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 80.

¹⁵ *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene*, Muzeul Regional Hunedoara, Deva /f.a./, p. 212.

¹⁶ Arh. I.S.I.S.P., cota Ab XXVI.

¹⁷ *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene*, p. 217.

În numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, la C.F.R. au fost deteriorate agregate, mașini, unelte ; au fost produse piese cu defecte, rebutate șarje de oțeluri speciale ; s-au distrus parțial sau în întregime unele depozite de armament și muniții ; s-au incendiat depozite de carburanți ș.a. Numeroase astfel de acțiuni de sabotaj au întreprins muncitorii de la fabricile și uzinele Malaxa, Vulcan, Lemaître, Leonida (București), Concordia (Ploiești), U.D.R. (Reșița), Arsenalul din Tîrgoviște, Uzinele de muniții Mirșa de lângă Sibiu, de la Cugir, Uzinele de fier Hunedoara, „Astra”—Arad și Orăștie ș.a. Semnalînd înmulțirea actelor de sabotaj împotriva unor obiective de importanță strategică, autoritățile regimului antonescian consemnau, în toamna anului 1943 : „În ultimul timp, incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate au luat proporții care nu mai pot fi puse în seama întâmplării. Aceste incendii au, fără îndoială, altă cauză, care, în majoritatea cazurilor, trebuie căutată în actele de sabotaj organizate”¹⁸.

Numeroase acte de sabotaj au fost înregistrate în sectorul feroviar, unde ceferiștii au întîrziat transporturile prin provocarea, în mod deliberat, a unor accidente, blocarea unor noduri de cale ferată, deteriorarea premeditată a materialului rulant etc. Deseori, a fost perturbată rețeaua de transmisiuni a aviației și a unităților germane prin tăierea firelor telefonice și a cablurilor electrice de la bateriile de reflectoare din zonele București, Constanța, Ploiești, Brașov și din alte părți. Semnificativă, în acest sens, este scrisoarea adresată lui Ion Antonescu, la 26 august 1943, de către generalul Gerstenberg, comandantul Misiunii aeronautice germane din România, prin care acesta din urmă sesiza că „din nou s-au săvîrșit acte de sabotaj asupra legăturilor telefonice care sînt extrem de importante pentru apărarea regiunii petrolifere... Stricăciunile provocate legăturilor telefonice sînt atît de mari încît pregătirea de alarmă a vînătoarei de zi și noapte, precum și alarma antiaeriană sînt periclitare pe teritoriul României... Suspiciunea sabotajului vast este foarte verosimilă, deoarece, în nenumărate cazuri, legăturile paralele românești din imediata apropiere nu au fost deteriorate”. În încheiere, Gerstenberg cerea „să se ia măsurile necesare pentru asigurarea circuitului telefonic german din teritoriul românesc... și a pedepsi pe făptuitorii identificați”¹⁹.

Dînd o înaltă apreciere rolului clasei muncitoare în mișcarea de rezistență, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că „Eroica noastră clasă muncitoare a fost forța hotărîtoare a luptei antifasciste, însuflețind, prin exemplul său, masele largi populare”²⁰.

Țărănimea, puternic lovită de războiul hitlerist, a avut un important aport în mișcarea de rezistență. În documentele sale programatice, P.C.R. a acordat o atenție deosebită maselor largi de la sate, considerînd că nu e posibilă realizarea unui adevărat front unic național al poporului român fără țărănime, aliatul clasei muncitoare. Sarcina comuniștilor, trasată în documentele de partid, era de a desfășura „o muncă zilnică sistematică printre țărani”, în vederea mobilizării lor la luptă împotriva concentrațiilor, a rechizițiilor și a muncii forțate în folosul armatei germane. Referindu-se la acțiunile antihitleriste ale maselor de la sate, Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 arăta că „Țăranii refuză muncile forțate, se

¹⁸ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 82.

¹⁹ *Ibidem*, p. 82—83.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 370.

opun blocării cerealelor și rechizițiilor. Ei vorbesc deschis contra ocupanților și a războiului lui Hitler“²¹. Creșterea stării de spirit antihitleriste a maselor țărănești, care dădeau majoritatea efectivelor armatei, a îngrijorat autoritățile antonesciene, acestea semnalând, în repetate rânduri, că sătenii ascultă din ce în ce mai atent cuvântul comuniștilor, că, într-o serie de comune, „se face o intensă propagandă comunistă“²². În mobilizarea țărănimii la luptă o contribuție însemnată a adus, alături de partidul comunist, organizația Frontul Plugarilor. Drept urmare, lupta antihitleristă a țărănimii a luat un curs ascendent, îmbrăcînd forme dintre cele mai variate. Astfel, în numeroase localități, sătenii s-au sustras de la rechizițiile și prestațiile obligatorii, s-au opus exproprierii unor terenuri în favoarea armatei germane, au refuzat să se prezinte la concentrări și mobilizări pentru front, au produs defecțiuni la rețeaua de transmisiuni germane ș.a. Au avut loc incidente cu militarii hitleriști, dintre care unele s-au soldat cu morți și răniți de ambele părți.

Ținînd seama de caracterul larg pe care trebuia să-l îmbrace frontul unic național antihitlerist, P.C.R. s-a preocupat, totodată, de organizarea luptei intelectualilor și funcționarilor, pensionarilor, meseriașilor, negustorilor, categorii care au resimțit, la rîndul lor, consecințele înfeudării țării Germaniei naziste și ale războiului hitlerist. Însuflețiți de profunde sentimente patriotice, numeroși intelectuali au activat în organizații și asociații cu un caracter net antihitlerist, ca : Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică, Madosz, Asociația Refugiaților și Expulzaților din partea de nord-vest a României cotoșită de horthyști, manifestîndu-și, în repetate rânduri, opoziția față de subordonarea României de către Germania nazistă. Numeroși intelectuali de frunte ai țării s-au împotrivit, în acei ani, ofensivei ideologiei naziste, au militat cu abnegație pentru apărarea valorilor culturii umaniste. Expresie elocventă a stării de spirit antifasciste, antihitleriste din rîndul intelectualilor este memoriul celor 66 de oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari, adresat lui Ion Antonescu, în primăvara anului 1944, în care se cerea încetarea grabnică a participării la războiul hitlerist. „În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru — scriau semnatarii memoriului —, noi, membri ai Academiei Române și profesori ai universităților din București, Iași și Cluj, martori ai exodului și ai devastării satelor și orașelor românești, transformate în cîmpuri de bătălie..., am hotărît să vă adresăm apelul de față... Interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas“²³.

O valoare națională deosebită în cadrul politicii P.C.R. a avut poziția adoptată față de armată. Partidul a apreciat just legătura mării majorități a militarilor cu interesele vitale ale poporului, ale țării, starea de spirit antihitleristă care se dezvolta și deplasările care aveau loc în rîndul acestora²⁴. Organizînd rezistența antihitleristă și pregătind acțiunea de scoatere a României din războiul hitlerist, comuniștii nu s-au orientat spre

²¹ Arh. I.S.I.S.P., cota Ab XXVI.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 7, dosarul nr. 1 370, fila 395.

²³ 23 August 1944. *Documente*, vol. II : 1944, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 237—238.

²⁴ A se vedea, pe larg : General-maior dr. Ilie Ceaușescu, *Atitudinea și activitatea Marelui Stat-Major român în perioada septembrie 1940—23 august 1944 ostile politicii duse de Germania hitleristă în România, pentru contracararea unor măsuri antipopulare ale dictaturii antonesciene*, în „File de istorie militară a poporului român“, vol. 5 și 6, Editura Militară, București, 1979, p. 190—237.

provocarea unui conflict cu armata, nici spre evidențierea și ascuțirea contradicțiilor interne de clasă interente oricărei armate burgheze. Linia esențială, de importanță fundamentală, a partidului a fost atragerea armatei, în totalitatea ei, inclusiv a corpului de comandă, alături de popor, la lupta pentru eliberarea națională a României de sub dominația imperialismului hitlerist²⁵. Această poziție a fost fixată în primul document elaborat după declanșarea războiului hitlerist — Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 —, prin care partidul, adresându-se soldaților și ofițerilor, lansa apelul „să întoarcă armele împotriva ocupanților fasciști”²⁶.

În rîndul militarilor — ofițeri și soldați —, care păstrau legătura cu orașele și satele țării, simțind pulsul acestora, se cristaliza o puternică stare de spirit antihitleristă. Evidențiind acest fapt, Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942 constata : „Crește nemulțumirea și revolta soldaților în urma lipsei de hrană, a suferințelor și tratamentului unităților din partea armatei germane”. Concomitent, se contura, încă de atunci, un curent de opoziție și rezistență, la nivelul forurilor superioare de comandă — demisii cu caracter protestatar, măsuri de sabotare a participării românești la război —, preocupate de limitarea consecințelor dezastruoase ale politicii dictaturii antonesciene.

Paralel cu creșterea în intensitate a mișcării de rezistență în ansamblul ei, în rîndul militarilor se afirma tot mai mult ideea întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste, a luptei pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă, pentru eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă²⁷. De altfel, dorința ostașilor ca țara să iasă din războiul hitlerist era atît de mare, încît cei mai mulți comandanți de regimente declarau — după cum rezultă din ancheta efectuată de Marele Stat Major Român în luna iunie 1944 în rîndul unităților de pe front — că nu se mai putea conta pe unitățile lor²⁸.

În activitatea sa de organizare a mișcării de rezistență antihitleristă, Partidul Comunist Român a acționat și pe linia formării unor grupe de partizani. La indicația conducerii P.C.R., Comitetul Regional Banat al P.C.R. a organizat, în munții Semenicolui, grupul de partizani „Mărăști”. Alte grupe de partizani au fost constituite în regiunile Brașov, Suceava, Maramureș. Deosebit de eficient a acționat grupul de partizani „Carpați”, în Valea Prahovei, care a efectuat un număr însemnat de acte de sabotaj împotriva mașinii de război hitleriste²⁹.

În cadrul amplelor acțiuni desfășurate de masele populare, în frunte cu comuniștii, împotriva dictaturii antonesciene și a dominației hitleriste se înscrie și activitatea prizonierilor români aflați în acea perioadă în U.R.S.S., care și-au exprimat dorința fermă de a se constitui în unități de voluntari, pentru a lupta pe front împotriva armatei germane. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Această stare de spirit antihitleristă a soldaților și ofițerilor armatei române s-a manifestat cu putere în hotărîrea de constituire a diviziilor de voluntari români, cu sprijinul și pe te-

²⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Istorie și revoluție*, Editura Albatros, București, 1987, p. 250.

²⁶ Arh. I.S.I.S.P., cota A. XXX-10.

²⁷ General-maior dr. Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 198 și urm.

²⁸ Colonel dr. Vasile Mocanu, *Starea de spirit a maselor populare din România și a armatei în prima jumătate a anului 1944, în Insurecția din August 1944 și semnificația ei istorică*, p. 128.

²⁹ Aurică Simion, *op. cit.*, p. 84.

ritoriul Uniunii Sovietice, în participarea voluntarilor români la războiul contra Germaniei fasciste”³⁰.

Desigur, consecințele înfeudării politice, economice și militare a țării de către Germania hitleristă au fost resimțite, în primul rînd, de masele populare de la orașe și sate, care au constituit forța motrice a rezistenței antihitleriste. Totodată, au suferit prejudicii și unele grupări ale burgheziei, mai ales prin monopolizarea, aproape totală, de către Germania a comerțului exterior, întreruperea relațiilor tradiționale cu piața occidentală, stagnarea operațiilor bancare și acapararea, de către trusturile germane, a unei părți a industriei românești. Sesizînd acest fapt, C.C. al P.C.R., încă din Circulara sa din iulie 1941, arăta că „național-țărăniștii, țărăniștii radicali, liberalii și masele largi de sub influența lor își manifestau adversitatea față de dominația hitleristă”.

Liderii principalelor partide politice burgheze — Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național Liberal — au avut o atitudine contradictorie față de dictatura antonesciană și de războiul hitlerist. Ei au sprijinit, în anumite momente, regimul antonescian și unele acte ale acestuia. În același timp, legați prin interese de afaceri cu Anglia, Franța și Statele Unite ale Americii, ei nutreau sentimente potrivnice Germaniei naziste, erau convinși de înfrîngerea finală a acesteia. După faza inițială a războiului hitlerist, cu care s-au declarat de acord, fruntașii P.N.Ț. și P.N.L. s-au pronunțat împotriva continuării operațiilor militare de către România. Totodată, ei au luat atitudine față de unele acte de guvernămînt. Opoziția lor era, însă, limitată, manifestîndu-se, mai ales, prin memorii și scrisori adresate mareșalului. Ei se temeau de ridicarea la luptă a maselor, erau împotriva unor metode active de acțiune, ca sabotajele industriale, activitatea politică în rîndurile armatei, preconizate și utilizate de partidul comunist, care își dovedeau eficacitatea.

Încă de la instaurarea dictaturii militare-fasciste, în septembrie 1940, între Ion Antonescu și Palatul regal au apărut o serie de fricțiuni determinate de preluarea de către general a celor mai importante prerogative regale, de excluderea sistematică a monarhului de la luarea unor decizii importante. Pe parcurs, în condițiile înfrîngerilor militare suferite de Germania nazistă și ale dezvoltării rezistenței antihitleriste din România, aceste fricțiuni s-au agravat. Dîndu-și seama că, rămînînd inactivă, monarhia nu va supraviețui prăbușirii regimului antonescian, cercurile Palatului și-au pus problema găsirii căilor pentru scoaterea țării din război. În acest sens, apropiatii regelui au intensificat legăturile cu liderii diferitelor partide și grupări burgheze opoziționiste, au recrutat aderenți din rîndurile generalilor activi și de rezervă, care au început să caute soluții pentru ieșirea din război.

Starea de spirit antihitleristă din țară s-a transmis și românilor care, în anii războiului, în urma unor circumstanțe diverse, s-au aflat peste hotare. Ei s-au încadrat nemijlocit în mișcarea de rezistență a popoarelor în mijlocul cărora se găseau, luptînd împotriva dușmanului comun — fascismul — în unitățile de partizani din Belgia, Cehoslovacia, China, Franța, Iugoslavia, U.R.S.S.

Pe fondul general caracterizat prin creșterea gradului de împotrivire a poporului român, în ansamblul său, față de Reichul nazist, s-a desfășurat activitatea Partidului Comunist Român de coalizare, într-un front

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 370.

comun de luptă, a tuturor forțelor democratice și patriotice ale națiunii ³¹. „I-a revenit Partidului Comunist Român — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — misiunea de cinste de a reprezenta forța națională cea mai activă în realizarea Frontului Unic Muncitoresc, de a uni forțele democratice împotriva războiului, pentru sabotarea mașinii de război fasciste și hitleriste, în organizarea și înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă” ³².

Într-adevăr, încă din primele sale documente programatice privind mișcarea de rezistență, Partidul Comunist Român a formulat cerința înfăptuirii Frontului Unic Național al poporului român, chemat să cuprindă toate clasele și păturile sociale din țară, toate partidele, organizațiile și personalitățile nefasciste. În centrul acestei ample alianțe era situată clasa muncitoare, forța socială cea mai înaintată a societății românești, care, acționând unită în Frontul Unic Muncitoresc, avea să constituie nucleul și resortul luptei întregului popor. „Comuniștii trebuie să lucreze zilnic la formarea unității de luptă și a frontului unic al clasei muncitoare cu muncitorii social-democrați, național-țărăniști și cei fără de partid — sublinia Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 —. Printr-o muncă stăruitoare, trebuie să cucerească masele muncitorești, mai cu seamă tineretul... Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român” ³³. Așadar, Partidul Comunist Român aprecia în mod întemeiat că unitatea de acțiune a clasei muncitoare trebuia să fie realizată atât prin lupta comună la bază, în întreprinderi, cât și prin înțelegeri la nivelul conducerilor celor două partide muncitorești, prin tratative „cu conducătorii centrali și locali” ai P.S.D. Pe linia împlinirii acestei sarcini, C.C. al P.C.R. a stabilit contacte cu conducerea P.S.D., i-a făcut propuneri de colaborare și de realizare a unui acord de luptă comună.

În acest spirit, partidul comunist a acționat cu tenacitate și perseverență în vederea înfăptuirii Frontului Unic Național ca mijloc politic esențial al asigurării victoriei în lupta împotriva dominației hitleriste, pentru recucerirea libertății și independenței țării. Au devenit tot mai frecvente contactele dintre cele două partide muncitorești. Tratativele dintre conducerile P.C.R. și P.S.D. au intrat într-o etapă nouă odată cu autodizolvarea, în mai 1943, a Internaționalei Comuniste — eveniment apreciat pozitiv, atât de comuniști, cât și de social-democrați ³⁴. Relevând însemnătatea creării Frontului Unic Muncitoresc, Partidul Comunist Român declara că numai prin încheierea unui acord între cele două partide muncitorești se va putea câștiga adeziunea la făurirea Frontului Unic Național a P.N.Ț. și P.N.L.

În iunie 1943, C.C. al P.C.R. a formulat noi propuneri „tuturor partidelor și organizațiilor patriotice”, chemându-le să formeze un Comitet național de luptă pentru eliberarea țării. În concepția P.C.R., menirea acestui comitet era să mobilizeze și să unească toate forțele naționale ale țării, fără deosebire de partid și credințe religioase, în frontul unic patrio-

³¹ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—109.

³² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 19.

³³ Arh. I.S.I.S.P. cota A-XXX-10.

³⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Istorie și revoluție*, p. 249.

tic antihitlerist. Un prim succes în făurirea acestui organism l-a constituit crearea, în toamna anului 1943, a Comitetului Frontului Patriotic Antihitlerist. Răspunzînd apelului C.C. al P.C.R. din iunie 1943 — menționat mai sus —, în lunile septembrie și octombrie 1943, s-au aliat cu partidul comunist, în lupta pentru eliberarea patriei, partide și organizații patriotice care se aflaseră și anterior alături de comuniști în acțiunile împotriva fascismului și nazismului, ca Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Tărănesc, Madosz, reprezentînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, pături mijlocii de la orașe, oameni ai muncii de naționalitate maghiară. Inițial, a aderat și conducerea Partidului Social-Democrat, dar, mai apoi, s-a retras, pe motiv că, fără P.N.Ț. și P.N.L., Frontul Patriotic nu ar putea avea eficiența necesară³⁵. Cu toate acestea, crearea Frontului Patriotic Antihitlerist a constituit prima verigă în procesul de unire a forțelor rezistenței românești.

Urmărind lărgirea coaliției realizate prin crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, pînă la cuprinderea tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice influente, comuniștii considerau că unitatea clasei muncitoare trebuie să fie coloana vertebrală a acestei alianțe politice largi. În acest sens, la 15 noiembrie 1943, C.C. al P.C.R. s-a adresat, din nou, în scris, C.C. al P.S.D., propunîndu-i „intrarea imediată în Frontul Patriotic Antihitlerist, format din forțele antihitleriste din România, și în Comitetul Patriotic pe țară al acestui front. În același timp — se spunea în scrisoare — vă propunem să vă uniți cu noi și cu celelalte organizațiuni antihitleriste la luptă pentru cîștigarea conducerii partidelor național-tărănesc și național-liberal, pentru ultima noastră platformă de luptă propusă acestor partide“³⁶. Era vorba de propunerile P.C.R. din iunie 1943.

Discuțiile purtate de activiști de frunte ai celor două partide muncitorești au avut ca rezultat încheierea, în a doua jumătate a lunii aprilie 1944, a unui acord de Front Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat din România. S-a hotărît ca acordul să fie dat publicității în ziua de 1 Mai — zi simbolică de luptă a clasei muncitoare. La 1 Mai 1944, pentru prima oară în istoria mișcării noastre muncitorești, apărea manifestul *Către întreaga clasă muncitoare ! Către poporul român !*, semnat de Frontul Unic Muncitoresc. Arătînd că „1 Mai 1944 găsește muncitorimea din România, precum și masele largi ale poporului român la marginea prăpastiei“, F.U.M. adresa muncitorilor înflăcăratul apel de a se situa în fruntea luptei de eliberare a poporului român. Manifestul chema poporul român, „toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, la lupta hotărîtă“ pentru realizarea dezideratelor celor mai stringente în momentul istoric dat : pace imediată, răsturnarea regimului dictaturii antonesciene, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane, alianța cu coaliția Națiunilor Unite, pentru făurirea României libere, democratice și independente³⁷.

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc a constituit unul din acele evenimente care au avut rol determinant în atingerea obiectivelor luptei antifasciste românești. Ea a stimulat și a grăbit coalizarea într-un front

³⁵ Gh. Zaharia, *op. cit.*, p. 115.

³⁶ 23 August 1944. *Documente*, vol. I, p. 618—619.

³⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 239—241.

unic național a tuturor forțelor democratice, patriotice, antihitleriste, al cărui nucleu l-au constituit eforturile unite ale clasei muncitoare. Relevând acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Constituirea Frontului Unic Muncitoresc a jucat un rol hotărâtor în unirea tuturor forțelor democratice, în creșterea autorității partidului nostru în alianță cu partidul socialist, a autorității clasei muncitoare. Pe această bază partidul a putut colabora cu celelalte forțe patriotice, inclusiv cu armata, cu palatul, în realizarea obiectivelor de importanță națională”³⁸. Înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc a constituit un moment important pe linia organizării detașamentelor înarmate muncitorești, denumite formațiuni de luptă patriotice.

Realizarea F.U.M., acțiunile comune duse de reprezentanții celor două partide muncitorești pe linia apărării intereselor fundamentale ale patriei au dus la accelerarea coalizării forțelor antihitleriste. La scurt timp (26 mai 1944) s-a ajuns la o înțelegere cu gruparea P.N.L. condusă de Gheorghe Tătărescu și cu Partidul Naționalist Democrat, constituindu-se Coaliția Național-Democratică. Reprezentanții P.C.R. au semnat procesul-verbal al acordului în numele tuturor organizațiilor politice din Frontul Patriotic Antihitlerist.

În spiritul orientărilor sale realiste, care avea în vedere cerințele fundamentale ale țării în acele circumstanțe ale istoriei, P.C.R. a stabilit, încă din vara anului 1943, legături cu cercurile Palatului regal. Pe parcurs — pe măsura creșterii mișcării de rezistență a poporului nostru și a înfrîngerilor suferite pe fronturi de Germania hitleristă —, discuțiile purtate cu sfetnicii apropiați ai regelui au dus la acceptarea de către Palatul regal a măsurilor preconizate de comuniști privind răsturnarea prin forță a regimului antonescian.

O importanță hotărâtoare în făurirea frontului unic al întregii națiuni a avut acțiunea de atragere a armatei în cadrul acestei largi coaliții naționale. Sprijinul acordat orientării P.C.R. de către generali și ofițeri superiori pe linia creării consensului național în lupta antihitleristă și-a găsit o expresie vie în cursul consfăturii din 13—14 iunie 1944 — cu participarea reprezentanților P.C.R., ai Palatului și ai armatei — în cadrul căreia a fost acceptat planul partidului comunist de înlăturare cu forța armelor a regimului antonescian.

Acest moment a precipitat aderarea Partidului Național-Țărănesc și a Partidului Național-Liberal la propunerile P.C.R. privind realizarea Frontului Unic Național antifascist. La 20 iunie 1944 s-a constituit Blocul Național Democrat, alcătuit din P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L., coaliție avînd la temelie punctele esențiale ale programului rezistenței românești, propus de comuniști încă din 1941. Declarația publicată cu acest prilej prevedea : „1) Încheierea, fără întârziere, în baza ofertei făcută de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiunile posibile cele mai bune pentru interesele țării ; 2) Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupație germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale ; 3) În acest scop : înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor ce-

tăţenilor ţării ; 4) Menţinerea unei ordini democratice şi realizarea păcii, conform cu interesele statului şi poporului român ; 5) Prezentul acord intră imediat în vigoare şi obligă părţile contractante la organizarea şi ducerea în comun, fără nici o întârziere, a acţiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite“. În Declaraţie se arăta, de asemenea, că formaţiunile politice care alcătuiau Blocul Naţional Democratic îşi păstrau întreaga independenţă ideologică şi politică, „acordul intervenit neprivind decât punctele mai sus fixate“³⁹.

S-a realizat, astfel, cea mai largă coaliţie de forţe politice din istoria României, cuprinzând, practic, întreaga naţiune română. În toate înţelegerile stabilite prin consens, partidul comunist era prezent şi acţiona ca liantul şi nucleul dinamizator.

Folosind contextul internaţional favorabil, după ce condiţiile interne au fost maturizate şi pregătite, Partidul Comunist Român, împreună cu celelalte forţe politice şi cu armata, a hotărît trecerea la acţiune, prin declanşarea, la 23 August 1944, a revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, care a dus la răsturnarea regimului antonescian, înlăturarea dominaţiei Germaniei naziste, alăturarea ţării noastre coaliţiei antihitleriste, la deschiderea ostilităţilor împotriva Germaniei. Răspunzând cu entuziasm la decizia noului guvern de uniune naţională — din care făcea parte şi Partidul Comunist Român —, armata română, în totalitatea ei, de la soldat la general, a întors armele împotriva Reichului nazist şi a luptat, cu entuziasm legendar, pînă la zdrobirea Germaniei hitleriste.

CRONICĂ EROICĂ — PREGĂTIREA ȘI DESFĂȘURAREA ACTULUI ISTORIC DIN AUGUST 1944 [I]

23 August 1944 a reprezentat o energică și determinantă manifestare de voință a națiunii române, o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și stăpîn pe soarta sa. „Ținînd seama de amploarea forțelor populare care au participat la insurecția armată și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de Partidul Comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor —, de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste, forțele cele mai reacționare vîndute Germaniei fasciste, și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, ducînd la întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și la izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din August 1944 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară socialistă a României“.

Mărturiile pe care le oferim cititorilor înscriu drumul eroic străbătut de Partidul Comunist Român pentru pregătirea și înfăptuirea epocalei victorii din August 1944. Prin glasul documentelor, ni se dezvăluie o cronică eroică, plină de fapte, sacrificii și împliniri, atestînd activitatea multilaterală a partidului comunistilor români pentru organizarea luptei tuturor forțelor societății românești ce se opuneau pericolului fascist, politiciii hitleriste de revizuirii teritoriale și se ridicau în apărarea libertăților democratice, independenței naționale și suveranității patriei. Toate sursele istorice oferă dovada peremptorie că, în condițiile cînd România a devenit victima politiciii imperialiste de forță și dictat, ceea ce a permis instaurarea dictaturii militaro-fasciste cu sprijinul forțelor fasciste internaționale, venirea în țară a trupelor Reichului nazist și antrenarea ei, împotriva voinței poporului român, în războiul hitlerist, P.C.R. a fost cel dintîi partid care, cu clarviziune și spirit creator, a arătat calea salvării poporului și statului român. Și aceasta a constatat în mobilizarea și organizarea, într-un front național, a întregului evantai al forțelor democratice, antihitleriste, care au acționat cu fermitate pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul hitlerist și alăturarea țării noastre la coaliția Națiunilor Unite, în lupta pentru eliberarea deplină a patriei și zdrobirea definitivă a Germaniei naziste.

Materialul documentar prezintă cum s-a sudat, verigă cu verigă, în focul luptei de rezistență, frontul național preconizat de partidul comunist, cum s-a pregătît — din punct de vedere politic și militar și cum s-a desfășurat insurecția declanșată la 23 August 1944, care i-a deschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale multiseculare, calea făuririi unei vieți noi, a preluării destinului în propriile mîini, a lichidării exploatarei și aspirării, a realizării României socialiste*.

ION MAMINA, VASILE PETRIȘOR

* Din șirul lucrărilor folosite pentru realizarea acestei Cronici, menționăm îndeosebi următoarele: Constantin Olteanu, Ilie Ceaușescu, Vasile Mocanu, Florian Tucă, Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice, Editura Militară, 1983; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, România

1933

Iunie. Constituirea, din inițiativa Partidului Comunist Român, a **Comitetului Național Antifascist**, organizație la scară națională, deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent de apartenența lor politică, în vederea luptei împotriva pericolului fascist, pentru pace, pentru salvagardarea democrației, a independenței și integrității țării. Comitetul Central al Partidului Comunist Român desemnează să facă parte din conducerea C.N.A. pe militantul comunist **Nicolae Ceaușescu**, a cărui strălucită capacitate organizatorică, dirigenie, fermitate și combativitate revoluționară l-au impus ca o proeminentă personalitate a mișcării antifasciste românești. Prin acțiunea viguroasă de atragere și cuprindere în mișcarea antifascistă a unor largi forțe sociale, prin linia înțregii sale acțiuni politice, Comitetul Național Antifascist înscrie, practic, momentul de deschidere pe drumul inițiat de P.C.R. spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

13 iulie. Comitetul Național Antifascist lansează Apelul-program „la unirea tuturor forțelor muncitorești și intelectuale”, chemate „să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste, trimițând adeziunile lor scrise la Comitetul Național format la București... Stringind în jurul acțiunii antifasciste pe toți acei care lucrează cu brațul sau cu mintea la orașe și la sate, vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germele de distrugere a tot ce este izvor de muncă și gândire”.

În scurt timp se creează, pe întreg cuprinsul țării, comitete antifasciste orășenești, regionale și județene, avînd în frunte personalități cu orientare democratică, progresistă, antifascistă ale vieții politice, culturale, numeroși muncitori comuniști, social-democrați, socialiști, membri ai sindicatelor, precum și funcționari liber profesioniști; prin grija C.N.A. se

editează numeroase organe de presă, cărți, broșuri, manifeste cu un net conținut antifascist, se inițiază consfătuiri, conferințe, șezători și serate literare, întruniri și demonstrații, în cadrul cărora se dezbate probleme legate de organizarea luptei împotriva pericolului fascist, pentru combaterea influenței ideologiei și propagandei sale nocive în diferite medii sociale. „În România — remarca ziarul „Clopotul” — mișcarea antifascistă a pornit sub conducerea C.N.A., adunînd sub steagurile sale pe toți aceia care, indiferent de partidele politice, își dau seama de primejdia fascismului”.

Septembrie. Crearea **Comitetului Național Antifascist al Tineretului**, în conducerea căruia s-a aflat militantul comunist **Nicolae Ceaușescu**, care i-a imprimat forță și dinamism, angajare fermă în frontul mișcării antifasciste românești. Reunind în rîndurile sale tineri muncitori, țărani, elevi și studenți, C.N.A.T. se manifestă ca un nucleu mobilizator de ralieri și de acțiune a unor largi forțe sociale și politice ale tinerei generații, animate de dorința de a se opune expansiunii fascismului pe plan internațional și ascensiunii lui spre putere în România.

4 noiembrie. Se pun bazele **Ligii Muncii**, organizație legală de masă a Partidului Comunist Român, prin intermediul căreia partidul își propune realizarea unui front comun de luptă al maselor de muncitori, țărani, meșteșugari, intelectuali și funcționari nevoiași împotriva exploatării, pericolului fascist și războiului. La 23 noiembrie, Liga Muncii este înscrisă ca grupare politică participantă în alegerile parlamentare.

23 noiembrie. Arestarea militantului comunist **Nicolae Ceaușescu** și înaintarea lui, spre judecată, Parchetului Tribunalului Ilfov, sub acuzația de „acte de sabotaj și îndemn la grevă făcut printre lucrători”. Organele judiciare se lovesc, însă, de prevederile Codului penal referitoare la pedepsele ce se pot aplica minorilor în vîrstă de la 15 la 20 de ani și la competența instanțelor

după Marea Unire, vol. II, partea a II-a : noiembrie 1933–septembrie 1940, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988 ; 23 August 1944. Documente, vol. I : 1939–1943, vol. II : 1944, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984 ; Gheorghe Romanescu, Leonida Loghin, Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist, Editura Militară, 1971 ; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Sandru, Din istoria unei zile. Contribuții la cronologia insurecției române din August 1944, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»” — Iași, XVI, 1979 ; Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, August 1944. Repere istorice, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984 ; Constantin Petculescu, Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice, Editura Politică, 1987 ; materialele publicate în nr. 4/1962, 4/1964, 4/1967 și 4/1974 ale revistei „Anale de istorie” ; Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist, Editura Militară, 1964.

de judecare a acestora ; cu toată strădania lor, soluția achitării militantului comunist nu poate fi evitată.

1934

1 mai. Acțiunile și manifestările organizate de Partidul Comunist Român la București, Timișoara, Arad, Oradea, Tîrgu Mureș, Brașov, Sibiu, Iași, Bacău, Anina, Satu Mare, Ploiești, Galați, Reșița, Cluj, Petroșani, Vulcan etc., cu prilejul Zilei muncii, la care iau parte comuniști, social-democrați, socialiști, muncitori neorganizați, stau sub semnul necesității închegării Frontului Unic Muncitoresc, al luptei împotriva fascismului, pentru apărarea păcii între popoare.

27 iunie. În apropierea Tribunalului militar al Corpului I Armată din Craiova — unde se judecă procesul conducătorilor luptelor revoluționare din iarna anului 1933 — este arestat militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** ; la percheziție se găsește asupra lui 15 liste de subscripții, 7 proteste ale muncitorilor și șomerilor din București, precum și un memoriu al Comitetului regional antifascist din Cluj, purtînd semnăturile a peste 200 de persoane, muncitori și intelectuali. La interogatoriu, militantul comunist Nicolae Ceaușescu răspunde, cu demnitate, că se află la Craiova „pentru a face declarații în favoarea acuzaților“, arătînd că „muncitorimea se solidarizează cu ei“. Cum arestarea era abuzivă, fără temei legal, autoritățile s-au văzut nevoite, în cele din urmă, să-l pună în libertate.

Iulie. Scrisoarea Partidului Comunist Român adresată conducerilor Partidului Social-Democrat și Partidului Socialist Unitar propune constituirea Frontului Unic de acțiune împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea libertăților democratice și a intereselor muncitorimii.

19—20 august. Conferința de la Tîrgu Mureș a Opoziției Partidului Maghiar proclamă, la indicațiile P.C.R., transformarea sa într-o organizație politică de sine stătătoare, sub denumirea de **Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România** (Madosz). Prin programul său de acțiune, Madosz-ul se angajează să lupte „împotriva fascismului de orice fel, care stă în slujba învrăbirii popoarelor și a intensificării pericolului de război“.

August. Înființarea Comitetului Național Antifascist al Femeilor. „Să ne strîngem rîndurile — cheamă C.N.A.F. — în apărarea vieții alor noștri și a noastră și să luptăm pentru salvarea acelor care umplu pușcăriile din toată lumea fiindcă încearcă să stăvilească valul reacționar al fascismului și războiului“.

9—10 septembrie. Plenara Comitetului Național Antifascist relevă succesele obținute în demascarea pericolului fascist și în mobilizarea maselor la acțiuni antifasciste. „Față de pericolul iminent al fascismului și a războiului... plenara constată că cea mai hotărîtoare sarcină a mișcării este înrădăcinarea cît mai adîncă a mișcării antifasciste în toate păturile amenințate și lovite de fascism“. În vederea îndeplinirii ei, plenara apreciază ca indispensabilă „închegarea frontului unic al tuturor antifasciștilor împotriva pericolului fascist și războinic“ ; se stabilește ca, pe baza unui program minimal, C.N.A., comiteele sale regionale și locale să reînnoiască propunerile de front unic adresate „tuturor partidelor și membrilor lor care se declară dușmani ai fascismului și războiului, cît și oricăror organizații sindicale sau de orice alt fel care au interese antifasciste și antirăzboinice“.

Septembrie. Apelul Comitetului Central al Partidului Comunist Român către muncitorii social-democrați, către muncitorii neorganizați pentru a forma Frontul Unic de luptă împotriva fascismului și războiului. „Sîntem gata — se relevă în Apel — să primim încheierea Frontului Unic pentru realizarea oricăreia din țintele de luptă ale proletariatului, pentru lupta în interesul oricărei revendicări, oricît de parțiale ar fi“. Dată fiind stringența acestui obiectiv, P.C.R. cheamă muncitorimea „a pași direct la încheierea Frontului Unic în fabrici și uzine, la locul de muncă, formînd Comitee de Front Unic de luptă și pășind direct la acțiune“. Explicînd poziția partidului comunist, ziarul „Ecoul“ (Iași) scria, la 2 septembrie : „Frontul Unic nu este numai o parolă comunistă, ci o parolă a întregii clase muncitoare, care simte primejdia fascismului și a războiului, a creșterii mizeriei și a tuturor atacurilor ce statul și patronii le îndreaptă asupra ei... De realizarea Frontului Unic depinde în mare măsură cîștigarea drepturilor și revendicărilor clasei muncitoare, înfrîngerea fascismului și îndepărtarea pericolului de război“.

7 octombrie. Propunerea Comitetului Central al Partidului Comunist Român

adresată Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat, prin care — ținând seama de dorința exprimată de P.S.D., la 2 octombrie, de a se purta discuții între reprezentanții celor două partide — declară că „este gata să intre imediat în tratative cu conducerea P.S.D. fără a pune condiții preventive și este gata să discute orice contrapropunere a Partidului Social-Democrat din România, numai dacă la baza acestei propuneri va sta apărarea activă fie chiar a celor mai elementare și modeste interese și nevoi ale clasei muncitoare și ale țărănimii exploatare din România“.

În urma discuțiilor purtate, se încheie un **Protocol de Front Unic Muncitoresc**, care, în esență, exprimă poziția celor două partide asupra următoarelor probleme: încetarea polemicii în timpul acțiunilor comune, cu menținerea dreptului la o critică obiectivă; lupta comună pentru înfăptuirea unui program de revendicări imediate propus de P.C.R.; acțiuni comune de solidaritate cu lupta poporului spaniol (întruniri, manifeste, ajutoare materiale etc.).

17 octombrie. Încheierea **Acordului de Front Unic** între Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii și Partidul Socialist Unitar, pe baza unui program de revendicări cuprinzând: lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale maselor muncitoare, împotriva jefuirilor excepționale, pentru apărarea libertăților democratice, contra Gărzii de Fier și a organizațiilor euziste, pentru eliberarea deținuților comuniști și antifasciști, solidaritatea cu lupta proletariatului din statele fasciste. În vederea realizării acestui program se creează **Comitetul Central de coordonare a Frontului Unic**, format din delegați ai celor trei organizații semnatare. „Am pășit la realizarea acestui front unic — scria ziarul „Proletarul“ — cu dorința și hotărârea unei colaborări cinstite cu organizațiile întovărite, pentru a putea spori puterea de rezistență contra fascismului din ce în ce mai amenințător și a pregăti mobilizarea maselor largi contra acestei primejdii“.

În lunile octombrie și noiembrie s-au primit individual adeviziuni din partea muncitorilor, a diferitelor sindicate unitare și independente, a unor oameni de știință și cultură, personalități progresiste.

25 noiembrie. Ordonanța Comandamentului Corpului II Armată din București,

în baza căreia un număr de 32 de organizații revoluționare și democratice, antifasciste — între care Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii, Comitetul Central de coordonare a Frontului Unic — sînt scoase în afara legii și dizolvate, sediile lor închise și sigilate. Ripostînd la măsurile represive, P.C.R., adresîndu-se printr-un manifest muncitorilor și celorlalte categorii de oameni ai muncii, declară: „Unirea face puterea. Zeci de organizații v-au fost închise. Sute de organizații trebuie să vă creați. Nici un om cîstit, nici un cetățean convins de drepturile sale ori muncit de păsările sale, nici un om de muncă și de bine să nu rămînă singur. Cu toții la organizații, cu toții la luptă pentru drepturile răpite, cu toții la apărarea propriilor interese“.

1935

Februarie. Plenara C.C. al P.C.R. adoptă Rezoluția intitulată „**Sarcinile apropiate ale Partidului Comunist din România**“. Pe baza experienței acumulate, P.C.R. se pronunță pentru încheierea, în jurul clasei muncitoare unită în Front Unic și sub conducerea comuniștilor, a unui „larg Front Popular Antifascist“, care „trebuie să tindă a îmbrățișa, în afară de muncitori, toate păturile micii burghezii muncitoare de la orașe, meseriași, intelectuali, mici negustori și mai ales toată populația muncitoare de la sate“.

Martie. Comitetul Central al Partidului Comunist Român adresează o scrisoare Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat și Comitetului Central al Partidului Socialist Unitar prin care propune unitatea de acțiune a întregii mișcări muncitorești în lupta împotriva exploatareii capitaliste și a pericolului revizionist și fascist.

1 mai. Sărbătorirea Zilei muncii în toate centrele proletare se constituie într-un prilej pentru partidul comunist de agitație în jurul ideii de Front Popular Antifascist, de unitate politică și organizatorică a clasei muncitoare în lupta pentru drepturi economice și libertăți democratice.

22 mai. Se dă publicității comunicatul care marchează constituirea, din inițiativa partidului comunist, a **Blocului pentru Apărarea Libertăților Democratice (Blocul Democratic)**, menit să înlesnească legăturile P.C.R. cu organizații, grupări și partide politice si-

tuat pe poziții antifasciste, de apărare a drepturilor democratice și a independenței naționale.

23 mai. Crearea **Frontului Studențesc Democrat**, organizație democratică, antifascistă studențească; F.S.D. reunește în jurul unui program de revendicări profesionale, democratice și antifasciste, studenții comuniști, socialiști, național-tărâniști, radical-tărâniști sau fără apartenență politică și beneficiază de sprijinul P.C.R., U.T.C. și a unor reputați profesori universitari animați de sentimente patriotice, antifasciste.

25 iunie—20 iulie. Delegația Partidului Comunist Român la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste face cunoscută experiența câștigată de comuniștii români în munca de organizare a maselor largi împotriva fascismului, pentru alcătuirea, pe baza studierii condițiilor concrete și a particularităților social-economice și politice din România, a Frontului Unic Muncitoresc și a Frontului Popular. „Încă înainte de [acest] Congres — a relevat, cu justificată mândrie, delegația P.C.R. — a stat în fața maselor largi muncitoare din România o sarcină urgentă — de a se uni într-un puternic Front Popular Antifascist — și, în februarie [1935], noi am fixat aceasta în hotărârile noastre“.

Iulie. Are loc, la Cluj, întâlnirea între reprezentanții P.C.R. și președintele Frontului Plugarilor, la care s-a ajuns la o înțelegere în vederea desfășurării în comun a luptei împotriva primejdiei fascisto-revizioniste și pentru apărarea libertăților constituționale.

Toamna. Conducerea Partidului Comunist Român încredințează militanțului comunist **Nicolae Ceaușescu** sarcina de mare răspundere de secretar al Comitetului regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist; această hotărâre se înscrie în orientarea generală a partidului de întărire a activului său cu cadre muncitorești, călitate în aspre bătații de clasă, capabile să-i aplice în practică linia politică patriotică.

24 septembrie. Acordul de colaborare democratică, antifascistă de la Băcia (jud. Hunedoara), încheiat între Frontul Plugarilor și Madosz, care se angajează să acționeze în comun pentru abolirea stării de asediu, respectarea drepturilor constituționale, contra primejdiei hitleriste, a organizațiilor fasciste și profasciste. Acordul a fost apreciat de

P.C.R. ca „un exemplu în drumul de realizare definitivă a Frontului popular“.

1 noiembrie. Scrisoarea Comitetului Central al Partidului Comunist Român adresată Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat. Luând act de declarația P.S.D. pentru făurirea Frontului democratic, P.C.R. îl invită să acționeze împreună, întrucât „Lupta pentru împiedicarea pregătirilor fasciste și a triumfului fascismului, pentru salvarea propriei clase, pentru mântuirea întregului popor e sarcina cea mai arzătoare a muncitorimii“. Partidul comunist afirmă cu hotărâre: „Noi am fost și sîntem gata de a lupta cu toate puterile pentru apărarea și lărgirea la maximum a democrației burgheze împotriva fascismului, de a apăra ori cucerii cel mai mic, cel mai umil drept democratic al maselor, de a nu ceda nici o palmă de teren democratic față de ofensiva fascistă... Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist“.

26 noiembrie. Acordul de Front popular democratic încheiat la București între Partidul Socialist și Blocul Democratic. Se relevă faptul că înseși „evenimentele politice actuale, caracterizate prin tendința de instaurare a dictaturii reacționare șovine și fasciste cum și prin creșterea vertiginoasă a pericolului războiului, impun o concentrare a forțelor muncitorești și democratice“, că acordul încheiat „își are originea în frământarea și acțiunea mulțimilor muncitoare care doresc unirea părților democratice, fiind hotărâte să înfrunte prin toate mijloacele legale de masă orice fel de aventură dictatorială“.

6 decembrie. Acordul de Front popular democratic și de luptă antifascistă încheiat, la Tebea, între Blocul Democratic, Partidul Socialist și Frontul Plugarilor; reprezentanții Madosz-ului și Frontului Studențesc Democrat au trimis scrisori de aderare la acord. „De la Tebea, din ținuturile lui Horea și Avram Iancu, prin mii de luptători pentru libertate și dreptate socială — se arată în document —, ne adresăm întregului popor din această țară și tuturor organizațiilor democratice — Partidului Național-Tărânesc, Partidului Socialist Unitar, tuturor organizațiilor de meseriași, comercianți, funcționari, pensionari și intelectuali, cum și organizațiilor

muncitorești, politice și sindicale, să se alăture acțiunii noastre pentru a înfăptui, cu un ceas mai devreme, adevăratul Front popular între toate forțele democratice din România, singura cheazăie a luptei pentru libertate și pace“.

19 decembrie. În spiritul Acordului de la Tebea, din inițiativa P.C.R., reprezentanți ai Blocului Democratic, Frontului Plugarilor, Frontului Studențesc Democrat și Madosz-ului creează un **Comitet de coordonare** în vederea generalizării efortului de încheiere a Frontului popular. Cu acest prilej se hotărăște trimiterea de scrisori de chemare la acțiuni comune conducerilor Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist Unitar și Partidului Național-Tărănesc.

Decembrie. Ședința ilegală de la Turnu Severin a organizației județene Mehedinți a U.T.C. — la care participă militantul comunist **Nicolae Ceaușescu**, în calitate de instructor pentru Oltenia al Uniunii Tineretului Comunist — debata și adoptă o serie de măsuri menite să asigure mobilizarea și antrenarea tineretului antifascist din județ, alături de forțele democratice, la campania electorală pentru alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936.

1936

Ianuarie. Scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată Delegației permanente a P.N.T., prin care cheamă la realizarea Frontului Patriotic Antifascist, întrucât „Independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist central-european, zis bloc revizionist, format sub hegemonia imperialismului german, care se înarmează în goană nemaivăzută pentru cotopirea în primul rînd a orientului european. Încercuirea României este un fapt. În caz de victorie, blocul fascist imperialist va șterge țara noastră de pe harta Europei, va distruge bazele înseși ale existenței naționale a unui popor care a luptat 700 de ani pentru ființa, unitatea și libertatea sa“. În concepția P.C.R., „Frontul Popular Antifascist este o vastă concentrare de forțe pentru apărarea ultimelor libertăți democratice și de luptă pentru lărgirea lor, larga alianță a forțelor populare pentru oprirea fascismului, zdrobirea organizațiilor lui și arestarea șefilor lui trădători și complotiști, mobilizare formidabilă a

întregului popor pentru apărarea păcii și a existenței și independenței naționale“. Documentul dădea expresie nețărmuritei încrederi a P.C.R. în capacitatea de luptă și justețea cauzei poporului nostru : „Poporul român își va mobiliza toate slăvitele sale tradiții de luptă pentru independență și libertate și, în frunte cu proletariatul său, va sări la arme pentru a respinge pe cotropitorii imperialiști de sub semnul crucii încirligate hitleriste și al coroanei habsburgice horthyste și a-și apăra existența“.

18 februarie. Ca urmare a campaniei electorale desfășurate pe baza acordului de Front democratic dintre organizațiile P.C.R., Blocului Democratic, Frontului Plugarilor, Partidului Socialist, Madosz-ului, Partidului Social-Democrat și Partidului Național-Tărănesc, alegerile parlamentare parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți se încheie cu victoria candidaților coaliției forțelor democratice. „Hunedoara și Mehedinți — scria ziarul „Adevărul“ — sînt afirmarea materială, sensibilă, decisivă a revirimentului în opinia publică, întoarsă sistemului de brutalizare și înfeudare a țării în sfera fascisto-hitleristă. Am înregistrat cea mai frumoasă victorie a democrației române în ultima vreme“.

12 aprilie. Scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată conducerii P.S.D., prin care propune conlucrarea într-o campanie politică imediată, avînd ca scop principal „dizolvarea organizațiilor fasciste și arestarea șefilor [lor] criminali, complotiști, mînjiți de sînge și profanatori ai mormintelor victimelor lor“, acțiunea pentru instaurarea unui guvern care „să garanteze libertățile publice și să ție ferm cursul politicii externe spre organizarea apărării colective contra provocatorilor de război“.

1 mai. În București, impunătoarea manifestare muncitorească de la Casa Poporului reunește comuniști, uteciști, social-democrați, membri ai C.G.M., Uniunii Tineretului Socialist, Blocului Democratic, Frontului Feminin, Madosz-ului, Federației funcționarilor particulari etc. Vorbitoarii remarcă semnificația celui Întîi Mai, ca „zi de manifestare împotriva fascismului, împotriva războiului agresiv și, în general, pentru democrație și socialism“. Cei prezenți protestează împotriva Gărzii de Fier, a agitațiilor și provocărilor fasciste, scandînd lozincile : „Jos fascismul“, „Jos teroarea“, „La luptă contra

fascismului“, „Trăiască democrația unită“, „Vrem eliberarea celor arestați“.

● Întruniri similare au loc la Reșița, Ploiești, Valea Jiului, Lupeni, Petroșani, Vulcan, Aninoasa, Petrila, Lonea, Brașov, Galați, Cluj, Iași, Baia Mare, Bacău, Constanța, Timișoara, Sibiu, Cîmpina, Giurgiu, Craiova, Rîmnicu Vilcea, Oradea, Arad, Piatra Neamț, Brăila, Tulcea, Turnu Severin etc., desfășurate sub semnul luptei împotriva hitlerismului și revizionismului, a primejdiei de război, a dictaturii și terorii fasciste, pentru Frontul Unic Muncitoresc și pentru înfăptuirea Frontului democratic antifascist, pentru pace și securitate colectivă în lume.

21 mai. Adunarea antifascistă și antirăzboinică de pe dealul Filaret a tinerețului democrat din Capitală, organizată de Comitetul organizațiilor București al P.C.R. cu sprijinul Comitetului de coordonare a acțiunilor de masă ale tinerețului (organism politic alcătuit, la 15 aprilie, din U.T.C., Frontul Studențesc Democrat, Tineretul Socialist, Tineretul Blocului Democratic, tineretul din Madosz, Tineretul Național-Țărănesc, Tineretul Radical-Țărănesc ș.a.). Întru-nirea se încheie prin depunerea unei coroane de flori la Mormîntul Eroului Necunoscut, cei prezenți angajîndu-se a „lupta cu arma în mînă pentru libertatea și independența poporului român“.

27 mai—5 iunie. Procesul celor 19 luptători comuniști și antifasciști — în fruntea cărora se află militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** — judecat în fața Consiliului de război al Corpului V Armată din Brașov. Cele peste 150 de „capete de acuzare“, formulate în ordonanța de trimitere în judecată și în rechizitoriul procurorului regal, îl vizează, în primul rînd, pe militantul comunist Nicolae Ceaușescu care — în funcția de secretar al Comitetului regional Prahova al U.T.C. — inițiasă o amplă acțiune politică și organizatorică pentru consolidarea regionalei U.T.C. (crearea de celule ilegale) și extinderea formelor sale de manifestare legală (înființarea unor filiale ale Blocului Democratic), pentru promovarea în rîndul tinerei generații a atitudinii antifasciste, profund patriotice, a partidului comunist (în cursul acestei acțiuni a fost arestat, la 15 ianuarie, în comuna Ulmi din județul Dimbovița). Edificatoare în acest sens este partea finală a rechizitoriului procurorului regal, care consemnează : „Nicolae Ceaușescu, în vîrstă de 18 ani, domiciliat în București, strada Vasile Lascăr, este membru activ, agi-

tator și bun propagandist comunist și antifascist, cunoscut de multă vreme ca atare de autoritățile Siguranței și justiției“. Personalitate de excepție, exemplul suprem al eroului patriot, tovarășul Nicolae Ceaușescu — căruia partidul comunist i-a încredințat rolul principal în orientarea procesului — a devenit din acuzat acuzator, demascînd cu virulență pericolul fascismului și al războiului și pronunțîndu-se pentru apărarea intereselor naționale fundamentale ale poporului român, ale țării. Pentru atitudinea revoluționară și patriotismul fierbinte, pentru ridicarea la luptă împotriva fascismului și apărarea independenței patriei, militantul comunist Nicolae Ceaușescu primește cea mai grea pedeapsă : 2 ani și 6 luni închisoare, 2 000 lei amendă și un an interdicție de a părăsi satul natal după executarea sentinței.

Curtea superioară de justiție militară din București va judeca (în lipsă) și va respinge (la 9 decembrie 1936), recursul militantului comunist Nicolae Ceaușescu, menținînd sentința pronunțată de instanța militară de la Brașov.

31 mai. Demonstrațiile populare antifasciste de la București și din alte mari centre din țară, în cursul cărora peste 100 000 de participanți — muncitori, țărani, intelectuali, tineri și vîrstnici — manifestează, la chemarea partidului comunist, împotriva fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea intereselor naționale fundamentale ale poporului român. „Marea manifestație populară din 31 mai a fost, după alegerile județene [din Hunedoara și Mehedinți] — aprecia P.C.R. — cea mai puternică manifestare de Front popular... Masele antifasciste și-au dat mîna, au demonstrat în comun, unindu-și organizațiile în aceeași bătălie“.

● Acțiuni asemănătoare au loc la Galați, Iași, Craiova, Vaslui, Roman, Bacău, Focșani, Bîrlad și alte centre.

22—24 iunie. Lupta dusă, umăr la umăr, de muncitorii comuniști, social-democrați, național-țărăniști și fără de partid pentru apărarea Casei Poporului din București de atacurile bandelor fasciste, care au încercat să ocupe acest local muncitoresc.

3 iulie. Scrisorile C.C. al P.C.R. adresate conducătorilor P.S.D. și P.N.Ț. propun acțiuni comune împotriva pericolului fascist : „Imperativul momentului este unirea tuturor forțelor democratice antifasciste, unitatea de acțiune și de luptă a

muncitorimii și a țărănimii, pentru organizarea rezistenței în fața ofensivei reacționare fasciste“.

7—9 iulie. Plenarea a V-a lărgită a C.C. al P.C.R., constatînd intensificarea politicii agresive și revizioniste-revanșarde a Germaniei naziste și a sateliților ei, cu implicații grave pentru integritatea teritorială a țării, apreciază că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă a Europei, iar nu un subiect“, că triumful hitlerismului va duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea străină a poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german“. În atare împrejurări, sarcina partidului consta în organizarea unei rezistențe naționale contra oricărei agresiuni fasciste, iar comuniștii „vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării“, situîndu-se „în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste“. Evaluînd situația internă, raportul dintre forțele democratice, antihitleriste și organizațiile fasciste și profasciste, Plenara apreciază că „fascismul nu este popular în România și nu are rădăcini în masele populare“, precizînd că o serie de partide și cercuri burgheze cu orientare democratică „se pronunță contra planurilor de dictatură fascistă și, prin acțiunile lor de masă, devin factori antifasciști“. Plenara elaborează, în temeiul acestei analize, „**Platforma de luptă a Frontului Popular Antifascist pentru pace, pîine, pămînt și libertate**“, document programatic de o deosebită importanță pentru orientarea politică-tactică a partidului, pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor democratice, burgheze sau burghezo-democratice, a tuturor claselor și păturilor sociale, într-un cuvînt, a întregului popor, în lupta împotriva hitlerismului și a agenturii sale din România.

23—30 iulie. Crearea, din inițiativa P.C.R., a Comitetului Român pentru Pace a constituit o expresie vie a Frontului democratic, antrenînd un mare număr de personalități, grupări și partide politice dintre cele mai diferite. Mișcarea pentru pace reprezenta o altă formă a luptei generale a poporului român împotriva politicii agresive și revizioniste a statelor fasciste, pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a patriei. Sub egida Comitetului Român pentru Pace, în frontul păcii Partidul Comunist Român antrenează Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist Unitar, Partidul Național-Țărănesc, Partidul Radical-Țărănesc, syndicatele mun-

citorești, organizațiile sale de masă, alte organizații umanitare și religioase, sportive și culturale, pe toți aceia cărora le erau scumpe viața, libertatea și soarta națiunii române.

15 august. Întemnițarea, la Doftana, a militantului comunist **Nicolae Ceaușescu**, în urma sentinței nedrepte pronunțate de Tribunalul militar din Brașov. Sentința învedera intenția autorităților nu numai de a-l îndepărta o perioadă cît mai mare de mișcarea revoluționară, ci și de a frînge hotărîrea sa de luptă, abnegația și dăruirea revoluționară dovedite în acțiunile politice anterioare. Alesele sale însușiri de luptător revoluționar, curajul cu care a înfruntat aparatul represiv, neînfricarea și dîrzenia în îndeplinirea sarcinilor, capacitatea de analiză și puterea de pătrundere spre esența lucrurilor l-au impus în conștiința militanților întemnițați, tovarășul Nicolae Ceaușescu fiind ales secretar al organizației de partid din secția „G“ a Doftanei. În această calitate acționează cu perseverența-i cunoscută pentru organizarea activității deținuților politici din Doftana, pentru întărirea și dezvoltarea legăturilor partidului comunist cu colectivele de luptători din închisori, avînd un rol important în obținerea, la 2 aprilie 1938, a regimului politic din închisori.

Noiembrie. La declarația provocatoare, cu privire la revizuirea granițelor țărilor dunărene, făcută la 1 noiembrie, la Milano, de Mussolini, C.C. al P.C.R. lansează un manifest în care se arată că „această declarație încurajează fascismul și revizionismul din Ungaria și reprezintă un îndemn direct de război“. P.C.R. își exprimă hotărîrea „să lupte contra oricărei revizuirii a tratatelor de pace pe calea armelor“ și „consideră orice acțiune care duce la întărirea relațiilor între statele Micii Antante, a Înțelegerii Balcanice cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifice, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist“.

1937

3 martie. Manifestul C.C. al P.C.R. cheamă forțele politice democratice la unitate de acțiune „în apărarea libertăților publice, pentru apărarea regimului democratic“, pentru instaurarea unui guvern al Frontului popular. „Poporul vrea un guvern al său, un guvern care să stîrpească buruiana fascistă din țară, să lupte pentru pace și să-i apere independența amenințată de țările fasciste, ală-

turi de Franța democrată, Uniunea Sovietică liberă, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică“.

5 iulie. Documentul „**Instrucțiuni pentru campania electorală din 1937**“, adoptat de Partidul Comunist Român, afirmă ideea necesității încheierii Frontului Popular Antifascist, care să grupeze toate partidele și organizațiile dispuse a opune o rezistență hotărâtă ofensivei Gărzii de Fier și celorlalte grupări de dreapta. „Să explicăm maselor largi — se preciza în Instrucțiuni —, prin presa legală, adunările partidelor și organizațiilor democratice, mitinguri populare convocate din inițiativa partidelor social-democrat, național-tărănesc, radical-tărănesc, a Frontului Democratic și prin înțelegerea prealabilă — a mai multor partide și organizații democratice — însemnătatea alegerilor parlamentare și nevoia de a se uni toate partidele, organizațiile și forțele democratice în Frontul Democratic, a depune liste unice democratice și de a învinge partidele și organizațiile fasciste, fascizante, reacționare în aceste alegeri“.

1 noiembrie. Se pun bazele **Uniunii Democratice**, organizație de masă legală a partidului comunist. Prin intermediul ei, P.C.R. își propune să conlucreze cu toate forțele sociale și politice democratice în vederea stăvilirii fascismului, pentru apărarea libertăților constituționale, a independenței și integrității țării.

Uniunea Democratică lansează manifestul intitulat „**Către toate partidele politice și asociațiile profesionale democratice**“, în care, analizând situația politică internă și internațională, constată „că față de pericolul intern de modificare a Constituției în sensul defavorabil poporului, că față de pericolul extern al unor agresiuni revizioniste împotriva țării noastre se impune solidaritatea întregului popor din România în jurul unei politici democratice“; drept urmare, cheamă la mobilizarea tuturor forțelor și grupărilor progresiste la acțiunea de încheiere a unui front al democrației, care, pe baza unor liste unice, să ducă, în alegerile generale parlamentare din decembrie 1937, la instaurarea unui guvern al forțelor democratice.

18 noiembrie. Analizând împrejurările interne și internaționale, „**Declarația C.C. al P.C.R.**“, „luind în considerare pericolul crescând al fascismului și al politice sale de război“, face apel „din nou la toate partidele și organizațiile democratice pentru concentrarea tuturor forțelor, pentru mobilizarea maselor... Cheamă Partidul Social-Democrat, sindicatele și toate celelalte organizații mun-

cițorești la realizarea imediată a unității de acțiune și a unității sindicale“. În perspectiva alegerilor generale parlamentare din 20 decembrie 1937, partidul comunist „cheamă toată democrația română la unitatea de acțiune pentru mobilizarea imediată...“, pentru împiedicarea Germaniei hitleriste de a se amesteca în treburile interne ale României, pentru dizolvarea agenturilor fasciste ale lui Hitler în România..., pentru un guvern ieșit din concentrarea tuturor partidelor și organizațiilor democratice“.

1938

6 ianuarie. Chemarea Partidului Comunist Român la realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare: „Noi vrem să vedem alături de noi, braț la braț cu noi, pe social-democrați, cărora le va fi dat de gândit lamentabilul eșec din alegeri (decembrie 1937 — n.n.), rezultat al părăsirii platformei comune de luptă pentru concentrarea democratică. Pe toți social-democrații cinstiți îi chemăm ca, braț la braț cu noi, să lupte pentru antrenarea maselor muncitoare în marele curent de Front unic care va da muncitorimii forța reală pentru a deveni baza și motorul unui front al întregii democrații“.

16 ianuarie. Consfătuirea delegaților reprezentând Uniunea Democratică, Partidul Socialist, Madosz-ul, elemente ale Partidului Tărănesc-Radical și Partidul Național-Tărănesc și delegați ai muncitorilor de la o serie de întreprinderi din Capitală. Moțiunea adoptată cere conducerilor P.N.Ț., P.T.R., P.S.D. să acționeze pentru realizarea Frontului democrației unite în confruntările electorale.

25 ianuarie. Din inițiativa Partidului Comunist Român are loc o ședință comună a reprezentanților de frunte ai unor partide și organizații democratice — P.C.R., Uniunea Democratică, P.S.D., Frontul Plugarilor, Partidul Socialist, Madosz, Partidul Tărănesc-Radical —, la care se hotărăște intensificarea luptei forțelor democratice unite în Front unic antifascist, pentru împiedicarea acțiunilor forțelor fasciste de lichidare a regimului parlamentar constituțional.

Ianuarie. C.C. al P.C.R. îndeamnă membrii și simpatizanții săi să se situeze în primele rinduri ale luptei forțelor democratice și patriotice pentru apărarea hotarelor țării: „Ne cheamă la luptă singele lui Doja, Horea și Tudor Vladimirescu. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotro-

pită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem îngenunchiat și rob“; totodată, partidul comunist își exprimă adevărată încredere în lupta pentru apărarea armată a patriei, deoarece „rezistența înarmată a poporului în caz de agresiune e legitimă și ea (muncitorimea română — n.n.) va merge în primele rânduri ale bătăliei“.

10 februarie. Instaurarea regimului de dictatură regală, regim care duce la restrângerea unor drepturi și libertăți cetățenești (la 31 martie sînt dizolvate toate partidele și organizațiile politice, iar la 12 octombrie este promulgată Legea pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari și meseriași). Ținînd seama de faptul că noul regim, deși anticomunist, grupează, totuși, oameni politici și militari cu orientare nefascistă și antihitleristă, interesați în salvarea independenței naționale și a integrității teritoriale, partidul comunist apreciază că „ar fi o mare greșală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul“, că „dusmanul principal este și rămîne Garda de Fier — împotriva acestei agenții teroriste de spionaj hitlerist trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal“.

La indicația conducerii P.C.R., comuniștii își concentrează activitatea în breslele muncitorești, se orientează spre noi forme legale și semilegale de activitate — asociații culturale, sportive, dramatice, corale ș.a. — pentru afirmarea atitudinii lor patriotice, antifasciste și antirăzboinice.

15 februarie. Chemarea P.C.R., intitulată „Către toate organizațiile și partidele democratice, către toți cei ce vor să scape țara noastră de barbaria fascismului și de grozăviile războiului imperialist!“, afirmă că numai „concentrarea tuturor forțelor democratice și constituționale este singura soluție salvatoare de a opri căderea țării și poporului în ghiarele dictaturii fasciste și războiului“.

Aprilie. Invadarea și anexarea Austriei de către Germania hitleristă (13 martie) stîrnesc indignarea și revolta poporului român. Un puternic ecou îl are în opinia publică românească Manifestul C.C. al P.C.R., care remarcă faptul că „După cucerirea Austriei de către armatele lui Hitler, independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine“.

1 mai. În cadrul întrunirilor prilejuite de sărbătorirea zilei de Întîi Mai, masele muncitorești își exprimă cu vigoare

hotărîrea de a apăra independența și integritatea teritorială a României.

Iunie. Documentul programatic al C.C. al P.C.R. privind lupta pentru formarea unui Front popular contra fascismului și războiului, după ce dezvăluie pericolul crescînd al fascismului, al politicii agresive a Germaniei hitleriste și aliaților ei revizionisti pe seama independenței și libertății popoarelor, face apel „la toate partidele și organizațiile democratice, la toți cetățenii iubitori de democrație, progres și pace să-și unească forțele pentru doborîrea dictaturii regale, pentru extirparea din rădăcină a agenturilor fascismului german și italian, în frunte cu Garda de Fier, pentru restabilirea regimului constituțional parlamentar, pentru recunoașterea și lărgirea libertăților democratice, pentru un guvern democratic ieșit din toate partidele și organizațiile democratice“.

25 noiembrie. „Scînteia“, organul central al P.C.R., analizează situația României după acordul imperialist de la Munchen (29—30 septembrie) și sarcinile partidului în situația dată.

— În articolul „Nori grei deasupra României“ se scrie: „România după Munchen e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — «o țară pîndită». Și pîndită nu numai de corbii de pradă ai revizionismului ungar, ci și de sălbatica fiară îmbătută de sîngele jertfelor sfîșiate care este fascismul german... Nori grei se string deasupra țării noastre. Existența sa liberă este amenințată“. Dar, „muncitorimea română și avangarda ei comunistă stă însă de veghe, neclintită în dragostea ei de țară și în curajul ei de luptă... Partidul nostru nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României“.

— În materialul „Pentru o justă politică de Front Popular“ se relevă: „Greaua, dar marea sarcină de a călăuzi pe toți democrații din România spre unire revine proletariatului, forța de avangardă a democrației românești. Frontul popular pentru democrație și independență națională, pentru pace adevărată și împotriva provocărilor fasciști ai războiului, trebuie pregătit prin unitatea de acțiune a clasei muncitoare, în primul rînd între partidul comunist și social-democrat și a maselor muncitoare organizate și neorganizate în jurul lor. Uri-așa răspundere pentru simburile cel mai conștient și mai hotărît al proletariatului — partidul comunist. Răspundere menită nu să-l paralizeze ci, dimpotrivă,

să facă din el principalul motor al concentrării tuturor forțelor Frontului Popular Antifascist.

1 decembrie. Împlinirea a două decenii de la Marea Unire prilejuește întregii muncitorimi române să-și manifeste — la întrunirile organizate în peste 25 de localități — crezul patriotic, hotărârea fermă de „a apăra — cum scriau ziarele vremii — unitatea și integritatea statului român cu toate mijloacele”.

Decembrie. Eliberarea militantului comunist **Nicolae Ceaușescu** din închisoarea Doftana, unde a executat sentința privativă de libertate pronunțată de Tribunalul militar al Corpului V Armată din Brașov, în cadrul procesului judecat între 27 mai—5 iunie 1936. Oțelit și cu experiența de luptă îmbogățită, se avântă din nou, cu același entuziasm și spirit de sacrificiu, în clocotul luptei revoluționare, îndeplinind sarcini de tot mai mare răspundere în îndrumarea activității organizațiilor profesionale muncitorești și a celor revoluționare de tineret, precum și în mișcarea antifascistă.

1939

Ianuarie. Constituirea, din inițiativa partidului comunist, a **Cercurilor culturale de pe lângă breslele muncitorești**, alcătuite, pe baza frontului unic, din comuniști sau simpatizanți ai P.C.R., socialiști, social-democrați și fără apartenență politică. Cercurile desfășoară, în variate forme, o intensă activitate cultural-educativă, cu un pronunțat caracter antifascist și antirăzboinic. Un rol important în dinamizarea acțiunii lor îl au comuniștii **Nicolae Ceaușescu** și **Elena (Petrescu) Ceaușescu**.

24 ianuarie. Aniversând Unirea Principatelor, ziarul „Scînteia” scrie: „Astăzi, când independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejduite, amintirea luptelor duse pentru Unire trebuie să îndemne la o luptă dirză și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru”.

Februarie. Conferința Partidului Comunist Român analizează sarcinile partidului în lupta împotriva fascismului și a pericolului de război și apreciază, în acest context, dizolvarea U.T.C., la sfîrșitul anului 1936, drept o greșală politică. Conferința hotărâște reorganizarea U.T.C. și constituirea, în acest scop, a unei Comisii Centrale, cu comisii la nivelul ora-

șelor, sectoarelor, fabricilor etc. În cadrul amplului proces de reorganizare, un rol important a avut militantul comunist **Nicolae Ceaușescu**, aflat în fruntea Comisiei locale din Capitală și, în același timp, membru în Comisia Centrală pe țară.

26 februarie. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** este prezent la Casa Poporului din București, unde își desfășură activitatea Cercul cultural al breslei metalurgiștilor.

17 martie. După cotopirea Cehoslovaciei (15 martie), când armatele hitleriste ajunseseră la frontiera nord-vestică a țării, Partidul Comunist Român cheamă toate forțele democratice și patriotice să acționeze unite pentru apărarea hotarelor. Manifestul C.C. al P.C.R. avertizează: „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă! Singur Partidul Comunist din România a anunțat acest pericol cu ani înaintea... Să fie pregătit la luptă întreg poporul român... pentru apărarea țării împotriva cotoptorilor fasciști”.

Martie. Plenara C.C. al P.C.R. apreciază ca justă poziția guvernului român „de a opune rezistență unei eventuale agresiuni din partea Germaniei și consideră că în cazul cînd aceasta s-ar produce, războiul ar fi drept, înțelege să acorde guvernului întreg sprijinul său”. La decretarea mobilizării parțiale de către guvern, partidul comunist dă cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare.

10 aprilie. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** ia parte la ședința Cercului cultural al breslei lucrătorilor de îmbrăcăminte și pielărie, cu sediul în strada Uranus 138.

22 aprilie. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** și tovarăsa **Elena Ceaușescu** sînt prezenți la activitățile desfășurate de Cercul cultural al breslei lucrătorilor de încălțăminte și pielărie.

1 mai. Are loc marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă a maselor populare din București, în organizarea și desfășurarea căreia tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, tovarăsa **Elena Ceaușescu** au avut o contribuție determinantă.

Participanții la marea demonstrație patriotică din Capitală, după ținerea Congresului breslelor în sala „Aro” și a adunărilor muncitorilor din sălile „Tomis” și „Eintracht”, se înconlinează și demonstrează sub lozincile: „Trăiască frontul unic al muncitorilor!”, „Vrem România

liberă și independentă!“, „Să apărăm granițele țării împotriva agresorului hitlerist!“, „Să apărăm independența națională a României!“, „Trăiască Frontul Păcii!“, „Jos fascismul!“. „Ziua aceasta — scrie ziarul „Timpul“ — a însemnat sărbătorirea și legământul muncitorimii românești pentru apărarea și cimentarea unității și independenței naționale... 1 Mai 1939 a arătat o dată mai mult că muncitorimea este — în toate timpurile și sub orice semn — temelul, baza și substanța Națiunii, cheazășia prosperității ei în pace și apărătoarea ei atunci când Patria o cere“. Manifestațiile patriotice de la 1 Mai 1939 reprezintă, după ocuparea Austriei și Cehoslovaciei de către Germania nazistă, prima mișcare puternică din Europa, care cheamă poporul român, popoarele întregului continent la luptă împotriva fascismului, pentru apărarea independenței tuturor statelor.

16 mai. Partidul comunist trimite o scrisoare pe adresa consfătuirii reprezentanților a o serie de partide politice — P.N.L., P.N.Ț., P.S.D. etc. —, în care arată că, „În fața primejdiilor din afară și a atacului pe care statele agresoare, sub conducerea Germaniei hitleriste, îl pregătesc împotriva granițelor țării și a independenței ei, credem că se cere o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărâte să apere această independență, indiferent de ideologia căreia fiecare grupare în parte rămâne credincioasă“. La baza unității de acțiune P.C.R. propune: „1. Apărarea hotarelor României și a independenței ei; 2. Încadrarea României în sistemul de alianțe intervenite între Franța, Anglia și Uniunea Sovietică, cu respingerea oricărui compromis față de Germania hitleristă, precum și a pactului germano-român încheiat (acordul economic din 20 martie)“.

20 mai. Adunarea comună a cercurilor culturale de pe lângă breslele textilă și pielărie analizează participarea tineretului revoluționar, antifascist la marile demonstrații de 1 Mai și combate încercările de îngrădire a activității politice desfășurate de cercuri. Prezent la adunare, militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** arăta în cuvântul său: „Tineretul nu poate fi îngrădit și controlat în activitatea din afara breslei, fie ea chiar politică. Scandarea lozincilor cu ocazia zilei de 1 Mai denotă durerea maselor asuprite“.

27 mai. Militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** — implicat dinamic și rodnic în ampla luptă antifascistă — este arestat în urma ordinului emis de Prefectura poliției Capitalei. Ancheta, deosebit de

dură, nu-i poate demonstra vinovăția. autoritățile represive fiind nevoite să-l pună în libertate.

7—9 iunie. Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. stabilește drept sarcină centrală a partidului, ca „să-și concentreze toate eforturile pentru înfăptuirea grabnică a Frontului Unic, a Frontului Popular Antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte împotriva agresiunii hitleriste și pentru doborârea dictaturii regale. Aceste forțe trebuie să impună un guvern de salvare națională“. În legătură cu apărarea țării, plenara hotărăște: „Alarmarea țării asupra pericolului unei imediate agresiuni fasciste... Participarea activă a membrilor de partid la concentrările de trupe, unde să lupte pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste“.

26 iunie—20 iulie. Se desfășoară, într-o casă conspirativă din Ploiești, cursurile Școlii superioare de partid a C.C. al P.C.R. frecventate de un număr de tineri comuniști din București și din alte centre principale din țară, în frunte cu militantul comunist **Nicolae Ceaușescu**.

Vara. Se desfășoară (27 iunie, 25 iulie, 11 august), sub conducerea militantului comunist **Nicolae Ceaușescu**, ședințe ale Comisiei locale de reorganizare a U.T.C. din Capitală, la care participă responsabilii comisiilor de sectoare, între care și tînăra comunistă **Elena Ceaușescu**. Se remarcă necesitatea extinderii ariei de cuprindere a tineretului în activitatea revoluționară, prin îmbinarea formelor ilegale cu cele legale, de masă.

22 august. Militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** este judecat și condamnat, în contumacie, de Tribunalul militar al Corpului II Armată din București la alți ani grei de închisoare.

8 septembrie. Imediat după declanșarea celui de-al doilea război mondial, în apelul P.C.R. se relevă: „În acest moment greu, cînd măcelul a ajuns la granițele țării, Partidul Comunist din România, avangarda proletariatului, reînnoiește apelul său către muncitori, țărani și intelectuali, către poporul român, pentru unirea contra primejdiei imediate a unei agresiuni fasciste dezlanțuite contra țării. Partidul comunist se adresează din nou tuturor partidelor democratice, tuturor celor iubitori de țară pentru unirea, într-un singur front de luptă, contra fasciștilor trădători de țară și pentru răsturnarea dictaturii regale. Partidul comunist cheamă la luptă pentru restabilirea regimului democratic și pentru un

guvern care se va sprijini pe masele largi“.

Decembrie. Conferința națională a Uniunii Tineretului Comunist dezbate problemele majore cuprinse în **Raportul privind reorganizarea U.T.C.**, prezentat de militantul comunist **Nicolae Ceaușescu**, și adoptă un cuprinzător plan de acțiune, cu obiective imediate și de perspectivă. Dînd o înaltă apreciere activității desfășurate de militantul comunist Nicolae Ceaușescu în mișcarea muncitorească revoluționară, Conferința îl alege în Secretariatul C.C. al U.T.C.

1940

29 iulie. Arestarea militantului comunist **Nicolae Ceaușescu**. După carantina obligatorie la Văcărești, tinărul comunist este întemnițat, la 1 august, în închisoarea Jilava, urmînd a executa sentința pronunțată, în contumacie, în urmă cu aproape un an. Implicat cu întreaga sa ființă în mișcarea de rezistență a militanților comuniști și antifasciști reținuți la Jilava, tovarășul Nicolae Ceaușescu desfășoară, din nou, o asiduă muncă politică pentru dezvoltarea și sporirea eficienței activității organizației de partid din închisoare, pentru lărgirea contactelor și a legăturilor cu mișcarea muncitorească și antifascistă din afară, activitate ce o va continua cu aceeași energie și în închisoarea din Caransebeș, unde a fost mutat în februarie 1942.

30 august—3 septembrie. Marile demonstrații de protest, desfășurate în întreaga țară, prin care sute de mii de cetățeni, tineri și vîrstnici, în frunte cu comuniștii, își exprimă protestul împotriva odioșului Dictat fascist de la Viena — impus României de către Germania nazistă și Italia fascistă, în urma căruia Ungaria horthystă anexează partea de nord-vest a țării — și cer arme pentru apărarea integrității României. Deosebit de puternice sînt demonstrațiile — desfășurate sub semnul lozincilor : „Jos Dictatul de la Viena !“, „Nici un petec de pămînt !“, „Trăiască Ardealul românesc !“, „Jos cu Hitler !“, „Jos cu Mussolini !“, „Vrem dreptate !“ — de la Cluj, Sibiu, Timișoara, Brașov, Alba Iulia, București, Oradea, Sighișoara, Arad, Dej, Sebeș, Bistrița, Năsăud, Baia Mare, Satu Mare, Bacău, Iași, Constanța.

10 septembrie. Partidul Comunist Român se afirmă drept forța politică cea mai consecventă în lupta împotriva regimului de dictatură fascistă, inițiatorul și orga-

nizatorul mișcării de rezistență antihitleristă din România. Prin documentul **„Punctul nostru de vedere“**, Partidul Comunist Român demască regimul legionar-antonescian și cheamă masele la luptă pentru drepturi și libertăți politice fundamentale, pentru un guvern popular compus din reprezentanții celor ce muncesc : „Pregătiți-vă de lupte mari prin lupte de zi cu zi, muncitori ai uzinelor și ai fabricilor, asupriți și exploatați ai satelor din România ! Stringeți forțele voastre revoluționare, uniți-vă în coloanele frontului unic popular al tuturor celor ce muncesc, al tuturor celor asupriți !“

17 septembrie. În chemări ale partidului se relevă : „Partidul Comunist Român, partidul clasei muncitoare, cheamă poporul muncitor la luptă revoluționară pentru izgonirea dictaturii militare-gardiste, căci numai prin luptă revoluționară vom dobîndi pace, pline, pămînt și libertate“. Potrivit acestei linii tactice — cum semnalau rapoartele serviciilor oficiale de informații (la 25 septembrie) —, „conducerea centrală a Partidului Comunist Român a transmis instrucțiuni organizațiilor din Capitală și provincie să tipărească, prin orice mijloace, manifeste «incendiare», prin care să atace în termeni violenți regimul legionar, arătîndu-se că nu se bucură de încrederea maselor și că este un regim de dictatură. Prin aceste manifeste, care vor fi tipărite, litografiate și șapirografiate după mijloacele proprii ale organizațiilor, se vor îndemna masele muncitorești și țărănești la organizarea de manifestațiuni și demonstrațiuni populare contra regimului. Partidul Comunist Român din București a și tipărit un stoc foarte însemnat de asemenea manifeste, din care o parte urmează a fi trimise regionalelor din provincie“.

30 octombrie. „În noaptea de 30 spre 31 octombrie anul curent — se arată într-un raport întocmit de Corpul detectivilor — elementele comuniste, profitînd de întunericul provocat de stingerea luminilor în Capitală, au scris cu cretă pe zidurile fabricilor «Bourul», «Naționala» și «Rochus» din strada Verzișor, «Como», «Apretura», «Moldova» din strada Lînașiei, cum și pe ale caselor cu numerele 30 și 32 din străzile Ion Roată și Elena Cuza nr. 15, următoarele lozinci comuniste, însoțite de emblema comunistă seceră și ciocanul și de inițialele U.T.C. : «Vrem pace, pline și libertate»; «Luptați pentru guvern popular»; «Jos războiul imperialist»; «Jos guvernul legionar»; «Jos frățiile de cruce»; «Jos agenții lui Hitler»; «Să iasă germanii din țară»“.

3 noiembrie. Ampla manifestație antihitleristă, organizată de P.C.R. în Piața Obor din Capitală, punctul culminant al unei săptămâni de puternice acțiuni revoluționare. Demonstrația se desfășoară sub lozincile : „Jos fascismul !“, „Pentru o Românie liberă și independentă !“. Poliția intervine cu brutalitate, arestînd numeroși participanți.

Noiembrie. După sosirea Misiunii germane în România (10 octombrie), P.C.R. se ridică ferm împotriva intrării în țară a armatei hitleriste, demască politica de cedare a dictaturii antonesciene în fața agresorilor naziști, chemînd, în același timp, ostașii să se alăture luptei generale antifasciste : „Soldați, uniți-vă ! Solidari sînteți o putere de neîntrecut. Formați unități de luptă, comitete militare !... Luptați împreună cu muncitorimea din orașe și sate pentru : alungarea armatelor germane din țară, alungarea trădătorilor din conducerea țării, răsturnarea monarhiei jefuitoare, contra războiului imperialist“.

1941

15 ianuarie. Platforma de luptă a Partidului Comunist Român, intitulată „**Pentru pacea și independența națională a poporului român**“, se pronunță pentru unirea tuturor forțelor patriotice într-un larg front național de luptă împotriva dictaturii legionaro-antonesciene, a Germaniei hitleriste, „împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența națională a poporului român față de toate țările imperialiste“, pentru restabilirea libertăților politice și îmbunătățirea situației celor ce muncesc. Partidul comunist declară că „e gata să colaboreze cu toate persoanele și grupările politice care vor să lupte pentru cucerirea acestor revendicări, cele mai vitale ale maselor populare“, că „e gata să colaboreze pentru orice revendicare parțială din platformă. El pune singura condiție oricărei colaborări atitudinea față de independența națională a poporului român“.

26 februarie. Broșura „**De la regimul legionar la dictatura militară**“, editată de C.C. al P.C.R., pornind de la analiza factorilor social-economici care au generat rebeliunea legionară (21—23 ianuarie), demască caracterul profund reacționar al dictaturii antonesciene ieșită victorioasă din disputa cu teroriștii Gărzii de Fier și lansează o chemare la luptă hotărîită în spiritul Platformei din 15 ianuarie.

15 aprilie. Se declanșează greva generală a minerilor din Valea Jiului, care se impune opiniei publice prin numărul mare al greviștilor (7 643) prin durată (pînă la 5 mai) și consecințele grele asupra producției de cărbune atît de necesare transporturilor și industriei de război. Alarmat, Ion Antonescu cere — la 24 aprilie — ca „**Să fie arestați și pedepsiți toți instigatorii din Valea Jiului.** Dacă nu sînt motive de judecată, să fie internați în **lagăr de muncă** și puși la un regim foarte sever“.

25 aprilie. Un buletin informativ înaintat Președinției Consiliului de Miniștri menționează că, „în noaptea de 25/26 crt., s-au răspîndit în Capitală — cartierul Tei — **manifeste comuniste** cu următorul conținut : «Cerem desființarea lagărelor de concentrare !» ; «Cerem eliberarea tuturor luptătorilor antifasciști !» ; «Jos războiul» ; «Jos dictatura militară !»“.

27 iunie. Manifestul C.C. al P.C.R., intitulat „**Către poporul român**“, condamnă agresiunea săvîrșită de Reichul nazist împotriva Uniunii Sovietice (22 iunie), precum și intrarea României în războiul hitlerist și adresează o înflăcărată chemare muncitorilor, țăranilor, soldaților, intelectualilor să se încadreze în „Frontul unic de luptă al poporului român pentru pînă și pace, pentru independență și libertate națională“.

8 iulie. În Circulara C.C. al P.C.R. se precizează că războiul declanșat de Germania hitleristă „nu este numai războiul drept al poporului sovietic pentru existența și pentru libertatea sa. Este vorba despre libertatea sau sclavia tuturor popoarelor din Europa și lumea întreagă. Este în joc și viața sau moartea poporului român“. În aceste împrejurări, misiunea și răspunderea istorică a comuniștilor români constă în organizarea luptei de rezistență pentru doborîrea regimului antonescian, pentru eliberarea poporului român de sub dominația Reichului nazist. Pentru aceasta, „Comuniștii trebuie să-și concentreze toate forțele pentru formarea Frontului Unic Național“, care să cuprindă toate forțele antihitleriste, „social-democrații, național-țărăniștii, țărăniștii-radicali, liberalii și masele largi de sub influența lor“, întregul popor român. Totodată, precizează Circulara, „Comuniștii trebuie să lucreze zilnic la formarea unității de luptă și a Frontului Unic al clasei muncitoare cu muncitorii social-democrați, național-țărăniști și cei fără de partid“, întrucît „Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de

luptă pentru dezrobirea națională a poporului român“.

August. În documentul intitulat „**Frontul unic al popoarelor iubitoare de libertate împotriva fascismului german**“, elaborat de C.C. al P.C.R., se relevă : „În urma acordului dintre Uniunea Sovietică și Anglia și, mai pe urmă, în urma acordului între Uniunea Sovietică și Cehoslovacia și Polonia... s-a deschis și în România drumul larg spre realizarea unui singur **front unic de luptă**, al poporului întreg... Conducătorii național-tărăniști, liberali și social-democrați... trebuie să lupte, umăr la umăr cu comunistii, pentru unirea și ridicarea întregului popor român la lupta de dezrobire națională și patriotică. Ei trebuie să lupte pentru crearea **Frontului Unic Național** al poporului român, împotriva fascismului german și a slugilor sale. Astfel România trebuie să se încadreze în lupta gigantică a Uniunii Sovietice, a țărilor democratice și a popoarelor subjugate, pentru zdrobirea fascismului german, dușmanul de moarte al întregii omeniri, pentru libertate și independență națională“.

6 septembrie. Pornind de la faptul că interesele fundamentale ale poporului impuneau, în etapa respectivă, pe prim plan făurirea unei largi alianțe antihitleriste, C.C. al P.C.R. elaborează Platforma-program „**Lupta poporului român pentru libertate și independență națională**“, în care include obiective menite să asigure colaborarea, pe baza unui program minimal, a tuturor forțelor politice și sociale. Platforma prevede, în esență: încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice și participarea României la lupta contra Germaniei hitleriste alături de statele coaliției antifasciste ; alungarea trupelor germane din România ; răsturnarea guvernului antonescian și instituirea unui guvern cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice ; eliberarea părții de nord-vest a țării de sub ocupația horthystă ; amnistie generală politică ; desființarea lagărelor de concentrare ; restabilirea drepturilor și libertăților cetățenești ; îmbunătățirea temeinică a situației economice, culturale și sanitare a celor ce muncesc ș.a. Propunând „lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, persoanelor politice și tuturor patrioților români, pentru realizarea **FRONTULUI UNIC NAȚIONAL** al poporului român“, partidul comunist precizează că, „pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, [comunistii] renunță la orice lozincă sau

acțiune, care ar putea să-i despartă de celelalte partide și grupări politice care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român. Însă ei nu renunță la programul lor, la propagarea programului lor și a lozincilor finale“.

22 septembrie. „În noaptea de 22—23 septembrie — se arată într-un buletin informativ înaintat Președinției Consiliului de Miniștri — pe mai multe străzi din București s-a aruncat prin curți un manifest comunist intitulat : **Apel către intelectuali**. Prin acest manifest se preconizează înființarea unui Front Unic Național, care să lupte împotriva Germaniei, și se îndeamnă muncitorimea la sabotarea industriei de război“.

29 septembrie. Marele Cartier General comunică Armatei a 3-a faptul că partidul comunist a cerut membrilor săi : „să înceapă o intensă propagandă comunistă și antirăzboinică printre ostașii înapoiți de pe front (răniți, în concediu, în diferite delegații etc.) ; să convingă pe acești soldați că este în interesul lor ca războiul să se sfîrșească în cel mai scurt timp, în care scop ei au datorita de a curma continuarea lui prin tot felul de acte de sabotaj... ; să caute a cîștiga cît mai mulți ostași pentru cauza comunistă, organizînd cu ei, în sinul armatei, celule cărora să li se încredințeze misiuni precise de propagandă, sabotaj și legătură conspirativă cu elementele comuniste din afară“.

1942

Ianuarie. Analiza întreprinsă de conducerea Partidului Comunist Român în documentul intitulat „**Pieirea sau salvarea poporului român**“ relevă angajarea poporului nostru, în ansamblul său, în mișcarea de rezistență antihitleristă : „Muncitorii pornesc din ce în ce mai hotărît la luptă pentru pîine și împotriva războiului lui Hitler. Producția de război, în Capitală și în celelalte centre industriale, este în continuă scădere. Cu toată pedeapsa cu moartea, ieșirile în masă, încetarea lucrului devin din ce în ce mai numeroase. Țăranii ascund cerealele, le vînd pe ascuns, refuză muncile forțate, se opun blocării cerealelor și rechizițiilor. Ei vorbesc deschis contra ocupanților și a războiului lui Hitler, în multe părți ajută pe prizonierii sovietici din lagăre și ascund pe dezertori... Crește nemulțumirea și în rândurile ofițerilor români. Generalul [N]. Rădescu s-a ridicat printr-o scrisoare deschisă împotriva ofensei josnice a lui Killinger la adresa patrioților români. El a fost internat în lagăr

de concentrare. Generalii [N]. Ciupercă și [Al.] Orășanu și-au dat demisia din armată [13 octombrie 1941] ca semn de protest împotriva continuării războiului. Până și generalul [Iosif] Iacobici, pus de Antonescu la conducerea Marelui Stat Major, a intrat în conflict cu «mareșalul» trădător, opunându-se trimerii de noi sute de mii de oameni la moarte, în Uniunea Sovietică, și a trebuit să plece [17 ianuarie 1942]. Fruntașii partidelor democratice părăsesc, sub presiunea poporului român, atitudinea lor pasivă de până acum”.

Pe baza acestei analize, C.C. al P.C.R. stabilește ca sarcini urgente ale momentului: împiedicarea lui Antonescu de a trimite noi unități militare pe front — „Toți patrioții români cărora le este sfântă existența și libertatea națională a poporului român trebuie să se ridice împotriva concentrărilor actuale în masă și a mobilizării generale în pregătire”; popularizarea largă — „fără preget și fără încetare, în sinul maselor largi ale poporului, la orașe, sate și pe front, în uzine, mine, cazărmi, în cartiere... pretutindeni” — a Platformei-program din 6 septembrie 1941, „în interesul eliberării naționale și al creării Frontului Unic Național al întregului popor”.

● Comitetul Central al P.C.R. stabilește contactul cu Comitetul Executiv al P.S.D., căruia îi aduce la cunoștință platforma sa de luptă și îi face repetate propuneri în vederea încheierii unei înțelegeri de front unic.

26 ianuarie. Conducerea Partidului Comunist Român adresează președintelui Partidului Național-Țărănesc, Iuliu Maniu, „un apel de colaborare și luptă comună pentru salvarea poporului român și armatei sale, pentru crearea Frontului Unic Național al tuturor patrioților”, pe baza prevederilor Platformei-program din 6 septembrie 1941. Președintele P.N.Ț. s-a declarat, „principal, de acord cu toate punctele din Platformă”, dar a condiționat „colaborarea și lupta comună” de o garanție prealabilă din partea guvernului sovietic, privind recunoașterea frontierelor de stat ale României din 1939, precum și o declarație publică în acest sens a partidului comunist.

14 februarie. În Capitală sînt răspindite manifeste comuniste cu următorul conținut: „Frați români! Patria și poporul sînt în primejdie! Hitler cu ajutorul mareșalului Antonescu a înfometat poporul și ne mistuie neamul în războiul său. Porniți la luptă neînfricați! Pentru: 1. Încetarea îndată a războiului! 2. Întoarcerea acasă a fraților noștri! 3. Ru-

peți ordinele de chemare! 4. Nu plecați la moarte, în războiul lui Hitler! 5. Împiedicați transporturile de alimente, arme și armate pentru Hitler!... Trăiască lupta patrioților din România! Pentru eliberarea țării de sub jugul jăcmăntorilor și prădalnicilor hitleriști”.

1 mai. Manifestul C.C. al P.C.R., intitulat „Către poporul român, muncitori și muncitoare, patrioți din România”, lansat cu prilejul zilei de 1 Mai, cheamă muncitorimea să făurească „Frontul Unic al clasei muncitoare” și să se angajeze plenar în rezistența antifascistă; pe toți patrioții, „fără deosebire de poziție socială și convingere politică”, să se unească „cu muncitorii în FRONTUL UNIC NAȚIONAL pentru salvarea poporului”. Manifestul exprimă solidaritatea clasei muncitoare din România „cu proletariatul internațional și cu toate popoarele iubitoare de libertate care duc războiul sfînt împotriva tiraniei hitleriste, pentru libertatea și independența țărilor cوتropite, pentru salvarea omenirii de barbaria fascistă”.

Vara. Ia ființă Uniunea Patrioților, organizație de masă creată din inițiativa și cu sprijinul Partidului Comunist Român, care — se precizează în documentul său programatic — „este gruparea patrioților sinceri și gata de acțiune și luptă, chiar cu prețul vieții lor, contra dușmanului comun, atît dinafară cît și dinăuntru”. „Scopul nostru principal și imediat — se arată în apelul Comitetului Uniunii Patrioților — este unirea tuturor forțelor națiunii române într-un singur front patriotic de luptă pentru eliberarea patriei de sub jugul hitlerist”. Ea propune „tuturor organizațiilor și personalităților patriotice”, un program comun de acțiune pe baza Platformei C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941.

● Printr-un delegat al Apărării Patriotice, președintele P.N.Ț. transmite conducerii P.C.R. poziția sa față de situația gravă a României, afirmînd că este gata să colaboreze „cu toate partidele care stau pe aceeași bază politică, în special [cu] Partidul Comunist din România...”, pentru eliberarea țării de nemți, pentru ieșirea din război și dărîmarea regimului Antonescu”. (Ulterior, el își schimbă atitudinea, revenind la poziția exprimată în ianuarie 1942).

11 iulie. La marginea orașului Buzău sînt incendiate numeroase depozite de muniții, făcîndu-se să explodeze peste 200 de vagoane de muniție; totodată este distrus complet și depozitul de carburanți al armatei germane, aflat în apropiere, conținînd cîteva sute de vagoane de ben-

zină pentru aviație ; numai după o zi este incendiat Arsenalul din Tirgoviște.

20 iulie. La Fabrica „Wolf“, care producea plăci și blindaje pentru tancuri, precum și diverse tipuri de armament, este declanșat un puternic incendiu, avînd ca urmare distrugerea unei însemnate cantități de material de război.

12 august. Referitor la acțiunile preconizate de C.C. al P.C.R. pe linia intensificării mișcării de rezistență, în buletinul informativ înaintat Președinției Consiliului de Miniștri se arată că, partidul comunist urmărește ca, prin „acțiunile de sabotaj, actele teroriste și îndemnurile la rebeliune...“, să întărească rezistența frontului democratic, front care în orașele țării a și luat ființă sub forma unui bloc puternic antifascist“.

20 august. În numeroase localități, țărani manifestă o împotrivire dirză față de războiul hitlerist și de dictatura antonesciană. În raportul confidențial al Primăriei comunei Cîmpuri către Prefectura județului Putna se scrie : „Locuitorii comunei, ori de cîte ori venim în contact cu ei, arată cea mai rea voință, sînt îndărătnici pînă la refuz și nu execută nimic din convingere, ci numai cu măsuri de constrîngere, cînd se pot lua, prin propriile noastre mijloace. Ordonanța Prefecturii Putna, dată cu privire la transportul de lemne, nu se execută așa cum a fost întocmită, iar fișele distribuite, numai în parte s-au executat. Măsurile de treierat cereale, de asemenea, se aduc la îndeplinire cu mari greutăți, deoarece locuitorii nu înțeleg să se supună controlului“.

1 septembrie. C.C. al P.C.R., apreciind că formarea grupelor de luptă patriotice trebuie să înceapă în București, după care să se extindă în celelalte părți ale țării, trasează Comitetului județean Ilfov al P.C.R. sarcina de a trece, fără întîrziere, la organizarea grupelor de patrioți în întreprinderi și la sate și de a le pregăti pentru luptă cu arma în mînă împotriva trupelor germane și a dictaturii antonesciene.

14 octombrie. „Comitetul Central al Partidului Comunist din România dă dispoziții organizațiilor regionale și locale să intensifice propaganda de sabotaj în industria de război și în transporturile militare — relevă o informare a organelor Siguranței. Dispozițiile prevăd să se creeze echipe de partizani, pe lîngă organizațiile mari de partid, care vor avea misiunea de a aplica planul de sabotaj. Echipele de partizani vor fi constituite

în special din soldați dezertori și din muncitori, membri de partid sau simpatizanți, care nu se vor prezenta la unități cînd vor primi ordine de chemare. Aceștia vor trece în completă clandestinitate și vor fi întreținuți de organizațiile comuniste. Pentru echiparea grupurilor de partizani, organizațiile comuniste au primit instrucțiuni să colecteze îmbrăcăminte de iarnă“.

La indicația conducerii partidului, Comitetul regional Banat al P.C.R. organizează, în Munții Semenic, grupul de partizani „Mărăști“. Alte grupe de partizani acționează în regiunile Brașov, Valea Prahovei, Delta Dunării, Munții Vrancei, Suceava, Maramureș.

16 octombrie. Rețeaua de transmisiuni a aviației și unităților germane de artilerie antiaeriană este perturbată prin tăierea firelor telefonice și a cablurilor electrice de la bateriile de reflectoare în zonele București, Constanța, Ploiești, Cîmpina, Brașov și în alte părți. Într-o notă a Misiunii militare germane pentru armata aerului, adresată Marelui Stat Major român, se scrie : „În ultimile zile, numărul întreruperilor cablurilor și liniilor telefonice s-a mărit foarte mult, în special în orașul București. Presupunerea că ne aflăm în fața unui furt al materialului era justă atîta timp cît asemenea furturi s-au întîmplat sporadic : în urma faptului că din Constanța și București s-a raportat că, începînd de la data de 1 octombrie, s-au întîmplat 9 întreruperi de linie, cu o lipsă de circa 2 000 m cablu, trebuie să considerăm acest fapt ca un sabotaj plănuir și organizat“.

26 noiembrie. Ceferiștii întîrzie transporturi feroviare prin provocarea deliberată a unor accidente, îndrumarea trenurilor pe linii greșite, blocarea unor importante noduri de cale ferată. Dintr-o dare de seamă a Inspectoratului regional de poliție Moldova rezultă că, „accidentele la căile ferate și, mai ales, întîrzierile trenurilor au luat proporții care dau de bănuir“.

5 decembrie. La Uzinele Mîrșa de lîngă Sibiu — consemnează un raport contra-informativ —, printr-o acțiune de sabotaj au fost distruse 16 vagoane de trotil și circa 70 000 proiectile de artilerie.

20 decembrie. Scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată președintelui P.N.Ț., după ce dezvăluie pericolul la care erau expuse armata, poporul și statul român din cauza continuării războiului, arată că, în condițiile cînd întregul popor român cere încetarea războiului împotriva Națiunilor Unite și alungarea trupelor hitleriste

din țară, eliberarea părții de nord-vest a României de sub jugul horthyst, cînd „tot mai largi pături ale poporului sînt pătrunse de necesitatea imediată a acțiunii, dîndu-și seama că însăși existența noastră națională este primejdioasă dacă nu rupem imediat alianța rușinoasă cu hitlerismul și încheiem pace cu U.R.S.S., Anglia și S.U.A.“, nimic nu trebuie „să împiedice lupta comună împotriva dușmanului comun“. P.C.R. declară că „se solidarizează cu **Charta Atlantică (Carta Atlanticului)** a fost elaborată de S.U.A. și Marea Britanie, la 11 august 1941, la ea aderînd și U.R.S.S., la 24 septembrie 1941 — n.n.) care e baza comună a Statelor Unite, Angliei și U.R.S.S. pentru pacea viitoare. Sîntem convinși că ea poate fi baza comună de colaborare pentru toate forțele patriotice românești“. În încheiere, C.C. al P.C.R. subliniază : „Cea mai grabnică cerință națională este retragerea restului armatei române în țară, sau chiar numai pînă la Nistru și pace separată cu U.R.S.S., Anglia și Statele Unite. Noi facem un călduros apel la patriotismul dumneavoastră pentru a ne uni forțele în vederea acțiunii, a chema la luptă toată suflarea românească, cît nu este prea tîrziu, și vă cerem un acord comun în vederea acestor acțiuni și a creării **Frontului patriotic al întregului popor român**“.

1943

15 ianuarie. I se înmînează liderului P.S.D. scrisoarea prin care C.C. al P.C.R. propune : 1. Un acord de Front Unic pentru acțiuni comune în vederea apărării intereselor vitale ale maselor muncitoare împotriva hitleriștilor și a regimului antonescian ; 2. Acțiune comună pentru unirea tuturor forțelor progresiste și patriotice într-un larg Front Național Antihitlerist ; 3. Formarea unui comitet comun, din reprezentanți ai C.C. al P.C.R. și C.E. al P.S.D., pe baza Platformei-program a partidului comunist din 6 septembrie 1941 ; 4. Încheierea unui acord de luptă comună pe baza oricărui punct din Platforma-program sau a oricărei propuneri concrete venite din partea P.S.D.

21 ianuarie. La întîlnirea cu președintele P.N.Ț., reprezentanții P.C.R. pun în discuție conținutul scrisorii C.C. al P.C.R. adresată P.N.Ț. la 20 decembrie 1942, în principal necesitatea trecerii neîntîrziată la făurirea Frontului Patriotic Antihitlerist. Liderul național-tărănist tărăgănează încheierea unei înțelegeri, condiționînd-o de ideea ca partidul comunist să se pronunțe public pentru granițele statului român din 1939.

28 ianuarie. După pregătiri minuțioase începe editarea, în condiții de ilegalitate, a ziarului „România liberă“, organ central de presă al Partidului Comunist Român timp de un an și jumătate, care are un rol important în popularizarea în rîndul maselor a liniei politice a partidului comunist de făurire a Frontului Unic Național.

Februarie. La propunerile constructive ale P.C.R. (din ianuarie), Comitetul Executiv al P.S.D. adoptă două rezoluții prin care își exprimă acordul pentru înfăptuirea unității de acțiune politică a partidelor clasei muncitoare și se afirmă necesitatea refacerii, la sfîrșitul războiului, a unității mișcării sindicale. Luînd cunoștință de conținutul acestor documente, C.C. al P.C.R. se declară, la rîndul său, „pentru fuziune, pentru unitate politică“, dîndu-și asentimentul la constituirea unui organ comun care să dezbată problemele unificării ; precizează, însă, că „baza unității politice nu pot fi decît următoarele principii : politica independentă de clasă față de partidele burgheze... ; recunoașterea dictaturii proletariatului ca perioadă de trecere spre societatea comunistă ; centralismul democratic“.

5 martie. În numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, maritime, la C.F.R., muncitorii produc un mare număr de piese cu defecte, deteriorează mașini și instalații, rebutează șarje de oțeluri speciale necesare fabricării materialelor de război. La Fabrica de armament „Astra“ din Brașov este stricată presa pentru proiectilele de 75 și 105 mm, fapt ce determină reducerea capacității de producție a întreprinderi și întîrzierea livrărilor comenzilor de proiectile de artilerie pentru front.

Aprilie. Din inițiativa conducerii partidului comunist, o delegație a Uniunii Patrioților se întîlnește cu reprezentanți ai diferitelor partide politice, cărora le prezintă programul și obiectivele sale de acțiune.

1 mai. Cu prilejul sărbătoririi Zilei muncii, partidul comunist difuzează manifeste, fluturași și alte materiale propagandistice, organizează întruniri și ședințe intime, prilej de a lansa îndemnuri la făurirea Frontului Unic de luptă a clasei muncitoare și a Frontului Patriotic Antihitlerist al poporului român. Muncitorii din Arad, Valea Jiului, Tîrnăveni, Brăila, Cugir ș.a. — comuniști, social-democrați, membri ai sindicatelor sau neorganizati — nu se prezintă la lucru.

3 mai. În legătură cu propaganda P.C.R., într-un raport al Direcției generale a poliției se arată că, „Una dintre preocupările principale ale Comitetului Central comunist este de a întreține, prin toate mijloacele ce-i stau la îndemână — literatura ilegală, șoapte din om în om —, o propagandă antirăzboinică și pacifistă. Această propagandă arată că cei mai buni fii ai Ardealului au fost sacrificați la Stalingrad, în timp ce Ardealul stă mai departe sub stăpânirea grofilor budapestani. Jertfele pe cîmpurile de bătaie din Rusia sovietică sînt inutile. Propaganda comunistă arată că adevărații patrioți se păstrează pentru bătaia reîntregirii Ardealului“.

17 mai. Întîlnirea reprezentantului P.C.R. cu cei ai P.N.Ț. Purtătorul de cuvînt al partidului comunist raportează că „Iuliu Maniu n-a făcut nici o obiecțiune asupra sarcinilor din Platforma noastră, însă, în ceea ce privește punctele de realizare a sarcinilor, a arătat că poate aproba primele puncte, pot face manifestări, agitație politică cît de mari pentru a lua puterea, dar nu sabotajul activ și diversivitatea“; el se declară doar pentru „organizarea de acțiuni paralele“, coordonate, refuzînd însă colaborarea în comitete politice comune. Poziția adoptată de conducătorii P.N.Ț., împărtășită și de cei ai P.N.L., era determinată de faptul că ei sperau să găsească o ieșire din situația gravă în care se afla țara fără participarea și afirmarea rolului plenar al P.C.R.

27 mai. La întîlnirea reprezentanților P.C.R. și P.S.D., între temele centrale discutate figurează problema Frontului Unic Muncitoresc și cea a realizării Frontului Patriotic Antihitlerist. La insistențele comunistilor, se hotărăște înființarea unui Comitet de acțiune social-democrat, menit să țină legătură cu delegații partidului comunist.

Iunie. Hotărîrea C.C. al P.C.R. intitulată „**Dizolvarea Internaționalei Comuniste și sarcinile Partidului Comunist din România**“ precizează că „primește fără nici o rezervă“ propunerea de autodizolvare a Internaționalei Comuniste (adoptată la 15 mai) și lansează un nou apel la închegarea Frontului Patriotic Antihitlerist al întregului popor. „Prin dizolvarea Internaționalei Comuniste a dispărut și ultima piedică din calea unirii tuturor forțelor naționale cu Partidul Comunist din România în lupta împotriva cîmpitorilor hitleriști. Partidul nostru a fost liberat de obligațiile sale, decurgînd din regulamentele și deciziile Internaționalei Comuniste. Conștient de gravitatea istorică a momentului, Comitetul Central al Partidului Comunist din România pro-

pune tuturor partidelor și organizațiilor patriotice formarea unui Comitet Național de luptă pentru eliberarea țării. Comitetul Național are ca sarcină să mobilizeze și să unească toate forțele naționale ale țării, fără deosebire de partid și religie, în Frontul Unic Patriotic antihitlerist al poporului“, pe baza unei platforme care prevede: Salvarea armatei prin oprirea trimiterii de noi trupe și reîntoarcerea trupelor de pe frontul din răzărît. Cîștigarea ofițerilor și soldaților de partea Frontului Patriotic al poporului. Constituirea în grupe de patrioți partizani; Oprirea imediată a livrării de petrol, cereale, alimente și material de război pentru Germania și războiul lui Hitler. Subminarea mașinii de război hitleriste prin sabotarea și distrugerea producției și a transporturilor de război; Ieșirea imediată din războiul lui Hitler. Ruperea alianței cu blocul fascist și încheierea păcii separate cu Uniunea Sovietică, Anglia, S.U.A. și cu toate țările democratice; Răsturnarea regimului antonescian și constituirea unui guvern național din reprezentanții tuturor partidelor și forțelor patriotice; Redobîndirea libertății, onoarei și independenței țării. Aderarea României libere și independente la blocul antifascist al Națiunilor Unite; Eliberarea imediată a tuturor luptătorilor antifasciști din lagăre și închisori. Arestarea și pedepsirea vinovaților trădători de țară; Răsturnarea Dictatului de la Viena și eliberarea părții de nord-vest a României de sub jugul regimului horthyst; Drepturi și libertăți oamenilor muncii de la orașe și sate. Asigurarea existenței invalizilor, orfanilor și văduvelor de război de către stat.

19 iulie. „**Uniunea Patrioților** — menționează un raport al serviciilor Siguranței —, organizație politică dirijată de Partidul Comunist, continuă tot mai activ acțiunea de organizare și lărgire a cadrelor pe baza sistemului de cercuri sau ceele patriotice, cu scopul orientării și lămuririi cadrelor în vederea acțiunilor politice viitoare, la care va fi chemată să ia parte și România“.

Sfîrșit iulie—început august. Are loc întîlnirea între responsabilul cu organizarea activității Uniunii Patrioților în cadrul Secretariatului C.C. al P.C.R. și președintele Frontului Plugarilor, la care se stabilește în principiu aderarea acestei organizații la Frontul Patriotic Antihitlerist.

8 august. Declarația Comitetului Central al Uniunii Patrioților „la cunoștință cu satisfacție de inițiativa P.C.R. de a forma un Comitet Național de luptă pentru eli-

berarea țării, constituit din delegații tuturor organizațiilor patriotice. Consideră crearea Comitetului Național ca un act istoric și decisiv pentru realizarea unității de luptă a întregii suflări românești în vederea salvării patriei. Acceptă în întregime Platforma propusă de P.C.R. (în iunie — n.n.) și lupta comună pentru realizarea Comitetului Național și a Frontului Patriotic Antihitlerist și hotărâște colaborarea cu P.C.R. și oricare alt partid ori grupare pentru atingerea acestor scopuri. Uniunea Patrioților „face apel la toate organizațiile politice și patriotice și la membrii acestora de a trece peste deosebiri care sînt de ordin secundar față de catastrofa națională iminentă și de a accepta propunerea P.C.R. ca singura soluție salvatoare și a porni imediat la o acțiune coordonată a tuturor forțelor naționale“.

9 august. Militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** este internat, alături de alți luptători comuniști și antifasciști, în lagărul de concentrare de la Tirgu Jiu. Perioada detenției în lagăr conturează și mai pregnant personalitatea de excepție a tovarășului Nicolae Ceaușescu, trăsăturile sale moral-politice care îl impuseseră drept unul din militanții de bază ai Partidului Comunist Român. În conducerea organizației de colectiv și a celei de partid din lagăr, desfășoară o tenace și neobosită muncă politică și organizatorică, acționează — alături de alte cadre de bază ale partidului — pentru stabilirea unor puncte de legătură, a unei colaborări efective între conducerea P.C.R., care activa în clandestinitate, și organizația de partid din lagăr, în vederea pregătirii actului de demnitate națională al poporului român de la 23 August 1944.

11 august. Note ale serviciilor de Siguranță consemnează aderarea la Uniunea Patrioților și, implicit, la Frontul Patriotic Antihitlerist, a grupării țărănesc-radicale.

15 și 17 august. La întrevvedere delegaților P.C.R. și P.S.D. se anunță că social-democrații s-au decis la colaborarea cu comuniștii „pentru formarea unui Comitet de acțiune al Frontului Național Patriotic“; după două zile, delegații social-democrați declară „că azi sînt gata de acțiune, deoarece au rezolvat toate neînțelegerile dintre ei“. În legătură cu făurirea Frontului Unic Muncitoresc, reprezentanții P.C.R. precizează că acesta trebuie să aibă ca obiective : front comun în fabrici, cartiere, pentru impunerea de revendicări social-economice și acțiune comună față de partidele burgheze pentru

a le determina să accepte aderarea la Frontul Patriotic Antihitlerist.

23 august. Întîlnirea reprezentantului P.C.R. cu liderul Uniunii Socialiste a Muncitorilor și Țăranilor. Acesta din urmă afirmă dorința ca gruparea sa (se va transforma în Partidul Socialist-Țărănesc) să adere la Uniunea Patrioților, angajîndu-se să propage ideea realizării Frontului Patriotic Antihitlerist.

Noaptea 23/24 august. În manifestele difuzate în patru puncte ale Bucureștiului se scrie : „Pentru salvarea țării și a națiunii trebuie să denunțăm imediat alianțele cu Axa. Numai așa vom ieși din impasul în care ne găsim. Trebuie să acționăm repede și perfect. Orice întîrziere ne va fi fatală. Cerem pace. La arme contra nemților“.

26 august. Referitor la creșterea acțiunilor de rezistență antihitleriste, comandantul Misiunii militare germane pentru armata aerului din România, generalul Gerstenberg, îl informează printr-o scrisoare pe Ion Antonescu, că „din nou s-au săvîrșit acte de sabotaj asupra legăturilor telefonice care sînt extrem de importante pentru apărarea regiunii petrolifere... Stricăciunile provocate la legăturile telefonice sînt atât de mari, încît pregătirea de alarmă a vînătoare de zi și de noapte, precum și alarmarea antiaeriană sînt periclitare pe teritoriul României... Suspiciunea sabotajului vast este foarte verosimilă, deoarece, în nenumărate cazuri, legăturile paralele românești din imediata apropiere nu au fost deteriorate“; concomitent, generalul german prezintă o listă din care reiese că, în răstimpul 1 octombrie 1942—28 ianuarie 1943 fuseseră înregistrate 66 de acțiuni de sabotaj asupra liniilor telefonice ale Aeronauticii germane pe teritoriul românesc.

29—30 august. În cadrul unor ședințe ale C.C. al P.C.R. se discută și se hotărăsc noi și eficiente măsuri pentru întărirea legăturilor partidului cu masele de militari. „Trebuie să căutăm să ne legăm cu cercurile militare și să le convingem că singura salvare pentru țară este de a ieși imediat din război, fiindcă continuarea războiului alături de Hitler, sub orice formă, duce la ruina și distrugerea țării, a armatei și la jertfe inutile de sute de mii de oameni. Trebuie să căutăm drumul la toate persoanele care au fost scoase (de I. Antonescu — n.n.) din armată... Asta [în] chestia de virfuri, care au un cuvînt hotărîtor în evenimentele ce vin. Însă trebuie pus și jos, ca sarcină, munca patriotică de agitație și

de organizare în armată, folosind și formele concrete ale subminării mașinii de război“.

August. În documentul intitulat „Curs asupra munci de partid în timp de război“, C.C. al P.C.R. precizează, ca sarcină prioritară la ordinea zilei, intensificarea activității politice și organizatorice a comunistilor în vederea constituirii de grupe patriotice în fabrici, uzine, instituții, în cartiere, la sate și în unitățile armatei.

● Partidul Comunist Român stabilește primele contacte cu Palatul regal. Au loc întrevederi între Lucrețiu Pătrășcanu și Ioan Mocsony-Stircea. Reprezentantul P.C.R. „a asigurat că deși principalul partidul comunist păstrează o atitudine republicană, socotește însă problema monarhiei sau republicii o chestiune neactuală, iar în cazul când regele va acționa pentru scoaterea României din războiul lui Hitler, partidul comunist, prin Comitetul său Central, înțelege să-l sprijine cu toată vigoarea“. În lunile următoare, întâlnirile și discuțiile între reprezentanții partidului comunist și ai Palatului devin tot mai frecvente, fiind dezbătute, sub toate aspectele, diverse planuri pentru răsturnarea lui Antonescu și ieșirea României din război.

● La întâlnirea delegaților P.C.R. cu liderul P.N.Ț., acesta declară : „Sîntem gata să facem acțiune care să tindă la dărîmarea dictaturii, a regimului german, retragerea trupelor, încheierea păcii... Refuz Comitet Național. Sînt gata să lucrez pe bază de acțiuni paralele, cu plan de acțiune comun“.

Septembrie. Comitetul Executiv al P.S.D. aduce la cunoștință Comitetului Central al P.C.R. că acceptă Platforma din iunie propusă de partidul comunist și aderă la Frontul Patriotic Antihitlerist.

● Se constituie **Frontul Patriotic Antihitlerist**, care reunește, pe baza Platformei C.C. al P.C.R. din iunie 1943, Partidul Comunist Român, Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor, Madosz-ul, Apărarea Patriotică, Partidul Socialist-Tărănesc, Partidul Tărănesc-Radical, și, vremelnic (o lună), Partidul Social-Democrat. Dînd expresie, pe plan organizatoric, voinței celor mai diverse forțe social-politice de a acționa unite pentru eliberarea țării, Frontul Patriotic Antihitlerist marchează un moment de seamă în procesul de unire a tuturor forțelor antihitleriste.

8 octombrie. Se deschide o nouă serie de întâlniri între delegații P.C.R. și P.S.D. Reprezentanții Partidului Social-Demo-

crat afirmă „că înțeleg necesitatea de a lupta pentru realizarea Frontului Național Patriotic, pentru eliberarea țării, pentru doborîrea lui Antonescu și încheierea păcii“ ; dar numai la insistențele comunistilor, ei acceptă ca la o viitoare întîlnire să se discute „mai amplu chestiunea unității de acțiune a celor două partide“.

29 octombrie. La întîlnirea reprezentanților P.C.R. și P.S.D., delegații social-democrați anunță că, întrucît P.N.Ț. și P.N.L. refuză să facă parte din Comitetul Național și Frontul Patriotic Antihitlerist, P.S.D. revine asupra hotărîrii de a participa la aceste organisme, pe motivul că, fără cele două partide burgheze, acțiunea este unilaterală și, în consecință, neeficientă. Conducerea P.S.D. se declară împotriva acțiunilor de sabotaj inițiate de comunisti, pretextînd că „nu sîntem organizați și sîntem prea slabi pentru așa ceva“.

7 noiembrie. În scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată președintelui P.N.Ț. se arată că deosebirile de vederi nu trebuie să împiedice lupta comună, în cadrul Frontului Patriotic Antihitlerist, a celor două partide împotriva Germaniei hitleriste și a regimului antonescian. Avertizînd asupra pericolelor grave ce le implica tergiversarea practică de P.N.Ț., partidul comunist relevă că „Numai o acțiune imediată, numai de contribuția efectivă a României la eliberarea ei, numai de participarea imediată la lupta împotriva Germaniei hitleriste depind condiții mai favorabile de pace și întreg viitorul țării“. Avînd în vedere obiecțiile P.N.Ț. față de Platforma partidului comunist din iunie 1943, C.C. al P.C.R. propune o nouă Platformă de luptă comună, avînd ca obiective : 1. Doborîrea guvernului Antonescu și formarea unui guvern compus din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste ; 2. Ieșirea din războiul hitlerist și trecerea de partea blocului anglo-sovieto-american ; 3. Mobilizarea și organizarea armatei și a maselor largi la lupta împotriva cîmpitorilor hitleriști.

10 noiembrie. Semnalînd înmulțirea actelor de sabotaj împotriva unor obiective importante, un ordin circular al Corpului 4 armată consemnează : „În ultimul timp, incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate au luat proporții care nu mai pot fi puse pe seama întîmplării. Aceste incendii au, fără îndoială, altă cauză, care, în majoritatea cazurilor, trebuie căutată în actele de sabotaj organizate“.

15 noiembrie. Scrisoarea Comitetului Central al Partidului Comunist Român

trimisă Comitetului Executiv al Partidului Social-Democrat, după ce arată că poziția adoptată de P.S.D. de a se retrage din Frontul Patriotic Antihitlerist este nejustificată, atrage atenția asupra pericolului grav care planau asupra poporului român. Numai ieșind din războiul hitlerist și alăturându-se Națiunilor Unite — subliniază P.C.R. — popoarele țărilor satelite Reichului „își cîștigă dreptul de a decide asupra viitorului lor regim politic prin mijloace sincer democratice, cu excluderea fasciștilor și profasciștilor din viața publică. Democratizarea lor se va sprijini, în primul rînd, pe acele pături ale poporului care au luptat împotriva fascismului și războiului hitlerist“. În încheiere, P.C.R. reinnoiește propunerea făcută P.S.D., ca, „pe baza acordului de Front Unic“, să intre în Frontul Patriotic Antihitlerist, „format din forțele antihitleriste din România“ și în „Comitetul patriotic pe țară al acestui front“ ; în același timp, se cere conducerii P.S.D. „să vă uniți cu noi și cu celelalte organizații antihitleriste la luptă pentru cîștigarea conducerii partidelor Național-Țărănesc și Național Liberal pentru ultima noastră platformă de luptă propusă acestor partide“.

● Scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată președintelui P.N.L., prin care îi aduce la cunoștință noile propuneri de luptă comună ale partidului comunist (prezente în scrisoarea adresată P.N.Ț. la 7 noiembrie).

23—25 noiembrie. C.C. al P.C.R., într-o ședință la care participă și reprezentanți ai organizației din București a partidului, stabilește, ca una dintre cele mai urgente sarcini de ordin politic, „cîștigarea armatei de partea Frontului Patriotic“.

28 noiembrie. C.C. al P.C.R. ia în dezbatere proiectul planului privind organizarea unui aparat militar al partidului. În condițiile în care România se găsește „în fața perspectivei de a deveni, un timp apreciabil, zonă de operațiuni militare și anume una din principalele zone de operațiuni de pe întregul front de Est, cu toate consecințele care decurg din această situație“, se subliniază că partidul comunist trebuie să fie în măsură să organizeze și să conducă și din punct de vedere militar lupta pentru înlăturarea dictaturii antonesciene, întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste și participarea activă a întregului popor la eliberarea patriei de sub dominația fascistă. „Intrăm în faza decisivă a acestui conflict armat, fază în care partidul, prin acte de război bine concepute, bine or-

ganizate și bine executate va trebui să facă dovada spiritului său de luptă, a capacității sale organizatorice și a legăturii sale cu interesele vitale ale majorității covârșitoare a poporului nostru“. În mod concret, în plan se prevede : crearea unei Comisii centrale speciale a C.C. al P.C.R., care la rîndul ei să aibă un grup operativ central compus din 5 diviziuni : informații, legătură, operații, politică, servicii ; o organizare asemănătoare urma să se asigure și pe linia comitetelor regionale și locale ale P.C.R.

Decembrie. La inspectoratele județene ale muncii se înregistrează, pentru anul 1943, un număr de 206 conflicte colective de muncă, cu participarea a 27 104 muncitori și 3 658 de conflicte individuale. În condițiile specifice ale acelor ani, orice încetare a lucrului lovea în capacitatea de luptă a mașinii de război hitleriste, acțiunile cu caracter economic ale clasei muncitoare desfășurate în întreaga țară dobîndind un profund caracter politic.

1944

28 ianuarie. Comitetul Național al Frontului Patriotic Antihitlerist adresează poporului român, partidelor democratice, patriotice, ofițerilor și soldaților chemarea la luptă pentru : „Ieșirea imediată din războiul nemțesc și unirea cu țările democratice ; Alungarea nemților din țară ; Doborîrea guvernului trădător al lui Antonescu ; Formarea unui guvern cu adevărat național ; Restabilirea drepturilor și libertăților democratice ; Eliberarea tuturor patrioților închiși și internați ; Pedepsirea criminalilor de război hitleriști“.

Februarie. În documentul intitulat „Sarcini urgente“, C.C. al P.C.R. detaliază obiectivele care stăteau în fața comitetelor județene și regionale de partid pe linia creării formațiunilor patriotice înarmate, subliniind că „organizarea echipelor... e datoria și sarcina ficărui membru de partid și a patrioților antihitleriști... În întreprinderi, cartiere, sate, membrii echipelor, pe lângă actele lor de diversiune, trebuie să continue și activitatea lor obișnuită, politică și organizatorică“.

22 martie. Apelul P.C.R. „Către comandanții de mari unități, către generali, ofițerii și soldații armatei noastre“, prin care îi cheamă să se alăture forțelor patriotice, împotriva trupelor hitleriste, pentru că „Interesul suprem național cere ca România fără nici o întîrziere să rupă alianța cu Hitler și să întoarcă

armele împotriva nemților, dușmanii comuni ai Națiunilor Unite și ai României. Numai astfel salvăm viitorul țării, al poporului, al armatei... Armata este chemată să joace un rol de frunte. Antonescu trebuie doborât. Pentru aceasta armata trebuie să se unească cu toți patrioții. Nici o clipă nu e de pierdut. E momentul acțiunii. Armata și comandanții ei poartă o mare răspundere. Ei trebuie să-și îndeplinească imediat datoria patriotică“.

4 aprilie. Se produce schimbarea lui Ștefan Foriș din funcția de secretar general al P.C.R.

● Sub impulsul partidului comunist, grupele Uniunii Patriotice de la Universitatea București definitivează textul memoriului oamenilor de știință și cultură, membri ai Academiei Române și profesori ai Universităților din București, Iași și Cluj, adresat mareșalului Ion Antonescu (în total 66 de semnături), prin care cer ieșirea grabnică a României din războiul hitlerist. Prin intermediul universitarilor și academicienilor, personalități de prestigiu ale vieții cultural-științifice — mulți dintre ei membri marcanti ai diferitelor partide politice —, P.C.R. urmărește să grăbească procesul de unire a tuturor forțelor patriotice antihitleriste într-un larg front de luptă la scară națională.

După 5 aprilie. Partidul Comunist trece la constituirea formațiunilor de luptă patriotice (F.L.P.). La 13 aprilie, Inspectoratul general al jandarmeriei informează „că, recent, Comitetul Central al Partidului Comunist din România a dat instrucțiuni organizațiilor regionale și locale să creeze în cadrul fiecărei formațiuni «Grupe de acțiune». Aceste grupe, alcătuite din elemente verificate, vor primi misiuni importante de sabotaj, acte de teroare etc. Față de cele de mai sus, luați măsuri de verificare și supravegherea elementelor comuniste din întreprinderile industriale“. În scurt timp se creează formațiuni de luptă patriotice în București (la Atelierele C.F.R.—„Grivița“, la întreprinderile „Malaxa“, S.E.T., „Lemaitre“, „Leonida“, „Gagel“, „Laromet“), în Valea Prahovei (la societățile „Astra Română“, „Vega“, „Româno-Americană“, „Steaua Română“ etc.), în întreprinderi și instituții principale din Constanța, Brașov, Turnu Severin, Timișoara, Craiova ș.a.; într-o serie de localități — Alexeni, Fetești, Preasna, Găiești, Șirna, Bucov — iau naștere puncte de sprijin ale formațiunilor de luptă patriotice. Într-un raport al Comandamentului formațiunilor de luptă patriotice se arată: „În in-

tervalul de numai două luni, F.L.P. au reușit să-și organizeze un Comandament capabil să exercite funcțiunile ce revin unui asemenea organ, să stabilească puncte de sprijin în țară, să creeze organe regionale în Oltenia, Dobrogea, Moldova, Banat și Țara Birsei, să asigure o bază de aprovizionare cu armament și muniții și să încadreze un număr de 17 echipe de șoc, dintre care 6 în Capitală“. Până la declanșarea insurecției, efectivele echipelor de șoc ajung, în București, la 300 de oameni, iar în centrele principale din țară la 5—600; în același timp, numărul oamenilor pregătiți pentru a intra în luptă imediat după declanșarea acțiunii insurecționale se ridică la peste 10 000 numai în Capitală.

11 aprilie. Referitor la tratativele purtate cu conducerea P.S.D., împuternicitul P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu, trimite o scrisoare conducerii operative a partidului comunist, prin care raportează existența unei situații încurajatoare. El scrie că a luat contact cu liderii C.-Titel Petrescu și Lotar Rădăceanu, care și-au exprimat acordul pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc și editarea, cu prilejul zilei de 1 Mai, a unui manifest adresat întregului popor român.

18 aprilie. Scrisoarea conducerii partidului comunist adresată împuternicitului său, prin care îl anunță că îi va trimite manifestul C.C. al P.C.R. pentru ziua de 1 Mai, pe care să-l folosească în munca de înfăptuire a Frontului Național Patriotic. Referitor la manifestul Frontului Unic Muncitoresc, în curs de elaborare, îi indică „să fie cât se poate de concret și să corespundă liniei și sarcinilor noastre actuale“.

22 aprilie. Informarea trimisă conducerii partidului comunist de reprezentantul său, în legătură cu tratativele purtate pentru realizarea acordului de Front Unic Muncitoresc, la care este anexat și textul Manifestului de 1 Mai; la acea dată, el consideră „Frontul Unic încheiat“; totodată, arată că la Frontul Național Patriotic și-au dat adeziunea Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist-Țărănesc și, principal, gruparea liberală tătarăsciană. Purtătorul de cuvânt al P.C.R. atrage atenția asupra marilor greutăți întâmpinate în tratativele cu P.N.Ț. și P.N.L., subliniind că „este neapărată nevoie ca evenimentele apropiate să ne găsească, cu sau fără Maniu, strâns uniți pe singura platformă a tuturor organizațiilor antifasciste“.

24 aprilie. Prin scrisoarea adresată Partidului Național-Țărănesc, C.C. al P.C.R.

cere „ca, în termen de 3 zile, să ne răspundeți, fie în scris, fie verbal, prin mijlocirea delegatului nostru — dacă DA sau NU conducerea P.N.Ț. este gata să adere la realizarea Frontului Național Patriotic al tuturor forțelor antihitleriste, trimițând unul sau doi delegați la Comitetul lui de conducere. În caz că dumneavoastră acceptați propunerea noastră, delegatul C.C. al P.C.R. vă stă la dispoziție pentru rezolvarea practică a tuturor chestiunilor privitoare la acordul realizat și pentru imediata organizare a acțiunilor comune. Dacă însă răspunsul dumneavoastră va fi negativ, echivoc sau sub orice pretext amînat, pentru noi va schimba [echivala] tot cu un răspuns negativ, întrucît socotim că momentele pe care le trăiește poporul român sînt prea grave și hotărîtoare pentru soarta lui, încît să pierdem un timp deosebit de prețios cu nesfîrșitele discuții sau amînări. Dacă P.N.Ț., prin conducerea lui, va respinge, într-o formă sau alta, această ultimă propunere, C.C. al P.C.R. înțelege să-și reia întreaga libertate de acțiune. El face răspunzător în fața poporului pe toți cei care sabotează unirea forțelor antihitleriste în împrejurările de față“.

25 aprilie. Conducerea P.C.R. trimite imputernicitului său ultimele indicații referitoare la definitivarea textului Manifestului Frontului Unic Muncitoresc pentru ziua de 1 Mai.

După 25 aprilie. Încheierea acordului de **Front Unic Muncitoresc** între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat pe baza unei platforme antifasciste și antiimperialiste. Frontul Unic Muncitoresc a reprezentat nucleul politic în jurul căruia se vor ralia, practic, toate forțele responsabile ale națiunii în lupta pentru salvarea țării de sub dominația hitleristă.

1 mai. Manifestul Frontului Unic Muncitoresc, **„Către întreaga clasă muncitoare ! Către poporul român !“**, aduce la cunoștința țării încheierea acordului pentru unitatea de acțiune între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat : „În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranță, muncitorimea organizată, unită de la comuniști la social-democrați, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg poporul român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de culoarea politică, credința religioasă și apartenența socială, la lupta hotărîită pentru : pace imediată ; răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor

antihitleriste ; izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașini de război germane... Pentru o Românie liberă, democratică și independentă !“

● Manifestul C.C. al P.C.R. pentru ziua de 1 Mai, intitulat **„Către poporul român !“**, se pronunță pentru „Unirea tuturor partidelor, organizațiilor și patrioților în Frontul Patriotic Antihitlerist al poporului și formarea Comitetului Național de luptă pentru salvarea patriei, care să mobilizeze și să unească toate forțele țării, fără deosebire de clasă, partid sau religie“.

9 mai. Ziarul „România liberă“ reproduce textul Declarației guvernului sovietic, care, în momentul trecerii graniței României de către armata sovietică (2 aprilie), preciza că nu urmărește să dobîndească nici o parte a teritoriului românesc, nici să schimbe orînduirea socială din România. Ziarul arată că această declarație a fost făcută de comun acord cu guvernele Angliei și S.U.A. și că forțele aliate cer poporului român ruperea imediată cu hitleriștii și izgonirea lor din țară.

10 mai. Referitor la intensificarea activității partidului comunist la sate, o notă a Prefecturii poliției Capitalei relevă : „Propaganda comunistă s-a intensificat la sate unde sînt refugiați orășeni, printre care s-au infiltrat elemente comuniste care, profitînd de moralul scăzut al acestora din cauza bombardamentelor anglo-americane, caută a-și face partizani și, cu ajutorul acestora, să speculeze situația actuală și să captiveze sufletele nevinovate ale țăranilor. Se impune o cit mai serioasă verificare, prin organele polițienestre și administrative de la sate, a acelor care se refugiază“.

15 mai. În condițiile cînd mișcarea de rezistență era în continuă creștere, cînd Frontul Patriotic Antihitlerist și Frontul Unic Muncitoresc erau constituite și cînd chiar în rîndurile propriilor lor partide avea loc un proces de diferențiere, un proces de deplasare spre stînga a numeroși membri și chiar a unor cadre de frunte, conducerile P.N.Ț. și P.N.L. decid să dea curs propunerilor P.C.R. de cooperare într-un organism comun de acțiune. Intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României și precizările făcute de guvernul sovietic, cu acordul guvernelor Angliei și S.U.A., privitoare la condițiile încheierii armistițiului cu țara noastră, atitudinea fermă adoptată de reprezentanții celor trei mari puteri față de trimișii români la Cairo, refuzul Londrei și Washingtonului de a încuraja manevrele

încercate de I. Maniu pentru a realiza desprinderea de Axă sub umbrela protecătoare anglo-americană sînt tot atîtea elemente care determină P.N.T. și P.N.L. să accepte colaborarea cu P.C.R. Astfel, se constituie un organism comun format din reprezentanți ai P.C.R., P.S.D., P.N.T. și P.N.L. Se crează un **Comitet Central de acțiune** în care sînt reprezentate cele patru partide și un **Birou** ca organ operativ al Comitetului. Misiunea Comitetului Central de acțiune și a Biroului este de a dezbate și definitivă platforma comună de luptă a celor patru partide.

19 mai. Secretariatul C.C. al P.C.R., luînd în dezbateri cele raportate de reprezentantul său însărcinat să discute cu delegații celorlalte partide și grupări politice, precum și cu regele, aprobă „linia dusă în legătură cu tratativele și acordul încheiat, cît și sarcinile imediate ale Comitetului Național”.

26 mai. „După tratative destul de active și rapide” se constituie **Coaliția Național-Democratică**, în care sînt reprezentate Partidul Comunist Român și organizațiile democratice aflate sub influența sa (Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor, Mădoszul), Partidul Social-Democrat, Gruparea liberală tătărăsciană și Partidul Naționalist Democrat. Coaliția Național-Democratică își propune să acționeze pentru : „1. Pregătirea acțiunii politice menite să realizeze ieșirea României din război și încheierea armistițiului și a păcii cu Națiunile Unite ; 2. Eliberarea teritoriului național de sub jugul trușelor de ocupație și reîncorporarea Transilvaniei de Nord prin alungarea cotoropitorilor ; 3. Ieșirea României din Axă, restabilirea raporturilor tradiționale ale României cu puterile occidentale și cu foștii ei aliați și prieteni, precum și încheierea, în același timp, pentru epoca de după pace, a unei alianțe cu Republicile Sovietice Socialiste, organizîndu-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile ; 4. Reașezarea institutiilor democratice la temelia vieții politice a statului român”.

1 iunie. „Buletinul Apărării Patriotice”, relevînd eroismul luptătorilor antifasciști, arată că, între anii 1940—1944, Consiliile de război au condamnat la moarte 313 comuniști și antifasciști, iar alți 277 au fost condamnați la muncă silnică pe viață ; 3 600 de comuniști și simpatizanți ai partidului au fost osîndiți la ani grei de temniță, iar 5 500 de persoane au fost internate în lagăre pentru simplul fapt că nu erau de acord cu politica guvernului antonescian.

6 iunie. Ședința Secretariatului C.C. al P.C.R. aprobă documentul intitulat „**Declarația prezentată de delegatul P.C.R. celorlalte partide privind constituirea Comitetului Național, ca expresie a Frontului Național Patriotic**”, ce urma a fi prezentată celorlalți parteneri din Comitetul Central de acțiune.

6 și 7 iunie. În ședințele Comitetului Central de acțiune se dezbate textul Declarației P.C.R., care stă la baza Platformei de luptă a Blocului Național Democrat. La 12 iunie, emisarii români de la Cairo sînt informați că „Blocul patriotic democratic a fost alcătuit”.

Noaptea 13/14 iunie. Consfătuirea comună — desfășurată în casa conspirativă a P.C.R. din Calea Moșilor 103 — a reprezentanților Partidului Comunist Român, ai Palatului și ai armatei. Reprezentanții partidului comunist resping „soluția Gigurtu” (propusă de cercurile Palatului, avea în vedere înlocuirea lui I. Antonescu cu fostul premier I. Gigurtu și ocuparea, totodată, a pozițiilor-cheie în guvern, după care să se urmărească ieșirea din război și întoarcerea armelor împotriva germanilor la momentul oportun, cînd urma să fie înlocuit și Gigurtu, folosit pînă atunci ca paravan), susținînd planul răsturnării prin forță a regimului antonescian. După dezbateri îndelungate se acceptă punctul de vedere și planul partidului comunist de răsturnare prin forță a dictaturii antonesciene, de bizuire a întregii lupte insurecționale pe forțele interne, luptă coordonată cu împrejurările externe, în vederea ieșirii țării din războiul hitlerist și întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste.

În vederea pregătirii militare a insurecției, la consfătuire se hotărăște constituirea unui **Comitet militar** și este schițat cadrul general de desfășurare a insurecției. Ora declanșării este însemnată cu litera H ; se stabilește că la H—3, adică trei zile înainte de insurecție, comandanții marilor unități urmau să fie chemați la Comandamentul militar al Capitalei, iar diferite unități militare să fie aduse la București ; la ora H—15 minute trebuia să fie arestat guvernul antonescian. Se prevede ca, la ora H să înceapă lupta împotriva hitleriștilor ; la ora H+3 zile, trupele germane din Capitală, de la Chițila, Jilava, Băneasa, Otopeni, Ghencea, să fie făcute inofensive, iar curățirea județului Prahova și a regiunii petrolifere de trupele hitleriste să se realizeze pînă la H+3 zile.

15 iunie. Reprezentanților P.C.R. li se face cunoscut acordul regelui pentru planul propus de comuniști, privind răsturnarea prin forță a regimului antonescian

20 iunie. Se constituie **Blocul Național Democratic**, care reunește, pe baza unei platforme cu caracter antifascist, general-democratic, Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Tărănesc și Partidul Național Liberal. **Declarația** comună a celor patru partide înscrie: 1. Încheierea, fără întârziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiile posibile cele mai bune pentru interesele țării; 2. Teșirea României din Axă, eliberarea țării, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale; 3. În acest scop: înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic; 4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român; 5. Prezentul acord intră imediat în vigoare și obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întârziere, a acțiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite. Declarația menționează că „formațiunile politice care alcătuiesc Blocul Național Democratic își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele mai sus fixate“.

22 iunie. La ședința Comisiei speciale a C.C. al P.C.R. se definitivează lista comandanților celor 61 de grupe de luptă patriotice și 122 de echipe de luptă patriotice de la întreprinderile din București și a comandanților de sector din Capitală.

7 iulie. Are loc o consfătuire a împuterniciților P.C.R., ai cercurilor Palatului, armatei și ai P.N.Ț. și P.N.L. La propunerea ca negocierile pentru încheierea armistițiului cu Aliații să se desfășoare, în continuare, doar la Cairo, reprezentanții partidului comunist atrag atenția că la Cairo tratativele se vor prelungi prea mult și că cea mai scurtă cale este de a se trimite, încă înainte de 1 august, delegați pentru negocierea unui armistițiu la Moscova. Ei cer stabilirea momentului acțiunii insurecționale; ca urmare se hotărăște aplicarea măsurilor necesare ca insurecția să poată începe la 15 august.

24 iulie. Pe baza planului general elaborat de P.C.R., în consens cu celelalte forțe patriotice, se întocmește un plan de acțiune insurecțională detaliat, care cuprinde obiectivele de ordin politic și militar ce urmează a fi îndeplinite. În prima parte a planului — **Probleme cu caracter general** — se stabilește: consti-

tuirea din timp a guvernului; redactarea proclamației șefului statului și a manifestului guvernului și transmiterea către Aliați a textelor lor; imprimarea pe disc a proclamației pentru difuzarea prin radio; tipărirea din vreme a proclamației și a manifestului; alcătuirea decretelor regale pentru trebuințele imediate ale acțiunii; fixarea măsurilor în legătură cu situația suveranului pe timpul acțiunii. În cea de a doua parte a planului — **Probleme cu caracter special** — se prevăd măsurile militare necesare desfășurării cu succes a luptei, inclusiv planul concret (pe ore) al operațiunilor insurecționale: arestarea lui Ion și Mihai Antonescu, care trebuiau, apoi, predați formațiunilor de luptă patriotice; arestarea altor exponenți ai regimului antonescian; difuzarea la radio a proclamației șefului statului și a primelor decrete; convocarea comandanților unităților din București la Comandamentul militar al Capitalei, ocuparea obiectivelor germane și române de unități militare și formațiuni de luptă patriotice; emiterea unei ordonanțe a Comandamentului militar al Capitalei pentru legalizarea formațiunilor de luptă patriotice ș.a.

Noaptea 27/28 iulie. La reuniunea secretă desfășurată în casa de pe șoseaua Kiseleff 21, a reprezentanților Partidului Comunist Român, ai Palatului și partidelor burgheze, ca urmare a intervenției categorice a delegaților comuniști — care declară că, în caz de tergiversare a declanșării luptei, P.C.R. își va asuma răspunderea întregii acțiuni — se stabilește ca insurecția să înceapă cel mai târziu la 26 august. Sînt discutate problema componenței noului guvern, redactarea proclamației regale și a decretelor necesare în primele zile după declanșarea insurecției.

Iulie-august. Pentru îndeplinirea planului insurecțional, membrii Comitetului militar își largesc legăturile. Ei au putut astfel conta — în afară de Statul Major al Comandamentului militar al Capitalei și de Comandamentul Corpului 5 teritorial, care controla o întinsă regiune, inclusiv Valea Prahovei, ai căror conducători erau membri ai Comitetului — pe comandanți de mari unități din diferite regiuni ale țării și de pe front, pe ofițeri din Marele Stat Major și Ministerul de Război. Prin intermediul Comitetului militar, a generalilor și ofițerilor superiori cu care avea legături directe, P.C.R. asigură folosirea acestei întinse rețele de conducători militari în activitatea de pregătire și declanșare a insurecției.

1 august. Este răspîndit un manifest al C.C. al P.C.R. ce cuprinde o sinteză clară a situației interne și internaționale, precum și sarcinile patrioților din România : „A sosit momentul decisiv și pentru poporul român... Prezența trupelor germane și continuarea războiului hitlerist va aduce asupra țării un război nimicitor. Singurul drum de salvare este alungarea nemților din țară și încheierea păcii“. Manifestul cheamă muncitorii să refuze să lucreze, să distrugă materialul de război destinat frontului hitlerist, să împiedice evacuarea fabricilor și să se înroleze în formațiunile de luptă patriotice. Țăranii sînt îndemnați să ascundă recolta, să alunge pe nemți, să se înroleze în grupele de partizani. Soldaților și ofițerilor, P.C.R. le arată încă o dată că sarcina lor este să salveze poporul și țara de la distrugere, să lupte pentru libertatea României.

4 august. Militantul comunist **Nicolae Ceaușescu** este eliberat din lagărul de concentrare de la Tirgu Jiu, angajîndu-se, cu întreaga energie și capacitate de muncă, alături de alte cadre de bază ale partidului comunist, în pregătirea și desfășurarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă declanșată la 23 August 1944.

● Din inițiativa Uniunii Patriotice, un grup de oameni de știință, membri ai Academiei Române și profesori universitari, se adresează, cu un nou memoriu, lui I. Antonescu, cerînd ieșirea imediată a țării din războiul hitlerist. Referindu-se la memoriul iscălit de zeci de intelectuali în aprilie, cînd „am prevăzut iminența prăbușirii Germaniei“ și v-am arătat „că întreaga opinie publică cere încetarea războiului“, semnatarul noului memoriu cer ca, imediat, să fie rupte relațiile cu Germania hitleristă și să se încheie armistițiul cu Aliații.

● Frecvența acțiunilor de sabotaj la căile ferate provoacă o mare îngrijorare autorităților. „Nu se poate contesta — se relevă într-o notă a organelor Siguranței — că reușita acestor acte de sabotaj se datorește, în bună parte, organelor C.F.R., cit și faptului că în rândurile personalului inferior ceferist sînt elemente care slujesc direct sau indirect opera de sabotaj“. Se aveau în vedere acțiuni, precum : explozia la unul din vagoanele trenului petrolifer nr. 2801 în stația Racoș, pe linia Brașov—Sighișoara (25 iunie); incendierea a 7 vagoane-cisternă încărcate cu benzină la trenul petrolifer nr. 2551, între stațiile Posada și Valea Largă, cu aceeași

ocazie arzînd și 6 vagoane de marfă încărcate cu butoaie de benzină și ulei și circa 180 de vagoane cu lemne de foc (13 iulie); explozia unui vagon-cisternă al trenului nr. 8610 în gara Cilibia, pe linia Buzău—Făurei; o explozie asemănătoare la trenul nr. 8592 în gara Tăbărești (24 iulie).

5 august. O notă a Oficiului central pentru siguranța Reichului privind situația din România informează că „Evoluția politică internă din ultimele patru săptămîni arată clar o deplasare spre stînga a ansamblului opoziției [și] o dată cu aceasta preluarea conducerii acestei opoziții de către Partidul Comunist“.

9 august. În condiții de adîncă clandestinitate, membrii formațiunilor de luptă patriotice strîng armament (o parte confecționată de muncitori, alta furnizată de ofițeri și soldați patrioți, ca cei de la Flotila 3 bombardament din Craiova, Regimentul 2 roșiori de la Turnu Măgurele, Regimentul 3 transmisiuni-aero București, Regimentul 5 vînători din Lugoj, Regimentul 3 pionieri de la Roșiori de Vede, unități ale Diviziei 9 infanterie—Constanța ș.a.) și învață să-l minuiască. Ordin circular al Direcției generale a poliției cere „să se facă urgente și serioase cercetări pentru identificarea elementelor care se ocupă cu stringerea armamentului, precum și pentru descoperirea depozitelor. Elementele care adună armament și muniții, precum și depozitarii vor fi arestați și deferiți justiției, iar armamentul confiscat“.

9 și 12 august. Întîlniri ale conducerii P.C.R. pentru stabilirea sarcinilor legate de pregătirea insurecției și repartizarea armamentului pentru formațiunile de luptă din Capitală.

Noaptea 17/18 august. În cadrul discuțiilor la care iau parte reprezentanții partidelor din B.N.D., ai Palatului și ai armatei, o atenție deosebită este acordată constituirii guvernului ce urma să-i succedă celui antonescian.

Noaptea 20/21 august. La Palat, în prezența regelui sosit aproape de miezul nopții de la Sinaia, se desfășoară a consfătuire la care participă delegații P.C.R., P.S.D., P.N.L., ai Palatului și armatei. Ținînd seama și de împrejurările externe favorabile (declanșarea ofensivei sovietice pe frontul Iași—Chișinău, care realiza un raport avantajos forțelor insurecționale față de trupele germane din zonele interioare), reprezentantul partidului comunist cere să se discute

operativ măsurile concrete pentru scoaterea imediată a României din războiul hitlerist, pentru înlăturarea dictaturii antonesciene și constituirea unui guvern democrat. Sînt prezentate dări de seamă asupra pregătirilor făcute pentru eventualitatea confruntării militare cu trupele hitleriste în Valea Prahovei și București; se decide aducerea, în cel mai mare secret, a două plutoane de care de luptă în incinta curții Palatului regal. În legătură cu componența viitorului guvern se hotărăște ca această problemă și, în special, desemnarea persoanei care să stea în fruntea lui, să fie discutată și rezolvată într-o dezbatere ulterioară. Se discută diferite modalități de arestare a mareșalului Ion Antonescu, stabilindu-se definitiv ca aceasta să aibă loc în București. Din însărcinarea P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu citește proiectul proclamației care trebuia rostită de rege la radio după arestarea lui I. Antonescu.

21 august. Seara, la ora 21,30 are loc o ședință operativă a Comitetului militar, care conchide că pregătirile militare pentru declanșarea insurecției sînt terminate. Reprezentantul partidului comunist subliniază că muncitorimea va colabora cu unitățile militare în lupta împotriva trupelor hitleriste.

Noaptea 21/22 august. Reprezentanții forțelor patriotice stabilesc, în cadrul unei reuniuni secrete ținute la Palat, momentul începerii insurecției la 26 august.

23 august

Ora 5, București. Pe bulevardul Schitu Măgureanu 19 se desfășoară o consfătuire a reprezentanților Blocului Național Democratic, privind alcătuirea listei guvernului de „eliberare națională” ce urma a fi prezentată regelui în cursul dimineții. Participă reprezentanții P.C.R., P.N.Ț., P.S.D.; deși convocat, liderul P.N.L. nu s-a prezentat. În ciuda eforturilor depuse de comuniști, liderul P.N.Ț. refuză să-și asume conducerea acestui cabinet. El continuă să insiste ca semnarea armistițiului să fie încredințată unui guvern alcătuit din militari; în finalul reuniunii (ora 9,30), declară că va da un răspuns definitiv în jurul orei 13, după ce se va consulta cu generalul C. Sănătescu și Dinu Brătianu.

Ora 9, Snagov. Începe ultima ședință a guvernului antonescian. Reuniunea, la

care participă și mareșalul Ion Antonescu, se va prelungi aproape trei ore.

După ora 9, București. La locuința lui Dinu Brătianu din Calea Dorobanți 16, are loc, fără știrea P.C.R., consfătuirea liderilor P.N.Ț., P.N.L. și P.S.D., la care se discută îndeosebi problema semnării armistițiului. Se decide ca Gh. Brătianu să fie delegat să întrerprindă un demers pe lângă Ion Antonescu pentru a-l convinge să încheie el însuși armistițiul; pentru aceasta avea sprijinul necondiționat al P.N.Ț. și P.N.L.

După ora 10, Snagov. Gh. Brătianu se prezintă la I. Antonescu cu propunerea de a încheia armistițiul. Mareșalul se oferă, la început, să cedeze puterea liderilor P.N.Ț. și P.N.L., apoi se declară de acord să înceapă negocierile de armistițiu, „indiferent de părerea germanilor”, dar solicită o „scrisoare de garanții” a liderilor acestor partide, care să exprime acordul lor pentru armistițiu; emisarul promite să aducă scrisoarea solicitată înainte de ora 15. Pentru a dovedi temeinicia asigurării sale, I. Antonescu are inițiativa unei audiențe la Palat pentru ora 16.

După ora 10,30, București. La Palat se discută motivele cererii de audiență formulate de mareșal. Față de posibilitatea plecării lui I. Antonescu pe front, se ia în considerare arestarea lui și declanșarea insurecției. Un emisar este trimis la casa conspirativă a partidului comunist din strada Armenească 15, pentru a-i întilni pe reprezentanții P.C.R. și P.S.D., iar altul să-l contacteze pe liderul P.N.Ț.

După ora 11, București. La Palat se procedează la supravegherea tuturor preparativelor prevăzute pentru cazul arestării mareșalului și a colaboratorilor săi apropiați. Locul unde urma să fie încarcerată cei doi Antonești era camera-seif de la etajul Casei Noi situată în spatele palatului (unde se și instalează, sub comanda maiorului Anton Dumitrescu, echipa formată din plutonierii Dumitru Bîlă și Dumitru Rusu și sergentul major Dinu Cojocar, pentru ceilalți membri ai guvernului fiind destinată o încăpere din aripa Batalionului de gardă regală. I se ordonă căpitanului Gheorghe Teodorescu, comandantul companiei I de gardă, să pună cele două plutoane ale companiei sale — singurele formațiuni ale Batalionului de gardă regală ce se aflau atunci la Palat — în alarmă de exercițiu. În urma alarmării companiei de gardă, toți ofițerii și subofițerii sînt reținuți în incinta Palatu-

lui ; se trece la distribuirea muniției, iar puțin după aceea posturile de gardă sînt dublate. Către ora 12 nimeni nu mai putea ieși din Palat, afară de persoanele trimise în misiuni speciale și posedînd documentele de rigoare.

Ora 12, București. Reîntors de la Snagov, Gh. Brătianu informează detaliat pe liderii P.N.Ț. și P.N.L. asupra celor convenite cu I. Antonescu. Aceștia conchid că documentul solicitat („scrisoarea de garanții“) trebuie predat mareșalului după ce se va fi cunoscut rezultatul audienței sale la rege. După întrevvedere, Dinu Brătianu pleacă la moșia sa de la Florica (jud. Argeș).

Înainte de ora 13, București. La întrevvedere cu liderul P.N.Ț. (ce are loc în blocul „Adriatica“ din Piața Senatului), generalul C. Sănătescu, exprimînd neîncrederea Palatului în promisiunea mareșalului de a semna armistițiul cu Națiunile Unite, abordează problema alcătuirii listei noii echipe guvernamentale, al cărei termen expirase deja. I. Maniu își reafirmă refuzul de a accepta conducerea cabinetului chemat să încheie armistițiul, sugerînd drept cea mai convenabilă, în cazul desărcinării echipei antonesciene, soluția formării unui guvern alcătuit din generali ; la formula propusă admite două excepții, și anume, ca la Externe și Justiție să fie desemnați reprezentanți ai partidelor politice participante la B.N.D. După această înțîlnire, în cursul după amiezii, Iuliu Maniu pleacă la Snagov.

După ora 13, București. În locuința conspirativă a partidului comunist din str. Armenească 15, I. Mocsonyi-Stîrcea discută cu reprezentantul P.C.R. despre proiectatele audiențe ale Antoneștilor la Palat și, în acest cadru, se interesează dacă partidul terminase pregătirile pentru cazul înlăturării dictaturii antonesciene. După plecarea trimisului Palatului, reprezentantul P.C.R. stabilește legătura cu conducerea superioară, care răspunde cu parola „Înainte“, ceea ce însemna că Partidul Comunist Român era pregătit pentru începerea insurecției.

Ora 14, București. În baza cuvîntului de ordine dat „Înainte“, conducerea P.C.R. ia primele măsuri ; între acestea, transmite dispoziția ca o formațiune de luptă patriotică să se afle în strada Dr. Felix 89, între orele 18,30—21,00, urmînd a prelua paza membrilor guvernului antonescian, care urmau să fie arestați la Palat.

Ora 15,30—15,45, București. La Palatul regal, în așa-numitul „salon galben“ din Casa Nouă are loc audiența lui Mihai Antonescu la regele Mihai. Vicepremierul și ministrul de externe solicită suveranului acordarea unei plenipotențe pentru a negocia, la Cairo, încheierea armistițiului cu Aliații. Regele dorește să știe dacă mareșalul este de aceeași părere, dar Mihai Antonescu neagă ; mai mult, precizează că, întrucît P.N.Ț. și P.N.L. nu-și dăduseră asentimentul scris pentru ca Ion Antonescu să semneze armistițiul, acesta a renunțat la audiența fixată pentru ora 16 la suveran. În acest moment intervine generalul C. Sănătescu, care, în cursul unei scurte convorbiri telefonice, reușește să-l convingă pe mareșal să vină, totuși, în audiență. În final, suveranul îl invită pe Mihai Antonescu să participe la audiența acordată mareșalului ; nebănuind celelalte, acesta acceptă.

Ora 16,10. Începe ultima audiență a mareșalului și „conducătorul“ statului Ion Antonescu la regele României. Mai sînt de față, de-o parte, Mihai Antonescu, iar, de cealaltă parte, generalul C. Sănătescu. La întrebarea regelui dacă mareșalul este dispus să încheie armistițiul cu Aliații, acesta răspunde că, în principiu, nu se declară împotriva încheierii armistițiului, dar își exprimă hotărîrea de a continua războiul pînă la încheierea tratatelor. El spune că, în această chestiune, trebuie înfăptuite, în prealabil, anumite condiții, și anume : să se consulte cu membrii cabinetului său ; să informeze Germania asupra acestui demers (ceea ce ar fi declanșat, evident, riposta Reichului) ; să se obțină anumite garanții teritoriale de la aliații anglo-americani ; să se producă intrarea Turciei în război, fapt ce ar ușura debarcarea unor trupe britanice la Constanța. Regele nu întîrzie să declare că găsește „absurdă“ ideea lui I. Antonescu de a încerca „să ne tirguim acum“ cu Aliații. Nu îmbrățișează nici soluția mareșalului ca România să continue lupta, alături de Reichul nazist, în „fortăreața“ Transilvaniei, căci, într-un asemenea caz, țara va fi, neîndoielnic, „pustiită“. Dat fiind că mareșalul se arată ireconciliabil în problema ieșirii grabnice a României din război, suveranul îl pune în fața alternativei : armistițiu sau demisie, după care părăsește „salonul galben“, sub pretextul uitării tabacherei, intrînd în camera unde se aflau Gr. Niculescu-Buzești, generalul Al. Aldea, I. Mocsonyi-Stîrcea, Mircea Ioanițiu și colonelul Emilian Ionescu, cărora le cere sfatul. Toți sînt de acord că I. Antonescu trebuie arestat imediat, întrucît

orice referire făcută de el în conversațiile cu reprezentanții germani asupra încheierii unui armistițiu de către România cu Națiunile Unite ar fi atras imediat reacția violentă a Reichului. Reîntors în „salonul galben“, regele rostește un text pe care îl învățase dinainte: „Domnule mareșal, am ascultat expunerea dvs. asupra situației și nu sînt de acord cu propunerile dvs. Consider situația foarte gravă, care pune în pericol chiar existența neamului românesc. Din această cauză vă demit din funcția de conducător al statului“. Regele părăsește apoi salonul, în care intră echipa maiorului Anton Dumitrescu, care — este ora 17 — procedează la arestarea celor doi Antonești.

Ora 17 — ora „H“. Se declanșează INSURECȚIA NAȚIONALĂ ARMATĂ ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ, începutul REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN ROMÂNIA.

După ora 17, București. Se organizează capturarea militarilor și agenților care escortaseră pe cei doi foști înalți demnitari la Palat.

Ora 17,20, București. În casa din Splaiul Independenței 57, colonelul Dumitru Dămăceanu, șeful Statului Major al Comandamentului militar al Capitalei (C.M.C.), se întâlnește cu adjuncții săi (locotenent-colonelul N. Cristea și maiorii I. Rasoviceanu și D. Vițelleanu). El îi informează pe cei prezenți că cei doi Antonești au fost arestați, arătînd că trebuie să se treacă imediat la acțiune. Drept urmare, chiar din locul unde se aflau se dă ordin ofițerului de serviciu de la C.M.C. să anunțe urgent pe toți ofițerii și personalul să se prezinte la comandament; de asemenea, este chemat și generalul Iosif Teodorescu, comandantul C.M.C., fără a i se spune motivul. Apoi, cei patru ofițeri se îndreaptă spre sediul C.M.C. din alea Eliza Filipescu.

Ora 17,30, București. Sînt chemați la Palat și încarcerați deținătorii unor posturi-cheie din cabinetul abia demis: generalul C. Pantazi — ministrul de război, generalul C. Pîkyl Vasiliu — subsecretar de stat la Ministerul de Interne și inspectorul general al Jandarmeriei, colonelul Mircea Elefterescu, prefectul poliției Capitalei. În același timp se iau ultimile măsuri pentru asigurarea Palatului față de un eventual atac hitlerist; cele cinci tanchete „Renault“ existente sînt scoase din garaj și amplasate în

direcția hotelului „Splendid“ (aici fiind încartiruiți numeroși hitleriști, inclusiv 200 de SS-iști).

Înainte de ora 18, București. La locuința din Schitu Măgureanu 19, emisarul Palatului îi încunoștințează pe reprezentanții P.C.R. și pe liderul P.S.D. despre modul cum a decurs arestarea Antoneștilor și a celorlalți membri ai guvernului dictaturii. Exprimînd punctul de vedere al conducerii partidului comunist, L. Pătrășcanu îi declară trimisului regelui că, în cursul evenimentelor în perspectivă, „trebuie mers, cu toate forțele, pînă la capăt, înfruntîndu-se orice risc“.

Ora 18, București. La C.M.C., Biroul 3 (Operații) transmite parola „Pajura“ — ordinul de alarmare neîntîrziată a unităților în subordine, în vederea intrării lor în dispozitivul de luptă. Sînt alertate toate trupele regulate din garnizoana Capitalei (circa 7 000 de militari), aparținînd următoarelor unități și subunități: Regimentul de gardă călare; Regimentul 4 roșiori; Regimentul 2 călăraș-cercetare; Regimentul 6 dorobanți de gardă „Mihai Viteazul“ (1 batalion de instrucție); Regimentul 21 infanterie (1 batalion de instrucție și 1 campanie); Regimentul 9 roșiori (1 escadron); Divizia 8 cavalerie moto (escadronul de pionieri); Regimentul pionieri de gardă (1 companie pionieri); Regimentul 2 care de luptă (2 companii și 2 plutoane de tancuri); 3 companii de garnizoană (din regimentele 2 vînători de gardă „Regina Elisabeta“, 6 dorobanți de gardă „Mihai Viteazul“ și 21 infanterie); 1 divizion de aruncătoare de 120 mm (cu 12 piese); 1 companie de transmisiuni (Regimentul 1 transmisiuni).

Ora 18,30, București. Prin „ordinul de serviciu nr. 1“ emis de rege, generalul Gheorghe Mihail este numit șeful Statului Major și, de asemenea — pînă la constituirea guvernului —, comandant al tuturor forțelor armate române.

● De la C.M.C. pornește ordinul codificat „Stejar — extremă urgentă“, ce semnifică intrarea trupelor din garnizoana Capitalei în dispozitiv de luptă.

● Comandamentul Forțelor de Luptă Patriotice (F.L.P.) alertează toate cele 50 de echipe de șoc, dinainte înarmate și instruite, din Capitală.

Ora 19, București. C.M.C. emite ordinul, potrivit căruia se constituie două **Comandamente** (Sud — sub comanda colonelului Dan Ionescu și Nord — sub comanda locotenent-colonelului Mircea

Tomescu). Ambele Comandamente depindeau nemijlocit de C.M.C., trebuind să concure la îndeplinirea următoarelor misiuni : 1. Să ocupe și să apere autoritățile și instituțiile publice din Capitală, garantînd normala lor funcționare ; 2. Să asigure ordinea contra oricui ar încerca să o tulbure atît din interiorul Capitalei, cît și din afara ei. Îndeplinirea punctului 2 reclama blocarea rezistențelor hitleriste din București și respingerea oricărei încercări naziste de a pătrunde în Capitală. În acel moment, în interiorul Capitalei se aflau circa 8 000 de militari germani (500 ofițeri, 1 500 subofițeri și 6 000 soldați), aparținînd diverselor misiuni, comandamente, unități SS sau de artilerie antiaeriană etc. ; în imediata apropiere a orașului erau încartiruiți, în zona Băneasa—Otopeni—Străulești—Ștefănești — alți aproape 6 000 de hitleriști, bine dotați cu armament individual și armament greu.

Ora 19,30, București. Potrivit ordinului C.M.C., Regimentul de gardă călare se constituie în „rezerva“ C.M.C.-ului, avînd misiunea : 1. De a bloca, încă în cursul nopții de 23/24 august, în cooperare cu gărzile patriotice și subunități ale Regimentului 4 roșiori (aparținînd de Comandamentul Nord), trupele hitleriste situate în parcurile Bonaparte și Filipescu, precum și personalul Gestapo-ului din Aleea Alexandru ; 2. Să apere Capitala contra oricărei tentative inamice de pătrundere dinspre nord.

Ora 20, București. Marele Stat Major ordonă : alarmarea trupelor regulate de pe întreg cuprinsul țării ; orientarea unor mari unități operative spre zona marilor confruntări în perspectivă cu hitleriștii (București și Ploiești) ; atenționarea Armatelor a 3-a și a 4-a în vederea „desprinderii“ din dispozitivul de apărare fost româno-german și a retragerii lor în zonele indicate, în afara conflictului sovieto-german care continuă.

Imediat după ora 20, București. Suveranul semnează decretul prin care se instituie guvernul prezidat de generalul Constantin Sănătescu.

● La M.St.M. începe întocmirea „directivei operative“ ce urma să fie expediată marilor unități de pe front și din interior o dată cu încetarea războiului României alături de Axă.

● La sediul C.M.C. sosește reprezentantul P.C.R. și comandantul F.L.P. Emil Bodnăraș, fiind primit de generalul Iosif Teodorescu, comandantul C.M.C. În scopul coordonării acțiunilor

gărzilor patriotice cu cele ale trupelor regulate în cursul insurecției, doi membri ai F.L.P. se instalează într-o cameră a C.M.C. Pentru cîteva ore, această cameră a reprezentat, de fapt, sediul F.L.P. care, în zorii zilei de 24 august, s-a mutat în clădirea din Aleea Alexandru 33, abia eliberată de gestapoviști ; la aceeași adresă s-a instalat atunci și C.C. al P.C.R. ce activa deja în legalitate.

În jurul orei 20,30, București. Trupele Comandamentelor Nord și Sud, susținute de gărzile patriotice, sînt gata să intre în acțiune.

Misiunea Comandamentului Sud, — care dispunea, inițial, de subunități ale Regimentului 2 călărași-cercetare — constă în : blocarea, prin foc, a obiectivelor hitleriste aflate în sectoarele II Negru și III Albastru ; și anume : Misiunea militară germană pentru armata aerului (instalată în fosta prefectură a județului Ilfov), Misiunea militară germană pentru armata de uscat (de la Școala superioară de război, azi Academia militară), Serviciul Apărarea pasivă (de la „Hotel Grand“, azi hotelul „Victoria“), comandamentul din hotelul „Princiar“ (fost vizavi de „Gambinus“), „Serviciul tehnic“ (de pe Șerban Vodă) și blocul „Schenker“ (strada Marconi) — toate de urgență I, iar restul (Spitalul Aviației, depozitele din strada Izvor 112, cuiburile hitleriste de la liceul „Mihai Viteazul“ și de pe bulevardul Dacia 34, ca și „Asociația germană“ din bulevardul Elisabeta 65) — de urgență II ; ocuparea și ținerea sub control a instituțiilor române : sediile Siguranței generale (de pe bulevardele Carol și Pache), clădirile Serviciului Special de Informații (din străzile Saita, Ionescu Gion și Lirei), stația T.F.F. din Calea Văcărești, Prefectura poliției Capitalei (dîncă calea Victoriei), Poșta Centrală și Banca Națională a României ; închiderea intrărilor în Capitală de la sud, sud-est și sud-vest (respectiv Pantelimon, Cățelu, Popești-Leordeni, Progresul, Bragadiru și Domnești).

Misiunea Comandamentului Nord — care ocupa sectoarele I Galben și IV Verde și dispunea de Regimentul 4 roșiori, batalionul de recruți din Regimentul 6 „Mihai Viteazul“, un escadron din Regimentul 9 roșiori, 1 pluton de aruncătoare din Divizia 8 cavalerie, 1 pluton din Regimentul 1 transmisiuni (ulterior și de batalioanele 503 și 534 jandarmi) — rezidă în blocarea, prin foc, a obiectivelor hitleriste din zonă, între care Comandamentul marinei germane (Aleea Eliza Filipescu), Legația germană din Calea Victoriei 174, Biroul legației din Aleea Alexandru 6, Misiunea germană

din Aleea Alexandru 23, localul Gestapo-ului din Aleea Alexandru 33, comandamentele și formațiunile cantonate în imobilele din parcurile Bonaparte și Filipescu, hotelurile „Ambasador“, „Splendid“ și „Athénée Palace“; ocuparea sediilor Președinției Consiliului de Miniștri, Ministerului Afacerilor Externe, Subsecretariatul de stat al Aerului, cum și centralele telefonice din bulevardele Banu Manta și Dacia (în plus, subunități ale divizionului 1 din Regimentul 4 roșiori trebuiau să întărească garda Palatului).

Ora 20,30, București. Informat asupra posibilei arestări a lui Ion Antonescu la Palatul regal, ministrul Germaniei la București, Manfred von Killinger, și consilierul de legație dr. Gerhardt Stelzer se prezintă în audiență la Palat, unde sînt primiți de rege, în prezența generalului C. Sănătescu, primul-ministru, și a ministrului de externe Gr. Niculescu-Buzești (audiența a durat pînă la ora 20,50). La întrebările lor, dacă cei doi Antonești au fost arestați și dacă România are de gînd să încheie armistițiu cu Aliații, regele le dă răspunsuri evazive. În schimb, cere celor doi diplomați să intervină la Berlin pentru ca Germania să-și retragă trupele din România. Von Killinger replică violent, „ameninșînd cu fulgerele răzbnării germane“ și strigînd că va transforma România într-o „baltă de sînge“.

Puțin înainte de ora 21, București. Ministrul Germaniei la București revine la Legație. Are loc o scurtă consfătuire, în cursul căreia se hotărăște să fie informat Berlinul. Generalul Alfred Gerstenberg, comandantul Misiunii militare germane pentru armata aerului, încearcă și reușește să stabilească legătura cu generalul Werner Kreipe, șeful statului major general al Luftwaffe. Într-o convorbire telefonică, prelungită pînă după ora 21, Gerstenberg și Killinger informează asupra celor întîmplate la București. Acestea sînt primele știri parvenite Berlinului despre evenimentele din România. În acest răstimp, sediul Legației, aflat pe Calea Victoriei 174, este împresurat de forțe românești.

Ora 21, București. Posturile Radio România și Radio București își modifică programul dinainte anunțat, începînd să transmită muzică patriotică.

● Sosește la Palat Lucrețiu Pătrășcanu, care aduce, din partea conducerii P.C.R., proclamația guvernului și decretele-legi privind amnistia politică și desființarea lagărelor de concentrare. Documentele respective sînt predate regelui, de față

fiind și alți membri ai noului guvern; cele două decrete sînt adoptate. Apoi, cei prezenți examinează apelul pe care regele urmează să-l adreseze națiunii. Pentru imprimarea pe disc a proclamației regelui, reprezentantul P.C.R. propune să fie adus un „tehnician“ al partidului comunist. În continuare, primul ministru semnează decretele, prin care generalul Constantin Anton este numit Inspector general al Jandarmeriei, iar generalul Victor Dombrowski primar general și prefect al poliției Capitalei.

● „Ordinul de operații“ al C.M.C. este trimis comandanților de unități din București; în momentul cînd ordinul pleca spre destinatari, forțele insurecționale din Capitală terminaseră ori erau pe cale de ocupare a dispozitivelor de luptă indicate de documentul în discuție. Acest fapt fusese posibil datorită instruirii prealabile — după ora 19 — a comandanților de unități la C.M.C.

● Printr-un ordin telegrafic, C.M.C. dispune ca unitățile române din garnizoana București, să ocupe barierele de la Băneasa, Pipera, Străulești, Rahova, Pantelimon și Colentina; și acest ordin era în curs de îndeplinire în momentul emiterii sale.

După ora 21, Slănic Moldova. Întrebați de Hans Friessner, comandantul Grupului de armate german „Ucraina de Sud“, dacă trupele din subordinea lor vor continua să lupte mai departe alături de cele germane, generalul Petre Dumitrescu, comandantul Armatei a 3-a române și generalul Ilie Șteflea, comandantul Armatei a 4-a române, răspund că sînt loiali țării și șefului statului român.

● Echipa de luptă patriotică aflată în strada Dr. Felix 89 primește ordinul să plece la Palat pentru a îndeplini o misiune specială.

Ora 21,15, București. Unitățile de jandarmi din București primesc ordinul să ocupe dispozitivul hotărît de C.M.C.

Ora 21,30, București. Sosește la Palatul regal „tehnicianul“ P.C.R. care trebuia să asigure imprimarea pe disc a proclamației regelui către țară; această operație s-a efectuat într-o încăpere a palatului (biroul bibliotecarului).

● La sediul Societății Române de Radio se primește indicația ca posturile Radio România și Radio București să anunțe că, în curînd, avea să se transmită un „comunicat important pentru țară“. Imediat, cele două posturi își întrerup brusc emisiunea, crainicul invitînd pe

ascultători să rămână pe recepție, întrucât urma să se transmită un „comunicat important pentru țară”. Pînă după ora 22, acest avertisment a fost des repetat, în pauza dintre cîntecele patriotice.

● Forțele militare și formațiunile de luptă patriotice încheie ocuparea principalelor instituții și sedii ale autorităților din sectoarele II și III: Banca Națională a României, Prefectura Poliției Capitalei, Siguranța generală a statului, postul T.F.F. de la Văcărești etc. Toate obiectivele românești sînt puse sub pază sigură.

● Comandantul Regimentului de gardă călare („rezerva” C.M.C.) termină inspecția celor trei căi de acces în București dinspre nord, a căror apărare cădea în sarcina sa. În funcție de importanța acestora, el își împarte forțele din subordine (care ocupaseră sau se îndreptau deja către locurile viitoarelor acțiuni) astfel: în centrul poziției de apărare, la podul Băneasa, aflat pe șoseaua Ploiești—București, este amplasat cel mai puternic detașament (1 escadron de armament greu, 1 escadron anticar și mai multe plutoane); în dreapta, pentru apărarea podului Herăstrău, este trimis un detașament de forță unui pluton; în stînga, pe podul de lemn de pe șoseaua Mogoșoaia—București, este concentrat un detașament de forță a două plutoane.

Ora 22, București. Se înregistrează una din primele ciocniri între forțele insurrecționale și hitleriști; o subunitate germană încearcă să pătrundă în București pe strada 13 Septembrie; nu a reușit, fiind alungată de focul bateriei 32 antiaeriană (din Regimentul 1 antiaeriană), instalată la 250 m sud-vest de cimitirul Ghencea.

Ora 22,12, București. Posturile de radio difuzează „Proclamația șefului statului român către țară”. Proclamația începe arătînd că singura cale pentru salvarea țării de la o catastrofă este „ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediată încetare a războiului cu Națiunile Unite”; se anunță constituirea unui guvern de uniune națională și încetarea oricărui act de ostilitate față de armata sovietică, ca și încetarea stării de război cu Marea Britanie și S.U.A. „Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea Dictatului de la Viena prin care Transilvania ne-a fost răpită”. Proclamația subliniază că „Poporul nostru înțelege să fie singur stăpîn pe soarta sa” și consideră dușman pe „oricine s-ar împotrivi

hotărîrii noastre liber luate și care nu atinge drepturile nimănui”. Proclamația schițează noul curs de politică internă al guvernului: „Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sînt garantate și vor fi respectate”. Totodată, ea relevă hotărîrea României, ca, alături de armatele Națiunilor Unite, și prin mobilizarea tuturor resurselor națiunii, să lupte pentru eliberarea părții de nord-vest a țării. „De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mină independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre. Cu deplină încredere în viitorul neamului românesc să pășim hotărîți pe drumul înfăptuirii României de mîine, a unei Români libere, puternice și fericite”.

Ora 22,15—23, București. Posturile de radio difuzează, **Declarația guvernului.** Se arată că acesta este format din reprezentanții partidelor care alcătuiesc B.N.D. și că a preluat conducerea țării în împrejurări deosebit de critice pentru poporul român, consecință a regimurilor dictatoriale, care nesocotiseră voința și interesele poporului. „Astăzi dictatura a fost înlăturată. Poporul reintră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate”. În domeniul politicii externe, se arată că guvernul a acceptat armistițiul cu Națiunile Unite, care garantează independența și suveranitatea României, neamestecul în afacerile interne ale țării și nu recunoaște Dictatul de la Viena. Declarația subliniază că hotărîrile guvernului „nu nesocotesc drepturile vreunui stat străin, după cum nu ating nici interesele altor neamuri” și că poporul român dorește pace. „Dar voința de pace a României nu înseamnă nici dezarmare, nici teamă. Orice piedică pusă în drumul înfăptuirii năzuințelor spre pace și libertate a poporului român va dezlănțui o luptă fără milă și fără cruțare din partea tuturor forțelor armate și populare împotriva celor care ar încerca să mențină țara noastră în război cu Națiunile Unite, prelungindu-i astfel zadarnic suferințele”. Declarația face apel la toți cetățenii să facă dovadă de spirit de solidaritate națională și să sprijine guvernul „pentru înfăptuirea comandamentelor supreme ale ceasului de față: asigurarea păcii și instaurarea unui regim democratic de largi drepturi și libertăți publice pentru toți cetățenii țării”.

Crainicul posturilor centrale de radio dă citire: decretului prin care generalul

C. Sănătescu era numit șeful noului guvern; decretul cuprinzând lista completă a noului guvern; decretele privind însărcinările primite de generalii Gh. Mihail, C. Anton și V. Dombrowski; decretele-legi referitoare la amnistia politică generală și desființarea lagărelor de inter-nare.

Difuzarea acestor evenimente stârnește în întreaga țară un imens entuziasm. „Încă înainte de difuzarea la radio a proclamațiilor adresate țării, populația Bucureștiului știa, simțea că «ceva se petrece». Cînd aceasta s-a anunțat oficial, străzile au căpătat dintr-o dată un aspect pe care nopțile de întuneric ale orașului nu l-au cunoscut niciodată. O însuflețire extraordinară domnea pretutindeni“. Toată Valea Prahovei „era în sărbătoare după auzul mării vești“. La Brașov, Galați, Iași, Arad, Lipova, Constanța, Tulcea, Turnu Severin, Sibiu etc., în toate orașele și satele țării, populația a primit știrile „cu multă însuflețire“, cu „un entuziasm deosebit“, cu „multă bucurie“ și cu „un entuziasm nemărginit“; aceeași atmosferă domnește și în sinul întregii armate române, animată de adîncă înțelegere „că a sosit ceasul să începem adevărata luptă“; în consecință, se adoptă măsurile necesare pentru intrarea tuturor trupelor române în stare de luptă.

Ora 22,25, București. Din clădirea Legației germane, ministrul von Killinger îl informează telefonic pe generalul Grolman, șeful statului major al Grupului de armate german „Ucraina de Sud“, aflat la Slănicul Moldovei, de evenimentele petrecute la București și că „serviciile germane din București sînt înconjurate de trupe românești“.

● Exact în momentul cînd von Killinger dădea telefon, statul major al generalului Hans Friessner, comandantul Grupului de armate „Ucraina de Sud“, transmite generalului Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane pentru armata de uscat din România, decizia acestuia de a prelua „comanda tuturor elementelor forțelor armate și serviciilor germane din România“ (decizie aprobată de Hitler).

● Atașatul militar german la București, general dr. Spalcke, transmite la O.K.W. un raport detaliat despre evenimentele din România. În încheiere, el descrie situația existentă în București: „Stare de alarmă; orașul e împresurat de trupe românești. Toate intrările sînt ocupate. Evoluția situației nu poate fi prevăzută. O înrăutățire este probabilă. Toți membrii Legației au fost adunați în clădirea Legației germane“.

Ora 22,30, București. Ministrul de externe al guvernului român comunică consilierului Legației germane la București ruperea relațiilor diplomatice dintre România și Germania.

● În Capitală, trupele române și formațiunile de luptă patriotice încheie blocarea obiectivelor germane de urgență I.

● Șeful statului major al Comandamentului transmisiunilor armatei, colonelul Octavian Răuță, este primit la Palat de primul-ministru, care îi ordonă să facă tot posibilul pentru a asigura legăturile guvernului cu forțele militare din Capitală, de pe Valea Prahovei, de pe front și din orașele mai importante ale țării. Folosindu-se de instalațiile existente la Palat, acesta stabilește contactul cu centrele indicate, obținînd pentru guvern informații asupra situației din țară și transmițînd instrucțiunile adresate forțelor insurecționale.

● Primul ministru al guvernului îi încredințează locotenent-colonelului Ștefan Niculescu din Marele Stat Major o „misiune urgentă și de mare însemnătate“. El trebuia să plece, pe calea aerului, în Turcia, unde urma să înmîneze ministrului român la Ankara un plic sigilat conținînd un document de deosebită importanță (acesta consemna situația politică și militară din țară, determinată de întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, pentru ca acest fapt să fie notificat reprezentanților U.R.S.S., S.U.A. și Angliei). Ofițerul român urma să fie însoțit pînă la Istanbul de locotenent-colonelul Maurice Chastelaine, un agent al serviciilor secrete britanice parașutat în România în 1943 și capturat imediat.

● În sala de arme a Palatului, echipa de luptă patriotică, alcătuită din comuniștii Ilie Dinuț, Nicolae Prosan, Ioan Constantinescu, Nicolae Dumitrescu, Ion Marghian și Ion Miroiu, este întîmpinată de Emil Bodnăraș și Ștefan Mladin, care le precizează în ce constă misiunea lor.

● Sînt alarmate toate unitățile și subunitățile militare din zona Sibiu; Corpul 1 teritorial pune în aplicare planului „de asigurare a ordinii interne“ pentru trupele din Oltenia și Muntenia de vest (se instalează gărzi militare la instituțiile publice și principalele întreprinderi, în gări etc.); întreaga artilerie antiaeriană română din Valea Prahovei este pusă în stare de luptă; Comandamentul Forțelor Navale Maritime ia măsurile necesare în vederea preîntîmpinării „oricărei surprize“ la nave și la formațiunile de uscat (pînă la ora 23, la Constanța, două batalioane ale Regimentului 34 infanterie și gărzile patriotice ocupă poziții de luptă lîngă piețele și întreprinderile im-

portante din oraș, instalațiile portuare, intersecțiile principalelor străzi, ca și în apropierea bateriei „Tirpitz“ de la Agigea; de asemenea, sînt tăiate legăturile telefonice ale trupelor hitleriste).

În jurul orei 22,30, pădurea Tîncăbești. Centrala radiotelegrafică de rezervă, instalată în pădurea Tîncăbești din împrejurimile Bucureștiului, se pune în stare de apărare. (După bombardamentele naziste asupra Capitalei din 24 august, Postul radiotelegrafic central fiind, practic, scos din uz, Centrala va asigura legăturile permanente ale Marelui Stat Major cu unitățile sale și ale guvernului cu autoritățile județene și cu străinătatea).

În jurul orei 22,40, București. De pe mai multe camioane încărcate cu soldați germani, trecînd prin fața Tribunalului Ilfov, se deschide focul asupra sediului Comandamentului Sud. Intervenția unei grupe de siguranță pune hitleriștii pe fugă.

● **Mislea (jud. Prahova).** La oficiul telefonic din comună, aflîndu-se de izbucnirea insurecției, s-au întrerupt legăturile nemților din localitate cu eșaloanele superioare. Atacat de hitleriști pe acest motiv, oficiul este rapid deblocat de o unitate română de antiaeriană.

Ora 22,45, București. O formațiune de luptă patriotică dezarmează pe hitleriștii ce păzeau Fabrica de plîne „Gagel“.

● **Valea Prahovei.** Formațiuni de luptă patriotice, compuse din muncitori, în frunte cu comuniștii, ocupă schelele din Moreni și Boldești pentru a preîntîmpina distrugerea lor de hitleriști.

Puțin înainte de ora 23, București. Generalii germani Erik Hansen și Alfred Gerstenberg, însoțiți de dr. Gerhardt Stelzer, se prezintă la Palatul regal. Sînt primiți, într-o scurtă audiență, de premierul C. Sănătescu și ministrul de externe Gr. Niculescu-Buzești, care invită partea germană să dispună de urgență retragerea trupelor Wehrmachtului din țară. Generalii hitleriști sînt de acord cu aceasta, propunînd să se ceară aprobarea comandamentului Grupului de armate „Ucraina de Sud“, care preluase conducerea tuturor trupelor germane din România. După obținerea legăturii cu Slănicul Moldovei, premierul român și generalul Hansen, în ordine, informează partea română, respectiv cea germană, de la comandamentul lui H. Friessner, despre acordul realizat la București, referitor la retragerea trupelor Reichului din România, cu abținerea „de la orice acte de ostilitate sau distrugere“. După

terminarea convorbirii, emisarii hitleriști se reîntorc la Legație.

Ora 23, București. Directiva strategică, care stabilește misiunile forțelor armate ale țării în noile condiții politice, este comunicată tuturor comandanților marilor unități. Potrivit acesteia, „Armata română încetează lupta alături de trupele germane, în scopul de a obține pacea de la Națiunile Unite și de a reîncepe lupta alături de forțele armate ale acestora pentru eliberarea Ardealului de Nord“. Se stabilește retragerea **Armatei a 3-a și a 4-a** de pe front, într-o primă fază, în regiunea Focșani—Galați, „în scopul de a împiedica trupele germane ce au luptat în Moldova și Basarabia de a invadea Muntenia“; ulterior, aceste forțe urmau să se concentreze în regiunea Ploiești—București, „în scopul de a concura la eliberarea teritoriului muntean de trupele germane și a fi în măsură să treacă la acțiuni ofensive în Transilvania“. Forțele din interior au misiunea să împiedice invadarea zonelor ce le revelează de către noi trupe inamice de peste graniță și să contribuie în modul cel mai activ la alungarea trupelor hitleriste prezente. Pentru atingerea acestor obiective, ele sînt dispuse astfel: **Armata 1** (comandant generalul Nicolae Macici) — Banat și Ardealul de sud; **Corpul 1 teritorial** (comandant generalul Marin Mănaflu) — Oltenia; **Corpul 5 teritorial** (comandant generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu) — Muntenia (subzona nord); **Corpul 2 teritorial** (comandant generalul Nicolae Pălăngeanu) — Muntenia (subzona sud); **Comandamentul Militar al Capitalei** (comandant generalul Iosif Teodorescu) — București; **Corpul 2 armată** (comandant generalul Nicolae Dăscălescu) — Dobrogea. Misiuni adecvate se stabilesc pentru **Aeronautică și Marină**. Pentru întreaga armată se dă, drept consemn general, „menținerea ordinii, împiedicarea oricărei acțiuni de sabotaj vizînd căile ferate, transmisiunile permanente, rafinăriile de petrol, fabricile și uzinele etc.; tăierea transmisiunilor germane de orice fel, în scopul de a se paraliza exercitarea comandamentului; acțiunea militară trebuie să fie fulgerătoare, în scopul de a exploata surpriza inițială“; în ce privește atitudinea față de trupele sovietice, se ordonă să fie „prietenoasă, fără a cădea în servilism“.

● **Radio Londra** (în limba română) transmite știrea: „România a acceptat condițiile de pace ale Aliatilor. Regele Mihai a adresat o proclamație către țară, anunțînd încetarea ostilităților împotriva Puterilor Aliate și începerea luptei alături de Națiunile Unite împotriva inamicului comun“.

Ora 23—24, București. Este în curs de definitivare operația declanșată de trupele insurecționale pentru blocarea obiectivelor hitleriste, interceptarea militarilor germani izolați, bararea căilor de acces în oraș și ocuparea punctelor situate la intersecția principalelor bulevarde și străzi.

● **Sibiu.** Unitățile Armatei 1 române încep „acoperirea” frontierei de vest a țării, având misiunea să interzică pătrunderea inamicului pe direcțiile ce conduc către principalele centre administrative și economice din zonă și spre trecătorile din Carpații de curbură, Carpații meridionali și Munții Apuseni.

● **Brașov.** Forțele insurecționale procedează la ocuparea instituțiilor de stat și a clădirii telefoanelor, la întărirea gărzilor în întreprinderile industriale, fabricile de armament și muniție, la postul de emisie de la Bod. Apoi, conform ordinului de operații al Corpului de munte, se constituie trei grupări tactice (de est, de centru și de vest), cu misiunea: să păstreze trecătorile de la Predeal, pentru a se împiedica retragerea trupelor germane din Valea Prahovei și concentrarea lor în zona Brașov; să respingă orice atac al forțelor hitleristo-horthyste în zona Brașov; să împiedice formațiunile germane să distrugă obiectivele românești.

Ora 23,20, Constanța. Sesizat că trupe hitleriste au intrat în portul Constanța, Comandamentul Forțelor Navale Maritime pune toate navele în alarmă ca să reacționeze imediat la orice atac. Concomitent, sînt informați comandantul Diviziei 9 infanterie și comandantul Litoralului maritim și fluvial și se pregătește introducerea unităților române în port, se alarmează grănicerii și se decide tăierea liniilor telefonice germane, mai ales a celor dintre Comandamentul german Marea Neagră de la Carmen Sylva (azi Eforie Sud) și Constanța.

● **Slănic Moldova.** Statul major al Grupului de armate „Ucraina de sud” informează Comandamentul german de sud-est (Balcani) despre evenimentele din România.

Ora 23,25, Slănic Moldova. Într-o convorbire telefonică, generalul H. Friessner îl informează pe Hitler asupra situației create și îi propune retragerea trupelor germane pe „teritoriul ungar” (de fapt în partea de nord-vest a țării, răpită României prin Dictatul de la Viena), cu scopul de a constitui acolo

„un nou front de apărare”. Hitler promite că va trimite instrucțiuni corespunzătoare; el ordonă lui Friessner să acționeze pentru a instaura un nou guvern. Generalul replică că nu putea executa acest ordin și că nu se putea găsi vreun general român care să fie instalat în fruntea lui. Convorbirea se încheie cu promisiunea lui Hitler că, în cel mult o oră, Friessner va primi „noi ordine”.

Ora 23,30, Rastenburg. Comandamentul german de sud-est (Balcani) primește ordinul O.K.W. de a constitui o grupare de forțe în zona Niș-Belgrad, gata să intervină oricînd pentru înăbușirea „puciului” (termenul folosit de naziști pentru a desemna insurecția — n.n.) de la București.

● **Bucovina.** Colonelul Nistor Teodorescu, comandantul Detașamentului de grăniceri (Regimentul 3 grăniceri, subunități ale Regimentului 6 grăniceri și compania „Fărcașa”), ce acționa în zona Bogata—Valea Seacă—Mălini—Capu Cîmpului, transmite unităților în subordine ordinul de desprindere și de întoarcere a armelor împotriva trupelor germane din zonă. Ordinul a fost executat exemplar.

Către ora 24, București. Marele Stat Major ordonă concentrarea, „cu efective totale”, a Batalioanelor fixe regionale din Transilvania.

● **Budapesta.** Marele Stat Major al armatei ungare dispune de urgență măsuri militare în Transilvania: forțele militare secuiești să ocupe trecătorile Carpaților Răsăriteni și efective de valoare a 3 divizii să se concentreze în sectoarele Hue-din, Cluj, Bistrița, Năsăud și Dej; alte 4 divizii primesc ordin să se deplaseze în sectoarele Oradea, Zalău, Dej și Șimleu Silvaniei.

Ora 23,45, București. Marele Stat Major ordonă: deplasarea detașamentului blindat de la Tîrgoviște la Mogoșoaia și face cunoscut că s-a dat ordin Armatei a 4-a să deplaseze cît mai urgent Divizia 1 blindată la București, unde va intra sub ordinele Comandamentului trupelor motomecanizate; de asemenea, ordonă organizarea, de către Corpul grănicerilor, a unităților de recruți în unități operative.

● **București.** Subunitățile Batalionului de parașutiști, amplasat la Fortul Pantelimon, pornesc în misiunea primită de la M.St.M., de a participa la asigurarea siguranței unor obiective importante (aeroportul Băneasa, Subsecre-

teriatul de stat al Aerului, Comandamentul antiaerian) și la dezarmarea hitleriștilor din unele hoteluri bucureștene („Bavaria“, „Princiar“, „Wilson“, „Excelsior“ și „Ambasador“).

Ora 24, Slănic Moldova. La comandamentul Grupului de armate „Ucraina de Sud“ este recepționat ordinul lui Hitler adresat trupelor germane din România, „de a zdrobi puciul, de a aresta pe rege și camarila trădătoare și de a forma un nou guvern, sub conducerea unui general germanofil, în cazul cînd mareșalul Antonescu nu e disponibil“. Întrucît grosul trupelor destinate să execute „marsul asupra Bucureștiului“ avea să se recruteze dintre cele dispuse în Valea Prahovei, aflate sub autoritatea comandantului aviației germane din România, generalul Alfred Gerstenberg, acestuia i se încredințează conducerea operației vizînd lichidarea „loviturii de stat“. Totodată, generalul Hans Friessner primește comanda supremă a trupelor germane din România.

24 august

Noaptea 23/24 august. În numeroase orașe din țară — Arad, Ploiești, Bacău, Craiova, Galați etc. — se desfășoară consfătuiri ale militanților comuniști și antifasciști, în cadrul cărora se discută situația creată prin declanșarea insurecției și se adoptă măsuri pentru asigurarea succesului ei.

● **Ploiești.** În efortul de a-și asigura stăpînirea asupra acestui important centru al industriei petroliere, hitleriștii ocupă toate drumurile de acces spre oraș, încercînd să-l izoleze complet. Unitățile române întăresc gărzile la instituțiile publice și ocupă punctele sensibile pe comunicațiile din interiorul orașului.

● **Valea Prahovei.** Subunități ale Regimentului 32 dorobanți și muncitori înarmați izgonesc sau dezarmează gărzile hitleriste din incinta rafinăriilor „Vega“, „Româno-Americană“, „Astra română“, „Steaua română“, asigurînd paza și păstrarea intactă a instalațiilor. Două plutone din Regimentul 22 infanterie încercuiesc bateria antiaeriană de la Pîrdeie. Prin acțiunea conjugată a muncitorilor petroliști și a ostașilor români din Detașamentul 18 pentru paza zonei petrolifere (Regimentul 2 de gardă și Regimentul 5 pionieri) sînt blocate și izolate comunicațiile unităților germane din zona Moreni (Pleașa, Țuicani, Singeriș, Ghirdoveni).

● **Oltenia.** Unitățile române aparținînd Corpului 1 teritorial și gărzile patriotice trec la blocarea hitleriștilor și ocuparea instituțiilor din orașe, închiderea trecătorilor din munți între Rucăr și Turnu Severin și împiedicarea trecerii trupelor germane din Bulgaria sau Iugoslavia pe teritoriul național.

● **Tirgoviște.** Are loc dezarmarea trupelor și a instructorilor hitleriști de la Centrul de instrucție moto-mecanizat.

● **Aerodromul Pipera.** Pe aerodrom sînt capturați 32 de ofițeri și subofițeri aviatori germani.

● **Cernavodă.** Din unități ale Regimentului 2 grăniceri se formează Detașamentul „Dunărea“, pentru acțiuni contra trupelor germane din Cernavodă și împrejurimi, pentru apărarea podului, ca și pentru bararea retragerii navelor hitleriste în avalul Dunării.

● **Galați.** Comuniștii mobilizează populația pentru apărarea orașului de distrugerea naziștilor.

● **Radna.** Elevii școlii de subofițeri de rezervă de infanterie capturează un tren militar german (circa 60 vagoane) cu materiale de război și 320 de hitleriști.

Ora 0,20, Chilia Veche. Comandamentul Armatei a 3-a române transmite marilor unități de sub conducerea sa ordinul de încetare a oricărei subordonări față de comandamentele germane, a ostilităților cu armata sovietică și retragerea în Dobrogea pe Dunărea maritimă și brațul Chilia. Se specifică că „trupele se vor retrage cu tot armamentul de care dispun în acest moment asupra lor, opunîndu-se oricăror încercări de dezarmare“.

● **Postul de radio nord-american din Europa :** „Ziua de astăzi (23 august — n.n.) este marcată prin două mari evenimente, dintre care unul s-a desfășurat la vest și altul la est. În primul rînd este vorba de eliberarea Parisului și, în al doilea rînd, este ieșirea României din războiul dus împotriva Națiunilor Unite. De-acum înainte, România este un nou aliat în tabăra Națiunilor Unite, ea manifestîndu-și voința de a se alătura la lupta ce se duce împotriva inamicului comun“.

Ora 0,30, Jariștea (jud. Putna). Comandamentul Armatei a 4-a române transmite marilor unități de sub conducerea sa ordinul de încetare a oricărei subordonări față de autoritățile germane și repunerea pe porțiunea liniei fortificate Foc-

șani—Nămolosa—Brăila, cuprinsă între izvoarele Putnei și Siret.

Ora 0,40, Radio „Atlantic“ (în limba germană). În legătură cu evenimentele din România, postul de radio aliat comentează : „Această ieșire din război a venit cu totul prin surprindere pentru Comandamentul german, cu atât mai mult cu cât Antonescu, cu ocazia ultimei vizite făcute la Cartierul lui Hitler, a declarat că România va lupta până la urmă și până la ultimul om. La rîndul lui, Hitler a promis că frontul din răsărit va fi stabilizat“.

Ora 1, Slănic Moldova. Se transmite ordinul generalului Hans Friessner, prin care încunoștințează comandamentele superioare hitleriste din România (Armata 6, gruparea „Wöhler“, Statele majore de legătură 2 și 3 germane, Comandamentul „Ucraina de Sud“, amiralitatea Mării Negre, Flota 4 aer, generalul Gerstenberg) și generalul german pe lângă comandamentul armatei horthyste că prelua imediat comanda tuturor forțelor germane din România. În privința atitudinii față de români, ordinul recomandă trupelor hitleriste „să se abțină de la orice acte de violență“, atîta timp cît „forțele armate române rămîn loiale“; în cazul că trupele române „sabotau“ măsurile luate de nemți sau ridicau armele contra acestora, „trebuiau exterminate fără milă prin forța armelor“.

● **Aerodromul Boteni** (jud. Dîmbovița). Potrivit dispoziției M.St.M., Grupul 7 vînătoare, după capturarea echipelor de specialiști germani, intră în dispozitivul de apărare terestră și aeriană a aerodromului; primește în sprijin un pluton de parașutiști, trimis de la Fortul Pantelimon. Ei apără aerodromul de un atac efectuat de 5 avioane Junkers 52, protejate de 2 avioane Messerschmitt, care încearcă să aterizeze și să ocupe aerodromul.

Ora 1,03, București. De la Legația germană se comunică comandamentului Grupului de armate „Ucraina de Sud“, că von Killinger și generalii Hansen și Gerstenberg nu pot acționa în nici un fel, fiind blocați în clădirea din Calea Victoriei 174.

Ora 1,30, București. Un convoi alcătuit din trei mașini (în care se află regele Mihai) părăsește Palatul, plecînd spre Dobrița (jud. Gorj), unde va ajunge la 25 august. Deplasarea regelui, efectuată în cel mai mare secret, s-a făcut în scopul

de a-l pune la adăpost de reacția germană. Reprezentanții P.C.R. au insistat pentru plecarea suveranului din Capitală, deoarece astfel se preîntîmpina amestecul său în desfășurarea evenimentelor.

● Echipa patriotică desemnată de partidul comunist transportă pe Ion Antonescu și pe ceilalți membri ai guvernului arestați la o casă conspirativă din cartierul Vatra Luminoasă. Aici vor fi păziți de echipa condusă de Ilie Dinuț pînă la 3 septembrie 1944.

● M.St.M. ordonă Armatei a 4-a române să dispună „retragerea imediată a grănicerilor de pe frontiera de vest a Bucovinei și Moldovei, pînă la izvoarele Putnei“.

Ora 1,45, Budapesta. Comandamentul militar german din Ungaria raportează că, în ceea ce privește concentrarea de forțe în Est, a obținut asigurarea ministrului de război horthyst că va trimite toate forțele ce-i stăteau la dispoziție să apere „întrîndul secuilor“ (zona nord Brașov—Cluj).

Ora 1,50, Rastenburg. Față de evoluția evenimentelor din România, Secția operativă a Wehrmachtului dispune ca armatele germane din Bulgaria să intre în faza I de alarmă.

Ora 1,55, Slănic Moldova. Generalul Hans Friessner transmite lui Alfred Gerstenberg ordinul lui Hitler : „Arestați imediat camarila trădătorilor, înăbușiți eventuala răscoală. Formați un nou guvern prezidat de un general filogerman. Împuternicesc pe generalul Gerstenberg de a asigura executarea, în consens cu ministrul plenipotențiar german. Toate forțele germane accesibile stau la dispoziție“. Ștînd situația existentă la sediul Legației germane (blocată de forțele românești), concomitent, Friessner transmite comandantului aviației germane din Ploiești că, „în cazul în care generalul de aviație Gerstenberg nu își va redobîndi libertatea de mișcare, operațiunea va fi dirijată, în locul său, de generalul SS Hoffmeyer“; forțele puse la dispoziția acestuia se recrutau din resturile Diviziei 54 SS și din grosul Diviziei 5 artilerie antiaeriană, masată la Scăieni.

Înainte de ora 2, București. Multiple comunicări primite de premierul guvernului român atestă că hitleriștii de pe Valea Prahovei și de la nord de Capitală sînt deosebit de „activi“, ori deschiseseră

focul contra trupelor române, atît în București, cît și în restul țării.

Ora 2, București. Generalii Alfred Gerstenberg și Erik Hansen se prezintă în audiență la primul-ministru C. Sănătescu, care este asistat de ministrul de externe, Gr. Niculescu-Buzești. Discuția devine aprinsă atunci cînd premierul român reproșează vehement interlocutorilor săi faptul că trupele germane au ocupat clădiri publice la Galați, Giurgiu și Turda și că au blocat șoseaua București—Ploiești. El avertizează că, dacă trupele germane nu se vor retrage, forțele române vor intra în acțiune. Generalii hitleriști nu neagă și dau iarăși asigurări că nemții „nu vor începe ostilitățile împotriva armatei române”. Mai mult, Gerstenberg solicită primului-ministru să i se îngăduie să se deplaseze la punctul de comandă nazist de la Otopeni, pentru a încerca de acolo (intrucît de la Legație, blocată de forțele insurecționale, „nu putea întreprinde nimic”) să prevină producerea ireparabilului. După ce și-a dat „cuvîntul de onoare” că va reține trupele germane să execute un „marș” asupra Bucureștiului, Gerstenberg obține permisiunea lui C. Sănătescu să plece la Otopeni, însoțit fiind de colonelul Valeariu Șelesc (cărui a i s-a alăturat maiorul Bogdan Florescu). Evident, premierul român nu se îndoia că atacul hitlerist va avea loc. Permițîndu-i lui Gerstenberg să plece, el a căutat — și a obținut — cîștigarea unui timp prețios pentru consolidarea riposteii forțelor insurecționale române. Îndată după plecarea generalilor hitleriști, primul-ministru ordonă declanșarea atacului împotriva trupelor hitleriste din România, dispoziție care nu are nici o legătură cu acțiunile generalului Gerstenberg, ea făcînd parte din măsurile organice luate de guvernul român după începerea insurecției. Conform ordinului, trupele române trebuiau să deschidă focul în zorii zilei; în consecință, forțele insurecționale vor trece la atac la ora 4,30 în Capitală și, apoi, în restul țării.

După terminarea audienței la primul-ministru al guvernului României, generalul Erik Hansen solicită și obține o întrevedere cu ministrul de război, Mihail Racoviță. Ministrul român, respectînd consemnul dat de premierul C. Sănătescu, îi prezintă lui Hansen un avertisment foarte serios: „Dacă măsurile luate de germani nu vor fi imediat contramandate, vom deschide focul împotriva tuturor germanilor”. Despre rezultatul ac-

tei întrevederi, Friessner este informat la ora 3,05.

După ora 2, București. La tipografia Institutului central de statistică (strada Latină 8) începe imprimarea primului număr legal al ziarului „România liberă”.

Orele 2,40 și 2,45, București. Comandamentele Nord și, respectiv, Sud primesc ordinul ca să ia măsuri urgente pentru ca, în locurile de penetrație spre Capitală, cu sprijinul populației civile, să ridice baraje puternice.

Ora 2,50, Slănic Moldova. Statul major al Grupului de armate „Ucraina de Sud” ordonă formarea unui baraj între Galați și Focșani, unde soldații români să fie determinați să depună armele.

● **Radio Moscova.** Reluînd un comunicat al agenției Reuter, postul anunță constituirea noului guvern român.

Ora 2,58, București. Printr-o radiogramă destinată O.K.H., Statului major al Lutwaffe și Grupului de armate „Ucraina de Sud”, generalul Hansen face cunoscut că a încercat să execute ordinele primite, dar situația trupelor germane nu este prea bună, forțele sînt insuficiente, transmiterea ordinelor aproape imposibilă, iar serviciile și unitățile din București sînt blocate de români. În plus, de comun acord cu von Killinger, remarcă faptul că evenimentele din România nu trebuie confundate „cu un puci al camarilei de la Curte”, fiind vorba „de o lovitură de stat bine pregătită de popor și trupă informate prin radio. Măsura se bucură de cea mai largă încuviințare. Împotriva regelui și a noului guvern nu poate fi găsit nici un general pentru un contra-guvern”. În final, el precizează că declanșarea acțiunii indicate de Hitler, în condițiile existente, nu se putea solda, pentru trupele hitleriste, decît cu „perspectiva sigură a unui eșec”.

Ora 3, București. La Comandamentul Sud se primesc ca întăriri batalionul 505 jandarmi (pus la dispoziția detașamentului din sectorul II Negru) și, apoi, batalionul 502 jandarmi (trimis în sectorul III Albastru).

După ora 3, Otopeni. Ajuns la Otopeni, generalul Gerstenberg transmite comandamentului Grupului de armate „Ucraina de Sud”, „cererea noului guvern [român] de a se înceta orice acțiune militară împotriva Bucureștiului”. În același timp, se ocupă de pregătirea trupelor pentru

atac. El avea la dispoziție unitățile aviației de vânătoare, subunitățile de transmisiuni aéro și diversele servicii auxiliare aflate în zona Băneasa—Otopeni, cărora li se alătură detașamente motorizate din Divizia 5 artilerie antiaeriană germană (din zona Ploiești) și detașamente din Brigada de apărare pasivă germană din Valea Prahovei. În cursul acțiunilor, i se vor trimite întăriri, pe calea aerului, din Iugoslavia și de la Grupul de armate „Ucraina de Sud“.

● **Ora 3,30, Drăgănești (jud. Ilfov).** Comandantul Regimentului 10 artilerie, partea sedentară, primește ordin să dezarmeze garda germană de la depozitul de muniții din localitate.

Ora 3,45, București. Comandantul detașamentului mobil, destinat de Comandamentul Sud să atace obiectivul nr. 1 din zonă, se prezintă la sediul Misiunii

militare germane pentru armata aerului cerind nemților să capituleze fără întârziere; aceștia refuză.

● **Niculițel (jud. Tulcea).** Comandamentul Diviziei 10 infanterie recepționează ordinul M.St.M., prin care se precizau misiunile de luptă ale marii unități (dislocată în nordul Dobrogei), în condițiile încetării războiului împotriva Națiunilor Unite și întoarcerii armelor contra Germaniei hitleriste.

Ora 4, București. La tipografia „Dacia Traiană“ (strada Sărindar 5—9) se termină de imprimat ziarul „Libertatea“, organ legal al P.S.D.

Ora 4,30, aerodromul Boteni. Decolează avionul special avînd la bord pe locotenent-colonelul Ștefan Niculescu și pe Maurice Chastelaine, cu destinația Istanbul.

ATITUDINI ANTIFASCISTE ÎN OPINIA PUBLICĂ DIN ROMÂNIA. 1933 – 1944

În România, antifascismul nu a fost numai o reacție imediată, de apărare împotriva primejdiei pe care o reprezenta ciuma brună, doar atunci când aceasta a devenit iminentă pentru destinele poporului român, pentru însăși ființa sa națională, ci o manifestare organică venind dintr-un întreg fond de spiritualitate, funciarmente umanistă și omenoasă, care dă marea distincție istorică a oamenilor acestor locuri. Pe drept cuvânt, la originea acestei atitudini de repulsie și respingere a fascismului, a variantei lui celei mai agresive — nazismul s-au aflat fizionomia morală și întreaga experiență istorică ale poporului român, climatul social-politic infuzat puternic cu ideile umaniste, socialiste, climat fertilizat, vreme de aproape o jumătate de secol, în gândirea și practica politică ale mișcării socialiste, ale partidului clasei muncitoare.

După cum se știe, poporul român, un popor cu o vechime de mai multe ori milenară, a fost nevoit să reziste fără conținere — secole de-a rândul — primejdiilor și amenințărilor străine, să dea jertfe și sacrificii fără șir, să-și reclaima de atâtea ori țara prădată de crotopitori, să mențină o neslăbită stare de veghe, să cumpănească pas cu pas desfășurarea evenimentelor și să-și evalueze în consecință șansele dezvoltării de sine stătătoare în vatra strămoșească. O

asemenea condiție de viață a poporului — care s-a transpus în fibra lui intimă — l-a situat, întotdeauna, de partea cauzei drepte și a spiritului de dreptate, a sensului de progres, a germinat acel fond de spiritualitate democratică și revoluționară ce-i definește individualitatea.

S-a statornicit la poporul român o adevărată artă socială a cultivării valorilor etice și morale; s-au dezvoltat și au fecundat acea trăsătură de distincție, pe care o denumim generic prin cuvântul *omenie*, un accentuat și sănătos simț de discernere politică, un profund spirit de responsabilitate față de problemele sale și ale țării. În acest cadru se cuprind viziunea și poziția sa, raporturile sale cu fiii țării de altă naționalitate, cu care a conviețuit, dintotdeauna, demn și pașnic, într-o frățescă solidaritate de simțăminte și de vocație, de muncă și de luptă, conștient fiind că numai aceasta poate garanta ființa materială și morală a colectivității acestor meleaguri.

Toate acestea explică reacția imensei majorități a poporului nostru față de fascism, și cu deosebire, față de nazism, care — odată venit la putere în Germania — a exacerbat ideile revanșarde, revizioniste, vechile aspirații imperialiste ale militarismului german, atașându-le o serie de principii social-politice nocive, cum erau „inegalitatea raselor“, „dreptul“ unor popoare, în primul rând al arie-

nilor, de a-și extinde dominația asupra altora etc., total incompatibile cu stadiul de cultură și civilizație atins de populațiile Europei în secolul al XX-lea. În memoria poporului român erau încă vii urmele extrem de dureroase ale agresiunii și ocupației germane din anii primei conflagrații mondiale; apariția unei noi amenințări din aceeași direcție dădea naștere unei reacții profunde și firești de împotrivire din partea unei țări și a unui popor greu încercate în a-și realiza idealul unității național-statale, pus în aceste împrejurări sub semnul întrebării. Această primejdie era amplificată de recrudescența organizațiilor de extremă dreaptă, fasciste din România, și, în-deosebi, a Gărzii de fier — devenită curînd agentură stipendiată a celui de-al III-lea Reich —, care a depus stăruitoare eforturi pentru a-și extinde influența în rîndul maselor, urmărind acapararea puterii politice și netezirea drumului spre subordonarea țării Germaniei naziste.

Forțele politice revoluționare, progresiste, unele grupări și personalități politice burgheze cu orientare democratică, tot ce avea mai autentic, mai valoros știința și cultura românească au repudiat fascismul, văzînd în el un corp străin societății, intereselor de stat, factorilor tradiționali ai ideologiei, civilizației și culturii. În fruntea tuturor acestora s-a aflat Partidul Comunist Român, care a avertizat de la început și consecvent asupra gravității și nocivității fascismului, a pericolului pe care hitlerismul îl reprezenta pentru ființa națională a statului unitar român, pentru pacea și securitatea popoarelor, asumîndu-și, totodată, patriotică răspundere de a organiza — într-o diversitate de forme politice — și de a duce la izbîndă lupta împotriva acestui adevărat flagel ideologic și politic. Configurînd această realitate istorică majoră, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază: „Este bine cunoscută activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în conducerea marilor bătălii de clasă, în lupta împotriva războiului și fascismului, pentru realizarea unității clasei muncitoare și a unității forțelor democratice împotriva războiului și a fascismului. Sînt bine cunoscute luptele minerilor din 1929, luptele din 1933 ale petroliștilor și ceferiștilor, crearea Frontului Popular, marea demonstrație anti-războinică și antifascistă de la 1 Mai 1939 — care au afirmat cu putere capacitatea clasei muncitoare, a partidului nostru comunist și a celorlalte forțe democratice de a determina o nouă politică în viața României. Merită subliniată poziția fermă a partidului comunist, a mișcării muncitorești și a altor forțe pa-

triotice împotriva dictaturii fasciste, a Dictatului de la Viena, a aruncării României în războiul dus de Germania hitleristă contra Uniunii Sovietice”.¹

Atitudinea fermă antifascistă și anti-hitleristă a partidului comunist a fost clar afirmată la scurt timp după venirea la putere a național-socialiștilor în Germania. Demascînd și înfierînd atrocitățile hitleriste, „Scinteia” din 15 aprilie 1933 chema masele, forțele democratice la „întîriri de protest și demonstrații în fața ambasadei și a consulatelor germane, împotriva terorii fasciste și a prigoanei antisemite din Germania”. Pe aceeași linie, Partidul Social-Democrat releva, în rezoluția congresului său din mai 1933, că „regimul barbar instituit în Germania scoate această țară din rîndul statelor civilizate... și este un permanent pericol pentru pacea lumii” și stabilea, ca obiectiv principal al acțiunii sale, „lupta contra acestei tendințe de ură șovină și de reacțiune și obscurantism”.²

Profund preocupat de soarta poporului, a țării în acele grele împrejurări ale vremurilor, partidul comunist a ridicat, cu stringență, în fața întregii națiuni imperativul activizării și unirii tuturor forțelor revoluționare, patriotice, antifasciste într-un cuprinzător front democratic de luptă — avînd drept nucleu de raliere frontul unic al mișcării muncitorești —, unicul în măsură să acționeze energic și decisiv pentru a bara calea fascismului în România. Acțiunea partidului comunist desfășurată în condiții grele de ilegalitate nu a fost spontană, ci permanentă și activă, prin munca de la om la om, prin dezvoltarea colaborării cu partidele muncitorești pentru realizarea unității muncitorești de acțiune, prin stabilirea de legături cu diferite partide și fracțiuni politice burgheze și cu un număr mare de personalități politice și cultural-științifice ale căror interese concordau cu interesele țării.

În acest context, inițiativa partidului comunist de a crea, în iunie 1933, Comitetul Național Antifascist³ — organizație de preîntîmpinare a pericolului hitlerist, una dintre primele de acest gen din Europa — a reprezentat un fapt istoric

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 19.

² Constantin-Titel Petrescu. *Socialismul în România. 1835-1940*, Biblioteca socialistă, București, 1940, p. 431.

³ A se vedea, pe larg: I. Popescu-Puțuri, *Comitetul Național Antifascist — expresie a atitudinii antinaziste a poporului român, a rolului Partidului Comunist în organizarea și desfășurarea luptei antifasciste în România*, în *Comitetul Național Antifascist Român*. Editura Politică, București, 1985, p. 9-27.

de însemnătate deosebită, care ilustrează reacția promptă a poporului român de respingere a fascismului. Departe de a fi o simplă organizație legală a partidului comunist, care să-i reprezinte la suprafața vieții politice principiile și obiectivele de acțiune, C.N.A. — în conducerea căruia se afla, ca reprezentant al tinerețului democrat, tânărul comunist Nicolae Ceaușescu — *s-a impus ca o organizație națională, deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent de clasă, apartenență politică sau origine etnică*, cu o sarcină precisă și clară care interesa întregul popor român — lupta împotriva pericolului fascist și de război, pentru salvarea democrației, a independenței și integrității teritoriale a patriei. Se puneau, astfel, bazele unui consens național al luptei antifasciste românești: muncitorilor și țăranilor li s-au alăturat personalități progresiste de seamă din lumea politică, din cea a artelor și literaturii, din cultură și știință, care împreună și-au propus să militeze, într-un efort comun, împotriva unui adversar care era al tuturor. Prin obiectivele sale — de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român — prin cuprinderea unor largi forțe sociale și politice, prin linia întregii sale acțiuni, *Comitetul Național Antifascist a format, practic, momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza înfăptuirii mărețului act de demnitate al națiunii române de la 23 August 1944.*

Linia politică generală promovată prin intermediul C.N.A. — fixată ca o constantă a acțiunii P.C.R. împotriva pericolului hitlerist — s-a dovedit a fi singura justă și viabilă, și ea a cunoscut, în continuare, multiple și originale forme de traducere în viață. Acțiunile organizate prin intermediul C.N.A., precum și al altor organizații de masă legale inițiate, create sau influențate de P.C.R. — Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madosz, Frontul Studentesc Democrat, Grupul Avocaților Democrați, Liga contra prejudecăților, Liga contra brutalităților, Frontul feminin ș.a. — au înrăuit, în mod decisiv, opinia publică progresistă, determinând o vie efervescență a luptei antifasciste românești.

Este meritul incontestabil al partidului comunist de a fi reușit să atragă de aceeași parte a baricadei antifasciste intelectualitatea democrață, progresistă, care s-a angajat în susținuta ofensivă declanșată în plan ideologic pentru dezvăluirea și stigmatizarea caracterului ultrareacționar și diversionist al fascismului, cu întreg arsenalul său terorist și criminal. În coloanele unei bogate prese antifasciste, comuniste,

socialiste, social-democrate sau democrat-burgheze — însumând peste 300 de publicații centrale și locale —, muncitori și studenți, distinse personalități ale științei și culturii românești au analizat și demascat cu virulență nocivitatea ideologiei de circumstanță înghebată de doctrinarii fascismului internațional și intern, a odioasei ideologii a răului, ale cărei coordonate principale erau rasismul nedisimulat, antidemocratismul, cultul morții și al aventurii, misticismul cel mai întunecat, spiritul antinațional, corolar fiind, din orice unghi, anticomunismul.

Un loc central l-a deținut în publicistica antifascistă românească tematica demascării și combaterii adevăratei esențe a fascismului, a regimului de singeroasă dictatură nazistă din Germania. Definind fascismul ca „o mișcare în interesul exclusiv al păturilor posedante și, în primul rînd, în interesul celor mai reacționare, șoviniste și imperialiste elemente ale capitalului financiar“, Lucrețiu Pătrășcanu vedea în neputința burgheziei de a-și menține dictatura de clasă prin vechile metode parlamentare, adevăratul izvor al instaurării dictaturii fasciste, care „nu mai apare în fața maselor în haina democrației, ci apare brutală, singeroasă și războinică, în toată mîrșăvia“⁴. La rîndul său, reputatul jurist, filozof și publicist Petre Pandrea, care a avut posibilitatea să observe „cu ochiul ostil al democratului“ fenomenul de naștere și afirmare al fascismului, realizează în *Germania hitleristă* — una din primele lucrări de acest gen apărute în România — o amplă panoramă asupra nazismului „ca expresie a ideologiei miciei burghezii, regizată de marele capital“⁵. „Secvențele“ și „portretele“ creionate de Pandrea cu nerv și simț al observației, îl conduc la concluzia că latura antisemită a mișcării național-socialiste „n-ar fi avut asemenea proporții fără contribuția lui Alfred Rosenberg, care a acuzat pe evrei — împușcînd doi iepuri — și de bolșevism și de machiavelice planuri de dominație capitalistă mondială“⁶.

Primejdia fascismului se materializa, treptat, și sub forma unui șir de măsuri adoptate și aplicate cu o violență rar întîlnită, în primul rînd împotriva comunistilor și a celorlalte elemente democratice. „Regimul dictatorial — scria muncitorul tipograf Ion Niculi din Iași — este necesar claselor dominante pentru a pune la jug de robie masele

⁴ „Era nouă“ din martie 1936.

⁵ Petre Pandrea, *Eseuri*, Editura Minerva, București, 1971, p. 309.

⁶ *Ibidem*, p. 323.

producătoare, la muncă forțată, fără plată, și la o exploatare sălbatică, fără putința de a ridica glasul sau a opune rezistență împotriva acestei exploatare⁷. Pe drept cuvânt se întreba indignat și îngrijorat Alexandru Sahia: „Cît, în sfîrșit, această nebulie va mai dura peste capul Germaniei? Milioanele de cetățeni atît de umiliți vor mai tolera jocul dement al cîtorva impostori de rînd?”⁸.

Împotriva fascismului s-au pronunțat străluciți reprezentanți ai culturii românești, patrioți luminați, conștienți de gravitatea pericolului hitlerist agresiv și revizionist. M. Sadoveanu i-a înfierat cu indignare pe legionari ca „partizani năimiți ai lui Hitler”; „Hitlerismul — scria el — e o rătăcire a timpurilor de după război, o enormă sălbăcie și o revenire la epoca de piatră”⁹. Spiritul umanist al lui George Enescu respingea cu aversiune nazismul: „Nu recunosc în Germania de azi nimic din măreția celor ce au sfințit geniul german în secolul trecut”¹⁰.

În același spirit și cu aceeași fermitate a fost stigmatizat rasismul, reputați sociologi — dar nu numai ei — demonstrînd cu argumente științifice caracterul retrograd, inuman al „rasei pure” cultivată, cu ostentație de hitleriști și preluată în esență de către fasciști din alte țări, pentru a „justifica” politica expansionistă agresivă. În studiile și articolele consacrate genezei și scopului rasismului, Athanase Joja considera această teorie „un enorm nonsens”, „un formidabil bluf științific”, „o ficțiune, un mit destinat să servească o politică de învrăjbitoare izolare a popoarelor”, să favorizeze „tendențele agresive ale tinărului și pofciosului imperialism german”¹¹. La rîndul său, Mihail Ralea aprecia drept simptomatice pentru mentalitatea unor teoreticieni însăși întrebuițarea cuvîntului „rasă” și punea în evidență un adevăr pe deplin validat de istorie: „Rare ori un popor în acces de reacțiune nu va face apel la această noțiune ca să-și justifice tendințele. Și dacă vreți, niciodată o societate la care circulă noțiunea de rasă nu e o societate democratică”¹².

Condamnarea Gărzii de fier și a ce-

lorlalte organizații de extremă dreaptă, demascarea legăturilor strînse ale acestora cu Germania nazistă era făcută de pe postamentul solid al intereselor superioare ale patriei, opus frazeologiei patriotarde, naționalist-șovine a legionarilor. Analizînd împrejurările ascensiunii spre putere a hitlerismului în Germania, Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1933 releva recrudescența acțiunilor huliganice și teroriste, antisemite ale organizațiilor de extremă dreaptă și aprecia că „instigatorilor naționaliști, mișcării antisemite partidul trebuie să-i contrapună alianța de luptă a maselor muncitoare de toate națiunile (naționalitățile — n.n.) în lupta pentru revendicările lor zilnice”¹³. Adevăratul substrat al campaniei antisemite în care s-a lansat Garda de fier sub masca „acțiunii naționale” a fost dezvăluit și incriminat de liderul social-democrat Lothar Rădăceanu, care aprecia că invocarea pînă la saturație de către legionari a modelului hitlerist demonstrează, în mod convingător, că „nimic nu poate fi mai anti-național decît hitlerismul, cel german băștinăș în primul rînd și — întocmai ca el — cel ce se dezvoltă sub firmă românească, sub ochii noștri în România”¹⁴.

De la catedră și de la tribuna Parlamentului, în articole, lucrări sau în conferințe publice, Nicolae Iorga a demascat cîrdășia dintre Germania nazistă și Garda de fier, legate prin „zvastica berlineză comună”; cu extraordinara sa autoritate științifică și morală, ilustrul savant patriot îndemna la vîgilență pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei periclitate de nazism: „Ferește-te popor al meu, căci mari primejdii ți se pregătesc”¹⁵.

Deosebit de virulent a fost stigmatizată politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste, care amenința direct independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României. Cu recunoscuta-i competență în domeniul economic, prof. V. Madgearu a analizat fascismul, indiferent de ipostaza în care se înfățișa în lume, denunțînd oprobiului public întreaga politică nefastă practică de amatori de dictatură de la noi. Considerînd grupările de extremă dreaptă „un adevărat pericol național”, el avertiza, în septembrie 1936,

⁷ „Ecoul”, anul I, nr. 8 din 19 august 1934.
⁸ „Cuvîntul liber”, anul I, nr. 10 din 13 noiembrie 1933.

⁹ „Zorile”, anul I, nr. 14 din 18 mai 1935.

¹⁰ „Gazeta”, anul III, nr. 542 din 1 ianuarie 1936.

¹¹ „Blocul”, anul I, nr. 7 și 8 din 16 și 26 februarie 1936.

¹² „Stînga”, anul I, nr. 5 din 26 februarie 1933.

¹³ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice (în continuare: A.I.S.I.S.P.), cota Ab XVII-1.

¹⁴ „Șantier”, anul I, nr. 4 din 1 noiembrie 1933.

¹⁵ „Timpul”, anul VII, nr. 326 din 23 mai 1938.

că „aceste curențe de dreapta dezarmează moral națiunea, primejdiesc unitatea sufletească și înfrâng elanul în cele mai grele momente. Ne duc în lagărul revizionist pentru a ne rețea teritoriul nostru național”¹⁶. Iar atunci cînd horthysmul ungar, sub influența nazismului, și-a intensificat politica revizionistă, Nicolae Titulescu declara: „Revizuirea este pentru România nu numai amputarea moșiei strămoșești. Revizuirea este amputarea atribuțiilor istorice ale neamului nostru, tocmai în clipa în care el și-a desăvîrșit unitatea”¹⁷.

Periculoasa acțiune pentru țară în care se angajase Garda de fier a stîrnit o legitimă reacție de protest în rîndul opiniei publice democratice românești. În numeroasele sale luări de cuvînt în Parlament, Armand Călinescu critica toleranța guvernului liberal, faptul că, în fața impunității, Garda a putut prolifera sub masca naționalismului și antisemitismului. Cu îndreptățit temei se întreba, în martie 1934: „Dar, vă rog, țara aceasta a ajuns în așa situație încît, pentru a promova ideea națională, trebuie să recurgă la o mină de oameni, care nici măcar nu și-au terminat studiile școlare? Țara aceasta a ajuns acolo încît, pentru a declanșa acest mare resort moral care este sentimentul național trebuie să recurgă la oficiile asasinului lui Manciú?”¹⁸. În cadrul întrunirii parlamentarilor liberali moldoveni de la Piatra Neamț, din 19 aprilie 1936, Victor Iamandi a denunțat în termeni categorici acțiunile teroriste, antisemite ale extremismului de dreapta în frunte cu Garda de fier — „o ceată de aventurieri și de inconștienți, sălbatici de ură și de instincte degradante” — cerînd guvernului „să iasă din rezerva de pînă acum” și să pună neîntîrziat capăt acestei mișcări anarhice¹⁹.

Eforturile stăruitoare depuse de partidul comunist pentru demascarea nazismului și a agenturii sale din România — cu întregul lor eșafodaj reacționar, anti-uman —, pentru crearea unui puternic curent de opinie antifascistă, cursul ascendent al colaborării dintre forțele muncitorești, democratice și-au găsit o elocventă formă de exprimare în acordurile de Front popular democratic de la Băcia, București și Țebea, încheiate la sfîrșitul

anului 1935. Starea de spirit antifascistă a celor mai largi mase ale poporului român, voința lor fermă de a apăra libertățile democratice, independența și integritatea patriei, s-au vădit pregnant cu prilejul alegerilor parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara din februarie 1936 — soldate cu o concludentă victorie a candidaților coaliției democratice —, în marile mitinguri, întruniri și demonstrații antifasciste și antirevizioniste sau în ampla mișcare pentru apărarea păcii, inițiate de comuniști în deceniul patru.

Departe de a fi simple luări de poziție împotriva fascismului agresiv și revizionist, activitatea partidului comunist, a forțelor revoluționare, democratice și-a validat eficiența în practica politică, în energice acțiuni, uneori cu caracter de masă, împotriva diversivunilor reacționare, antisemite, a tulburărilor huliganice, teroriste ale elementelor legionare și cuziste.

O vigoasă campanie de protest a desfășurat, spre exemplu, Grupul Avocaților Democrați și, alături de el, Frontul Studentesc Democrat împotriva orientării profasciste a Congresului de la Tg. Mureș al Uniunii Avocaților, din 9 septembrie 1935, transformat de elementele reacționare într-o tribună de diversiune șovină²⁰. Respingînd cu hotărîre formula diversionistă și fascistă „numerus valahicus”, moțiunea prezentată de avocații democrați cerea congresului să se manifeste ca „apărător al libertăților constituționale și democratice, condiție indispensabilă pentru salvarea însăși a profesiei de avocat”²¹.

Campania de protest împotriva hotărîrilor congresului — întreținută de Grupul Avocaților Democrați prin numeroase consfătuiri desfășurate la București, Cluj, Sighișoara, Oradea, Satu Mare, Craiova, Constanța ș.a. — s-a prelungit pînă în vara anului 1936, cînd a cunoscut o nouă vitalizare ca urmare a deciziei Baroului de Ilfov — a cărei conducere fusese acaparată prin fraudă și violență de elementele reacționare în alegerile din decembrie 1935 — de excludere a avocaților stagiați evrei. Condamnînd asemenea „procedee șovine și reacționare care dezonorează corpul avocaților, ducîndu-l pe drumul diversiunii politicianiste și al promisiunilor demagogice”, Grupul Avocaților Democrați cerea tuturor secțiunilor sale din țară „să organizeze proteste cu semnături, adunări și conferințe în care să se ceară încetarea celor petrecute la

¹⁶ Profesorul Virgil Madgearu. *Evocări. Studii*, Editura Academiei R. S. România, București, 1987, p. 45.

¹⁷ „Lupta”, anul XXII, nr. 3 735 din 6 aprilie 1934.

¹⁸ Armand Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1934-1937*, vol. II, Imprimeria națională, București, 1938, p. 68.

¹⁹ „Dimineța”, anul 32, nr. 10 531 din 21 aprilie 1936.

²⁰ „Zorile”, anul I, nr. 131 din 12 septembrie 1935.

²¹ *Ibid.*

Baroul de Ilfov cu stagiarii evrei, cum și a tuturor violențelor și acțiunilor huliganice și valahice”²².

Formula diversionistă a lui „numerus valahicus” a fost repudiată și de o serie de oameni politici borgezi cu influență în viața social-politică a țării. Este, în acest sens, mai mult decât semnificativ faptul că atunci când Al. Vaidavoevod a propus în ședința Comitetului Executiv al P.N.T., din 1—4 februarie 1935, introducerea în programul partidului a prevederii „numerus valahicus”, o serie de membri marcanți — precum Iuliu Maniu, I. Mihalache, M. Ralea, P. Andrei, M. Ghelmegeanu, Ghiță Pop, C. Rădulescu-Motru ș.a. s-au opus categoric, deoarece, motivau ei, „partidul nu poate accepta o lozincă împrumutată din arsenalul organizațiilor de dreapta și de extremă dreaptă”²³.

În spiritul liniei politice a partidului comunist de demascare și combatere a fascismului și rasismului s-a înscris și activitatea — independentă sau în colaborare — altor două organizații de masă — „Liga contra prejudecăților” și „Liga contra brutalităților”²⁴. În frontul larg de acțiune al celor două organizații, un loc distinct l-a ocupat poziția fermă — în variate forme de manifestare — împotriva ridicării de către organizațiile de extremă dreaptă, fasciste, la rangul de principii a lozincilor șovine, antisemite, generînd, astfel, cele mai sălbatice brutalizări și degradări ale demnității umane. Între numeroasele acțiuni organizate de „Liga contra prejudecăților”, cu deosebită audiență în mase a fost simpozionul cu tema „Rasism”, în cadrul căruia N. D. Cocea a demascat nefasta doctrină a rasismului — preluată de Garda de fier din arsenalul ideologic hitlerist —, a combătut împărțirea arbitrară a popoarelor în „rase inferioare” și „rase superioare” și, pe această bază, atribuirea „rasei superioare ariene” menirea de a conduce și hotărî destinele omenirii²⁵.

Primăvara și vara anului 1936 au marcat o recrudescență a acțiunilor nefaste ale Gărzii de fier, care a încercat o nouă tentativă de antrenare a studențimii în manifestații huliganice sterile, antisemite. A întâmpinat, însă, ca și pînă atunci, o ripostă fermă din partea studențimii democratice, concentrată în Frontul Studențesc Democrat — organi-

zație legală de masă a partidului comunist care, încă de la crearea sa, în mai 1935, a acționat consecvent, în spiritul programului său, pentru „democratizarea vieții studențești și demascarea tuturor diversionilor rasiste (numerus clausus, nullus sau valahicus)”²⁶.

În adunări organizate în toate centrele universitare de către F.S.D. și de celelalte organizații studențești componente, în scrisori, moțiuni, apeluri, în articole apărute în presa democratică a fost dezavuat, cu vigoare, caracterul pur politic, diversionist al pretinsului congres studențesc de la Tg. Mureș, din aprilie 1936, care aidoma celorlalte congrese, punea pe primul plan „problema evreiască”, eludînd adevăratele revendicări care frământau existența celor peste 30 000 de studenți. „Să arătăm celor care atîția ani au dus studențimea pe drumul rușinos al bătăliilor antisemite, nesocotind luptele noastre profesionale — releva moțiunea Tineretului universitar al Blocului democratic —, că studențimea e conștientă de adevărul ei drum: drumul luptei pentru ușurarea condițiilor de studii și al luptei pentru o viață mai bună”²⁷. Puternicul curent democratic, antifascist care cuprinsese majoritatea covârșitoare a studențimii, sprijinul unor profesori universitari cu vederi democratice aveau să zădărnicească, chiar din prima zi, și greva generală „studențească” înscenată de Gardă în zilele de 7—9 mai 1936²⁸.

Forțele revoluționare, opinia publică democratică din România a reacționat prompt față de actele huliganice, anti-comuniste și antisemite, ale organizațiilor fasciste din vara anului 1936 împotriva presei democratice și a reprezentanților ei. Atacului fascist i s-a răspuns printr-o amplă campanie de protest, clasa muncitoare dovedindu-se, și de data aceasta, forța principală de rezistență, de combatere a dezmățului fascist, a violenței și urii față de om. Valul indignării s-a ridicat amenințător în întreaga țară, de la București la Baia Mare, de la Timișoara la Iași, Galați, Cluj etc.

La chemarea organizațiilor P.C.R. și P.S.D. din Capitală au fost organizate gărzi muncitorești de autoapărare, acțiuni energice de boicotare a presei prohitleriste, a actelor teroriste împotriva cetățenilor pașnici, de apărare a Casei poporului din București de atacurile ban-

²² „Dimineața”, anul 32, nr. 10 578 din 6 iunie 1936.

²³ „Dreptatea”, anul IX, nr. 2 204 din 5 februarie 1935.

²⁴ A se vedea, pe larg: Gh. I. Ioniță, *Pentru front popular antifascist în România*, Editura Politică, București, 1971, p. 77—108.

²⁵ „Orizont”, anul I, nr. 5 din 28 aprilie 1935.

²⁶ „Studentul român”, anul I, nr. 1 din 27 iunie 1935.

²⁷ „Dimineața”, anul 32, nr. 10 517 din 4 aprilie 1936.

²⁸ A se vedea, pe larg: Fl. Dragne, C. Petculescu, *Frontul Studențesc Democrat*, Editura Politică, București, 1977, p. 22—150.

delor fasciste²⁹. În adunări, mișcări, scrisori și apeluri, muncitorimea, cercuri largi de cetățeni au încriminat diversitatea fasciștii. Considerând că acest nou atac „împotriva întregii democrații din România” are drept scop să semene „ura între conlocuitori, propagând antisemitismul și urmărind prin aceasta introducerea dictaturii fasciste”, muncitorii metalurgiști din Capitală își exprimau hotărârea de a apăra, cu orice preț, „interesele întregii democrații, în general, și ale noastre, ale muncitorilor în special”³⁰.

Presa românească, aproape în totalitatea ei, personalități politice și culturale științifice burgheze cu orientare democratică au denunțat categoric acțiunile teroriste ale huliganilor fasciști. „Acest popor de țărani și muncitori — scria „Cuvântul liber” din 20 iunie 1936 —, de negustorași obidiți și gîtuți de fiscalități excesive — amenințat împreună de valul dictaturii fasciste, injectat de interesele expansioniste ale lui Adolf Hitler — cere imperios înlăturarea rușinoasei dezmățări a reacțiunii fasciste care îl otrăvește”.

După cum se știe, breșa produsă în frontul forțelor democratice prin girul politic, cu consecințe nefaste pentru țară, acordat de I. Maniu Gărzii de fier prin acel „pact de neagresiune electorală” — care a creat în rîndul maselor o atmosferă de derută și incertitudine —, ca și rezultatul nedecis al alegerilor parlamentare din decembrie 1937 i-au permis regelui Carol al II-lea să încalce uzanțele constituționale și, prin aducerea la putere a guvernului Goga-Cuza, să facă un prim pas spre instaurarea dictaturii personale.

Măsurile antidemocratice, cu pronunțat caracter antisemit, adoptate de guvernul Goga-Cuza în efemera existență de numai 44 de zile³¹ — care-i reliefa caracterul reacționar —, însoțite de unele manifestări huliganice organizate de formațiunile paramilitare cuzite, au declanșat o vie îngrijorare și nemulțumire în rîndul maselor largi muncitoare, stare de spirit exprimată în acțiuni de protest, greve și manifestații antiguvernamentale.

În fruntea acestui val protestatar s-a aflat Partidul Comunist Român, care a

demască măsurile „anticonstituționale, care lovesc direct în drepturile cetățenești civile și politice ale largilor mase populare”, relevînd că sarcina muncitorimii, fără deosebire de origine etnică și confesiune, a tuturor organizațiilor și partidelor democratice era „de a constitui un larg front de luptă împotriva Gărzii de fier („Totul pentru țară”), reprezentantului cel mai primejdios al fascismului”, și a guvernului Goga-Cuza, contra revizuirii cetățeniei și a celorlalte măsuri reacționare³². Ridicîndu-se „cu toată vigoarea contra acestor măsuri șovine și antisemite”, la care poporul român nu putea fi „nici măcar o clipă făcut părtaș”, militantul comunist I. Popescu-Puțuri ținea să precizeze: „Fiindcă nu vrem să purtăm cu noi rușinea unor măsuri nedrepte, pătimase, diversioniste, contra unei populații pașnice, care nu are altă vină decît aceea că e harnică, muncitoare și dornică să contribuie cu priceperea ei la dezvoltarea și bunăstarea țării noastre”³³.

Forțele revoluționare, democratice au dezvăluit lipsa de temei a campaniei pornită de guvern pe tema revizuirii cetățeniei, demonstrînd caracterul său reacționar prin limitarea efectului ei numai asupra evreilor. Mișcarea adoptată în ședința Comitetului Executiv al P.S.D., din ianuarie 1938, condamna concepția antidemocratică care stătea la baza manifestărilor guvernului și preciza că P.S.D. „nu înțelege și poate admite persecutarea și șicanarea unei populațiuni întregi, muncitoare și credincioasă țării, numai pentru a distra atenția maselor mari de la adevăratele lor interese”³⁴.

Edificatoare pentru starea de spirit a maselor este și adunarea generală a Sindicatului muncitorilor cerealiști din Galați, din 8 februarie 1938, în cadrul căreia delegații muncitorilor au protestat împotriva condițiilor grele de muncă, a măsurilor reacționare, antisemite ale guvernului, făcînd apel la solidaritatea muncitorilor, indiferent de apartenență politică și origine etnică, în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor lor de viață, împotriva pericolului legionar și a revizionismului hitlerist, care puneau în primejdie independența și integritatea teritorială a României³⁵.

Consecvent atitudinii sale antifasciste, Nicolae Iorga, împreună cu alte personalități ale vieții politice cu orientare de-

²⁹ Vezi, pe larg: *O acțiune muncitorească antifascistă victorioasă — apărarea Casei Poporului din București (iunie 1936)*, în „Materiale de istorie și muzeografie”, vol. X, București, 1980, p. 79—80.

³⁰ „Dimineața”, anul XXXII, nr. 10 589 din 17 iunie 1936.

³¹ Vezi, pe larg: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933—septembrie 1940, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 389—393; 757—762.

³² A.I.S.I.S.P., cota a XXIII-4.

³³ „Reporter”, anul VI, nr. 5 din 30 ianuarie 1938.

³⁴ „Lumea nouă”, anul XXXI, nr. 5 din 30 ianuarie 1938.

³⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 6 480, fila 25.

mocratică, a adresat proteste hotărâte guvernului împotriva măsurilor care contraveneau jurisdicției constituționale și dreptului internațional. „Chem pe Armand Călinescu — notează el în memorii — pentru a-i vorbi de această intolerabilă călcare a rosturilor constituționale... Îi arăt foarte lămurit că voi înștiința pe rege. Nu pot admite o situație care, o dată stabilită, ar putea să aducă o altă și alte interziceri ale drepturilor constituționale. Mai curind mă expatriez. Prefer să nu mă bucur de aceste drepturi într-o țară străină, decît să mi le văd întinse aici”³⁶.

Hotărîrea cu care reprezentanții Partidului Național-Creștin se angajau să aplice programul naționalist-șovin promovat de Cuza și Goga, reacția de protest a opiniei publice ca și agitația produsă pe plan internațional l-au alertat pînă și pe Carol al II-lea, care a atras atenția guvernului asupra necesității de a-și tempera măsurile inspirate de A. C. Cuza. Supravegherea permanentă a lui Carol, prezența în cabinet a național-tărăniștilor Armand Călinescu și V. Rădulescu-Mehedinți — cunoscuți pentru atitudinea lor intransigentă antihitleristă și antigardistă — au determinat guvernul să abandoneze în cele din urmă intenția de a forța aplicarea cu orice preț, în viața de stat, a programului politic al partidului. Așa se explică de ce guvernul n-a cedat cererilor insistente ale propagandei cuziste — zgomotos susținută de presa de dreapta — de a extinde măsurile șovine și asupra universităților.

După cum era de așteptat, guvernul Goga-Cuza nu avea să reprezinte decît o simplă ficțiune politică a grupării carliste, o trambulină pentru punerea în aplicare a mai vechilor planuri ale lui Carol, care, la 10 februarie 1938, instaurază dictatura regală, act politic cu repercusiuni negative în planul vieții politice interne și externe. Interzicerea partidelor politice, desființarea organizațiilor muncitorești, precum și alte măsuri dictatoriale au agravat și mai mult situația maselor muncitoare.

Prezența în guvernele dictaturii regale a lui A. Călinescu, măsurile represive adoptate împotriva Gărzii de fier — și îndeosebi suprimarea conducătorului său —, elaborarea Regulamentului privind naționalitățile, au estompat oarecum „interesul” pentru problema evreiască, dar n-au putut pune capăt terorii legionare. La 21 septembrie 1939, legionarii, pregătiți de Gestapo, au curmat viața primului ministru al României, Armand Călinescu. Cît privește legislația cu caracter

antisemit elaborată, în august 1940, de guvernul Gigurtu — expresie a atitudinii concesive a cercurilor conducătoare față de mișcarea legionară —, ea va fi preluată și pusă în aplicare, cu ferocitatea-i cunoscută, de dictatura legionară după 14 septembrie 1940.

Partidul Comunist Român a dezvăluit caracterul de clasă al dictaturii regale, dar aprecia că „ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul și Frontul Renașterii Naționale ca o unealtă directă a acestuia. **Dușmanul principal este și rămîne Garda de fier**” împotriva căruia „trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal”³⁷.

Analiza profundă a unor probleme majore, de larg interes pentru soarta țării, întreprinsă de Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1939, a pus în evidență că, odată cu extinderea agresiunii hitleriste, „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm” și, în aceste condiții, sarcina centrală a partidului era concentrarea eforturilor „pentru înfăptuirea grabnică a frontului unic, a Frontului popular antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte contra agresiunii fasciste, pentru a distruge Garda de fier, a răsturna guvernul dictaturii regale”. În același timp, Plenara cerea partidului, pe linia continuității acțiunii sale, „să intensifice munca începută printre masele populare conlocuitoare, organizînd lupta lor pentru revendicările lor economice și naționale, pentru aplicarea drepturilor prevăzute în statutul minorităților și pentru obținerea drepturilor egale cu ale poporului român”³⁸.

În consens cu poziția partidului comunist s-au pronunțat în apărarea intereselor supreme ale țării o serie de oameni politici burghezi cu orientare democratică, profund îngrijorați de activitatea nefastă a Gărzii de fier. Considerînd Garda de fier „o primejdie iminentă pentru însăși existența statului”, Victor Iamandi, ministru în guvernul Argetoianu, avertiza din nou, la 2 iunie 1939, de la tribuna Senatului că, „dacă nu se realizează o înțelegere corectă cu toți factorii de răspundere din această țară, dacă nu se încetează cu întrebuintarea ca masă de manevră a acestei mișcări sedicioase și subversive, cînd de unii, cînd de alții, și dacă nu se organizează pe teren, în mijlocul mulțimilor, o acțiune de rezistență și de ofensivă împotriva acestei violențări a conștiinței obștești, atunci

³⁶ N. Iorga, *Memorii*, vol. VII, p. 444.

³⁷ „Scînteia”, nr. 15-16 din 24 ianuarie 1939.

³⁸ „Scînteia”, nr. 26 din 26 iunie 1939.

va veni un ceas cînd orice am face va fi prea tirziu și valul va trece peste noi”³⁹.

Starea de spirit antihitleristă a opiniei publice românești s-a ilustrat deosebit de pregnant în timpul grandioasei manifestări patriotice, antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste din București și din celelalte orașe din țară, de la 1 mai 1939, prima, după mai mulți ani, de o asemenea amploare, organizată pe baza Frontului Unic și una dintre cele mai mari din Europa acelei vremi⁴⁰. Evenimentele revoluționare de la 1 mai 1939 — printre ai căror organizatori s-au aflat, în primele rînduri, tinerii militanți comuniști Nicolae Ceaușescu și Elena Petrescu (Ceaușescu) — au pus în evidență dorința de pace și libertate a poporului român, hotărîrea lui fermă de a înfrunta cu arma în mîini forțele fasciste și revizioniste, de a apăra independența și integritatea patriei.

Același caracter de unitate muncitoarească — lărgită prin participarea celorlalte forțe patriotice, democratice — l-au avut și viguroasele demonstrații de protest împotriva sfîrtecării țării prin Dictatul fascist de la Viena, din august 1940, un nou prilej de manifestare a voinței de neclintit a revoluționarilor și patrioților români și de altă naționalitate de a apăra integritatea țării, interesele sale naționale.

Eroica luptă dusă în acești ani de clasa muncitoare, de largi forțe progresiste, în frunte cu comuniștii, sub steagul democrației și independenței patriei, amploarea mișcării democratice, cît și atitudinea lucidă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit, pentru un timp, ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste. Iar atunci cînd au ajuns la putere au făcut-o sub presiunea și la umbra protectoare ale celui de-al treilea Reich, ale cărui trupe aveau să sosească curînd după aceea în țară.

Instaurarea dictaturii militare-fasciste — care a ridicat antisemitismul la rangul de principiu de guvernămînt — a fost însoțită de un crunt val de teroare în întreaga țară, îndreptat în primul rînd împotriva organizațiilor comuniste, democratice și progresiste, împotriva oricăror mișcări sau personalități politice care, din motive diferite, luaseră în trecut atitudine împotriva ideologiei și politicii fasciste, a acțiunilor brutale și ex-

pansiunilor agresive ale celui de-al III-lea Reich. Cu anumite rețușuri — prin care s-a tolerat o anumită activitate a liderilor partidelor politice burgheze de la centru și din județe, dar fără să prejudicieze regimul dictatorial — această atmosferă s-a menținut și după înlăturarea legionarilor din guvern.

În funcție de această situație din țară considerăm că trebuie evaluată atitudinea opiniei publice românești din anii de restriște 1940—1944, atît în ceea ce privește afirmarea deschisă a poziției sale potrivnice legislației antisemite și a măsurilor samavolnice ale regimului dictatorial, cît și în ceea ce privește amploarea și vigoarea manifestărilor de solidaritate și sprijin față de tragedia populației evreiești pe nedrept și dureros năpăstuite. Cu îndreptățit temeii, scria avocatul dr. Traian Popovici : „Încătușat în lanțurile teroarei, amenințat cu lagărul și Curțile Marțiale, ostracizat în actele lui sporadice de revoltă, neamul nostru a privit cu suflet pîngărit, cu inima sugrumată de durere, la dezmățul orgiei de ură, pradă și îmbogățire... Și, totuși, neamul românesc în profunzimile lui era și este nevinovat de ceea ce s-a comis în numele lui”⁴¹.

Evident că, spre deosebire de perioada anterioară, sfera de acțiune a opiniei publice — ca arie de cuprindere și forță de exprimare — a fost considerabil limitată ; cu toate acestea, demersurile individuale și, în mai mică măsură, acțiunile colective în favoarea populației evreiești — care au îngrădit multe din măsurile antisemite ale dictaturii antonesciene — erau, de fapt, expresia stării de spirit a majorității covârșitoare a poporului român, a umanismului său generos și fecund. În mod obiectiv, memoria documentelor n-a putut reține pildele emoționante de demnitate, curaj civic, sprijin și solidaritate ale oamenilor simpli, ale numeroșilor eroi anonimi, care, înfruntînd vitregiile vremurilor, au salvat numeroase vieți, au ascuns și găzduit familii întregi de evrei supuse unei sălbatice prigoane, le-au procurat alimente, au făcut tot ce omeneste era posibil pentru a le alina suferințele. Și astăzi, după atîția ani, oamenii își amintesc cu repulsiie și detestă atrocitățile și ororile împotriva populației pașnice a evreilor, dar încearcă și un sentiment de demnitate și mîndrie patriotică față de numeroasele gesturi de solidaritate pe care tradiționala omenie românească le-a generat.

Dacă în România holocaustul n-a cunoscut proporțiile din Germania, Polonia, Franța, Iugoslavia, Ucraina, Ungaria,

³⁹ Victor Iamandi, *România sub semnul noilor prefaceri*, Secretariatul de Stat al Propagandei, București, 1939, p. 21.

⁴⁰ A se vedea, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 84—103.

⁴¹ Matatias Carp, *Cartea neagră*, vol. III, „Dacia Traiană”, București, 1947, p. 158.

aceasta s-a datorat faptului că, în pofida unor permanente presiuni și amenințări, naziștii nu numai că nu s-au bucurat de sprijin și inițiative binevoitoare, dar s-au lovit de rezistența și omenia poporului român. „Căci românii — nota Iorgu Iordan în memoriile sale — chiar în situații excepționale, absurde chiar, în care ajung în urma unei propagande criminale, venite din afară, își păstrează o bună parte din omenia lor tradițională, care e o realitate verificată secole de-a rândul prin fapte concrete, recunoscute și de străini”⁴².

În acest context, nu putem să nu facem o comparație, fie și sumară, cu ceea ce s-a întâmplat în alte țări, în Ungaria horthystă de pildă, unde autoritățile au cooperat și sprijinit cu mult zel aplicarea „soluției finale”, iar mare parte a populației ungare — de ordinul zecilor de mii — inclusiv din teritoriile cotopte, a asaltat pur și simplu poliția și jandarmeria horthystă și chiar Gestapoul cu denunțuri împotriva evreilor. Acest fapt i-a surprins chiar și pe naziști; într-una din întâlnirile sale cu Fülöp Freudinger, președintele comunității evreiești din Budapesta, Dieter Wisliczeny (locțiitorul lui Eichmann) remarcă: „Ungurii par a fi cu adevărat descendenți ai hunilor; n-am fi reușit niciodată să obținem ceea ce am obținut fără ei”⁴³.

În perioada de grea cumpănă pentru poporul român a anilor 1940—1944, P.C.R. și-a asumat cu îndrăzneală și luciditate patriotică răspunderea de a organiza și conduce la victorie lupta forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale pentru eliberarea de sub dominația fascistă. Partidul comunist a înțeles că problema majoră care se pune în acele împrejurări era unirea tuturor forțelor revoluționare, patriotice, anti-hitlistice, într-un front național unic de luptă al poporului român, împotriva dictaturii antonesciene, a Germaniei hitlistice, pentru restabilirea independenței și suveranității naționale a României.

Spre deosebire de șovăiala forțelor politice burgheze, P.C.R. a fixat în Platforma-program din 6 septembrie 1941, dar și în alte documente, obiective ca eliberarea țării de sub dominația nazistă și participarea la luptă împotriva Germaniei hitlistice și a aliaților ei ș.a., nelipsind din acest amplu program nici obiectivul care va reprezenta o preocupare atentă a partidului comunist: „încetarea prigoanei barbare contra evreilor și a oricărei asuprii naționale”⁴⁴.

De pe această platformă comună de luptă, comuniștii, social-democrații, ca și personalități burgheze cu vederi democratice, au supus unei pertinente analize legislația emanată de regimul antonescian, dezvăluind și combatând accentele sale antisemite. „Sub egida «românizării industriei și comerțului» — arăta partidul comunist într-un document din 26 februarie 1941 — legionarii și partizanii lor înarmați au trecut în întreaga țară la exproprierea magazinelor mici și mari evreiești”, oferind, astfel, capitaliștilor germani și sași posibilitatea „să cumpere cu prețuri derizorii întreprinderile evreiești amenințate, mărindu-și pozițiile în economia țării”⁴⁵. Pe de altă parte, preciza Lucrețiu Pătrășcanu, o asemenea legislație era de natură să asigure — în măsura în care era posibilă — trecerea mijloacelor de producție expropriate „în folosul și spre totalul câștig al unei minorități, tot exploatare, de astă dată de origine etnică românească. O schimbare de roluri, o schimbare de decor. Dar numai atât”⁴⁶.

Pericolul ca prin această legislație să se adâncească procesul de înfeudare a economiei românești Germaniei naziste a fost dezvăluit și de filozoful M. Simionescu-Rîmniceanu, care caracteriza legea exproprierii proprietății urbane evreiești „un monument de fals moral și intelectual”. Relevând consecințele ei grave asupra vieții social-economice, dar, mai ales, implicațiile externe, prin creșterea ingerințelor Germaniei naziste în economia românească, el avertiza: „Toată recrudescența antisemitismului din vremea din urmă se datorește exclusiv germanilor, care numai excluzând pe evrei puteau imagina să se dezorganizeze viața economică în așa măsură, încât să fim puși în situația să le implorăm ajutorul”⁴⁷.

Fenomenele negative din economie — generate de aplicarea „românizării” — au căpătat o asemenea amploare încât au strânit profunde îngrijorări în rîndul burgheziei române, ale cărei interese erau strîns legate de interesele întreprinzătorilor evrei. În decembrie 1940, C.I.C. Brătianu atrăgea atenția generalului Antonescu că „teroarea creată de tinerii nerăspunzători silește pe mulți comercianți și industriași ca să-și pună averea la adăpost, să o vîndă pe sume mici la minoritari subvenționați din afară sau chiar la organizații direct străine. În loc de naționalizare se face o deznațio-

⁴² Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. II, Editura Eminescu, București, 1977, p. 328.

⁴³ Apud: Oliver Lustig, *Jurnal însingurat*, Editura Militară, București, 1987, p. 187.

⁴⁴ A.I.S.I.S.P., cota Ab XXV-2.

⁴⁵ A.I.S.I.S.P., cota XXV-3.

⁴⁶ Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, ediția a III-a, Editura de Stat, București, p. 207.

⁴⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXV, dosarul nr. 3 019, filele 56—57.

nalizare mai periculoasă ca starea de azi⁴⁸. La rîndul său, I. Maniu, într-o scrisoare adresată lui Antonescu, la 8 noiembrie 1941, arăta că P.N.Ţ. „dezaprobă în modul cel mai hotărît germanizarea întreprinderilor industriale, comerciale şi bancare şi pătrunderea sistematică a elementelor străine în sistemul nostru de producţiune naţională”⁴⁹.

Cu tot aparatul pus în mişcare, aplicarea în practică a legislaţiei economice a întâmpinat serioase dificultăţi. În pofida ameninţărilor repetate cu măsuri severe împotriva acelor care nesocoteau legile — Titus Dragoş dispunînd de puteri nelimitate în acest sens — autorităţile semnalau tot mai des faptul că „mulţi români îi ajută pe prietenii lor evrei să controleze, în continuare, întreprinderile, preluîndu-le nominal”⁵⁰. Situaţia era similară şi în domeniul românizării mîinii de lucru; foarte multe întreprinderi au apelat la sistemul „dispenselor individuale”*, îngăduit de legiuitor, ceea ce a permis „menţinerea dublanţilor meseriaşi, transformîndu-se în sinecurişti”, precum şi pe acei „dublanţi fictivi”.

O asemenea stare de fapt era semnalată, cu vădită nemulţumire, de reprezentanţii Germaniei naziste în România. La 10 martie 1943, consulul german din Timişoara îşi exprima dezacordul faţă de atitudinea autorităţilor locale de sprijinire a evreilor, care, în pofida măsurilor guvernului, „deţin şi astăzi cea mai mare parte a poziţiilor cheie în economie... şi o influenţă politică considerabilă asupra unor personalităţi române cu funcţii de conducere”. Între cei direct vizati se afla primarul municipiului Timişoara, gen. Deliceanu, care — după cum aprecia consulul german — „şi-a motivat atitudinea tolerantă faţă de evrei prin faptul că evreii ar fi indispensabili din punct de vedere economic pentru România şi că, de altfel, mareşalul Antonescu se situează în problema evreilor pe o poziţie diferită de cea a fîhrerului”⁵¹.

Proteste împotriva acestei legislaţii au venit şi de jos, din masa muncitorilor

şi ţăranilor români. Astfel, într-un memoriu din 1 martie 1941, purtînd 31 de semnături, locuitorii comunei Vulcan din jud. Hunedoara declarau că prin desfiinţarea celor trei magazine evreieşti din comună, cei 13 500 de locuitori „suferă lipsă de articole cele strict necesare” şi cereau prefectului să intervină pe lîngă forurile competente pentru a da „posibilitatea comercianţilor sus amintiţi să-şi continue comerţul lor în interesul populaţiei”⁵².

O împotrivire puternică a întâmpinat acţiunea de epurare din barouri a avocaţilor evrei, în virtutea prevederii legii din 8 august 1940, preluată de la guvernul Gigurtu. Convingerile democratice şi spiritul umanitar l-au determinat pe decanul Baroului de Timişoara Adrian Brudariu, să acţioneze energic — prin toate mijloacele posibile — pentru a amîna şi tergiversa aplicarea art. 16 al legii, avocaţii evrei din Timişoara putînd astfel să-şi exercite profesia. El a convins pe cei 70 de avocaţi români expulzaţi din partea nordică a Transilvaniei, înscrîşi în Baroul Timişoara, ca fiecare să se asocieze cu cîte un avocat evreu localnic, care avea clientelă, dar n-avea dreptul de a pleda, spre a-şi cîştiga amîndoi existenţa⁵³. Formula a fost salutăată ca o binefacere pentru ambele categorii.

Deşi legea acorda un termen de 6 luni de execuţie, nici pînă la 10 septembrie 1940 acţiunea de radiere nu începuse; pus în faţa unui fapt împlinit, ministrul justiţiei, D. V. Gruia, a fost nevoit să aprobe — în pofida opoziţiei citorva consilieri — depunerea jurămîntului faţă de rege şi de către avocaţii evrei neraudiaţi⁵⁴.

Caracterul obscurantist, şovin şi huli-ganic al legislaţiei privind învăţămîntul, opus formaţiilor culturale şi concepţiilor educative umaniste ale marii majorităţi a cadrelor didactice, a determinat nu numai lipsa de adeviziune a acestora la acţiunea nefastă a legionarilor, ci chiar opoziţia lor categorică. Alături de masele de bază ale poporului român, toţi oamenii de cultură patrioţi, marea majoritate a cadrelor didactice medii şi superioare au dezaprobat — prin scris sau de la catedră — asemenea acte criminale, continuîndu-şi activitatea educativă în spiritul tradiţiilor şcolii româneşti⁵⁵. Pentru atitudinea de frondă faţă de

⁴⁸ Arhivele Statului Bucureşti, fondul Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosarul nr. 61/1940, filele 7-8.

⁴⁹ Loc. cit., dosarul nr. 25/1940, fila 141.

⁵⁰ *Documents concerning the fate of Romanian Jewry during the Holocaust*, Selected and edited by Jean Ancel, vol. VIII, doc. 403, p. 405.

* Ca urmare a dispenselor, la 31 decembrie 1941 — cînd aplicarea decretului-lege urma să dea rezultate definitive — din cei 28 225 salariaţi evrei, continuau să se afle integraţi în întreprinderi 17 134 de salariaţi, (Lucreţiu Pătrăşcanu, op. cit., p. 210).

⁵¹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 314, filele 91-92.

⁵² *Documents concerning...*, vol. II, doc. 89, p. 284.

⁵³ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 3 344, fila 96.

⁵⁴ Loc. cit., fila 97.

⁵⁵ Gheorghe Zaharia, *Unitatea naţional-statală, independenţa şi progresul social — esenţa vieţii poporului român*, Editura Militară, Bucureşti, 1986, p. 276-277.

regimul opresor, dascăli și, în același timp, oameni de știință cu imens prestigiu în învățământul românesc, precum Mihail Ralea, Fl. Ștefănescu-Goangă, Iorgu Iordan, cunoscuți pentru consecvența atitudinii lor antihitleriste, au fost îndepărtați din învățămînt⁵⁶.

Aceeași atitudine a adoptat intelectua-litatea și clerul ortodox față de intro-ducerea măsurii aberante a exclusivis-mului în creștinism. Suspendarea legii creștine de a face adepți — observa M. Simionescu-Rîmniceanu se datoră faptului că „am convenit la politica d-lui Hitler, adică să eliminăm pe evrei spre a elibera locul pentru elementul de penetrație german cu care tinde Hitler să pună stăpînire pe lumea în-treagă“⁵⁷. La rîndul său, preotul orto-dox, scriitorul și dascălul Gala Galac-tion — acel „fiu al umanității“ cum l-a denumit ziaristul Alexandru Sahia — nota cu amărăciune în jurnalul său : „Cu jale trebuie să notez că biata noastră biserică ortodoxă stă la o parte, smerită, cu brațele încrucișate. Noi, biserica orto-doxă, suspinăm în sclavia statului, care ne-a poruncit să nu mai botezăm... Pu-terea seculară ne poartă cu belciugul în nas, ca pe un urs nenorocit și neputin-cios ! Poate să fie și asta un semn și o învățătură. Am mers atît de departe cu înstrăinarea noastră de noi înșine...“⁵⁸.

Pe fundalul acestei stări de spirit exis-tente în opinia publică din țara noastră, s-au produs, totuși, evenimentele sînge-roase de la Iași din iunie 1941. Oprobriu-l acestei drame n-a căzut și nu trebuie să cadă asupra poporului român în adevă-ratul înțeles al cuvîntului, care în acele zile de grea cîmpănă a încercat să sal-veze ideea de omenie care-i definește profilul moral. Psihoza antisemitismului, răspîndită zi de zi, timp de aproape două decenii de la catedra universitară de A. C. Cuza, nu s-a bucurat de audiență în marea masă a poporului ; ea a fost receptată de o minoritate deklasată, lesne amăgită de elucubrațiile sale obse-sive.

În acea atmosferă tensionată, populația românească a Iașului nu numai că nu s-a identificat cu făptuitoarea actelor de cruzime, dar și-a manifestat compasiu-ne și solidaritatea față de drama popu-lației evreiești. Sfidind cu prețul vieții lor pericolul, numeroși cetățeni onești au mers din casă în casă, prevenind pe cei amenințați a fi uciși și adăpostin-du-i în locuri ferite⁵⁹ ; populația munci-

torească din cartierele Socola și Nicolina s-a opus actelor scelerate, ocrotind și salvînd familii întregi de evrei ; multe din casele părăsite de evreii arestați sau ascunși au fost păzite de vecini, asigu-rînd astfel salvarea bunurilor⁶⁰ ; direc-tori ai unor întreprinderi (moara „Dac-ia“, fabrica „Textapret“ ș.a.) au ascuns salariații evrei în incinta fabricilor, opu-nîndu-se perchezițiilor și arestărilor ; cetățeni ai orașului, cum au fost ing. Naum, preotul Răzmeriță, muncitorul Gheorghe Ioan au fost uciși în plină stradă de rebeli în timp ce încercau să salveze și să ocrotească pe evrei⁶¹ ș.a.m.d.

Reprezentanți ai autorităților româ-nești, ofițeri și, mai ales, un mare nu-măr de militari, ale căror nume au rămas anonime, au încercat a se opune dezmă-țului fascist. Chestorul poliției din Iași, lt. col. C. Chirilovici, cutreiera orașul cu un automobil încercînd să pună capăt furiei dezlănțuite, crimelor și bestialită-ților ; datorită intervenției sale a fost salvat un grup de peste 2 000 de evrei, încolonați în lunca Bahluiului pentru a fi duși la chesură⁶², și un altul aflat în Piața Halei. Memoria documentelor ne-a transmis, dintre numeroasele fapte, in-tervențiile curajoase ale ofițerilor Richard Filipescu, Petru Șerban, Manole Alexandru ș.a. care au salvat circa 600 de evrei din minile huliganilor, adăpostin-du-i la Legiunea de jandarmi⁶³ ; a Ches-torului Gheorghe Leahu, arestat de hitle-riști pentru că încercase să ia apărarea celor prizoniți și maltratați⁶⁴ ș.a.

În gara Iași, ministrul spectacol oferit de convoaiele de evrei îmbarcate în „Trenul morții“ a fost încredințat de nu-meroasele femei ; iar la Roman un grup de femei, conduse de președinta filialei Societății Naționale de Cruce Roșie, Viorica Agarici, a adus celor din tren îmbrăcăminte, alimente și apă ; foarte înțelegător și receptiv în situații dificile, președintele Crucii Roșii Române, dr. Costinescu, a intervenit personal pentru a se acorda îngrijire bolnavilor și răni-ților evrei⁶⁵ ; în lagărul de la Călărași, autoritățile locale în frunte cu prefectul jud. Ialomița, col. Ștefănescu, au în-conjurat cu căldură, bunăvoință și solici-

⁵⁶ Arhivele Statului Iași, fondul Chestura poliției, dosarul nr. 56/1941, fila 172.

⁵⁷ Document concerning..., vol. III, doc. 3, p. 41.

⁵⁸ Marius Mircu, *Pogromul de la Iași*, Edi-tura Glob, București, 1945, p. 30.

⁵⁹ Matatias Carp, *Cartea neagră*, vol. II, „Dac-ia Traiană“, București, 1946, p. 95-98.

⁶⁰ Documents concerning..., vol. VI, doc. 3, p. 47.

⁶¹ S. C. Cristian, *Patru ani de urgie*, „Timpul“, București, 1946, p. 68 ; Alexandru Safran, *Resisting the Storm Romania, 1940-1947. Memoirs*, Yad Vashem, Jerusalem, 1987, p. 48.

⁵⁶ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 309.

⁵⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XV, dosarul nr. 3 019, fila 65.

⁵⁸ Gala Galaction, *Jurnal*, Editura Minerva, București, 1977, p. 396.

⁵⁹ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 323.

tudine pe cer peste 1 000 de evrei ieșeni evacuați care au supraviețuit, depunând stăruitoare eforturi pentru aprovizionarea corespunzătoare cu alimente și îmbrăcăminte, pentru acordarea asistenței medicale celor suferinzi și îmbunătățirea condițiilor de locuit ⁶⁶.

Fără îndoială, problema care a polarizat în cel mai înalt grad atenția opiniei publice românești, declanșând în rândurile sale cele mai influente o adevărată campanie de împotrivire, a fost problema deportărilor. Pentru a opri sau diminua efectele acestei măsuri samavolnice s-a pus în mișcare un evantai foarte larg de forțe politice — de la Palatul regal și cercurile din jurul său, la liderii ai partidelor istorice și personalități politice și cultural-științifice burgheze democratice, de la înalți prelați ai bisericii ortodoxe române și pînă la demnitari din guvernul antonescian. Un rol însemnat au avut, în acest sens, și liderii comunității evreiești din România — dr. W. Filderman și Șef Rabinul dr. Al. Șafran, care au acționat energic pentru a obține sprijin împotriva deportărilor.

Măsura adoptată de Antonescu, sub presiunea lui Richter, în vara anului 1941, privind ghețizarea și apoi deportarea în Transnistria a populației evreiești din Bucovina de Nord și Basarabia a creat o legitimă îngrijorare nu numai în cercurile evreiești. La inițiativa lui Filderman, prin intermediul dr. Blatt, regina-mamă a răspuns solicitărilor și a promis — „revoltată și cu lacrimi în ochi” — că va interveni neapărat pe lângă mareșal și, la nevoie, chiar la Killinger „pentru oprirea sălbăticiei” ⁶⁷; Șef Rabinul Al. Șafran a obținut garanții de protecție din partea patriarhului Nicodim. Discuția acestor factori cu Antonescu — în cadrul unui dîneu organizat la palat — a fost dramatică; demersurile făcute pe lângă Antonescu, toate argumentele invocate l-au lăsat impasibil pe dictator: deși acțiunea de deportare a continuat, regina-mamă și patriarhul au obținut o încetinire a acesteia și o aminare pentru cei ce nu fuseseră deportați încă ⁶⁸.

În aceste condiții, Alexandru Șafran apelează la sprijinul mitropolitului Bucovinei, Tit Simedrea, aflat la București, care — profund impresionat de un convoi de deportați evrei în gara Cernăuți — a promis că va interveni pe lângă Mihai Antonescu ⁶⁹. Rezultatul a

fost ordinul lui M. Antonescu din 14 octombrie 1941 de suspendare a deportărilor din ghetourile Cernăuți și Chișinău și exceptarea unui lot de pînă la 20 000 evrei cernăuțeni — muncitori, intelectuali și comercianți ⁷⁰. „A fost un lucru cu adevărat incredibil — notează dr. Al. Șafran în memoriile sale. Obținusem anularea deportărilor din Cernăuți cu ajutorul mitropolitului bucovinean antisemit, Tit Simedrea” ⁷¹.

Aplicarea acestui ordin a pus în evidență spiritul de aleasă omenie al primarului municipiului Cernăuți, dr. Traian Popovici, și, alături de el, al întregului personal aflat în subordine, precum și al gen. Vasile Ionescu, comandantul militar al orașului. Sub conducerea sa, pînă în iunie 1942, primăria municipiului a fost „singura oază în Cernăuți unde cetățeanul evreu poate să-și plîngă durerea”, populația evreiască fiind denumită, cu vădită maliție, „poporul din Traian” ⁷². Împreună cu gen. Vasile Ionescu, Traian Popovici a ripostat vehement, plin de revoltă, față de măsura rușinoasă a ghețizării, atrăgînd atenția guvernatorului Bucovinei, gen. Corneliu Calotescu, asupra enormității barbariei pe cale de a fi comisă, asupra „răspunderii cu care se încarcă personal în istorie”, și cerîndu-i să intervină pe lângă Antonescu. Au fost nenumărate cazurile cînd, după încheierea acțiunii de triere, la solicitările a foarte numeroși evrei, Tr. Popovici — trecînd peste autoritatea gen. Calotescu și asumîndu-și toate riscurile — a adăugat pe autorizații și alți membri de familie (părinți, frați, nepoți, socri, veri), exceptîndu-i de la deportare ⁷³. Pentru aceste așa-numite „autorizații Popovici” (3 120 la număr), primarul avea să fie mai tîrziu învinuit de „abuz de putere” și destituit din funcție în iunie 1942.

Prin „trieri”, „revizuirii” sau „verificări” lucrările de selecționare s-au prelungit pînă la 15 noiembrie 1941, cînd Antonescu a ordonat ca evreii, care nu au fost încă deportați, să rămînă pe loc ⁷⁴.

Încă la 21 noiembrie 1941, în urma uneia dintre numeroasele intervenții pe lângă Antonescu pentru cauza evreilor, omul politic dr. N. Lupu — „purtătorul

⁶⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 284, fila 251.

⁷⁰ Matatias Carp, *op. cit.*, vol. III, p. 175; Marius Mircu, *Pogromurile din Bucovina și Dorohoi*, Editura Glob, București, 1945, p. 86. Reîntors la Cernăuți, Tit Simedrea a exercitat presiuni asupra gen. Calotescu, guvernatorului Bucovinei, care nu era dispus să oprească deportările, urmărind ca ordinul guvernului să fie aplicat întocmai.

⁷¹ Al. Șafran, *op. cit.*, p. 85.

⁷² Matatias Carp, *op. cit.*, p. 166.

⁷³ *Ibidem*, p. 175.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 180.

⁶⁶ *Documents concerning...*, vol. II, doc. 185, p. 472-477; Marius Mircu, *op. cit.*, p. 89. După nouă săptămîni au fost eliberați și trimiși înapoi la Iași. La plecare, comandantul lagărului, comandantul Pitii, li s-a adresat: „Plecați acasă ca cetățeni onesti. Mergeți cu fruntea sus, căci sînteți oameni nepătați”.

⁶⁷ S. C. Cristian, *op. cit.* p. 75.

⁶⁸ Al. Șafran, *op. cit.*, p. 84.

de cuvînt al evreilor pe lingă mareșal“, cum l-a denumit Richter — primise asigurări din partea conducătorului statului că evreii din vechiul Regat și Ardeal „nu trebuie să-și facă nici o grijă privind persoana lor, ei nu vor fi în nici un caz tratați la fel cu evreii din Basarabia și Bucovina“⁷⁵, fiind împuternicit să comunice această știre comunității evreiești. Apare, deci, firească neliniștea și îngrijorarea provocate de hotărîrea lui Antonescu din vara anului 1942 — în urma acelorasi insistente presiuni naziste — de a începe pregătirile în vederea deportării unor categorii de evrei din vechiul Regat, Ardeal și Banat în Transnistria. Informația venise de la conducerea C.F.R.-ului, care primise dispoziții să asigure vagoanele necesare pentru transportul deportaților.

Se declanșează, din nou, o acțiune convergentă și susținută. Primul care dă tonul este dr. Stroescu, medicul personal al lui Antonescu și director al Palatului invalizilor, pentru înființarea căruia evreii ardeleni au subscris o contribuție de 100 de milioane lei. Simultan este obținută bunăvoința mitropolitului Bălan al Ardealului, care, la solicitarea lui Șafran, vine special de la Păltiniș pentru a interveni pe lingă Antonescu ; i se alătură demersului său regina-mamă, care „a sprijinit, cu demnitate, dar și cu neclintită hotărîre, cauza celor prigoniți“⁷⁶. La toate acestea s-au adăugat protestele, înaintate guvernului și Ministerului de Interne, de președinții camerelor de comerț din Transilvania și de intelectualii, comercianții, industriași și meseriașii transilvăneni, precum și demersurile monseniorului Andreea Cassulo și ale ambasadorului Elveției la București, de Weck⁷⁷.

Supus unor asemenea presiuni, Antonescu a cedat în cele din urmă, anulînd ordinul de deportare. Jocul său dublu în problema evreiască era evident. Nu întîmplător A. Eichmann se plîngea, în august 1942, de „dificultăți din partea română“ în soluționarea problemei evreiești, exprimîndu-și intenția de a se deplasa la București pentru a pune capăt „tergiversărilor românilor“⁷⁸.

Căpeteniile naziste de la Berlin n-au renunțat însă la ideea deportării întregii populații evreiești, acțiune care urma să se desfășoare pe parcursul unui an — toamna 1942—toamna 1943. O demonstrează în mod elocvent Conferința de la Berlin din 26—28 septembrie 1942, desfășurată fără participarea reprezentanților

C.F.R. — absență abil regizată de autoritățile românești cu acordul tacit al lui Antonescu —, care a elaborat un detaliat program de măsuri menite să asigure deportarea a 280 000 de evrei din România în Polonia⁷⁹.

Demersuri și intervenții pentru sistarea deportărilor au întreprins pe lingă conducătorul statului și liderii național-țărăniști și liberali.

În cadrul unei întîlniri care a avut loc la Topoloveni, la 4 septembrie 1942, I. Maniu, dr. N. Lupu, I. Mihalache și A. Leucutia au discutat pe larg evoluția îngrijorătoare a problemei evreiești, inițierea de noi demersuri în favoarea acesteia⁸⁰. În repetate rînduri I. Maniu a atras atenția guvernului antonescian asupra gravității pe care o capătă problema evreiască în România, relevînd, la 16 septembrie 1942, opoziția categorică a P.N.Ț. față de aceste măsuri⁸¹. Cînd, a doua zi, un reprezentant al cercurilor evreiești îl vizitase pentru a afla rezultatul ultimului demers în problema evreiască, Maniu a fost surprins de continuarea deportărilor, deoarece primise asigurarea „dintr-un loc competent“ că ele nu vor afecta pe evreii din Regat, „deși — afirma el — e o teorie primejdioasă, deoarece și Ardealul e în România. Dacă totuși este adevărat, este o dovadă că măsurile luate sînt inițiate de foruri externe“⁸². Aceeași idee era împărtășită și de Ion Mihalache, care își exprima convingerea fermă că deportările au fost efectuate la sugestia unor cercuri externe, „străine de tradițiile de omenie ale poporului nostru“⁸³.

Pe o poziție similară s-au situat și fruntașii liberali ; la 23 septembrie 1942, cu prilejul Consiliului de administrație al Băncii Românești, C.I.C. Brătianu informa despre un memoriu adresat lui I. Antonescu în care, pe lingă alte aspecte, abordase și problema evreiască sub raport umanitar, economic și al politicii externe. „Acest memoriu — a adăugat Dinu Brătianu — n-a avut efect. De altfel, am impresia că se fac tot felul de lucruri, fără ca mareșalul să aibă cunoștință“⁸⁴. Două zile mai tîrziu, la 25 septembrie 1942, C.I.C. Brătianu declara : „Deportarea evreilor continuă ; sub diferite pretexte se găsesc noi vinovați, care sînt expediați. Aceste orori, care constituie o palmă pe obrazul țării, sînt cu atît mai revoltătoare cu cît fără nici o vină sînt

⁷⁵ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 314, fila 32.

⁷⁶ Matatias Carp, *op. cit.*, p. 237—238.

⁷⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 318, filele 94 și 97.

⁷⁸ *Loc. cit.*, dosarul nr. 3 284, fila 249.

⁷⁹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 3 315, filele 14—15.
⁸⁰ *Documents concerning...*, vol. IV, doc. 82, p. 160.

⁸¹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 314, fila 125.

⁸² *Loc. cit.*, fila 126.

⁸³ *Loc. cit.*

⁸⁴ *Loc. cit.*

trimiși la moarte bătrâni, femei și copii. Am unele informații că măsurile acestea provin din sugestii externe; fiindcă vor să elimine orice concurență evreiască din România, îndeosebi din Ardeal și Banat⁸⁵.

Oricât ar părea de paradoxal, totuși, cel care a avut rolul hotărâtor în anularea celui de-al doilea ordin de deportare al evreilor din vechiul Regat, Ardeal și Banat, din 10 octombrie 1942, prin intervenția sa directă la Antonescu, a fost Picky Vasiliu, apreciat de cercurile evreiești drept cel mai de temut adversar. La insistențele lui Ștefan Antal și W. Filderman — în cadrul unei discuții de câteva ore — Picky Vasiliu a acceptat să întreprindă un nou demers la Antonescu, înaintându-i un referat în care, motivând anotimpul ploios și apropierea iernii, propunea amânarea deportării până în primăvară⁸⁶. Aflat „într-un moment de bună dispoziție”, Antonescu a aprobat referatul și, pe această bază, Consiliul de Miniștri a hotărât, la 13 octombrie 1942, sistarea deportărilor până la constituirea unei comisii interministeriale care să coordoneze și să conducă această acțiune.

Cu aceeași vigoare s-a manifestat conștiința românească și față de actul samavolnic al deportării în Transnistria, în mai 1943, a lui W. Filderman, sub motivul că s-a opus contribuției de 4 miliarde lei, pe care trebuia să o plătească populația evreiască drept contribuții la război. Personalități politice și cultural-științifice cunoscute pentru atitudinea lor umanitară față de drama populației evreiești — dr. N. Lupu, dr. B. Teodorescu, D. N. Lupu, Sabin Manuilă, I. Maniu, I. Mihalache, dr. C. Angelescu, M. Popovici ș.a. — s-au constituit într-un adevărat „stat major”, intervenind insistent pe lângă M. Antonescu și, prin acesta, la I. Antonescu pentru anularea deciziei deportării⁸⁷. În apărarea lui Filderman au acționat, chiar sub amenințarea demisiei din funcții, demnitari ai guvernului — generalii Picky Vasiliu și D. I. Popescu, ministrul Ioan Petrovici — care i-au argumentat lui Antonescu netemeinicia și inoportunitatea acestei măsuri. La rîndul lor, regele și regina-mamă și-au amînat călătoria în țară pentru a-l determina pe Antonescu să revină asupra hotărîrii⁸⁸, care se va produce, în cele din urmă, la 29 iulie 1943.

Tuturor acestora li s-a alăturat poetul Tudor Arghezi, care și-a exprimat pro-

testul la adresa măsurii arbitrare a lui Antonescu într-o emoționantă tabletă, semnificativ intitulată „Voinicul” și publicată sub cunoscutul generic „Bilete de papagal” în ziarul „Informația zilei”. „Bărbăția Dumitale e adevărată — scria poetul. Te lupti cu oameni diferiți, în locuri și cu puteri diferite și nu știi, cînd ai ridicat capul sus și ai semnat o afirmare gravă, dacă învingi sau dacă adevărul și bravura dumitale nu te vor păgubi. Vorba ți-a fost atît de grea și de cinstită săpată în aramă, încît a supărat, dar trezind și emoția crîncenă a cinstitului și împietritului adevăr”⁸⁹. Poetul a fost arestat și anchetat timp de două zile de Prefectura poliției Capitalei, iar gestul său de solidaritate umană avea să-i cîntărească greu în toamna anului 1943 cînd a fost internat în lagărul de la Tg. Jiu.

Împotriva tuturor incitărilor la ură și vrăjmășie, poporul român, în covârșitoarea lui majoritate, a rămas credincios principiilor sale de profundă omenie, manifestîndu-și solidaritatea și sprijinul față de populația evreiască supusă regimului muncii obligatorii, deosebit de sever după preluarea sarcinii organizării ei de către Marele Stat Major. În pofida ordinelor și a măsurilor deosebit de drastice, autoritățile militare locale manifestau, tot mai evident, o vădită toleranță în aplicarea acestei măsuri — recrutarea, lipsa de la lucru sau nerespectarea orelor de program ș.a. — fapt ce a determinat M. St. Major, Secția a II-a să ordone, la 4 august 1941, „să înceteze imediat orice indulgență nejustificată și favorul”⁹⁰.

O atare situație de așa-zise „abuzuri” și „indisciplină” a fost pusă în evidență de anchetele organizate de M. St. Major — unele ordonate direct de Antonescu. Ancheta efectuată la Cercul de Recrutare Dolj, în noiembrie 1943 — spre exemplu — a relevat, între altele, nerespectarea orelor de program, oprirea lucrului în zilele ploioase — timp în care evreii circulau liberi prin oraș, unii lucrînd chiar în magazine —, acordarea de scutiri direct de medicul organelor C.F.R. din Craiova ș.a.⁹¹. Aceași situație a fost constatată, în august 1943, la Cercul de Recrutare Iași, Batalionul I Druhuri-Predeal, unde „nu s-a urmărit pe evreii infractori la munca obligatorie și nu a întocmit actele de trimitere în judecată a evreilor dezertori”⁹².

Edificator este, în acest sens, faptul că, încă de la prima sa ședință, la 27 octombrie 1942, Comisia interministerială

⁸⁵ Loc. cit.

⁸⁶ Matatias Carp, op. cit., p. 242.

⁸⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 319, filele 25-29; dosarul nr. 3 314, filele 61-62.

⁸⁸ Loc. cit., dosarul nr. 3 319, fila 71.

⁸⁹ „Informația zilei”, nr. 500 din 28 mai 1943.

⁹⁰ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 250, fila 137.

⁹¹ Loc. cit., dosarul nr. 3 315, filele 7-8.

⁹² Loc. cit., fila 49.

pentru problemele evreiești a respins categoric cererea M. St. Major pentru deportarea a 12 000 de evrei vinovați de încălcarea legii muncii obligatorii⁹³; de asemenea, Înalta Curte de Casație — al cărui prim-președinte nu era altul decît D. N. Lupu — a anulat multe din sentințele pronunțate împotriva evreilor care se sustrăgeau de la această obligație⁹⁴. O atitudine similară a fost adoptată și față de cei care, neputîndu-se achita de obligația depunerii de efecte, au fost trimiși în judecată, fiind amenințați cu deportarea. Multe instanțe judiciare au pronunțat sentințe de achitare, care au devenit jurisprudențe pentru cazurile similare. La intervenția dr. W. Filderman, Ministerul de Justiție a ordonat suspendarea executării pedepselor, iar la 30 aprilie 1942 a fost anulată, prin decret-lege, obligația evreilor de a preda obiecte de îmbrăcăminte⁹⁵.

Expresia cea mai concludentă a spiritului de omenie și de toleranță a reprezentat-o situația de la Institutul Central de Statistică, al cărui director, Sabin Manuilă, a solicitat lui I. Antonescu și a obținut, în vara anului 1942, detașarea a 2 300 de evrei — majoritatea intelectuali, încadrați în munca obligatorie —, pe care i-a întrebuințat conform pregătirii fiecăruia: au fost tratați aidoma funcționarilor români, au fost consultați în probleme juridice, economice și sociale, încredințîndu-li-se unora chiar conducerea directă a unor secțiuni ale institutului, împotriva ordinelor și dispozițiilor restrictive. Atmosfera civilizată din institut, atitudinea umanitară a întregului personal a atras, curînd, la muncă voluntară un mare număr de evrei: și-au oferit serviciile numeroși evrei, care, pe lângă cele trei luni obligatorii, se angajau la alte nouă gratuit, precum și alții, scutiți de muncă — majoritatea bătrîni, juriști cunoscuți —, care au fost încadrați la secția statistică juridico-legislativă, ridicînd, astfel, numărul personalului evreu din institut la peste 5 600⁹⁶.

Opinia publică a reacționat prompt împotriva tuturor măsurilor de prigonire, expunerii oprobiului public a populației evreiești; prin eforturi conjugate, ea a reușit să zădărnicească, în toamna anului 1941, încă unul din obiectivele aflate pe agenda politică nazistă pentru România — stigmatizarea populației evreiești,

stigmatizare pe care Hitler reușise să o introducă în Germania, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia etc.

La începutul lunii august 1941, Manfred von Killinger a insistat pe lângă guvernul de la București ca românii de religie israelită să fie obligați a purta, ca semn distinctiv, „Steaua galbenă”; o asemenea măsură — expresia celui mai abject antisemitism — venea în contradicție cu simțămintele românilor, ostili, din totdeauna, actelor de discriminare și opresiune națională de pe urma cărora avuseseră secole la rînd de suferit. Deși în cîteva localități din țară — în special din Moldova — unele autorități s-au grăbit să introducă această măsură, „opinia publică a reacționat în favoarea evreilor, împotriva aplicării acestei măsuri discriminatorii, prin acțiuni organizate și atitudini individuale, cu prețul unor riscuri evidente, țara aflîndu-se sub amenințarea unei intervenții directe”⁹⁷. Demersurile insistente întreprinse pe lângă cei doi Antonești de dr. N. Lupu, patriarhul Nicodim — care nu odată l-a amenințat pe Mihai Antonescu cu retragerea din fruntea bisericii ortodoxe române, în semn de protest împotriva măsurilor inchiizitoriale antievreiești —, col. dr. Radu Ștefan Gallin (director de cabinet la președinția Consiliului de Miniștri)⁹⁸ și, prin intermediul acestora, ale lui W. Filderman și Em. Kinsbruner, au avut drept rezultat ordonanța semnată, la 10 septembrie 1941, de Ion Antonescu prin care se hotăra că „evreii NU vor purta nici un semn distinctiv”. Astfel, România a fost prima țară din Europa — dintre cele aflate sub ocupația sau dominația Germaniei naziste — care, datorită atitudinii forțelor democratice, a făcut să eșueze tentativele și presiunile naziste de a obține stigmatizarea evreilor prin obligația de a purta „Steaua galbenă”.

Un sprijin substanțial au acordat autoritățile românești în cursul anului 1943 ajutorării materiale și morale a evreilor deportați în lagărele de la Moghilău, Vapniarka, Grosulovo, Balta etc. Pachetele cu alimente și obiecte de îmbrăcăminte — colectate la București și în alte centre din țară, în octombrie 1943, prin grija comunităților evreiești — au putut ajunge la destinație datorită, în primul rînd, actului de curaj și de umanitate al ing. C. Păunescu, subdirectorul general al C.F.R.-ului, secondat și

⁹³ Matatias Carp, *op. cit.*, p. 243.

⁹⁴ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 315, fila 49.

⁹⁵ *Documents concerning...*, vol. III, doc. 361, p. 589; „Jurnalul de dimineață”, anul VIII, nr. 436 din 13 mai 1946.

⁹⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 315, fila 86; „Jurnalul de dimineață”, anul VI, nr. 32 din 18 decembrie 1944.

⁹⁷ Emanuel Kinsbruner, *Fără steaua galbenă*, în Almanah „Luceafărul '85”, p. 165.

⁹⁸ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 284, fila 250; S. Schafferman, Dr W. Filderman. *50 de ani din istoria iudaismului român*, Tel Aviv, 1986, p. 207.

de alți lucrători din subordinea sa⁹⁹. În condițiile în care transporturile erau destinate frontului, ing. Păunescu a aprobat vagoanele necesare, atașându-le chiar la trenurile de persoane pentru a ajunge mai repede la destinație. Mai mult, atunci când vagoanele au rămas câteva zile „în locație“ la Vapniarca — internații de aici fiind transferați la Grosulovo — inginerul a dispus anularea taxei corespunzătoare, dînd ordin ca ele să fie îndrumate spre noua destinație¹⁰⁰.

Intens și rodnic a acționat Apărarea patriotică — organizație de masă a partidului comunist în care au activat și numeroși evrei — pentru ajutorarea și salvarea vieții celor peste 1100 de militanți comuniști și antifasciști evrei din lagărul de la Vapniarca (aduși aici din diferite alte închisori, din lagărul de la Tg. Jiu sau din libertate) și, începînd din octombrie 1943, de la Grosulovo. În întreaga țară, organizațiile Apărării patriotice au desfășurat o largă campanie de colectare de fonduri și alte ajutoare: s-au strîns peste 1,4 milioane lei¹⁰¹ — sumă cu care s-au putut acoperi primele necesități de alimente și îmbrăcăminte. Concomitent, din Timișoara, Arad, Bacău, Buhuși, Brașov și din alte centre au fost trimise mii de kilograme de alimente, obiecte de îmbrăcăminte, împreună cu însemnate ajutoare bănești¹⁰².

Acțiunea de ajutorare a Apărării patriotice a continuat în primăvara anului 1944 cînd, la apropierea frontului, lagărul de la Grosulovo a fost evacuat, internații urmînd a fi duși din nou în lagărul de la Tg. Jiu. O acțiune extrem de dificilă — creată de panica și deruta trupelor germane în retragere dezorganizată, haotică —, care n-ar fi fost dusă la bun sfîrșit fără intervenția oportună a lt. col. Sabin Motora, comandantul lagărelor de la Vapniarca și Grosulovo, dar, mai presus de toate, un om între oameni. Curajul și omenia, tactul și prezența sa de spirit, uneori chiar înfruntarea violentă, dar demnă, a unor comandanți naziști, au salvat viața luptătorilor comuniști și antifasciști evrei¹⁰³.

Atitudinea protestatară, sprijinul umanitar și solidaritatea românească în fața samavolniciei și brutalităților la care a fost expusă populația evreiască în anii

dictaturii antonesciene s-au ilustrat și în planul culturii, îndeosebi al vieții artistice. Măsura absurdă a eliminării evreilor din viața artistică a fost reprobă în lumea teatrului, cu atît mai mult cu cît ea s-a răsfrînt nu numai asupra actorilor și regizorilor, ci și asupra dramaturgilor, alcătuirea repertoarelor, mai ales în cazul pieselor străine, întîmpinînd de cele mai multe ori greutăți insurmontabile¹⁰⁴. S-au găsit, însă, personalități de primă mărime din teatrul românesc — Ion Iancovescu, Tudor Mușatescu, Ion Vasilescu, Victor Ion Popa, V. Maximilian ș.a. — care au protestat cu demnitate, refuzînd să se supună unor asemenea măsuri samavolnice. Pe bună dreptate cerea Victor Ion Popa „lămuriri“ directorului general legionar al teatrelor, Radu Demetrescu-Gyr, „...ce autori pot fi jucați sau nu, fie că această alegere e făcută pe criteriul arianismului, fie că e făcută pe criteriul moralității sau al atitudinii politice“¹⁰⁵.

Sînt cunoscute stăruitoarele demersuri ale lui Liviu Rebreanu, ca succesor la Direcția generală a teatrelor — sprijinit de bunăvoința și omenia scriitorului Emanuil Bucuța, secretar general al Ministerului Cultelor și Artelor — ce au prefațat funcționarea, începînd de la 1 martie 1941, a Teatrului evreiesc Barașeum¹⁰⁶.

Pe lîngă multiplele implicații pe care teatrul l-a avut asupra vieții artiștilor evrei, spectacolele de la Barașeum mai aveau și o altă semnificație: jucate în limba română, „ele erau adesea pigmentate cu cîte o vorbă de duh în limba idiș“, aceasta în pofida interzicerii ei de către autorități. „Datorită acestui simbol — relevă I. Bercovici —, putem afirma că România a fost singura țară din Europa unde teatrul evreiesc a existat fără întrerupere de la înființarea sa și pînă în zilele noastre“¹⁰⁷. Prezența frecventă — în acea epocă de injustiție și intoleranță —, la spectacolele de la Barașeum a numeroși spectatori români, între care distinși intelectuali, se constituia într-un act de nonconformism față de politica antonesciană, într-un gest de caldă solidaritate cu artiștii evrei.

În pofida unor „sesizări“ și amenințări, tot mai mulți revuiști, regizori și oameni de teatru evrei continuau să

⁹⁹ Tudor Teodorescu-Braniște, *Oameni și fiare*, în „Magazin istoric“, anul III, nr. 4 (25), aprilie 1969, p. 58-59.

¹⁰⁰ „Jurnalul de dimineață“, anul VII, nr. 60 din 25 ianuarie 1945.

¹⁰¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 7962, filele 3-16.

¹⁰² A.I.S.I.S.P., fondul nr. 40, dosarul nr. 1012, filele 244-264.

¹⁰³ În legătură cu acest episod de curaj și demnitate, a se vedea, pe larg: Ștefan Voicu, *Vremuri, oameni...*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 169-193.

¹⁰⁴ Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, vol. VIII, Editura Minerva, București, 1981, p. 10 și urm.

¹⁰⁵ Arhivele Statului București, fondul Departamentului Cultelor, dosarul nr. 49/1941, filele 53-59.

¹⁰⁶ *Loc. cit.*, dosarul nr. 12/1941, fila 82; Ioan Massoff, *op. cit.*, p. 46-47; Israil Bercovici, *O sută de ani de teatru evreiesc în România. 1876-1976*, Editura Kriterion, București, 1982, p. 185.

¹⁰⁷ Israil Bercovici, *op. cit.*, p. 194.

colaboreze cu teatrele românești, Direcția generală a teatrelor răspunzând, aproape de fiecare dată, că „cercetările întreprinse nu le-am putut confirma și mai ales proba, de vreme ce însăși conducătorii teatrelor, români și ei, par să favorizeze pe evrei”¹⁰⁸. La rîndul său, Liviu Reboreanu, devenit și director al Teatrului Național, a înfruntat cu demnitate și dispreț campania de calomnii și șantaje a ziarului „Porunca vremii”, care, între multe altele, cerea interzicerea accesului evreilor la spectacolele teatrelor românești. Departamentul de se se lăsa intimidat de asemenea denunțuri, el răspundea unei adrese a Președinției Consiliului de Miniștri: „Vă aducem la cunoștință că nu există nici o dispozițiune legală care să oprească accesul evreilor la spectacolele publice și că nu putem lua nici o măsură în sensul dorit de *Porunca vremii*”¹⁰⁹.

În pofida sălbăteicii prigoane și a atrocităților la care au fost expuși de autoritățile de ocupație horthysto-fasciste, românii transilvăneni — trecînd peste propriile dureri și suferințe — n-au pregetat să condamne și să înfiereze cutremurătorul genocid săvîrșit de horthyști în aproape toate orașele și satele din partea nord-vestică a României, anexată de Ungaria în 1940, în zilele ghehoizării și deportării evreilor în lagărele de exterminare nazistă. Numeroasele acte de salvare, ascundere și adăpostire a numeroși evrei de la moartea iminentă în lagărele hitleriste au venit, în majoritatea lor zdrobitoare, din partea populației românești. La 4 mai 1944 — spre exemplu — notarul comunei Apahida raporta superiorilor săi că locuitorii așezării, români în marea lor majoritate, „în timpul închiderii în ghetouri a evreilor au plîns de mila acestora și au încercat să-i încarce cu felurite atenții și ajutoare”¹¹⁰. Țăranii români din legendara comună Moisei au pus la dispoziția căsătenilor lor evrei căruțe și vite pentru a se deplasa în ghetoul de la Vișeu de Sus, i-au ocrotit pe cei evadați, oferindu-le hrană și adăpost sigur¹¹¹.

Muncitori și țărani români din Oradea, Satu Mare, Gheorghieni, Tg. Mureș și Năsăud, din Ilva Mică, Lunca de Jos, Dăbica, Tîrgul Lăpușului, Almaș, Ciucea, Budești, Bistra, Ileanda, Copalnic-Mă-

năstur și din multe alte localități, înfruntînd prigoana poliției și jandarmeriei horthyste, au adăpostit și salvat mulți evrei urmăriți pentru a fi duși în lagărele de exterminare naziste. Deosebit de concludent pentru amploarea acestor gesturi de omenie este și faptul că pînă la 20 iunie 1944, numai la Oradea, autoritățile horthysto-fasciste au intentat procese de contravenție unui număr de 960 de persoane (condamnate la amenzi grele și internări) pentru „delictul” de a fi sprijinit populația evreiască¹¹². În același timp, de la amvon, înalți prelați ai bisericii române — episcopii Iuliu Hossu și Nicolae Colan — au condamnat deschis legislația rasistă, îndemnîndu-și credincioșii să ajute și să adăpostească cît mai mult pe evreii prigonii.

Dar, majoritatea covârșitoare a evreilor — dacă nu chiar singurii — care s-au salvat din ghetourile horthyste ale părții de nord a Transilvaniei și, mai ales, de la deportările în masă și exterminarea organizate de szalassysti, au fost cei refugiați în România. Beneficiind de înțelegerea și toleranța tacită a autorităților și a pichetelor de grăniceri românești, țărani și intelectuali români din nordul Transilvaniei, în colaborare cu tineri evrei, sfidînd cu prețul vieții singeroasa ocupație horthysto-fascistă, au organizat numeroase puncte de trecere și adevărate rețele care au facilitat nu numai trecerea graniței vremelnice impuse prin Dictatul fascist de la Viena, dar și transportul evadaților pînă la București. Astfel, au fost salvați din ghearele morții mii de evrei din ghetourile nord-transilvănene, inclusiv evrei refugiați din Polonia, Cehoslovacia și din diferite părți ale Ungariei.

Una dintre acțiunile de anvergură pentru salvarea în acest mod a evreilor au declanșat, la Cluj, prof. univ. Raoul Șorban, dr. Aurel Socol, prof. univ. Tudor Bugnariu, Gh. Giurgiu, dr. Emil Hațieganu, soția lui Teofil Vescan, Silviu Bogdan, țărani Vasile Crișan și Al. Călățean din cartierul Mănăstur, N. Releanu — șoferul de la Consulatul Român din localitate, muncitorul Stanciu, ceferiștii Ioaneș P. și Bruia P. din Cornești (jud. Cluj), plăt. maj. Nicolae Moldovan de la Comenduirea Garnizoanei Turda și mulți alții. Cu sprijinul țăranilor din satele de pe Valea Someșului — Iclod, Stoiana, Morău, Tiocul de Jos, Lujed, a unor prelați ai bisericii române — protopopul greco-catolic Vasile Aștileanu, protopopii ortodocși Titus Moga și Florea Mureșan —, multe familii de evrei au fost ajutate să treacă fron-

¹⁰⁸ Arhivele Statului București, fondul Departamentului Cultelor, dosarul nr. 49/1941, fișele 53-59.

¹⁰⁹ Loc. cit., dosarul nr. 46/1942, fila 186.

¹¹⁰ Apud: *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României*, Editura politică, București, 1985, p. 268.

¹¹¹ *Remember. 40 de ani de la masacrarea evreilor din Ardealul de nord sub ocupația horthystă*, Federația comunităților evreiești din R.S. România, Secția de documentare, București, 1985, p. 48.

¹¹² Arhivele Statului Oradea, fondul Primăria municipiului Oradea, dosarul nr. 419/1944, fila 191; *Remember....*, p. 47-48.

tiera în România ¹¹³. O stăruitoare activitate au depus, în aceeași direcție, Ambasada română de la Budapesta și, mai ales, Consulatul român din Oradea în frunte cu consulul dr. Mihai Marina, care au înlesnit trecerea în România, prin așa-numita „Vama cucului”, a numeroși evrei evadați din ghetoul din Oradea ¹¹⁴.

Alarmate, autoritățile hitleriste au făcut presiuni asupra guvernului român pentru a lua măsuri împotriva unui asemenea exod. Pentru a da satisfacție naziștilor, Ion Antonescu a adoptat decretul-lege din 29 mai 1944, prin care introducea pedeapsa cu moartea împotriva evreilor care treceau fraudulos granița, ca și a acelora care îi ajutau; a fost o măsură formală și ea nu s-a aplicat niciodată.

Acestea au fost doar o parte din faptele pe care istoria le-a supus dreptei sale judecăți, iar verdictul ei implacabil se cunoaște: toleranța, omenia și solidaritatea românească au salvat — într-o epocă dominată de abominabilul genocid — viața a numeroși oameni din rîndul populației evreiești, în jur de 350 000 de persoane, în România rămînînd, după a doua mare conflagrație mondială, cea mai mare colectivitate din Europa. În

același timp, poporul român nu numai că a ocrotit populația israelită din țară, dar a acordat azil și evreilor refugiați din țările vecine și, în special, din Ungaria. O realitate istorică indubitabilă, statornicită în conștiința umanității, ce a binemeritat, de atunci și pînă astăzi, numeroase și elogioase aprecieri. „Evreii întregii lumi — scria, în martie 1946, Rabinul I. Glaser din Cluj — trebuie să ia cunoștință de aceste fapte, iar istoria să eternizeze această operă umanitară săvîrșită de România” ¹¹⁵. La rîndul său, prof. univ. Mosche Carmilly-Weinberger din New York, declara: „...noi trebuie să retrăim în gîndirea și simțirea noastră trecutul, fiindcă istoria, ca parte integrantă și vie a prezentului, are și funcția de a instrui pe contemporani în beneficiul viitorului. Evocînd barbariile anilor 1941—1944, consider însă că este o datorie morală elementară ca să nu uităm și să relevăm faptul că în acei ani în România a existat o rază de umanitate de care au beneficiat evreii. O rază de umanitate, ca și un mod de gîndire și de acțiune opuse formulelor antisemite, dominante în Europa” ¹¹⁶.

CONSTANTIN PETCULESCU

¹¹³ *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României*, p. 275—276; Oliver Lusting op. cit., p. 257—263.

¹¹⁴ Dr. Mihai Marina, *Nu puteam rămîne impasibil*, în „Magazin istoric”, anul X, nr. 6 (111), iunie 1976, p. 39—41.

¹¹⁵ „Jurnalul de dimineață”, anul VIII, nr. 381 din 31 martie 1946.

¹¹⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. XXIV, dosarul nr. 3 479, fila 7.

DOCUMENTE ȘI MĂRTURII INEDITE PRIVITOARE LA CRIZA POLITICĂ EUROPEANĂ DIN 1938-1939 [III]

În septembrie 1938, la München, Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier și-au arogat dreptul de a decide mutilarea teritoriului Cehoslovaciei, stat independent și suveran, înfăptuit prin voința și lupta poporului cehoslovac în 1918 și recunoscut pe plan politic internațional prin tratatele de pace de la Versailles, Saint-Germain și Trianon. Cele patru guverne reprezentate la München prin șefii lor, aveau obligații contractuale, înscrise în acorduri și tratate, de a respecta integritatea teritorială a statului cehoslovac și de a-i asigura asistență în caz de agresiune neprovocată. După cum se știe, concesiile făcute lui Hitler pe seama Cehoslovaciei în septembrie 1938 nu numai că „n-au asigurat pacea pentru o generație”, dar au mărit apetitul acestuia, au agravat criza politică europeană, momentul de apogeu fiind marcat de agresiunea contra Poloniei un an mai târziu și de declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Criza politică europeană din perioada 1938—1939 a afectat profund, direct și indirect, toate statele antirevizioniste din centrul și sud-estul Europei, rămase, rînd pe rînd, la discreția planurilor imperialiste ale lui Hitler și ale susținătorilor săi.

*

Urmărind, în continuare, desfășurarea crizei politice europene din perioada amintită, cu implicațiile ei grave asupra României, punem la dispoziția cititorilor o serie de documente inedite, altele parțial sau mai puțin cunoscute, mărturi provenite din arhive străine și românești. În acest număr, continuăm să publicăm alte două capitole din lucrarea memorialistică manuscrisă a lui Edouard Daladier — primul ministru al Franței în perioada crizei cehoslovace — consacrată conferinței de la München*. Scrisă într-o perioadă ulterioară, în această lucrare retrospectivă autorul a folosit, pe lângă însemnările și amintirile sale, mărturii ale contemporanilor, documente din arhiva personală, documente publicate, informații documentare diverse. În ansamblu, lucrarea memorialistică a lui Edouard Daladier reprezintă o sursă de informații de un interes aparte.

Păstrată, împreună cu întreaga arhivă privată a fostului premier francez („Papiers Edouard Daladier”), la Fondation Nationale des sciences politiques din Paris (2 DA 1 Dr 3), lucrarea cuprinde 12 capitole (128 de pagini dactilografiate) și are, în forma ei definitivă, numeroase intervenții ale autorului, atât în text, cât și marginale. Pentru mai bună înțelegere a evenimentelor la care se referă autorul, am făcut precizările de rigoare, marcate în text prin paranteze drepte, iar în subsol prin foarte sumare note explicative. Nu au fost operate tăieturi sau comprimări ale textului de bază; punctele de suspensie din text aparțin lui Edouard Daladier.

VIORICA MOISUC

* Capitolele IV, V VI și VII au fost publicate în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 5/1988 (p. 91—103) și 6/1988 (p. 129—143).

CAPITOLUL VIII
DE LA ÎNTREVEDEREA DE LA GODESBERG (22—23 septembrie)
LA CONFERINȚA DE LA LONDRA (25—26 septembrie)

p. 90

La 22 septembrie, Chamberlain s-a dus la aerodromul de la Heston. Un avion trebuia să-l ducă, spre sfârșitul dimineții, la Godesberg, stațiune termală aflată în apropiere de Cologne [Köln], pe malul Rinului.

Acest nou voiaj nu a suscitat la Londra manifestații de entuziasm ca acelea care-l însoțiseră cîteva zile mai înainte, la plecarea spre Berchtesgaden¹. Churchill, Eden, Sinclair pronunțaseră discursuri vehemente contra politicii sale. Partidul laburist pregătise cîteva sute de mitinguri pe teritoriul Regatului Unit pentru a-l combate. Chiar pe aerodrom, Dawson, redactor șef al [ziarului] „Times” — care de luni de zile susținea campania în favoarea cedării sudeților celui de-al treilea Reich —, n-a ezitat să spună că opinia publică s-ar putea întoarce împotriva lui Chamberlain, dacă acesta va acorda noi concesiuni lui Hitler. Primul ministru părea îngrijorat.

Dar, chiar la sosirea sa pe aerodromul de la Cologne [Köln], Chamberlain a fost primit în mod solemn de Ribbentrop și de o numeroasă suită, în aclamațiile mulțimii germane, cucerită de efortul său² pentru apărarea păcii. Aclamațiile l-au însoțit pe tot drumul spre orașul vecin, Godesberg.

După o scurtă oprire la Hotelul „Petersburg”, el a traversat Rinul cu bacul și s-a întâlnit cu Hitler, care-l aștepta în pragul Hotelului „Dressen”.

Imediat după ce s-au instalat într-un salon al hotelului, Chamberlain a făcut cunoscute eforturile depuse la întrevvedere lor de la Berchtesgaden, cînd se realizase între cei doi un perfect acord. [Chamberlain] reușise să obțină acceptarea în favoarea sudeților a dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, cerut de Hitler. Se va renunța la plebiscit care presupunea întirzieri și putea crea chiar dificultăți. Dar, toate districtele în care cetățenii de rasă germană votaseră cu o majoritate de peste 50% la recente alegeri, urmau să fie anexate la Reich. Comisia internațională va trasa, în cel mai scurt timp, noua frontieră și armata cehă va evacua apoi teritoriul pe care armata germană îl va lua în posesiune.

p. 91

„Trebuie să înțeleg, a spus Hitler, că Dvs. ați prezentat [acest] plan cehilor și că ei l-au acceptat?” În realitate, el știa lucrurile acestea încă din ajun, la ora 11,45, înainte ca această decizie să fie dată publicității. Un membru al guvernului ceh anunțase [știrea] la legația germană din Praga.

„Da”, răspunse Chamberlain.

„Regret, lucrurile nu se vor mai repeta”, a declarat Hitler.

Și în timp ce Chamberlain „mormăia de indignare”, în timp ce se ridica de pe scaun, Führer-ul a făcut observația că de la prima lor întâlnire se produsese evenimentele noi, în special acordul cu guvernele Poloniei și Ungariei, [care prevedea] dreptul minorităților polonă și maghiară din Cehoslovacia de a reveni la patria lor. Apoi el a criticat planul lui Chamberlain și l-a expus pe al său: evacuarea totală a teritoriului [sud] de către armata, jandarmeria și poliția cehă, înainte de 28 septembrie. La această dată, armata germană îl va ocupa. Teritoriul va trebui lăsat intact, cu fortificațiile, industria, transporturile, aeroporturile și posturile sale de radio. Mai tirziu, un plebiscit va arăta dacă în unele districte cehii sînt în majoritate. Aceștia vor putea părăsi țara.

Un alt plebiscit va fi organizat mai tirziu în regiunile învecinate cu cele ale sudeților și în enclavile care formează insule de populație germană în Boemia și Moravia.

Vor avea drept de vot locuitorii născuți în această regiune înainte de luna octombrie 1918 și cei care au emigrat după această dată. În acest fel vor fi excluși cehii care s-au instalat în aceste provincii după ce ele au intrat în componența statului cehoslovac.

„Este un dictat, a protestat Chamberlain; Cehoslovacia nu va avea altă soluție decît să reziste cu arma în mînă. Va fi război”.

Atunci Hitler a început să vorbească furios despre Beneș, acuzîndu-l că a instaurat teroarea în regiunile locuite de germani, citînd cifre extravagante referitoare la expulzări, împușcări, masacre, pe care nici diplomații acreditați la Praga, nici ziariștii străini nu le constataseră vreodată.

¹ În forma inițială a manuscrisului era inserată, în continuare, propoziția: „așa cum se înțelesese cu Hitler la Berchtesgaden”, propoziție ștearsă, ulterior, de Daladier.

² În forma inițială a manuscrisului era inserat adjectivul „curajos”, șters apoi de Daladier.

Chamberlain a lăsat să treacă torentul, și, după o scurtă intervenție, s-a înalțat la hotel.

A doua zi a rămas în hotel, în cursul dimineții plimbându-se și meditando, pe terasă. Lordul Halifax îi telefonă spunându-i că la Londra domnea o foarte vie iritare și că el însuși era indignat de atitudinea lui Hitler. În fața veritabilului ultimatum care-i era impus, guvernul de la Praga se găsea în situația de a recurge la mobilizarea generală a forțelor sale armate. Chamberlain i-a răspuns lui Halifax că nu ar putea să le dea [cehilor] alt sfat. [Mobilizarea] a fost decretată în seara zilei de 23 septembrie cu aprobarea guvernului britanic și a guvernului francez.

Dar, la Hotel „Dressen“, Hitler și colaboratorii săi manifestau oarecare neliniște, pentru că Chamberlain nu stabilise o nouă întâlnire. Putea fi considerat acest lucru ca o ruptură a negocierilor? Către sfârșitul dimineții s-au liniștit. Chamberlain a reinnoit criticile pe care i le adusese lui Hitler în ajun, într-o scrisoare fermă în fond, dar pe un ton conciliant.

[Chamberlain] a primit un lung răspuns pe care interpretul Führer-ului a venit să îl traducă. Hitler își menținea cererile. Dacă erau respinse, „el va folosi celelalte posibilități care-i stăteau la dispoziție“.

Printr-o a doua scrisoare, Chamberlain îl informă că acceptă, în calitatea sa de intermediar, să transmită la Praga textul deciziilor pe care Hitler le numea Memorandum. El a cerut să se atașeze acestui Memorandum o hartă. Urma să vină personal să le ia către orele douăzeci și două.

Această întrevvedere s-a prelungit pînă spre ora unu noaptea. Hitler era într-o bună dispoziție. El îi mulțumi cu amabilitate oaspetelui său pentru eforturile depuse. Apoi l-a invitat pe interpretul său să traducă în engleză textul Memorandumului. Această lectură a provocat protestele lui Chamberlain și ale colaboratorilor săi și replicile lui Hitler și Ribbentrop.

Dar ușa s-a deschis. Lui Hitler i s-a adus o foaie de hirtie. El o privește. „Tradu-o d-lui Chamberlain“ spune el interpretului. „Beneș tocmai a ordonat, prin radio, mobilizarea generală“.

După o tăcere grea a venit răspunsul lui Hitler, care a afirmat că el își va ține promisiunea de a nu recurge la forță atîta timp cît nu se vor termina negocierile sau, cel puțin, cît timp Dl. Chamberlain se va afla pe pămîntul german. După lungi discuții care n-au adus nimic nou, Hitler a scos un creion din buzunar, a șters din textul tradus în engleză data de 28 septembrie și a înlocuit-o cu aceea de 1 octombrie.

„Sînteți singurul om, spune el, pentru care am revenit asupra hotărîrii mele“.

Întîlnirea s-a terminat cu o discuție calmă, în tete-à-tete. Chamberlain și-a anunțat plecarea spre Londra. Va transmite harta și Memorandumul la Praga, fără a da vreun sfat de a le accepta sau respinge.

Impresii la Londra și Paris. Eram informat exact de către ambasada franceză de la Londra despre peripețiile Conferinței de la Godesberg. Ambasadorul nostru, Dl. Corbin își câștigase, prin eminentele sale calități, stima guvernului britanic. Lordul Halifax nu-i ascunsese via sa decepție din cursul acestor zile. El m-a informat despre iritarea presei engleze care, aproape în unanimitate, blama atitudinea lui Hitler și cererile sale exorbitante, brusc dezvăluite. Rețineam mai ales evoluția lui „Times“, care pînă atunci fusese favorabil cedării teritoriilor sudete Reich-ului. El scria acum că „nu este numai soarta Cehoslovaciei în discuție. Germania, după ce a obținut satisfacție..., preferă să se retragă din luptă. Franța și Marea Britanie trebuie să-și mențină angajamentele luate înainte de Godesberg“. Marele ziar conservator nu era departe de părerea lui „Daily Herald“, ziar laburist: „Anexarea sudetilor la Reich apare ca un pretext (al lui Hitler) de a se angaja într-un război de cucerire care nu se va sfîrși decît cu dominarea Europei“.

Parisul ne prezenta o cu totul altă înfățișare decît această orientare a presei britanice spre un fel de uniune națională. Știrile de la Godesberg nelinișteau opinia publică. Ele au determinat o creștere a campaniei de propagandă a ziarelor favorabile ambițiilor germane și celor care doreau pacea cu orice preț. Atacurile împotriva lui Beneș s-au intensificat în „L'Action Française“, „Je Suis Partout“, „Gringoire“, „La Liberté“, „Le Doriot“, „Candide“ și încă și în altele. Lucrul era cu atît mai grav cu cît era mai abilă campania acelor care susțineau că de fapt nu există nici o diferență serioasă între Memorandumul lui Hitler și nota anglo-franceză pe care guvernul de la Praga o acceptase. „Se va face război pentru o chestiune de prestigiu?“

Dar dacă Chamberlain, care se definea pe sine ca „un om de pace în străfundul sufletului său“ și, timp de două zile, a calificat drept dictat Memorandumul hitlerist, declarînd că Cehoslovacia nu are altă ieșire decît rezistența armată, putem considera atitudinea lui ca fiind dictată de rațiuni de prestigiu?

Cererile lui Hitler, în mare parte noi, pregăteau dezmembrarea unei țări mici, pe care spera s-o distrugă, pentru că ea era singurul obstacol care se opunea, prin

p. 92

p. 93

p. 94

127

existența sa independentă, expansiunii dominației naziste în Europa centrală și răsăriteană. Cucerirea pentru care se pregătea Hitler și pe care agenții săi din afara Germaniei o prezentau ca pe o cerere de respectare a dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, deschidea noi orizonturi expansiunii, așa cum au subliniat toate ziarele britanice.

Curînd au apărut divergențe în sinul partidelor politice și ale sindicatelor afiliate la Confederația Generală a Muncii. Apoi au început demersurile, organizate mai ales de centru dreapta, ai cărui delegați s-au prezentat la Elysée, la Quai d'Orsay, la Președinția Consiliului de Miniștri. Ele cereau continuarea negocierilor și menținerea păcii, uneori chiar convocarea Parlamentului.

O delegație a Partidului radical-socialist. În ziua de 23 septembrie [1938], orele 17, am primit o delegație a Partidului radical-socialist, al cărui președinte eram. Ea fusese desemnată de către adunarea generală a grupului nostru parlamentar și cuprindea 50 de membri și mai mulți miniștri.

[Delegația] voia să știe în primul rînd diferențele între propunerile pe care Beneș le acceptase deja și cererile formulate de Hitler la Godesberg, dacă negocierile se reluaseră și care va fi, în aceste circumstanțe, atitudinea guvernului.

În ceea ce privește prima întrebare, m-am referit la revolta lui Chamberlain față de noile cereri ale lui Hitler. Am dat citire informațiilor care-mi parveniseră de la Londra, prin intermediul ambasadorului nostru, informații deținute de la Lordul Halifax, el însuși profund decepționat și iritat.

După întoarcerea lui Chamberlain la Londra, ne-am concertat asupra măsurilor pe care trebuia să le avem în vedere. Dar avînd în vedere pregătirile lui Hitler, concentrările de trupe la frontierele cehoslovace, credeam posibilă o agresiune germană bruscă contra acestei țări nefericite. Dacă ea se producea și Praga rezista, datoria noastră era de a onora semnătura Franței. Trebuie să iau chiar de astăzi deciziile militare care se impuneau.

Nu [vedeam necesară] convocarea parlamentului dacă negocierile continuau. Ar fi fost însă imediat convocat dacă situația se agrava. Fiecare [dintre noi] va avea responsabilitățile sale.

p. 95

După cîteva întrebări, puține, de altfel, la care am răspuns, am vrut să las delegația să delibereze, fără prezența mea. Dar ea a protestat. A declarat că, în unanimitate, reînnoiește încrederea Partidului radical-socialist în președintele său. A fost redactat un comunicat [în acest sens] și adus la cunoștință presei.

Ca urmare a acestei audiențe, s-au reunit la Palatul Bourbon delegați ai partidelor de stînga (radical-socialist, socialist, comunist și Uniunea socialistă republicană), care au ascultat darea de seamă asupra întîlnirii mele cu radical-socialiștii. S-a examinat, apoi, o propunere a Partidului comunist, care reclama convocarea Camerelor. [Propunerea] a fost respinsă de către toate celelalte partide.

Convorbire cu generalul Gamelin. Măsuri de mobilizare la 23 septembrie. L-am primit, apoi, pe generalul Gamelin, pe care-l convocasem. Am discutat mai întîi despre evenimentele de la Godesberg. Hitler era hotărît să invadeze Cehoslovacia dacă la 28 septembrie armata cehă nu evacua teritoriile sudete pentru a lăsa loc armatei germane. De la începutul crizei cehoslovace, era pentru prima oară cînd [Hitler] îi prezenta lui Chamberlain o astfel de cerere. După expresia primului ministru britanic însuși, Chamberlain a fost indignat³. Dar, după ce a fost pe punctul să rupă [negocierile, Chamberlain] a acceptat să transmită cehilor Memorandumul pe care, de la bun început, l-a calificat drept dictat.

Doream ca, împreună cu generalul Gamelin, să examinăm situația Cehoslovaciei din punct de vedere militar. Voiam să-l văd confruntîndu-se din nou cu măsurile militare pe care Führer-ul voia să le ia. Ce măsuri rapide și eficace trebuia să luăm noi, pentru a veni în ajutorul Cehoslovaciei care-și mobilizează armata?⁴

Generalul Gamelin credea că Cehoslovacia putea să mobilizeze 36 sau poate chiar 40 de divizii. Această armată era dotată cu material [de luptă] modern, excelent. Ea dispunea de 44 regimente de artilerie grea sau de campanie. Aviația sa conta pe 600 de aparate, dintre care jumătate moderne; 40 de avioane de un model foarte recent fuseseră cumpărate din U.R.S.S., [model] de la care se inspirau inginerii cehi.

p. 96

Fortificațiile sale erau numeroase și prevăzute cu o artilerie bună. Cele care erau situate în regiunile sudete, la Reisingebirg și la Erzgebirg, și mai mult, cele care se ridica în fața Sileziei superioare, erau puternice. Sectorul care proteja [zo-

³ În textul inițial : „Chamberlain mormăia de indignare ascultîndu-l pe Hitler“ ; Daladier a șters ulterior această frază.

⁴ Inițial, fraza era astfel formulată : „În sfîrșit, aș fi vrut să știu ce acțiune poate întreprinde Franța la ora actuală pentru a putea da, eventual, Cehoslovaciei, un ajutor eficace și rapid“.

nele] Pilsen și Praga, cel din Boemia de sud și din Moravia, erau solid organizate. Dar în fața fostei frontiere cu Austria, doar câteva cazemate au putut fi ridicate imediat după Anschluss.

Această națiune mică realizase o operă remarcabilă. Dar, dacă era singură împotriva Germaniei, Gamelin credea că nu ar putea rezista mai mult de o lună. Armata ei — spunea el — trebuie, în primul rând, să evite să fie încercuită. Trebuie să execute la timp o retragere strategică către depresiunea moravă, să ajungă, în caz de nevoie, în Slovacia. Această zonă muntoasă ar putea constitui o redută naturală.

Hitler cerea înaltului comandament german o acțiune rapidă și brutală, care să aibă un succes răsunător încă din primele zile, ca, de exemplu, prin intrarea în Praga chiar în a patra zi a invaziei. Nu există riscul unei intervenții străine [într-un asemenea caz]. Destinul Cehoslovaciei era hotărât. Șeful statului major general, [generalul Franz] Halder și comandantul șef, [generalul Walter von] Brauschitch, susțineau că armata cehă trebuia să fie încercuită rapid. După câteva altercații, care l-au iritat pe Halder, au căzut de acord.

Cele șapte armate germane, având probabil un efectiv total de 80 divizii — 50 active și 30 de rezerviști —, cele mai bune fiind a 2-a, a 14-a și a 12-a, ar fi executat un atac în clește, una din direcția Olmütz, celelalte două spre Brno. [Armata] a 10-a ar fi atacat, plecând din Bavière, prin răs pintia de la Pilsen, spre Praga. Celelalte trei armate ar fi acționat pe celelalte laturi ale cadrilaterului. Cele 2 000 de avioane, în cea mai mare parte bombardiere și avioane pentru picaj, vor distruge țara sub bombe, chiar dacă vor avea pierderi mari în urma tirului D.C.A. Ea [Cehoslovacia] avea, fără îndoială, 3 000—3 500 de avioane în total, din care 1 500 în rezervă.

Cum putem veni noi în ajutorul acestei țări nenorocite? Generalul a răspuns [că va judeca lucrurile] plasându-se în situația actuală, cind Germania ar ataca singură Cehoslovacia. El a precizat că o intervenție armată a Poloniei, în acord cu Hitler, sau mobilizarea generală, sau, [foarte probabil], ambele puneau o problemă gravă. În primul caz, rezistența cehă ar fi fost compromisă prin deschiderea unui nou front. În al doilea caz, am fi fost constrinși să menținem în Alpi și în Africa de Nord un număr de 12—14 divizii.

p. 97

Gamelin constată că ne este imposibil să ajutăm în mod direct Cehoslovacia. Într-adevăr, neutralitatea Belgiei și refuzul ei de a lăsa să treacă o armată franceză pe teritoriul ei făcea imposibil un atac din flanc. Eram deci reduși la o ofensivă pe un front strimt, între Rhin și Mosella, contra unei zone fortificate.

I-am făcut observația că [aceste fortificații] nu păreau atât de puternice cum afirmase Hitler în discursurile sale răsunătoare. „Fortificația din Vest“, cum o numește el, a fost survolată de atașatii aeri ai Ambasadei franceze la Berlin, generalul⁵ [Hubert-Marie-Joseph de] Geffrier și căpitanul [Paul] Stehlin⁶, care au făcut următoarele aprecieri în rapoartele adresate Ministerului Aerului privitor la starea actuală a fortificațiilor amintite: „Această zonă de apărare nu corespunde, în starea sa actuală, afirmațiilor lui Hitler. Ea nu va fi terminată decât în toamna anului 1939. Nu are puterea pe care conducătorii germani încearcă să ne facă s-o credem“.

Generalul Adam, ofițer strălucit, care are răspunderea apărării, a declarat el însuși lui Hitler, care inspecta regiunea fortificată spre sfârșitul lunii august, că era imposibil să o apere cu cele cinci divizii active care-i fuseseră date. Hitler a fost la început puțin iritat, dar i-a promis [apoi] șapte divizii de rezerviști, în plus, și un grup de bombardiere.

Forța germană era foarte reală. Aviația sa are o superioritate covârșitoare asupra [aviației] noastre. Acest lucru mi l-a afirmat [generalul Joseph] Vuillemin la întoarcerea din voiajul său în Germania. Lucru curios, el considera că avioanele de picaj ar fi ușor de doborât și că, în orice caz, nu au eficacitate. El este prost informat asupra războiului din Spania. Această superioritate aeriană nu încetează să mă preocupe.

p. 98

Știam, de asemenea, că Germania avea trei divizii blindate, dacă nu patru, și că noi nu posedam decât una singură. Gamelin aprecia carele de luptă germane ca fiind rapide, dar slab blindate și ușor înarmate, că Legiunea germană Condor, trimisă în Spania, îi provocase grele pierderi lui Franco. Noi aveam două divizii mecanizate ușoare, cel puțin tot atâtea care [de luptă] blindate bine și mai bine înarmate

⁵ La acea dată Geffrier era colonel (n.n.).

⁶ Inițial, fraza continua astfel: „...în zborurile lor de antrenament, tolerate până acum de Ministerul german al Aerului. Căpitanul Stehlin, un tânăr alsacian, aviator strălucit, a fost primit cu simpatie în anturajul lui Göring, datorită distincției sale, cunoașterii perfecte a limbii germane“; fraza a fost comprimată de Ed. Daladier în forma de mai sus.

decît ale germanilor și două mii de tunuri antitanc excelente. Artileria noastră, grație noilor obuze cu putere mare, era o armă eficientă.

Atunci am încheiat convorbirea, dar ce propunea acum generalul ca măsuri imediate ?

El amintește [măsurile] deja luate la începutul acestei luni în regiunile noastre din nord-est cu scopul de a întări [forța] diviziilor. Apoi el cere mobilizarea diviziilor active din interior și transportarea lor la frontiere, menținerea sub drapel a contingentului care trebuia să fie eliberat și rechemarea contingentelor de rezerviști instruite. El evaluează aceste forțe la un milion două sute de mii de oameni, ceea ce corespunde — după părerea sa — efectivelor adunate de Hitler. El va proceda la convocări prin intermediul afişelor care vor fi lipite mîine dimineață la prima oră pe zidurile Parisului și în provincie. De asemenea, va lua legătura cu șefii de stat major ai aviației și marinei.

Cu aprobarea președintelui republicii decizia a fost luată și generalul Gamelin s-a retras.

Consiliul de Miniștri francez, [25] septembrie. Întors la Londra, la 24 septembrie, Chamberlain a reunit Consiliul de Miniștri. A făcut o dare de seamă cu privire la convorbirile avute cu Hitler. Dar, cînd, în concluzie, a susținut ca cehii să se resemneze să accepte Memorandumul dictatorului nazist s-a stîrnit o vie opoziție. Astfel, Consiliul a fost aminat pentru a doua zi.

În dimineața zilei de duminică, 25 septembrie, mi-a telefonat primul ministru [Chamberlain]. M-a rugat să vin la Londra, seara la ora 20, scuizîndu-se insistent că nu poate veni el la Paris. Consiliul său de Miniștri trebuia să delibereze în cursul zilei.

p. 99 L-am rugat să aibă bunăvoința să-mi trimită cît mai curînd textul Memorandumului pe care Hitler i-l înminase la Godesberg împreună cu harta. Consiliul meu se va întruni după amiază pentru a lua o decizie. Am primit aceste texte către orele 11. După ce le-am examinat, le-am transmis Biroului 2, rugîndu-l să-mi prezinte opinia sa într-o scurtă notă.

La orele 15, s-a reunit Consiliul de Miniștri. Le-am comunicat textul Memorandumului și harta anexată.

„Pentru a găsi o soluție imediată și finală la problema germanilor sudeți, guvernul german face următoarele propuneri :

1. Retragera tuturor forțelor armate cehice, a întregii poliții, a jandarmeriei, a vameșilor, a grănicerilor din regiunea care trebuie evacuată și care — conturată cu roșu pe harta alăturată — va fi remisă Germaniei la 1 octombrie.

2. Evacuarea teritoriului se va face lăsîndu-l în condițiile actuale (vezi Appendix-ul cu detalii suplimentare). Guvernul german acceptă ca un reprezentant plenipotențiar al guvernului cehoslovac și al armatei cehoslovace să fie atașat statului major al forțelor militare germane, cu scopul de a se ocupa de detaliile modalităților de evacuare.

3. Guvernul cehoslovac va elibera imediat pe toți germanii sudeți care servesc în poliție sau în forțele militare de pe întreg teritoriul statului cehoslovac și îi va autoriza să se întoarcă la ei acasă.

4. Guvernul cehoslovac va elibera pe toți prizonierii politici de rasă germană.

5. Guvernul german acceptă organizarea unui plebiscit, înainte de 25 noiembrie cel mai tîrziu, în teritoriile care vor fi delimitate ulterior (hașurate cu verde pe hartă). Modificările noii frontiere care va rezulta din plebiscit vor fi efectuate de o Comisie germano-cehă sau de o Comisie internațională.

6. Plebiscitul însuși se va desfășura sub controlul unei Comisii internaționale. El se va face pe baza [datelor] situației existente la 28 octombrie 1918. Toate persoanele care locuiau la acea dată în cauză, sau care s-au născut acolo înainte de 28 octombrie 1918, vor avea dreptul de a vota.

p. 100 Appendix : evacuarea regiunii germane a sudeților va trebui să fie făcută astfel încît bazele militare, [întreprinderile] economice (uzine) sau de transport să nu fie în nici un fel distruse sau făcute inutilizabile. Aceasta cuprinde și infrastructura serviciilor aeriene și toate posturile T.F.F. Toate bunurile întreprinderilor economice și comerciale, în special materialul rulant al sistemului feroviar din regiunile suscitate, va trebui să fie remisă fără a i se aduce pagube. Aceleași condiții se aplică tuturor serviciilor publice (uzine de [distribuire] gaz, uzine electrice, etc.)... În sfîrșit, nici depozitele alimentare, nici mărfurile, nici vitele și nici materiile prime etc. nu trebuiesc retrase.

130 Miniștrii se aplecau asupra hărții pe măsură ce dădeam citire documentului : mulți erau stupefiați că se putea pretinde să se impună unui popor un asemenea tratament, fără război.

Apoi le-am comunicat raportul Biroului 2, scurt și precis, care nu lăsa nici un dubiu asupra soartei finale a Cehoslovaciei, dacă îi erau impuse asemenea mutilări.

Harta le reținea, în special, atenția. Practic ea arăta clar că dincolo de ocupația pur și simplu a districtelor sudete, ea introducea cererea de plebiscit pentru regiuni unde elementul germanic era slab reprezentat. Astfel era cazul teritoriilor dintre Opava și Moravska-Ostrava, a întregii regiuni din jurul [localității] Olmütz, a districtelor de la marginea Cehoslovaciei la nordul Elbei și din jurul orașului Brno.

Era în realitate o hartă strategică, de felul acelor care privea o țară învinsă.

Comunicatele acestui Consiliu de Miniștri au fost publicate după război, altele au interpretat acest Consiliu [de Miniștri] în disonanță cu faptele. În realitate, nimeni nu a apărut Memorandumul de la Godesberg. Nimeni nu a propus nici adăugiri, nici modificări. Textul a fost respins în unanimitate, cum constata comunicatul oficial redactat în ședință și citit miniștrilor, potrivit uzanței, de către ministrul de interne.

CAPITOLUL IX

CEA DE-A TREIA CONFERINȚĂ DE LA LONDRA

25—26 septembrie 1938

De la sosirea mea la Londra, am aflat că Consiliul de Miniștri britanic consa-p. 101 crase mai multe ședințe, în cursul acelei zile, pentru a răspunde problemei puse de Chamberlain : „Ce le vom spune francezilor ?“ După părerea lui [Chamberlain], trebuia să li se spună că cehii sînt în situația de a trebui să accepte condițiile lui Hitler. În caz contrar, va fi război și nici o putere nu le va putea salva țara de la distrugere și înrobire. Dar Chamberlain s-a lovit de opoziția mai multor miniștri, în special a lui Duff Cooper, prim lord al amiralității. [Primul ministru] a subliniat că nu trebuie să se aplece în afară de aceste divergențe de opinii, pentru a nu se aduce prejudicii autorității guvernului. De altfel, el va convoca din nou, în cursul nopții, Consiliul de Miniștri, în timpul suspendării lucrărilor conferinței anglo-franceze.

Trebuia deci să mă aștept la dezbateri lungi și penibile, poate chiar la o ruptură. Mă străduiam să evit acest lucru. Dar ce decepție ! Marele Imperiu britanic, mai vast și tot atît de puternic ca fostul Imperiu roman, va lăsa să fie distrus un popor mic, numai pentru că ocupa un teritoriu care, prin poziția sa geografică, reprezenta un obstacol în fața ambițiilor nemăsurate ale dictatorului german ? Cum putea crede Chamberlain în cuvîntul lui Hitler, cuvînt pe care îl violase atît de des ? Desigur, puterea germană este considerabilă. Dar ea nu a atins încă nivelul care să-i permită să facă față unei coaliții hotărîtă să-i bareze drumul, cît mai este încă timp. Și ce răsunet ar avea în Europa crearea acestei uniuni care ar reda curaj și speranțe puterilor mijlocii, pe care slăbiciunea marilor democrații le-a aruncat într-o neutralitate plină de temeri.

Dar iată-ne în fața primului ministru, îmbrăcat în negru, după obiceiul său, cu lanțul de aur al ceasului barindu-i vesta, impasibil, în pofida zilelor grele prin care trecuse.

Lîngă el se aflau principalii săi miniștri — lordul Halifax, ministrul afacerilor externe, Sir John Simon, cancelar al Finanțelor, Sir Samuel Hoare, ministrul afacerilor interne. Numeroși înalți funcționari britanici asistau la dezbateri.

Chamberlain pregătise o scurtă dare de seamă a conferinței de la Godesberg, p. 102 mărginindu-se să prezinte faptele, fără nici un indiciu al propriei sale opinii.

Apoi a venit un torent de întrebări care îmi erau destinate în special. „A fost un turnir de prost augur“ (c'était un pas d'armes d'assez mauvais augure), scria mai tirziu Lordul Strang în memoriile sale. El nu era atunci doar Sir William Strang, ci ocupa funcții importante la Foreign Office și asista la conferință în această calitate. Nu fără umor, povestea despre primul ministru : „Chamberlain s-a întors profund iritat și dezamăgit de primirea lui Hitler și această nervozitate s-a reflectat în atitudinea sa față de Dl. Daladier“.

Chamberlain m-a întrebat la început ce răspuns va da guvernul francez Memorandumului lui Hitler. I-am spus că Consiliul de Miniștri l-a respins în unanimitate și că se menține pe poziția planului anglo-francez din 21 septembrie.

„Hitler nu va fi de acord !“

Sugerez convocarea puterilor interesate care să discute această problemă.

„Hitler și-a spus ultimul său cuvînt. El așteaptă un răspuns clar de tipul da sau nu. În caz de refuz, el va ataca Cehoslovacia. În fața cărei situații ne vom afla atunci ?

— Ne vom afla în prezența unei agresiuni a lui Hitler și fiecare va trebui să-și facă datoria.

— Aceasta înseamnă că Franța va declara război ?

— În fapt, Franța își va onora angajamentele. Iată de ce în acest moment un milion de francezi se îndreaptă spre frontieră.

— Miniștrii britanici sînt foarte interesați să știe care ar fi planul Statului major francez.

— Acest plan este la dispoziția Statului major britanic. Mă voi mărgini să spun aici, pentru că nu pot da alte amănunte în conjunctura de față, că va acționa cu tot atâtea divizii ca și Germania. Se prevede o ofensivă între Rhin și Mosella contra regiunii fortificate, care nu va fi gata, de altfel, decît în toamna lui 1939“.

Atunci, la inițiativa lui Chamberlain, Sir John Simon a luat cuvîntul. Era unul din cei mai mari avocați din Londra.

p. 103

„Ce vor face trupele franceze? Vor rămîne în spatele liniei Maginot? Vor invada Germania? Care este planul francez?

— Am spus deja că vor începe ofensiva pentru a ajuta pe cehi, atrăgînd asupra lor un număr important de divizii germane.

— Și aviația?

— Aceasta este punctul nostru slab, după cum forțele terestre sînt punctul vostru slab. Contăm însă pe ajutorul aviației britanice. De altfel, este posibil ca această colaborare a noastră să antreneze survolarea României de către aviația rusă“.

S-au pus și alte întrebări, la care mă așteptam, cu privire la starea opiniei publice în Franța, la divergențele pe care le scoteau la iveală diversele acțiuni politice, la atitudinea majorității presei. Am răspuns că atitudinea francezilor mobilizați constituia cel mai bun răspuns. De altfel, toate aceste chestiuni îmi păreau a avea drept rezultat, dacă nu chiar drept scop, să ne facă să pierdem din vedere întrebările pe care aveam dreptul să le pun și eu, la rîndul meu.

Pun, deci, trei întrebări lui Chamberlain:

1. Acceptă guvernul britanic planul lui Hitler?

2. Va exercita el vreo presiune asupra cehilor pentru a-i determina să-l accepte?

3. Poate el concepe ca Franța să rămînă pasivă?

Mi-a răspuns imediat:

„Propunerile Făhrerului nu sînt adresate Marii Britanii, care nici nu le-a acceptat, nici nu le-a refuzat, ci doar s-a mărginit să le transmită.

Guvernul ceh le respinge fără nici o condiție, în forma lor actuală. Nu dispun de nici un mijloc pentru a exercita o astfel de presiune, dar sînt obligat să mă întreb ce se va întîmpla cînd Hitler va primi un astfel de răspuns.

Decizia guvernului francez nu va fi fără consecințe pentru Marea Britanie și tocmai pentru a le examina, miniștrii englezi au pus întrebări domnului Daladier“.

Dar, avînd în vedere ora înaintată, ca și faptul că guvernul britanic trebuia să-și continue ședința pe care o întrerupsese după amiază, Chamberlain a suspendat dezbaterile la orele 23,30, după ce m-a întrebat dacă generalul Gamelin putea veni la Londra mîine dimineață.

L-am prevenit imediat.

p. 104

Suspendarea ședinței (orele 23,30—0,35). În timpul acestei pauze, am aflat că ambasadorul Marii Britanii la Paris adresase, în ajunul conferinței (franco-britanice), o telegramă guvernului său care, la Foreign Office, era considerată ca „un ultragiul adus Franței“. El scria că „ar fi un pericol extrem de mare dacă s-ar încuraja, fie și numai în aparență, grupările belicoase, care sînt mici dar zgomotoase și corupte. Războiul este inpopular în Franța... Toți oamenii de bine din Franța sînt împotriva războiului, fiindu-le aproape indiferent prețul ce ar trebui plătit pentru aceasta“.

În ce țară a Europei n-ar fi fost războiul inpopular? Chiar și în Germania! Dar nu pot face uz de această telegramă, fără să arăt în ce mod aflasem de ea.

Telegrama ambasadorului Angliei, Sir Eric Philipps, îmi părea de rău augur. Totuși n-a fost așa.

Chamberlain reapăru la orele 12 și jumătate noaptea și se scuză că ne-a făcut să așteptăm atît de mult timp. Avînd în vedere ora înaintată, ne-a propus să amînăm deliberarea pentru a doua zi, 26 septembrie, la orele 10. Și, în timp ce se auzea zgomot de scaune, el se apropie de mine. Dorea să aibă o întîlnire strict personală cu mine, a doua zi, înainte de reluarea conferinței. Șeful său de cabinet și-a notat o propunere pe care primul ministru trebuia să mi-o comunice. Natural, am acceptat această întîlnire neprevăzută.

Propunerea lui Chamberlain din 26 septembrie. Înainte de ora 10, Chamberlain m-a primit într-un birou vecin cu sala conferinței. Voia să facă o ultimă tentativă pentru menținerea păcii. Chiar în ziua aceea l-a trimis pe consilierul său personal, Sir Horace Wilson, să-i ducă lui Hitler o scrisoare personală. I-ar fi cerut să fie de acord cu crearea unui Comitet germano-cehoslovac, în care, la nevoie, ar fi putut participa și Anglia. [Comitetul] ar fi încercat să realizeze un acord cu privire la maniera în

care va fi predat teritoriul sudeților. Dacă Führerul respingea această propunere, Horace Wilson i-ar fi adresat un avertisment al cărui text mi-a fost citit de Chamberlain. Am scris, sub dictarea lui : „Guvernul francez ne-a făcut cunoscut că, în cazul unui atac contra Cehoslovaciei, își va îndeplini integral obligațiile [față de aceasta]. În cazul în care, executându-și aceste obligații, Franța va fi antrenată în ostilități contra Germaniei, Regatul Unit se va simți obligat să-i vină în ajutor“.

Chamberlain l-a primit apoi pe Gamelin care, în prezența mea, i-a făcut un scurt expozeu cu privire la planul francez, însoțit de hărți. Generalul s-a dus apoi la reuniunea șefilor de stat-major britanici, cu lordul [Sir Thomas] Inskip, ministrul apărării naționale.

Conferința anglo-franceză și-a reluat apoi ședința cu scopul de a aproba acordul care intervenise. Era aproape de prinz. Chamberlain a anunțat că, în chiar acel moment, Sir Horace Wilson lua avionul spre Berlin. Conferința era terminată.

Înainte de a pleca la Paris, am avut o conversație cu Duff Cooper. El m-a informat că, în realitate, Chamberlain însuși prezentase Consiliului de Miniștri, la orele 23.30, propunerea pe care primul ministru mi-a comunicat-o în cursul dimineții și pe care o acceptasem. Duff Cooper mi-a mai spus că niciodată Chamberlain nu mersese atât de departe.

Întoarcerea la Paris. La întoarcerea mea la Paris credeam că, dacă acest acord franco-britanic era menținut, se putea spera că pacea ar fi fost salvată. De la începutul crizei cehoslovace, Hitler se străduise să separe Marea Britanie de Franța. Înțelegerea lor, afirmată la Londra, era un mare eșec pentru el. Această înțelegere va avea ca efect, pe plan politic, sfârșitul ezitărilor și reticențelor celor mai multe puteri, poate ale Rusiei, și încurajarea altora, ca Polonia sau Italia. Sub raportul forțelor [militare], aviația și flota britanică, cu posibilități de blocadă și eventuala sa intervenție în Mediterana, în acord cu forțele noastre navale, ar fi avut o influență fericită. Se întrezăreau semne favorabile.

Consiliul de Miniștri de la 27 septembrie. La 27 septembrie, la orele 10, am făcut o scurtă dare de seamă în fața Consiliului nostru de Miniștri despre peripețiile și rezultatul final al Conferinței de la Londra. Le-am explicat cum, spre via mea surpriză, Chamberlain, care combătuse cu energie, la Godesberg, noile cereri ale lui Hitler, și fusese de acord cu mobilizarea armatei cehice, accepta ca noi să ne inclinăm în fața propunerilor lui Hitler considerate, patru zile mai devreme, ca exorbitante; cum, într-o întrevvedere pe care a dorit-o strict personală, el mi-a declarat că voia să facă încă o tentativă de a menține pacea, trimițând pe consilierul său politic, Sir Horace Wilson, în misiune la Hitler.

S-a angajat o scurtă discuție. Mi-au fost puse câteva întrebări. Am în vedere convocarea Parlamentului ? Le-am răspuns că eram în curs de negocieri și că acest lucru, acum, nu ar avea decît inconveniente. Dar un ministru a făcut propunerea de a se rezuma ajutorul către Cehoslovacia numai la furnituri [de război] sau la trimiterea de trupe care vor rămîne pe linia Maginot. Această idee determină numeroase și vii proteste. Răspund că ar fi mai bine să renunțăm cu franchețe la angajamentele noastre decît să trimitem trupe la frontiere, dîndu-le ordinul să asiste impasibile la agresiunea a cărei victimă ar fi un popor prieten și aliat.

Adaug că se exagerează adesea importanța forțelor germane și că se diminuează sistematic [voit] importanța forțelor britanice și franceze. De exemplu, se zice că ne vom lovi de o zonă care este fortificată redutabil. Dar noi știm, din sursă indiscutabil exactă, că aceste fortificații nu pot fi terminate înainte de octombrie 1939. Și ele vor fi apărute de trupe cu mult mai puțin numeroase decît ni s-a spus. Aș putea cita și alte fapte.

Cred că acordul franco-britanic, atît de mult timp studiat, modifică situația diplomatică și raportul de forțe în ceea ce privește flota, blocus-ul, aviația și atitudinea Italiei. Nimeni nu a mai cerut cuvîntul și ședința Consiliului se ridică după votarea noilor măsuri militare.

Eram nerăbdător să cunosc rezultatele misiunii lui Sir Horace Wilson la Berlin. p. 106

Misiunea lui Sir Horace Wilson la Berlin (26—27 septembrie). Luni 26 septembrie, la orele 17, asistat de ambasadorul britanic Henderson și de consilierul diplomatic [Sir Ivone] Kirkpatrick, [Wilson] a fost primit de Hitler și Ribbentrop, la Cancelarie. Interpretul Schmidt începu să traducă scrisoarea lui Chamberlain : „Guvernul cehoslovac m-a informat că respinge... propunerile Memorandumului dvs... V-am prezis deja, înainte de a părăsi Godesberg... În aceste condiții, cel mai bine ar fi ca modalitățile cedării să fie negociate de comun acord de către delegați cehi și germani...“.

Chiar de la primele cuvinte, Hitler a protestat violent față de respingerea Memorandumului său. Dar, cînd a auzit că se vorbește de o nouă negociere, s-a ridicat [spunînd] : „Asta nu mai are nîci un sens“ și, furios, se îndreaptă spre ușă. Voia să

întrerupă discuțiile ? Se reculese și reveni. Schmidt reluă lectura, întreruptă de accesul de furie al dictatorului. El pretinde un răspuns favorabil din partea lui Beneș la ultimatumul său, miercuri, orele 14. Sir Horace Wilson este deconcertat de această violență. Se străduiește să-l calmeze pe Hitler, dar nu reușește. Contrariat, pleacă fără a citi Avertismentul clar și precis pe care Marea Britanie i l-a adresat lui Hitler într-un moment decisiv : „Dacă Franța, în cazul unui atac contra Cehoslovaciei, este antrenată în virtutea angajamentelor sale în ostilități contra Germaniei, Marea Britanie se va simți obligată să-i vină în ajutor“.

p. 107 Discursul [lui Hitler] de la „Sport Palast“ din seara zilei de 26 septembrie. Seara, Hitler trebuia să vorbească la „Sport Palast“. Naziștii veniseră cu mii la această întâlnire. În aclamațiile lor, el l-a acoperit pe Beneș de injurii, a evocat îndelung pretinsul martiriu al sudeților, pe care el îi va elibera pe cale pașnică sau cu forță. Dar curind furia a luat locul violenței; Hitler și-a făcut propriul său portret de om al păcii sincer, dar necunoscut. Devenise prietenul Poloniei. Renunțase la Alsacia și Lorena. Nu voia nimic de la Franța, decît doar să trăiască în pace cu ea și să colaboreze cu ea. Căuta prietenia Marii Britanii, căreia îi mulțumea încă o dată pentru eforturile sale în favoarea păstrării păcii. El nu dorea decît eliberarea fraților săi germani. Nu-i ura pe cehi. Era ultima sa revendicare teritorială în Europa. Apoi furia îl cuprinsese din nou. După noi atacuri împotriva lui Beneș, el a conchis : „Merg acum în fruntea poporului meu, ca primul său soldat“.

Sir Horace Wilson, revenit la Cancelarie la sfîrșitul dimineții de 27 septembrie, îl felicită pe Hitler pentru „primirea magnifică ce i s-a făcut la Sport Palast. Chamberlain a apreciat mult cuvintele amicale care i-au fost dedicate. Ce trebuie să-i spună, la înțoarcerea sa ?“

„Mulțumește-i pentru eforturile sale. Aștept răspunsul Pragăi miine, înainte de ora 14. Dacă el este negativ, voi intra la 1 octombrie în regiunea sudeților, în fruntea armatei germane“.

Wilson a declarat atunci că conflictul va fi general, pentru că Franța și Marea Britanie vor interveni. El se achită astfel în fine de partea cea mai importantă a misiunii sale, dar el i-a minimalizat importanța, prezentîndu-i-o lui Hitler după [discursul acestuia] de la Sport Palast, unde și-a luat angajamente în fața a peste 20 000 de naziști.

„Dacă Germania atacă Cehoslovacia, Franța, așa cum Daladier i-a informat și cum a declarat el însuși în mod public, își onora angajamentele [față de Cehoslovacia] pe care Germania le cunoaște bine. Dacă această eventualitate se va produce și dacă forțele armate franceze vor fi direct implicate într-un război cu Germania, Anglia se va simți atunci obligată să ajute Franța“.

Este un text care se străduiește să atenueze, prin folosirea conjuncției „dacă“, sensul declarației scurte și precise ce-mi fusese citită la Londra de către Chamberlain și pe care o aprobasem.

Hitler ia act de esențial. „Dacă Franța va ataca Germania, Anglia va ajuta Franța. Astfel, săptămîna viitoare vom fi cu toții în război. Îi voi zdrobi pe cehi. Praga va fi bombardată, armata cehă va fi în derută, Beneș va fi constrins la o fugă rușinoasă“.

Consilierul politic al lui Chamberlain va continua dialogul ? Henderson îl trage de minică. Wilson pleacă după ce i-a promis lui Hitler că „va încerca să-i aducă pe cehi la rațiune“.

Măsuri militare engleze. În seara aceleași zile, la orele 20, Chamberlain a mobilizat flota engleză.

Sir Samuel Hoare, ministrul de interne, însărcinat cu apărarea pasivă, a organizat protecția Londrei, a dispus săparea tranșelor.

p. 108 Ministrul Aerului a rechemat pe aviatori din concediu și [a mobilizat] aviația auxiliară. El a anunțat guvernul francez că pregătește trimiterea în Franța a primelor escadrile și că o misiune compusă din șefi importanți ai R.A.F. va veni să ia contact cu statul major francez al Aerului.

Defilarea la Berlin a diviziei blindate din Pomerania. În aceeași zi, la Berlin. Hitler a decis că Divizia blindată din Pomerania, care trebuia să înainteze către Cehoslovacia, să defileze pe străzile principale ale Capitalei. Către orele 18 ea va ajunge în piața din fața Cancelariei unde Hitler o va trece în revistă de la înălțimea balconului său. Aclamațiile mulțimii, uralele obișnuite ale soldaților vor sta mărturie aprobării entuziaste de către popor a apropiatei intrări în război.

La această oră bine aleasă, berlinezii părăseau în masă locurile lor de muncă, birourile, magazinele și atelierele. Dar în loc să se oprească și să-și manifesteze entuziasmul, ei s-au înghesuit în metrou. Abia dacă două sau trei sute dintre ei au asistat în liniște la această defilare care trebuia să fie triumfală. Foarte dezamăgit și iritat, Hitler a părăsit balconul și s-a îndreptat în grabă spre biroul său. Generalii și amiralul

Raeder, care asistaseră mai de departe la spectacol, s-au împrăștiat. Goebbels își luă sarcina să-l convingă pe Führer că poporul trebuia doar să fie mai bine lămurit. Chiar în acea zi de 27 septembrie, Hitler a primit din nou știri care erau de natură să-l facă să ezite.

Informații cu privire la situația generală. Generalul Kühlenthal, atașatul militar al Ambasadei Germaniei la Paris, și consilierul Brauer au adresat telegrame îngrijorătoare Comandantului suprem al Wehrmachtului și ministerului german al afacerilor străine.

„Mobilizarea franceză se desfășoară cu o asemenea viteză că stabilirea primelor 60 de divizii franceze la frontiera germană se va termina în cea de-a șasea zi a mobilizării... Este probabil că orice act de forță contra Cehoslovaciei va fi urmat de un atac francez, fără îndoială în direcția Mayence [Mainz]“.

Generalul [Kühlenthal] își exprima mirarea sa că „frontiera din Alpi n-a primit încă nici o întărire din partea italiană sau din partea franceză“.

Consilierul Ambasadei Germaniei semnase această telegramă; dar el telegrafiasă, totodată, lui Ribbentrop că „dacă Germania va recurge la forță, Camera și Senatul vor aproba ajutorul Franței pentru Cehoslovacia“.

În ceea ce-l privește pe generalul Visconti Prasca, atașatul militar italian, am fost informat că împărtășea această opinie. Printre altele, el întâlnise în aceste zile ofițeri ai statului nostru major, care-l cunoșteau. „Ei doresc o pace onorabilă, dar, după ei, orice agresiune germană contra Cehoslovaciei va declanșa o ripostă franceză. Mulți dintre ei îmi spun că mai devreme sau mai târziu va fi război cu Germania și că ar fi mai bine ca acest lucru să se producă astăzi decât mâine“.

În cercurile franceze de la Roma, nu se aștepta deloc o participare a Italiei la un război în Europa, după războiul din Etiopia și concomitent cu intervenția în Spania.

Totuși Mussolini primise, la 25 septembrie, pe prințul Philippe de Hessa, însărcinat cu un mesaj verbal din partea lui Hitler. Acesta își anunța aliatul că, dacă Praga nu acceptă ultimatumul său din 28 septembrie, el [Hitler] va declanșa războiul la 1 octombrie. Ducele l-a însărcinat pe Prințul de Hessa să răspundă Führerului că va interveni imediat el însuși de îndată ce Anglia va pune mîna pe arme. Generalul Noguès, care era comandant șef în Africa de Nord, și care se dovedise un remarcabil rezident general în Maroc, m-a informat, puțin după aceea, că au fost trimise întăriri italiene în Libia, dar că el nu le dădea nici o atenție.

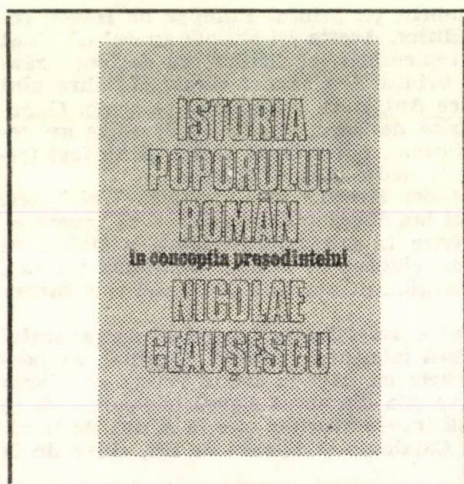
Secretarul de stat la Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei, Weizäcker, a observat, la rîndul său, că Mussolini nu-și lua angajamente scrise și că „crescendoul continuu din discursurile sale cu privire la solidaritatea totală a Italiei cu Reichul nu contrazicea deloc profunda sa convingere că trebuie menținută pacea“. În fine, Chamberlain spusese în fața mea generalului Gamelin: „Dacă noi vom merge în acest război, Italia nu va participa“.

Am aflat, de asemenea, că ambasadorul Spaniei fusese însărcinat de generalul Franco să declare guvernului german că dacă izbucnea războiul, [Spania] va păstra o strictă neutralitate. El [Franco] va încheia un Pact în sensul acesta cu Marea Britanie și Franța. Ambasadorul adăuga că se știa din sursă sigură în Spania că, în caz de conflict, în scopul garantării securității transporturilor sale în Africa de Nord, Franța va ocupa, fără declarație de război, Catalonia și Spania de Est, chiar de la început ostilităților.

De cîteva ori, ambasadorul [Spaniei] a reinnoit demersurile sale cu insistență. În cele din urmă Hitler și Mussolini au cedat fără nici o plăcere. Așa a dispărut din panoplia alarmiștilor noștri francezi amenințarea celui de-al treilea front pe care-l evocau tot timpul. În ceea ce mă privește, nu crezusem niciodată într-o intervenție militară a lui Franco. El avea alte preocupări. Dar ar fi putut să lase să se folosească împotriva noastră anumite părți din teritoriul său, în special bazele sale militare din Marea Mediterană.

ISTORIA POPORULUI ROMÂN ÎN OPERA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

„Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunerea* din 28 noiembrie 1988 la marele forum al democrației muncitorești-revoluționare, document programatic de excepțională însemnătate teoretică și practică, program de muncă și acțiune al comuniștilor, al întregului nostru popor — să facem o analiză științifică, fie chiar foarte succintă, a întregii dezvoltări a poporului nostru, de la constituirea primului stat centralizat al dacilor, cu 2060 de ani în urmă, a principalelor momente istorice care au dus la formarea poporului român, a națiunii române“.

Și în această magistrală cuvîntare, model de analiză riguros științifică a etapelor parcurse de societatea românească de-a lungul devenirii ei, a înfăptuirilor prezente și a sarcinilor de perspectivă, pe calea făuririi orînduirii socialiste multilateral dezvoltate, istoria reprezintă un capitol esențial, deoarece, apreciază secretarul general al partidului, „Cunoscînd care era situația țării noastre în trecut vom putea înțelege mai bine că numai socialismul a asigurat lichidarea dominației străine imperialiste, a stării de înapoiere și a realizat, într-o perioadă istorică scurtă, o puternică dezvoltare a forțelor de producție, a tuturor sectoarelor economico-sociale, ridicarea generală a nivelului de civilizație a întregii națiuni, progresul științei, învățămîntului, culturii, creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.“

Apelul la istorie, la învățămintele pe care le oferă această disciplină — „cea mai umană“ dintre toate științele — reprezintă o constantă în opera teoretică a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cunoașterea istoriei fiind statornicită ca o componentă fundamentală a educației socialiste, patriotice-revoluționare. Ea a căpătat, datorită deschiderii cutezătoare inițiate de Congresul al IX-lea al partidului și gîndirii novatoare a personalității investite cu funcția supremă în conducerea partidului și statului nostru — o dată cu

transformările de substanță produse în întreaga activitate economică, socială, politică, spirituală a societății noastre — caracterul unei istorii autentice, eliberată de schemele și șabloanele străine adevărului, spiritului științific și cerințelor ascensiunii societății socialiste. Conducătorul partidului și statului nostru a pus în evidență, în mod deosebit, lupta dusă, în climatul generat de Congresul al IX-lea, împotriva „cursului foarte periculos care își făcuse loc la un moment dat, chiar de negare a trecutului și istoriei milenare a poporului nostru, a caracteristicilor limbii române, de nihilism, de cosmopolitism, de ploconire față de tot ce era străin, de servilism, de lipsă de patriotism și spirit revoluționar”.

Acest mod de a înțelege și de a scrie istoria, de a o raporta permanent la prezent, dar și la perspectivele de viitor ale dezvoltării țării au făcut ca poporului român să-i fie „redat sentimentul istoriei proprii, de luptă pentru libertate, pentru a fi stăpîn pe destinele sale”, ceea ce „reprezintă una din marile realizări care au descătușat energiile creatoare și au făcut ca poporul nostru să urmeze cu toată forța Partidul Comunist Român, ca stegar al luptei pentru existență, pentru asigurarea ființei libere a națiunii noastre”.

În viziunea conducătorului partidului și al țării, cunoașterea, analizarea și sintetizarea experienței istorice au un impact deosebit asupra dezvoltării patriei, atît sub aspect ideatic, cît și sub cel al acțiunii practice. Conservînd tabloul faptelor trecutului, istoria ne explică și ne face să înțelegem acel trecut, cu luminile și umbrele lui, pentru a evalua mai bine prezentul și a putea scruta, cu mai multă rigoare, obiectivele viitorului. Ea aduce o contribuție substanțială la dezvoltarea însăși a concepției revoluționare despre lume și viață, a materialismului dialectic și istoric, atît ca teorie generală a dezvoltării, cît și ca metodă de gîndire capabilă să cuprindă lumea și să ofere viziunea totală asupra ei, ca și asupra dinamicii și corelațiilor esențiale dintre fenomene, să fie o armă în rezolvarea problemelor de perspectivă ale umanității, dînd oamenilor încredere în puterea lor de creație, certitudine în triumful luptei pe care o desfășoară.

Opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu învederează adevărul că dialectica materialist-istorică este o știință vie, opusă închistării, osificării, absolutizării unor concepte și teze valabile într-un anume timp sau loc, că este necesară dezvoltarea ei continuă.

Prin bogatul fond de concepte, idei, aprecieri cu privire la conținutul, sensul, filosofia și funcțiile istoriei, ca știință a adevărului și ca știință militantă, revoluționară, opera tovarășului Nicolae Ceaușescu reprezintă o neprețuită călăuză a frontului nostru istoric, îndemnat permanent, atît în chip direct cît și prin deschiderile largi de orizont oferite de secretarul general al partidului, să se implice activ, cu competență și dăruire, prin creația specifică domeniului în slujba căruia se află, în efortul general de a da rezolvările și răspunsurile cele mai juste problemelor, interogațiilor și imperativelor timpului istoric pe care îl parcurge poporul nostru și umanitatea întreagă.

Largul evantai al abordărilor rigurose științifice și, totodată, impregnate de un fierbinte patriotism, de o nesecată dragoste față de popor, față de pămîntul străbun, față de faptele de glorie săvîrșite de strămoși, începînd cu cei mai îndepărtați antecesorii și încheind cu lupta revoluționară a generațiilor ce asigură triumful ideilor socialismului pe pămîntul românesc, bogatul conținut ideatic și filosofic cuprins în analizele la care secretarul general al partidului supune fenomenul istoric românesc și universal constituie generosul cadru tematic al lucrării: *Istoria poporului român în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*, apărută în Editura Politică, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., în coordonarea directorului acestei instituții, Ion Popescu-Puțuri.

Lucrarea reunește un număr de optsprezece studii și eseuri relevînd, fiecare în parte și toate împreună, uriașul aport de gîndire și interpretare istorică al secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, asupra istoriei românești, concluziile de deosebită însemnătate pentru înțelegerea fenomenelor istorice în complexa lor conexiune și determinare.

Istoria în Epoca Nicolae Ceaușescu, cuprinzător studiu prin care se deschide volumul, evidențiază cu pregnanță dimensiunile tematicii și liniile fundamentale ale istoriografiei românești în epoca de largă viziune inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, desemnată cu mîndrie de întregul nostru popor cu numele marelui ctitor de viață nouă pe meleagurile multimilenare românești: „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

Subliniind semnificația momentului istoric din anul 1965, cînd la înaltul forum al celui de-al IX-lea Congres al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost ales — prin voința unanimă a poporului, a comuniștilor — în înalta funcție de secretar general al partidului, în studiu se arată că tovarășul Nicolae Ceaușescu este acea personalitate care „a înțeles, a argumentat și a orientat întregul mecanism al dezvoltării societății românești”. Pe acest fundal creator, învățămîntul, cultura și știința au cunoscut o impetuoasă dezvoltare, cunoașterea istoriei, „determinarea locului cărții de istorie în viața poporului” (cum deosebit de sugestiv formulează autorul) reprezentînd un element semnificativ al întregului proces de transformare revoluționară a conștiințelor.

În opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, se subliniază în studiu, este cristalizată o viziune globală și unitară asupra istoriei poporului român. În această operă teoretică, împletită cu o inegalabilă activitate practică de cînstire a tuturor personalităților, momentelor și locurilor istorice, un spațiu important îl ocupă referința istorică, raportarea existenței contemporane a poporului român la existența sa istorică, atît în planul luptei pentru unitate și independență națională, cît și în acela al aspirației spre libertate și dreptate socială, spre progresul multilateral al patriei.

Călăuzit de o profundă dragoste pentru poporul căruia îi aparține, președintele Nicolae Ceaușescu a ridicat pe cele mai înalte culmi ideea de independență și unitate națională, a înlăturat neconcordanța dintre situația poporului român liber și independent în epoca contemporană și imaginea de umilință a aceluiași popor în trecut, așa cum apărea, nu rareori, în vechile noastre cărți de istorie. „*Avem datoria — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — să cunoaștem, să studiem trecutul de luptă al poporului nostru. Avem un trecut cu care ne putem mîndri. În condiții grele, poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii el a fost un factor de progres și civilizație*”.

Marea dragoste pentru trecutul poporului și pentru cunoașterea profundă a istoriei sale reprezintă un izvor necesar de înțelepciune politică, de înțelegere a locului poporului nostru în istorie și în lumea contemporană. Din această înțelepciune a izvorît o adevărată nouă carte de istorie a poporului român, o carte de idei, de interpretări ale celor mai importante momente din trecutul

nostru istoric pe care președintele țării a scris-o cu prilejul marilor evocări istorice, începînd cu aniversarea statului geto-dac condus de Burebista, pînă la aniversările partidului comunist din epoca contemporană.

Sînt subliniate, în continuare, coordonatele fundamentale ale istoriei românești — vechimea și stabilitatea de viațuire pe pămîntul strămoșesc, aspirația necurmată către independență și unitate, libertate, dreptate socială și progres —, ce și-au găsit reflectarea cuvenită în opera istoricilor români de azi, în climatul benefic imprimat de partid, de secretarul său general acestei discipline ce constituie, așa cum a stabilit Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, fundamentul activității ideologice a Partidului Comunist Român.

Studiul: *Dezvoltarea științei istorice pe temelile concepției materialist-dialectice și istorice* evidențiază marea meriț științific și patriotic al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi reasezat, prin îndemnul și prin pilda sa personală, cunoașterea istoriei patriei în centrul atenției conștiinței naționale, de a fi elaborat cadrul principal, teoretic al metodologiei autentice științifice, materialist-dialectică și istorică în studierea trecutului poporului nostru, de a fi chemat, cu pasiune revoluționară, comuniștii, tineretul, întregul popor să cunoască acest trecut glorios, de care, pe bună dreptate, trebuie să fim mîndri, să tragem din el concluziile ce se impun pentru prezent și viitor.

Cunoașterea profundă a realităților românești, aplicarea creatoare în aprecierea acestora a concepției materialismului dialectic și istoric au oferit o perspectivă teoretică justă, deosebit de fertilă, cercetării marxiste a istoriei României. „Din această perspectivă — se conchide în studiul amintit — s-au întreprins multiple și rodnice cercetări, care permit trecerea la elaborarea unor lucrări de sinteză de amplă cuprindere, cu o solidă bază științifică, care să contribuie la afirmarea adevărului despre formarea și dăinuirea istorică a poporului român pe vatra lui strămoșească, despre contribuția sa la dezvoltarea civilizației umane, să spulbere afirmațiile eronate, răuvoitoare și jîgnitoare făcute la adresa poporului român, a istoriei sale, de către cercurile reacționare de peste hotare. Redevenită, prin forța adevărului propagat, cea dintîi carte a națiunii, istoria patriei pune în lumină liniile de forță, marile învățăminte ale trecutului, exemplul glorios de slujire devotată a țării de către marile personalități ale neamu-

lui, constituind premisa esențială a educației patriotice, revoluționare a oamenilor muncii“.

„Înalta cinstire și prețuirea de care se bucură studiarea trecutului istoric în țara noastră — se subliniază în studiul intitulat : *Cunoașterea istoriei poporului român — bază a întregii activități ideologice, de educație patriotică, socialistă a maselor* — sînt expresia unei firești venerații față de lupta revoluționară, progresistă a înaintașilor, față de opera lor tenace și generoasă pentru afirmarea și realizarea aspirațiilor de libertate socială, de unitate și independență a țării, și, totodată, expresia adevărului că nimic nu poate fi făurit trainic, durabil, fără cunoașterea și înțelegerea istoriei, a lecțiilor și învățămintelor sale, a tezaurului de experiență al înaintașilor“.

Opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a făcut să se înțeleagă mai clar și mai hotărît că edificarea socialismului pe pămîntul românesc este opera noastră, a tuturor oamenilor muncii, în care ne definim identitatea ca națiune socialistă, individualitatea și modul nostru de a gândi. Socialismul și-a integrat, astfel, organic atribuțiile independenței, suveranității și dovedește, într-un mod impresionant, forța cu care politica partidului dă expresie conexiunii profunde dintre interesele națiunii române și obiectivele edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Prin detectarea trăsăturilor de permanență formate în decursul timpului, istoria aruncă punți de legătură între ceea ce a fost și ceea ce va fi și pune în valoare mesajele spre care tindem. „Numai înțelegerea și asimilarea adevărurilor trecutului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — pot asigura omului zilelor noastre definirea completă a menirii sale prezente, cunoașterea căilor și mijloacelor pentru realizarea istoriei viitoare“.

Studiul despre *Funcția militantă a științei noastre istorice* relevă caracterul formativ al acesteia, caracteristică ce constituie „una din trăsăturile fundamentale ale istoriografiei române“.

Subliniindu-se faptul că istoricul a fost dintotdeauna nu doar un restituitor al vremurilor trecute și că el „s-a confundat mereu cu interesele esențiale ale poporului, pe care le-a exprimat și le-a slujit cu fidelitate“, în studiu se relevă spiritul militant al științei istorice, faptul că ea trebuie să fie precumpănitor o știință a prezentului.

Abordînd problema condiției științei istorice în zilele noastre, așa cum se desprinde din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, studiul conchide că spiritul istoric militant — azi mai mult decît oricînd altcîndva — este determinat de însăși rațiunea existenței și afirmării acestei discipline umaniste. Sugerînd specialiștilor noștri, și nu numai lor, să se ambiționeze în a realiza ca Istoria să devină o știință a prezentului, Statutul și rostul Istoriei sînt, astfel, cu maximă claritate surprinse, cu prioritate, sub raport teoretic, căci, în același timp, scrierile secretarului general al partidului oferă numeroase exemple în care el s-a aplecat asupra unor chestiuni fundamentale și momente cruciale ale trecutului național și universal și pentru care demersul său științific, aprecierile sale sînt de cea mai înaltă valoare.

„Restructurarea pe baze noi a întregii noastre societăți după actul istoric de la 23 August 1944 — se relevă în studiul : *Mărturii arheologice ale statorniciei și continuității poporului român* — a antrenat consecințe importante și asupra opticii de cercetare a trecutului nostru istoric prin adoptarea principiilor materialismului dialectic și istoric care, paralel cu un susținut efort organizat de lărgire a bazei documentare, să dea posibilitatea descoperirii legăturii intime care guvernează procesele istorice“.

Rezultatele de mare însemnătate oferite de arheologie, împreună cu punerea în valoare complexă a izvoarelor scrise, a tuturor celorlalte mărturii au relevat aspecte esențiale ale istoriei românești : făurirea statului dac centralizat și independent din vremea regelui Burebista, argumentarea — cu noi și convingătoare dovezi — a procesului de etnogeneză românească și de viețuire neîntreruptă în vatra strămoșească, aportul activ al civilizației românești la schimburile culturale între culturi și civilizații în toate vremurile.

Ele, aceste rezultate, au fundamentat totodată, *Coordonatele dezvoltării unitare a poporului român în vatra străbună a Daciei*, care fac obiectul altui studiu publicat în volum. Aceste coordonate sînt relevate cu pregnanță în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în care se subliniază, cu deosebită claritate, că trăsăturile definitorii ale istoriei poporului român le-au constituit lupta necurmată pentru independență, dragostea statornică față de pămîntul locuit din moși și strămoși, aspirația spre unitate, libertate și dreptate socială.

Studiul relevă faptul că, în pofida nemăsuratelor vicisitudini ce s-au abătut asupra poporului român, năzuința spre unitate, vădită în identitatea formelor de evoluție, în statutul politic asemănător, în obiectivele urmărite perseverent de poporul român în cursul vremii, au reprezentat factorii esențiali ce au dat specificitate istoriei românești: „Existența țărilor române ca state feudale separate n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în comunitatea de limbă și cultură, în similitudinile structurilor economice și sociale ale întregului teritoriu românesc. Între ele s-au păstrat, în permanență, legături strînse politice, economice, spirituale, organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale) fiind identice sau asemănătoare. Poporul și-a păstrat, în continuare, numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei, acela de român, chiar dacă, pe lângă acest nume, a mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumirile apelor, munților“.

Ideile de unitate s-au regăsit în toate marile momente ale istoriei românești, în revoluțiile lui Horea și Tudor Vladimirescu, în programul unitar al revoluției române de la 1848, în marile momente ale Unirii Principatelor de la 1859 și dobândirii independenței absolute de stat în 1877—1878, aflîndu-și împlinirea în înfăptuirea statului național unitar român, într-un proces revoluționar ascendent, căruia secretarul general al partidului i-a descifrat temeiurile adînci, semnificațiile profunde.

În perspectiva istorică, descifrată cu limezime de conducătorul partidului și statului nostru, marile înfăptuiri ale poporului din 1918 sînt expresia luptei și sacrificiilor națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că: „Formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însușit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași“.

Idealurile pentru care au luptat forțele revoluționare progresiste, cei mai buni fii ai poporului român, conchide studiul, și-au găsit împlinirea pe măsura înfăptuirii mărețelor obiective ale revo-

luției și construcției socialiste. În anii care au trecut de la actul istoric din August 1944, poporul român, urmînd cu încredere și devotament politica partidului comunist, a schimbat radical chipul patriei, astăzi ferm angajată pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism.

Aspirația de unitate a românilor a fost o expresie și, totodată, o premisă pentru *Continuitatea neîntreruptă a poporului român pe pămîntul strămoșesc*. Studiul cu acest titlu dezvăluie, pe baza strălucitelor analize făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu acestui proces, faptul că continuitatea dezvoltării de milenii a unei civilizații avansate pe întreg spațiul strămoșesc de viațuire, un „spațiu al deschiderilor spre meridianele lumii“, este continuitatea mersului ascendent spre era socialistă. „Oricare au fost vicisitudinile — se arată în studiu — acestea nu au putut să șteargă rădăcinile adînci ale civilizației create în trecut, nu au putut să abată pe locuitorii acestor meleaguri de a-și uni rindurile pentru a-și făuri un destin propriu, liber, în strînsă conlucrare cu alte popoare — un destin propriu care vorbește de tradiții, de tot ceea ce a caracterizat încă cu milenii în urmă pe locuitorii acestor meleaguri, de hărnicia și de omenia lor. Tocmai prin aceasta se caracterizează și socialismul pe care îl edificăm noi și care este închinat omului, fericirii și bunăstării sale. El se bazează pe tot ceea ce a avut și a creat mai bun poporul nostru, fiind o continuare a tradițiilor păstrate în însăși structura poporului nostru“.

Puterea de rezistență în fața forței ostile și vigoarea creației sale în cele mai diverse domenii — se reliefează în studiul intitulat: *Independența — năzuință statornică a poporului român* — „i-au permis să-și păstreze, în cursul secolelor, ființa statală, să contribuie la apărarea civilizației europene, să sprijine lupta pentru libertate a altor popoare și să dezvolte forme de civilizație pline de originalitate, să se afirme ca o vigoasă entitate în concertul popoarelor europene“. Valoare-simbol a istoriei patriei, urmărită în studiu în manifestările ei concrete de-a lungul diferitelor perioade istorice, independența — se relevă, în spiritul analizelor secretarului general al partidului — ca un rezultat al istoriei, și, totodată, ca un proces continuu ascendent ce și-a căpătat expresia deplină în anii socialismului, ani de făurire a unei vieți cu adevărat libere și independente, așa cum au năzuit-o strămoșii.

Studiul: *Consensul național în lupta pentru apărarea patriei — permanență*

a istoriei poporului român evidențiază — pe baza temeinicilor adevăruri puse în valoare de tovarășul Nicolae Ceaușescu — semnificația marilor bătălii pentru independență purtate de poporul român în decursul secolelor, caracterul profund popular al acestor lupte pentru păstrarea ființei de neam și a existenței statale de sine stătătoare. În studiu se subliniază caracterul de război popular pe care l-au luat, în diferite împrejurări, luptele românilor pentru independență, începând cu războaiele purtate de Decebal, continuând cu marile înfruntări de la Rovine, Vaslui, Călugăreni, cu luptele de la Plevna, Rahova și Vidin, Mărăști, Mărășești, Oituz și cu epopeea antihitleristă declanșată odată cu revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. „Multilateral condiționat istoric — concluzionează studiul — consensul național de luptă pentru apărarea patriei a evoluat în anii revoluției și construcției socialiste pe asemenea coordonate, în mod sincron cu omogenizarea societății, încât, în etapa actuală, s-a transformat în unitate morală și social-politică de nezdruccinat a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și mai stimat fiu al poporului român“.

Studiul : *Legătura indestructibilă dintre obiectivele sociale și naționale ale luptei poporului român în întreaga sa istorie* pune în evidență faptul că românii au aspirat dintotdeauna la libertate și dreptate socială, năzuințe ce s-au împletit strâns cu existența poporului însuși. Problematika este abordată din perspectiva legăturii nemișcătoare dintre istoria și practica social-politică, așa cum se regăsește permanent în analizele întreprinse asupra acestui fenomen de tovarășul Nicolae Ceaușescu : „În această viziune profund științifică se evidențiază, cu deosebită forță, legătura și interdependența dialectică dintre luptele de eliberare socială și dobândirea libertății naționale, dintre acestea și revoluția socială de transformare revoluționară a societății. O dată cu luptele legendare pentru libertate și independență, au avut loc mari bătălii împotriva asupririi sociale, pentru transformarea revoluționară a forțelor de producție și a relațiilor sociale, pentru progresul economico-social al patriei“.

Viziunea teoretică novatoare cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu a înarmat cercetarea istorică din țara noastră se exprimă, în chip deosebit, în înțelegerea complexă a istoriei mișcării revoluționare, muncitorești ca parte integrantă a istoriei patriei, se arată în studiul : *Parti-*

dul revoluționar al clasei muncitoare — rezultat al întregii evoluții a poporului român. Pornind de la aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu privitoare la faptul că „Partidul Comunist Român este continuatorul logic al mișcării revoluționare și socialiste din România. Totodată, ca exponent al clasei muncitoare și al celor mai înaintate forțe politice, partidul nostru comunist este continuatorul celor mai bune tradiții de luptă pentru dreptate socială și națională, pentru formarea și păstrarea ființei poporului, a națiunii și a statului național unitar român“, studiul analizează specificitatea acestui proces în istoria românească, semnificațiile sale în etapa actuală, în care „Partidul Comunist Român, sinteză revoluționară a întregii noastre istorii, și-a cucerit încrederea și dragostea poporului, datorită slujirii fără preget a intereselor națiunii, aplicării ferme în viață a principiilor socialiste, preocupării neabătute pentru ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al maselor, luptei sale consecutive pentru apărarea independenței și suveranității României“.

În studiul : *Interdependența luptelor revoluționare din România cu cele din țările central-sud-est europene pentru libertate națională și progres social* sînt relevate multiplele legături de colaborare și solidaritate pe plan social, economic, politic, cultural, ideologic ale poporului nostru cu popoarele învecinate, legături stabilite de-a lungul vremii, subliniindu-se sprijinul substanțial acordat de români mișcărilor de eliberare socială și națională din alte țări. Totodată, se evidențiază că „bogațiile tradiții de colaborare și solidaritate militantă ale poporului român cu forțele revoluționare, progresiste de pretutindeni, ridicate pe un plan calitativ superior în zilele noastre, constituie un fundament trainic pe care se sprijină activitatea politică a Partidului Comunist Român de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, de întărire a colaborării și solidarității cu țările socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele revoluționare și progresiste ale contemporaneității, cu popoarele și națiunile lumii de pretutindeni“.

Sprijinul constant acordat mișcărilor de eliberare socială și națională a altor popoare, ajutorul economic, contactele culturale sînt rezultatul dorinței de conviețuire pașnică a românilor cu vecinii, cu toate popoarele lumii, ceea ce, cu un termen devenit clasic, este cunoscut ca *Vocația de pace a poporului român*, titlu

pe care-l poartă un alt studiu cuprins în volum. Subliniind permanența acestei idei de-a lungul istoriei românești, studiul relevă noile ei dimensiuni în opera și practica politică a partidului nostru, a secretarului său general: „Întreaga opinie internațională asociază în mod indisolubil clarviziunea, curajul și principialitatea politicii de pace a țării noastre cu personalitatea președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român“. Activitatea neobosită a tovarășului Nicolae Ceaușescu — conchide studiul — este o permanență și elocventă ilustrare a principiilor comunicării, dialogului, cooperării, promovării principiilor și normelor de drept în viața internațională, practicării negocierilor complexe, rezolvării problemelor globale și întăririi structurii instituțiilor de pace ale lumii.

Relevării legăturilor poporului român cu alte popoare ale lumii, participării la ceea ce poate fi numit „concertul civilizației“ mondiale, îi este consacrat studiul intitulat: *Participarea poporului român la schimbul mondial de valori spirituale*. În cuprinsul studiului, pornindu-se de la pătrunzătoarele observații ale secretarului general al partidului privind-se caracterul deschis, reciproc al contactelor culturale și de civilizații dintre popoare, manifestat încă din antichitate și, apoi, tot mai puternic pe măsura evoluției societății, se subliniază specificitatea acestui fenomen în istoria românească: „Cazul poporului nostru este, în planul acestor schimburi, unic în istoria Europei Orientale și, probabil, a întregului continent. Puține țări au fost în ultimele două milenii mai bîntuite, călcate, prădate, ocupate, revendicate ca aceea a Daciei. Totuși, nici un alt teritoriu european, după atîtea vicisitudini, nu și-a păstrat mai bine identitatea și nu și-a exercitat, cu mai multă modestie și discreție, rolul cultural folositor altor popoare, din vecinătate sau chiar de departe“.

Exemplificînd generos efortul românesc de salvare a patrimoniului cultural universal, precum și opera de sprijinire reală a luptei naționale a multor popoare, studiul reliefează puternic că românii au îndeplinit un rol istoric de punte spirituală între Occident și Orient, au contribuit la menținerea tradițiilor culturale ale popoarelor din Balcani și din Orientul Apropiat, la fenomenele de redescoperire națională și de modernizare din aceste părți ale lumii.

Această operă constituie fondul istoric al unei atitudini de perfectă consecvență în raporturile internaționale ale României moderne și contemporane. Una din preocupările de căpetenie ale istoriografiei române, călăuzită statornic, din anul 1965, de gîndirea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost studierea istoriei poporului nostru într-un larg context de istorie universală, pentru a se releva locul și rolul românilor în istoria umanității, se arată în studiul: *Rolul românilor în istoria universală*.

Secretarul general al partidului — se subliniază în studiu — a pus în lumină însemnătatea științifică și politică a studierii rolului românilor în istoria universală și a investit această direcție de cercetare cu o funcție de educație patriotică, necunoscută în trecut, precizînd „principalele direcții de cercetare în acest domeniu, contribuția adusă de poporul nostru în diferite momente și evenimente, rol care a configurat și profilul poporului român în rîndul popoarelor lumii, un popor identificat pînă la sacrificiul suprem cu idealul independenței și al unității naționale, un popor dedicat muncii pașnice și înțelegerii între popoare“. Epoca Nicolae Ceaușescu, perioadă de maximă manifestare internațională a poporului român, a potențat aceste virtuți ale neamului nostru. Politica României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu este călăuzită de dorința de a face pe planeta noastră o lume de națiuni libere, trăind în securitate. Propunerile României vizează dezarmarea — în primul rînd nucleară — și instaurarea unui climat de pace și cooperare. Promotorul brav și îndrăzneț al acestei politici este tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a asigurat țării noastre un prestigiu internațional fără precedent. În personalitatea sa se întîlnesc toate marile însușiri care au dat un loc de cinste poporului român în istoria universală. Poporul român se regăsește în iubitul său conducător și este hotărît să-l urmeze pe drumul care duce România spre viitorul de aur pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași.

Neîndoielnic că în stringerea legăturilor dintre popoare, în aprofundarea contactelor dintre ele și pentru o cît mai complexă cunoaștere a lor, rolul istoriei este deosebit. „Pentru a sluji comandamentelor de astăzi ale națiunilor, care aspiră la pace, securitate și cooperare — se arată în studiul cu titlul: *Rolul istoriei în cunoașterea și apropierea*.

între popoare, în întărirea colaborării și păcii în lume — cartea de istorie are nobila misiune de a studia și difuza în rindul cititorilor legăturile tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, relațiile lor de solidaritate și întrajutorare în lupta pentru libertate și independență, pentru a-și putea asigura un climat de dezvoltare pașnică. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, pentru ca opera istoricului să constituie un factor al progresului general al omenirii, este necesar ca toate problemele trecutului să fie abordate în așa fel încît să nu ducă la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la relevarea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor.

Studiul : *Tradițiile istorice ale poporului român — factor al progresului* reliefează raportul dialectic între tradiția istorică și prezentul socialist, scoțînd în evidență valoarea moștenirii culturale preluate de la înaintași, rolul ei în făurirea valorilor istorice, în dezvoltarea dragostei față de patrie și popor, față de cultura acestuia.

Studiul prezintă pe larg concepția secretarului general al partidului privind caracterul preluării acestei moșteniri, în sensul păstrării a tot ceea ce a fost progresist, a ceea ce a contribuit la mersul înainte al societății : „Un merit al concepției Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este că realizează o concepție dialectică în ceea ce privește conexiunea trecut-prezent-viitor, formarea și dezvoltarea tradiției istorice în decursul acestor trei ipostaze ale timpului istoric, ale progresului, care, într-adevăr, este complex și adesea contradictoriu. Mai mult decît atît, istoria este posibilă și necesară nu numai ca studiu despre trecut, dar și ca studiu despre prezent, știința istorică — desigur dacă este bine înfăptuită — avînd posibilități interne de a contribui și la prezumarea viitorului“. Sînt relevante, în acest sens, semnificațiile tradiției luptelor pentru independență și unitate, ale tradițiilor revoluționare ale clasei muncitoare, ale politicii externe de pace a românilor.

În încheierea volumului este publicat studiul intitulat : *Socialismul — orînduire socială superioară în istoria poporului român*, în care se în-

treprinde, pornindu-se de la opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, o semnificativă analiză asupra caracteristicilor istoriei contemporane a patriei, începînd cu istoricul act de la 23 August 1944 : „Gîndită și pregătită de Partidul Comunist Român — afirmat pe scena istoriei ca pivotul unității poporului în lupta pentru libertate națională, pentru progres economic și social —, revoluția de eliberare socială și națională își are rădăcinile în toate înfăptuirile politice, economice și sociale care au pus bazele României contemporane, încorporînd în acest chip întreaga devenire anterioară a poporului român“.

Studiul analizează etapele parcurse de poporul român, sub conducerea partidului, în opera de edificare a socialismului, accentuînd îndeosebi asupra epocii inaugurate, în 1965, de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a marcat afirmarea puternică a spiritului creator, înnoitor în viața întregii noastre societăți, dezvoltarea fără precedent a acesteia, ridicarea pe o treaptă superioară a procesului de transformare revoluționară a patriei.

Abordînd istoria românească sub multiplele sale aspecte, studiile reunite în acest volum reliefează pregnant contribuția decisivă a tovarășului Nicolae Ceaușescu în studierea fenomenului istoric românesc, largile deschideri pe care gîndirea novatoare, profund științifică a secretarului general al partidului le-a oferit istoricilor români asupra tuturor perioadelor, asupra tuturor aspectelor fundamentale ale istoriei patriei.

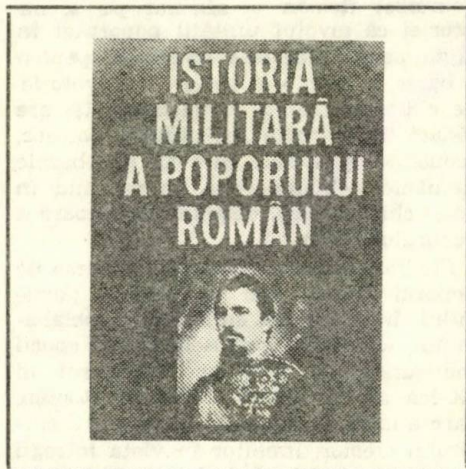
Parcurserea lucrării ne întărește încă o dată convingerea, exprimată sugestiv și în studiul inaugural al volumului, potrivit căreia „nu există loc sau localitate pe teritoriul românesc de însemnătate istorică pe care secretarul general al partidului să nu-l fi evocat, astfel încît faptele istorice din trecut au fost împletite cu realitățile epocii noastre. Această profundă și neîncetată prospectare a trecutului — căruia revoluționarul patriot Nicolae Ceaușescu continuă să-i descifreze sensurile — se află la originea inestimabilelor orientări pe care secretarul general le-a dat în legătură cu locul fundamental al istoriei în activitatea ideologică, de educație politică și patriotică“.

ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN,

vol. IV,

Editura Militară București, 1987, XLX + 1 108 p. + 36 p. planșe

Printr-un proces firesc de continuitate concepțională ce s-a impus atât specialiștilor cit și marelui public și cu prețul unor eforturi care sintetizează munca și competența unui larg colectiv de specialiști*, a văzut lumina tiparului cel de-al patrulea volum din monumentală lucrare *Istoria militară a poporului român*. Masivul volum, subintitulat: *Epoca revoluțiilor de eliberare națională și socială. De la revoluția populară din 1784 la cucerirea independenței depline. 1877—1878*, continuă, după cum se precizează și în *Introducere*, „înfățișarea, pe temeiul concepției revoluționare, profund științifice a Partidului Comunist Român,

* Comisia de coordonare: general-colonel Vasile Mîlea — ministrul apărării naționale, acad. Ștefan Pascu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu — coordonator principal, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, conf. univ. dr. Mircea Mușat, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel Constantin Căzănișteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Nicolae Cloban, prof. univ. dr. Vasile Cristian, cercetător științific Maria Georgescu, cercetător științific Sergiu A. Iosipescu, colonel dr. Vasile Mocanu, prof. univ. dr. Camil Mureșanu, acad. Ștefan Pascu, conf. univ. dr. Ion Pătroi, prof. univ. dr. Gheorghe Platon, dr. Alexandru Porțeanu, cercetător științific Dumitru Preda, locotenent-colonel Costică Prodan, colonel dr. Gheorghe Romanescu, dr. Dorina N. Rusu, cercetător științific Cornel I. Scașea, căpitan Ilie Schipor, colonel dr. Gheorghe Tudor.

a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu — strălucită ilustrare a dezvoltării createore a materialismului dialectic și istoric —, a evoluției complexe și multilaterale a fenomenului militar românesc între anii 1784 și 1878“ (p. VII). Și cum instituția militară nu este decît una din componentele procesului de dezvoltare generală a societății, pentru a fi înțelese și resorturile evoluției sale autorii au efectuat o amplă radiografie a realității românești din epoca respectivă, pe care, supunînd-o analizei multilaterale, au definit-o drept *Secolul Revoluțiilor*, deoarece „conținutul principal al acestui interval istoric a fost realizarea, etapă cu etapă, a programului luptei de eliberare socială și națională elaborat și definitivat în liniile lui principale în perioada anterioară, în *Secolul Reformelor* din istoria națională“ (p. VII). Direcția principală a luptei forțelor înaintate ale poporului român în această etapă a fost aceea a împlinirii idealului de unitate și independență națională, iar mijlocul utilizat pentru atingerea acestui obiectiv a fost antrenarea largă a maselor populare la modelarea propriului lor destin istoric. „*Revoluția* — subliniază autorii — a fost starea permanentă de existență istorică a națiunii române, calea optimă pentru a depăși adversitățile externe concentrice și copleșitoare“ (p. VII—VIII). Dubla misiune istorică, pe plan intern și extern, a forțelor revoluționare din această epocă a impus o accelerare a modernizării structurilor societății românești în ansamblul ei, imprimînd același ritm și conținut însăși evoluției fenomenului militar, acesta vădînd, „ca întotdeauna în devenirea noastră istorică, o impresionantă unitate în evoluție și transformare, perceptibilă la dimensiunile întregului spațiu național“ (p. VIII).

Întemeindu-se pe o mare bogăție de material documentar și prelînd în mod critic bibliografia de specialitate din trecut sau din zilele noastre, autorii pun în evidență acumulările de ordin cantitativ și calitativ înregistrate de factorul militar sub presiunea mutațiilor survenite pe planul dezvoltării interne a societății românești, dar și în urma tendințelor înnoitoare înregistrate în alte țări. Este limpede astăzi că programul forțelor patriotice, progresiste și revoluționare românești, vizînd independența și unitatea națională nu ar fi putut fi pus în practică fără întărirea și organi-

zarea armatei pe baze moderne, armata fiind instrumentul de apărare a patriei și a ființei naționale în fața atîtor tendințe expansioniste ale marilor puteri reacționare. În același timp, fiind ea însăși un produs al procesului revoluționar de transformare a societății, armata a jucat un rol însemnat în susținerea acțiunii interne de modernizare a societății românești. Pentru a evidenția evoluția factorului militar în toată această epocă autorii subliniază rolul pe care l-a jucat țărănimea în epoca modernă, ca principală forță social-politică a luptei pentru unitate și independență națională, pentru înlăturarea relațiilor de producție feudale și modernizarea structurilor social-economice și politice ale societății românești.

O idee importantă subliniată de autori este aceea că procesul de modernizare a armatei, izvorînd din înseși cerințele obiective ale timpului, a beneficiat de suportul voinei unanime a națiunii, interesată în a-și crea „brațul ei înarmat” care să-i salveze interesele supreme. Astfel, în cursul revoluțiilor din 1784, 1821 și 1848 s-a materializat conceptul românesc de națiune înarmată sau de înarmare a întregului popor, iar după Unirea din 1859 și ca urmare a reformelor din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, s-au definit, într-o concepție modernă, locul și menirea armatei permanente, ca și ale trupelor nepermanente, asigurîndu-se un cadru corespunzător dezvoltării forțelor de apărare a patriei și punîndu-se un accent deosebit pe factorii calitativi.

În vederea elucidării problematicei amintite mai sus, volumul a fost organizat în 24 de capitole. În spiritul obiectivității științifice, pe baza analizei riguroase a evenimentelor, autorii pun în evidență caracterul unitar al evoluției, și în această etapă, a poporului român din toate provinciile sale istorice, unitate exprimată și de modul în care a evoluat fenomenul militar românesc.

După cum se demonstrează în partea de început a lucrării, revoluția din 1784 codusă de Horea, Cloșca și Crișan a marcat un moment important și pe linia cristalizării și afirmării unui concept românesc original cu privire la caracterul, conținutul și rosturile organismului militar în contextul luptei generale a poporului pentru libertate, pentru unitate și independență națională. În timpul evenimentelor revoluționare a fost creată o forță militară proprie, valorificînd, în mod superior, experiența formelor tradiționale de organizare militară, dar căutînd și găsiînd și elemente noi. Depistîndu-le și analizîndu-le cu atenție și obiectivitate, autorii evidențiază rolul

fundamental al maselor de țărani, profund devotate cauzei revoluției, contribuția lor hotărîtoare în alcătuirea și activitatea ostirii revoluționare, în funcție de condițiile specifice pe care le-au impus evenimentele din acei ani.

În același timp, pentru spațiul românesc extracarpatic sînt înfățișați cu minuție factorii care semnificau procesul de tranziție de la structurile feudale la cele moderne, subliniindu-se faptul că, paralel cu menținerea unor formațiuni militare tradiționale (plăieși, potecași, panțiri etc.) care, în condițiile limitării volumului forțelor militare permanente, au asigurat continuitatea de existență a organismului militar românesc, au apărut o serie de elemente noi. Pe aceeași linie a continuității și vitalității elementelor tradiționale ce intrau în componența organismului militar din Moldova și Țara Românească, a capacității de adaptare la condițiile specifice fiecărei etape istorice, autorii relevă activitatea detașamentelor de panduri și voluntari din primele decenii ale veacului trecut. Acestea, împreună cu corpurile de slujitori și cu regimentele grănicerești din Transilvania, au avut o importanță deosebită în menținerea spiritului militar și în dezvoltarea conștiinței naționale, în pregătirea luptei pentru unitate și independență națională. Arătînd că prin organizare, mod de recrutare, instruire, misiuni și gen de acțiune, pandurii și voluntarii au fost adevărați purtători ai spiritului războiului popular, căci lor li s-au alăturat adesea și formațiunile țărănești de rezistență, autorii apreciază că, deși considerabil, potențialul militar românesc nu a putut fi folosit cu maximum de eficiență din cauza contextului internațional extrem de nefavorabil. Acest aspect a fost evidențiat și mai limpede în împrejurările revoluției din 1821, care, prelînd și ridicînd pe o treaptă superioară programul militar al revoluției din 1784, „a creat un instrument românesc de luptă de apărare complex, în organica căruia au intrat, pe lîngă categoriile militare autohtone tradiționale — de felul pandurilor —, și structuri permanente ale armelor de bază ale epocii: infanterie, cavalerie, artilerie, geniu. Prin asimilarea unor asemenea unități și subunități permanente de către oastea populară a lui Tudor se poate conchide că în timpul desfășurării revoluționare din 1821 s-au trasat coordonatele de bază ale făuririi armatei române moderne” (p. 152).

Este bine cunoscut faptul că, după 1821, procesul de organizare a armatei pe baze moderne a beneficiat de aportul nemijlocit al unor elemente descinzînd din oastea revoluționară a lui Tudor și care și-au desfășurat activitatea atît la nivelul

trupei, cât și la acela al comandamentului, ceea ce și-a pus amprenta asupra ostirii noastre în sensul păstrării ei în permanentă consonanță cu aspirațiile poporului la unitate și independență națională.

Epoca dintre revoluțiile din 1821 și 1848 este analizată pe larg, evidențiindu-se modul în care fenomenul militar românesc a fost puternic marcat de marile frământări politice, economice și sociale, dar mai ales de afirmarea tot mai viguroasă a idealului unității și independenței naționale, într-un context internațional, cu deosebire sud-est european, în care lupta popoarelor asupra pentru independență națională devenise unul din factorii esențiali ai relațiilor internaționale. În ce privește istoria poporului român, este vorba despre o epocă în care s-au manifestat intense preocupări și în direcția dezvoltării forțelor militare naționale, cu planuri, măsuri și inițiative privind restructurarea pe baze moderne a organismului militar național, cu scopul ca acesta să fie în măsură a răspunde cu maximum de eficiență sarcinilor pe care le avea de îndeplinit mișcarea de emancipare socială și națională a poporului în noua etapă istorică.

Analizându-se contextul politic extern în care s-a desfășurat istoria românească după Tratatul de pace de la Adrianopol din 1829, cu prevederi exprese privitoare la statutul internațional al Munteniei și Moldovei, dar și în privința unor importante laturi ale vieții lor interne, autorii vin să sublinieze faptul că „dezvoltarea ostirii române moderne, în deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, prin organizarea unităților permanente de infanterie și cavalerie, ulterior și de artilerie, și modernizarea formațiunilor teritoriale, a fost salutăată cu entuziasm și îndreptățită speranță de toți românii, care vedeau în aceasta un moment de referință în lupta pentru cîștigarea drepturilor lor legitime de unitate și independență, pentru afirmarea deplină a statului lor în concertul internațional european“ (p. 195).

Este prezentat pe larg întregul complex de măsuri organizatorice desfășurate pe parcursul acestui deceniu, la capătul căruia, în ciuda scurtimii intervalului de timp și a unui context internațional complex și inhibant, procesul de modernizare a organismului militar național a cunoscut o sensibilă accelerare, bazându-se, în continuare, pe factorii tradiționali autohtoni, noutățile intervenite pe plan extern fiind preluate printr-un proces de adaptare specific nevoilor naționale stringente.

Apreciată ca unul din cele mai importante evenimente din istoria noastră modernă, revoluția de la 1848, prin programul său, prin formele de manifestare și organizare, prin angajarea în acțiune a celor mai largi clase și categorii sociale, a dat expresie voinței ferme a poporului român de libertate, unitate și independență națională, de angajare hotărâtă pe calea progresului general al patriei. Evenimentele revoluționare din Moldova, Muntenia și Transilvania, în înălțuirea și derularea lor obiectivă, au evidențiat unicitatea și organicitatea fenomenului revoluționar românesc, comunitatea de idealuri izvorită din însăși unitatea naturală a poporului nostru. Masele largi populare, prezente pe Cîmpiile libertății din București, Blaj sau Lugoj, au fost dinamizate în acțiunile lor de același deziderat al emancipării naționale și sociale, de dorința fierbinte de a se uni în cadrele aceluiasi stat, condiție indispensabilă a luptei pentru înălțurarea dominației străine, pentru progresul social-economic al societății românești.

În 1848, bazându-se pe tradițiile progresiste ale luptei pentru dreptate și libertate socială și națională, forțele revoluționare și-au creat și instrumente specifice de impunere a programului lor. De aceea, ținînd cont de specificul lucrării, autorii s-au oprit cu toată atenția asupra modului în care factorul militar a fost implicat în revoluție și cu ce anume a potențat revoluția organismul militar în chiar focul evenimentelor, ca și după aceea, care anume a fost elementul prioritar ce s-a impus ca sarcină majoră pentru viitoarea ostire națională.

Pregătirea și desfășurarea revoluției din 1848 au pus cu acuitate problema atitudinii față de armată, a rolului acesteia în revoluție. „Convingerea că armata era chemată să îndeplinească o funcție istorică, precum și adeviziunea sta-tornică a militarilor la toate încercările de așezare pe alte baze a societății românești — se demonstrează în lucrare — explică de ce fruntașii pașoptiști au văzut în armata cîștigată idealurilor revoluționare un element fundamental în planul general al mișcării. Iată de ce apare întrutotul justificat efortul depus de conducătorii revoluției române din 1848 de a aduce întreaga armată sub steagul de luptă al revoluției. Unii ofițeri, printre care maiorul Christian Tell, căpitanul Nicolae Pleșoianu, căpitanul Grigore Marghiloman, locotenentul Alexandru Christofi, lucrau direct cu Nicolae Bălcescu sau alți membri ai comitetului revoluționar din Țara Românească Muntenia pentru definitivarea planului de clansării revoluției; unitățile și subuni-

tățile din subordinea lor erau gata pregătite să intervină la momentul oportun“ (p. 277).

Activitatea desfășurată cu mult timp înainte în rindurile ostirii, faptul că numeroși militari deveniseră ei înșiși promotori ai programului revoluției au făcut ca oștirea, în ceasul de cumpănă, să adere entuziast la revoluție, în ultimă instanță, să fie un factor de seamă în triumful ei în Muntenia. Reamintim aici două secvențe semnificative. Prima: Gheorghe Magheru, comandant al pandurilor din întreaga Oltenie și ocirmuitor al județului Romanați, pe raza căruia se afla și localitatea Islaz, locul de unde a început marșul victorios al revoluției pe teritoriul Munteniei, a trecut, cu forțele pe care le avea în subordine și cu prestigiul de care se bucura în județele de peste Olt, din slujba domniei în slujba revoluției, asigurându-i, împreună cu masa poporului, succesul în Oltenia și apoi în restul țării. Un al doilea exemplu: după aflarea celor petrecute la Islaz în ziua de 9/21 iunie, domnitorul Gheorghe Bibescu a făcut o vizită în cazărmile din Capitală, spre a obține o reînnoire a jurământului de credință din partea trupelor garnizoanei; răspunzând domnitorului, căpitănelul D. Fărcășanu, originar din Transilvania, cum erau mulți ofițeri din oștirea munteană, a replicat: „În caz cînd străinii, inamicii Măriei Voastre și patriei noastre, vor veni din afară, atunci jurăm pe credința noastră d-a ne face datoria pîn' la o picătură de sînge; iar altfel în contra românilor (a revoluționarilor — *n.n.*), în contra fraților noștri, vie ei cum vor veni, mai ales cerînd ei îmbunătățiri patriei, noi nu putem a le fi ostili“.

Este știut că în desfășurarea revoluției în Muntenia armata a fost un element activ al instituirii puterii revoluționare și, apoi, după preluarea puterii de către guvernul revoluționar, sprijinit de masele largi ale poporului, și-a dovedit atașamentul ei total, apărînd programul revoluției. Cît privește Transilvania și Banatul, autorii subliniază faptul că regimintele grănicerești au devenit centre vii ale acțiunii revoluționare, fiind pregătite să contribuie la formarea unei puternice armate revoluționare, așa cum se va și forma, în Apuseni, sub conducerea lui Avram Iancu.

Fenomenul cel mai interesant l-a reprezentat conceperea și constituirea unei forțe militare revoluționare noi, specifice, creată în timpul evenimentelor. Astfel, necesitatea salvagărdării revoluției în fața amenințării intervenției militare a reacțiunii externe a dus la crearea unui întreg sistem de trupe populare

care, împreună cu unitățile armatei regulate, să poată face față agresiunii externe. „Asemenea formațiuni — subliniază autorii — puteau concura la realizarea acelei mobilizări generale a tuturor capacităților combative și a tuturor mijloacelor materiale ale țării, condiție absolut necesară pentru ducerea războiului popular, formă de apărare preconizată de revoluționarii pașoptiști români a fi cel mai eficace și singurul mijloc corespunzător realităților economice, sociale și politice interne și internaționale de la jumătatea secolului trecut, potențialului lor demo-economic și experienței lor istorice. Se continua, astfel, o practică de apărare ce cobora pînă către zorii vieții militare românești“ (p. 289).

Gărzile naționale din Muntenia au fost organizate pe principiul teritorial, iar asigurarea conducerii lor s-a făcut prin crearea unor structuri speciale de comandament, comanda efectivă deținînd-o „inspectorul general al tuturor gărzilor naționale“, funcție încredințată lui Gheorghe Magheru.

Aceleași principii generale l-au călăuzit și pe Avram Iancu în toamna anului 1848, cînd, împreună cu Axente Sever și August Treboniu Laurian, a trecut la elaborarea proiectului de înarmare generală a românilor din Transilvania, proiect aprobat de Consiliul Național Român; în baza hotărîrilor adoptate de Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 și definitive în cursul celei de-a treia adunări, din 2/14—16/28 septembrie 1848, s-a trecut oficial la înarmarea tuturor românilor transilvăni, care urmau a „primi arme și a forma gvardie națională“, formațiuni ce trebuiau să cuprindă pe toți bărbații apti de luptă „de la 17 pînă la 50 de ani“.

În Muntenia, alături de gărzile naționale, un alt mijloc de organizare militară menit a cuprinde masele largi populare în organismul militar revoluționar de apărare a patriei au fost regimentele de dorobanți și panduri voluntari, în cadrul cărora, cum rezultă și din denumirea lor, urmau a fi cuprinși în primul rînd dorobanții din județe (două treimi din efective), lor adăugîndu-li-se voluntarii recrutați din rîndul foștilor panduri olteni, al militarilor scoși din cadrele active ale armatei sau oricare alt cetățean dornic să se instruiască și să participe la lupta pentru apărarea revoluției. Ele au fost puse, de asemenea, sub comanda directă a lui Gheorghe Magheru. Crearea noilor unități a dus la întărirea substanțială a organismului militar revoluționar muntean, căci ele reuneau persoane cu un grad sporit de instruire și cu experiență de luptă. Prin

organizarea acestor regimente și a gărzilor naționale, conducerea revoluției române și-a transpus în practică concepția privitoare la națiunea înarmată, principiu impus în doctrina militară românească de revoluția de la 1848 și care va deveni apoi o caracteristică a întregii evoluții a instituției militare românești. „Armata din timpul revoluției — subliniază autorii — se înfățișa ca un organism complet și armonios, format din două structuri complexe — armata permanentă și armata teritorială — care se articula într-un singur tot, dinamic și numeros, comparativ cu potențialul demografic al țării, cu o bună capacitate de acoperire a teritoriului, de manevră și de rezistență“ (p. 301).

O confirmare și o ilustrare concretă își găsește această concluzie în paginile care au fost consacrate Taberei de la Rîureni (Vilcea), în organizarea și comanda căreia Gheorghe Magheru a depus toată stăruința, atașamentul și priceperea sa, el fiind numit de guvernul revoluționar în funcția de „căpitan general al tuturor trupelor neregulate de dorobanți și panduri voluntari din România și inspector general al tuturor gvardiilor naționale“.

În ce privește Transilvania, se poate spune că, izvorită din însăși dinamica evenimentelor revoluționare, din situația specifică a românilor transilvăneni, armata revoluționară condusă de Avram Iancu a reprezentat o strălucită confirmare a justeței orientărilor și ideilor propulsate de gândirea militară a fruntașilor revoluției din 1848 privind locul și rolul factorului militar în cadrul luptei generale a poporului român pentru unitate și independență națională, pentru progresul general al societății românești.

În deceniul următor revoluției de la 1848, în ciuda situației externe extrem de complicate, societatea românească a înregistrat progrese pe planul dezvoltării social-economice, dar mai ales pe tărîm politic. Este epoca în care forțele progresiste naționale și-au intensificat lupta pentru Unirea Munteniei și Moldovei în cadrul unui singur stat, patriotismul, maturitatea și inteligența politică ale românilor fiind elemente esențiale în determinarea unui curs nou al istoriei națiunii române.

Concluzia majoră pe care o desprind autorii acestei părți a volumului este aceea că și în acest răstimp „armata din țările române Muntenia și Moldova a evoluat ca o structură distinctă, păstrînd și dezvoltînd o organizare, dotare, instruire și misiuni în concordanță cu interesele majore ale poporului român. Astfel, organismul militar și-a sporit — în spiritul doctrinei naționale și al prin-

cipiilor națiunii înarmate — substanțial efectivele instruite, prin creșterea numerică simțitoare a trupelor teritoriale. Rezistînd ingerințelor politico-militare ale imperiilor vecine, forțele militare naționale și-au menținut individualitatea și și-au dezvoltat structurile de bază, ceea ce le-a îngăduit saltul calitativ din perioada următoare și îndeplinirea misiunii istorice de apărare a intereselor supreme ale poporului român, încredințată în anul 1857 de adunările ad-hoc de la Iași și București pentru noua etapă care se deschidea înaintea țării... Înaintea Unirii — apreciază autorii volumului —, armata devenise un factor deosebit de important în peisajul politic românesc, de care trebuia să țină seama orice grupare politică. Acționînd în mod firesc în cadrul forțelor unioniste, organismul militar românesc se va dovedi o pirghie esențială a înfăptuirii programului național de unitate și independență, din rîndurile sale fiind desemnat cel care va fi investit cu funcția supremă în statul român modern“ (p. 391).

Dense pagini din lucrare sînt consacrate evenimentelor care au dus la marea izbîndă a dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza și amplului program de măsuri de ordin politic, economic și social inițiat de către domnitor și principalii săi colaboratori, acțiuni reformatoare ce au avut ca rezultat înscrierea fermă a statului român pe calea modernizării structurilor sale. În mod firesc, accentul cade pe analiza dezvoltării armatei române în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Urmărind acțiunea de făurire a sistemului militar de apărare a României pe principii pregătirii întregului popor pentru apărarea patriei, autorii analizează modul în care s-a dezvoltat armata permanentă, considerată centrul puterii militare a țării, în jurul căreia trebuiau să graviteze toate celelalte elemente ale sistemului de apărare, prin sporirea efectivelor, crearea unor arme și specialități noi, diversificarea instrucției, îmbunătățirea dotării și echipării trupelor, dezvoltarea învățămîntului militar și extinderea relațiilor cu alte armate etc. Trebuie subliniat faptul că, în această fază, se poate vorbi despre o politică de stat în privința puterii militare naționale, despre un program bine gândit și articulat în înfăptuirea căruia este implicată însăși puterea de stat, ceea ce a avut efecte pozitive asupra dezvoltării armatei române.

Preluînd și ducînd mai departe experiențele trecutului, factorii de decizie ai țării au acordat, în continuare, atenția cuvenită tuturor componentelor organismului militar național, astfel încît, odată cu dezvoltarea armatei regulate,

importante creșteri cantitative și calitative au cunoscut trupele teritoriale de dorobanți și grăniceri, de jandarmi și slujitori. Mai mult, prin legea din 1864 s-a introdus sistemul de instruire a „gloatelor”, locuitorii între 17 și 50 de ani, neincorporați în cadrul armatei regulate sau al trupelor teritoriale, fiind supuși pregătirii militare, odată pe săptămână, în zilele de duminică. În acest fel s-a constituit un al treilea element al sistemului național de apărare.

În continuare, autorii analizează perioada istorică 1866—1877, perioadă cu trăsături distincte în istoria românilor, în care „pe primul plan al activității societății românești s-a situat pregătirea condițiilor pentru proclamarea independenței absolute de stat” (p. 467). În acest context sînt evidențiate și importanțele mutații intervenite în situația românilor aflați sub dominație străină, agravată serios după reorganizarea dualistă a Imperiului habsburgic, în 1867. Sînt analizate, cu precădere, momentele 1868 (*Pronunțiamentul de la Blaj*) și 1892—1894 (*Mișcarea memorandistă*), în cursul cărora acțiunile de solidaritate la nivelul întregii națiuni au fost factori de natură să influențeze hotărîtor cursul evenimentelor.

Un amplu spațiu este acordat evoluției sistemului militar de apărare națională în acești ani și dezvoltării doctrinei militare românești. Se face, de asemenea, o trecere în revistă a situației României în contextul declanșării și evoluției noii faze a „crizei orientale”, marcîndu-se și atitudinea de solidaritate a opiniei publice din țara noastră cu lupta de eliberare națională a popoarelor balcanice. Sînt prezentate, apoi, preliminarile politico-diplomatice ale cuceririi independenței absolute, împrejurările în care s-a încheiat convenția româno-rusă din 4/16 aprilie 1877, mobilizarea generală a armatei române și acțiunile în vederea perfectării și încheierii unei alianțe militare româno-ruse.

Autorii se opresc asupra evenimentului istoric al proclamării independenței de stat depline și asupra operațiilor desfășurate de armata română pînă la începutul lunii iulie 1877. Pentru ansamblul desfășurărilor militare din Balcani, un rol foarte important l-a jucat atunci operația de acoperire strategică a liniei Dunării, la adăpostul căreia trupele ruse au putut face deplasarea în siguranță spre zonele operative din Balcani și care a avut ca efect evitarea transformării teritoriului național în teatru de operații, cum se întimplase de atîtea ori în cursul istoriei confruntărilor militare dintre cele două imperii aflate în con-

flict. Tot în cadrul operației de acoperire sînt subliniate acțiunile de sprijinire de către oștirea noastră a forțării Dunării de către armata rusă și de trecere a ei în Bulgaria, ajutorul oferit de diverse unități militare române de la nord de Dunăre dezvoltării ofensivei ruse la sud de fluviu.

Cum era și firesc, autorii analizează și fac o prezentare largă a contribuției militare românești la luptele pentru înfrîngerea Imperiului otoman. Subestimată și refuzată inițial de către comandamentul rus, cooperarea armatei române a fost solicitată, pe un ton alarmant, la 19/31 iulie 1877, în urma gravelor înfrîngeri suferite de trupele ruse în luptele de la Plevna. Acceptată de factorii politici români, cooperarea s-a stabilit în urma unor tratative anevoioase, la capătul cărora partea română a reușit să impună condiții ce vizau păstrarea integrității de comandament a trupelor naționale, în spiritul exercitării depline a prerogativelor de suveranitate națională.

Deplasată în zona de operații din jurul fortificațiilor Plevnei, armata română și-a adus importanta sa contribuție la înfrîngerea puternicei garnizoane inamice de aici și, în acest fel, la grăbirea încheierii victorioase a războiului. Analize similare se întreprind și asupra luptelor pentru lichidarea garnizoanelor otomane din fortificațiile de la Rahova, Vidin și Belogradcik.

Colectivul de autori evidențiază puternica solidaritate națională din timpul luptelor pentru cucerirea independenței depline, solidaritate manifestată la scara întregii națiuni și a întregului teritoriu locuit de români. În asaltul redutelor de la Plevna, Rahova, Smîrdan și Vidin, prin prezența numeroșilor voluntari transilvăneni, bucovineni și bănățeni, armata română s-a prezentat ca o armată a întregii suflări românești. După cum sprijinul moral și material acordat frontului a fost și al națiunii întregi, dincolo de fruntariile nefirești care încă o mai separau. De aceea unanimitatea de voință, admirabila sudură sufletească dintre armată și popor, dintre români din țară și cei din provinciile aflate încă sub stăpîniri străine sînt considerate, pe bună dreptate, ca factori care au imprimat un profund caracter popular-național războiului independenței, înnobîlînd cu atributele înaltei moralități istorice lupta românilor pentru triumful cauzei lor. Sînt realități care s-au impus conștiinței opiniei publice europene și cărora li s-a dat glas în diverse forme: corespondențe speciale, opinii ale unor corespondenți militari și observatori politici străini, cu toții subliniînd modul strălucit în care poporul român și

brava sa oștire au trecut cu brio examenul unor crâncene încercări, impunând voința fermă de independență absolută a statului român. Ecoul favorabil, sentimentele de simpatie pe care le-a trezit în opinia publică progresistă europeană epopeea participării armatei române la campania din sudul Dunării, se subliniază în lucrare, au constituit un factor favorizant și în recunoașterea internațională a independenței României.

Volumul se încheie cu substanțiale concluzii generale, din care reproducem, în finalul acestei succinte prezentări, următorul pasaj: „Un secol reprezintă la scara dezvoltării istorice a poporului român, cu o vechime, prin strămoșii săi, multimilenară, un interval relativ scurt. Totuși, perioada cuprinsă între puternica ridicare la luptă pentru libertate socială și națională din 1784 și războiul de neam din 1877—1878, acest *Secol al Revoluțiilor*, se impune prin amplitudinea și dinamismul fenomenelor istorice ca o etapă hotărâtoare în evoluția societății românești. Națiunea română, puternic consolidată printr-un exemplar efort creator, și-a realizat, în condiții interna-

ționale complexe, de cele mai multe ori vitrege, statul său național modern și independent, pregătind, astfel, pasul decisiv spre împlinirea marelui act din 1918 al reunirii tuturor fiilor săi într-o patrie unică, România, în hotarele sale firești, naționale“ (p. 915).

Conform unor practici moderne, utilizate și la celelalte volume apărute până acum, cel de-al IV-lea tom al *Istoriei militare a poporului român* are anexate ample rezumate în limbile engleză, franceză, germană și rusă, un glosar de termeni, un tabel de semne convenționale folosite în hărți și schițe, abrevieri bibliografice, de mari unități și subunități, o amplă bibliografie generală și una de lucrări speciale, ordonate pe capitole; în sfârșit, o listă a materialului ilustrativ și un judicios indice general. Agrementat cu hărți și schițe, cărora li se adaugă o extrem de bogată și valoroasă iconografie, volumul menține și sporește interesul largului public cititor și al specialiștilor față de această pe deplin reușită realizare științifică.

MARIAN ȘTEFAN

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1988 (II)

G. I. BRĂȚIANU, *O enigmă și un miracol istoric : poporul român*. Ediție îngrijită, prefată, studiu și note de Stelian Brezeanu. Traducere de Mariana Rădulescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, 212 p.

le-au dat faptelor, ea își păstrează actualitatea" (p. 5—6).

Cartea reprezintă, în fond, răspunsul de înalt nivel, pe care marele nostru istoric l-a dat fostului său profesor de istorie medievală la Sorbona, reputatul Ferdinand Lot, care, în lucrarea *Les invasions barbares et le peuplement de l'Europe* (Paris, 1937), apreciașe poporul român ca „o enigmă și un miracol istoric” și-i negase continuitatea, susținând că „nicăieri nu se vorbește, între sfârșitul secolului al IV-lea și secolul al XIII-lea, de o populație romanică trăind în vechea Dacie”. În demersul său științific, argumentând continuitatea românilor în vatra străbună, Gh. I. Brătianu dezbatte o serie de probleme importante, precum părăsirea Daciei de către romani în anul 271 și consecințele ei („Este însă absolut inexact să presupunem că teritoriul ocupat actualmente de români a fost părăsit în întregime de către strămoșii lor și că nu a mai existat nici un contact între provinciile invadate de barbari și cele apărute de către Imperiul Roman... Acest contact permanent, acest schimb continuu în cadrul căruia evacuarea dictată de Aurelian nu este decât un episod, a generat unitatea poporului român și a limbii sale, precum și poziția sa geografică actuală” — p. 82); analizează, în coroborare cu da-

După Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești (Editura Eminescu, 1980) și Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană (Editura Meridiane, 1988), ni se restituie o nouă lucrare fundamentală de istorie datorată lui Gh. I. Brătianu : *O enigmă și un miracol istoric : poporul român*. O reeditare necesară, căci — așa cum remarcă, cu deplină îndreptățire, Stelian Brezeanu, cel care s-a ocupat cu atenție și competență de îngrijirea acestei ediții —, „prin forța raționamentului, prin perspectiva interdisciplinară din care ni se înfățișează subiectul, prin frumusețea limbajului său și chiar prin rezultatul cercetării, dincolo de noile dimensiuni pe care investigațiile postbelice

tele extrase din etnografie și geografie istorică, izvoarele literare medievale care amintesc despre români, arătând: „Faptul că ei (românii) n-au fost menționați mai de timpuriu în textele scrise în vremea aceea nu implică inexistența lor, ci indică numai aservirea lor de către anumite puteri străine, care le impun fie numele lor etnic, fie pe cel al teritoriului supus stăpînirii lor. Aceasta mi se pare a fi singura interpretare ce se poate da tăcerii izvoarelor fără a contrazice logica faptelor sau diverselor date oferite de lingvistică. Țările de la Dunărea de Jos au particularitatea de a fi fost dintotdeauna o zonă de trecere mai degrabă decît un centru politic și militar; dacă Cîmpia Tisei și a Dunării de Mijloc, pusta din Europa centrală, era un rezervor natural de fi-

nețuri care-i atrăgea pe nomazi, popoare de călăreți, iar Balcanii îi interesau pe năvălitori, funcționînd ca un bastion natural în lupta lor contra Imperiului Bizantin, coridorul dintre Carpați, Dunăre și Nistru nu reprezenta pentru ei decît un loc vremelnice de popas în ofensiva lor, cetele fiind silite să-și continue apoi deplasările, sub presiunea altor popoare venite din stepă. De aceea și numele etnice care îi desemnează pe stăpînitorii succesivi ai acestor regiuni s-au tot schimbat, așa încît bizantinii au considerat mai comod să-i înglobeze sub o denumire artificială, extrasă din autorii clasici“ (p. 108—109); relevă dovezile arheologice date la iveală pînă în vremea scrierii cărții sale, care pun în lumină continuitatea de viață la nordul Dunării în mileniul migrațiilor.

IOAN LUPAȘ, *Din istoria Transilvaniei*. Ediție îngrijită, note și comentarii de Marina Vlasu. Cuvînt înainte de Florin Constantiniu, Editura Eminescu, București, 1983, XVII + 414 p.

După un prim volum de **Scrieri alese** din opera istoriografică a lui Ioan Lupaș, apărut în 1977 (cel de-al doilea nu a mai văzut, din păcate, lumina tiparului), iată că Editura Eminescu găzduiește în sinul uneia din colecțiile sale prestigioase de cultură românească, o culegere de semnificative studii, articole, conferințe din scrierile marelui istoric, avînd ca subiect generic istoria Transilvaniei.

Să amintim studii ca **Fazele istorice în evoluția constituțională a Transilvaniei** sau **Voievodatul Transilvaniei în sec. XII și XIII** din paginile cărora răzbate una din ideile cardinale susținută și argumentată de I. Lupaș și care se referă la individualitatea politică a Transilvaniei, individualitate distinctă, esențial deosebită de aceea a regatului ungar: „Țara transilvană — «Terra ultrasilvana» — era o realitate istorică-politică de nezdruccinat, nu numai în clipa cînd fusese sortită a lua cel dintîi contact nedorit cu descălecătorii

lui Arpad, ci și mai tîrziu, în toată desfășurarea relațiilor seculare ale voievodatului, mai tîrziu ale principatului și ale marelui principat transilvan cu purtătorii menționatei coroane“ (p. 4). În ce privește organizația politică-teritorială a voievodatului, aceasta — scrie I. Lupaș — este „un produs specific transilvan, pe care penetrația stăpînirii maghiare în această regiune nu a fost în stare s-o dezhădăcineze din solul natal, nici s-o împiedice în ulterioara ei dezvoltare, oricît de mult dorea s-o facă, după cum apare din repetate mărturii ale documentelor vremii“; iar organizarea voievodatului Transilvaniei „înfățișează tocmai aceleași note caracteristice care se găsesc și în structura voievodatului Țării Românești și în aceea a voievodatului Moldovei“ (p. 35).

Scrie cu adîncă vibrație patriotică, numeroase materiale înscrise în volum ne readuc în memorie mari momente, personalități remarcabile ale luptei pentru împlinirea mărețului ideal al unirii tuturor românilor. Ele ne vorbesc despre făptuirea lui Mihai Viteazul, a cărui amintire „a luminat ca un stîlp de foc căile destinului românesc, cutremurînd ca un fior generațiile următoare și determinîndu-le să fie gata de orice jertfă pentru îndeplinirea menirii istorice a neamului românesc“ (p. 87); despre revoluția lui Horea, „care avea de scop

izbăvirea poporului român din îndoiul jug al sclaviei feudale și al celei politice" (p. 96); despre Avram Iancu, cel care „a înțeles mai bine decât oricare altul să-și pună sabia vitează în slujba neamului, aducându-se pe sine drept

jertfă curată și fără prihană, așa cum o putea oferi sinceritatea și profunzimea unui viguros sentiment național" (p. 178); despre mulți cei care, înarmați cu condeiul, au pus temelii puternice unității noastre naționale.

*** *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 18. Coordonator de ediție general-locotenent dr. Ilie Ceașescu, Editura Militară, București, 1988, XX + 368 p.

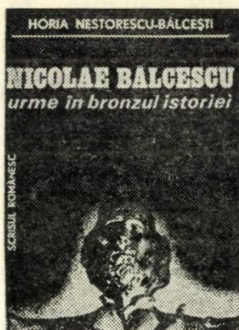
Acest nou volum din colecția „File din istoria militară a poporului român” este consacrat revoluției române din 1848, moment crucial al luptei multiseculare a poporului nostru pentru libertate și dreptate, pentru afirmarea ființei sale naționale, pentru realizarea progresului general în cadrul unui stat unit și independent.

Studiile care formează substanța lucrării sînt centrate pe aspecte de fond ale revoluției române, dezvoltându-i antecedentele istorice, forțele motrice, caracterul, impactul avut în viața societății românești, însemnătatea sa internațională. Amintim, în acest sens: *Concepția tovarășului Nicolae Ceașescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, despre rolul revoluției în evoluția societății românești moderne*, de conf. univ. dr. Ion Ardeleanu; *Rădăcinile istorice ale revoluției române din 1848*, de Andrei Busuioceanu; *Societatea românească în ajunul revoluției din 1848*, de conf. univ. dr. Nicolae Edroiu și Adrian Pandea; *Caracterul unitar al revoluției române din 1848; programul revoluției, expresie a comuniunii de gînd și faptă a tuturor românilor*, de academician Ștefan Pascu; *Ideea unității și independenței naționale în revoluția română din 1848*, de prof. univ. dr. Gheorghe Platon; *Rolul maselor popu-*

lare în revoluția română din 1848, de Maria Georgescu; *Acțiunea marilor imperii și a forțelor reacționare pentru înăbușirea revoluției române din 1848*, de maior dr. Ioan Talpeș; *Locul și rolul revoluției române în mișcarea revoluționară europeană din 1848*, de conf. univ. dr. Liviu Maior; *Însemnătatea și ecoul internațional al revoluției române din 1848*, de conf. univ. dr. Vasile Cristian; *Revoluția și problemele social-economice ale dezvoltării societății românești pe baze moderne*, de prof. univ. dr. Nicolae Petreanu; *România între două revoluții: 1848—1944 — un drum de mari împliniri istorice*, de conf. univ. dr. Mircea Mușat.

Alte studii se ocupă de implicațiile militare ale revoluției: *Atitudinea armatei față de problemele fundamentale cu care se confrunta societatea românească la jumătatea secolului al XIX-lea*, de colonel dr. Vasile Mocanu; *Înarmarea maselor largi populare în gîndirea pașoptistă. Teze, principii și idei noi. Dezvoltarea doctrinei luptei întregului popor pentru apărarea patriei*, de maior dr. Mihail E. Ionescu; *Structuri militare populare de apărare, creații ale revoluției române din 1848*, de colonel Constantin Căzănișteanu; *Lupta din Dealul Spirii — expresie a hotărîrii poporului român și a armatei sale de a apăra puterea revoluționară împotriva intervenției brutale a trupelor străine de reprimare*, de căpitan Vladimir Zodian; *Războiul popular de apărare purtat de revoluționarii români, conduși de Avram Iancu, împotriva forțelor agresive ungare*, de general-locotenent dr. Ilie Ceașescu; *Dezvoltarea artei militare românești în timpul revoluției din 1848*, de colonel dr. Gheorghe Tudor.

O carte de suflet, izvorită din ani de preocupări statornice pe care autorul ei i-a dedicat cercetării vieții, activității și operei lui Nicolae Bălcescu, personalitate de prim rang în rîndul făurarilor României moderne.

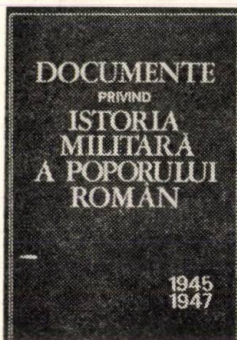
Materialul științific pe care Horia Nestorescu-Bălcești l-a înscris în lucrare abordează anii de studiu ai lui N. Bălcescu la Colegiul național „Sf. Sava” din București (1832—1835), prilej de a corecta o serie de erori care mai persistă în legătură cu această etapă din biografia eroului; întregeste cunoștințele despre tipărirea și răspîndirea revistei „Magazin istoric pentru Dacia”; aduce noi date privind problema criptografiei în corespondența revoluționarilor români de la 1848; prezintă o ediție ne-

HORIA NESTORESCU-BĂLCEȘTI, Nicolae Bălcescu. Urme în bronzul istoriei, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988, 172 p.

cunoscută a **Manifestului către poporul român** din 20 septembrie 1850 ș.a.

Cititorului interesat i se oferă, de asemenea, o bogată cronologie, marcînd cu minuțiozitate toate momentele vieții lui N. Bălcescu, detalii de interes privind familia sa (de pildă, formarea și transmiterea numelui Bălceștilor) sau cele referitoare la destinul fiului său natural, Bonifaciu Florescu (1848—1899). Despre sfîrșitul lui N. Bălcescu, autorul arată, pe baza unor documente incontestabile, că acesta a fost înmormîntat la cimitirul Mănăstirii Cappuccinilor din Palermo; exhumat după un număr de ani, trupul se află depus, după toate probabilitățile, în osuarul existent în catacombele subterane ale aceleiași mănăstiri.

Dacă vitregia sorții sau a vremurilor a făcut ca osemintele sale pămîntești să se afle departe de pămîntul patriei, nu vedem nici un impediment, cum scrie și autorul acestei cărți, ca să se pună o placă menită să-i arate trecătorului locul din București unde s-a născut Nicolae Bălcescu. Deși, memoria marelui luptător și patriot pentru binele și fericirea poporului său merită cu prisosință ridicarea unei statui în capitala țării.

*** Documente privind istoria militară a poporului român. 13 mai 1945—31 decembrie 1947. Volum întocmit de: colonel dr. Constantin Toderașcu (coordonator), maior Alesandru Duțu, căpitan dr. Ștefan Pâslaru, Editura Militară, București, 1988, LXI + 498 p.

„pe lîngă consecințele imediate de ordin militar, a produs în același timp și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al României, ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, punînd în pericol toată armata germană din Balcani. Deosebit de pierderea pozițiilor din Carpați, pierderea grînarului și petrolului românesc constituie o altă mare și grea lovitură, în urma căreia armatele ruse vor putea ajunge, în vreo cîteva săptămîni, în fața Budapestei. Dat fiind că aceasta este în decurs de 30 de ani a doua oară cînd România trădează cauza Germaniei, se impune a lua toate măsurile ca România să dispară de pe harta Europei și poporul român să dispară ca națiune” (doc. 68, p. 91). Iar în memoriul privind efortul militar și economic al României în războiul împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthyste, prezentat, în aprilie 1946, de guvernul român Conferinței miniștrilor

Cele 264 de documente cuprinse în volum urmăresc evoluția organismului militar național în intervalul de timp jalonat de încheierea victorioasă a războiului antihitlerist și proclamarea Republicii.

Sînt mărturii valoroase despre efortul întregului popor român la zdrobirea mașinii de război fasciste, despre semnificația actului de la 23 August 1944 în desfășurarea celui de-al doilea război mondial. Astfel, într-un raport semnat de Keitel și Guderian și înaintat lui Hitler se arată că, actul României,

afacerilor externe de la Paris, se releva: „Prin poziția sa geografică, prin resursele de care dispunea și prin rețeaua de căi de comunicație pe care o deținea, România constituia pentru germani un bastion de importanță deosebită, o poziție cheie atât pentru rezistența pentru Frontul de est, cât și pentru dominația lor în Balcani și, în general, pentru soarta războiului pe care-l duceau împotriva Națiunilor Unite. România este situată chiar în spațiul capabil de a asigura lanțul carpatic împotriva oricărui risc de învăluire prin flancuri. Carpații au constituit dintotdeauna o barieră ușor de apărat, dar greu de străpuns de către forțele care au încercat să înainteze venind dinspre est. Pe de altă parte, ocuparea Peninsulei Balcanice de către germani implica ocuparea României, această țară oferind o poziție strategică de importanță capitală nu numai pentru că ea separa armatele sovietice de forțele marelui Tito, dar și pentru că pierderea Cîmpiei Dunării ar fi făcut ca armata germană din Balcani să se expună ris-

cului de a fi atacată din spate și de a-și vedea interceptate căile de comunicație. Desfășurarea operațiunilor militare după 23 august 1944 a confirmat pe deplin această situație strategică. Prin bogățiile sale și mai ales prin resursele alimentare și petroliere, România deținea, de asemenea, o poziție importantă în desfășurarea generală a războiului. De altfel, unul dintre șefii militari germani, feldmareșalul von Rundstedt, a recunoscut, în interogatoriul său, că una din principalele cauze care a făcut ca Germania să piardă războiul a fost privarea ei de resursele României, și în special de petrolul românesc” (doc. 139, p. 213—214).

Numeroase documente ale acestui volum (legi, acte normative, ordine și instrucțiuni emise de comandamentele militare, fragmente din jurnalele de operații etc.) atestă integrarea oștirii noastre în amplul proces înnoitor declanșat odată cu revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

*** Republica în România. De la idee la faptă, Editura Junimea, Iași, 1988, 316 p.

Lucrarea — realizată de un colectiv de autori format din: Ion Agrigoroaiei, Gheorghe Buzatu, Vasile Cristian, Valeriu-Florin Dobrinescu, Ion Pătroiu, Dumitru D. Rusu (coordonator), Vasile Russu, Gheorghe Tanasă — își propune să sintetizeze drumul spre Republică în patria noastră, de la ideile și opțiunile epocii moderne pînă la înfăptuirile prezentului socialist.

Urmărindu-se geneza, evoluția și afirmarea ideii de republică în istoria modernă românească (inclusiv relevarea semnificației unor atitudini împotriva instalării monarhiei străine și a pozițiilor republicane exprimate de partidul clasei muncitoare), se conchide că, „în

preajma primului război mondial terenul era pregătit pentru instituirea unui regim republican și democratic” (p. 21) și numai izbucnirea conflictului a amînat înfăptuirea acestui ideal. În continuare, autorii precizează — în complexul de factori, interni și externi, interveniți după 1918, care nu au atras modificarea formei de stat — locul monarhiei în cadrul sistemului politic interbelic.

Paginile cărții pun pe larg în lumină procesul revoluționar profund declanșat de actul de la 23 August 1944, care a condus la instaurarea Republicii la 30 decembrie 1947, aceasta marcînd trecerea la revoluția și construcția socialistă în România. Referitor la semnificațiile internaționale ale proclamării Republicii, în lucrare se arată: „Presa internațională, posturile de radio, agențiile de știri din multe țări ale lumii, de diverse orientări și nuanțe politice, au consacrat numeroase comentarii asupra proclamării Republicii în România. Fără îndoială, considerațiile asupra Actului de la 30 Decembrie 1947 au îmbrăcat o gamă largă de interpretări datorită orientărilor politice ale ziarelor respective. Sugestiv este, însă, faptul că marea majoritate a comentariilor, ținînd cont de pulsul înnoitor al transformărilor

contemporaneității, au apreciat favorabil apariția pe harta Europei a unei republici populare, factor activ în promovarea idealurilor de pace, libertate și democrație. În general, presa a considerat Actul de la 30 Decembrie 1947 ca un episod al luptei dintre lumea occidentală și cea orientală. Fostul rege al României, Carol al II-lea, recunoștea că «ultimele evenimente sînt de o mare

importanță pentru această țară, ca și pentru întreaga Europă... pentru progresul comunismului». Proclamarea Republicii în România a fost apreciată, în toate țările de democrație populară, care edificau o nouă societate, și de unele state nesocialiste, ca un rezultat firesc, logic al perioadei în care aveau loc atît de multe prefaceri revoluționare» (p. 262—263).

Căpitan de rangul 3 ILIE MANOLE, căpitan de rangul 3 IOAN DAMASCHIN, *Confruntări navale*, vol. 2, Editura Militară, București, 1988, 360 p.

După unele considerații privind dinamica vieții politice internaționale interbelice și evoluția marinei militare a României în aceeași perioadă, cel de-al doilea volum al lucrării *Confruntări navale* înfățișează principalele acțiuni pe care le-au desfășurat forțele maritime ale statelor angajate în conflict după declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale.

Autorii pun în relief confruntările din Oceanul Atlantic (începînd cu operația germană pentru ocuparea Norvegiei și Danemarcei, în aprilie—iunie 1940, și încheind cu debarcarea anglo-americană în Normandia, la 5/6 iunie 1944); „războiul de cursă“, inițiat de comandamentul hitlerist cu mari nave de luptă sau cu nave-corsar, pentru zădărnicierea traficului naval al

adversarului prin lovirea navelor lui de transport; teatrul de acțiuni militare din Marea Mediterană și Africa de Nord; războiul din Oceanul Pacific (cu Pearl Harbor, Midway, Guadalcanal etc., sfîrșind cu bătălia aeronavală a Filipinelor); traficul naval aliat pe ruta polară pentru sprijinirea materială a armatei sovietice; de asemenea, ei descriu războiul submarin și se opresc asupra unor misiuni subacvatice speciale (ca cele de la bazele navale de la Scapa Flow, Alexandria, Makin, Palermo, Alexandretta). În acest cadru, sînt evidențiate acțiunile marinei noastre militare după actul de la 23 August 1944.

Lucrarea ne dezvăluie și importante caracteristici ale evoluției fenomenului naval în anii celui de-al doilea război mondial. Pentru dobîndirea victoriei se afirmă ca strict necesară realizarea supremației aeriene pentru acoperirea forțelor navale. Se constată o accentuare a caracterului distructiv al acțiunilor, dovedit de pierderile mari de tonaj comercial. Noi tipuri de arme se impun, în prim plan manifestîndu-se portavionul și submarinul, care se constituie ca forte importante de lovire în cadrul flotelor militare. Paralel cu declinul navelor mari (cuirasatele), crește rolul aviației ambarcate și de litoral.

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

45 ГОДОВЩИНА АНТИФАШИСТСКОЙ И АНТИИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ СОЦИАЛЬНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО ОСВОБОЖДЕНИЯ АВГУСТА 1944 ГОДА

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ: Борьба за свободу и постоянное единство истории румынского народа 3

ИОН ЯКОШ: Национальная независимость и суверенитет — основные цели коммунистов, всего нашего народа в межвоенный период 19

ИОН КАЛАФЕТЯНУ: Коммунисты встают во главе румынского народа на борьбу против фашистского Венского диктата 36

ГЕОРГЕ УНК: Румынская коммунистическая партия — организатор и руководитель борьбы против диктатуры Антонеску за независимость и целостность родины. 52

СВИДЕТЕЛЬСТВА ИСТОРИИ

Героическая летопись — Подготовка и проведение исторического акта Августа 1944 г. (I) 66

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ОЧЕРКИ

Антифашистские настроения общественности Румынии. 1933—1944 гг.: Константин Петкулеску 106

Документы и свидетельства в связи с европейским политическим кризисом 1938—1939 гг. (III): Виорика Моисук 125

БИБЛИОГРАФИЯ

„Istoria poporului român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu“ («История румынского народа в произведении президента Николае Чаушеску»): Кристиан Попиштяну 136

„Istoria militară a poporului român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu“ («Военная история румынского народа»), том IV, Военное издательство, Бухарест, 1987, XIX + 1408 стр. + 36 стр. рисунков: Штефан Мариан 144

ЗАМЕТКИ

Книги по истории, опубликованные в 1988 г. (II): Ион Мамина 151

CONTENTS

45 YEARS SINCE THE ANTIFASCIST AND ANTIIMPERIALIST REVOLUTION OF SOCIAL AND NATIONAL LIBERATION OF AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: The Struggle for Freedom and Unity — a Permanent Trait of the Romanian People's History 3

ION IACOS: National Independence and Sovereignty — Basic Aims of the Communists' of the our Entire People During the Inter-war Period 19

ION CALAFETEANU: The Communists' Fight, at the Head of the Romanian People, against the Fascist Dictat of Vienna 36

GHEORGHE UNC: The Romanian Communist Party — the Organizer and the Leader of the Struggle against Antonescu's Dictatorship, for Romania's Independence and Integrity 52

HISTORICAL EVIDENCE

Heroic Chronicle — The Preparing and Unfolding of the Historic Act of August, 1944 (I) 66

DOCUMENTARY STUDIES

Antifascist Attitudes in the Romanian Public Opinion. 1933—1944: Constantin Petculescu .. 106

Documents and Evidence Concerning the European Political Crisis of 1938—1939 (III): *Viorica Moiscu* 125

BIBLIOGRAPHY

„Istoria poporului român în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu“ („The Romanian People's History in the Work of Comrade Nicolae Ceaușescu“): *Cristian Popișteanu* 136
 „Istoria militară a poporului român“ („The Military History of the Romanian People“), vol. IV, Military Publishing House, Bucharest, 1987, XLV + 1 108 p. + 36 p. illustr.: *Ștefan Marian* 144

NOTES

Books on History Published in 1988 (II): *Ion Mamina* 151

SOMMAIRE

45 ANNÉES DEPUIS LA RÉVOLUTION DE LIBÉRATION SOCIALE ET NATIONALE, ANTIFASCISTE ET ANTIIMPERIALISTE DU AOÛT 1944

ION POPESCU-PUTURI: La lutte pour liberté et unite — permanence de l'histoire du peuple roumain 3

ION IACOS: L'indépendance et la souveraineté nationale — objectifs fondamentaux des communistes, de notre peuple entier pendant l'entre deux-guerres 19

ION CALAFETEANU: Les communistes luttent, à la tête du peuple roumain, contre le Diktat fasciste de Vienne 36

GHEORGHE UNC: Le Parti Communiste Roumain — l'organisateur et le dirigeant de la lutte contre la dictature d'Antonescu, pour l'indépendance et l'intégrité du pays 52

TÉMOIGNAGES HISTORIQUES

Chronique heroique — La préparation et le déploiement de l'acte historique du Août 1944 (I) .. 66

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

Attitudes antifasciste dans l'opinion publique roumaine. 1933—1944: *Constantin Petculescu* 106

Documents et témoignages concernant la crise politique européenne de 1938—1939 (III): *Viorica Moiscu* 125

BIBLIOGRAPHIE

„Istoria poporului român în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu“ („L'histoire du peuple roumain dans l'oeuvre du camarade Nicolae Ceaușescu“): *Cristian Popișteanu* 136

„Istoria militară a poporului român“ („L'histoire militaire du peuple roumain“), vol. IV, Editions Militaires, Bucarest, 1987, XLX + 1 108 p. + 36 planches: *Ștefan Marian* 144

NOTES

Livres d'histoire publiés en 1988 (II): *Ion Mamina* 151

INHALT

45 JAHRE SEIT DER ANTIFASCHISTISCHEN UND ANTIIMPERIALISTISCHEN — FÜR SOZIALE UND NATIONALE BEFREIUNGS-REVOLUTION VON AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: Der Freiheits — und Einheitskampf — Permanenz der Geschichte des rumänischen Volkes 3

ION IACOS: Die Unabhängigkeit und die nationale Souveränität — grundlegende Vorhaben der Kommunisten, unseres ganzes Volkes in den Zwischenkriegszeit 19

ION CALAFETEANU: Die Kommunisten erheben sich an der Spitze des rumänischen Volkes zum Kampf entgegen dem faschistischen Diktates von Wien 36

GHEORGHE UNC: Die Rumänische Kommunistische Partei — Veranstalter und Leiter des Kampfes entgegen der Antonescu-Diktatur, für die Unabhängigkeit und Integrität des Vaterlandes 52

HISTORISCHE BEWEBE

Heldenhafte Chronik — Die Vorbereitung und Entwicklung der historischen Tates von August 1944 (I) 66

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Antifaschistische Verhalten in der Öffentlichkeit von Rumänien. 1933—1944: *Constantin Petculescu* 106

Dokumente und Bewebe bezüglich der politische Krisis von Europa von 1938—1939 (III): *Viorica Moiscu* 125

BIBLIOGRAPHIE

„Istoria poporului român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu“ („Die Geschichte des rumänischen Volkes in dem Werkes des Präsidenten Nicolae Ceaușescu“): *Cristian Popișteanu* .. 136

„Istoria militară a poporului român“ („Die Militärgeschichte des rumänischen Volkes“), IV. Band, Militär verlag, Bukarest, 1987, XLX + 1 108 s. 36 Tafeln: *Ștefan Marian* 144

ANMERKUNGEN

Die im 1988 erschienene Geschichtsbücher (II): *Ion Mamina* 151

SUMARIO

45 AÑOS DESDE LA REVOLUCIÓN DE LIBERACIÓN SOCIAL Y NACIONAL. ANTIFASCISTA E ANTIMPERIALISTA DE AGOSTO DE 1944

ION POPESCU-PUTURI: La lucha por la libertad y unidad — permanencia de la historia del pueblo rumano 3

ION IACOS: La independencia y la soberanía nacional — objetivos fundamentales de los comunistas, de todo nuestro pueblo en el período de entre las dos guerras 19

ION CALAFETEANU: Los comunistas, al frente del pueblo rumano en la lucha en contra del Dictado fascista de Viena 36

GHEORGHE UNC: El Partido Comunista Rumano — el organizador y el dirigente de la lucha en contra de la dictadura de Antonescu, por la independencia y la integridad de la patria .. 52

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

Crónica heroica — La preparación y el desarrollo del acto histórico de Agosto de 1944 (I) 66

ESTUDIOS DOCUMENTALES

Manifestaciones antifascistas en la opinión pública de Rumanía. 1933—1944: *Constantin Pelcu-lescu* 106

Documentos y testimonios concerniente a la crisis política europea de 1938—1939 (III): *Viorica Moisuc* 125

BIBLIOGRAFÍA

„Istoria poporului român în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu“ („La historia del pueblo rumano en la obra del presidente Nicolae Ceaușescu“): *Cristian Popișteanu* 136

„Istoria militară a poporului român“ („La historia militar del pueblo rumano“), vol. IV, Editorial Militar, Bucarest, 1987, XLV + 1 108 p. + 36 p. estampas: *Ștefan Marian* 144

APUNTES

Libros de historia publicadas en el año de 1988 (II): *Ion Mamina* 151

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

---

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

PRESA

MUNCITOREASCĂ
ȘI SOCIALISTĂ
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL I. 1935-1990

ep

PRESA

MUNCITOREASCĂ
ȘI SOCIALISTĂ
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL I. 1935-1990

ep

PRESA

MUNCITOREASCĂ
ȘI SOCIALISTĂ
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL II. 1900-1921

ep

au
apărut

sub egida
INSTITUTULUI
de
STUDII
ISTORICE
și
SOCIAL-
POLITICE

PRESA

MUNCITOREASCĂ
ȘI SOCIALISTĂ
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL III. 1900-1921

ep

PRESA

MUNCITOREASCĂ
ȘI SOCIALISTĂ
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL IIII. 1917-1921

ep

PRESA

MUNCITOREASCĂ
ȘI SOCIALISTĂ
DIN ROMÂNIA

VOLUMUL IIII. 1917-1921

ep

PRESA

COMUNISTĂ
ȘI A ORGANIZAȚIILOR
DE MASĂ CREEATE
ȘI CONDUSE DE P.C.R.

VOLUMUL IV. 1921-1924

ep

Editura politică

128223

anale de istorie

anul XXXV

4

1989

1320

- IIII, 2005

III, 2014

2

I 28223

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXV

4

1989

SUMAR

* * * Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român . . . 3

**45 DE ANI
DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ,
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944**

ION POPESCU-PUȚURI : Revoluția din August 1944 — încununare a luptei
poporului român pentru dreptate socială, independență, unitate națională și
deschizătoare de epocă nouă în istoria României 25

GHEORGHE ZAHARIA : Contribuția României la războiul antihitlerist — corolar
al luptei antifasciste a poporului român 46

ION ALEXANDRESCU : „Totul pentru front, totul pentru victorie !” — o îndă-
torire a întregului popor român 59

VASILE PETRIȘOR : Ecoul internațional al revoluției române din August 1944 74

LEȚIȚIA GOLICI-LETEA : Valorile teoretice și practice ale conceptului revo-
luționar elaborat de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind construirea socialis-
mului cu poporul și pentru popor 95

45512.

MĂRTURII ISTORICE

Cronică eroică — Pregătirea și desfășurarea actului istoric din August 1944 (II) 109

STUDII DOCUMENTARE

Aprecieri ale istoriografiei de peste hotare cu privire la eroismul ostașilor români în timpul revoluției din August 1944 și al războiului antihitlerist : *Constantin Hlihor* 140

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ALEXANDRESCU, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

TEZELE PENTRU CONGRESUL AL XIV-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

**privind dezvoltarea societății românești,
perfecționarea conducerii economico-sociale,
dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare,
creșterea rolului Partidului Comunist Român,
intensificarea activității ideologice, politico-educative,
ridicarea nivelului de cunoaștere științifică,
de cultură, a conștiinței revoluționare,
raportul de forțe și caracteristicile fundamentale
ale situației internaționale**

Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român reprezintă un eveniment de însemnătate istorică în viața social-politică a țării, în activitatea partidului și poporului nostru.

Desfășurându-se în anul jubiliar al celei de-a 45-a aniversări a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, Congresul va prilejui o profundă și multilaterală evaluare a drumului parcurs de poporul român în construcția socialistă, îndeosebi de la Congresul al IX-lea al partidului, a activității desfășurate pentru înlăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale, va analiza stadiul actual al societății românești și va stabili obiectivele și liniile directoare ale dezvoltării României în perioada 1991—1995 și, în perspectivă, pînă în anii 2000—2010. Prin hotărîrile pe care le va adopta, Congresul se va înscrie în istorie drept congresul marilor victorii socialiste, al triumfului principiilor socialismului științific în transformarea revoluționară a societății românești, al adevăratei suveranități și al independenței depline, economice și politice, a României.

Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului trebuie să prilejuiască o largă dezbateră în rîndul comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii, a problemelor fundamentale ale activității de construcție socialistă din patria noastră, asigurînd elaborarea democratică a liniei generale și a orientărilor de perspectivă ale dezvoltării țării. Hotărîrile ce vor fi adoptate de Congres vor reprezenta astfel expresia aspirațiilor și voinței întregului nostru partid și popor.

I. Dezbateră Tezelor din aprilie 1988 și a Expunerilor tovarășului Nicolae Ceaușescu la plenarele C.C. al P.C.R. din noiembrie 1988 și aprilie 1989 — expresie a profundului democratism al societății noastre, a puternicei unități dintre partid și popor

Tezele pentru Congresul al XIV-lea se întemeiază pe aprecierile și orientările cuprinse în expunerile secretarului general al partidului, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, la ședința Comitetului Politic Executiv din aprilie 1988, la marele forum democratic din noiembrie anul trecut și la Plenara C.C. al P.C.R. din apri-

lie 1989, larg dezbătute de comuniști, de oamenii muncii și adoptate de întregul partid și popor ca documente programatice ale construirii noii orînduiri în actuala etapă istorică, pe baza aplicării consecvente, creatoare, a principiilor socialismului științific la condițiile concrete din România. Prezentele Teze au fost dezvoltate și îmbogățite pe baza discuțiilor din cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din 27—28 iunie, a magistralei expunerii a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la această plenară.

Aceste documente constituie o generalizare strălucită a experienței poporului român, a partidului nostru comunist și reprezintă o nouă și importantă contribuție a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea și îmbogățirea creatoare a socialismului științific și practicii revoluționare.

Dezbaterea ideilor, tezelor și orientărilor cuprinse în expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu — cea mai largă și cuprinzătoare dezbatere care a avut loc pînă acum în partid, în societatea noastră — a reprezentat o adevărată școală de educație revoluționară, patriotică a comuniștilor, a maselor de oameni ai muncii, a întregii societăți. Ea s-a transformat într-un adevărat referendum în care națiunea noastră și-a exprimat adevărată deplină la politica partidului și statului. Dezbaterile s-au desfășurat într-un spirit de înaltă responsabilitate comunistă, patriotică, de analiză critică și autocritică a activității din toate domeniile, dînd o puternică expresie caracterului profund al democrației de partid, al democrației noastre muncitorești-revoluționare.

În mod unanim, participanții la dezbateri au evidențiat cu putere contribuția hotărîtoare, de inestimabilă valoare, a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la fundamentarea și elaborarea întregii politici interne și externe, la opera de construcție socialistă din țara noastră. Clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul nostru popor au adus, cu acest prilej, un înalt omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu, marele conducător al națiunii noastre socialiste, creatorul de geniu al strategiei revoluționare a partidului nostru, deschizătorul căii înaintării României spre comunism, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, personalitate politică proeminentă a lumii contemporane. Oamenii muncii și-au exprimat cea mai profundă recunoștință pentru modul strălucit în care secretarul general al partidului asigură îndeplinirea consecventă a principiilor socialismului științific în țara noastră, conducînd, cu înaltă fermitate revoluționară, națiunea română pe drumul bunăstării și fericirii.

În același timp, participanții la dezbateri au evidențiat contribuția deosebită a tovarășei academiciene doctore inginer ELENA CEAUȘESCU, eminent om politic și savant de renume mondial, militant de frunte al partidului și statului nostru, la elaborarea și îndeplinirea programelor de dezvoltare a țării, la organizarea și modernizarea activității din toate sectoarele vieții economice și sociale, la progresul științei și tehnicii, al învățămîntului și culturii.

Dezbaterea acestor istorice documente a evidențiat cu putere faptul că între partid și popor există o unitate deplină și de nezduncinată, că poporul român, strîns unit în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este ferm hotărît să-și făurească în mod liber și conștient propriul său destin — destinul socialist și comunist.

II. Lupta milenară a poporului român pentru libertate socială și națională, pentru independență și unitate

Făurirea noii orînduiri în România este rezultatul legic al dezvoltării istorice, al luptei îndelungate a poporului român, a forțelor democratice și progresiste, a clasei muncitoare și partidului ei politic împotriva exploatarei și asupririi, pentru o viață mai bună, liberă și independentă.

Pe teritoriul țării noastre s-au succedat, de-a lungul mileniilor, orînduirile social-economice cunoscute în evoluția umanității. Geto-dacii — strămoșii poporului român — au trăit și s-au dezvoltat pe această vatră cu mii de ani înainte. O importanță deosebită a avut crearea, acum 2 060 de ani, a statului centralizat geto-dac, sub conducerea lui Burebista, ajuns la o mare înflorire în vremea lui Decebal. Cucerirea unei părți a Daciei de către romani, după lupte îndelungate, cu toate consecințele negative pe care le-a determinat, a dus la împlinirea celor două civilizații și formarea, pe această bază, a poporului român.

După retragerea armatei și administrației romane din Dacia, în secolul al III-lea e.n., populația locală și-a organizat existența în formațiuni statale de sine

stătătoare — cnezate, voievodate — ceea ce i-a asigurat continuitatea, capacitatea de apărare împotriva invaziilor diferitelor triburi și populații migratoare, aflate într-un stadiu inferior de civilizație. Constituirea celor trei state feudale — Muntenia, Transilvania, Moldova — a marcat o treaptă superioară în dezvoltarea societății românești. În lupta pentru libertate și independență, rolul hotărîtor a revenit maselor largi populare, în primul rînd țărănimii, care timp de secole a reprezentat principala forță a progresului social, a apărării țării.

Între cele trei țări românești s-au dezvoltat puternice legături economice și politice — bazate pe comunitatea de origine, limbă și cultură — care au dus la afirmarea conștiinței naționale, la intensificarea luptei pentru unirea într-un singur stat. Unirea țărilor române, în anul 1600, sub glorioasa domnie a lui Mihai Viteazul, a materializat, deși pentru scurt timp, voința nezdruccinată a poporului nostru de a trăi unit în granițele strămoșești.

Întîrzierea formării statului național român s-a datorat dominației străine, exploatării și asupririi de către imperiul otoman, imperiul țarist și imperiul austro-ungar, care au ținut în loc sute de ani dezvoltarea țărilor române. Dar jugul asupririi străine nu a putut împiedica lupta dreaptă a poporului nostru pentru realizarea idealului național, pentru progres și civilizație. În epoca modernă, aspirațiile fundamentale ale poporului român au dobîndit noi dimensiuni, manifestîndu-se cu putere în revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, care au stimulat dezvoltarea generală a societății, au creat condiții pentru realizarea unității naționale.

Înfăptuirea în 1859 a statului național român modern, prin unirea Moldovei cu Muntenia sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza, a constituit nucleul statului național unitar; amplele și profunde reforme aplicate cu acest prilej au înscris România în rîndul statelor avansate ale lumii.

Proclamarea la 9 mai 1877 a deplinei independențe de stat a României și consfințirea ei în războiul din 1877—1878 au constituit o puternică reafirmare a voinței tuturor românilor de a trăi într-o țară liberă, unită și suverană și au asigurat condiții pentru progresul forțelor de producție, pentru accelerarea dezvoltării economico-sociale.

Făurirea statului național unitar român în anul 1918 a constituit o strălucită victorie istorică a luptei eroice pentru unitate și libertate a poporului nostru. Marea Unire a dat un puternic impuls dezvoltării forțelor de producție — industriei și celorlalte sectoare economice —, realizării unor reforme sociale, afirmării capacităților creatoare ale poporului.

III. Făurirea socialismului — cerință istorică legică, obiectivă a dezvoltării sociale. Apariția mișcării muncitorești —

etapă superioară în lupta poporului român
pentru eliberare socială și națională.

Lupta clasei muncitoare din România și a partidului ei
politic revoluționar pentru răsturnarea vechii
orînduiri și trecerea la edificarea noii societăți

Dezvoltarea forțelor de producție, apariția relațiilor de producție capitaliste, lupta de clasă între proletariat și burghezie au dus în mod necesar la apariția mișcării revoluționare, la însușirea de către aceasta a principiilor socialismului științific. Clasa muncitoare s-a afirmat pe arena politică a epocii drept cea mai înaintată forță socială, conștient revoluționară în lupta pentru lichidarea exploatării omului de către om și făurirea socialismului.

Pentru desfășurarea cu succes a luptei revoluționare și îndeplinirea misiunii sale istorice, clasa muncitoare a adoptat de la început forme de organizare proprii.

În anul 1893 s-a creat, pe baza principiilor socialismului științific, elaborate de K. Marx și Fr. Engels, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, unul dintre primele partide muncitorești din Europa, care a înscris în programul său de luptă răsturnarea orînduirii capitaliste și edificarea societății socialiste.

Partidul Comunist Român, făurit la 8 mai 1921 — ca rezultat al votului democratic al delegaților la Congresul Partidului Socialist de transformare a acestui partid în partid comunist — a asigurat întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare în marile bătălii purtate împotriva exploatării și asupririi, a monopolurilor străine, pentru o viață liberă, demnă și independentă.

În condițiile instaurării hitlerismului la putere în Germania și creșterii pericoului fascismului, războiului și revizionismului, Partidul Comunist Român și-a amplificat lupta revoluționară pentru unirea maselor largi populare în vederea apărării integrității și suveranității României. În cadrul evenimentelor din anii grei ai ilegalității s-a reliefat cu putere activitatea eroică, plină de abnegație, a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, pentru înfăptuirea idealurilor supreme ale poporului român. Puternicele bătălii de clasă din deceniul al patrulea au culminat cu marea demonstrație patriotică, antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939, în organizarea și desfășurarea căreia o contribuție determinantă au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarăsa Elena Ceaușescu. Partidul comunist a fost organizatorul și însuflătorul luptei poporului român împotriva fascismului, războiului, a dominației Germaniei hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru apărarea integrității și suveranității României.

Partidul Comunist Român, cadrele sale de bază, în rindul cărora s-a afirmat puternic personalitatea eroică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, au organizat și condus cu strălucire poporul român la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, care a marcat un moment epocal în istoria României, a lichidat pentru totdeauna dominația imperialistă, a deschis calea spre adevărata independență, creind condițiile ca poporul să poată să-și făurească viitorul așa cum îl dorește, fără nici un amestec din afară. Mărețul act istoric de la 23 August 1944 a creat condiții pentru înfăptuirea unor uriașe transformări revoluționare, a lichidării exploatarei și asupririi, a instaurării puterii clasei muncitoare, a întregului popor.

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, trecerea la construirea societății noi, socialiste în România constituie expresia cerințelor legice ale dezvoltării sociale, rezultatul procesului istoric obiectiv al succesiunii modurilor de producție, determinat de dialectica progresului social, de necesitatea concordanței dintre dezvoltarea forțelor de producție și caracterul relațiilor de producție, reprezintă o încununare a îndelungatei lupte revoluționare desfășurate de clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, este opera istorică a întregului nostru popor.

IV. Etapele procesului revoluționar unitar de construire și dezvoltare a noii orînduiri în România

În prima etapă — 23 August 1944—30 Decembrie 1947 — au fost îndeplinite obiectivele revoluției popular-democratice. România a participat cu toate forțele economice și militare la războiul antifascist, pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste. La 6 martie 1945 a fost instaurat guvernul democratic, muncitorească-românesc, iar la 30 decembrie 1947 a fost abolită monarhia și proclamată Republica, încheindu-se astfel o epocă și începînd un capitol nou în istoria poporului român.

Anul 1948 a marcat trecerea la o nouă etapă — etapa revoluției socialiste. Făurirea, în februarie 1948, a partidului unic al clasei muncitoare a asigurat forța politică conducătoare a poporului pe calea socialismului. Naționalizarea principalelor mijloace de producție, în iunie 1948, a dus la lichidarea proprietății capitaliste, a pus bazele dezvoltării socialiste a economiei românești, iar prin încheierea procesului de cooperativizarea agriculturii, în 1962, s-au generalizat relațiile de producție socialiste în întreaga economie.

Viața, practica revoluționară au demonstrat, atît în cadrul țării noastre, cît și pe plan mondial, rolul fundamental, hotărîtor al proprietății socialiste a întregului popor și cooperatiste, în făurirea noii orînduiri sociale. Dezvoltarea și întărirea ei continuă constituie o necesitate vitală, orice diminuare a mării proprietăți socialiste, întoarcerea la forme de proprietate capitalistă, inclusiv la mica proprietate, este de natură să pună în pericol nu numai construirea socialismului, ci și însăși dezvoltarea economico-socială a popoarelor, bunăstarea și independența lor.

Transformările economico-sociale revoluționare înfăptuite în perioada 1948—1965 au asigurat înlăturarea exploatarei omului de către om, dezvoltarea pe baze socialiste a industriei, agriculturii, a tuturor sectoarelor de activitate. În această etapă a construcției socialiste s-a desfășurat o muncă intensă, au fost învinse multe greutăți inerente unei opere de o asemenea amploare. Trebuie spus, totodată, că au fost comise o serie de greșeli și încălcări ale legalității socialiste,

s-au manifestat puternice concepții străine, de subapreciere a forței și capacității poporului român, a clasei muncitoare, de denaturare a istoriei, limbii și culturii române, care au dăunat dezvoltării socialiste a patriei.

Partidul a reușit să învingă aceste greutăți, să înlăture fenomenele negative, să mobilizeze clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor într-un uriaș efort constructiv care a asigurat înaintarea fermă a României pe calea dezvoltării economico-sociale, consolidarea orinduirii noi, socialiste și trecerea la o etapă superioară a procesului revoluționar în țara noastră.

V. Congresul al IX-lea — eveniment de importanță istorică, moment de cotitură care a marcat începutul unei noi epoci revoluționare în activitatea partidului, în opera de făurire a socialismului în patria noastră

În desfășurarea procesului revoluționar în țara noastră, un moment de cotitură radicală, de adevărată răscruce istorică l-a constituit Congresul al IX-lea, cînd în fruntea Partidului Comunist Român a fost ales marele fiu al neamului, eroul comunist al națiunii române moderne, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Congresul al IX-lea a făcut o profundă și exigentă analiză a primei etape a construcției socialiste și a stabilit principii și orientări de importanță fundamentală pentru transformarea revoluționară a societății românești.

Meritul nepieritor al Congresului al IX-lea, al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fost ruperea hotărîită cu teoriile și practicile anacronice, cu conceptul greșit al „modelului unic” în construirea socialismului, cu ploconirea în fața unor idei străine și a unor forme de organizare a societății în contradicție cu realitățile noastre naționale, înlăturarea gîndirii dogmatice, conservatoare în toate domeniile, care împiedica desfășurarea forței revoluționare a partidului, a capacității creatoare a poporului.

Congresul al IX-lea a intrat în istorie prin proclamarea fermă a dreptului inalienabil al partidului nostru de a-și elabora de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, aplicînd în mod creator adevărurile universal-valabile, principiile socialismului științific la condițiile concrete din România, la specificul nostru național, la realitățile și cerințele fiecărei etape istorice.

Congresul al IX-lea a pus în centrul întregii politici de construire a socialismului făurirea unei puternice baze tehnico-materiale, ca factor primordial al progresului multilateral al societății. Totodată, a fost subliniată necesitatea obiectivă a perfecționării continue a relațiilor de producție și sociale în concordanță cu dezvoltarea forțelor de producție.

Partidul a pornit de la principiul socialismului științific, potrivit căruia dezvoltarea democrației socialiste și crearea condițiilor pentru participarea largă și nemijlocită a maselor de oameni ai muncii la conducerea vieții economico-sociale reprezintă o necesitate logică a edificării noii orinduirii sociale. Această teză de importanță fundamentală și-a găsit expresia în principiul formulat și tradus cu consecvență în viață de partidul nostru : „făurirea socialismului cu poporul și pentru popor”.

O importanță deosebită a avut repunerea în drepturile ei legitime a glorioasei istorii naționale, a milenarelor noastre tradiții progresiste, revoluționare, restabilirea adevărului istoric privitor la originile, formarea și dezvoltarea poporului român pe aceste meleaguri.

În spiritul orientărilor Congresului al IX-lea a fost adoptată noua Constituție care statuează largul democratism al orinduirii noastre sociale. O importanță deosebită a avut criticarea greșelilor, abuzurilor și ilegalităților comise în perioadele anterioare, măsurile luate pentru ca acestea să nu se mai repete niciodată în societatea noastră, pentru întărirea și respectarea legalității socialiste.

Congresul al IX-lea a reprezentat un moment esențial în întărirea politico-organizatorică și dinamizarea partidului nostru, în creșterea rolului său conducător în societate, în intensificarea legăturilor cu oamenii muncii, cu întregul popor, în afirmarea sa ca exponent al intereselor vitale ale națiunii.

Orientările stabilite de Congresul al IX-lea — în elaborarea cărora rolul hotărîtor l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu — au promovat un spirit nou în in-

treaga operă de construcție socialistă, au deschis câmp larg afirmării energiilor creatoare ale poporului, au redat națiunii noastre sentimentul demnității și încrederii în forțele proprii, au cimentat unitatea sa de nezdruccinat în jurul partidului comunist.

VI. Profunde transformări revoluționare îndeplinite în societatea românească în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea în domeniul economic, social, al științei, învățămîntului și culturii

Pe baza liniei generale stabilite de Congresul al IX-lea, întărită și dezvoltată de toate congresele și conferințele naționale ulterioare, a tezelor de inestimabilă valoare teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu privitoare la legea obiectivă a reproducției socialiste lărgite, partidul a pus în fața poporului obiectivul realizării unei înalte rate a acumulării, ca o condiție vitală a lichidării într-un timp cit mai scurt a rămînelor în urmă a țării și făuririi unei economii socialiste moderne. În cadrul unor largi dezbateri publice, întreaga noastră națiune a optat pentru alocarea anuală a circa o treime din venitul național în scopul creșterii și modernizării forțelor de producție, al industrializării, dezvoltării agriculturii și celorlalte ramuri ale economiei naționale.

Grăitor pentru uriașul efort constructiv desfășurat de națiunea noastră este faptul că circa 90 la sută din mijloacele fixe de care dispune azi societatea au fost create în perioada de după Congresul al IX-lea.

În efortul de dezvoltare și modernizare a bazei tehnico-materiale a societății, partidul a asigurat repartizarea armonioasă a forțelor de producție în toate zonele și județele țării, creînd condiții de muncă pentru toți cetățenii, deplină egalitate în drepturi a oamenilor muncii, fără nici o deosebire, posibilități ca toți locuitorii țării să se bucure de cuceririle civilizației socialiste.

Dezvoltarea și modernizarea continuă a forțelor de producție au putut avea loc și ca urmare a lichidării concepției greșite, manifestate în perioada dinaintea Congresului al IX-lea, potrivit căreia nu trebuia dezvoltată cercetarea științifică proprie. Pe baza orientărilor Congresului al IX-lea a fost organizată o largă rețea de institute și unități de cercetare, știința devenind cu adevărat o forță de producție și, totodată, un factor de prim ordin al progresului general al societății. Dispunem de o puternică forță științifică, avem importante realizări în cercetarea științifică și tehnică, precum și programe de largă perspectivă în toate domeniile. Întregul partid și popor apreciază în mod deosebit rolul și contribuția hotărîtoare ale tovarășei Elena Ceaușescu la progresul și înflorirea științei, culturii și învățămîntului românesc, la aplicarea cuceririlor revoluției tehnico-științifice moderne, în întreaga operă de edificare socialistă a patriei noastre.

Corespunzător prevederilor proiectului Programului-Directivă, România va deveni în perioada următoare — pînă la sfîșitul mileniului al doilea și în primele decenii ale mileniului al treilea — o puternică forță a progresului tehnico-științific, cu un înalt nivel de dezvoltare în toate domeniile. De aceasta depind însuși mersul înainte al societății socialiste, crearea condițiilor pentru trecerea României la comunism.

Pornind de la legitatea concordanței între forțele de producție și relațiile de producție, partidul a luat un șir de măsuri de cea mai mare importanță pentru întărirea și perfecționarea proprietății socialiste, pentru manifestarea, în condiții superioare, a calității oamenilor muncii de proprietari colectivi ai mijloacelor de producție. S-a avut permanent în vedere că întărirea și creșterea proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, reprezintă condiția esențială a dezvoltării revoluționare a societății, calea evitării apariției oricăror forme de exploatare a omului de către om.

Pe baza orientărilor Congresului al IX-lea au fost adoptate măsuri de perfecționare a sistemului de cointeresare materială a oamenilor muncii, de așezare fermă a retribuției pe principiul socialist al cantității și calității muncii. Partidul a acționat pentru lichidarea deosebirilor nejustificate între nivelul veniturilor,

pentru așezarea fermă a întregii vieți sociale pe principiile eticii și echității socialiste.

În decursul perioadei care a trecut de la Congresul al IX-lea a fost perfecționat sistemul politic, s-a asigurat democratizarea organelor de stat centrale și locale, s-a modificat legea electorală, introducându-se mai multe candidaturi pentru un loc de deputat, s-au creat noi organisme democratice, care asigură participarea tuturor categoriilor de oameni ai muncii la conducerea societății. Frontul Democrației și Unității Socialiste — care înmănunchează toate organizațiile de masă și obștești, uniunile și asociațiile științifice, profesionale, ale oamenilor de creație, precum și O.D.U.S., în rindul căreia activează peste patru milioane de cetățeni care nu sînt membri ai partidului — cuprinde practic întreaga națiune, exprimă largul democratism al orînduirii noastre.

Rezultatele strălucite obținute în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea constituie cea mai convingătoare mărturie a justeței politicii generale a partidului nostru, a realismului obiectivelor sale fundamentale, a uriașei forțe transformatoare a socialismului. Totodată, ele exprimă abnegația cu care întregul popor acționează pentru transpunerea în viață a Programului partidului, ce corespunde pe deplin intereselor și năzuințelor sale vitale.

Epoca celor 24 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea — numită cu îndreptățită mîndrie de întregul popor „Epoca Nicolae Ceaușescu“ — este cea mai bogată în realizări din întreaga istorie a poporului român.

VII. Stadiul actual al dezvoltării societății socialiste românești. Marile succese obținute pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România

În cele peste patru decenii de construcție socialistă, România s-a transformat dintr-o țară slab dezvoltată, predominant agrară, într-o țară industrial-agrară, cu un înalt nivel de civilizație.

În acest an, producția industrială va fi de circa 135 de ori mai mare decît în 1945, o creștere de 120 ori fiind realizată după Congresul al IX-lea. Avem astăzi o industrie modernă, care poate realiza produse de mare complexitate, de înaltă calitate și nivel tehnic. Producția agricolă a crescut de circa 10 ori față de 1945, din care de peste 6 ori după 1965. Avuția națională a ajuns la 5 178 miliarde lei, iar fondurile fixe productive la circa 2 700 miliarde lei. Venitul național va fi, în acest an, de 40 de ori mai mare decît în 1945 — din care o creștere de 33 ori s-a realizat după Congresul al IX-lea.

Fondul de retribuire a crescut, în perioada de după Congresul al IX-lea, de aproape 6 ori, retribuiția medie de peste 3 ori, iar retribuiția minimă s-a majorat de peste 3,3 ori, realizîndu-se un raport de 1 la 4,7 între veniturile mici și cele mari. Un rol important în ridicarea nivelului de trai l-au avut cheltuielile social-culturale finanțate de la bugetul statului, care au crescut continuu, urmînd să ajungă în anul 1990 la 14 900 lei pe o familie, față de 3 530 lei în 1965.

S-a generalizat învățămîntul de 10 ani, iar pînă la sfîrșitul actualului cincinal va fi, practic, generalizat învățămîntul de 12 ani. S-au dezvoltat puternic rețeaua sanitară, activitatea de ocrotire a sănătății, s-au construit spitale, dispensare și alte așezăminte medicale.

În cursul lunii martie a acestui an, țara noastră a înregistrat un succes istoric — rambursarea în întregime a datoriei externe. Pentru prima dată în îndelungata sa istorie, România nu mai plătește tribut nimănui, devenind cu adevărat independentă economic și politic.

De la înălțimile la care s-a ajuns, întregul popor privește tot ceea ce s-a realizat cu îndreptățită mîndrie și cu hotărîrea fermă de a acționa pentru perfecționarea continuă a întregii activități, pentru înfăptuirea cu succes a obiectivelor strategice cuprinse în Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

VIII. Realizările obținute de poporul român în cincinalul 1986—1990 în înlăptuirea obiectivului strategic stabilit de Congresul al XIII-lea al partidului, de trecere a României la un nou stadiu de dezvoltare — cel de țară socialistă mediu dezvoltată

În actualul cincinal (1986—1990) s-au obținut noi și importante succese în toate domeniile activității economico-sociale. Au continuat dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, perfecționarea relațiilor sociale, a democrației muncitorești-revoluționare, s-au realizat noi progrese pe calea ridicării nivelului de trai, material și spiritual, al întregului popor. Realizările de pînă acum și prevederile pentru ultimul an al cincinalului asigură realizarea, în linii generale, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului privind înlăptuirea obiectivului strategic de trecere a României la stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată.

Producția-marfă industrială crește, pe ansamblul cincinalului, cu circa 40 la sută. În agricultură s-au obținut producții medii anuale de peste 30 milioane tone cereale — cele mai mari din istoria țării. În investiții se realizează un volum de lucrări de circa 1 300 miliarde lei, dîndu-se în funcțiune noi și importante capacități industriale și agrozootehnice. În toate județele s-a înlăptuit un vast program de construcții de locuințe și așezăminte social-culturale.

Importante realizări s-au obținut în domeniul indicatorilor de eficiență economică: productivitatea muncii în industria republicană crește, pe ansamblul cincinalului, cu peste 35 la sută. S-a asigurat sporirea rentabilității produselor și a eficienței fondurilor fixe.

Aceste succese au făcut posibilă creșterea, față de anul 1985, cu peste 10 la sută a retribuției reale a oamenilor muncii. Pensile au sporit în medie cu 8 la sută, iar pensiile mici cu peste 40 la sută. Un succes deosebit îl constituie, de asemenea, stabilitatea prețurilor și tarifelor, al căror indice s-a situat sub cel planificat. A fost extinsă baza materială a științei, învățămîntului și culturii, s-a îmbunătățit asistența medicală.

În această perioadă s-a intensificat participarea României la diviziunea internațională a muncii, s-au dezvoltat colaborarea și cooperarea cu țările membre ale C.A.E.R., cu celelalte țări socialiste, cu toate statele lumii.

În activitatea economico-socială s-au manifestat și lipsuri, greutăți, nu totul a mers ușor. Dar ceea ce s-a realizat demonstrează forța și vitalitatea economiei noastre socialiste, justetea liniei politice generale a partidului de făurire a noii orînduirii, hotărîrea întregului popor de a o transpune în viață. Este deosebit de semnificativ că toate realizările au fost obținute în condițiile unor grave instabilități economice mondiale, care au afectat practic toate țările, îndeosebi pe cele în curs de dezvoltare.

Sucesele dobîndite în actualul cincinal creează baza trainică pentru ridicarea patriei pe noi și noi trepte de progres și civilizație.

IX. Trecerea României la făurirea etapei superioare a societății socialiste. Obiectivele principale ale dezvoltării economico-sociale în viitorul cincinal și în perspectivă, pînă în anul 2000 și în primul deceniu al mileniului al treilea. Înlăptuirea programelor de dezvoltare intensivă, de perfecționare a organizării și modernizare a industriei și a celorlalte ramuri, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii

România se va inserie în deceniul următor în rîndul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic, pe planul relațiilor de producție și al soluționării problemelor sociale, țara noastră fiind deja înaintea țărilor capitaliste dezvoltate.

Conform prevederilor înscrise în proiectul Programului-Directivă al celui de-al XIV-lea Congres, partidul nostru va acționa, în viitorul cincinal, în perioada

pină în anul 2000 și primul deceniu al mileniului trei, pentru continuarea dezvoltării armonioase a forțelor de producție, perfecționarea relațiilor de producție, a tuturor raporturilor sociale, realizarea unei noi calități a muncii și vieții, întărirea democrației muncitorești-revoluționare, participarea tuturor cetățenilor la conducerea societății, manifestarea deplină a personalității umane.

În cel de-al 9-lea plan cincinal, în centrul preocupărilor se vor afla dezvoltarea intensivă a economiei naționale, înfăptuirea programelor de modernizare a producției, realizarea unei noi calități a muncii în toate domeniile — ca cerință esențială pentru trecerea la cea de-a doua fază a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Producția-marfă industrială urmează să crească, în ansamblu, cu circa 30—35 la sută. Se va dezvolta puternic baza proprie de materii prime și materiale, de resurse energetice. Va fi continuat procesul de dezvoltare a industriei prelucrătoare, acordându-se prioritate sectoarelor de vîrf. Va crește mai rapid productivitatea muncii, se vor reduce consumurile, se vor diminua costurile, se vor ridica rentabilitatea fiecărui produs, precum și venitul național pe unitatea de fonduri fixe.

Producția globală agricolă va spori cu 20—25 la sută, pe baza folosirii raționale a fondului funciar și creșterii potențialului productiv al pămîntului. Se vor generaliza producțiile mari, realizându-se, pînă în anii 2000—2005, o producție agricolă stabilă de cel puțin 40—45 milioane tone cereale anual. Agricultura va asigura satisfacerea cerințelor economiei naționale și aprovizionarea populației la nivelul cerințelor științifice de consum.

Politica în domeniul investițiilor — care se vor ridica în cincinalul viitor la 1 600—1 700 miliarde lei — va permite modernizarea mijloacelor de muncă, dotarea unităților cu cele mai perfecționate utilaje, aplicarea largă a tehnologiilor avansate. Din volumul investițiilor, circa 250 de miliarde lei vor fi alocate în agricultură, îndeosebi pentru finalizarea programului național de îmbunătățiri funciare, iar circa 250 miliarde lei pentru înfăptuirea programului de dezvoltare și modernizare a localităților patriei.

La baza activității în toate ramurile economiei vor sta cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii. Aceasta presupune o concentrare și mai puternică a cercetării în domeniile fundamentale ale progresului, România devenind în deceniul următor o puternică forță a științei, învățămîntului și culturii. Pe baza programelor elaborate sub conducerea tovarășei academiciene doctor inginer Elena Ceaușescu, cercetarea va fi orientată în direcția modernizării industriei, sporirii producțiilor agricole și zootehnice, dezvoltării tuturor domeniilor vieții economice și sociale. În cincinalul viitor se va asigura pregătirea profesională a circa 2 milioane de persoane.

Menținerea unei rate a acumulării de 28—30 la sută pe ansamblul perioadei 1991—2000 va asigura resursele necesare atît dezvoltării intensive a economiei, cît și ridicării nivelului de trai al poporului.

Va avea loc o îmbunătățire continuă a condițiilor de muncă și viață pentru toți cetățenii, urmînd ca populația activă să ajungă, în 1995, la 12 milioane, iar numărul personalului muncitor la 8 130 000—8 240 000, respectiv circa 68 la sută din populația activă. Retribuția medie reală va spori în 1995, comparativ cu 1990, cu 5—8 la sută, iar veniturile totale ale țărănimii cooperatiste, de asemenea, cu 5—8 la sută. Se va asigura, pînă în anul 2000, un raport de circa 1 la 4,5 între retribuțiile mici și cele mari. La stabilirea nivelului minim trebuie să avem în vedere ca fiecare om al muncii să-și poată asigura o viață demnă, civilizată, corespunzător cerințelor științifice determinate. De aceste cerințe trebuie să se țină seama, în mod corespunzător, la stabilirea pensiilor mici. Va fi menținută, în continuare, stabilitatea prețurilor.

Învățămîntul va fi legat mai strîns de cerințele economiei naționale, se va dezvolta sistemul de asistență sanitară, va fi perfecționată activitatea culturală, se vor face pași importanți pe calea apropierei condițiilor de muncă și viață ale locuitorilor de la sate de cele de la orașe.

În cel de-al 9-lea cincinal, prin construirea a 700 000 apartamente din fondurile statului, în mediul urban va fi rezolvată problema locuințelor. Se prevede, totodată, realizarea de către locuitorii comunelor a unui număr important de case în cadrul programelor de dezvoltare și sistematizare a localităților.

România va dezvolta relațiile economice și tehnico-științifice internaționale, va participa tot mai activ la diviziunea internațională a muncii. Încă din acest cincinal se va trece la o cooperare mai intensă în realizarea unor obiective industrial-agrar cu alte țări, pe baza principiului avantajului reciproc.

Proiectînd astfel viitorul României, partidul nostru subliniază că fizionomia societății socialiste multilateral dezvoltate se deosebește profund, prin conținutul

ei, de societatea capitalistă dezvoltată de astăzi. Orinduirea capitalistă nu a rezolvat și nu poate rezolva problemele fundamentale ale omului, ale popoarelor. Nivelul atins de capitalismul contemporan, apreciat doar după criteriul venitului mediu pe locuitor, ascunde mari discrepanțe între condițiile de viață ale săracilor, care devin tot mai mulți și tot mai săraci, și cele ale grupului restrâns de bogați, care devin tot mai bogați. În realitate, venitul național al țărilor capitaliste dezvoltate aparține în cea mai mare parte unui mic număr de membri ai societății, în timp ce marea majoritate nu dispune nici de strictul necesar. Țările capitaliste și-au dezvoltat forțele de producție atât ca urmare a exploatării maselor muncitoare proprii, cât și prin asuprirea și jefuirea altor popoare, prin politica colonialistă și neocolonialistă.

Propunându-și țeluri cu totul diferite, punind în centrul preocupărilor omul, cerințele sale la viață materială și spirituală, socialismul va înfățișa lumii materializarea unei viziuni noi, superioare, despre civilizație, despre relațiile dintre oameni și destinul omului în societate.

Partidul nostru pornește de la principiul că nivelul de viață și civilizație al unui popor nu poate fi apreciat numai după indicatori materiali cantitativi — desigur, importanți — ci după totalitatea condițiilor de viață, muncă, învățămînt și cultură asigurate maselor largi populare. Nivelul consumului de bunuri constituie o latură însemnată, dar numai o latură a unei vieți cu adevărat libere și demne.

Conceptul de țară socialistă multilateral dezvoltată înglobează, în afara progresului și modernizării producției materiale, sfere de cea mai mare importanță pentru existența oamenilor muncii, cum sînt: perfecționarea relațiilor de producție și sociale, realizarea unei înalte calități a muncii, soluționarea cerințelor generale fundamentale ale maselor, înfăptuirea drepturilor și libertăților cetățenești, participarea democratică a cetățenilor la conducerea țării, crearea unui om nou înaintat, a unui nou mod de gîndire și comportament al membrilor societății.

Introducerea tehnicii moderne, a cuceririlor științei, care în capitalism duce la azvîrlirea în stradă a milioane de muncitori, la creșterea șomajului, în socialism ridică munca pe o treaptă calitativ superioară. În spiritul principiilor socialismului științific, partidul nostru proclamă munca socială ca un drept fundamental al omului, ca factor hotărîtor al afirmării și dezvoltării personalității umane.

În ce privește aprecierea perspectivei dezvoltării consumului, se impune luarea în considerare a limitelor resurselor naturale. În faza superioară a socialismului vor fi asigurate satisfacerea științific determinată a cerințelor, un consum rațional pentru toți membrii societății. Socialismul își propune să asigure toate condițiile care să dea omului sentimentul deplin al demnității și libertății.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate se va realiza pe temelia de nezdruncat a principiilor de egalitate și echitate între oameni, în spiritul eticii socialiste. Cerințele cetățeanului se vor satisface nu numai pe baza veniturilor individuale, ci și pe calea sporirii rolului cheltuielilor sociale, crescînd ponderea problemelor de civilizație și cultură rezolvate de societate. În această sferă intră perfecționarea învățămîntului gratuit pentru toți fiii patriei, soluționarea problemei locuințelor și a ocrotirii sănătății, stimularea creșterii demografice, sprijinirea familiilor cu mai mulți copii, lichidarea deosebirilor între munca fizică și cea intelectuală, ridicarea gradului de civilizație al tuturor localităților patriei, intensificarea vieții cultural-artistice, lărgirea orizontului de înțelegere și cunoaștere al maselor, ridicarea conștiinței întregului popor.

X. Perfecționarea sistemului de conducere, planificare și organizare a întregii activități de dezvoltare economico-socială a patriei

În ultimele două decenii și jumătate partidul nostru a acționat continuu pentru perfecționarea întregii activități de conducere și planificare, corespunzător cerințelor fiecărei etape istorice. S-a pornit de la principiul că formele de conducere și planificare nu sînt date o dată pentru totdeauna, ci trebuie perfecționate continuu, în raport cu dezvoltarea forțelor de producție.

Întreaga viață economico-socială din țara noastră este organizată pe principii autoconducerii și autogestiei muncitorești. Cu 20 de ani în urmă a fost create consiliile oamenilor muncii, au fost instituționalizate adunările generale.

S-au constituit, de asemenea, consilii județene și naționale și s-a trecut la organizarea periodică a congreselor oamenilor muncii din industrie, din agricultură, din domeniul științei și învățămîntului, precum și al educației și culturii, care adoptă decizii în problemele fundamentale ale activității economico-sociale.

Viața a demonstrat justetea acestui original sistem de autoconducere democratică. În același timp, practica a evidențiat faptul că dezvoltarea țării poate avea loc numai în condițiile conducerii unitare a economiei naționale. Elaborarea planurilor de către unități, adoptarea lor de către consiliile oamenilor muncii și adunările generale au la bază obiectivele planului național unic de dezvoltare. Conducerea unitară a activității economice și sociale pe baza planului național unic asigură îmbinarea intereselor fiecărui colectiv cu interesele generale ale societății. Renunțarea la conducerea dezvoltării economico-sociale pe baza planului unic nu poate duce decît la dezorganizarea activității, la apariția unor contradicții cu repercusiuni grave asupra societății socialiste. Legile obiective nu pot acționa de la sine, ele trebuie aplicate în mod conștient, corespunzător condițiilor sociale și economice din fiecare țară. Cu cît se va amplifica și diversifica viața economico-socială, cu atît mai mult se va impune asigurarea conducerii societății într-o concepție unitară.

În activitatea de conducere și planificare trebuie îmbinat armonios rolul organelor centrale, în primul rînd al ministerelor, cu răspunderea și atribuțiile centralelor și întreprinderilor. Partidul nostru a criticat confundarea autoconducerii și autofinanțării cu posibilitatea de a se cheltui și consuma fără să se dea socoteală statului și poporului. Autoconducerea democratică și autogestiunea trebuie să ducă la întărirea ordinii și disciplinei în producție, în activitatea economico-financiară, la gospodărirea cu maximum de eficiență a mijloacelor încredințate fiecărui colectiv.

Sînt necesare ridicarea la un nivel tot mai înalt a autofinanțării, reducerea la strictul necesar a circulației bănești, precum și lichidarea creditelor suplimentare pentru acoperirea pierderilor unor întreprinderi.

Buna desfășurare a activității economico-sociale impune întărirea și mai puternică a răspunderii organelor de conducere — a Consiliului de Miniștri, a consiliilor de conducere ale ministerelor și ale celorlalte organisme centrale, a consiliilor oamenilor muncii din centrale și întreprinderi. Este necesară, de asemenea, întărirea controlului asupra realizării planurilor și programelor și, în acest cadru, exercitarea controlului oamenilor muncii din toate sectoarele.

XI. Înfăptuirea neabătută a programului de dezvoltare economico-socială, de organizare a teritoriului și de modernizare a tuturor localităților patriei

Cincinalul 1991—1995 va marca o importantă etapă în dezvoltarea economico-socială a județelor, ale căror programe constituie părți integrante ale planului național unic. Va fi continuată politica de repartizare echilibrată a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării. Se va realiza un volum de activitate economică pe locuitor de cel puțin 100 000 lei.

Un obiectiv de seamă îl constituie înfăptuirea neabătută a programului de dezvoltare și modernizare a tuturor localităților patriei și de organizare a teritoriului. Adoptată în anul 1968, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România a determinat una dintre cele mai importante acțiuni novatoare în societatea noastră. În prezent, peste 53 la sută din populație locuiește în municipii și orașe, iar circa 47 la sută în comune.

În cincinalul 1991—1995, în municipii și orașe se vor asigura dezvoltarea și utilizarea deplină a capacităților de producție, inclusiv a celor din industria mică și celelalte ramuri. Se vor realiza o densitate optimă a construcțiilor, organizarea cît mai rațională a lucrărilor edilitare, transporturilor, funcționarea în bune condiții a rețelelor de învățămînt, sănătate și cultură.

În comune se vor dezvolta mai puternic agricultura și unele activități industriale, îndeosebi mica industrie. Se vor perfecționa învățămîntul, asistența sanitară, rețeaua comercială, vor fi dezvoltate activitățile cultural-sportive, asigurîndu-se condiții de viață cît mai apropiate de cele din orașe — una din cerințele fundamentale ale progresului socialist.

XII. Creșterea rolului statului, al organismelor democrației muncitorești-revoluționare, înfăptuirea consecventă a principiului edificării socialismului cu poporul și pentru popor

În procesul conducerii democratice a societății, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, statul nostru a parcurs un drum lung de perfecționare neîntreruptă a funcțiilor sale. În definirea conținutului și caracterului puterii de stat, partidul nostru a renunțat, cu mulți ani în urmă, la noțiunea de dictatură a proletariatului, apreciind că aceasta nu corespunde conținutului real, de clasă, al statului socialist, nu exprimă esența lui democratică. Vechiul concept a fost înlocuit cu cel de stat al democrației muncitorești-revoluționare, care oglindește în mod just conținutul de clasă al puterii în societatea noastră. Corespunzător acestei concepții, s-a creat un sistem politic unic în felul său, care asigură participarea democratică a maselor la exercitarea puterii în stat, la conducerea societății, înfăptuirea principiului fundamental al făuririi socialismului cu poporul și pentru popor.

Partidul nostru apreciază că statul socialist își păstrează și își va păstra încă multă vreme rolul în societatea socialistă. Ideile și opiniile privind diminuarea rolului statului în construcția socialismului sint profund greșite, de natură să supună societatea acțiunii distructive a factorilor stihinici, să determine apariția unor grave perturbări în dezvoltarea economico-socială, cu consecințe nefaste asupra construcției socialismului.

În perspectiva creșterii complexității vieții economico-sociale, statul socialist va îmbrăca forme superioare de organizare, dobîndind noi funcții, însușiri și atribuții. Se va perfecționa activitatea de planificare, conducere și organizare a diferitelor sectoare și compartimente ale societății. În cadrul adîncirii colaborării dintre organele statului și organismele democrației muncitorești-revoluționare, va avea loc procesul de transformare a statului într-un organism democratic cu totul nou.

În orice stadiu al existenței umane, pe orice treaptă a organizării sociale, societatea va dispune de organisme de conducere unitară a vieții publice. Cu atît mai greu se poate presupune că în comunism, cînd se vor dezvolta la maximum atît forțele de producție, cît și formele de activitate democratică a maselor, relațiile sociale se vor putea desfășura anarhic.

Și în teorie, și în practică, în lumea contemporană se confruntă două orientări diametral opuse — aceea a statului socialist, în care puterea aparține poporului, și a statului capitalist, prin care monopolurile, minoritatea exploatoare domină poporul. Nu se poate concepe ca statul socialist să împrumute forme tipice orînduirii capitaliste, depășite din punct de vedere istoric și condamnate dispariției, ci trebuie să se perfecționeze continuu, în spiritul noilor legități ale dezvoltării sociale.

Partidul nostru consideră că teza revenirii în socialism la sistemul pluripartit este greșită și profund dăunătoare, ea deschizînd calea reîntoarcerii la formele anacronice ale sistemului politic capitalist. Viața demonstrează că în condițiile noi, create după dispariția claselor exploatoare, existența unui partid unic al clasei muncitoare și întărirea unității poporului în jurul partidului reprezintă o necesitate istorică obiectivă. Sistemul larg al democrației socialiste asigură pe deplin posibilitatea și cadrul exprimării libere a opiniilor oamenilor muncii, participarea efectivă a tuturor categoriilor sociale la elaborarea politicii interne și externe a țării, la conducerea societății.

Transpunîndu-se în viață principiul fundamental al partidului nostru de făurire a socialismului cu poporul și pentru popor, va căpăta o amploare tot mai mare dialogul cu oamenii muncii, participarea maselor la conducerea vieții economico-sociale, se va intensifica activitatea tuturor organizațiilor și organismelor democratice înmănunchate în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, care exprimă în mod dialectic unitatea în diversitate a întregii noastre societăți socialiste.

Partidul nostru va acționa pentru perfecționarea continuă a organelor de stat centrale, asigurînd o justă reprezentare în cadrul lor a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, și în primul rînd a clasei muncitoare, clasa conducătoare a societății.

Un rol tot mai important vor avea organele locale ale puterii de stat, care trebuie să-și întărească permanent legăturile cu masele, să asigure participarea activă a acestora la întreaga activitate economico-socială. Consiliile populare vor trebui să-și sporească răspunderea în ridicarea economico-socială a orașelor și co-

munelor în spiritul autoconducerii și autogestiei, să acționeze pentru dezvoltarea industriei, industriei mici, agriculturii, serviciilor, educației și culturii, astfel ca toate localitățile să devină centre puternice, demne de societatea socialistă și comunistă.

Se va perfecționa legislația democrației noastre muncitorești-revoluționare, toate compartimentele societății vor funcționa exclusiv pe baza legilor, în spiritul ordinii, disciplinei și democrației.

Pornind de la cerințele apărării integrității și independenței patriei, partidul va acorda atenția corespunzătoare întăririi capacității de apărare a patriei. Armata va avea în continuare un rol de cea mai mare importanță în apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului, a independenței și suveranității naționale, a societății noastre socialiste. În spiritul concepției partidului nostru, potrivit căreia apărarea patriei constituie cauza întregii națiuni, se vor întări colaborarea și cooperarea forțelor armate cu gărzile patriotice, detașamentele de pregătire militară a tinerețului, cu celelalte formațiuni de apărare.

În același timp, trebuie să se reducă la strictul necesar nivelul înarmărilor și cheltuielilor militare. În ce privește apartenența la Tratatul de la Varșovia, România va acționa pentru dezvoltarea și perfecționarea colaborării cu armatele țărilor din acest Tratat, pronunțându-se în același timp pentru desființarea concomitentă a celor două blocuri militare. Dar, în orice condiții, colaborarea cu armatele țărilor socialiste va constitui un factor important al apărării independenței naționale.

De asemenea, organele de securitate și miliție vor asigura, în strinsă legătură cu masele populare, apărarea intereselor poporului nostru, a cuceririlor revoluționare, a securității statului și ordinii de drept, a avuției naționale, a legalității socialiste. Se va acționa pentru perfecționarea activității organelor de justiție și procuratură, chemate să vegheze la respectarea strictă a legilor țării. În această direcție, un rol sporit vor avea adunările generale ale oamenilor muncii, consiliile și comisiile de judecată, în competența cărora trebuie să intre, în afară de cazurile grave, judecarea tuturor abaterilor de la normele de muncă și conviețuire socială. Acționând împreună cu organele de stat, ele pot și trebuie să devină o forță puternică a justiției democratice a întregului popor. Poporul însuși trebuie să administreze pedeapsa împotriva tuturor celor care pun în pericol socialismul, independența și suveranitatea țării.

XIII. Organizațiile de masă și obștești — factor de importanță deosebită în sistemul democrației muncitorești-revoluționare

În construcția socialismului un rol de seamă revine organizațiilor de masă și obștești — parte componentă a democrației noastre muncitorești-revoluționare, care asigură participarea tuturor categoriilor de oameni ai muncii la viața social-politică.

Sindicatele, în calitate de reprezentante ale oamenilor muncii — proprietari colectivi ai mijloacelor de producție, producători și beneficiari —, au îndatorirea de a acționa pentru gospodărirea cu înaltă exigență și competență a avuției sociale, pentru desfășurarea în cele mai bune condiții a activității tuturor întreprinderilor și instituțiilor. Sarcini de seamă revin sindicatelor în perfecționarea pregătirii profesionale a clasei muncitoare, a oamenilor muncii, în soluționarea, în spiritul politicii partidului, a problemelor de viață ale acestora, în educația lor socialistă, revoluționară.

Uniunea Tineretului Comunist, organizațiile studențești, de pionieri și șoimi ai patriei au datoria să acționeze cu mai multă hotărâre în direcția pregătirii tineretului pentru muncă și viață a tinerilor, a înarmării acestora cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane, cu concepția revoluționară despre lume și viață a partidului nostru. Formarea tineretului într-un spirit revoluționar, combativ, dezvoltarea conștiinței sale patriotice, a devotamentului nemărginit față de cauza socialismului și comunismului, a hotărârii de a face totul pentru înflorirea patriei constituie o sarcină de onoare a tuturor organizațiilor de tineret și copii.

Organizația femeilor trebuie să-și aducă o contribuție sporită la afirmarea plină a maselor de femei în întreaga viață a societății, la creșterea rolului lor în îndeplinirea politicii partidului, în educația tinerei generații, în buna gospodărire

a proprietății socialiste, în ridicarea nivelului de civilizație al națiunii noastre. Va trebui să se acorde mai multă atenție promovării în munci de conducere a unui număr mai mare de femei.

Îndatoriri de seamă revin, de asemenea, organizațiilor cooperatiste, tuturor organizațiilor de masă și obștești care trebuie să-și facă simțită prezența tot mai activ în participarea democratică a oamenilor muncii la îndeplinirea obiectivelor politicii partidului, la construirea socialismului.

XIV. Dezvoltarea națiunii socialiste, îndeplinirea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor României

Societatea noastră socialistă asigură afirmarea deplină a noilor caracteristici, superioare, ale națiunii. Partidul va acționa și în viitor pentru întărirea națiunii socialiste, pentru accentuarea caracteristicilor ei determinate de natura orînduirii sociale bazate pe proprietatea socialistă, pe unitatea de interese economice și politice a tuturor categoriilor de oameni ai muncii. Națiunea socialistă se va manifesta cu putere ca factor de unire și dinamizare a poporului în construcția socialismului, de ridicare a conștiinței patriotice revoluționare a maselor, de apărare a libertății, independenței și suveranității naționale a României socialiste.

România este un stat național unitar. Împrejurările dezvoltării istorice au făcut ca pe teritoriul locuit de poporul român să se așeze din vechi timpuri și populații de alte naționalități. Continuînd politica promovată întotdeauna de partidul nostru împotriva discriminărilor naționale de orice fel, socialismul a rezolvat în mod principal și definitiv problema egalității în drepturi a oamenilor muncii, fără nici o deosebire.

Fie că sînt români sau de altă origine națională, toți oamenii muncii sînt cetățeni ai Republicii Socialiste România și se bucură în mod egal de drepturile și libertățile prevăzute în Constituția țării, își exercită rolul și atribuțiile ce decurg din calitatea lor de proprietari ai mijloacelor de producție, ai întregii avuții sociale. Cetățenii români de alte naționalități au posibilitatea să folosească limba proprie, dispun de școli, instituții de cultură și artă, tipărituri de toate felurile și, în același timp, sînt reprezentați, în mod proporțional cu ponderea lor numerică în societate, în toate organele de conducere, atît centrale cît și locale, în organismele democrației muncitorești-revoluționare. Oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, muncesc umăr la umăr și acționează pe toate planurile într-o deplină unitate pentru progresul economico-social general, pentru făurirea socialismului și comunismului pe pămîntul României.

Întărirea continuă a unității întregului popor este o condiție esențială a mersului nostru înainte și, de aceea, este necesară combaterea fermă a naționalismului și șovinismului, a oricăror încercări de propagare a vechilor concepții și mentalități promovate de clasele exploataatoare pentru dezbinarea oamenilor muncii.

Partidul nostru respinge cu hotărîre teza potrivit căreia un stat poate să-și aroge răspunderea pentru soarta cetățenilor care trăiesc în altă țară, pe considerente naționale. O asemenea teză, profund greșită, servește în realitate unor scopuri și politici revizioniste, constituie încercări de amestec inadmisibil în treburile interne ale altei țări, de împiedicare a dezvoltării ei economico-sociale. Răspunderea pentru soluționarea problemelor cetățenilor de alte naționalități revine în întregime statului pe teritoriul căruia trăiesc și muncesc aceștia, și nimeni din afară nu se poate erija în arbitru sau mentor, invocînd așa-zisa grijă față de problemele de viață ale acestora. Atît prezentul, cît și viitorul cetățenilor de altă origine națională sînt indisolubil legate de prezentul și viitorul întregului popor.

XV. Schimbările profunde în structura socială a țării ; omogenizarea societății noastre socialiste

Dezvoltarea forțelor de producție și perfecționarea relațiilor de producție și sociale au determinat și determină profundă transformări revoluționare în structura socială a țării noastre.

Clasa muncitoare, clasa cea mai numeroasă și înaintată a societății, își exercită cu cinste rolul conducător în societate, reprezintă garanția principală a înfăptuirii socialismului și comunismului. Partidul nostru va asigura ca întreaga clasă muncitoare să-și lărgască necontenit orizontul de cunoștințe, nivelul pregătirii profesionale, tehnice și culturale, să se ridice la nivelul unei clase muncitoare intelectuale, să se afirme, în continuare, cu și mai multă putere, ca o clasă revoluționară, înaintată din toate punctele de vedere.

Țărănimea — aliată principală a clasei muncitoare — a devenit o clasă socială nouă, tot mai omogenă, care, deși ca pondere numerică a scăzut și va continua să scadă, are în continuare un rol deosebit de important în viața social-politică a țării, în procesul producției materiale, în conducerea generală a statului, a societății. Țărănimea își va ridica în viitor nivelul de pregătire profesional și cultural-științific, beneficiind, ca întregul popor, de generalizarea învățământului de 12 ani.

Ca urmare a puternicei dezvoltări a științei, învățământului și culturii, o pondere deosebită a căpătat în societatea noastră intelectualitatea. Nemaexistind clase exploatare, practic întreaga intelectualitate provine din rindul muncitorilor și țăranilor, al oamenilor muncii. Intelectualitatea reprezintă o puternică forță socială și ea va avea un rol tot mai important atât în producția materială și spirituală, cât și în întreaga viață politică și socială.

În procesul trecerii la faza superioară a societății socialiste multilateral dezvoltate, va avea loc o apropiere între toate clasele și categoriile sociale, accentuarea procesului de omogenizare a societății, de făurire a poporului unic muncitor. Aceasta necesită preocuparea constantă a partidului și statului pentru asigurarea concordanței continue dintre forțele de producție și relațiile de producție și sociale, perfecționarea organizării și conducerii, pe baze științifice, a întregii societăți.

XVI. Creșterea tot mai puternică a rolului conducător al partidului — centrul vital al întregii națiuni

Întreaga experiență a luptei pentru răsturnarea vechii orindui, a cuceririi puterii și edificării noii orindui în România a demonstrat și demonstrează că existența și afirmarea rolului conducător al partidului politic al clasei muncitoare, înarmat cu o concepție clară, bazată pe teoria socialismului științific, cu un program științific și care exprimă interesele, aspirațiile și voința poporului, constituie o necesitate imperioasă a desfășurării procesului revoluționar, o legitate obiectivă a construcției socialismului și comunismului.

Afirmarea rolului conducător al Partidului Comunist Român în societatea românească, recunoașterea acestui rol de către întregul popor și consacarea sa în însăși Constituția țării sint rezultatul unui proces istoric obiectiv. Partidul nostru și-a dovedit în toate împrejurările calitățile revoluționare, forța organizatorică, transformatoare, justiția politicii sale de clasă.

În frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, partidul nostru și-a demonstrat pe deplin capacitatea de a conduce poporul român, în condițiile deosebit de complexe ale vieții internaționale contemporane, pe drumul progresului, al socialismului, al libertății și independenței naționale.

În perioada care a trecut de la Congresul al XIII-lea, partidul, organele sale de conducere au desfășurat o intensă activitate organizatorică și politică. Au fost adoptate o serie de măsuri pentru perfecționarea organizării partidului, lărgirea democrației interne de partid și întărirea disciplinei, s-a îmbunătățit sistemul de promovare a cadrelor, de alegere a organelor de partid centrale și locale. S-au întărit rolul și răspunderea organizațiilor de partid, ale tuturor comuniștilor în elaborarea politicii interne și externe a Partidului Comunist Român. Astăzi, Partidul Comunist Român cuprinde în rindurile sale peste 3 800 000 de membri, din care peste 55 la sută sint muncitori, ceea ce relevă caracterul său de partid al clasei muncitoare.

Înfăptuirea marilor obiective de viitor impune creșterea, în continuare, a rolului conducător al partidului. În calitate de centru vital al națiunii, partidul acționează nu deasupra societății, ci dinăuntru ei, își îndeplinește rolul conducător prin organizațiile sale, prin masa comuniștilor. Îndeplinirea cu succes a misiunii sale istorice cere partidului să-și asume răspunderea directă pentru îndeplinirea tuturor planurilor și programelor dezvoltării economico-sociale.

Viața demonstrează caracterul profund eronat și dăunător al tezei potrivit căreia, în condițiile actuale ale dezvoltării construcției socialiste, nu mai este necesar ca partidul comunist să-și exercite rolul conducător în societate. Teoriile despre așa-zisa diminuare a rolului conducător al partidului sînt de natură să lipsească societatea de forța politică cea mai conștientă, cea mai înaintată, înarmată cu concepția științifică despre lume și viață, capabilă să unească și să organizeze toate forțele națiunii. Dacă partidul comunist nu își mai asumă răspunderea pentru realizarea programului său revoluționar, în societate se creează un vid politic care, neîndoios, este umplut de alte forțe.

Partidul comunist nu poate să împartă, cu atît mai puțin să renunțe, la rolul său de forță politică conducătoare a societății, fără riscul periclitării grave a înseși cauzei socialismului, a intereselor vitale ale poporului. Tezele potrivit cărora partidul trebuie să cedeze o parte din atribuțiile și răspunderile sale sau să se lase înlocuit de alte forțe politice nu au nimic comun cu teoria revoluționară a clasei muncitoare, cu principiile socialismului științific, sînt, în fond, teze capitularde, lichidatoriste, pe care partidul nostru le respinge în modul cel mai hotărît.

Intensificînd atacurile împotriva partidelor comuniste, cercurile reacționare din țările capitaliste acționează în actualele împrejurări — ca și în trecut — sub lozincă creării mai multor partide, pentru lichidarea partidelor comuniste. Viața demonstrează că nu poate exista altă forță care să îndeplinească rolul vital al partidului comunist.

De asemenea, partidul nostru apreciază ca extrem de dăunătoare concepțiile potrivit cărora partidul trebuie să renunțe la caracterul revoluționar și să devină un partid al reformelor. A renunța la calea revoluționară în epoca celor mai mari și profunde transformări sociale și revoluții în cunoașterea umană înseamnă a ignora înseși legitățile obiective ale dezvoltării societății. În toate împrejurările, partidul clasei muncitoare trebuie să-și păstreze spiritul revoluționar, să se manifeste ca un partid al înnoirilor revoluționare, al promovării noului, a tot ceea ce este progresist, înaintat în gîndirea și practica socială.

Conceptul privind dispariția, în perspectivă istorică, a partidului comunist, enunțat de clasicii socialismului științific, are în vedere procesul legic al trecerii la societatea fără clase, al ridicării conștiinței ideologice și politice a întregii națiuni la nivelul partidului însuși. Continuarea procesului revoluționar face ca existența partidului unic al clasei muncitoare, întărirea rolului său politic conducător, dezvoltarea largă a legăturii organice cu poporul, cu celelalte organisme ale democrației muncitorești-revoluționare să constituie o necesitate obiectivă în construcția socialismului. Fără îndoială, în viitor va evolua și se va transforma și activitatea partidului comunist, dar se poate afirma, fără nici o teamă de a greși, că cerința promovării în societate a concepției revoluționare despre lume și viață nu va dispărea niciodată.

Creșterea răspunderii organelor și organizațiilor de partid nu vine în contradicție cu dezvoltarea democrației socialiste, organele de partid nu trebuie să înlocuiască organele de stat sau organismele democratice. Dimpotrivă, cadrele de partid, comuniștii trebuie să acționeze pentru ridicarea la un nivel și mai înalt a activității organismelor statului, ale democrației muncitorești-revoluționare, răspunzînd de activitatea lor atît în fața partidului, cît și în fața organelor democratice din care fac parte. În felul acesta se asigură împletirea dialectică a rolului conducător al partidului cu creșterea răspunderii și rolului organelor de stat, ale organismelor democratice.

Trecerea la etapa superioară a societății socialiste multilateral dezvoltate cere perfecționarea și dinamizarea continuă a activității organelor și organizațiilor de partid, aplicarea fermă a principiilor și prevederilor statutului, ale democrației și disciplinei de partid, ridicarea continuă a nivelului muncii organizatorice, a controlului de partid, a răspunderii revoluționare a comuniștilor pentru întreaga activitate economică, socială și politică.

Trebuie să păstrăm permanent caracterul muncitoresc al partidului, atît în ce privește ponderea muncitorilor în partid, cît și promovarea în conducerea organizațiilor și organelor de partid a activiștilor din rîndul muncitorilor.

Sînt necesare aplicarea fermă a politicii de cadre a partidului, a principiilor promovării pe bază de concurs și prin rotație, ridicarea nivelului de cunoștințe al activului, al cadrelor de jos pînă sus, atît în domeniul pregătirii tehnice, profesionale, cît și în problemele de conducere, aprofundarea legităților și proceselor dezvoltării economico-sociale.

Un rol de prim ordin în accelerarea mersului nostru înainte au promovarea în întreaga activitate a partidului, în ansamblul societății, a criticii și autocriticii revoluționare, a atitudinii intransigente față de fenomenele negative, tragerea la

răspundere a celor vinovați, adoptarea măsurilor ce se impun pentru lichidarea lipsurilor și îmbunătățirea continuă a activității economico-sociale.

Sarcinile tot mai complexe ale construcției socialiste cer să se asigure în continuare întărirea politică și organizatorică a partidului, a unității sale politice, ideologice și organizatorice, a rolului său politic conducător în toate domeniile de activitate.

**XVII. Intensificarea activității ideologice,
politico-educative de formare a omului nou,
de dezvoltare a gradului de cultură și cunoaștere,
de ridicare a nivelului conștiinței socialiste,
revoluționare a întregului popor —
obiectiv de importanță deosebită
în procesul făuririi societății socialiste
multilateral dezvoltate**

Partidul nostru a desfășurat o amplă și laborioasă activitate de dezvoltare și aplicare creatoare a adevărilor general valabile, a principiilor socialismului științific la condițiile concrete ale procesului revoluționar din țara noastră, dezvoltând patrimoniul ideologic al clasei muncitoare, aducând o contribuție de preț la îmbogățirea teoriei și practicii mondiale a luptei de clasă, a construirii socialismului.

În dezvoltarea continuă a gândirii și activității ideologice, o importanță esențială are monumentală operă teoretică a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aportul său uriaș la dezvoltarea socialismului științific, a materialismului dialectic și istoric în concordanță cu schimbările din societatea noastră și din întreaga lume, și care reprezintă marxismul creator în România în condițiile actuale.

În perioada care a trecut de la Congresul al XIII-lea, partidul nostru a obținut realizări importante în ridicarea nivelului general de cunoaștere al cadrelor de partid și de stat, al comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii.

Festivalul național „Cîntarea României” s-a transformat într-o vastă și puternică mișcare de creație tehnico-științifică și cultural-artistică de masă, punind în evidență cu pregnanță rolul poporului de făuritor al întregii culturi naționale. Rezultate pozitive s-au înregistrat în creația literar-artistică, în dezvoltarea valorilor spirituale ale socialismului, în toate sectoarele muncii politico-educative.

În epoca noastră s-au produs mari schimbări cu caracter economic, social și politic și, totodată, a avut loc o uriașă dezvoltare a științei și tehnicii, lărgirea orizontului cunoașterii umane. În aceste condiții, la ordinea zilei stau analiza științifică a problemelor noi, îmbogățirea creatoare a concepției revoluționare despre lume și viață cu noile concluzii desprinse din practica socială, cu noile cuceriri ale științei, ale gândirii umane.

Partidul nostru apreciază că, deși s-au obținut o serie de rezultate pozitive, în activitatea politico-ideologică se manifestă o anumită rămânere în urmă față de dezvoltarea generală a forțelor de producție, față de dezvoltarea societății în general.

Mai mult ca oricînd, propaganda trebuie să sublinieze cu toată tăria că victoria socialismului constituie o necesitate obiectivă, că, mai devreme sau mai târziu, — așa cum s-a întîmplat cu toate orînduirile sociale anterioare — orînduirea capitalistă, imperialistă trebuie să facă loc noii orînduiri — socialiste și comuniste.

În cadrul dezbaterilor larg democratice care vor avea loc în perioada pînă la Congresul al XIV-lea și, în general, în întreaga activitate politico-educativă este necesar să fie subliniată cu toată forța necesitatea întăririi și dezvoltării continue a proprietății socialiste, a apărării acesteia ca una din cerințele vitale pentru dezvoltarea viitoare a patriei noastre, care va asigura progresul continuu al forțelor de producție, al științei, culturii, al nivelului de trai, material și spiritual al poporului, pentru ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, de întărire a independenței și suveranității României.

Activitatea ideologică are datoria să combată subaprecierea sau negarea importanței teoriei revoluționare în construcția socialismului, minimalizarea rolului conștiinței socialiste în desfășurarea procesului revoluționar. Așa-zisa dezideologizare a raporturilor dintre socialism și capitalism pe plan mondial înseamnă, în

ultimă instanță, capitularea socialismului în fața capitalismului, renunțarea la lupta de clasă pentru lichidarea exploatării și asupririi și realizarea societății dreptății și egalității sociale. După cum arată viața, clasele exploatare nu renunță la ideologia lor și nici măcar nu afirmă că ar fi dispuse să-și schimbe concepțiile. De altfel, este un adevăr axiomatic că nici nu poate exista o lume fără idei; aceasta o demonstrează întreaga istorie a umanității. Desigur, important e ce idei se înfruntă, ce idei înving și influențează dezvoltarea socială. Evident, dacă partidele comuniste ar renunța la ideile lor, la ideologia revoluționară, n-ar face decât să deschidă calea ideologiei exploatare, făcând pe plac forțelor reacționare interesate să perpetueze vechea orînduire, inechitatea și asuprirea socială.

Activitatea ideologică trebuie să pună în evidență contradicțiile ireductibile și tarele grave care macină orînduirea capitalistă, faptul că, deși dispune încă de resurse și forțe importante, ea se dovedește incapabilă să soluționeze problemele esențiale de ordin economic, social și moral ale oamenilor, ale popoarelor.

Subliniind că singura cale pentru soluționarea problemelor complexe ale lumii contemporane o constituie trecerea omenirii spre socialism, activitatea ideologică trebuie să pună în evidență faptul că socialismul se realizează în fiecare țară conform condițiilor concrete, ținîndu-se seama de principiile și legitățile general-valabile, neadmițîndu-se ca revoluția să fie impusă din afară, dar nici ca ea să fie oprită pe calea contrarevoluției.

Desigur, așa cum partidul nostru a subliniat în repetate rânduri, și în socialism există și vor continua să se manifeste contradicții în dezvoltarea economico-socială. Aceasta impune o atenție neslăbită pentru sesizarea, înțelegerea justă și soluționarea la timp a contradicțiilor, astfel ca să se evite degenerarea lor în antagonisme, apariția unor ciocniri și convulsii sociale.

Totodată, trebuie înțeles că nu se poate, în nici un fel, concepe dezvoltarea socialistă vorbind de renunțarea, într-un fel sau altul, sau de diminuarea luptei de clasă. Lupta de clasă a constituit, dintotdeauna, baza progresului omenirii, a dezvoltării sociale. Lupta între asupritori și asupriți, între vechi și nou a fost întotdeauna fundamentul dezvoltării societății omenestii. Cît se va menține sistemul capitalist, cît timp vor exista imperialism și politica sa reacționară, și în socialism se vor menține condiții de manifestare a luptei de clasă. Amestecul în treburile interne ale altor state, intervențiile din afară pentru împiedicarea sau oprirea procesului revoluționar vor constitui un pericol permanent și real. Ne-am lăsa pradă unei iluzii de neiertat dacă ne-am închipui că vechea orînduire, capitalistă, se va resemna cu pierderea pozițiilor sale, va rămîne nepăsătoare în fața procesului istoric al înlocuirii ei cu noua orînduire socialistă. De altfel, o serie de exponenți politici ai țărilor capitaliste nici nu ascund și nu se sfîesc să recunoască deschis că scopul lor este destabilizarea țărilor socialiste.

În aceste condiții, o importanță deosebită capătă atît aplicarea fermă a principiilor socialismului științific, cît și întărirea luptei ideologice și politice, a activității împotriva oricăror încercări, atît din afară, cît și dinăuntru, care ar periclita interesele socialismului, cuceririle sale revoluționare. Trebuie să fim conștienți că se mai pot găsi oameni, prizonieri ai vechilor concepții, interesați să ducă o existență ușoară, fără muncă, în stare să cadă sub influența cercurilor reacționare, imperialiste. De aceea, lupta împotriva oricăror acțiuni antisocialiste, a uneltirilor contrarevoluționare de orice fel rămîne o sarcină permanent actuală a partidului și statului, a întregului popor.

Adîncirea și perfecționarea democrației socialiste nu înseamnă renunțarea la lupta împotriva concepțiilor reacționare, nu trebuie să ducă la concesi și ploconire în fața forțelor imperialismului. Oricine manifestă asemenea atitudini, indiferent sub ce motive sau justificări, este pînă la urmă un dușman al construcției socialismului, al independenței și suveranității țării, al intereselor vitale ale poporului. Asigurarea unei largi democrații socialiste nu numai că nu exclude, dar presupune în mod necesar o atitudine hotărîtă față de orice acțiuni care dăunează construcției socialismului. Trebuie să crească combativitatea revoluționară față de curente de gîndire reacționare, față de propaganda mistificatoare, denigratoare promovată de capitalism, să se întărească vigilența împotriva tentativelor forțelor imperialiste de a abate socialismul de la calea dezvoltării revoluționare.

Să se ia atitudine fermă față de tot ce este străin concepției noastre despre lume și viață, eticii și echității socialiste. Să fie combătute lipsa de răspundere în gospodărirea avuției socialiste, manifestările de indisciplină, delăsare și neglijență în muncă, care dăunează grav intereselor generale ale societății. Să se ia atitudine hotărîtă față de concepțiile retrograde cum sînt misticismul, obscurantismul, naționalismul, șovinismul și alte manifestări care înjosesc și degradează ființa umană.

Să se intensifice activitatea de educare a întregului popor în spiritul minunatelor sale tradiții patriotice, revoluționare, să se dezvolte în rindul maselor largi populare spiritul solidarității internaționale, al frăției și unității cu toți oamenii muncii în lupta comună pentru progres economic și social, pentru pace în lume.

Partidul pune un accent deosebit pe creșterea rolului științei și culturii în societate. Lărgirea orizontului de cunoștințe cultural-științifice — condiție importantă a libertății și demnității omului — trebuie să se afle permanent în centrul activității partidului nostru.

O însemnată deosebită au cunoașterea valorilor reprezentative ale culturii naționale, purtătoare ale idealurilor de progres și libertate ale poporului român, apărarea și dezvoltarea continuă a patrimoniului nostru cultural. Totodată, este necesară însușirea a tot ce e mai bun și progresist în cultura universală, concomitent cu lichidarea manifestărilor de cosmopolitism și ploconire în fața producțiilor reacționare, decadente ale capitalismului.

În această uriașă activitate politico-educativă, culturală, să acționăm mai intens pentru a da un conținut tot mai larg Festivalului național „Cîntarea României“, să dezvoltăm puternic și să folosim toate mijloacele de care dispunem — cluburile, căminele culturale, casele de cultură, teatrele — făcînd din ele puternice centre de formare a unei înalte conștiințe socialiste, revoluționare, patriotice a maselor.

Trebuie să se asigure perfecționarea și dezvoltarea în continuare a activității uniunilor de creație, sporirea responsabilității sociale a tuturor creatorilor — scriitori, muzicieni, pictori, oameni de teatru. Pentru toți creatorii, adevărata sursă de inspirație trebuie să o reprezinte poporul român, realizările societății noastre socialiste. Avem nevoie de noi romane, de noi poezii, de noi filme și piese de teatru, lucrări muzicale sau de artă plastică, care să contribuie — prin înaltul lor mesaj de idei și valoare artistică — la promovarea și afirmarea principiilor nobile ale umanismului socialist, la combaterea a tot ceea ce contravine gândirii înaintate a epocii noastre, la creșterea generală a nivelului de cultură și civilizație al poporului.

Este necesar, de asemenea, ca presa, radioul și televiziunea să-și perfecționeze și să-și îmbunătățească activitatea, să-și asume un rol mai activ și mai important în buna cunoaștere și înțelegere a problemelor actuale ale dezvoltării sociale, în dezbaterea largă a acestora, să-și sporească combativitatea față de manifestările care contravin principiilor societății noastre, concepției revoluționare despre lume și viață, mărindu-și contribuția la unirea eforturilor întregii noastre națiuni în înfăptuirea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială, în construcția socialismului și comunismului în România.

Întreaga activitate de propagandă și politico-educativă trebuie să aducă o contribuție mai mare la mobilizarea oamenilor muncii în vasta operă de înfăptuire a politicii interne și externe a partidului și statului nostru, devenind o puternică forță materială de transformare a societății, de asigurare a victoriei socialismului și comunismului în patria noastră.

În centrul activității organelor și organizațiilor de partid, a tuturor instituțiilor ideologice și cultural-educative trebuie să stea permanent modelarea fizionomiei omului nou, înaintat, animat de un profund spirit patriotic, devotat trup și suflet cauzei nobile a socialismului și comunismului, făuririi celei mai drepte și mai umane societăți la care au visat spiritele avansate, revoluționare de pretutindeni, idealurilor progresului, socialismului și păcii în întreaga lume.

XVIII. Caracteristicile fundamentale ale situației mondiale.

Politica externă a României socialiste, de pace și colaborare, de participare activă la soluționarea constructivă a marilor probleme ale lumii contemporane

Întreaga evoluție a vieții politice internaționale confirmă pe deplin justetea și realismul orientărilor politicii externe românești, concluziile și aprecierile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la tendințele noi ce se manifestă pe plan mondial, la căile și mijloacele de soluționare a complexelor probleme ale lumii de azi.

În viața internațională au continuat să se manifeste cele două tendințe principale, reprezentate de forțele progresului și păcii, pe de o parte, și de forțele imperialiste, reacționare, pe de altă parte. Capitalul financiar-bancar, marile monopoli și societăți transnaționale au devenit forma principală a politicii imperialiste,

neocolonialiste, de dominație și asuprire, de încălcare a independenței și suveranității popoarelor.

Realitatea demonstrează că s-a realizat și se menține un echilibru relativ în raportul de forțe, ceea ce a făcut să se depășească o serie de momente grele și să se asigure, timp de aproape 45 de ani, pacea în lume.

Se adâncește criza mondială, se accentuează instabilitatea economică și politică.

Situația internațională este puternic agravată de faptul că, în ciuda declarațiilor de bune intenții, cursa înarmărilor continuă. Pașii realizați în ultimii ani — îndeosebi ca urmare a acordului dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii privind înlăturarea rachetelor cu rază medie de acțiune — nu au dus la o schimbare radicală a cursului vieții internaționale.

Lupta pentru dezarmare și pace constituie problema fundamentală a prezentului și viitorului umanității. Cât timp se vor menține armele nucleare se va menține și pericolul unui război nuclear, care va duce la distrugerea întregii omeniri. România consideră că eliminarea completă a armelor atomice, lichidarea armelor chimice și reducerea radicală a armelor convenționale este singura cale pentru supraviețuirea omenirii, condiția existenței vieții pe planeta noastră! Este necesar să fie definitiv abandonată concepția asigurării păcii prin „descurajarea nucleară“, care înseamnă, în fapt, o politică de forță și dominație.

În domeniul dezarmării, o răspundere deosebită revine țărilor din Europa, țărilor Tratatului de la Varșovia și N.A.T.O. În același timp, având în vedere că pactele militare au devenit anacronice, nu mai oferă nici un fel de garanții de securitate, trebuie făcut totul pentru desființarea lor concomitentă.

România militează activ pentru o Europă unită, a colaborării și păcii, bazată pe respectarea riguroasă a diversității orînduirilor sociale, a libertății și independenței fiecărui popor. Țara noastră nu este și nu va fi niciodată pentru o Europă în care să fie încălcată independența popoarelor și națiunilor, indiferent sub ce formă!

România va acționa, în continuare, cu toată consecvența, pentru dezvoltarea colaborării în Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii și bunei vecinătăți, fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine. Țara noastră sprijină, totodată, realizarea de asemenea zone în centrul și nordul Europei, precum și pe alte continente.

România va milita și în viitor pentru eliminarea forței și amenințării cu forța din viața internațională, pentru soluționarea problemelor numai și numai pe calea tratatelor, prin mijloace politice pașnice.

Țara noastră se pronunță și sprijină activ lupta popoarelor pentru lichidarea oricăror forme de colonialism și neocolonialism, pentru afirmarea liberă, de sine stătătoare, a fiecărei națiuni.

Ținînd seama de manifestările politice de extremă dreaptă care au loc în unele țări capitaliste, este necesar să se dea o ripostă hotărîtă tuturor curentelor reacționare, neofascismului, propagandei naționalist-șovine și de revizuire a granițelor.

România militează activ pentru instaurarea noului ordinii economice internaționale și lichidarea marilor decalaje existente între țările bogate și cele sărace. Este necesară reglementarea problemei datoriilor externe, care împovărează țările în curs de dezvoltare. Se impune o nouă politică financiară, care să excludă jefuirea și dominarea țărilor sărace de către monopolurile imperialiste și marile bănci internaționale.

Este necesară participarea activă, în condiții de deplină egalitate, la viața internațională a tuturor statelor și îndeosebi a țărilor mici și mijlocii, care constituie marea majoritate a lumii.

Ca și pînă acum, partidul și statul nostru vor acorda o atenție deosebită colaborării cu țările socialiste, întăririi unității și conlucrării lor. În actualele împrejurări, țările socialiste sînt chemate să-și asume o responsabilitate sporită în viața internațională. În primul rînd lor le revine menirea de a demonstra prin fapte că numai socialismul oferă garanția lichidării exploatării și asupririi, a soluționării într-un mod nou a problemelor dezvoltării omenirii.

Procesul de înlăturare a unor lipsuri și greșeli, de perfecționare a construcției socialiste este necesar să se realizeze de pe poziții consecvent revoluționare, pe baza principiilor socialismului științific, pornindu-se de la faptul că formele de organizare socială nu sînt veșnice, că ceea ce la un moment dat apare ca bun, după o perioadă poate deveni o frînă în dezvoltarea societății. Nu pot fi făcuți răspunzători cei din trecut pentru faptul că cei de astăzi nu țin seama de această legitate, nu acționează în concordanță cu noile realități, în spiritul principiilor revoluționare ale socialismului științific. Perfecționarea socialismului nu înseamnă întoarcerea la forme vechi, perimate, la capitalism, ci înaintarea spre forme noi, superioare de

proprietate, muncă și conviețuire socialistă, de etică și echitate. Numai pe această bază vor fi puse pe deplin în valoare marile posibilități ale socialismului, resursele sale de progres și bunăstare.

Este important ca țările socialiste să analizeze, împreună, problemele actuale ale construcției socialiste și să stabilească cum să conlucreze mai bine pentru depășirea unor greutăți și asigurarea dezvoltării fiecărui popor pe calea socialismului.

România va milita ferm pentru dezvoltarea colaborării cu toate țările socialiste, pe baza egalității și respectului reciproc, a neamstecului și întrajutorării tovarășești, a principiilor socialismului științific.

Țara noastră va acorda și în viitor o atenție deosebită dezvoltării și perfecționării colaborării în cadrul C.A.E.R. — pe baza statutelor acestuia —, creșterii rolului său în soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării socialiste a fiecărei țări. În actualele împrejurări nu se poate pune în nici un fel problema desființării acestei organizații sau a creării — după modelul occidental — a unei „piețe unice socialiste“. C.A.E.R.-ul trebuie și poate să contribuie mai activ la progresul economico-social independent al tuturor țărilor membre, la realizarea unei dezvoltări relativ egale a acestora, la creșterea forței economice a socialismului în ansamblu.

România va extinde relațiile sale cu țările în curs de dezvoltare și nealiniat, precum și cu țările capitaliste dezvoltate, în spiritul și pe baza principiilor coexistenței pașnice, ale egalității și respectului independenței și suveranității naționale.

Țara noastră își va aduce și în viitor contribuția activă la soluționarea problemelor internaționale, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

XIX. Mișcarea comunistă și muncitorească internațională.

Dezvoltarea relațiilor Partidului Comunist Român

cu toate partidele comuniste și muncitorești,

cu forțele revoluționare, democratice

și progresiste din întreaga lume

În spiritul bogatelor tradiții internaționaliste ale mișcării muncitorești și revoluționare din țara noastră, Partidul Comunist Român a acționat consecvent pentru dezvoltarea relațiilor cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu forțele revoluționare și progresiste de pretutindeni. Partidul nostru s-a pronunțat cu toată hotărîrea pentru renunțarea la vechile practici în relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești, pentru dezvoltarea colaborării și solidarității pe principii noi, de deplină egalitate, de respect al independenței și autonomiei fiecărui partid.

Partidul Comunist Român va acționa, în continuare, pentru întărirea colaborării partidelor comuniste și muncitorești. Situația mondială gravă și complexă, schimbările care au loc în raportul de forțe pe plan mondial impun ca o necesitate obiectivă întărirea și mai mult a colaborării și solidarității internaționale. Nici un partid comunist nu se poate izola! Este mai necesară ca oricând întărirea colaborării și solidarității partidelor comuniste, pe baza principiilor socialismului științific, a concepției revoluționare despre lume și viață, a materialismului dialectic și istoric.

Este necesar să se acționeze cu toată hotărîrea pentru depășirea fenomenelor de stagnare și regres care se înregistrează în activitatea unor partide comuniste și muncitorești din țările capitaliste, pentru revitalizarea lor în lupta consacrată transformării democratice a societății, promovării dezarmării și păcii. În momentul de față apar tot felul de concepții eronate, abateri atît de dreapta, cît și de stînga, la fel de periculoase, inclusiv manifestări de neîncredere în forțele revoluționare, în posibilitatea dezvoltării societății pe calea socialismului.

Problemele din diferite țări, inclusiv din țările socialiste sînt probleme interne ale fiecărui partid, și partidul nostru este împotriva oricărui amestec în treburile interne. Dar, în același timp, Partidul Comunist Român se pronunță pentru o largă discuție în comun a problemelor actuale, pentru a stabili cum să se acționeze mai bine de către fiecare partid pentru a contribui la soluționarea problemelor complexe — politice, economice, sociale — la realizarea dezarmării și apărarea păcii, la asigurarea unei lumi a dreptății sociale și naționale, la victoria noii orînduiri sociale — a socialismului.

În acest spirit, partidul nostru subliniază necesitatea unor întâlniri și consfătuiri ale partidelor comuniste și muncitorești, care să analizeze și să dea răspuns problemelor noi pe care le ridică dezvoltarea societății, prezentul și viitorul socialismului, să imprime un spirit de luptă și combativitate pentru soluționarea problemelor lumii contemporane.

Partidul nostru se pronunță pentru dezvoltarea și întărirea colaborării cu partidele socialiste și social-democrate, militează pentru dezvoltarea unei largi colaborări cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernământ din țările în curs de dezvoltare, cu toate partidele care se pronunță pentru pace, pentru înțelegere și colaborare.

Deși problemele mondiale actuale sînt deosebit de grave și complexe, Partidul Comunist Român își exprimă convingerea că forțele socialismului, ale democrației și progresului, acționînd unite și cu cea mai mare fermitate, pot imprima schimbări pozitive cursului evenimentelor în direcția soluționării constructive a marilor probleme ce confruntă lumea contemporană.

Partidul Comunist Român consideră că mersul omenirii spre socialism reprezintă un proces legic obiectiv al dezvoltării contemporane. Numai socialismul oferă perspectiva unei lumi fără exploatați și exploataitori, fără asupriți și asupritori, a dezvoltării libere și independente a tuturor popoarelor, a asigurării bunăstării și fericirii fiecărei națiuni !

Socialismul reprezintă viitorul omenirii !

Comitetul Central consideră că dezbateră Tezelor Congresului al XIV-lea va determina un nou și puternic avînt în întreaga viață politică, economică și socială a patriei, va contribui la strîngerea tot mai puternică a rîndurilor întregului nostru popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul de geniu al României moderne, sub a cărui înțeleaptă și clarvăzătoare conducere țara noastră înaintează ferm pe calea construirii celei mai drepte și mai umane dintre societăți — societatea socialistă și comunistă.

Comitetul Central își exprimă convingerea că această dezbateră va determina o analiză aprofundată a activității fiecărei organizații de partid, a fiecărei unități economice și sociale, a organizațiilor democrației muncitorești-revoluționare, va contribui la dinamizarea energiilor oamenilor muncii în îndeplinirea sarcinilor de producție — în industrie, agricultură, știință și cultură — la înlăturarea lipsurilor și neajunsurilor, la crearea unui spirit general de luptă pentru îmbunătățirea activității în toate domeniile.

Dezbatînd într-un înalt spirit de responsabilitate comunistă Tezele Congresului al XIV-lea, să asigurăm întărirea unității și forței partidului, afirmarea cu putere a spiritului său cutezător, novator, a rolului său de centru vital al întregii națiuni, de conducător al poporului român pe calea progresului și prosperității, a libertății și independenței patriei !

Să facem astfel încît, prin munca unită a întregului popor, sub conducerea partidului, urmînd neabătut strălucitele îndemnuri și orientări ale secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, națiunea noastră să străbată într-un timp cit mai scurt drumul glorios spre visul de aur — comunismul !

45 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944

REVOLUȚIA DIN AUGUST 1944 – ÎNCUNUNARE A LUPTEI POPORULUI ROMÂN PENTRU DREPTATE SOCIALĂ, INDEPENDENȚĂ, UNITATE NAȚIONALĂ ȘI DESCHIZĂTOARE DE EPOCĂ NOUĂ ÎN ISTORIA ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUȚURI

Aspirațiile fundamentale cu care s-a identificat poporul român de-a lungul întregii sale istorii, dorința sa de a trăi în deplină unitate, de a fi liber, independent și suveran au cunoscut adevăratele lor împliniri în epoca inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, începută în August 1944, care a marcat o eră nouă, de transformări structurale, a deschis calea făuririi societății socialiste în România, a cuceririi deplinei independențe și suveranități naționale. Încununare a unui trecut glorios de lupte purtate de-a lungul multor secole de poporul român pentru dreptate socială și libertate națională, actul istoric din August 1944 constituie o măreață izbândă a maselor largi de oameni ai muncii, a tuturor forțelor înaintate ale țării, organizate și conduse de Partidul Comunist Român în marile bătălii împotriva exploataării, a politicii imperialiste de dominație, a ascensiunii fascismului în Europa, pentru apărarea independenței și integrității României.

Revoluția din August 1944 reprezintă o piatră de hotar între două epoci ale istoriei naționale, desemnează trecerea de la epoca modernă, dominată de burghezie, la epoca în care clasa muncitoare este forța socială conducătoare a societății. În această largă perspectivă, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă apare, în mod firesc, drept chintesență a istoriei noastre și, în mod nemijlocit, a epocii moderne, la temeliile căreia stau revoluțiile de la 1784, 1821, 1848, Unirea din 1859, cucerirea independenței de stat depline a țării, în 1877, desăvârșirea statului național unitar român, în 1918.

Glorioasa istorie a patriei noastre demonstrează că, din cele mai vechi timpuri, viața poporului român s-a desfășurat într-o confruntare permanentă cu numeroase adversități, că el a trebuit să ducă lupte grele împotriva politicii de cuceriri și anexiuni a unor mari imperii, care ne rîvneau pămîntul și bogățiile lui. Relevînd acest adevăr, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arată : „De la formarea de către Burebista, în secolul I

înaintea erei noastre, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoarei societăți dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională”¹.

Statornic așezat în vechea vatră strămoșească a Daciei, poporul român și-a păstrat neîntrerupt, în pofida nenumăratelor vicisitudini, continuitatea de viață materială, lingvistică și cultural-spirituală, continuitatea etnică. După ce legiunile și administrația romană au fost nevoite, în anul 271, în timpul împăratului Aurelian, să părăsească pămîntul Daciei și să se retragă la sud de Dunăre, ca urmare a neconținutelor atacuri ale dacilor liberi, combinate cu tot mai dese răscoale ale celor din teritoriile cotochite, populația autohtonă din vechea vatră dacică a continuat să viețuiască și să evolueze în secolele care au urmat. Ca o trăsătură permanentă a stabilității poporului nostru este faptul că putem surprinde, pe tot parcursul secolelor IV—VIII, activă participare la cele mai semnificative evenimente istorice. Făuritori ai unei bogate civilizații materiale și spirituale, propagatori ai unor valori morale remarcate, la vremea lor, de numeroși învățați ai timpului, strămoșii noștri au adus prețioase contribuții la răsturnarea vechilor mentalități politeiste, la afirmarea noii ideologii creștine, atît de apropiată de doctrina zamolxiană a nemuririi, la contestarea sclavagismului și la propagarea unor idei novatoare pentru acele vremuri privind egalitatea tuturor ființelor umane. În forme și modele specifice epocii respective, ei au contribuit astfel la prăbușirea perimatei orînduirii sclavagiste, a ideologiei idolatriei zeilor și a factorilor politici care o susțineau.

Continuitatea de viațuire a poporului român pe vatra sa strămoșească în secolele IX—XIII este atestată, între altele, și de vechile cronicî preotomane și otomane, care vorbesc de existența pe aceste meleaguri a unui stat bine constituit, denumit „Ulak ili” („Țara românilor”) ², începînd din secolul al IX-lea. Stau mărturie acestei realități, atestate și de alte izvoare istorice scrise, eroica rezistență opusă, încă de la sfîrșitul aceluiași veac, de renumiți voievozi, ca Gelu, Glad, Menumorut, apoi, în secolul al XIII-lea, de Ioan, Farcaș, Litovoi, împotriva tendințelor expansioniste ale regalității ungare, polone și ale hanilor mongoli, victoria lui Basarab I — la Posada, în 1330 —, mărețele bătălii conduse de Bogdan I, în 1365, contra dominației străine. De asemenea, rezistența comună a țărilor române împotriva pericolului otoman, victoriile repurtate în timpul domniei lui Mircea cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și al altor domnitori au permis țărilor române să încheie înțelegeri și tratate cu Poarta, încă din secolul al XIV-lea, prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor români.

Îmbinînd confruntarea deschisă, pe cîmpul de luptă, cu acțiunile diplomatice, conducătorii țărilor române Muntenia, Moldova, Transilvania au reușit să păstreze dreptul la existență al statelor românești, dreptul de a avea o viață politică a lor, în conformitate cu tradițiile moștenite și cu experiența istorică acumulată, de a se guverna după propriile lor legi și instituții, prerogative pe care le pierduseră popoarele înglobate

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura Politică, București, 1977, p. 34.

² Vezi, pe larg : Mehmet Ali Ekrem, *Mențiuni despre români în izvoarele turcești preotomane și otomane (secolele IX—XV)*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 4/1982, p. 72—82.

Imperiului otoman. Poarta a fost determinată să recunoască, prin acte cu caracter interstatal, existența de sine stătătoare a statelor românești, sistemul lor de guvernământ, fapt care i-a limitat simțitor imixtiunile în treburile interne ale țărilor române, chiar și atunci când ele au intrat, spre mijlocul veacului al XVI-lea, în sfera dominației otomane.

Vreme îndelungată, țărănimea, clasa socială care suferea atât de mult de pe urma jafului și asupririi feudale și a dominației străine, a dat cele mai mari jertfe în lupta pentru dreptate socială, pentru apărarea țării. Ea a reprezentat principala forță socială de împotrivire față de împilatorii din interior, brațul vajnic de apărare a țării în lupta împotriva expansiunii marilor imperii. În același timp, țărănimea a jucat, vreme îndelungată, rolul esențial în producerea bunurilor materiale ale societății, cât și în conservarea limbii și îmbogățirea continuă a culturii românești. „Ori de câte ori țara a fost în primejdie — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, țărănimea a pus mîna pe arme și a sărit la luptă fără să pregete, dovedind o înaltă conștiință patriotică, nestinsă dragoste pentru pămîntul strămoșesc, un impresionant spirit de jertfă”³.

Istoria noastră ilustrează faptul că, deși românii au trăit, secole de-a rîndul, în formațiuni statale diferite, în conștiința lor au rămas mereu vii ideea unității de neam, apartenența la același unic popor. Idealurile unirii poporului român într-un singur stat pe vechea vatră a Daciei și-au găsit o puternică expresie în reunirea Munteniei, Transilvaniei și Moldovei, în anul 1600, sub sceptrul marelui voievod Mihai Viteazul, care s-a intitulat „Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei”. Așa cum avea să scrie Nicolae Bălcescu, „Mihai realizase acum visarea iubită a voievozilor cei mari a românilor. Acum românul s-a înfrățit cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel precum ei n-au fost din vremile uitate ale vechimei”⁴. Mihai Viteazul a fost un reunificator — în descendența politică a marelui voievod Mircea, a lui Iancu de Hunedoara, a lui Ștefan cel Mare — al pămîntului românesc. Măreața înfăptuire a lui Mihai Viteazul ilustrează nu numai temeliile sale istorice, ci și consensul său cu legitățile istoriei. Timpul a confirmat justetea actului săvîrșit de Mihai, prin realizarea ulterioară a idealului său, ideal al tuturor românilor.

Intervenția brutală a marilor imperii ale timpului — otoman și habsburgic — a dus la desființarea statului unitar centralizat, prin asasinarea mișească a lui Mihai Viteazul. Dar ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe pămîntul strămoșesc al Daciei n-au putut fi ucise niciodată. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Viteaza armată a neînfricatului Decebal — conducătorul legendar al dacilor; dîrjii oșteni ai vestiților noștri voievozi și mari comandanți de oști — Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, exprimînd nestinsa dragoste de libertate a poporului, au apărut cu eroism și bărbăție glia străbună, și-au vărsat generos sîngele pentru ea, au ales la nevoie moartea vitejească, dar nu s-au lăsat îngenuncheați de dușmani”⁵.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura Politică, București, 1977, p. 232.

⁴ Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*. Ediție îngrijită de Andrei Rusu, Editura Minerva, București, 1977, p. 401.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura Politică, București, 1969, p. 359—360.

Realizarea unirii țărilor române în timpul domniei lui Mihai Viteazul, deși pentru scurtă vreme, a reprezentat o victorie epocală a românilor, a demonstrat omenirii forța lor, dorința de a se uni într-un stat unitar independent. Steagul ridicat de Mihai Viteazul a fost preluat și purtat cu sfințenie de generațiile care i-au urmat.

Prefacerile social-economice care au avut loc în societatea românească, cu deosebire în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor, legăturile strânse pe plan economic, cultural, de apărare, afirmarea conștiinței naționale au dat noi dimensiuni luptei poporului român pentru realizarea unității sale politice-statale. Aceasta apărea ca o necesitate impusă de legile proprii dezvoltării capitalismului, de cerințele modernizării structurilor economice și politice, precum și de pericolul crescând reprezentat de țelurile expansioniste ale imperiilor din jur — otoman, habsburgic, țarist —, care își disputau stăpânirea pământului românesc și, pe plan mai larg, a zonei sud-est europene.

O mare însemnătate în lupta pentru libertate socială și unitate națională a poporului a avut revoluția populară din anul 1784, în fruntea căreia s-au aflat Horea, Cloșca și Crișan. În acea perioadă, pe fondul unor frământări social-economice, au apărut profunde aspirații naționale, Horea fiind apreciat ca un virtual rege al Daciei. În acest sens, Karl Marx avea să scrie că Horea „plănuiește eliberarea neamului său“, devenind „simbolul renașterii Daciei“. Împreună cu reformele lui Constantin Mavrocordat în Muntenia și Moldova, cu mișcarea Supplexului din aceeași a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, această revoluție a marcat zorii epocii moderne a istoriei românilor.

Revoluția din 1821 a reprezentat un nou moment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea dominației străine și afirmarea drepturilor poporului român. Cu toate că și această revoluție nu a ieșit victorioasă, ea a reușit, însă, să zdruncine mai puternic vechea orînduire.

Lupta poporului din toate cele trei principate românești pentru unitate, independență națională și libertate socială a luat o amploare deosebită în pragul epocii moderne, cînd prefacerile înnoitoare care au avut loc în structura socială și economică a țărilor române au pus cu stringență problema făuririi unirii național-statale, ca o cerință obiectivă a progresului societății românești. Acest deziderat s-a afirmat cu putere în timpul revoluției burghezo-democratice de la 1848. Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate țările românești; în centrul ei se aflau, pretutindeni, desființarea servituților feudale și eliberarea țăranimii iobage, introducerea libertăților democratice burgheze, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — obiective democratice care interesau cele mai largi păături sociale, corespundeau năzuințelor afirmării de sine stătătoare a națiunii române. Faptul că pe steagul revoluționar din cele trei principate române erau înscrise aceleași idealuri fundamentale ilustra pregnant comunitatea de interese și aspirații nutrite de întreaga națiune română, convingerea fermă că dreptele sale năzuințe se vor împlini, în pofida oricăror obstacole. În cunoscuta sa scrisoare către A. G. Golescu din 4 martie 1850, Nicolae Bălcescu, principalul exponent al gândirii

progresiste de la mijlocul secolului trecut, a dat una dintre cele mai sintetice formulări programatice împletirii organice dintre năzuințele naționale și cele sociale ale pașoptiștilor⁶. După ce subliniază caracterul democratic și social al revoluției de la 1848 („organizarea democrației și eliberarea țăranului“), Bălcescu precizează: „Odată înfăptuită această revoluție, ne mai rămîneau de făcut alte două revoluții: o revoluție pentru *unitatea națională* și, mai târziu, pentru *independența națională*, ca în felul acesta națiunea să reîntre în plenitudinea drepturilor sale naturale. Este deci evident, pentru toți cei care înțeleg ce înseamnă progres și dezvoltare istorică, că revoluția care va veni nu se va mărgini la a fi democratică și socială și că, potrivit actualelor tendințe ale ideilor în toată Europa..., ea se va face într-una din unitățile naționale“⁶. Viziunea istorică a lui Nicolae Bălcescu avea să se realizeze în următoarele șapte decenii.

„Revoluția burghezo-democratică din 1848 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a evidențiat cu putere existența — în Principatele Țara Românească, Moldova și Ardeal — a unor puternice forțe sociale, democratice burgheze și populare, care acționau pentru lichidarea orînduirii feudale și făurirea unei orînduiri sociale superioare. Înfrîngerea revoluției burghezo-democratice din 1848, ca urmare a intervenției imperiilor străine, a împiedicat înfăptuirea obiectivelor de dezvoltare democratică a patriei noastre și a avut o influență puternică asupra întregii dezvoltări viitoare. Totuși, după cum este bine cunoscut, în a doua parte a secolului trecut s-a realizat o dezvoltare importantă a forțelor de producție pe baze capitaliste, continuînd, în același timp, să rămînă încă puternică proprietatea feudală, cu toate influențele sale“⁷.

Piedicile puse în calea poporului român de cele trei imperii — otoman, habsburgic, țarist —, de a-și făuri statul național unitar, nu l-au descurajat. Unindu-și eforturile, el a găsit modalitățile cele mai adecvate în 1859, în 1877 și în 1918 pentru a împlini ceea ce istoria cere, dar nu dă decît celor care luptă ca potențialul obiectiv să devină realitate istorică.

Înfăptuirea Unirii țărilor românești Muntenia și Moldova, în 1859, sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza, a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern — România — ca nucleu al viitorului stat național unitar român. Unirea din 1859 a marcat intrarea României într-o etapă nouă, deschizînd noi perspective dezvoltării moderne, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea muncitorească revoluționară pentru drepturi și libertăți sociale. „Realizarea Unirii, în 1859 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a stat la baza tuturor evenimentelor ulterioare — mă refer la războiul pentru independență, la realizarea statului național unitar în urmă cu 60 de ani, la dezvoltarea forțelor de producție, a științei și culturii, la ridicarea bunăstării poporului. S-ar putea spune că există o strînsă legătură între realizarea Unirii Principatelor și înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, în 1944, care a dus la răsturnarea dictaturii fasciste, la eliberarea țării de sub dominația hitleristă și trecerea României pe calea dezvoltării noi“⁸.

⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. 4. *Correspondență*. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 277—278.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*, 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 16—17.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura Politică, București, 1979, p. 424—425.

Făurirea statului național român modern a fost urmată, în 1877—1878, de noi victorii istorice : cucerirea independenței de stat depline, revenirea la patria-mamă a străvechiului teritoriu românesc dintre Dunăre și Marea Neagră. Dobândirea independenței de stat depline a fost rodul luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, lupte care au culminat cu marea victorie obținută în 1877—1878 de armata română, împreună cu ostașii ruși și patrioții bulgari, pe câmpul de bătălie împotriva Imperiului otoman. Cucerirea independenței a permis României să se afirme din plin atât ca națiune, cât și pe plan internațional. Statul român independent a devenit centru polarizator al întregii națiuni, spre București îndreptându-se privirile românilor din teritoriile supuse dominației străine.

Unirea din 1859 și cucerirea independenței depline de stat, în 1877, au deschis o etapă nouă în mișcarea politică a românilor, în viața economică, socială și culturală a țării. Ideea unității și libertății naționale a cuprins gândurile și voința maselor largi populare, ale socialiștilor, ale tuturor claselor și categoriilor sociale, ale întregii națiuni, înscriindu-se ca un obiectiv central al românilor. În provinciile aflate încă sub dominația străină lupta pentru drepturi politice, economice și culturale a luat amploare, mai ales după instaurarea dualismului austro-ungar, în 1867, și adoptarea măsurilor de deznaționalizare forțată a românilor din Transilvania de către autoritățile ungare.

Orizonturi luminoase pentru destinele poporului nostru, pentru viitorul său a deschis afirmarea *clasei muncitoare* pe scena socială și politică a țării, a cărei luptă avea drept scop principal eliberarea sa și a maselor largi de exploatare și asuprire, căpătînd, totodată, un caracter național, patriotic, de apărare a independenței și suveranității țării, de eliberare socială și națională a poporului român. Socialiștii români considerau unirea într-un singur stat a tuturor românilor ca o cerință logică ce izvoră din drepturile istoriei multimilenare a poporului nostru : „*Voim Dacia așa cum ea fu*, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al românului, lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege..., dacă dreptul are vreo putere pe pămînt, Transilvania și celelalte părți ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să se fuzioneze și se vor fuziona, mai curînd sau mai tîrziu, în statul român”⁹.

Crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, în 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a deschis calea organizării politice a muncitorimii la scară națională, a afirmării rolului său ca forță socială cea mai înaintată în dezvoltarea națiunii române pe calea progresului economic și social. „Anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are

rădăcinile împlintate adânc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă“¹⁰.

Ancorat în realitățile social-politice ale țării, partidul clasei muncitoare și-a spus cuvîntul față de toate marile probleme care frământau societatea românească din acea vreme, preconizînd soluții în conformitate cu aspirațiile revoluționare ale clasei muncitoare. În programul său de luptă, partidul a înscris ca unul dintre obiectivele principale eliberarea românilor aflați sub dominație străină. Și trebuie spus că socialiștii români și-au respectat această prevedere programatică, sprijinind războiul din 1877—1878 și luînd parte la lupta politică pentru înfăptuirea Marii Uniri din 1918. Salutînd acest act istoric, socialiștii au subliniat, în declarația adoptată la 13 februarie 1919: „Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte“¹¹. Declarația se încheie printr-un enunț programatic de uriaș conținut istoric: „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“¹².

Pregătită de secole de evoluție și lupte neînrerate, eroice, presărate cu numeroase jertfe, Marea Unire din 1918, înfăptuită în urma prăbușirii imperiilor vecine, a însemnat împlinirea marelui vis al tuturor generațiilor de români, revoluționari și patrioți, care s-au succedat pe scara timpului. Făurirea statului național unitar român — proces legic, act nestrămutat de voință națională —, a fost încununată de hotărîrea Marii Adunări Naționale Constituante de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918. Realizarea acestui vis secular al poporului nostru a deschis o eră nouă în dezvoltarea României moderne, în ridicarea sa pe noi trepte de progres și civilizație.

Statul național unitar român s-a înfăptuit pe temelia trainică a comunității de viață economică, politică, culturală, a originii comune de neam și de limbă a poporului nostru — popor plămădit unitar în străvechea vatră a Daciei și care își avea tradiții de organizare statală de peste două mii de ani, cînd, pe harta lumii antice, se afirma statul strămoșilor noștri geto-daci, sub conducerea marelui rege al regilor — Burebista, fondatorul primului stat dac centralizat și independent.

Realizarea unității național-statale a ridicat pe o treaptă superioară comunitatea de viață economică și spirituală statornicită de-a lungul veacurilor între toate teritoriile românești, a format cadrul național și statal pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, a marcat înmănuncherea în granițele aceluiași stat a energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, a unit la scară națională forțele politice, patriotice, revoluționare. Totodată, a creat condițiile pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, a clasei muncitoare, a partidului său politic.

Caracterizînd lupta de veacuri pentru unire a poporului nostru, procesul de făurire a statului național unitar român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura Politică, București, 1973, p. 263.

¹¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura Politică, București, 1966, p. 166.

¹² *Ibidem*, p. 167.

la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărâtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor¹³.

Tradițiile de luptă ale maselor populare, ale mișcării muncitorești, socialiste, ale partidului clasei muncitoare din țara noastră, creat în 1893, au fost ridicate pe o treaptă superioară odată cu făurirea, pe temelia României reîntregite, în mai 1921, a Partidului Comunist Român. Ca exponent al clasei muncitoare și al celor mai înaintate forțe politice, Partidul Comunist Român a continuat cele mai bune tradiții de luptă pentru dreptate socială și națională, pentru formarea și păstrarea ființei poporului, a națiunii și a statului național unitar român. „Mișcarea revoluționară muncitorească și partidul nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-au născut o dată cu apariția clasei muncitoare și pătrunderea ideilor socialismului științific în țara noastră, dar rădăcinile sale, ca ale unui stejar secular, sînt ancorate adînc în pămîntul strămoșesc, în istoria de peste 2 500 de ani a dacilor, pe care Herodot îi caracteriza drept «cei mai viteji și mai drepi dintre traci»¹⁴.

În temeiul unor asemenea rădăcini istorice adînci, Partidul Comunist Român a condus, în noile condiții istorice, lupta clasei muncitoare și a celorlalte mase muncitoare, a forțelor democratice, progresiste împotriva exploatării și asupririi, exercitînd o puternică influență asupra evoluției ulterioare a României. Prin întreaga sa activitate, Partidul Comunist Român s-a afirmat ca exponentul cel mai înaintat și ferm al intereselor autentice ale maselor populare, ale țării și națiunii, ca o puternică forță politică în stare să ducă la victorie lupta clasei muncitoare, a întregului popor pentru cucerirea puterii politice, pentru înfăptuirea, în condițiile concret istorice ale țării noastre, a cerințelor și idealurilor construcției socialiste, pentru apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale.

În anii interbelici, în pofida condițiilor aspre în care a fost nevoit să-și desfășoare activitatea, Partidul Comunist Român a jucat un rol tot mai important în viața social-politică a României, acționînd pentru unitatea clasei muncitoare, pentru coeziunea tuturor forțelor democratice ale poporului român, pentru apărarea intereselor vitale ale celor ce muncesc, pentru făurirea unei orînduiri a oamenilor muncii — orînduirea socialistă.

În deceniul al patrulea al secolului nostru, cînd orizontul vieții internaționale a fost întunecat de ascensiunea fascismului, de instaurarea la cîrma Germaniei a nazismului cotropitor, care amenința independența popoarelor, pacea și securitatea mondială, integritatea patriei noastre, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea forțelor patriotice naționale, desfășurînd largi acțiuni pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor politice patriotice, democratice, într-un larg front popular de luptă pentru a bara calea fascismului, pentru apărarea așezămintelor democratice,

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, p. 275.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura Politică, București, 1987, p. 450.

a independenței și suveranității naționale. Partidul a sesizat, din primul moment și la adevăratele sale dimensiuni, pericolul pe care hitlerismul și organizația fascistă teroristă de tip nazist „Garda de fier“ îl reprezentau pentru ființa națională a statului român, pentru pace și independență.

În iunie 1933, la scurtă vreme după instaurarea la putere în Germania a nazismului, din inițiativa partidului comunist a fost creat *Comitetul Național Antifascist* — organizație deschisă tuturor patrioților români, indiferent de clasa socială, de partidul politic, în conducerea căruia tovarășul Nicolae Ceaușescu a activat cu dirzenie și cutezanță, cu devotament nemărginit față de clasa muncitoare, de țărănime, de întregul popor, aducând o contribuție deosebită la organizarea și la dinamizarea acestei organizații, la intensificarea luptei antifasciste, la unirea într-un larg front a forțelor democratice, progresiste, pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român ¹⁵.

Comitetul Național Antifascist, precum și înființarea, din inițiativa P.C.R., a altor numeroase organizații democratice, în rîndul cărora au fost atrași reprezentanți ai celor mai diverse forțe și categorii sociale, au marcat declanșarea luptei organizate pentru făurirea consensului național de acțiune ce avea să-și producă efectul în timpul pregătirii și desfășurării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Totodată, o importantă contribuție la crearea în rîndul maselor populare a unei opinii potrivnice fascismului a avut presa democratică, la care au colaborat personalități de seamă ale vieții politice, culturale și științifice românești.

Pe măsura creșterii pericolului hitlerist și revizionist, acțiunile inițiate de Partidul Comunist Român, în conlucrare cu celelalte partide muncitorești, au crescut în amploare, înrîurind în mod sensibil opinia publică românească. Aceasta s-a reflectat în acordurile de front popular inițiate de P.C.R. și încheiate în cursul anului 1935 la București, Băcia și Tebea, la care au aderat Frontul Plugarilor, Blocul Democratic, Frontul Studențesc Democrat, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari, Partidul Socialist, organizații locale ale Partidului Social-Democrat, ale Partidului Național-Țărănesc, precum și alte grupări democratice. Aceste partide și organizații coalizate au obținut un succes de prestigiu în alegerile parlamentare parțiale din 1936 în județele Mehedinți și Hunedoara, în alegerile pentru consiliile județene, în organizarea întrunirilor și demonstrațiilor antifasciste din martie, mai și noiembrie 1936, din decembrie 1937 etc.

Începînd cu invadarea Austriei de către Germania nazistă, în martie 1938, urmată la interval de cîteva luni de mutilarea Cehoslovaciei și, apoi, de lichidarea ei ca stat, cînd cercul izolării României se strîngea tot mai mult, Partidul Comunist Român reafirma cu tărie necesitatea imperioasă a organizării forțelor interne pentru salvarea independenței, suveranității și integrității țării. Astfel, în Manifestul Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 17 martie 1939 se arăta : „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă... Partidul Comunist Român declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă, în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler

¹⁵ A se vedea : *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura Politică, București, 1985.

și a aliaților săi revizionisti“¹⁶. Tot în acele zile, când guvernul a decretat mobilizarea parțială, partidul comunist a desfășurat o intensă acțiune de pregătire a opiniei publice pentru a răspunde pozitiv unei asemenea chemări, iar în ceea ce privește pe comuniști, ei au fost în primele rînduri ale celor care s-au prezentat la unitățile militare, fiind gata să-și facă datoria față de patrie.

Patriotismul fierbinte, dăruirea, abnegația și cutezanța, înalta responsabilitate cu care au acționat comuniștii români pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului, pentru independența și suveranitatea patriei, pentru realizarea unui larg front de luptă împotriva fascismului au fost demonstrate în mod strălucit în cadrul amplelor acțiuni desfășurate în jurul procesului înscenat de regimul burghez unui grup de militanți comuniști și antifasciști judecați la Brașov în mai-iunie 1936, în cadrul căruia tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a transformat din acuzat în acuzator. Procesul a fost unul din momentele cele mai reprezentative care au exprimat starea de spirit a întregului popor, hotărît să apere democrația și, deopotrivă, hotarele țării amenințate de politica agresivă a hitlerismului.

O vibrantă mărturie a afirmării unității de luptă a clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, democratice, antifasciste o reprezintă *marea demonstrație patriotică antifascistă, antirăzboinică și anti-revizionistă de la 1 Mai 1939 din Capitala României*. Organizată și desfășurată în contextul realizării frontului unic muncitoresc între comuniști, socialiști și social-democrați, această amplă manifestație politică — una dintre cele mai mari din Europa aceluși timp — a demonstrat hotărîrea clasei muncitoare de a-și consolida unitatea de acțiune împotriva pericolului hitleristo-fascist și de război, pentru apărarea cu orice sacrificii a independenței, suveranității naționale și a granițelor țării.

La 1 Mai 1939, în Capitală, zeci de mii de cetățeni au manifestat în stradă împotriva Germaniei naziste, pentru independența și integritatea României. Evidențiind amploarea demonstrației, organul central de presă al C.C. al P.C.R., ziarul „Scînteia“, scria : „Masele populare continuau să strige cu entuziasm : «Vrem România liberă și independentă !», «Jos fascismul !», «Jos agresorul hitlerist !»“¹⁷.

În încheierea demonstrației, care, potrivit programului, a avut ca punct final Parcul Libertății, la Mormîntul Eroului Necunoscut — simbol al prețuirii pe care poporul român o acordă eroilor neamului, luptătorilor pentru cucerirea și apărarea independenței țării — a fost depusă o coroană de flori din partea breslelor, alături de alte coroane depuse din partea guvernului, a autorităților de stat, a organizațiilor de femei și tineret.

Manifestații similare cu cele din București au avut loc la Ploiești, Iași, Timișoara, Cluj, Alba Iulia, în Valea Jiului și în multe alte centre ale țării. „Toate acestea — relevă secretarul general al partidului — au exprimat combativitatea revoluționară a clasei muncitoare, hotărîrea oamenilor muncii, a forțelor democratice, antifasciste de a lupta pentru cauza libertății și democrației, a independenței și integrității României“¹⁸.

¹⁶ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota A XXIII—1, inv. nr. 1 030.

¹⁷ „Scînteia“, anul IX, nr. 20 (110) din 1 iunie 1939.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura Politică, București, 1979, p. 240—241.

Marile demonstrații patriotice, antifasciste, antirevizioniste și anti-războinice de la 1 Mai 1939 din București și din alte centre ale țării au scos pregnant în evidență forța și capacitatea de acțiune revoluționară ale clasei muncitoare, confirmând strategia politică a frontului unic muncitoresc promovată de Partidul Comunist Român ca o condiție esențială pentru afirmarea potențialului de luptă al clasei muncitoare în confruntarea cu fascismul și cu pericolul coteropirii țării de către grupul statelor fasciste și revizioniste¹⁹. Ele au constituit, totodată, un îndemn pe care România îl adresa Europei pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial. În timp ce marile puteri pertractau cu Hitler soarta țărilor mici din centrul și sud-estul Europei, inclusiv a țării noastre — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele, pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial !”²⁰.

Eroica luptă dusă în acei ani de clasa muncitoare, de alte forțe progresiste, în frunte cu comuniștii, sub steagul democrației și independenței patriei, amploarea mișcării democratice, cât și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit, pentru un timp, ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și aservirea țării Germaniei naziste. Această luptă a reprezentat, totodată, o experiență politică de mare preț, utilizată cu succes în perioada care a urmat declanșării marii conflagrații mondiale, cînd Partidul Comunist Român a fost inițiatorul și principalul organizator și conducător al mișcării de rezistență antihitleristă a poporului român.

În condițiile internaționale dramatice generate de succesiunea evenimentelor internaționale — ocuparea de către Germania hitleristă, după coteropirea Poloniei, și a altor țări, capitularea Franței și înfringerea Angliei pe continent —, situația României s-a agravat și mai mult. Poporul român s-a aflat singur în fața agresiunii străine, fiind lipsit de orice sprijin din afară.

În acele împrejurări, ca urmare a încheierii tratatului politic sovieto-german din 23 august 1939, României i-au fost impuse amputări teritoriale: la 28 iunie 1940 — conform ultimatumului dat de guvernul U.R.S.S. —, Basarabia, precum și partea de nord a Bucovinei au fost incluse în componența Uniunii Sovietice, ca „răscumpărare” a pagubelor pe care țara noastră le-ar fi cauzat, chipurile, în perioada cît s-au aflat în cadrul României reîntregite, pe temeiul hotărîrii legitime a Parlamentelor democratice de la Chișinău și Cernăuți, parlamente consacrate și constituite pe baza celor mai democratice uzanțe ale timpului. După ultimatumul U.R.S.S., la 30 august 1940, în condițiile unor puternice presiuni externe, a urmat ultimatumul fascist de la Viena, impus de către Germania nazistă și Italia fascistă, prin care Ungaria horthystă a anexat partea de nord-vest a României, cu o suprafață de peste 43 000 km² și cu o populație de peste 2,6 milioane locuitori, în majoritate români.

¹⁹ Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 84—103.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura Politică, București, 1984, p. 159.

O adîncă durere și revoltă puseseră stăpînire pe întregul popor, care, în cursul unor impresionante demonstrații, și-a exprimat indignarea profundă față de rășluirea granițelor țării, față de încălcarea brutală a intereselor lui legitime.

În amplele demonstrații patriotice, antifasciste și antirevizioniste, care au angrenat, pe întreg cuprinsul țării, masele largi de oameni ai muncii, reprezentînd toate forțele sociale și politice ale țării, comuniștii și social-democrații au înfierat, deopotrivă, Dictatul fascist de la Viena, au exprimat, în unison cu întregul popor român, hotărîrea de a se opune nedreptății pe care o făcuseră dictatorii Germaniei naziste și Italiei fasciste.

Împrejurările externe de mai sus, lipsa unui front patriotic al tuturor forțelor politice naționale, teama burgheziei de comunism, precum și evoluția situației mondiale au adus la suprafața vieții politice românești grupările fasciste, pronaziste și progermane, antisovietice, iar România a fost plasată în sfera intereselor Germaniei hitleriste. În septembrie 1940, la cîrma țării a fost instaurat regimul militar-fascist, impus de cel de-al treilea Reich, iar trupele germane au pătruns în România.

Lipsa de unitate deplină în rîndurile forțelor muncitorești, democratice din țara noastră, dar și evoluția situației mondiale, compromisurile și capitularea, rînd pe rînd, în fața Germaniei hitleriste au împins întreaga omenire — deci și România — spre război, spre catastrofă. La 22 iunie 1941, împotriva voinței poporului român, țara a fost aruncată în războiul hitlerist, antisovietic; la 4 decembrie 1941, ea a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie, iar la 6 iunie 1942 cu Statele Unite ale Americii. Participarea la război, alături de Germania hitleristă, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale.

Privind în retrospectiva evoluției istorice drumul puterilor fasciste, îndeosebi al Germaniei naziste, spre declanșarea războiului, constatăm că acesta a fost facilitat considerabil atît de politica de cedare față de planurile expansioniste ale hitlerismului, în care s-au angrenat guvernele marilor puteri membre ale Națiunilor Unite, cît și de lipsa de unitate a forțelor antifasciste. Viața a demonstrat — așa cum subliniază secretarul general al partidului — că „nici o înțelegere realizată cu Germania hitleristă nu a servit păcii și independenței popoarelor, ci, dimpotrivă, toate acestea au constituit în realitate un puternic sprijin în pregătirea războiului”²¹.

În perioada dictaturii antonesciene economia românească a fost pusă în slujba războiului hitlerist, iar comerțul exterior al României a fost monopolizat de Germania nazistă. Numai pagubele cauzate țării noastre de Germania prin produsele industriale și agricole luate fără echivalente, prin neplata de impozite și taxe etc., se ridicau, după cum se știe, la peste 446 000 000 de dolari (la cursul din 1938). Jaful hitlerist și pagubele provocate de război au redus potențialul economic al României la mai puțin de jumătate.

Efectele negative ale dominației Germaniei naziste s-au răsfrînt în primul rînd asupra maselor muncitoare, dar și asupra unor grupuri ale burgheziei române. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Partici-

36 ²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 31, Editura Politică, București, 1989, p. 305.

parea la război alături de Germania hitleristă, împotriva Uniunii Sovietice, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale. Poporul era stăpînit de un sentiment de profundă ură împotriva cotropitorilor fasciști, de dorința arzătoare de a scutura jugul dictaturii antonesciene, de a pune capăt războiului împotriva Uniunii Sovietice, de a elibera țara de trupele hitleriste”²².

Partidul Comunist Român s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva războiului hitlerist, a dat glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, acționînd, în toată perioada războiului, pentru realizarea frontului unic național antifascist și antirăzboinic, a consensului național în lupta pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea țării din războiul purtat alături de Germania și trecerea ei de partea forțelor antihitleriste. Realizarea consensului național în anii războiului hitlerist a fost posibilă, însă, în cadrul unui proces anevoios, datorat modului diferit de apreciere, de către oamenii politici burghezi, a împrejurărilor în care s-au produs amputările teritoriale din vara anului 1940 și a responsabilităților pe care le purtau în această privință anumite cercuri politice; datorat, de asemenea, aversiunii lor față de comunism, speranțelor lor într-o victorie absolută a marilor puteri occidentale în cel de-al doilea război mondial, ca și spiritului nerealist în care au apreciat evoluția coaliției antihitleriste²³.

Apreciînd în mod just caracterul și scopurile guvernării antonesciene, contradicțiile din societatea românească a acelui timp, cît și situația internațională, Partidul Comunist Român a stabilit obiectivele majore ale activității sale, a definit sarcinile imediate ale clasei muncitoare în cadrul rezistenței naționale a poporului român și a acționat în întreaga perioadă a războiului pentru mobilizarea tuturor forțelor patriotice, naționale, antihitleriste la lupta pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale. În acest scop, partidul comunist a propus o platformă ale cărei principale obiective și-au păstrat valabilitatea pentru întreaga perioadă a războiului hitlerist, s-au dovedit corespunzătoare realității și tendințelor de dezvoltare a acesteia, singurele care ofereau o soluție realistă. Esența acestei soluții consta în faptul că poporul român nu trebuie să aștepte pasiv rezolvarea destinului său pe fronturile luptei purtate de coaliția antihitleristă, ci să se ridice cu propriile sale forțe la luptă, asigurîndu-și în felul acesta un viitor demn. Tocmai de aceea, obiectivele formulate de Partidul Comunist Român, acceptate în întreaga perioadă de către forțele patriotice populare, au devenit, apoi, în esență, platforma pe care s-a realizat coaliția tuturor forțelor antihitleriste.

Această orientare a Partidului Comunist Român a fost concretizată în : Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 ; Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională* ; Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, intitulată *Pieirea sau salvarea poporului român* ; Hotărîrea C.C. al P.C.R. din iunie 1943 privind propunerea de constituire a Frontului Patriotic Antihitlerist, precum și în alte documente.

Definind modul de acțiune al rezistenței antihitleriste, documentele Partidului Comunist Român subliniau că, în împrejurările creșterii opozi-

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura Politică, București, 1970, p. 369.

²³ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—109.

ției pe plan intern față de penetrația hitleristă în viața economică și politică a României, care lovea în interesele majorității covârșitoare a națiunii, inclusiv în interesele unei însemnate părți a burgheziei, se vor crea condițiile făuririi Frontului Unic Național al poporului român contra ocupațiilor fasciști. În acest scop, P.C.R. a propus obiective de luptă care asigurau ralierea celor mai largi și mai diverse forțe politice și sociale : răsturnarea regimului antonescian, formarea unui guvern al independenței naționale, alcătuit din reprezentanții tuturor forțelor patriotice, ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite, alungarea trupelor germane din țară și eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă, recucerirea libertăților cetățenești și democratice.

Declarînd că este gata să colaboreze cu toate partidele, grupările nefasciste, persoanele politice și cu toți patrioții români pentru realizarea oricărei revendicări din Platforma-program, Partidul Comunist Român a pus drept unic criteriu atitudinea față de interesele naționale generale, față de eliberarea țării de sub dominația hitleristă, față de independența națională a poporului român. Acest criteriu a fost promovat și aplicat în activitatea pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, ca pivot al largii coaliții antihitleriste, și pentru asigurarea acestei unități nu pe calea infructuoasă a condiționării colaborării de acceptarea unor teze teoretice sau politice, de clarificări doctrinare, ci pe calea realizării acestei colaborări direct în luptă, pe terenul intereselor comune ale clasei muncitoare și ale întregului popor.

O realizare importantă a comuniștilor români pe linia coalizării forțelor politice antihitleriste a constituit-o crearea, în septembrie 1943, a *Frontului Patriotic Antihitlerist*, care reunea, pe baza platformei P.C.R. din iunie 1943, Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Țărănesc, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari, organizații locale ale Partidului Social-Democrat, reprezentînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe. Crearea Frontului Patriotic Antihitlerist a constituit o etapă importantă în activitatea de unire a tuturor forțelor patriotice, antifasciste din țara noastră.

Cele mai valoroase elemente din rîndurile intelectualității românești, purtătoare a tradițiilor progresiste, patriotice ale oamenilor de știință și cultură din țara noastră, au luat și ele atitudine împotriva continuării războiului alături de Germania nazistă. În iunie 1944, de pildă, un grup de personalități marcante — 66 de oameni de știință și cultură, membri ai Academiei Române și profesori universitari — au adresat marelui Ion Antonescu un memoriu în care arătau : „În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru, noi, membri ai Academiei Române și profesori ai universităților din București, Iași și Cluj, martori ai exodului populației și ai devastării satelor și orașelor românești, transformate în cîmpuri de bătălie, după îndelungată chibzuință, am hotărît să vă adresăm apelul de față. În actualele împrejurări tăcerea noastră ar însemna crimă. Avem datoria să rostim răspicat gîndul nostru cîstit... ; războiului nostru cu Rusia, Marea Britanie și Statele Unite trebuie să-i punem de îndată sfîrșit“. Finalul memoriului conchide : „Interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediată încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas. Sacrificiile pe care România

ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decât continuarea războiului”²⁴.

Urmărind cu consecvență linia de raliere a tuturor forțelor anti-hitleriste, P.C.R. a pus în centrul activității sale înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, considerînd că această unitate reprezintă factorul hotărîtor al succesului luptei de eliberare. În acest scop, conducerea Partidului Comunist Român a stabilit și a menținut legături strînse cu conducerea Partidului Social-Democrat. Făurirea, în aprilie 1944, ca urmare a acordului dintre Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat, a Frontului Unic Muncitoresc a întărit unitatea de acțiune a clasei muncitoare, în strînsă alianță cu țărănimea muncitoare, cu intelectualitatea, pentru salvagardarea independenței României. Realizarea Frontului Unic Muncitoresc a constituit o victorie istorică. Prin F.U.M. s-a făurit forța politică principală a coaliției patriotice, naționale, preconizate de Partidul Comunist Român, s-a întărit potențialul clasei muncitoare, capacitatea ei de a fi pivotul frontului unic național antihitlerist.

Manifestul Frontului Unic Muncitoresc, publicat la 1 Mai 1944, chema „întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreag poporul român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de culoarea politică, credință religioasă și apartenență socială, la luptă hotărîită pentru : Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane !”²⁵.

Crearea Frontului Unic Muncitoresc a reprezentat factorul esențial în lupta pentru eliberarea națională, pentru ieșirea României din războiul dus contra Uniunii Sovietice, pentru alăturarea ei la coaliția antihitleristă și trecerea la dezvoltarea democratică și la transformarea socialistă a țării.

După crearea Frontului Unic Muncitoresc, politica de largi alianțe promovată de P.C.R. a înregistrat noi succese. La 26 mai 1944, a fost constituită *Coaliția Național Democratică*, ce cuprindea Partidul Comunist Român și organizațiile politice aflate sub influența sa (Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari), Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist-Țărănesc, Partidul Național Liberal condus de Gheorghe Tătărescu, Partidul Naționalist-Democrat.

O valoare națională deosebită a avut politica adoptată de Partidul Comunist Român față de armată, de atragerea acesteia alături de popor la lupta pentru eliberarea țării de sub dominația Germaniei naziste. Ținînd seama de prezența în interiorul țării a trupelor hitleriste puternic înarmate, P.C.R. a acordat atenție activității sale politice în rîndul armatei, atragerii de partea programului său a cadrelor ofițerești, a cadrelor de conducere din comandamentul suprem al armatei, colaborînd cu ele la pregătirea militară a insurecției.

În același timp, partidul comunist a stabilit contacte cu cercurile Palatului regal, care și ele își puneau problema găsirii căilor pentru scoaterea României din războiul hitlerist, stabilind în acest scop legături cu liderii diferitelor partide și grupări burgheze opoziționiste. În aceste condiții, regele a acceptat colaborarea cu partidul comunist. Consultările între

²⁴ 23 August 1944. *Documente*. Vol. II. 1944, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 237—238.

²⁵ *Ibidem*, p. 240—241.

delegați ai P.C.R. și sfetnicii regelui au continuat din toamna anului 1943 pînă spre mijlocul lunii iunie 1944, cînd regele a acceptat planul propus de P.C.R., care prevedea răsturnarea regimului antonescian, ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite, eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă, restabilirea libertăților cetățenești și democratice.

Pentru a nu rămîne în afara evenimentelor, liderii Partidului Național-Tărănesc și Partidului Național Liberal au consimțit, în mai 1944, să participe la constituirea unui *Comitet Central de Acțiune*, format din reprezentanți ai P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L. și a unui *Birou*, ca organ executiv al acestuia. Dezbaterile purtate în cadrul acestor organisme au dus la definitivarea platformei propuse de P.C.R. pentru constituirea Blocului Național Democrat. La 20 iunie 1944, liderii P.N.Ț. și P.N.L. au acceptat încheierea acordului cu Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat pentru crearea Blocului Național Democratic (B.N.D.).

În Declarația de constituire a acestei coaliții publicată la 20 iunie 1944, partidele componente se angajau să acționeze pentru realizarea următoarelor obiective : „1. Încheierea, fără întîrziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiunile posibile cele mai bune pentru interesele țării. 2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale. 3. În acest scop : înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civile tuturor cetățenilor țării. 4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii, conform cu interesele statului și poporului român”²⁶.

Se realizase, astfel, *Frontul Național Antihitlerist*, expresie a politicii de alianțe, inițiată și urmărită consecvent de partidul comunist. Acționînd cu fermitate pe baza programului elaborat în raport cu condițiile concrete ale României, Partidul Comunist Român a reușit să unească într-un larg front național de luptă toate forțele de bază ale națiunii, toate partidele, grupările și cercurile politice interesate în răsturnarea regimului guvernării antonesciene și eliberarea țării de sub dominația hitleristă, pentru restabilirea independenței și suveranității țării.

Realizarea acestor alianțe și făurirea unui larg consens național, accentuarea nemulțumirii maselor populare împotriva participării României la război alături de Germania hitleristă au ridicat la lupta decisivă pentru interesele fundamentale ale țării păturile cele mai largi ale poporului. În același timp, pe plan internațional aveau loc schimbări importante în favoarea forțelor antifasciste și antiimperialiste, îndeosebi ca rezultat al marilor victorii obținute pe front de Uniunea Sovietică, precum și de celelalte state din coaliția antihitleristă, de mișcarea de rezistență a popoarelor subjugate de fasciști.

În aceste condiții interne și internaționale favorabile, Partidul Comunist Român, împreună cu celelalte forțe politice și cu armata, au hotărît trecerea la acțiune, prin organizarea insurecției din August 1944, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. „Semnalul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — l-a constituit insurecția armată, organizată și condusă de Partidul Comu-

nist Român, în alianță cu alte forțe politice, precum și cu armata ²⁷. În după-amiaza zilei de 23 August 1944, la Palatul regal, din ordinul monarhului, au fost arestați Ion Antonescu, precum și principalii lui sfetnici, și predați, apoi, reprezentanților Partidului Comunist Român. În același timp, s-au luat măsuri pentru asigurarea persoanei regelui, care a fost transportat, într-o coloană de cinci mașini, într-o casă conspirativă din comuna Dobrița, județul Gorj, deoarece exista pericolul ca, în zilele următoare, din ordinul lui Hitler, Capitala, și în primul rând Palatul regal și principalele instituții, să fie supuse unor bombardamente masive din partea aviației germane, lucru care s-a și confirmat. Arestarea membrilor guvernului condus de Ion Antonescu a pus capăt politicii antinaționale a celor mai reacționare cercuri burghezo-moșierești românești, a dus la ieșirea României din războiul dezlănțuit de Germania hitleristă și la intrarea țării noastre în războiul antifascist, alături de Uniunea Sovietică și de celelalte țări ale coaliției antihitleriste. S-a constituit un nou guvern de uniune națională, format din militari, specialiști și câte un reprezentant al partidelor politice din Blocul Național Democrat ca miniștri fără portofoliu. Baza politică a noului guvern a constituit-o Blocul Național Democrat.

Proclamația către țară, întocmită de comun acord cu reprezentanții Palatului și ai partidelor din Blocul Național Democrat, a fost difuzată la radio, succesiv, în seara zilei de 23 August 1944, ca prim document de stat după înlăturarea guvernului antonescian. Ea a adus la cunoștința țării și a lumii că „Dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asupra-riile”. Proclamația arăta că măsura adoptată reprezintă voința poporului român și că un nou guvern „a fost însărcinat să ducă la îndeplinire voința hotărâtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite”, că „din acest moment, încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite”. Proclamația, chemînd țara la arme împotriva celor ce vor încerca să se opună voinței poporului român de pace și libertate, preciza că, „alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena, pentru a elibera pămînturile Transilvaniei noastre de sub ocupația străină” ²⁸.

În Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Român, subliniindu-se principiile pe care P.C.R. le pusese la temelia colaborării sale, în cadrul guvernului, cu celelalte elemente componente, se arăta : „Partidul Comunist Român, partid al clasei muncitoare, reprezintă interesul întregii colectivități românești, deopotrivă ale muncitorimii și țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor român în lupta sa de eliberare națională, în lupta sa pentru cîștigarea drepturilor cetățenești și democratice”. În încheierea Declarației, partidul avertiza asupra ciocnirii inevitabile cu forțele germane și chema muncitorimea, țărănimea, intelectualii, pe toți cetățenii României „la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său” ²⁹.

Guvernul, prin Declarația sa, publicată concomitent cu Proclamația către țară și cu Declarația C.C. al P.C.R., s-a angajat să înfăptuiască un

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, p. 429.

²⁸ 23 August 1944. *Documente*, vol. II, p. 417—423.

²⁹ *Ibidem*, p. 414—415.

regim democratic. „Regimul politic pe care îl vom înfăptui — se arăta în Declarație — va fi un regim democratic în care libertățile publice și drepturile cetățenilor vor fi garantate și respectate. În domeniul politicii externe, prima măsură luată de guvern a fost acceptarea armistițiului cu Națiunile Unite. Prin reprezentanții autorizați, guvernul Uniunii Sovietice și guvernele din Marea Britanie și Statele Unite au garantat independența României și, în cadrul suveranității respective, neamestecul lor în viața noastră de stat. Ieșirea noastră din războiul dus alături de puterile Pactului Tripartit și încetarea ostilităților împotriva Uniunii Sovietice sînt hotărîri menite să împiedice o sigură și inevitabilă catastrofă națională. România consideră de azi înainte Națiunile Unite ca națiuni prietene. Recunoașterea de către guvernele din Moscova, Londra și Washington a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești, alături de armatele aliate, să elibereze Transilvania de nord de ocupația străină“. În continuare, Declarația guvernului preciza că, „de acum înainte, înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre. Hotărîrea denunțării tratatelor de alianță cu puterile Axei și încetarea stării de război cu Națiunile Unite este expresia voinței întregului popor român“³⁰.

Documentele politice fundamentale care au fost făcute cunoscut întregii opinii publice internaționale o dată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă au evidențiat limpede caracterul noii orientări interne și internaționale a României. Ele au definit, fără echivoc, caracterul suveran al hotărîrii României de a se angaja plenar în lupta împotriva fascismului, decizie conformă în totalitate intereselor fundamentale ale statului și națiunii, corespunzătoare sensului evoluției istorice pe plan universal, în care înfringerea fascismului devenise condiția sine qua non a progresului.

Forța politică fundamentală, înfăptuitoare a mărețului act de suveranitate și independență a României din August 1944 — Partidul Comunist Român — a reliefat, în consens cu obiectivele revoluției a cărei declanșare o pregătise cu minuțiozitate, coordonatele esențiale ale statutului internațional al țării. Poporul român a fost chemat la luptă împotriva Germaniei hitleriste, pentru apărarea intereselor vitale ale națiunii, eliberarea țării de sub ocupația străină, asigurarea independenței și suveranității, regim de drepturi și libertăți publice.

Partidul comunist, instanțele supreme ale statului român au declarat deschis, odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, hotărîrea nestrămutată a poporului român de a-și apăra cu toate forțele drepturile sale imprescriptibile³¹.

Prin modul în care a fost concepută și înfăptuită, prin larga participare a maselor populare, insurecția din August 1944 a constituit un energetic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Ținînd seama de amploarea forțelor populare care au participat la insurecția armată, și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de Partidul Comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor —, de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste, forțele cele mai reacționare vîndute Germa-

³⁰ Ibidem, p. 417.

³¹ Ion Popescu-Puțuri, *Insurecția din August 1944, început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, în „Anale de istorie“, anul XXXI, nr. 4/1985, p. 3—10.

niei fasciste, și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, ducînd la întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și la izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate și neatîrnare, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă³².

Sub înrîurirea partidului comunist, masele populare, bucurîndu-se de drepturi și libertăți publice cum nu cunoscuseră pînă atunci, și-au croit drum larg pe scena politică a țării, unde se desfășura, cu o forță irezistibilă, un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă.

O dată cu revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, P.C.R. a urmat drumul pe care partidul clasei muncitoare din România, inspirat din doctrina socialismului științific, îl anunțase încă din 1893 și îl confirmase la nivelul României reîntregite în 1921 — acela al transformărilor revoluționare în toate domeniile, transformări care marcau, totodată, descătușarea forțelor vitale ale oamenilor și angajarea lor într-un proces general constructiv, ce avea să ducă la crearea României socialiste.

În epoca istorică a revoluției și construcției socialiste, poporul român a străbătut drumul de la capitalism la socialism, de la vechea orînduire, bazată pe exploatare și asuprire, la orînduirea socialistă. Parcurgînd, în procesul revoluționar unic, mai multe etape istorice, România s-a transformat dintr-o țară slab dezvoltată, predominant agricolă, într-o țară industrial-agrară în plin progres. În cei 45 de ani care au trecut de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, producția industrială a țării a crescut de peste 135 de ori — și sînt puține țări care să fi înregistrat o asemenea evoluție într-o perioadă atît de scurtă —, din care o creștere de 120 de ori a fost realizată după 1965. Agricultura produce astăzi de 10 ori mai mult față de aceeași perioadă, din care de 6 ori după Congresul al IX-lea, iar venitul național a crescut de peste 40 de ori, din care de 33 de ori în aceeași perioadă de după Congresul al IX-lea al partidului. Pe această bază trainică, s-a asigurat ridicarea continuă a nivelului general de viață al poporului.

Marile înfăptuiri obținute pe parcursul unei perioade de muncă avîntată — perioadă în cadrul căreia se profilează distinct Congresul al IX-lea, de cînd în fruntea partidului și statului nostru a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu — ilustrează elocvent capacitatea creatoare, patriotismul fierbinte ale partidului nostru comunist, forța politică conducătoare, centrul vital al națiunii noastre, care acționează cu consecvență pentru edificarea pe pămîntul României a societății socialiste multilateral dezvoltate. Ele ilustrează forța creatoare a poporului nostru, liber și stăpîn pe soarta sa.

Dezvoltarea și modernizarea economiei naționale, repartizarea echilibrată a forțelor de producție pe întregul teritoriu național, dezvoltarea și consolidarea proprietății socialiste, ridicarea continuă a nivelului de cultură al poporului și formarea conștiinței socialiste a maselor reprezintă

³² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, p. 577—578.

temelia trainică pe care s-a clădit sistemul democratic, care asigură participarea largă a poporului la conducerea vieții economice-sociale, a întregii țări.

Înfăptuirile istorice din anii socialismului au creat condițiile pentru afirmarea din plin a ființei naționale a poporului nostru, pentru dezvoltarea și înflorirea bazei noi a națiunii, pentru consolidarea unității moral-politice a poporului, pentru creșterea puternică a forței statului nostru național unitar. Societatea românească de azi este o societate omogenă, formată din clase și categorii sociale unite și prietene, care își manifestă plenar calitatea de proprietari ai întregii avuții naționale, de producători și beneficiari direcți ai rezultatelor muncii lor, participând activ la organizarea și la conducerea societății. Unitatea indestructibilă a tuturor oamenilor muncii în jurul partidului constituie o impresionantă forță a progresului și înfloririi patriei, a independenței și suveranității ei, a creșterii prestigiului României în lume.

Saltul uriaș înregistrat de România în anii construcției socialismului victorios, cu deosebire în epoca deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, se datorează politicii Partidului Comunist Român, care, manifestându-și patriotismul fierbinte și răspunderea față de viitorul strălucit al patriei, a fundamentat științific rolul determinant al forțelor de producție, al industriei și agriculturii, al științei și învățămîntului în asigurarea progresului multilateral al țării. Istoria acestei epoci confirmă adevărul că îndeplinirea de către partid a rolului de centru vital al națiunii, unitatea poporului în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă temelia trainică pe care s-au clădit toate marile noastre înfăptuiri socialiste.

În condițiile și pe fundalul transformărilor revoluționare, socialiste, care au schimbat structural baza economică, socială, politică și ideologică a societății românești, unitatea clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii a dobândit noi valențe, devenind unitatea morală și social-politică a întregului popor. În etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, unitatea social-politică a poporului, întărirea coeziunii sale în jurul partidului se ridică pe o treaptă superioară, fiind determinate de dezvoltarea armonioasă și de perfecționarea întregului sistem al forțelor de producție, de transformările revoluționare de importanță istorică în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, de perfecționarea întregului sistem al suprastructurii. O expresie profund elocventă a gradului atins de întărirea unității social-politice a poporului nostru o constituie Frontul Democrației și Unității Socialiste, care simbolizează unitatea de voință și de acțiune a întregului popor.

În anii socialismului victorios, a fost lichidată orice fel de dependență a poporului român față de monopolurile internaționale. România și-a dobândit pentru prima dată, în mod real, independența și suveranitatea națională, demonstrînd, astfel, prin propria sa experiență, adevărul fundamental că dezvoltarea puternică a potențialului economic al țării reprezintă o bază trainică a colaborării largi cu alte state, că fără independență și suveranitate națională nu poate exista socialism și nici nu se poate asigura progresul economic și social al poporului, socialismul și independența formînd un tot unitar. Trebuie subliniat faptul că, în condițiile cînd marile puteri imperialiste au împovărat, an de an, popoarele lumii cu datorii care se ridică la peste 1 300 miliarde de dolari, la care se adaugă, anual, uriașe dobînzii cămătărești, plata datoriilor externe ale țării noastre s-a putut realiza numai datorită respectării cu strictețe de către Partidul

Comunist Român a tezelor fundamentale ale socialismului, ceea ce i-a permis să obțină această victorie uriașă de a asigura țării o independență deplină, menită să înlăture pentru totdeauna politica de jaf și presiuni de tot felul pe care marile puteri spoliatoare le practică pe scară largă împotriva popoarelor. „Ținem mult la dezvoltarea și consolidarea independenței țării noastre — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —. Aceasta pentru că istoria — destul de îndelungată — a României ne-a învățat că numai asigurând o independență reală se pot crea condiții ca întregul popor să ducă o viață demnă, liberă, să poată participa, totodată, la o largă colaborare internațională. Dorim să colaborăm larg cu toate țările, cu toți aceia care sînt gata să meargă pe această cale, respectînd independența și suveranitatea României”³³.

Experiența revoluției și construcției socialismului în țara noastră confirmă plenar adevărul că marile aspirații de progres și civilizație ale poporului se pot realiza numai în condițiile în care clasa muncitoare acționează unită și în fruntea ei se găsește partidul revoluționar, înarmat cu concepția științifică a materialismului dialectic și istoric, strîns legat de popor, exponent fidel al intereselor fundamentale ale întregii națiuni.

CONCLUZII

Revoluția din România a deschis o nouă etapă în dezvoltarea țării. În urma ei, poporul român a dobândit o independență reală, care îi permite să participe la viața internațională pe o bază de egalitate și colaborare. Aceasta este o victorie deosebit de importantă pentru țara noastră, care a fost mult timp sub dominația străină. În prezent, România este o țară liberă, care poate să-și desfășoare activitatea în mod normal, fără să fie îngrijorată de intervențiile externe. Aceasta este o condiție necesară pentru dezvoltarea economică și culturală a țării. În viitor, România va continua să lucreze pentru consolidarea independenței și pentru creșterea bunăstării poporului. Aceasta este o sarcină deosebit de importantă, care necesită eforturi susținute și colaborarea tuturor forțelor din țară.

În concluzie, revoluția din România a deschis o nouă etapă în dezvoltarea țării. În urma ei, poporul român a dobândit o independență reală, care îi permite să participe la viața internațională pe o bază de egalitate și colaborare. Aceasta este o victorie deosebit de importantă pentru țara noastră, care a fost mult timp sub dominația străină. În prezent, România este o țară liberă, care poate să-și desfășoare activitatea în mod normal, fără să fie îngrijorată de intervențiile externe. Aceasta este o condiție necesară pentru dezvoltarea economică și culturală a țării. În viitor, România va continua să lucreze pentru consolidarea independenței și pentru creșterea bunăstării poporului. Aceasta este o sarcină deosebit de importantă, care necesită eforturi susținute și colaborarea tuturor forțelor din țară.

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura Politică, București, 1974, p. 745.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL ANTIHTLERIST—COROLAR AL LUPTEI ANTIFASCISTE A POPORULUI ROMÂN

GHEORGHE ZAHARIA

Răsturnarea dictaturii antonesciene, scoaterea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei Națiunilor Unite au fost primite de întregul popor român cu hotărîrea fermă de a se ridica la luptă pentru eliberarea deplină a patriei și participarea, cu toate forțele, la înfrîngerea Germaniei naziste. Restabilirea și consolidarea independenței și suveranității naționale, dezvoltarea libertăților democratice, cucerite de poporul român prin actul istoric din August 1944, erau strîns legate de zdrobirea celui de-al III-lea Reich, care constituise centrul director al fascismului și reacțiunii internaționale. De aceea, participarea în cadrul coaliției antihtleriste era o sarcină principală a națiunii române, pentru a cărei împlinire se impunea mobilizarea tuturor energiilor și resurselor sale militare, economice și morale. Referindu-se la contribuția poporului român la această mare victorie, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Participarea României, cu întreaga forță, la războiul împotriva Germaniei naziste, luptele grele purtate de ostașii români, sacrificiile uriașe făcute de întregul popor pentru obținerea victoriei finale asupra fascismului au demonstrat cu putere hotărîrea poporului român de a lupta pentru zdrobirea fascismului și lichidarea politicii imperialiste de dominație și asupra, pentru democrație, pentru cauza independenței și libertății popoarelor, a înțelegerii și colaborării în întreaga lume”¹.

Nu mult după Proclamația șefului statului², difuzată la 23 August, ora 22,12, acțiunea de blocare a obiectivelor germane din Capitală a fost încheiată. Unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice trec la capturarea și dezarmarea ofițerilor și soldaților germani întilniți pe străzi sau aflați în cantonamente particulare cunoscute. La Ploiești, unitățile militare și muncitorii dezarmează gărzile germane și preiau paza întreprinderilor petroliere. În nord-estul țării, pe Valea Suha, cele patru batalioane ale

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura Politică, București, 1984, p. 433.

² 23 August 1944. *Documente*, vol. II : 1944, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 415—416.

Detașamentului de grăniceri atacă trupele Diviziei 3 munte germană, în cadrul căreia se aflau ³.

Marele Stat Major a transmis trupelor, la ora 23, directiva operativă prin care ordona luarea urgentă a măsurilor de trecere la acțiuni de luptă împotriva germanilor, de acoperire a frontierelor și a liniei vremelnice de demarcație din Podișul Transilvaniei ⁴. Măsurile ordonate au fost luate de toate unitățile armatei și jandarmeriei, de unitățile de pompieri și centrele de pregătire premilitară, de batalioanele fixe de la frontierele cu Ungaria.

România întorsese armele, începuse războiul contra Germaniei și Ungariei pentru eliberarea părții nord-vestice a țării de sub ocupația horthysto-nazistă și înfrângerea fascismului.

Loviți ca de trăsnet de actul energetic al poporului român, germanii se pregăteau să treacă la represalii pentru a înăbuși insurecția și a schimba cursul evenimentelor în favoarea lor, așa cum le ordonase Hitler. Măsurile luate în acest sens de Comandamentul german au impus guvernului român să ordone, la 24 august, ora 2, declanșarea ostilităților împotriva trupelor hitleriste din România. La ora 4,30, forțele insurecționale din București au dezlănțuit atacul asupra obiectivelor germane. În felul acesta, acțiunile începute o dată cu blocarea, cu dezarmarea și capturarea gărzilor germane din întreprinderile industriale, cu acțiunile unităților de grăniceri din nord-estul țării, s-au generalizat.

În zorii zilei de 24 august, guvernul român a trimis la Ankara, cu un avion special, ca emisar, un ofițer din Marele Stat Major, pentru a informa principalele puteri aliante asupra situației politice și militare a României ⁵. În aceeași zi, România s-a declarat în stare de război cu Germania hitleristă, declarație publicată în presa din 25 august 1944.

După trei zile de lupte îndârjite (24—26 august), care au reliefat un impresionant eroism popular, unitățile militare aflate în subordinea Comandamentului militar al Capitalei, împreună cu formațiunile patriotice de luptă, au curățat Bucureștiul de hitleriști, stăpînind ferm orașul ; au fost zădărnicate toate încercările inamicului de a pătrunde în principalul centru al țării, iar parte din forțele lui au fost lichidate ⁶.

La 28 august 1944 depuneau armele la Gherghița (jud. Prahova), constrînși de Comandamentul și unitățile Armatei 4 române, generalii Reiner Stahel și Alfred Gerstenberg, comandanții rămășițelor trupelor care încercaseră să ducă la îndeplinire misiunea dată de Hitler. Stahel, devenit expert în materie de reprimare a luptei de eliberare, îndeosebi prin acțiunea singeroasă împotriva insurecției poloneze de la Varșovia, punea punct carierei sale monstruoase pe malurile râului Prahova din România. La 2 septembrie, la București, și-a aflat sfîrșitul carierei sale militare generalul de cavalerie Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane pentru armata de uscat din România, odată cu sinuciderea fostului ministru la București al celui de-al III-lea Reich, baronul Manfred von Killinger.

Forțele insurecționale din Ploiești au rezistat cu succes încercărilor germane de a ocupa orașul ; pe Valea Prahovei au continuat acțiunile pen-

³ *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944—9 mai 1945*, Editura Militară, București, 1966, p. 131.

⁴ *Documente privind istoria militară a poporului român. 23—31 august 1944*, vol. I, Editura Militară, București, 1977, p. 14—16.

⁵ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul nr. 9, dosarul nr. 852.

⁶ *România în războiul antihitlerist*, p. 68—79.

tru dezarmarea inamicului⁷. În ziua de 29 august, Divizia 18 infanterie română, sosită în zonă din Moldova, împreună cu o brigadă mecanizată din Armata 6 de tancuri sovietică, au spulberat încercările trupelor germane de a pune stăpînire pe oraş. Pînă la 31 august, unităţi române, însumînd efectivul a trei divizii, împreună cu unităţi sovietice sosite în zonă, au lichidat toate rezistenţele germane din bazinul petrolifer, comunicaţia Bucureşti—Ploieşti—Braşov fiind astfel deschisă pentru trupele române şi sovietice care afluiau spre Transilvania.

Acţiuni asemănătoare s-au desfăşurat şi în alte centre şi zone ale ţării, unde forţele insurecţionale erau sau veneau în contact cu trupe germane care încercau să se retragă peste frontiere. Organizaţiile P.C.R. din Turnu Severin, Constanţa, Timişoara, Craiova, Arad, Braşov ş.a. au trecut la mobilizarea forţelor patriotice, care au acţionat împreună cu unităţile militare pentru zdrobirea trupelor hitleriste.

Între 23 şi 31 august 1944, întreaga parte centrală, de sud-est şi sud-vest a ţării — aproximativ $\frac{2}{3}$ din teritoriul ei de atunci — a fost curăţată de trupele hitleriste. Forţele insurecţionale au provocat inamicului pierderi care s-au cifrat la peste 61 000 de oameni, printre care circa 5 000 de morţi. Au fost capturate 222 de avioane, 438 de nave fluviale şi maritime, o mare cantitate de armament, tehnică de luptă şi mijloace de transport. Pierderile forţelor insurecţionale s-au ridicat la circa 9 000 de morţi şi răniţi⁸.

Cît de salutară a fost măsura luată odată cu întoarcerea armelor, de a acoperi frontierele — îndeosebi linia vremelnică de demarcaţie din Podişul Transilvaniei — au dovedit-o evenimentele din prima jumătate a lunii septembrie, cînd inamicul a dezlănţuit două puternice acţiuni ofensive în scopul de a pune stăpînire pe Carpaţii Meridionali, pentru a organiza o linie de apărare pe tot lanţul carpatic românesc.

În cursul celor opt zile de lupte insurecţionale, forţele române au zdrobit toate rezistenţele trupelor germane şi au oprit încercările comandamentelor german şi ungar de a pătrunde de peste frontiere sau din partea nord-estică a Transilvaniei. Prin aceasta s-a evitat transformarea teritoriului ţării într-un teatru de război pustiitor, au fost cruţate de distrugere obiective industriale, căi de comunicaţii, porturile maritime şi fluviale, care au fost ţinute la dispoziţia trupelor române şi sovietice.

Forţele insurecţionale române au realizat surprinderea în ansamblu, au dat dovadă de iniţiativă şi rapiditate, au întreprins acţiuni ofensive care au crescut continuu în amploare şi intensitate, asigurînd lichidarea forţelor inamice din spaţiul cuprins la sud de zona fortificată, Dunărea maritimă, Marea Neagră, Dunărea mijlocie, frontierele româno-iugoslavă şi româno-ungară, linia vremelnică din Podişul Transilvaniei. Aceasta a determinat mutarea bruscă a frontului cu sute de kilometri, punînd în pericol flancul şi spatele dispozitivului german din zona lanţului carpatic şi din Balcani⁹.

În dimineaţa zilei de 29 august a plecat la Moscova delegaţia română pentru încheierea armistiţiului cu Naţiunile Unite. Semnată la 12 septembrie 1944, Convenţia de armistiţiu consemna, în art. 1 al preambulului său: „De la 24 august 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operaţiunile

⁷ *Ibidem*, p. 90—100.

⁸ *Contribuţia României la războiul antihitlerist*, Editura Militară, Bucureşti, 1966, p. 140.

⁹ Gheorghe Unc, *Ecoul internaţional al revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din August 1944 din România*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 4/1984, p. 42 şi urm.

militare împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război și duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României”¹⁰.

Ieșirea României din blocul statelor fasciste și alăturarea ei coaliției antihitleriste s-a realizat ca urmare a luptei maselor largi populare, care și-au impus, prin acțiuni eroică, hotărîrea de a pune capăt războiului contra Națiunilor Unite și de a lupta împotriva imperialismului nazist. Aceasta a asigurat succesul deplin al întoarcerii armelor împotriva armatelor hitleriste, în condițiile complexe ale prezenței acestora pe teritoriul țării și ale operațiunilor militare ce se desfășurau la aripa sudică a frontului sovieto-german.

După insurecție, armata română a continuat lupta, cot la cot cu armata sovietică, pentru eliberarea părții de nord-vest a României. Odată cu lichidarea forțelor germane aflate în interiorul țării, s-au desfășurat, începînd de la 24 august, acțiunile pentru împiedicarea pătrunderii trupelor germane și ungare din exterior, în special din Ungaria și din Iugoslavia.

Inițial, misiunea de a opri pătrunderea inamicului spre defileele Carpaților Meridionali a revenit Armatei 1 române, care avea comandamentul la Sibiu. În primele zile ale lunii septembrie, Armata 4 s-a concentrat în Transilvania, cu trupe care se retrăseseră de pe frontul din Moldova; ulterior i s-au subordonat și alte mari unități din interior. De la 4 septembrie 1944, acoperirea liniei de demarcație impusă României prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940 a revenit acestei armate, Armata 1 regroupîndu-se pe frontiera dintre Munții Apuseni și Dunăre¹¹.

La 5 septembrie, inamicul a dezlănțuit, cu forțele a patru armate germane și ungare, o puternică ofensivă în Transilvania¹². Prin rezistența lor eroică, trupele armatelor 1 și 4 române au zădărnicit aceste încercări. Astfel, arcul carpatic n-a putut constitui o fortăreață pentru trupele germano-ungare. Prin trecătorile rămase libere, asigurate de diviziile române care rezistau presiunilor inamicului pe poziții situate între 50 și 35 de km la nord de Carpații Meridionali și la 200—260 km de București, forțele române și sovietice de la sud de acești munți s-au putut concentra în Podișul Transilvaniei, în vederea unor operații noi. Apreciind importanța rezistenței trupelor Armatei 1 române în desfășurarea acestor ample deplasări și regroupări de forțe, comandantul Armatei 53 sovietice, generalul I.M. Managarov, spunea, în ordinul său de zi din 23 septembrie 1944: „În aceste lupte, unitățile și subunitățile române, în condiții grele de regroupare, au dovedit bărbăție și dîrzenie și au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce le-a fost trasată”¹³.

Concomitent cu zdrobirea acțiunilor ofensive ale trupelor germane și ungare din sud-vestul Transilvaniei, forțele sovietice și române au organizat în zona sud-estică a acestei provincii acțiuni ofensive pentru cucerirea unor poziții favorabile dezlănțuirii ofensivei de mare amploare proiectată

¹⁰ 23 August 1944. *Documente*, vol. II, p. 707.

¹¹ Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare: Arh. M.Ap.N.), dosarul nr. 3/11 (Jurnalul de operații al Armatei 4 pe perioada pînă la 30 noiembrie 1944), filele 14—18, 59.

¹² *Loc cit.*, filele 52, 60—66; este vorba de Armatele 6 germană, 2 și 3 ungare, 2 blindată germană.

¹³ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 1, dosarul nr. 226, fila 219.

de Comandamentul sovietic, căruia i se subordonase, din punct de vedere operativ, de la 7 septembrie 1944, și cele două armate române. Aceste acțiuni au fost urmate, la scurt timp și în același scop, de ofensiva forțelor române și sovietice în centrul Podișului Transilvaniei, în Crișana și Banat. Prin aprige lupte ofensive a fost eliberată partea de sud-est a Transilvaniei, iar trupele hitleristo-horthyste au fost aruncate la nord de riurile Mureș și Arieș și la vest de frontiera româno-ungară ¹⁴.

În această etapă a campaniei, armata română a participat cu 20 de divizii, un corp aerian, cu alte unități, subunități și formațiuni, volum de forțe ce depășea substanțial angajamentele luate de guvernul român (12 divizii) prin Convenția de armistițiu.

Ieșirea forțelor de la aripa stângă a Frontului 2 ucrainean (Armata 53 și Armata 6 de tancuri sovietice și Armata 1 română) la vest de Munții Apuseni, crea condiții favorabile pentru încercuirea și nimicirea trupelor germane și ungare, care opuneau rezistență unităților sovietice și române din Transilvania. În consecință, Comandamentul suprem sovietic a hotărât executarea a două lovituri convergente : una, cu forțele principale ale Frontului 2 ucrainean, pe direcția Arad, Debrețin, Csap ; alta, cu trupele de la stînga Frontului 4 ucrainean, prin Maramureș, pe direcția Mukacevo, Csap. Trupelor de la dreapta Frontului 2 ucrainean le revenea misiunea să angajeze și să nimicească forțele inamice din interiorul Podișului Transilvaniei, iar celor de la stînga să iasă pe Tisa. Această nouă operație a fost denumită *Operația Debrețin*, în cadrul căreia Armata 4 română a participat la așa-numita „Bătălie a Clujului” ¹⁵.

La începutul lunii octombrie 1944 aliniamentul frontului din Transilvania avea forma unei pungi cu vârful în zona Tîrgu Mureș și cu laturile respectiv pe Carpații Orientali, pe Mureșul mijlociu și Arieș. Concepția acestei bătălii prevedea executarea a două lovituri convergente de pe cele două laturi ale pungii, în scopul de a încercui și nimici forțele inamicului din interiorul acesteia. Lovitura de pe latura de est urma să fie dată de Armata 40 sovietică, în direcția generală Bistrița—Satu Mare, iar cea de pe latura de sud, de către Armata 4 română și Corpul 104 din Armata 27 sovietică, pe direcția generală Vișoara—Apahida—Carei. Legătura între cele două lovituri o asigura Armata 7 de gardă sovietică, care avea și rolul să angajeze forțele inamice din fundul pungii și să le împiedice a se retrage, ușurînd astfel încercuirea lor.

Lovitura principală era cea de la sud, unde forțele care o executau aveau de străbătut un teren deluros, mai accesibil, și cu o rețea de comunicații relativ densă. Cum la lovitura principală participa Armata 4 română cu trei corpuri de armată și un corp sovietic, din ale cărui divizii una era românească, sîntem îndrituiți să afirmăm că în bătălia Clujului trupele române au jucat un rol important. Armata 4 română avea în compunere trei corpuri de armată cu 11 divizii, dintre care două de cavalerie și una de munte, la care se adăugau patru regimente și un divizion de artilerie grea și un detașament blindat cu 29 de tancuri. Ea se învecina la dreapta cu Armata 7 de gardă sovietică și la stînga cu Armata 27 sovietică, împre-

¹⁴ Colonel Eugen Bantea, colonel Constantin Nicolae, general-maior (r) Gheorghe Zaharia, *August 1944—mai 1945. Scurtă prezentare a contribuției României la războiul antihitlerist*, Editura Militară, București, 1969, p. 163 și urm.

¹⁵ A se vedea : Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *Participarea României la înfrîngerea Germaniei naziste*, Editura Politică, București, 1985, p. 191 și urm.

ună cu care constituia un grup de armate sub comanda generalului C. G. Trofimenko.

Gruparea de trupe de la centrul Frontului 2 ucrainean a dezlănțuit ofensiva la sud-vest de Oradea, în zorii zilei de 6 octombrie 1944, în direcția generală Debrețin. Zdrobite de bombardamentele aviației, de focul artileriei și a sute de tancuri, pozițiile inamicului au fost străpunse și unitățile sale, decimate, au fost silit să se retragă în dezordine spre nord și spre vest. Comandamentul hitlerist a dirijat spre această zonă toate rezervele și unitățile pe care le-a putut scoate din sectoarele mai calme ale frontului, pentru a îndigui pătrunderea forțelor sovieto-române și a reface continuitatea frontului. Întrucât era limpede că trupele inamice din Transilvania erau amenințate a fi încercuite, comandantul Grupului german de armate „Ucraina de Sud”^{*}, generalul Friessner, a hotărât să le retragă pe Someșul Mic, aliniament mai scurt și mai ușor de apărat. El a ordonat Armatei 2 ungare să-și mute treptat forțele, începînd din noaptea de 8/9 octombrie, pe malul nord-vestic al Someșului Mic și să ducă lupte întîrziatoare pentru a cîștiga cît mai mult timp necesar ocupării și amenajării genistice a noului aliniament de apărare.

Avînd în vedere posibilitatea inamicului de a-și retrage forțele, comandamentul Armatei 4 române a ordonat unităților din contact să intensifice activitatea de cercetare, fiind gata să treacă în orice moment la urmărire, pentru a împiedica pe inamic să ocupe cu forțele retrase alte alinamente favorabile pentru apărare în adîncime. În adevăr, în a doua jumătate a nopții de 8/9 octombrie, organele de cercetare au semnalat că inamicul, la adăpostul unor ariergărzi foarte puternice, a început retragerea pe întregul front. Ca urmare, unitățile Corpului 6 armată român au trecut, în zorii zilei de 9 octombrie, la ofensivă, fără pregătire de artilerie¹⁶. În după amiaza aceleiași zile ritmul înaintării a crescut și, pînă la căderea serii, trupele noastre au pătruns spre nord circa 12 km¹⁷. Luptele au continuat și pe timpul nopții, au mici detașamente care, prin atacuri cu caracter local, urmăreau să hărțuiască trupele inamice și să le împiedice să se retragă în mod organizat.

În această primă zi de ofensivă, aviația română a fost și ea deosebit de activă. Avioanele de bombardament în picaj au atacat trenuri ale inamicului în gara Apahida și coloane ce se retrăgeau în zona Cojocna ; cele de vînătoare și de asalt au mitraliat aglomerările de trupe și vehicule pe înălțimea Țigla lui Marcu și coloane în retragere între Juriul de Cîmpie și Cojocna ; cele de bombardament greu au avariat triajul gării Someșeni¹⁸.

În dimineața zilei de 10 octombrie, trupele noastre au continuat ofensiva. Ele au luat contact cu lucrările genistice efectuate de inamic din timp în lungul frontierei vremelnice a Dictatului de la Viena, unde trupele sale au opus o rezistență disperată. Dar, după lupte aprige, trupele române — sprijinite de aviația de asalt sovietică — le-au înfrînt, silindu-le să se retragă. Pe la amiază, unități din diviziile 9 și 21 infanterie au pătruns în Cojocna. „La intrarea noastră în Cojocna — consemnează în amintirile sale fostul comandant al Diviziei 9 infanterie —, populația satului a ieșit într-un număr impresionant în întîmpinarea trupelor române

* Începînd de la 24 septembrie 1944, acesta și-a schimbat denumirea în Grupul de armate „Sud”.

¹⁶ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 513, dosarul nr. 10, fila 49,

¹⁷ *România în războiul antihitlerist*, p. 252.

¹⁸ Arh. M.Ap.N., fond nr. 4, dosarul nr. 225, fila 138.

eliberatoare. Cu flori, cu piine și cu sare, după datina străbună, ne-au întâmpinat. Uralele de bun venit nu mai conteneau¹⁹.

Stimulați de succesele obținute și de primirea entuziastă a populației localităților eliberate, ostașii români au continuat cu energie sporită urmărirea inamicului și, înfrângând rezistențele opuse de acesta și greutatea impuse de teren, până în seara zilei de 10 octombrie 1944 au ajuns pe înălțimile care mărgineau spre est lunca Someșului Mic. Divizia 9 infanterie a înaintat impetuos spre Apahida și, până la căderea serii, a smuls inamicului înălțimile care domină localitatea dinspre est, de unde intercepta cu foc șoseaua și calea ferată din Valea Someșului. Divizia 18 infanterie a ajuns, în același timp, pe înălțimile de la sud de calea ferată Apahida—Cluj. Astfel, după două zile de ofensivă, cu toate greutatea întâmpinate, diviziile Corpului 6 armată și Divizia 18 au ieșit în Valea Someșului Mic, fiind în măsură să înceapă forțarea râului²⁰.

Corpul 2 armată — mare unitate de legătură — a trecut, de asemenea, la ofensivă în zorii zilei de 9 octombrie 1944. Trupele sale au înfrânt ariergărzile inamicului la Cipăeni, Barboși și Singer, au eliberat localitățile respective și au pătruns adânc spre nord. A doua zi, ele au continuat ofensiva. Încercările inamicului de a rezista pe localități, înălțimi dominante, văi umflate de ploi au fost spulberate, contraatacurile lui respinse și până în seara zilei, trupele noastre au ajuns la șoseaua de rocadă Reghin—Cluj, la aproximativ 50 km de aliniamentul de plecare la ofensivă²¹.

Corpul de munte a executat, în noaptea de 8/9 octombrie, cu unitățile din contact, o intensă cercetare prin luptă. În prima jumătate a nopții inamicul a reacționat pe tot frontul cu foc puternic de armament automat, dar, în a doua jumătate, ripostele sale au slăbit treptat, semn că a început să se retragă. În această situație, Corpul de munte a trecut la ofensivă, din proprie inițiativă, încă din zorii zilei de 9 octombrie și a continuat-o și în cursul nopții de 9/10 octombrie. Pe ploaia care cădea fără întrerupere, folosind drumuri desfundate și cu numeroase distrugerii la punctele obligatorii de trecere, trupele sale, cu eforturi deosebit de mari, s-au aflat, în seara zilei de 10 octombrie, la aproximativ 50 de km de bazele de pe care porniseră la ofensivă²². Astfel, în două zile de ofensivă, Armata 4 română a realizat succese importante: trupele sale au înfrânt cu hotărâre toate obstacolele întâlnite în cale, au pătruns în adâncimea dispozitivului inamic între 20 și 50 km, ajungând cu stînga pe malul de sud-est al Someșului Mic, iar cu centrul și dreapta la comunicația Reghin—Cluj.

Pentru a nu lăsa dușmanului timp să-și consolideze apărarea, comandantul Armatei 4 a hotărât să forțeze imediat râul cu Corpul 6 armată, celorlalte două ordonîndu-le să continue cu toată vigoarea ofensiva pentru a ieși cît mai repede pe cursul de apă. În dimineața de 11 octombrie, Corpul 6 armată a început forțarea Someșului Mic, în timp ce Corpul 2 armată și Corpul de munte s-au angajat în lupte grele frontale²³.

Prima etapă a bătăliei Clujului s-a încheiat în noaptea de 13/14 octombrie 1944, cînd comandamentul inamic, pierzînd orice speranță de a

¹⁹ General-colonel (r) Costin Ionașcu, *Mărturia documentelor*, Editura Militară, București, 1968, p. 98.

²⁰ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 526, dosarul nr. 112, fila 81.

²¹ *Loc. cit.*, fondul nr. 337, dosarul nr. 193, fila 78 și urm.

²² *Loc. cit.*, fondul M.St.M.: *Participarea României la războiul antihitlerist* (mss.), p. 450.

²³ *Loc. cit.*, fondul nr. 4, dosarul nr. 225, fila 156.

se putea menține pe Someșul Mic, a ordonat retragerea generală spre bariera Munților Mezeș. În cinci zile de ofensivă neîntreruptă, trupele Armatei 4 române au obținut rezultate importante : au depășit frontiera vremelnice impusă României prin Dictatul de la Viena, au înaintat pe o adâncime de 40—70 km și au eliberat o mare parte a Transilvaniei cotropită de fasciștii unguri și germani, au rupt aliniamentul de apărare al inamicului de pe Someșul Mic, silind forțele acestuia să se retragă pe întregul front transilvan.

Pentru a nu da posibilitatea dușmanului să-și organizeze apărarea pe noi alinamente, comandantul Armatei 4 române a hotărât să treacă cu toate forțele la urmărirea acestuia pînă la izgonirea lui definitivă de pe întregul teritoriu românesc ²⁴. Nimicind sau respingînd ariergărzile inamicului, învingînd greutățile opuse de teren și de starea vremii, unitățile și marile unități române au urmărit cu vigoare forțele inamice în retragere, înaintînd prin lupte, pînă în seara zilei de 14 octombrie, peste 20 km. Pentru a imprima acțiunilor de urmărire un ritm mai rapid, diviziile noastre și-au constituit detașamente speciale de urmărire, care au contribuit la obținerea unor succese remarcabile ²⁵.

Folosind avantajele terenului muntos, comandamentul inamic și-a grupat majoritatea forțelor în depresiunea de la Jibou, cuprinsă între Munții Mezeș și Munții Lăpuș, a ocupat și întărit localitățile și înălțimile dominante, reușind să temporizeze înaintarea forțelor noastre. În zorii zilei de 17 octombrie, Armata 4 română a reluat ofensiva pe tot frontul, reușind să zdrobească rezistența inamicului și să cucerească acest obstacol natural puternic, unde generalul Friessner spera să-și restabilească apărarea.

Pierzînd aliniamentul Munților Mezeș, comandamentul hitlerist s-a văzut nevoit să-și retragă trupele înfrînte pe Munții Făget, ultimul mare obstacol natural de care se mai puteau agăța pe teritoriul țării noastre. Aici fuseseră amenajate din timp unele poziții de apărare și Hitler ordonase grupării sale din Transilvania să mențină, „cu orice preț”, această poziție, pentru a împiedica forțele sovietice și române din Transilvania să iasă în Cîmpia Tisei. Trupele noastre nu i-au lăsat însă inamicului răgazul să se consolideze pe noul aliniament. Ele au continuat ofensiva în dimineața de 18 octombrie, au respins ariergărzile dușmanului, au luat contact cu noile sale poziții.

În ziua de 20 octombrie s-a încheiat o nouă etapă a bătăliei Clujului, în cursul căreia forțele române și sovietice străbătuseră Poarta Someșului, izgoniseră trupele dușmane din Munții Mezeș și Făget și ieșiseră la vest de Munții Apuseni, în zona de cîmpie, unde acțiunile militare aveau să capete o fizionomie deosebită ²⁶. Generalul Friessner, nevoit să-și recunoască înfrîngerea, era preocupat a-și reface apărarea pe aliniamentul căii ferate Satu Mare—Carei, pentru a asigura timpul necesar evacuării peste Tisa a depozitelor, numeroaselor formațiuni de servicii, materialelor jefuite din România și a rămășițelor trupelor sale zdrobite.

Comandantul Armatei 4 române a hotărât să urmărească fără răgaz inamicul înfrînt, să-l împiedice de a-și reorganiza rezistența, să elibereze cu forțele de la stînga orașul Carei, iar cu cele de la dreapta să coopereze

²⁴ Loc. cit., fila 194.

²⁵ General-locotenent Edgar Rădulescu, *Din jurnalul meu de front*, Editura Militară, București, 1972, p. 46.

²⁶ Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 208.

cu trupele sovietice la eliberarea oraşului Satu Mare şi să iasă în final pe Tisa, la nord-vest de Nyiregyháza. În zilele de 21 şi 22 octombrie 1944, diviziile noastre, desfăşurate pe fronturi largi, au înaintat fără oprire, măturînd din calea lor puternice ariergărzi inamice care opuneau rezistenţe succesive, pe localităţi, canale, păduri, aruncau în aer podurile şi minau comunicaţiile. Dar nici focul inamicului, nici greutăţile create de condiţiile atmosferice, nici distrugerile inamice pe căile de comunicaţie n-au putut frîna elanul ostaşilor noştri, care, stimulaţi de succesele obţinute, de primirile entuziaste ale populaţiei eliberate, de sprijinul întregului popor şi de perspectiva eliberării apropiate a ultimei fişii din teritoriul românesc, se apropiau irezistibil de cele două mari oraşe de la frontiera de vest a ţării.

Izolate, ameninţate cu încercuirea şi lovite puternic frontal, trupele hitleristo-horthyste din zona Carei au fost silit să se retragă precipitat spre Tisa, pentru a evita nimicirea completă. Diviziile noastre au trecut la urmărire şi, la 25 octombrie, începînd de la ora 9,30, au depăşit frontiera de vest a ţării ²⁷.

Concomitent cu înfrîngerea trupelor duşmane de la Carei, spre Satu Mare se îndreptau dinspre est forţe sovietice din Armata 40, iar dinspre sud-est diviziile Corpului 2 armată român. Ele au străpuns poziţiile inamicului, i-au respins contraatacurile şi, în dimineaţa de 25 octombrie 1944, au eliberat oraşul Satu Mare, desăvîrşind astfel eliberarea întregului teritoriu al patriei ce fusese răpit României în august 1940.

Vestea eliberării ultimei fişii din teritoriul ocupat al ţării a stîrnit în toată ţara un val de entuziasm greu de descris. În mitinguri însufleţite, masele populare îşi exprimau întreaga recunoştinţă şi înalta preţuire faţă de ostaşii eliberatori şi se angajau să-şi sporească eforturile pentru susţinerea frontului, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste. Ziua de 25 octombrie a devenit zi de sărbătoare pentru poporul român, Ziua Armatei Republicii Socialiste România. Ea va aminti noilor generaţii de azi şi de mâine despre singele vărsat pe cîmpul de luptă de ostaşii români pentru libertatea şi independenţa patriei, pentru eliberarea popoarelor subjugate de fascism.

Depăşind frontiera româno-ungară, trupele române au continuat luptele pe teritoriul Ungariei, în cadrul a trei mari operaţii organizate de Comandamentul sovietic cu scopul de a scoate Ungaria din luptă : operaţia „Debreţin“, operaţia „Budapesta“ şi operaţia „Viena“ ²⁸.

Operaţia „Debreţin“, începută la 6 octombrie, s-a încheiat la 28 octombrie 1944 şi a avut drept rezultat eliberarea părţii de est a Ungariei. La această operaţie forţele române au participat cu 5 divizii la eliberarea oraşului şi zonei Debreţin, cu 13 divizii la luptele din zona Nyiregyháza şi cu 4 divizii la cele de pe cursul mijlociu al Tisei.

Operaţia „Budapesta“ s-a desfăşurat între 29 octombrie 1944 şi 13 februarie 1945, cu forţele Fronturilor 2 şi 3 ucrainene şi a avut drept rezultat eliberarea în întregime a Ungariei, cu capitala acesteia, Budapesta. În cadrul acestei operaţii forţele române au participat cu 3 divizii la luptele pentru eliberarea Budapestei şi cu 11 divizii pentru cucerirea barierei muntoase din partea nordică a Ungariei.

²⁷ General-locotenent (r) Mihail Corbuleanu, *De pe Mureş pe Morava*, Editura Militară, Bucureşti, 1970, p. 36.

²⁸ Gheorghe Zaharia, Ion Cupşa, *op. cit.*, p. 240 şi urm.

O mică porțiune din sud-vestul Ungariei, ce se mai afla sub ocupația trupelor hitleriste, a fost eliberată în cursul operației „Viena“, începută la 16 martie 1945. În cadrul acestei operații, forțele române au dus lupte susținute pe teritoriul Cehoslovaciei și Austriei.

La luptele desfășurate pe teritoriul ungar, forțele române au participat cu două armate, care totalizau 11 divizii de infanterie, 2 divizii de vânători de munte și 4 divizii de cavalerie, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și alte unități și formațiuni cu un efectiv total de 210 000 oameni²⁹. Ele au dus sau au participat la 7 operații și la 81 de lupte importante, au cucerit trei masive muntoase (Hegyálja, Bükk, Matra), au forțat patru cursuri de apă (Tisa, Bodrog, Hernad și Ipel) și au eliberat 1 237 localități și alte așezări, dintre care 14 orașe³⁰. Au provocat inamicului pierderi care s-au cifrat la peste 21 000 de prizonieri, peste 9 700 morți lăsați pe teren, în afară de numeroși morți și răniți pe care inamicul și i-a evacuat ; au distrus și capturat numeros armament și alte materiale³¹.

Pe măsură ce își îndeplineau misiunile în partea de nord a Ungariei, marile unități sovietice și române de la aripa dreaptă a Frontului 2 ucrainean își continuau acțiunile de luptă pe teritoriul Cehoslovaciei, eliberată ca urmare a patru mari operații strategice, care au desăvârșit înfrângerea Germaniei naziste : operația „Vistula—Oder“, operația „Viena“, operația „Berlin“ și operația „Praga“.

Trupele române au străbătut prin luptă aproape întregul teritoriu cehoslovac, de la Seňa-Turna pînă aproape de Praga, aducîndu-și contribuția la eliberarea popoarelor Cehoslovaciei. În etapa finală a celui de-al doilea război mondial, trupelor române care luptau pe teritoriul cehoslovac li s-a adăugat și Regimentul 2 care de luptă, ce își adusese contribuția la eliberarea Austriei, ca și trupele române de căi ferate care au adus, de asemenea, o însemnată contribuție la acțiunile unităților sovietice și române.

La 12 mai 1945, cînd ultimele lupte în Europa au luat sfîrșit, Armata 1 română a ajuns în zona Humpolec, iar Armata 4 la Nove Mesto, aproximativ 80 km sud-est de Praga, unde s-au oprit. Se încheiase astfel participarea lor și a Corpului aerian la marea conflagrație a secolului nostru.

Luptele desfășurate de trupele române pentru eliberarea Cehoslovaciei au fost cele mai grele și mai îndelungate din întreaga participare la războiul antihitlerist. Aproximativ cinci luni (de la 18 decembrie 1944 pînă la 12 mai 1945), cele 16 divizii de infanterie, cavalerie, munte, o divizie de artilerie antiaeriană, un corp aerian, un regiment de tancuri și alte unități și formațiuni, care au totalizat un efectiv de 248 430 de militari, în condiții deosebit de grele, într-un teren puternic accidentat și împădurit, au înfruntat rigorile unei ierni aspre, cu zăpezi și geruri mari, lipsa căilor de comunicație, lucrările de fortificații executate din timp de inamic³². Trupele noastre au pătruns prin luptă în dispozitivul inamic pe o adîncime de 400 km, au forțat patru cursuri mari de apă (Hron, Nitra, Vah și Morava), au străbătut prin luptă masivele muntoase Silička,

²⁹ *România în războiul antihitlerist*, Anexa 5, p. 648—663.

³⁰ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 948, dosarul nr. 1 404, fila 36.

³¹ *Loc. cit.*, fila 35.

³² Constantin Olteanu, *Victoria împotriva fascismului în cel de-al doilea război mondial — rezultat al luptei popoarelor pentru libertate, independență și progres social*, în „*Anale de istorie*“, anul XXVI, nr. 2/1980, p. 10.

Carpații Albi, Nitra, Inovec și Chribi, au eliberat peste 1 700 de localități și alte așezări, între care 31 de orașe, au provocat inamicului pierderi grele, au luat peste 20 000 de prizonieri și o mare cantitate de armament, muniții și alte mijloace tehnice³³.

Ca și în luptele desfășurate pe teritoriul patriei, și în Ungaria și Cehoslovacia, ostașii români au dat dovadă de înalte calități morale și de luptă, iar comandanții și statele majore au dovedit măiestrie în organizarea și conducerea luptelor. Jertfele de sânge ale ostașilor români pentru eliberarea Cehoslovaciei și Austriei s-au ridicat la peste 66 000 de militari morți, răniți și dispăruți.

Țelul suprem al poporului nostru în perioada participării la războiul antihitlerist a fost să contribuie din toate puterile la efortul de război, să asigure ostașilor de pe front toate cele necesare luptei și întreținerii trupelor proprii și sovietice. Muncitorii de la orașe și de la sate au răspuns cu entuziasm chemării partidului comunist „Totul pentru front, totul pentru victorie!”. Masele largi de oameni ai muncii, meseriașii și numeroși industriași și-au încordat forțele pentru a aproviziona frontul, făcând, în interiorul țării, eforturi și sacrificii demne de ale ostașilor de pe front. Ajuutorul acordat armatei de masele populare în toate domeniile, justetea cauzei pentru care luptau, explică, în largă măsură, vitejia și eroismul soldaților români pe cîmpul de luptă³⁴.

Muncind cu eroism și abnegație, clasa muncitoare a fost tot timpul în fruntea acțiunii naționale de susținere a războiului antihitlerist, a făcut cele mai mari eforturi și sacrificii pentru aprovizionarea frontului și lichidarea urmărilor războiului. Ea s-a afirmat ca forța conducătoare a poporului în lupta pentru restabilirea independenței țării, pentru apărarea și extinderea libertăților cucerite de masele populare în timpul insurecției victorioase din August 1944, pentru salvagardarea intereselor lor vitale, în cadrul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă ce începuse.

Contribuția economică a României la războiul antihitlerist s-a ridicat la circa 1 miliard 200 de milioane de dolari, valută 1938, sumă ce reprezenta de peste patru ori totalul cheltuielilor bugetare din anul financiar 1937—1938. Este de remarcat că, pe toată durata războiului antihitlerist, armata română a fost aprovizionată exclusiv din resursele țării. Efortul făcut de poporul român a fost cu totul deosebit, ținând seama de faptul că, în momentul întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste, venitul național se redusese la jumătate față de anul 1940, ca urmare a jafului sistematic practicat de hitleriști și a distrugerilor provocate de operațiile militare. Dar, poporul român a învins toate greutățile, aducând o valoroasă contribuție la creșterea potențialului economic și militar al coaliției antifasciste.

Aportul principal al țării noastre la înfrângerea hitlerismului a fost, fără îndoială, cel militar, care s-a desfășurat pe o durată însemnată și pe spații întinse. De la 23 august 1944 și pînă la 12 mai 1945, timp de 263 de zile, armata română a parcurs prin lupte peste 1 000 de km, din Dobrogea pînă în Boemia; a străbătut 19 masive muntoase, a forțat 12 cursuri

³³ Arh. M.Ap.N., fondul nr. 948, dosarul nr. 1 404, fila 47.

³⁴ Ion Alexandrescu, *Contribuția României la înfrângerea fascismului și la scurtarea duratei celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 4/1988, p. 73 și urm.

mari de apă, a eliberat 3 831 de localități și alte așezări, din care 53 de orașe, începînd cu cele din țară (București, Ploiești, Tîrgoviște, Moreni, Cîmpina, Sinafa, Predeal, Constanța, Brașov, Slobozia, Călărași, Giurgiu, Zimnicea, Turnu Măgurele, Corabia, Caracal, Slatina, Pitești, Cîmpulung Muscel, Tîrgu Jiu, Craiova, Turnu Severin, Orșova, Anina, Oravița, Reșița, Caransebeș, Lugoj, Timișoara, Arad, Deva, Aiud, Tîrgu Mureș, Tîrnăveni, Sighișoara, Agnita, Făgăraș, Carei); a participat, împreună cu armatele sovietice, la eliberarea altor centre urbane (orașele Sfîntu Gheorghe, Odorhei, Zalău, Cluj, Oradea, Satu Mare). Dincolo de frontiera româno-ungară reamintim numai localitățile cele mai importante eliberate: Debrețin, Budapesta, Bratislava, Lučenec, Zvolen, Banská-Bystrica, Kroměříž, Hohenrappersdorf, Zisterdorf, Mistelbach, Eibensthal, Poisdorf. De asemenea, a provocat inamicului pierderi cifrate la peste 118 000 prizonieri și aproximativ 20 000 de morți lăsați de inamic pe teren, cifre care, însumate, dau efectivele complete a circa 14 divizii³⁵. La sfîrșitul războiului trupele noastre de pe front se ridicau la 16 divizii, un corp aerian, flotila de Dunare, un regiment de tancuri, o brigadă de căi ferate și alte unități și formațiuni, cu un efectiv total de 198 552 de oameni. Dacă adăugăm completările trimise din interior pentru înlocuirea pierderilor, avem efortul total al țării noastre, de la 23 august 1944 și pînă la 12 mai 1945, de 538 536 de oameni, cifră ce nu cuprinde formațiunile de luptă patriotice și pe alți numeroși cetățeni care au luat parte la lupte în țară sau în rîndurile partizanilor în U.R.S.S., Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia, Franța, Belgia. Desigur, efectivele armatei române ar fi fost mai numeroase dacă comandamentul sovietic ar fi luat în considerare dorința exprimată de ofițerii și trupa a circa 3 corpuri de armată din Moldova și ai unităților de marină care, în lunile septembrie și octombrie 1944, au fost dezarmați și în cea mai mare parte internați în lagăre de prizonieri din U.R.S.S. Succesele obținute de trupele române pe frontul antihitlerist au fost plătite cu un însemnat tribut de sînge: au căzut în lupte aproape 170 000 de militari (morți, răniți și dispăruți)³⁶.

Pentru iscusința cu care au luptat, pentru vitejia și eroismul de care au dat dovadă, trupele române au fost citate prin numeroase ordine ale ministrului de război și comandanților de armate și arme, prin 7 ordine ale Comandamentului suprem sovietic, 21 comunicate de război sovietice, mai multe ordine de zi ale Frontului 2 ucrainean și ale comandamentelor grupurilor de armate sovieto-române. Peste 300 000 de soldați, subofițeri, și ofițeri români au fost decorați cu ordine și medalii române, sovietice, iugoslave și cehoslovace. Poporul nostru cinstește memoria eroicilor ostași români, a neînfricaților luptători din forțele patriotice, a tuturor luptătorilor antifasciști care, în frunte cu comuniștii, și-au sacrificat viața în timpul războiului antifascist, pentru cauza sfîntă a libertății poporului român, pentru eliberarea popoarelor subjugate.

Insurecția din August 1944 și participarea României la războiul antihitlerist s-au bucurat de o înaltă și unanimă apreciere în străinătate. Astfel de recunoașteri ale unei realități neîndoielnice au sugerat și propuneri judicioase privind locul României în cadrul învingătorilor, considerînd a fi îndrituită din plin acordarea statutului de cobeligerantă. La Conferința de pace de la Paris, delegații cehoslovac, bielorus, ucrainean și francez au pledat pentru aceeași cauză și și-au dat votul pentru ea. Din păcate, aceste

³⁵ Arh. M.A.N., fondul nr. 948, dosarul nr. 356, fila 119.

³⁶ *România în războiul antihitlerist*, anexa 8, tabelul D., p. 703.

propuneri, pe deplin justificate și legitime, n-au fost admise ; delegații Angliei, S.U.A., Uniunii Sovietice ș.a. au votat împotriva. Neacordarea cobeligeranței a sporit dificultățile de refacere economică postbelică a României. Înfruntînd, cum a făcut de nenumărate ori în istoria sa multi-milenară, greutăți de neînchipuit, provocate de distrugerile războiului, de doi ani consecutivi de secetă, de sabotajul burgheziei reacționare, de blocarea valutei și devizelor țării în Occident, de despăgubirile de război pe care România a trebuit să le achite în termenele stabilite, poporul român a găsit și de data aceasta mijloacele și resursele morale și materiale pentru a-și păstra ființa și a asigura propășirea țării.

Sub loviturile coordonate ale popoarelor din coaliția antihitleristă, ale forțelor de rezistență din țările cotate, nazismul — cel mai sîngeros flagel al omenirii — a fost zdrobit, Germania hitleristă capitulînd fără condiții. Fascismul fusese înfrînt de forțele socialismului și ale democrației, împotriva cărora el se ridicase.

Punînd în slujba luptei Națiunilor Unite întregul potențial militar și economic — într-un moment în care soarta războiului nu era decisă, iar Germania hitleristă era departe de a fi învinsă — poporul român a contribuit semnificativ la grăbirea victoriei depline asupra fascismului. Eforturile și sacrificiile pe care poporul nostru le-a făcut pentru eliberarea patriei și înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste constituie o mărturie de necontestat despre aportul remarcabil al României la apropierea victoriei asupra fascismului. „Zecile de mii de ostași români — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — care și-au dat viața în luptele duse pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, mormintele lor împrăștiate pe pămîntul acestor țări vor evoca de-a pururi spiritul de jertfă al armatei noastre, constituie o expresie elocventă a solidarității internaționale manifestate de poporul nostru față de cauza libertății naționale a acestor popoare, pentru salvarea lor de sub dominația hitleristă și fascistă”³⁷. Astăzi — subliniază secretarul general al partidului — „Cea mai mare cînstire pe care o putem aduce milioanelor de oameni care și-au dat viața în lupta împotriva fascismului este aceea de a face totul pentru a nu se mai repeta niciodată grozăviile fascismului și ale războiului ! Să facem totul pentru a asigura popoarelor dreptul suprem la viață, la libertate, la independență și pace !”³⁸.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura Politică, București, 1975, p. 571—572.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, p. 433—434.

„TOTUL PENTRU FRONT, TOTUL PENTRU VICTORIE!”

— O ÎNDATORIRE A ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN

ION ALEXANDRESCU

Intrarea României în războiul antihitlerist a fost un act de voință a poporului nostru, urmarea unei hotărâri suverane a statului român exprimată în documente emanând de la factorul constituțional, de la guvern și de la principalele forțe politice ale țării grupate în Blocul Național Democratic, de la organele superioare ale armatei, tradusă în fapt prin acțiunea întregii oștiri, cu sprijinul larg al populației. Ea a fost determinată de necesitatea apărării intereselor naționale, de hotărîrea poporului român de a-și aduce contribuția la zdrobirea fascismului. Oprindu-se asupra acestui moment hotărîtor în viața poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că „Înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, în condițiile internaționale favorabile determinate de victoriile armatelor sovietice și ale aliaților, de lupta popoarelor din Europa împotriva fascismului german, a deschis o nouă eră în istoria milenară a poporului nostru. România s-a alăturat, cu întreaga forță, armatelor sovietice, împotriva Germaniei hitleriste, pentru eliberarea deplină a patriei de sub dominația hitleristohorthystă, și apoi a luptat, dînd jertfe grele, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la zdrobirea deplină a fascismului”¹.

La data semnării Convenției de armistițiu², în zorii zilei de 12 septembrie 1944, hotărîrea României de a purta războiul antifascist, cu toate forțele umane și materiale, începînd de la 23 August 1944, era o realitate care concentra strădaniile și speranțele de viitor ale întregii națiuni. Participarea, cu toate forțele, la război constituia un angajament al României încă înaintea semnării Convenției de armistițiu, fapt ce atestă caracterul sincer și loial al alăturării țării noastre coaliției Națiunilor Unite.

Odată cu declanșarea insurecției și intrarea în război împotriva Germaniei naziste, toate resursele umane și materiale ale țării au fost con-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura Politică, București, 1983, p. 17.

² Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui, *România și Conferința de pace de la Paris din 1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 102—105.

centrate pentru sprijinirea luptei de eliberare a întregului teritoriu național și participarea, în continuare, la războiul antihitlerist pînă la încheierea sa victorioasă. Curățirea teritoriului național de trupele hitleriste și eliberarea părții de nord-vest a României, restabilirea independenței, a suveranității naționale a țării, grav lezate în conținutul lor prin dominația hitleristă, garantarea posibilităților de dezvoltare pașnică, democratică prin înfrîngerea definitivă a hitlerismului constituiau obiective de luptă ce corespundeau în cel mai înalt grad aspirațiilor întregii națiuni, intereselor de stat ale României. Aceasta explică adeziunea largă, sprijinul masiv pe care populația l-a acordat războiului împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthyste. Concordanța deplină dintre acțiunea armatei și interesele populare, legătura strînsă dintre țelurile războiului și perspectivele dezvoltării libere și democratice a țării au imprimat participării României la războiul antihitlerist trăsăturile unui adevărat război popular.

Începînd de la 23 August 1944, toate ramurile economiei naționale au avut ca obiectiv principal asigurarea producției pentru nevoile frontului antihitlerist. Zeci și zeci de mii de cetățeni din fabrici și uzine, din mine și din schelele petrolifere ale țării, din domeniul transporturilor, din industria ușoară și alimentară au acționat pentru asigurarea frontului antihitlerist cu cele de trebuință și pentru aprovizionarea populației. Ca rezultat, baza pentru aprovizionarea armatei române cu tehnică de luptă și muniții, cu echipament și subzistențe a constituit-o în exclusivitate economia națională, fără nici un fel de ajutor extern. Îndemnurile însuflețitoare adresate poporului de către Partidul Comunist Român de a face totul pentru front, totul pentru sprijinirea armatelor care luptau cu toată energia și hotărîrea pentru zdrobirea fascismului au devenit cuvînte de ordine cărora li s-au raliat toate forțele naționale patriotice, fapt ce evidențiază meritul partidului în elaborarea strategiei celei mai adecvate intereselor naționale fundamentale ale poporului român : aceea a mobilizării tuturor forțelor umane și materiale ale țării în lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național și zdrobirea definitivă a hitlerismului.

Mobilizarea tuturor resurselor economice ale țării pentru sprijinirea masivă a războiului împotriva Germaniei naziste a constituit unul din factorii de primă mărime care au stat la baza marilor succese repurtate de armata română pe frontul antihitlerist. Oștirea română s-a bucurat în lupta sa de concursul întregului popor român. Potențele națiunii noastre au fost concentrate în direcția organizării și susținerii armatei, asigurării sale cu hrană, muniții și tehnică de luptă.

Forțele politice interne, care-și aduseseră contribuția, sub diferite forme, realizarea victoriei insurecției, s-au pronunțat și au acționat pentru continuarea luptei armatei alături de Aliați, pentru eliberarea completă a teritoriului patriei, pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale. Principalele partide politice au reușit să acționeze coordonat, potrivit intereselor fundamentale naționale. Concentrarea de forțe sociale și politice, realizată în cadrul B.N.D., care reprezenta majoritatea covîrșitoare a poporului român, nu a întîmpinat nicăieri în țară o rezistență sau un dezacord demne de consemnat, fapt ce a permis României să-și îndrepte, din primul moment, întregul potențial pentru înfrîngerea Germaniei naziste.

Partidul Comunist Român a militat pentru menținerea și dezvoltarea unității tuturor forțelor politice naționale și patriotice capabile să contribuie la eliberarea părții de nord-vest a țării de sub ocupația horthysto-hitleristă, la asigurarea participării active a României la războiul antihit-

lerist, pînă la zdrobirea fascismului. „Această luptă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului — a fost susținută de efortul întregului popor, care a răspuns fără preget chemării partidului nostru comunist : «Totul pentru front, totul pentru victorie»“³.

În concordanță cu linia sa strategică și tactică privind rolul hotărîtor al forțelor interne în lupta de eliberare a poporului român, Comitetul Central al P.C.R. a chemat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, pe toți cetățenii României să acționeze cu hotărîre împotriva forțelor hitleriste, „să lupte fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său“⁴. În apelul adresat întregului popor român, în primul număr legal al organului său central de presă — „Scînteia“, partidul comunist reliefa ideea unirii tuturor forțelor naționale, care „trebuie să sprijine, prin toate mijloacele, eforturile războiului nostru de eliberare și consolidare a independenței țării“⁵. Ca forță organizată, muncitorii erau chemați să se situeze în fruntea acțiunii patriotice de susținere a frontului, asigurînd bunul mers al producției, învingînd orice neajunsuri, iar țăranii să muncească cu sîrguință ogoarele și să asigure cu produsele lor o aprovizionare corespunzătoare a trupelor de pe front și a populației orășenești⁶.

Apelurile partidului comunist și-au găsit o amplă concretizare în atitudine clasa muncitoare și în eforturile sale pentru realizarea unui ritm viu al activității economice. Este concludent faptul că, înțelegînd că efortul de război al întregului popor este în funcție de mărirea producției, muncitorimea și-a propus ca scop principal rezolvarea acestei sarcini, dînd astfel dovadă de un înalt spirit patriotic. Sindicatele, care, la sfîrșitul anului 1944, cuprindeau aproape totalitatea maselor salariate de toate categoriile, erau chemate să colaboreze „la efortul general de organizare și mărirea producției, pentru a ajuta... la ducerea pînă la victorie a războiului antihitlerist, alături de Națiunile Unite“⁷.

Unitatea de acțiune a partidelor clasei muncitoare a facilitat — așa cum se sublinia în Rezoluția asupra ședinței comune a delegaților Comitetelor Centrale ale P.C.R. și P.S.D. din 2 octombrie 1944 — îndeplinirea „sarcinii actuale a poporului român de a mobiliza toate forțele și resursele țării pentru a duce pînă la capăt... lupta pentru stîrpirea hitlerismului“, precum și a sarcinilor „de îndeplinire sinceră și loială a condițiilor armistițiului, de realizarea unei politici de prietenie cu Aliații și în special cu Uniunea Sovietică, apărarea intereselor muncitorimii și ale întregului popor“⁸.

Pentru sprijinirea luptei armate împotriva Germaniei fasciste și a Ungariei horthyste s-au pronunțat și au acționat și partidele politice tradiționale ale burgheziei române : Partidul Național Liberal și Partidul Național-Țărănesc. Ele au publicat, la rîndul lor, manifeste și apeluri, care chemau la sprijinirea luptei declanșate de poporul nostru. Aceste partide apreciau că toate problemele trebuiau „subordonate marelui interes comun al nostru și al Aliaților noștri. Acela de a continua războiul cu toate

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura Politică, București, 1979, p. 579.

⁴ 23 August 1944. *Documente*, vol. II : 1944 Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 415.

⁵ „Scînteia“ din 21 septembrie 1944.

⁶ *Ibid.*

⁷ „Libertatea“ din 22 ianuarie 1945.

⁸ „Scînteia“ din 7 octombrie 1944.

forțele de care dispune țara noastră, pînă la obținerea victoriei definitive“, afirmînd, totodată, că din punct de vedere național și internațional nu ar putea să existe o altă politică viabilă pentru România ⁹.

Consensul general național pentru sprijinirea fără rezerve a războiului antihitlerist s-a reflectat în conduita ireproșabilă a armatei române pe front și în dimensiunea eforturilor umane și materiale, cu adevărat uriașe, raportate la potențialul militar și economic al României, în masiva participare a populației civile, alături de armată, la lupta pentru eliberarea patriei și, îndeosebi, pentru apărarea întreprinderilor și bunurilor obștești de a fi distruse de trupele hitleriste și horthyste.

Blocul Național Democratic s-a situat, în ansamblul său, pe poziția pe care se situa unanimitatea forțelor sale componente. În zilele insurecției și după aceea, guvernul, al cărui for de orientare politică generală îl alcătuiau cei patru miniștri fără portofoliu reprezentînd partidele din B.N.D., a avut ca principal punct al activității sale de zi cu zi chestiunile de ordin militar, care au fost soluționate rapid, cu aprobarea tuturor reprezentanților partidelor politice care luau parte la guvernare. Faptul că România se afla alături de aliații săi firești, în plin război pentru alungarea hitleriștilor și eliberarea teritoriului național, pentru redobîndirea independenței și suveranității, constituia elementul principal care a stat la baza colaborării partidelor respective.

Programele și activitatea guvernelor care s-au succedat la conducerea treburilor țării, după 23 August 1944 și pînă la capitularea Germaniei naziste, au avut ca principal obiectiv ducerea cu toate forțele umane și materiale a războiului antifascist. Asupra acestui punct a existat un consens recunoscut al tuturor forțelor politice interne, în ciuda unor puncte de vedere diferite, care s-au transformat în disensiuni și divergențe, privind evoluția social-economică postbelică de perspectivă a României. Acțiunea pentru sprijinirea războiului s-a desfășurat fără defecțiuni, cu sprijinul miniștrilor partidelor politice reprezentate în guvern, al autorităților române, al celor mai largi clase și păături sociale.

Împreună cu oștirea, care a reprezentat principala forță combativă a țării noastre în războiul antihitlerist, ale cărei efective participante la campanie s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni, au luptat sau au sprijinit acțiunile trupelor române, într-o deplină unitate de voință și acțiune, zeci de mii de „luptători fără uniformă“, care au constituit elementele componente ale „oastei celei mari“ a României anilor 1944—1945¹⁰. Mii și zeci de mii de cetățeni patrioți au lucrat cu o dăruire exemplară în fabrici și pe ogoare. Prin munca și elanul tuturor forțelor națiunii noastre, întreaga țară a devenit un al „doilea front“, dovadă a totalei angajări a României în război împotriva celui de-al treilea Reich.

Participarea maselor populare la susținerea, într-o formă sau alta, a războiului antihitlerist a asigurat succesele armatelor române în lupta împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthyste¹¹. România a fost în măsură să asigure pe toată durata războiului un ridicat potențial de luptă. În momentul intrării în luptă, ea mai dispunea încă de apreciable resurse materiale — petrol, cereale, alte produse agroalimentare —, pe care le-a pus la dispoziția frontului antihitlerist. Existau, de asemenea, însemnate

⁹ „Viitorul“ din 17 octombrie 1944.

¹⁰ *Pagini eroice din marea epopee*, Editura Militară, București, 1986, p. 246—247.

¹¹ Vasile Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Editura Militară, București, 1964, p. 22.

rezerve de materii prime necesare producției militare, un aparat de producție aflat în funcțiune datorită succesului deplin și rapid al acțiunii insurecționale. La efortul militar deosebit, ce și-a găsit o largă recunoaștere internațională — inclusiv din partea marilor puteri învingătoare —, s-a adăugat, astfel, contribuția tuturor ramurilor economiei naționale, acțiunea României determinând o bruscă și însemnată deplasare a raportului de forțe în favoarea coaliției antihitleriste ¹².

Toate resursele țării au fost subordonate efortului pentru susținerea frontului. Masele populare, imensa majoritate a poporului român, care apăraseră cu prețul multor sacrificii fondurile de producție ale țării, au acceptat, conștient, lipsurile impuse prin reducerea masivă a cantităților de bunuri destinate consumului intern în condițiile intensificării eforturilor, atât în industrie cât și în agricultură, cerute de necesitățile crescînde ale trupelor de pe cîmpul de luptă. Obiectivul principal al activității economice a maselor de oameni ai muncii, mobilizați de comuniști, l-a constituit, cu precădere, asigurarea procesului de producție în întreprinderile care lucrau pentru nevoile frontului, a transporturilor militare și a celor necesare desfășurării producției industriale și aprovizionării populației cu minimum de produse necesare traiului.

Căile ferate, care ocupau locul principal în sistemul transporturilor necesitate de aprovizionarea armatelor și activitatea economică internă, au fost puse în întregime la dispoziția frontului. Parcul de vagoane (52 614) și locomotive (2 377) a fost utilizat în proporție de 90% pentru necesitățile frontului. Circa 80% din capacitatea de lucru a atelierelor căilor ferate a fost folosită pentru repararea materialului rulant destinat transportului militar ¹³. Pînă în vara anului 1945, rețeaua de căi ferate a fost utilizată, în raport cu capacitatea sa maximă de transport, în proporție de 63% de către Înalțul Comandament Aliat (sovietic). În folosința acestuia s-au aflat, în afara granițelor țării, 23 000 vagoane de marfă, 322 locomotive, precum și 7 trenuri sanitare, 3 trenuri baie și peste 2 500 de vagoane cărora li s-au dat utilizări speciale ¹⁴. Din totalul trenurilor care au circulat în perioada 12 septembrie 1944—23 februarie 1945 și care s-a cifrat la 53 819, un număr de 50 526 au fost trenuri militare ¹⁵. În aceeași perioadă, din numărul total de 4 614 784 tren-km, 4 332 918 avuseseră destinații militare. În aproape șase luni numărul trenurilor-km parcurs pentru nevoile frontului era egal cu cel înregistrat pe ansamblul transporturilor feroviare în întregul an 1944 ¹⁶.

În atare condiții, transporturile pentru aprovizionarea cu materii prime și combustibil, transportul produselor finite ale întreprinderilor, reducerea și reinstalarea fabricilor dispersate, a instituțiilor și persoanelor evacuate, reînvierea vieții economice, îndeosebi în Moldova și nordul Transilvaniei, zone grav afectate de război, erau cu totul insuficiente față de necesitățile curente. Începînd din toamna anului 1944, criza transportu-

¹² Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945—1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 44.

¹³ *Mémoire sur l'effort militaire et économique de la Roumanie dans la guerre contre l'Allemagne et la Hongrie* (în continuare *Mémoire sur l'effort...*), Ministère des Affaires Étrangères, [București, 1945], p. 21.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 martie 1945*, în Arhiva Istorică Centrală, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 12/1945, p. 18.

¹⁶ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 54.

rilor civile s-a amplificat, făcînd tot mai dificilă circulația bunurilor și persoanelor, izolînd regiuni întregi de debușeele lor obișnuite sau de sursele de aprovizionare, împiedicînd, astfel, nu numai realizarea unui echilibru al prețurilor la nivel național, ci și aprovizionarea strict necesară a industriei și comerțului în vederea menținerii unui minim de activitate productivă pentru nevoile interne.

O problemă esențială de rezolvare a căreia depindea desfășurarea activității economice la un nivel care să asigure satisfacerea participării plene a României la înfrîngerea fascismului, circulația produselor, aprovizionarea populației cu articole de consum strict necesare și funcționarea aparatului de stat era menținerea în funcțiune a parcului de locomotive și vagoane existent, a triajelor, podurilor, macazelor, tunelelor, a atelierelor de reparat material rulant, asigurarea combustibilului necesar. Se impunea, totodată, pentru realizarea aceluiași scop, refacerea căilor de comunicație și a materialului distrus. Operațiunea, urgentă și costisitoare, necesita mari eforturi umane și materiale. Într-un raport al Marelui Stat Major se considera că pentru refacerea rapidă a căilor ferate și a instalațiilor feroviare de pe întreg teritoriul țării erau necesari 100 000 oameni timp de două luni ¹⁷ și anume 20 000 oameni puși la dispoziție de Regia Autonomă C.F.R., organizați în detașamente de muncă, și 80 000 oameni, mînă de lucru nespecializată, care putea fi asigurată prin rotație, prin scoaterea de la lucru a locuitorilor din satele și orașele din zonele respective ¹⁸.

Strădaniile susținute ale autorităților pentru îmbunătățirea situației transporturilor s-au materializat în realizări însemnate. Pînă în martie 1945, prin munca și sacrificiile făcute de mii de muncitori și țărani ¹⁹, s-au restabilit 639 km linii ferate — din care 306 km în nordul Transilvaniei —, sute și mii de macaze, podețe, tunele și poduri. Au fost redat circulației liniile de cale ferată care legau sudul cu nordul Transilvaniei, ușurîndu-se astfel transporturile către frontul antihitlerist. Erau în curs de executare lărgirea a 226 km linii, readucerea la ecartament normal a 44 km și construirea a 30 km linii ferate noi *. Circa 400 km de linii au fost transformați la ecartament larg pentru uzul garniturilor de trenuri

¹⁷ Ulterior s-a apreciat că pentru refacerea parțială a distrugerilor erau necesare 22 milioane zile lucrătoare. Programul minimal consacrat acestei operații, adoptat în 1945, prevedea, pentru prima fază, un necesar de 14 762 941 de zile lucrătoare (*Rezultatele „colaborării” economice cu Germania și ale participării noastre la războiul hitlerist*, Ministerul Propagandei, București, 1945, p. 12).

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 472, fila 6 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 21 octombrie 1944).

¹⁹ Pentru refacerea liniilor sau nodurilor de cale ferată distruse, muncitorii ceferiști au lucrat zile și săptămîni, iar țăranii din localitățile situate în apropierea acestora au prestat zeci de mii de zile de muncă în condiții foarte grele. Într-un singur județ, Mehedinți, 24 300 de țărani, folosind 10 000 de care, au efectuat în perioada octombrie 1944—februarie 1945 transporturi de muniții și materiale, au lucrat la refacerea drumurilor, a unui aerodrom militar. Țăranii din satul Petrindu au efectuat circa 2 000 de zile-om de lucru și 400 de zile-om transport cu căruțele. Despre efortul și sacrificiile zecilor de mii de muncitori și țăranii care au luat parte, în condiții dramatice, la restabilirea transporturilor feroviare în Transilvania, în-deosebi din toamnă pînă în primăvara anului 1945, a se vedea: Trofin Hăgan, *Sindicatelor unite din România. 1944—1947*, Editura Politică, București, 1968, p. 68—82.

* Pentru nevoile de transport ale Comandamentului sovietic au fost aduse la ecartament lărgit însemnate tronsoane de cale ferată. La mijlocul lunii septembrie 1944, fuseseră lărgite deja liniile Iași—Ploiești și Cernăuți—Focșani, fapt ce a avut ca urmare paralizarea traficului feroviar în vestul Moldovei și închiderea, totodată, a liniilor secundare din zona muntoasă a acestei provincii.

sovietice și au fost construiți 35 km de cale ferată nouă, la același ecartament²⁰. Până la aceeași dată, atelierele C.F.R. erau refăcute în proporție de circa 45%, depourile 75%, construcțiile 42%, rezervoarele pentru produse petroliere circa 70%, telecomunicațiile în proporție de 40—60%²¹.

Pe măsura refacerii lor, toate atelierele C.F.R. au început să lucreze pentru Înaltul Comandament Aliat (sovietic). În vara anului 1945, atelierele Iași și Galați lucrau încă exclusiv pentru nevoile comandamentului amintit, iar restul atelierelor, în proporție de 80% din capacitatea lor²². Subunități de poduri și subunități pentru exploatarea căilor ferate au executat, de asemenea, pentru nevoile militare, reparații și construcții de mijloace de comunicație feroviare în afara frontierelor naționale, în Ungaria, Cehoslovacia și Austria²³.

În urma unor eforturi susținute, au fost îmbunătățiți indicatorii principali privind exploatarea materialului rulant. Parcul de locomotive a fost utilizat la maximum²⁴. Numărul km-tren pe zi și locomotivă a crescut de la 58, în noiembrie 1944, la 90, în iunie 1945, iar viteza comercială a trenurilor de marfă de la numai 7 km/oră, în noiembrie 1944, la 13 km/oră în aprilie și mai 1945²⁵.

Întregul transport de trupe, armament, muniții, subzistențe, evacuarea răniților, precum și legăturile cu spatele zonei de operațiuni, atât pentru armatele române, cât și pentru armatele sovietice care luptau la aripa de sud a frontului sovieto-german, îndeosebi cele ale Frontului 2 ucrainean, au fost efectuate pe căile ferate române²⁶. Pentru exploatarea mijloacelor de transport pe căile ferate, C.F.R. a pus la dispoziția Înaltului Comandament Aliat (sovietic) întreaga rețea telegrafică și telefonică, în lungime de circa 20 000 km, și toate posturile T.F.F., care în perioada efortului de război au fost utilizate de comandamentul respectiv în proporție de 70% din lungimea sa²⁷; în folosința acestuia s-au aflat, într-o importantă proporție, și instalațiile de exploatare feroviară aflate în stații: cheiuri sau rampe, magazii, clădiri, depouri, castele de apă, macarale ș.a., iar pentru întreținerea lor s-au pus la dispoziție materialele și personalul necesar²⁸.

În urma reglementărilor la care s-a ajuns în septembrie, noiembrie și decembrie 1944, între autoritățile române și reprezentanții Comandamentului sovietic, volumul mijloacelor de transport feroviar utilizate pentru cerințele interne a rămas în continuare redus, cu mult sub nivelul convenit²⁹. În perioada septembrie 1944—martie 1945, media zilnică a va-

²⁰ *Mémoire sur l'effort...*, p. 21.

²¹ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura Politică, București, 1971, p. 74.

²² *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice, fondul nr. XIV/K1, dosarul nr. 1 213, p. 24.

²³ *Ibidem*, p. 19.

²⁴ De pildă, la regionala C.F.R. Brașov, personalul de exploatare a reușit să transporte, în perioada 23 august 1944—iulie 1945, un număr de 31 262 trenuri, folosind cu 50% mai puține locomotive decât în perioada antebelică.

²⁵ Vasile Anescu, *op. cit.*, p. 84.

²⁶ *Ibidem*, p. 57.

²⁷ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, p. 239.

²⁸ *Ibidem*, p. 240.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 945, filele 13, 15 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 25 septembrie 1944); „Scînteia” din 12 noiembrie 1944 și 22 ianuarie 1945.

goanelor încărcate pentru necesitățile frontului a fost de 1 156, în timp ce media zilnică a vagoanelor încărcate pentru nevoile interne s-a situat între 357 și 772 vagoane lunar³⁰. Cea mai mare parte a transporturilor feroviare efectuate pentru nevoile economiei naționale serveau, în fapt, tot nevoilor de aprovizionare a frontului antihitlerist, aceste transporturi fiind făcute mai ales în interesul industriei de război.

Transporturile rutiere, mult diminuate în raport cu perioada antebelică datorită distrugerilor suferite în urma bombardamentelor și operațiunilor de război purtate pe teritoriul țării, micșorării parcului auto și lipsei de carburanți și lubrifianți, precum și a pieselor de schimb, au fost utilizate în mare parte pentru satisfacerea cerințelor militare. Parcul de autoturisme, autocamioane, autocamionete și autospeciale s-a redus, între 23 august 1944 și 23 iunie 1945, de la 43 890 la 23 523 bucăți — din care în stare de funcționare 30 489 și, respectiv, 16 192 bucăți³¹ — datorită pierderilor cauzate de bombardamentele și luptele care au avut loc, ridicării unora de către trupele germane, preluării altora de către trupele aliate aflate în trecere pe teritoriul țării³², uzurii înaintate a unui număr de mașini sau scoaterii lor din serviciu din cauza lipsei de piese de schimb și cauciucuri. Mare parte dintre acestea — 12 873 bucăți la 23 august 1944 și 9 357 bucăți la 23 iunie 1945 (din care în stare de funcționare 10 753 și, respectiv, 4 975) — se aflau în serviciul armatei³³. Cifrele ilustrează elocvent atât ponderea redusă a transporturilor auto în volumul total al transporturilor efectuate în România, cât și faptul că mare parte a lor a fost dirijată pentru susținerea efortului de război.

Transporturile navale, a căror importanță în ansamblul mijloacelor naționale de transport cunoscuse în perioada antebelică o continuă creștere, au fost întrebuințate, în cvasitotalitatea lor, pentru nevoile armatei. La 23 august 1944, parcul de vase fluviale de care dispunea România cuprindea 96 unități cu propulsie proprie (36 611 CP) — pasagere, remor-chere, tancuri și șlepuri cu motor — și 512 unități fără propulsie proprie (431 451 tone metrice) — șlepuri, ceamuri și tancuri. Flota maritimă, cu un deplasament de 22 548 tdw, era alcătuită din două motonave, care se aflau în Bosfor — „Transilvania“ și „Basarabia“ de 3 354 tdw fiecare — și două cargouri — „Alba Iulia“ și „Ardealul“ de 7 920 tdw fiecare (al treilea cargou, „Oituz“, fiind scufundat).

După sosirea autorităților sovietice în porturile românești, navele, proprietate de stat sau particulară, au fost blocate la dispoziția Comandamentului sovietic. Vasele maritime au fost folosite în exclusivitate de Comandamentul sovietic pentru nevoile sale. Flota fluvială, în urma degajării porturilor dunărene de epavele navelor de război și de trupele hitleriste și a restabilirii unui traseu navigabil pentru trecerea flotei de război pe Dunăre în amonte, a fost utilizată, de către același comandament, pînă la închiderea navigației pe fluviu (8 decembrie 1944—28 februarie 1945), în proporție de 73⁰/₁₀₀ din puterea de tracțiune și 86⁰/₁₀₀ din capacitatea de

³⁰ Media zilnică a vagoanelor încărcate pentru nevoile interne a fost următoarea : 357 în septembrie, 388 în octombrie, 486 în noiembrie, 571 în decembrie 1944; 471 în ianuarie, 520 în februarie și 772 în martie 1945 (*România în anii revoluției democrat-populare 1944—1947*, p. 74).

³¹ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 iulie 1945*, p. 316—318.

³² *23 August 1944. Documente*, vol. IV : 1944—1945, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 521.

³³ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 58.

transport. Pentru transporturile economice s-a folosit, în aceeași perioadă, 8% din puterea de tracțiune și 8% din capacitatea de transport *. După 1 mai 1945, au fost puse la dispoziția Comandamentului sovietic toate vasele susceptibile să treacă prin cataracte și să navigheze pe Dunărea mijlocie, pentru a putea fi utilizate la transporturile spre Ungaria și Austria. Acestui scop i-au fost destinate 116 șlepuri și ceamuri și 3 remorchere, în timp ce pentru satisfacerea transporturilor economice românești au rămas 7 remorchere mici și 39 șlepuri și ceamuri ³⁴.

Porturile Sulina și Constanța au fost utilizate în întregime pentru nevoile operative ale armatei sovietice. Celelalte porturi, șantiere navale și instalații portuare, cheiuri, magazine, docuri, după executarea reparațiilor și amenajărilor cerute, potrivit necesităților exprimate de Înaltul Comandament Aliat (sovietic), au putut fi folosite pentru cerințele interne, doar în măsura în care rămăneau disponibile. S-a lucrat, totodată, intens la repararea vaselor românești utilizate de Aliați, ca și a unor vase sovietice. La șantierul naval Constanța, de exemplu, s-au executat lucrări de reparații la un număr de 440 de aparate, nave și mașini de luptă, iar la atelierul de reparații navale din Giurgiu, în perioada 5 noiembrie 1944—sfârșitul lunii iunie 1945, s-au efectuat reparații la peste 200 de vase : șlepuri, remorchere, drăgi, tancuri petroliere ș.a. Peste 350 de lucrări de reparații la navele de luptă, comerciale, de dragaj au fost executate la șantierul naval Turnu Severin ³⁵.

Pentru nevoile de transport ale Înaltului Comandament Aliat (sovietic) au fost utilizate 12 aerodromuri, cărora li s-a asigurat funcționarea normală, precum și aerodromurile aviației civile, amenajate cu dotația și infrastructura corespunzătoare.

România a executat deci integral, uneori depășind obligațiile ce decurgeau din prevederile Convenției de armistițiu, sarcinile impuse prin articolele 3 și 10 în ceea ce privește transporturile, punând la dispoziția frontului antihitlerist toate mijloacele de transport feroviare, fluviale și maritime, șantierele, porturile și instalațiile portuare, prestări de servicii și materiale ș.a. Numai într-o proporție cu totul redusă — în măsura în care rămăneau disponibile — unele din aceste mijloace au putut fi folosite și pentru nevoile economiei românești.

Industria petrolieră românească a adus o contribuție cu totul remarcabilă în cadrul efortului economic cerut de participarea plenară a României la războiul împotriva Germaniei naziste. Prin munca și sacrificiile muncitorilor și specialiștilor români au fost repuse în scurt timp în funcțiune rafinăriile avariate ; spațiile de depozitare și instalațiile de manipulare a produselor petroliere au fost, de asemenea, degajate. La 1 mai 1945 se terminaseră deja reparațiile la $\frac{3}{4}$ din instalațiile de prelucrare a țițeiului ³⁶.

Surmontînd dificultăți deosebite în ceea ce privește asigurarea materialelor necesare lucrărilor de explorare și exploatare a materialului tubular de foraj îndeosebi, în primele șase luni ale anului 1945 s-a obținut, prin intensificarea exploatării sondelor existente, o producție de 2 300 000 de tone țiței, realizîndu-se o medie lunară de circa 383 000 de

* Diferențele (19% și respectiv 6%) reprezentau ponderea vaselor scufundate în timpul folosinței lor de către Comandamentul sovietic.

³⁴ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 60.

³⁵ V. Anescu, *op. cit.*, p. 91, 93.

³⁶ *Ibidem*, p. 112.

tone, mult superioară celei înregistrate în anul precedent ³⁷. Cea mai mare parte a acesteia a fost utilizată pentru aprovizionarea frontului antihitlerist și îndeplinirea obligațiilor impuse prin Convenția de armistițiu. Cantitatea de țiței prelucrat a crescut rapid și s-a menținut la un nivel ridicat * față de lunile anterioare, ajungând, în decembrie 1944, la 400 000 tone și la o medie a ultimului trimestru al aceluiași an de 323 000 tone, față de media de circa 282 000 tone în perioada ianuarie—septembrie 1944. Conductele petroliere, a căror lungime totală era de 939 km, au fost utilizate pentru interesele Înaltului Comandament Aliat (sovietic) în proporție de 90% (845 km). Prin folosirea lor intensă s-a reușit transportarea unei cantități tot mai mari de produse petroliere. Din producția totală de 3 200 000 tone țiței extras în perioada septembrie 1944—iunie 1945, au fost livrate Uniunii Sovietice 2 300 000 tone (71,9%), din care 532 000 tone în contul art. 10 și 1,8 milioane tone în contul art. 11 al Convenției de armistițiu ³⁸. În aceeași perioadă, cantitatea livrată pentru consumul intern a fost de circa 900 000 tone (28,1%), ponderea fiind mai redusă față de anii de război anteriori. Din acest consum intern redus, înregistrat în perioada septembrie 1944—iunie 1945, au fost satisfăcute și cerințele de carburanți și lubrifianti ale armatei române.

Industria carboniferă românească, a cărei producție avea o însemnată esențială pentru funcționarea, atât a transporturilor feroviare, cât și pentru unele ramuri industriale angajate în producția de război și cărora le furniza, în mare măsură, combustibilul necesar, deși traversa, în continuare, o situație grea, a asigurat extragerea și furnizarea unei cantități de cărbune tot mai mari. Prin eforturile muncitorilor mineri, producția de cărbune a crescut constant, în pofida existenței unui număr insuficient de brațe de muncă, situație resimțită cu acuitate în întreaga perioadă a războiului antihitlerist. Cu toate acestea, la sfârșitul lunii martie 1945, s-a realizat o producție de aproape două ori mai mare decât cea obținută în septembrie 1944. În primele 4 luni ale anului 1945, media producției — 198 000 tone — depășea cu mult media realizată în ultimele luni ale anului 1944, care fusese de 146 000 tone, precum și media lunară a întregului an 1944 (189 000 tone), dar se afla încă sub media anilor 1942 și 1943, când se obținuseră 218 000 și, respectiv, 239 000 tone lunar ³⁹. În acest fel, necesitățile de cărbune ale C.F.R. și ale industriei au putut fi satisfăcute în proporții crescînde. Mai mult de 80% din producția netă de cărbune a țării era folosită de căile ferate, a căror activitate era subordonată aproape în exclusivitate ducerii războiului antihitlerist.

Industria siderurgică și mecano-metalurgică au acționat cu succes pentru învingerea greutăților în vederea asigurării producției necesare frontului. Uzinele constructoare de armament, ca Reșița, „Astra”—Brașov, I.A.R. din Brașov, Concordia, Copșa Mică, Cugir etc. au produs, în perioada septembrie 1944—aprilie 1945, cantități însemnate de tunuri, aruncătoare de mine, mitraliere, puști-mitraliere, puști etc. Lipsa importurilor

³⁷ „Bursa” din 28 noiembrie 1945, p. 402.

* În procente, față de luna octombrie 1944, considerată 100%, producția de țiței prelucrat a crescut la 193% în octombrie, 216% în noiembrie, 284% în decembrie 1944 și 301% în ianuarie, 262% în februarie, 297% în martie, 279% în aprilie și 304% în mai 1945.

³⁸ „Bursa” din 25 aprilie 1945, p. 121 ; din 28 noiembrie 1945, p. 402 ; *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, p. 70, 341.

³⁹ „Bursa” din 28 noiembrie 1945, p. 376.

de tehnică de luptă, de armament și muniții, care a încetat cu desăvîrșire după 23 august 1944, a fost suplinită prin inteligența și eforturile specialiștilor și muncitorilor români, care au depus eforturi deosebite pentru aprovizionarea frontului cu tehnică nouă și muniții produse în țară. În acest scop au fost mărite debitele de fabricație, concomitent cu simplificarea, dar în același timp și perfecționarea, diferitelor tipuri de armament și muniție, precum și adaptarea materialelor de proveniență germană pentru care muniția trebuia produsă în țară ⁴⁰.

Sarcini mari au revenit industriei bunurilor de consum în vederea aprovizionării cu echipament și subzistențe a ostașilor români, precum și asigurării întreținerii trupelor sovietice care luptau împotriva hitleriștilor și horthyștilor. Producția principalelor produse alimentare realizată în anul 1944, inferioară mediei anilor 1941—1943, cu excepția celei de paste făinoase care a crescut cu 50% — de la o medie de 5 965 tone în anii 1941—1943, la 8 977 tone în anul 1944 — și a celei de făină — care sporise cu 3%, de la 432 977 tone media anilor 1941—1943, la 446 065 tone în 1944 — a fost îndrumată în cea mai mare parte în direcția satisfacerii nevoilor frontului și îndeplinirii obligațiilor internaționale ale României ⁴¹. Producția de zahăr obținută în 1944 (29 000 tone) reprezenta, față de mediile anilor 1941—1943, circa 34%, cea de conserve cu ambalaj metalic (2 952 tone), absorbită aproape în întregime de nevoile frontului — 57%, iar cea de uleiuri vegetale (21 010 tone) — 76% ⁴².

La începutul anului 1945 în industrie continuau să se manifeste și să se amplifice fenomenele ce apăruseră deja în anii anteriori, caracteristice stării de război. Aceste fenomene căpătau acum accente și trăsături noi, datorate creșterii efortului de război și, în special, noii situații internaționale a României. Se făcea tot mai mult simțită, pe măsura epuizării rezervelor întreprinderilor și a întreruperii relațiilor economice externe, lipsa materiilor prime, a semifabricatelor, pieselor de schimb și accesoriilor provenite din import, necesare industriei. Insuficiența cocsului metalurgic, a minereului de fier, a bumbacului pentru industria textilă, a tananților pentru industria pielăriei sau a altor materii prime și auxiliare, coroborată cu uzura morală avansată a mașinilor și utilajelor care le prelucrau, amenințau să paralizeze procesul productiv în sectoare cheie ale economiei naționale ⁴³. Întreprinderile industriale resimțeau în mod frecvent penuria de combustibili, datorită, îndeosebi, insuficienței acestora.

Dificultățile de amploare întâmpinate de economia națională în asigurarea continuității procesului productiv nu au diminuat însă efortul economic de război. S-au asigurat livrările solicitate, recurgându-se deseori la comprimarea continuă, la maximum, a consumului civil, sacrificiile impuse populației și acceptate de aceasta fiind de-a dreptul impresionante.

Industria încălțămintei a furnizat trupelor ce luptau împotriva Germaniei hitleriste circa 670 000 perechi bocanci, ceea ce reprezenta mai mult de jumătate din producția totală de încălțăminte a țării din anul 1944. În perioada 23 august 1944—9 mai 1945, fabricile de confecții au produs

⁴⁰ Vasile Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul contra Germaniei naziste*, în *Armata Republicii Socialiste România, tradiții și contemporaneitate*, Editura Militară, București, 1975, p. 104—105.

⁴¹ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 67.

⁴² „Bursa” din 28 decembrie 1945, p. 411.

⁴³ Arhiva Ministerului Economiei Naționale, Direcția „Materii prime”, dosarul nr. 45/1944, fila 1.

pentru front peste 1 300 000 mantale, bluze și vestoane, peste 6,5 milioane metri diverse țesături, precum și alte bunuri, ca ciorapi, batiste, vată, foi de cort ș.a.⁴⁴.

Industria alimentară a livrat mari cantități de subzistențe, atât pentru ostașii români care au participat la războiul antihitlerist, cât și pentru armata sovietică. Acesteia din urmă i-au fost livrate, până la 30 iunie 1945, 385 086 tone subzistențe în valoare de 21,7 milioane dolari, între care : 95 041 tone făină și derivate de făină, 29 547 tone carne (proaspătă și derivate), 10 788 tone zahăr, 17 316 tone arpacaș, orez, crupe, 55 069 tone cartofi uscați și făină de cartofi, 10 898 tone zarzavat (proaspăt și uscat), 1 714 milioane de ouă, 2 438 tone grăsimi animale, slănină, untură, 3 159 tone tutun, 79 942 tone orz și ovăz etc.⁴⁵.

Asigurarea livrării acestui volum important de subzistențe, precum și a furajelor necesare armatelor s-a făcut prin efortul excepțional al țărănimii, care a dat, cu toată situația deosebit de grea a gospodăriilor ei datorată distrugerilor de război și rechizițiilor anterioare, cantități impresionante de făină de grâu, carne, grăsimi, zarzavaturi etc., peste 142 000 tone de grăunțe și furaje, sute de mii de cai.

Subzistențele primite de armata sovietică au asigurat întreținerea — luându-se ca bază livrările de făină raportate în rațiile stabilite de Comandamentul trupelor sovietice din București * — în medie, în perioada 1 septembrie 1944—30 iunie 1945, a unui efectiv de circa 400 000 oameni. Cantitățile de zahăr, cartofi, carne, sare, tutun și țigări, arpacaș ș.a., furnizate în aceeași perioadă armatei sovietice în contul art. 10, corespundeau — în conformitate cu rațiile stabilite — întreținerii unor efective ce variaua între 528 679 — 1 356 981 oameni⁴⁶.

Dacă se iau în considerare alimentele preluate și cele cumpărate cu echivalentul valorii preschimbării rublelor și leilor sovietici, efectivul întreținut crește considerabil față de media amintită de circa 400 000 oameni. Decalajul dintre cereri și livrări se datora faptului că, în lunile septembrie și octombrie 1944, aprovizionarea trupelor aliate s-a făcut prin cereri și prelevări directe, precum și necunoașterii sau neluării în considerare de către autoritățile sovietice a situației precare a resurselor agroalimentare ale României, necorelării cererilor între diferite categorii de subzistențe, al căror quantum prezenta mari neconcordanțe, și în raport cu posibilitățile reale de livrare⁴⁷.

Pentru coordonarea comenzilor și executarea promptă a cererilor pe baza unor planuri de livrări în contul art. 10 al Convenției de armistițiu,

⁴⁴ „Bursa“ din 28 decembrie 1945, p. 412.

⁴⁵ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, p. 48—49 ; *Mémoire sur l'effort...*, p. 22.

* Rația de subzistențe a unui om pe zi, conform indicativelor cuprinse în adresa Comandamentului sovietic nr. 683 din 25 octombrie 1944, cuprindea : 0,7 kg făină, 21 g paste făinoase, 144 g carne, 25 g zahăr, 25 g grăsime, 800 g zarzavat, 200 g cartofi, 20 țigări ș.a., totalizând 3 148 calorii.

⁴⁶ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, p. 30, 174, 811.

⁴⁷ În trimestrul IV al anului 1944 s-au livrat, în medie, 480 551 rații de făină și 1 966 929 rații de zahăr. Pentru trimestrul II al anului 1945, cererile de făină corespundeau întreținerii unui efectiv de 851 000 oameni, iar cele pentru paste făinoase, arpacaș, grăsimi, zahăr, zarzavat depășeau cu mult acest efectiv (*Ibidem*, p. 61, 80).

În vederea asigurării unui minim de existență populației civile, se impunea examinarea prealabilă a posibilităților de executare și interzicerea comenzilor directe la industrii făcute de unitățile armatei sovietice și cumpărărilor în numerar (de către aceleași unități). În baza intervenției, din 12 ianuarie 1945, a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe lângă Comisia Aliată de Control s-a obținut interzicerea comenzilor directe la industrii și cererile directe, dispoziții care, între 1 februarie și 20 iunie 1945, s-au respectat, cu mici excepții ⁴⁸.

Pentru nevoile armatei sovietice au fost livrate, totodată, potrivit prevederilor aceluiași articol, mari cantități de diverse materiale, s-au executat diverse reparații de mijloace de transport, armament și echipament militar, ce însumau circa 23,8 milioane dolari. Materialele livrate, potrivit art. 10, prin plan (49,96 miliarde lei) și în afara planului (25,09 miliarde lei), totalizau în vara anului 1945, 75 miliarde lei. Dintre acestea, 58,3 miliarde lei reprezentau materiale de dotație, nu de întreținere ⁴⁹.

Satisfacerea multiplelor nevoi ale frontului, menținerea activității economice la nivelul cerut de acestea au fost realizate în condițiile amplificării continue a dificultăților financiare legate de unificarea circulației monetare și îndeplinirea celorlalte obligații ce rezultau din noua situație a țării. Existența în circulație, alături de moneda românească, a rublelor, leilor și pengă-ului de război, emise de Comandamentul sovietic în perioada când frontul s-a deplasat pe teritoriul României, afecta grav stabilitatea leului și a prețurilor interne, dînd, totodată, noi impulsuri inflației monetare. Cantitatea mare de monedă cu putere de circulație în România și plățile făcute Înalțului Comandament Aliat (sovietic) de către statul român au generat o puternică presiune asupra prețurilor datorită ofertei, mult inferioară cererii în continuă creștere. Existau, de asemenea, în condițiile neinstalării încă a grănicerilor români la frontiera de est, nord-est și vest, pînă în vara anului 1945, largi posibilități de afluire de peste hotare a unor însemnate cantități de monedă, cu deosebire pengă din Ungaria, precum și ruble din Bulgaria și Iugoslavia. Ritmul susținut în care au fost recuperate monedele respective, în împrejurările de atunci, a avut efecte pozitive asupra circulației monetare. Costul acestei operațiuni s-a ridicat la peste 68 miliarde lei. Cheltuielile statului român pentru unificarea circulației monetare și plățile făcute Înalțului Comandament Aliat (sovietic) pînă la 30 iunie 1945 (37,5 miliarde lei), care au servit pentru asigurarea plății soldelor trupelor sovietice aflate pe teritoriul țării și pentru procurarea de mărfuri contra numerar (diverse comenzi directe la industrii), s-au cifrat la 105,9 miliarde lei sau 54 milioane dolari ⁵⁰, sumă ce reprezenta aproximativ 10% din venitul național al anului 1945, care depășea cu puțin o jumătate miliard dolari.

În comparație cu resursele ordinare ale bugetului, care se ridicau, în perioada 1 aprilie 1944—23 februarie 1945, la 167,8 miliarde lei, retragerea și răscumpărarea monedelor respective (68,4 miliarde lei) echivala cu circa 40% din aceste venituri. Autoritățile române apreciau, în vara anului

⁴⁸ Ibidem, p. 61.

⁴⁹ *Mémoire sur l'effort...*, p. 22—23 ; *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, p. 88.

⁵⁰ *Mémoire sur l'effort...*, p. 23.

1945, că cele 68 miliarde lei reprezentau chiar mai mult decât valoarea livrărilor de materiale și subzistențe prevăzute în plan sau exportul de mărfuri al României pe un an normal ⁵¹.

Efortul financiar în continuă creștere cerut de necesitățile susținerii de către România a războiului antihitlerist nu a fost însoțit însă de o sporire reală a veniturilor statului, recurgându-se, de regulă, în ultimă instanță, la emisiunea de monedă. În exercițiul financiar 1944/1945 veniturile bugetare, fiscale și regii (206,1 miliarde lei) și veniturile extrabugetare definitive (27,1 miliarde lei) au fost de numai 34,6% din totalul încasărilor bugetare, diferența de 65,4% (440,5 miliarde lei) reprezentând venituri provizorii din împrumuturi și alte operațiuni de trezorerie și, în special, împrumuturi la B.N.R. Acest procent de acoperire a încasărilor statului din venituri definitive — 34,6% — reprezenta o scădere spectaculoasă chiar față de exercițiile anterioare, când a oscilat între 59,3% în exercițiul 1941/1942 și 54,3% în exercițiul 1943/1944 ⁵².

Trebuie remarcat, totodată, că în cadrul veniturilor ordinare de 178,8 miliarde lei, impozitele directe se înscriau cu numai 37,7 miliarde lei, restul fiind format în cea mai mare parte din impozitele indirecte și excedentele regiilor autonome (acestea din urmă cu 38,9 miliarde lei, sumă cu mult inferioară față de inventarul și valoarea patrimoniului lor). Se confirma, și de această dată, una din caracteristicile politicii fiscale ale epocii respective: deplasarea puternică a sarcinilor fiscale către impozitele indirecte și diminuarea ponderii impozitelor directe, politică ce afecta grav interesele maselor muncitoare.

Tentativele Băncii Naționale a României și ale Ministerului Finanțelor de a controla creșterea cantității de monedă aflată în circulație erau tot mai neeficiente. Principiile politicii financiare enunțate de instituțiile amintite vizau realizarea unei politici severe de economii, concomitent cu sporirea impozitelor directe și indirecte, confiscarea bunurilor criminalilor de război și emiterea unui împrumut intern, prin care se spera a se realiza resorbția numerarului ce depășea nevoile curente ale pieței. Se urmărea a se asigura astfel acoperirea cheltuielilor militare și a celor pentru armistițiu, în continuă creștere.

Participarea activă a României la războiul antihitlerist, alături de Națiunile Unite, a angajat economia românească într-un impresionant efort de susținere a frontului, mobilizarea tuturor resurselor umane și materiale în slujba luptei pentru înfrângerea nazismului. Pentru sprijinirea războiului, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toate forțele patriotice naționale au acceptat în mod conștient privațiuni de lungă durată, mari sacrificii, ceea ce a făcut ca, din momentul alăturării României luptei Națiunilor Unite la 23 August 1944 și pînă la demobilizarea rezerviștilor din unitățile combatante la 1 septembrie 1945, efortul material și financiar pentru înfrângerea Germaniei naziste să se ridice la circa 770 milioane dolari, valuta 1938. La această sumă trebuie adăugată valoarea pagubelor provocate prin bombardamente și alte operații militare, prin distrugerea bunurilor publice și particulare efectuate de trupele hitleristo-horthyste

⁵¹ „Bursa” din 28 martie 1945, p. 87; *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945*, p. 36.

⁵² I. N. Stan, *Finanțele publice ale României în cadrul economiei postbelice*, în 72 „Almanahul economic” — 1947, Editura „Cartea Românească”, București, p. 604—605.

izgonite de pe teritoriul României și care s-au ridicat, în perioada 23 august—25 octombrie 1944, la 350 milioane dolari, valuta 1938.

Contribuția economică a României la războiul antihitlerist se cifrează, în acest fel, la peste un miliard dolari, valuta 1938, sumă evident superioară venitului național al României, realizat în anul 1945, estimat la circa 500 milioane dolari.

Trebuie precizat, totodată, că acest efort economic s-a realizat într-o perioadă scurtă de timp și că, datorită operațiunilor militare sau distrugerilor suferite, Moldova, Bucovina de sud și partea de nord-vest a țării, îndeosebi, nu au putut lua parte la efortul economic general, în mare măsură ele însele trebuind să fie aprovizionate de celelalte zone ale patriei noastre.

În atare condiții, asigurarea nevoilor frontului s-a făcut pe seama ridicării producției destinate satisfacerii cerințelor elementare ale populației și prin diminuarea avuției naționale, astfel încît, după terminarea războiului, poporul român a făcut mari sacrificii pentru refacerea economică postbelică.

Bilanțul participării României la războiul antihitlerist ilustrează cu pregnanță angajarea totală, atît a potențialului militar cît și a celui economic, fapt ce demonstrează fără tăgadă că poporului român i-a fost totdeauna străin fascismul, precum și faptul că independența și suveranitatea națională a țării își au un temei de neclintit în jertfele și sacrificiile pe care poporul român le-a făcut pentru cauza democrației și libertății popoarelor, a progresului omenirii.

ECOUL INTERNAȚIONAL AL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN AUGUST 1944

VASILE PETRIȘOR

În decursul îndelungatei sale existențe, poporul român a cunoscut multe momente și evenimente care, prin semnificațiile și urmările lor, au reprezentat nu numai nestemate ale propriei sale istorii, dar și contribuții de seamă la patrimoniul istoriei universale. Printre acestea, un loc distinct îl ocupă revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, operă a celor mai largi mase populare, în frunte cu clasa muncitoare și partidul ei comunist.

Eveniment de însemnătate capitală pe plan intern, marcînd o cotitură radicală în dezvoltarea României, revoluția română de acum patru decenii și jumătate a avut, totodată, o însemnătate deosebită pe plan extern. Prin consecințele sale multiple, ea a dat noi dimensiuni ofensivei coaliției antihitleriste asupra Germaniei naziste, contribuind la scurtarea războiului, la grăbirea victoriei depline asupra fascismului. „Prin răsturnarea dictaturii fasciste și alăturarea la coaliția antihitleristă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, prin numărul combatanților, amploarea operațiilor militare la care a participat și eforturile economice, poporul român și-a demonstrat ura nestăvilită față de fascism, hotărîrea sa de a participa la nimicirea acestui dușman al civilizației și libertății popoarelor, a adus o prețioasă contribuție materială și de sînge la marea victorie asupra fascismului”¹.

Actul politic și militar înfăptuit de poporul român la 23 August 1944 a avut un imediat și considerabil răsunset internațional. Numeroase agenții de presă, posturi de radio, cotidiene de mare tiraj — în general tot registrul mass-mediei aliate — au înregistrat numaidecît și au dat o apreciere înaltă cotiturii efectuate de România în politica sa internă și externă. Începînd din seara zilei de 23 August, de la orele 23, la circa 50 de minute de la radiodifuzarea Proclamației către țară, știrile despre evenimentele din România au „inundat” practic undele radiofonice și au ținut prima pagină

74 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura Politică, București, 1970, p. 375.

a ziarelor, atrăgând atenția întregii lumi asupra țării noastre. Încă în seara zilei, radiodifuziunea britanică releva că „gestul României va avea efecte profunde”², iar postul de radio american pentru Europa consemna că, „De acum înainte, România este un aliat în tabăra Națiunilor Unite, ea manifestându-și voința de a se alătura la lupta care se duce împotriva inamicului comun”³. A doua zi, și în zilele următoare, posturile de radio și mari cotidiene din multe țări ale lumii au acordat o atenție deosebită actului de la 23 August 1944 și alăturării României la coaliția antifascistă, difuzând, pe larg, informații din surse oficiale românești și din surse proprii și consacându-i numeroase comentarii. Coloane întregi de materiale referitoare la cele petrecute în România au apărut, în prima pagină, în ziare sovietice, franceze, americane, engleze, italiene, turcești, indiene, suedeze, argentine, elvețiene, în ziare din țări ale Africii, Americii Latine, Australiei și Asiei.

În acele momente, presa de peste hotare și posturile de radiodifuziune au scos în evidență, drept fond general pe care s-au grefat evenimentele din România ce au dus la actul insurecțional de la 23 August 1944, starea generală de spirit a populației țării, a armatei române în totalitatea sa, ostile trupelor hitleriste, fascismului în general. În acest sens, căutînd să explice cauzele acestei stări de spirit și a acestei atitudini ostile Germaniei hitleriste, ziarul „Le Figaro” scria că România nu a uitat niciodată că „a fost forțată să predea Ungariei una dintre provinciile sale cele mai rodnice — Transilvania de nord”⁴, iar ziarul „Christian Science Monitor” amintea că „românii nu i-au iertat niciodată lui Hitler că a acordat Ungariei Nordul Transilvaniei”⁵. Alte ziare, ca „Le Populaire”, arătau că poporul român n-a uitat războiul din 1916—1918, ocupația și jafurile militaristilor germani, că România a fost forțată să accepte, împotriva voinței poporului român, să lupte contra U.R.S.S., a democrațiilor anglo-saxone și a Franței⁶. Cu toată situația grea impusă poporului român, sublinia ziarul suedez „Svenska Morgenbladet”, „Simpatiile României pentru Națiunile Unite au fost întotdeauna puternice și s-au manifestat în toate straturile societății”⁷.

Atenția și interesul acordate actului de la 23 August 1944 de către opinia publică internațională decurgeau și din semnificația de ansamblu ce îi era conferită. Aceasta se reflectă în aprecieri ca : „Eveniment istoric de cea mai mare importanță”⁸ ; „Unul dintre cele mai hotărîtoare evenimente ale întregului război”⁹ ; „Un eveniment de cea mai mare importanță militară și politică”¹⁰ ; „Unul dintre factorii decisivi ai războiului”¹¹;

² Gh. Matei, V. Gherghescu, *Insurecția națională antifascistă din România în lumina unor documente ale timpului de peste hotare*, în „Anale de istorie”, anul XII, nr. 4/1966, p. 23.

³ *Ibid.* Același post de radio, reluînd informațiile transmise de radiodifuziunea spaniolă, arăta că insurecția română este „un act senzațional care urmează să aibă efecte imediate și de mare amploare” (Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August 1944. Repere cronologice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 236).

⁴ „Le Figaro” din 25 august 1944.

⁵ „Christian Science Monitor” din 24 august 1944.

⁶ „Le Populaire” din 23 august 1944.

⁷ „Svenska Morgenbladet” din 3 septembrie 1944.

⁸ „L’Humanité” din 4 septembrie 1944.

⁹ „New York Times” din 25 august 1944.

¹⁰ „Times” din 25 august 1944.

¹¹ „France libre” din 28 august 1944.

„Un act de mare curaj“¹²; „Eveniment cu consecințe incalculabile pentru viitorul mers al războiului“¹³; „Un eveniment de importanță capitală“¹⁴; „Un eveniment de o covârșitoare importanță pentru această națiune latină“¹⁵.

În documentele timpului găsim relatări cu privire la modul cum forțele insurecționale au început, în noaptea de 23/24 august 1944, lupta împotriva trupelor hitleriste și cum acestea s-au generalizat în zorii zilei de 24 august. Astfel, ziarul american „The Evening Star“ arăta că „ostilitățile între trupele Germaniei și ale României se generalizează“¹⁶, iar postul de radio Londra sublinia că România „luptă acum mai departe alături de Aliți. Noul guvern român a hotărât mobilizarea tuturor forțelor naționale pentru lupta împotriva germanilor și alături de Aliți“¹⁷. În aceeași ordine de idei, ziarul chinez „Takongbao“ consemna că între trupele române și cele germane au avut loc deja „ciocniri armate“¹⁸, iar ziarul american „New York Herald Tribune“ releva că „rămășițele armatelor a șasea și a opta germane au fost prinse în cursă între ruși și români, când, în conformitate cu ordinele primite de la București, românii au atacat pe germani pe la spate“¹⁹.

Referindu-se la caracterul și însemnătatea actului de la 23 August 1944 și la rolul Partidului Comunist Român în pregătirea și organizarea acestuia, ziarul „L'Humanité“ nota că „Poporul român dă exemplu. El a întors armele împotriva germanilor după înlăturarea lui Antonescu. Și în România, ca și în Franța sau Iugoslavia, partidul comunist, aflat în ilegalitate, a fost unul dintre principalii făuritori ai acestei schimbări a aliați-

¹² Comentariu al Agenției Reuter din 24 August 1944, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare, Arhiva M.A.E.), fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, filele 3—4.

¹³ Comentariu al postului de radio Londra din 24 august 1944 (*Loc. cit.*, fila 3).

¹⁴ „La Nacion“ (Argentina) din 26 august 1944.

¹⁵ „Semena“ (Spania) din 31 august 1944.

¹⁶ „The Evening Star“ din 24 august 1944.

¹⁷ Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, fila 9. Postul de radio Londra a acordat o atenție deosebită evenimentelor petrecute în România, începând din după amiaza zilei de 23 august 1944. Știrile transmise pe calea undelor în întreaga lume s-au succedat din primele momente când s-a aflat de cotitura radicală efectuată de țara noastră. Încă de la ora 23, anunțând că România s-a alăturat Aliților, a fost prezentat, pe scurt, conținutul „Proclamației către țară“. Știrea despre actul României sosind la studiourile engleze de radio în timp ce se aflau în emisie, speakerul a interpolat numaidecît că „Decizia României de a rupe cu Germania oferă națiunii și armatei române șansa de a se ridica și de a alunga pe germani din țară... acțiune la care Anglia, împreună cu Rusia și America, îndeamnă numai-decît“ (Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 30). A doua zi dimineața, la ora 5,15, radio Londra anunța că „Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfârșitul războiului“ (*Ibidem*, p. 232). Știrile și comentariile s-au succedat în toț cursul zilei: ora 7,15: se transmite un comentariu în care se arată că, în urma evenimentelor din România, „trupele române vor da lovituri unităților germane care opun rezistență la Galați, deschizînd astfel calea armatelor sovietice în înaintarea lor spre cîmpiile Ungariei“ (*Ibid.*); ora 9: în cadrul unui alt comentariu se sublinia că, „Prin actul României, soarta tuturor țărilor balcanice a fost pecetluită“ (*Ibidem*, p. 233); ora 16: în comentariul făcut de E. Montgomery se arăta că, „ajutați în mod activ de români, rușii vor putea fi curînd la Viena“ (*Ibidem*, p. 234); ora 19: se făcea precizarea că, prin alăturarea României la coaliția antihitleristă, „calea Dunării este deschisă“ (*Ibidem*, p. 235).

¹⁸ „Takongbao“ din 24 august 1944.

¹⁹ „New York Herald Tribune“ din 24 august 1944.

lor“²⁰. Așadar — și acest lucru erau nevoite să-l recunoască chiar ziarele hitleriste —, n-a fost vorba de un puci al cercurilor Palatului și nici de o schimbare de guvern, ci de o „revoltă care avea să elimine cu totul linia de pînă acum“ — scria ziarul „Frankischer Kurier“²¹. Foarte clar prezenta situația din România și ziarul turc „Vakit“, care preciza că nu era vorba de rezultatul unor negocieri și aranjamente diplomatice secrete, deoarece știrile primite „arată că schimbarea de front a României e consecința unor mișcări de revoltă contra mareșalului Antonescu“, ceea ce avea o „importanță deosebită pentru viitorul Balcanilor“²².

Comentînd importanța întoarcerii armelor de către trupele române, „Journal de Genève“ nota că trupele hitleriste, „complet izolate, se găsesc într-o situație atît de critică, cu cît, după ultimele informații, o parte din trupele române ar fi intrat în acțiune... Cele două armate germane, care numără circa 20 de divizii de infanterie și două divizii blindate, trebuie considerate ca pierdute... Se constată, pe de altă parte, că influența hotărîrii României se va face foarte curînd simțită asupra Bulgariei. Astfel, trupele germane din Grecia și Iugoslavia vor fi serios amenințate“²³. Aprecieri similare a făcut și „New York Times“ la numai cîteva zile după actul de la 23 August 1944, atunci cînd arăta că „100 000 de soldați germani se află în pericol de a fi încercuiți în România între atacurile frontale ale sovieticilor și loviturile românilor din spate, ceea ce le va tăia toate drumurile, lăsîndu-i fără nici o scăpare. Singurele căi deschise... erau cele prin trecătorile Munților Carpați, dar știrile sosite de la Moscova spun că românii dețin controlul trecătorilor“²⁴.

Semnificația și urmările imediate ale acțiunii politico-militare a României, au fost comentate și de cotidianul american „Christian Science Monitor“, care scria, la rîndul său : „E pentru a doua oară că Wehrmachtul a avut o armată a șasea prinsă în cursă. Prima dată a fost la Stalingrad... pierderea României înseamnă, probabil, dispariția rapidă a tuturor vestigiilor dominației Axei în Balcani. Bulgarii îi vor urma fără îndoială. Apoi, cu ajutorul mareșalului de partizani Iosif Broz [Tito], garnizoana germană din Grecia și insulele Mării Egee va fi izolată și lăsată în mîinile grecilor care au multe să le spună“²⁵.

Același pronostic privind soarta viitoare a dominației germane în sud-estul european îl făcea și cotidianul englez „Evening Standard“, al cărui corespondent militar arăta că, de acum, „Litoralul românesc al Mării Negre este deschis. Linia potențială de apărare dintre Focșani și Galați a fost depășită. Dar toate acestea pălesc într-o comparativă neînsemnătate față de capturarea de către români a pasurilor spre Transilvania. Aici erau

²⁰ „L'Humanité“ din 4 septembrie 1944.

²¹ „Frankischer Kurier“ din 25 august 1944.

²² „Vakit“ din 25 august 1944.

²³ „Journal de Genève“ din 24 august 1944.

²⁴ „New York Times“ din 29 august 1944. Același ziar, sub titlul „Bastionul naziștilor în Balcani a început să se năruie“, aprecia, la 25 august 1944, că alăturarea României Națiunilor Unite a creat pericolul izolării diviziilor germane aflate în Balcani : „Foarte curînd, poate într-o zi sau două, armata germană va trebui să ho-tărăască dacă să continue lupta în Balcani, ceea ce ar echivala cu o sinucidere, sau să retragă lateral vreo 30 de divizii de partea cealaltă a Carpaților“. Referindu-se la întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste, ziarul scria că secretarul de stat al S.U.A., Cordell Hull, avertiza că germanii „trebuie să știe acum că dominația lor în Balcani se clatină“.

²⁵ „Christian Science Monitor“ din 24 august 1944.

condiții similare celor din jurul lui Monte Cassino din Italia. Germanii ar fi putut să se retragă în trecători și să le păstreze de pe înălțimile stâncoase ce le domină. Ei ar fi putut să-și retragă numeroase trupe de pe frontul românesc și să mențină trecătorile numai cu o perdea subțire de trupe în bune poziții defensive. În loc să se întâmple așa, românii și rușii înaintează repede”²⁶.

Într-adevăr, desfășurarea cu succes a insurecției a dus la eșecul încercării trupelor germane de a rezista pe aliniamentul Galați—Nămoloasa—Focșani, „unul dintre cele mai tari puncte strategice”, „poartă de pătrundere spre inima Balcanilor”, „cheia spre cîmpiile Balcanilor”²⁷, cum era denumit în documentele timpului, ca și pe aliniamentul Carpaților Meridionali, ceea ce ar fi avut o importanță deosebită pentru desfășurarea ulterioară a războiului.

Această contribuție remarcabilă a armatei române a fost viu comentată peste hotare. Astfel, postul de radio New York, într-o emisiune din 28 august 1944, aprecia că „România, dînd posibilitate trupelor aliate să sfărîme rezistența germană de pe Carpați, contribuie în mod hotărîtor la victoria Puterilor Aliate”²⁸. În același sens se exprima și Radio Moscova atunci cînd preciza că „Nicăieri pe pămîntul românesc, nemții nu au reușit să repete evenimentele care au avut loc în Italia de nord în vara anului 1943. Ei nu au reușit să dezarmeze armata română și să ocupe principalele poziții strategice”²⁹. Cît privește presa hitleristă, aceasta se lamenta că acțiunea României a dat armatei sovietice „mijloacele să înfrîngă piedici teritoriale... Delta Dunării, bălțile dunărene de la Galați și trecătorile din Carpați”³⁰.

Largi comentarii pe plan internațional au suscitat luptele duse în primele zile de după 23 august 1944 de către forțele insurecționale pentru eliberarea Bucureștiului și a unei mari părți din teritoriul țării. „Bucureștiul — scria ziarul „L'Humanité” — este complet eliberat. Trupele române i-au alungat pe germani, care au încercat să pună mîna pe punctele strategice. În țară germanii se predau românilor. De acum înainte nimic nu va mai putea împiedica armatele sovietice de a pătrunde prin Valea Dunării pentru a face legătura cu forțele armate naționale iugoslave de eliberare ale marelui Tito. Forțele germane aflate în Bulgaria și Grecia vor fi izolate de Germania, iar frontul german va fi răsturnat din sud”. Același lucru îl comunica, două zile mai tîrziu, și Radio Moscova, care anunța că „București, capitala României, a fost complet curățat de trupele germane care încercau să pună mîna pe oraș. Viața în București și-a reluat cursul normal”³¹. La rîndul său, ziarul „Liberation” adăuga că „Înainte de sosirea generalului (mareșalului — *n.n.*) Malinovski, trupele românești au curățat Capitala de ultimele elemente germane”³². Același ziar mai nota că, „pentru Germania, căderea Ploieștiului atrage după sine pierderea întregii regiuni petrolifere române”. În acest fel, conchidea „Liberation”, dispăre o treime din disponibilul ei de carburanți, restul fiind fabricat de uzinele de esență sintetică. Acest dezastru va avea repercusiuni rapide asupra tuturor fronturilor”. „Trupele române — anunța ziarul

²⁶ „Evening Standard” din 28 august 1944.

²⁷ Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 26.

²⁸ *Ibidem*, p. 27.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ „L'Humanité” din 26 august 1944.

³² „Liberation” din 1 septembrie 1944.

chinez „Takongbao“ — desfășoară lupte la Constanța, de-a lungul Mării Negre... împotriva trupelor germane”³³, iar ziarul „Le Parisien libéré” conchidea că, „Sprijinindu-se, în mod foarte larg, pe întreg spațiul liber dintre Dunăre și Carpați, trupele sovietice continuă înaintarea lor rapidă”³⁴.

O dată cu desfășurarea victorioasă a insurecției, cotidienele timpului și posturi de radio au dedicat ample reportaje și emisiuni asupra influenței pe care aceasta a avut-o asupra mersului general al războiului, a consecințelor de ordin extern ale alăturării României la coaliția antifascistă, atât din punct de vedere militar-strategic, cât și economic și moral-politic. Încă din ziua de 24 august 1944, referindu-se la efectele trecerii României de partea Aliaților, Radio Londra anunța că „Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfârșitul războiului. Situația germanilor în Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare care va depăși proporțiile aceleia provocate germanilor în punga de la Falaise... Armatele române și sovietice își vor croi acum drum spre Budapesta și vor face legătura cu forțele mareșalului Tito... Prăbușirea hitleriștilor se apropie cu pași repezi, iar zilele nemților în Balcani pot fi numărate pe degete. Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis. De asemenea, Dunărea este nu mai puțin deschisă armatei roșii, iar câmpia Ungariei și Budapestei sînt direct amenințate”.³⁵ La aceeași dată, ziarul francez „Front National” scria că „Reichul primește la est o lovitură teribilă. Diviziile sovietice, imobilizate pe frontul român, vor fi disponibile pentru noile ofensive care vor lovi dușmanul în inimă”³⁶, iar ziarul american „The Evening Star” ținea să precizeze că trecerea României de partea Aliaților „primejduiește toate forțele germane din Grecia, Iugoslavia, Bulgaria, Cehoslovacia și sudul Poloniei”³⁷.

În zilele următoare, comentariile presei străine și ale posturilor de radio au cuprins noi și elogioase aprecieri cu privire la consecințele multiple ale evenimentelor petrecute în România. „Ieșirea României din Axă — aprecia Radio Moscova la 27 august — are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație germană în sud-estul

³³ „Takongbao” din 25 august 1944.

³⁴ „Le Parisien libéré” din 29 august 1944.

³⁵ Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioasculțare, fila 3.

³⁶ „Front National” din 24 august 1944. În același sens se exprima și cotidianul britanic „Daily Mail” din 24 august 1944, care scria că în urma acțiunii insurecționale și a intrării în luptă împotriva Germaniei „a unui număr de divizii române”, care „se vor alătura coaliției antihitleriste, 30—40 de divizii ale fronturilor 2 și 3 ucrainene vor fi disponibile pentru alte teatre de operații”.

³⁷ „The Evening Star” din 24 august 1944. Despre consecințele imediate și de perspectivă ale întoarcerii armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste au făcut ample comentarii multe alte cotidiane și posturi de radio străine. Astfel, Agenția Reuter, transmițînd un comentariu despre actul de la 23 August 1944, arăta că, în urma evenimentelor din România, „întregul edificiu nazist din Balcani începe să se năruie” și că, potrivit presei internaționale, „această lovitură va fi fatală Reichului german” (Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 232, 237). La rîndul său, postul de radio Londra, transmițînd știri despre situația din România, preciza că, „prin ruperea relațiilor sale cu Germania și prin declararea războiului împotriva acestei țări, România a zdrobit zidul Balcanilor ce fusese ridicat acum 5 ani de Hitler”, iar „efectul strategic al acestui act extraordinar va fi prăbușirea sistemului german de apărare” (*Ibidem*, p. 236). Aceleași comentarii le făcea și postul de radio New York, care ținea să sublinieze că „ieșirea României din război provoacă o considerabilă scădere a forței germane în sudul Europei și poate chiar prăbușirea totală a nazismului” (*Ibidem*, p. 245).

Europei. Însemnătatea acestui fapt nu poate fi subestimată³⁸. În aceeași zi, ziarul englez „Sunday Times” scria că „Ruptura României cu Axa și trecerea ei de partea Aliaților tradiționali vor însemna poate pentru Germania o lovitură de moarte nu numai pentru că ea pierde astfel ultimele rezerve mai însemnate de petrol, dar și pentru că în acest fel înaintării rușilor i se deschid trei căi: împotriva Bulgariei, al cărei curs va suferi probabil o modificare în momentul în care primul soldat rus va apărea la frontiera sa; împotriva Iugoslaviei și Adriaticei, unde este sigur că populația se va ridica pretutindeni contra resturilor armatei germane; împotriva pusteii ungare, a Budapestei și Vienei, fapt prin care s-ar ajunge la prăbușirea sistemului ungar pronazist și la o revoltă în Cehoslovacia... Prăbușirea Germaniei în Balcani este azi un fapt sigur și aceasta se datorește acțiunii României”³⁹.

Consecințele multiple ale evenimentelor din România au fost analizate și de revista sovietică „Voina i rabocii klas” care, sub titlul „Hotărîrea României”, scria: „Distrugerea completă a tuturor pozițiilor hitleriste în Balcani — iată adevărata perspectivă a viitorului celui mai apropiat. Or, aceasta înseamnă pentru Germania și cele mai grele repercusiuni economice. În sfîrșit, «lovitura românească» nu va întîrzia să aibă o rezonanță politică în celelalte țări satelite ale Germaniei”. Scoțînd în evidență impactul conjugat al ofensivei sovietice și al insurecției românești asupra desfășurării războiului în sud-estul Europei, revista considera că „Înfrîngerile germane în România vor avea, de asemenea, pentru Reich cele mai grele repercusiuni economice. O dată cu aliatul român nemții au pierdut și petrolul și grîul românesc. În economia germană de război acest lucru produce un gol atît de mare încît întreaga lui importanță nici nu poate fi estimată. acum. Doar Ploieștii sînt pentru Germania aproape singura sursă de petrol natural. Grîul românesc, materiile prime românești capătă în războiul actual, pe măsura pierderii de către Germania a altor surse de materii prime și produse alimentare, o importanță tot mai vitală. În sfîrșit, lovitură românească nu va întîrzia să aibă o rezonanță politică. Primele ecouri ale evenimentelor din România au răsunat, firește, în Bulgaria, unde masele populare cer o renunțare hotărîită la politica de sprijinire a aventurilor hitleriste”⁴⁰.

La rîndul său, cotidianul francez „Le Figaro”, comentînd urmările pe care le putea avea cîștigarea României, scria că „Este prematur să evaluăm toate consecințele pe care le poate avea răsturnarea de situație produsă în România. În orice caz este un eveniment de mare importanță care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de-al treilea Reich. În primul rînd pentru că îl lipsește definitiv de petrolul pe care l-ar mai fi putut extrage. În al doilea rînd pentru că ar fi imposibil ca

³⁸ Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, fila 20.

³⁹ „Sunday Times” din 27 august 1944. Aceleași aprecieri elogioase le exprima și postul de radio Brazzaville, care transmitea, la 27 august, ora 23,15, un comentariu al agenției Reuter, conform căruia, în urma evenimentelor din România, „stăpînirea militară și politică a Germaniei în Balcani s-a sfîrșit”. Același post de radio anunța, printre altele, că „gestul României va fi un exemplu de urmat pentru Bulgaria, Finlanda și Ungaria” (Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 233). Tot asemenea, într-un articol publicat, la 25 august, în ziarul britanic „Daily Mail” se preciza că acțiunea României „înseamnă, din punct de vedere politic, prăbușirea completă a influenței germane în Balcani și aceasta, la rîndul ei, va determina, neîndoiește, și alte țări satelite să grăbească ieșirea lor din tabăra germană”.

⁴⁰ „Voina i rabocii klas”, nr. 17 din 1 septembrie 1944.

celelalte state satelite, Ungaria și Bulgaria, să nu fie și ele antrenate în catastrofa care a și început să existe pentru cel de-al treilea Reich și, în consecință, să nu caute să se retragă cât mai curînd posibil⁴¹. Într-un alt număr al aceluiași ziar se sublinia că „Întoarcerea armelor de către România constituie, fără îndoială, lovitura cea mai grea pe care Germania a primit-o în această regiune a Europei. Întîi pentru că aceasta o privează definitiv de ultimele rezerve de petrol, pe care bombardamentele neîncetate le lăsaseră intacte. Apoi, pentru că, cu concursul României, accesul către cîmpia ungară devine mai ușor pentru armatele ruse și, prin cîmpia ungară, se pătrunde ușor în Austria..., adică în Germania. Ungaria se află într-o situație disperată. De fapt, românii nu au acceptat niciodată amputarea Transilvaniei impusă în august 1940“. Ziarul era în măsură să constate următoarele cu privire la situația ce se crease în Balcani: „Astfel se termină dislocarea vastului sistem pe care diplomația și tunurile Reichului s-au forțat să-l construiască de la Marea Tireniană pînă la Marea Neagră. Întoarcerea României constituie, fără îndoială, lovitura cea mai grea pe care Germania a primit-o în această parte a Europei. Chiar de acum — conchidea ziarul — Germania a pierdut cea parte din această regiune a Europei pe care pretindea că o domină“⁴².

Acordîndu-se aprecierea cuvenită contribuției poporului român la cauza generală a luptei antifasciste, ca urmare a întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste, nu de puține ori țara noastră a primit din partea Națiunilor Unite recunoștința pentru această desprindere de Axă. În acest sens, ziarul „Pravda“, arătînd că prăbușirea frontului hitlerist de sud-est, în urma catastrofei armatei germane din România, a deschis mari perspective coaliției antihitleriste pentru ducerea operațiilor militare în această parte a Europei, arăta că „România devine, actualmente, baza de operații militare pentru eliberarea completă de sub dominația hitleristă în Balcani și pentru restabilirea independenței și suveranității naționale“. Același ziar, referindu-se la importanța ofensivei în acest sector a armatei sovietice și la acțiunea curajoasă a României, ținea să sublinieze că „presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbușirea întregului sistem de apărare germană în Balcani“ și că „lovitura primită de întregul sistem de dominație germană în Balcani poate fi cu greu subestimată“⁴³. Aprecieri similare a făcut și „Izvestia“ atunci cînd considera că „România nu numai că a ieșit din

⁴¹ „Le Figaro“ din 25 august 1944.

⁴² „Le Figaro“ din 30 august 1944. Știri despre privarea trupelor germane de petrolul de la Ploiești, atît de necesar mașinii de război hitleriste, au transmis și posturile de radio engleze și americane. Astfel, postul de radio Londra anunța că „Defecțiunea României face ca Germania să piardă pentru totdeauna petrolul de la Ploiești și aceasta tocmai atunci cînd tancurile și avioanele germane sînt handicapate de lipsa carburanților. Rezervele petroliere germane sînt sleite și uzinele de carburanți sintetici sînt ținta preferată a bombardamentelor aliate“ (*Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist*, Editura Militară, București, 1964, p. 103). Același post de radio, arătînd consecințele dezastruoase ale pierderii petrolului din România pentru economia de război hitleristă, preciza că „Petrolul necesar pentru lansarea bombelor zburătoare, aviație, armată și industria germană au fost pierdute“ (Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 250). La rîndul său, „The Washington Post“ își anunța cititorii că „Hotărîrea României... privează imediat Germania de folosirea bogatelor terenuri petrolifere românești, care i-au procurat în trecut o treime din cantitățile de petrol“ (*Ibidem*, p. 225).

⁴³ „Pravda“ din 27 august 1944.

războiul dus împotriva Națiunilor Unite, dar a și întors armele împotriva Germaniei și a vasalilor săi unguri... România a intrat în război contra Germaniei și Ungariei pentru a-și restabili independența și suveranitatea și ea duce războiul alături de Puterile Aliate... România luptă acum pentru a recupera Transilvania, care este a ei. Trupele sovietice îi dau și îi vor da ajutorul lor sub acest aspect”⁴⁴. La fel ca și „Pravda” și „Izvestia”, ziarul „Trud”, relevând însemnătatea politico-militară a coterii politicii românești, ținea să sublinieze că „Ieșirea României — care era cea mai sigură și folositoare aliată a Germaniei, constituind și o poziție cheie a naziștilor în Balcani — din alianță cu Reichul nazist înseamnă crahul sistemului politico-militar al Germaniei din sud-estul Europei”⁴⁵.

Ca și presa sovietică, Radio Moscova a făcut largi și numeroase comentarii privind schimbările radicale petrecute în România după 23 August 1944. Astfel, într-un comunicat oficial se arăta, printre altele, că, după arestarea lui Ion Antonescu, „noul guvern Sănătescu stăpânește în mod ferm orașul București” și că „trupele române au ocupat trecătorile Carpaților și dau lupte cu trupele germane”. Ca atare, „ieșirea din război a României, în momentul de față și în situația în care se găsea ea în acest moment, este un gest mai mult decât eroic al unui popor pașnic și este, în același timp, un exemplu dat altor popoare aflate în aceeași situație”⁴⁶. Același post de radio ținea să precizeze: „Evenimentele din România au alertat serios pe conducătorii unguri care se simt vizați direct în urma acestei întoarceri de lucruri. După cum se știe, conducătorii unguri pun mari speranțe în luarea de contramăsuri germane împotriva României, care s-a alăturat, în mod vădit, Națiunilor Unite spre a recuceri Ardealul stăpinit de Ungaria”⁴⁷.

Întregind informațiile date de Radio Moscova, ziarul „Pravda” informa că noul guvern român a trecut la curățirea teritoriului țării de hitleriști, ceea ce „va deschide, în fața României, calea spre libertate și independență” că, de asemenea, „Ceea ce s-a petrecut în România și-a găsit ecoul în Bulgaria. Guvernul bulgar a hotărât să decline neutralitatea completă a Bulgariei”⁴⁸. Cît privește postul de radio american New York, acesta își informa ascultătorii că, prin „trecerea României de partea Aliatilor, Germania este amenințată din sud-est, iar Ungaria se află în pragul prăbușirii. Drumul din sud-est, care duce la Budapesta, Praga și Viena este deschis, căci germanii nu mai au în aceste direcții noi trupe. Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție însemnată la grăbirea sfîrșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite”⁴⁹. Tot asemenea, într-un comunicat al Cartierului general aliat din Mediterana se preciza că „Retragerea din Peloponez a fost considerabil grăbită de schimbarea de poziție a României și de con-

⁴⁴ *Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist*, p. 68—69.

⁴⁵ Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 216.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 245.

⁴⁷ *Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist*, p. 68.

⁴⁸ „Pravda” din 27 august 1944.

⁴⁹ Arhiva M.A.E., Buletinul săptămînal al Ministerului Afacerilor Străine. Evenimentele din România (23 august 1944—15 aprilie 1945), p. 88. Comentarii deosebit de elogiase a publicat ziarul „New York Times” și în alte numere de la sfîrșitul lunii

secințele ei pentru poziția germanilor în tot sud-estul Europei“⁵⁰, iar din Cairo, corespondentul agenției Reuter transmitea că „Poziția germanilor în Balcani se prăbușește treptat. Se întărește tot mai mult convingerea că germanii s-au hotărât să renunțe la regiunea de sud-est a Europei“⁵¹.

Aderarea României la coaliția antihitleristă a avut răsunet și în Cehoslovacia și Polonia, unde mișcarea de rezistență se afla în plin avânt. În Polonia, ziarul mișcării de rezistență „Armia Ludowa“ preciza că „Ruperea României de Germania va grăbi și adânci înfrângerea ei totală... Nemții sînt amenințați de izolarea sau învăluirea bazelor lor înaintate din Bulgaria și Grecia. În acest fel, războiul se apropie de granițele Germaniei“⁵². Același ziar relua, citeva zile mai târziu, comentariile asupra semnificației evenimentelor din România, subliniind că trecerea țării noastre de partea Aliaților „a schimbat radical situația în sud-estul Europei. Porțile spre Balcani au fost deschise atît de larg, încît spărtura nu va mai putea fi astupată de nici o forță“⁵³. Cît privește ziarul „Moravská rovnost“, organ al Partidului Comunist Cehoslovac, acesta scria că „Armata română a trecut de partea armatei roșii, diviziile germane sînt încercuite și capturate, deoarece, datorită faptului că întreaga țară s-a răscolat împotriva cotropitorilor săi, a devenit imposibilă orice modalitate de retragere“⁵⁴.

Evenimentele din România au avut un puternic erou și în opinia publică din țările neutre ale Europei, ca Elveția, Suedia și Turcia. Ziarul suedez „Ny Dag“, într-un articol consacrat evenimentelor din România, consemna : „În momentul în care toată lumea se bucura de cucerirea Parisului de către partizani, o altă știre victorioasă a fost anunțată în seara de miercuri, știre care va avea, probabil, o importanță militară și mai mare. România și-a schimbat guvernul, l-a demis pe dictatorul Antonescu și a schimbat, în același timp, partea de care se află în război. Germanii, care și așa erau hărțuiți în apus, în răsărit, cît și în sud, s-au aflat din nou în încurcătură. Întregul lor front meridional este acum amenințat să se prăbușească. Trupele ruse, care acum se pot aștepta să primească ajutor românesc în loc să întîmpine o rezistență

august 1944. Astfel, în ziua de 25 august scria că istoria va consemna actul de la 23 August „ca unul din cele mai hotărîtoare evenimente ale întregului război“. Două zile mai târziu, sub semnătura lui Hanson Baldwin, cotidianul american sublinia că intrarea României în coaliția antihitleristă însemna „o slăbire serioasă a pozițiilor militare ale Axei pe frontul sudic, în cel mai rău caz prăbușirea, în cele din urmă a pozițiilor din întreaga Peninsulă Balcanică. Rezultatele imediate sînt de o mare semnificație politică. Bulgaria poate fi încurajată să urmeze exemplul României, iar rezistența în Iugoslavia puternic încurajată“. În sfîrșit, la 28 august, „New York Times“ afirma că „ieșirea României din război provoacă o considerabilă scădere a forței germane din sudul Europei și chiar prăbușirea totală a nazismului. Cu toate pierderile suferite, armata română continuă să fie cea mai puternică dintre acelea care au fost aliate Germaniei... În mijlocul războiului, România și-a păstrat înțelepciunea care a îndemnat-o să vină acolo unde se afla locul ei de onoare“.

⁵⁰ Vasile Gherghescu, *Aprecieri străine asupra însemnătății insurecției poporului român, în Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura Militară, București, 1974, p. 313.

⁵¹ Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 30.

⁵² „Armia Ludowa“ din 27 august 1944.

⁵³ „Armia Ludowa“ din 1 septembrie 1944.

⁵⁴ *Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist*, p. 144.

românească, avansează repede spre sursele de petrol cele mai importante pentru războiul german și spre gurile Dunării... Prin faptul că România... a rupt-o cu germanii, noul guvern și-a putut asigura sprijinul Aliților pentru ca Transilvania, atribuită Ungariei de Mussolini și Hitler, să revină la România. Poporul român își ia acum soarta în propriile mâini și proclamă ordinea democratică“. În încheiere, ziarul concluzionează că „Zăvorul Balcanilor este sfărâmat. De acolo drumurile duc direct spre Germania“⁵⁵. Aceeași apreciere o făcea și ziarul suedez „Dagens Nyheter“, care arăta că, prin alăturarea României coaliției Națiunilor Unite, sistemul militar german din sud-est „a primit o lovitură hotărâtoare, atât din punct de vedere militar, cât și politic, care va avea urmări decisive asupra situației din întreaga Europă“. Ca atare, „Consecințele generale ale hotărârii României, nu mai puțin cele psihologice, vor fi totuși atât de mari încât problemele de detaliu vor fi înundate de torentul de evenimente importante care sînt de așteptat acum“⁵⁶.

Despre aceeași semnificație politică a insurecției din August 1944 au scris ample reportaje și alte ziare suedeze, ca „Svenska Dagbladet“, „Svenska Social-Demokraten“ și „Svenska Morgenbladet“. Astfel, ziarul „Svenska Morgenbladet“ consemna, într-o corespondență specială, că „Urmările trecerii României de partea aliaților încep acum să se arate. Deși evoluția se află într-o fază incipientă, este de pe acum limpede că restul lagărului Axei este amenințat de o catastrofă totală. Din punct de vedere militar, noua linie a României înseamnă că forțele sale reunite sînt puse la dispoziția Aliților“. Eliberarea României de către forțele insurecționale arăta, în continuare, ziarul suedez, „va duce la situația ca partea meridională a Balcanilor să fie complet tăiată, așa că Bulgaria se va găsi izolată și trupele germane din Grecia și Iugoslavia meridională vor fi tăiate de comunicațiile lor cu patria... Urmările politice ce s-ar putea aștepta vor fi probabil : capitularea rapidă a Bulgariei și, evident, acesta va fi cazul și pentru Ungaria, care nu mai are nici o posibilitate să respingă ofensiva ruso-română. Lichidarea imediată a Croației este, de asemenea, de prevăzut. Distrugerea industriei grele germane pare să fie o urmare inevitabilă a acestei evoluții. După cum știm, în ultima vreme, industria germană a fost concentrată, în mare măsură, în Austria, Ungaria, protectoratul Boemiei — Moravia, Slovacia și Polonia meridională, regiuni care, vor cădea, probabil, curînd, în mîinile armatei roșii“⁵⁷. Aceleași aprecieri le făcea și „Svenska Social-Demokraten“ atunci cînd considera că, „Pentru Aliți, ieșirea României din război este un mare succes atât militar cât și diplomatic. Aceasta trebuie să aibă mari repercusiuni în Ungaria, care este totuși legată cu forța de hitlerism. De asemenea, acest lucru va avea un efect asupra opiniei publice finlandeze, care, fără îndoială, resimte ca o grea povară războiul“⁵⁸.

La rîndul său, „Svenska Dagbladet“ scria : „Consecințele militare ale recentelor evenimente din România sînt, fără îndoială, considerabile. Poziția Germaniei în Balcani este acum serios amenințată și nu mai e decît o chestiune de timp pînă cînd Germania va fi silită să-și retragă trupele din Grecia“⁵⁹, iar postul de radio Stockholm aprecia hotărîrea

⁵⁵ „Ny Dag“ din 25 august 1944.

⁵⁶ „Dagens Nyheter“ din 24 august 1944.

⁵⁷ „Svenska Morgenbladet“ din 1 septembrie 1944.

⁵⁸ „Svenska Social-Demokraten“ din 24 august 1944.

⁵⁹ „Svenska Dagbladet“ din 27 august 1944.

României „ca o grozavă lovitură pentru conducerea de război germană“, care a dus la faptul că „dominația germană asupra Balcanilor s-a eclipsat definitiv“⁶⁰.

Alte comentarii pe marginea evenimentelor din România au fost publicate de ziarul elvețian „Der Bund“. Inserînd un comentariu care evalua consecințele politice și strategice ale actului românesc, cotidianul sublinia că, „odată cu întoarcerea României, întreaga poziție germană din Balcani nu mai poate fi apărută... Se poate spune încă de pe acum că dacă românii ar acționa împotriva Germaniei cu forțele lor armate, întreaga armată germană de la aripa de sud ar fi pierdută. O altă consecință importantă ar consta în faptul că resursele române de petrol — vitale pentru partea germană — vor fi sustrate accesului armatei germane, ceea ce ar avea repercusiuni catastrofale — adăugîndu-se crizei de carburanți existente — pentru apărarea Reichului“. Același cotidian mai aprecia: „Eliberarea Parisului și cotelura României au produs o puternică impresie, potrivit informațiilor de care dispunem; aceste două evenimente dau un mare impuls mișcării patriotice de rezistență din Danemarca și Norvegia... Mai mult decît toate evenimentele de pînă acum ale războiului, retragerea trupelor germane din Paris și trecerea României de partea Aliaților trebuie să fi deschis ochii poporului german asupra faptului că înfrîngerea definitivă a Germaniei nu mai poate fi împiedicată“⁶¹. Cotelura produsă în România, ținea să precizeze „Der Bund“, constituie cea mai mare breșă făcută în zidul fortăreței Germaniei; din acest moment se poate sconta pe înfrîngerea ei rapidă“. Ziarul concluziona că „Guvernul actual [al României — n.n.] se pune exclusiv în slujba prosperității naționale, acțiune care contează pe asentimentul și sprijinul imensei majorități a forțelor naționale de rezistență, situație ce exprimă și voința unanimă a națiunii“⁶².

Cîteva zile mai tîrziu, „Journal de Genève“ aprecia că „de la capitularea Italiei, în septembrie 1943, Germania nu a mai suferit o lovitură atît de grea pe plan politic și militar. Cotelura României face, pe de o parte, Pactul tripartit fără obiect, iar, pe de altă parte, întorcînd armele împotriva Reichului și cooperînd cu armata roșie contra lui, România — piesa cea mai importantă în dispozitivul german din Balcani — a deschis o breșă mortală în sistemul defensiv al «Fortăreței Europa». Nu este deloc surprinzător că întregul front dintre Carpați și Marea Neagră s-a prăbușit brusc“⁶³. Cît privește cotidianul elvețian „Basler Nachrichten“, acesta, comentînd evenimentele insurecționale din țara noastră, ținea să sublinieze consecințele catastrofale pentru Reichul nazist ale „întoarcerii de fronturi a României“. În acest sens, se consemna că „Flancul sudic german al frontului de est a ajuns într-o situație militară dificilă. Diviziile germane aflate în Moldova și Basarabia sînt complet izolate. Frontul este rupt... Nu va mai fi posibil, probabil, a închide această breșă — poartă în Bazinul Dunării. Dacă, potrivit părerii noastre, acest lucru nu va reuși, în acest caz nu se va mai putea încerca

⁶⁰ Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioasculțare, fila 13. Același post de radio mai preciza că, „din punct de vedere militar, evenimentele din Balcani înseamnă o descoperire a flancului german din sud-est“ (Vasile Gherghescu, *op. cit.*, p. 313), iar gazeta suedeză „Sundsvalls Posten“ din 24 august 1944 afirma că „piatra unghiulară grijului construită de trupele de ocupație germane și diplomația lui Ribbentrop în Balcani se va năru“.

⁶¹ „Der Bund“ din 25 august 1944.

⁶² „Der Bund“ din 27 august 1944.

⁶³ „Journal de Genève“ din 29 august 1944.

o ancorare solidă a flancului sudic german în est decît abia în Adriatică... În întreg spațiul balcanic stăpînirea germană... se va prăbuși la prima lovitură serioasă. În orice caz, consecința lui 23 August va fi în primul rînd faptul că întreaga poziție germană din Balcani se năruie“. În același număr al ziarului, un alt corespondent releva impactul loviturii românești din punct de vedere militar și economic asupra mașinii de război germane : „Din punct de vedere militar... faptul petrecut are și pentru Germania semnificația unei catastrofe. Indiferent dacă România iese, pur și simplu, din războiul dus de partea Germaniei sau continuă să participe activ de cealaltă parte, în orice caz ieșirea forței armate române are o deosebită însemnătate dacă românii se vor pune într-adevăr în marș împotriva Ungariei și Germaniei ; asta ar însemna nu numai o scădere de partea Germaniei, ci și un plus de partea Aliatilor. Oricum, Germania a pierdut sursa de alimente și petrol românesc“⁶⁴.

În ceea ce privește rezonanțele insurecției din August 1944 în Turcia, într-un amplu comentariu apărut în ziarul „Aksam“, după ce se menționa că, în ziua de 23 august, Parisul, „printr-un act de mare curaj, amintind de Revoluția franceză, a fost eliberat de populația sa“, se evidenția că, din punct de vedere al apropierei sfîrșitului războiului, „un eveniment și mai important“ s-a produs, la aceeași dată, prin întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste. Drept urmare — consemna ziarul —, „Germania nu va putea rezista multă vreme presiunii armatei rusești care înaintează acum cu ușurință în România și căreia i se adaugă și națiunea română“. Această acțiune a României era apreciată ca „o lovitură dură pentru Germania. Pierderea României va fi pentru Germania începutul pierderii Balcanilor. Acest fapt va grăbi dezagregarea Bulgariei și Ungariei“. Concluzia finală a comentariului respectiv era că „în orice caz, hotărîrea României este importantă nu numai pentru că permite să se scurteze și mai mult războiul în Balcani, dar și prin semnificația ce o are pentru pacea și politica în Balcani. Se poate spune că este un eveniment fericit, prin acest fapt opinia publică nu poate decît să se felicite“⁶⁵.

La rîndul său, ziarul „Vakit“, referindu-se la schimbarea de poziție a României, scria : „După decizia Turciei de a rupe cu Germania, echilibrul a fost zdruncinat în Balcani. Însă, în timp ce ne așteptăm să vedem prima prăbușindu-se Bulgaria, România a lucrat mai rapid, a rupt cu Germania și a trecut de partea Aliatilor, ceea ce înseamnă o surpriză... Nu mai încapă îndoială că această decizie a României va da o lovitură aspră arterei vitale a Germaniei. Căci petrolul de la Ploiești era singurul care-i mai rămînea Germaniei. E un adevăr neîndoios că, pierzînd acest petrol, ea nu va mai găsi destulă sevă ca să revitalizeze formațiunile motorizate și aviația sa. Însă nenorocirea pentru Germania nu se mărginește la atîta. Armatele române se vor bate acum contra ei. Pe de altă parte, rușii, pătrunzînd în teritoriul român, vor putea întreprinde o acțiune contra Austriei de sud. În afară de aceasta, trecerea României în tabăra Aliatilor încercuiește complet Bulgaria și putem să credem că în fața acestei situații Bulgaria nu va putea face nimic altceva decît să accepte condițiile ce-i vor fi puse. În orice caz, decizia ce a luat-o România determină Bulgaria ca să nu mai ezite, așa cum a făcut-o pînă acum. Radioul englez nu a întîrziat de a aminti bulgarilor inconvenien-

⁶⁴ „Basler Nachrichten“ din 25 august 1944.

⁶⁵ „Aksam“ din 25 august 1944.

tele ce ar rezulta pentru ei dacă nu vor pune capăt ezitărilor. În consecință, viitoarea evoluție a evenimentelor ar putea aduce mari schimbări în situația generală a războiului atât în ce privește Balcanii, cât și Germania. Schimbările actuale sînt un indiciu că sfîrșitul războiului e foarte aproape”⁶⁶.

Pe o poziție asemănătoare privind aprecierile elogioase la adresa României s-a situat și ziarul „Tasviri Efkir” din 25 august, care consemna: „Ziua de 23 August 1944 a fost o zi foarte nenorocită pentru Germania și, în timp ce atenția generală era ațintită asupra Bulgariei, România pune capăt războiului contra Aliaților și, mergînd mai departe, ea decidea să se orînduiască de partea Aliaților ca să se bată cu fosta ei aliată — Germania. Acest lucru nu va întîrzia să-i încurajeze pe ceilalți trei sateliți, Bulgaria, Ungaria și Finlanda care, în consecință, nu e cu neputință să se așeze după România”.

Relatări și comentarii elogioase despre evenimentul istoric de la 23 August din țara noastră au apărut și în coloanele altor ziare turcești. Astfel, ziarul „Son Telegraf” remarcă faptul de o însemnătate majoră că, drept urmare a actului istoric petrecut în România, armata română „pune în mîinile Aliaților aproximativ 500 000 de oameni”. Organul de presă turc adăuga că naziștii pierdeau, în acest fel, mari resurse de materii prime, că trupele germane se vedeau silit să evacueze grabnic Balcanii, iar armata sovietică avea posibilitatea de a putea întinde mîna armatelor aliate de-a lungul cîmpiei dunărene. „Nu mai încape nici o îndoială că o asemenea evoluție a evenimentelor va scurta mult războiul în Balcani”. Același ziar, relevînd consecințele de ordin extern ale actului de la 23 August 1944, nota că, prin alăturarea României Națiunilor Unite, Germania se vedea pusă „în fața unor dificultăți militare serioase. Armata sovietică rămîne liberă să se bată pe alte fronturi”, aceasta deoarece „vreo 25 de divizii românești” s-au desprins de trupele germane și au întors armele împotriva lor”⁶⁷.

Victoria insurecției din August 1944 și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste a fost întîmpinată, cu deosebită satisfacție, și de țări din Occidentul și Orientul îndepărtat. Sub titlul „Perspective în Balcani”, ziarul indian „The Statesman” își anunța cititorii că întorsătura din România „marchează o schimbare hotărîtoare în Balcani” și că drumul este deschis „pentru o răscoală generală în Balcani împotriva lui Hitler”. Același ziar ținea să sublinieze că, sub influența situației create în România, în „Balcani prăbușirea frontului politic al Axei este totală și, odată cu el, se destramă și frontul militar. La București, ca și la

⁶⁶ *Ecoul internațional al insurecției armate și al participării României la războiul antihitlerist*, p. 163.

⁶⁷ „Son Telegraf” din 25 august 1944. La rîndul său, corespondentul din Istanbul al agenției TASS relatea, la 31 august 1944, despre efectul produs de evenimentele din România în direcția accentuării demoralizării și dezertărilor din rîndurile trupelor germane din Grecia și Albania: „Știri privitoare la sporirea dezertărilor în rîndurile unităților germane cantonate în Grecia și Albania au fost primite în cercurile ziaristice din Istanbul. Evenimentele din România au influențat asupra sporirii dezertărilor. Cu toate că situația precară în care s-au găsit trupele germane din România a fost cu multă grijă ascunsă soldaților germani din Grecia și Albania, știrile asupra înfrîngerii a numeroase divizii germane în România au circulat pe larg în rîndurile lor. Comandamentul german din Grecia și Albania a întetit măsurile de pază a cazărnilor și instituțiilor militare pentru a împiedica alte dezertări” (Gheorghe Matei, *Contribuția insurecției naționale antifasciste din România la prăbușirea frontului hitlerist din Balcani reflectată în documente ale timpului*, în „Revista de istorie”, nr. 6/1974, p. 841—842).

Paris, germanii își descarcă furia și dezamăgirea prin bombe. Românii au făcut Aliatilor un serviciu destul de important“⁶⁸.

Tot astfel, în articolul „România“, ziarul „La Prensă“, din Argentina, scria, în legătură cu urmările militare și economice ale evenimentelor din România : „Consecințele care se pot aprecia cu harta în față sînt următoarele : 1. Prăbușirea ocupației germane în Balcani... ; 2. Petrolul de la Ploiești rămîne pe de-a-ntregul pierdut pentru Germania ; 3. Amenințarea este mai puțin imediată pentru Ungaria decît pentru Balcani, dar nu este mai puțin periculoasă ; 4. Și în ce privește Austria și Cehoslovacia, Germania nu-și face nici cea mai mică iluzie“. În acest fel, continua ziarul, „Bariera dificilă a Carpaților dispare în mod practic, iar rușilor le este deschisă cîmpia largă a Dunării care duce la Belgrad, Budapesta și Viena și chiar spre Germania. La sud-vestul României se întinde Iugoslavia minată de partizanii cu care au prea multă treabă garizoanele germane. Mai încolo se află Adriatica dominată de adversarii săi (ai Germaniei — *n.n.*). În mod virtual, este creată astfel o barieră continuă în nordul Balcanilor care va favoriza pierderea tuturor forțelor germane din Grecia, Marea Egee și Creta ; evacuarea acestora este de pe acum aproape imposibilă datorită dificultăților în fața cărora se află comunicațiile. Bulgaria, care este înconjurată de România, Iugoslavia și Turcia, desigur că va imita în scurt timp exemplul celei dintîi“⁶⁹. Aceeași situație sumbră pentru soarta Germaniei hitleriste o prevedea și ziarul „La Nación“ din Argentina, care remarcă, la 26 august 1944, că „Acțiunea română deschide o breșă în sud-estul fortăreței hitleriste, prin care nu vor întârzia să se precipite celelalte țări balcanice. Această onoare și acest risc i-au revenit României“⁷⁰.

Multe ziare și posturi de radio din diferite țări ale lumii au arătat, de asemenea, cum consecințele evenimentelor din România nu au întîrziat să se arate pentru multe națiuni aflate sub dominația nazistă. „În istorie — consemna ziarul „Le Parisien Libéré“ —, România va avea onoarea de a fi dat prima semnalul defecțiunii (germane — *n.n.*) în Balcani, de a fi grăbit prăbușirea germană și de a fi ridicat stindardul eliberării în această parte a Europei“⁷¹. Hotărîrea României, scria ziarul „Times“, „va avea un efect tonic în Turcia, care a înăsprit relațiile diplomatice cu Reichul și a asistat la dezvoltarea ostilității românești împotriva exploatării și tiraniei germane cu un interes și o simpatie care datează din zilele Înțelegerii Balcanice. Ea va oferi organizațiilor militare și partidelor din Grecia unul dintre cele mai convingătoare argumente de a coopera cu guvernul național al lui Papandreu, cît și între ele, într-un moment cînd eliberarea elenilor este și mai apropiată, datorită evenimentelor de dincolo de Dunăre. Ea va încuraja și mai mult pe bravii partizani ai mareșalului Tito“⁷².

Începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată la 23 August 1944, a avut un ecou deosebit în țările din sud-estul Europei. Analizînd situația din această parte a Europei, existentă în ultimele zile ale lui august, și constatînd că „mun-

⁶⁸ „The Statesman“ din 25 august 1944.

⁶⁹ Gheorghe Matei, *op. cit.*, p. 837.

⁷⁰ Gheorghe Unc, *Ecoul internațional al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 din România*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 4/1984, p. 47.

⁷¹ „Le Parisien Libéré“ din 24 august 1944.

⁷² „Times“ din 25 august 1944.

citorii și țărani români au ales drumul just al luptei și sînt pe cale să se elibereze de jefuitorii lor germani“, conducerea Partidului Muncitoresc Bulgar și Frontul Patriotic a arătat, în numeroase apeluri și manifeste, că „trecerea României de partea Aliaților a dus țara noastră (Bulgaria — *n.n.*) la o izolare deplină“, că „situația nou creată..., în special în România, a provocat tulburare și panică în rîndurile cercurilor fasciste“ și că ceea ce a făcut poporul român „trebuie să facem și noi“⁷³.

Lupta maselor populare din Bulgaria a fost viu stimulată de evenimentele petrecute în România fapt atestat, între altele, și de un ordin al Comandamentului forțelor patriotice de eliberare către unitățile subordonate, prin care se aducea la cunoștință că în ziua de 23 august 1944 guvernul Bagrianov pornise o acțiune militară împotriva întregii mișcări de partizani. Dar, după cum se menționa în documentul respectiv, „noua situație din România va găsi și la noi un puternic ecou. Cercurile guvernamentale au intrat în panică și în guvern, peste puțin timp, sînt de așteptat schimbări mari. Frontul Patriotic este pe cale să cucerească puterea. Această situație va avea ca urmare demoralizarea puternică a soldaților și ofițerilor și va micșora forța de izbire a acțiunii plănuite“⁷⁴. Previziune care, de altfel, s-a și adeverit. În situația dată, la Sofia, cu prilejul reuniunii din 24 august 1944 a Sobraniei, primul-ministru Bagrianov a ținut un discurs în care exprima dorința „de a trăi în pace cu Națiunile Unite“, iar două zile mai tîrziu, la 26 august, guvernul bulgar a declarat „neutralitatea completă“⁷⁵. Nelăsîndu-se însă amăgite de manevrele guvernanților fasciști, forțele patriotice bulgare au continuat și intensificat lupta lor național-eliberatoare. Într-o directivă a C.C. al P.M.B. către membrii săi cu privire la esența „neutralității“ trîmbitate de guvern, se menționau evenimentele din România ca un factor care a determinat pe Bagrianov „să recurgă la jumătăți de măsură pentru a găsi vreo ieșire, dar nu pentru a salva Bulgaria, ci pe ei înșiși, dominația lor și clica fascistă“⁷⁶.

O chemare la greva generală a Comitetului muncitorilor din industria tutunului și a Frontului Patriotic din Plovdiv făcea o legătură directă între evenimentele din România și situația deosebit de critică în care fuseseră aduși guvernanții bulgari prohitleriști : „Pentru Bulgaria — glăsuia chemarea respectivă — a sunat ceasul al doisprezecelea. Datorită trecerii României de partea Aliaților, țara noastră a ajuns să fie complet izolată... Folosindu-se de minciuni și demagogie, Bulgaria se străduiește să-l ajute pe Hitler“. În același sens, într-o chemare a Comitetului regional Plovdiv al P.M.B. către poporul bulgar se specifica : „Trecerea României de partea Aliaților a produs o derută și panică în lagărul credincios al lui Hitler și al Bagrianovilor“⁷⁷. Tot asemenea, în Apelul intelectualilor din Frontul Patriotic se preciza că guvernanții pronaziști bulgari s-au arătat „surprinși și loviți de marile evenimente care s-au produs în România, vecina noastră de la nord... Armatele sovietice și române, împreună cu Aliații, se pot uni în orice moment cu glorioasele armate de partizani ai mareșalului Tito din Iugoslavia... În această situație..., întregul popor bulgar trebuie să se ridice la luptă

⁷³ Crișan Iliescu, *Bulgaria, în Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial, 1938—1945*, vol. 1, Editura Militară, București, 1973, p. 350.

⁷⁴ Gheorghe Matei, *op. cit.*, p. 839.

⁷⁵ Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 33.

⁷⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. 9, dosarul nr. 295.

⁷⁷ *Loc. cit.*

înmarmată pentru ruperea neîntârziată a alianței criminale încheiate cu Hitler și izgonirea completă a germanilor de pe pământul bulgar”⁷⁸.

Ca și în Bulgaria, opinia publică din Iugoslavia a primit cu satisfacție vestea insurecției din România și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, văzând în aceasta o creștere a superiorității armate a Națiunilor Unite. În legătură cu aceste evenimente, ziarul „Slobodna Voivodina”, organ al Frontului Unic de Eliberare Națională a Voivodinei, își informa cititorii, la 13 septembrie 1944, despre acțiunile ofensive ale armatei române, scriind : „Ce stare de spirit au avut românii și ce fel de dispoziții au avut aroganții de friți se vede după aceea că trupele române au făcut prizonieri în jur de 50 000 dintre cei care se considerau, până nu demult, stăpîni aparținînd rasei superioare”⁷⁹.

Cu vie satisfacție au fost primite evenimentele din August 1944 din România și de mișcarea de rezistență din Grecia. Exprimînd aceste sentimente, ziarul „Elefteria”, organ al luptei de eliberare a poporului grec, scria despre „uriașa semnificație... pentru evoluția nu numai a situației militare din Balcani, dar și a orientării politice pe care o urmează Aliații în sud-estul Europei”⁸⁰.

În Turcia, vestea alăturării României la coaliția Națiunilor Unite a fost, de asemenea, întâmpinată „cu bucurie și simpatie” de opinia publică⁸¹. Ziarul „Aksam” releva că actul istoric al poporului român „va constitui un început al pierderii Balcanilor, va provoca prăbușirea grabnică a Bulgariei și Ungariei... Iată de ce opinia publică din Turcia resimte o deosebită satisfacție”⁸². În aceeași zi, gazeta „Cumhuriyet”, aprecia că, prin acțiunea României, drumul spre sfîrșitul războiului va fi înlesnit și grăbit”⁸³.

Acțiunea României s-a resimțit și asupra desfășurării evenimentelor din Albania. Relativ la acest ecou, într-un raport al Consulatului general al României la Tirana se preciza : „Anunțarea armistițiului dintre România, Rusia și Aliați, precum și declararea de război Germaniei au fost semnalul unei întregi serii de evenimente militare și politice din Balcani, care au afectat, într-o largă măsură, și Albania. Imediat după aceasta, o vădită nervozitate a început să se manifeste nu numai în cercurile germane, dar și în acelea politice albaneze din Tirana. Opinia publică însă și-a manifestat simpatia, căci acest armistițiu dacă nu interesa direct, constituia, totuși, preludiul unor noi evenimente ce urmau să se producă în curînd și în această țară. Primul semnal de defetă a fost dat de domnul Fiqri Dine, președinte al Consiliului

⁷⁸ Vasile Gherghescu, *op. cit.*, p. 308.

⁷⁹ Nicolae Chiachir, *Iugoslavia, în Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. I, p. 319—320. Urmările insurecției române asupra dispozitivului nazist în Balcani rezultă și din mărturisirile făcute de generalul hitlerist von Löhr, comandantul grupului de armate „E”, cu sediul la Salonic, judecat de un tribunal militar iugoslav. El arăta că prin întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei, grupul de armate „E” și-a văzut periclitată securitatea și s-a pus acut problema evacuării acestor trupe din Grecia. În același timp, s-a pus problema creării unui front defensiv pentru ca armamentul, depozitele cu provizii și autoritățile civile să ajungă neîntârziat în Germania (Nicolae Ciachir, *Un document privind năruirea sistemului hitlerist în Balcani*, în „Anale de istorie”, anul XII, nr. 6/1966, p. 90—92).

⁸⁰ Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 45.

⁸¹ Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 35.

⁸² „Aksam” din 25 august 1944.

⁸³ „Cumhuriyet” din 25 august 1944.

de Miniștri, în ziua de 27 august a.c., cînd a prezentat demisia guvernului Înaltei Regențe, numai după 40 de zile de guvernare”⁸⁴.

O înfriure deosebit de mare au avut evenimentele din România asupra situației politice și militare din Ungaria, unde „Evenimentele din România au zguduit Ungaria și au produs un considerabil efect distructiv în sufletele oamenilor..., deoarece, în mod neînduplecat, au pus în fața poporului ungar... eventuala alternativă a urmării exemplului românesc”⁸⁵. Românii, declara postul de radio „Kossuth”, la 25 august 1944, „au reușit să asigure României, dintr-o lovitură, o situație internațională avantajoasă... Consecințele pentru Ungaria ale pasului făcut de români pot fi atenuate în cazul în care noi vom începe lupta împotriva nemților”⁸⁶. Trei zile mai târziu, la 28 august, același post de radio îndemna „partidele democratice să lupte în fruntea mișcării maselor populare pentru un guvern de salvagardare a patriei”, așa cum „poporul român și-a luat în mîini propria soartă, a doborît dictatura fascistă a lui Antonescu și a format din toate partidele democratice și antigermane din România un guvern național”⁸⁷. Pe bună dreptate, agenția Reuter arăta că efectul hotărîrii României pentru Bulgaria și Ungaria „va fi acela al unui șoc electric de o deosebită violență”⁸⁸.

Cît de grave erau consecințele evenimentelor din România pentru Germania și aliații ei au recunoscut chiar feldmareșalul Keitel și generalul Guderian, care, într-un raport către Hitler, arătau că aceste evenimente, „pe lingă consecințele imediate de ordin militar, au produs, în același timp, și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al României, ci și al Bulgariei, al Iugoslaviei și al Greciei, punînd în pericol toată armata germană din Balcani”⁸⁹. La rîndul său, generalul H. Friessner, încă în seara zilei de 25 august, telefona generalului H. Guderian, raportînd că „Declarația de război a României a creat o situație grea pentru serviciile din spatele frontului și pentru unitățile germane dispuse în zona de spate și nu întrevede care din ele vor putea fi evacuate din România și recuperate”⁹⁰. Într-un alt document hitlerist se menționa cu îngrijorare că „Evoluția situației din România și reacția germană față de atitudinea acesteia este urmărită de Finlanda cu deosebit interes, deoarece aici s-ar putea afla, eventual, printre altele, un imbold pentru o atitudine asemănătoare”⁹¹. Situația critică a pozițiilor deținute de trupele germane în Balcani era recunoscută și de Buletinul informațional al Comandamentului german, în care se preciza că evenimentele din România au creat o amenințare pentru spatele pozițiilor germane din Balcani. Datorită acestui lucru, noi sîntem nevoiți să evacuăm trupele germane din Grecia de sud. Trupele noastre au început retragerea din insulele Egee și din Peloponez... Ultimele ariegărzi au părăsit, fără luptă, Grecia”⁹².

⁸⁴ Gelcu Maksutovici, *Albania, în Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. I, p. 141.

⁸⁵ Ladislau Gergely, *Ungaria, în Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. 1, p. 141.

⁸⁶ Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 46.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioasculțare, filele 3—4.

⁸⁹ Arhivele Statului București, fondul Casa Regală, dosarul nr. 12 bis/1945.

⁹⁰ Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 238.

⁹¹ *Ibidem*, p. 235.

⁹² Vasile Gherghescu, *op. cit.*, p. 314

Mărturiile vremii au relevat nu numai semnificația istorică a victoriei insurecției din August 1944, ci și contribuția României, prin acest act, la scurtarea războiului și înfrângerea Germaniei hitleriste. „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste — comenta postul de radio Londra —, România se situează azi în al patrulea rînd în ceea ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului”⁹³. La rîndu-i, postul de radio american pentru Europa aprecia că atunci „cînd se va scrie istoria, actul de la 23 August va însemna un factor important în mersul acestui război”⁹⁴, iar postul de radio Paris ținea să sublinieze: „Franța socotește că România a adus, prin contribuția ei, o scurtare a războiului cu cel puțin șase luni”⁹⁵. Aceleași comentarii le-a reluat, la 21 februarie 1945, și postul de radio New York: „Din România vin știri bune în multe direcții. Nu vom insista și astăzi seară asupra ajutorului militar atît de însemnat și cu rezultate atît de excelente... Vom spune numai ceea ce este evident și anume că acțiunea armatei române a contribuit serios la cucerirea Budapestei și la înaintarea în regiunea cehoslovacă, tot astfel cum, prin actul de la 23 August 1944, România a contribuit, într-o bună măsură, la schimbarea situației de pe întregul front răsăritean”⁹⁶. Cît privește Italia, ziarul comunist „L’Unità”, arătînd aportul substanțial al țării noastre la lupta antihitleristă, releva că românii „contribuie la războiul împotriva Germaniei cu o armată care se situează în al patrulea rînd în ceea ce privește numărul de ostași”⁹⁷.

Relatărilor și comentariilor ziarelor, agențiilor de presă și posturilor de radio străine li s-au adăugat o serie de aprecieri ale unor oameni de stat, comandanți militari și personalități politice de prim rang din diferite țări. I.V.Stalin, într-un mesaj adresat, la 27 mai 1945, lui W. Churchill arăta: „Au trecut mai bine de opt luni de cînd România și Bulgaria au rupt alianța cu Germania hitleristă, au încheiat un armistițiu cu statele aliate și au intrat în război de partea Aliaților împotriva Germaniei, folosind, în acest scop, forțele lor armate. Prin acestea ele și-au adus contribuția la cauza înfrîngerii hitlerismului și au contribuit la terminarea victorioasă a războiului în Europa”⁹⁸.

Și în Marea Britanie, personalități de frunte ale vieții politice au apreciat aportul României la zdrobirea Germaniei hitleriste. Anthony Eden, ministrul de externe, ținea să sublinieze, în Camera Comunelor, la 29 septembrie 1944, faptul că „România a dat un ajutor substanțial

⁹³ Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 35.

⁹⁴ *Ibid.*; Buletinul informativ al Consiliului de Miniștri din 9 februarie 1945.

⁹⁵ Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, emisiunea din 13 ianuarie 1946; Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 35.

⁹⁶ Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 50.

⁹⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 271, fila 86.

⁹⁸ *Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei. 1941—1945*, vol. I, E.S.P.L.P., București, 1958, p. 453.

Această apreciere cu privire la semnificația alăturării României la coaliția Națiunilor Unite și la contribuția armatei române la zdrobirea celui de-al treilea Reich a fost, apoi, reluată și consemnată și în decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 6 iulie 1945, prin care șefului statului român i s-a acordat cea mai înaltă distincție de război sovietică, Ordinul „Victoria”, „pentru actul curajos al cotiturii hotărîtoare a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alianța cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei” („Scînteia” din 9 iulie 1945).

cauzei Alianților“⁹⁹, iar deputatul laburist Ivar Thomas remarca, tot în Camera Comunelor, în ianuarie 1945, că „de vreme ce România este a patra țară ca efectiv pe frontul împotriva Germaniei, ar fi cazul de a propune să i se acorde statut de cobeligeranță“¹⁰⁰.

De calde aprecieri s-a bucurat contribuția României la încheierea victorioasă a războiului și din partea unor personalități franceze. Astfel, George Bidault, ministrul de externe francez, considera că „intervenția României a scurtat războiul cu cel puțin șase luni“¹⁰¹, iar generalul Cochet și lt.-col. Paquier, în cuprinzătorul și semnificativul lor studiu, intitulat: „România alături de Națiunile Unite“, pornind de la faptul că, prin poziția geografică, prin resursele și căile de comunicație, „România constituia pentru Germania un bastion deosebit de important, o poziție-cheie“, după ce treceau în revistă ostilitatea generală și profundă a poporului român împotriva hitleriștilor și creșterea neconținută a forțelor patriotice din România, subliniau că, după evenimentele istorice de la 23 August 1944, trupele române s-au alăturat forțelor sovietice de pe frontul ucrainean „și au dus o luptă îndrăznită împotriva Germaniei. Această acțiune a permis ca, într-un interval de opt zile, adică într-un termen excepțional de scurt, forțele române să se desprindă de frontul german, întreg teritoriul românesc să fie curățat de nemți, iar diviziile Wehrmachtului din Moldova și Basarabia să fie nimicite“¹⁰².

În încheiere, generalul Cochet și lt. col. Paquier reliefau că „România, care a fost de două ori lovită în fiii și în pământul ei, ca și Franța năpăstuită, pustiită, pusă sub călcâiul Wehrmachtului, a dat tot ce a avut mai bun pentru cauza Alianților. Fiii ei au fost animați de un puternic suflu de libertate și de o aleasă forță spirituală. Alungându-l pe dușman de pe pământul lor, ei și-au purificat pământul dat spre profanare inamicului de către trădători. România, prin tăria ei și zelul patriotic al poporului său, a rămas credincioasă tradițiilor ei“¹⁰³.

Importanța contribuției României la înfrângerea Germaniei hitleriste a fost relevată de reprezentanții oficiali ai fostei coaliții antihitleriste și la Conferința de pace de la Paris. Astfel, în discursul rostit la 10 octombrie 1946, V.M. Molotov, șeful delegației sovietice, ministrul de externe al U.R.S.S., arăta: „Știm cu toții că România a fost statul care, printr-o acțiune hotărâtă, s-a eliberat de regimul fascist al lui Antonescu, s-a alăturat alianților... Împreună cu noi, împreună cu țările aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze“¹⁰⁴. De asemenea, locțiitorul șefului delegației sovietice la Conferință, A.I. Vișinski, releva că, „La 23 August 1944, când încă nu s-au conturat perspectivele evoluției ulterioare a evenimentelor militare și când soarta Germaniei hitleriste încă nu se vedea cu suficientă claritate, România a făcut o cotitură hotărâtă în politica sa externă. Prin acest act, România a acordat ajutorul său Națiu-

⁹⁹ Arhiva M.A.E., fondul Conferința păcii, dosarul nr. 188, fila 23.

¹⁰⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 271, fila 20.

¹⁰¹ Gh. Matei, V. Gherghescu, *op. cit.*, p. 35, La rîndul său, postul de radio Paris arăta că „Franța socotește că România a adus, prin contribuția ei, o scurtare a războiului cu cel puțin șase luni“ (Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, emisiunea din 13 ianuarie 1946).

¹⁰² General Cochet, lt. col. Paquier, *La Roumanie aux cotés des Nations Unies*, în „Cahiers France-Roumanie“, Paris, nr. 5, septembrie-octombrie 1946, p. 43—44.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 45.

¹⁰⁴ „Scînteia“ din 14 octombrie 1946.

nilor Unite, și în primul rînd Uniunii Sovietice, care a suportat, într-o măsură mai mare decît alte țări, greutățile agresiunii militare din partea Germaniei și sateliților ei. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor militare a confirmat importanța pasului făcut de poporul român, prin care el a răsturnat regimul lui Antonescu, această agentură hitleristă, și s-a situat de partea țărilor democratice, devenind unul dintre participanții activi la lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților care i-au rămas credincioși“¹⁰⁵.

Un punct de vedere asemănător a emis și șeful delegației Cehoslovaciei la Conferința de pace de la Paris, generalul Heliodor Pika, care a evocat, în termeni elogioși, „contribuția armatei române la victorie“, evidențiind că România, „din prima zi a ruperii cu Germania, a aruncat în luptă contra Axei tot potențialul său, atît uman, cit și material și economic“. El a subliniat aportul și sacrificiile armatei române pentru eliberarea țării sale, arătînd că zeci de mii „de soldați români au murit pentru eliberarea popoarelor ceh și slovac“¹⁰⁶.

Referindu-se la contribuția României la victoria împotriva Germaniei fasciste, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că, „În războiul împotriva Germaniei hitleriste, România a mobilizat și trimis pe front 37 de divizii, diferite unități de artilerie antiaeriană, de aviație și marină, școli militare. Efectivul total al trupelor române participante la războiul antifascist s-a ridicat la aproape 540 000 de oameni. Cot la cot cu glorioasele armate sovietice, ostașii români au luptat eroic, timp de aproape trei luni, pentru alungarea trupelor hitleriste și horthyste de pe teritoriul țării și, apoi, au continuat, timp de 5 luni, acțiunile militare dincolo de hotarele țării, luînd parte, cu toate forțele, la luptele pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la încheierea victorioasă a războiului în Europa“¹⁰⁷.

Numeroasele mărturii ale timpului, emanînd din cele mai diverse părți ale lumii, denotă cu pregnanță rezonanțele puternice și semnificațiile deosebite de ordin internațional ale insurecției din August 1944, aducînd, în același timp, un elogiu luptei eroice a poporului nostru, contribuției sale la zdrobirea fascismului, ele punînd în lumină, ca însușiri ale poporului român, capacitatea sa de a depăși cele mai grele încercări și de renaștere națională, atașamentul său profund față de nobilele și înaltele idealuri patriotice și umanitare de libertate, independență, progres și pace între toate popoarele lumii.

¹⁰⁵ „Scinteia“ din 16 august 1946.

¹⁰⁶ „Scinteia“ din 16 august 1946 ; Gheorghe Unc, *op. cit.*, p. 50.

¹⁰⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 11, Editura Politică, București, 1975, p. 571—572.

VALORILE TEORETICE ȘI PRACTICE ALE CONCEPTULUI REVOLUȚIONAR

ELABORAT DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND CONSTRUIREA SOCIALISMULUI CU POPORUL ȘI PENTRU POPOR

LEȚIȚIA GOLICI-LETEA

Este profund definitoriu pentru noul ev al țării, pentru mutațiile de esență revoluționară produse în România după istoricul Congres al IX-lea al partidului, din 1965, faptul că, pe temeiul experienței specifice a fiecăreia din etapele parcurse în edificarea noii orânduiri, a fost fundamentată o concepție științifică, revoluționară despre unitatea indisolubilă dintre socialism și democrație, dintre conducerea unitară, pe bază de plan, a întregii vieți economice-sociale și principiile autoconducerii și auto-gestiunii muncitorești, despre rolul climatului democratic în accelerarea progresului societății. În expresia ei practică, aceasta înseamnă un sistem democratic realmente nou, puternic și fertil, unic în felul său, de care dispune astăzi țara noastră și care asigură efectiv participarea maselor muncitoare, a întregului popor — în noua lor calitate de producători, proprietari și beneficiari ai avuției naționale — la conducerea tuturor sectoarelor de activitate social-economică, la elaborarea și la înfăptuirea politicii interne și externe, creează cadrul optim pentru manifestarea voinței poporului de a înainta neabătut pe calea construirii socialismului și comunismului.

Expresie a democratizării de fond a partidului însuși, a societății în ansamblul său, el a căpătat, pe bună dreptate, denumirea de *sistem al democrației muncitorești-revoluționare*, denumire care exprimă în modul cel mai elocvent transformările petrecute în societate, în structura ei socială și de clasă, alcătuită, în prezent, în exclusivitate, din clase și categorii de oameni ai muncii unite trainic în același suprem țel al construirii socialismului și comunismului în țara noastră. În fapt, esența autentic democratică a operei de edificare a socialismului multilateral dezvoltat în România se învederează și în modalitățile de afirmare și de funcționare a sistemului democrației muncitorești-revoluționare, prin intermediul căruia se înfăptuiește o democrație politică, economică și socială de tip nou, îmbinând, într-o armonioasă reprezentare, interesele generale cu cele specifice diferitelor categorii sociale și profesionale.

Arhitectul acestei concepții de înaltă viziune și eficiență istorică, precum și al întregii ei materializări în viața societății, într-un proces care conferă democrației noastre muncitorești-revoluționare caracterul obiectiv, consecvent, profund umanist și, în același timp, multidimensional, atotcuprinzător, este conducătorul partidului și țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, căruia îi revin rolul primordial, hotărâtor în conceperea și conducerea procesului de dimensiuni istorice al perfecționării societății românești, contribuția decisivă la elaborarea planurilor și programelor de dezvoltare economică-socială a țării. Sensul fundamental și esența acestei concepții — parte integrantă a concepției de ansamblu privind edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate — se sintetizează cu deosebită forță și pregnanță în principiul larg argumentat de secretarul general al partidului, potrivit căruia *socialismul se făurește cu poporul și pentru popor*. În magistrala Cuvîntare rostită la Plenara C.C. al P.C.R. din 27—28 iunie 1989, secretarul general al partidului, detașînd noi valențe teoretice și practice al acestui principiu revoluționar, subliniază că „Pornind de la teza științifică a construirii socialismului cu poporul și pentru popor, am dezvoltat larg democrația muncitorească-revoluționară, realizînd un cadru democratic unic în felul său. În această activitate am pornit și trebuie să pornim de la faptul că formele de organizare și conducere trebuie să se perfecționeze continuu, în raport cu dezvoltarea forțelor de producție, a relațiilor sociale, cu noile cuceriri ale științei și cunoașterii umane, în general”¹.

Această teză, adînc definitorie pentru natura societății noastre, are semnificația înfăptuirii unei democrații reale, concepute și statornicite într-un cadru organizatoric adecvat, a transpunerii ei consecvente în viață, constituind axul principal al întregii activități în domeniul conducerii, al vieții democratice din România. Conținutul și formele noului cadru democratic creat, un cadru original, exprimat printr-o mare varietate de structuri funciar corelate, sînt permanent articulate pe condițiile concret-istorice existente în țara noastră, pe realitățile sociale noi, pe comandamentele progresului general al țării pe calea socialismului și comunismului. Aceasta a reprezentat și reprezintă o preocupare statornică a partidului, a secretarului său general, care a conceput și a instituționalizat un ansamblu unitar, dinamic, viabil și flexibil, deschis și creator, original în formele adoptate, de conducere democratică a vieții societății pe ansamblul ei. „Nu există astăzi în lume — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — un asemenea cadru democratic, în care toate categoriile sociale să participe în mod organizat, într-o formă sau alta, la întreaga activitate a societății!”². El reflectă cu putere faptul că numai socialismul asigură adevărata democrație, creează posibilitatea și necesitatea ca, practic, toți oamenii muncii să fie cuprinși în sistemul de conducere a producției, a proceselor sociale, politice și spirituale și, în același timp, că făurirea cu succes a socialismului implică, prin însăși natura sa, ca cerință fundamentală, participarea plenară și efectivă a oamenilor muncii, la toate nivelurile și în toate verigile conducerii societății, la edificarea propriului destin, la făurirea istoriei. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Am

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 28 iunie 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 30.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă omagială consacrată aniversării zilei de naștere și a îndelungatei activități revoluționare*. 26 ianuarie 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 20.

considerat și considerăm că dezvoltarea largă a formelor democratice de conducere, participarea tuturor claselor și categoriilor sociale, a întregului popor la conducerea tuturor ramurilor de activitate, la elaborarea politicii interne și externe constituie factorul fundamental pentru edificarea cu succes a noii orînduiri sociale“³.

Evidențiind că, în țara noastră, a fost creat un sistem larg democratic, ce răspunde etapei de dezvoltare în care ne aflăm, secretarul general al partidului subliniază, în Tezele din aprilie : „Am pornit și pornim de la faptul că socialismul îl realizăm cu poporul, pentru popor, că dezvoltarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare constituie un factor esențial pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului, pentru înaintarea patriei noastre în dezvoltarea sa economico-socială, în ridicarea bunăstării generale a poporului, în întărirea independenței și suveranității țării“⁴.

Sistemul democrației muncitorești-revoluționare înmănunchează, într-un tot coerent, activitatea desfășurată de partid, de stat, de organizațiile de masă și obștești. În viziunea secretarului general al partidului, delimitarea răspunderilor organelor de partid și de stat, ale democrației muncitorești-revoluționare nu înseamnă o fragmentare, o separare rigidă a funcțiilor și atribuțiilor, ci o realitate riguros unitară, ale cărei laturi se află într-o perfectă simbioză și dinamică înnoitoare. Răspunderile nu se exclud, nu se contracarează sau se estompează într-un fel sau altul, ci alcătuiesc o unitate inseparabilă a conducerii științifice. a democrației muncitorești-revoluționare. Organele de stat, toate organele democrației muncitorești-revoluționare asigură îndeplinirea planurilor și programelor de dezvoltare la locurile lor de muncă, dar, în același timp, răspund în fața partidului, a poporului pentru rezultatele obținute, pentru modul în care gospodăresc partea de avuție națională ce le revine. „Împletirea justă, dialectică, a rolului partidului cu creșterea răspunderii și a rolului organelor de stat și organismelor democratice, al maselor populare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, constituie factorul determinant al întăririi unității și forței de acțiune a poporului nostru, al îndeplinirii de către partid a misiunii sale istorice de conducător politic, de forță vitală, de centru vital al întregii națiuni!“⁵.

Este de reliefat, în acest cadru, că, prin ansamblul fundamentărilor teoretice și prin întreg procesul transpunerii sale în viață, democrația muncitorească-revoluționară relevă cu putere rolul politic conducător al partidului în societate și subliniază organic necesitatea exercitării acestui rol, a creșterii lui continue ca o cerință logică a făuririi și dezvoltării socialismului, ca o garanție a însăși înfăptuirii democrației. Rolul conducător al partidului, în concepția secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este înțeles, de aceea, ca o componentă structurală, vitală a întregului sistem democratic de organizare și de conducere a so-

³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 65.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 31, Editura Politică, București, 1989, p. 520.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 82.

cietății noastre socialiste. Partidul nostru dispune astăzi de forța numerică și calitativă, de capacitatea prospectivă și proiectivă, de competența politică și de specialitate pentru a conduce toate domeniile de activitate, nu în numele, ci împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor, pentru a ridica pe noi trepte de civilizație și progres societatea socialistă, cadrul de manifestare și de împlinire a exigențelor vieții politice și sociale, a personalității umane.

Asumarea construirii unei societăți structural noi — *cu poporul și pentru popor* —, unirea și consolidarea energiilor creatoare ale tuturor celor ce muncesc, orientarea acestora în direcția edificării revoluționare, comuniste, fac din partid fermentul decisiv al vieții economice-sociale, centrul vital al sistemului politic și social, al întregii națiuni, factorul primordial al democrației. Astfel, creșterea rolului și răspunderilor partidului nu implică și nu poate să implice în nici un fel diminuarea vieții democratice, slăbirea participării maselor la procesul conducerii societății, la dezvoltarea și la soluționarea problemelor pe care le ridică edificarea socialismului. Dimpotrivă, în spiritul activității practice a partidului, al aprecierilor tovarășului Nicolae Ceaușescu din Expunerea rostită la marele forum democratic din noiembrie 1988, din Cuvîntarea la Plenara Comitetului Central al partidului din iunie 1989, creșterea rolului partidului și dezvoltarea democrației, sporirea atribuțiilor organelor colective de conducere constituie laturi inseparabile ale aceleiași proces revoluționar.

Epoca deschisă de Congresul al IX-lea reprezintă, prin opera de dimensiuni și de o măreție fără precedent în istoria noastră multimilenară, dovada supremă a capacității comuniștilor de a-și asuma făurirea istoriei, construirea societății în concordanță cu legitățile obiective caracteristice proceselor și fenomenelor care stau la baza progresului și democrației, a creșterii calitative și afirmării omului ca factor decisiv al vieții politice și sociale. În activitatea partidului, a societății românești s-a produs nu numai o schimbare a modului de gândire și de acțiune, ci și implicarea nemijlocită în lupta pentru nou, pentru atingerea marilor țeluri socialiste și comuniste, în care masele, în frunte cu comuniștii, decid mersul istoric și înfăptuiesc istoria. Congresul al IX-lea a determinat, în fond, o schimbare de esență privind rolul și funcțiile partidului, participarea creatoare a maselor, conduse de comuniști, la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare de edificare a socialismului și comunismului. Partidul conduce din interiorul societății, participă direct la elaborarea și la realizarea programelor de dezvoltare economică-socială, examinează realitățile, stabilește și asigură punerea în practică a unor soluții imediate și de perspectivă, dinamizează întregul efort de edificare socialistă și comunistă a țării. Prin întreaga sa gândire și acțiune, Partidul Comunist Român se relevă a fi un puternic partid revoluționar de masă, organic integrat în viața societății românești. Rolul conducător al partidului nostru, în concepția secretarului său general, este înțeles nu ca un centru de comandă sau ca un club de discuții, situat deasupra societății și a claselor sociale, nu ca un emițător de ordine și dispoziții, în virtutea unor raporturi de putere și subordonare artificiale, arbitrare. Democratizarea de fond a actului decizional, la toate nivelurile și în toate domeniile, a determinat realitatea palpabilă că *politica partidului este politica întregului popor*.

Aşa cum subliniază secretarul general al P.C.R., concomitent cu evoluțiile de fond, calitative ale societății, partidul își perfecționează, la rîndul său, capacitatea și forța de analiză și sinteză, de cunoaștere în profunzime a caracteristicilor și cerințelor fiecărei etape, avînd permanent în vedere obiectivele prioritare, mijloacele de înlăptuire a acestora, aspirațiile și necesitățile oamenilor, exigențele viitorului. Pe acest fundal, dialogul partid-popor, axat pe problemele majore ale vieții economice și sociale, se constituie, în toate împrejurările, într-o dezbatere vie, de lucru, în cadrul căreia se cristalizează și se perfecționează obiective, căi de acțiune, inițiative. Au devenit practici curente, ca una dintre formele cele mai eficiente de consultare a membrilor de partid, a oamenilor muncii, de legătură directă între partid și popor, vizitele de lucru întreprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în toate județele țării. Ele ilustrează consecvența cu care se aplică un nou stil de conducere a vieții economice-sociale, întemeiat pe cunoașterea profundă, la fața locului, a realităților, pe analiza concretă a stadiului în care se află îndeplinirea obiectivelor stabilite, pe consultarea largă cu făuritorii bunurilor materiale și spirituale. Aceste vizite de lucru în unități economice, în institute de cercetare științifică și proiectare, în școli și facultăți, în instituții de cultură și artă — acolo unde pulsează ritmurile muncii și creației pentru țară și unde se desfășoară larg energiile pentru înlăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială — reprezintă cadrul unui amplu și fertil dialog în care se caută și se găsesc soluții optime problemelor, se valorifică fondul de experiență, de inițiativă și spirit gospodăresc al specialiștilor, al celorlalți oameni ai muncii. Desfășurate practic la scara întregii țări, cuprinzînd toate domeniile de activitate, aceste întîlniri de lucru dobîndesc caracterul unei autentice consultări populare la scară națională, în cadrul căreia oamenii muncii sînt chemați să-și examineze cu exigență propria lor activitate, să descopere noi resurse și căi de perfecționare a acesteia, să-și organizeze mai bine forțele și să-și mobilizeze energiile pentru ca întreaga lor muncă să se desfășoare la parametri calitativi superiori. Dialogul de lucru cu țara — veritabilă pîrghie a conducerii democratice — se dovedește, astfel, un autentic ferment al perfecționării activității economice și sociale, un factor puternic de progres, de accelerare a mersului neabătut înainte al societății românești.

O expresie dintre cele mai elocvente ale unității dintre partid și popor, a dăruirii în muncă pentru progresul susținut, multilateral al patriei socialiste, a profundului democratism al orînduirii noastre o reprezintă atmosfera de puternică angajare creatoare generată de dezbaterea Tezelor din aprilie, iar apoi a documentelor marelui forum al democrației muncitorești-revoluționare din noiembrie 1988, la care au participat toate organele și organizațiile de partid, toți membrii de partid, organele și organizațiile de masă și obștești, organismele democrației muncitorești-revoluționare, muncitori, țărani, intelectuali, toate categoriile sociale, întregul nostru popor. În continuarea lor și în spiritul unei înalte responsabilități revoluționare, al viguroasei angajări în opera de edificare socialistă și comunistă a patriei, se desfășoară dezbaterea largă în partid, în organizațiile de masă și obștești, cu întregul nostru popor a Programului-Directivă

și a Tezelor pentru Congresul al XIV-lea al partidului, adoptate în deplină unanimitate de Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1989. „Această largă dezbatere democratică în partid și cu întregul popor — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie, de altfel, o continuare a dezbaterilor de pînă acum, pe baza Tezelor din aprilie 1988 și a documentelor marelui forum democratic din noiembrie 1988. Se poate afirma că Programul-Directivă și Tezele pentru Congresul al XIV-lea sintetizează dezbaterile ce s-au desfășurat timp de un an în partid și cu întregul popor și reprezintă gîndirea și conștiința revoluționară, voința întregii națiuni de a înfăptui neabătut Programul partidului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare fermă a României spre comunism“⁶.

O excepțională valoare teoretică și practică are elaborarea de către secretarul general al partidului a concepției potrivit căreia conducerea de către partid a activității economice și sociale se exercită prin integrarea organelor și organizațiilor de partid în viața și munca fiecărui colectiv, prin participarea directă, în primele rînduri, a comuniștilor la aplicarea politicii partidului, la buna desfășurare a activității fiecărei unități economice-sociale. „Îndeplinirea rolului de forță politică conducătoare — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — presupune implicarea activă, cu întreaga răspundere, a fiecărei organizații, a organelor de partid, a fiecărui membru al partidului, în înfăptuirea politicii partidului, în desfășurarea în cele mai bune condiții a activității din toate domeniile. În noua etapă a construcției socialiste și în perspectivă crește și mai mult rolul politic conducător al partidului în toate domeniile activității economico-sociale. Aceasta impune participarea activă a cadrelor partidului în conducerea tuturor sectoarelor. Partidul nostru comunist și-a asumat răspunderea de a conduce întregul popor pe calea noii orînduirii sociale, spre o viață demnă și liberă!“⁷.

Elaborîndu-și linia politică generală prin directivele și hotărîrile organelor sale democratice, deliberative de conducere — congresele, conferințele naționale, plenarele Comitetului Central —, partidul definitivează aceste directive și hotărîri în urma unor largi dezbateri și consultări cu membrii de partid, cu oamenii muncii, în cadrul unui proces decizional profund democratic. În acest sens, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1987 : „Am pornit și pornim de la faptul că socialismul însuși reprezintă — și trebuie să asigure — cea mai largă democrație, cel mai corespunzător cadru pentru ca toate clasele și categoriile sociale, întregul popor să poată participa direct la conducerea societății. Această formă de democrație răspunde socialismului, viitorului omenirii!“⁸

Exemplul românesc infirmă astfel, prin totalitatea datelor sale teoretice și practice, acele concepții occidentale ce susțin că umanitatea ar fi intrat într-o eră în care conducerea societății ar deveni o problemă a experților, în timp ce masele nu ar putea participa la conducere din rațiuni, chipurile, de competență. Se afirmă chiar că revoluția tehnică-ști-

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 28 iunie 1989, p. 5—6.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 31, p. 527—528.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 14—16 decembrie 1987, Editura Politică, București, 1987, p. 37.

înțică ar crea niște parametri rigizi ai conducerii proceselor sociale. Toate deciziile și acțiunile în materie de conducere ar fi, în totalitate, determinate de logica acestor procese, experții fiind singurii care le-ar putea înțelege. Concepțiile tehnocratice sînt, însă, în totală contradicție cu spiritul epocii contemporane, cu direcția și conținutul progresului social contemporan, care scot la iveală puternica vocație democratică a tuturor membrilor societății, aspirația și voința lor de a participa în mod conștient la conducerea acesteia, la luarea deciziilor majore. Adevărul istoric arată că democratică este numai societatea în care masele muncitoare dețin realmente puterea politică, proprietatea asupra mijloacelor de producție și, pe această bază, posibilitatea de decizie privind repartitia și proprietatea, dreptul de a hotărî politica internă și externă a statului. Tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă în acest sens : „Le propunem domnilor din țările capitaliste să facem un schimb de experiență : să admită și ei și să garanteze participarea clasei muncitoare la conducerea întreprinderilor, cu drept de hotărîre asupra repartitiei și proprietății, asupra politicii interne și externe a țării ! Noi sîntem gata să acceptăm orice control în această privință ; să accepte și ei și să garanteze în fapt participarea clasei muncitoare la conducere. Esența conducerii democratice a societății nu constă în existența unui număr mai mare sau mai mic de partide politice, ci în crearea și asigurarea organismelor și formelor celor mai corespunzătoare, în cadrul cărora clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii să-și poată spune în mod organizat cuvîntul asupra tuturor problemelor privind dezvoltarea țării. Superioritatea democrației noastre socialiste decurge din faptul că ea asigură un cadru organizat, bazîndu-se pe lichidarea inegalităților de ordin economic și social, a exploatării și asupririi, pe relații noi, cu adevărat echitabile, în repartitia venitului național, în întreaga viață socială”⁹.

În acest cadru se evidențiază cu putere faptul că întreaga operă de dezvoltare a construcției socialiste se poate realiza numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane, în general. În spiritul aprecierilor din Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la marele forum național al democrației noastre muncitorești-revoluționare din noiembrie 1988, din Cuvîntarea rostită la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1989, exercitarea în bune condiții a rolului conducător al partidului depinde de hotărîrea cu care se angajează colectivele de oameni, comuniștii, cadrele din toate domeniile în perfecționarea propriei munci, a activității din domeniul respectiv. Asemenea exigențe necesită, în primul rînd, pregătire, o bogată cultură profesională, capacitatea de a găsi soluții novatoare problemelor pe care le formulează practica de zi cu zi. Concomitent, ele solicită creșterea spiritului revoluționar, de luptă, dăruire și abnegație al comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii.

Din perspectiva fenomenelor obiective pe care le generează evoluția bazei social-politice a puterii în anii construcției socialiste și în lumina sarcinilor și obiectivelor continuării procesului revoluționar, se relevă legitatea obiectivă a creșterii rolului conducător al partidului în toate domeniile de activitate, precum și procesul de accentuare a caracterului conducerii unitare a întregii societăți prin participarea activă la reali-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 21, Editura Politică, București, 1981, p. 542.

zarea acestei funcții a tuturor părților constitutive ale sistemului politic. Are loc, de fapt, un proces necesar de împletire a activității de partid, de stat și obștești, pe fondul creșterii simultane a rolului tuturor acestor componente ale sistemului de conducere a vieții sociale și, în acest cadru, a rolului funcțiilor complexe ale statului în conducerea științifică, modernă a societății, bazată pe realități și pe legitățile economice generale, în perfecționarea mecanismului economic-social, în afirmarea democrației muncitorești-revoluționare. Tezele din aprilie relevă, în acest sens, că „Trebuie să pornim de la necesitatea întăririi rolului organelor de stat și al organismelor democratice în spiritul principiilor centralismului democratic, al conducerii întregii activități pe baza planului, a planurilor unice de dezvoltare economico-socială, a întregii noastre activități. Să îmbinăm în mod armonios activitatea organelor de stat cu aceea a organismelor democratice, creînd condițiile corespunzătoare participării maselor populare, a întregului popor la conducerea întregii societăți, la făurirea în mod conștient de către poporul însuși a destinului său, a viitorului său, a socialismului și comunismului!“¹⁰.

Desigur, atunci cînd vorbim de instituția statală, avem în vedere nu statul în genere, situat undeva „deasupra claselor“, cum încercau să-l acrediteze ideologii burgheziei înainte vreme, ci statul democrației muncitorești-revoluționare, reprezentantul suprem al puterii poporului. Datorită mutațiilor produse în anii socialismului în relațiile economice, sociale și politice, statul a cunoscut modificări de esență, caracterizate printr-o continuă democratizare a activității sale, transformările revoluționare din societatea românească eliminînd premisele obiective ale opoziției istorice dintre stat și societate. Căci, prin natura ei, societatea socialistă creează posibilitatea identificării organice a statului cu năzuințele și aspirațiile maselor, cu interesele generale ale poporului. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Caracterul statului, al democrației, este determinat în primul rînd de clasele care au conducerea în societate, de sistemul social — și este evident că, o dată cu dispariția claselor exploatatoare, a inegalităților sociale și naționale, s-a schimbat și caracterul statului, devenind cu adevărat statul oamenilor muncii, statul constructorilor socialismului în România, al democrației muncitorești-revoluționare“¹¹.

Statul socialist român își ilustrează caracteristicile democratice, muncitorești și revoluționare în întreaga sa organizare și funcționare, în angrenarea funciară a oamenilor muncii la activitatea de stat, la controlul modului în care integrează în deciziile sale interesele și năzuințele acestora, dînd expresie faptului că în țara noastră puterea aparține poporului. El organizează, în numele și în interesul întregii națiuni, ansamblul activității de dezvoltare economică și socială, participarea activă a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, sub conducerea partidului, la elaborarea și la înfăptuirea programelor de dezvoltare multilaterală a patriei, cu poporul și pentru popor.

În concepția partidului nostru, creșterea rolului statului nu limitează — și nu trebuie să limiteze — manifestarea democratică a voinței politice a maselor, ci, dimpotrivă, o stimulează și o ridică la cote valorice

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 31, p. 519.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 66—67.

superioare. Aceasta este o cerință logică a construcției socialiste, determinată de noile raporturi sociale, de proprietate, de producție și de reparație, valori pe care le-a făurit și le perfecționează în mod procesual noua societate. Astfel, proprietatea socialistă asigură în fapt egalitatea tuturor membrilor societății în raport cu mijloacele de producție, instituie în toate formele de relații sociale, culturale și politice raporturi egale și solicită, în același timp, participarea democratică a tuturor celor ce muncesc la conducerea societății.

În epoca inaugurată de Congresul al IX-lea, partidul a trecut în mod hotărât la realizarea unui complex de măsuri cu caracter politic-organizatoric menit să asigure cadrul optim pentru exercitarea rolului propriu al fiecărei instituții din sistemul politic, diviziunea corespunzătoare a sarcinilor și delimitarea activității lor. Menționăm, în cadrul acestor măsuri, mai întâi, pe cele privind perfecționarea activității organelor reprezentative ale statului — organe eligibile ale puterii — și afirmarea supremației lor asupra organelor executive, adâncirea democratismului sistemului electoral prin instituirea mai multor candidaturi pentru un mandat de deputat, îmbunătățirea componenței sociale a organelor puterii de stat și punerea activității deputaților sub controlul maselor, supunerea spre dezbateră publică a principalelor proiecte de legi și hotărâri. „Am perfecționat și acordăm o mare însemnătate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — organismelor democratice ale statului — Marii Adunări Naționale, consiliilor populare și tuturor celorlalte organisme ale statului nostru socialist. Am realizat un sistem larg democratic al alegerilor de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare prin depunerea de mai multe candidaturi pentru un loc de deputat, prin desemnarea lor de către organizațiile politice și sociale, de organizațiile de masă, precum și în adunările cetățenești ale oamenilor muncii. Adevăratul pluralism și caracterul democratic al acestor organisme este asigurat prin prezența ca deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare a reprezentanților direcți ai clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, ai tuturor oamenilor muncii, fără nici o deosebire. În acest cadru, alegerea deputaților se asigură atît din rîndul membrilor Partidului Comunist Român, cît și din rîndul membrilor altor organizații de masă și obștești, inclusiv din rîndul Organizației Democrației și Unității Socialiste”¹².

Natura autentic democratică a societății noastre este pusă cu putere în evidență de existența și funcționarea organelor locale ale puterii de stat. „Prin structura și compoziția lor — subliniază secretarul general al partidului —, consiliile populare sînt cele mai reprezentative și democratice organe locale ale puterii de stat, care asigură o participare largă a oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea localităților, a întregii activități de dezvoltare economico-socială a țării”¹³.

Unul din elementele care conferă democrației noastre socialiste profunde valori de originalitate îl constituie faptul că activitatea organelor locale ale puterii de stat îmbină cerințele democrației reprezentative cu cele ale democrației directe, jucînd un important rol în autoconducerea unițăților administrativ-teritoriale.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 66.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura Politică, București, 1987, p. 44.

Planificarea și conducerea unitară a vieții de stat, economice și sociale sînt asigurate pe baza principiului centralismului democratic, care împletește dreptul de inițiativă și acțiune al unităților locale cu participarea maselor la conducerea societății la toate nivelurile. Sînt imbinaste astfel, într-o singură direcție, toate eforturile, experiența și inițiativa maselor, conducerea unitară a vieții economice-sociale pe baza planului unic cu lărgirea atribuțiilor, răspunderii și competenței organelor locale și unităților de bază, cu lărgirea formelor de participare. Aceasta și-a găsit expresia elocventă prin instituirea principiului muncii și conducerii colective în activitatea întregului sistem al organizării politice. Prin aplicarea consecventă a acestui principiu se asigură atragerea în componența organelor și în activitatea de conducere a unui număr tot mai mare de cetățeni, a oamenilor muncii care lucrează nemijlocit în producție.

Patrimoniul democrației noastre socialiste include forme specifice, originale de participare activă a tuturor oamenilor muncii la conducerea activităților economice-sociale la nivel național, la elaborarea și înfăptuirea politicii generale a statului. În perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, la inițiativa și cu contribuția hotărîtoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, pe întreaga scară a sistemului de conducere a societății s-au instituționalizat organele autoconducerii muncitorești-revoluționare, care oferă tuturor oamenilor muncii posibilitatea de a participa direct și prin reprezentanți la conducerea societății. La tripla calitate a oamenilor muncii, de *proprietari*, *producători* și *beneficiari*, se adaugă, cu tot mai pronunțată legitimitate, și aceea de *conducători*. Exercitarea acestei calități a descătușat, practic, energiile creatoare ale oamenilor muncii și a amplificat spiritul lor de răspundere în gestionarea resurselor societății, cu influențe benefice asupra rezultatelor muncii. „Viața a demonstrat, de asemenea — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, justetea acestor măsuri — și putem afirma, cu deplin temei, că și datorită acestui larg sistem de autoconducere democratică s-a putut asigura înfăptuirea neabătută a programelor de dezvoltare economico-socială a țării”¹⁴.

O dată cu perfecționarea și dezvoltarea activității organelor democratice clasice, au fost realizate noi organisme democratice; au fost create consiliile oamenilor muncii, organele județene și naționale ale acestora, care asigură participarea organizată a tuturor claselor și categoriilor sociale, a întregului popor la elaborarea politicii interne și externe. Se organizează, o dată la cinci ani, Congresul oamenilor muncii din industrie și alte sectoare, la care participă, de regulă, 11 000 de delegați, Congresul țăranimii și oamenilor muncii din agricultură și alte sectoare, la care participă, de asemenea, 11 000 de delegați. Aceste congrese își aleg consiliile naționale de conducere — între 1 200 și 1 500 de membri —, care asigură conducerea activității între congrese.

Este de subliniat că, atît la congrese, cît și în consiliile oamenilor muncii, cel puțin 30 la sută sînt muncitori și, în mod corespunzător, țărani.

Tot la cinci ani au loc Congresul științei și învățămîntului, Congresul culturii și educației socialiste, la care participă, de asemenea, circa 7 000 și, respectiv, circa 5 000 de delegați.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 42.

Dat fiind rolul important al consiliilor populare în autoconducerea și autoaprovizionarea localităților, la fiecare cinci ani, după alegerea consiliilor populare, are loc Congresul consiliilor populare, cu participarea a circa 7 000 de delegați. Ei dezbate probleme fundamentale ale activității locale, teritoriale și aleg Camera legislativă — parlamentul consiliilor populare —, care funcționează între congrese și hotărăște asupra tuturor legilor privind activitatea organelor locale teritoriale, cât și asupra legilor generale și planurilor de dezvoltare economică-socială.

Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Prin noile organisme democratice am creat un puternic sistem al democrației muncitorești-revoluționare directe, care asigură o participare largă a clasei muncitoare, a țăranimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale, a întregului popor, la elaborarea politicii generale, a tuturor planurilor de dezvoltare economico-socială”¹⁵.

În acest fel, cadrul larg democratic creat, permanent modelat pe condițiile concret-istorice existente în țara noastră, pe realitățile sociale noi, pe cerințele progresului general al României pe calea socialismului și comunismului, situează în prim-plan, atât prin conținutul, cât și prin formele sale, principiul de înaltă complexitate, axul central al vieții democratice a societății noastre și identitatea participării oamenilor la făurirea conștientă a propriei istorii — *edificarea socialismului cu poporul și pentru popor*. „Acționînd în strînsă unitate, organismele democratice ale statului și noile organisme ale democrației muncitorești-revoluționare — arată secretarul general al partidului — reprezintă un cadru larg de manifestare al poporului, unic în felul său, care asigură ca tot ceea ce se înfăptuiește în patria noastră să se realizeze cu poporul și pentru popor, ca poporul să fie participant și să-și hotărască, în mod conștient, propriul său destin, să-și asigure dezvoltarea în deplină libertate și demnitate, viitorul de aur — comunismul!”¹⁶.

Au fost instituționalizate, după cum se știe, în toate domeniile, rolul adunărilor generale ale oamenilor muncii, ca organe de conducere a întregii activități economice-sociale. În calitate de proprietari, producători, beneficiari și participanți responsabili la gestiune, la conducere, de adevărați stăpîni ai țării, oamenii muncii hotărăsc aici și răspund de buna gospodărire și dezvoltare a mijloacelor din fiecare unitate, de înfăptuirea tuturor programelor de dezvoltare economică și socială. Această organizare, care se află în strînsă legătură cu organismele democratice ale statului, asigură un vast cadru de participare activă a maselor, a poporului la conducerea societății, la elaborarea și la înfăptuirea întregii politici interne și internaționale a României.

Cu deosebită claritate se precizează în Tezele din aprilie, în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la marele forum al democrației noastre muncitorești-revoluționare din noiembrie 1988, în Cuvîntarea rostită la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1989, rolul tot mai activ pe care trebuie să îl aibă adunărilor generale, consiliile oamenilor muncii în întărirea răspunderii, a ordinii și disciplinei în toate unitățile economice-sociale. Așa cum relevă secretarul general al partidului, adunărilor

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 68.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 68.

generale trebuie să dezbată nu numai problemele întreprinderii, ci și activitatea proprie a oamenilor muncii, să tragă la răspundere pe acei membri ai colectivului care, prin munca și prin manifestările lor, dăunează colectivului, întregii activități. „Numai așa — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — organisme democratice muncitorești-revoluționare își vor îndeplini pe deplin răspunderile mari pe care le au în societatea noastră socialistă“¹⁷.

Un important rol în sistemul democrației noastre muncitorești-revoluționare revine organizațiilor de masă și obștești — sindicate, organizații de tineret, de femei, O.D.U.S. ș.a. —, organizații cu structuri proprii, care își desfășoară întreaga activitate sub conducerea și îndrumarea permanentă a partidului. Este meritul deosebit al secretarului general al partidului nostru de a fi dezvăluit caracterul dogmatic al vechii teze, multă vreme perpetuate în gândirea marxistă, după care organizațiile de masă și obștești ar avea rolul minor de „curele de transmisie“, respectiv acela de a sprijini și de a executa dispozițiile și măsurile adoptate. Criticând această teză, care alimenta practici profund negative, tovarășul Nicolae Ceaușescu a demonstrat, cu forța argumentelor științifice, că legătura dintre partid și popor, suprema garanție a îndeplinirii rolului conducător al partidului, a făuririi cu succes a socialismului și comunismului, trebuie să aibă, în esență, un caracter nemijlocit, că este stringent necesar ca partidul, cadrele, organele și organizațiile sale să se afle în permanență în contact direct cu cele mai largi mase populare, să cunoască și să exprime interesele fundamentale ale acestora, să asigure făurirea socialismului cu poporul și pentru popor. Numai astfel legătura dintre partid și popor capătă, în mod real, un caracter indestructibil, iar această unitate se consolidează continuu.

La acest proces contribuie efectiv și organizațiile de masă și obștești, care au dobândit astăzi un loc important în sistemul politic, ca forme organizatorice de exprimare și de îndeplinire a intereselor specifice ale unor grupuri sociale și categorii de cetățeni, în organică îmbinare cu interesele generale ale poporului, îndeplinind un rol activ în asigurarea participării reale a membrilor acestor organizații la conducerea statului, la elaborarea și la îndeplinirea politicii științifice a partidului și contribuind la manifestarea, în fapt, a triplei calități a oamenilor muncii de producători, proprietari și beneficiari ai întregii avuții naționale. Din „curele de transmisie“, ele au devenit astfel veritabile organisme cu caracter participativ, ceea ce reprezintă o schimbare cu adevărat revoluționară în statutul lor social-politic. Practic, organizațiile de masă și obștești au atît responsabilități comune privind întărirea continuă a coeziunii poporului, asigurarea participării lui la conducerea societății, cît și anumite sarcini specifice, care se circumscriu, la rîndul lor, aceluiași obiectiv ce constituie rațiunea supremă a existenței lor — edificarea noii orînduiri pe pămîntul românesc.

O elocventă expresie a rolului pe care-l îndeplinesc astăzi organizațiile de masă și obștești este reprezentarea lor în organismele executive ale statului — guvern, ministere, comitetele și birourile executive ale consiliilor populare, în organismele democratice de conducere. În acest fel, statul dobîndește realmente o bază social-politică mai puternică, iar organizațiile de masă și obștești răspunderi sporite, ca exponente atît ale

membrilor lor, cît și ale societății, în ansamblul ei. Astăzi, în fața tuturor acestor organizații și, în mod deosebit, așa cum subliniază secretarul general al partidului, în fața organizațiilor de sindicat, a celor de tineret și de femei, se pun sarcini importante în plan economic-social, în plan politic-educativ, de pregătire profesională și de ridicare a conștiinței revoluționare a oamenilor muncii, adică în sfere și direcții decisive. Ele sînt chemate să contribuie la întărirea răspunderii colective a oamenilor muncii în calitate de proprietari și producători, care au în administrare o parte a bogăției întregului popor, la aplicarea fermă a noului mecanism economic-financiar, bazat pe autoconducere și autogestione, la dezvoltarea și îmbunătățirea desfășurării întrecerii socialiste, la întărirea prestigiului produselor realizate printr-o sporire a calității și evidențierea rezultatelor concrete ale colectivelor care le realizează.

Transformarea esențială a rolului și statutului organizațiilor de masă și obștești a avut loc concomitent cu perfecționarea cadrului organizatoric menit să realizeze unirea și coordonarea lor în vederea participării la viața social-politică, prin crearea, în 1968, a Frontului Democrației și Unității Socialiste, cel mai larg și reprezentativ organism democratic, care reunește direct 38 de principale organizații social-politice, iar indirect toate celelalte peste 60 de organe, organisme și organizații de masă și obștești, respectiv toate clasele și categoriile sociale. El constituie o expresie strălucită a unității de granit a întregului popor în jurul și sub conducerea partidului nostru comunist — ca factor determinant al marilor victorii ale poporului nostru din perioada pe care întreaga națiune o numește cu cea mai îndreptățită mîndrie patriotică „*Epoca Nicolae Ceaușescu*”. Pe drept cuvînt, F.D.U.S. constituie un adevărat for național de dezbateră și de participare la conducerea societății a tuturor claselor și categoriilor sociale, sub conducerea partidului. El are inițiativă legislativă prin Consiliul Național, organ de conducere în intervalul dintre congresele sale, consacînd, în acest fel, rolul sporit al maselor populare în procesul de legiferare. În cadrul F.D.U.S. este organizat, de asemenea, controlul oamenilor muncii asupra modului în care sînt traduse în practică dispozițiile cuprinse în legi și sînt realizate sarcinile ce revin aparatului administrației de stat. „În condițiile societății noastre socialiste — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, întărirea controlului, de jos pînă sus, constituie un factor de importanță deosebită în buna desfășurare a întregii activități, în democratizarea și participarea activă la conducerea tuturor sectoarelor, în înfăptuirea neabătută a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a patriei noastre, a întregii națiuni, a poporului nostru”¹⁸.

În anul 1980 a luat ființă, din inițiativa partidului, Organizația Democrației și Unității Socialiste, organizație politică de masă, revoluționar-democratică, avînd caracter participativ, a cărei activitate, integrînd un larg evantai de probleme, se desfășoară sub conducerea partidului. O.D.U.S. — organizație proprie a F.D.U.S. — cuprinde în rîndurile sale peste patru milioane de oameni ai muncii, reprezentînd o forță puternică și o componentă de seamă a sistemului democratic din țara noastră. Ea oferă un cadru larg de participare a cetățenilor, care nu fac parte din Partidul Comunist Român, la întreaga viață politică-organizatorică, astfel încît

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 57.

această organizație democratică largă să-și îndeplinească în condiții cât mai bune funcțiile pentru care a fost creată, să contribuie, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, la creșterea rolului Frontului Democrației și Unității Socialiste, la întărirea coeziunii întregului popor în jurul partidului.

Participarea în mod organizat a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității la conducerea societății, la elaborarea și la înfăptuirea politicii interne și externe a țării relevă cu deosebire rolul și efectele implementării adecvate a activității organizațiilor de masă și obștești cu aceea a organelor de stat, atât în prezent, cât și în perspectivă. Referindu-se la acest important element al democrației muncitorești-revoluționare, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că : „Îmbinarea justă a activității organelor de stat cu activitatea organismelor democratice ale maselor populare trebuie să realizeze o democrație nouă, infinit superioară oricăror forme de democrație burgheză. Trebuie să avem în vedere ca și în perspectivă să perfecționăm organismele de conducere și planificare, organismele democratice, pornind de la faptul că în nici o împrejurare societatea nu va putea renunța la dezvoltarea sa pe baza unor principii clare, socialiste — de proprietate, de muncă, de retribuție. Cu cât dezvoltarea generală a forțelor de producție, a științei, a culturii, a celorlalte sectoare se va extinde, cu atât apare necesitatea unor organisme democratice de conducere unitară a întregii activități economico-sociale”¹⁹.

Întreaga activitate de construcție materială și social-politică desfășurată în țara noastră în ultimii 24 de ani se constituie într-o strălucită demonstrație a capacității Partidului Comunist Român de a descătușa forțele creatoare ale poporului, energiile sale uriașe. Punind la temelia acțiunii sale multilaterale încrederea în popor, în forța sa, partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, redimensionează orizontul teoriei și practicii revoluționare, conferă noi valențe demersului teoretic și practic despre rolul maselor în făurirea noii orînduiri. Se fundamentează și se reafirmă astfel pe coordonate superioare adevărul axiomatice pus în lumină cu putere în întreaga viață a societății românești, că masele reprezintă forța supremă a orînduirii noastre, că socialismul se construiește cu poporul și pentru popor.

CRONICĂ EROICĂ — PREGĂTIREA ȘI DESFĂȘURAREA ACTULUI ISTORIC DIN AUGUST 1944 [II]

24 august

Ora 4,30, București. Unitățile române încep executarea atacului succesiv al obiectivelor germane din Capitală.

Primul obiectiv atacat este Comandamentul Misiunii militare germane pentru armata aerului aflat în edificiul Prefecturii de Ilfov. Apropierea detașamentului de șoc de obiectiv era extrem de grea, întrucât inamicul transformase clădirea într-un puternic punct de rezistență.

● **Constanța.** În port și în zona litoralului maritim intră în acțiune unități grănicerești și ale armatei de uscat (ale Diviziei 9 infanterie).

● **Agenția Reuter :** Ieșirea României din războiul împotriva Națiunilor Unite „trebuie să aibe urmări importante asupra războiului din Europa de est. Două mari grupe de armate sovietice sînt acum libere pentru alte mișcări... Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis. De asemenea, Dunărea este nu mai puțin deschisă Armatei Roșii, iar Cîmpia ungară și Budapesta sînt acum direct amenințate“.

Ora 4,59, București. Stația de telegrafie de pe șoseaua spre Alexandria a Misiunii militare germane pentru armata de uscat, în jurul căreia se constituise o grupare de forțe, solicită părții române întreruperea atacului.

Ora 5, Rastenburg. Cartierul general al O.K.W. aduce la cunoștința Co-

mandamentului Grupului de armate „Ucraina de Sud“ menținerea în vigoare a ordinului lui Hitler de înlăturare a noului guvern român și de ocupare a Bucureștiului.

După ora 5, București. La Grand Hotel, unde se afla Serviciul de apărare pasivă, după primul atac al unităților române, circa 50 de hitleriști se predau.

Ora 5,15, Agenția Reuter : „Prin ieșirea din luptă a României, Germania pierde mult mai mult decît petrolul românesc... Întregul edificiu nazist din Balcani începe să se năruie“, iar efectul acțiunii României „va fi ca acela al unui șoc electric de o deosebită violență. De asemenea, chiar Finlanda se va resimți. Consecințele pentru viitorul mers al războiului sînt incalculabile“.

● **Radio Londra :** „România a trecut acum în rîndul Națiunilor Unite, care luptă azi pentru civilizație și împotriva stăpînirii Europei de către germani. Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfîrșitul războiului. Situația Germaniei în Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare, care-i va depăși proporțiile aceleia provocate germanilor în punga de la Falaise... România își va arăta acum voința ei pentru o viață nouă, liberă și fericită. Prăbușirea hitleriștilor se apropie cu pași repezi, iar zilele nemților în Balcani pot fi numărate pe degete“.

Ora 5,30, Bod (jud. Braşov). Trupe germane atacă postul de emisiune „Radio România” şi fac inofensive santinelele române de la intrarea principală. Alarmată, garda postului intră în luptă. În ajutor sosesc, către prînz, întăriri din Regimentul 6 călăraşi, staţionat la Hălchiu, silind inamicul să se retragă.

Dimineaţa, Bucureşti. O coloană hitleristă (30 autocamioane şi 7 tunuri anti-aeriene), care încearcă să penetreze spre Capitală, este oprită la bifurcaţia şoselelor Alexandria şi Giurgiu. Germanii abandonează primele 3 maşini, pe care le incendiază, şi se retrag. În tot cursul zilei, încercările duşmanului de a pătrunde, pe Calea Rahovei, sînt oprite prin acţiunile Regimentului 2 călăraşi cercetare.

● Formaţiuni de luptă patriotice eliberează pe deţinuţii antifascişti din închisoarea Văcăreşti.

Ora 6, Bucureşti. Avioane germane de tipul Messerschmitt (Me.)-110 evoluează provocator în sectorul de nord al Capitalei la altitudinea de 3 000—3 500 m. Atacurile aeriene hitleriste, scontînd pe efectul lor de intimidare, erau menite să faciliteze acţiunea grupului de luptă din zona Băneasa—Otopeni. Comandamentul militar al Capitalei ordonă (ora 7,15) unităţilor de artilerie anti-aeriană în subordine să deschidă focul asupra oricărui avion german care survolează oraşul.

● **Băneasa.** Din „tabăra de pădure” (Lagerwald), aflată în zona aeroporturilor Băneasa şi Otopeni, generalul Alfred Gerstenberg declanşează acţiunea, potrivit ordinului lui Hitler, de „reprimare a puciului” de la Bucureşti. (Aici se aflau dislocate forţe importante — escadriile şi grupuri — din flotilele 6 şi 100 vînătoare de noapte ale Luftwaffe, subunităţi din Regimentele 14 şi 250 transmisiuni aere germane şi multiple servicii auxiliare aeriene). Puternica coloană motorizată hitleristă (20 autocamioane), precedată de 6 tunuri anti-aeriene pregătite pentru trageri terestre, ajunge la podul Băneasa la ora 6,35. Subunităţi din Regimentul de gardă călare şi un escadron din Regimentul 4 roşiori, sprijinite de muncitori de la S.T.B., după o luptă dirză, obligă inamicul să se retragă. Pe cîmpul de luptă rămîn 4 autocamioane grele, piese de artilerie şi numeroşi militari germani morţi sau răniţi. Generalul Gerstenberg raportează eşaloanelor superioare că „rezistenţa este foarte dirză şi că nu este chip să pătrundă în oraş”. El cere o intervenţie mai activă a aviaţiei şi

ajutoare. În zilele de 25 şi 26 august au fost transportate, pe calea aerului, în zona Băneasa, trei companii din Batalionul de paraşutişti „Brandenburg” şi o companie din Batalionul de instrucţie nazist din Niş (ambele unităţi aflîndu-se dislocate în Iugoslavia), precum şi trei companii de la Grupul de armate „Ucraina de Sud”.

Ora 6,30, Bucureşti. În primul număr legal al ziarului „România liberă” se publică „**Declaraţia Comitetului Central al Partidului Comunist Român**”, în care se relevă: „Partidul Comunist din România, partid al clasei muncitoare, reprezintă însă interesele întregii colectivităţi româneşti, deopotrivă ale muncitorimii şi ţărănimii, ale intelectualităţii şi ale tuturor păturilor orăşeneşti, ale întregului popor român în lupta sa de eliberare naţională, în lupta sa pentru cîştigarea drepturilor cetăţeneşti şi democratice... În ciocnirea inevitabilă cu forţele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, ţărănimea, intelectualii şi pe toţi cetăţenii României la luptă fără cruţare, cu toate armele, împotriva duşmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”.

● Reapare ziarul „Libertatea”, în care este publicat manifestul intitulat „**Cuvîntul Partidului Social-Democrat**”, în care se scrie: „Muncitori, ţărani, cărturari! O nouă eră a început. O Românie nouă, a voastră, trebuie făurită. Ea nu poate fi decît o Românie a socialismului”.

Ora 7, Braşov. La ordinul Marelui Stat Major, începe deplasarea în zonă a unităţilor de recruţi ale Diviziei 3 infanterie.

● **Radio Londra** (în limba germană): „Prin ieşirea din război a României, flancurile celor două armate germane din Moldova sînt complet descoperite... Prin ieşirea României din alianţa cu Germania, nemţii pierd toate resursele lor petrolifere din regiunea Ploieşti. Gestul României va fi un exemplu de urmat pentru Bulgaria, Finlanda şi Ungaria”.

Ora 7,15, Radio Londra (în limba turcă): „România părăsind pe nazişti, a trecut de partea aliaţilor. Avînd garanţia marilor puteri aliate, România va recăpăta Transilvania de nord, răpită de unguri. Soldaţii români vor lupta alături de soldaţii aliaţi. Retragerea României din tabăra naziştilor constituie o mare victorie politică şi economică... Trupele române vor da lovituri unităţilor germane care opun re-

zistență la Galați, deschizând astfel calea armatelor sovietice în înaintarea lor spre cîmpiile Ungariei“.

Ora 7,20, Brașov. Corpul de munte primește misiunea să intre în dispozitivul de acoperire și în cazul că este atacat de forțe inamice superioare numericește să păstreze zona Brașov și să închidă comunicațiile spre Predeal și Bran. Misiuni de intrare în dispozitivul de acoperire au primit, în cursul nopții, Corpurile 6 și 7 teritoriale, Centrul de instrucție al infanteriei Făgăraș și Divizia 19 infanterie.

Ora 8, Radio Londra : „Eforturile nemților de a se menține în România nu mai găsesc nici un ecou în rîndurile populației românești care, pînă la urmă, și-a găsit salvarea, alăturîndu-se Națiunilor Unite. Un expert militar britanic, în urma ultimelor evenimente petrecute în România, a declarat că dușmanul de moarte al acestei țări nu se găsește la răsărit, ci la granițele de nord-vest“.

După ora 8, București. Iuliu Maniu sosește la Palatul regal, unde ia cunoștință de arestarea lui Ion Antonescu și a principalilor săi colaboratori.

Ora 8,15, Tirgoviște. Detașamentul blindat al Centrului de instrucție motomecanizat se îndreaptă spre Capitală pe itinerarul Tirgoviște—Bilciurești—Lucianca—Crevedia—Mogoșoaia.

● **Radio Alger.** Informează despre luptele dintre forțele române și cele germane.

Ora 8,20, București. Comandamentul militar al Capitalei ordonă ca bateriile grele antiaeriene din centura de apărare antiaeriană să intervină terestru pe șoselele spre Ploiești, Urziceni, Oltenița, Giurgiu, Titu împotriva trupelor hitleriste care înaintează spre oraș : „Efortul pe direcția Ploiești. Chestiunea comportă extremă urgență“.

Ora 8,40, București. După o nouă așezare a dispozitivului de luptă, forțele românești (două escadroane din Regimentul 2 călărași cercetare) dezlănțuie atacul decisiv asupra sediului Misiunii militare germane pentru armata aerului. În sprijinul militarilor vin muncitori, mobilizați de comuniști, de la uzinele „Malaxa“ și de la Fabrica de piine „Gagel“. La ora 10,30 se raportează că obiectivul dușman a fost lichidat. Concomitent sînt neutralizate rezistențele hitleriste de la fabrica de textile Delea

Veche (din Calea Călărași) și de la depozitul german de pe strada G. Pop de Băsești.

Ora 9, București. Detașamentul comandat de comandor Marin Anton (format din două companii de elevi ale Centrului de instrucție aeronautic, cărora li se vor adăuga un batalion de parașutiști, un pluton de branduri de 60 mm și o secție de tunuri de 47 mm) atacă, ducînd lupte îndirjite în tot cursul zilei, pe direcțiile Pipera și Herăstrău—Băneasa, avînd misiunea de a pune stăpînire pe clădirile de pe latura de sud a aeroportului Băneasa, pînă la șoseaua București—Ploiești.

● **Craiova.** Corpul 1 teritorial primește ordinul M.St.M. de a lua măsuri urgente pentru întreruperea legăturilor telegrafice germane de pe Valea Olteului și de la Calafat—Vîrciorova.

● **Băneasa.** Un avion german este doborît de artileria antiaeriană română, pentru ca, peste 5 minute, un altul să fie doborît deasupra lacului Herăstrău.

● **Radio Londra** (în limba greacă). În comentariul șefului serviciului de informații pentru Europa al postului de radio se arată că, „Prin actul României, soarta tuturor țărilor balcanice a fost pecetluită“.

Ora 9,55, Slănic Moldova. Grupul de armate german „Ucraina de Sud“ primește ordinul de la O.K.W., potrivit căruia, pentru înăbușirea insurecției, urmează să fie deplasată la București. Divizia 5 artilerie antiaeriană de la Ploiești.

Ora 10,00, Băneasa. O escadrilă Stukas bombardează în picaj sectorul Băneasa, distrugînd podul de cale ferată București—Constanța și blocînd circulația pe șosea, între fîntina Miorița și lacul Băneasa. Inamicul își continuă acțiunea prin foc de artilerie și aruncătoare în tot cursul zilei. În luptele îndirjite angajate, alături de militari, iau parte și cîteva zeci de muncitori de la Atelierele S.T.B. și din alte întreprinderi.

● **Crevedia (jud. Ilfov).** Detașamentul blindat lichidează rezistența inamică, capturînd și un post de radio.

Ora 10,30, București. Avioane germane de tip Heinkel (He.)-111, Me.-110, Junkers (Ju.)-87 (Stukas) și Me.-109 (circa 50—60 aparate) atacă Capitala și împrejurimile, bombardamentul — care a durat pînă la ora 13,30 — vizînd, în special, centrul orașului.

Ora 10,45, Radio New York. Transmite un rezumat al comentariilor presei americane despre evenimentele din România, a căror însemnătate politică și militară este subliniată în chip unanim.

Ora 11,25, Băneasa. Trupele germane iau cu asalt postul de emisie „Radio București”.

Ora 12,00, București. Pînă la această oră sînt lichidate și punctele de rezistență inamice de la Grand Hotel (Serviciul de apărare pasivă) și blocul Schenker din strada Marconi (Serviciul tehnic), fiind capturați, de către ostași din Regimentul 2 călărași cercetare, 200 de hitleriști. Sînt dezarmate, apoi, trupele germane aflate în barăcile de lângă Arena Venus, în clădirile din zona Șerban Vodă, în localul Asociației germane din B-dul Elisabeta 65, în depozitele din strada Izvor, atelierele de reparații de la Phönix și la bariera de pe Calea Rahovei.

● **Rastenburg.** Conferință la O.K.W. unde, potrivit notelor unui general al Luftwaffe, „Toți preocupați de România. Hitler, foarte optimist, lansează imprecății serviciilor de informații SS și Ministerului de Externe... Ribbentrop se declară sigur că Killinger și Gerstenberg vor restabili situația în România. Hitler acceptă acest punct de vedere”.

Ora 14,00, Buftea. Detașamentul blindat încheie lichidarea rezistențelor hitleriste din gara și satul Buftea, făcînd 66 prizonieri. Apoi, ajungînd la Mogoșoaia, respinge inamicul din localitate, capturînd 183 de prizonieri și ocupă o poziție în spatele forțelor lui Gerstenberg. Gruparea tactică română, avînd ca bază Detașamentul blindat (care a primit, ca întărituri, trei batalioane de infanterie și o baterie din Divizia 6 recruți) era condusă de generalul Gh. Rozin.

Ora 13, București. Comandamentul hitlerist aflat la hotelul Princiar este capturat; s-au luat cca 60 de prizonieri.

Ora 13,10, Breaza (jud. Prahova). Se pune în aplicare planul de acțiune al Corpului 5 teritorial, care prevede, în principal: păstrarea controlului comunicațiilor de pe șoseaua și calea ferată Ploiești—Cîmpina; un atac concentric, „cu toate forțele disponibile, la sud de linia Cîmpina—Văleni în scopul de a încercui orașul Ploiești, pentru a distruge sau dezarma forțele germane care apără orașul”.

Ora 13,30, Bod (jud. Brașov). Garda postului de emisie „Radio România” de la Bod respinge un nou atac german.

Ora 14,15, București. Are loc al doilea atac al aviației hitleriste asupra Capitalei (a durat pînă la ora 16,10), executat de 15 aparate de bombardament, protejate de 20 de avioane de vînătoare.

Ora 14,30, Boteni (jud. Dimbovița). Pe aeroportul amenajat în această localitate aterizează trei avioane Ju.-52, din care debarcă peste 40 militari germani. Împotriva lor declanșează atacul aviatori și personal navigant din Grupul 7 vînătoare, precum și militari din Batalionul 4 instrucție și reparație auto. Două avioane sînt incendiate și unul capturat. Inamicul înregistrează 10 morți, 7 răniți și 25 prizonieri. Către ora 15,15, alte trei avioane germane debarcă soldați în apropierea aeroportului; jandarmii, sprijiniți de locuitori din satele învecinate, pornesc o rapidă și fructuoasă acțiune de urmărire.

Ora 15, Istanbul. Emisarul guvernului român — locotenent-colonel Ștefan Niculescu — primește autorizația de intrare în Turcia (avionul special cu care venise, un Lockheed-10, aterizase în cursul dimineții). La consulatul român din Istanbul, el remite documentele oficiale ce-i fuseseră încredințate, ministrului României în Turcia. La ora 18, acesta recepționează și descifrează telegrama în care se informa că guvernul Antonescu a fost demis, succedîndu-i altul „de uniune națională”, guvern care „a hotărît să semneze imediat un armistițiu și să treacă cu toate forțele țării la izgonirea completă a tuturor germanilor aflați pe teritoriul românesc”. I se cerea să comunice reprezentanților diplomați ai S.U.A., Marii Britanii și U.R.S.S. la Ankara noua orientare politică a României. Nota guvernului român este înmînată ambasadurilor S.U.A., Marii Britanii și U.R.S.S. în Turcia în dimineața zilei de 25 august.

● **București.** În numeroase întreprinderi din Capitală — Malaxa, Vulcan, S.T.B. etc. — au loc mitinguri, la care muncitorii își manifestă hotărîrea fermă de a lupta contra hitleriștilor; mulți cetățeni se prezintă la Comandamentul formațiunilor de luptă patriotice pentru a primi arme.

● **București.** Se încheie operația de dezarmare și capturare a comandamentelor și formațiunilor germane cantonate în imobilele din parcurile „Filipescu” și „Bonaparte”, precum și a personalului diferitelor servicii ale Misiuni-

lor germane și Gestapoului. Sînt luați 600 de prizonieri (dintre care foarte mulți ofițeri) și capturate o mare cantitate de materiale de război și autovehicule.

● **București.** Regimentul 2 vînători de gardă ocupă un dispozitiv de luptă la vest de șoseaua Militari—București, cu misiunea de a închide ieșirea de nord a aeroportului Cotroceni și a împiedica orice evacuare a depozitului de alimente, echipament și material de război aparținînd trupelor germane. Concomitent, subunități ale sale barează șoselele București—Domnești și București—Cio rogîrla, pentru a opri orice încercare a trupelor germane de a pătrunde în Capitală.

Ora 16, București. Batalionul depozit din Subsecretariatul de stat al Aerului dezarmază militarii germani cazați la hotelurile Bavaria și Excelsior, luînd 85 prizonieri. Ostași din Regimentul de gardă călare, împreună cu muncitorii înarmați de la fabrica S.E.T. (azi Uzina de mecanică fină), curăță de inamic cartierul cuprins între străzile Eliza Filipescu, Aleea Alexandru și Aleea Zoe, luînd numeroși prizonieri.

● Se declanșează atacul asupra Școlii Superioare de Război (azi Academia Militară), unde se afla sediul Misiunii militare germane pentru armata de uscat și care fusese transformată de inamic într-o puternică rețută de apărare circulară. Operația se execută în cadrul unei manevre concentrice, atacîndu-se simultan, pe trei direcții, cu două companii din Regimentul 21 infanterie și un escadron din Regimentul 2 călărași cercetare. Din cauza lipsei sprijinului de foc de artilerie, obiectivul nu a fost atins pînă în seara zilei.

● **Băneasa.** Detașamentul comandoului Marin Anton cucerește porțiunea sudică a aeroportului Băneasa, satul Băneasa, satul Herăstrău, cluburile nautice; se capturează peste 70 de prizonieri.

● **Radio Londra :** Postul de radio redă comentariul lui Edward Montgomery, în care se spune că, „Ajutați în mod activ de români, rușii vor putea fi curînd la Viena. Prin poarta Carpaților deschisă de români, rușii vor putea ajunge la Munchen și înainta spre Berlin”.

Ora 16,30, București. Se transmite „Proclamația Guvernului către Țară”, care constată că, prin „acte de agresiune care s-au produs simultan în mai multe puncte ale țării, Germania s-a pus în stare de război față de România. Guvernul ordonă deci armatei de a începe lupta împotriva tuturor formațiunilor

militare germane aflate pe teritoriul României pentru eliberarea țării”.

Ora 18,00, comuna Ferdinand (azi 30 decembrie, jud. Ilfov). Un detașament german, avînd în componere 1 tun, 2 mitraliere și 2 tunuri anticar și un efectiv de 150 de oameni, încearcă să atace podul de peste Argeș, aflat la sud de comuna Ferdinand. Tentativa dușmanului este zădărnicită de unități din Regimentul de transmisiuni aero. Soldații aceluiași regiment capturează o baterie germană de proiectoare aflată la Jilava și ocupă stația inamică de radio din Dărăști, pentru descoperirea avioanelor.

Ora 19, Ploiești. Garnizoana orașului încheie deblocarea barierelor orașului ocupate de hitleriști. În punctele obligatorii de trecere de pe Valea Prahovei (Valea Largă, Posada, serpentinele de pe Timiș) se amenajează baricade pentru interzicerea deplasării coloanelor germane.

● **Radio Londra** (în limba germană) : „Noul guvern român a hotărît mobilizarea tuturor forțelor naționale pentru noua luptă împotriva germanilor și alături de Aliați. Prin hotărîrea ei [a României], cele două orașe importante, Ploiești și Constanța, nu vor mai sluji intereselor Germaniei. După gestul României, retragerea Bulgariei din război este numai o chestiune de timp. Dar România înseamnă mai mult, căci armatele române care activau pe frontul de Răsărit împreună cu nemții vor lupta acum împotriva lor. Prin intrarea României în luptă alături de Aliați, calea Dunării este deschisă”.

Ora 20,15, București. Detașamentul comandoului Marin Anton își repliază, în cursul nopții, întregul dispozitiv pe aliniamentul căii ferate București—Constanța. M.St.M. încredințează lichidarea „Lagerwald”-ului la două grupări tactice : una, care avea să opereze în zona Chitila—Mogoșoaia, către șoseaua București—Ploiești — avînd ca forță de bază Detașamentul blindat —, sub comanda generalului Gh. Rozin ; a doua, denumită Gruparea forțelor din Capitală, sub comanda generalului C-tin Constantin. Aceasta din urmă, avînd în componere Detașamentul generalului D. Oncică (Divizia 1 gardă recruți și un batalion din Regimentul 1 grăniceri), Detașamentul comandoului Marin Anton (întărit cu un batalion din Regimentul 2 vînători) și Detașamentul colonelului Em. Iacob (un batalion din Regimentul 40 dorobanți și o companie din Regimentul 2 Vilcea), dispuse în

evantai în partea nordică a Capitalei, avea să închidă cercul în jurul forțelor germane conduse de Gerstenberg.

Ora 20,30, București, M.St.M. anunță Comandamentul militar al Capitalei că îi pune la dispoziție Detașamentul colonelului I. Cojocaru, compus din Regimentul 12 roșiori, partea sedentară, și Regimentul artilerie călărească al Diviziei 8 cavalerie.

Ora 20,35, București. Formațiuni de 1—3 avioane germane survolează, la scurte intervale, Capitala, lansând, din când în când, bombe explozive; atacurile vor continua și în timpul nopții. În urma bombardamentelor din ziua de 24 august s-au înregistrat morți și răniți, case dărimate, distrugeri la rețelele de alimentare cu apă, energie electrică și liniile telefonice; au fost lovite sau avariate edificii reprezentative, ca Ate-neul român, Palatul regal, Fundația „Carol I”, Muzeul național, Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul de Interne, Ministerul Aerului, Spitalul Brîncovenesc, Opera română, precum și întreprinderile „Lemaître”, Uzinele Chimice Române, hotelurile Athenée Palace, Excelsior, Stănescu, blocul Adriatica ș.a.

Ora 21,30, Postul de radio britanic din Mediterana. Transmite știri despre luptele trupelor române împotriva celor hitleriste; se afirmă că opinia publică din Bulgaria admiră curajul României.

Ora 22,30, Radio Londra (în limba franceză): În comentariul lui Wickam Steed se arată: „Ieșirea României din război constituie o grea lovitură pentru Germania, care își vede iremediabil periclitat frontul în Balcani”.

În cursul zilei

● **Arad.** Trupele române anihilează, rînd pe rînd, rezistențele germane aflate în interiorul orașului (7 spitale de campanie, atelierele de locomotive, formațiuni din Regimentul 516 transmisiuni căi ferate).

● **Călărași.** Din ordinul comandantului garnizoanei, Batalionul de intervenție al Regimentului de geniu marină, încadrat cu Compania de pionieri, Compania de transmisiuni și Compania auto, baricadează drumurile de acces spre port, efectuează minarea lor, ca și a podului metalic din partea de sud a orașului spre punctul Chiciu. Scopul acestor măsuri este acela de a împiedica trecerea peste Dunăre a coloanelor hitleriste.

● **Cernavodă.** Un detașament de luptă, condus de colonelul Petre Grigorescu, comandantul Regimentului 2 grăniceri și al garnizoanei orașului, dezarmează subunitățile germane din localitate (de pe dealul Viforului, de la hotelul „Bristol”, popota ofițerilor etc.).

● **Comarnic (jud. Prahova).** Este dezarmat punctul de sprijin german din localitate.

● **Corabia.** Trupe de grăniceri români capturează, printr-o acțiune rapidă, 105 militari germani (între care 4 ofițeri și 25 subofițeri), 16 șleपुरi și 3 remorhere.

● **Hirșova.** Batalionul 2 poduri-fluvii din Regimentul de pontonieri, întărit cu artilerie antiaeriană de cîmp, dezarmează forțele germane de la depozitele din localitate. De asemenea, sînt capturate 8 nave germane. Pînă la 27 august, trupele române din garnizoană dezarmează numeroase grupuri de militari germani care căutau să se retragă în Muntenia, fiind luați prizonieri 1 200 militari inamici și capturat un bogat material de război.

● **Ivești (jud. Galați).** Pe aeroportul din localitate, unde se afla Grupul 3 bombardament, aviatorii germani încearcă să incendieze avioanele și să distrugă instalațiile; sesizînd intențiile nemților, personalul român organizează apărarea și, apoi, la adăpostul unei pinze de foc, piloții români reușesc să decoleze, salvînd întregul material de luptă.

Presa străină

— „The New York Times”: „Din punct de vedere politic și militar, dezertarea [ieșirea] României din Axă reprezintă un triumf major pentru Aliați”.

— „The Washington Post”: „Hotărîrea României va avea o influență profundă asupra altor sateliți balcanici, pe lîngă faptul că privează imediat Germania de folosirea bogatelor terenuri petrolifere românești”.

— „Christian Science Monitor” (Boston): Prin alăturarea României taberei Aliaților, „rămășițele armatelor a șasea și a opta germane au fost prinse în cursă între ruși și români care, în conformitate cu ordinele primite de la București, au atacat pe germani... Este pentru a doua oară că Wehrmachtul a avut o «armată a șasea» prinsă în cursă. Prima dată a fost la Stalingrad. Egale în importanță cu lovitura militară dată hitleriștilor prin pierderea României sînt pierderile suferite în domeniul economic... Pierderea României este chiar mai reparabilă pentru hitleriști decît pierderea Franței. [Ea] înseamnă probabil dispariția rapidă a tuturor vestigiilor dominației Axei în Balcani”.

— „**The Evening Star**“ (Washington) : Actul României „face mai mult decât să lipsească pe naziști de sursa lor cea mai mare de petrol și de trupele care odinioară le fuseseră de mare ajutor. Ea năruie întregul front balcanic și pune în pericol trupele germane din Grecia, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia și Polonia de sud. În afară de efectul asupra finlandezilor ezitanți, acest eveniment în mod sigur va grăbi hotărârea bulgarilor și ungarilor de a pune capăt asocierii lor nenorocite cu Berlinul“.

— „**New York Herald Tribune**“ : „Hotărârea României... oferă Bulgariei și Ungariei un exemplu recomandabil“.

— „**News Chronicle**“ (Londra) : Prin acțiunea României „întregul front german din Balcani se va prăbuși. Bulgaria nu mai are de făcut absolut nici o alegere. Ungaria mai poate alege o cale sau alta“.

— „**Daily Mail**“ (Londra). Relevând consecințele acțiunii României asupra războiului, scrie : „30—40 de divizii ale fronturilor 2 și 3 ucrainean vor fi disponibile pentru alte teatre de operații ; un număr nespecificat de divizii române se vor alătura coaliției antihitleriste ; Germania nazistă este privată de însemnate resurse de petrol românesc“.

— „**Le Parisien Libéré**“ : Prin acțiunea României, „Germania vede deschizându-se nu numai o breșă uriașă în frontul de est, dar pierde și acoperămintul natural al sistemului său balcanic... Evacuarea întregii Peninsule Balcanice va deveni inevitabilă pentru germani. Sint aproape acele timpuri când Reichul va fi redus să apere peste tot propriile sale frontiere“.

— „**Franc Tireur**“ (Paris) : Consecințele actului românesc „sint considerabile, nu numai din punct de vedere militar, dar și politic“.

— „**Der Bund**“ (Bern) : „Odată cu întoarcerea României, întreaga poziție germană din Balcani nu mai poate fi apărată... Se poate spune încă de pe acum că dacă românii ar acționa împotriva Germaniei cu forțele lor armate, întreaga armată germană de la aripa de sud ar fi pierdută. O altă consecință importantă ar consta în faptul că resursele române de petrol — vitale pentru partea germană — vor fi sustrase accesului armatei germane, ceea ce ar avea repercusiuni catastrofale, adăugându-se crizei de carburanți existență pentru apărarea Reichului“.

— „**Gazette de Lausanne**“ : Acțiunea României „înseamnă, începînd de azi, pierderea pentru Wehrmacht a petrolului de la Ploiești, iar de mîine sfîrșitul hegemoniei germane în Balcani. Și

mai înseamnă și un conflict care se re-deschide cu Ungaria“.

— „**Journal de Genève**“. Publică comentarii asupra actului românesc, care „a provocat prăbușirea întregului dispozitiv de apărare german. Forțele dușmane, complet izolate, se găsesc într-o situație cu atît mai critică cu cît, după ultimele informații, o parte din trupele române ar fi intrat în acțiune pentru a sprijini manevra rusă... Cele două armate germane, care numărau cam 20 de divizii de infanterie și două divizii blindate, trebuie considerate ca pierdute“. De asemenea, „constată, pe de altă parte, că influența hotărîrii României se va face foarte curînd simțită asupra Bulgariei. Astfel, trupele germane din Grecia și Iugoslavia vor fi serios amenințate“.

— „**Dagens Nyheter**“ (Stockholm) : Prin ieșirea României din războiul hitlerist, „sistemul vasal german din sud-est a primit o lovitură hotărîtoare, atît din punct de vedere militar, cît și politic, care va avea urmări decisive asupra situației din întreaga Europă“.

— „**Sundsvalls Posten**“ (Stockholm) : Prin insurecția română, „piatra unghiulară, grijuliu construită de trupele de ocupație germane și diplomația lui Ribbentrop în Balcani se va năru“.

— „**Svenska Social-Demokraten**“ (Stockholm) : „Pentru Aliați ieșirea României din război este un mare succes, atît militar, cît și diplomatic. Aceasta trebuie să aibă mari repercusiuni în Ungaria, care este totuși legată cu forța de hitlerism. De asemenea, acest lucru va avea un efect asupra opiniei publice finlandeze care, fără îndoială, resimte ca o grea povară războiul“.

25 august

Ora 0,00. Postul de radio american pentru Europa. Reia informațiile transmise de radiodifuziunea spaniolă, potrivit cărora insurecția română este „un act senzațional, care urmează să aibă efecte imediate și de mare amploare“.

Ora 0,05, Băneasa. Postul de emisie „Ilse II“ din „Lagerwald“-ul hitlerist este distrus prin acțiunea curajoasă a sublocotenentului Alexandru Ștefănescu.

Ora 1,30, Tirgșor (jud. Prahova). Militari din Flotila 2 aviație vinătoare, ajutați de 30 de muncitori și țărani înarmați, atacă prin surprindere aeroportul.

Ora 2,00, Radio Moscova. Transmite declarația Comisariatului Poporului pentru Afacerile Externe privind evenimentele din România.

Ora 2,30, Băneasa. Printr-o radiogramă adresată O.K.W., generalul Gerstenberg raportează că situația trupelor germane din București este „foarte serioasă” și că „pentru moment [este] irealizabil atacul pentru recucerirea orașului și executarea ordinului fűhrerului”.

Ora 4, București. Se reia, cu o deosebită energie, atacul asupra sediului Misiunii militare germane pentru armata de uscat, aflat la Școala Superioară de Război. Detașamentul de șoc a fost înțărît cu escadronul pionieri din Divizia 8 cavalerie și cu trei care de luptă. Asaltul este susținut cu foc de aruncătoare. Către ora 13, împotrivirea inamicului este înfrîntă (în afara celor 100 de morți, cea mai mare parte a hitleriștilor este capturată). Membrii formațiunilor de luptă patriotice de la uzinele „Vulcan” sprijină ostașii în acțiunea de prindere a mai multor hitleriști ce izbutiseră să scape din incinta Școlii Superioare de Război; de asemenea, ei iau parte la curățirea zonei Cotroceni. Concomitent, în cursul dimineții, sînt lichidate focarele germane de rezistență din perimetrul Foișorul de Foc, Hala Traian, Bărăția, Școala catolică din Calea Moșilor (sînt luați 90 de prizonieri) și Liceul „Mihai Viteazul” (sînt capturați 100 de prizonieri și o mare cantitate de armament și materiale, între care 50 autosanitare).

Ora 4,10, București. Ostașii din Regimentul 2 vînători de gardă pornesc atacul pentru curățirea cîmpului și aeroportului Cotroceni. Depozitul de materiale existent aici este cucerit de la primul asalt, fiind luați numeroși prizonieri și cantități importante de materiale. Luptele încetează în jurul orei 10. Prin această acțiune s-a înlăturat complet pericolul unei lovituri hitleriste asupra Capitalei din direcția nord-vest. Încercarea unei coloane germane de a penetra zona eșuează în jurul orei 13, cei 120 ofițeri și subofițeri care o alcătuiau fiind obligați să se predea.

Ora 5, București. Este lansat atacul asupra grupării de forțe germane din zona Băneasa—Otopeni. Dinspre sud, avînd drept centru aeroportul Pipera, acțiunează Detașamentul comandorului Marin Anton — avînd la dispoziție un batalion de infanterie, un batalion de parașutiști, două companii de elevi din

Centrul de instrucție aeronautic, o secție de tunuri de 47 mm și o secție de aruncătoare de mine de 60 mm — în direcția Otopeni. Unitățile române întîmpină focul puternic cu armament greu al inamicului, executat de la Tunari și Băneasa (la ora 9,30 și un bombardament de Stukas) și contraatacuri ale acestuia cu blindate. În sprijinul românilor vine și aviația (la ora 15, un grup de 12 avioane, bombardează aeroportul Otopeni). După confruntări grele, în seara zilei, trupele române stăpîneau satul Pipera, satul Băneasa, hangarele și barăcile de pe aeroportul Băneasa și o poziție situată la 400 m dincolo de satul Herăstrău.

● **Brașov.** Unitățile de recruți ale Diviziei 3 infanterie pornesc acțiunea de dezarmare a trupelor hitleriste din punctele de rezistență organizate pe înălțimea Warthe, la liceele Honterus și Evanghelic, la terenul sportiv Olimpia, la gara Triaj. Sînt capturați 500 de prizonieri și o mare cantitate de material, între care 6 tunuri antiaeriene.

Ora 6, București. Trupe germane, venind pe șoseaua Alexandria, încearcă să pătrundă în Capitală pe la bariera Rahovei. Un divizion al Regimentului 2 călărași cercetare respinge inamicul și capturează întreg efectivul inamic, inclusiv 3 tunuri antiaeriene.

Ora 6,50, Popești-Leordeni. O formație de șapte avioane a Grupului 9 vinătoare, dislocat pe aeroportul Popești-Leordeni, doboară 4 avioane germane (dintre care două He-111 și un Ju-87).

Ora 7,10, București. Pînă la ora 9, mai multe formații de Stukas, escortate de avioane de vînătoare Me.-109, lansează bombe explozive și incendiere asupra orașului.

Ora 8,50, Cernavodă. Corpul 2 armată ordonă păstrarea, cu orice preț, a controlului asupra podului de peste Dunăre.

Ora 9, Mogoșoaia. Asaltul împotriva grupării germane de la Băneasa—Otopeni este susținut, dinspre nord-vest, de Detașamentul blindat. Acesta, întărit cu companii de recruți și avînd în sprijin o baterie de tunuri anticar, atacă Chitila, lichidînd — pînă la ora 10,30 — rezistența trupelor germane de la Fabrica de zahăr. De aici se pregătește atacul spre Otopeni, cu toată împotrivirea germană (la ora 12 Chitila este bombardată de 9 Stukas). Acesta este declanșat la ora 17. Sub bombardamentul

aviației inamice și sub focul puternic al tunurilor antiaeriene, trupele române reușesc, până în seara zilei, să pună stăpînire pe șoseaua București—Ploiești, atît în zona km 19, cît și în zona satului Otopeni, pe un front de circa 2 km. Prin aceasta s-a tăiat orice posibilitate pentru hitleriști de a mai întreprinde un atac spre sud, în direcția Capitalei.

Ora 9,15, Lugoj. Trupele române eliberează aerodromul, capturînd 5 avioane de vînătoare și luînd prizonieri.

Ora 9,30, București. Divizionul Școlii de subofițeri de la Mihai Bravu atacă subunitățile hitleriste adăpostite în barăcile de la sud de Jilava, luînd 200 prizonieri militari germani și mult personal civil (circa 100 de oameni), precum și un bogat material de război.

Ora 9,40, București. M.St.M. ordonă Corpului 2 armată și tuturor forțelor române de pe Dunăre (grăniceri, jandarmi etc.) să împiedice orice trecere a germanilor din Dobrogea în Muntenia, iar trupele germane să fie „dezarmate sau alungate peste frontieră în Bulgaria”.

Ora 9,50, București. În ordinul Mare-lui Stat Major, adresat marilor unități, se precizează că „armata germană a devenit singura noastră inamică. În consecință, se va trece imediat la o acțiune generală contra tuturor comandamentelor, unităților și formațiunilor de servicii germane, în scopul de a le dezarma sau a le alunga peste frontieră în cel mai scurt timp”. Acțiunea trebuie să se desfășoare „cu cea mai mare iuțea și cu toată energia, căutîndu-se să se obțină cît mai complet surprinderea”.

Ora 10, București. Coloana germană, care încerca să pătrundă în Capitală pe șoseaua Măgurele, este încercuită de un divizion al Regimentului 2 călărași cercetare și subunități de jandarmi. Cea mai mare parte din efectivul ei — 200 soldați, 3 ofițeri și mai mulți subofițeri —, cu întreg materialul de care dispunea, inclusiv 3 camioane și 3 tunuri antiaeriene — este capturat. De asemenea, este oprită, la bariera Șerban Vodă, încercarea unui batalion german întărit de a pătrunde în Capitală din-spre șoseaua Giurgiului (întregul efectiv al unității germane se predă).

● **Bod (jud. Brașov).** Are loc un nou atac al trupelor germane împotriva postului de radioemisie, dar este respins de subunități din Regimentul 6 călărași, venite în sprijinul gărzii stației.

Ora 10,15, Arad. Comandamentul Corpului 7 teritorial ordonă lichidarea grupului de rezistență german de pe aeroportul orașului.

Ora 10,20, Caransebeș. Se raportează că subunități din Regimentul 96 infanterie, întărite cu 2 aruncătoare și 2 tunuri antitanc, au dezarmat două garnituri de tren germane, formate din 31, respectiv, 47 vagoane. Sînt luați prizonieri 324 de militari germani, între care 9 ofițeri și 57 subofițeri.

Ora 11, București. Este lichidată rezistența de la hotelul Ambasador, unde erau baricadați numeroși ofițeri superiori și inferiori germani, aparținînd, în marea lor majoritate, Misiunii militare germane pentru armata de uscat; toți, în frunte cu colonelul Schwikert, sînt luați prizonieri.

● **Brașov.** O companie din Batalionul 3 vînători munte ocupă, prin luptă, aeroporturile I.A.R.—Brașov și Ghimbav, unde capturează 4 avioane germane Messerschmitt și personalul de aviație de pe teren. Sînt dezarmați, de asemenea, o parte din ofițerii Misiunii militare germane pentru armata de uscat care sosiseră cu un tren special de la București. Către orele 11, ultimele trupe germane încep să se retragă din oraș în direcția Prejmer.

Ora 11,15, Pecica (jud. Arad). Postul de grăniceri din localitate este atacat de o subunitate germană; după un schimb de focuri, inamicul este respins.

Ora 11,30, Ploiești. Au loc lupte în zona gărilor orașului, care este controlat de trupele române.

Ora 11,35, București. Avioane He.-111 și Me-109, acționînd izolat, bombardează perimetrul central al orașului.

Ora 12, Balomir (jud. Hunedoara). Rezistența germană de pe aeroportul Balomir, situat la nord de Orăștie, este lichidată.

● **Bucșani (jud. Vlasca).** O coloană germană, compusă din 20 ofițeri, peste 600 soldați și 80 autovehicule, este oprită din drumul spre Capitală de un pluton din Regimentul 6 dorobanți de gardă și obligată să se îndrepte spre Pitești.

După amiază, București. Sînt lichidate rezistențele hitleriste de la Arsenalul aeronauticii, din cartierul Grant, de la cazarma Cotroceni, azilul „Elena Doamna”. Divizionul 1 din Regimentul 3 călărași atacă și dezarmează o coloană germană care se retrăgea din comuna

Militari spre satele Roșu și Ciurel, luând 250 de prizonieri, capturând numeroase autovehicule, precum și o importantă cantitate de materiale.

Ora 13, Budapesta. Consiliul de Miniștri al Ungariei decide apărarea frontierelor împotriva României, cu toate forțele disponibile.

Ora 13,13, Lehliu (jud. Ialomița). Marele Stat Major ordonă instituirea controlului absolut asupra comunicației feroviare Constanța—București. În acest scop ordonă lichidarea imediată a rezistenței germane din localitate, unde erau concentrați circa 500 militari germani. Până la ora 23,30 ei sînt dezarmați.

Ora 14, București. M.St.M. raportează primului ministru al guvernului și ministrului de Război că, „în Capitală, pînă acum, s-au luat mai mult de 3 000 prizonieri germani. Armamentul lor a fost în parte preluat de gărzi cetățenești comuniste“.

Ora 14,30, București. Are loc un atac masiv al Luftwafei asupra Capitalei (durează pînă la 17,30), cu participarea a circa 25 bombardiere și 7—8 avioane de vînătoare. În total, la 25 august, au fost lansate asupra orașului 280 bombe explozive și 114 incendiere. În același timp, sînt bombardate localitățile Constanța, Eforie și Techirghiol. Aviația română (16 aparate) intervine asupra avioanelor germane ce au zburat deasupra Capitalei (sînt doborîte 6 avioane și 4 probabile).

Ora 15,30, Cernavodă. Garnizoana germană din localitate este silită să se retragă spre Bulgaria.

Ora 16, București. M.St.M. ordonă interzicerea circulației coloanelor și vehiculelor germane pe comunicațiile din țară, cu excepția șoselei Buzău—Nețoiu—Întorsura Buzăului. În acest scop „se vor organiza baricade pázite, distrugeri de comunicații, ambuscade mobile — ascunse în culturi — în tot lungul șoselelor. Se va proceda, cu toată energia, fie prin acțiuni de forță, fie prin acțiuni de partizani“.

● **Berlin.** Într-o informare a Ministerului de Externe al Germaniei se arată că „Evenimentele din România au produs o impresie profundă în Finlanda. Dacă și cit de mult au fost încurajate, prin aceasta, năzuințele de pace, încă nu ne putem da seama“.

Ora 17, București. O formație de luptă patriotică a muncitorilor de la Atelie-

rele C.F.R.—Grivița escortează la cazarma Regimentului 21 infanterie peste 200 prizonieri germani, capturați în diverse puncte ale Capitalei ; o altă echipă preia paza unor depozite părăsite de trupele hitleriste în cartierul Grant.

● **Constanța.** Flota germană din Marea Neagră (circa 80 de nave) părăsește litoralul românesc, îndreptîndu-se, inițial, spre sud, apoi către gurile Dunării, unde, din lipsă de combustibil, s-a auto-scufundat. Orașul Constanța, ca și Mamaia, Eforie, Topraisar, Negru Vodă, Mangalia ș.a., se află sub controlul forțelor române.

● **Hirșova.** Este atacată o navă germană care încerca să-și deschidă drum în susul Dunării.

Ora 17,30, Agenția Reuter. Transmite un comentariu privind semnificația politică internațională a insurecției române, relevînd că „această lovitură va fi fatală Reichului german“.

Ora 18, Calafat. Garnizona germană raportează că nu mai poate rezista atacurilor românești ; se ordonă retragerea ei la Vidin.

● **Sulina.** Forțele fluviale române primesc misiunea de „anihilare și dezarmare a unităților germane din Sulina“.

Ora 18, Turnu Măgurele. Pînă la această oră trupele germane din port și din oraș sînt dezarmate (sînt luați 170 de prizonieri). La fel sînt dezarmate garnizoanele hitleriste din Roșiori de Vede (unde sînt luați prizonieri cca 700 militari), Alexandria, Oltenița.

Ora 18,15, Cîmpina (jud. Prahova). Trupe române angajează puternic batalionul german de pompieri din localitate în zona uzinei „Concordia“. Concomitent, începe un puternic duel de artilerie între bateriile antiaeriene române și germane din apropierea orașului. Forțele insurecționale zdrobesc rezistențele inamice de la Azuga și Bușteni.

Seara, Aiud. În gara orașului sosește un tren german cu rănii, plus 3 tancuri „Tiger“, instalate pe platforme. Trenul cu rănii este decuplat și îndreptat spre Războieni (el va reveni la Aiud la 30 august, unde rănii vor fi internați în spital, iar cei valizi luați prizonieri). Echipajele tancurilor, refuzînd să se predea, ostași din Batalionul 2 pionieri munte pornesc la atac ; două tancuri sînt incendiate și unul capturat ; echipajele sînt nevoite să se predea.

Ora 19,30, Radio Londra. Informează că în unele puncte din România a înțecat orice rezistență germană.

Ora 20, București. „Populația rurală românească, împreună cu intelectualii satelor și orașelor — consemnează un raport militar —, și-au manifestat dorința ca guvernul să le aprobe constituirea de gărzii naționale pentru siguranța și paza ordinii și bunurilor cetățenilor, în care scop solicită înarmarea acestora“.

● **Alba Iulia.** În apropierea orașului este luat prizonier echipajul unui avion german care a aterizat forțat, iar la ora 22,40 sînt luați prizonieri 105 hitleriști.

● **Petrești (jud. Dimbovița).** În apropierea localității este dezarmată, prin luptă, o coloană moto inamică, formată din circa 70 vehicule. La acțiune iau parte subunități ale Școlii de subofițeri jandarmi din Găești și Baza 1 informație antiaeriană din Petrești. Inamicul înregistrează 100 prizonieri, 4 morți și 4 răniți.

Ora 20,10, Hirșova. Marile unități ale Corpului 2 armată primesc misiunea să treacă Dunărea pe la Hirșova, cu toate efectivele lor, Divizia 9 infanterie urmînd să lase pe așa-numita „linie a armistițiului“ cu armata sovietică o supraveghere constituită din recruții săi și grăniceri. În zilele de 27—29 august, Batalionul 2 poduri-fluvii a organizat, în punctul Giurgeni—Vadu Oii, trecerea Corpurilor 2 și 3 armată din Dobrogea în Muntenia.

Ora 21,30, Slănic Moldova. Generalul H. Friessner prezintă la O.K.W. situația din România: „Declarația de război a României a creat o situație grea pentru serviciile din spatele frontului și pentru unitățile germane dispuse în zona de spate și nu se întrevide care din ele vor putea fi evacuate din România și recuperate“.

Ora 22,45, Oltenița. Subunități ale Regimentului 3 grăniceri, partea sedentară, dezarmează 2 companii germane.

În cursul zilei

● **Fetești (jud. Ialomița).** În gara localității și în comuna Bărăganu sînt luați prizonieri 375 de militari germani.

● **Tohan (jud. Brașov).** Se constituie, din 56 de muncitori de la uzinele „Rogifer“, „Bateria albastră“, comandată de locotenentul în rezervă Marin Năstase; ea ia parte la luptele de la sud de satul Prejmer, apoi în sectorul

Dobolii—Podul Oltului, contribuind din plin la eliberarea satului Doboli.

● **Turnu Severin.** Detașamentul fluvial „Dunărea de Sus“, împreună cu bateria de coastă, acționează împotriva unui convoi de vase germane care se retrăgea pe Dunăre, în amonte de Turnu Severin. Majoritatea navelor sînt scufundate sau obligate să se predea.

Presa străină

— „**Pravda**“ (Moscova): „Evenimentele din România au provocat derută la Berlin“.

— „**The New York Times**“. Ziarul american apreciază că alăturarea României Aliaților a creat pericolul izolării diviziilor germane aflate în Balcani: „Foarte curînd, poate într-o zi sau două, armata germană va trebui să hotărască dacă să continue lupta în Balcani, ceea ce ar echivala cu o sinucidere, sau să retragă lateral vreo 30 de divizii de partea cealaltă a Carpaților“. Referitor la actul de la 23 August, ziarul scrie: „Istoria poate foarte bine să consemneze defectiunea României (din punctul de vedere al Germaniei hitleriste — n.n.) ca unul dintre evenimentele decisive ale întregului război“.

— „**Daily Mail**“ (Londra): Acțiunea României „înseamnă, din punct de vedere politic, prăbușirea completă a influenței germane în Balcani și aceasta, la rîndul ei, va determina, neîndoielnic, și alte țări satelite să grăbească ieșirea lor din tabăra germană... Din punct de vedere militar, acțiunea României este o serioasă lovitură dată Germaniei și ea va duce, în cele din urmă, la evacuarea tuturor trupelor germane din Balcani“.

— „**The Times**“ (Londra): „În multe cercuri se așteaptă că acțiunea României va convinge, în cele din urmă, atît Bulgaria cît și Finlanda să pună capăt vorbelor și să treacă la fapte. În orice caz, lovitura dată controlului german asupra Balcanilor și a Europei de sud este evidentă“.

— „**Evening Standard**“ (Londra): Analizînd situația militară-strategică creată prin acțiunea României, ziarul remarcă faptul că, „în cel mai bun caz, germanii pot să se retragă, prin pasurile Carpaților, în Transilvania, dar aceasta înseamnă abandonarea nu numai a României, ci și a Bulgariei, ca și a întregii Peninsule Balcanice. Acesta este cel mai semnificativ eveniment legat de reorientarea României“.

— „**Daily Herald**“ (Londra): „Efectul strategic al acestui act extraordinar va fi, din punct de vedere militar, prăbușirea sistemului german de apărare, iar

din punct de vedere politic însemnează îndepărtarea influenței germane din sud-estul Europei“.

— **„Le Figaro“** (Paris) : „Este prematur să evaluăm toate consecințele pe care le poate avea răsturnarea de situație produsă de România. În orice caz, este un eveniment de mare importanță, care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de-al III-lea Reich. În primul rînd, pentru că îl lipsește definitiv de ultimele resurse de petrol de care ar mai fi putut profita. În al doilea rînd, pentru că ar fi imposibil ca celelalte state satelite, Ungaria și Bulgaria, să nu fie și ele antrenate în catastrofa care a și început pentru cel de-al III-lea Reich“.

— **„Basler Nachrichten“** (Basel). Se comentează impactul loviturii românești asupra Germaniei hitleriste : „Din punct de vedere militar... faptul petrecut are și pentru Germania semnificația unei catastrofe“, iar „în întreg spațiul balcanic stăpînirea germană... se va prăbuși la prima lovitură serioasă. În orice caz, consecința lui 23 August va fi, în primul rînd, faptul că întreaga poziție [germană] din Balcani se năruie“.

— **„Der Bund“** (Bern) : Eliberarea Parisului și acțiunea României „au produs o puternică impresie în țările nordice. Conform informațiilor pe care le avem, aceste două evenimente ar putea să dea un nou impuls mișcării de rezistență patriotică din Danemarca și Norvegia... Mai clar decît toate celelalte evenimente de pînă acum ale războiului, retragerea trupelor germane din Paris și trecerea României de partea Aliaților trebuie să deschidă poporului german ochii, în sensul că definitivă cădere a Germaniei nu mai poate fi împiedicată“.

— **„Gazette de Lausanne“** : Insurecția română „a provocat prăbușirea întregului dispozitiv al apărării germane“ (de la aripa sudică a frontului de Răsărit — n.n.), iar intrarea României în tabăra Națiunilor Unite „este un eveniment de o importanță deosebită și care distruge întreaga rețea diplomatică și strategică instituită de germani în sud-estul Europei“.

— **„L'Osservatore Romano“** (Cetatea Vaticanului) : „În România, războiul însă nu s-a terminat, ci a căpătat un nou obiectiv, de a înlătura prezența trupelor germane de pe teritoriul național“.

— **„Ny Dang“** (Stockholm) : „În momentul în care toată lumea se bucura de cucerirea Parisului de către partizani, o altă știre victorioasă a fost anunțată, în seara de miercuri, știre

care va avea probabil o importanță militară încă și mai mare. România și-a schimbat guvernul, l-a demis pe dictatorul Antonescu și a schimbat în același timp partea alături de care se afla în război. Germanii, care și așa erau hărțuiți atît în apus, în răsărit, cit și în sud, s-au aflat din nou în incurcătură. Întregul lor front meridional este acum amenințat să se prăbușească... Poporul român își ia acum soarta în propriile sale mîini și proclamă o ordine democratică“.

— **„Nya Dagligt Allehanda“** și **„Aftenbladet“** (Stockholm). Caracterizează ieșirea României din război ca „o grozavă lovitură pentru conducerea de război germană“.

— **Akşam** (Istanbul) : „La 23 August s-a petrecut un eveniment și mai important (decît eliberarea Parisului — n.n.) în ceea ce privește apropierea sfîrșitului războiului : România a semnat armistițiul. Dar ea nu s-a limitat numai la a semna armistițiul ; alăturîndu-se Rusiei Sovietice, a întors armele împotriva foștilor săi aliați“. Pentru Germania, „ieșirea României din război și, pe deasupra, întoarcerea de către ea a armelor constituie, neîndoielnic, una din cele mai dureroase lovituri. Pierderea României va fi începutul pierderii Balcanilor, va prilejui desprinderea mai rapidă a Bulgariei și Ungariei... Sintem convinși că nu este greșit a se considera ieșirea din război a României drept un eveniment foarte fericit, nu atît prin faptul că a dus, numai în Balcani, și mai mult la scutirea războiului, cit prin profunda semnificație mijlocită în politica și pacea Balcanilor. Din această cauză, opinia publică din Turcia nu simte decît satisfacție“.

— **„Cumhuriyet“** (Istanbul) : „Ieșirea României din război va avea consecințe foarte mari și va facilita și, totodată, va accelera sfîrșitul războiului“.

— **„Son Telegraf“** (Istanbul). Ziarul enumără consecințele acțiunii României : „1. Germania a pierdut un sprijin foarte tare la sud ; 2. Germania riscă să piardă petrolurile românești ; 3. Armata română pune în mîinile Aliaților aproximativ 500 000 de oameni, care să fie întrebuințați contra Ungariei ; 4. Germania pierde mari resurse de materii prime ; 5. Armata germană se vede silită să evacueze grabnic Balcanii ; 6. Armata sovietică găsește posibilitatea de a putea întinde mîna armatelor aliate de-a lungul Cîmpiei dunărene“.

— „**Ulus**“ (Istanbul) : „Nu se poate pune la îndoială faptul că România, aflată sub regimul suveranității naționale, va fi un element de solidaritate sinceră pentru democrații și pacea Balcanilor... Hotărîrea României oferind o soluție fermă și pentru situația Bulgariei, să nu ne dorim decît ca acest al doilea război mondial să înceteze mai întîi în această zonă încercată de nedreptăți, asasinate, foamete și tragedii“.

— „**Vakit**“ (Istanbul): „Fără îndoială că trecerea, în acest fel, a României de partea Aliatilor va fi o grea lovitură pentru Germania. Căci Ploieștiul era unicul bazin petrolifer ce mai rămăsese în mîinile Germaniei. Este clar că Germania nu va mai putea continua războiul după ce a pierdut aceste surse de petrol... Dar dezastzul Germaniei nu se rezumă numai la aceasta. Și trupele României, care pînă ieri era aliata sa, de data aceasta iau poziție împotriva ei; pe de altă parte, și trupele ruse, trecînd pe teritoriul României, au posibilitatea să cadă, din spre Austria, în spatele trupelor germane... Evoluția imediată a evenimentelor poate să aducă mari schimbări în situația de război generală a Germaniei și Balcanilor. Sensul general al acestor schimbări este de natură să indice faptul că sfîrșitul din Europa al războiului este foarte aproape“.

— „**La Prensa**“ (Buenos Aires). Ziarul relevă că, prin ieșirea României din război și alăturarea ei coaliției Națiunilor Unite, se înregistrează „prăbușirea ocupației germane în Balcani. Bariera dificilă a Carpaților dispăre în mod practic, iar rușilor le este deschisă cîmpia vastă a Dunării care duce la Belgrad, Budapesta și Viena și chiar spre Germania“.

26 august

Ora 0,25, București. Avioane germane răsfețe vizează (pînă la ora 3,50) piața Chibrit, cartierul Bucureștii Noi, Atelierele C.F.R.-Grivița.

Ora 2, Arad. Regimentul 4 grăniceri raportează (noi informații vor fi furnizate în orele următoare) că în zonele de frontieră Pecica, Nădlac, Turnu din județul Arad au loc concentrări de trupe germane și horthyste în vederea trecerii frontierei (linia de demarcație impusă prin Dictatul de la Viena — n.n.) în România.

Ora 2,30 Constanța. Sub puternica presiune a forțelor românești, hitleriștii aruncă în aer bateria Tirpitz — puternic

punct de foc amplasat pe malul Mării Negre imediat la sud de Constanța.

Ora 3, Vințu de Jos (jud. Alba). În incinta gării este dezarmată garda militară a unui tren german (20 vagoane) încărcat cu materiale de război — aviație și auto de toate categoriile.

Ora 5,20, Jimbolia. O formație de 80 de militari germani atacă un post românesc de grăniceri la 2 km de oraș; inamicul este respins.

Ora 6,30. Băneasa—Otopeni. Trupele române pornesc atacul asupra grupării germane, vizînd obiectivele inamicului din pădurea și de pe aeroportul Băneasa și din pădurea Tunari. În așteptarea bombardamentului aliat, atacul este oprit la ora 9. Dimineata este adus în zonă, de la Varșovia, pe calea aerului, generalul Reiner Stahel, un „specialist“ în înăbușirea răscoalelor, care preia comanda grupării de forțe germane de la Băneasa—Otopeni.

● **București.** În chemarea P.C.R. adresată „Către toată muncitorimea de la orașe și sate, către întregul popor român“, se relevă : „Acum, sarcina imediată care stă în fața noastră, a poporului și guvernului actual este încheierea păcii cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite ale Americii. Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și agenții lor care se găsesc încă în țară. Să pedepsim fără cruțare pe trădătorii de țară din clica lui Antonescu și să lichidăm regimul întronat de ea“.

● Prin intermediul apelului Comandamentului formațiunilor de luptă patriotice se cheamă populația țării să participe la acțiunile de luptă împotriva trupelor hitleriste : „Urmați fără șovăire ordinele și dispozițiile Comandamentului forțelor de luptă patriotice, înrolați-vă în detașamentele patriotice. Prezențați-vă la locurile indicate în comunicatele noastre, cu arme sau fără arme“.

● **Chitila.** Un val de 12 Stukas bombardează zona Chitila, urmat, la ora 8, de alte 10, care au ca țintă triajul și gara Chitila.

● **Calafat.** Regimentul 31 dorobanți, partea sedentară, raportează că „toți germanii aflați în Calafat și împrejurimi au fost dezarmați“.

Ora 6,45, Turnu Severin. Trupele hitleriste (două coloane motorizate dispunînd de 1 600 militari și 10 tunuri antiaeriene, care, din direcțiile Fîlăși—Turnu Severin și Vințu Mare—Șimian, ajunseseră,

în seara zilei de 25 august, la bariera de est a orașului), refuzînd să se predea, se ajunge la declanșarea ostilităților. Germanii urmăreau să ocupe orașul pentru a putea face joncțiunea cu forțele hitleriste din raionul Orșova—Vîrciorova și cu cele de peste Dunăre, din nordul Iugoslaviei. În lupta ce se angajează, inamicului i s-au opus două batalioane de recruci din Regimentul 95 infanterie, Compania de garnizoană, o companie din Detașamentul „Mehedinți”, o baterie din Regimentul 3 artilerie, două escadroane din Regimentul 3 roșiori, partea sedentară. Ostașilor li s-au alăturat, cu arma în mînă, mobilizați de comuniști, muncitori de la Șantierul naval și C.F.R., țărani din satele din jur. Inamicul, puternic atacat, este silit să se retragă spre comuna Șimian, unde este încercuit; apoi, la ora 14, hitleriștii încetează orice rezistență, fiind capturați de forțele române.

Ora 7, Araci (jud. Covasna). Un detașament hitleristo-horthyst, format din circa 150 de militari, atacă sediul unui pichet din Regimentul 10 grăniceri de pe linia de demarcație și ocupă satul, îndreptîndu-se către localitatea Bod, cu intenția de a ocupa postul de radioemisie. Întăririle românești trimise rapid resping detașamentul inamic în urma unei lupte scurte. În rîndul forțelor române a acționat și un grup de premilitari.

● **Țăndărei (jud. Ialomița).** Trupele române somează detașamentele germane din garnizoana din localitate să depună armele. Li se dă termen de gîndire o oră, după care ostași din Batalionul 2 exploatare, baza fluvială și baza de aviație deschid focul; vine în sprijin și un avion I.A.R.-80. La ora 10, hitleriștii capitulează (din 80 de oameni au mai rămas în viață 27). De asemenea, o garnitură feroviară germană (60 de vagoane) este capturată, personalul însoțitor fiind dezarmat cu sprijinul muncitorilor ceferiști.

Ora 7,50, Vîrciorova (jud. Mehedinți). Încep luptele între trupele române și cele germane, care au reușit să debarce în zona dintre Orșova și Gura Văii.

Înainte de ora 9, București. Se întoarce în Capitală, cu un avion de vînătoare american P.-51 Mustang, căpitanul aviator C. Cantacuzino. Acesta, în ziua precedentă, l-a transportat cu un aparat de vînătoare pe locotenent-colonelul american James Gunn III, șeful grupului piloților anglo-americani foști prizonieri în România, la Caserta, în Italia, unde se afla Comandamentul Forțelor aeriene aliate din Mediterana. Aici, ofițerul american a transmis o hartă de navigație pe

care a fost trasată concentrarea de forțe germane din nordul Bucureștiului. Pilotul român anunță că sosirea formațiilor de bombardiere aliate va avea loc peste 45 de minute, știre transmisă imediat la Comandamentul militar al Capitalei și la apărarea antiaeriană.

Ora 9, Breaza (jud. Prahova). Printr-o telegramă adresată garnizoanelor din Ploiești, Cîmpina, Sinaia și Predeal, Comandamentul Corpului 5 teritorial dispune că funcționarii și lucrătorii instituțiilor civile și militarizate, „în caz de atac, nu vor părăsi instituția, ci vor lupta pentru apărarea localului, fiind considerați ca militari”.

● **Cernavodă:** În apropierea podului de peste Dunăre sînt capturate 6 nave germane. Sînt luați prizonieri 22 ofițeri și 110 soldați.

Ora 9,15, Moreni. Se dau puternice lupte în zonă. În vederea lichidării inamicului se constituie o grupare tactică, compusă din Batalionul 2 vînători de gardă, un batalion din Regimentul 22 infanterie, Batalioanele 3 și 4 vînători moto, două companii din Batalionul 5 pionieri și cîteva tanchete, care acționează în strînsă cooperare cu muncitori înarmați de la instalațiile petroliere și întreprinderile din zonă. După înfruntări grele, inamicul fiind sprijinit de focul tunurilor antiaeriene, este cucerit dealul Pleașa și lichidată rezistența germană de pe dealul Țuicani. În după-amiaza zilei este cucerită puternica poziție dușmană de pe dealul Sîngerîș, trupele române efectuînd apoi o manevră de învăluire a inamicului dinspre Filipeștii de Pădure. Pe Valea Prahovei, în tot cursul zilei, se desfășoară lupte la Pleașa, Didești, Gura Ocniței, Băicoi, Blejoi.

● **Chiselet (jud. Călărași).** Trupe germane atacă pichetul Chiselet. În sprijin intervin unități române din garnizoana Oltenița și locuitorii comunei. Sînt capturați 585 de militari hitleriști.

Ora 9,25, Giurgiu. Orașul este atacat de trupe hitleriste debarcate de pe șleपुरi venite de pe malul bulgăresc al Dunării, sprijinite de focul artileriei antiaeriene de la Rusciuk și al artileriei a cinci monitoare germane. Se angajează lupte de stradă, inamicul fiind respins prin eforturile unor subunități ale Regimentului 5 dorobanți, ale muncitorilor de la fabricile din oraș, susținute de focul de artilerie al navelor fluviale românești. În după-amiaza zilei este dezarmată o companie moto germană care încearca să pătrundă spre port prin partea de nord a orașului.

Ora 9,30, Băneasa—Otopeni. Se declanșează asaltul masiv al aviației aliate asupra pozițiilor grupării germane din zonă. O primă formație de 115 avioane B-24 Liberator atacă partea de nord a aeroportului Băneasa și instalațiile germane dintre aeroport și pădure, iar cea de-a doua — 114 avioane B-17 G. Flying Fortress — aeroportul Otopeni și instalațiile Luftwaffe din pădurea învecinată. Pe durata a 90 minute, la Băneasa sînt aruncate 258 t bombe, iar la Otopeni 205 t.

Ora 10, Sinaia. Divizia 1 munte raportează că în Sinaia se află capturați 43 militari germani, armament și trei camioane; de asemenea, este în curs de dezarmare și predare o coloană de cca 20 autovehicule. Trupele hitleriste de la Bușteni, Azuga și cabanele de pe Omul sînt dezarmate.

Ora 10,15, Băneasa—Otopeni. Se reia atacul asupra grupării germane din zonă. Pînă la sfîrșitul zilei este cucerit satul Odăile, unitățile române ajungînd pînă la liziera vest, nord-vest și sud a satului Otopeni. Aeroportul Otopeni este blocat prin foc (aici sînt distruse la sol două avioane de vînătoare și mijloace de luptă blindate și incendiate două avioane „Gigant”); este dezorganizată apărarea inamicului din pădurea Băneasa, iar șoseaua București—Ploiești intră definitiv în stăpînirea trupelor române. La acțiunile de luptă participă detașamente de muncitori înarmați de la uzina „Vulcan”, de la S.T.B. și C.F.R.

Ora 10,30, București. Este blocat grupul german de la Antrepозitele din apropierea gării Obor (la ora 12,05, hitleriștii se predau). Unitățile militare românești și formațiunile de luptă patriotice lichidează ultimele rezistențe ale inamicului din zona Crematoriu, de la fabrica de avioane S.E.T. și din cartierul Colentina. După trei zile de confruntări, forțele insurecționale încheie cu deplin succes nimicirea obiectivelor germane din interiorul Capitalei.

Ora 11, Predeal (jud. Brașov). În Predeal se află în plină desfășurare dezarmarea unor trupe hitleriste. Pînă în acel moment fuseseră luați prizonieri 5 ofițeri și 200 militari și capturate 58 de autovehicule.

Ora 11,15, Țița (jud. Dimbovița). Centrul de rezistență german de la depozitul de carburanți este lichidat.

Ora 11,30, jud. Hunedoara. Comandamentul Diviziei 2 munte raportează că „uni-

tățile germane aflate pe raza sectorului de pază internă Hunedoara au fost dezarmate și arestate”.

Ora 11,50, Caransebeș. Pînă la această oră în garnizoana orașului se aflau dezarmați peste 300 militari germani.

Ora 13,30, Turnu Severin. Unități române din garnizoana orașului dezarmează, după o scurtă luptă, la podul peste riul Topolnița (sud-est de Turnu Severin), o coloană germană (circa 300 militari îmbarcați în 30 de mașini).

Ora 14, Bădulești (jud. Ialomița). Aterizează forțat un avion german de tipul „Gigant”. Trupele române atacă efectivele inamice debarcate, luînd circa 100 de prizonieri.

Ora 14,25, Orșova. Unități din Regimentul 94 infanterie și detașamente de grăniceri declanșează lupta pentru eliberarea orașului și a portului, important punct pentru siguranța graniței. Ostașii români au avut de înfruntat circa 700 de militari germani, dotați cu mitraliere, branduri și tunuri antiaeriene, avînd și sprijinul a 5 vase fluviale, baricadați solid în port și în zona adiacentă acestuia. Înfruntarea capătă aspectul unei veritabile lupte de stradă, flecare casă unde se întărise inamicul fiind asaltată și cucerită. În cursul luptei, venînd dinspre Turnu Severin, apare o coloană germană de 17 mașini; se organizează rapid o ambuscadă în apropierea podului peste Cerna și coloana inamică se predă fără luptă. Acțiunile în zona portului continuă pînă seara tîrziu.

Ora 14,30, Arad. Încep confruntări de stradă între unitățile române și cele germane, care s-au baricadat într-o clădire din centrul orașului. După trei ore de lupte forțele inamice sînt nevoite să se predea.

● **Plopeni (jud. Prahova).** Regimentul 3 călărași capturează, prin luptă, circa 200 militari germani și 40 autovehicule.

Ora 15, Cairo. Ambasadorul sovietic N.V. Novikov comunică emisarilor români că guvernul sovietic este gata să semneze armistițiul pe baza condițiilor din aprilie 1944 și a celor trei puncte consimțite la Stockholm (termen 15 zile pentru a reglementa raporturile româno-germane, zonă liberă pentru guvernul român, înlesniri la plata reparațiilor).

Ora 16, Ciornuleasca (jud. Giurgiu). În incinta pădurii cu același nume este capturat, după o scurtă luptă, efectivul

unui post de pîndă și alarmă aeriană german. Sînt luați 13 prizonieri.

Ora 16,05, București. 16 aparate efectuează ultimul raid al aviației germane asupra Capitalei (durează pînă la ora 16,42). Este distrus Teatrul Național și lovite Ministerul de Război, Palatul Telefoanelor, Palatul regal, spitalul Colțea, teatrul Savoy, hotelul Majestic, blocul Marna ș.a. Aviația română atacă cu 29 aparate avioanele germane ce zburau deasupra Capitalei, reușind că doboare 2 He-111 și 2 Ju-52. În aceeași zi, 10 avioane românești atacă inamicul ce zbura în zona Titu—Tîrgoviște—Pitești, doborînd 1 Ju-52, 2 Me-323 (Gigant) și 2 Me-110; de asemenea, o coloană germană în deplasare pe șoseaua Costești—Pitești este mitraliată și imobilizată în dreptul comunei Cornățel.

Ora 16,25, Ploiești. Trupele germane lansează un atac dinspre nord și vest, urmărind lichidarea bateriilor antiaeriene din apropierea orașului. După lupte înverșunate de stradă, cele două batalioane de recruți din Regimentele 7 și 32 dorobanți resping inamicul dincolo de barierele localității.

Ora 16,30, Bod și Prejmer (jud. Brașov). După opt ore de lupte, trupele germane sînt respinse. La Codlea este dezarmată o coloană auto, luîndu-se 111 prizonieri.

● **Slobozia.** O coloană germană de peste 20 mașini atacă din mișcare localitatea. Trupele române și locuitorii ai orașului resping, prin lupte grele, inamicul, care înregistrează 9 morți, 16 răniți și 26 prizonieri.

Ora 17, Brașov. Ultimele elemente germane din județul Brașov trec linia de demarcație româno-ungară stabilită prin Dictatul fascist de la Viena.

● **Posada—Valea Largă (jud. Prahova).** Între cele două stații de cale ferată, un grup de muncitori ceferiști provoacă deraierea unui tren de război german, paralizînd circulația în ambele sensuri.

Ora 18,30, Arini (jud. Brașov). Se dau lupte împotriva trupelor germane venite de dincolo de linia de demarcație româno-ungară, care încearcă să ocupe localitatea.

Ora 19,30, Cernavodă: Un convoi german, format din circa 20 de nave, este atacat de artileria română dispusă pe malul drept al Dunării. Sînt avariate 11 remorchere iar 2 capturate.

● **Radio Moscova:** Transmite un comunicat oficial al Comisariatului Poporului pentru Afacerile Externe al U.R.S.S., în care se relevă că „noul guvern Sănătescu stăpînește în mod ferm orașul București“, iar „trupele române au ocupat trecătorile Carpaților și dau lupte cu trupele germane care se retrag din sectorul vestic al frontului sovietic“.

Ora 20,45, Radio Londra: „Acțiunea în care s-a angajat întregul popor român în ziua de 23 August a fost dictată de toată tradiția veche românească. Azi, cînd întregul popor român se ridică și în văzul tuturor națiunilor își scutură lanțul cu care era legat, începe adevărata luptă împotriva dușmanului comun... Lupta împotriva Germaniei, alături de popoarele democratice, este dreaptă, națională și de folos tuturor popoarelor“.

Ora 21, Cimpina. Un escadron din Regimentul 10 roșiori și artileriști din zonă se află în luptă cu o puternică formațiune militară germană la sud-est de localitate. Inamicul este dispersat, iar bateria antiaeriană de pe dealul Pițigaia este redusă la tăcere. În aceeași zi sînt lichidate și rezistențele germane de la Urleta și Cornu.

Ora 22,30, Arad. Forțe motorizate germane, precedate de o acțiune a aviației, și întărite cu trupe horthyste venite de peste linia de demarcație româno-ungară, atacă suburbia de nord-vest a orașului, Arad-Gai. Regimentul 4 grăniceri angajează lupte înverșunate cu gruparea inamică.

Ora 22,45, Radio Londra: „Prin ruperea relațiilor sale cu Germania și prin declararea războiului împotriva acestei țări, România a zdrobit zidul Balcanilor ce fusese ridicat acum 5 ani de Hitler“.

Ora 23, Brăila. Se ordonă deplasarea Grupului de monitoare românești de la Brăila spre Giurgiu, cu misiunea de a ataca și scufunda navele de război și convoaiele de debarcare germane.

În cursul zilei

● **Banat.** Forțele române dezarmează inamicul din localitățile Teregoa, Crușovăț, Rușchița, Reșița, Oravița, Anina și Topleț; sînt luați aproape 400 de prizonieri.

● **Comarnic (jud. Prahova).** Ostași români din Divizia 1 munte dezarmează două trenuri germane: unul încărcat cu tunuri antiaeriene, celălalt cu militari (inclusiv răniți) și civili. În total, sînt luați prizonieri 1 750 de militari germani.

● **Hinova (jud. Mehedinți).** Ostași români din Regimentul 95 infanterie dezarmază o coloană germană hipo. Sînt luați prizonieri 148 militari inamici, între care 2 ofițeri și 5 subofițeri; sînt capturate un camion, 13 căruțe, 169 cai, 8 piese de artilerie antiaeriană, armament și muniție de infanterie.

● **Ianca și Doicești (jud. Buzău).** Unități din Divizia 1 cavalerie, cu sprijinul populației, dezarmază o coloană germană care se retrăgea din Moldova.

● **Itești (jud. Bacău).** Comandamentul 104 munte, în urma aprobării Comandamentului suprem al armatei sovietice, se reorganizează pentru organizare și luptă împotriva Germaniei hitleriste în zona Bărleanu—Ciumași—Itești.

● **Moinești (jud. Bacău).** Trupe și formațiuni românești dislocate în zona Moinești, constituind Divizia 103 munte, se alătură armatei sovietice în luptele duse pe Valea Trotușului împotriva rezistențelor hitleriste și horthyste de pe această direcție.

● **Oltenița.** Trupele române din garnizoană încercuiesc și dezarmază o grupare germană care încearcă să treacă în Bulgaria. Sînt luați prizonieri 30 ofițeri, 28 subofițeri și 552 soldați și capturate 200 de vagoane cu muniție de artilerie.

● **Sălătruc (jud. Argeș).** Trupele române capturează peste 70 de militari germani.

● **Vîforița și Produlcești (jud. Dimbovița).** Două avioane de transport germane, livrate de antiaeriana română, aterizează în raza acestor două localități. După scurte ciocniri, forțele române iau prizonieri 81 de militari inamici.

Presa străină

— „**L'Humanité**“ (Paris): „Soldații români au început să-i alunge pe germani din țară. De acum înainte nimic nu mai poate împiedica armatele sovietice să înainteze de-a lungul văii Dunării, pentru a realiza joncțiunea cu forțele armatei iugoslave de eliberare națională ale mareșalului Tito. Forțele germane care se află în Bulgaria și în Grecia vor fi izolate de Germania, în timp ce întregul front german va fi îndreptat spre sud“.

— „**Basler Nachrichten**“ (Basel): Referitor la ecoul actului de la 23 August, ziarul scrie „Că, prin cotelura României, s-a cauzat conducerii de război germane deja o leziune iremediabilă, este declarat deschis și argumentat în comentariile suedeze, dar chiar opiniile mai prudente, temperate de cenzură, ale ziarelor liberale finlandeze vorbesc de o iminentă retragere germană pe arcul carpatic și se referă la faptul că aprovizionarea cu petrol nu numai cantitativ, ci și calitativ,

prin limitarea la benzina sintetică, pentru flota aeriană, se va agrava în mod catastrofal“.

— „**Journal de Genève**“: „Germanii văd frontul lor de sud-est prăbușindu-se ca și în 1918 în Europa de sud-est. Decizia României de a încheia un armistițiu și de a le declara război îi pune într-o poziție foarte precară“.

— „**Cumhuriyet**“ (Istanbul): „România, imediat ce a plănuț să se desprindă de Germania, a început prin a răsturna dictatura... Se poate afirma cu certitudine că a pornit o revoltă generală împotriva acestor autorități dictatoriale. Și poate că aceasta va fi primul cîștig al omenirii din acest război“.

27 august

Ora 0,30, Filipeștii de Pădure (jud. Prahova). Trupele hitleriste încearcă de trei ori să rupă încercuirea forțelor române, fără să reușească (200 dintre ei sînt luați prizonieri); dimineața, ultimele resturi ale dușmanului din zona Moreni sînt capturate.

Ora 2, Hinova (jud. Mehedinți). Pînă la ora 4,30 este lichidată, prin luptă, rezistența hitleristă din localitate, fiind luați 70 de prizonieri.

Ora 3, Moldova Veche (jud. Caraș-Severin). Subunități din Regimentele 9 grăniceri și 24 infanterie duc lupte crîncene cu un detașament german compus din circa 400 militari, debarcat în cursul nopții. Sprijiniți de focul a două vedete de pe Dunăre, hitleriștii incendiază localitatea și portul. Ostașii români reușesc, pînă la ora 13, să respingă inamicul, care înregistrează pierderi grele.

Ora 4, Ploiești. Forțe germane dispunînd de artilerie și blindate atacă dinspre nord. Instalată în dispozitiv de apărare în toate direcțiile, garnizoana orașului respinge trupele dușmane după înclcășări care se prelungeșc în tot cursul zilei. Comunicarea radio a Diviziei 5 artilerie antiaeriană germană către Grupul de armate „Ucrania de Sud“ — făcută la ora 16,40 — era nevoită să recunoască: „cea mai mare parte a orașului și a rafinăriilor au fost pierdute și nu se pot detașa nici un fel de forțe din spațiul Ploiești în beneficiul grupului Stahel“.

Dimineața, Arad. Întrucît hitleriștii organizaseră aerodromul Arad ca un puternic punct de rezistență și aduseseră trupe în sprijin în apropierea localității și la liziera pădurii Ceala (numărul to-

tal al inamicului ajungînd la 2 700 de oameni), în vederea cuceririi oraşului, Comandamentul Corpului 7 teritorial ia măsuri pentru nimicirea dispozitivului duşman. După ce sînt aduse subunităţi de infanterie şi artilerie care au întărit trupele aflate în contact (Batalionul 2 grăniceri), totalizînd 2 789 militari, Comandamentul Diviziei 1 cavalerie, partea sedentară, declanşează în zori atacul. După un foc masat de artilerie, un batalion de elevi de la Şcoala de ofiţeri rezervă de infanterie de la Radna şi un batalion din Regimentul 4 grăniceri acţionează în direcţia localităţii Gai; li s-au alăturat muncitori înarmaţi. Obiectivul este cucerit la ora 12. În orele următoare sînt respinse mai multe contraatacuri inamice, întreprinse cu sprijin aerian. Către seară, germanii sînt alungaţi şi de pe aerodromul din Arad, aceştia retrăgîndu-se către pădurea Ceala. În zona aerodromului sînt luaţi prizonieri peste 700 militari germani şi capturate avioane şi alte materiale de război.

● **Calafat şi Corabia.** În cele două porturi sînt capturate 27 de nave germane „în urma somaţiilor făcute de trupele din dispozitiv”.

● **Cernavodă.** Două nave germane de debarcare sînt avariate de către artileria română. În acest important nod de comunicaţii, comandamentul român a dispus concentrarea unor importante forţe: s-au plasat în dispozitiv, pentru apărarea tronsonului Cernavodă—Feteşti, cinci baterii de artilerie antiaeriană, o baterie de artilerie anticar, trei batalioane de recruţi (ale regimentelor 36 şi 40 infanterie) şi două companii ale garnizoanei oraşului.

● **Gara Cilibia (Buzău).** Un grup de muncitori ceferişti provoacă deraierea unui tren german cu 69 vagoane încărcate cu trupe şi material de război ce se îndrepta spre Buzău. Soldaţii germani însoţitori ai trenului abandonează garnitura şi îşi continuă drumul pe jos, dar, în scurt timp, sînt capturaţi.

● **Giurgiu.** Marinarii români atacă şi capturează o navă germană care încearcă să pătrundă pe canalul „Plantelor” pentru a îmbarca resturile celor trei baterii de artilerie antiaeriană amplasate la punctul „Finărie”, în apropiere de oraş. În aceeaşi zi, vedeta românească nr. 23 descoperă în zona capului peninsulei „Finărie” o subunitate de artilerie germană pe care o asaltează; o parte a inamicului este făcută prizonieră, altă parte reuşeşte să treacă Dunărea pe malul bulgăresc.

Ora 6,30, Bucureşti. Adresîndu-se întregii naţiuni, „Manifestul Blocului Naţional Democratic” lansează chemarea: „Scoa-

teţi din ţară orice soldat german, dezarmaţi şi împiedicaţi pe germani în orice împrejurare şi în orice loc ca să nu mai poată lucra nici ca formaţiune militară, nici ca particular la nimicirea avutului ţării. Luaţi-le din mînă orice mijloc de luptă şi faceţi-i să iasă cît mai curînd de pe pămîntul sfînt al ţării!”.

● În apelul „Către femeile române”, P.C.R. le îndeamnă să se înroleze în formaţiunile de luptă patriotice, să ajute cu alimente şi medicamente aceste formaţii, să acorde asistenţă sanitară răniţilor. „Femeile române. Să nu se poată vreodată spune despre tine că nu ai fost la înălţimea clipei de faţă, că ai uitat pilda Ecaterinei Teodoroiu. La luptă pentru libertatea patriei noastre”.

Ora 7, Rîmnicu Sărat. Virfuri înaintate ale forţelor sovietice intră în Rîmnicu Sărat.

Ora 7,30, Băneasa—Otopeni. Porneşte atacul forţelor române asupra grupării germane din zonă, care, pînă în seara zilei, străpunge dispozitivul de apărare duşman în mai multe locuri. Prin lupte grele, pădurea „Dumitrescu” este curăţată de inamic, satul şi aeroportul Otopeni sînt eliberate, aerodromul Săftica ocupat. Forţele hitleriste sînt împinse în pădurea Băneasa. Hitlerişti înregistrează mari pierderi în oameni şi tehnică de luptă; sînt luaţi peste 2 000 de prizonieri şi capturat un numeros material de război. Încă la ora 17,15, generalul R. Stabel raporta Grupului de armate „Ucraina de Sud” că „din cauza marilor pierderi şi a puternicelor forţe blindate române... s-ar putea impune încă din noaptea aceasta renunţarea la lupta pentru Bucureşti şi o pătrundere în direcţia Mizil”.

Ora 8, Bucureşti. Şeful M.St.M. ordonă Comandamentului Corpului 5 teritorial ca, folosind toate forţele avute la dispoziţie, „să bareze orice pătrundere a nemţilor spre Breaza—Sinaia—Braşov. Se aruncă în aer, la nevoie, toate podurile de pe şosea, începînd cu cel mai apropiat de Ploieşti şi urmînd cu cele pînă la Predeal. Germanii nu trebuie să scape nici unul, morţi sau prizonieri”.

● **Costeşti (jud. Argeş).** Este dezarmat un detaşament de 66 militari germani transportat într-un avion „Gigant” care a aterizat lângă localitate.

● **Piua Pietri (jud. Ialomiţa).** Are loc un duel de artilerie între forţele române dispuse pe malul Dunării şi un convoi de nave germane.

● **Radio Londra.** Informează despre luptele armatei române împotriva celor germane: „În trei districte de lângă Bucureşti, trupele germane au fost încer-

cuite de români și se află în curs de anihilare”.

Ora 10, Radio Londra : „În România, frontul german s-a prăbușit. Trupele române luptă împotriva forțelor germane pretutindeni. Capitala a fost curățată. O puternică armată aflată în pădurea Tunari, care se pregătea să atace Bucureștiul, a fost respinsă și încercuită. În regiunea Ploiești lupte grele sînt în curs. Trupele române au respins un puternic atac german întreprins împotriva orașului Giurgiu”.

Ora 11, Ulmeni (jud. Buzău). Forțe din Corpul 6 armată, în repliere de pe front, dezarmează, prin luptă, o coloană de 25 mașini încărcate cu trupe germane.

Ora 11,50, Comarnic (jud. Prahova). Militari din Divizia 1 munte dezarmează trupa unui tren sanitar german staționat în gara orașului, căruia i se interzice să-și continue drumul spre nord.

Ora 12, Cernavodă. Trupele române din garnizoană, împreună cu batalioanele de recruți din Regimentele 36 și 40 infanterie, angajează lupta cu o coloană inamică hipo, formată din circa 700—800 militari, care venea dinspre Hirșova îndreptîndu-se spre sud. După un intens schimb de focuri, coloana este dezarmată și capturată. Către seara zilei a fost dezarmată o altă coloană hitleristă care încerca să-și deschidă drum spre sud.

Ora 12,30, Gura Portiței (jud. Olt). Are loc un puternic schimb de focuri între dispozitivul românesc instalat pe malul Dunării și un convoi de 42 nave germane.

Ora 13, Negru Vodă (jud. Constanța). Punctul de rezistență organizat de forțele germane este evacuat, acestea retrăgîndu-se în Bulgaria.

● **Vinju Mare (jud. Mehedinți).** Este zdrobită rezistența organizată de un grup de militari germani.

Ora 14, Călărași. Un pluton de pionieri și un pluton auto sînt trimise la Chicin în sprijinul pichetelor de grăniceri aflate în luptă cu militarii germani care căutau să treacă în Bulgaria. În aceeași zi, la ora 16, compania de pionieri a Batalionului de intervenție primește ordin de a captura un convoi de șleपुरi germane, semnalat pe brațul Borcea, cu intenția de a trece spre Silistra. Pînă la ora 20, convoiul, compus din 2 remorchere și 8 șleपुरi, este anihilat, iar echipajele dezarmate.

● **Moreni.** Ultima rezistență germană din localitate este lichidată.

Ora 14,30, Virciorova—Gura Văii (jud. Mehedinți). Împotriva forțelor hitleriste debarcate în zonă, două detașamente românești pornesc atacul : unul, format dintr-un batalion al Regimentului 95 infanterie, trei escadroane din Regimentul 3 roșiori și o baterie din Regimentul 37 artilerie, asaltează rezistențele de pe marginea de nord-est a localității Gura Văii, în timp ce o subunitate din Regimentul 9 infanterie acționează în flancul dispozitivului inamic ; al doilea, format din subunități ale Regimentului 94 infanterie, acționează din direcția Orșova spre Virciorova. Luptele au continuat cu îndirjire în zilele următoare, trupele române reușind, la 31 august, să pună stăpînire pe defileu.

Ora 15,30, Stîlpu (jud. Buzău). Au loc lupte violente de întîlnire între unități ale Diviziei 5 infanterie, care se repliau de pe frontul din Moldova, și o coloană hitleristă care căuta să-și deschidă drum, prin forță, spre Buzău. Inamicul este respins pierzînd 30 de oameni, morți și răniți. O nouă luptă se declanșează la ora 17, cînd o puternică coloană inamică, cu tancuri și tunuri de asalt, caută să străbată satul de la sud la nord. Se ajunge la luptă corp la corp cu pierderi grele de ambele părți. O altă ciocnire are loc în apropierea satului Stîlpu la ora 19, între unitățile Diviziei 5 infanterie și o coloană de 10—12 mașini germane venind dinspre Buzău. Trupele române deschid focul și distrug patru autovehicule, germanii fiind nevoiți să se retragă.

● **Turnu Măgurele.** Nave germane deschid focul asupra orașului. Artileria română intervine, obligîndu-le să se adăpostească pe malul bulgăresc al Dunării.

Ora 15,40, Slobozia. O coloană hitleristă motorizată, care transporta 400 de militari, se apropie de oraș. Nerăspunzînd somației forțelor românești de a se preda, coloana inamică este violent atacată, ea fiind dispersată. Sînt luați circa 200 de prizonieri.

După amiază, Araci (jud. Covasna). Trupe inamice atacă în zona satului, cu intenția de a pătrunde către postul de radioemisie de la Bod. La intervenția pichetelor de grăniceri situația este restabilă. Ciocnirile continuă și în zilele următoare.

Ora 16, Dobolii de Jos (jud. Brașov, azi Covasna). Detașamente germane atacă și ocupă localitatea. În zilele următoare, trupele române duc lupte înverșunate în această zonă, la care ia parte în mod activ și bateria „Albastră” (subunitate

de artilerie constituită și încadrată cu personalul necesar la uzina „Rogifer” din Tohan, care și-a luat numele de la culoarea salopetelor în care erau îmbrăcați muncitorii).

Ora 16,10, Turnu Măgurele. Se declanșează lupta între un convoi german format din nouă nave și artileria românească instalată în port, două nave fiind scufundate, iar una avariată; la ora 18, alte două nave germane sînt scufundate.

Ora 16,30, Ankara. Ministrul României în Turcia comunică la București că, potrivit unei telegrame sosite de la Cairo, armistițiul urmează să fie semnat la Moscova. Guvernul sovietic se declară de acord cu introducerea în textul armistițiului a celor trei clauze de la Stockholm, cu condiția acceptării lor de către Marea Britanie și S.U.A.

Ora 16,40, Oltenița. Un convoi hitlerist de 42 de nave este semnalat la 6 km de Oltenița. Artileria română deschide focul, incendiind o navă dușmană.

Ora 17, Cernavodă. Luptele desfășurate de forțele terestre din oraș se împletesc, începînd de la această oră, cu duelurile între artileria română de pe malul Dunării și navele germane care își căutau scăparea în amonte. Un convoi de opt nave este luat sub focul precis al bateriei anticar; trei nave sînt scoase din luptă, iar celelalte, serios avariate, sînt silit să se reîntoarcă. Între orele 18—22, șapte grupe a câte 5—6 nave hitleriste sînt atacate de artileria română, care le respinge cu pierderi mari pentru inamic (la obținerea succesului a contribuit și Grupul 7 bombardament ușor român). În luptele de pe Dunăre, între Hirșova și Cernavodă, gruparea de monitoare „Basarabia” și „Bucovina” captează 14 remorchere, 2 șalupe și 60 de șleपुरi. În cursul acțiunilor insurecționale din această zi sînt capturați 36 de ofițeri și 1 600 de soldați inamici.

Ora 18,45, Arad. Comandamentul Diviziei 1 cavalerie este informat că pichetul de grăniceri români de la Variașu Mic a fost atacat de grupe germane venite de dincolo de linia de demarcație româno-ungară, și că se constată concentrări de trupe motorizate la Aletea, Nădlac și Pecica.

Ora 20,45, Radio Londra. Elogiază Manifestul Blocului Național Democratic, apreciat ca „un început fericit spre refacerea României”, subliniindu-se pasajul în care se arată că „România va lupta

alături de vechii săi aliați împotriva dușmanilor de totdeauna”.

Ora 23,15, Radio Brazzaville. Transmite un comentariu al agenției Reuter, care precizează că, în urma evenimentelor din România, „stăpînirea militară și politică a Germaniei în Balcani s-a sfîrșit”.

În cursul zilei

● **București.** Comunicatul Marelui Stat Major consemnează că, pînă în acel moment, au fost luați prizonieri 12 000 de militari germani și capturată o mare cantitate de material de război.

● **Banat.** Pînă la această dată forțele insurecționale anihilează punctele de rezistență germane de la Lugoj, Caransebeș, Reșița, Anina, Oravița. Sînt luați prizonieri aproape 950 de militari germani și capturate importante cantități de tehnică militară.

● **Brașov (județ).** Pînă în această zi sînt luați circa 500 prizonieri inamici și capturate însemnate cantități de armament: 36 de avioane pe aeroporturile din Brașov și Ghimbav, 10 tunuri antiaeriene, autovehicule, un depozit de medicamente și instrumente sanitare, depozite de materiale auto, echipament și alimente.

● **Mehedinți (județ).** Forțele dușmane de la Baziaș, Moldova Veche, insula Ada Kaleh și Dubova sînt lichidate.

● **Valea Prahovei.** Trupe din Corpul 5 teritorial desfășoară acțiuni de luptă în zona Crîngul lui Bot—Tîrșorul Nou—pădurea Tîrșorul Vechi, obligînd să depună armele peste 5 000 de militari germani. Unități din Regimentul 10 roșiori, sprijinite de Divizionul 38 din Regimentul 9 artilerie antiaeriană, lichidează ultimele rezistențe ale inamicului din Cîmpina, luînd peste 300 de prizonieri. Concomitent este zdrobită rezistența dușmană din zona podului peste Doftana, pe comunicația Cîmpina—Ploiești, făcîndu-se 32 prizonieri.

● **Hinova și Turnu Severin.** Între cele două localități sînt capturate de forțele române 38 de nave germane.

● **Ianca (jud Brăila).** Pe aerodromul din localitate, trupele române capturează 27 de avioane de bombardament ale inamicului.

● **Slobozia—Ciulnița.** Escadrila 58 română, aflată pe aerodromul Cocargeaua, atacă și împrășteie, prin 8 raiduri succesive deasupra șoselei Slobozia—Ciulnița, o coloană hitleristă, însumînd circa 4 000 de oameni, 300 de mașini, numeroase blindate și un mare număr de guri de foc de artilerie antiaeriană. Supraviețuitorii atacului aerian sînt capturați de trupele române din zonele Ciulnița și Călărași.

● **Teliu (jud. Brașov).** O coloană inamică de 500 militari este dezarmată, după o

luptă scurtă, de detașamentul român care interzice comunicația Teliu—Satulung.

● **Posada (jud. Prahova).** Este capturat un tren german încărcat cu tancuri.

Presa străină

— „**Pravda**“ (Moscova) : „Ieșirea României din Axă are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei. Însemnătatea acestui fapt nu poate fi subestimată“.

— „**Trud**“ (Moscova) : „Ieșirea României — care era cea mai sigură și folositoare aliată a Germaniei, constituind și o poziție cheie a naziștilor în Balcani — din alianța cu Reichul nazist înseamnă crahul sistemului politico-militar al Germaniei din sud-estul Europei“.

— „**The New York Times**“ : Intrarea României în coaliția antihitleristă înseamnă „o slăbire serioasă a pozițiilor militare ale Axei pe frontul sudic, în cel mai rău caz, prăbușirea, în cele din urmă, a pozițiilor din întreaga Peninsulă Balcanică. Rezultatele imediate sînt de o mare semnificație politică. Bulgaria poate fi încurajată să urmeze exemplul (României — n.n.), iar rezistența în Iugoslavia puternic încurajată“.

— „**The Sunday Times**“ (Londra) : „Ruptura României cu Axa și trecerea ei de partea Aliatilor tradiționali va însemna, poate, pentru Germania o lovitură de moarte... Înaintării rușilor i se deschid trei căi : una împotriva Bulgariei, al cărei curs va suferi, probabil, o modificare în momentul în care primul soldat rus va apărea la frontiera sa ; împotriva Iugoslaviei și Adriaticii, unde este sigur că populația se va ridica pretutindeni împotriva resturilor armatei germane, și împotriva pusteii ungare, Budapestei și Vienei, lucru prin care s-ar ajunge la prăbușirea regimului ungar parazit și la o revoltă în Cehoslovacia... Prăbușirea Germaniei în Balcani este azi un fapt sigur și aceasta se datorește acțiunii României“.

— „**People's War**“ (Calcuta) : Actul de la 23 August „marchează o schimbare hotărâtoare în Balcani“.

28 august

Noaptea 27/28, Băneasa—Otopeni. Din gruparea hitleristă al cărei efectiv total se apropiase, după rezervele primite, de cifra de 10 000 de oameni, o coloană în frunte cu generalii R. Stahel și A. Gerstenberg — cca 1 500 militari îmbarcați

în 300 mașini, un tanc și tunuri antiaeriene și anticar — străpunge încercuirea în spațiul nordic al satelor Otopenii de Sus și Otopenii de Jos, încercînd să ocolească orașul Ploiești pe la sud, spre întorsura Buzăului, în speranța să întâlnească pe undeva, la cotul Carpaților, rămășițele aripii drepte a Grupului de armate „Ucraina de Sud“.

Ora 1, Tufeni (jud. Prahova). Unități române eliberează localitatea, hitleriștii retrăgîndu-se spre Băicoi.

Ora 4,15, Băneasa—Otopeni. Batalionul 1 al Regimentului 6 dorobanți de gardă „Mihai Viteazul“ pornește atacul în direcția postului de radio de la Băneasa (la ora 4,40 intră în stăpînirea ostașilor români). La ora 10, atacul împotriva ultimelor rezistențe germane din zona Băneasa—Otopeni este generalizat și încheiat în jurul orei 20,45. Bătălia pentru București era, astfel, pe deplin cîștigată. Efectivele românești participante la acțiunile din Capitală și zonele învecinate (trupe terestre și aviație) s-au ridicat la 39 000 militari (din care s-au înregistrat 1 400 morți și răniți) și cca 2 000 luptători ai formațiunilor de luptă patriotice. Ele au avut de făcut față uneia dintre cele mai importante grupări de forțe hitleriste din țară (cca 16 000 militari aflați în București și împrejurimi). Au fost luați 6 958 prizonieri germani, dintre care 7 generali, 358 ofițeri și 1 089 subofițeri, și s-a capturat o mare cantitate de armament, echipament și alte materiale de război.

Ora 4,30, Arad. Începe ultimul atac al unităților române asupra grupării hitleriste de la nord de oraș. Primind puternice lovituri, inamicul, instalat în ferma și pădurea Ceala, este obligat (cître ora 10) să se retragă dincolo de linia de demarcație româno-ungară. Trupele române se instalează în dispozitiv defensiv pe această linie, pentru a riposta unor eventuale tentative dușmane de pătrundere.

Ora 6,10, Ploiești. Se înregistrează trageri ale artileriei germane, după care inamicul atacă (ora 7,25) din direcțiile nord, nord-vest și sud-vest, pe la barierele spre Cîmpina, Tîrgoviște și Strejnic. După lupte grele, la ora 16,30, se raportează că hitleriștii au fost respinși la barierele orașului, suferind pierderi grele.

Ora 6,30, București. Este dat publicității Apelul C.C. al P.C.R. adresat poporului român, prin care masele populare sînt chemate să lupte „pentru nimicirea hitlerismului și eliberarea completă a țării și fraților noștri din Ardeal“. În Apel se subliniază că partidul comunist „înțelege să întărească acțiunea guvernului prin

mobilizarea tuturor organizațiilor sale și a întregului popor român“.

Ora 6,45, Fierbinți (jud. Ilfov). Urmind drumul Balotești, Căciulați, Moara Săracă, Grădiștea, Grecii de Jos, coloana hitleristă „Stahel—Gerstenberg“ (care se întindea pe 8 km) ajunge (prin partea ei avansată) la Fierbinți, unde este oprită de elementele de acoperire ale Corpului 1 aerian, sesizat de apropierea și tăria ei printr-o recunoaștere din avion. Unei mașini cu parlamentari germani i se permite să intre în Fierbinți pentru a lua legătura cu comandamentul acestei mari unități; ei cer permisiunea trecerii coloanei spre Urziceni. Comandamentul român, declarându-se în principiu de acord, sub pretext că dinspre Urziceni afluiuau trupele române, îi fixează ruta Lipia—Bojdani—Sudiți—Gherghița (unde exista un pod bun de trecere peste riul Prahova), spre Mizil. Discuțiile, întoarcerea coloanei, deplasarea pe drumul prost prin pădurea Căldărușani și satele Bojdani și Gruiu pînă la localitatea Nuci (unde suportă un atac al aviației române) — distanță de 20 km — iau hitleriștilor mai bine de cinci ore. De aici, se repun în mișcare la ora 12,45.

Ora 9, Rușefu (jud. Brăila). Ordinul de operații al Grupării de marș centru (Divizia 21 infanterie, Divizia 14 infanterie, Batalionul 30 pionieri, trupele de lucru și premilitari) specifică: „Față de atitudinea vădit agresivă a trupelor germane“, întreaga Grupare „va ridica armamentul, munițiile și explozibilul de la orice element german înfilnit, iar în caz de opunere va ataca pentru atingerea scopului propus. Față de trupele sovietice aliate, Gruparea de marș centru va adopta o atitudine de colaborare, în vederea atingerii scopului comun — izgonirea inamicului din țară și punerea lui în imposibilitate de a deveni agresiv“.

Ora 9,20, Tulcea. Două companii sovietice intră în oraș.

Ora 9,30, Gherghina (jud. Constanța). Două coloane hitleriste (1 200—1 500 militari), venind dinspre nord, în direcția Medgidia și Cernavodă, sînt interceptate de trupele române. Din timp, cunoscînd încă din după amiaza zilei precedente (prin recunoaștere aeriană) valoarea coloanelor inamice, s-au luat măsuri pentru a le face față. Un divizion din Regimentul 13 artilerie a fost dispus în poziție de luptă în comuna Mircea Vodă, iar un divizion din Regimentul 18 artilerie a fost instalat la Satu Nou, pentru a bara direcția spre Medgidia și a împiedica interceptarea căii ferate Med-

gidia—Cernavodă; s-a format capul de pod Cernavodă cu două batalioane de recruți din Regimentul 36 infanterie și cite un batalion de recruți din Regimentul 40 infanterie și Regimentul 2 grăniceri. Concomitent, un batalion de infanterie a fost dirijat către Tortomanu și Gherghina pentru a lua contact cu coloanele hitleriste. La refuzul acestora de a se preda, se declanșează lupta. Pentru siguranța orașului Medgidia este debarcat un alt batalion din Regimentul 36 infanterie. Luptele au durat în tot cursul nopții.

Ora 9,45, Calafat. Sînt capturate 7 șleपुरi inamice încărcate cu alimente și alte materiale.

Ora 10,20, Brăila. Unități sovietice intră în oraș, care era sub controlul autorităților române.

Ora 12, București. Un buletin al Biroului contrainformații al M.St.M. relevă că „populația din Transilvania și-a manifestat dorința de a se constitui în gărzi naționale înarmate“ și a acționa împotriva rezistențelor hitleriste.

● **Arad.** Divizia 1 cavalerie, partea sedentară, primește din partea Corpului 7 teritorial misiunea de a apăra regiunea și orașul Arad contra atacurilor hitleristo-horthyste și „de a interzice pătrunderea forțelor inamice pe Valea Mureșului“.

Ora 12,45, Bod (jud. Brașov): Postul de emisie „Radio România“ este scos din funcțiune în urma unui atac aerian executat de o formație de 16 Stukas.

Ora 13, Ankara. Legația română din Turcia primește telegrama Ministerului Afacerilor Externe, prin care i se cere să comunice, printre altele, ambasadorului sovietic la Ankara, că România se află în stare de război cu Germania de la 24 august și că guvernul român „care se găsește de pe acum în situațiunea de fapt a cobeligeranței, dorește a i se recunoaște de către Națiunile Unite calitatea de aliat“ și este gata să facă imediat schimb de reprezentanți diplomatici cu guvernul sovietic.

Ora 13,50, Gherghița (jud. Prahova). La 2,5 km de comună, coloana hitleristă „Stahel—Gerstenberg“ este oprită de ofițeri superiori români, trimiși ai comandamentului Armatei a 4-a. Acesta era pregătit să intercepteze și să distrugă coloana hitleristă în zona Gherghița—Drăgășani. Astfel, în cursul dimineții s-a constituit un dispozitiv de luptă cu Detașamentul moto înaintat al Corpului 6 armată, din unități militare și

de jandarmi ; intervenții în spatele și flancul coloanei erau prevăzute cu unități ale Corpului 4 armată care veneau dinspre est. Ofițerii români, după ce le prezintă situația existentă în teren comandanților coloanei hitleriste, îi sommează „să depună armele fără vărsare de singe”. Generalii R. Stahel și A. Gerstenberg acceptă să fie conduși la comandaamentul Armatei a 4-a române. De aici, Stahel trimite coloanei un ordin scris de capitulare. Dezarmarea coloanei durează pînă la ora 22 (la ora 17,30 generalii Stahel și Gerstenberg sînt trimiși la București, unde sînt închiși în lagărul de la cazarma Regimentului 21 infanterie).

Ora 14, Moldova Veche (jud. Caraș-Severin). Două vase de război germane bombardează și incendiază localitatea. Încercarea de debarcare este respinsă.

Ora 14.40, București. Începe să se transmită marilor unități și garnizoanelor de la Dunăre ordinul ca, în toate porturile să se instaleze piese de artilerie „pentru a împiedica cu desăvîrșire circulația vaselor germane”.

Ora 15, Babadag. Virfuri înaintate ale unor unități sovietice intră în localitate.

Ora 16, Pogoanele (jud. Buzău). Unități ale Diviziei 21 infanterie (din cadrul Armatei a 3-a române), care se repliau de pe frontul germano-sovietic, opresc prin foc și dezarmează o coloană hipo hitleristă ; s-au capturat 30 de căruțe și s-au făcut 100 de prizonieri. Peste o oră își face apariția o altă formație inamică, care împărțesește soarta celei dintîi. Concomitent, o subunitate germană, venind dinspre Padina, este capturată de bucătarii, furierii și conductorii de căruțe ai Regimentului 11 dorobanți.

● **Virțiorova (jud. Mehedinți).** Trupele române desfășoară un atac combinat din direcția Orșova și Turnu Severin asupra grupării germane din localitate.

Ora 17.30, Islaz—Corabia. Începe acțiunea de oprire a unui convoi german format din 14 vase, care caută să se strecoare în amonte. Confruntarea cu vasele de escortă ale convoiului durează pînă la ora 20.45.

Ora 18, Ulmeni (jud. Buzău). Forțele sovietice sosesc la Ulmeni (20 km est de Mizil).

Ora 18.30, Radio Moscova : „București, capitala României, a fost complet curățat de trupele germane care încercau să pună mîna pe oraș. Viața în București și-a reluat cursul normal”.

Ora 20, Corabia. Trupe române din garnizoană (Școala de subofițeri de grăniceri, o baterie din Regimentul 64 artilerie, partea sedentară, și o companie de grăniceri) angajează în luptă un convoi de 31 de nave germane de diferite tipuri. Convoiuil inamic este serios stîngherit în deplasarea sa în amonte, dar portul și numeroase clădiri din oraș sînt avariate.

Ora 20.22, București. Prin ordinul M. St. M., Armatei 1 române îi sînt puse la dispoziție — „pentru operațiunile ce vor fi întreprinse în Transilvania” — Diviziile 6, 11 și 21 infanterie, partea sedentară (urmau a fi dislocate, începînd din 30 august, în zona Mediaș—Dumbrăveni). De asemenea, marile unități ale Armatei 1, în perspectiva ofensivei din Transilvania, primesc misiunea de a „studia atacuri locale în scopul : a cucerii puncte importante necesare desfășurării ulterioare a acțiunilor ofensive ; a culege informațiuni ; a ridica populația din Transilvania de Nord împotriva ungarilor”.

Ora 22.30, București. Radio București transmite comunicatul Marelui Stat Major al armatei române: „După 5 zile și 5 nopți de lupte foarte îndîrjite, trupele române ale Capitalei au reușit să înfrîngă pe deplin încercarea perfidă a conducerii Germaniei de a pune stăpînire pe Capitala țării. Numeroase trupe regulate și formațiuni SS au fost nimicite sau capturate. Peste 8 000 prizonieri, între care 7 generali și sute de ofițeri, precum și o deosebit de importantă pradă de război au căzut în stăpînirea noastră... În prezent Capitala este complet deblocată și viața normală restabilă”.

● În ordinul de zi al ministrului Apărării Naționale, adresat armatei, se relevă: „De la soldat și pînă la general, formînd un tot indisolubil, ați înțeles cu toată convingerea chemarea țării... Pentru sentimentele de înalt patriotism și spiritul de adîncă înțelegere, aduc armatei de uscat, aer și marină, de pe front și din interior, cele mai călduroase mulțumiri, fiind convins că oricare vor fi cerințele Patriei, veți răspunde și în viitor cu același elan și spirit de sacrificiu”.

Ora 23.15, București. Corpul motomecanizat (Detașamentul blindat) primește ordinul de a se deplasa imediat spre Valea Prahovei, cu misiunea de a pune stăpînire pe defileul Cîmpina și a deschide complet comunicația București—Brașov, „unde va ajunge, în cel mai scurt timp, pentru a forma o masă de manevră” ; i se subordonează, din acel moment, Divizia 8 cavalerie blindată, Divizia 9 infanterie (ulterior și Divizia 1 cavalerie).

Ora 23,45, Bechet (jud. Dolj). Trupe din Regimentul 39 infanterie și o secție din Regimentul 24 artilerie intră în luptă cu un convoi hitlerist, compus din 21 nave, care caută să se retragă în amonte pe Dunăre.

În cursul zilei

● **Beiuș (jud. Bihor).** Se ordonă Diviziei 3 munte să intre în dispozitiv de luptă pentru a interzice pătrunderea inamicului pe văile Tîrnava Mare și Crișul Alb.

● **Brașov.** Corpul de munte, printr-o remaniere a dispozitivului său, determinată de lichidarea cvasicompletă a trupelor hitleriste de pe teritoriul său de competență, barează orice posibilitate de pătrundere inamică în spațiul Brașov. Cele două grupări tactice — Vest și Est —, care structurează dispozitivul său primesc misiuni stricte de pază și securitate a liniei de demarcație româno-ungară. Detașamente speciale barează direcțiile Întorsura Buzăului—Teliu, Timiș—Dîrste și Târlungeni—Bratocea pentru a interzice inamicului să refuleze din Muntenia în depresiunea Bîrsei.

● **Brăila—Cernavodă.** Grupul 3 monitoare (alcătuit din navele fluviale de luptă „Bucovina”, „Ardeal”, „Basarabia” și „Lahovary”) primește misiunea să se deplaseze în amonte pe Dunăre. În cursul deplasării, de la Brăila la Cernavodă, în zilele de 28 și 29 august, reușește să captureze 108 nave germane (remorchere, salupe și șleपुरi).

● **Buzescu (jud. Teleorman).** În comună sînt dezarmați 18 militari germani și capturate două depozite de materiale. Pînă în această zi, în raza județului sînt dezarmați cca 1 100 de militari germani.

● **Chițorani (jud. Prahova).** Trupe ale Diviziei 18 munte, aflată în mișcare de repliere de pe front, în colaborare cu Brigada 6 infanterie motorizată sovietică, zdrobesc rezistențele din Chițorani, sat aflat la est de Ploiești.

● **Jiblea (jud. Argeș).** În incinta gării sînt dezarmați 600 de militari germani aflați într-un tren sanitar. Cei valizi sînt luați prizonieri, iar cei răniți sînt internați în spitalul din Rîmnicea Vilcea.

● **Kurt Bey (istm. la Marea Neagră).** Grăniceri români capturează 29 militari germani.

Presa străină

— „**Pravda**” (Moscow): „Ieșirea României din război înseamnă prăbușirea Germaniei... Ieșirea din război a României în momentul de față și în situația în care se găsea ea atunci este un moment mai mult decît eroic al unui popor pașnic și este, în același timp, un exemplu dat altor popoare aflate în aceeași situație...”

Prin acest înalt gest, România își asigură libertatea națională și independența granițelor”.

— „**The New York Times**”: „Ieșirea României din război provoacă o considerabilă scădere a forței germane din sudul Europei și chiar prăbușirea totală a nazismului. Cu toate pierderile suferite, armata română continuă să fie cea mai puternică dintre acelea care au fost aliate Germaniei... În mijlocul războiului, România și-a păstrat înțelepciunea care a îndemnat-o să vină acolo unde se află locul ei de onoare”.

— „**Evening Standard**” (Londra): „Litoralul românesc al Mării Negre este deschis. Linia potențială de apărare dintre Focșani și Galați a fost depășită. Dar toate acestea pălesc într-o comparativă neînsemnată față de blocarea de către trupele române a pasurilor spre Transilvania. Aici erau condiții similare celor din jurul lui Monte Cassino din Italia. Germanii ar fi putut să se retragă în trecători și să le păstreze de pe înălțimile stîncose ce le domină. Ei ar fi putut să-și retragă numeroase trupe de pe frontul român și să mențină trecătorile numai cu o perdea subțire de trupe în bune condiții defensive. În loc să se întîmple așa ceva, românii controlează trecătorile. Este în curs dezarmarea germanilor și rușii înaintează repede”.

— „**L'Humanité**” (Paris): „Războiul bîntuie în România, dar el nu mai este același. Românii i-au izgonit pe germanii din București; ei cooperează cu Armata Roșie pentru a elibera pămîntul patriei lor jefuit de nemți”.

— „**Cumhuriyet**” (Istanbul): „Radio Tokio, făcînd comentarii despre capitularea României, a afirmat, ieri seară (27 august — n.n.), că una dintre consecințele cele mai dezastruoase ale acestui [eveniment] o reprezintă privarea Germaniei de petrolul și grîul românesc”.

29 august

Ora 1,30, Dorobanți (lingă Curtici, jud. Arad). Postul de grăniceri respinge un atac inamic.

Ora 3,10, Valea Buzăului. Este semnalată o mare aglomerare de trupe germane. O parte din ele se retrag spre nord, iar altă parte încearcă să ajungă în depresiunea Bîrsei.

Ora 4,30, Gherghina. Forțele hitleriste care, în cursul luptelor din zona Medgidia, au înregistrat mari pierderi, morți și răniți, capitulează și sînt dezarmate.

Ora 5,50, Țigănești (jud. Ilfov). Detașamentul blindat al Corpului motomecanic-

zat pornește în marș, avînd misiunea de a ocupa poziții la nord de zona Cîmpina, pentru a interzice retragerea hitleriștilor spre nord : pînă la sfîrșitul zilei ajunge la Predeal.

Dimineața, București. Ministerul Afacerilor Externe comunică Legației române din Turcia că „armata română a eliberat, prin singurele sale mijloace, aproape întreg teritoriul țării, rămînînd numai rare puncte de rezistență, care sînt lichidate“. Guvernul român cere să se facă un demers pe lîngă ambasadorul sovietic la Ankara, ca acesta să ceară guvernului său ca trupele române să nu mai fie dezarmate de cele sovietice, iar armata sovietică să nu mai înainteze pe teritoriul român, „deoarece guvernul român s-a dovedit în stare de a lichida, prin propriile sale forțe, trupele germane din interiorul țării“.

● **București.** O delegație guvernamentală română, condusă de Lucrețiu Pătrășcanu, pleacă la Moscova în vederea semnării Convenției de armistițiu.

● **Cernavodă.** Bateria anticar a Diviziei 9 infanterie și o baterie antiaeriană din Regimentul 8 artilerie deschid focul împotriva unui convoi hitlerist format din 6 nave, care, în cele din urmă, sînt nevoite să se predea. În intervalul 23—29 august, în urma luptelor duse de Divizia 9 infanterie, sprijinită de Regimentul 2 grăniceri și de unități din Regimentul 8 antiaeriană, în zona Fetești—Cernavodă au fost făcuți peste 10 500 prizonieri germani (un general și peste 400 ofițeri), au fost scufundate 8 vase fluviale inamice, alte 14 fiind grav avariate, s-a capturat foarte mult material de război (inclusiv armament greu), cai, căruțe și autovehicule.

Ora 9,30, Dobolii de Jos (jud. Brașov, azi Covasna). Regimentul 30 dorobanți, partea sedentară, atacînd în direcția orașului Sf. Gheorghe, eliberează Dobolii de Jos.

Ora 9,45, Boldești (jud. Prahova). După trageri de aruncătoare, efectuate în zori, cu armament și muniții furnizate de muncitorii de la uzinele Mărgineanca, batalionul de recruți din Regimentul 32 dorobanți pornește atacul asupra puternicului punct de rezistență constituit în comună. Atacul are un deosebit succes: 3 din cele 4 tunuri grele germane, așezate pe platforme ale bateriei (Bateria germană cea mai importantă din zonă), sînt distruse, inamicul înregistrînd și 60 de morți. Primul atac încetează la ora 11, după care ostașii români și locuitorii execută, în tot cursul zilei, baricade pe comunicațiile apropiate pentru a împiedica

o eventuală tentativă inamică de fugă din zonă, sau pătrunderea a noi forțe ale acestuia.

Ora 10, Pogoanele (jud. Buzău). Unitățile Diviziei 21 infanterie, întărindu-și, în cursul nopții, dispozitivul de luptă din localitate, întîmpină o puternică coloană motorizată (care făcea parte din Divizia 10 grenadieri blindată germană). Se declanșează o luptă violentă, mai ales după ce sosește și a doua coloană a diviziei germane, formată din infanteriști transportați cu căruțe. Focul dens, bine plasat al artileriei îndreptat împotriva transportoarelor blindate hitleriste și contra atacurile ostașilor români din Regimentul 11 dorobanți și Regimentul 35 infanterie sîlesc inamicul să capituleze. S-au capturat peste 3 000 prizonieri și o importantă cantitate de armament și tehnică de luptă (între care 4 tunuri antitanc, 16 autocamioane, 600 cai).

Ora 11, Călărași. Comandantul garnizoanei este înștiințat că, din diferite direcții, se îndreaptă spre oraș coloane motorizate hitleriste cu intenția de a trece în Bulgaria. Sînt luate imediat măsurile impuse de situație. Un batalion din Regimentul de infanterie marină organizează un aliniamen-t de interdicție la 2 km nord de oraș, pentru a dezarma inamicul ce înainta dinspre Slobozia pe șosea; două companii din Regimentul de pontonieri ocupă o poziție la vest de oraș, barînd șoseaua Călărași—Ciocănești—Oltenița; trei companii din Regimentul de geniu al Marinei blochează ieșirile din sud, spre punctul Chiciu, pe unde se putea trece la Silistra.

● **Urseiu și Vișinești (jud. Dimbovița).** Subunități române dezarmează și capturează 162 militari germani care încercau să se retragă peste munți.

Ora 11,30, Virciorova—Moldova Veche. Sînt în curs de desfășurare lupte împotriva rezistențelor dușmane din acest sector.

Ora 12, Ciocchina (jud. Ialomița). Trece, spre Călărași, o coloană motorizată hitleristă, compusă din circa 30 de autovehicule. Batalionul 2 transmisiuni capturează un autocamion.

Ora 13, Slobozia. O coloană hitleristă de cca 50 de autocamioane cu trupe, precedată de autoblindate, încearcă să străbată orașul în plină viteză, trăgînd permanent cu tot armamentul. Circa 15 autovehicule, lovite de trupele române, sînt părăsite de inamic. Cele care reușesc să se retragă sînt angajate la est de Slobozia și distruse de unitățile Diviziei

10 infanterie. În aceeași zi, la ora 16,50 o nouă coloană (30 vehicule) este în mare parte distrusă sau capturată.

Ora 14,15, Valea Călugărească. Divizia 18 munte română, împreună cu Brigada 6 infanterie motorizată sovietică, acționând de-a lungul șoselei și căii ferate, lichidează rezistențele hitleriste din localitate și se apropie de Ploiești, apărând ferm de muncitorii și unitățile militare române; acțiunea comună a trupelor româno-sovietice duce la despresurarea Ploieștiului și la respingerea inamicului.

Ora 14,45, Cimpina. Unitățile Regimentului 10 roșiori lichidează punctele de rezistență hitleriste de la Bănești (este ocupată Bateria 105 grea germană) și Urseiu (vest Cimpna). O coloană auto, având în frunte blindate, venind dinspre Cocorăștii Caplii spre oraș, este anihilată în aceeași zi.

Ora 15,30, Dărmănești (jud. Prahova, azi Dîmbovița). Armata a 4-a română emite ordinul de operații prin care Corpul 4 armată primește misiunea să atace inamicul din zona gării Brazi, iar Corpul 6 armată să degajeze spațiul Tîrșor—Tigănia. „Scopul operațiunilor este de a distruge inamicul care rezistă pe direcțiile de atac ordonate și a libera de inamic zona Ploiești“.

Ora 15,40, Constanța. Sosesc în oraș (eliberat de forțele române încă de la 25 august) cele dintii coloane ale unităților sovietice care aflau dinspre Tulcea. Ele sînt primite sărbătorește de autoritățile civile și militare române, ca și de populație. O altă coloană sovietică sosește la Cernavodă. La cererea comandamentului sovietic, coloanele sînt călăuzite pînă la granița româno-bulgară de ofițeri români.

Ora 16,40, Calafat. Este semnalat un convoi de nave germane apropiindu-se de Calafat (24 nave de transport, 10 monitoare, 12 remorchere și 2 vedete rapide). Inamicul deschide focul asupra orașului. Riposta unităților române este promptă și eficace. O secție din Regimentul 14 artilerie, partea sedentară, și infanteriștii Regimentului 31 dorobanți, partea sedentară, reușesc, printr-un foc susținut, să scufunde 2 vedete, 1 șalupă și 2 șleपुरi, incendiind alte 3 șleपुरi și avariind 3 remorchere.

Ora 17,15, Cetate (jud. Dolj). Unități române deschid focul împotriva a 21 de vase inamice care caută să treacă spre Turnu Severin.

Ora 17,30, București. Unitățile române care au zdrobit forțele hitleriste în zona Băneasa—Otopeni se reîntorc în Capitală, fiind primite, de-a lungul Căii Victoriei, cu ovații de populație. Cu acest prilej, Partidul Comunist Român organizează mari mitinguri și manifestații populare, asigurînd armata de sprijinul întregului popor în lupta ce se pregătea pentru eliberarea părții de nord-vest a României.

Ora 17,30, Ploiești. Un detașament de forțe — în compunerea căruia intrau batalioane din Regimentul 27 infanterie și Regimentul 10 vînători, două divizioane din Regimentul 1 artilerie grea și Divizionul 52 artilerie grea — declanșează atacul asupra rezistențelor hitleriste de la sud de oraș. În cooperare cu Detașamentul format din unități ale Diviziei 9 infanterie, reușește, la ora 20, să elibereze trecerea de la Mirosălvești și să întoarcă rezistențele germane de pe riul Prahova.

Ora 18, Călărași. O coloană hitleristă (70—80 mașini și 13 tancuri), condusă de un general, își face apariția din direcția Slobozia. Observînd pozițiile românești, inamicul trimite parlamentari solicitînd „libera trecere prin orașul Călărași, în Bulgaria“. Partea română cere germanilor să depună armele și, întrucît aceștia refuză, batalionul din Regimentul de infanterie marină deschide focul. Lupta durează pînă la căderea nopții, cea mai mare parte a coloanei fiind nevoită să depună armele (numai o mică parte a reușit să se strecoare pe malul Dunării).

● **Oltenița.** O coloană motorizată hitleristă, care venea pe șoseaua București—Oltenița, este interceptată de Detașamentul aflat în apărarea localității (format din subunități ale Regimentului 1 grăniceri). Ostașii români reușesc să distrugă cu tunurile două mașini șenilete, determinînd o parte a inamicului să se predea (356 militari). O parte a coloanei (5 mașini) reușește să se sustragă luptei, să treacă prin oraș și să ajungă în port, fiind distrusă aici de un pluton de grăniceri români.

● **Ploiești.** Pe la bariera de est intră în oraș, aflat sub stăpînirea trupelor române și a formațiunilor de luptă patriotice, Divizia 18 munte română și Brigada 6 infanterie motomecanizată sovietică. Ele zdrobesc punctele de rezistență germane de la gările de sud și vest ale orașului.

● **Budești (jud. Ilfov).** Jandarmii din localitate dezarmează 6 militari germani și capturează o tanchetă blindată.

Ora 18,50, județele Argeș și Muscel. Până la această oră, pe teritoriul celor două județe, sînt capturați peste 400 de militari inamici.

Ora 19, Călărași. O altă coloană germană, venind dinspre Oltenița, care se apropie de oraș, este întîmpinată de focul detașamentului trimis în sprijin de Regimentul 3 artilerie de gardă și împrăștiată. Același detașament risipește o coloană hitleristă în apropierea satului Mircea Vodă (ora 22,15).

Ora 20, Gruia (jud. Mehedinți). În raza localității se desfășoară lupte între trupele române, amplasate pe malul Dunării, și un convoi de nave germane care căutau să se strecoare spre Turnu Severin.

Ora 20,10, București. Marele Stat Major ordonă Diviziilor 4, 7, 8 și 14 infanterie, partea sedentară, să se deplaseze în sudul Transilvaniei.

● **Brașov.** Pentru „închiderea” defileelor din zonă, Corpul de munte plasează în dispozitiv de luptă: la Dirste, Detașamentul de construcții, plus 2 tunuri anti-car pentru defileul Timiș; la est de Satulung, o companie din Centrul de instrucție artilerie antiaeriană și un detașament de 30 muncitori înarmați pentru defileul Bratocea; la cotul șoselei Valea Juvelei, o companie din Școala de ofițeri infanterie, pentru defileul Bran.

Presa străină

— „The New York Times”: „Expertii militari din Londra cred că zece divizii germane, cuprinzînd pînă la 100 000 de soldați, se află în pericol de a fi încercuiți în România între atacurile frontale ale sovieticilor și loviturile românilor din spate”.

— „Le Figaro” (Paris): „Întorcînd armele împotriva forțelor germane, armata română a dat, se știe, lovitura de grație frontului german din sud-estul Europei, care a intrat, conform ultimelor știri, «în destrămare totală». Pe întreg teritoriul, trupele române duc lupte crîncene cu germanii, făcînd deja prizonieri 12 000 de oameni. Cîteva divizii germane se retrag în mare grabă spre trecătorile Carpaților, unde se vor regrupe, alături de honvezii unguri, care se află deja în luptă cu românii”.

— „Journal de Genève”: „România a luat o hotărîre care va influența considerabil evoluția războiului în sud-estul Europei. De la capitularea Italiei, în septembrie 1943, Germania n-a mai suferit o lovitură atît de grea pe plan politic și militar. Pe de o parte, brusca schimbare de poziție a României face Pactul Tripartit să rămînă fără obiect; pe de

altă parte, întorcînd armele împotriva Reichului și cooperînd cu Armata Roșie împotriva Wehrmachtului, România — cheia de boltă a dispozitivului german ce acoperă spațiul balcanic — a deschis o breșă mortală în sistemul defensiv al «Fortăreței Europa»... Astfel că n-ar fi surprinzător ca frontul dintre Carpați și Marea Neagră să se prăbușească dintr-o dată”.

30 august

Ora 3, Lipănești (jud. Prahova). Dispozitivul român de apărare, constituit de Batalionul 2 recruți din Regimentul 32 dorobanți pentru a interzice accesul coloanelor dușmane pe direcția Blejoi, respinge o acțiune de infiltrare a inamicului (sînt luați 50 de prizonieri).

Ora 3, Slobozia. O coloană germană se predă unităților Diviziei 10 infanterie, care consemnează în jurnalul său de operații că, „pînă la orele 3 dimineața, în ziua de 30 august, întreaga zonă de la est de Slobozia a fost curățată complet”.

Dimineața, Călărași. În fața acțiunilor batalionului din Regimentul de infanterie marină, resturile coloanelor hitleriste împrăștiate în jurul orașului încep să se predea. În zona Călărașii Vechi—Ceacu, celor 5—6 plutoane, formate în cursul nopții din jandarmi, din tineri premilitari și locuitori mai vîrstnici, li se predau alți militari germani; se capturează și un mare număr de căruțe, mașini, autotunuri și armament de tot felul. O nouă coloană care se îndrepta spre Călărași este angajată în comuna Ciocănești de trupe ale Regimentului 5 călărași, partea sedentară, și Batalionul 14 pază (sînt luați 500 prizonieri). Resturile acestei coloane se strecoară către punctul Chiciu, unde grănicerii, întăriți cu o companie din Regimentul de geniu al Marinei, atacă cu mult curaj, reușind să captureze numeroși inamici. Pînă la ora 9, în zona Călărași au fost făcuți prizonieri 1 765 militari germani, dintre care 1 general și 27 ofițeri.

Ora 6,30, Ploiești. Comandamentul Corpului 5 teritorial, apreciînd că „simptomele de dezagregare și dezorientare se accentuează” în rîndul trupelor germane, declanșează atacul, cu toate forțele disponibile (constituite în trei grupări tactice), pentru distrugerea concentrării hitleriste din zona Păulești—Misleanca—Crîngul lui Bot. Ostașii români aveau de înfruntat rezistențe inamice puternice, îndeosebi în pădurea Pău-

lești, unde aproape 5 000 de militari hitleriști erau întăriți la teren, în vederea unei apărări circulare. În jurul acestei păduri gravitau câteva puncte de sprijin, dintre care unele cu efective și putere de foc însemnate: în gara și pădurea Buda (1 000 militari germani), în halta și comuna Boldești, în zona Băicoi acționau mai multe formații germane (peste 600 militari), intenționând să controleze comunicația Ploiești—Cîmpina; între gările Buda—Băicoi a circulat permanent un tren blindat german, avînd artilerie grea instalată pe platforme; alte insule de rezistență hitleristă se aflau la Scăeni și Țîntea.

● **București.** Se dă publicității apelul C.C. al Uniunii Patrioților, care, adresîndu-se „tuturor cetățenilor români, vîrstnici și tineri, bărbați și femei”, cheamă la continuarea luptei pentru „O Românie independentă, pentru dezrobirea Ardealului, pentru un regim de libertăți democratice depline, pentru dreptul sfînt al poporului de a-și hotări liber soarta, acum și în viitor”.

După ora 8, Hinova (jud. Mehedinți). Avioane din Flotila 3 bombardament Craiova atacă navele germane care se retrăgeau pe Dunăre, scufundînd două șleperi și avariind altele.

În cursul dimineții, București. Venind pe șoseaua Colentina, primele unități ale armatei sovietice intră în Capitală, fiind primite sărbătorește de locuitorii orașului.

Ora 10, Slobozia. Sosesc în oraș, venind dinspre nord și diriîndu-se la sud de Ialomița, primele virfuri ale unor unități sovietice; sînt întîmpinate de ofițeri români din Comandamentul Diviziei 10 infanterie.

Ora 13, București. În fața statuii lui Mihai Viteazul din Piața Universității are loc, din inițiativa Partidului Comunist Român, o mare adunare populară. Cu acest prilej, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, subliniind semnificația majoră a declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă a poporului român, relevă că „Ziua de 23 August este o zi de sărbătoare, este o zi din cele mai importante ale istoriei naționale. Adresîndu-se, în numele Uniunii Tineretului Comunist, tinerilor muncitori, țărani și intelectuali, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că această zi istorică „a deschis tineretului drumul spre o viață liberă, dîndu-i posibilitatea organizării sale pentru înfăptuirea unui trai mai bun, mai fericit”.

Pe această cale luminoasă, întregul popor român va merge, „prin luptă unită, spre o viață liberă și independentă”.

Tovarășa **Elena Ceaușescu**, vorbind în numele femeilor române, lansează un înflăcărat apel la luptă: „Astăzi, cînd armatele fasciste sînt bătute pretutindeni, femeia romîncă a scăpat de jugul apăsător. Femeile românce trebuie să susțină lupta mai departe împotriva lui Hitler și a cozilor sale de topor. Femeile muncitoare trebuie să se organizeze”, pentru a cîștiga, prin luptă, „un trai mai bun alături de tovarășii lor”.

● Printr-un ordin de zi, ministrul Apărării Naționale adresează mulțumiri și felicitări tuturor celor care au luat parte la luptele de apărare a Capitalei: „După cinci zile de grele și neîntrerupte lupte, unitățile însărcinate cu siguranța și apărarea Capitalei au înfrînt definitiv trupele naziste care atacau de pe uscat și din aer orașul București. Într-un avînt impresionant, unitățile române au luat cu asalt pe inamic, capturînd un mare număr de prizonieri și material de război foarte numeros. Datorită acțiunilor lor, manevra de încercuire plănuită s-a prăbușit, asigurîndu-se, astfel, ordinea în oraș și liniștea cetățenilor... În fața celor căzuți în lupte, mă descopăr cu admirațiune, iar jertfa lor să ne fie îndemnul de a merge înainte pînă la izbînda finală”.

Ora 13,30, Ploiești. Pînă la această oră sînt lichidate toate rezistențele de pe Valea Teleajenului și de la Chițorani—Bucov. Este eliberat satul și aerodromul Tîrgșor, hitleriștii fiind obligați să se retragă în pădurile apropiate — Tîrgșor și Filipeasca. Inamicul este eliminat din Boldești și sînt capturate fracțiuni izolate de forțe dușmane în zona Boldești—Scăeni—Balaca; de asemenea, este salvată de la distrugere stația de debenzinare din Boldești, care avea în depozit 1 500 vagoane de benzină.

Ora 15, Brașov. Trupe ale Corpului de munte atacă în direcția Armeniș—Aita Seacă, pentru a degaja calea ferată Brașov—Sighișoara în zona Măeruș—Augustin și în direcția Sf. Gheorghe, pentru a elibera orașul. Această acțiune ofensivă consemnează, prin succesul ei (ora 17), eliberarea primelor fișii de pămînt (satul Vilcele) din teritoriul românesc cîștigat de horthyști. În telegrama comandantului Corpului de munte, adresată M.St.M., se arată: „Astăzi, 30 august, data cînd se împlinesc patru ani de la cedarea primelor orașe din Ardealul de Nord, în sectorul Brașov s-a

trecut granița (linia de demarcație româno-ungară impusă prin Dictatul de la Viena — n.n.) și prin lupte s-a ocupat primul obiectiv“.

Ora 16,05, Tândărei (jud. Ialomița). Batalionul 19 călărași duce lupte cu fracțiuni de coloane germane în retragere de pe frontul din Moldova.

Ora 18, Ploiești. Sînt lichidate rezistențele hitleriste din pădurea Filipeasca și din pădurea și gara Buda, inamicul fiind masat la Păulești.

Ora 20, Bistreț (jud. Dolj). Militarii unei companii din Regimentul 7 vînători, partea sedentară, întărită cu o secție de tunuri antitanc, atacă un convoi german de 27 vase (dintre care 5 sînt scufundate).

Ora 22,10, Radio Londra. Este transmis comentariul lui W. Steed, corespondent al agenției Reuter, care relevă consecințele dezastruoase ale pierderii petrolului din România pentru economia de război a Reichului: „Petrolul necesar pentru lansarea bombelor zbурătoare, pentru aviație, armată și industria germană a fost pierdut“.

Ora 22,30, Ploiești. Sînt în curs lupte îndirjite între trupele române și germane.

În cursul zilei

● **București.** Marele Stat Major emite directiva strategică vizînd eliberarea deplină a teritoriului patriei. Ea stabilește misiunile imediate și de perspectivă ale Armatei 1 și Armatei a 4-a (aflată într-o fază înaintată a operației ordonate). Forțele celor două armate române trebuiau să asigure noul aliniament de luptă din Transilvania și Banat „contra atacurilor inamice locale sau de bande și să interzică orice încercare de pătrundere a inamicului spre trecătorile Carpaților Meridionali și Apuseni...; să execute recunoașteri ofensive și locale pentru a culege informațiuni și a cucerii puncte importante, necesare dezvoltării operațiunilor viitoare; ulterior, să treacă la acțiuni ofensive mai importante, pentru cucerirea Ardealului de Nord“.

● **București.** Printr-o notă remisă Legației ungare, guvernul român anunță ruperea relațiilor diplomatice cu Ungaria, declarînd că, în urma nrecunoașterii de către el a Dictatului fascist de la Viena, consideră partea de nord-vest a României reîntegrată teritoriului național și își exprimă speranța că Ungaria își va retrage de acolo armata și administrația. Drept răspuns, autoritățile horthyste au

arestat personalul Legației române la Budapesta, care a fost, apoi, internat într-un lagăr din Germania.

● **Craiova.** Pînă în această zi, pe teritoriul Corpului 1 teritorial — Oltenia — sînt luați circa 5000 prizonieri, între care 1 general, 358 ofițeri și 436 subofițeri hitleriști.

● **Cîrligu Mare (jud. Buzău).** Unitățile Diviziei 21 infanterie, în deplasare către vest (pe la nord de Urziceni), spre zona de staționare fixată Armatei a 3-a, înaintînd spre Cîrligu Mare, dezarmează numeroase fracțiuni de unități dușmane de infanterie și artilerie, capturînd mari cantități de armament și muniție.

● **Oltenița.** Detașamentul constituit din subunități ale Regimentului 1 grăniceri, întărit cu o baterie de artilerie de la Școala de subofițeri „Mihai Bravu“ și o secțiune din Divizionul 52 artilerie moto, interceptează, la încrucișarea dintre șoseaua Chirnovi—Ulmeni și calea ferată, o coloană hitleristă venind dinspre Spanțov. La focul trupelor române, inamicul se predă. Sînt luați prizonieri 471 militari și capturate 22 autocamioane și 3 tunuri.

● **Sofronea (jud. Arad).** Jandarmii postului, sprijiniți de locuitorii comunei și de feroviari, dezarmează 160 de militari germani.

Presa străină

— „Le Figaro“ (Paris): „Schimbarea intervenită în poziția României este, fără îndoială, lovitură cea mai puternică pe care a primit-o Germania în această zonă a Europei. Întîi, pentru că aceasta o privează definitiv de ultimele rezerve de petrol, pe care neîncetatele bombardamente le-a lăsat intacte. Apoi, pentru că, cu concursul României, accesul armatelor ruse în Cîmpia ungară devine mai ușor și că din Cîmpia ungară se pătrunde cu ușurință în Austria, adică în Germania“.

31 august

Ora 1, Radio Moscova. Anunță sosirea în capitala Uniunii Sovietice a delegației române în vederea semnării armistițiului.

Ora 2, Păulești (jud. Prahova). Forțele române duc lupte intense cu trupele hitleriste din zonă. O coloană motorizată inamică (130 autovehicule, 4 tancuri și artilerie) reușește să străpungă încercuirea, îndreptîndu-se spre nord.

● **Buda—Băicoi (jud. Prahova).** Trenul blindat german care circula între aceste două localități este imobilizat și incendiat de artileria română.

Ora 2,30, Braşov. Coloanele duşmane care încearcă să pătrundă în Transilvania prin pasul Bratocea sînt oprite prin lupte de unităţile române.

Ora 5, Mărgineanca (jud. Prahova). Coloana motorizată germană pornită de la Păuleşti este împinată, pe un aliniament de interdicţie amenajat rapid, de o formaţiune de luptă patriotică alcătuită de muncitori ai uzinei din localitate, susţinută de focul a trei baterii de tunuri antiaeriene. Inamicul reuşeşte să treacă, angajîndu-se pe comunicaţia Mărgineanca—Plopeni—Mălăeşti—Poiana Vărbilău. La ora 7, capul coloanei apare la Gura Vitioarei, unde este oprită cu foc de subunităţi din Regimentul 22 dorobanţi şi de 80 de jandarmi. Refuzînd să se predea, grosul coloanei inamice se întoarce şi se îndreaptă de la Poiana Vărbilău către Slănic; o parte a ei (33 autovehicule) se orientează către Vălenii de Munte.

Ora 6, Brazi (jud. Prahova). Trupele române atacă şi degajează (pînă la ora 8,45) de forţele hitleriste întreaga zonă Brazi şi regiunea de la est şi vest de calea ferată.

Ora 8, Olteniţa. Sînt dezarmate de către locuitori grupurile izolate germane din localităţile Radovanu, Luica, Nana şi Şoldanu (nord-vest Olteniţa).

● **Radio Londra:** „Pe frontul din România, germanii suferă pierderi enorme”.

Ora 11, Slănic (jud. Prahova). Grosul coloanei hitleriste pornite de la Păuleşti este oprită pe un aliniament de interdicţie de elevii Şcolii de ofiţeri de rezervă nr. 1 din Ploieşti (cu efective însumînd un batalion). După o dîrză confruntare, după amiază inamicul începe să se predea.

Ora 12,30, Zamfira (jud. Prahova). Coloana hilteristă (33 autovehicule) care se îndreaptă spre Vălenii de Munte este nimicită, într-o luptă scurtă, la est de satul Zamfira (5 tanchete româneşti model 1916 distrug 31 autocamioane inamice).

Ora 13, Ploieşti. Prin acţiuni conjugate ale trupelor române şi sovietice toate rezistenţele germane de la vest Ploieşti sînt înfrînte.

Ora 15,15, Păuleşti (jud. Prahova). Trupele române lichidează gruparea hilteristă din această zonă întărită. Comunicatul M. St. M. poate să anunţe că,

„prin atacuri viguroase”, forţele hitleriste din regiunea petroliferă au fost lichidate. Prin acţiunea unităţilor Corpului 5 teritorial şi a formaţiunilor de luptă patriotice, în Valea Prahovei trupele germane au înregistrat 1 500 morţi şi 2 300 răniţi; s-au luat 9 076 prizonieri şi s-au capturat 1 300 autovehicule, 165 tunuri, numeroase garnituri de tren cu armament şi o mare cantitate de material de război.

Ora 16, Gura Văii—Virciorova (jud. Mehedinţi). După o pregătire de artilerie de 40 minute, timp în care se neutralizează bateriile inamice de pe malul opus al Dunării, trupele române declanşează, pe două direcţii, asaltul decisiv. Pînă seara este cucerită Gura Văii, iar în dimineaţa zilei următoare sînt lichidate şi ultimele puncte de rezistenţă hitleriste, deschizîndu-se astfel comunicaţia între Turnu Severin şi Orşova.

În cursul zilei

● **Bucureşti.** Prin decret regal sînt repute în vigoare drepturile şi libertăţile cetăţeneşti prevăzute de Constituţia din 1923.

● **Braşov.** Unităţi ale Corpului de munte cuceresc satele Ilien şi Bicfalău şi resping contraatacul inamic în zona Ilien. La Teliu este blocată o coloană moto germană care intenţiona să pătrundă în depresiunea Birsei; la Chichiş este respins, după o luptă de circa o oră, un atac inamic cu blindate. La Dobolii de Jos eşuează încercările duşmane de recupare a satului.

● **Călăraşi.** În zonă sînt dezarmate şi capturate grupuri de militari germani venite din toate direcţiile şi încercînd să se îndrepte spre Bulgaria. În cursul acţiunilor insurecţionale, trupele române din Călăraşi au luat prizonieri 5 425 de hitlerişti.

● **Bucureşti.** Ziua de 31 august marchează sfîrşitul insurecţiei române. Raportul final al Marelui Stat Major român privind încheierea strălucită a operaţiei politice şi militare declanşate la 23 August consemnează că, „prima fază a acţiunii militare şi anume eliberarea teritoriului naţional de trupele germane şi împiedicarea acestora de a constitui un front defensiv în Carpaţi este un fapt în întregime realizat”. Totodată, subliniază că „Recuperarea Armatei 3 şi 4 foste pe frontul de est, precum şi regrouparea forţelor din Transilvania (Armata 1) sînt două operaţiuni aflate încă în curs de desfăşurare, putîndu-se aprecia terminarea lor către finele primei decade a lunii septembrie”.

Intr-un timp foarte scurt, în intervalul marcat de zilele de 23 și 31 august, insurecția a ieșit pretutindeni victorioasă, forțele armate, împreună cu formațiunile de luptă patriotice, cu grupurile de cetățeni înarmați organizate spontan, practic întregul nostru popor, au obținut o strălucită biruință. Armata română a acționat, în aceste lupte, cu 37 divizii operative și de instrucție, precum și cu alte unități și formațiuni, totalizând un efectiv de 466 357 militari : armata de uscat — 382 222 ; aeronautica (aviația și artileria antiaeriană) — 73 667 ; marina — 9 468.

În cele opt zile de crâncene încleștări, forțele românești au eliberat părțile centrale și sudice ale țării, totalizând o suprafață de 150 000 km p. Au fost scoși din luptă 61 503 militari ai Wehrmachtului : 5 048 morți (doar cei identificați de partea română) și 56 455 prizonieri, între care 14 generali și 1 421 ofițeri (preluați ulterior de comandamentele sovietice), ceea ce reprezenta echivalentul numeric a 6 divizii ; totodată, s-au capturat mari cantități de armament și tehnică de luptă (între care 222 avioane intacte și 438 nave, alte 60 avioane și 60 nave fiind distruse). Pentru cauza libertății patriei și-au jertfit viața 8 586 ostași români. Prin implicațiile sale de ordin militar-strategic, insurecția română a contribuit în mod decisiv la prăbușirea apărării naziste în Balcani și a deschis, în același timp, o direcție de importanță majoră în ofensiva declanșată contra celui de-al III-lea Reich : calea Dunării. Angajarea României, cu întreg potențialul său militar și economic, în bătălia împotriva Germaniei hitleriste a însemnat o întărire substanțială a forțelor Națiunilor Unite în defavoarea coaliției statelor fasciste, ce s-a repercutat în scurtarea duratei

Actul din August 1944, rezultatul acțiunii convergente, unitare a tuturor forțelor interesate în salvarea țării, în apărarea libertății și independenței na-

rațională, a înscris una din cele mai strălucite pagini în cronică de aur a istoriei patriei. Declanșind o amplă mișcare transformatoare a societății românești, dinamizată și condusă cu înțelepciune și clarviziune de Partidul Comunist Român, insurecția din neuitatul August 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a deschis poporului român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „calea înfăptuirii revoluției democratice, a revoluției socialiste și trecerii la construcția socialismului, a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare“.

ION MAMINA, VASILE PETRIȘOR

APRECIERI ALE ISTORIOGRAFIEI DE PESTE HOTARE CU PRIVIRE LA EROISMUL OSTAȘILOR ROMÂNI ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DIN AUGUST 1944 ȘI AL RĂZBOIULUI ANTIHITLERIST

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și participarea României la războiul antihitlerist (23 August 1944—12 mai 1945) reprezintă una din paginile cele mai glorioase ale istoriei multimilenare a poporului român, care a avut un amplu răsunet internațional datorită consecințelor lor strategice, politice și logistice. „Prin întoarcerea armelor și angajarea României, cu întregul ei potențial, alături de Uniunea Sovietică și aliați, în războiul antifascist — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, s-a dat o puternică lovitură planurilor strategice ale Germaniei hitleriste. Aceasta a dus la prăbușirea întregului front din sud, a deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice, a accelerat zdrobirea dispozitivului militar al Germaniei în această parte a Europei. Așa cum menționa presa Uniunii Sovietice și a țărilor aliate, acțiunea insurecțională a României, intrarea ei în lupta împotriva Germaniei hitleriste au avut repercusiuni uriașe asupra desfășurării cursului războiului”¹.

Încă din zilele de foc ale revoluției din August 1944, numeroși comentatori și observatori străini au subliniat puternicul ei impact asupra desfășurării operațiilor militare prin destrămarea dispozitivului militar german din sud-estul Europei și imposibilitatea Reichului hitlerist de a mai păstra controlul asupra Peninsulei Balcanice și a bloca căile de acces spre Cîmpia Panonică, Austria și sudul Germaniei, ca urmare a hotărîrii, abnegației și eroismului cu care armata română, răspunzînd chemării Partidului Comunist Român, s-a angajat în luptă și a dat loviturii zdrobitoare mașinii de război hitleriste. În lunile următoare actului revoluționar de la 23 August 1944, participarea armatei române la război, alături de Națiunile Unite, a fost elogios apreciată de numeroase personalități politice și militare; ele au subliniat valoarea deosebită a efortului ostașilor români în războiul împotriva Wehrmachtului nazist și au arătat că, prin

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 10, Editura Politică, București, 1974, p. 623—624.

efectivele militare pe care le-a avut pe front și prin forțele materiale și umane mobilizate pentru susținerea războiului antihitlerist, România a ocupat locul al patrulea în rândul țărilor care au contribuit la înfrângerea Germaniei hitleriste, după Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie ².

Declarații și aprecieri elogioase despre participarea României la războiul antihitlerist au fost făcute și în timpul Conferinței de pace de la Paris din 1946 ³, fără însă ca ele să modifice — cum s-ar fi convenit — atitudinea marilor puteri în ceea ce privește acordarea statutului de cobeligeranță României. Se poate aprecia că această injustiție comisă față de România s-a răsfrânt negativ și pe plan istoriografic. Refuzul Conferinței de pace de la Paris de a da consacrare internațională faptelor de arme cu care armata română a participat, alături de forțele coaliției Națiunilor Unite, la zdrobirea Germaniei hitleriste, a influențat negativ pe unii din istoricii celui de-al doilea război mondial, făcându-i să treacă sub tăcere sau chiar să denigreze participarea ostașilor români la războiul antihitlerist.

În cele ce urmează nu intenționăm să reluăm șirul lucrărilor consacrate acestei problematici, care au mai fost analizate ⁴, ci încercăm să ne oprim asupra monografiilor, studiilor, articolelor și scrierilor memorialistice consacrate revoluției din August 1944, operațiunilor militare din sud-estul Europei și participării României la războiul antihitlerist, publicate sub semnătura unor istorici de marcă sau a unor foști combatanți pe fronturile celui de-al doilea război mondial, apărute în țările care au constituit coaliția Națiunilor Unite, în cele din tabăra țărilor învinse, precum și în statele pentru a căror eliberare a luptat, cu eroism și dârzenie, armata română.

În aceste lucrări participarea ostașilor români la războiul antihitlerist este prezentată, în general, în concordanță cu spiritul adevărului istoric, ele constituindu-se într-un autentic omagiu adus ostașilor români care au luptat și s-au jertfit pentru eliberarea și independența României, dar și a Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți a Austriei.

Istorici din Uniunea Sovietică, generali și ofițeri care au luptat pe frontul antihitlerist, în diferite lucrări consacrate marii conflagrații mondiale din anii 1939—1945, au făcut numeroase aprecieri și referiri cu privire la modul în care armata română a acționat împotriva trupelor dușmane încă din primele momente ale declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 și pînă la zdrobirea definitivă a Germaniei naziste, în mai 1945.

În majoritatea lucrărilor istorice și memorialistice sovietice contribuția armatei române la războiul contra Germaniei hitleriste este inclusă în contextul contraofensivei generale sovietice din anul 1944. Se subliniază că declanșarea actului revoluționar de la 23 August 1944 și întoarce-

² A se vedea : Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

³ Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui, *România la Conferința de pace de la Paris din 1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.

⁴ A se vedea : Dr. Florin Constantiniu, *Istoriografia străină despre contribuția României la obținerea victoriei din mai 1945*, în „File din istoria militară a poporului român”, vol. 16, Editura Militară, București, 1985, p. 371—384 ; Ion Chiper, *Istoriografia străină despre insurecția armată din August 1944 din România*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 4/1969, p. 733—759.

rea armelor de către armata română împotriva hitleriștilor au facilitat înaintarea armatei sovietice pe teritoriul României, deschizându-i-se astfel direcțiile spre Balcani și centrul Europei, scutind-o de imense pierderi materiale și umane pe care le-ar fi suportat în cazul că traversarea Carpaților României, în urmărirea adversarului, ar fi fost făcută prin lupte grele.

Printre istoricii și memorialiștii sovietici care se referă la armata română în războiul antihitlerist se situează : N. I. Lebedev, D. V. Diev, M. G. Sazina, M. E. Monin, A. V. Antoseak, M. I. Semireaga și alții, la ale căror lucrări ne vom referi. Acești autori au reușit să redea calitățile de luptă și morale ale trupelor și comandamentelor noastre în războiul antihitlerist, făcând ample aprecieri asupra eroismului ostașilor români în luptele cu agresorul. Toți autorii subliniază promptitudinea cu care armata română a întors armele împotriva Germaniei naziste și a luptat alături de coaliția antifascistă pînă la victoria finală. În lucrarea *Istoria celui de-al doilea război mondial. 1939—1945* se arată că „nici o subunitate din armata română, inclusiv Regimentul de gardă al dictatorului fascist, nu s-a angajat în apărarea clicii conducătoare antonesciene”⁵. Aceeași opinie este exprimată și de istoricul militar N. I. Lebedev, care, în lucrarea *Căderea dictaturii lui Antonescu*, menționează că „pînă și garda personală a mareșalului Antonescu s-a alăturat insurecției și a participat mai tîrziu la lupte grele împotriva trupelor hitleriste”⁶. Remarcînd același aspect, D. V. Diev scrie că : „soldații și o mare parte din ofițerii armatei regale [române] au întîmpinat cu însuflețire știrea despre răsturnarea regimului fascist, au primit cu bucurie ordinul de a intra în luptă împotriva armatei hitleriste”⁷.

Referindu-se la rapiditatea cu care unitățile și marile unități române au trecut la acțiunea pentru eliberarea Capitalei și a unor importante zone ale țării, vitale din punct de vedere strategic, M. I. Semireaga subliniază că „Numai cinci minute le-au trebuit unităților române să treacă la operații”⁸, după ce comandantul Corpului 5 teritorial român al zonei petroliere de pe Valea Prahovei a primit informații asupra a ceea ce se petrecea în Capitală.

În același spirit sînt apreciate și luptele desfășurate de unitățile române din imediata apropiere a frontului sovieto-german : „Misiunile de luptă date acestui regiment [Regimentul 3 grăniceri român] au fost îndeplinite în totalitatea lor”⁹, — precizează comandantul Corpului 5 infanterie sovietic —, iar mareșalul M. V. Zaharov, menționînd luptele duse de această unitate românească în zona Gura Humorului și Vama, arată că : „Regimentul ne-a și predat circa 350 de prizonieri și capturi”¹⁰. Aceste aprecieri reflectă în mod fidel adevărul istoric în legătură cu calitățile de luptă și morale ale trupelor române, însuflețite de dragoste fierbinte de patrie, de un înalt spirit de disciplină și ordine desăvîrșite.

⁵ *Istoriia vtoroi mirovoi voini. 1939—1945*. Voennoe Izdatelstvo, Moskva, 1978, p. 111.

⁶ N.I. Lebedev, *Padenie diktaturi Antonescu*, Izdatelstvo Mejdunarodnie Otnoșeniia, Moskva, 1966, p. 240.

⁷ D.V. Diev, *Rumânskaia Narodnaia Armia*, Voenizdat, Moskva, 1976, p. 20.

⁸ M.I. Semireaga, *Pobeda narodnogo vorujennogo sostaniia 23 avgusta 1944 g.*, în „Novaia i novešaia istoriia”, nr. 4/1958, p. 112.

⁹ D.V. Diev, *op. cit.*, p. 21.

¹⁰ Mareșal M.Z. Zaharov, *Umăr la umăr pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste*, în „Magazin istoric”, nr. 10/1980, p. 23.

Autorii menționați au cuvinte de laudă la adresa armatei române de-a lungul celor 263 de zile marcate de aprige înclăstări împotriva trupelor fasciste. Astfel, scriind despre operațiile desfășurate de trupele române în cadrul Frontului 2 Ucrainean, D. V. Diev și M. I. Semireaga reprodus, în lucrările lor, un fragment din aprecierile elogioase ale marelui Rodion Malinovski, care arată : „Unele divizii române m-au adus pur și simplu în extaz prin dârzenia, vitejia și spiritul lor de sacrificiu în luptă”¹¹.

Referindu-se la modul strălucit în care au luptat unitățile și marile unități române, aceiași autori evidențiază „acțiunile foarte bune desfășurate de Brigada 103 infanterie română în timpul lichidării rămășițelor grupărilor inamice încercuite la Chișinău”¹², eroismul elevilor Școlii de ofițeri de rezervă Radna și al ostașilor Regimentului 26 infanterie român, care, la Păuliș, „au încercuit hitleriștii și au luat 365 de soldați și ofițeri prizonieri”¹³.

Despre vitejia luptătorilor Diviziei „Tudor Vladimirescu”, M. E. Monin arată că, „în luptele pentru Debrețin, s-a evidențiat Divizia «Tudor Vladimirescu», care, la 19 octombrie 1944, acționînd frontal, stradă după stradă, a curățat orașul de inamic”¹⁴, iar D. V. Diev, redînd un fragment din Decretul pentru decorarea acestei mari unități cu ordinul „Drapelul Roșu”, precizează că „Divizia a fost decorată pentru îndeplinirea exemplară a misiunilor în luptele cu ocupanții nemți, pentru eroismul și vitejia luptătorilor”¹⁵.

În mai multe lucrări se scoate în evidență faptul că unități și mari unități române au intervenit prompt și eficace în ajutorul trupelor sovietice. De exemplu, A. V. Antoseak menționează că, în sprijinul Diviziei 232 sovietice, în zona localității Krasnohorske-Luca din Cehoslovacia, a intervenit Divizia 3 infanterie română și, „ca rezultat al unor lupte crîncene, desfășurate timp de 10 zile, a fost eliberat importantul punct de sprijin inamic Rožnava”¹⁶.

Alături de unități și mari unități de infanterie sînt menționate unități aparținînd tuturor genurilor de armă : artilerie, cavalerie, care de luptă, geniu și altele. De exemplu, M. I. Semireaga scrie că „acțiunile desfășurate de Regimentul 7 artilerie grea a dovedit o perfectă încheiere și a îndeplinit precis și rapid toate misiunile de luptă, ceea ce a constituit un mare sprijin pentru infanteria: în ofensivă”¹⁷, iar D. V. Diev arată că „Efectivele Regimentului 1 tancuri s-au acoperit de o glorie nepieritoare. De patru ori a fost citat acest glorios regiment de tancuri în ordinele Comandamentului Suprem”¹⁸.

Istoricii M.G. Sazina, N.I. Lebedev, M.E. Monin, A.A. Iazikova și unii foști combatanți pe frontul antihitlerist — S. F. Sutov, V. A. Krilov și N. G. Kuznețov —, referindu-se la luptele insurecționale desfășurate în

¹¹ D.V. Diev, *op. cit.*, p. 30.

¹² M.I. Semireaga, *op. cit.*, p. 135.

¹³ *Istoriia Rumânii. 1918—1970*, Izdatelstvo „Nauka”, Moskva, 1971, p. 427.

¹⁴ M.E. Monin, *Sodruzestvo rojdennoe v boia. O sovместnoi borbe voorujennih sil i armii stran vostocnoi i iugo-vostocnoi Evropi protiv fašistskoi Ghermanii*, Voenizdat, Moskva, 1971, p. 138.

¹⁵ D.V. Diev, *op. cit.*, p. 29.

¹⁶ A.V. Antoseak, *V boia za svobodu Rumânii*, Voennoe Izdatelstvo Ministerstva Oboroni SSSR, Moskva, 1964, p. 346.

¹⁷ M.I. Semireaga, *op. cit.*, p. 29.

¹⁸ D.V. Diev, *op. cit.*, p. 29.

București și pe Valea Prahovei, la acțiunile trupelor române și sovietice pentru eliberarea părții de nord-vest a României, la luptele purtate pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți a Austriei, au redat, în lucrările lor, nu numai eroismul colectiv al trupelor române, ci și dirzenia, vitejia, spiritul de sacrificiu, priceperea și iscusința ofițerilor și subofițerilor în conducerea subordonaților în luptă. Astfel, în memoriile sale, S. F. Sutov — participant la luptele desfășurate de trupele române și sovietice pentru lichidarea rămășițelor hitleriste din zona Prahova — scrie : „În nordul orașului [Ploiești] noi aveam forțe mai puține, iar nemții, care se consolidaseră mai puternic, au trecut chiar la contraatac... Observînd lupta, am văzut cu bucurie că m-am alertat în zadar, întrucît soldații români acționau cu vitejie și pricepere”¹⁹. „Ostașii români — remarcă D. V. Diev —, luptînd împotriva fascismului, au dovedit multe exemple de virtute militară..., soldații români și-au îndeplinit întotdeauna misiunea cu cinste”²⁰.

Fapta eroului utecist Constantin Godeanu, curajul și spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă soldatul-pontonier Eftimie Croitoru, sergentul-sanitar Elena Chiriță și soldatul Gheorghe Rădulescu au primit aprecieri elogioase din partea unor istorici sovietici. De pildă, descriînd operațiile militare ce se duceau pe căile de acces spre localitatea Almas din Cehoslovacia, A. V. Antoseak menționează : „În luptele pentru cota 568, din 13 februarie 1945, caporalul Constantin Godeanu a fost un exemplu viu pentru compania sa..., însuflețind ostașii prin fapta sa”²¹, iar despre Eftimie Croitoru, același autor arată că „pe timpul trecerii Tisei..., cu prețul vieții, patriotul român a salvat importanta trecere peste râu, sute de vieți omenești și a contribuit la trecerea rapidă a trupelor”²². Concluzionînd, istoricul sovietic apreciază că „vitejie în luptă au manifestat și mulți alți militari români, printre ei numărîndu-se : locotenentul Constantin Marinescu, sublocotentul Nicolae Beleghiu, sergentul Elena Chiriță și alții”²³.

Modul în care s-au comportat în luptă ofițerii și subofițerii români, capacitatea lor de a organiza și conduce lupta în situații foarte variate, în cîmpie sau în teren muntos, pe timp de iarnă, cu geruri mari și zăpezi abundente, ori în condițiile unui teren desfundat de ploi și de topirea zăpezilor este reliefat amplu de M. I. Semireaga, care arată că, „Pe timpul uneia din luptele din Transilvania, comandantul Regimentului 34 din Divizia 9 infanterie, colonelul Botea, a condus personal un batalion la atac și a cucerit o înălțime importantă”²⁴. Același autor evidențiază și umanismul, comportarea demnă, civilizată ale armatei române în relațiile cu populația civilă. „Soldații români — scrie M. I. Semireaga — au dat dovadă de solidaritate frățească cu poporul ungar. Numai unitățile Armatei 1 române au împărțit locuitorilor unguri, afectați de război, 275 000 prînzuri, 37 tone de pîine, mulți cartofi și alte alimente. Medicii militari români au acordat locuitorilor ajutor medical..., trupele române au primit multe scrisori de mulțumire din partea locuitorilor, în care își exprimau recunoștința pentru ajutorul acordat”²⁵. Aprecierile făcute de istoricii

¹⁹ S.F. Sutov, *Krasnîe Strelî*, Voënizdat, Moskva, 1963, p. 274.

²⁰ D.V. Diev, *op. cit.*, p. 21.

²¹ A.V. Antoseak, *op. cit.*, p. 249.

²² *Ibidem*, p. 263.

²³ *Ibidem*, p. 229.

²⁴ M.I. Semireaga, *op. cit.*, p. 135.

²⁵ *Ibidem*, p. 136.

sovietici în legătură cu eroismul, vitejia, dîrzenia, spiritul de sacrificiu, umanismul și alesele calități morale dovedite de ostașii români în timpul luptelor purtate împotriva Germaniei naziste îndreptățesc concluzia istoricului D. V. Diev, potrivit căreia „armata română a contribuit activ la distrugerea definitivă a mașinii de război hitleriste“²⁶ și pot fi considerate drept un vibrant omagiu adus ostașilor români care au luptat și s-au jertfit pentru eliberarea și independența României, Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei.

Se constată, totuși, că, pe lângă aprecierile care se înscriu pe linia respectării adevărului istoric, în unele lucrări au fost inserate și referiri prin care se încearcă să se minimalizeze contribuția României la înfrîngerea Germaniei naziste. Spre exemplu, A. V. Antoseak menționează : „Ofițerii de toate gradele, în deciziile lor, sînt nehotărîți... și se tem de flancurile descoperite și neasigurate. Lipsește manevra curajoasă și învăluirea apărării adversarului. Ofensiva se duce linear, cu observarea permanentă a vecinului“²⁷. Același autor face și afirmația că „ofițerii, gradații și soldații nu sînt pătrunși de ideea menținerii cu orice preț a aliniamentelor cucerite pe timpul oricăror acțiuni ale inamicului“²⁸ — afirmație opusă altor aprecieri făcute la adresa armatei române de către același autor.

Într-un mod asemănător se exprimă și autorii sovietici ai *Istoriei României. 1918—1970*, în care se afirmă că „Diviziile germane și ungare, aflate în ofensivă..., reprezentau un serios pericol pentru trupele române, care erau slab înzestrate, nu dispuneau de o cantitate suficientă de artilerie și aproape deloc de tancuri. În afară de aceasta, armata română nu are experiența ducerii războiului cu hitleriștii“²⁹. La fel, M. E. Monin arată că, „În cursul lunii octombrie, au fost reorganizate 3 divizii de infanterie, 2 de cavalerie și o divizie motomecanizată..., dar pentru trupele române continua să se manifeste slaba înzestrare cu armament și, înainte de toate, greutatea, precum și necompletarea subunităților de infanterie cu personal“³⁰. Pasajele redată mai sus sînt reprezentative pentru caracterul tendențios, neștiințific al lucrărilor respective, ele fiind potrivnice adevărului istoric.

Este de netăgăduit că Uniunea Sovietică a purtat greul războiului, aducînd cele mai mari jertfe pentru zdrobirea Germaniei hitleriste, dar este cu totul nejustificată eludarea efortului impresionant al armatei române pentru eliberarea teritoriului național. Astfel, V. A. Mațulenko, în lucrarea *Zdrobirea trupelor germano-fasciste pe direcția Balcani*, arată că „trupele Frontului 2 Ucrainean, acționînd cu bărbăție și curaj, au eliberat, la 30 august [1944], orașul Ploiești“³¹. Și, mai departe, afirmă că, „după eliberarea Bucureștiului, trupele Frontului 2 Ucrainean au continuat înaintarea în direcția Turnu-Severin“³² — afirmații vădit contrare adevărului istoric.

Aceeași nesocotire a adevărului istoric a dovedit și S. Golikov care, referindu-se la eliberarea orașului Cluj, arată că : „Puterea armatelor sovietice și vitejia ostașilor noștri [sovietici] au înfrînt rezistența furioasă a

²⁶ D.V. Diev, *op. cit.*, p. 32.

²⁷ A.V. Antoseak, *op. cit.*, p. 143.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Istoriia Rumânii. 1918—1970*, p. 426.

³⁰ M. E. Monin, *op. cit.*, p. 130.

³¹ V.A. Mațulenko, *Razgrom nemețko fașistih voisk na Balkanskom napravlenii*, Voennoe Izdatelstvo Ministerstvo Oboroni SSSR, Moskva, 1957, p. 98.

³² *Ibidem*, p. 100.

inamicului. Capitala Transilvaniei, orașul Cluj, a fost eliberată de sub cotoritorii fasciști“³³, „omîtînd“ să arate că eliberarea orașului s-a datorat în mod decisiv, armatei române.

Istoricii occidentali menționează, în lucrările publicate, întoarcerea armelor de către armata română la 23 August 1944, luptele duse de ostașii români și jertfele lor pentru eliberarea întregului teritoriu național al României, a Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți din Austria.

Astfel, în *Istoria rezistenței europene*, istoricul Henri Bernard, referindu-se la acțiunile desfășurate de armata română pentru alungarea hitleriștilor din București și împrejurimi, afirmă că, luptînd cu bărbăție și dirzenie, „în mai puțin de o jumătate de zi, toate punctele vitale ale Capitalei sînt ținute și păstrate de armata română“³⁴, iar Jacques de Launay precizează că „luptele cele mai grele au loc la Școala de Război, sediul Misiunii militare germane, în fața hotelului Ambasador, unde s-au bari-cadat numeroși ofițeri germani și la porțile orașului“³⁵. De asemenea, Mario Pacor menționează că „Forțele militare și populare au acționat conjugat în lupta pentru eliberarea Capitalei, a regiunii petrolifere Ploiești, Dobrogei și a altor zone, centre și noduri de comunicație de mare importanță“³⁶. Aceste referiri dovedesc cunoașterea de către autorii respectivi a rolului jucat de armata română în desfășurarea luptelor de curățire a teritoriului național de sub dominația trupelor hitleriste.

Winston Churchill, referindu-se la evenimentele din România, arată că actul de la 23 August 1944, „a dus la o schimbare completă a situației militare în România“³⁷, iar Harold Mac Millan, în volumul *Marea cotitură*, subliniază că prin insurecție („lovitură de stat“, cum o numește el) s-a procedat la „dezarmarea trupelor germane“³⁸.

Relevantă din punctul de vedere al subestimării rolului factorului intern, al primordialității lui în raport cu cel extern, cît și a rolului jucat de forțele armate în asigurarea victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 este afirmația istoricului Roger Céré, potrivit căreia „o ofensivă fulger [desfășurată de trupele sovietice la Iași—Chișinău] a determinat ca numai după 3 săptămîni România să ceară armistițiu, care a fost acordat de Moscova la 12 septembrie [1944]“³⁹.

Acțiunile trupelor române pentru scoaterea întregului teritoriu național de sub dominația fascistă, pentru eliberarea popoarelor ungar, cehoslovac și austriac au prilejuit istoricilor occidentali aprecieri pozitive și referiri directe asupra calităților de luptă și morale ale trupelor române. Astfel, în lucrarea *Campaniile sovietice din anii 1944—1945*, istoricii Wed Allen și Pierre Kuratoff, referindu-se la acțiunile armatei ro-

³³ S. Golikov, *Strălucitele victorii ale armatei sovietice*, în *Marele Război pentru Apărarea Patriei*, Editura M.F.A., București, 1953, p. 158.

³⁴ Henri Bernard, *Histoire de la résistance européenne*, Marabout Université, 1968, p. 92.

³⁵ Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial. 1942—1945*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 242.

³⁶ Mario Pacor, *Italia e Balcanii dal Risorgimento alla Resistenza*, Feltrinelli Editore, Milano, 1968, p. 314.

³⁷ Winston Churchill, *Le deuxième guerre mondiale*, Plon, Paris, 1965, p. 86.

³⁸ Harold Mac Millan, *La grande tournante. Mémoires de guerre. 1939—1945*, Plon, Paris, 1968, p. 575.

³⁹ Roger Céré, *La seconde guerre mondiale (1939—1945)*, Presses Universitaires de France, Paris, 1964, p. 102.

mâne pentru eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația hitleristo-horthystă, fac următoarea remarcă : „Participarea trupelor regelui Mihai în campania din septembrie—octombrie [1944] s-a dovedit foarte folositoare pentru ruși ; zece sau mai multe divizii românești au luat parte la lupte, mai ales în zona munților, și mai multe unități au fost menționate cu cele rusești în ordinele de zi ale mareșalului Stalin“ ⁴⁰.

La fel, Jean Vidalenc, descriind luptele duse pentru eliberarea Cehoslovaciei, scoate în evidență excelenta pregătire militară, curajul și dârzenia cu care au acționat vânătorii de munte români pentru cucerirea unor masive muntoase, cu vîrfuri înalte și abrupte, fără rețele de drumuri, ce au pus probleme deosebit de dificile iarna : „Acești factori explică locul important ce l-au avut regimentele de vânători de munte [români] în luptele purtate de-a lungul munților Rutheni și Slovaci“ ⁴¹.

Unul din cei mai cunoscuți experți în problemele frontului din est, britanicul John Erickson, în lucrarea *Drumul spre Berlin*, după ce face pertinente aprecieri asupra evenimentelor din ziua de 23 August 1944, considerată de el ca „una din zilele decisive ale întregului război“, relatează luptele pentru eliberarea părții de nord-vest a României, arătînd că alături de trupele sovietice au luptat „forțe românești substanțiale“, evaluate la aproximativ 20 de divizii și subliniind că infanteriștii români „aveau avantajul de a cunoaște terenul pe care luptau“ ⁴². Ampla lucrare a istoricului britanic prezintă succint acțiunile celor două armate române din Ungaria și Cehoslovacia, scoțînd în evidență luptele ostașilor români pe așa-numita „axă Olomouc“, în faza finală a războiului ⁴³.

Între studiile care abordează, de pe poziția adevărului istoric, participarea ostașilor români la războiul antihitlerist, se află și acela al generalului Cochet și al locotenent-colonelului Pacquier, *România alături de Națiunile Unite* ⁴⁴. „Francezii, care au luptat alături de români în timpul războiului din 1914—1918 — scriu ei —, au putut să aprecieze puterea lor de rezistență, unitatea lor morală și patriotismul îndîrjit. Avînd aceleași virtuți ca și ale strămoșilor, soldații români [participanți pe frontul antihitlerist], iubind cu ardoare libertatea, l-au gonit din nou pe invadatorul german“ ⁴⁵. Autorii relatează, în continuare, eroicele lupte purtate de armata română, pe temeiul surselor cunoscute la acea dată, precizînd că „Românii au participat la șaisprezece mari bătălii și la trei sute șaiszeci de lupte, au pătruns mai bine de o mie de km în pozițiile inamicului, străbătînd douăsprezece masive muntoase pe timp de iarnă și în regiuni complet lipsite de adăposturi și de comunicații, eliberînd trei mii opt sute treizeci de orașe și sate și luînd o sută de mii de prizonieri“ ⁴⁶.

Concomitent cu aprecieri de acest gen, care reușesc să surprindă, în linii mari, virtuțile ostășești ale armatei române participante la războiul antihitlerist, în lucrările unor istorici occidentali se găsesc formulări, răstălmăciri, denigrări cu o clară finalitate politică. Este semnificativă, în

⁴⁰ W. Allen, P. Kuratoff, *The Russian Campaigns of 1944—1945*, Penguin Books, New York, 1946, p. 198.

⁴¹ Jean Vidalenc, *Le second conflit mondial. Mai 1939—mai 1945*, Société d'Édition d'Enseignement Supérieur, Paris, 1960, p. 321.

⁴² John Erickson, *The road to Berlin*, Weidenfield and Nicolson, London, 1983, p. 360, 366.

⁴³ *Ibidem*, p. 638.

⁴⁴ General Cochet, lt.-col. Pacquier, *România alături de Națiunile Unite*, în „Cahiers France-Roumanie“, nr. 5, 1948, Paris, p. 40—46.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 43.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 45—46.

acest sens, mențiunea făcută de Pierre Lazareff în lucrarea *Istoria războiului. 1939—1945*, și anume : „Regele a dispus, la 22 august, să fie arestat conducătorul [statului] Antonescu și șeful Misiunii militare germane, generalul Hansen, și a semnat capitularea, obligându-se să întoarcă imediat armele contra vechiului aliat și astfel, a doua zi, trupele sale [române] participau alături de armatele sovietice la atacarea Ungariei“⁴⁷.

De asemenea, în alte lucrări, fie din rea-credință, fie din ignoranță, sînt incluse menționări eronate privind data declanșării luptelor între forțele insurecționale și trupele hitleriste, precum și data începerii acțiunilor de către armata română pentru eliberarea părții de nord-vest a țării. De asemenea, sînt inserate cifre inexacte referitoare la numărul de mari unități românești aflate pe frontul antihitlerist. De pildă, Jean Bach-Thai afirmă că „România a intrat în război contra Germaniei și Ungariei la 12 septembrie 1944“⁴⁸ (data semnării armistițiului — *n.n.*), iar Henri Bernard arată că „aproximativ 14 divizii vor participa la eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Slovaciei“⁴⁹.

În numeroase lucrări se evidențiază tendința autorilor de a se concentra doar asupra acțiunilor militare desfășurate de marile puteri în anii 1939—1945, „topind“, în aceste acțiuni, efortul deosebit, militar și material, făcut de țările mici și mijlocii. Din această perspectivă, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 și participarea eroică a ostașilor români la războiul antihitlerist au fost integrate operațiilor militare desfășurate de armata sovietică, fără a se face distincțiile necesare și a se sublinia aportul românesc, jertfa de sînge dată de armata română în luptele pentru înfrîngerea Germaniei naziste. Totodată, convingerile filosofice și politice ale autorilor și-au pus amprenta asupra referirilor la adresa tuturor acțiunilor armatei române pe frontul antihitlerist.

Expresie a interesului deosebit manifestat pentru cunoașterea contribuției eroice a armatei române la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și a unei părți a Austriei de sub dominația fascistă, în aceste țări au fost editate atît lucrări consacrate acțiunilor desfășurate de trupele române pe teritoriul lor, precum și articole consacrate unităților și marilor unități distinse în lupte. Caracteristica generală a acestor lucrări o constituie respectarea adevărului istoric, redarea științifică a efortului deosebit prestat de ostașii români în războiul antihitlerist.

Istorici din Republica Populară Ungară, între care Daniel Csátári, Csima János, Toth Sándor și Nyuli János, au publicat lucrări documentate referitoare la unitățile și marile unități române, elogiînd modul strălucit în care au acționat pentru eliberarea poporului ungar de sub dominația fascistă.

Referindu-se la bătăliile purtate pe Tisa, în toamna anului 1944, autorii lucrării *Eliberarea patriei noastre. 1944—1945* apreciază că „Armata 1 română a îndeplinit sarcini care ocupă un loc principal în istoria artei

⁴⁷ Pierre Lazareff, *Histoire de la guerre. 1939—1945*, Hachette, Paris, 1967, p. 338.

⁴⁸ Jean Bach-Thai, *Meyers Neues Lexicon*, vol. VII, Pergamon Press, Paris, 1960, p. 21.

⁴⁹ Henri Bernard, *Histoire de la Résistance européenne*, Marabout Université, 1968, p. 92.

militare“⁵⁰. Ei redau vitejia și dirzenia cu care diviziile 19 și 21 infanterie au acționat pentru cucerirea unor capete de pod peste râul Tisa, după ce au efectuat marșuri forțate pe distanțe de peste 300 de kilometri. Redând modul în care a acționat, în ziua de 23 octombrie 1944, Divizia 21 română, comandată de generalul Mihai Voicu, care a trecut la atac sub focul aruncătoarelor și artileriei, în lucrare se subliniază că, „prin lupte grele, a reușit să facă un cap de pod pe malul de sud al Tisei, dând posibilitatea ca pînă seara mai multe unități să treacă râul“⁵¹. Aceiași autori menționează despre Divizia 19 infanterie că „a executat un marș forțat de 120 de kilometri pentru a ajuta trupele sovietice din capul de pod de la Mindszét. Regimentul 96 infanterie, sub puternicul foc al inamicului, a forțat Tisa încă din noaptea de 11/12 octombrie pentru a ajuta Regimentul 243 sovietic, care era amenințat să fie aruncat peste râu“⁵². Eroismul și vitejia cu care au luptat ostașii români au fost redată și de istoricul Csima János în studiul consacrat acțiunilor Corpului 7 armată român pentru eliberarea orașului Budapesta⁵³.

Analiza pertinentă a drumului de luptă al unor mari unități române pe teritoriul Ungariei a permis istoricilor din această țară să scoată în relief faptul că trupele române au manifestat în permanență o înaltă capacitate de luptă. Istoricii unguri subliniază, în cunoștință de cauză, că, în luptele pentru eliberarea Ungariei, trupele române — unități și mari unități de infanterie, vânători de munte, cavalerie, geniu, transmisiuni — s-au remarcat prin vitejie, bărbăție și curaj. Despre Divizia 9 cavalerie se menționează că, „după lupte grele, a eliberat Rákoscaba și localitatea Rákosliget“⁵⁴, iar pentru ocuparea hipodromului din Budapesta, această mare unitate românească a acționat „mai multe zile pentru că erau foarte numeroase cuiburi de arme automate și înaintarea era posibilă doar cu grenada de mînă și lupta corp la corp“⁵⁵. Este reliefată, de asemenea, acțiunea eroică a Diviziei 2 vânători de munte pentru eliberarea orașului Hájduhadház, ai cărui locuitori, „bucuroși că au scăpat de fasciști, au primit cu recunoștință și entuziasm ostașii români eliberatori“⁵⁶.

În legătură cu acțiunea ostașilor Companiei 18 geniu română, istoricul Daniel Csatári arată că, la „trecerea Tisei, în construcții de poduri și apărarea lor, au dat dovadă de mare curaj“⁵⁷. Totodată, istoricii Csima János, Daniel Csatári și Nyuli János relevă bărbăția și dirzenia cu care trupele române au înfruntat nu numai inamicul, ci și condițiile meteo și de teren foarte grele. „Unitățile române — arată Csima János, referindu-se la acțiunile Corpului 7 armată român în luptele pentru eliberarea orașului Budapesta — au luptat timp de 20 de zile în frig și ploaie fără întreruperi. Inamicul s-a dovedit foarte puternic, dar ofensiva nu s-a oprit, românii înaintînd pas cu pas“⁵⁸.

⁵⁰ *Hazánk felszabadulása. 1944—1945*, Zriny katonay Kiadó, Budapest, 1970, p. 34.

⁵¹ *Ibidem*, p. 335.

⁵² *Ibidem*, p. 334.

⁵³ Dr. Csima János, *A 7 román hadtest a Budapest felszabadításáért vivott harcokban*, în „Hadtörténelmi Közlemények“, nr. 1, 1965, p. 61.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 50.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibidem*, p. 55.

⁵⁷ Daniel Csatári, *Román-magyar kapcsolatok. Történelmi vázlat*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1958, p. 188.

⁵⁸ Dr. Csima János, *op. cit.*, p. 45.

Aprecierile și referirile pozitive făcute de istoricii unguri la adresa armatei române scot în evidență preocuparea acestora de a reda nu numai eroismul colectiv al ostașilor noștri, ci și modul de comportare individuală a soldaților, gradaților și ofițerilor români. În acest sens, în lucrarea *Eliberarea patriei noastre. 1944—1945* se scrie că „Nu poți să numeri eroicele fapte ale militarilor români în aceste lupte”⁵⁹. De exemplu, referindu-se la luptele duse de Armata 1 română pentru cucerirea de capete de pod pe râul Tisa, în lucrarea menționată se arată că s-au distins transmisioniștii sergentului Ioan Condan, care „au primit ordin să treacă Tisa pentru a instala pe malul opus un punct de legătură. Sub focul inamicului, mai multe bărci au fost scufundate, dar ei au ajuns, totuși, pe celălalt mal și au realizat legătura pentru comandantul Diviziei [19 infanterie]”⁶⁰. La fel, fapta eroică a pontonierilor Eftimie Croitoru și Gheorghe Stan este menționată în mai multe lucrări. Daniel Csátári descrie modul strălucit în care cei doi ostași au știut să acționeze : „Militarii români Eftimie Croitoru și Stan Gheorghe, care stăteau de pază în apropierea podului [de la Tiszalök], au observat mina și și-au dat seama de pericol. Cei doi au încercat să facă să explodeze mina înainte de a ajunge la pod. Încercarea lor a avut succes..., dar Croitoru Eftimie și-a pierdut viața”⁶¹.

Despre curajul deosebit de care au dat dovadă ostașii unei baterii de artilerie antiaeriană, amplasată lângă satul Rákóczi, în lucrarea *Eliberarea patriei noastre. 1944—1945*, se subliniază că aceștia „au angajat o luptă inegală cu 8 tancuri. Cînd a văzut primejdia, sublocotenentul Vrinceanu a dat ordin să se execute foc asupra tancurilor ; din primele lovituri au fost nimicite două tancuri, mai rămînînd șase. Lupta a fost inegală și militarii români, împreună cu comandantul lor, au murit eroic”⁶².

Dintre numeroasele fapte de vitejie și eroism săvîrșite de ostașii români în luptele pentru eliberarea Budapestei, de calde aprecieri s-a bucurat, de asemenea, fapta sergentului Anghelache Gheorghe. „În aceste lupte [pentru cucerirea cazarmii Franz Iosif] — scrie Csima János —, compania a 3-a din Regimentul 31 infanterie a pierdut toți ofițerii și subofițerii. Sergentul Anghelache Gheorghe, văzînd situația, nu a stat pe gînduri și a luat comanda companiei, continuînd lupta. Cu oamenii săi a ocupat două clădiri din cazarmă, ajutînd și subunitățile vecine să înainteze”⁶³. Despre același eveniment, istoricul Nyuli János conchide : „Acțiunile lui eroice, duse împreună cu tovarășii de luptă, au fost încununate de succes”⁶⁴.

Eroismul și exemplul personal în luptă, capacitatea ofițerilor și subofițerilor români de a-și conduce subordonații la victorie sînt remarcate în mai multe lucrări. Modul strălucit în care și-a făcut datoria sublocotenentul Nicolae Boeriu este redat în felul următor : „În octombrie 1944 a luptat pe teritoriul Ungariei. Aici a primit ordin să descopere forțele inamicului... În timp ce executa cu măiestrie ordinul primit, o rafală de mitralieră s-a abătut asupra sa... ; simțînd că viața îi este pe sfîrșite și-a

⁵⁹ *Hazánk felszabadulása. 1944—1945*, p. 347.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 344.

⁶¹ Daniel Csátári, *op. cit.*, p. 188.

⁶² *Hazánk Felszabadulása. 1944—1945*, p. 343.

⁶³ Dr. Csima János, *op. cit.*, p. 55.

⁶⁴ *Ertünk is harcoltak. Bolgás es román egység részvele hazánk felszabadí-*

adunat forțele, a strâns rana cu mâna, a urcat pe cal și a galopat spre comandantul său, căruia i-a raportat datele culese despre inamic, iar după câteva minute a murit”⁶⁵. De asemenea, referindu-se la acțiunile Regimentului 96 infanterie pentru străpungerea liniilor fortificate din jurul Budapestei, Csima János menționează că, „În aceste lupte grele, a murit eroic comandantul Regimentului 96 infanterie, colonelul Gheorghiu”⁶⁶.

Pe aceeași linie, a respectării adevărului istoric sînt scoase în evidență și înalta pregătire de luptă, spiritul de sacrificiu, umanismul dovedite de armata română pe parcursul acțiunilor desfășurate pentru eliberarea Ungariei. Istoricii unguri amintiți reliefează grija și respectul trupelor române față de viața cetățenilor, de obiectele și valorile de artă, instituțiile culturale și așezămintele de interes public. Pentru a-și susține afirmațiile Csima János redă un lung pasaj din ordinul dat de comandantul Corpului 7 armată, generalul Nicolae Șova, unităților sale, înainte de începerea luptelor în interiorul Budapestei, și anume: „Sînt interzise tuturor cetățenilor sustragerile sau distrugerile de orice fel. Trebuie protejate instituțiile de stat și de cultură, creațiile artistice și valorile statului. Atingerea acestora este interzisă din punct de vedere juridic. Toate instalațiile care asigură desfășurarea activității în oraș trebuie apărute (conductele de apă, iluminatul public, telefonul, tramvaiele). În sectoarele care sînt sub controlul trupelor române, primordial comandamentele sînt obligate să asigure ordinea și liniștea publică pentru militari și pentru populația civilă”⁶⁷.

Din parcurgerea lucrărilor și studiilor referitoare la participarea armatei române la eliberarea Ungariei, apărute în perioada 1945—1970, se desprinde concluzia că lupta eroică, comportarea umană și jertfele date de ostașii români la cauza dreaptă a războiului antihitlerist sînt redade, în general, pe linia respectării adevărului istoric. Istoricii unguri menționați au surprins și au redat convingător eroismul, vitejia, dîrzenia, curajul și spiritul de sacrificiu dovedite de ostașii români în luptele purtate contra hitleriștilor și horthyștilor. Ei au subliniat deschis că multe localități și centre industriale și-au recăpătat libertatea datorită singelui vărsat de trupele române.

Totodată, analiza lucrărilor, studiilor și articolelor consacrate problemei în dezbatere, apărute începînd cu anii '70 în Republica Populară Ungară, reliefează faptul că, după această dată, se produce o adevărată schimbare în prezentarea armatei române în revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 și în războiul antihitlerist. Eludarea adevărului științific, erorile și falsurile, denigrarea și jignirea armatei române, care a dat grele jertfe de sînge și s-a aco-

⁶⁵ *Ibidem*, p. 8.

⁶⁶ Dr. Csima János, *op. cit.*, p. 55.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 53. Textul autentic al documentului se prezintă în felul următor: „Este posibil ca inamicul să continue a se bate cu îndrăzneală, apărînd casă cu casă și stradă cu stradă, pînă la ultima extremitate... Populația civilă care nu ia parte la rezistență va fi cruțată și luată sub protecție, asigurîndu-i-se viața, liniștea și avutul... Monumentele și obiectele de artă, instituțiile culturale și așezămintele de interes public vor fi cruțate cu grijă... Instalațiile de orice fel (apă, lumină, telefon, tramvaie, etc.), care asigură viața orașului..., trebuie păstrate intacte. În sectoarele aflate sub controlul trupelor noastre, comandanții respectivi sînt datori să asigure ordinea desăvîrșită, liniștea și siguranța atît pentru militari, cît și pentru populație (Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul nr. 342, dosarul nr. 101, filele 6—7).

periți de glorie și pentru eliberarea poporului ungar, abundă în unele din aceste lucrări ⁶⁸.

De pildă, potrivit opiniei istoricului György Ránki, „după o ezitare vremelnică, 7 divizii românești, primind ordin de a ocupa nordul Transilvaniei, au trecut de partea sovietică” ⁶⁹.

Aceeași preferință pentru fals cu bună știință o manifestă și Peter Gosztony, istoric ungar stabilit, după contrarevoluția din 1956, în Elveția. După ce, în 1980, într-un studiu publicat într-o revistă austriacă, el afirma, în mod just, că „ar trebui să se scrie o lucrare separată, deoarece nu i-a fost deloc ușor (armatei române — *n.n.*) în executarea operațiilor. În sprijinul acestei afirmații pledează pierderile ridicate pe care le-a avut de suferit de la 23 August 1944 și pînă în mai 1945 : 170 000 morți, răniți și dispăruți” ⁷⁰, el și-a „schimbat” părerile în 1985 cînd în articolul *Armata ungară în al doilea război mondial*, inclus în culegerea de studii *Hungarian History — World History*, editată de același G. Ránky, sub egida Academiei Ungare de Științe, arată că „La ordinele regelui său, armata română — atît de ridiculizată de corpul ofițeresc ungar —, a executat o întoarcere împrejur politică și militară, chiar dacă și românii trebuiau să se teamă de Moscova” ⁷¹.

Falsificarea directă sau falsificarea prin tăcere sînt uzitate cînd e voba să se prezinte și contribuția eroică a armatei române la eliberarea Ungariei ⁷². Această metodă este tipică pentru autorii *Atlasului istoric*, care prezintă actul eliberator ca operă aparținînd în exclusivitate armatei sovietice ⁷³. De asemenea, în harta *Eliberarea patriei* (23.09.1944—04.04.1945), sînt înfățișate grafic acțiunile de luptă în așa fel încît nu se poate distinge nicăieri ca participînd și unități și mari unități ale armatei române, „omisiune” care n-are alt scop decît de a falsifica adevărul istoric privind participarea glorioasă a armatei române la războiul antihitlerist.

Prin numărul și amploarea lucrărilor publicate, dintre autorii cehoslovaci care se referă la participarea armatei române la luptele pentru eliberarea patriei lor, pe primele locuri se situează Zdenek Koněčný, František Mainuš, dr. Miroslav Tejchman, František Nesvadba, Milán Gajdos. În unanimitate acești istorici scot în evidență faptul că armata română, la 23 August 1944, răspunzînd chemării Partidului Comunist Român, a întors armele și a luptat cu vitejie și eroism împotriva trupelor hitleriste, pentru eliberarea întregului teritoriu național de sub dominația fascistă și horthystă și a participat, în continuare, la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei. „Cînd, la jumătatea lunii decembrie 1944, unitățile române au ajuns pe teritoriul Republicii Cehoslovace — scrie Milán Gajdos —, ele

⁶⁸ A se vedea : Szabó Miklós, *A magyaroraszági felszabadító hadműveletek. 1944—1945*, Kossuth Könyvkiadó, 1985 ; Székely András, *A Brief History of Hungary*, Corvina Press, Budapest, 1973 ; *Magyarország Hadtörténete*, Zrinyi Katonay Kiado, Budapest, vol. I, 1984, vol. II, 1985.

⁶⁹ György Ránki, *A Második világhaboru Története*, Gondolat Kiado, Budapest, 1970, p. 142.

⁷⁰ Peter Gosztony, *Rumänien in August*, în „Osterreichische Militärische Zeitschrift”, nr. 1/1980, p. 48.

⁷¹ C. Botoran, I. Calafeteanu, *Idei revizioniste găzduite într-o publicație a Academiei de Științe din Ungaria*, în *Jocul periculos al falsificării istoriei. Culegere de studii și articole*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 286.

⁷² A se vedea : Sándor Balogh, *Problema ungară la Conferința de pace de la Paris din 1946*, în „Külpolitika”, nr. 4/1985 ; *Studii privind istoria Transilvaniei*, Editura Csokonai, Debrecin, 1988.

⁷³ *Történeloni Atlasz*, Terkepeszeti Intezmeny, Budapest, 1984.

dobândiseră o bogată experiență. Ele lăsaseră în urmă deja 4 luni de grele lupte împotriva armatei hitleriste“ ⁷⁴.

Dirzenia și eroismul dovedite de trupele române „în cele mai grele lupte“ ⁷⁵ — cum se exprimă istoricii Zdenek Koněčný și František Mainuš — sînt cuprinse în zecile de cronici de război ținute, după obiceiul locului, de numeroase localități din Cehoslovacia. De pildă, în cronicile comunelor Tisovec, Podkonice și ale altor localități eliberate de unități și mari unități ale Armatei a 4-a române, în cadrul operației Rožnava, se păstrează inserări în legătură cu modul în care au acționat ostașii români în aceste lupte. „Comuna noastră — se găsește scris în cronica comunei Nevolné — a fost eliberată la 1 aprilie 1945... Nemții se mai aflau încă în sat. Ostașii români i-au înconjurat ; pe o parte din ei i-au gonit spre vârful Kremnica, iar pe mulți i-au făcut prizonieri. Unitățile române [Regimentul 36 din Divizia 9 infanterie] au dus lupte fără răgaz toată ziua de 1 aprilie [1945]“ ⁷⁶. Iar istoricii František Mainuš și Pavel Beneš arată că succesul diviziilor române în operația Rožnava a fost apreciat de comandantul Grupului de armate Jmacenko printr-o scrisoare de mulțumire adresată comandantului Armatei a 4-a române, generalul Avramescu. În scrisoare se aduceau elogii atacului energic, care a constituit un model de artă militară ⁷⁷.

Reliefînd dirzenia, bărbăția și tenacitatea cu care au acționat ostașii Armatei 1 române în luptele pentru depășirea masivului Javorina, Milán Gajdos menționează că, „de la sfîrșitul lui ianuarie 1945, în condiții atmosferice nefavorabile, pe alocuri zăpada era de cîțiva metri, peste cîmpuri minate, înfruntînd urgia tunurilor dușmane, ostașii români au trecut peste masivul Javorin spre Zvolen“. Se manifestă admirație față de capacitatea trupelor române de a depăși greutăți și obstacole naturale foarte mari, de a face față condițiilor dificile în care au fost nevoite să acționeze în Cehoslovacia. František Mainuš și Pavel Beneš subliniază faptul că, „în acest teren muntos (Javorina), infanteria a fost obligată, adesea, să acționeze fără sprijinul artileriei și chiar piesele ușoare trebuiau cărate în spinare pe pantele abrupte“. Autorii cehoslovaci subliniază că, pe parcursul a 5 luni de lupte neîntrerupte, alături de unitățile de infanterie au acționat cu eroism și vitejie trupele aparținînd altor categorii de arme, cum sînt vînătorii de munte, cavaleria, aviatorii. Despre temerarii luptători ai înălțimilor montane. František Mainuš și Pavel Beneš arată : „Ostașii români [Divizia 3 munte] și tovarășii lor sovietici au înfrînt rezistența înversunată a inamicului, au forțat pozițiile lui de apărare, au rezistat gerurilor, zăpezilor și viscoalelor și au cauzat inamicului mari pierderi“. Iar despre acțiunile cavaleriștilor, cei doi autori menționează : „După lupte crîncene și sîngeroase, Divizia 9 cavalerie, sprijinită de un batalion sovietic, a eliberat localitatea Mýta și satul Bystra“ ⁷⁸. La fel, despre Divizia 1 cavalerie, în cronica localității Ujezd se precizează că „ostașii români înaintează rapid pe traseul numit Bravenčík. După ce ies din locali-

⁷⁴ Milán Gajdos, *Participarea României la eliberarea Cehoslovaciei*, în „Rol-nike Noviny“ din 12 aprilie 1965 (Apud : „Lumea“, nr. 16/1965, p. 34).

⁷⁵ *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, Editura Militară, București, 1989, p. 16.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 36.

⁷⁷ František Mainuš, Pavel Beneš, *Ve jměnu přestelstvi. Rumunská armáda v bojích za osvobozené Československa*, Vidalo nakladatelství Bloc v Brně, 1975, p. 37.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 27, 34, 36.

tate ei se desfășoară pentru luptă și încep să înainteze în direcția pădurii. Se duc ca la vânătoare, nici măcar nu se ascund”⁷⁹.

Aceste aprecieri asupra modului în care au luptat ostașii români pentru eliberarea Cehoslovaciei reflectă remarcabilele lor virtuți ostășești, scot în evidență înaltul spirit de sacrificiu de care ei au dat dovadă. Același aspect este subliniat și în lucrarea *Frăție de arme. Armata română în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei*, în care se subliniază : „Ostașii români au participat la lupte grele în jurul orașului Lučenec... Luptele au fost foarte aprige și au necesitat jertfe mari din partea ostașilor. Armata română a avut 150 de morți și mai mulți răniți”⁸⁰. Fără îndoială, este surprinzătoare această micșorare a numărului jertfelor date de ostașii români pentru eliberarea acestui oraș, întrucât în lucrarea *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, unul dintre autori, František Mainuš, coautor la lucrarea în care se săvârșește această inexactitate, prezentând cuvântarea rostită de primarul orașului Lučenec la 6 iulie 1945, cu prilejul dezvelirii monumentului ostașilor români căzuți pentru eliberarea acestei localități, scria : „După 2 săptămâni de lupte... armatele prietene au reușit să distrugă pe inamic și să elibereze Lučenecul și împrejurimile. Dar cât sînge omenesc s-a vărsat ? Cifrele vorbesc : 1 222 de morți și 2 700 răniți, numai soldați și ofițeri români”⁸¹.

Istoricii cehoslovaci formulează, în lucrările lor, aprecieri pozitive, elogioase și la adresa umanismului dovedit de ostașii români în relațiile cu populația civilă. De pildă, istoricii dr. Miroslav Tejchman și František Nesvadba menționează : „Pretutindeni ostașii români au fost primiți ca eliberatori... Și armata română a făcut, la rîndul său, totul ca să fie demnă de denumirea de eliberatoare”⁸². Autorii menționați relevă comportarea demnă, civilizată, umanismul ostașilor români, calități ce au atras stima și înalta prețuire din partea populației cehoslovace. O puternică afirmare a atitudinii înaintate manifestate de armata română în timpul luptelor din Cehoslovacia o constituie și acordarea de asistență medicală populației locale. „Multă dragoste de om și caldă prietenie au dovedit serviciile sanitare române care au dat populației mii de consultații medicale, tratamente și intervenții chirurgicale”, menționează Zdenek Konečný și František Mainuš. Militarii români au lucrat la refacerea comunicațiilor și telecomunicațiilor, în mai-iunie 1945, au ajutat la lucrul ogoarelor. După cum scriu Zdenek Konečný și František Mainuš, „pe lângă miile de jertfe date pentru înfrîngerea dușmanului și eliberarea patriei noastre, ostașii români au contribuit și la înlăturarea rănilor provocate de război poporului cehoslovac”.

În concluzie, studiul lucrărilor politico-istorice apărute în Republica Socialistă Cehoslovacă, consacrate participării armatei române la eliberarea acestei țări, permite constatarea că autorii cehoslovaci respectă adevărul istoric în legătură cu efortul făcut și cu jertfele date de ostașii români pentru libertatea popoarelor ceh și slovac.

Preocuparea istoricilor cehoslovaci de a aprofunda, în continuare, aceste aspecte reiese și din afirmațiile lui Zdenek Konečný și František

⁷⁹ *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, p. 121.

⁸⁰ František Mainuš, Pavel Beneš, *op. cit.*, p. 28.

⁸¹ *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, p. 225.

⁸² Dr. Miroslav Tejchman, František Nesvadba, *Contribuția românească la lupta de eliberare națională a poporului cehoslovac. Ostașii partizani români în lupta pentru eliberarea Cehoslovaciei*, în 9 mai 1945—9 mai 1970, Editura Militară, București, 1970, p. 262.

Mainuș : „Sîntem conștienți de faptul că istoriografia cehoslovacă datorează încă mult poporului român în privința zugrăvirii participării lui la eliberarea Cehoslovaciei”⁸³.

Înainte de a prezenta cîteva din referirile pe care le întîlnim la istoricii și memorialiștii vest-germani care se ocupă cu istoria celui de-al doilea război mondial, este necesar să precizăm că ei acordă spații însemnate actului istoric înlăptuit de România la 23 August 1944 și trecerii țării noastre de partea Națiunilor Unite. Autorii vest-germani amintesc de evenimentele din August 1944 îndeosebi pentru a descrie cadrul general în care acționau trupele hitleriste în sud-estul Europei. Întrucît multe din lucrări sînt elaborate de foști comandanți ai Wehrmachtului, aprecierile acestora sînt tendențioase și ignoră adevărul istoric. Totuși, în fața faptelor evidente, scrierile politico-istorice și memoriile de război apărute în Republica Federală Germania consemnează rapiditatea întoarcerii armelor de către armata română împotriva trupelor hitleriste. De pildă, în lucrarea *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu*, Andreas Hillgruber arată că armata română s-a situat, în întregimea ei, de partea noului guvern, manifestîndu-și uimirea că acest eveniment s-a produs „fără să ducă la scindări în corpul ofițerilor și la apariția unor fenomene de descompunere în rîndurile trupei”⁸⁴, iar Paul Klatt, fost comandant al Diviziei 3 munte hitleriste, apreciază, în memoriile sale, că acțiunile desfășurate de grănicerii români în noaptea de 23/24 august 1944 în nordul Moldovei „au avut efectul unui trăsnet din senin”⁸⁵. Aceste aprecieri demonstrează — desigur indirect — patriotismul fierbinte ce a animat oștirea română în focul revoluției, înaltele calități morale și de luptă de care au dat dovadă ostași noștri în acele clipe hotărîtoare.

Deși în lucrările parcurse nu sînt incluse referiri directe despre eroismul, dîrzenia și bărbăția cu care au luptat ostașii români și formațiunile de luptă patriotice împotriva hitleriștilor, din prezentarea acțiunilor pe care le-au desfășurat trupele naziste se poate remarca și modul de comportare a luptătorilor români. Astfel, Hans Kissel, în lucrarea *Catastrofa din România. 1944*, menționează că, deși au purtat lupte grele, nici după pregătiri minuțioase trupele hitleriste n-au avut sorți de izbîndă în încercarea lor de a intra în Capitală, deoarece atacul „se împotmolește din nou datorită rezistenței puternice a românilor”⁸⁶.

Cu aceeași amărăciune sînt înregistrate și acțiunile unităților române din București în jurnalul de operații al Grupului de armate hitleriste „Ucraina de Sud”, consemnîndu-se : „La nord de București, grupul de forțe Stahel, condus pînă acum de generalul Gerstenberg, se găsea în lupte violente cu infanteria românească și unitățile de blindate care acționau din toate părțile”⁸⁷. Iar Hans Kissel, comentînd acțiunile trupelor române în Dobrogea, remarca priceperea comandanților de unități și mari unități de a organiza și conduce acțiunile de luptă, dîrzenia și eroismul ostașilor. El scrie că „forțele române dislocate în Dobrogea, conduse de un

⁸³ *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, p. 19—20.

⁸⁴ Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marchall Antonescu*, Wiesbaden, 1965, p. 229.

⁸⁵ Paul Klatt, *3 Gebirgs-Division. 1939—1945*, Hans Herming Podzdun, Bad Nauheim, 1958, p. 194.

⁸⁶ Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien. 1944*, Wehr und Wissen Verlag, Darmstadt, 1964, p. 220.

⁸⁷ Arhivele Statului București, fond microfilme, S.U.A., rola 130, c. 0176.

comandant energic și foarte capabil, față de evenimentele din România, au ocupat în cursul zilei de 24 august toate punctele strategice din orașul Constanța și împrejurimi”⁸⁸.

Acțiunile desfășurate de armata română împotriva hitleriștilor și horthyștilor, după 31 august și pînă la începutul lunii octombrie 1944, sînt foarte rar menționate de către istoricii vest-germani în scrierile lor, iar după această dată nu mai întîlnim referiri notabile. În legătură cu luptele purtate de trupele române pentru eliberarea Oradei, Kurt von Tippelskirch menționează că au fost deosebit de grele și „pierderile germane au fost foarte mari. O divizie de infanterie, care abia fusese completată și care se apăra acolo, a fost nimicită aproape în întregime”⁸⁹.

Fostul comandant al Grupului de armate „Ucraina de Sud”, referindu-se la modul în care trupele Armatei 1 române au organizat și desfășurat operația de acoperire, apreciază că, „în următoarele zile, ofensiva noastră [hitleristă] s-a împotmolit, ca urmare a rezistenței tot mai dîrze a inamicului”⁹⁰. O altă acțiune cuprinsă în scrieri ale autorilor vest-germani vizează acțiunile Corpului aerian român în luptele pentru eliberarea orașului Cluj, despre care Hans Kissel scrie : „generalului Ionescu i s-au adus mulțumiri, potrivit unei diagrame [radio] interceptate, pentru acțiunea eficientă a escadre române Hs. 129”⁹¹.

Analizînd pierderile suferite de trupele hitleriste în România, care au reprezentat „peste jumătate din pierderile în morți, răniți și dispăruți suferite de armata germană pe teatrul de război din Italia timp de 85 de zile”⁹², Jurnalul de operații al Comandamentului Suprem al Wehrmachtului scoate în evidență faptul că acțiunile armatei române s-au caracterizat prin rapiditate, eficiență și hotărîre în luptă. Aceste aprecieri probează, indirect, eroismul, curajul și bărbăția cu care trupele române au acționat împotriva hitleriștilor. În revista vest-germană „Der Spiegel”, publicistul Siegfried Kagelfranz, ocupîndu-se de faza de sfîrșit a celui de-al doilea război mondial, notează, în acord cu adevărul istoric : „Pînă la ultimul asalt asupra Germaniei lui Hitler, armata română... a fost a patra ca mărime după ruși, americani și englezi. Ea a străbătut, alături de ruși, o mie de kilometri spre vest, pînă în Ungaria, Cehoslovacia și Austria..., a pierdut 169 000 oameni, morți și răniți, 300 000 de români au primit distincții sovietice”⁹³.

Sînt și istorici vest-germani și foști comandanți hitleriști care au acționat pe teritoriul românesc, între care Hans Friessner și Hans Kissel, care, ignorînd adevărul istoric și căutînd să evite redarea exactă a faptelor, afirmă că succesul armatei române s-ar fi datorat incapacității și informărilor eronate ale reprezentanților germani din zona București, apre-

⁸⁸ Hans Kissel, *op. cit.*, p. 220.

⁸⁹ Kurt von Tippelskirch, *Geschichte des Zweiten Weltkrieges*, Band 2, Athenaeum Verlag, Bonn, 1956, p. 156.

⁹⁰ Hans Friessner, *Verratene Schlachten. Die Tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien und Ungarn*, Holtsein Verlag, Hamburg, 1956, p. 114.

⁹¹ Hans Kissel, *op. cit.*, p. 227.

⁹² *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht. 1940—1945*. Band IV, 1944—1945, 1 Erster Halband, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1961, p. 544.

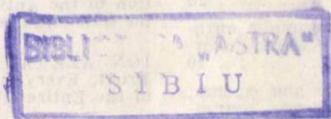
⁹³ „Der Spiegel”, anul 38, nr. 37/1984, p. 157 (Apud : Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 384).

cierilor greșite ale acestora, potrivit cărora, pentru a lichida „puciul“, o baterie de artilerie antiaeriană era suficientă.

Există lucrări editate în Republica Federală Germania în care se găsesc și aprecieri jignitoare la adresa patriotismului armatei române, fapt explicabil doar prin aceea că sînt făcute de cei care au aparținut fostului inamic. Ceea ce autorii vest-germani numesc o „trădare“, a însemnat, în realitate, slujirea intereselor naționale ale poporului român. În contradicție totală cu realitatea istorică, fostul general nazist Erich Kern scrie, în memoriile sale, că „germanii au fost trădați și abandonați, ei se bat — singuri — cu disperare în locurile cele mai expuse“⁹⁴. Chiar dacă Hans Kissel, Hans Friessner și alți istorici sau foști comandanți din cel de-al doilea război mondial au meritul de a fi adus în circulație istorică unele date inedite privind desfășurarea revoluției române din August 1944, ei rămîn, totuși, foarte mult datori adevărului istoric prin lansarea unor teze denigratoare la adresa armatei române, care, la încheierea războiului antihitlerist, s-a întors în țară victorioasă, cu steagurile de luptă acoperite de glorie, trecînd pe sub Arcul de triumf ca o armată biruitoare, care și-a făcut cu prisosință datoria față de patrie și poporul său, față de cauza izbăvirii omenirii de ororile fascismului.

CONSTANTIN HLIHOR

⁹⁴ Erich Kern, *La dernière ivresse. Les Waffen S.S. en Russie*, Paris, 1965, p. 191.

СОДЕРЖАНИЕ

*** Тезисы к XIV Съезду Румынской коммунистической партии 3

45 ГОДОВЩИНА АНТИФАШИСТСКОЙ И АНТИИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ СОЦИАЛЬНОГО И НАЦИОНАЛЬНОГО ОСВОБОЖДЕНИЯ АВГУСТА 1944 ГОДА

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ: Антифашистская и антиимпериалистическая революция социального и национального освобождения Августа 1944 года — увенчание борьбы румынского народа за социальную справедливость, независимость, национальное единство и открывшая новую эпоху в истории Румынии 25

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Вклад Румынии в антигитлеровскую войну — увенчание антифашистской борьбы румынского народа 46

ИОН АЛЕКСАНДРЕСКУ: «Все для фронта, все для победы!» — обязанность всего румынского народа 59

ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР: Международный отклик румынской революции Августа 1944 года .. 74

ЛЕТИЦИЯ ГОЛИЧ—ЛЕТЕА: Теоретические и практические ценности революционной концепции, разработанной товарищем Николае Чаушеску о построении социализма народом и для народа 96

СВИДЕТЕЛЬСТВА ИСТОРИИ

Героическая хроника — Подготовка и проведение исторического акта Августа 1944 г. (II) .. 109

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Оценки зарубежной историографии героизма румынских воинов во время революции Августа 1944 г. и антигитлеровской войны: *Константин Хлихор* 140

CONTENTS

*** The Theses for the XIVth Congress of the Romanian Communist Party 3

45 YEARS SINCE THE REVOLUTION OF SOCIAL AND NATIONAL LIBERATION, ANTI-FASCIST AND ANTI-IMPERIALIST OF AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: The Revolution of Social and National Liberation, Anti-Fascist and Anti-Imperialist of August 1944 — a Crowning of the Romanian People's Struggle for Social Justice, Independence, National Unity and Inauguration of a New Epoch in Romania's History .. 25

GHEORGHE ZAHARIA: Romania's Contribution to the Anti-Hitlerite War — a Corollary of the Romanian People's Anti-Fascist Struggle.. 46

ION ALEXANDRESCU: „Everything for the Front, Everything for the Victory!» — a Duty of the Entire Romanian People 59

VASILE PETRISOR: The International Echo of the Romanian Revolution of August 1944 .. 74

LETITIA GOLICI-LETEA: The Theoretical and Practical Values of the Revolutionary Concept Elaborated by the Comrade Nicolae Ceausescu Concerning the Building Up of Socialism with the People and for the People 95

HISTORICAL EVIDENCE

Heroic Chronicle — The Preparing and Unfolding of the Historic Act of August (1944) (II) .. 109

DOCUMENTARY STUDIES

Considerations of Foreign Historiography Concerning the Romanian Army's Heroism During the Revolution of August 1944 and the Anti-Hitlerite War: *Constantin Hlihor* 140

SOMMAIRE

*** Les thèses pour le XIV-e Congrès du Parti Communiste Roumain 3

45 ANNÉES DEPUIS LA RÉVOLUTION DE LIBÉRATION SOCIALE ET NATIONALE, ANTI-FASCISTE ET ANTI-IMPERIALISTE D'AOUT 1944

ION POPESCU-PUTURI: La révolution de libération sociale et nationale, anti-fasciste et anti-imperialiste d'Aout 1944 — couronnement de la lutte du peuple roumain pour justice sociale indépendance, unité nationale et inauguration d'une nouvelle époque dans l'histoire de la Roumanie 25

GHEORGHE ZAHARIA: La contribution de la Roumanie à la guerre anti-hitlérienne — corollaire de la lutte anti-fasciste du peuple roumain 64
ION ALEXANDRESCU: „Tout pour le front, tout pour la victoire!“ — un devoir de l'entier peuple roumain 59

VASILE PETRIȘOR: Le retentissement international de la révolution roumaine d'Aout 1944 74
LETITIA GOLICI-LETEA: Les valeurs théoriques et pratiques du concept révolutionnaire élaboré par le camarade Nicolae Ceaușescu concernant la construction du socialisme avec le peuple et pour le peuple 95

TÉMOIGNAGES HISTORIQUES

Chronique héroïque — La préparation et le déploiement de l'acte historique d'Aout 1944 (II) 109

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

Considérations de l'historiographie étrangère concernant l'héroïsme de l'armée roumaine pendant la révolution d'Aout 1944 et la guerre anti-hitlérienne: Constantin Hîhior 140

INHALT

*** Thesen für den XIV. Parteitag der Rumänischen Kommunistischen Partei 3

45 JAHRE SEIT DER ANTIFASCHISTISCHEN UND ANTIMPERIALISTISCHEN REVOLUTION DER SOZIALEN UND NATIONALEN BEFREIUNG VON AUGUST 1944

ION POPESCU-PUTURI: Die antifaschistische und antimperialistische Revolution der sozialen und nationalen Befreiung von August 1944 — Synthese des Kampfes des rumänischen Volkes für soziale Gerechtigkeit, Unabhängigkeit, nationale Einheit und Wegbereiter eine neue Epoche in der Geschichte Rumäniens 25

GHEORGHE ZAHARIA: Rumäniens Beitrag an der antihitleristischen Krieg Krönung des antifaschistischen Kampfes des ganzen rumänischen Volkes 46

ION ALEXANDRESCU: „Alles für die Front, alles für den Sieg!“ — eine Verpflichtung des ganzen rumänischen Volkes 59

VASILE PETRIȘOR: Das internationale Echo der rumänische Revolution von August 1944 74

LETITIA GOLICI-LETEA: Die theoretische und praktische Werte der revolutionären Konzepte ausarbeitet von Genosse Nicolae Ceaușescu über den Aufbau des Sozialismus mit dem Volk und für den Volk 95

HISTORISCHE BEWEISE

Heldenhafte Chronik — Die Vorbereitung und Entwicklung der historischen Tates von August 1944 (II) 109

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Hochschätzung der ausländische Historiographie bezüglich des Heldenmut der rumänischen Soldaten während der Revolution von August 1944 und während des antihitleristischen Krieges: Constantin Hîhior 140

SUMARIO

*** Las tesis por el XIV Congreso del Partido Comunista Rumano 3

45 AÑOS DESDE LA REVOLUCIÓN DE LIBERACIÓN SOCIAL Y NACIONAL, ANTIFASCISTA Y ANTIMPERIALISTA DE AGOSTO DE 1944

ION POPESCU-PUTURI: La revolución de liberación social y nacional, antifascista e antimperialista de Agosto de 1944 — coronación de la lucha del pueblo rumano por la justicia social, independencia, unidad nacional y la inauguración de una época nueva en la historia de Rumanía 25

GHEORGHE ZAHARIA: La contribución de Rumanía en la guerra antihitleriano — corollario de la lucha antifascista del pueblo rumano .. 46
ION ALEXANDRESCU: „Todo por el frente, todo por la victoria!“ — un deber de todo el pueblo 59

VASILE PETRIȘOR: El eco internacional de la revolución rumano de Agosto de 1944 74

LETITIA GOLICI-LETEA: Los valores teóricos del concepto revolucionario elaborado del camarada Nicolae Ceaușescu con respecto a la edificación del socialismo con el pueblo y por el pueblo 95

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

Crónica heroica — La preparación y el desarrollo del acto histórico de Agosto de 1944 (II) .. 109

ESTUDIOS DOCUMENTALES

Apresiasiiones de la historiografía extranjera con respecto al heroísmo de los soldados rumanos en el tiempo de la revolución de Agosto de 1944 y de la guerra antihitleriana: Constantin Hîhior 140

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
1

EDITURA POLITICĂ

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
2

EDITURA POLITICĂ

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
3

EDITURA POLITICĂ

**au
apărut**

sub egida
INSTITUTULUI
de
STUDII
ISTORICE
și
SOCIAL-
POLITICE

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
4

EDITURA POLITICĂ

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
5

EDITURA POLITICĂ

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
6

EDITURA POLITICĂ

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
7

EDITURA POLITICĂ

CONSTANTIN
DOBROGEANU
GHEREA

OPERE
COMPLETE

vol.
8

EDITURA POLITICĂ

I 28224

anale de istorie

anul XXXV

5

1989

1995

76

- IUL. 2005

III 2014

28224

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale
de istorie

ANUL XXXV
5
1989

SUMAR

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Marea Adunare Națională și Consiliul Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. 21 august 1989	3

Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român — Congresul marilor victorii socialiste, al adevăratei suveranități și independenței depline a patriei	16

ARTICOLE-COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI : Țărănimea — forță socială de bază a luptei poporului român pentru progres social, unitate și independență națională, pentru transformarea revoluționară a societății românești	28
CRISTIAN IONESCU, IOAN ȘT. OPREA : Statul socialist român. Creșterea rolului său în procesul făuririi noii orînduiri	57
GHEORGHE TUDOR : Dezvoltarea economică-socială a României în profil teritorial — componentă esențială a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate	77

45722.

STUDII DOCUMENTARE

- Poziția forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., împotriva pericolului fascist intern și extern în cursul anului 1938 : *Vasile Bobocescu* 92

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

- Mișcarea muncitorească internațională în anii 1934—1939 111

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- „Istoria militară a poporului român“, vol. V, Editura Militară, București, 1988, XVI + 936 p + 40 p. planșe + 1 hartă : *Octavian Burcin* 131
- ILIE CEAUȘESCU, „Transilvania străvechi pământ românesc“, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Militară, București, 1988, 208 p. + 22 hărți : *Ion Ilincioiu* 137
- HORIA BRESTOIU, „O istorie mai puțin obișnuită. În culisele frontului secret din România“, Editura Politică, București, 1987, 366 p. : *Valentin Stan* 142
- NICOLAE CIACHIR, „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789—1923)“, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, 406 p. : *Ion Calafeteanu* 145

INSEMNAȚII

- Cărți de istorie apărute în anul 1988 (III) : *Ion Mamina* 151

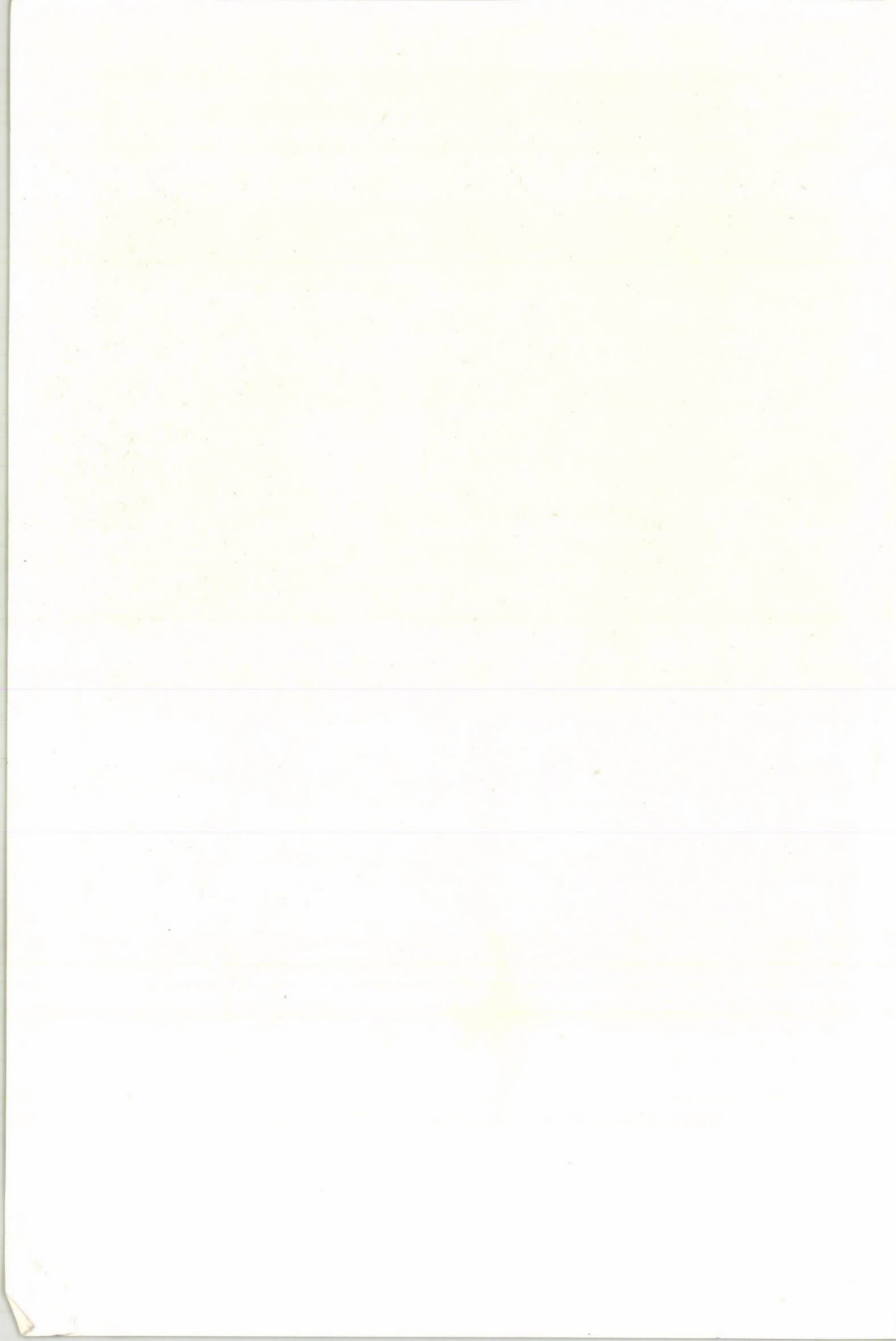
COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ALEXANDRESCU, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

NICOLAE CEAUȘESCU

**Cuvintare la adunarea solemnă organizată
de Comitetul Central al Partidului Comunist Român,
Marea Adunare Națională și Consiliul Național
al Frontului Democrației și Unității Socialiste
cu prilejul celei de-a 45-a aniversări
a revoluției de eliberare socială și națională,
antifascistă și antiimperialistă**

21 august 1989

Stimați tovarăși,

Poporul român sărbătorește anul acesta, la 23 August, împlinirea a 45 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a lichidat pentru totdeauna dominația imperialistă și a deschis calea marilor transformări revoluționare, asigurării depline a independenței, suveranității și libertății României. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează „23 August, libertate ne-a adus!“).

Aniversăm marea noastră sărbătoare națională cu realizări remarcabile în îndeplinirea planurilor de dezvoltare economico-socială, cu hotărîrea fermă de a înfăptui neabătut Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul!“).

Cu prilejul marii noastre sărbători naționale, adresez, în numele Comitetului Central al partidului, al Consiliului de Stat și al meu personal, cele mai calde felicitări revoluționare eroicei noastre clase muncitoare, țărănimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor, care, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, își făurește liber și demn destinul de bunăstare și fericire, înălțînd tot mai sus, prin muncă entuziastă, plină de abnegație, edificiul luminos al socialismului și comunismului în România. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceaușescu și poporul, România — viitorul!“ „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Stimați tovarăși,

În existența milenară a poporului nostru, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 reprezintă, s-ar putea spune, cel mai important eveniment, deschizînd pentru prima oară calea unei adevărate libertăți și independențe, a trecerii puterii în miinile poporului, care a asigurat înfăptuirea, sub conducerea Partidului Comunist Român, a năzuințelor întregii națiuni, făurirea celei mai drepte orînduiri — orînduirea socialistă pe pămîntul patriei noastre. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceaușescu, România — stîmna noastră și mîndria!“).

Tot în vara acestui an se împlinesc 50 de ani de la începerea, de fapt, a celui de-al doilea război mondial — de la agresiunea Germaniei hitleriste împotriva diferitelor state europene, pînă la declanșarea războiului împotriva Uniunii Sovietice.

Este bine cunoscut că instaurarea hitlerismului în Germania, a dictaturilor fasciste în diferite țări, politica revanșardă, aspirația la dominația mondială a Germaniei naziste au avut un rol determinant în declanșarea celui mai groaznic război din cîte a cunoscut pînă atunci omenirea.

Istoria este plină de învățăminte. Este bine cunoscut că cedările și compromisurile în fața fascismului și a Germaniei hitleriste nu au oprit, ci au încurajat agresiunile și războiul.

De altfel, sînt bine cunoscute acordul de la Munchen, sub patronajul imperialismului englez, și agresiunea împotriva Cehoslovaciei, ocuparea Austriei și a Poloniei, precum și dictatul de la Viena, prin care o parte a teritoriului național al României a fost predată Ungariei horthyste.

Este bine de reamintit, în actualele împrejurări politice, despre faptul că mariile puteri nu și-au respectat angajamentele asumate și au mers pe calea cedării și compromisului cu Germania hitleristă.

De asemenea, pactul Molotov—Ribbentrop nu a oprit agresiunea — și acum se poate spune, fără teama de a greși, că de fapt el a avut un rol negativ, a ușurat realizarea planurilor agresive ale Germaniei hitleriste.

În aceste împrejurări, au existat în România cercuri conducătoare realiste, care s-au opus politicii Germaniei hitleriste, unii plătind cu viața lor aceste atitudini.

Trebuie să spunem însă deschis că cercurile cele mai reacționare, fasciste, legionare s-au pus în slujba Germaniei hitleriste, trădînd interesele propriului popor, iar monarhia străină a sprijinit și încurajat trădarea intereselor naționale, fiind în serviciul cînd al unei mari puteri, cînd al alteia.

În aceste condiții, Partidul Comunist Român, împreună cu alte forțe muncitorești și patriotice naționale au acționat pentru apărarea intereselor naționale, s-au ridicat cu hotărîre împotriva fascismului și războiului, au acordat sprijin, au protestat și și-au exprimat solidaritatea cu poporul austriac, cu poporul cehoslovac, au acordat un sprijin activ luptei împotriva războiului și fascismului. (Vii și puternice aplauze).

De altfel, este bine cunoscut că poporul polonez a rămas singur în fața agresiunii hitleriste. Țările occidentale, care promisese sprijin și ajutor, nu au acționat în nici un fel, demonstrînd ceea ce se spune în unele țări că „apa de departe nu stinge focul”, că trebuie să te bizui pe forțele proprii sau pe vecinii cei mai apropiați.

După cum este cunoscut, în situația grea de atunci, România a acordat sprijin prietenesc poporului polonez, neîninnd seama de presiunile și amenințările Germaniei hitleriste și ale altora.

Este bine să nu se uite toate aceste împrejurări, pentru că ele demonstrează cu putere că țările mici și mijlocii din Europa pot conta, în dezvoltarea lor economico-socială, în asigurarea independenței, nu pe promisiuni abstracte, de departe, ci pe forțele proprii, pe solidaritatea — repet — a vecinilor și tovarășilor lor de luptă și idei. (Aplauze puternice, prelungite).

Cred că veți fi de acord cu mine să adresăm comuniștilor, poporului prieten polonez, care trece prin împrejurări grele, deplina solidaritate a comuniștilor, a poporului român, împreună cu urarea de a depăși greutățile, de a asigura ferm construcția socialismului, independența și suveranitatea deplină a Poloniei ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia !”).

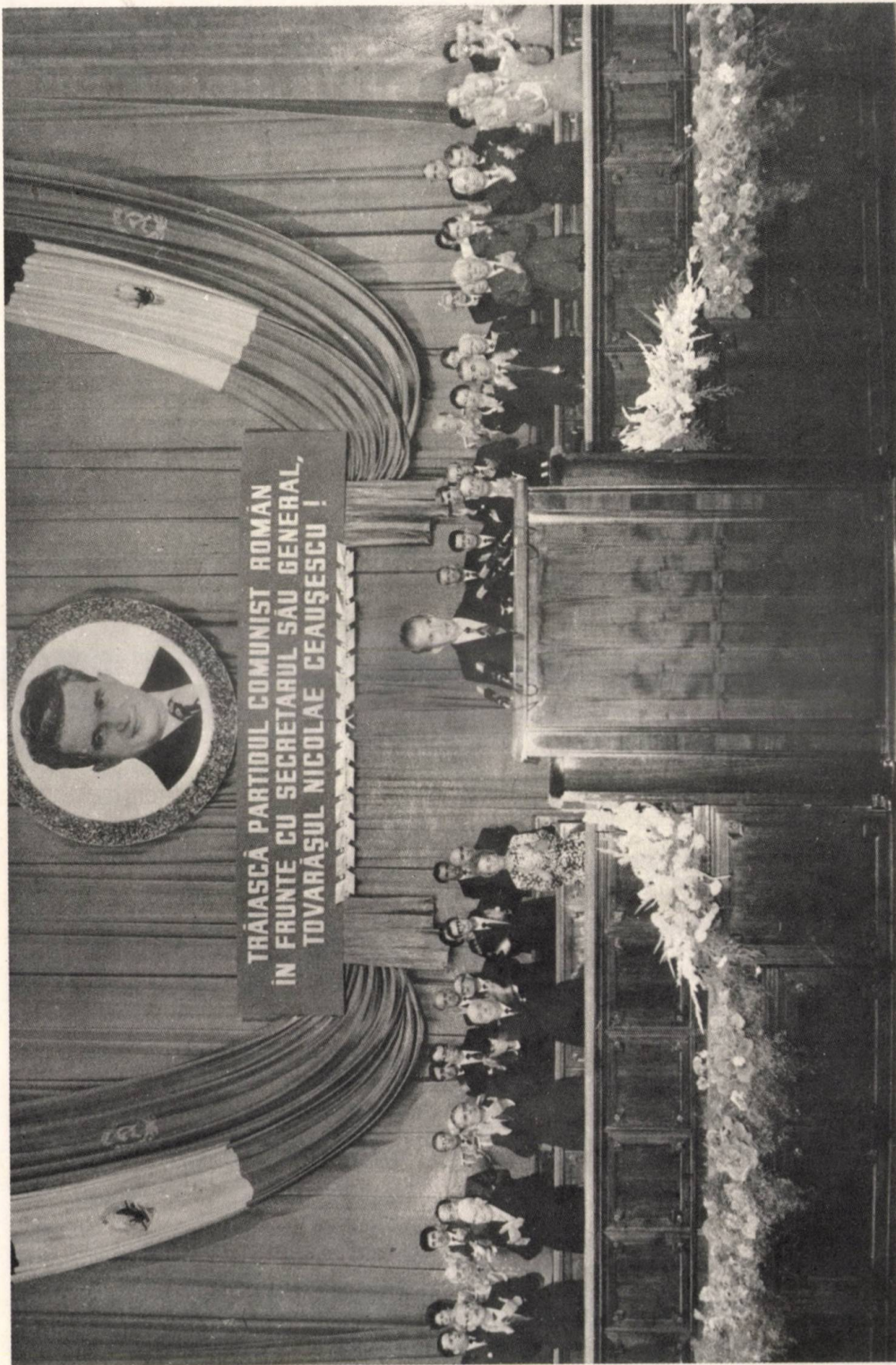
După cum este bine cunoscut, la 1 Mai 1939 partidul nostru a organizat o puternică manifestare în sprijinul Cehoslovaciei, împotriva fascismului, a Germaniei hitleriste. Cred că este de datoria noastră să exprimăm și cu acest prilej deplina solidaritate cu Partidul Comunist din Cehoslovacia, cu poporul cehoslovac în lupta pentru socialism, pentru deplina independență și suveranitate a Cehoslovaciei ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia !”).

Aș dori și cu acest prilej să adresez comuniștilor din Republica Democrată Germană, poporului Republicii Democratice Germane deplina noastră solidaritate și să le urăm mult succes în realizarea socialismului în această parte a Germaniei, ca o dovadă că urmează neabătut învățămintele lui Marx și Engels. (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia !”).

Adresăm, de asemenea, sentimentele noastre de solidaritate comuniștilor iugoslavi, popoarelor Iugoslaviei, care, în 1941, s-au ridicat cu arma în mînă împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și integrității lor. Le urăm succes deplin în făurirea socialismului, în întărirea independenței și suveranității. Le exprimăm deplina noastră solidaritate ! (Aplauze puternice, prelungite, urale ; se scandează „Ceașescu, România — pacea și prietenia !”).

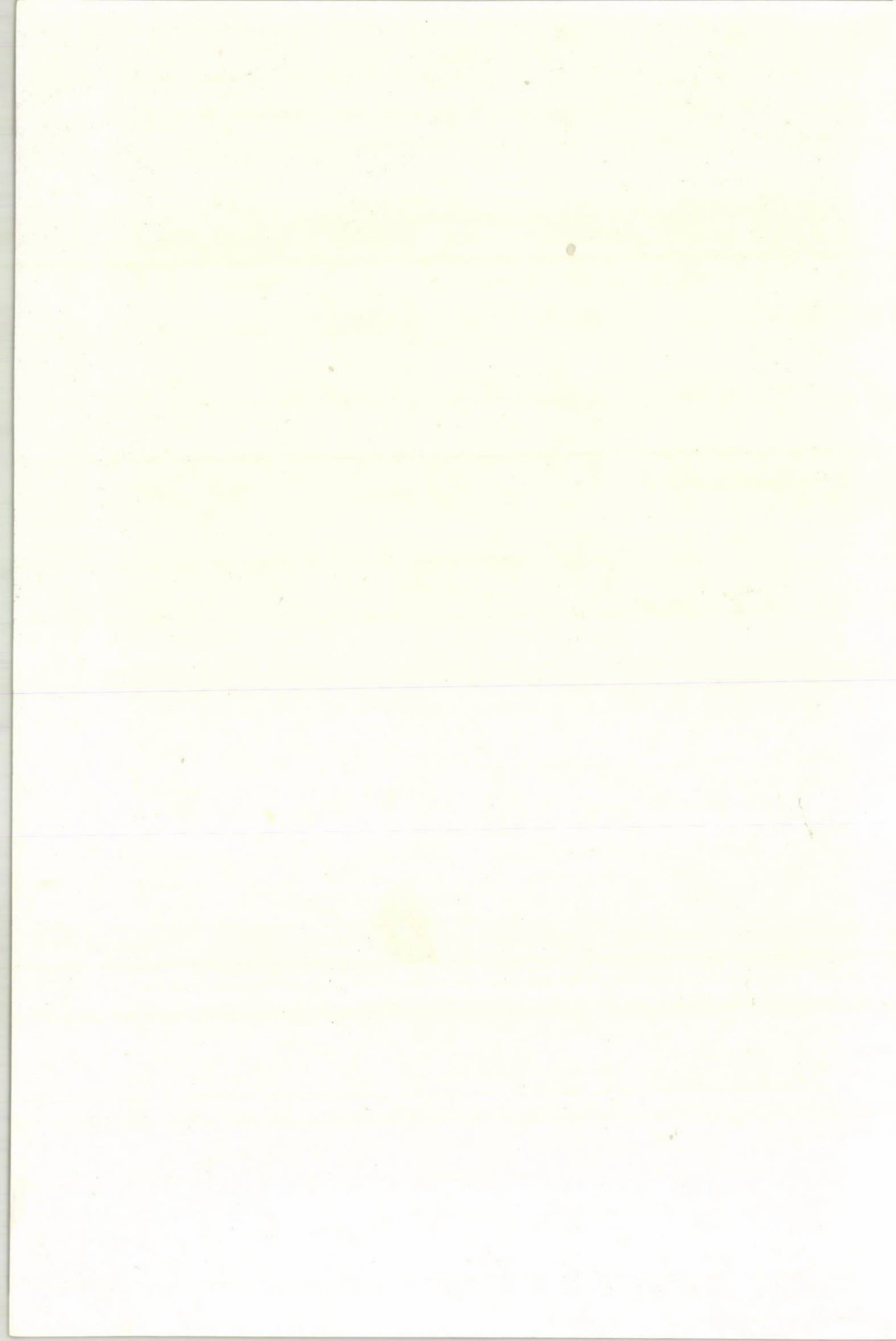
Adresăm, de asemenea, sentimentele noastre de solidaritate comuniștilor și poporului bulgar, împreună cu urarea de succese depline în făurirea socialismului, în dezvoltarea continuă a Bulgariei prietene pe calea noii orînduiri, în întărirea independenței și suveranității ! (Aplauze și urale îndelungate ; se scandează „Ceașescu, România — pacea și prietenia !”).

TRĂIASCĂ PARTIDUL COMUNIST ROMÂN
IN FRUNTE CU SECRETARUL SAU GENERAL,
TOVARAȘUL NICOLAE CEAUȘESCU !

Adresăm, de asemenea, sentimentele noastre de solidaritate comuniștilor și poporului vecin maghiar, împreună cu urarea de a depăși unele greutăți și de a asigura dezvoltarea socialistă a Ungariei, întărirea continuă a independenței și suveranității țării. (Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia!“).

Am lăsat la sfârșit un mare vecin al nostru tocmai pentru a sublinia mai mult deosebita însemnatate a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Dorim să adresăm cele mai calde sentimente de solidaritate comuniștilor Uniunii Sovietice, popoarelor sovietice, împreună cu urarea de noi și noi realizări în dezvoltarea socialistă, în crearea condițiilor pentru trecerea spre comunism. (Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia!“).

Doresc, de asemenea, să adresez sentimentele noastre de solidaritate comuniștilor și poporului prieten albanez, împreună cu urarea de noi succese în dezvoltarea socialistă, în întărirea independenței și suveranității sale. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu, România — pacea și prietenia!“).

Cred că veți fi de acord cu mine să adresăm celorlalte partide comuniste și muncitorești din țările socialiste, popoarelor acestora sentimentele noastre de solidaritate și urările de succese în întreaga activitate de construcție socialistă, de ridicare a nivelului de trai material și spiritual, de întărire a independenței și suveranității lor. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia!“).

Stimați tovarăși,

Îndeplinindu-și misiunea istorică de a apăra interesele naționale ale întregului popor, Partidul Comunist Român a acționat, cu întreaga forță și capacitate, pentru realizarea unității clasei muncitoare, a Frontului Patriotic Antihitlerist și a unui larg front democratic, de apărare a intereselor vitale, a existenței și viitorului patriei noastre.

În condițiile grele ale războiului, Partidul Comunist Român a trecut la organizarea luptei împotriva dictaturii militarofasciste și a ocupanților hitleriști, a organizat mișcările de rezistență și de partizani, înfăptuind — așa cum am menționat — o largă unitate a tuturor forțelor realiste, patriotice, naționale, în frunte cu clasa muncitoare.

Merită de subliniat faptul că, în procesul luptei de apărare a intereselor naționale, s-a dezvoltat o largă colaborare între partidul nostru și alte forțe democratice, împreună cu armata, cu ofițerii patrioți, inclusiv din Comandamentul suprem, care au înțeles că interesele poporului român, ale viitorului său sînt strîns legate de lichidarea politicii antinaționale, a dictaturii fasciste, de ieșirea din războiul antisovietic și asigurarea deplinei independențe a țării. (Vii și puternice aplauze).

În aceste împrejurări interne, s-au realizat condițiile pentru trecerea la înfăptuirea actului istoric de la 23 August. La acestea trebuie să adăugăm condițiile internaționale favorabile, determinate de înfringerile suferite de Germania hitleristă — în primul rînd din partea glorioasei armate a Uniunii Sovietice —, puternica mișcare de partizani și de eliberare națională din diferite țări și intrarea în acțiune, împotriva Germaniei hitleriste, a țărilor din coaliția antihitleristă.

Folosind condițiile favorabile, forțele patriotice naționale au trecut la răsturnarea dictaturii militarofasciste și formarea unui guvern în care se găseau și reprezentanții Partidului Comunist Român.

Este bine cunoscut că aceasta s-a realizat pe calea insurecției naționale armate, în care gărzile patriotice, muncitorimea, împreună cu armata, au luptat alături în interesul național, al viitorului liber al României. (Vii aplauze).

Sînt cunoscute încercările disperate ale armatei hitleriste de a înăbuși revoluția de la 23 August, prin acțiunile militare, bombardamentele asupra Capitalei și a altor localități.

În aceste împrejurări, repet, unitățile militare, împreună cu gărzile muncitorești și patriotice, au desfășurat lupte aprige, au înfrînt și lichidat forțele militare ale Germaniei hitleriste.

Este bine să subliniem această problemă pentru că revoluția și răsturnarea forțelor imperialiste nu s-au realizat de bună voie, ci prin luptă, și istoria demonstrează că popoarele trebuie să fie gata să lupte pentru a-și cuceri independența, pentru a apăra viitorul lor, socialismul, viața liberă și independentă! (Urale și aplauze puternice. Se scandează „România — comunism, Ceașescu — eroism!“).

Despre rolul important al Partidului Comunist Român în realizarea revoluției sociale și naționale, antifasciste și antiimperialiste vorbesc nu numai luptele

gărzilor, patriotice, organizate de partidul comunist, cu arma în mână, dar și faptul că guvernul de dictatură militară-fascistă răsturnat de la putere a fost preluat, din primele ore, de către gărzile muncitorești patriotice, care au înlăturat orice încercare ce s-ar fi putut face, de eliberare a lor, și au asigurat, în acest fel, victoria deplină a revoluției. (Vii și puternice aplauze).

Se poate spune, fără teama de a greși, că revoluția din 23 August 1944 a reprezentat un act de voință al întregii națiuni române, o strălucită afirmare a hotărârii forțelor patriotice naționale de a înlătura definitiv dominația străină, de a apăra independența și integritatea patriei, de a asigura eliberarea deplină a întregului teritoriu al României și trecerea la făurirea noii orînduiri sociale, în care poporul să fie pe deplin stăpîn pe destinele sale. (Vii și puternice urale; se scandează „Ceașescu și poporul, patria și tricolorul !“).

Începînd de la 23 August 1944, România a participat cu întregul său potențial economic, militar și uman, cu toate forțele la lupta pentru eliberarea deplină a patriei noastre, la războiul dus alături de Uniunea Sovietică, de celelalte forțe ale coaliției Națiunilor Unite, pentru eliberarea întregului teritoriu național și, apoi, la războiul pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei, a unei părți din Austria, pînă la înfrîngerea totală a Germaniei hitleriste.

Este bine cunoscut — după aprecierile țărilor din coaliția antihitleristă — că România a contribuit în ultima parte a războiului antifascist, timp de circa 9 luni, cu efective militare de peste 500 de mii de ostași, înscriindu-se ca a patra putere militară în lupta împotriva Germaniei hitleriste.

Multe sînt actele de vitejie demonstrate de armata și poporul român, care au arătat că nu au avut nimic comun cu războiul dus alături de Germania hitleristă, că interesele întregului nostru popor au fost întotdeauna de a lupta împotriva cîmpitorilor străini, pentru apărarea libertății și independenței proprii și a altor popoare, pentru independența și adevărata libertate a popoarelor. (Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu, România — pacea și prietenia !“).

Iată de ce acum, cînd evocăm marea victorie de la 23 August, ne îndreptăm gîndurile și aducem cel mai călduros omagiu și cea mai înaltă cinstire eroilor comuniști și antifasciști, tuturor democraților și patrioților care au făcut totul pentru libertatea patriei noastre, pentru înaintarea ei spre progres și socialism ! (Vii și puternice aplauze).

Aducem un cald omagiu și o înaltă cinstire ostașilor și ofițerilor români, tuturor acelor care s-au jertfit pentru înfrîngerea fascismului și eliberarea patriei străbune, pentru victoria marilor idealuri de dreptate socială și națională, pentru cauza libertății și independenței tuturor popoarelor ! (Aplauze puternice, urale; se scandează „Ceașescu, România — pacea și prietenia !“).

Cinstim și aducem un cald omagiu memoriei ostașilor armatei sovietice — care au dat cele mai mari jertfe în lupta împotriva hitlerismului —, precum și ostașilor celorlalte armate ale coaliției antifasciste, partizanilor și luptătorilor din mișcarea de rezistență, tuturor celor care, sub o formă sau alta, și-au adus contribuția la victoria asupra fascismului, la cauza libertății și independenței tuturor națiunilor ! (Vii și puternice aplauze; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia !“).

Stimați tovarăși,

Concentrînd toate forțele pentru participarea la războiul de eliberare a țării și împotriva Germaniei hitleriste, partidul nostru, împreună cu celelalte forțe muncitorești, patriotice, a desfășurat, din primele zile ale revoluției de eliberare socială și națională, o intensă activitate politico-organizatorică, de organizare pe baze legale a partidului, a Uniunii Tineretului Comunist, a sindicatelor, a organizațiilor de femei și altor organizații patriotice și democratice, punînd pe primul plan înțărirea legăturilor cu clasa muncitoare, cu țărănimea, cu intelectualitatea.

Sînt bine cunoscute marile acțiuni organizate în această perioadă în apărarea intereselor oamenilor muncii, ale întregului popor, marile manifestări din toamna anului 1944, din iarna și primăvara anului 1945, încercările reacțiunii de a înăbuși luptele maselor populare, acțiunile forțelor celor mai reacționare, inclusiv deschiderea focului împotriva marii demonstrații din februarie 1945, în care au căzut victime mulți luptători patrioți și comuniști.

În același timp, s-a desfășurat o intensă activitate pentru organizarea țărănimii și trecerea la înfăptuirea reformei agrare de către țărani însuși, pentru preluarea conducerilor diferitelor organe de stat, a primăriilor și îndeosebi a prefecturilor.

Toate acestea au culminat cu instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern cu adevărat democratic, muncitoresc-țărănesc, în care partidul comunist avea un rol important.

Se poate afirma că în întreaga perioadă de la 23 August 1944 până la 30 decembrie 1947 s-a desfășurat un amplu proces revoluționar de organizare a partidului și a forțelor populare, democratice, de apărare continuă a intereselor clasei muncitoare, ale țărânimii, ale intelectualității.

Toate acestea au asigurat marea victorie în alegerile din 1946, întărirea forțelor democratice și crearea condițiilor pentru trecerea la înlăturarea monarhiei de Hohenzollern, care, timp de 80 de ani, a reprezentat în România un corp străin, o agentură, de fapt, a monopolurilor imperialiste străine.

În amplul proces revoluționar, un rol important l-a avut realizarea partidului muncitoresc unit al clasei muncitoare, prin unirea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, asigurând astfel deplina unitate a clasei muncitoare — condiție primordială pentru făurirea cu succes a socialismului și a înaintării spre comunism. (Vii și puternice aplauze ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu — eroism, România — comunism !”).

În 1948 s-a trecut la naționalizarea principalelor mijloace de producție, care a dus la lichidarea pentru totdeauna a orînduirii capitaliste, a asupririi și inegalităților, iar în 1949, s-a trecut la cooperativizarea agriculturii.

După cum este bine cunoscut, într-o perioadă de aproape 15 ani s-a desfășurat o intensă activitate de organizare pe baze socialiste a agriculturii, a celorlalte sectoare, a întregii economii naționale.

Stimați tovarăși,

În desfășurarea vastului proces revoluționar din țara noastră, Congresul al IX-lea al partidului a reprezentat un moment hotărîtor pentru făurirea cu succes a socialismului în România ! (Aplauze și urale puternice).

Pornind de la analiza științifică a primei etape a construcției socialiste, Congresul al IX-lea a pus capăt dogmatismului și conservatorismului, atitudinii de ploconire față de tot ce era străin, a modelului unic și altor concepții anacronice, care reprezentau o frînă pentru dezvoltarea socialismului în patria noastră, și a pus problema acționării continue, în spirit revoluționar, înlăturării formalismului, a atitudinii iresponsabile sau de șovăire în înfăptuirea politicii partidului. Iată de ce partidul și poporul nostru consideră că Congresul al IX-lea a constituit un jalon care a dinamizat întreaga activitate de transformare revoluționară a României, fără de care nu am fi putut obține marile realizări de astăzi ! (Se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !”, „Ceașescu — eroism România — comunism !”).

Se poate afirma cu deplin temei că al IX-lea Congres al partidului a deschis calea unei gândiri noi, revoluționare, redînd partidului și poporului sentimentul de demnitate și încredere în forțele proprii, înarmînd partidul cu linia politică generală, cu strategia revoluționară, în concordanță cu legile obiective, universal-valabile, cu principiile socialismului științifice, care au fost și sînt aplicate în mod creator la condițiile și realitățile din România. (Vii și puternice aplauze).

Acum, la marea noastră sărbătoare națională, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că în anii construcției socialiste, și mai cu seamă în anii de după Congresul al IX-lea al partidului, poporul român a obținut realizări remarcabile în toate domeniile de activitate.

Într-o perioadă istorică scurtă, de numai 45 de ani, poporul nostru a străbătut, sub conducerea Partidului Comunist Român, mai multe etape istorice — de la orînduirea burghezo-moșierească, în care existau încă puternice forme feudale, la orînduirea socialistă, la etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. (Vii și puternice aplauze ; se scandează „Ceașescu și poporul !”).

În această perioadă, România s-a transformat dintr-o țară agrar-industrială slab dezvoltată într-o țară industrial-agrară cu o puternică industrie modernă, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă avansată, în plin progres.

Am creat, în această perioadă, o puternică bază tehnico-materială, fondurile fixe productive fiind astăzi de circa 3 600 miliarde lei, față de numai 160 miliarde lei în 1945. Cu această dotare tehnică, industria românească produce astăzi de 135 de ori mai mult decît în 1945, din care de 120 de ori după Congresul al IX-lea al partidului. (Vii și puternice aplauze).

O puternică dezvoltare a cunoscut agricultura, a cărei producție este astăzi de 10 ori mai mare decât în 1945, din care de 6 ori după Congresul al IX-lea al partidului. (Aplauze puternice).

S-au dezvoltat puternic știința, învățământul, cultura, factori hotărâtori pentru progresul general, pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului. (Aplauze puternice).

Sînt bine cunoscute marile realizări obținute în dezvoltarea generală a patriei noastre, amplasarea pe întregul teritoriu a forțelor de producție, noile cetăți industriale, unitățile agricole, construcțiile sociale, începînd cu locuințele, cu școlile, unitățile de asistență sanitară, centrele de educație și cultură, care au transformat radical înfațișarea orașelor și comunelor, înfațișarea generală a patriei noastre socialiste.

Pe baza dezvoltării puternice a forțelor de producție și amplasării lor raționale, a vastelor lucrări industriale, agricole și sociale s-a asigurat creșterea venitului național de peste 40 de ori, din care de peste 33 de ori după Congresul al IX-lea al partidului. (Vii și puternice aplauze).

Toate acestea au asigurat creșterea puternică a dezvoltării patriei, a nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu să trăiască, România să-nflorească!“).

Acum, în întregul partid și cu întregul popor se dezbate documentele pentru Congresul al XIV-lea, se face bilanțul general al drumului parcurs de poporul român pe calea socialismului — de aceea nu doresc să mă opresc mai mult asupra stadiului actual de dezvoltare a patriei noastre.

Este necesar să subliniem, însă, că tot ceea ce am realizat demonstrează cu puterea faptelor, a realităților justețea politicii partidului nostru comunist, care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce întreaga națiune pe calea făuririi celei mai drepte orînduiri din lume, a fericirii, bunăstării, a independenței și suveranității depline! (Vii și puternice aplauze; se scandează îndelung „Ceașescu — eroism, România — comunism!“).

Toate acestea demonstrează cu putere cît de importante au fost hotărârile Congresului al IX-lea, de realizare a socialismului corespunzător legilor obiective, dar și realităților și voinței poporului nostru, cît de just a procedat partidul nostru trecînd la dezvoltarea puternică a autoconducerii, autogestunii, realizînd noi forme democratice, pornind de la principiul științific al făuririi socialismului cu poporul și pentru popor. (Aplauze puternice; se scandează „Ceașescu și poporul!“).

Viata a demonstrat că numai în strînsă legătură cu clasa muncitoare, cu țărînimea, intelectualitatea, cu toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, cu întregul popor, ținînd seama de năzuințele de realizare a unei lumi a echității și dreptății sociale, se poate făuri cu succes noua orînduire. Iată de ce se poate spune că clasa muncitoare și-a îndeplinit și își îndeplinește misiunea istorică, acționînd în strînsă unitate cu țărînimea, cu intelectualitatea, cu întreaga națiune, sub conducerea partidului comunist, avînd rolul hotărîtor, determinant, în realizarea socialismului, în înaintarea spre comunism! (Se scandează „Ceașescu — eroism, România — comunism!“).

Stimați tovarăși,

Privim cu mîndrie la ceea ce am realizat pe calea socialismului. Știm că toate acestea nu au venit de la sine, nu s-au obținut ușor. A trebuit luptă, muncă fermă și hotărîrită în toate sectoarele. Este adevărat, în anumite etape s-au făcut și greșeli, au fost și unele minusuri și lipsuri, dar partidul nostru nu a confundat și nu va confunda niciodată anumite greseli sau abateri de la calea socialismului cu socialismul, cu principiile socialismului. De aceea el a acționat pentru îndepărtarea lor la timp și a asigurat dezvoltarea fermă, impetuoasă a patriei noastre pe calea făuririi socialismului. (Aplauze și urale puternice; se scandează „Ceașescu — eroism, România — comunism!“).

Am alocat continuu o parte însemnată a venitului național, îndeosebi după Congresul al IX-lea, pentru dezvoltarea forțelor de producție, a întregii societăți. Pe această bază am putut să realizăm marile construcții industriale, agricole, sociale; pe această bază am asigurat ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

8 Așa cum am menționat la mai multe congrese anterioare, dacă nu am fi făcut acest lucru, dacă am fi neglijat acumularea și fondul de dezvoltare, România

ar fi rămas în continuare o țară slab dezvoltată, și acum, în loc să vorbim de marile realizări, am discuta cum să depășim greutățile.

Subliniez aceasta pentru că una din legile generale, obiective ale dezvoltării oricărei societăți omenești este acumularea, fondul de dezvoltare. Fără aceasta nu se poate asigura progresul nici unei națiuni ! De aceea, avem în vedere să continuăm această politică, împreună cu așezarea la baza întregii dezvoltări a științei și tehnicii celei mai avansate. Așa vom făuri socialismul și comunismul, vom asigura un loc demn în libertate și bunăstare națiunii noastre ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul — România, viitorul !“).

Putem să spunem cu toată tăria că numai și numai în condițiile socialismului au fost posibile marile realizări, că numai și numai socialismul a lichidat înapoierea din trecut și a asigurat ridicarea, într-o perioadă scurtă, a României la un înalt nivel de dezvoltare economică și socială.

Pornind de la toate acestea, trebuie să ne angajăm să facem totul pentru a asigura mersul ferm al patriei noastre pe calea făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism ! (Aplauze, urale ; se scandează „Ceașescu și poporul !“).

Stimați tovarăși,

După cum este cunoscut, în întregul partid și cu întregul popor se dezbăt Programul-Directivă și Tezele pentru cel de-al XIV-lea Congres al partidului, care va elabora linia generală strategică de dezvoltare a României în anii 1991—1995 și orientările de perspectivă, până în anii 2000—2010.

Prevederile din Programul-Directivă se bazează pe mărețele realizări dobândite de poporul nostru în făurirea socialismului și pornesc de la necesitatea dezvoltării largi a forțelor de producție, a dezvoltării intensive a industriei, agriculturii și celorlalte sectoare de activitate.

Realizând prevederile celui de-al 9-lea plan cincinal, vom putea spune, în 1994, la a 50-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională, că România a devenit o țară puternic dezvoltată și pășeste ferm pe calea realizării Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor pentru afirmarea în viață a principiilor de muncă și viață comuniste.

Vom acorda o atenție deosebită înlăptuirii programelor de modernizare și organizare pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii în toate domeniile de activitate.

O atenție deosebită vom acorda ridicării nivelului calitativ și tehnic al întregii activități, creșterii cu putere a productivității muncii, a eficienței și rentabilității tuturor sectoarelor de activitate.

În agricultură vom asigura înlăptuirea neabătută a noilor obiective ale revoluției agrare. De altfel, așa cum am apreciat la recenta ședință a forumului democratic al agriculturii, încă în acest an vom realiza o producție de 40 milioane tone cereale, ceea ce înseamnă realizarea încă în acest cincinal a obiectivelor pentru cincinalul al 9-lea și până în anul 2000. Aceasta ne va impune trasarea unor noi obiective pentru noua revoluție agrară. (Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează îndelung „Ceașescu reales la al XIV-lea Congres !“).

Sînt bine cunoscute prevederile din Programul-Directivă. Ele vor fi îmbunătățite pe baza discuțiilor și propunerilor oamenilor muncii, a programelor de dezvoltare economico-socială a comunelor, orașelor și județelor, precum și a programelor de dezvoltare a tuturor unităților economico-sociale, astfel încît să reprezinte voința și aspirațiile întregii noastre națiuni.

Ceea ce merită să subliniem și în acest cadru este că vom acorda și în continuare o atenție deosebită îmbunătățirii și intensificării activității de cercetare științifică, pornind de la faptul că tot ce ne propunem să realizăm în cincinalul și deceniul următor trebuie să se bazeze pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Trebuie să avem permanent în vedere că numai și numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii vom asigura ridicarea nivelului general de civilizație, făurirea cu succes a socialismului și comunismului în patria noastră. De altfel, comunismul înseamnă știință ! Știință la nivelul cel mai înalt ! (Aplauze puternice, prelungite).

În același timp, vom perfecționa în continuare învățămîntul de toate gradele, punind la bazele sale cele mai noi cuceriri ale științei, tehnicii, ale cunoașterii umane. Pornind de la generalizarea învățămîntului de 12 ani, începînd de anul viitor vom asigura ridicarea nivelului general de cultură și de pregătire a tinerețului, a întregului popor, făurind un popor cu o înaltă cultură, o clasă muncitoare

și o țărănime intelectuală, un popor înarmat cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu concepția revoluționară, materialist-dialectică despre lume și viață. Aceasta va constitui cea mai sigură garanție a înfăptuirii neabătute, de către întregul popor, a obiectivelor de făurire a socialismului și comunismului. (Aplauze puternice, îndelungate).

Vom acorda și în continuare o atenție deosebită repartizării forțelor de producție pe întregul teritoriu și dezvoltării armonioase a tuturor județelor și localităților, întărind principiul autoconducerii, autoadministrării și autogestiei, în cadrul planului național unic de dezvoltare economico-socială a patriei noastre. Tot ceea ce vom realiza va avea, ca și până acum, drept obiectiv strategic dezvoltarea generală a patriei, ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului. (Aplauze puternice, prelungite).

O atenție permanentă se va acorda asigurării condițiilor de muncă și de locuit pentru toți cetățenii patriei, îndeosebi pentru întregul tineret. Vom aplica ferm principiile eticii și echității socialiste în domeniul repartiției, al retribuției, pornind de la principiul socialist „la muncă egală, retribuție egală“, de la faptul că în societatea noastră nimeni nu trebuie să trăiască fără muncă sau prin exploatarea muncii altuia. Vom aplica ferm principiul socialist „nici muncă fără piine, dar nici piine fără muncă“. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Societatea noastră va asigura înfăptuirea neabătută a principiilor de dreptate socială, de egalitate între toți fiii patriei și, în același timp, de creare a condițiilor celor mai bune privind afirmarea capacității și spiritului creator al tuturor cetățenilor, de afirmare cu putere a personalității umane.

O atenție deosebită vom acorda soluționării, încă în cincinalul viitor, în linii generale, a problemei locuințelor, urmind ca, până în anul 2000, să rezolvăm pe deplin această problemă în orașe și să îmbunătățim condițiile de locuit, de viață în comune, la sate.

Înfăptuind programele de dezvoltare, de modernizare, de sistematizare a localităților orașenești și rurale, vom crea condițiile necesare dispariției deosebirilor dintre oraș și sat și apropierii condițiilor de muncă, de viață între comune, sate și orașe, aceasta reprezentând o necesitate vitală, obiectivă pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului, pentru adevărata egalitate între toți fiii patriei noastre. (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

În realizarea tuturor obiectivelor de viitor, o atenție deosebită vom acorda, și în cincinalul viitor, în întreaga perioadă, până în 2000, dezvoltării tot mai puternice a proprietății socialiste, sub forma proprietății întregului popor și cooperatiste, ca bază traică pentru înfăptuirea cu succes a programelor de progres economic și social, de făurire cu succes a socialismului și comunismului în România ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „România — comunism, Ceaușescu — eroism !“).

Stimați tovarăși,

În realizarea obiectivelor dezvoltării viitoare vom acționa cu toată hotărârea pentru perfecționarea sistemului de conducere și planificare a tuturor sectoarelor, ținind seama întotdeauna de noile cerințe impuse de puternica dezvoltare a științei și tehnicii, a cunoașterii umane în general, de aplicare a legilor obiective și a principiilor socialiste la noile realități din țara noastră.

Vom acționa întotdeauna, cu toată hotărârea, împotriva a tot ceea ce este vechi și perimat și nu mai corespunde noilor cerințe ale dezvoltării economice și sociale, pentru promovarea cu fermitate a spiritului revoluționar, a noului în toate domeniile de activitate.

Pornind de la necesitatea unei concordanțe cit mai depline între relațiile de producție și forțele de producție, vom acționa întotdeauna pentru perfecționarea sistemului de relații între clase și grupări sociale, pentru înlăturarea oricăror contradicții ce pot apărea într-un moment sau altul, în vederea realizării unei depline unități a întregului popor în înfăptuirea obiectivelor de făurire a noii orânduiri sociale.

O atenție deosebită vom acorda perfecționării și dezvoltării sistemului democrației noastre muncitorești-revoluționare. Vom porni permanent de la principiul științific al făuririi socialismului, cu poporul și pentru popor, perfecționind continuu organele democrației noastre de stat, activitatea lor și creșterea rolului noilor organisme democratice, care asigură participarea deplină a tuturor categoriilor sociale, a întregii națiuni la elaborarea politicii interne și externe, la înfăptuirea neabătută de către popor a propriului său viitor, viitorul liber și independent ! (Aplauze puternice, prelungite).

În acest cadru, vom continua să perfecționăm activitatea partidului, să dezvoltăm rolul său de forță politică conducătoare, în toate domeniile de activitate. Viața a demonstrat că numai în condițiile în care partidul comunist își păstrează principiile de bază, revoluționare și rămâne partidul clasei muncitoare va putea să-și îndeplinească în bune condiții misiunea sa istorică.

Pornind de la faptul că clasa muncitoare are misiunea istorică a făuririi unei noi orinduirii sociale, partidul comunist, partidul clasei muncitoare, trebuie să fie și să rămână întotdeauna partidul muncitorilor, partidul revoluționar, care să conducă în mod științific clasa muncitoare în realizarea obiectivelor sale! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R.!”).

Mulți vă reamintiți că nu numai în ilegalitate, dar și după 23 August comunistii, detașamentele clasei muncitoare au luptat cu arma în mână și și-au dat viața pentru socialism. Am ajuns la un înalt nivel de dezvoltare, dar nu trebuie să uităm niciodată că lupta revoluționară nu s-a încheiat și nu se va încheia, că, în orice împrejurări, partidul nostru trebuie să acționeze ca un partid revoluționar!

Comuniștii, muncitorii, toți patrioții trebuie să fie oricând gata să apere cuceririle revoluționare, independența țării, cu prețul vieții! Așa au făcut strămoșii noștri, de la daci și pînă acum, așa trebuie să facem noi astăzi, să facă comuniștii, patrioții, poporul nostru în viitor, întotdeauna! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — eroism, România — comunism!”).

Știm și din trecut, și cunoaștem din viața de astăzi că cercurile reacționare imperialiste nu se opresc în fața unor noțiuni abstracte, umane, că, în interesele lor,ucid, omoară, organizează diversiune, destabilizarea în diferite țări socialiste. Lupta de clasă — trebuie să fim pe deplin conștienți — nu s-a încheiat și nu se va încheia cît timp vor exista clasele asupritoare.

Fie că sînt sau nu la putere, comuniștii trebuie să rămână revoluționari, să rămână ferm pe pozițiile luptei revoluționare, de clasă! Numai așa vor conduce popoarele lor spre comunism, vor asigura victoria socialismului în întreaga lume, adevărata independență a popoarelor! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — eroism, România — comunism!”).

Trebuie să fim pe deplin conștienți că orice slăbire a rolului conducător al partidului, a rolului clasei muncitoare în partid și în societate va afecta grav cauza socialismului, bunăstarea și independența întregii națiuni!

În același timp, este necesar să desfășurăm o activitate multilaterală pentru dezvoltarea tuturor organizațiilor obștești și de masă, a tuturor organizațiilor din sistemul nostru socialist, dezvoltarea și întărirea colaborării în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, asigurînd astfel deplina unitate a poporului, care reprezintă chezașa înfăptuirii cu succes a socialismului și comunismului în România, a independenței și suveranității patriei noastre, a viitorului său luminos! (Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța!”).

Mărețele obiective de dezvoltare viitoare a patriei impun perfecționarea continuă a activității politico-ideologice, a activității tuturor organismelor noastre care, fiecare în domeniul său de activitate, trebuie să asigure organizarea și participarea activă a tuturor claselor și categoriilor sociale la înfăptuirea politicii generale de ridicare a patriei pe noi culmi de progres și civilizație.

Realizările de pînă acum, programul de largă perspectivă care este dezbătut în partid și de întregul popor ne dau încrederea că vom obține și în deceniul următor noi și noi realizări remarcabile, că vom încheia, în linii generale, înfăptuirea Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

România, în anii 2000, se va afla la un înalt nivel de dezvoltare economică, științifică, culturală. Poporul nostru va demonstra că a acționat cu întreaga răspundere pentru realizarea năzuințelor sale de bunăstare, a visului de aur — a comunismului! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — eroism, România — comunism!”).

Putem afirma cu toată încrederea că, prin aceste realizări, se va trece la o nouă etapă de dezvoltare, la aplicarea în viață a principiilor de muncă și viață comunistă, se va deschide o nouă etapă istorică, de lungă durată, în fața națiunii noastre.

Să facem legămînt, dragi tovarăși, la a 45-a aniversare a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, că vom acționa cu toată răspunderea pentru a asigura națiunii noastre — care de peste 2000 de ani se află pe aceste meleaguri — un loc demn, liber, de bunăstare și fericire în rîndul națiunilor libere ale lumii, în comunism! Nu există țel mai suprem decît de a servi poporul, socialismul, comunismul, independența țării! (Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul!”, „Ceașescu și poporul — România, viitorul!”).

Stimați tovarăși,

Punind în centrul activității dezvoltarea economico-socială și construcția socialismului în România, partidul și statul nostru au dus, în același timp, o politică externă de colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

România a participat activ la lupta pentru dezarmare și pace, pentru soluționarea problemelor grave ale lumii contemporane numai și numai pe calea tratativelor, pentru o largă colaborare economică, tehnico-stiințifică și culturală.

Putem afirma că nu au fost momente mai importante în viața internațională, în această perioadă, în care România să nu fi acționat și să nu fi adus o anumită contribuție activă la soluționarea lor în mod democratic, în interesul tuturor națiunilor lumii, al păcii și colaborării. (Aplauze puternice, îndelungate).

La baza relațiilor noastre cu toate statele am situat și situăm ferm principiile deplinei egalități în drepturi, ale respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, respectării dreptului fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării economico-sociale, fără nici un amestec din afară.

Este bine cunoscută poziția consecventă a României, de dezvoltare a relațiilor sale cu toate țările socialiste, de întărire a solidarității și unității acestora în lupta pentru edificarea noii orînduiri, pentru progres social și pace în lume.

În același timp, am dezvoltat larg și vom extinde ferm, și în continuare, relațiile cu țările mici și mijlocii, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniate, ca un factor important deosebit în lupta pentru o lume mai dreaptă și mai bună. Totodată, am acționat și vom acționa și în continuare pentru extinderea relațiilor cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, în spiritul principiilor coexistenței pașnice.

Sintem ferm hotărâți să dezvoltăm larg schimburile economice internaționale, să participăm activ la diviziunea internațională a muncii, ca un factor de importanță deosebită pentru politica de dezarmare, de pace și colaborare între toate statele lumii.

Aș dori să menționez că vom face totul pentru a contribui la perfecționarea și dezvoltarea colaborării în cadrul C.A.E.R. Considerăm că, în momentul de față, în care unele țări socialiste trec prin unele probleme grele, economico-sociale, se impune ca și C.A.E.R.-ul să treacă la o analiză temeinică a acestor probleme și la stabilirea unor programe speciale, pentru că numai așa se va manifesta adevărata solidaritate socialistă. Noi avem convingerea că țările socialiste dispun de capacitatea să rezolve într-o formă corespunzătoare, să depășească greutățile și să asigure progresul economic și social al fiecărei națiuni, fără nici o condiționare, decît una — să dezvoltăm socialismul, să asigurăm bunăstarea popoarelor și independența lor ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu, România — pacea și prietenia !“).

În situația internațională s-au produs și au loc profunde schimbări în raportul de forțe politic, militar, în dezvoltarea economico-socială. Se poate spune că s-a ajuns la un anumit echilibru în raportul de forțe mondial, ceea ce a și favorizat realizarea unor pași importanți pe calea destinderii și soluționării prin tratative a unor probleme internaționale.

Cu toate acestea, trebuie să spunem deschis că situația internațională continuă să fie complexă și gravă. Se pare că anumite cercuri consideră că este un moment prielnic de a-și intensifica activitatea antisocialistă împotriva independenței popoarelor și a consolidării independenței lor, nesocotind realitățile.

Acordurile realizate în domeniul eliminării armelor nucleare cu rază medie de acțiune nu au diminuat, de fapt, pericolul armelor nucleare, care prezintă o primăjdie reală pentru însăși existența vieții pe planeta noastră. Discuțiile care au loc în legătură cu modernizarea de către N.A.T.O. a rachetelor cu rază scurtă de acțiune, continuarea experiențelor nucleare și acțiunilor de militarizare a Cosmosului demonstrează cu putere că nu s-a ajuns încă la înțelegerea necesară privind renunțarea la armele nucleare, la politica de forță și dictat.

Dimpotrivă, țările N.A.T.O. au afirmat nu de mult că descurajarea nucleară va constitui și în viitor strategia politicii lor internaționale.

În aceste condiții, este necesar să se înțeleagă de către toate popoarele că problema fundamentală a epocii noastre o constituie oprirea cursei înarmărilor și trecerea hotărâtă la dezarmare, în primul rînd la dezarmarea nucleară, la eliminarea cu desăvîrșire, în mai multe etape, a tuturor armelor nucleare, la oprirea experiențelor nucleare, a militarizării Cosmosului și adoptarea unei politici noi, de pace, de apărare a dreptului fundamental al tuturor oamenilor, al popoarelor la

viață, la existență liberă, independentă și demnă. (Aplauze și urale puternice ; se scandează : „Ceaușescu — pace !”, „Dezarmare — pace !”).

Este necesar să se treacă cu hotărîre la eliminarea armelor chimice, în strînsă legătură cu lichidarea armelor nucleare, precum și la reducerea radicală a armelor convenționale, a efectivelor și cheltuielilor militare, sub un control corespunzător. Să se acționeze pentru realizarea unui echilibru la un nivel cît mai scăzut al înarmărilor, cu măsuri corespunzătoare de control, care să asigure îndeplinirea în întregime a acordurilor încheiate.

După cum este bine cunoscut, România a acționat în mod hotărît în direcția dezarmării și a trecut unilateral la reducerea armamentelor, a efectivelor militare și a cheltuielilor militare. De altfel, pe baza datelor cunoscute, România are cele mai mici cheltuieli militare și pe locuitor, și ca procent din venitul național — și avem în vedere, în viitor, să reducem și mai mult, sub 3 la sută din venitul național, cheltuielile militare.

În acest spirit, este necesar ca actualele tratative de la Viena între țările socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia și țările din N.A.T.O. să se încheie cu rezultate cît mai bune și în termen cît mai scurt. Am considerat întotdeauna și considerăm că este necesar să se ajungă la desființarea concomitentă a celor două pacte militare — Tratatul de la Varșovia și N.A.T.O. — deoarece ele nu au reprezentat nici în trecut, și cu atît mai mult nu reprezintă astăzi o garanție a securității și păcii în Europa.

În Europa este necesar să se înfăptuiască neabătut acordurile de la Helsinki cu privire la securitate, cooperare și dezarmare.

Să acționăm în așa fel încît între toate țările continentului nostru, fără deosebire de orînduire socială, să se realizeze o largă colaborare economică, tehnico-stiințifică, culturală, să mergem spre o Europă unită, a popoarelor independente, libere, hotărîte să-și asigure progresul și bunăstarea într-o strînsă colaborare, dar fără nici un amestec din afară !

România s-a pronunțat și se pronunță ferm pentru dezvoltarea unei largi colaborări în Balcani și realizarea unei zone fără arme nucleare și chimice, fără baze militare străine, a colaborării egale între popoarele din această regiune.

Ne-am pronunțat întotdeauna împotriva politicii de forță și dictat, împotriva recurgerii la forță și pentru soluționarea pe cale pașnică, prin tratative, a diferitelor probleme și litigii dintre state.

În acest spirit, salutăm încetarea războiului dintre Irak și Iran și ne pronunțăm pentru realizarea în cel mai scurt timp a unei păci trainice între cele două țări.

Salutăm pașii întreprinși spre soluționarea unor probleme litigioase din diferite zone ale lumii, din Africa, America Centrală, Indochina, și considerăm că este necesar să se facă totul pentru a se renunța cu desăvîrșire la orice amestec din afară în treburile altor popoare, pentru realizarea unei păci trainice, ca singura cale care va asigura progresul economic și social al fiecărui popor.

Ne pronunțăm ferm pentru o conferință internațională în problemele Orientului Mijlociu, pentru o pace trainică și justă, care să asigure poporului palestinian dreptul la autodeterminare, la existența unui stat independent, propriu, precum și securitatea și independența tuturor statelor din zonă, inclusiv a Israelului.

Susținem ferm soluționarea problemelor din Namibia în spiritul acordului realizat și asigurarea independenței naționale depline a poporului namibian.

În general, considerăm că este necesar să se înfăptuiască neabătut principiile Cartei Națiunilor Unite, ale altor acorduri internaționale privind respectarea independenței și securității naționale ale tuturor popoarelor, să se adopte o asemenea politică în relațiile internaționale încît să se asigure dezvoltarea puternică, economică și socială, a țărilor care și-au cucerit independența — singura cale pentru progres, pentru stabilitate și pentru o pace trainică în lume ! (Vii și puternice aplauze).

Ne pronunțăm ferm pentru lichidarea politicii economice de inegalitate și asuprire a altor popoare, pentru o soluție globală în problemele subdezvoltării, considerînd că se impune organizarea în cel mai scurt timp a unei conferințe internaționale, cu participarea atît a țărilor în curs de dezvoltare, cît și a țărilor dezvoltate.

În acest cadru, va trebui să se ajungă la un acord corespunzător privind problema datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare, la adoptarea unui program larg privind lichidarea subdezvoltării și realizarea noii ordini economice mondiale.

Numai soluționarea problemelor subdezvoltării, stabilirii unor noi relații economice, care să favorizeze atât progresul țărilor în curs de dezvoltare, cât și dezvoltarea economico-socială a tuturor statelor lumii, va asigura o adevărată stabilitate în economia mondială, va crea condiții pentru o politică de largă colaborare între toate națiunile, ca un factor hotărâtor pentru o politică de pace, pentru o lume mai dreaptă și mai bună, în care fiecare națiune să-și asigure libertatea, bunăstarea și viitorul. (Vii aplauze).

Avind în vedere problemele grave ale lumii contemporane, este necesar ca la soluționarea lor să participe în mod activ, în condiții de deplină egalitate, toate statele lumii, și îndeosebi țările mici și mijlocii, țările în curs de dezvoltare și nealiniate, care sînt vital interesate într-o politică nouă, democratică în viața internațională.

În același timp, se impune să crească și mai mult rolul Organizației Națiunilor Unite, al organismelor sale și al organismelor internaționale în soluționarea democratică — cu participarea tuturor statelor — a problemelor complexe ale vieții mondiale. Să facem astfel încît cu participarea tuturor statelor să asigurăm o viață liberă, mai bună pentru toate popoarele ! (Vii și puternice aplauze ; se scandează îndelung „Ceaușescu — pace !“).

Stimați tovarăși,

În spiritul tradițiilor sale internaționaliste, partidul nostru a dezvoltat larg relațiile cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partide socialiste, social-democrate, cu mișcări de eliberare națională, antiimperialiste, cu toate forțele democratice.

În acest spirit, sîntem ferm hotărâți să facem totul pentru a contribui la întărirea solidarității și la dezvoltarea relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, la realizarea unei noi unități, bazată pe egalitate și respect al independenței fiecărui partid.

Sîntem pentru o largă colaborare cu partidele socialiste, social-democrate, cu celelalte forțe antiimperialiste, democratice, patriotice, pentru soluționarea, împreună, a problemelor grave care preocupă omenirea.

Considerăm că deosebirile de păreri în modul de soluționare a unor probleme nu trebuie să constituie un obstacol în întărirea solidarității și colaborării.

Este necesar să se adopte o poziție fermă, hotărâtă împotriva oricărui încercări de destabilizare și de slăbire a forțelor democratice, a socialismului într-o țară sau alta.

Politica de colaborare și pace trebuie să respingă orice fel de amestec în treburile altor partide, altor popoare, altor țări !

Este dreptul suprem al fiecărui partid, al fiecărui popor de a-și elabora calea dezvoltării economice și sociale în mod independent !

Trebuie să nu uităm în nici o împrejurare învățămintele istoriei, care ne arată că tocmai lipsa de unitate în mișcarea muncitorească, între forțele progresiste, a ușurat instaurarea dictaturii fasciste în Germania și în alte țări, a dus la izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

În spiritul înaltei răspunderi în fața poporului nostru, ne adresăm tuturor partidelor și forțelor democratice, progresiste, tuturor popoarelor cu chemarea de a face totul pentru o politică și o gândire cu adevărat nouă în relațiile internaționale, care să excludă, sub orice formă, amestecul în treburile altor state ! (Vii și puternice aplauze).

Să facem totul pentru triumful rațiunii, pentru o politică de dezarmare, de pace, pentru o lume fără arme nucleare și chimice, fără arme și războaie, pentru o lume a colaborării egale între toate națiunile ! (Urale și aplauze puternice, prelungite ; se scandează „Ceaușescu, România — pacea și prietenia !“).

Deși problemele mondiale sînt complexe și grave, avem ferma convingere că, acționînd în deplină unitate și colaborare, forțele progresiste, antiimperialiste, popoarele de pretutindeni pot să schimbe cursul evenimentelor, pot să dea o perspectivă clară, de soluționare democratică, constructivă a tuturor problemelor din lumea contemporană, pot asigura victoria politicii noi, de pace și colaborare, de bunăstare și progres, de dezvoltare liberă, independentă, a fiecărei națiuni ! (Vii și puternice aplauze).

Stimați tovarăși,

La a 45-a aniversare a marii noastre sărbători naționale, să ne angajăm solemn că vom acționa cu toată hotărîrea pentru continua dezvoltare economico-

socială a patriei, pentru întărirea unității clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor, în jurul gloriosului nostru partid comunist, pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare fermă a României spre visul de aur al poporului nostru, al tuturor popoarelor — spre comunism ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu — eroism, România — comunism !“).

Deoarece am vorbit puțin de realizările planului pe acest an, subliniez în încheiere că este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a planurilor de dezvoltare economico-socială pe acest an și pe întregul cincinal, asigurînd trecerea țării noastre la un nou stadiu de dezvoltare, realizarea unei noi calități a muncii și vieții întregului nostru popor, punînd astfel o bază trainică pentru planul cincinal, al 9-lea, pentru programele de dezvoltare pînă în 2000 ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează „Vom munci și vom lupta, patria vom înălța !“).

Să întîmpinăm Congresul al XIV-lea al partidului cu noi realizări în dezvoltarea socialistă a patriei, în ridicarea gradului de civilizație, a bunăstării și fericirii întregii națiuni ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu reales la al XIV-lea Congres !“).

Să consacram întreaga noastră putere de muncă cauzei înfloririi și prosperității României socialiste, întăririi independenței și suveranității naționale, cu încrederea fermă în politica revoluționară a partidului nostru comunist, în forța unită a poporului nostru, constructor conștient al propriului său viitor. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează puternic „Ceașescu și poporul !“).

Vă urez tuturor, dragi tovarăși, urez tuturor oamenilor muncii, întregului popor noi și tot mai mari succese în ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, în înaintarea fermă spre înaltele piscuri ale comunismului, de afirmare a forței și capacității creatoare a poporului nostru. Viață veșnică națiunii noastre, în deplină libertate și independență, în rîndul națiunilor lumii ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu să trăiască, România să-nflorească !“).

Trăiască Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare a întregii națiuni pe calea făuririi socialismului, a bunăstării, a comunismului ! (Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung, minute în șir „Ceașescu — P.C.R. !“).

Trăiască minunatul și eroicul nostru popor, constructor conștient și ferm al socialismului pe pămîntul patriei noastre ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Trăiască și să devină tot mai înfloritoare și puternică patria noastră — Republica Socialistă România ! (Aplauze și urale puternice, prelungite, se scandează îndelung „Ceașescu — România, stîmna noastră și mîndria !“).

Să triumfe lupta unită a tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, a tuturor popoarelor, pentru dezarmare, pentru pace, pentru colaborare, pentru o lume mai dreaptă și mai bună pe planeta noastră !

(Aplauze și urale puternice, prelungite. Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovaționează îndelung, într-o atmosferă de puternică unitate, pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre — pentru secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul NICOLAE CEAȘESCU).

CONGRESUL AL XIV-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN — CONGRESUL MARILOR VICTORII SOCIALISTE, AL ADEVĂRATEI SUVERANITĂȚI ȘI INDEPENDENȚEI DEPLINE A PATRIEI

Întreaga țară trăiește, acum, atmosfera de puternic militantism revoluționar, de vibrantă emulație creatoare în întimplinarea celui de-al XIV-lea Congres al partidului, eveniment de însemnătate cardinală pentru istoria noastră prezentă și viitoare, definit de tovarășul Nicolae Ceaușescu drept „Congresul marilor victorii socialiste, al muncii pline de abnegație a întregului popor, al adevăratei suveranități și independenței depline, Congresul care deschide perspectivele minunate spre înaltele culmi ale societății fără clase, spre culmile comunismului !”.

În pregătirea istoricului forum comunist, ale cărui lucrări se vor desfășura în perioada 20—25 noiembrie 1989, un moment deosebit de important inscrie Plenara C.C. al P.C.R. din 27—28 iunie 1989, prin magistrala Cuvintare rostită de secretarul general al partidului — amplu program de gândire și de acțiune revoluționare pentru întregul partid și popor — și prin conținutul și caracterul documentelor adoptate, de excepțională însemnătate pentru ascensiunea socialistă și comunistă a patriei, dezbătute și adoptate în unanimitate : Proiectul Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă până în anii 2000—2010 și Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român privind dezvoltarea societății românești, perfecționarea conducerii economico-sociale, dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare, creșterea rolului Partidului Comunist Român, intensificarea activității ideologice, politico-educative, ridicarea nivelului de cunoaștere științifică, de cultură, a conștiinței revoluționare, raportul de forțe și caracteristicile fundamentale ale situației internaționale. Pe baza analizei aprofundate, rigurose științifice a istoriei patriei, a realizărilor din anii construcției socialiste, a stadiului actual al operei de edificare a noii orînduiri, ele jalonează direcțiile muncii și acțiunii revoluționare ale partidului, ale întregului popor pentru o lungă perioadă de timp, pînă în anii 2000—2010.

Aceste documente sînt aureolate de Hotărîrea, unanım și entuziast aprobată de Plenara Comitetului Central, cu privire la realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român. Act de uriașă însemnătate politică, această hotărîre exprimă cu deosebire mîndria patriotică neîfărmurită a întregului popor față de mărețele înfăptuiri socialiste obținute din 1965 și pînă în prezent, încrederea sa în viabilitatea opțiunii politice de viitor a partidului, atașamentul indestructibil față de înălțătoarele idealuri socialiste. Ea dă glas cu putere convingerii că prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului reprezintă garanția sigură a continuității și ascensiunii procesului revoluționar de edificare a noii orînduiri în patria noastră, pe temelia principiilor și valorilor fundamentale ale socialismului științific, aplicate creator la realitățile românești, corespunzător cerințelor fiecărei etape istorice. Este reafirmată, astfel, adevăra-

încredere că, sub conducerea partidului, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, poporul român va asigura, prin munca sa unită, înfăptuirea celor mai cutezătoare strategii de dezvoltare economică-socială, imprimând înaintării ţării pe calea progresului multilateral înalte şi susţinute ritmuri, capabile să pună plenar în valoare marile energii creatoare ale naţiunii, nesecatele sale resurse de abnegaţie şi dăruire patriotică, de răspundere faţă de prezentul şi viitorul României.

Hotărîrea Plenarei din iunie 1989 se constituie într-o puternică expresie a sentimentelor de fierbinte dragoste, înaltă stimă şi recunoştinţă pe care comuniştii, toţi oamenii muncii din ţara noastră le nutresc faţă de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, eminent militant comunist şi patriot înflăcărat, ilustru gînditor revoluţionar, genial făuritor al noului destin al ţării şi al celei mai luminoase epoci din istoria patriei, proeminentă personalitate politică a lumii contemporane. Aşa cum s-a relevat în cursul dezbaterilor, prin propunerea Comitetului Politic Executiv, validată cu vibranta însufleţire, cu cele mai alese sentimente de stimă şi preţuire, de dragoste neţărmurită, de înaltul for al comuniştilor români, Plenara din iunie dobindeşte semnificaţia unui înălţător moment istoric în viaţa naţiunii, care, prin cei mai înalţi reprezentanţi ai săi, aduce, astfel, un emoţionant omagiu Eroului între eroii neamului şi expresia profunde recunoştinţe faţă de inegalabila operă istorică a strălucitului ctitor al României socialiste moderne. În fiecare act solemn prin care — începînd cu organizaţiile de bază ale partidului şi încheind cu Congresul — se hotărîşte realizarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu în funcţia supremă de partid, este exprimată şi subliniată voinţa şi responsabilitatea unanime ale comuniştilor şi ale naţiunii de a încredinţa pe mai departe destinele patriei celui mai proeminent dintre conducătorii, revoluţionarii şi patrioţii zămisliţi în veacuri de strămoşască vatră românească.

Hotărîrea istorică adoptată de Plenară, prin care s-a rostit, în fapt, cu solemnitate, poporul însuşi, dă glas înaltei aprecieri faţă de eroica şi îndelungată activitate revoluţionară a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, consacrată de aproape şase decenii binelui şi fericirii naţiunii române, cauzei independenţei, suveranităţii şi demnităţii patriei, socialismului şi păcii, înţelegerii şi colaborării internaţionale, faţă de cel care şi-a legat pentru totdeauna numele de momentele fundamentale ale victiei poporului român în perioada contemporană, ale luptei acestuia pentru libertate şi dreptate, pentru adevăr, cinste şi demnitate, pentru a fi singur stăpîn pe soarta sa. „De aproape 60 de ani, în activitatea sindicală, a tineretului comunist, în partid — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în Cuvîntarea rostită la 27 iunie 1989, în cadrul Plenarei Comitetului Central al partidului —, am activat întotdeauna ca un soldat credincios al partidului, ca un fiu al poporului în rîndul căruia m-am născut — al muncitorilor, ţăranilor, al întregii noastre naţiuni — convins că numai şi numai calea indicată de comunişti reprezintă drumul spre libertate, spre o viaţă demnă şi liberă a poporului nostru !

Am îndeplinit întotdeauna sarcinile puse de partid în orice domeniu de activitate. Am avut permanent în vedere că un activist al partidului trebuie întotdeauna să răspundă chemării partidului, să acţioneze cu toate forţele sale pentru înfăptuirea politicii generale a partidului. Am făcut acestea în anii grei ai ilegalităţii şi apoi în anii de după eliberare, în construcţia socialismului, în înaintarea fermă a patriei noastre pe calea socialismului şi comunismului“.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a intrat în mişcarea muncitorească în anul 1930 şi — aşa cum avea să evoce în Cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă omagială din 26 ianuarie 1989 consacrată aniversării zilei sale de naştere şi a îndelungatei activităţi revoluţionare —, „practic, de la vîrsta de 10 ani a partidului am acţionat în rîndurile sale, am crescut o dată cu partidul“. S-a distins, dintru început, prin acţiunea viguroasă şi rodnică, desfăşurată sub semnul unei înalte viziuni revoluţionare, prin abnegaţie şi curaj în îndeplinirea sarcinilor şi, în acelaşi timp, prin înfruntarea demnă şi hotărîtă a prigoanei forţelor represive. „În cadrul evenimentelor din anii grei ai ilegalităţii — se relevă în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român — s-a reliefat cu putere activitatea eroică, plină de abnegaţie, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, pentru înfăptuirea idealurilor supreme ale poporului român“. Această activitate marcantă, pătrunsă de o deosebită acuitate şi cutezanţă, alesele sale trăsături de militant revoluţionar şi patriot l-au situat de timpuriu în primele rînduri ale cadrelor mişcării noastre muncitoreşti, ale Partidului Comunist Român, ale Uniunii Tineretului Comunist. Anii îndelungaţi petrecuţi în lagăre şi închisori nu numai că nu i-au putut elintîi nici un moment credinţa neştirnutată în partid, nu numai că nu i-au putut frînge voinţa de luptă, ci i-au sporit şi mai mult dirzenia şi energia revoluţionară, hotărîrea de a face totul pentru triumful cauzei clasei muncitoare, a poporului.

În 1933, reprezenta tineretul într-una din cele mai largi organizații de masă — Comitetul Național Antifascist —, alături de personalități binecunoscute ale vieții publice românești. Pentru a primi o astfel de însărcinare de mare autoritate, este incontestabil că revoluționarul Nicolae Ceaușescu se afirmase, atrăgând atenția celor din jur, prin înaltele sale calități de comunist, patriot, antifascist ferm, de internaționalist consecvent. Ulterior, s-a aflat în fruntea Comitetului Național Antifascist al Tineretului, constituit în septembrie 1933.

Simțul organizatoric, dinamismul și clarviziunea sa politică l-au impus în cadrul activității în conducerea Comitetului Național Antifascist, organism național de luptă împotriva fascismului, care a fost creat de P.C.R. la numai câteva luni de la venirea lui Hitler la putere în Germania și care, prin obiectivele sale, de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român, prin cuprinderea unor forțe sociale largi, prin linia întregii sale acțiuni politice, a format, practic, momentul de deschidere a mișcării antifasciste organizate și unitare românești, conduse de partidul comunist, din care s-a dezvoltat, în contextul istoric al anului 1944, revoluția de eliberare socială și națională.

În iunie 1934, s-a aflat la Craiova, în fruntea unei delegații de tineri uteciști, pentru a-și manifesta solidaritatea cu conducătorii luptelor muncitorești din ianuarie—februarie 1933, implicați în procesul judecat de Consiliul de Război al Corpului I Armată.

În toamna anului 1935, la vârsta de 16—17 ani, conducerea P.C.R. i-a încredințat sarcina de mare răspundere de secretar al Comitetului Uniunii Tineretului Comunist al regiunii Prahova, zonă cu veche tradiție revoluționară și cu importantă pondere în viața economică a țării. Această hotărâre se insera în orientarea de bază a partidului comunist de întărire a activului său cu cadre muncitorești tinere, de perspectivă, cu experiență și călute la școala luptei revoluționare, capabile să transpună în viață linia sa politică, obiectivele de însemnătate primordială ale acelei perioade. Totodată, se avea în vedere faptul că, în zona petroliferă, principală, în acei ani, în această regiune rivnită de Germania hitleristă, era necesară organizarea în timp a rezistenței în acea perspectivă sumbră.

La 17 ani se afla în fruntea militanților comuniști și antifasciști implicați în procesul de la Brașov din 27 mai—5 iunie 1936, care a avut un larg și profund ecou atît în rîndul maselor populare din țară, cît și în opinia publică democratică de peste hotare. Un proces care, prin conduita revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a intrat în istorie ca ilustrare a forței partidului de a crește și de a forma în rîndurile sale militanți revoluționari de nădejde, înarmați cu ferme convingeri comuniste, gata să facă totul pentru biruința dreptei lupte a partidului. Mărturiile epocii atestă cu puterea de netăgăduit a faptelor că luptătorul revoluționar Nicolae Ceaușescu a avut rolul hotărîtor, prin cuvîntul său neînfîcat, clarvăzător, prin exemplul său personal de abnegație și curaj, în realizarea sudurii sufletești a celor arestați, cît și în orientarea politică imprimate procesului, aici făcîndu-se auzite chemările la luptă ale partidului comunist pentru înfăptuirea marilor imperative ale perioadei.

Istoricul 1 Mai 1939 detașează contribuția determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a tovarășei Elena Ceaușescu în organizarea și desfășurarea marii demonstrații patriotice antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste din Capitala României — moment culminant al afirmării voinței maselor muncitoare, a întregului popor român pentru apărarea păcii, independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale, pentru împiedicarea ascensiunii fascismului, impresionantă atestare a implicării profunde a Partidului Comunist Român în viața politică-socială. Prima de o asemenea anvergură organizată pe baza frontului unic și cea mai mare în Europa timpului, grandioasa demonstrație populară de la 1 Mai 1939 din București, marcantă distincție a unei înalte lucidități politice revoluționare, a ilustrat pregnant, înaintea țării și a lumii, ideile programatice fundamentale ale mișcării antifasciste românești, idei inițiate de partidul comunist, posibilitățile de care dispuneau, în acea epocă plină de amenințări și pericole, poporul nostru, forțele sale revoluționare de a organiza cu succes lupta împotriva fascismului agresiv și revizionist. A ieșit în evidență, încă de atunci, una din trăsăturile esențiale ale gândirii și activității revoluționare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, și anume convingerea fermă că unitatea de acțiune a proletariatului întărește forța maselor populare, că numai unitatea constituie cheazășia succesului lor în luptă.

Ampla demonstrație de masă din Capitala României de la 1 Mai 1939 a relevat din nou cu putere exemplara dăruire, devotamentul fierbinte ale tovarășului Nicolae Ceaușescu față de cauza partidului comunist, înaltele sale calități politice și organizatorice, remarcabila capacitate de a mobiliza și îmbărbăta, de a con-

vinge masele largi populare de cauza dreaptă a luptelor revoluționare, patriotice. Toate acestea izvorau din adevărurile clasei muncitoare, ale poporului român, din marele său patriotism revoluționar, care i-au călăuzit viața și i-au caracterizat lupta demnă și curajoasă încă din anii cei mai tineri. Se reliefează viguros faptul că epoca acelor lupte antihitleriste și antirevizioniste de o mare importanță, datorită cărora s-a reușit să se frizeze pentru o vreme ascensiunea legionarilor spre putere și împingerea României în orbita Germaniei hitleriste, a prefigurat puternic personalitatea marelui conducător al partidului comunist și poporului român pe care istoria îl desemna să împlinească cele mai nobile aspirații și idealuri de libertate, de progres și bunăstare în anii edificării socialismului în România.

Alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de alți militanți revoluționari, s-a remarcat tinăra muncitoare comunistă Elena Ceaușescu (Petrescu), care a desfășurat o bogată activitate politică-organizatorică în cadrul breslelor, în lupta și acțiunea clasei muncitoare, în mișcarea antifascistă, afirmându-se ca o luptătoare dirză, neînfriată împotriva asupririi și nedreptății, împotriva pericolului fascist.

Ca urmare a calităților sale politice și organizatorice, conducerea partidului comunist i-a încredințat tovarășului Nicolae Ceaușescu sarcina de mare răspundere de a acționa în vederea reorganizării Uniunii Tineretului Comunist, în care scop a fost desemnat în fruntea Comisiei din București și ca membru în Comisia centrală pe țară. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a condus cu înaltă eficiență politică acțiunile în vederea îndeplinirii acestor importante sarcini încredințate de partid și a avut, în perioada care a urmat, o contribuție determinantă la reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist. Apreciind activitatea revoluționară și excepționalele sale calități moral-politice, ca și aportul deosebit la ampla acțiune de reorganizare, Conferința națională a Uniunii Tineretului Comunist, care a avut loc la București, către sfârșitul anului 1939, l-a ales în Secretariatul Comitetului Central al organizației refăcute a tineretului comunist. În noua sa calitate, în organul de conducere a U.T.C., tovarășul Nicolae Ceaușescu a contribuit hotărâtor la intensificarea activității organizației comuniste de tineret, la creșterea influenței partidului comunist în rândurile tineretului muncitor.

Arestat din nou, în iulie 1940, și închis la Văcărești, Jilava, Tirgu Jiu, s-a dovedit același dirz luptător, a cărui bogată experiență revoluționară și maturitate politică au slujit sudării colectivelor comuniste și antifasciste din închisori, sporirii capacității lor de rezistență la orice greutăți și privațiuni. Înfruntând regimul aspru al închisorilor și lagărelor, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a relevat, în rîndul cadrelor de bază ale partidului, prin rolul pe care l-a avut în definirea direcțiilor principale privind organizarea și desfășurarea mișcării de rezistență antifascistă, în pregătirea actului istoric de la 23 August 1944. Așa cum se subliniază în Tezele pentru Congresul al XIV-lea, „Partidul Comunist Român, cadrele sale de bază, în rîndul cărora s-a afirmat puternic personalitatea eroică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, au organizat și condus cu strălucire poporul român la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, care a marcat un moment epocal în istoria României, a lichidat pentru totdeauna dominația imperialistă, a deschis calea spre adevărata independență, creînd condițiile ca poporul să poată să-și făurească viitorul așa cum îl dorește, fără nici un amestec din afară”.

Minunatele sale calități de revoluționar și patriot au fost continuu dezvoltate în condițiile noi create în țara noastră ca urmare a victoriei revoluției din August 1944. Mărturiile vremii atestă contribuția sa hotărâtoare la reorganizarea pe baze legale a activității Uniunii Tineretului Comunist, în fruntea căreia se afla, la îndeplinirea sarcinii de mare răspundere încredințate acesteia de partid — de a mobiliza și de a uni energiile tinerei generații în îndeplinirea vitalelor cerințe ale acelor ani: sprijinirea frontului antihitlerist, adîncirea procesului de transformare revoluționară a societății românești, refacerea economiei naționale distruse de războiul și jaful hitlerist. Avîndu-l în frunte, organizația revoluționară de tineret a îndeplinit cu strălucire aceste sarcini, tineretul afirmîndu-se ca o puternică forță a înnoirii democratice a întregii vieți sociale, a luptei pentru asigurarea unui viitor mai bun al poporului. Sub titlul: Cui dăm votul și încrederea noastră, presa avea să remarce, cu profundă îndreptățire, în preajma alegerilor din noiembrie 1946, că tovarășul Nicolae Ceaușescu „se găsește de 16 ani în primele rînduri ale luptătorilor pentru democratizarea țării și ridicarea materială și culturală a poporului român. Sirguitor, energic, hotărît și însuflețit de un spirit de sacrificiu neprecupețit, el devine popular și iubit pretutindeni. Modest, simplu și hotărît, tovarășul Nicolae Ceaușescu este simbolul luptătorului pentru adevăr și pentru toate idealurile naționale”.

În perioada care a urmat, a îndeplinit munci de înaltă răspundere în conducerea unor sectoare ale economiei, a armatei, a partidului, aducînd o contribuție de seamă la opera de edificare a noii societăți, la elaborarea și la înfăptuirea politicii partidului. Pretutindeni, s-a afirmat ca un om politic cu mare capacitate politică-organizatorică și ca un militant hotărît pentru adevăr și dreptate, pentru apărarea libertății și demnității poporului. Cu neabătută consecvență a acționat pentru întărirea rîndurilor partidului, pentru stringerea legăturilor acestuia cu poporul, pentru apărarea legalității socialiste și afirmarea continuă a democratismului orînduirii noi. Întreaga sa activitate, aflată statornic sub semnul abnegației revoluționare, al slujirii devotate a cauzei partidului, a aspirațiilor supreme ale poporului, l-a impus în conștiința poporului ca pe un mare și strălucit om politic, cu inepuizabilă putere de muncă, profund receptiv la nou, cu o uriașă capacitate de mobilizare și de organizare a energiilor poporului, indestructibil atașat idealurilor și valorilor supreme ale națiunii, adînc increzător în forțele creatoare ale acesteia.

În numele acestei convingeri, unanim împărtășite de toți comuniștii, de toți oamenii muncii din țara noastră, istoricul Congres al IX-lea i-a încredințat tovarășului Nicolae Ceaușescu suprema funcție de conducere în partid, l-a ales în fruntea destinului național. Este Congresul care, așa cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România, „a deschis calea unei gîndiri noi, revoluționare, redînd partidului și poporului sentimentul de demnitate și încredere în forțele proprii, înarmînd partidul cu linia politică generală, cu strategia revoluționară, în concordanță cu legile obiective, universal-valabile, cu principiile socialismului științific, care au fost și sînt aplicate în mod creator la condițiile și realitățile din România“. Prin istoricul vot al Congresului, se consacrau dimensiunile de excepție ale vieții și activității unui strălucit militant patriot, ale cărui alese însușiri morale, politice, revoluționare au fost afirmate cu exemplară consecvență în slujba cauzei partidului, a poporului, a socialismului; se consacra adevărul că în inima poporului își săpaseră adînc fîgaș sentimente de profundă prețuire pentru statornica sa prezență, în primele rînduri, în toate marile momente ale istoriei contemporane a țării, în lupta împotriva rînduicelilor întemeiate pe inegalitate și asuprire socială, în muncă pentru edificarea noii societăți. Votul istoric de la 24 iulie 1965 a exprimat adîncă stimă pentru inepuizabila energie și putere de muncă ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru gîndirea sa vie, larg deschisă către nou, neîmpăcată cu dogmele și șabloanele, pentru capacitatea de înrîurire și mobilizare a cuvîntului și a exemplului său, pentru respectul său profund față de istoria și valorile propriului popor, pentru atașamentul său față de marile idealuri naționale, pentru principialitatea și consecvența sa revoluționară, pentru adîncă sa încredere în justetea cauzei socialismului, în biruința ideilor acestuia. Votul istoric de acum 24 de ani a exprimat unanimă hotărîre a forumului comunist, hotărîre în consens cu voința întregului partid, a întregului popor, ferma convingere că în personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu partidul, țara au ales un mare om politic pentru o epocă mare, pentru un răstimp hotărîtor al existenței națiunii, în care urma să se decidă pentru decenii întregi fîgașul muncii și vieții acesteia, că au ales conducătorul clarvăzător care — întrunind în sine alesele virtuți ale poporului, dăltuite în cursul unei istorii eroice și îndelungate — avea să ridice țara pe noi culmi de glorie, măreție și demnitate socialistă, conducînd-o spre viitorul de aur comunist.

Cartea istoriei noastre noi a confirmat în chip suprem justetea votului de atunci, legitimînd-l prin mărețele înfăptuiri ale acestei epoci, prin gloriosul drum străbătut de poporul român în edificarea noii societăți, în dezvoltarea generală a țării, în întărirea independenței și suveranității patriei. Încrederea națiunii în marile său ales s-a dovedit o istorică opțiune politică, inaugurînd perioada celor mai rodnice înfăptuiri din analele vieții poporului român, înfăptuiri indisolubil legate de gîndirea și de activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Istoria a înscris pentru totdeauna rolul hotărîtor al tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, eminent militant politic și de stat, savant de renume mondial, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, la elaborarea și la înfăptuirea programelor de dezvoltare economică și socială a patriei, la progresul continuu al științei, învățămîntului și culturii. În toți acești ani, datorită acțiunii ferme a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a tovarășei Elena Ceaușescu, în înaintarea necontenită a patriei pe noi trepte, tot mai înalte, de progres și civilizație, cu deosebire în procesul grandios al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, economia, știința, învățămîntul, cultura, activitatea politică și ideolo-

gică s-au împletit continuu, ca o condiție fundamentală a înlăptuirii obiectivelor stabilite de partid, cu deosebire ca fundament al ridicării fără încetare a bunăstării întregului popor, țelul suprem al politicii partidului.

Organic atașat valorilor fundamentale ale orînduirii socialiste, poporul nostru privește cu îndreptățită mîndrie la drumul parcurs în construcția noii societăți, își mobilizează pașii sub semnul marilor și luminoaselor împliniri prefigurate de cutezătoarele obiective de perspectivă, pînă în anii 2000—2010, cuprinse în Proiectul Programului-Directivă și în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului — documente de covârșitoare importanță, pe care întreaga țară le-a primit cu un interes cu totul deosebit. Sînt documente ale conștiinței, idealurilor și năzuințelor noastre, care ne deschid în față orizonturile largi ale noii deveniri, socialiste și comuniste, a patriei, sintetizează, totodată, în spiritul și în litera lor, uriașa experiență revoluționară a unei epoci constructive de strălucire și rodnicie fără egal în istoria țării, capacitatea de înțelegere și de complexă prospecție în spațiul fenomenelor social-economice, gîndirea vizionară, științifică, comunistă a partidului nostru, a secretarului său general în făurirea noii noastre vieți.

Liniiile directoare stabilite într-o serie de domenii de maximă importanță, cum sînt dezvoltarea societății românești, perfecționarea conducerii economice-sociale, ridicarea gradului de eficiență și competitivitate al producției, modernizarea ei în pas cu cerințele revoluției tehnice-științifice, afirmarea unei noi calități, superioare, optimizarea funcționării structurilor democrației muncitorești-revoluționare, creșterea rolului conducător al partidului, centrul vital al societății noastre, sporirea importanței conștiinței noi, revoluționare și a activității politice-educative consacrate acestui obiectiv, continuarea politicii de pace, înțelegere și colaborare a partidului și statului nostru le relevă însemnătatea istorică în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, în pregătirea Congresului al XIV-lea, care deschide perspectivele minunate spre înaltele culmi ale societății fără clase, spre culmile comunismului.

Document de largă amplitudine, Programul-Directivă dimensionează procesele transformărilor calitative din societatea noastră în prima etapă a fazei de desăvîrșire a operei istorice proiectate de Programul partidului și prin care este prefigurat, la fruntariile mileniului al treilea, tabloul măreț al României socialiste multilateral dezvoltate, ajunse pe o treaptă înaltă de progres și civilizație materială și spirituală, marcată de afirmarea tot mai pregnantă a principiilor comuniste în relațiile sociale.

Pe temelia a ceea ce s-a făurit în anii de după Congresul al IX-lea al partidului, se relevă, din datele cuprinse în Programul-Directivă, echilibrul permanent între dezvoltarea economică și efectele pe plan social — ca o constantă a politicii generale a partidului — raportul judicios existent în relațiile economice internaționale dintre țara noastră și țările socialiste, țările în curs de dezvoltare și țările capitaliste avansate și, cu deosebire, potențialul și vitalitatea economiei socialiste românești, capabile nu numai să asigure — practic, în doar șapte ani și ceva, în condițiile manifestării puternice a efectelor economice mondiale — antrenarea a circa 18 miliarde de dolari pentru achitarea integrală a datoriei externe și a dobinzilor respective, ci și alocarea, de la începutul acestui deceniu, a unei sume echivalente cu 200 de miliarde de dolari pentru dezvoltarea economică-socială a țării. Iar expresia supremă a acestei dezvoltări, a tuturor măsurilor de consolidare a mecanismului economic-financiar, de accentuare a laturilor creșterii intensive și de sporire a eficienței întregii activități se învederează în creșterea atît a venitului național material, cît, mai ales, a produsului național brut. Evoluția lui, raportată la un locuitor, marchează un salt de la aproximativ 37 650 de lei, în 1985, la 51 500 de lei prevăzuți pentru anul 1990. Este aceasta o realitate proeminentă, adevărată cu argumente palpabile.

În perspectivă, documentul programatic la care ne referim accentuează menținerea și întărirea marilor direcții ale strategiei partidului, în lumina fundamentărilor conținute în Programul de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei spre comunism. Va fi continuată politica de dezvoltare a forțelor de producție, concomitent cu amplificarea efortului de perfecționare a relațiilor de producție, a tuturor raporturilor sociale; partidul va avea statornic în vedere realizarea unei noi calități a muncii și a vieții, întărirea democrației muncitorești-revoluționare, participarea tuturor cetățenilor la conducerea societății și manifestarea deplină a personalității umane. Este configurat, în acest document, un ansamblu unitar de principii și considerente de larg orizont, în conexiune cu realitățile contemporane, privind liniiile directoare ale dezvoltării, nivelurile avute în vedere, proporțiile și echilibrul între ramuri, reflexul pe plan social al reproducției socialiste lărgite de tip intensiv. „Linia strategică a politicii partidului — se arată

in Programul-Directivă — va fi creșterea puternică, în continuare, a forțelor de producție, prin aplicarea celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane, România ridicându-se la stadiul de țară dezvoltată, cu o economie intensivă și armonios structurată, ca bază pentru realizarea unei noi calități a muncii și vieții întregului popor“.

Prin întregul său conținut, referitor la obiectivul și la direcțiile prioritare ale dezvoltării României în cincinalul 1991—1995, Programul-Directivă transpune în planul datelor concrete toate principiile care răspund exigențelor noii etape. Între cele 11 puncte care sintetizează sarcinile de bază ale viitorului cincinal, atrage atenția prioritatea acordată procesului de perfecționare a organizării, de modernizare și dezvoltare a producției, în concordanță cu tendințele revoluției științifice și tehnice contemporane, precum și folosirii depline, cu eficiență maximă, a capacităților productive, creșterii substanțiale a producției și venitului național pe unitatea de fonduri fixe. Sint, acestea, înseși criteriile pe baza cărora va fi asigurată înfăptuirea tuturor celorlalte sarcini prevăzute.

Acțiunea majoră care va domina, în cincinalul următor, preocupările și întreaga activitate din economie și din celelalte domenii va fi modernizarea. Ea va înriuri pozitiv dezvoltarea, în continuare, a tuturor județelor, orașelor și comunelor, organizarea teritorială și sistematizarea localităților ; va permite amplificarea acțiunii factorilor calitativi ai creșterii, atât la nivel macroeconomic, cit și la nivelul subramurilor și întreprinderilor, iar împreună cu sporirea indicilor de utilizare a capacităților de producție va dinamiza realizarea măsurilor de creștere a productivității muncii, de reducere a consumurilor tehnologice și a costurilor în general, de valorificare superioară a resurselor și de sporire a rentabilității. Dezvoltarea producției de bunuri și a serviciilor, creșterea aportului celorlalte sectoare la realizarea valorii nou create și la reducerea cheltuielilor materiale în produsul social (până la 55 la sută, în 1995), vor asigura atât sporirea venitului național, cit și a produsului național brut într-un ritm mediu anual de 6—7 la sută.

Prevederile pentru anul 1995 în legătură cu nivelul produsului național brut (1 635—1 695 de miliarde lei), coroborate cu creșterea estimată a populației, configurează imaginea tonică a dezvoltării societății românești, la jumătatea deceniului viitor, ilustrată sintetic de un produs național brut pe locuitor cuprins aproximativ între 67 850 și 70 000 de lei. Ca urmare, se demonstrează că premisele atingerii stadiului de țară socialistă dezvoltată vor fi create în cincinalul al 9-lea pe baza creșterii produsului social (3 110—3 245 de miliarde lei, în 1995), a producției industriale (2 225—2 310 de miliarde lei, la marfă), a producției agricole globale (care va ajunge la 284—302 miliarde lei, în 1995), a sporirii în ritm înalt a activității de comerț exterior, din care volumul exportului va reflecta, prin ritmul mediu de 9,5—10 la sută anual, atât potențialul în continuă creștere al economiei naționale, cit și siguranța echilibrului permanent al balanței de plăți externe.

Sint cuprinse, in Programul-Directivă, prevederi fundamentale în legătură cu dezvoltarea principalelor ramuri ale economiei naționale pe baza cuceririlor științei și tehnologiei moderne, cercetarea științifică și introducerea tehnicii noi, dezvoltarea în profil teritorial și prevederi referitoare la celelalte domenii — economice, sociale și cu caracter ecologic general. Se subliniază, astfel, că „Știința românească se va afirma pe deplin ca forță de producție nemijlocită, sporindu-și contribuția la promovarea unor tehnologii și echipamente care asigură cele mai înalte randamente în utilizarea resurselor materiale și energetice, o productivitate superioară a muncii sociale“.

Prin înfăptuirea orientărilor dezvoltării economice-sociale a României în perioada de perspectivă — așa cum se evidențiază în Programul-Directivă —, România va deveni o țară socialistă multilateral dezvoltată, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general, cu un înalt nivel de civilizație materială și spirituală, creindu-se, astfel, premisele pentru afirmarea tot mai viguroasă a principiilor comuniste de muncă și de viață.

Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român reprezintă un amplu program de perfecționare revoluționară a întregii noastre societăți socialiste, care reuneste, într-un magistral mănunchi de idei și înalte aspirații, tot ceea ce are mai bun și mai temeinic națiunea română. La baza lor se află, ca izvor teoretic și practic, mărețele realizări de după Congresul al IX-lea, pe plan economic, politic și social, care au pus puternic în lumină gândirea creatoare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, capacitatea sa pătrunzătoare de a înțelege, caracteriza și soluționa problemele cardinale ale dezvoltării țării, ale revoluției socialiste, ale progresului și păcii în lume. Totodată, acest cuprinzător program de acțiune revoluționară, ce se întemeiază pe experiența partidului nostru în

construcția noii orînduiri, constituie o importantă contribuție la îmbogățirea tezaurului socialismului științific.

Legătura dialectică trecut—prezent—viitor este pregnantă în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului, care fac o analiză profund științifică a drumului de glorie, de jertfe și împliniri ale poporului român în dezvoltarea sa economică-socială, în formarea națiunii și a statului național unitar, în dezvoltarea forțelor de producție, a marilor și istoricelor realizări în construcția socialismului. Raportarea la trecutul istoric are la bază concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia, așa cum se evidențiază în acest document, „Făurirea noii orînduiri în România este rezultatul logic al dezvoltării istorice, al luptei îndelungate a poporului român, a forțelor democratice și progresiste, a clasei muncitoare și partidului ei politic împotriva exploatării și asupririi, pentru o viață mai bună, liberă și independentă”. Cercetătorii istoriei beneficiază, prin acest document, de noi deschideri, de noi lumini pentru a-și orienta exegezele, pentru a configura la înalt nivel științific, pe temeiul gîndirii revoluționare, valorile istoriei noastre, atît de bogată în fapte și învățăminte.

Congresul al IX-lea a marcat începutul unei noi epoci revoluționare în activitatea partidului, în opera de făurire a socialismului în patria noastră. În Teze este relevat meritul nepieritor al Marelui Congres din 1965, al tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru ruperea hotărîtă cu teoriile și practicile anacronice, cu conceptul greșit al „modelului unic” în construcția socialismului, cu ploconirea în fața unor idei străine și a unor forme de organizare a societății în contradicție cu realitățile noastre naționale, pentru înlăturarea gîndirii dogmatice, conservatoare în toate domeniile. Se dă o înaltă apreciere faptului că a fost afirmat cu tărie dreptul inalienabil al partidului nostru de a-și elabora de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționare, de a aplica în mod creator adevărurile universal-valabile, principiile socialismului științific la condițiile concrete din țara noastră, la specificul național, la realitățile și cerințele din fiecare etapă. Sînt evidențiate, totodată, noile orientări — expresie a gîndirii novatoare, profund științifice a tovarășului Nicolae Ceaușescu — ce au promovat spiritul revoluționar în întreaga operă de construcție socialistă, au deschis largi perspective afirmării puternice a energiilor creatoare ale poporului, au redat națiunii române sentimentul demnității și încrederii în propriile forțe, au cimentat trînca unitate a întregului nostru popor în jurul partidului.

Importantul document programatic reliefează viabilitatea liniilor directoare ale politicii promovate de tovarășul Nicolae Ceaușescu : asigurarea unei înalte rate a acumulării, alocarea unei treimi din venitul național în scopul creșterii și modernizării forțelor de producție, al industrializării, dezvoltării agriculturii și celorlalte ramuri; dezvoltarea științei naționale ; transformarea cercetării științifice, învățămîntului, culturii — în progresul cărora o contribuție hotărîtoare are tovarășa Elena Ceaușescu — într-o puternică forță a construcției socialiste ; întărirea și dezvoltarea proprietății socialiste, manifestarea, în condiții superioare, a calității oamenilor muncii de proprietari colectivi ai mijloacelor de producție ; perfecționarea sistemului de cointerese materială a oamenilor muncii, de așezare fermă a retribuției pe principiul socialist al cantității și calității muncii. În același timp, sînt remarcate perfecționările aduse sistemului politic, care s-au dovedit a fi determinante pentru asigurarea democratizării organelor de stat centrale și locale, pentru intensificarea participării întregului popor la conducerea societății.

Tezele relevă că sînt asigurate toate condițiile pentru ca România să se înscrie, în deceniul următor, în rîndul țărilor dezvoltate ale lumii. Acest obiectiv are în vedere domeniul economic, pentru că pe planul relațiilor de producție și al soluționării problemelor sociale țara noastră se află deja înaintea țărilor capitaliste dezvoltate. Este deosebit de semnificativ în acest sens faptul, subliniat cu tărie în acest document, că menținerea unei rate a acumulării de 28—30 la sută pe ansamblul perioadei 1991—2000 va asigura resursele necesare atît dezvoltării intensive a economiei, cît și ridicării nivelului de trai al poporului.

Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului subliniază ideea că la baza proiecției viitorului României se află concepția înaintată a partidului nostru cu privire la fizionomia societății socialiste multilateral dezvoltate, care „se deosebește profund, prin conținutul ei, de societatea capitalistă dezvoltată de astăzi. Orînduirea capitalistă nu a rezolvat și nu poate rezolva problemele fundamentale ale omului, ale popoarelor. Nivelul atins de capitalismul contemporan, apreciat doar după criteriul venitului mediu de locuitor, ascunde mari discrepanțe între condițiile de viață ale săracilor, care devin tot mai mulți și tot mai săraci, și cele ale grupului restrîns de bogați, care devin tot mai bogați. În realitate, venitul național al țărilor capitaliste dezvoltate aparține în cea mai mare parte unui mic număr de membri ai societății, în timp ce marea majoritate nu dispune nici de strictul necesar. Țările capitaliste și-au dezvoltat forțele de producție atît ca urmare a exploatării

maselor muncitoare proprii, cît și prin asuprirea și jefuirea altor popoare, prin politica colonialistă și neocolonialistă. Propunîndu-și țeluri cu totul diferite, punînd în centrul preocupărilor omul, cerințele sale la viață materială și spirituală, socialismul va înfățișa lumii materializarea unei viziuni noi, superioare, despre civilizație, despre relațiile dintre oameni și destinul omului în societate“.

În spiritul principiilor socialiste, Tezele accentuează cerința de a se acționa și în viitor, tot mai activ, pentru dezvoltarea continuă a proprietății socialiste, perfecționarea sistemului de conducere, de planificare și organizare a întregii activități de dezvoltare economică-socială a țării, în care conducerea unitară, pe baza planului național unic, se îmbină armonios cu autoconducerea și autogestiunea, organizarea teritoriului și modernizarea tuturor localităților.

Între problemele fundamentale, de mare complexitate și profunzime, analizate în Teze, ca și în Programul-Directivă, o deosebită atenție este acordată problemelor statului, creșterii rolului său în societate. În perspectiva creșterii complexității vieții economice-sociale, statul socialist va îmbrăca forme superioare de organizare, dobîndind noi funcții, însușiri și atribuții, iar în cadrul adîncirii colaborării dintre organele statului și organismele democrației muncitorești-revoluționare, va avea loc procesul de transformare a statului într-un organism democratic cu totul nou. În acest context, se evidențiază poziția științifică fundamentată a partidului nostru potrivit căreia „Nu se poate concepe ca statul socialist să împrumute forme tipice orînduirii capitaliste, depășite din punct de vedere istoric și condamnate dispariției, ci trebuie să se perfecționeze continuu, în spiritul noilor legități ale dezvoltării sociale“. Altminteri, se viciază însuși conținutul și esența statului socialist, deturnîndu-l de la obiectivele sale fundamentale.

Creșterea rolului statului are loc concomitent cu sporirea atribuțiilor organismelor sistemului democrației muncitorești-revoluționare, cu înfăptuirea consecventă a principiului edificării socialismului cu poporul și pentru popor. În acest sens, în Teze se subliniază că partidul nostru a pornit de la principiul socialismului științific potrivit căruia dezvoltarea democrației socialiste și crearea condițiilor pentru participarea largă și nemijlocită a maselor de oameni ai muncii la conducerea vieții economice și sociale reprezintă o necesitate logică a edificării noii orînduiri.

O expresie a democratismului profund din societatea noastră se dovedesc a fi dezvoltarea națiunii — care se manifestă cu putere ca factor de unitate și de dinamizare a poporului —, înfăptuirea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor țării. Este edificatoare, din această perspectivă, aprecierea, cuprinsă în Teze, potrivit căreia „În procesul trecerii la faza superioară a societății socialiste multilateral dezvoltate, va avea loc o apropiere între toate clasele și categoriile sociale, accentuarea procesului de omogenizare a societății, de făurire a poporului unic muncitor“.

Toate transformările revoluționare sînt profund legate de creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. În Teze se arată că partidul nostru, în frunte cu secretarul său general, și-a demonstrat pe deplin capacitatea de a conduce poporul român, în condițiile deosebit de complexe ale vieții internaționale contemporane, pe drumul progresului, al socialismului, al libertății și independenței naționale. El a proclamat ferm dreptul inalienabil de a-și elabora de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, aplicînd în mod creator adevărurile universal-valabile, principiile socialismului științific la condițiile concrete din România, la specificul național, la realitățile și cerințele fiecărei etape istorice. Concordanța deplină cu interesele vitale ale poporului, crezul său declarat prin însăși lupta de veacuri pentru libertate și independență, participarea sa activă în condițiile create de partidul comunist la conducerea vieții economice-sociale și-au găsit exprimarea în principiul fundamental al „făuririi socialismului cu poporul și pentru popor“.

Dinamizarea și întărirea politică-organizatorică a partidului, creșterea rolului său conducător în societate, afirmarea sa ca exponent al intereselor vitale ale națiunii — pe baza tezelor și orientărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu — au determinat promovarea unui spirit nou, revoluționar în opera de construcție socialistă, un larg cîmp de acțiune a capacităților creatoare ale poporului.

În spiritul indicațiilor secretarului general al partidului privind crearea unor organizații de partid puternice în toate domeniile și sectoarele de activitate, întărirea continuă a rolului politic conducător al partidului, a capacității organizațiilor de partid de mobilizare a tuturor oamenilor muncii la realizarea exemplară a planurilor și programelor de dezvoltare economică-socială a țării, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a adoptat, în ședința sa din 4 septembrie 1989, măsuri de o deosebită importanță privind îmbunătățirea structurii organizațiilor de partid din întreprinderi, instituții și unități agricole. Avîndu-se în vedere că, pînă în prezent,

a existat un număr foarte mare de grupe de partid cu un număr mic de comuniști, s-a stabilit ca pentru întărirea activității să se limiteze crearea acestor grupe la domenii și la situații cu totul speciale și pe termen scurt. De asemenea, s-a hotărât să se reducă numărul organizațiilor de partid mici și să se constituie organizații puternice. S-a stabilit, totodată, să se îmbunătățească organizarea comitetelor de partid, ele urmînd să se constituie numai în întreprinderi, instituții și unități agricole mari, în care există un număr de peste 200 de membri de partid. O altă măsură de o mare însemnătate pentru perfecționarea activității organelor și organizațiilor de partid se referă la îmbunătățirea compoziției sociale a membrilor organelor de partid, la asigurarea creșterii ponderii muncitorilor și țăranilor în aceste organe, cerințe care se înscriu în preocupările de permanență ale conducerii partidului, de a păstra și amplifica pe mai departe caracterul muncitoresc al partidului. Date fiind ponderea femeilor în rîndurile partidului, considerabilul lor aport la înfăptuirea politicii partidului de înflorire a patriei, rolul lor în societatea românească de astăzi, Comitetul Politic Executiv a hotărât o creștere importantă a ponderii acestora în birourile și comitetele de partid.

Sînt, toate acestea, noi și importante măsuri pentru întărirea rolului organelor și organizațiilor de partid, pentru angajarea tuturor comunistilor, a tuturor oamenilor muncii la îndeplinirea exemplară a obiectivelor economice și sociale, pentru perfecționarea activității în toate domeniile.

În condițiile noi, așa cum viața însăși demonstrează, existența unui partid unic al clasei muncitoare și întărirea unității poporului în jurul partidului reprezintă o necesitate istorică obiectivă. Nu există și nu pot exista perfecționarea și dezvoltarea socialismului fără un partid unic al clasei muncitoare, cu o concepție revoluționară despre lume și viață, care să acționeze cu fermitate pentru unirea întregului popor în apărarea cuceririlor socialismului, pentru dezvoltarea socialismului, ridicarea bunăstării popoarelor, întărirea independenței și suveranității, pentru pace și colaborare între toate națiunile.

Realitățile țării noastre și ale lumii în care trăim pun în evidență faptul că existența în cadrul țărilor socialiste, al țărilor care trec spre dezvoltarea economică-socială independentă a unor partide unice, puternice, cu o concepție revoluționară sau progresistă, care să asigure acțiunea unită a fiecărui popor în realizarea obiectivelor construcției socialiste, ale dezvoltării economice-sociale independente, constituie un proces legic. Sînt cu atît mai de neînțeles și de neconceput tendințele — din unele țări — de slăbire a rolului conducător al partidului, precum și unele concepții de reîntoarcere la așa-zisul „sistem pluripartit“, specific împărțirii societății în clase antagoniste și reprezentînd, deci, o etapă revolută, depășită pentru țările socialiste. Spune mult faptul că aceste tendințe sînt aplaudate de cercurile reacționare din țările capitaliste, care, sub lozincă creării mai multor partide, acționează în fapt pentru slăbirea și lichidarea partidelor comuniste, așa cum au mai procedat — cu grave consecințe și eșecuri — de-a lungul istoriei. „Partidul nostru — se arată în Tezele pentru Congresul al XIV-lea — consideră că teza revenirii în socialism la sistemul pluripartit este greșită și profund dăunătoare, ea deschizînd calea reîntoarcerii la formele anacronice ale sistemului politic capitalist. Viața demonstrează că în condițiile noi, create după dispariția claselor exploatare, existența unui partid unic al clasei muncitoare și întărirea unității poporului în jurul partidului reprezintă o necesitate istorică obiectivă. Sistemul larg al democrației socialiste asigură pe deplin posibilitatea și cadrul exprimării libere a opiniilor oamenilor muncii, participarea efectivă a tuturor categoriilor sociale la elaborarea politicii interne și externe a țării, la conducerea societății“.

Accentuînd cu putere ideea că partidul trebuie să-și asume răspunderea directă pentru înfăptuirea programelor de dezvoltare economică-socială, de creștere continuă a bunăstării și fericirii întregii națiuni, Tezele exprimă cu fermitate poziția partidului nostru în legătură cu teoriile profund greșite privind diminuarea rolului partidului în societate, care se înscriu în panoplia atacurilor cercurilor reacționare din țările capitaliste, vizînd, acum, ca și în trecut, lichidarea partidelor comuniste: „Viața demonstrează caracterul profund eronat și dăunător al tezei potrivit căreia, în condițiile actuale ale dezvoltării construcției socialiste, nu mai este necesar ca partidul comunist să-și exercite rolul conducător în societate. Teoriile despre așa-zisa diminuare a rolului conducător al partidului sînt de natură să lipsească societatea de forța politică cea mai conștientă, cea mai înaintată, înarmată cu concepția științifică despre lume și viață, capabilă să unească și să organizeze toate forțele națiunii. Dacă partidul comunist nu își mai asumă răspunderea pentru realizarea programului său revoluționar, în societate se creează un vid politic care, neîndoios, este umplut de alte forțe.

Partidul comunist nu poate să împartă, cu atât mai puțin să renunțe, la rolul său de forță politică conducătoare a societății, fără riscul periclitării grave a înseși cauzei socialismului, a intereselor vitale ale poporului. Tezele potrivit cărora partidul trebuie să cedeze o parte din atribuțiile și răspunderile sale sau să se lase înlocuit de alte forțe politice nu au nimic comun cu teoria revoluționară a clasei muncitoare, cu principiile socialismului științific, sint, în fond, teze capitalarde, lichidatoriste, pe care partidul nostru le respinge în modul cel mai hotărât.

Așa cum se arată în Tezele pentru Congresul al XIV-lea, așa cum a subliniat și subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, partidul comunist, care are la temelie teoria cea mai înaintată despre lume și viață, socialismul științific, nu poate renunța la caracterul său revoluționar, de forță propulsoare a întregii societăți devenind un partid al reformelor. „A renunța la calea revoluționară în epoca celor mai mari și profunde transformări sociale și revoluții în cunoașterea umană înseamnă a ignora înseși legitățile obiective ale dezvoltării societății. În toate împrejurările, partidul clasei muncitoare trebuie să-și păstreze spiritul revoluționar, să se manifeste ca un partid al înnoirilor revoluționare, al promovării noului, a tot ceea ce este progresist, înaintat în gândirea și practica socială“. **Experiența edificării socialiste și comuniste a României zilelor noastre demonstrează că partidul comunistilor este și trebuie să fie în permanență expresia esențializată a nevoii de progres și civilizație a țării și poporului, nucleul iradiant al întregii vieți sociale. Încercarea de a minimaliza sau estompa, de a „revizui“ acest adevăr fundamental al realității politice contemporane contravine progresului însuși al orînduirilor economice-sociale, în devenirea lor istorică, fragmentează în chip dramatic, ilogic, dialectica progresului umanității.**

Intensificarea acțiunilor întreprinse de partid pentru aplicarea creatoare, în condițiile țării noastre, a principiilor socialismului științific, creșterea rolului conducător al partidului ilustrează, așa cum se arată în Teze, cerința perfecționării neîncetate a activității ideologice, politice-educative, de formare a omului nou, de dezvoltare a gradului de cultură și cunoaștere, de ridicare a nivelului conștiinței socialiste, revoluționare a întregului popor, de dezvoltare a educației patriotice. În acest sens, Tezele subliniază importanța esențială a monumentalei opere teoretice și practice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, aportul său uriaș la dezvoltarea socialismului științific, a materialismului dialectic și istoric în concordanță cu schimbările din societatea noastră și din întreaga lume — și care reprezintă marxismul creator în România, în condițiile actuale. În același timp, este relevantă importanța analizei științifice a problemelor noi, a îmbogățirii creatoare a concepției revoluționare despre lume și viață cu noile concluzii desprinse din practica socială, cu noile cuceriri ale științei, ale gândirii umane.

Evidențiind însemnătatea intensificării activității ideologice și politice-educative, Tezele pornesc, pe acest plan, de la adevărul că „Așa-zisa dezideologizare a raporturilor dintre socialism și capitalism pe plan mondial înseamnă, în ultimă instanță, capitularea socialismului în fața capitalismului, renunțarea la lupta de clasă pentru lichidarea exploatării și asupririi și realizarea societății dreptății și egalității sociale“. În această privință este evident faptul că, dacă partidele comuniste ar renunța la ideile lor, la ideologia revoluționară, n-ar face decât să deschidă calea ideologiei exploataților, făcînd pe plac forțelor reacționare, interesate să perpetueze vechea orînduire, inechitatea și asuprirea socială.

Este limpede, așadar — și Tezele reliefează cu tărie această idee —, că în activitatea ideologică trebuie să crească fără încetare combativitatea față de curențele reacționare, indiferent de proveniența lor, să sporească vigilența împotriva tentativelor forțelor imperialiste de a abate socialismul de la calea dezvoltării revoluționare. „În aceste condiții — se relevă în Teze —, o importanță deosebită capătă atât aplicarea fermă a principiilor socialismului științific, cît și întărirea luptei ideologice și politice, a activității împotriva oricăror încercări, atât din afară, cît și dinăuntru, care ar periclita interesele socialismului, cuceririle sale revoluționare. Trebuie să fim conștienți că se mai pot găsi oameni, prizonieri ai vechilor concepții, interesați să ducă o existență ușoară, fără muncă, în stare să cadă sub influența cercurilor reacționare, imperialiste. De aceea, lupta împotriva oricăror acțiuni anti-socialiste, a uneltirilor contrarevoluționare de orice fel rămîne o sarcină permanent actuală a partidului și statului, a întregului popor.

În același timp — se arată în Teze —, trebuie să se acționeze tot mai stăruitor pentru perfecționarea activității ideologice-educative. În această concepție, ridicarea gradului de cunoaștere, de cultură al întregului popor constituie un obiectiv fundamental, lărgirea orizontului de cunoștințe fiind o condiție importantă a libertății și demnității omului, a spiritului revoluționar. În acest sens, se relevă cerința de a se intensifica munca pentru ca întregul popor, tinăra generație să cunoască

valorile reprezentative ale culturii naționale și, totodată, să-și însușească tot ceea ce este mai bun și progresist în cultura universală, să înțeleagă și să combată producțiile culturale reacționare, decadente ale capitalismului.

Pe fundalul analizei caracteristicilor situației mondiale, Tezele trasează direcțiile politicii externe a României socialiste, de pace și colaborare, de participare activă la soluționarea constructivă a marilor probleme ale lumii contemporane. Sint relevate, totodată, problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, subliniindu-se cu deosebire politica partidului nostru de dezvoltare a relațiilor cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu forțele revoluționare, democratice și progresiste din întreaga lume.

Din multitudinea învățămintelor pe care le pun în lumină documentele publicate în vederea pregătirii Congresului al XIV-lea, experiența României în edificarea socialismului, cea referitoare la potențialul de progres al noii societăți ocupă un loc cu totul deosebit. Cronica eroică a construcției socialismului înscris victorii istorice — cum sint lichidarea exploatarei, a inegalității, instituirea unor raporturi sociale de egalitate și colaborare, dezvoltarea puternică, de neconceput altădată, a forțelor de producție, repartizarea lor armonioasă pe întreg teritoriul țării, înfăptuirea unui vast program de construcții de locuințe, înflorirea învățămîntului, cercetării științifice, a culturii. Toate acestea ilustrează pregnant forța transformatoare a noii orinduirii, capacitatea ei de a soluționa într-un mod superior problemele dezvoltării.

De aici decurg exigențe noi pentru activitatea teoretică și practică, pentru munca oamenilor consacrată dezvoltării patriei. În primul rînd, este vorba de cerința ca preocupările pentru dezvoltarea socialismului existente în diferite țări să pornească nu de la poziții de negare sau de subapreciere a potențialului de progres al noii societăți, ci de la adevărul, verificat de viață, al superiorității acesteia, al capacității sale de a asigura o viață mai bună, o viață demnă, eliberată de nesiguranță, de exploatare, de povara raporturilor sociale inechitabile, specifice orinduirii capitaliste.

Desigur, superioritatea societății socialiste este o superioritate de esență, care poate să se materializeze numai și numai prin munca oamenilor, prin elaborarea unei linii politice realiste, adecvate unor condiții și împrejurări concrete. Dacă astăzi putem spune că, în România, anii socialismului, și cu deosebire perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, au înscris strălucite realizări, aceasta se datorează, în primul rînd, faptului că în centrul politicii partidului a fost permanent și consecvent situată dezvoltarea forțelor de producție, o adevărată strategie de accelerare a progresului economic-social al țării. Pornind de la ideea că dezvoltarea este noul nume ale independenței, că numai pe temelia unei baze tehnice-materiale moderne se pot clădi și afirma raporturile și valorile specifice orinduirii noastre, partidul a acordat o atenție prioritară acestui domeniu. Alocarea unei părți însemnate din venitul național fondului de dezvoltare, stăruința cu care s-a acționat pentru repartizarea armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, importanța ce se acordă în Programul-Directivă, precum și în Teze accelerării procesului de modernizare, de înfăptuire a unei noi calități, ca și împletirii strinse dintre activitatea de producție și cea de cercetare științifică ilustrează elocvent consecvența politicii partidului în acest domeniu hotărîtor al progresului contemporan, al afirmării superiorității noilor relații sociale.

Documente de inestimabilă valoare teoretică și practică, desemnînd înaltele orizonturi ale gîndirii și acțiunii științifice, creatoare, ale partidului, ale secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sentimentul tonifiant al consecvenței mersului nostru revoluționar, al certitudinii materializării înfăptuirilor la care năzuim, Programul-Directivă și Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român sint amplu dezbătute de către întregul partid și popor, aceasta constituind o etapă de cea mai mare însemnătate în amplul proces de perfecționare a activității partidului și a întregii societăți. Exprimînd în cel mai înalt grad gîndul și voința comuniștilor, ale întregii națiuni, aceste dezbateri — manifestări ale profundului democratism al orinduirii noastre, ale participării poporului la făurirea propriului său viitor — se constituie, totodată, într-o imensă sursă de propulsare a muncii, a creației în toate domeniile pentru înfăptuirea în cele mai bune condiții a planurilor și programelor de dezvoltare economică-socială, pentru neconținutul progres al țării, expresie a faptului că, în viața noastră politică, pulsează viguros ritmul înalt al istoriei socialiste a patriei.

ȚĂRÂNIMEA — FORȚĂ SOCIALĂ DE BAZĂ A LUPTEI POPORULUI ROMÂN PENTRU PROGRES SOCIAL, UNITATE ȘI INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ, PENTRU TRANSFORMAREA REVOLUȚIONARĂ A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

ION POPESCU-PUȚURI

Vreme îndelungată țărănimea a constituit, de-a lungul glorioasei și zbuciumatei istorii multimilenare a poporului român, principalul factor productiv al societății românești și principala forță socială, creînd numeroase valori și bunuri materiale, asigurînd progresul și civilizația pe pămîntul României; totodată, țărănimea a adus o contribuție inestimabilă la apărarea gliei străbune, la păstrarea demnității și ființei poporului român, a fost reazemul de bază al luptei împotriva dominației străine, pentru independență și unitate statală, pentru afirmarea dreptului poporului nostru de a fi stăpîn în propria țară.

Țărănimea a înscris pagini de înălțătoare epopee și jertfă și în lupta pentru dreptate socială, împotriva exploatării și asupririi feudale și capitaliste, pentru o viață dreaptă și demnă. Marile ridicări la luptă care au avut loc de-a lungul secolelor au evidențiat capacitatea țărănimii de a impune înnoiri structurale în societate, demonstrînd forța sa inepuizabilă în așezarea relațiilor sociale pe baze mai drepte, în folosul maselor largi, al întregului popor.

Lucrătorii ogoarelor au fost păstrătorii comorilor limbii și culturii naționale, creatorii poeziei populare, ai doinelor și baladelor, ai horelor și dansurilor, ai spiritului popular, căci prin țărănime se continuă o viață străveche, dar mereu îmbogățită în fiecare etapă istorică, a unuia și aceluiași popor, în spațiul carpato-danubiano-pontic, care-și poartă cu strălucire numele de popor român. În furtunile veacurilor, țărănimea a rămas neclintită pe vatra străbună, păstrînd și dezvoltînd limba strămoșilor, obiceiurile, portul popular, conservînd nealterate marile calități ale poporului român: hărnicia și omenia, vitejia și spiritul de dreptate.

Țărănimea a constituit și în evul modern una din principalele forțe sociale care au participat activ la înfăptuirea marilor noastre deziderate naționale, dovedind, prin întreaga sa acțiune, o înaltă conștiință politică. Revoluțiile din 1784, 1821 și 1848, marele act istoric din 24 ianuarie 1859, cucerirea independenței de stat depline, în 1877—1878, au fost marcate

de prezența hotăritoare a maselor largi populare, avînd în primele sale rinduri pe țaranul român.

Așa cum subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Multă vreme, de-a lungul milenarei existențe a poporului nostru, țărănimea a reprezentat cea mai importantă forță a progresului social, purtătoarea năzuințelor de neatîrnare și a sentimentului de demnitate națională. Ea alcătuia oastea vitează a lui Decebal — mare erou al dacilor —, principala forță a armatei lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu ; ea a dus greul bătăliilor pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței, pentru încheierea statului național unitar român. Animată de o nețărmurită dragoste pentru glia strămoșească și de un înalt spirit de sacrificiu, țărănimea s-a ridicat în calea năvălitorilor și cotropitorilor, a apărut cu propriul ei singe independența țării, însăși ființa națională a poporului“¹.

Odată cu apariția pe scena istoriei a unei noi forțe sociale, clasa muncitoare, al cărei izvor principal de formare și dezvoltare l-a constituit tot țărănimea, aceasta avea să împartă cu proletariatul rolul de făuritoare ale bunurilor materiale și spirituale și să-și aducă, alături de muncitorime, contribuția viguroasă la înfăptuirea statului național unitar, în 1918, în marile bătălii contra primejdiei fasciste, în revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, în edificarea noii orînduiri sociale, dăruind întreaga sa energie împlinirii acestor aspirații legitime ale națiunii române².

Încă din vechime, locuitorii meleagurilor carpato-danubiano-pon-tice — geto-dacii —, strămoșii românilor, s-au îngrijit de lucrarea pămîntului, aceasta fiind una dintre îndeletnicirile lor de căpetenie, căreia i se adăuga păstoritul, albinăritul, pescuitul, vînătoarea, o bogată și variată gamă a meșteșugurilor ș.a. Agricultura a constituit ramura de bază, hotăritoare a economiei românești, căci în agricultură și-au găsit ocupația și rosturile vieții procentul cel mai mare din populația țării. Satul, această neprețuită vatră a muncii și spiritualității românești, a fost izvor de înțelepciune, continuator al datinilor moștenite dintr-o vechime multimilenară, făuritor de bunuri materiale și de frumuseți artistice, sursă nesecată de inspirație, păstrător al graiului românesc și, prin aceasta, al ființei noastre etnice. Legat de pămîntul pe care s-a născut prin acele fire nevăzute, trainice, care îl țin neconținut aproape de strămoși, țaranul român nu și-a părăsit niciodată pămîntul și țara care îl hrănește și în care se păstrează osemintele moșilor și strămoșilor săi, constituind un izvor de putere, de încredere, de mîndrie și continuitate³. Militanții mișcării noastre socialiste de la sfîrșitul secolului trecut, în *Schiță istorică despre dezvoltarea agriculturii în România*, ca și în alte studii și materiale, au relevat îndeletnicirea de căpetenie a geto-dacilor — agricultura —, semnificația acestei preocupări permanente, ca și a altor activități importante, care le-au asigurat stabilitatea și statornicia în vatra vechii Dacii.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura Politică, București, 1968, p. 277—278.

² Ion Popescu-Puțuri, *Lupta pentru libertate și unitate — permanență a istoriei poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXXV, nr. 3/1989, p. 3—18.

³ A se vedea, pe larg : *Agricultura socialistă a României*, Editura Politică, București, 1983, p. 27—35.

Datorită agriculturii au început a fi făurite, de-a lungul timpului, legături ale omului cu pământul, ca și anume relații între oameni determinate de pământ. Căci pământul, lucrat cu trudă, adeseori sub semnul unor acte eroice, i-a asigurat țăranului și semenilor săi existența. Pământul l-a legat pe țăranul român de vatra strămoșească, de țara sa și, în vremuri grele, de restriște și cumpănă, când pământul său era frământat de copitele calor unor seminții năvălitoare, în natură și lângă brazda pământului el și-a găsit refugiu și alinare. „Nu știu când a apărut în istorie țăranul așa cum îl definește știința de azi — spunea, în plenul Academiei Române, Liviu Rebreanu, în urmă cu cinci decenii, într-un veritabil Imn de slavă dedicat țăranului român —, adică omul care cultivă pământul din moși-strămoși și care se simte legat de pământ prin rădăcini adânci. Istoricii... sînt de acord cu toții, anume că aici, la noi, pe pământurile noastre, se face agricultură din vremuri imemorabile. Năvălitorii nestatornici, umblători după pradă și setoși de sînge, nu se îndemnau să scormonească ogorul. Trebuie deci să fi muncit poporul băstinaș, peste care puhoaiile de barbari au alunecat și s-au scurs val de val”⁴.

Lucrînd pământul și străduindu-se să-i smulgă cît mai bogate roade, țăranul român s-a legat nu numai economic de brazda ogorului, ci și sufletește, afectiv. Pentru țăranul nostru pământul nu a fost doar un obiect al muncii, ci acesta a reprezentat o ființă, față de care nutrea un sentiment de adorație și uneori de teamă. În raporturile cu pământul s-au născut la țăranul nostru sentimente de o profunzime emoțională fără egal, exprimate în trăiri afective specifice de dor, de alean, de jale. Trudind pe brazda ogorului din zorii primăverii și pînă tîrziu în prag de iarnă, pământul i-a fost dătător de hărnicie și i-a determinat viața sedentară pe aceleași meleaguri, dintotdeauna ale lui, iscusința și inventivitatea, trăsături care au caracterizat și caracterizează poporul nostru. Este semnificativ în acest sens faptul că în arta strămoșilor geto-daci se evidențiază motive inspirate din procesul lucrării pământului, iar tradițiile legate de diverse momente ale anului păstrează și ilustrează, pînă în zilele noastre, aspecte din viața de la țară și din munca cîmpului.

Țăranul român a slăvit munca, hărnicia oamenilor și roadele pământului în cîntece și jocuri, ca, de pildă, *Cîntecul cununii*, o elegie a seceriișului grîului și a belșugului agricol, sau în dansuri rituale și cîntece, cum ar fi *Călușul*, *Drăgaica*, *Hăulitul*. Cîntecele și urările de anul nou, ca *Plugușorul*, sau *Obiceiurile de Sinziene* reprezintă o veritabilă odă adusă fertilității ogoarelor și un însuflețitor imn închinat muncii. Obiceiurile păstorești, *Sîmbra oilor*, *Focul viu*, *Tînjaua*, elogiînd pe primul sătean ieșit la arat, demonstrează cît de bogată este creația culturală prin care poporul își definește identitatea, contribuția sa la tezaurul cultural mondial⁵. Din vechime, străbunii noștri, oamenii cîmpiilor, ai dealurilor și munților, celebrau renașterea naturii și munca sub forma *Armîndenului* și tot din vremuri imemorabile se perpetuează adorația pământului, a dărniciei lui, a apei și soarelui în versuri care răzbat și astăzi ca un ecou al îndepărtatelor vremi.

⁴ Liviu Rebreanu, *Lauda țăranului român*, Imprimeria Națională, București, 1940, p. 4.

⁵ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Prefață și bibliografie de M. Popescu, București, 1973, p. 295—297; Elena N. Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, vol. I, Cernăuți, 1903, p. 37—178; Dumitru Pop, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

Pentru țaran, munca a fost de cînd s-a știut o necesitate vitală. În muncă el și-a văzut transpus idealul despre rosturile supremelor valori, lucrarea solului și subsolului asigurînd, în ciuda împrejurărilor istorice vi-trege, dezvoltarea continuă a vieții materiale și spirituale a poporului român.

Cultura materială edificată pe aceste meleaguri de-a lungul mile-niilor, la care țărănimea și-a adus contribuția sa inestimabilă, evidențiază o permanentă deschidere a poporului nostru către înnoiri, receptivitate la tot ce s-a produs mai valoros în întreaga cultură umană, fertilizîndu-i și îmbogățindu-i creația prin contactul cu elementele dinamice și expresive ale civilizației universale și contribuind, în același timp, la dezvoltarea, sub diferite forme, a acestui tezaur mondial. Simion Mehedinți, în Discursul de recepție de la Academia Română, intitulat sugestiv *Caracterizarea et-nografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, preciza „Cine zice cultură și civilizație, acela zice suma muncii de creare a unui popor, înce-pînd de la tehnica materială pînă la cele mai fine produse intelectuale izvorîte din munca sa”⁶.

Țărănimea a fost făuritoare a unei largi game de meșteșuguri, între care prelucrarea lemnului și a lutului a constituit o adevărată artă, artă care s-a grefat pe tehnica modelării celor două materiale. Așa s-a născut și s-a dezvoltat, de pildă, meșteșugul clădirii locuințelor, în care originalele îmbinări ale elementelor de construcție „în căței” sau „în cheotori”, unde se regăsesc aspecte ale tehnicii străbune geto-dace, deosebit de solide și practice, suplineau elementul metalic de legătură. Din același material, lemnul, au fost realizate plute cu o structură complexă și rezistentă, inge-nioase războaie de țesut și încuietori de uși, care și căruțe solide, mori de apă și cu ciutură, cuptoarele pentru uscat fructe, butii, butoaie, vase de forme și mărimi diverse, unelte pentru munca cîmpului, instrumente mu-zicale extrem de variate și de o construcție pretențioasă, chiar și tunuri cu țeava scurtă din lemn de cireș pentru nevoile apărării țării. Tot așa în domeniul prelucrării lutului. Din clisa argiloasă a pămîntului său, țaranul român a dat chip și înfățișare unor numeroase obiecte de ceramică de o rară frumusețe și finețe artistică, folosite atît ca întrebuițare casnică și uz pesonal, cît și ca obiecte de cult. Tot pămîntul, amestecat cu paiul grîu-lui și al orzului secerat, i-a folosit la ridicarea și netezirea zidurilor unde avea să se adăpostească, să-și apere și să-și gospodărească cu chibzuință bruma de avut. De o extraordinară diversitate sînt și uneltele piscicole și cele pentru vînătoare, uneori destul de complexe, bazate pe intuirea unor principii ale fizicii și mecanicii. O tehnicitate demnă de relevat aveau in-stalațiile hidrotehnice din mediul rural : mori, șteze, pive, viltori etc., des-tinate mai ales nevoilor de alimentație și de îmbrăcăminte⁷.

Meșteșugurile casnice din gospodăria țărănească s-au transformat, cu timpul, într-o adevărată industrie⁸. Țaranul român și-a asigurat îmbră-cămîntea și toate cele necesare amenajării interioarelor propriilor locuințe prin munca lui stăruitoare, căreia i-a adăugat, în aceeași măsură, talent, ingeniozitate, gust pentru frumos. Evidențiind această latură a activității

⁶ *Discursuri de recepție la Academia Română*, ediție îngrijită de Octav Păun și Antoaneta Tănăsescu, Editura Albatros, București, 1980, p. 137.

⁷ Valer Butură, *Etnografia poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 324—430.

⁸ T. Pamfilie, *Industria casnică la români*, București, 1910 ; N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, București, 1927 ; Constantin C. Giurescu, *Inceputuri de industrie în țările române*, București, 1938.

economice desfășurate de-a lungul timpului de țărâtime, „clasa producătoare“, cum o numea C. Dobrogeanu-Gherea, militantul socialist aprecia că meșteșugurile și îndeletnicirile casnice au devenit, încă de la început, ocupații complementare ale activității țărâtimei române⁹.

O linie continuă, mereu armonizată și dezvoltată, întâlnim și în privința anumitor simboluri legate de viața și de munca țărâtimei, a creației sale spirituale de-a lungul veacurilor. De la tezaurul de aur de la Hinova (jud. Mehedinți), datînd din secolul al XII-lea î.e.n., la bisericile de lemn din Maramureș și pînă la Coloana infinitului a lui Constantin Brîncuși s-a perpetuat aceeași idee a permanenței, unității și continuității poporului român pe aceste meleaguri. Munca fără preget a țărănilor, arta lor bogată și variată, simțul artistic se regăsesc, într-o formă sau alta, în cetățile Biharea, Satu Mare, Dăbîca, Făgăraș, Bîta Doamnei, care atestă nu numai continuitate de organizare teritorial-statală, dar și posibilitatea unei vieți locale artistice elevate. În același timp, alte forme ale culturii țărănești (lucrăturile în lemn, pictura, ceramica) sînt puse în relief de numeroasele bazine — Basarabi, Murfatlar, Dinogetia, Păcuil lui Soare, Streisîngeorgiu, Densuș —, de minunatul tezaur de la Sinnicolau Mare, de ceramica de la cea de tip Cucuteni și pînă la cea de tip Dridu, prezentă pe întreg teritoriul țării, de casele de lemn din Apuseni, Bucovina și Maramureș, oferind argumente temeinice ale continuității și unității românilor pe această vatră. De altfel, marile ansambluri și capodopere de mai tîrziu de la Curtea de Argeș, Putna, Voroneț, Trei Ierarhi, Neamț, Cozia, Moldovița și altele evidențiază o linie proprie a artei românești, în care se regăsesc elemente de legătură cu arta țărănească, cu munca și viața lucrătorilor ogoarelor, cu hîrnicia și pricepera lor¹⁰.

Referindu-se la una din marile capodopere ale artei românești și universale, criticul de artă, H. Focillon, în lucrarea *L'art roumain*, scria : „La Argeș pereții bisericii domnești păstrează o rară minune, valoroasă nu numai pentru arta românească, dar pentru istoria picturii din întreaga Europă. Compozițiile care o decorează se numără printre cele mai nobile ansambluri ale orientului european, care au produs în acest domeniu atîtea capodopere. Ele înfățișează nu copia seacă a unui model, ci un fel de dramă ciclică plină de forță și austeritate, o expresie a unei vieți pasionate, în care mișcarea pare uneori a se supune unui ritm de dans“¹¹. Dar nu numai atît. Prin munca și creația lor atît de bogată și plină de substanță masele țărănești și muncitoare, scria socialistul Nicolae Codreanu, „ne-au păstrat naționalitatea română, limba și datinele străvechi“¹².

Creația populară a acoperit aproape toate domeniile vieții materiale și spirituale. Ea s-a făcut temeinic simțită în chimie, unde tehnica obținerii coloranților, a uleiurilor vegetale de mare puritate a înregistrat veritabile performanțe, în mecanică, fizică, medicină și chiar în astronomie, domeniu în care țărăni și păstori noștri au făurit mitologia românească, prin care

⁹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, Editura Politică, București, 1976, p. 72.

¹⁰ Vasile Drăguț, *Creația artistică în epoca întemeietorilor de țară*, în *Constituirea statelor feudale românești*, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 261—324 ; Răzvan Theodorescu, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos*, Editura Științifică, București, 1978.

¹¹ Henri Focillon, *L'art roumain*, L'illustration, Paris, 1929, p. 8.

¹² O pagină din socialismul român. *Viața și activitatea lui Nicolae Codreanu*, București, 1879, p. 21.

se proiectau pe bolta cerească viața, credințele și istoria neamului românesc¹³.

Datorită unor asemenea coordonate ale dezvoltării neîntrerupte, datorită luptei necurmăte a maselor țărănești, a acțiunii legilor obiective ale dezvoltării societății, poporul român a pășit neabătut înainte, dovedindu-se, în decursul veacurilor, un puternic factor de progres și civilizație în această parte a lumii, aducându-și contribuția la îmbogățirea tezaurului creației materiale și spirituale a popoarelor, la înflorirea geniului uman.

În această ordine de idei, se impune a sublinia faptul că eforturile țăranimii în vederea făuririi bunurilor materiale și spirituale au fost depuse în condițiile unor crâncene lupte duse împotriva cotropitorilor, pentru apărarea pământului patriei și a ființei neamului românesc. Nenumăratele lupte, ca și războaiele pustiitoare purtate pe pământul românesc de imperiile vecine sau mai îndepărtate — persan, roman și bizantin, iar mai târziu otoman, habsburgic și țarist —, pentru satisfacerea pretențiilor lor expansioniste, de supremație și dominație, au avut urmări dezastruoase pentru strămoșii și, mai apoi, pentru poporul român, care a fost obligat mai totdeauna să reia procesul muncii creatoare, al edificării de noi bunuri, aproape de la temelii. Pînă la războiul pentru cucerirea independenței depline de stat a României (1877—1878), de pildă, exploatarea otomană, la care s-au adăugat cea habsburgică și cea țaristă, exercitate pînă la izbucnirea primei conflagrații mondiale (1914), s-au concretizat în scoaterea din avuția poporului român a fabuloasei sume de 3 706 305 780 lei aur sau 1 263 037 kg aur¹⁴. Referindu-se la consecințele acestei situații și la concluziile istorice care se impun, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că „Dominația și asuprirea străină de veacuri, sub diferite forme, care au împiedicat progresul economico-social al poporului nostru, ne-au învățat că numai prin forțele proprii și în deplină libertate și independență se pot asigura dezvoltarea economico-socială, bunăstarea și fericirea poporului”¹⁵.

Munca și hărnicia țăranimii, puse în slujba edificării civilizației pe pământul românesc, sufletul său dirz și împovărat de griji au fost înfățișate cu adîncă sensibilitate, slăvite de-a lungul timpului de toți marii noștri poeți și scriitori. Mihai Eminescu a ridicat un altar spre nemurire truditărilor pământului, iar George Coșbuc a surprins, în versurile sale, bucuriile și necazurile, suferința și amarul trudei lor. Ion Creangă le-a elogiât priceperea și stăruința, iar Octavian Goga înălța, în *Graiul pîinii*, între altele, o veritabilă odă de recunoștință țăranilor, „dătătorilor de piine”, acelor „cinstite mîini de soare arse”, pe care le socotea temelia edificiului social. Alți mulți poeți și scriitori, între care Panait Cerna, Emil Isac, Alexandru Vlahuță, Tudor Arghezi, Ion Luca Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, pictori, sculptori și compozitori, precum Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Octav Băncilă, Constantin Brâncuși, George Enescu au zugrăvit și slăvit în operele lor viața satului și a oamenilor lui, durată peste veacuri a culturii și civilizației, a

¹³ A se vedea, pe larg : Nicolae P. Constantinescu, *Enciclopedia invențiunilor tehnice*, vol. 1—3, București, 1939 ; Constantin C. Giurescu, *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești*, București, 1973 ; Ștefan Pascu, *Meșteșugurile în Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1954.

¹⁴ Mircea Mușat, *România în vîltoarea vitregiilor istoriei*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 3/1978, p. 25.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 21.

progresului general al patriei. În același timp, operele lor poartă în ele înțelepciunea, hărnicia și virtuțile creatoare ale țărânimii, ale unui fond de comori inestimabile.

Militanții și gânditorii socialiști — C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde, Alexandru Ionescu, I. C. Frimu, Aurel Cristea, George Grigorovici, M. Gh. Bujor — au relevat, în scrierile lor, munca lucrătorilor de la orașe și sate, ale căror țeluri și idealuri erau lupta pentru o nouă structură socială, pentru victoria dreptății și libertății umane.

La îngemănarea evului mediu cu cel modern aveau să apară pe scena vieții economice, sociale și politice din țara noastră noile clase sociale, burghezia și proletariatul. Intrarea în arena istoriei a clasei muncitoare avea o semnificație profundă pentru destinele poporului român în general, pentru cele ale țărânimii în particular, căci proletariatul a găsit calea reală pentru rezolvarea chestiunii agrar-țărănești. Odată cu apariția clasei muncitoare, luptele revoluționare, inclusiv ale țărânimii, au luat forme mai puternice și mai bine organizate, ceea ce a făcut să crească rolul și forța acestor două clase în viața politică și socială a țării, în dezvoltarea și transformarea României. În același timp, izvorul principal de formare și dezvoltare a muncitorimii l-a reprezentat țărâtimea, iar unele categorii de lucrători au menținut legătura permanentă cu satul, determinând o seamă de caracteristici ale însăși dezvoltării mișcării noastre muncitorești ¹⁶.

Țărâtimea a reprezentat, totodată, terenul inepuizabil al alimentării rîndurilor intelectualității noastre, al ridicării unor prestigioase personalități politice, științifice și literare care au adus contribuții de seamă la progresul general al societății românești. Referindu-se la rolul țărânimii în păstrarea și dezvoltarea culturii românești, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Leagăn al tradițiilor și al artei minunate a poporului, țărâtimea este creatoarea comorilor poeziei populare, a «Mioriței», a doinelor și baladelor. În furtunile veacurilor, țărâtimea a rămas neclintită, păstrînd și dezvoltînd limba strămoșilor, obiceiurile, portul național, conservînd nealterate marile calități ale poporului român : hărnicia și omenia, vitejia și dîrzenia” ¹⁷.

Într-o anume perioadă, după cum se cunoaște, masele țărănești erau etichetate, și nu întîmplător, drept un element social fără forță istorică, chiar retrograd. Se urmărea, prin aceasta, să se pună în cauză însăși ființa poporului român, continuitatea sa de viață pe pămîntul străbun, conținutul și sensul istoriei românești pe parcursul multor veacuri, să se rupă istoria noastră modernă și contemporană de întreg contextul ei anterior, de rădăcinile sale adînci și perene. Or, țărâtimea a reprezentat, timp de secole, seva istoriei românești, neconținut ascendentă, istorie care s-a identificat cu însăși viața, făuririle și aspirațiile maselor țărănești — în acele vremuri expresia însăși a poporului român.

Cultura populară, sub diferitele ei aspecte, a cunoscut o continuă dezvoltare, pe fondul marilor valori ale creației și spiritualității românești. Nota principală a creației țărânimii o formează legătura nemijlocită cu

¹⁶ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura Politică, București, 1984, p. 21—95 ; *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*, Editura Politică, București, 1980 ; *Alianța clasei muncitoare cu țărâtimea muncitoare în România*, Editura Politică, București, 1969, p. 9—48.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 278.

viața, rațiunea și limpezimea gândirii, dreapta măsură a lucrurilor, spiritul de justiție socială și patriotismul fierbinte.

Versul și cîntecul popular își disting individualitatea prin elementele de continuă și spontană noutate, fără posibilități de repetare. Arta folclorică este neasemuită prin capacitatea de permanentă creație a variațiunilor infinite, căci fiecare țaran este în stare să inoveze, să perfecționeze, să adauge noi valențe operei făurite de colectivitatea satelor. Cel mai concludent exemplu îl reprezintă *Miorița*, cunoscută în peste 900 de variante. Poetul și filozoful Lucian Blaga, în *Spațiul mioritic*, scria că „Matca stilistică populară și cele înfăptuite sub auspiciile ei indică posibilitățile felurite ale viitoarei noastre culturi majore”, iar în *Discursul de recepție la Academie*, el spunea : „Fac elogiul satului românesc, creatorul și păstrătorul culturii populare, purtătorul matricei noastre stilistice”¹⁸. Așa cum *Miorița* este cea mai frumoasă baladă pentru versul românesc, *Doina* reprezintă melodia fundamentală a muzicii populare, amîndouă produse tipice poporului, redînd viața, munca și trăirea sufletească ale românilor. Ele exprimă cumpătarea, ca și dacica înseninare în fața morții. La fel, *Hora* demonstrează bunăvoința și alese calități morale, iar *strigăturile* și *chiuiturile* la joc dezvăluie, prin înțelesul lor liric și satiric, stări de fapt din lumea comunității sătosești. *Proverbele* și *zicătorile*, oriunde li s-ar localiza izvorul inițial, își afirmă apartenența la mediul nostru de cultură nu numai prin nuanța metaforelor, prin frecvența și intensitatea motivelor, prin puterea de iradiere a sentinței lor, dar adeseori și prin natura soluțiilor concrete oferite problemelor fundamentale ale formării ori manifestării superioare a omului acestor pămînturi străbune. Circulația motivelor în spațiu și în timp nu le dispersează, ci le întărește, le particularizează specificul, așa cum, pe de altă parte, semnificația educativă a speciilor folclorice stă nu numai în existența lor de sine stătătoare, ci și în acțiunea lor complementară, generalizatoare pe întregul spațiu românesc.

În general, cultura orală românească de esență țărănească evidențiază, pe multiple planuri, relațiile dintre om și natură, năzuința continuă a omului de a face ca natura să-i fie folositoare, ca pămîntul să fie mai roditor, ca viața oamenilor să fie mai frumoasă. Adesea, folclorul a folosit ca izvor istoric, căci din poeziile și tradițiile populare, scria Nicolae Bălcescu, „aflăm nu numai fapte generale, dar ele intră și în viața privată, ne zugrăvesc obiceiurile și ne arată ideile și sentimentele omului”¹⁹. Folclorul, în toate manifestările sale, întruchipează valori inestimabile, bogate în idei și în modul de exprimare, în trăiri sufletești. Calitățile morale, materializate în eroii cîntecelor, baladelor și legendelor populare, în arta ceramică, în sculptura în lemn și piatră, în țesături și în portul popular, exprimă cît se poate de clar natura creației artistice, aria largă de cuprindere, la nivelul întregii țări, unitatea și continuitatea poporului român pe meleagurile strămoșești.

Un loc dintre cele mai de seamă în cultura poporului român, în dăinuirea sa și a spiritualității țaranului român l-a avut *limba română*²⁰. Ea a constituit tot timpul elementul de legătură, de unitate și continuitate ale românilor, în marea lor majoritate țărani. Limba noastră, cultivată se-

¹⁸ Lucian Blaga, *Izvoade*, Editura Minerva, București, 1972, p. 43.

¹⁹ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice și economice. 1844—1847*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 96.

²⁰ Ioan Nădejde, *Istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1886 ; Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, E.S.P.L.A., București, 1965.

cole de-a rîndul de țărani, în legătură continuă cu munca pămîntului și cu o lume concretă, a satului și comunității sătești, a păstrat expresia imagică și uneori naivă a omului simplu, o prospețime pitorească și colorată, ritmul vieții mișcătoare. Țăranul a fost acela care a vorbit numai românește, ducînd peste veacuri, nealterate, comorile limbii, dezvoltate cu atîta măiestrie în epoca modernă de marii clasici ai literaturii românești. Prin tot ceea ce a fost și a reprezentat în viața neamului nostru, țăranul român nu putea să nu devină îndreptarul culturii naționale, mai cu seamă în ceea ce privește literatura și artele. Abia cînd scriitorii s-au apropiat mai atent de limba și de cultura țăranului, ei au descoperit izvorul adevărat al limbii și al poeziei românești. „Numai geniul eminescian — scria Liviu Rebreanu — a știut să integreze organic comoara limbii țăranului în limba uzuală a tuturor. Prin Eminescu, țăranul român a dăruit elementul cel mai necesar literaturii noastre : limba curată, bogată, mlădioasă, mereu nouă, cu prospețimea de eternă înnoire, cu un dinamism etern”²¹. Conservînd, transmițînd și îmbogățînd limba, datinile, tradiția populară, cîntecul și jocul, țărănimea a înmănuncheat energiile naționale ale românilor, le-a făcut cunoscute pe plan universal.

Concomitent cu aceste mari și perene înfăptuiri, țărănimea a reprezentat, vreme îndelungată, reazemul luptei împotriva dominației străine, pentru apărarea pămîntului străbun al patriei, pentru libertate și unitate națională.

Lupta românilor pentru libertate și independență și-a avut întotdeauna izvorul și tăria în continuitatea de origine, de neam și de limbă, în permanența viețuirii și creației lor materiale și spirituale pe teritoriul vechii Dacii, în legăturile organice statornicite pe multiple planuri între cele trei țări românești, ca părți componente ale unui și aceluiasi tot etnic indivizibil. Masele țărănești au constituit sursa principală de formare a armatelor marilor conducători de oști români și elementul lor de coeziune, brațul vajnic al marilor bătlîi pentru neatîrnarea patriei.

În tot trecutul său, de la străbunii geto-daci, poporul român n-a făcut decît să-și apere teritoriul, avutul și viața, să colaboreze și să trăiască în pace și bună înțelegere cu neamurile din jurul său. Cu peste 2 500 de ani în urmă, oștile geto-dacilor, formate prin ridicarea în masă a populației țărănești, au stat pavază pentru apărarea pămîntului lor ; geto-dacii s-au ridicat la luptă pentru menținerea vetrei străbune în fața unuia dintre cei mai vestiți conducători de oști ai antichității, regele persilor, Darius I, care a avut în vedere rezultatul nefavorabil al expediției lui Cyrus I împotriva oștilor geto-dacice conduse de Tomisa. Mai apoi, vitejii daci au înfruntat cu succes, sub comanda lui Dromichaetes, trupele lui Lisimah, unul dintre urmașii lui Alexandru Macedon, care căuta să-și întindă stăpînirea asupra malului stîng al Dunării.

Pe scara dezvoltării economico-sociale și politice a Daciei o importanță deosebită în destinul istoric al poporului nostru a avut constituirea statului dac centralizat și independent de sub conducerea marelui rege Burebista, care a ridicat atît de mult neamul său, încît, așa cum precizează documentele, „a creat o mare împărăție... și chiar de romani era temut”. În perioada următoare el a organizat lupta de rezistență în fața expansiunii Imperiului roman. Eroismul poporului geto-dac împotriva cotropitorilor romani a intrat în legendele antichității. Faptele de arme

și de vitejie ale geto-dacilor au fost posibile fiindcă ele s-au întemeiat pe o largă bază populară, pe forța maselor înarmate, partea cea mai însemnată reprezentînd-o, cum era și firesc, țărănimea. Evocînd aceste minunate tradiții, marele istoric Vasile Pârvan scria : „Nu se poate ridica nici cînd un imn de recunoștință, pe măsura faptei sale, țărănimii noastre angajată în efortul suprem de apărare a pămîntului străbun, de vreme ce istoria luptei noastre pentru independență a însemnat o periodică ridicare în masă a populației țărănești“²².

Oștirile geto-dacilor au avut capacitatea să lupte vreme îndelungată împotriva Imperiului roman, una dintre cele mai puternice forțe militare ale vremii. Ilustrative în această direcție sînt războaiele din anii 87—88, 101—102, 105—106. Istoricul și geograful grec Strabon scria despre caracterul popular al armatei marelui rege Burebista, iar istoricul latin Dio Cassius se referea în termeni elogioși la personalitatea lui Decebal. Numeroase documente evidențiază dezvoltarea materială și spirituală a Daciei, „ridicată la un grad foarte înalt în timpul lui Decebal — eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru și a contemporaneității ca simbol al neînfri-cării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței“²³. Apărarea pămîntului dacic de către poporul său a fost un imn de iubire cum rar au mai înălțat popoarele patriei lor amenințate²⁴.

În secolele care au urmat, poporul român a continuat să-și ducă viața în cadrul obștilor satești libere, a uniunilor de obști etc., fiind nevoit să facă față valurilor succesive ale populațiilor migratoare. De aceea, organizarea militară, pe fondul organizării sociale a obștilor satești și apoi a statelor feudale românești în întreg spațiul vechii Dacii, a constituit o problemă de mare importanță pentru însăși existența poporului român în acele vremuri de grea încercare.

Obștile țărănești au avut un rol important în organizarea vieții și muncii din lumea satului, în cultivarea și permanentizarea unor norme de etică și morală, de dreptate, de cinste, muncă și colaborare, de întrajutorare, de judecată colectivă și de răspundere comună, solidară în justiție²⁵. Tradiția muncii colective, a spiritului de întrajutorare și de răspundere colectivă s-a transmis și în epoca modernă cînd țăranii, pentru a face față noilor necesități economico-sociale, au creat obști pentru arendarea pămîntului de la moșieri sau obști pentru desfacerea produselor agricole, pentru aprovizionarea țăranilor cu produse industriale, înlătu-rînd intermediarii speculanți etc.

De-a lungul întregului ev mediu românesc, țărănimea a fost vaj-nica apărătoare a gliei strămoșești, a luptat împotriva dominației străine, a expansiunii marilor imperii și s-a ridicat ca un zid în fața a nenumă-rate năvăliri și agresiuni. Ori de cîte ori țara a fost în primejdie, țărăni-mea a pus mina pe arme și a sărit la luptă fără să pregete, dovedind o înaltă conștiință patriotică, nestinsă dragoste pentru pămîntul strămo-șesc, un impresionant spirit de jertfă.

Țărănimea a constituit forța principală a armatelor multor mari conducători de oști, care au înscris pagini de înălțător eroism în lupta

²² Vasile Pârvan, *Getica. O preistorie a Daciei*, Cultura Națională, București, 1927, p. 189.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura Politică, București, 1977, p. 318.

²⁴ Vasile Pârvan, *op. cit.*, p. 78.

²⁵ P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orin-duirea feudală*, București, 1964.

împotriva dominației străine. Figurile legendare ale lui Burebista și Decebal, Gelu și Basarab, Mircea cel Mare și Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Iancu de Hunedoara, Ioan Vodă cel Viteaz și Mihai Viteazul și ale altor domnitori, care au dobândit mari victorii în fruntea oștilor române, formate, în marea lor majoritate, din țărani, vor rămâne de-a pururi în conștiința poporului nostru, în istoria patriei. De asemenea, tactica în războaiele de apărare împotriva unor forțe incomparabil mai numeroase ale cotropitorilor (tătari, otomani etc.), aplicată de toți marii domnitori și statornicită ca element specific al rezistenței militare românești, s-a bazat, în mod preponderent, pe concursul satelor, al țărănimii, pe formarea „Oastei celei mari”²⁶. O asemenea oaste de țărani a fost aceea „putere și ceată de români” care, sub Basarab I, a obținut, în noiembrie 1330, binecunoscuta victorie de la Posada asupra armatei ungare invadatoare, condusă de Carol Robert. Miniaturile din *Cronica pictată de la Viena* înfățișează pe țăranii români cu căciuli țuguiate, cu cojoace și cu opinci, rostogolind bolovani și încordând arcuri cu săgeți împotriva cavalerilor unguri, provocându-le „cumplitul dezastru”, după cum se menționează în mărturiile timpului.

Un rol determinant a avut țărăimea în marile izbînzi reputate de Mircea cel Mare împotriva otomanilor, pentru apărarea Țării Românești, a independenței sale. Izvorul succeselor îl găsim tocmai în formarea „Oastei celei mari”, în ridicarea la luptă a tuturor locuitorilor țării, în majoritate truditori ai ogoarelor care, conduși cu măiestrie de domnitor, au acceptat ca satele lor să fie pustiite în calea armatei invadatoare, femeile, copiii și bătrînii retrăgîndu-se în codri și munți. Vitejia țăranilor oșteni, hotărîrea lor neclintită de a nu se da în lături de la nici un sacrificiu pentru înfrîngerea invadatorilor otomani, superioritatea conducerii și a tacticii românești au asigurat succesul în această memorabilă bătălie, ca și în atîtea altele din anii ce au urmat. Nu odată documentele vorbesc de faptul că biruitor în marile bătălii a fost „poporul de rînd din orașe și din sate”, „lucrătorii de pămînt de la plug, de la sapă”. În lupta pentru apărarea independenței țării sale, Ștefan cel Mare s-a sprijinit, în primul rînd, pe masele țărănești, cărora le-a înlesnit dezvoltarea, ridicînd pe unii țărani la rang boieresc și chiar în sfatul domnesc. Cînd, în ianuarie 1475, oastea otomană a invadat Moldova, Ștefan i-a zdrobit pe agresori, la Vaslui, cu o oaste alcătuită, după cum sublinia K. Marx, din „țărani care fuseseră luați aproape direct de la plug”. Numeroase cronicile turcești, însemnări ale călătorilor străini, descriu pe larg eroismul oștirii române, formată mai ales din țărani, tactica și strategia de luptă, folosirea judicioasă a terenului, hărțuiala și lovirea prin surprindere, pustiirea zonelor probabile de afluire a otomanilor. Italianul G. M. Angiolello, vistier al sultanului Mehmet al II-lea, a lăsat o amplă relatare despre bătălia de la Războieni (1476), în care releva eficiența tacticii de apărare a domnitorilor români: „noi am intrat în Țara (Moldovei) unde am găsit toate satele și așezările părăsite și ogoarele arse, deoarece contele Ștefan, dîndu-și seama că nu va putea ține piept sultanului, se gîndise să izbutească în alt chip. Astfel, a pus pe locuitori să fugă din țara sa dincolo de munți și să meargă spre Polonia (corect Transilvania), de care este despărțită prin

munți. De asemenea, a poruncit ca toate grânele să fie tăiate și pînă și papura din mlaștini și, după ce s-au tăiat ierburile și grânele, a pus să fie totul ars, astfel că sultanul a rămas păcălit, deoarece crezuse că găsește țara îmbelșugată în grîne și pășuni, cum este ea într-adevăr, și a găsit-o deșartă de oameni și pretutindeni se ridica un praf de cărbune într-atît încît umplea cerul de fum, și de cîte ori ajungeam la popas eram cu toții negri la față și de asemenea și hainele noastre de sus pînă jos pătimeau. Pînă și caii sufereau din cauza prafului ce le intra în nări. De aceea, niciodată sultanul nu cobora de pe cal și nici cetele de pază nu-și rupeau rindurile pînă ce tabăra nu era alcătuită și paza asigurată din toate părțile“²⁷.

Victoriile oștilor române, eroismul și spiritul de jertfă afirmate în războaiele împotriva Porții otomane la Rovine, Vaslui, Războieni, Jiliște, Călugăreni, Giurgiu și în alte numeroase locuri au slăbit capacitatea de luptă a acesteia, au împiedicat împlinirea poftelor de cucerire ale sultanilor, au asigurat țărilor române un statut autonom, consemnat în tratate (Capitulații) încheiate între domnitorii români și Poartă : 1393 — Țara Românească, 1511 — Moldova și 1541 — Transilvania. Tocmai datorită acestei lupte de rezistență împotriva imperiilor străine țările române și-au putut apăra identitatea statală, independența sau autonomia, puterea suverană a domnitorilor români, dreptul de a se ocîrmi după propriile legi, întocmiri și datini, spre deosebire de multe popoare din jur care și le-au pierdut. Păstrîndu-și autonomia, țările române au constituit și un puternic sprijin pentru celelalte popoare din această zonă în lupta de eliberare, pentru afirmarea lor ca entități statale distincte, ceea ce a pus bazele unei prietenii trainice între popoarele din Balcani și din sud-estul Europei. De asemenea, succesele repurtate de domnii români asupra oștilor otomane, ca urmare a largului sprijin popular, au închis, pentru un timp, drumul invaziilor otomane în Europa. În felul acesta, țărănimea a avut un rol hotărîtor în afirmarea poporului nostru, în salvarea, prin grele lupte și jertfe, a civilizației din țările Europei apusene. Poporul român, scria G. Ibrăileanu, „a fost una din stîncile de care s-au izbit aici, în Răsărit, pierzîndu-și energia, popoarele barbare care, dacă ar fi ajuns în Apus cu toată puterea mișcării inițiale, ar fi fost imposibilă civilizația“²⁸.

Pe temeiul a ceea ce cuceriseră țările românești prin regimul autonomiei, se desemnează obiectivul statornicirii independenței absolute, promovat constant de poporul român, alături de acela al unirii statale, ca o necesitate imperioasă pe drumul propășirii patriei. A fost un drum care, trecînd peste imense piedici și adversități externe, avea să fie marcat de mari și luminoase înfăptuiri, pentru că poporul nostru, păstrînd și dezvoltînd valorile unității sale, a acționat ca un tot pentru unirea sa într-un singur stat, liber și independent. El s-a recunoscut a fi același popor, atît în lupta împotriva asupritorilor străini, cît și în marile războaie de clasă. Țărănimea avea să joace un rol deosebit în cursul luptelor pentru unitatea politică a tuturor românilor sub conducerea marelui voievod, strateg și comandant de oști Mihai Viteazul. Biruința de la Călugăreni (1595) a marcat un moment de cea mai mare însemnătate în ca-

²⁷ *Călători străini despre țările române*, vol. I, Editura Științifică, București, 1968, p. 135—136.

²⁸ Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura română*, Editura Junimea, Iași, 1970, p. 25.

drul ridicării insurecționale antiotomane a românilor și a avut consecințe profunde pentru destinele poporului nostru, pentru unirea celor trei țări sub un singur sceptru. Nicolae Iorga avea să observe că lupta de la Călugăreni s-a purtat „în condiții care reproduc pe cele de la Podul Înalt : pădure, mlaștini, pod, atac de pedestri țărani, sprijinit de tunuri“²⁹. O asemenea prestigioasă victorie fusese reputată cu o armată alcătuită, în cea mai mare parte, din oameni de la țară, iar eroismul și jertfele luptătorilor lui Mihai Viteazul au avut semnificații majore atât pentru înfăptuirea unirii politice a românilor, cât și pentru însuși viitorul poporului nostru. Nicolae Bălcescu a sesizat consecințele adânci ale biruinței din 1595 pentru destinele românilor, pentru curajul lor de a rezista demn în fața cotropitorilor și opresorilor străini, scriind că a fost „una din faptele cele mai strălucite ale luptei părinților pentru libertate“ ; ea „ne dăte un nume și o bază însemnată în Europa și statornicie pentru viitorime drepturile patriei noastre“³⁰.

Ridicarea insurecțională a românilor, în frunte cu Mihai Viteazul, împotriva Porții otomane constituia soluția unică a înfăptuirii țelului temerar pe care ei îl aveau în permanență în inima și în cugetul lor — libertatea și unitatea neamului. Dobîndind răgaz din partea otomanilor, care s-au văzut nevoiți să încheie pace, să recunoască independența deplină a Țării Românești, Mihai s-a îndreptat spre realizarea unirii tuturor românilor, act istoric înfăptuit în 1599—1600. Domnitorul purta în sine, mai ales, mesajul de libertate al milioanelor de țărani din toată cuprinderea meleagurilor românești, care erau temelia țării. Trecerea munților de către domnul român, în fruntea unei oștiri formate, în bună parte, din țărani, a declanșat ridicarea în masă a țărănimii transilvane împotriva nobilimii — expresie a opresiunii sociale și de neam. „Țăranii români — spunea deputatul socialist V. G. Morțun în ședința Camerei deputaților din 11 decembrie 1897 — așteptau cu bucurie pe Mihai Viteazul să intre în Transilvania, să se unească cu dînsul, ca să poată înfrînge apăsarea nobilimii“³¹. Țărănimea a reprezentat și peste Carpați baza socială largă care a asigurat insurecției românești succesul rapid și deplin, fiind expresia cea mai marcantă a unității de țeluri și de luptă a poporului nostru, aceasta prefigurînd, în ordine imediată, unirea politică a românilor, atât ca ideal propriu, cât și ca înfăptuire proprie.

Pătrunsă de un înalt spirit patriotic, țărănimea s-a aflat permanent în prim-planul mișcării de unire, considerînd că, prin reunirea tuturor românilor în fruntariile unui stat propriu, pe deplin independent, condiția ei socială se va îmbunătăți. Prin marele resort de acțiune populară, al țărănimii în primul rînd, românul s-a înfrățit cu românul și toți au format una și aceeași patrie, avînd una și aceeași cîrmuire. Conștiința unității de neam, ca și nenumăratele și strînsele legături dintre Moldova, Transilvania și Țara Românească au demonstrat că marele act al unirii de la 1600 a fost expresia organică și directă a voinței maselor largi ale poporului. Istoria însăși a validat justetea și necesitatea obiectivă a măreței înfăptuirii a poporului român în frunte cu Mihai Viteazul, prin realizarea ulterioară a idealului său — ideal al tuturor românilor —, prin

²⁹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, București, 1937, p. 385.

³⁰ Nicolae Bălcescu, *Opere*, tom I, partea I, București, 1940, p. 221.

³¹ V. G. Morțun, *Cuvîntare rostită în ședința Camerei de la 11 decembrie a.c. cu ocazia discuției răspunsului la Mesagiu*, Tipografia ziarului „Adevărul“, București, 1897, p. 21.

făurirea, în epoca modernă, a statului național unitar român, operă a tuturor fiilor acestor meleaguri, în cadrul cărora țărănimea a jucat un rol bine definit.

Dirzenia și hotărîrea de care a dat dovadă întotdeauna țăranul român s-au manifestat și cu prilejul marilor lui ridicări la luptă pentru dreptate socială. În cadrul societății feudale viața țăranimii a cunoscut aspecte deosebit de grele, la acestea cumulinându-se în mare măsură și instaurarea dominației străine asupra unor teritorii românești. Protestul țăranimii s-a manifestat spontan sau organizat, cu diferite intensități și sub multiple forme — nesupunerea la lucru și fuga de pe moșii, haiducia, răscoala și războiul țărănesc. Niciodată însă, oricît de violentă, reacția țăranimii nu a fost pe măsura cauzelor care au provocat-o. Țăranul a recurs la violență numai atunci cînd dreptul lui elementar la viață a fost încălcat. În aceste condiții s-au desfășurat marile bătălii de clasă țărănești, care au însemnat în istoria feudală și modernă a țării martiriul a zeci de mii de țărani.

Lupta de clasă, în formele ei pașnice sau violente, despre care mărturiile timpului nu fac precizări sau deslușiri, dar al cărei curs trebuie să fi avut loc în condițiile diferențierilor sociale ce s-au statornicit în decursul a sute și sute de ani de după părăsirea Daciei de către autoritățile și armata romană, avea să izbucnească cu vigoarea ce a făcut să se clatine, pentru moment, atotputernicia nobilimii în Transilvania, în veacurile al XV-lea și al XVI-lea, și în veacul următor în Țara Românească și Moldova, în numeroase alte ridicări revoluționare din secolele care au urmat. Este evident că izbucnirea și desfășurarea acestor lupte, de-a lungul întregii epoci feudale, dar mai ales în Transilvania și mult mai reduse ca amploare și intensitate în celelalte două țări românești din sudul și răsăritul Carpaților, s-au datorat împlerii cauzelor economico-sociale cu cele de ordin național și cu deosebire regimului de cruntă exploatare și aspră fiscalitate la care erau supuși țăranii, fie ei români, maghiari sau germani, dar în special țăărănimea română, din partea nobilimii maghiare și a autorităților feudale impuse de coroana ungară. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la luptele revoluționare ale poporului român pentru dreptate și libertate, arată : „Sînt înscrise pentru totdeauna în istoria de aur a patriei noastre luptele iobagilor, ale țăranilor și altor forțe progresiste — revoluția de la Bobîlna, revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan, revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, și alte momente importante din luptele de eliberare socială și națională, pentru progres economic și social”³².

Ele au prefigurat transformările progresiste cerute de dezvoltarea generală a societății, enunțînd idei și idealuri ce aveau să fie înscrise pe drapelul celor mai progresiste forțe ale societății noastre, ale clasei muncitoare și partidului ei revoluționar. Acoperind o foarte mare întindere în timp, marile lupte țărănești pentru dreptate socială prezintă unele trăsături asemănătoare, determinate de cauza principală care le-a declanșat : exploatarea și asuprirea. În tot evul mediu, răscoalele au constituit forma principală a luptei de clasă a țăranimii iobage împotriva asupririi și exploatării exercitate de stăpînii feudali, îmbinîndu-se, adesea, cu răs-

³² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 15—16.

coalele țăranilor liberi împotriva acțiunilor feudalilor de aservire a obștilor satești, de îngrădire a drepturilor lor, cu ridicări ale sărăcimii orașelor, ale lucrătorilor din mine și manufacturi împotriva adâncirii exploatații.

Extinderea raporturilor iobăgești, însoțită și de introducerea unor noi obligații feudale, ca, de exemplu, nona (a noua parte din produse), alături de zeciuiala bisericească și de creșterea rentei, a cheltuielilor de întreținere a expedițiilor militare etc. au generat în rîndul țăranimii puternice frămîntări de ordin social, care s-au transformat într-o luptă deschisă cu nobilimea în anii 1437—1438, cunoscută în istorie sub denumirea de marea ridicare țărănească sau de revoluția de la Bobilna. Lupta țăranimii a pornit din satele din jurul orașelor Cluj, Dej și Huedin, generalizîndu-se, în scurt timp, în întreaga Transilvanie. Iobagii răsculați și-au ales conducătorii, și-au desemnat reprezentanții care urmau să le susțină revendicările în fața voievodului Transilvaniei, obținînd, în faza inițială, o strălucită victorie împotriva nobilimii. Așadar, în 1437, țăranimea din Transilvania a izbit societatea feudală cu o asemenea tărie, încît nobilimea maghiară, forța politică principală și reazemul acelei societăți, vîzîndu-și periclitată situația privilegiată, a încheiat cu fruntașii sașilor și securilor o „uniune frățească“, cunoscută sub denumirea de *Unio Trium Nationum*, instrumentul prin intermediul căruia păturile suprapuse și-au exercitat, veacuri de-a rîndul, opresiunea socială și națională împotriva țăranilor și, îndeosebi, a celor români.

Lupta țăranimii a continuat cu intensitate și în deceniile următoare, cunoscînd un moment de culme în anul 1514, în timpul războiului țăranesc condus de Gheorghe Doja, care a cuprins aproape întreaga Transilvanie. Ridicîndu-se la luptă, în 1514, țăranii acestor meleaguri, indiferent de naționalitate, și-au formulat, prin conducătorii și exponenții lor, țelurile luptelor care vizau, în esență, lichidarea orînduirii feudale și restabilirea dreptății economice și sociale încălcate de-a lungul timpului de păturile suprapuse, căci „în vremurile grele — scriau socialiștii români — țăranul ungur și țăranul român, departe de a se dușmăni, se luptă frățește pentru nevoile lor“³³.

După înăbușirea în sînge a luptei țăranimii, în lumea satelor transilvane a continuat să se mențină o stare de permanentă nemulțumire, de o neconținută frămîntare, luptele răbufnînd, cînd și cînd, pe fondul situației grele a țăranimii iobage.

La sfîrșitul secolului al XVI-lea și în secolul al XVII-lea, ca urmare a creșterii obligațiilor feudale în muncă, în natură și în bani, a sporirii tributului țărilor române față de Poartă, lupta de clasă a țăranimii a căpătat un caracter tot mai pronunțat, împletindu-se cu lupta împotriva dominației străine. Mișcările și revoltele generale ale țăranimii din Transilvania, în rîndul căreia țăranimea română a constituit cea mai importantă forță, au dat o lovitură puternică feudalismului însuși.

În anii 1616—1617 și 1619 au avut loc tulburări ale țăranilor și în Moldova, iar în 1655 în Țara Românească se ridică la luptă seimenii și dorobanții, cărora li s-au alăturat țăranii dependenți. Izbucnită în sînul oastei Țării Românești, formată, cu precădere, din țăranii purtători de arme, dorobanți și seimeni (infanteriști din garda domnească), mișcarea a cuprins întreaga țărănime și orășenimea săracă, avînd un

caracter antifeudal și antiotoman, cu ecouri pînă în Ucraina, în Polonia și chiar în Rusia.

Lupta țărănimii pentru o viață mai dreaptă și mai bună s-a împletit strîns cu lupta întregului popor pentru înlăturarea relațiilor de exploatare și asuprire, pentru dezvoltarea societății românești pe calea progresului, pentru schimbarea rînduielilor social-economice din țările române, pentru independență și unitate statală.

O înaltă conștiință a dovedit țărănimea în epoca modernă a României, cînd toate marile evenimente din istoria națională au fost dominate de covîrșitoarea ei prezență activă. Țărănimea a reprezentat, alături de noua clasă socială — proletariatul industrial —, o forță socială principală a luptei împotriva dominației străine, pentru lichidarea feudalismului, pentru unitatea și independența națională a patriei, pentru făurirea României moderne. Forța combativă a țărănimii a constituit un factor de mare însemnătate în revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, în adoptarea programelor revoluționare de schimbare a structurilor economice, sociale și politice din țările române, în înfăptuirea marilor acte ale unirii din 1859, cuceririi independenței de stat depline a României în 1877—1878 și în încheierea procesului de făurire a statului național unitar român în 1918. Toate aceste procese social-istorice au avut loc în condiții extrem de grele, deoarece timp de aproape un secol și jumătate țările române au cunoscut, pe rînd sau deodată, toată gama politicii bazate pe forță și abuz dusă atît de Poarta otomană, cît și de imperiile habsburgice și țariste, marile puteri care ne înconjurau ; s-au evidențiat, îndeosebi, tendințele Austriei și Rusiei de a rupe părți din pămîntul românesc, ca și faptul că, în această perioadă, țările române au fost transformate în numeroase rînduri în teatru de operații militare purtate de oștile aceluiași mari imperii pentru supremație, dominație și dictat. Povara acestor greutăți, ca și sumele uriașe de bani, sub forma impozitelor, care luau calea Vienei, sau sub forma tributului, care lua drumul Constantinopolului, au apăsat îndeosebi pe umerii maselor țărănești, ceea ce a determinat ridicarea lor hotărîtă la luptă împotriva dominației străine, pentru libertate, independență, unitate.

Agricultura, continuînd să ocupe un loc de primă dimensiune și însemnătate economică în societatea românească, avea să polarizeze interesele tuturor claselor, păturilor și categoriilor sociale, ele fiind silite să caute reglementări și rosturi social-economice noi, care să corespundă etapei de dezvoltare capitalistă în care intrau țările române. În rîndul acestor reglementări se înscriu așezămintele din 5 august 1746 și 6 aprilie 1749, prin care domnitorul Constantin Mavrocordat hotăra desființarea rumâniei în Țara Românească și, respectiv, în Moldova. Reformele lui Constantin Mavrocordat, legiferări inițiate în zorii capitalismului în societatea românească, nu au reușit, însă, să amelioreze situația țăranului eliberat juridic, dar rămas, în continuare, la dispoziția feudalului din pricina lipsei de pămînt. Dimpotrivă, apariția relațiilor capitaliste în cadrul societății feudale în descompunere, însoțite de toate consecințele specifice : tendința de acumulare primitivă de capital, mărirea proprietății funciare — sursă de îmbogățire a feudalului —, dezvoltarea relațiilor de schimb în circuitul comercial european, vor avea ca rezultat sporirea continuă a obligațiilor țărănimii. Momentul culminant avea să fie atins în perioada „protectoratului” țarist, cînd aceste obligații au

fost statuate prin *Regulamentul organic*, care — așa cum scria Nicolae Bălcescu, „Nu se mulțumește a dezmoșteni un popor întreg și a organiza statul ciocoiesc, ci încă, cu toate că recunoaște drepturile de posesie ale țăranilor asupra pământului lucrat de dinșii din veci, urcă nemăsurat drepturile proprietarilor și în faptă robește pe om pământului și monopolizează proprietatea în mâinile ciocoilor“³⁴. Desigur și alte reglementări din acea vreme vedeau preocuparea față de problema agrar-țăărănească, ca o necesitate a dezvoltării societății românești, cu implicații profunde în economie și în relațiile sociale, cu atât mai mult cu cât întemeierea de stabilimente industriale, mici entități economice în cadrul cărora se vor promova noi relații de producție, va contribui la destrămarea, încetul cu încetul, a sistemului feudal, propulsînd societatea românească pe coordonate capitaliste³⁵.

Frământările și luptele sociale și naționale vor reizbucni la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, cu o forță rar înfîlănită, tot în Transilvania, unde vechilor cauze ale mișcărilor țăărănești li s-a asociat încercarea habsburgilor de a catoliciza, cu forța, pe țăranii români. Din această cauză s-au produs numeroase mișcări antif feudale, antihabsburgice și anticlericale. Punctul culminant al acestora a fost atins în 1784, prin revoluția condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care a avut o deosebită semnificație în lupta pentru libertate socială și națională a poporului român, fiind caracterizată de Karl Marx drept o revoluție prin care „Horea plănuia eliberarea neamului său“, devenind „simbolul renașterii Daciei“. Obiectivul final al luptei iobagilor transilvăneni, cărora li s-au adăugat lucrătorii din mine și ateliere, a fost formulat în Ultimatumul de la Deva din 11 noiembrie 1784, prin care se cerea în principal: lichidarea în întregime și pentru totdeauna a nobilimii, a privilegiilor ei și a bazei sale materiale — proprietatea funciară — și împărțirea pământului maselor largi ale țăărănimii³⁶. Marea ridicare la luptă din 1784 a evidențiat viziunea proprie a țăărănimii privitoare la rezolvarea problemelor de ordin economic, social și național, care frământau mințile și înfrîureau asupra destinelor în acea epocă³⁷. Țăranii au intuit, prin experiența căpătată în luptă, că singura ieșire din lumea care îi osîndea la sărăcie și foame era nimicirea acelei lumi.

Ecoul acestei revoluții, declanșată cu cinci ani înaintea revoluției burgheze din Franța, s-a resimțit puternic în Moldova și în Țara Românească, înscriindu-se și ca un eveniment de rezonanță europeană. De altfel, autoritățile comitatului Hunedoara apreciau, într-un memoriu din toamna anului 1784, că dacă această mișcare ține pînă în primăvara anului următor, se vor ridica la luptă toți românii, inclusiv bănățenii, muntenii și moldovenii, „contra robiei [nobiliare] ungurești“. Iar ziarul habsburghez „*Politisches Journal*“ îi atribuia lui Horea afirmația că va

³⁴ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 15.

³⁵ *Destrămarea feudalismului, apariția și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste. Formarea proletariatului în România*, în „*Anale de istorie*“, anul XXXI, n. 3/1980, p. 113—116.

³⁶ Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria. 1784—1785*, Tipografia „Românul“, București, 1884, p. 121 și urm.

³⁷ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, 44 București, 1979, p. 423—424.

încerca a se „uni cu cei de o credință cu ei, cu românii din Țara Românească, împreună cu ei să cucerească [elibereze] Transilvania“³⁸.

Revoluția condusă de Horea, Cloșca și Crișan a ridicat pe trepte superioare de manifestare conștiința națională a românilor, reprezentând unul dintre momentele de vîrf ale luptei poporului român împotriva dominației străine, pentru recucerirea independenței și reconstituirea strămoșescului stat al Daciei. Pe această bază mișcarea Supplex-ului din 1791—1792 a conturat mai precis programul politic al românilor transilvăneni, a impulsionat lupta lor hotărîtă pentru afirmarea ca națiune liberă, cu drepturi imprescriptibile asupra pămîntului strămoșesc, cu dreptul de a se conduce după propria voință.

În atmosfera de viguroasă manifestare a năzuințelor sociale și naționale ale poporului român, de abordare novatoare a orizonturilor moderne și ca expresie a acestor năzuințe s-a desfășurat revoluția din 1821 din Țara Românească, condusă de Tudor Vladimirescu, care situează țărănimea ca forță socială centrală în cadrul evenimentelor. Lumea satelor a participat în masă la această revoluție, iar trei pătrimi din efectivul armatei revoluționare erau constituite din lucrătorii de pămînt. Programul revoluției, exprimat în *Proclamația de la Padeș* și, îndeosebi, în *Cererile norodului rumânesc*, alcătuite de Tudor Vladimirescu, avea în vedere o serie întreagă de obiective menite să ducă la înlocuirea structurilor feudale învechite, la înlăturarea abuzurilor și samavolniciei, la asigurarea unor condiții mai bune de trai poporului, păturilor largi ale țărănimii. De altfel, baza de masă a revoluției a fost asigurată de țaranii liberi, supuși, însă, unor îndatoriri militare. Ei au fost aceia care au acționat în sensul emancipării sociale, împotriva boierimii; țărănimea s-a pregătit, în același timp, și a luptat cu bravură împotriva armatelor străine intervenționiste. Prin programul său, prin organizare și consecințe, momentul 1821 a însemnat o aprofundare și o dezvoltare a revoluției de la 1784, în condițiile sociale și politice proprii unei noi etape istorice, un eveniment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru înlăturarea asupririi străine și afirmarea drepturilor naționale ale românilor, pentru împlinirea idealului unității și independenței naționale, la care țărănimea avea să-și dea partea sa de jertfă³⁹.

Urmărind încheierea unui front comun al românilor în vederea impunerii independenței naționale depline și, pe această bază, a realizării unirii naționale, conducătorul revoluției a contat pe sprijinul moldovenilor. În această idee, el a cerut, în aprilie 1821, să se intre în legătură cu ei, ca „unii ce sîntem de un neam, de o lege..., să putem cîștiga, deopotrivă, dreptățile acestor prințipaturi, ajutându-ne unii pe alții“⁴⁰. Aceste cuvinte formează, de fapt, o adevărată proclamație de unire națională. Iar peste munți, în Transilvania, țărănimea îl aștepta pe Tudor Vladimirescu ca pe un nou Mihai Viteazul, năzuind ca, împreună cu cei de dincolo de Carpați și sub conducerea politică unică a „crăiuțului Todorăș“, să se impună drepturile naționale ale poporului român, cu toate

³⁸ I. Toth Zoltán, *Mișcările țărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*, Editura Academiei R.P.R., București, 1955, p. 157.

³⁹ A se vedea, pe larg: C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874; A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura Științifică, București, 1971; Mircea T. Radu, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978.

⁴⁰ Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 94.

consecințele lor benefice asupra întregii evoluții a societății românești și, îndeosebi, asupra maselor țărănești.

Perioada care a urmat acestor două revoluții deschizătoare de ev modern românesc a fost marcată și ea de intense manifestări cu caracter național-revoluționar, care au îmbrăcat o gamă variată de forme și metode de acțiune, desfășurându-se într-o strinsă unitate, pe cuprinsul întregii țări. Presa românească de pe ambele versante ale Carpaților, asociațiile politice și culturale care au activat în acei ani în țară sau în străinătate, mișcările revoluționare din anii 1822—1848, au reflectat cu consecvență și dăruire eforturile pentru afirmarea dreptului sacru al românilor la o patrie unită și liberă, pentru emanciparea lor socială, pregătind programul revoluționar unitar românesc.

Revoluția română de la 1848—1849 a reliefat cu putere aspirațiile seculare ale poporului nostru spre libertate națională și dreptate socială, spre progres. Aceste aspirații au avut un suport profund obiectiv în hotărârea românilor de a se descătușa de sub dominația celor trei imperii asupritoare vecine — otoman, habsburgic și țarist — și de a îndepărta rînduielile feudale perimate, obiective strîns corelate, ceea ce ilustrează gradul înalt de radicalizare, forța revoluționară înnoitoare, capacitatea poporului român de a-și impune voința și de a determina cursul evenimentelor istorice ⁴¹.

Ideea luptei pentru reunirea celor trei țări române într-un stat național unitar și democratic constituia punctul fundamental programatic al revoluției române de la 1848, exprimat însă în modalități diferite datorită atitudinii potrivnice ale imperiilor vecine. În strînsă relație cu obiectivul unității naționale, cel al independenței depline s-a constituit, de asemenea, într-un deziderat fundamental al programului revoluției, formulat în expresii aproape identice, mărturie a acelorași aspirații majore ale românilor de pretutindeni.

La loc de frunte între obiectivele programatice sociale și politice ale revoluției s-a aflat soluționarea problemei agrar-țărănești, prin emanciparea și împroprietărirea țăranilor cu pămînt și participarea lor la viața politică a țării; de rezolvarea acestor probleme depindea progresul general al societății românești și adeziunea maselor țărănești la lupta revoluționară.

De asemenea, programele revoluției stipulau desființarea dărilor și a altor obligații ale țăranilor către proprietarii de moșii, desființarea privilegiilor feudale și legiferarea de drepturi și libertăți politice pentru toți cetățenii, așezarea instituțiilor statului pe baze noi, democratice, reformarea democratică a instituției domniei, a învățămîntului, puterii judecătorești și administrative, instituirea gărzii naționale, libertatea comerțului, industriei și înflorirea sistemului bancar și de credit. Se demonstra, prin aceasta, că poporul român nu urmărea doar o atenuare a racilelor societății românești, ci o profundă prefacere înnoitoare, în condițiile dobîndirii independenței depline și făuririi unității naționale. „Pentru a avea o patrie, spre a o putea apăra și a apăra naționalitatea noastră — scria Nicolae Bălcescu — este de neapărată trebuință a face pe țăran proprietar. Fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate, și care e omul, care este românul, care să nu voiască o patrie, care să nu aspire la o Românie“ ⁴².

⁴¹ A se vedea : *Revoluția română din 1848*, Editura Politică, București, 1969.

⁴² N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea I, p. 276.

Țărănimea a constituit forța socială de bază în desfășurarea evenimentelor revoluționare, în cadrul marilor adunări naționale de la Iași, Blaj, Islaz, Lugoj și București. Alături de burghezie, forța conducătoare a revoluției, de intelectualitate și muncitorime, țărănimea a reprezentat poporul înarmat, care s-a luptat pentru revoluție, pentru apărarea ei. Voința dirză a poporului român de a se apăra în fața agresiunii și intervenției brutale a marilor imperii — habsburgic, otoman și țarist —, a fost puternic ilustrată de bătălia eroică de la 13 septembrie 1848 de la București, de rezistența înverșunată din Munții Apuseni, sub conducerea lui Avram Iancu, de tabăra de la Riurenii comandată de Gheorghe Magheru sau de cea organizată în Moldova în ținutul Bacăului. Prin țărănime, în primul rînd prin cei 40 000 de participanți la Marea Adunare Națională de la Blaj, din 3/15 — 5/17 mai 1848, a răsunat istorica aspirație și chemare românească unanimă : „Noi vrem să ne unim cu Țara !“. „Revoluția de la 1848 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a pus în evidență cu putere uriașul potențial revoluționar al poporului român, receptivitatea lui la ideile înnoitoare de progres, năzuința fierbinte spre libertate socială și națională, spre unitate. Masele orășenești și țărănimea împilată, care au acționat ca forțe motrice ale revoluției, au manifestat un înalt eroism, combativitate, consecvență revoluționară, clarviziune în luptă“⁴³.

Revoluția de la 1848, ca fenomen general european, a produs mutații de esență, în perioada care a urmat, în evoluția Europei și a lumii întregi. Ideea dominantă a procesului istoric deschis de revoluție a fost aceea a necesității destrămării imperiilor absolutiste contrarevoluționare — otoman, habsburgic și țarist —, a făuririi statelor naționale unitare și, prin aceasta, a statornicirii unui tip nou de relații între țările europene. Atare proces s-a desfășurat și s-a desăvîrșit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea. Românii au fost printre primii care și-au făurit statul național modern, în 1859, adică înaintea Italiei și a Germaniei. Această izbîndă s-a datorat efortului întregului nostru popor, inclusiv al maselor țărănești.

Lupta țărănimii pentru făurirea statului național unitar român s-a desfășurat ca parte componentă a spiritului și acțiunii întregului popor, ca deziderat și împlinire a năzuințelor sale de veacuri, fiind, după cum sublinia A. D. Xenopol, „întețită de amintirile și reînnoirea perspectiveilor din 1848“⁴⁴. Angajarea țăranilor în lupta unionistă a fost o angajare de masă, care a dinamizat integral lumea satelor, depășind mobilurile propriu-zise ale lucrătorilor de pămînt și dînd expresie imperativelor de interes național. În Adunările ad-hoc din 1857, ca și în marea eferescență revoluționară din ianuarie 1859, țărănimea s-a arătat la înălțimea datoriei față de patrie. Prezența celor 33 de deputați țărani în Adunările ad-hoc avea o semnificație deosebită. Pe drept cuvînt, aceste Adunări pot fi socotite singurele parlamente democratice și reprezentative din istoria modernă a României, pentru că numai ele au numărat, în rîndurile deputaților, mandatarii ai tuturor stărilor sociale, inclusiv ai țărănimii. Deputații țărani au înfățișat munca și viața grea a țăranilor care, de secole, au îndurat numeroase privațiuni, contribuind decisiv la dezvoltarea

⁴³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura Politică, București, 1969, p. 291.

⁴⁴ A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, vol. I, București, 1910, p. 381.

societății românești. Ei au apreciat momentul istoric ca deosebit de favorabil pentru dobândirea independenței, realizarea unității naționale și așezarea societății românești pe baze democratice. Deputatul țaran Constantin Tănase, în Adunarea ad-hoc de la București, exprima astfel poziția maselor din lumea satului românesc : „Dacă noi, țăranii români, am votat să nu cercetăm treburile dinăuntru ale țării și dacă stăruim în această hotărîre, aceasta nu o facem nici din neștiință, nici de frică să nu pierdem vreun folos oarecare, dar din dorința fierbinte ca să nu vătămăm noi înșine autonomia țării noastre“. Așadar, în zorii creării statului român modern, țaranul român pune mai presus de problemele sale social-economice apărarea marilor aspirații ale țării — unirea și independența națională. Căci, spunea același deputat, „Noi țăranii plugari români, care sintem partea cea mai numeroasă, avem dreptul netăgăduit să luăm parte la viitoarele Adunări care vor alcătui constituția țării și legămintele ei lăuntrice“⁴⁵. Aceste cuvinte au rămas ca un legămint, ca un angajament al țărănimii pentru susținerea transformărilor democratice din România modernă.

Contribuția țărănimii la realizarea marelui act al Unirii Principatelor din 24 ianuarie 1859 a fost decisivă. Prezența a mii și mii de săteni pe străzile Bucureștilor și conjugarea acțiunilor maselor orășenești cu cele ale țărănimii erau expresia dorinței nestăvilite de unire a forțelor politice interne, în confruntarea generală cu forțele retrograde din interior și, mai ales, cu amestecul și intervenția brutală a marilor puteri reacționare. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Țărănimea a constituit forța socială care a participat activ la înfăptuirea marilor deziiderate și aspirații naționale ale poporului nostru, fiind prezentă în toate marile momente ale procesului de făurire a statului național unitar. Animată de conștiința originii comune și a unității de neam, ea a sprijinit, din răputeri, alături de celelalte forțe sociale înaintate, realizarea actului istoric al Unirii Principatelor“⁴⁶.

Îmbinarea organică dintre elementul național și cel social indică, în modul cel mai profund, vitalitatea și legitimitatea istorică, temeiurile profunde ale înfăptuirii Unirii Principatelor. Luptînd, atunci, în primul rînd pentru unire, țărănimea cerea ca în viitoarea Românie, unită, și ea să participe la stabilirea hotărîrilor politice majore ale țării, la înfăptuirea programului economico-social atît de mult așteptat. De aceea masele țărănești au declanșat o puternică mișcare, punctată de ridicări pentru desființarea clăcii și pentru realizarea împroprietăririi. Înfruntînd opoziția îndîrjită a marii boierimi, domnitorul Alexandru Ioan Cuza și sfetnicii săi apropiați, în primul rînd Mihail Kogălniceanu, au rostuit viața țărănimii, prin legea rurală din 14 august 1864, pe noi coordonate economico-sociale. Reforma agrară din 1864 a determinat una din cele mai profunde transformări economice și sociale, reprezentînd o piatră de hotar în dezvoltarea României moderne. Ea a produs o mutație structurală în raporturile de proprietate și în relațiile de muncă, dar nu a putut rezolva problema agrar-țărănească, datorită faptului că rezultatele i-au fost, în

⁴⁵ *Documente privind Unirea Principatelor. Documente interne. 1854—1857*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1961, p. 637 ; *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura Politică, București, 1979.

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 232—233.

parte, anulate de măsurile ulterioare luate de guvernele burghezo-moșierești.

În războiul de la 1877—1878 pentru dobândirea independenței de stat depline a României, țărănimea, împreună cu muncitorii, meseriașii, intelectuali și cu alte categorii sociale, nu numai că a răspuns chemării de a lua arma în mână, dar a înțeles că această luptă este o problemă a sa, a viitorului său și al patriei libere și suverane. „La război — scria G. Coșbuc — a mers mai de două ori mai multă țărănime decât știa stăpânirea că putea pleca“, iar un participant la evenimente, T. C. Văcărescu, scria că „țăranul român se arată demn și dovedi că brațul său puternic era tot atât de ager spre a brăzda cu plugul și-a apăra cu spada pământul strămoșesc“⁴⁷. Pe câmpul de luptă, la Plevna, Grivița, Rahova, Smîrdan, Lom Palanca, Vidin, ostașii români, cei mai mulți dintre ei țărani, au dat dovezi de înalt eroism, de continuatori demni ai înaintașilor în atâtea bătălii pentru libertatea patriei. Iar cei rămași acasă au sprijinit, în felurite chipuri, eforturile armatei, constituind spatele puternic al frontului.

După constituirea statului român modern și cucerirea independenței depline a României, masele țărănești și proletariatul, clasă aflată într-un viguros proces de dezvoltare și afirmare, au ridicat pe noi trepte idealul marilor transformări democratice și al Unirii celei Mari, au format cel mai puternic și mai viguros potențial al acestei lupte. Fiecare acțiune a lor, atât pe plan economic și social, cât și pe planul luptei pentru independență și unitate națională, a purtat în sine valențele emancipării celor mulți și exploatați, ale răspunderii istorice pentru destinele României.

Menținerea și în a doua jumătate a secolului trecut, pe fondul capitalist dominant, a unor puternice rămășițe feudale în agricultură constituia un grav anacronism social, o frână a procesului de dezvoltare a relațiilor capitaliste. Dezvăluind situația grea a țărănimii și propunând soluții pentru îmbunătățirea stării majorității poporului, marele nostru poet Mihai Eminescu scria: „Acest regim nu se poate schimba decât prin îmbunătățirea situației materiale a țăranului și această îmbunătățire nu-i cu putință decât prin o reorganizare socială care să-l asigure în contra exploatării sub orice formă ar veni“⁴⁸.

Perspectivile luptei de eliberare a țărănimii și de rezolvare a problemei agrare au devenit strîns legate de dezvoltarea proletariatului, care manifesta, încă de la începuturile mișcării noastre muncitorești, un tot mai viu interes pentru chestiunile social-economice ale lumii satului românesc. Activitatea teoretică menită a descifra sensul proceselor legate de problema agrară, precum și munca practică organizatorică, de răspîndire a ideilor socialiste la sate a parcurs un drum lung de căutări, clarificări și realizări.

Receptivă la fenomenele ce aveau loc în agricultură și în viața satului românesc, mișcarea socialistă a formulat, de timpuriu, și a dezvoltat mai apoi o seamă de puncte de vedere și propuneri cu caracter programatic, vizînd soluționarea problemei agrare. În programul *Ce vor socialiștii români* (1886), se afirma, ca un principiu de bază, dreptul țărănimii asupra pământului⁴⁹, iar programul P.S.D.M.R., adoptat la congresul de

⁴⁷ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în războiul din 1877—1878*, vol. I, București, 1886, p. 244—245. Vezi și: *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura Politică, București, 1979.

⁴⁸ Mihai Eminescu, *Diverse*, Iași, f.a., p. 58.

⁴⁹ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura Politică, București, 1964, p. 356.

constituire a partidului clasei noastre muncitoare, în 1893, și cel al Uniunii Socialiste (1908) au îmbogățit cu noi elemente obiectivele programatice ale mișcării socialiste românești în problema agrară⁵⁰, propunându-se soluția revoluționară a expropriării silite a tuturor marilor proprietari⁵¹. Pe de altă parte, este de remarcat faptul că, atît în timpul răscoalei din 1888, cît și în zilele desfășurării marii răscoale țărănești din primăvara lui 1907, clasa muncitoare, mișcarea socialistă au fost alături de țărănime, solidarizîndu-se cu dezideratele și aspirațiile ei și justificîndu-i lupta. Clasa muncitoare și-a verificat orientarea revoluționară adăugînd pozițiilor sale anterioare, cele mai înaintate în raport cu toate celelalte clase și categorii sociale, un plus de concluzii care-i vor sluji pentru realizarea practică a fondului de idei și a cadrului organizatoric propriu alianței muncitorești-țărănești. Răscoala revoluționară din 1907, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, a demonstrat „maturitatea politică a țărănimii, hotărîrea ei de a acționa cu toată energia împotriva nedreptăților sociale, a asupririi moșierești, pentru lichidarea inegalităților sociale, pentru a fi stăpînă pe pămînt și a participa cu întreaga sa forță la dezvoltarea generală a țării, la asigurarea independenței și suveranității patriei“⁵². Răscoala a arătat mai clar atît rosturile apropierei muncitorimii de țărănime, pentru înmănuncherea uriașei forțe revoluționare de masă, cît și înclinările altor categorii sau pături sociale ce puteau sluji determinării unui curs democratic în România acelei perioade. Forțele progresiste, democratice ale intelectualității, a căror proveniență era, în cea mai mare parte, tot țărănească, s-au înscris cu o participare și un rol remarcabil în marele act revoluționar în primăvara lui 1907. Numeroși învățători, care s-au aflat alături de țărani răsculați, cît și reprezentanți de frunte ai științei și culturii românești — N. Iorga, D. Voinov, M. Sadoveanu, A. D. Xenopol, I. Cantacuzino, I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, O. Goga —, ai presei democratice, ca și studenți, elevi din învățămîntul mediu au susținut cauza țărănimii și au înfierat represii sîngeroase.

Răscoala a atras atenția cercurilor guvernate asupra gravității marilor probleme cu care se confrunta societatea românească. Legislația adoptată în anii de după marile răscoale din 1888 și 1907, de pildă, deși nu a atins fondul problemei agrar-țărănești, a constituit, totuși, dovada faptului că clasele avute din România erau conștiente de necesitatea unor prefaceri sociale care, dacă nu puteau să împiedice izbucnirea unei alte răscoale, măcar îi amîneau cît mai mult declanșarea. Pe de altă parte, măsurile luate au dus la ameliorarea situației materiale a maselor țărănești, constituind, totodată, elementele înnoitoare care aveau să propulseze țara noastră pe orbita statelor cu o viață economică și socială dinamică⁵³.

Lupta țărănimii avea să continue și să se afirme la cote superioare, alături de clasa muncitoare, de alte categorii sociale și în cadrul marilor momente de luptă ale poporului român pentru libertate și unitate națională care au urmat. În războiul de reîntregire națională din 1916—1918,

⁵⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura Politică, București, 1969, p. 59—60.

⁵¹ *Calendarul muncii pe anul 1909*, p. 68.

⁵² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 23, Editura Politică, București, 1983, p. 337—338.

⁵³ *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, ediția a II-a revăzută și îmbunătățită, Editura Academiei R.S.R., București, 1987.

țărâtimea, ca de atâtea ori în trecut, a adus o contribuție hotărîtoare. Pe front sau în spatele frontului, în luptele din Transilvania sau în cele din trecătorile Carpaților, pe Jiu și Olt, pe Argeș și la București, țărânii ostași — imensa majoritate a armatei române — au oferit pilde de înalt eroism, spirit de jertfă și sacrificiu în înfruntarea armatelor invadatoare. În vara anului 1917, la Mărășești, Mărăști și Oituz, țărâtimea a înscris noi pagini de glorie și eroism. Aceste bătălii au reprezentat o contribuție importantă și un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei stră-bune și pentru înfăptuirea unirii tuturor românilor într-un singur stat.

Contribuția neprecupețită a țărâtimei, spiritul de jertfă și patriotismul fierbinte s-au manifestat cu putere în amplul proces revoluționar din anul 1918 care a condus la înfăptuirea Marii Uniri⁵⁴. Țărâtimea a luat parte la toate acțiunile și manifestările pregătitoare ale acestei istorice împliniri, făcînd parte, alături de muncitorime și de alte categorii sociale, din gărzile și consiliile naționale, acele forțe de asigurare a ordinii și a bunei desfășurări a treburilor sociale, a pregătirii democratice a marilor adunări naționale plebiscitare care au hotărît Unirea. De asemenea, țărânii și-au desemnat, în însuflețite adunări populare, reprezentanții la Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia, care avea să hotărască Unirea cea Mare. Cuvintele exprimate, de pildă, de obștea celor 3 000 de locuitori ai comunei Albac, localitate ce amintește de revoluția condusă de Horea, Cloșca și Crișan, reprezintă o sinteză a dorinței țărâtimei de Unire. „Întregul popor din comuna Albac — se menționa în împuternicirea dată delegatului lor la Marea Adunare Națională Constituantă de la 1 decembrie 1918 —, cu unanimitate declarăm că unica și nestrămutată lor dorință, nemaiputînd suferi jugul străin, este unirea românilor și că toți aderă și se vor supune întru toate tuturor hotărîrilor aduse de Adunarea Națională Română de la Alba Iulia”⁵⁵. Asemenea hotărîri ale țărănilor, muncitorilor, intelectualilor și ale altor categorii sociale s-au concretizat în marile acte de unire din martie, noiembrie și decembrie 1918, care au înscris, la loc de frunte, legiferarea reformei agrare radicale și a votului universal, deschizînd astfel calea marilor transformări economice, sociale, politice și culturale în România. Marea Unire din 1918 a constituit încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român pentru unitate și independență națională, țărâtimea ocupînd, în cadrul acestei lupte, mereu un loc dintre cele mai de seamă, înscriindu-și cu litere de aur numele în cartea nemuritoare a istoriei românilor.

Marea Unire din anul revoluționar 1918 a deschis o nouă eră în dezvoltarea României, în ridicarea țării noastre pe noi trepte de progres și civilizație, creînd condiții mai bune pentru o largă dezvoltare a forțelor de producție, a industriei și a celorlalte sectoare, pentru realizarea unor reforme democratice și sociale. În acest cadru nou, problemele agrar-țărănească, a votului universal și altele au căpătat noi dimensiuni, ele găsindu-și soluționarea, în mare parte. Partidul clasei muncitoare s-a afirmat, în continuare, ca exponentul principal și al maselor țărănești, cerînd ca pămîntul să intre, fără plată, în stăpînirea țărănilor și să se pună

⁵⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia — for Parlamentar — votează Unirea Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 6/1988, p. 3—19.

⁵⁵ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Politică, București, 1978, p. 604—605.

la dispoziția acestora și mijloacele necesare lucrării ogoarelor. Reforma agrară legiferată în 1921, în pofida limitelor de clasă și a lipsurilor generate de acestea, a redus considerabil marea proprietate moșierească, a contribuit la lărgirea pieții interne, la crearea unor condiții mai favorabile pentru dezvoltarea industriei și comerțului, la o ameliorare a stării economice și sociale a țărănimii. Ca atare, s-au îmbunătățit condițiile de locuit ale țăranilor, au crescut posibilitățile lor de învățământ și cultură, ca și participarea la viața politică a țării, reforma înscriindu-se drept una dintre cele mai cuprinzătoare acte legislative de acest fel din centrul și sud-estul Europei. Efectele pozitive ale reformei au fost, în parte, diminuate de sumele plătite pentru răscumpărare, pentru procurarea de unelte, de consecințele decalajului dintre prețurile produselor agricole și ale celor industriale, ca și de exploatarea de către capitalul comercial, care achiziționa, la prețuri scăzute și în momente dezavantajoase pentru țărani, surplusul de cereale realizat.

Nerezolvate în chip fundamental de către cercurile guvernante ale burgheziei și moșierimii, problema agrară și a relațiilor din lumea satului au continuat, și în anii interbelici, să reprezinte o chestiune *de fond*, în jurul căreia s-au confruntat și disputat cu ascuțime pozițiile principalelor forțe social-politice din țară.

În calitate de cea mai înaintată forță politică a societății, Partidul Comunist Român, făurit în mai 1921 pe temelia României reîntregite, a militat neabătut pentru rezolvarea radicală a problemei agrare pe baza unirii în luptă a clasei muncitoare și țărănimii. Avînd însă în vedere deosebita complexitate a acestei probleme, drumul parcurs de P.C.R. pentru clarificarea ei a fost lung și sinuos. Deși în țara noastră țărănimea avea o mare pondere socială, iar soluționarea problemei agrare pe calea expropriării moșierilor și împrumutării țăranilor era hotărîtoare pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă, în partid a dăinuit mult timp, pe lîngă reminiscențe ale concepției „neoiobăgiei”, și lozinca sectarist-stîngistă a „naționalizării pămîntului”, a colectivizării agriculturii prin „obști satești”, în condițiile orînduirii burghezo-moșierești. Renunțînd la aceste teze, P.C.R. a trasat sarcina expropriării marilor moșieri și a împărțirii, fără plată, a pămîntului la țărani, drept cea mai radicală măsură pentru rezolvarea problemei agrare, corespunzătoare condițiilor interne din țara noastră.

Căutînd să-și întărească activitatea în rîndurile țărănimii, s-o mobilizeze la lupta revoluționară alături de clasa muncitoare, Partidul Comunist Român a trecut la crearea unor organizații legale de masă — Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Frontul Plugarilor, Liga Muncii, Partidul Socialist-Țărănesc, Liga contra cametei. Asemenea organizații s-au impus în viața social-politică a țării atît prin ideile programatice enunțate, cît și prin modul de organizare și de apărare a intereselor vitale ale maselor muncitoare din lumea satului românesc. Ele au contribuit, în mare măsură, la întărirea legăturilor dintre clasa muncitoare și țărănime, la consolidarea alianței dintre aceste clase, element esențial în atingerea obiectivului strategic al înlăturirii revoluției în România.

Pe fondul radicalizării maselor, ca urmare a crizei economice din anii 1929—1933 și a solidarizării celor mai diferite pături și categorii sociale cu marile lupte muncitorești de la începutul anului 1933, țărănimea s-a aflat alături de clasa muncitoare și de partidul comunist, jucînd un rol însemnat în întărirea alianței muncitorești-țărănești.

În perioada care a urmat s-a accentuat procesul de întrepătrundere dintre rămășițele semifeudale și marele capital bancar și industrial, cu consecințe directe asupra extinderii și intensificării ruinerii și sărăcirii maselor de bază ale țărânimii. În aceste condiții, P.C.R. și-a lărgit treptat munca la sate, în vederea organizării și îndrumării țărânimii pentru obținerea unor revendicări economice arzătoare. Totodată, prin colaborarea cu celelalte forțe democratice, partidul comunist a reușit să atragă importante mase țărănești la acțiuni cu un caracter tot mai pronunțat politic, îndreptate împotriva pericolului fascismului, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și integrității patriei. Procesul de apropiere dintre clasa muncitoare și țărâtime s-a diversificat în anii dictaturii antonesciene, pe terenul luptei patriotice îndreptate spre țelul comun al eliberării țării de sub jugul fascist.

Țărâtimea și-a înscris numele, la loc de înaltă cinstire, în marea epopee națională finalizată în August 1944. Partidul Comunist Român, organizând lupta țărânimii contra dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, s-a adresat acesteia, chemînd-o să se unească cu muncitorii de la orașe, cu alte forțe sociale în frontul național al poporului român, împotriva ocupanților hitleriști, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, formarea unui guvern democrat de uniune națională, ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite, eliberarea țării de sub dominația fascistă. Țărâtimea, prin organizațiile sale democratice — Frontul Plugarilor, Partidul Socialist-Țărănesc —, ca și cea cuprinsă în alte organizații patriotice, democratice, inclusiv în Partidul Național-Țărănesc, precum și masa de țărani neînregimentați în vreun partid politic, a participat, cu elan patriotic, la lupta contra dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, a contribuit la făurirea consensului național inițiat de P.C.R., care a asigurat victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Țărâtimea a participat, cu eroism, la bătălia cu arma în mînă împotriva armatelor fasciste, aducîndu-și contribuția, alături de întregul popor, la eliberarea întregului teritoriu al patriei, la continuarea războiului pînă la zdrobirea definitivă a Germaniei naziste ⁵⁶.

Epoca istorică nouă inaugurată prin victoria revoluției sociale și naționale, antifasciste și antiimperialiste din August 1944 a readus în centrul atenției și preocupărilor tuturor claselor, partidelor și grupărilor politice problema agrar-țărănească. Dacă exista însă un consens asupra acuității și necesității unei soluționări a acestei probleme, în privința căilor și metodelor de acțiune apăreau deosebiri de ordin esențial. Pe cea mai înaintată poziție s-a situat și acum Partidul Comunist Român, care a înțeles întreaga semnificație a acestei probleme și a pornit cu hotărîre neabătută la rezolvarea ei. Aplicînd în mod creator principiile socialismului științific la condițiile concrete ale României și fixîndu-și, pe această bază, linia tactică-strategică, P.C.R. a determinat, în mod just, obiectivele revoluționare din etapa dată — desăvîrșirea transformărilor cu caracter burghezo-democratic, în primul rînd prin lichidarea radicală a rămășițelor semifeudale din agricultura românească. Opuîndu-se manevrelor și subterfugiilor forțelor reacționare, menite să tergiverseze și să diminueze, pe cît posibil, în conținut rezolvarea chestiunii agrare, P.C.R. s-a pronunțat ferm pentru înfăptuirea neîntîrziată a unei reforme agrare profund

⁵⁶ *Alianța clasei muncitoare cu țărâtimea muncitoare în România*, p. 244—272.

democratice, dobândindu-și astfel un mare ascendent politic și cîștigînd, ca atare, încrederea și simpatia maselor de la sate. Aceasta explică hotărîrea cu care țărănimia a urmat chemarea P.C.R. de a trece la înfăptuirea reformei agrare, peste capul majorității reacționare din guvernul N. Rădescu. Numeroasele echipe de muncitori care au pornit spre sate, în sprințul țărănimii, au reprezentat factorul de dinamizare, de organizare și îndrumare a țărănimii în alcătuirea comitetelor satești, în confiscarea și împărțirea pămînturilor moșierești. Înfăptuirea pe cale revoluționară, apoi legiferarea și definitivarea, de către regimul democratic instaurat la 6 martie 1945, a reformei agrare — cea dintîi revoluție agrară din România — au avut ca rezultat lichidarea moșierimii ca clasă și înlăturarea, în acest fel, a celei mai retrograde și reacționare forțe ce stătea în calea progresului economic și social-politic al României. Iar la 30 decembrie 1947 a fost lichidată ultima citadelă feudală de pe pămîntul patriei — monarhia.

Alianța muncitorească-țărănească, forța determinantă în lupta pentru înfăptuirea reformei agrare din 1945, a stat la temelia instaurării și consolidării puterii democrat-populare, a victoriei orînduirii noi, socialiste, la orașe și sate. Partidul Comunist Român a călăuzit masele țărănești pe făgașul transformării socialiste a agriculturii, singura în stare să le asigure eliberarea definitivă de exploatare și făurirea unei vieți tot mai prospere.

Desfășurarea procesului de cooperativizare (1949—1962) — cea de-a doua revoluție agrară — și dezvoltarea unei agriculturi socialiste moderne, bazată pe unități cooperatiste și de stat, au determinat schimbări calitative radicale în structura țărănimii, creșterea rolului ei în societate, ridicarea nivelului de trai al tuturor celor ce muncesc în lumea satului. Datorită politicii agrare juste a partidului nostru, vastei sale munci politice și organizatorice, priceperii și hărniciei țărănimii, profunda reorganizare a producției și a relațiilor sociale la sate a fost însoțită de creșterea continuă a producției agricole, factor deosebit de important în dezvoltarea echilibrată și armonioasă a economiei naționale și în ridicarea standardului de viață al întregului popor.

Astfel și-a găsit soluționarea pînă la capăt problema agrară, una dintre cele mai complexe probleme social-economice ale societății românești.

Sintetizînd experiența în acest domeniu al edificării socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Viața a confirmat cu putere justetea punctului de vedere teoretic că victoria deplină a socialismului nu se poate asigura decît prin organizarea unitară, pe baze socialiste, atît a industriei, cît și a agriculturii, a tuturor sectoarelor de activitate economică și socială. Făurirea unei economii socialiste unitare constituie o necesitate obiectivă a victoriei revoluției socialiste, a consolidării puterii muncitorilor și țăranilor, a întregului popor, a creării condițiilor pentru dezvoltarea continuă a societății socialiste“⁵⁷.

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din 19—24 iulie 1965, a inaugurat o nouă epocă, a celor mai însemnate realizări din întreaga istorie a patriei și în construcția socialistă din România, trasînd obiectivele dezvoltării economico-sociale a patriei noastre în noua etapă a edificării socialiste în țara noastră. În lumina hotărîrilor Congresului au fost adoptate măsuri de perfecționare continuă a mecanismului economic,

a conducerii tuturor sectoarelor de activitate, a întregului sistem democratic, în baza lor obținându-se succese remarcabile în crearea unei puternice industrii socialiste, fundamentată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, în dezvoltarea celorlalte ramuri de activitate, în consolidarea sectorului socialist din agricultură și creșterea producției agricole, în ridicarea neconținută a nivelului de viață al întregului popor. Însemnătatea deosebită a Congresului constă în integrarea sa în procesul obiectiv al evoluției istorice a societății românești, în refacerea legăturilor de continuitate, a filonului pe care s-a dezvoltat poporul român de-a lungul timpului, prin situarea operei de edificare socialistă ca o continuare și o ridicare, la un nivel superior, a nobilelor tradiții ale luptei românilor pentru independență și unitate națională, pentru libertate și progres. Referindu-se la aceste aspecte esențiale din viața și munca poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază, în Cuvîntarea rostită la 27 iunie 1989 în cadrul lucrărilor Plenarei C.C. al P.C.R.: „Este o îndatorire a oricărui comunist de a sublinia întotdeauna faptul că tot ceea ce s-a înfăptuit, de-a lungul veacurilor, în patria noastră a asigurat ridicarea continuă a României pe noi și noi culmi de progres — și stă la baza realizărilor noastre de astăzi. Iată de ce trebuie să cinstim întotdeauna, cu întreaga noastră conștiință, pe toți cei care au dus lupta pentru existența României, forțele progresiste, revoluționare, să cinstim poporul nostru, adevăratul făuritor al propriei sale istorii, al independenței și suveranității României. El este făuritorul României de astăzi”⁵⁸.

În etapa actuală, concomitent cu continuarea neabătută și în ritm intens a industrializării țării, partidul și statul nostru acordă o mare atenție perfecționării relațiilor de producție la sate, dezvoltării intensive și multilaterale a agriculturii, „a cărei producție — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 — este astăzi de 10 ori mai mare decît în 1945, din care de 6 ori după Congresul al IX-lea al partidului”⁵⁹. Clasa muncitoare și țărănimea — clase ce dețin rolul hotărîtor în producția bunurilor materiale și în făurirea progresului social — sînt unite printr-o prietenie și alianță trainice, cimentate printr-o luptă comună, bazată pe aceleași interese economice și politice, pe relațiile socialiste de producție existente atît în industrie, cît și în agricultură.

Forță socială hotărîtoare în victoria revoluției populare și în opera de construire a socialismului, alianța muncitorească-țăărănească a reprezentat și reprezintă temelia trainică a orînduirii noastre socialiste, a progresului și prosperității patriei. „Se poate și trebuie să afirmăm cu toată tăria — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 27—28 iunie 1989 — că numai și numai socialismul a asigurat aceste mărețe și minunate realizări ale națiunii noastre. Așa cum trebuie subliniat că, pe ansamblu, socialismul a demonstrat forța și vigoarea sa și că el reprezintă viitorul omenirii de libertate, de bunăstare, de egalitate și pace”⁶⁰.

⁵⁸ „Scînteia”, anul LVIII, nr. 14 574 din 28 iunie 1989.

⁵⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*. 21 august 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 20.

⁶⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 28 iunie 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 12.

În amplul proces de transformare și dezvoltare pe temeiuri moderne a agriculturii românești, îndeosebi în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., noua revoluție agrară, formă superioară de exprimare a potențialului agriculturii noastre socialiste — care pune în lumină și în acest domeniu rolul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu, fondatorul acestei strălucite orientări conceptuale —, are în vedere amplificarea energiilor creatoare ale țărănimii, valorificarea superioară a fondului funciar prin înfăptuirea unui vast program de irigații, asigurarea și întreținutarea cu maximă eficiență economică a mijloacelor tehnice, perfecționarea formelor de organizare și conducere a acestei ramuri, chimizarea rațională a producției și alte măsuri de interes major, care să asigure dezvoltarea permanentă, intensivă a agriculturii noastre socialiste. Drept urmare, se subliniază în *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului*, în cincinalul actual s-au obținut producții medii anuale de circa 30 milioane tone cereale ⁶¹ — cele mai mari din istoria României —, urmînd ca în cincinalul următor să se realizeze o producție de 35—40 milioane tone cereale anual, așa cum se prevede în *Proiectul Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român* ⁶².

Profundele prefaceri înnoitoare din agricultura românească, din viața satului românesc, constituie cel mai înalt omagiu adus de constructorii României socialiste contribuției inestimabile a țărănimii la progresul și propășirea patriei, la lupta pentru unitate, independență și libertate națională a poporului român.

⁶¹ *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1989, p. 22.

⁶² *Programul-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000—2010 (Proiect)*, Editura Politică, București, 1989, p. 24.

STATUL SOCIALIST ROMÂN.

CREȘTEREA ROLULUI SĂU

ÎN PROCESUL FĂURIRII NOII ORÎNDUIRI

CRISTIAN IONESCU, IOAN ȘT. OPREA

Constituirea statului socialist român a marcat încununarea unui proces complex și dinamic, de profunde și continue acumulări cantitative, de transformări calitative în baza socială a puterii de stat, în structura de clasă, în raporturile de forțe politice. În cadrul acestui proces istoric, rolul hotărâtor l-a avut partidul comunist — inițiatorul, organizatorul și conducătorul marilor bătălii sociale declanșate de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944. Pe acest traiect, proclamarea Republicii, la 30 Decembrie 1947, „a constituit — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — un eveniment revoluționar de importanță deosebită în istoria poporului nostru și a deschis o nouă eră, marcînd, de fapt, trecerea României la construcția societății socialiste”¹.

Actul politico-juridic, votat în unanimitate de Adunarea Deputaților, la 30 decembrie 1947, marchează începutul evoluției constituționale a statului socialist român, pe parcursul căreia vor fi adoptate Constituțiile din 13 aprilie 1948, 24 septembrie 1952 și 21 august 1965, precum și alte acte normative cu caracter fundamental de mare însemnătate pentru viața politică a țării. Proclamarea Republicii a însemnat nu numai o schimbare a formei de stat, ci și un salt calitativ în conținutul puterii. Aceasta a semnatificat desăvîrșirea cuceririi întregii puteri politice de către partidul comunist și aliații săi și instaurarea deplină a suveranității poporului². Astfel, la începutul anului 1948, Adunarea Deputaților — transformată prin efectul actului constituțional de la 30 Decembrie 1947³ în organ legislativ unic — și Guvernul — organ administrativ central, investit cu largi atribuții prin Legea nr. 32 din 25 februarie 1948⁴ — erau formate,

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura Politică, București, 1984, p. 5—6.

² Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația istorică a actului politic revoluționar de la 30 Decembrie 1947*, în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 6/1987, p. 28.

³ *Legea nr. 363/1947 pentru constituirea Republicii Populare Române.*

⁴ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 46 din 25 februarie 1948.

în întregime, din reprezentanții partidelor și organizațiilor membre ale Blocului Partidelor Democratice, ca și ai altor formațiuni politice democratice, care exprimau interesele generale ale oamenilor muncii de la orașe și sate.

Congresul al VI-lea al P.C.R., din februarie 1948, a dezbătut orientările și căile fundamentale ale consolidării puterii politice, liniile directe ale strategiei construirii socialismului, precum și sarcinile principale, imediate și de perspectivă, în domeniul vieții economice, sociale și politice. În privința noii organizări statale, Rezoluția Congresului releva că, „forțele democratice, în frunte cu muncitorimea, au sarcina de a da țării o nouă Constituție. Această Constituție va trebui să înscrie cuceririle noastre democratice și schimbările social-economice produse în România. O reformă administrativă democratică va trebui să înlocuiască formele învechite ale administrației locale, prin organe locale ale puterii populare — consiliile populare — alese de masa poporului, având largi atribuțiuni în conducerea treburilor obștești și atrăgând la opera de guvernare masele populare”⁵.

Principala problemă care se impunea era lichidarea neconcordanței dintre conținutul nou al puterii de stat și formele concrete prin care ea se realiza. În vederea îndeplinirii acestei cerințe s-a desfășurat o intensă activitate politică pentru constituirea organului suprem al puterii de stat și pentru adoptarea Constituției. Alegerile pentru Marea Adunare Națională s-au desfășurat la 28 martie 1948, în conformitate cu prevederile Legii electorale din 15 iulie 1946, modificată la 23 ianuarie 1948 (a fost redusă vârsta pentru a alege la 20 de ani, iar cea pentru a fi ales la 23 ani; s-au înlăturat restricțiile referitoare la dreptul de a fi ales al militarilor și al membrilor corpului judecătoresc)⁶, și s-au soldat cu victoria Frontului Democrației Populare, care a obținut 405 din totalul de 414 mandate⁷.

Îndeplinind rolul de adunare constituantă, Marea Adunare Națională a adoptat, în prima sa sesiune, la 13 aprilie 1948, Constituția Republicii Populare Române, care a consemnat în plan legislativ preluarea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și ceilalți oameni ai muncii, a asigurat cadrul juridic necesar transformărilor cu caracter socialist ce urmau a fi îndeplinite⁸. Constituția din 1948 a reflectat și consemnat esența și scopurile fundamentale ale statului, noile realități social-politice și economice, precum și direcțiile dezvoltării țării în noua etapă istorică. În ceea ce privește esența statului, Constituția înscria că România este un stat socialist, în care puterea aparține clasei muncitoare și se întemeiază pe alianța muncitorească-țăărănească, iar regimul politic instaurat are caracterul unei democrații populare⁹.

Constituția preciza că R. P. Română este „Stat popular, unitar, independent și suveran” (art. 1), în care „întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului” (art. 3, al. 1). Exercitarea puterii urma a se realiza prin „organe reprezentative alese prin vot universal, egal, direct și

⁵ Rezoluția Congresului Partidului Muncitoresc Român, în „Scînteia”, nr. 1 055 din 25 februarie 1948.

⁶ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 19 din 23 ianuarie 1948.

⁷ Gheorghe Tudor, Paraschiva Nichita, Vasile Budrigă, *Organizarea politică a societății românești (1948—1965)*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 6/1985, p. 109.

⁸ *Constituția Republicii Populare Române*, Legea nr. 14, în „Monitorul oficial”, nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

⁹ Sofia Popescu, *Forma de stat*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 115—125.

secret“ (art. 3, al. 2), iar deputații erau responsabili în fața alegătorilor, care îi puteau revoca. Totodată, în Constituție erau stipulate modul de organizare și funcționare a organelor statului, noua structură social-economică și principiile corespunzătoare acesteia : munca — factor de bază al întregii vieți economice ; posibilitatea și dreptul statului, când interesul general o cere, de a naționaliza mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare ; principiul potrivit căruia „pământul aparține celor ce-l muncesc“ ; principiul planificării economiei naționale.

Legea fundamentală a consacrat un sistem electoral larg democratic, care a permis antrenarea unor largi categorii ale populației la viața politică a țării (de la vârsta de 18 ani cetățenii țării aveau dreptul la vot, iar de la 23 ani puteau fi aleși în organele puterii). Constituția prevedea garantarea de către stat a exercitării efective a drepturilor și libertăților democratice tuturor cetățenilor țării. Dreptul la muncă, dreptul la învățatură, odihnă, ocrotire socială și asistență sanitară, drepturi egale ale femeii cu bărbatul, ale naționalităților conlocuitoare cu poporul român erau prevăzute în Constituție împreună cu asigurările necesare referitoare la posibilitatea de exercitare a lor efectivă de către fiecare cetățean al țării. De asemenea, se garanta libertatea conștiinței, ca și cea religioasă, de organizare și funcționare a cultelor, „dacă ritualul și practica lor nu sînt contrare Constituției, securității publice și bunelor moravuri“ (art. 27, al. 2).

În temeiul principiilor constituționale s-a făurit un aparat de stat nou, format din patru categorii de organe : organele puterii, organele administrației de stat, organele judecătorești și Parchetul. Organul suprem al puterii, unicul organ legiuitor, era Marea Adunare Națională (art. 37 și 38), iar organele locale ale puterii de stat — sfaturile populare. Unitatea sistemului organelor statului socialist a fost asigurată de principiile fundamentale oglindite în Constituție : unicitatea puterii de stat a oamenilor muncii, centralismul democratic, planificarea economiei naționale, participarea maselor la conducere, legalitatea socialistă, egalitatea în drepturi și în fața legii a tuturor cetățenilor țării.

Prefacerile revoluționare care au avut loc după punerea în aplicare a Constituției din 1948, specifice trecerii de la capitalism la socialism, au făcut necesară, în 1952, adoptarea unei noi Constituții ¹⁰.

Legea fundamentală de la 24 septembrie 1952 a consacrat, din punct de vedere legislativ, principiul fundamental al rolului de forță politică conducătoare al Partidului Comunist Român în lupta pentru întărirea și dezvoltarea regimului de democrație populară și construirea societății socialiste, în sistemul de organizare politică a țării. În conformitate cu noile prevederi constituționale, au sporit rolul și funcțiile statului în organizarea și conducerea economiei, în îndrumarea științei, culturii și învățămîntului, s-a adîncit cadrul democratic de exercitare a drepturilor și libertăților cetățenești. Constituția a consfințit înlăturarea, în cea mai mare parte, a contradicției dintre baza economică a societății și caracterul socialist al puterii politice, consemnînd că „economia națională a Republicii Populare Române cuprinde trei formațiuni social-economice : formațiunea socialistă, mica producție de mărfuri și formațiunea particular capitalistă“ (art. 5). Totodată, se preciza că fundamentul formațiunii socialiste

¹⁰ *Constituția Republicii Populare Române*, în „Buletinul oficial al Marii Adunări Naționale a R.P.R.“ din 27 septembrie 1952. Constituția a cunoscut, pînă în 1965, mai multe modificări, textul unor articole a fost schimbat, iar unele articole au fost abrogate.

este „proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție“, care „constituie baza dezvoltării țării pe calea socialismului“. Consacrind noile cuceriri revoluționare, legea fundamentală sublinia, în capitolul introductiv, că scopul întregii activități sociale și de stat este „lichidarea exploatarei omului de către om și construirea socialismului“.

În domeniul organizării statale, Constituția a definit regimul politic și atribuțiile statului unitar, suveran și independent : apărarea independenței și suveranității poporului român, a cuceririlor revoluționare, a drepturilor și libertăților cetățenești, a puterii oamenilor muncii de la orașe și sate ; asigurarea întăririi și dezvoltării forțelor de producție prin industrializarea socialistă și transformarea socialistă a agriculturii ; organizarea și dezvoltarea planificată a economiei, care avea la bază întreprinderile de stat și cooperatiste ; elaborarea și realizarea bugetului și a întregii politici financiare a statului ; organizarea apărării țării.

Oglindind transformările revoluționare din România, Constituția din 1952 a statornicit principiile fundamentale ale sistemului electoral, stabilind că alegerile de deputați pentru organele puterii — organul suprem, Marea Adunare Națională, și organele locale, sfaturile populare — se fac prin vot universal, egal, direct și secret ¹¹. Legea fundamentală prevedea (art. 100, al. 2.) că dreptul de a depune candidaturi în alegeri era asigurat tuturor organizațiilor oamenilor muncii : organizațiilor Partidului Comunist Român, sindicatelor, cooperativelor, organizațiilor de tineret și altor organizații de masă, ca și asociațiilor culturale.

În concepția Partidului Comunist Român, statul reprezintă instrumentul principal de înlăptuire a sarcinilor construirii socialismului. Partidul comunist s-a preocupat neconținut de întărirea statului socialist, de perfecționarea activității sale multilaterale, de dezvoltarea capacității acestuia de a-și exercita funcțiile ce-i reveneau în opera de construire a bazelor socialismului. Referindu-se la necesitatea obiectivă a creării statului socialist, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevă : „În înlăptuirea revoluției socialiste și trecerea la construcția noii orînduiri, în procesul complex de întărire a rolului clasei muncitoare, al maselor populare în transformarea revoluționară a societății, în consolidarea puterii muncitorești-țărănești, a trebuit să creăm un stat nou, un aparat de stat nou, care să slujească și să apere interesele poporului, să organizeze și să conducă activitatea de realizare în viață a politicii partidului în toate domeniile construcției socialiste“ ¹².

Constituțiile din 1948 și 1952 au consacrat principiile fundamentale de organizare și funcționare a organelor statului, în cadrul cărora organele puterii — organe reprezentative ale oamenilor muncii — constituiau coloana vertebrală a întregului sistem. Congresul al VII-lea al P.C.R., din 1955, a supus unei largi analize stadiul dezvoltării tuturor verigilor aparatului de stat, stabilind măsuri pentru democratizarea organelor de stat. Potrivit directivelor adoptate de Congres, atribuțiile Marii Adunări Naționale s-au amplificat nu numai prin extinderea, ci, mai ales, prin îmbogățirea — în practica socială — a conținutului acestora. S-a afirmat cu și mai multă putere rolul Marii Adunări Naționale ca organ suprem al pu-

¹¹ Prin Legea nr. 7 din 27 noiembrie 1956 s-au abrogat prevederile care interziceau unor categorii de cetățeni exercitarea dreptului de vot. Astfel, din anul 1956 nu mai există cetățeni excluși de la exercitarea dreptului de vot ca urmare a apartenenței lor sociale ori politice.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura Politică, București, 1984, p. 212.

terii de stat și unicul organ legiuitor. Organului suprem al puterii de stat și organelor locale ale puterii le revenea un rol deosebit de important, deoarece acestea convergeau în norme juridice deciziile politice adoptate de Partidul Comunist Român. În vederea perfecționării activității lor, Plenara C.C. al P.C.R. din 27—29 decembrie 1956 a stabilit orientări noi privind creșterea rolului organului suprem al puterii de stat¹³. Îmbunătățirea activității legislative, dezbateră în sesiunile Marii Adunări Naționale a problemelor fundamentale ale politicii interne și externe, întărirea rolului comisiilor sale permanente, prezentarea regulată a dărilor de seamă ale conducătorilor diferitelor departamente în fața acestora au fost unele dintre liniile directoare stabilite de partid pentru perfecționarea activității Marii Adunări Naționale. Dreptul de inițiativă legislativă a fost conferit Președintelui M.A.N., Consiliului de Miniștri, comisiilor permanente și unui număr de cel puțin 30 de deputați.

Congresul al VIII-lea al P.C.R., din 1960, a pus în evidență că principala coordonată în dezvoltarea aparatului de stat era aceea a adâncirii continue a democratismului socialist și a trasat sarcina creșterii, în continuare, a rolului organelor reprezentative. Pentru traducerea în viață a directivelor Congresului, prin Legea nr. 1 din 21 martie 1961 s-au adus o serie de modificări capitolului III din Constituție, concretizate în înființarea Consiliului de Stat. În noua sa redactare, art. 23 al Constituției preciza că, pentru asigurarea exercitării puterii de stat în intervalul dintre sesiuni, Marea Adunare Națională alege dintre deputații săi Consiliul de Stat al R.P.R., organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă, subordonat M.A.N.¹⁴.

Aplicarea prevederilor Constituției din 1948 cu privire la organele locale — numite în legea fundamentală consilii populare — a început prin desființarea, în aprilie 1949, a vechilor administrații locale (prefecturi, preturi, primării) și instalarea comitetelor provizorii, chemate să exercite atribuțiile consiliilor populare pînă la alegerea acestora.

Alegerile și constituirea sfaturilor populare¹⁵ — după scrutinul din 3 decembrie 1950 — au marcat desăvîrșirea procesului de creare a noului aparat de stat local, cu caracter socialist, iar Legea nr. 6/1957, de organizare și funcționare a sfaturilor populare, a atribuit acestora conducerea întregii activități locale în domeniul economic, gospodăresc, social-cultural și politic-administrativ, întărindu-le astfel rolul în conducerea vieții de stat pe plan local. Organe alese, oglindind voința și interesele populației, sfaturile populare alcătuiau din sinul lor organul de administrație locală și și-l subordonau, ceea ce le sporea capacitatea de antrenare permanentă și într-o diversitate de forme organizatorice a oamenilor muncii la viața politică activă, la dezbateră și rezolvarea problemelor de stat și obștești.

Pe baza analizei activității administrației de stat centrale, Biroul Politic al C.C. al partidului, în ședința din 14 martie 1957, apreciind că „numărul mare de organe centrale nu mai corespunde astăzi necesităților“, a hotărît „reducerea considerabilă a numărului de ministere și instituții centrale“, restrîngerea numerică a componenței guvernului, alcătuirea, dintre membrii guvernului, a Consiliului economic, care să rezolve „proble-

¹³ Rezoluția Plenarei C.C. al P.M.R. din 27—29 decembrie 1956, în „Scinteia“, nr. 3 796 din 6 ianuarie 1957.

¹⁴ „Buletinul oficial“, nr. 9 din 25 martie 1961.

¹⁵ Prin Legea nr. 17/1949 s-au stabilit primele reglementări ale organizării și funcționării sfaturilor populare, care au fost alese pe baza Legii din septembrie 1950.

mele economice curente“, lărgirea competenței ministerelor pentru soluționarea „mai operativă a problemelor curente ale activității acestor organe și întărirea inițiativei și răspunderii lor“¹⁶. Indicațiile de partid au fost concretizate în Legea nr. 2/1957 referitoare la stabilirea numărului de ministere, precum și a denumirii lor și în Legea nr. 3/1957 cu privire la formarea guvernului, acte normative care au oglindit o concepție unitară în ceea ce privește structura organizatorică internă a ministerelor. Din această perioadă a început să fie înlocuită conducerea unică cu conducerea colectivă în funcționarea Consiliului de Miniștri, a unor organe centrale ale administrației de stat — formă de conducere generalizată prin Constituția din 1965 —, majoritatea ministerelor fiind reorganizate și adaptate cerințelor în continuă transformare ale economiei și vieții social-culturale.

În vederea sporirii eficienței administrației de stat locale, prin Legea nr. 1/1957 a fost întărit rolul comitetelor executive ale sfaturilor populare în conducerea activității de stat locale, prin subordonarea de către acestea a secțiilor de specialitate ale administrației de stat; s-au precizat, totodată, raporturile dintre comitetele executive și organele centrale ale administrației de stat, acestea din urmă asigurând asistența de specialitate și exercitând controlul activității de ramură.

O latură însemnată a activității statale a constituit-o organizarea justiției, a cărei reformă s-a realizat în baza Legii nr. 341 din 5 decembrie 1947, care a produs o schimbare radicală în ceea ce privește caracterul de clasă și conținutul ei. Legea a înființat instituția asesorialor populari — reprezentanți ai oamenilor muncii în completul de judecată — ce își desfășurau activitatea la instanțele penale, iar la cele civile — numai la judecătoriile rurale. Ulterior, prezența asesorialor populari s-a extins la toate instanțele, exceptând Tribunalul Suprem. Reorganizarea structurii justiției — consfințită în Constituția din 1952 — s-a făcut prin Legea nr. 5 din 19 iunie 1952 și apoi prin Legea nr. 2 din 5 aprilie 1956.

Pentru supravegherea și asigurarea respectării legilor țării, în scopul apărării orânduirii sociale și de stat, a fost înființată Procuratura¹⁷, organism caracteristic statului socialist, care a înlocuit Parchetul. În primii ani ai Republicii s-au lichidat și ultimele verigi ale vechiului aparat de stat represiv prin desființarea poliției și jandarmeriei și înființarea miliției¹⁸, cu sarcini specifice perioadei de construire a noii societăți; tot în cadrul Ministerului Afacerilor Interne a fost înființată Direcțiunea Generală a Securității Poporului¹⁹.

În procesul complex al făuririi și dezvoltării noului stat și al creării justiției socialiste s-au comis unele denaturări, acte de încălcare a legalității și aplicare a unor măsuri represive nejustificate față de oameni nevinovați, inclusiv față de unii activiști de seamă ai partidului. În prima etapă a construcției socialiste, a organizării pe baze socialiste a societății românești, au existat o serie de lipsuri, de greșeli, au fost chiar și încăl-

¹⁶ „Scinteia“, nr. 3 857 din 17 martie 1957.

¹⁷ Legea nr. 6 din 19 iunie 1952, în „Buletinul oficial“, nr. 31 din 19 iunie 1952; acestei legi i-au fost aduse modificări și i s-au abrogat unele dispoziții prin Decretul nr. 419 din martie 1953.

¹⁸ Decretul nr. 25/1949, în „Monitorul oficial“, nr. 19 din 28 ianuarie 1949.

¹⁹ Decretul nr. 221/1948, în „Monitorul oficial“, nr. 200 din 30 august 1948.

cări ale legalității, care au dăunat dezvoltării socialiste a patriei noastre²⁰. După Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, care a analizat în spirit critic și autocritic activitatea din prima etapă a construcției socialiste, s-au inițiat măsuri ferme pentru înlăturarea defitivă a acestor fenomene negative și pentru dezvoltarea largă a democrației socialiste.

Schimbările structurale petrecute în societatea românească în procesul construirii bazelor socialismului, concretizate în triumful relațiilor de producție socialiste în toate domeniile de activitate, au făcut necesară elaborarea unei noi Constituții a țării, iar Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a stabilit, în domeniul construcției de stat, directivele privind elaborarea noii legi fundamentale, care să reflecte victoria deplină a socialismului, să consacre schimbările din viața poporului, să asigure cadrul constituțional al trecerii României la un nou stadiu, superior de dezvoltare.

Adoptarea, la 21 august 1965, a Constituției Republicii Socialiste România²¹ a reprezentat un eveniment de importanță istorică în dezvoltarea țării pe calea făuririi noii orînduiri sociale, marcînd trecerea României într-o nouă etapă a evoluției sale. „Constituția României Socialiste — sublinia secretarul general al partidului în Raportul la proiectul de Constituție a Republicii Socialiste România — reflectă împlinirea aspirațiilor de libertate ale celor ce muncesc, ea reprezintă Carta libertății și suveranității naționale, a înfloririi națiunii socialiste, a egalității depline în drepturi pentru toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate, a afirmării multilaterale a demnității și personalității omului, constructor al socialismului, făuritor conștient al propriei sale istorii”²².

Constituția adoptată în august 1965 a schimbat denumirea țării în Republica Socialistă România — hotărîre cu rezonanță istorică în lupta poporului nostru pentru libertate și dreptate socială. Noua denumire a țării corespunde pe deplin stadiului atins în dezvoltarea social-economică și politică, precum și perspectivelor înnoitoare deschise progresului general al României. În Constituție au fost consacrate trăsăturile fundamentale ale orînduirii sociale și de stat din țara noastră : caracterul unitar al statului ; deținerea suverană a întregii puteri de către popor ; proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție ; rolul conducător al clasei muncitoare în societate și alianța sa cu țărănimea ; participarea activă a intelectualității la întreaga activitate social-economică ; egalitatea deplină în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie ; unitatea socialistă a poporului ; largul cadru democratic de participare a oamenilor muncii la dezbaterile și adoptarea măsurilor și hotărîrilor privind treburile obștești ș.a.

²⁰ A se vedea, în acest sens, *Hotărîrea C.C. al P.C.R. cu privire la reabilitarea unor activiști de partid*. 25 aprilie 1968, în *Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale Plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 1965—1985, vol. 1, Editura Politică, București, 1986, p. 191 și urm.

²¹ *Constituția Republicii Socialiste România*, în „Buletinul oficial al Republicii Socialiste România“, partea I, nr. 1 din 21 august 1965. Pînă la 31 octombrie 1986, Constituția a fost modificată prin Legea nr. 1/1968, Legea nr. 56/1968, Legea nr. 1/1969, Legea nr. 2/1979, Legea nr. 19/1986.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura Politică, București, 1968, p. 127.

Legea fundamentală reflectă pe plan constituțional rolul conducător al Partidului Comunist Român, centrul vital al națiunii — ca partid de guvernământ —, confirmînd, în acest fel, capacitatea partidului de a conduce ampla operă de edificare a socialismului, de a perfecționa formele de organizare și conducere a societății potrivit cerințelor mereu noi și tot mai complexe ale progresului social. Noua Constituție a consfințit victoria relațiilor de producție și sociale socialiste, caracterul unitar al economiei naționale. „Economia națională a României — se consenmează în art. 5 — este o economie socialistă, bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție“. De asemenea, ea a definit proprietatea socialistă ca proprietate de stat — asupra bunurilor aparținînd întregului popor — și ca proprietate cooperatistă — asupra bunurilor aparținînd fiecărei organizații cooperatiste, a dat un puternic impuls desfășurării procesului de edificare a noii orînduiri, dezvoltării accelerate a forțelor de producție, perfecționării relațiilor de producție și sociale, întăririi statului și adîncirii democrației socialiste, afirmării continue a României în viața internațională ca stat socialist, suveran și independent.

Constituția definește conținutul, esența și funcțiile statului, ca stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, reprezentant suprem al întregii națiuni, organizator al întregii vieți economico-sociale a poporului. Însușind bilanțul transformărilor social-economice, politico-juridice — inclusiv la nivelul cadrului constituțional —, Constituția a consacrat legislativ mutațiile calitative produse în baza socială a puterii de stat, în conținutul și esența statului, precizînd că „România este republică socialistă“, stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Trăsături noi a căpătat și baza socială a puterii. „Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpin pe soarta sa — se precizează în Constituție. Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țăărănească. În strînsă unire, clasa muncitoare — clasa conducătoare în societate —, țărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orînduirea socialistă, creînd condițiile trecerii la comunism“ (art. 2).

Pornind de la cerința obiectivă a conducerii unitare, planificate a economiei naționale, Constituția din august 1965 stabilește ca principale sarcini ale statului : organizarea, planificarea și conducerea economiei naționale ; apărarea proprietății socialiste ; garantarea exercitării depline a drepturilor cetățenești ; asigurarea legalității socialiste și apărarea ordinii de drept ; dezvoltarea învățămîntului de toate gradele ; asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea științei, artei și culturii ; ocrotirea sănătății ; asigurarea apărării țării și organizarea forțelor sale armate ; organizarea relațiilor cu celelalte state (art. 13).

O altă trăsătură esențială a Constituției constă în democratismul și umanismul ei profund. De altfel, unitatea indisolubilă dintre umanism și democrație, pe fondul noilor relații de producție și sociale instituite de orînduirea socialistă și confirmate la nivel constituțional (art. 5 al legii fundamentale), constituie nu numai o trăsătură esențială a Constituției noastre, evidentă mai ales în modul în care reglementează drepturile și libertățile cetățenești, ci și un imperativ major al dezvoltării sociale. Consemnînd noile realități social-economice și politice ale țării, Constituția a stat, de asemenea, la baza înnoirii și perfecționării sistemului de drept, cerință subliniată, în mod deosebit, de tovarășul Nicolae Ceaușescu : „dreptul socialist trebuie să oglindească schimbările profunde economice și so-

cial-politice care au avut loc în procesul revoluției și construcției socialiste”²³.

Pornind de la adevărul că edificarea noului ansamblu statal nu poate fi fundamentată științific decât avînd în vedere condițiile social-economice concrete, realitățile naționale ale fiecărei țări, Partidul Comunist Român a elaborat, în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea, o concepție originală despre esența, rolul și funcțiile statului socialist, a studiat și a receptat selectiv experiența altor țări prin filtrul realităților social-economice și politice interne, al intereselor naționale fundamentale ale poporului nostru. Datorită acestor orientări teoretice și practice, sistemul politic consacrat de Constituția din 1965 poartă pecetea evoluției istorice și a luptei îndelungate a poporului român pentru libertate și egalitate socială, pentru afirmarea principiilor democratice ale noii orînduiri, a tradițiilor sale progresiste, a valorilor care îi definesc filosofia sa politică.

Trăsăturile și conținutul activității statului — așa cum au fost ele surprinse de Constituția din 21 august 1965 — reprezintă evoluția unui proces revoluționar complex pe o traiectorie continuu ascendentă timp de aproape două decenii, din 1948 pînă 1965. În procesul făuririi societății socialiste, evoluția statului român a avut o dinamică ascendentă, măsurile adoptate pentru organizarea și perfecționarea vieții de stat, a conducerii sociale purtînd amprenta caracteristicilor și cerințelor unei etape sau alteia, corespunzînd stadiului dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, caracterului regimului politic.

În acest cadru, partidul nostru a elaborat orientări noi, cu largi implicații practice privind conducerea științifică a societății românești contemporane. Dintre acestea, se cuvine a fi menționată, în mod deosebit, renunțarea la folosirea noțiunii de dictatură a proletariatului, ca necorespunzătoare stadiului atins de construirea societății socialiste în România. Faptul că în unele condiții social-istorice și politice neînțelegerea esenței acestei noțiuni, ca și deformarea ei în teoria și practica socială au dat naștere la abuzuri, încălcări ale legalității, nu înseamnă, nicidecum, că ea ar fi constituit un fenomen social opus democrației. „Se poate spune — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că atunci cînd s-a vorbit de dictatura proletariatului s-a avut în vedere lichidarea de către clasa muncitoare a vechii orînduiri sociale împărțite în clase, a asupririi și inegalităților economice, a claselor exploatare. S-a pornit de la necesitatea răsturnării pe cale revoluționară a regimului burghez, a înlăturării exploatarelor fără a-i consulta, fără a-i întreba dacă sînt sau nu de acord să fie expropriați. Dar întotdeauna s-a avut în vedere că revoluția socialistă este produsul luptei clasei muncitoare în alianță cu țărănimea și alte forțe și categorii sociale interesate în realizarea unei societăți mai drepte și mai bune — deci cu participarea activă a mării majorități a poporului, că puterea politică a clasei muncitoare trebuie să asigure o largă democrație, superioară democrației burgheze”²⁴.

Exercitarea întregii puteri politice și economice de către clasa muncitoare împreună cu țărănimea și celelalte categorii sociale, făurirea și dezvoltarea proprietății socialiste — de stat și cooperatiste —, desființarea oricărei exploatare a omului de către om, dispariția claselor sociale

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura Politică, București, 1968, p. 597.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura Politică, București, 1982, p. 195.

cu interese antagoniste, crearea treptată a unei noi structuri sociale, precum și noul statut al oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari ai avuției naționale, instituționalizarea unui larg ansamblu de organisme democratice la nivel local și central, unitatea socialistă a poporului, ca și alți factori obiectivi au făcut inoperantă categoria de dictatură a proletariatului, care a devenit, în condițiile țării noastre, un fenomen anacronic, perimat și nu a mai fost invocat în teoria și practica socială cu mult înainte ca partidul nostru să-și facă cunoscută poziția sa principială față de această noțiune. „Ținând seama de transformările petrecute în societatea noastră socialistă, de noile forme democratice de conducere — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, putem afirma, fără teama de a greși, că noțiunea de dictatură a proletariatului nu mai corespunde realităților sociale actuale din România”²⁵.

Vechiul concept a fost înlocuit cu cel de stat al democrației muncitorești-revoluționare, care oglindește în mod just conținutul de clasă al puterii în societatea noastră. „Corespunzător acestei concepții — se arată în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al partidului —, s-a creat un sistem politic unic în felul său, care asigură participarea democratică a maselor la exercitarea puterii în stat, la conducerea societății, înfăptuirea principiului fundamental al făuririi socialismului cu poporul și pentru popor”²⁶.

Viața, practica au demonstrat și demonstrează pe deplin justetea și valabilitatea măsurilor adoptate de partid pentru continuarea democratizării a vieții de stat și integrarea organică a acestuia în sistemul larg al democrației muncitorești-revoluționare. Definitorie pentru conturarea esenței statului în etapa actuală de dezvoltare a României este accentuarea caracterului muncitoresc, democratic și revoluționar al activității sale. Pe parcursul procesului revoluției și construcției socialiste, noul tip istoric de stat, fără a-și fi schimbat esența, a căpătat — prin interacțiunea cu celelalte organisme sociale și sub influența transformărilor și schimbărilor ce au loc în societate — o serie de trăsături și caracteristici noi, superioare. Ținând seama de aceste trăsături, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, definește statul socialist român, în etapa actuală, ca stat al democrației muncitorești-revoluționare. Caracterul democratic este determinat, în primul rând, de baza socială largă a puterii de stat, care cuprinde, practic, întregul popor. Ca deținător suveran al puterii, poporul imprimă activității statului un profund caracter democratic, nu numai prin modul de constituire a organelor acestuia — din reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale —, ci, îndeosebi, prin raporturile pe care statul le are cu toți cetățenii, fără nici o deosebire, în diferite domenii.

Baza economică a caracterului democratic al statului o constituie, în primul rând, proprietatea socialistă, care conferă tuturor oamenilor muncii o poziție egală față de mijloacele de producție și față de repartitia produsului social și a venitului național. Caracterul democratic este pus în evidență și de largul ansamblu de forme prin care oamenii muncii participă efectiv la conducerea societății și exercită un control sistematic asupra întregii activități sociale; însăși organele de stat se află

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, p. 195.

²⁶ *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1989, p. 33.

sub controlul direct al maselor populare. O altă trăsătură a democratizării statului o constituie integrarea sa continuă în societate, îmbinarea activității statale cu cea exercitată de organismele autoconducerii muncitorești.

Caracterul muncitoresc al statului este conferit, în special, de locul și rolul clasei muncitoare, clasă conducătoare a societății, care asigură progresul multilateral al țării. Poziția clasei muncitoare în societate se reflectă în modul de constituire a organelor statului, a altor organisme sociale, iar caracterul muncitoresc al statului este ilustrat și de alianța clasei muncitoare cu țărănimea, de unitatea socialistă a poporului.

Ca tip istoric de stat, care și-a propus să schimbe radical relațiile de producție și sociale, modul de exercitare a puterii, de guvernare, să umanizeze raporturile sale cu cetățenii, să instituie o reală viață democratică, statul socialist și-a asumat o serie de sarcini și funcții cu caracter revoluționar. De fapt, însuși procesul de făurire și dezvoltare a noii orânduiri este un proces revoluționar continuu — trăsătură care se oglindește și în activitatea statului. Pe de altă parte, obiectivele, planurile și programele de dezvoltare stabilite de Congresele și Conferințele naționale ale partidului au caracter revoluționar, vizînd trecerea României la noi stadii, superioare, de progres și civilizație. Ca partid de guvernămînt, principala forță politică a țării, Partidul Comunist Român imprimă și activității de stat un pronunțat caracter revoluționar.

Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 6—8 decembrie 1967 a adoptat directive privind îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării — expresie a concepției partidului privind perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale —, directive izvorînd din necesitatea punerii de acord a organizării administrativ-teritoriale a țării cu schimbările calitative intervenite în dezvoltarea forțelor de producție și în repartizarea lor pe teritoriu, cu modificările produse în structura populației, în profilul, dimensiunile și cadrul general de modernizare a localităților urbane și rurale. Vechea împărțire administrativ-teritorială a țării în regiuni, raioane, orașe și comune, instituită în anul 1950, era necorespunzătoare atît din punct de vedere funcțional — determina numeroase paralelisme, suprapuneri de atribuții, o mare dispersare de forțe, îngreuna relațiile dintre organele centrale și unitățile de bază —, cît și al caracterului unitar al statului român.

Pentru aducerea la îndeplinire a acestor măsuri, dispozițiile constituționale privind organizarea administrativă a teritoriului, organizarea și funcționarea organelor centrale ale administrației de stat, a organelor locale ale puterii și administrației de stat au fost modificate în mod corespunzător. Prin modificarea art. 15 din legea fundamentală, teritoriul Republicii Socialiste România a fost organizat în unități administrativ-teritoriale tradiționale : județul, orașul și comuna, orașele mai importante putînd fi organizate ca municipii. Corespunzător, a fost întărit rolul Consiliului de Miniștri ca organ de conducere generală a activității executive pe întreg teritoriul țării, precum și al consiliilor populare. Legea nr. 2/1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România ²⁷ a stabilit normele generale de organizare administrativă a te-

²⁷ Mihai T. Oroveanu, *Organizarea administrativă și sistematizarea teritoriului Republicii Socialiste România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 222—226.

ritoriului țării, precum și elementele caracteristice ale fiecărei unități administrativ-teritoriale²⁸.

Pînă la organizarea alegerilor pentru constituirea noilor organe locale ale puterii, prin Legea nr. 3/1968 s-au stabilit norme cu caracter provizoriu, destinate să asigure conducerea în noile unități administrativ-teritoriale, pregătirea delimitării orașelor și comunelor, organizarea alegerilor de deputați, precum și adoptarea și aplicarea altor măsuri pe linie de stat²⁹. Potrivit acestor norme, s-au alcătuit consilii populare județene provizorii formate din deputații fostelor sfaturi populare regionale și comunale, care și-au încetat activitatea odată cu intrarea în vigoare a legii respective.

Fără a se modifica principiile de bază ale împărțirii administrativ-teritoriale, la 18 aprilie 1989 Marea Adunare Națională a adoptat Legea privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România, prin care se va asigura „ridicarea permanentă a nivelului de civilizație, a calității vieții și a muncii tuturor cetățenilor patriei” (art. 1)³⁰. Noua reglementare stabilește organizarea teritoriului țării în 40 de județe, 265 de municipii și orașe și 2 359 de comune.

Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 11 martie 1969 a subliniat necesitatea creșterii rolului Marii Adunări Naționale și a perfecționării continue a activității comisiilor sale permanente, a modalității practice de îndeplinire a sarcinilor pe care aceste organisme urmau să le primească din partea organului suprem al puterii de stat și a Consiliului de Stat. Plenara a hotărît în unanimitate să propună ca președinte al Consiliului de Stat pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului³¹.

Prin atribuțiile ce i-au fost conferite ca urmare a modificării Constituției, Marea Adunare Națională și-a consolidat rolul și locul în sistemul organelor statului, în întreaga viață social-economică a societății. Comisiilor permanente ale Marii Adunări Naționale le-au fost conferite atribuții sporite în rezolvarea problemelor ridicate de noul stadiu de dezvoltare a țării, urmărindu-se, prin aceasta, asigurarea amplificării activității forului suprem al statului, precum și crearea condițiilor pentru îndeplinirea la un nivel mai înalt a atribuțiilor ce reveneau Consiliului de Stat³².

Pe baza indicațiilor formulate la Conferința Națională a partidului din 1967 s-au adoptat o serie de măsuri politice și juridice de îmbunătățire a activității legislative, de redimensionare a rolului și poziției Marii Adunări Naționale în sistemul organelor statului. Pe planul acestor preocupări, în anul 1969 a fost adoptat sistemul sesiunilor deschise, de mai lungă durată, ale forului suprem legislativ, ceea ce i-a dat acestuia posibilitatea să intervină mai prompt și eficient în reglementarea juridică a relațiilor sociale, de a aprofunda problemele supuse legiferării. Totodată,

²⁸ „Buletinul oficial”, partea I, nr. 17—18 din 17 februarie 1968.

²⁹ *Legea nr. 3/1968 privind asigurarea conducerii locale de stat în unitățile administrativ-teritoriale pînă la alegerea consiliilor populare*, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 17—18 din 17 februarie 1968.

³⁰ „Buletinul oficial”, partea I, nr. 15 din 25 aprilie 1989.

³¹ *Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale Plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985*, vol. 1, p. 236.

³² *Legea nr. 1/1969 pentru modificarea unor articole din Constituția Republicii Socialiste România*, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 31 din 13 martie 1969.

s-a precizat că cele mai importante domenii ale vieții sociale vor fi reglementate prin lege, decretele Consiliului de Stat ce conțin norme cu putere de lege, emise între sesiunile Marii Adunări Naționale, urmînd a fi supuse dezbaterii acesteia la prima ei sesiune, potrivit procedurii de adoptare a legilor.

Printre preocupările partidului nostru pentru continua întărire a rolului statului, a organelor sale se înscriu și prerogativele sporite ale Consiliului de Stat de a exercita în intervalul dintre sesiunile Marii Adunări Naționale controlul asupra activității tuturor organelor de stat — centrale și locale. Pentru aceasta, în martie 1969 a fost mărit numărul vicepreședinților Consiliului de Stat de la trei la patru și al membrilor acestuia de la cincisprezece la douăzeci și doi. O nouă etapă în întărirea rolului de control al Consiliului de Stat asupra întregii vieți economice și sociale a fost marcată de hotărîrea privind analizele care se efectuează de comisiile permanente ale Marii Adunări Naționale asupra activității organelor administrației de stat și a celorlalte organe ale statului³³. În urma acestei hotărîri a M.A.N., Consiliul de Stat și-a întărit considerabil poziția de organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă. Totodată, s-a creat posibilitatea înfăptuirii unui control specializat, care urmărește și verifică modul în care se respectă, în fapt, Constituția și legile țării.

Trebuie remarcate, în acest context, practica îmbinării activității de stat cu cea de partid, crearea unor organisme cu dublă natură — de partid și de stat —, prin care se asigură îndeplinirea unor atribuții pe linia exercitării puterii³⁴. Astfel, s-au instituit Consiliul Național al Oamenilor Muncii și Consiliul Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor ; sub coordonarea și îndrumarea Consiliului de Stat funcționează Consiliul Apărării, Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, Consiliul Organizării Economico-Sociale, iar în subordinea și a Consiliului de Miniștri își desfășoară activitatea Consiliul Național al Științei și Învățămîntului, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Comitetul pentru Problemele Consiliilor Populare, Radioteleviziunea Română³⁵.

O componentă esențială a strategiei Partidului Comunist Român de edificare a noii orînduiri — strategie în cadrul căreia statului îi revin prerogative însemnate — a constat și constă în orientarea întregii dezvoltări economico-sociale într-o direcție unică, pentru un scop unic. Aceasta și explică, de altfel, rolul sporit al Marii Adunări Naționale în legiferarea planurilor de dezvoltare generală a țării și, pe ansamblu, a statului, ca administrator general al întregii avuții naționale, în dirijarea conștientă a creșterii forțelor de producție, repartizarea lor judicioasă pe teritoriu, folosirea corespunzătoare a mijloacelor materiale și umane, a resurselor de care dispune societatea — condiții de care depinde, în ultimă instanță, progresul rapid și multilateral al țării. Preocuparea pentru creșterea permanentă a rolului organelor de stat urmărește nu numai a se evita ca statul să se transforme într-un organism deasupra claselor, a societății, ci și integrarea sa organică în viața socială, pe care bază se asigură rolul său organizator.

³³ „Buletinul oficial“, partea I, nr. 90 din 30 iulie 1971.

³⁴ Dragoș Iliescu, *Statul în sistemul democrației muncitorești-revoluționare*, Editura Politică, București, 1988, p. 44—51.

³⁵ *Repertoriul legislației Republicii Socialiste România în vigoare la 1 ianuarie 1988*, Consiliul Legislativ, București, 1988, p. 166, 170.

Creșterea rolului statului în condițiile dezvoltării democrației socialiste a determinat instituirea funcției de Președinte al Republicii Socialiste România, ca organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă, subordonat Marii Adunări Naționale, care reprezintă puterea de stat în relațiile interne și internaționale ale României *.

În analele patriei, în conștiința poporului român s-a întipărit adînc memorabila zi de 28 martie 1974, cînd Marea Adunare Națională, consacînd voința națiunii, a ales, prin votul său unanim, pe cel mai strălucit fiu al națiunii române, conducătorul care încununează șirul marilor bărbați de stat ai neamului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, în suprema funcție în stat — președinte al Republicii Socialiste România. Moment de seamă al istoriei naționale, investirea ca întîiul președinte al țării constituie o nouă și strălucită recunoaștere a meritelor nepieritoare pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a cîștigat în fața partidului, a întregului popor, ca ilustru militant revoluționar și patriot înflăcărat, ctitor de țară nouă, liberă și independentă, care conduce cu abnegație destinele României spre înfăptuirea țelurilor socialismului și comunismului, slujește fără preget cauza păcii și progresului în lume. Istoricul act a dat expresie sentimentelor și voinței unei națiuni întregi, hotărîrii tuturor oamenilor muncii de a urma și de a înfăptui neabătut politica Partidului Comunist Român, sub conducerea secretarului său general. În numele națiunii noastre socialiste, exprimînd voința fierbinte a partidului, a întregului popor, deputații în Marea Adunare Națională, într-o însuflețitoare și entuziastă unanimitate, au reales la 17 martie 1975, la 28 martie 1980 și la 29 martie 1985 pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de președinte al Republicii Socialiste România. Aceste acte solemne ale realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de președinte al țării își găsesc înțelesurile profunde în marile realizări ale României socialiste, cu deosebire în perioada anilor de istorie nouă, revoluționară inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, care poartă efigia personalității marcante, a gîndirii și forței sale creatoare cu care a acționat și acționează în fruntea partidului și a statului pentru înfăptuirea idealurilor nobile de progres și prosperitate ale poporului român, pentru pace și conlucrare internațională.

Instituția Președinției Republicii constituie o expresie juridică a experienței și practicii sociale și de stat din țara noastră, vizînd o mai bună articulare a funcțiilor organelor supreme ale puterii de stat și o mai eficientă exercitare a acestor funcții pe plan intern, cît și pe plan extern. Atribuțiile conferite Președintelui Republicii — de șef al statului și de reprezentare a puterii de stat în relațiile interne, cît și în raporturile României cu alte state — sînt atribuții specifice exercitării puterii de stat ce reveneau, anterior modificării Constituției prin Legea nr. 1/1974, Consiliului de Stat.

Președintele Republicii este ales, la propunerea Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, de Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia. În sistemul nostru constituțional, Președintele Republicii prezidează Consiliul de Stat ; prezidează ședințele guvernului cînd apare necesar ; stabilește măsurile de importanță deose-

* Funcția de Președinte al Republicii Socialiste România a fost instituită în urma recomandării Plenarei C.C. al P.C.R. din 25—26 martie 1974.

bită ce privesc interesele supreme ale țării, care urmează a fi supuse de către Marea Adunarea Națională spre consultare poporului prin referendum; numește și revocă, la propunerea primului ministru, pe viceprim-ministri, miniștrii și președinții altor organe centrale ale administrației de stat care fac parte din Consiliul de Miniștri; numește și revocă pe conducătorii organelor centrale de stat care nu fac parte din Consiliul de Miniștri; numește și revocă pe membrii Tribunalului Suprem; acordă gradele de general, amiral și mareșal; acordă grațierea; acordă cetățenia; aprobă renunțarea la cetățenie și retrage cetățenia română; încheie tratate internaționale în numele Republicii Socialiste România ș.a. În îndeplinirea atribuțiilor sale, Președintele Republicii Socialiste România emite decrete prezidențiale și decizii. Potrivit Constituției, Președintele Republicii este Comandant Suprem al Forțelor Armate, Președinte al Consiliului Apărării. Răspunzător față de Marea Adunare Națională pentru întreaga sa activitate, Președintele Republicii prezintă periodic în fața acesteia dări de seamă asupra exercitării atribuțiilor sale și asupra dezvoltării statului.

În urma modificării Constituției prin Legea nr. 1/1974, Consiliul de Stat i s-a conferit dreptul de a exercita atribuțiile principale prevăzute în Constituție și pe timpul sesiunilor Marii Adunări Naționale, în cazul în care necesitățile economice și sociale impun adoptarea neîntârziată a unor măsuri, iar M.A.N. nu se află întrunită în plenul său. Prin aceeași lege s-au modificat unele atribuții ale Marii Adunări Naționale și ale Consiliului de Stat; organizarea concretă a ministerelor și a celorlalte organe ale statului revine Consiliului de Stat, forului suprem legislativ fiindu-i conferită atribuția de a stabili normele generale de organizare și funcționare a acestor organisme.

La perfecționarea exercitării puterii de stat a contribuit și precizarea mai exactă și extinderea, prin Legea nr. 2/1975 pentru modificarea art. 53 din Constituție, a atribuțiilor Comisiei constituționale și juridice a Marii Adunări Naționale, privind procedura de control a constituționalității legilor. În exercitarea acestei proceduri, comisia de specialitate a forului suprem legislativ a fost îndrituită să examineze nu numai legile și decretele cuprinzând norme cu putere de lege, ci și hotărârile Consiliului de Miniștri³⁶.

În epoca deschisă de Congresul al IX-lea, un loc important în activitatea partidului comunist l-a ocupat perfecționarea activității consiliilor populare, cărora le-au fost conferite, printr-un nou cadru legislativ, o largă inițiativă și autonomie pe plan local, în vederea îndeplinirii mai eficiente a rolului lor³⁷. Prin noua reglementare s-a înscris, ca principiu fundamental, conducerea politică a activității organelor locale ale puterii de către Partidul Comunist Român, forța politică conducătoare a întregii societăți. Pe baza Directivelor Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1967, Legea de organizare și funcționare a consiliilor populare a cuprins dispoziții care au asigurat aplicarea în viață a principiului centralismului democratic, al conducerii colective, precum și reprezentarea democratică a tuturor claselor și categoriilor sociale în consiliile populare. Potrivit acestei legi, organele locale ale puterii dispun de largi atribuții și prerogative în exercitarea puterii pe plan local, examinând și rezolvând,

³⁶ „Buletinul oficial”, partea I, nr. 30 din 21 martie 1975.

³⁷ Legea nr. 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 169 din 26 decembrie 1968.

împreună cu alte organisme sociale, toate problemele de interes comun referitoare la dezvoltarea multilaterală și complexă a unităților administrativ-teritoriale în care au fost alese, și celelalte probleme social-economice de interes local. Consiliile populare conduc și răspund de întreaga activitate locală, asigură dezvoltarea complexă și multilaterală — economică, social-culturală și edilitar-gospodărească — a unităților administrativ-teritoriale în care sînt alese, apărarea proprietății socialiste, a drepturilor cetățenești. Prin Legea nr. 5/1976 pentru modificarea și completarea Legii nr. 57 din 26 decembrie 1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare³⁸, acestora le revin sarcini sporite, îndeosebi în ceea ce privește asigurarea participării nemijlocite a tuturor cetățenilor țării la dezbaterile pe plan local a treburilor de stat și obștești.

O importanță deosebită pentru perfecționarea activității de exercitare a puterii de stat pe plan local a avut instituționalizarea Congresului deputaților consiliilor populare județene, a Conferinței pe țară a președinților consiliilor populare, ca și a Conferințelor județene ale deputaților consiliilor populare municipale, orășenești și comunale, forumuri colective ale conducerii activității organelor locale ale puterii și administrației de stat, de dezbatere a problemelor fundamentale ale activității statului, a muncii desfășurate de reprezentanții aleși ai maselor populare în organele puterii³⁹. Congresul deputaților consiliilor populare — care are loc la fiecare 5 ani, după alegerea consiliilor populare — dezbate problemele fundamentale ale activității locale, teritoriale. Congresul alege Camera legislativă — parlamentul consiliilor populare —, care discută și votează, înainte de a fi supuse adoptării Marii Adunări Naționale, proiectele de legi referitoare la dezvoltarea unităților administrativ-teritoriale, ca și a legilor generale și planurilor de dezvoltare economico-socială⁴⁰.

Adîncirea democratismului vieții de stat a impus instituirea practicii depunerii mai multor candidaturi pentru un loc de deputat în Marea Adunare Națională și consiliile populare. În acest sens, Legea electorală adoptată în decembrie 1974 a prevăzut că pentru alegerile de deputați în organele puterii se pot propune mai multe candidaturi pentru fiecare circumscripție electorală⁴¹.

Un obiectiv fundamental al perfecționării activității statale în perioada ce a urmat Congresului al IX-lea — subliniat cu consecvență în documentele Congreselor și Conferințelor naționale ale partidului desfășurate ulterior — îl constituie asigurarea sporirii eficienței sociale a activității organelor administrației de stat centrale și locale. În realizarea acestui obiectiv un rol deosebit a avut înlocuirea conducerii unipersonale cu conducerea colectivă⁴², care asigură cadrul organizatoric-instituțional,

³⁸ „Buletinul oficial“, partea I, nr. 66 din 8 iulie 1976.

³⁹ *Legea nr. 11/1973 privind Congresul deputaților consiliilor populare județene și conferințele președinților consiliilor populare comunale și orășenești*, în „Buletinul oficial“, partea I, nr. 92 din 25 iunie 1973.

⁴⁰ *Legea nr. 5/1975 privind Congresul deputaților consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare, Conferința pe țară a președinților consiliilor populare, precum și conferințele pe județe ale deputaților consiliilor populare*, în „Buletinul oficial“, partea I, nr. 82 din 29 iulie 1975.

⁴¹ *Legea nr. 67/1974*, în „Buletinul oficial“, partea I, nr. 161 din 26 decembrie 1974.

⁴² *Legea nr. 20/1969 privind conducerea ministerelor și a celorlalte organe ale administrației de stat pe baza principiului conducerii colective*, în „Buletinul oficial“, partea I, nr. 131 din 17 noiembrie 1969.

forme și metode ce permit la toate nivelurile de conducere — ministere, alte organe centrale și locale ale administrației de stat, unități economice, instituții — adoptarea deciziilor pe baza consultării largi, democratice a oamenilor muncii.

Pe baza directivelor stabilite de Congresul al IX-lea și Conferința Națională a partidului din decembrie 1967, s-au adus îmbunătățiri succesive organizării activității Consiliului de Miniștri — organul suprem al administrației de stat —, în vederea sporirii posibilității acestuia de a studia problemele de perspectivă ale dezvoltării social-economice a țării⁴³. De altfel, întregul aparat de stat — în special al administrației de stat — a fost orientat, în primul rînd, în direcția asigurării îndeplinirii obiectivelor cuprinse în Programul Partidului Comunist Român, în celelalte documente ale partidului privind dezvoltarea multilaterală a țării.

În cadrul strategiei de dezvoltare generală, a țării s-a acordat și se acordă o atenție deosebită perfecționării cadrului juridic de desfășurare a relațiilor sociale, de îndeplinire a justiției. La baza întregii activități economico-sociale a fost așezată legea — expresie a voinței întregului popor. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „În întreaga operă de construcție socialistă, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, am pornit de la necesitatea reglementării prin lege a întregii organizări și funcționări a statului, a vieții economico-sociale, a tuturor sectoarelor de activitate”.⁴⁴ În spiritul documentelor partidului s-au adus îmbunătățiri succesive activității organelor de justiție și procuraturii, ale Ministerului de Interne, în vederea întăririi legalității, a ordinii de drept. În repetate rînduri, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că legalitatea socialistă asigură manifestarea liberă a aptitudinilor și capacităților creatoare ale tuturor cetățenilor în viața politică, economică și social-culturală: „Va trebui să se acționeze astfel încît nimeni să nu se poată susține răspunderii dacă aduce prejudicii intereselor poporului, intereselor patriei noastre socialiste. În același timp, să veghem permanent la respectarea legalității socialiste, la înlăturarea oricăror abuzuri, astfel încît nimeni să nu poată fi pedepsit pe nedrept”⁴⁵.

Pornind de la faptul că apărarea cuceririlor socialiste, a independenței și suveranității patriei reprezintă o necesitate vitală în condițiile menținerii pericolului de război, de agresiune și amestec în treburile interne ale altor state, P.C.R. acordă o atenție continuă perfecționării și ridicării capacității de luptă și politice a forțelor armate. În centrul doctrinei militare românești privind sistemul apărării naționale a țării stă concepția angajării în luptă a întregului popor⁴⁶. Potrivit acestei concepții, fundamentate de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în concordanță cu tradițiile militare ale poporului român, apărarea națio-

⁴³ Legea nr. 24/1969 privind organizarea și funcționarea Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 146 din 17 decembrie 1969.

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*, 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 68.

⁴⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura Politică, București, 1985, p. 62.

⁴⁶ General-maior dr. Constantin Olteanu, *Doctrina militară românească — expresie a gândirii tovarășului Nicolae Ceaușescu privind apărarea. Principalele direcții de efort pentru aplicarea în practică a principiilor noastre doctrinare*, în: *Tovarășul Nicolae Ceaușescu fondator al doctrinei militare a României socialiste*, Editura Militară, București, 1980, p. 43.

nală se materializează în strânsa conlucrare a forțelor armate din subordinea Ministerului Apărării Naționale cu unitățile Ministerului de Interne, gărzile patriotice, celelalte formațiuni de pregătire militară. Întregul sistem al apărării este condus de Partidul Comunist Român în calitatea sa de centru vital al întregii națiuni, apărarea țării constituind ea însăși o parte constitutivă a operei de edificare a socialismului. Președinte al Consiliului Apărării — organism de partid și de stat prin intermediul căruia se execută conducerea apărării — este secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Statul își înfăptuiește obiectivele și rolul, funcțiile sale — determinate de esența puterii politice — în conformitate cu sarcinile pe care și le-a asumat în diferitele etape ale dezvoltării sale. Funcțiile statului nu pot fi privite static, rupte de schimbările din viața socială, de evoluția însăși a statului, ci în raport cu cerințele mereu noi ale stadiilor superioare de dezvoltare a vieții social-economice. „Fără îndoială — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, pe măsura schimbărilor ce se vor produce în structura societății, a perfecționării activității de conducere și planificare, se vor schimba și funcțiile statului, accentuându-se tot mai mult rolul său de organizator al vieții economico-sociale”⁴⁷. Corespunzător diferitelor etape istorice prin care a trecut, statul nostru socialist și-a realizat cu succes funcțiile politice, economice și social-culturale, precum și cele de apărare a cuceririlor poporului, care i-au revenit în procesul de făurire a noii orînduiri, în democratizarea și transformarea revoluționară a societății.

Viața, experiența au pus în evidență că pe măsura dezvoltării procesului complex de făurire a noii orînduiri, a perfecționării cadrului de democratizare a statului, a diversificării și amplificării formelor prin care se asigură participarea tot mai largă a maselor populare la conducerea societății, la exercitarea puterii, se manifestă tendința obiectivă de diminuare tot mai mult a funcțiilor cu caracter represiv, întărindu-se, în mod corespunzător, funcțiile și rolul statului de organizator și conducător al întregii activități social-economice și culturale. Așa, de pildă, funcția de reprimare de clasă, exercitată de statul nostru socialist în prima etapă a dezvoltării sale istorice, a cunoscut, în timp, o tendință obiectivă de diminuare continuă, în condițiile lichidării fostelor clase exploatoare, adîncirii procesului de omogenizare socială, făuririi și întăririi unității socialiste a poporului.

Această concepție a fost reafirmată în Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului, din decembrie 1987, de tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a subliniat că problemele tot mai complexe, introducerea și aplicarea ultimelor cuceriri ale științei și tehnicii nu diminuează, ci, dimpotrivă, duc la creșterea rolului planului național unic — instrumentul principal prin intermediul căruia statul democrației muncitorești-revoluționare asigură dezvoltarea armonioasă a societății. „În aceste împrejurări, statul nu numai că nu poate să renunțe la funcțiile sale, dar trebuie să le îndeplinească în mai bune condiții, în mod democratic. Fără nici o îndoială, funcțiile statului se transformă, se perfecționează, dar ele nu dispar și nu pot să dispară”⁴⁸. În orice stadiu al existenței umane, pe orice

⁴⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 11, Editura Politică, București, 1975, p. 78—79.

⁴⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14 decembrie 1987, Editura Politică, București, 1987, p. 38.

treaptă a organizării sociale, societatea va dispune de organisme de conducere unitară a vieții publice. Partidul nostru apreciază că statul socialist își păstrează și își va păstra încă multă vreme rolul în societatea socialistă. „În perspectiva creșterii complexității vieții economice-sociale, statul socialist va îmbrăca forme superioare de organizare, dobîndind noi funcții, însușiri și atribuții. Se va perfecționa activitatea de planificare, conducere și organizare a diferitelor sectoare și compartimente ale societății. În cadrul adîncirii colaborării dintre organele statului și organismele democrației muncitorești-revoluționare, va avea loc procesul de transformare a statului într-un organism democratic cu totul nou“⁴⁹.

Conferința Națională a partidului din decembrie 1987, analizînd în profunzime problematica perfecționării statului democrației muncitorești-revoluționare, a elaborat orientări și sarcini noi privind continua democratizare a activității sale, întărirea răspunderii, a ordinii și disciplinei, în vederea asigurării conducerii unitare, planificate a întregii vieți sociale, înfăptuirii grandioaselor programe de dezvoltare multilaterală a patriei. În acest sens, secretarul general al partidului subliniază cerința logică, obiectivă, ca activitatea tuturor organelor de stat, la toate nivelurile, să se desfășoare în permanență sub controlul oamenilor muncii — titularii puterii —, ele trebuînd să răspundă în fața poporului de felul în care își îndeplinesc atribuțiile ce li s-au încredințat. „Trebuie să se înțeleagă — evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că toate organele de stat nu funcționează deasupra poporului, ci sînt în serviciul acestuia, că ele răspund în fața poporului de felul cum își îndeplinesc misiunea“⁵⁰. Conferința Națională a stabilit un amplu program de măsuri organizatorice și politico-educative menite să asigure dezvoltarea în continuare a democrației muncitorești-revoluționare, perfecționarea sistemului de conducere și planificare a economiei naționale, a întregii vieți sociale, conducerea conștientă, armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate.

De altfel, o caracteristică definitorie a procesului de perfecționare a activității statului socialist român consistă în exercitarea unora dintre funcțiile sale într-o colaborare strînsă cu masele populare, cu colectivele de oameni ai muncii, cu organizațiile de masă și obștești și cu organismele autoconducerii, ca și împletirea activității statului cu cea a organismelor democrației muncitorești-revoluționare⁵¹.

În etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, statul exercită pe plan intern *funcția de organizare și conducere științifică a societății*; *funcția economică*; *funcția socială*; *funcția cultural-educativă și ideologică*; *funcția de apărare a cuceririlor socialiste și de combatere a fenomenelor antisociale*, iar pe plan extern, *funcția de dezvoltare a relațiilor de colaborare cu toate statele*; *funcția de apărare a păcii și întărire a securității internaționale și funcția de apărare a țării, a suveranității și independenței sale naționale*⁵².

Noul sistem de organizare și conducere a societății creat după Congresul al IX-lea al P.C.R. și-a dovedit pe deplin justetea și viabilitatea; el

⁴⁹ Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, p. 34.

⁵⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 14 decembrie 1987, p. 38.

⁵¹ Gheorghe Butaru, *Organizațiile de masă și obștești în viața social-politică a României*, Editura Politică, București, 1987, p. 129 și urm.

⁵² Ioan Ceterchi, Sofia Popescu, A. Bolintineanu (coordonatori), *Funcțiile statului socialist român. Dinamică și perspective*, Editura Academiei R. S. România, București, 1980, p. 19—24.

corespunde actualului stadiu de dezvoltare a țării, esențială fiind continua perfecționare și asigurare a funcționalității sale. Referindu-se la tezele potrivit cărora ar trebui să se renunțe la prerogativele statului în conducerea activității economico-sociale, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Funcțiile de organizare și conducere conștientă a activității în societatea socialistă nu vor dispărea niciodată. Societatea va trebui să dispună întotdeauna de organisme centrale proprii care să asigure conducerea activității economico-sociale, pe baza aplicării legităților sociale, evitând disproporțiile, soluționând contradicțiile, asigurând dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului”⁵³. În concepția partidului nostru, necesitatea logică, obiectivă a creșterii neconținute, la un nivel superior, a rolului constructiv al statului în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism este determinată de o serie de factori esențiali de natură social-economică și politică.

Așa cum arată secretarul general al partidului, statul „își păstrează și își va păstra încă multă vreme rolul său în societatea socialistă și, probabil, chiar în prima parte a societății comuniste. Se va perfecționa rolul său în raport cu dezvoltarea economico-socială, cu progresul general al societății”⁵⁴. Acest enunț programatic este rezultatul experienței construcției socialiste în România, ca și în alte țări, al sintetizării practicii politice românești din ultimile patru decenii și ilustrează cu o mare forță de convingere concluzia potrivit căreia procesul revoluționar de făurire a unui nou mod de producție, a unor noi și calitativ superioare relații de producție și sociale, are un caracter conștient, presupunând în evoluția sa istorică intervenția activă nemijlocită și permanentă, mereu mai amplă, a factorilor subiectivi de conducere, în cadrul cărora statul socialist deține un rol esențial. Prin aceasta, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvântarea la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944, se va asigura „participarea deplină a tuturor categoriilor sociale, a întregii națiuni la elaborarea politicii interne și externe, la înfăptuirea neabătută de către popor a propriului său viitor, viitorul liber și independent”⁵⁵.

⁵³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 59—60.

⁵⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*. 28 noiembrie 1988, p. 66.

⁵⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*. 21 august 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 29.

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ-SOCIALĂ A ROMÂNIEI ÎN PROFIL TERITORIAL — COMPONENTĂ ESENȚIALĂ A FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

GHEORGHE TUDOR

O trăsătură fundamentală a procesului de edificare a socialismului în România, de transformare a întregii structuri și vieți sociale o reprezintă repartizarea armonioasă în plan teritorial a forțelor de producție. „Repartizarea justă a forțelor de producție, a industriei, pe întreg teritoriul țării — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, în magistrala Expunere la forumul democrației muncitorești-revoluționare din noiembrie 1988 —, constituie una din marile realizări ale construcției socialiste în țara noastră, care asigură condiții de muncă oamenilor muncii din toate județele, ridicarea nivelului lor de trai material și spiritual, a gradului general de civilizație, condiții pentru adevărata egalitate în drepturi între toți cetățenii patriei noastre, fără nici o deosebire”¹.

În concepția partidului nostru, a secretarului său general, dezvoltarea multilaterală și echilibrată a tuturor zonelor și localităților țării — problemă amplă și complexă, generată de factori de natură economică, social-politică și culturală — vizează creșterea rațională a forțelor de producție, modernizarea structurii economice pe ramuri, utilizarea integrală a factorilor de producție, sporirea eficienței muncii, a venitului național și, pe această bază, ridicarea generală a nivelului de civilizație materială și spirituală a membrilor societății.

Pe planul relațiilor economice, mecanismul acestui proces asigură atragerea și utilizarea resurselor materiale și umane din toate zonele țării, valorificarea lor în condiții de eficiență economică maximă, extinderea progresului științific-tehnic pe întreg cuprinsul patriei, apropierea industriei de resursele de materii prime și de sferele de consum, amplificarea și consolidarea legăturilor economice dintre unitățile administrativ-teritoriale, condiții de realizare a egalității reale în domeniul vieții economice

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința comună a Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a organismelor democratice și organizațiilor de masă și obștești*, 28 noiembrie 1988, Editura Politică, București, 1988, p. 32—33.

a tuturor locuitorilor României. Așa cum se relevă în *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*, „În efortul de dezvoltare și modernizare a bazei tehnico-materiale a societății, partidul a asigurat repartizarea armonioasă a forțelor de producție în toate zonele și județele țării, creînd condiții de muncă pentru toți cetățenii, deplina egalitate în drepturi a oamenilor muncii, fără nici o deosebire, posibilități ca toți locuitorii țării să se bucure de cuceririle civilizației socialiste“².

Din punct de vedere social-politic, strategia dezvoltării echilibrate, proporționale a forțelor de producție în plan teritorial creează condiții pentru utilizarea cât mai eficientă a potențialului forței de muncă, creșterea gradului de stabilitate a populației, ridicarea nivelului de urbanizare a localităților, îmbunătățirea structurii socio-profesionale a populației în concordanță cu cerințele și cu exigențele progresului economic-social multilateral³.

În repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriu, ca și în celelalte domenii ale activității economice-sociale, partidul nostru a pornit și pornește de la necesitățile obiective ale construcției socialiste în strînsă legătură cu realitățile efective ale țării. După cum se știe, și în ceea ce privește repartizarea teritorială a forțelor de producție moștenirea preluată de la regimul burghez a fost extrem de grea. Industria, slab dezvoltată și utilată, era amplasată doar în unele zone și centre, cu toate efectele dăunătoare care decurgeau din aceasta. În anul 1945, fapt profund ilustrativ, Capitala țării și alte cîteva centre (Ploiești, Brașov, Cluj, Hunedoara, Timișoara) însumau peste 70% din întreaga producție industrială; circa 80% din capacitățile de producție era concentrată în numai șase județe, în vreme ce jumătate din județele țării dispuneau doar de 6% din totalul fondurilor fixe pe economie. Zone întregi, cum erau Moldova, Oltenia, Dobrogea, care cuprindeau 38% din populația țării, realizau la un loc doar 12% din volumul total al producției industriale⁴. Inegalități existau și în ceea ce privește gradul de urbanizare, numărul și distribuția orașelor pe teritoriu, mărimea acestora și numărul locuitorilor, gradul de dotare edilitar-urbanistică. La nivelul întregii țări, în anul 1945 populația urbană reprezenta 22,8% din totalul populației, înregistrînd valori cuprinse între 6% în județul Gorj și 34,2% în județul Brăila. Din totalul populației urbane — 3,5 milioane de locuitori —, aproximativ jumătate era concentrată în Capitală și în cîteva județe : Cluj, Constanța, Dolj, Iași, Prahova, Timiș⁵.

În perioada construirii bazelor socialismului, 1948—1965, din cauza dimensiunilor reduse ale venitului național și ale acumulării nu s-a reușit să se realizeze decît dezvoltarea mai accentuată a unor orașe din zone rămase în urmă, menținîndu-se, în continuare, mari decalaje între nivelurile de dezvoltare economică și socială ale diferitelor diviziuni teritoriale.

Congresul al IX-lea al partidului, care a marcat uriașe deschideri în toate domeniile de activitate, a adoptat o strategie nouă, de mare am-

² *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1989, p. 17.

³ *Concepția economică a președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura Politică, București, 1985, p. 127—128.

⁴ *Progresul economic al României socialiste în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura Politică, București, 1983, p. 111—112.

⁵ Nicolae Ionescu, *Dezvoltarea economico-socială echilibrată, proporțională a tuturor zonelor țării*, în „Era socialistă“, anul LXVII, nr. 20/1987, p. 10.

plitudine, și în ceea ce privește organizarea și dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor și localităților, avînd ca obiectiv fundamental, pe de o parte, valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, iar pe de altă parte crearea bazei materiale a deplinei egalități economice-sociale a tuturor cetățenilor României socialiste, fără nici o deosebire.

Un important rol în fundamentarea strategiei de optimizare a dezvoltării economice-sociale echilibrate, proporționale a tuturor zonelor țării a avut Conferința Națională a partidului din anul 1967, care a adoptat un ansamblu de măsuri menite să asigure îmbunătățirea conducerii economiei naționale și perfecționarea organizării administrativ-teritoriale. În anul 1968, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, a fost adoptată *Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România*, care — așa cum se relevă în *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român* — „a determinat una dintre cele mai importante acțiuni novatoare în societatea noastră”⁶. Noua organizare administrativ-teritorială a permis mai buna folosire și coordonare pe teritoriu a factorilor care determină dezvoltarea economică, social-politică și culturală a României, perfecționarea legăturilor dintre organele centrale și locale, creșterea eficienței și operativității organelor de conducere ale județelor, orașelor și comunelor, antrenarea mai largă a maselor la conducerea statului și rezolvarea problemelor vieții sociale și obștești.

În această lumină, la delimitarea unităților administrativ-teritoriale, îndeosebi a județelor, s-au avut în vedere mai multe criterii, între care suprafața, numărul populației, amplasarea localităților și a obiectivelor economice, rețelele de comunicații, numărul și mărimea orașelor, numărul comunelor cu perspectiva de a deveni orașe, legăturile tradiționale de producție, comerciale, culturale etc. S-a urmărit, astfel, să se creeze cadrul favorabil pentru desfășurarea și dezvoltarea întregii activități economice și sociale, pentru valorificarea superioară a resurselor naturale și de forță de muncă din toate zonele și localitățile.

Pe fondul noii organizări administrativ-teritoriale a țării, Conferința Națională a partidului din iulie 1972 a inițiat un proces complex de sistematizare a tuturor zonelor, județelor și localităților, avînd ca obiective principale: organizarea judicioasă a teritoriului în vederea dezvoltării economice-sociale armonioase a tuturor județelor, a localităților urbane și rurale; echiparea cu dotări social-culturale, cu lucrări edilitare și căi de comunicație și transport; păstrarea și îmbunătățirea mediului înconjurător; creșterea eficienței economice și sociale a investițiilor; îmbunătățirea permanentă a condițiilor de muncă, de locuit și de odihnă pentru întreaga populație⁷.

Caracteristica esențială a întregului proces de dezvoltare economică-socială în profil teritorial este participarea maselor de oameni ai muncii atît la elaborarea și la definitivarea schițelor de sistematizare a localităților, a studiilor de amplasament și a planurilor în profil teritorial, cît și la traducerea lor în viață. În acest sens, în comisiile de sistematizare județene, municipale, orașenești și comunale, constituite începînd din anul 1974, sînt cuprinși reprezentanți ai cetățenilor, aleși în cadrul adunărilor

⁶ *Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român*, p. 31.

⁷ *Directivele Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român cu privire la sistematizarea teritoriului, a orașelor și satelor, la dezvoltarea economico-socială, în Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 19—21 iunie 1972*, Editura Politică, București, 1972, p. 476—498.

generale pe circumscripții, cartiere, mari întreprinderi și instituții social-culturale⁸. Propunerile de amplasare a noilor capacități de producție care s-au realizat și se realizează în etapa edificării societății socialiste multi-lateral dezvoltate au fost examinate, sub conducerea organelor centrale și locale de partid, cu comitetele executive ale consiliilor populare, cu ministerele și celelalte organe de stat, cu oamenii muncii în toate zonele și localitățile țării.

Instituționalizarea, în anul 1975, a congresului consiliilor populare județene, a conferințelor deputaților consiliilor populare municipale, orașenești și comunale, crearea Camerei legislative a consiliilor populare au impulsionat formarea de noi centre economice în zonele rămase în urmă, au accelerat procesul amplasării armonioase a forțelor de producție în teritoriu⁹. Prin aceste organisme s-a făurit cadrul organizatoric de creștere a nivelului și responsabilității organelor locale ale puterii și administrației de stat, ale întregii populații în organizarea și conducerea, pe plan central și local, a activității economice-sociale.

În ansamblul metodelor pe care conducerea științifică a societății le utilizează pentru sporirea eficienței în repartizarea și folosirea resurselor materiale, financiare și umane în profil teritorial un loc central îl ocupă planificarea economică-socială. Astfel, începând cu anul 1974, pentru prima dată în istoria planificării din țara noastră, planul a fost elaborat sub un triplu aspect — *de ramură, departamental și teritorial* —, iar din 1975 în plan a fost cuprinsă și dezvoltarea municipiilor, orașelor și comunelor, alături de dezvoltarea județelor.

Acest sistem larg democratic determină pentru toți oamenii muncii, pentru întregul popor și o dublă responsabilitate în planificare : participarea activă la stabilirea prevederilor de plan, la elaborarea de soluții, la identificarea și la promovarea folosirii tuturor rezervelor de care dispune economia noastră, iar pe de altă parte obligația ca, o dată planul stabilit, să depună o activitate susținută pentru ca sarcinile pe care acesta le cuprinde să fie îndeplinite întocmai, la timp, în condiții de înaltă calitate și eficiență, prevederile planului fiind executorii, de îndeplinirea lor depinzând dezvoltarea armonioasă a întregii economii, a tuturor zonelor țării¹⁰.

Soluționarea problemelor complexe pe care le ridică dezvoltarea economică-socială a diferitelor zone și localități, valorificarea superioară a potențialului economic existent în fiecare județ, asigurarea unor condiții de viață tot mai bune pentru întreaga populație au condus, o dată cu elaborarea noului mecanism economic-financiar, în 1978, la statornicirea unor principii noi ale dezvoltării economice-sociale în profil teritorial, bazate pe autoconducerea, autogestiunea, autofinanțarea și autoaprovizionarea teritorială. În spiritul acestor principii, s-a asigurat participarea largă a tuturor locuitorilor comunelor, orașelor și municipiilor la dezbaterea problemelor privind dezvoltarea economică-socială a unităților administrativ-teritoriale, atragerea în circuitul economic a noi materii prime și materiale, ceea ce a contribuit la dezvoltarea mai accelerată a județelor cu un potențial economic mai scăzut, creșterea rolului și răspunderii con-

⁸ *Legea nr. 58 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale*, în „Buletinul oficial”, nr. 135 din 1 noiembrie 1974.

⁹ *Legea nr. 5 privind Congresul, Camera legislativă și Conferințele consiliilor populare*, în „Buletinul oficial”, nr. 82 din 29 iulie 1975.

¹⁰ *Economia României socialiste în opera președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura Politică, București, 1978, p. 22—23.

siliilor populare pentru conducerea unitară și eficientă a tuturor unităților socialiste din județul sau localitatea respectivă. Principiul autoconducerii, autogestiunii și autoaprovizionării teritoriale vizează, totodată, o mai mare concentrare a eforturilor în vederea dezvoltării și modernizării agriculturii în toate județele, a creșterii aportului acestei ramuri la satisfacerea nevoilor populației cu produse agroalimentare, a industriei cu unele materii prime, precum și a altor cerințe ale economiei naționale. Principiul autoaprovizionării teritoriale implică o concepție nouă și în domeniul repartizării și folosirii producției agricole prin constituirea fondului de consum agroalimentar județean, pe lângă fondul de stat centralizat de produse agroalimentare ¹¹.

În cadrul politicii consecvente a P.C.R. de amplasare rațională a forțelor de producție pe teritoriu, de dezvoltare rapidă a tuturor zonelor, în condițiile trecerii la înfăptuirea intensivă a obiectivelor edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, o importanță majoră are practica instituționalizată de congresele al XII-lea și al XIII-lea ale partidului de adoptare a programelor-directivă de dezvoltare economică-socială a României în profil teritorial pentru o perioadă de perspectivă de cinci ani, respectiv pentru anii 1981—1985 și 1986—1990. Pe ansamblul lor, aceste programe au cuprins următoarele obiective principale : amplasarea în localități mai puțin dezvoltate a unor obiective de dimensiuni mijlocii și mici din ramurile industriei prelucrătoare, care asigură utilizarea mai bună a forței de muncă, creșterea producției industriale în orașele cu un potențial industrial mai mare, în special pe seama sporirii productivității muncii, mecanizării și automatizării proceselor de producție, astfel încât în aceste centre numărul personalului muncitor să rămână, practic, la niveluri constante, dezvoltarea intensivă a agriculturii în toate județele, prin utilizarea la maximum a fondului funciar și a bazei tehnice-materiale, accentuarea dezvoltării industriei mici și a prestărilor de servicii, în vederea valorificării superioare a tuturor resurselor materiale locale, precum și a forței de muncă, satisfacerii mai depline a cerințelor populației, realizarea unui echilibru optim între toate sectoarele de activitate, ridicarea mai accentuată a eficienței economice prin introducerea și extinderea noilor cuceriri ale științei și tehnicii, dezvoltarea industriei, turismului și a dotărilor necesare, protecția mediului înconjurător ¹².

Temelia dezvoltării armonioase, multilaterale în profil teritorial a activității economice și sociale este dată de proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, care creează condiții favorabile pentru formarea și repartizarea judicioasă a fondului de investiții, potrivit intereselor generale ale societății. O însemnătate majoră are faptul că proprietatea socialistă asigură îmbinarea organică a intereselor imediate cu interesele de perspectivă ale societății. De asemenea, participarea efectivă a oamenilor muncii la luarea deciziilor privind amplasarea și dezvoltarea obiectivelor economice și sociale în teritoriu, afirmarea democrației socialiste

¹¹ *Strategia dezvoltării în profil teritorial în concepția președintelui Nicolae Ceaușescu*, Scrisul Românesc, Craiova, 1988, p. 22—23.

¹² *Programul-Directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985*, în *Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român*. 19—23 noiembrie 1979, Editura Politică, București, 1981, p. 822—846 ; *Programul-Directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1986—1990*, în *Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român*. 19—22 noiembrie 1984, Editura Politică, București, 1985, p. 571—594.

constituie un factor esențial al echilibrului economic și social în profil teritorial.

Pîrghia principală cu ajutorul căreia s-a înlăptuit și se înlăptuiește dezvoltarea teritorială a industriei, ca și a celorlalte ramuri și sectoare de activitate, o reprezintă investițiile. Folosirea acestei pîrghii s-a concretizat în orientarea prioritară a eforturilor investiționale spre zonele și județele mai puțin dezvoltate industrial. Analiza evoluției investițiilor industriale în profil teritorial evidențiază, în primul rînd, faptul că eforturile în acest sens s-au amplificat considerabil după Congresul al IX-lea, dovadă a preocupării majore a partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru dezvoltarea forțelor de producție și înflorirea economică și social-culturală a întregului teritoriu al patriei.

În perioada 1966—1987 au fost investite în economia națională circa 3 500 de miliarde lei, revenind, în medie, peste 170 de miliarde lei anual, față de 24 de miliarde lei în perioada 1950—1965. Numai în cincinalul 1981—1985 s-a realizat un efort investițional de peste trei ori mai mare decît în întreaga perioadă 1951—1965¹³.

Pentru reducerea decalajelor dintre județe, pentru dezvoltarea echilibrată, armonioasă și omogenizarea în perspectivă a nivelului lor de dezvoltare economică și socială importante fonduri de investiții au fost alocate, prioritar, județelor în trecut mai puțin dezvoltate. Față de un ritm mediu anual de creștere a investițiilor în perioada 1966—1985, pe ansamblul țării, de 4,6 ori, ritmuri cu mult superioare s-au înregistrat în județele mai puțin dezvoltate în trecut, printre care : Bistrița-Năsăud, Covasna, Vîlcea — de 12 ori ; Gorj, Mehedinți — de 10 ori ; Sălaj — de 9,7 ori ; Dîmbovița — de 9,4 ori ; Giurgiu — de 8,8 ori ; Tulcea — de 8,6 ori ; Satu Mare, Vaslui — de 7,5 ori¹⁴.

În condițiile creșterii puternice a volumului fondurilor fixe, un rol determinant în accelerarea procesului de îmbunătățire a repartizării teritoriale a forțelor de producție au avut dezvoltarea și modernizarea în ritmuri susținute a industriei, conjugate cu preocuparea permanentă pentru amplasarea noilor obiective potrivit cerințelor apropierii județelor în ceea ce privește potențialul productiv. Referindu-se la importanța dezvoltării echilibrate în profil teritorial a industriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că „Dezvoltarea puternică a industriei socialiste, amplasarea forțelor de producție și progresul industriei în toate județele au constituit și constituie factorul esențial al victoriei socialismului, al trecerii la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism“¹⁵.

Pornind de la experiența dobîndită în construcția socialistă, de la necesitatea valorificării superioare a resurselor materiale și utilizării mai bune a forței de muncă, partidul s-a preocupat ca procesul de amplasare a noilor obiective industriale să se desfășoare grupat, pe structuri bine

¹³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1988*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1989, p. 3 ; *Comunicatele cu privire la îndeplinirea planurilor naționale unice de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anii 1986 și 1987*, în „Buletinul oficial“, nr. 7 din 31 ianuarie 1987 ; nr. 8 din 4 februarie 1988.

¹⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1987, p. 62 ; Sandu Costache, Constantin Popescu, *Dezvoltarea armonioasă, echilibrată a tuturor zonelor și localităților țării*, în „Era socialistă“, anul LVIII, nr. 24/1987, p. 29.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura Politică, București, 1983, p. 20.

stabilite, în cadrul unor platforme industriale, ca elemente definitorii ale realizării unei dezvoltări rapide, echilibrate și armonioase a tuturor zonelor țării. Pe această bază, în ultimii 24 de ani au fost create peste 180 de noi platforme industriale, răspândite pretutindeni în țară, concomitent cu dezvoltarea puternică a celor existente, asigurându-se, în fiecare județ, 4—5 centre industriale ¹⁶.

Ideea de platformă industrială este strâns legată de necesitatea dezvoltării armonioase a tuturor zonelor țării și cu următoarele caracteristici : gruparea unităților productive de profil apropiat sau de ramuri înrudite, apte să utilizeze în comun facilități industriale, servicii și căi de acces, iar în măsura posibilităților să valorifice și produsele între ele ; amplasarea lor în perimetre urbane sau rurale dens populate, pentru evitarea fenomenului de navetism ; găsirea soluțiilor de integrare a învățămîntului și cercetării cu producția, inclusiv prin amplasarea acestor unități pe platforme ; ameliorarea structurii industriale, prin valorificarea superioară a materiilor prime din resurse interne, în special din cele existente în apropierea platformelor industriale.

În cadrul acestor platforme industriale, realizate prin mari investiții, au fost create și funcționează, ca mari unități socialiste — în subramuri de vîrf, cu fonduri fixe de nivel tehnic ridicat, în valoare de mai multe miliarde lei și cu durată mare de funcționare — combinate mari siderurgice, combinate de mașini grele, întreprinderi miniere și constructoare de mașini, mari combinate chimice și petrochimice, șantiere navale, întreprinderi electrotehnice și electronice, de mecanică fină și de construcții aeronautice, mari combinate forestiere, alimentare și zooindustriale. Prin continua lor modernizare, ele constituie o solidă bază economică pentru edificarea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru repartizarea armonioasă, echilibrată a forțelor de producție în întreaga economie națională ¹⁷.

Construcții întrunind asemenea exigențe există, în prezent, în toată țara, și ele au fost ridicate, cu deosebire, în ultimii 24 de ani ; puternice platforme industriale s-au construit, cu prioritate, în județele în trecut slab dezvoltate și lipsite de industrie, ca : Alba, Argeș, Buzău, Bistrița-Năsăud, Covasna, Dolj, Dîmbovița, Galați, Harghita, Ialomița, Iași, Olt, Sălaj, Satu-Mare, Teleorman, Tulcea, Vaslui.

În înfăptuirea procesului general de omogenizare economică-industrială a zonelor și localităților țării se relevă politica profund consecventă a partidului, a secretarului său general de creare, cu prioritate în județele rămase în urmă în trecut sub raport economic, a unor sectoare ale tehnicii de vîrf, care asigură valorificarea superioară a resurselor. În lumina acestei orientări, au fost extinse industria metalurgică în județele Galați, Călărași, Sălaj, Teleorman, Bistrița-Năsăud, Tulcea, industria constructoare de tractoare în județele Harghita, Dolj, Timiș, industria de rulmenți în județele Vaslui, Teleorman, Suceava, industria electronică și electrotehnică în județele Argeș, Bistrița-Năsăud, Bihor, Botoșani, Buzău, Covasna, Ialomița, Iași, Mureș, Vaslui, industria petrochimică în județele

¹⁶ Romeo Dragomirescu, *Dezvoltarea armonioasă, multilaterală a tuturor județelor și localităților țării*, în „Era socialistă”, anul LXIX, nr. 12/1989, p. 12.

¹⁷ Mircea Boța, *Viitorul poporului român — obiectiv strategic fundamental al politicii P.C.R. în Epoca Nicolae Ceaușescu*, în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 1/1987, p. 55.

Argeș, Bihor, Constanța, industria de îngrășăminte chimice în județele Arad, Bacău, Brăila, Iași, Tulcea, Vilcea, Mureș etc.¹⁸

Preocuparea deosebită pentru repartizarea teritorială judicioasă a industriei este sugestiv evidențiată și de faptul că, în perioada 1965—1987, în condițiile în care producția industrială a sporit, pe ansamblul țării, de circa 7 ori, s-au înregistrat creșteri spectaculoase în județele altădată rămase în urmă : de peste 22 de ori în județul Sălaj, de peste 17 ori în județul Olt, de peste 15 ori în județul Bistrița-Năsăud, de peste 13 ori în județele Buzău și Vaslui, de peste 11 ori în județele Iași și Vilcea, de peste 10 ori în județele Călărași, Covasna, Ialomița, Tulcea, Teleorman, Vrancea.¹⁹

Repartizarea echilibrată a forțelor de producție este cerută în mod obiectiv și de necesitatea dezvoltării și modernizării agriculturii, proces complex, care impune realizarea unor ample transformări în domeniul bazei tehnice-materiale a acestei ramuri. În concepția secretarului general al partidului, consolidarea rolului agriculturii ca ramură de bază a economiei naționale este strâns legată de înfăptuirea noii revoluții agrare, chemată să asigure realizarea unei producții agricole superioare și stabile, precum și transformarea condițiilor de muncă și de viață ale întregii țărâni. „Agricultura — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — va fi în continuare a doua ramură de bază a economiei naționale. Obiectivul fundamental îl va constitui realizarea noii revoluții agrare, ce presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gândire al țărănimii noastre cooperatiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale dezvoltării economiei naționale“²⁰.

În vederea înfăptuirii politicii partidului de dezvoltare a agriculturii în toate județele țării, s-au depus eforturi deosebite pentru crearea unei baze tehnice-materiale moderne în această ramură prin dotarea cu un număr din ce în ce mai mare și mai diversificat de tractoare și mașini agricole, realizarea unor ample lucrări de îmbunătățiri funciare, refacerea și dezvoltarea patrimoniului pomicol și viticol, construirea unei importante suprafețe de sere și solarii legumicole și a unui mare număr de complexe zootehnice pentru creșterea și îngrășarea animalelor și păsărilor, spații de depozitare (magazii, silozuri). În același timp, au fost ridicate obiective pentru dezvoltarea învățământului, a cercetării agricole și cu caracter social-cultural.

Date fiind influența deosebită pe care condițiile pedoclimatice le exercită asupra nivelului producțiilor agricole și necesitatea asigurării unor producții stabile și sigure, un rol principal în cadrul procesului de dezvoltare a agriculturii în profil teritorial revine vastului program de amenajări pentru irigații, de combatere a eroziunii solului, de desecări pe terenurile cu umiditate excesivă. Marea majoritate a lucrărilor de irigații s-a efectuat în județele din sudul țării, care, deși situate într-o zonă cu precipitații mai reduse și, mai ales, neuniform repartizate, nu beneficiaseră, pînă în anul 1965, de aproape nici un fel de lucrări de acest gen. În amplul proces de dezvoltare pe baze intensive a agriculturii declanșat

¹⁸ *Epoca Ceaușescu, epocă de înfăptuiri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*. Coordonator : Barbu Gh. Petrescu, Editura Politică, București, 1985, p. 111—112 ; Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p. 12.

¹⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1988, p. 22—23.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 28, Editura Politică, București, 1985, p. 36—37.

de Congresul al IX-lea, în cadrul importantelor lucrări de îmbunătățiri funciare au fost create, cu precădere în această zonă a țării, pe bazine hidrografice, mari sisteme de irigații, de zeci și sute de mii de hectare. Așa sînt, de pildă, sistemul din zona Canalului Dunăre-Marea Neagră, de circa 180 000 ha, care cuprinde cea mai mare parte din suprafața agricolă a județului Constanța, sistemele din Bărăganul de Sud, respectiv, Gălățui—Călărași, Pietroiu—Ștefan cel Mare, Jegălia, Făcăieni—Bordușani și cele amenajate de-a lungul Dunării, respectiv sistemele Borcea de Jos și de Sus, Insula Mare a Brăilei, Oltenița, Dorobanți, Calafat—Băilești, terasa Zimnicea, Sadova—Corabia, Giurgiu—Răzmirești, Vinju Mare, care cuprind importante suprafețe, tocmai în județele mai puțin dezvoltate în trecut sub raport economic : Călărași, Ialomița, Brăila, Giurgiu, Teleorman, Olt, Dolj, Mehedinți. La rîndul său, Oltul alimentează sistemele de irigații Stoenesti—Vișina, Drăgănești Olt—Beciulești, Stoenesti—Scărișoara, Fărcașele din județul Olt, și Bod, Hărman și Prejmer din județul Brașov ²¹.

Concomitent, au fost efectuate importante lucrări de desecare pe terenurile agricole din județele Brăila, Buzău, Tulcea, Argeș, Vrancea, Olt, Ialomița, Brașov, Bihor, Satu-Mare ș.a. Au fost puse în valoare întinse suprafețe de teren în zonele Carei, Siretul Inferior, Delta Dunării, în Oltenia ș.a. În toate județele s-a intensificat preocuparea pentru sporirea suprafeței agricole și arabile, asigurîndu-se restrîngerea perimetrului constructibil al localităților și sistematizarea rețelei de drumuri, redîndu-se agriculturii importante suprafețe, prin efectuarea unor ample lucrări pedomeliorative ²².

Înzestrarea tehnică a agriculturii, extinderea chimizării și asocierea cu îngrășăminte naturale, utilizarea largă a cuceririlor științei, tehnicii și tehnologiei agricole, folosirea rațională și intensivă a potențialului productiv al pămîntului, sporirea și îmbunătățirea efectivului de animale au condus la importante creșteri ale producției agricole. În perioada 1965—1987, producția agricolă globală a crescut de 2,4 ori, din care producția vegetală de 2,6 ori, iar cea animală de 2,5 ori ²³.

În sporirea producției de cereale succese deosebite au fost realizate în județele Argeș, Gorj, Vilcea, Călărași, Ialomița, Dîmbovița, Dolj, Mehedinți, Olt, Teleorman, Vaslui. Semnificativ este faptul că mărirea producțiilor medii de cereale s-a realizat în condițiile în care suprafețele destinate culturilor de grîu, orz, ovăz și porumb au fost, treptat, extinse în județele din zonele colinare, cu condiții ecologice mai puțin favorabile, cum sînt Covasna, Dîmbovița, Gorj, Harghita, Mureș, Prahova, Vaslui, Vilcea, Vrancea, în timp ce în județele cu condițiile cele mai favorabile suprafețele de cereale au fost diminuate pentru a se face loc culturii unor plante tehnice ale căror producții interesează în mod deosebit economia națională.

În ceea ce privește dezvoltarea creșterii animalelor în profil teritorial, în ultimele două decenii s-a urmărit cu consecvență concentrarea efectivelor de animale și păsări în zonele în care există cele mai favorabile condiții de dezvoltare. Creșterea bovinelor se face cu precădere în județele Suceava, Maramureș, Mureș, Neamț, Covasna, Bacău, Vrancea, Brașov, Dîmbovița, Argeș, Vilcea, Alba, Cluj, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Bi-

²¹ *Agricultura socialistă a României*. Coordonatori : Nicolae Giosan, Ion Ceaușescu, Mihnea Gheorghiu, Editura Politică, București, 1983, p. 389.

²² Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p. 12.

²³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1988, p. 43—45.

hor, care dețin și cele mai importante suprafețe de pășuni și fânețe naturale. Concomitent, au fost organizate mari complexe de tip industrial pentru creșterea și îngrășarea porcilor, cum sînt cele din județele Timiș, Ialomița, Călărași, Brăila, Giurgiu, adevărate fabrici de producere a cărnii²⁴.

Dezvoltarea industriei și agriculturii, intensificarea fluxurilor economice dintre județele și localitățile țării au antrenat extinderea în toate județele a construcțiilor, a rețelei de transporturi și telecomunicații, de servicii, a învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății, gospodăririi comunale, realizîndu-se astfel, în fiecare județ, un echilibru dinamic între ramurile economiei naționale. Semnificativ în acest sens este faptul că, în 1965, numai municipiul București realiza un volum al activității economice de 40 de miliarde lei, 2 județe de peste 20 de miliarde lei și 17 județe de peste 10 miliarde lei²⁵. Potrivit *Proiectului Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român*, în 1990 un număr de 8 județe vor realiza producții de peste 150 de miliarde lei, 21 de peste 100 de miliarde lei, 10 de peste 90 de miliarde lei, iar 2 de peste 80 de miliarde lei²⁶.

Rezultatele obținute în etapa actuală în aplicarea consecventă a politicii de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe teritoriu, de accentuare a procesului de omogenizare economică sînt reflectate și de faptul că, în anul 1990, toate județele vor realiza o producție industrială de 50 000 de lei pe locuitor, față de numai un singur județ în anul 1965.

Dezvoltarea în ritm susținut a forțelor de producție, îmbunătățirea repartizării lor teritoriale au determinat, în mod firesc, în toate județele, creșterea numărului populației ocupate, structurarea mai echilibrată a acestora pe ramuri și subramuri ale economiei, folosirea cu eficiență sporită a resurselor de muncă, ceea ce a avut profunde implicații economice și sociale. Dacă, în 1950, numărul total al muncitorilor era de circa 1 223 000, dintre care 640 000 în industrie, în 1985 efectivul lor s-a ridicat la 6 104 100, respectiv 3 298 800 în industrie²⁷. Cele mai însemnate creșteri ale numărului muncitorilor din industrie s-au înregistrat în județele : Olt — de 8,6 ori ; Teleorman — de 6,3 ori ; Botoșani — de 4,6 ori ; Buzău — de 4,3 ori²⁸. La sfîrșitul anului 1985, populația ocupată în ramurile neagricole a devenit preponderentă în toate județele, față de numai 9 județe în 1965.

Creșterea gradului de ocupare a forței de muncă în județele mai puțin dezvoltate în trecut, concomitent cu utilizarea mai eficientă a factorului uman în întreaga economie națională, a determinat mutații importante în gruparea județelor după numărul personalului muncitor la 1 000 de locuitori. În 1965, personalul muncitor la 1 000 de locuitori era sub 250 în 31 de județe, pentru ca, în 1985, numărul acestor județe să se reducă la 5²⁹.

²⁴ *Agricultura socialistă a României*, p. 393—394, 400—401.

²⁵ *Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român*, p. 573.

²⁶ *Programul-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010* (Proiect), Editura Politică, București, 1989, p. 31.

²⁷ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1986, p. 79—80.

²⁸ *România contemporană*. Coordonator : Gheorghe Surpat, Editura Politică, București, 1988, p. 333.

²⁹ Sandu Costache, Constantin Popescu, *op. cit.*, p. 30.

O dată cu apariția pe harta țării a noilor ramuri și subramuri industriale moderne, au luat naștere noi profesii și meserii, gradul de pregătire profesională a personalului muncitor înregistrând transformări calitative semnificative. Întregul nostru sistem de învățământ a fost perfecționat și adaptat la cerințele dezvoltării economiei. Astfel, la o creștere a populației în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea de circa 20%, populația școlară a înregistrat o creștere de circa 37%³⁰, ceea ce a făcut ca fiecare al patrulea locuitor să fie cuprins în procesul de învățământ, față de 1 din 5 locuitori în 1965³¹.

Creșterea gradului de calificare a forței de muncă este relevată de sporirea, în 1985, față de 1965, a numărului elevilor — de 3,2 ori al celor din învățământul profesional — de 3,3 ori al celor din învățământul liceal, iar al studenților de 2,7%. Învățământul liceal și profesional se desfășoară în toate județele țării, iar învățământul superior în 19 centre universitare. față de 15 în anul 1965³². Referindu-se la rolul învățământului în făurirea cadrelor necesare economiei naționale, tovarăsa academician doctor inginer Elena Ceaușescu sublinia, la Congresul Științei și Învățământului din 1985 : „Învățământul românesc reprezintă astăzi un sistem complex, încheiat, de pregătire profesională, bazat pe o concepție unitară, științific fundamentată, în deplină concordanță cu cerințele de progres ale societății noastre. Prin organizare, cuprindere și conținut, prin așezarea lui pe temelii revoluționare, învățământul de toate gradele asigură necesarul de cadre pentru economia națională, precum și pentru toate celelalte domenii ale vieții sociale și culturale”³³.

Toate aceste înfăptuiri pun în lumină cu putere roadele politicii partidului nostru în domeniul repartizării echilibrate, proporționale a forțelor de producție în profil teritorial. Așa cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției din August 1944, „Sînt bine cunoscute marile realizări obținute în dezvoltarea generală a patriei noastre, amplasarea pe întregul teritoriu a forțelor de producție, noile cetăți industriale, unitățile agricole, construcțiile sociale, începînd cu locuințele, cu școlile, unitățile de asistență sanitară, centrele de educație și cultură, care au transformat radical înfățișarea orașelor și comunelor, înfățișarea generală a patriei noastre socialiste”³⁴.

În strînsă legătură cu dezvoltarea întregii economii naționale, cu repartizarea echilibrată, armonioasă a forțelor de producție în toate zonele țării, se desfășoară un important proces de dezvoltare, modernizare, sistematizare a localităților rurale și urbane, cu efecte benefice fundamentale pentru prezentul și viitorul societății românești. „Înfăptuind programele de dezvoltare, de modernizare, de sistematizare a localităților orășenești și rurale — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, vom crea condițiile necesare dispariției deosebirilor dintre oraș și sat și apropierii condițiilor de muncă, de viață între comune, sate și orașe, aceasta

³⁰ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1967, p. 160, 527—528 ; *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 322.

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ Academician doctor inginer Elena Ceaușescu, *Știința și progresul societății. Cuvîntări. 1974—1988*, Editura Politică, București, 1980, p. 267.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. 21 august 1989*, Editura Politică, București, 1989, p. 20.

reprezentînd o necesitate vitală, obiectivă pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului, pentru adevărata egalitate între toți fiii patriei noastre”³⁵.

Principala dimensiune a acestui proces, cu largi implicații asupra creșterii permanente a nivelului de trai, material și spiritual, al oamenilor muncii, o reprezintă sporirea continuă a ponderii populației urbane în totalul populației țării. Este revelator faptul că populația urbană a sporit de la 22,0%, cît era în 1948, la 29,8% în 1965, ajungînd, ca urmare a largului proces de industrializare socialistă care a avut loc în anii de după Congresul al IX-lea, să reprezinte 51,3% din populația țării în 1987³⁶. Un ritm de urbanizare mai ridicat au înregistrat județele Alba, Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Covasna, Gorj, Harghita, Ialomița, Maramureș, Sălaj ș.a.

Ca urmare a ritmului accelerat de urbanizare, numărul orașelor și municipiilor a sporit de la 148, în 1945, la 183 în 1965, ajungînd la 266 în prezent. La această creștere au contribuit și cele 28 de comune care s-au dezvoltat puternic în ultimii ani și care, în baza *Legii privind îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România*, adoptată de Marea Adunare Națională în aprilie 1989, au dobîndit statutul de orașe agroindustriale. Reflectînd preocuparea constantă a partidului pentru asigurarea dezvoltării echilibrate și armonioase a întregului teritoriu al țării, cele mai multe din noile orașe sînt amplasate în județele care, în trecut, erau slab dezvoltate din punct de vedere economic și social și care au cunoscut ritmuri intense de dezvoltare în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului. În această categorie se înscriu localitățile : Nehoiu și Pogoanele (județul Buzău), Scornicești și Piatra Olt (județul Olt), Ianca și Însurăței (județul Brăila), Colibași (județul Argeș), Budești, Lehliu-Gară și Fundulea (județul Călărași), Bolintin Vale și Mihăilești (județul Giurgiu), Seini (județul Maramureș), Dărmănești (județul Bacău), Bumbesti-Jiu și Rovinari (județul Gorj), Basarabi, Negru Vodă și Ovidiu (județul Constanța), Otopeni, Bragadiru, Balotești și „30 Decembrie” (Sectorul Agricol Ilfov) ș.a.³⁷.

Statul a făcut în aceste localități investiții importante, dotîndu-le cu obiective industriale, agricole, culturale. Au fost create întreprinderi de construcții de mașini în localitățile : Avrig, Colibași, Basarabi, Scornicești, Bumbesti-Jiu ; combinate de prelucrare a lemnului în localitățile Nehoiu, Dărmănești, Tâlmaci ; întreprinderi de exploatare minieră și energetică în Aninoasa, Ovidiu ; întreprinderi de industrie ușoară în Lehliu-Gară, Mihăilești, Seini ; întreprinderi de industrie alimentară în Ianca, Însurăței, Pogoanele, Budești, Fundulea, Bragadiru și altele.

Repartizarea orașelor României după numărul de locuitori pune în evidență faptul că 24 dintre ele au, în prezent, peste 100 000 de locuitori, 155 între 10 000 și 100 000 de locuitori, iar restul sub 10 000 de locuitori³⁸, ceea ce contribuie și sub acest raport la realizarea unei dezvoltări echilibrate, armonioase a teritoriului național.

Pe baza politicii științifice a partidului de amplasare armonioasă, proporțională a forțelor de producție pe teritoriul țării, dezvoltarea ora-

³⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*. 22 august 1989, p. 23.

³⁶ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1988, p. 17.

³⁷ „Buletinul oficial”, nr. 15 din 25 aprilie 1989.

³⁸ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1988, p. 18.

șelor s-a desfășurat și se desfășoară într-o concepție organizatorică și de sistematizare superioară, cuprinzând zone distincte sau întrepătrunse între ele teritorial, care îndeplinesc funcții complementare, cum sînt zone de locuit, zone destinate activităților productive, zone administrative, culturale, educative, comerciale, de agrement etc. Pe baza acestei concepții, s-a realizat o rețea de orașe judicios repartizate în teritoriu, în cadrul cărora se disting patru formațiuni tipologice principale : orașe puternic industrializate, în care personalul din industrie, construcții și transporturi este preponderent, iar în volumul activității economice producția industrială deține o pondere ridicată, ponderea agriculturii fiind nesemnificativă ; orașe industrial-agrare, în care deși industria este preponderentă, agricultura este prezentă în proporții moderate ; orașe agroindustriale, a căror activitate economică este predominant agrară, industria fiind reprezentată, în principal, de industria alimentară și industria mică ; orașe turistice-balneare, care, datorită condițiilor naturale, îndeplinesc funcții de odihnă și tratament, iar populația este ocupată, îndeosebi, în serviciile legate de specificul activităților locale³⁹. În toate aceste tipuri de orașe se desfășoară o intensă activitate comercială și social-culturală, care exercită o mare influență în zonele înconjurătoare, cu adînci implicații de ordin economic și pe planul vieții sociale.

În mediul rural, procesul neîntrerupt al dezvoltării economice-sociale a determinat întărirea continuă a comunelor și constituirea unor comune mai mari, mai puternice din punct de vedere economic și al dotărilor edilitar-gospodărești, formate prin unirea comunelor mai mici, numărul lor ajungînd, în prezent, la 2 359. Pentru mai buna coordonare a activităților economice din zonele preponderent agricole au fost create 548 de consilii unice agroindustriale⁴⁰.

În înfăptuirea amplului proces de dezvoltare armonioasă, multilaterală a tuturor județelor și localităților țării o importanță deosebită prezintă dezvoltarea și modernizarea permanentă a fondului locativ. În cei 45 de ani care au trecut de la revoluția din August 1944, au fost construite peste 5,5 milioane de locuințe, dintre care peste 3,5 milioane după Congresul al IX-lea al partidului, suprafața locuibilă pe locuitor fiind, în prezent, de circa 11 mp în aproape toate județele țării. Un număr mare de locuințe au fost construite în județele Argeș, Bacău, Botoșani, Buzău, Gorj, Neamț, Suceava, Vaslui, Vilcea, Vrancea, care, în trecut, aveau o situație deosebit de grea în ceea ce privește fondul locativ⁴¹.

Semnificativă pentru procesul de dezvoltare a țării noastre în profil teritorial este și deosebita atenție acordată ocrotirii sănătății populației. În acest scop, au fost construite numeroase spitale, policlinici, dispensare și alte unități, care asigură o bază materială modernă bine înzestrată și cu personal de asistență medicală calificat. În fiecare județ, în unități sanitare specializate, pentru tratamente și îngrijiri acordate bolnavilor sînt cel puțin 9 paturi la 1 000 de locuitori, iar în fiecare comună și cartier de locuit funcționează dispensare medicale ; la fiecare 900—1 000 de cetățeni există cel puțin un medic⁴².

Așa cum se relevă în *Proiectul Programului-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român* și în *Tezele pentru Con-*

³⁹ Alexandru Radocea, *Strategia dezvoltării economico-sociale armonioase a întregului teritoriu al țării*, în „Era socialistă”, anul LXVII, nr. 11/1987, p. 9.

⁴⁰ „Buletinul oficial”, nr. 15 din 25 aprilie 1989.

⁴¹ Romeo Dragomirescu, *op. cit.*, p. 14.

⁴² *Ibid.*

gresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român, înfăptuirea neabătută a politicii de repartizare echilibrată a forțelor de producție pe teritoriul țării, continuarea procesului de organizare și de modernizare a localităților vor cunoaște noi dimensiuni calitative. „În elaborarea programelor de dezvoltare economico-socială a județelor, municipiilor, orașelor și comunelor — ca părți integrante ale planului național unic — se arată în *Programul-Directivă* — este necesar să se asigure înfăptuirea neabătută a politicii de repartizare echilibrată a forțelor de producție pe teritoriul țării, continuarea procesului de organizare și modernizare a localităților“⁴³.

În procesul dezvoltării județelor accentul se va pune pe valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, pe folosirea cu eficiență a potențialului productiv, astfel ca, pînă în anul 1995, în fiecare județ să se realizeze un volum de activitate economică pe locuitor de cel puțin 100 mii lei⁴⁴. La rîndul lor, programele de dezvoltare a municipiilor și orașelor vor fi axate pe utilizarea deplină a capacităților de producție din industria republicană, industria mică și celelalte ramuri, pe realizarea unei dezvoltări optime a construcțiilor, organizarea cît mai rațională a lucrărilor edilitare și transportului, funcționarea în bune condiții a rețelei unităților de învățămînt, sănătate și cultură. „Este necesar — se subliniază în *Programul-Directivă* — să se aibă întotdeauna în vedere faptul că ridicarea nivelului personal de trai, a bunăstării fiecărui cetățean nu se poate realiza decît o dată cu dezvoltarea generală a forțelor de producție și creșterea avuției naționale, cu ridicarea nivelului de trai, a bunăstării întregului popor, cu asigurarea progresului multilateral al patriei noastre“⁴⁵.

Puternice sporuri calitative se vor înregistra în dezvoltarea comunelor. Așa cum relevă *Programul-Directivă*, „Programele de dezvoltare a comunelor vor urmări crearea condițiilor pentru obținerea unor producții agricole de 35—40 mii lei la hectarul agricol. Pe baza valorificării resurselor locale, în anul 1995 producția industriei mici, în mediul rural, va ajunge la cel puțin 6 mii lei pe un locuitor. Se va forma, astfel, muncitorul agricol de tip nou, capabil să îndeplinească nu numai lucrările necesare în agricultură, ci și o serie de activități industriale și de servicii, care urmează să contribuie cu cel puțin 20—25 la sută la formarea veniturilor țărănimii. În comune se vor dezvolta unitățile de învățămînt, asistență sanitară, cultură și creație, asigurîndu-se condiții de muncă și viață tot mai apropiate de cele din orașe“⁴⁶.

La dezvoltarea economică-socială armonioasă în profil teritorial o contribuție însemnată va aduce aplicarea neabătută a politicii partidului și statului de protecție și ameliorare a mediului înconjurător, pe care *Programul-Directivă al Congresului al XIV-lea* le definește drept „factor primordial al dezvoltării patriei noastre, al asigurării unor condiții de viață și de muncă tot mai bune pentru generațiile actuale și viitoare“⁴⁷. Pe această bază, vor fi luate măsuri pentru înlocuirea tehnologiilor caracterizate prin pierderi mari de substanțe în mediul ambiant cu soluții care valorifică cu înalt randament materiile prime și energia, pentru captarea și reciclarea productivă a gazelor evacuate, apelor reziduale, a tuturor

⁴³ *Programul-Directivă al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român* (Proiect), p. 31.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibidem*, p. 16.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 31—32.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 37.

subproduselor tehnologice, exploatarea optimă, în deplină siguranță, a utilajelor și instalațiilor. Se va acționa în direcția realizării și utilizării de substanțe chimice cu nocivitate și remanentă cât mai reduse, a unor mijloace de transport nepoluante. În același domeniu al apărării mediului înconjurător, „Vor fi îndeplinite cu consecvență prevederile privind combaterea eroziunii solului, programele de împădurire, de prevenire a poluării apelor, de conservare nealterată a mediului înconjurător în general“⁴⁸.

Elaborată și dezvoltată pe temeiuri științifice, în lumina condițiilor și realităților concrete ale României, concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, despre repartizarea rațională a forțelor de producție este o componentă esențială a politicii de industrializare socialistă, orientînd clarvăzător opera de edificare a socialismului multilateral dezvoltat în țara noastră. În același timp, prin temeinica formulare a naturii complexe a acestei probleme, prin dezvăluirea riguroasă a interdependențelor ei cu industrializarea, prin fundamentarea soluțiilor și a direcțiilor de acțiune pentru rezolvarea ei, a necesității atragerii oamenilor muncii, a populației din zonele în trecut rămase în urmă, a tuturor claselor și păturilor societății la elaborarea și la înfăptuirea politicii de repartizare teritorială a forțelor de producție, la conducerea procesului de dezvoltare complexă a întregului teritoriu și la lichidarea rămîinerii în urmă a unor zone, gîndirea partidului nostru, a secretarului său general în acest domeniu se constituie, la rîndul ei, într-o amplă și solidă contribuție la teoria și practica edificării socialismului, la tezaurul științei economice universale. Prefigurînd dezvoltarea viguroasă a patriei noastre în cincinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010, documentele de o excepțională însemnătate pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român — elaborate cu contribuția directă și decisivă a tovarășului Nicolae Ceaușescu — configurează într-o concepție politică și economică revoluționară teze și concluzii de importanță vitală pentru destinul patriei și poporului român. Înăfptuirea neabătută a acestor documente va asigura ridicarea României pe noi trepte de progres și prosperitate, va duce la întărirea și mai puternică a patriei, a forței economice și sociale a societății noastre, a deplinei egalități între toți cetățenii, la realizarea unei tot mai mari apropieri a condițiilor de muncă, de viață și cultură de la sate cu cele de la orașe.

⁴⁸ Ibid.

POZIȚIA FORȚELOR DEMOCRATICE, ÎN FRUNTE CU P.C.R., ÎMPOTRIVA PERICOLULUI FASCIST INTERN ȘI EXTERN ÎN CURSUL ANULUI 1938

Campania electorală și rezultatul alegerilor parlamentare din 20 decembrie 1937 * au arătat cit de amenințător devenise pericolul fascistului și, îndeosebi, al Gărzii de fier. Înarmarea legionarilor, acțiunile cu caracter pucist întreprinse de ei în ziua alegerilor, declarațiile repetate ale lui Corneliu Zelea Codreanu că, în cazul acaparării puterii, va realiza imediat o alianță politică cu statele fasciste — Germania hitleristă și Italia mussoliniană — și amenințările proferate la adresa celorlalte partide, au stîrnit o profundă îngrijorare nu numai în rîndul maselor populare și al organizațiilor politice democratice, dar și în cercurile politice burgheze nefasciste, adepte ale menținerii sistemului parlamentar și alianțelor externe tradiționale ale României.

Singura forță politică care a acționat cu hotărîre, luciditate și consecvență împotriva Gărzii de fier, agentura Germaniei hitleriste în România, a fost Partidul Comunist Român, care și-a îndeplinit pe deplin rolul său dinamizator și mobilizator al energiilor revoluționare ale maselor largi populare. Cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare generale din decembrie 1937, P.C.R., demonstrînd patriotismul său fierbinte, a demascat caracterul antinațional al declarațiilor insolente ale lui C. Z. Codreanu privind schimbarea orientării politice externe a României și instaurarea dictaturii fasciste sub formula statului totalitar. În același timp, partidul comunist a depus stăruitoare eforturi pentru a-l determina pe liderul național-țărănist, Iuliu Maniu, să rupă legăturile cu organizația legionară și să anuleze pactul de „neagresiune” încheiat cu Garda, să militeze pentru unirea tuturor forțelor democratice și patriotice într-un cuprinzător front național antifascist.

* Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a (noiembrie 1933—septembrie 1940), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 724—745 ; Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981 ; Constantin Petculescu, *Atitudini antifasciste în opinia publică din România. 1933—1944*, în „Anale de istorie”, anul XXXV, nr. 3/1989, p. 112 și urm.

Exprimîndu-și încrederea în victoria clasei muncitoare, militantul comunist Lucrețiu Pătrășcanu, arăta în scrisoarea deschisă adresată lui I. Maniu : „Mișcarea muncitorească va sta neclintită la postul ei de acțiune și de veghe. Sigură pe trăinicia credințelor ei, ea nu se îndoieste de siguranța izbîndei. Această izbîndă va fi nu numai a muncitorimii, ci a tuturor acelor care iau astăzi atitudine împotriva fascismului, aducător de ruină și moarte și luptă pentru o Românie liberă și prosperă”¹.

Luînd poziție fermă contra declarațiilor antinaționale ale lui Codreanu de la 30 noiembrie 1937, revista antifascistă „Reporter” din 5 decembrie 1937 consemna : „Cine nu știe că Roma și Berlinul se află în fruntea revizionistilor de hotare, în fruntea celor ce vor să rupă tratatele de pace care asigură existența României Mari ?... Momentul e grav. Pericolul e iminent. Și astăzi persistă în urechile tuturor românilor strigătul amenințător al d-lui Mussolini..., rostit la Milano la 1 noiembrie 1936. «Alianța cu Roma și Berlinul», în care ne-am pomeni înglobați în 48 de ore după biruința legionară, ar însemna subjugarea economică și politică a României de către «aliații» noștri, dezmembrarea țării, moartea României ca stat național și independent. Existența României ca stat național, amenințat de expansiunea militaristă și războinică a Romei și Berlinului, este condiționată de stabilirea și întărirea unui sistem de alianțe cu statele la fel de amenințate de puterile războinice și revizioniste”.

Pericolul fascismului s-a amplificat și mai mult prin aducerea la guvern, de către regele Carol al II-lea, la 28 decembrie 1937, a Partidului Național Creștin, partid cu orientare profascistă și lipsit de o bază de masă ; în noul guvern, prezidat de Octavian Goga, au intrat, pe lîngă reprezentanții P.N.C., patru membri ai grupului centrist din P.N.Ț., în frunte cu Armand Călinescu, generalul Ion Antonescu, precum și unii oameni ai palatului. Deși se aflau în inferioritate numerică, miniștrii din afara P.N.C. dețineau posturi cheie (internele, finanțele, justiția, externele), care le ofereau posibilitatea de a contracara tendințele lui Octavian Goga de a imprima politicii interne o orientare fascistă și de a se apropia de statele totalitare.

Guvernul Goga—Cuza a constituit o ficțiune politică a virfurilor capitaliste din jurul lui Carol al II-lea, pentru a dovedi inutilitatea regimului parlamentar și a sistemului partidelor politice, pentru a cîștiga timp și a ușura astfel realizarea planului de instaurare a unei dictaturi personale.

La scurt timp după instaurare, primul ministru Octavian Goga și-a exprimat, într-un interviu acordat ziarului „Berliner Tageblatt”, dorința de a stabili relații prietenești cu Italia fascistă și Germania hitleristă, prin încheierea unui „pact de amicitie” cu aceste state. Totodată, în vederea asigurării victoriei partidului său în alegerile parlamentare, fixate pentru data de 2 martie 1938, Octavian Goga a încheiat acorduri electorale cu partidul „Totul pentru țară” al lui C. Z. Codreanu, Partidul german al sașilor și cu alte formațiuni politice de dreapta, prohitleriste.

Politica antidemocratică și antimuncitorească a guvernului Goga—Cuza a creat un climat propice amplificării activității organizației legionare. Încurajată de numărul de voturi nesperat de mare înregistrat în

¹ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare : Arh. I.S.I.S.P.), fondul nr. VI, dosarul nr. 3 393, fila 7.

alegerile generale din decembrie 1937 și de acțiunile agresive ale statelor fasciste, Garda de fier s-a orientat tot mai mult spre organizarea unei lovituri de stat, pentru a prelua puterea și a instaura statul totalitar. Cu prilejul consfăturii cu inspectorii legionari ai organizațiilor județene, din 27 ianuarie 1938, Corneliu Zelea Codreanu a declarat : „Victoria legionară este aproape, nu vor trece nici șase luni și toată țara va fi legionară”². Pentru pregătirea militară a loviturii, Codreanu a înființat un corp de fanatici, intitulat „Moța și Marin”, alcătuit din 10 000 de legionari, precum și grupul prietenilor legionari ; în același timp, legionarii și-au procurat cu febrilitate armele și munițiile necesare³.

Toate aceste măsuri adoptate de Codreanu au produs o stare de exaltare în rindurile legionarilor, care „acum au speranța că venirea (lor — *n.n.*) la putere nu era îndepărtată”⁴. În legătură cu aceste febrile pregătiri ale Gărzii de fier pentru a acapara puterea prin forță, C. Argetoianu consemna, la 5 februarie 1938, în memoriile sale : „Garda de fier se organizează ca un stat în stat”⁵.

Pe de altă parte, Garda de fier conta și pe sprijinul și colaborarea unor politicieni de dreapta din cadrul partidelor burgheze. În acest scop, au continuat întrevederile între C. Z. Codreanu și conducerea Frontului Românesc, Partidului Poporului, Partidului Liberal-georgist și ale altor partide și organizații reacționare. Neluind în seamă consecințele nefaste ale pactului de „neagresiune”, Iuliu Maniu a menținut și chiar a extins relațiile cu Garda de fier. La rîndul său, C.Z. Codreanu, bazîndu-se pe conlucrarea cu Partidul Național-Țărănesc cu prilejul campaniei electorale de la sfîrșitul anului 1937, declara, cu emfază, în fața celorlalți fruntași legionari, că colaborarea cu Iuliu Maniu „va fi extinsă după necesitățile ce se vor ivi atît pentru partidul «Totul pentru țară», cît și pentru partidul d-lui Maniu”⁶.

Urmărind propriile sale interese politice și pentru a nu fi înlăturat și de această dată de la succesiune, I. Maniu a adresat regelui Carol al II-lea un memoriu în care, exprimîndu-și îngrijorarea față de situația internațională încordată — concretizată în amplificarea acțiunilor revizioniste ale statelor fasciste, care amenințau integritatea teritorială a țării — și de situația politică internă, cerea „revenirea la metodele constituționale și încredințarea formării guvernului P.N.Ț. care își asuma răspunderea situației”⁷. Totodată, pentru a menține, în continuare, sub influența sa, masele de tineri din P.N.Ț., care erau ostile organizației legionare, Iuliu Maniu a fost nevoit să ia atitudine împotriva instaurării unei dictaturi fasciste în România și a politicii revizioniste și imperia-liste a Germaniei hitleriste, declarînd, la întrunirea tineretului național-țărănesc din 5 februarie 1938 : „Sîntem înverșunați dușmani ai ideilor de dictatură, fie că ele se numesc hitleristă sau fasciste”⁸. În același timp, el aprecia principiile politicii externe a partidului „Totul pentru

² Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 110 237, vol. 12, fila 109.

³ *Loc. cit.*, fila 118.

⁴ *Loc. cit.*, fila 192.

⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 8 626, fila 3 357.

⁶ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 110 237, vol. 12, fila 213.

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 8 626, filele 3 386—3 387 ; „România nouă” din 11 februarie 1938.

⁸ „România nouă” din 11 februarie 1938.

țară“, de aliniere a României la statele „Axei“, drept „principii cu totul catastrofale... și contra intereselor României“, deoarece Germania revizionistă „caută expansiunea spre orient, practicînd, ca toate statele totalitare, o politică șovinistă și imperialistă“⁹.

Acțiunea regelui de a desprinde grupul centriștilor * din P.N.Ț, introducîndu-l în guvernul Goga—Cuza, a agravat și mai mult divergențele dintre Maniu și Carol al II-lea. În condițiile cînd rîndurile P.N.Ț. slăbeau continuu, ca urmare a puternicelor frămîntări interne, iar perspectiva încredințării președinției Consiliului de Miniștri de către rege părea irealizabilă, Iuliu Maniu considera încă utilă colaborarea cu organizația legionară, pentru a o subordona intereselor sale politice și de clasă.

La rîndul lor, cercurile liberal-georgiste sprijineau partidul „Totul pentru țară“ în speranța că prin această acțiune vor atrage simpatia Germaniei hitleriste și concursul mișcării legionare la formarea unui guvern prezidat de Gheorghe Brătianu.

Instaurarea guvernului Goga—Cuza și creșterea pericolului acapărării puterii politice de către Garda de fier a produs o puternică îngrijorare în rîndurile forțelor politice democratice, antifasciste. Prin intermediul Uniunii Democratice, partidul comunist a desfășurat o asiduă activitate pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor democratice împotriva pericolului fascismului și expansiunii agresive a Germaniei hitleriste. Pentru alegerile generale din martie 1938, P.C.R. a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi ca, acolo unde forțele democratice, antifasciste nu au depus candidaturi, să fie votați candidații P.S.D., Partidului Țărănesc-Radical, Partidului Național-Țărănesc sau al Partidului Național Liberal, care au sorți de izbîndă în confruntarea cu forțele de dreapta, fasciste¹⁰.

Sub presiunea puternicei mișcări antifasciste din țară, conducerile P.S.D., P.N.Ț., P.Ț.R., P.N.L. și Partidului Naționalist Democrat au luat atitudine atît împotriva mișcării legionare, cît și a guvernului Goga—Cuza. Marele patriot și savant de renume mondial, Nicolae Iorga, a adresat un vehement protest guvernului împotriva măsurilor reacționare, antisemite preconizate, a încălcării drepturilor constituționale. „Nu pot admite o situație care, odată stabilită — scria el —, ar putea să aducă și alte interziceri ale drepturilor constituționale. Prefer să mă expatriez și să mă bucur de aceste drepturi în țară străină, decît să mi le văd interzise aici“¹¹.

Îngrijorat de creșterea pericolului fascist extern, de recrudescența organizațiilor de extremă dreaptă, Constantin I. C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal și reprezentant al intereselor burgheziei și moșierimii române legate de capitalul anglo-franco-american, a condamnat ferm acțiunile teroriste ale Gărzii de fier. Într-un interviu acordat ziarului „Viitorul“, el a avertizat opinia publică românească asupra „pericolului ce-l reprezintă pentru siguranța și consolidarea statului“ partidul „Totul pentru țară“¹². Totodată, el a acuzat virulent Garda de

⁹ Ibid.

* Gruparea centriștilor din P.N.Ț. era reprezentată de organizațiile național-țărăniști județene, îndeosebi din vechiul Regat, conduse de Armand Călinescu, Virgil Potîrcă, N. Costăchescu, Grigore Gafencu ș.a.

¹⁰ „Scinteia“ din 31 ianuarie 1938.

¹¹ N. Iorga, *Memorii*, „Sinuciderea partidelor (1932—1938)“, vol. VI, București, 1939, p. 444.

¹² „Viitorul“ din 8-februarie 1938.

fier, de „a fi strîns în rîndurile ei toată pleava țării“, de a „nu avea nici un program și de a semăna anarhia“¹³.

Sub presiunea masei membrilor de rînd ai P.N.Ț., tot mai mult nemulțumită de consecințele nefaste ale noii tactici impuse de Iuliu Maniu, conducerea acestui partid și-a luat angajamentul de a nu mai reînnoi „pactul de neagresiune“ cu Garda de fier și de a încheia un cartel electoral cu Partidul Social-Democrat și cu alte forțe democratice pentru noile alegeri. Dar liderul național-țărănist nu s-a angajat, cu acest prilej, că va întrerupe „conlucrarea“ cu căpeteniile legionare; mai mult, și-a permis să declare public că va menține, pe mai departe, raporturi bune cu partidul „Totul pentru țară“¹⁴. Această declarație evidenția încă odată poziția contradictorie și duplicitară a lui Iuliu Maniu față de organizația legionară, cît și atitudinea lui neloială față de celelalte forțe antifasciste și chiar față de propriul partid, fapt ce a creat o puternică stare de neliniște în rîndurile P.N.Ț.

Exprimînd îngrijorarea față de creșterea agresivității Gărzii de fier, Armand Călinescu, conducătorul grupului centrist din P.N.Ț., nota, în memoriile sale, că „...triumful ei (al Gărzii de fier — *n.n.*) ar fi o catastrofă pentru stat“¹⁵. În calitate de ministru de interne în guvernul Goga—Cuza, el a acționat ferm pentru a imprima organelor de poliție, siguranță și jandarmerie o orientare antigardistă și antihitleristă. Din ordinul său, aceste organe au inițiat unele măsuri pentru reprimarea acțiunilor agresive ale organizațiilor fasciste, îndeosebi ale Gărzii de fier. Unele din aceste măsuri, care preconizau desființarea corpului lăncierilor, au fost îndreptate chiar împotriva Partidului Național Creștin.

La rîndul său, Partidul Social-Democrat a condamnat fascismul intern, reprezentat de Garda de fier, și acțiunile revanșarde ale statelor fasciste, pronunțîndu-se pentru o acțiune unită a forțelor democratice în vederea apărării independenței naționale a României. Acceptînd încheierea unui cartel electoral cu Partidul Național-Țărănesc pentru alegerile parlamentare generale din martie 1938, conducerea P.S.D. declara că „vom duce cu acest partid o acțiune comună contra dușmanului comun: fascismul retrograd, barbar și războinic“¹⁶.

În acest context, aniversarea unor momente de seamă din istoria națională a fost transformată de către P.C.R. și mișcarea antifascistă în prilejuri de mobilizare a maselor largi populare la lupta împotriva pericolului fascismului și a revizionismului, pentru apărarea hotarelor țării. Astfel, în cadrul întrunirilor organizate, la 24 ianuarie 1938, cu prilejul aniversării Unirii Principatelor, s-a relevat necesitatea coalizării tuturor forțelor social-politice într-un front unic de luptă, capabil să apere libertatea, independența și integritatea țării. Într-unul din articolele cuprinse în numărul omagial, dedicat de „Reporter“ acestui mare eveniment istoric, militantul comunist Ion Popescu-Puțuri evidenția necesitatea luptei „contra partidului «Totul pentru țară», pentru scoaterea lui din viața politică“, în vederea apărării regimului democratic și a independenței naționale a patriei¹⁷.

Evidențiînd tradițiile glorioase de luptă ale poporului român pentru apărarea patriei de-a lungul veacurilor, P.C.R. sublinia necesitatea

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 8 626, fila 3 397.

¹⁴ „România nouă“ din 9 februarie 1938.

¹⁵ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 65, filele 473—474.

¹⁶ „Lumea nouă“ din 6 februarie 1938.

¹⁷ „Reporter“ din 23 ianuarie 1938.

ca muncitorii să se situeze în fruntea acestor acțiuni de înaltă luciditate și responsabilitate patriotică „Ne cheamă la luptă singele lui Doja, Horea și Tudor Vladimirescu — se arăta într-un manifest al C.C. al P.C.R. din ianuarie 1938. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu o vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem îngenunchiat și rob. Clasa muncitoare din România, releva același manifest, își exprimă atașamentul la lupta pentru apărarea armată a patriei, deoarece „rezistența înarmată a poporului în caz de agresiune e legitimă și ea (muncitorimea română — *n.n.*) va merge în primele rânduri ale bătăliei“¹⁸.

De asemenea, într-un manifest lansat cu prilejul aceleiași eveniment aniversar, Uniunea democratică și Comitetele cetățenești — organizații de masă aflate sub influența P.C.R. — protestau energic contra „celor ce uneltesc din afară și dinlăuntru granițelor împotriva independenței noastre“, reamintindu-le deviza, cu profundă semnificație patriotică, a ostașilor români în istoricele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917 — „*Pe aici nu se trece*“, care va însufleși întregul popor român și în cazul unei eventuale agresiuni hitleristo-horthyste¹⁹.

Intrucît noile alegeri se apropiau, partidele politice au intrat într-o febrilă campanie electorală. Pentru a-și asigura succesul, primul ministru Octavian Goga a intrat în tratative secrete cu conducătorul Gărzii de fier, Corneliu Zelea Codreanu, ajungîndu-se, în final, la un acord de colaborare cu prilejul alegerilor generale. Acțiunea lor însă era tardivă, deoarece ministrul de interne, Armand Călinescu, urmărise, pas cu pas, prin oamenii săi, tratativele secrete ale primului ministru Octavian Goga cu Garda de fier și le raportase regelui Carol al II-lea.

Informat asupra tratativelor pe care politicienii de dreapta le purtau cu Garda de fier, Carol a făcut o ultimă încercare pentru desprinderea lui C.Z. Codreanu de I. Maniu și atragerea mișcării legionare la realizarea planului instaurării dictaturii sale personale. Cu prilejul audienței acordate lui Codreanu în seara zilei de 4 februarie 1938, regele i-a oferit acestuia posibilitatea formării unui guvern sub președinția sa²⁰. Dar Codreanu, care se baza pe evoluția situației internaționale, favorabilă, în acel moment, statelor fasciste revizioniste și dorea ca el să devină dictatorul, conducătorul statului legionar român, a respins oferta lui Carol al II-lea.

Alarmate de starea de spirit încordată care se crease în țară, de politica profascistă a guvernului Goga—Cuza și nereușind să capteze și să subordoneze propriilor scopuri mișcarea legionară, cercurile capitaliste din jurul regelui, în frunte cu N. Malaxa, Max Auschnit, I. Gigurtu ș.a., au trecut la o acțiune mai hotărîtă pentru salvarea intereselor fundamentale ale regimului burghez, instaurînd, la 10 februarie 1938, dictatura regală, care a desființat partidele politice și a promulgat o nouă Constituție²¹.

Dictatura regală a fost un regim politic antipopular, expresie a intereselor cercurilor reacționare burghezo-moșierești, care în politica internă se orientau spre restrîngerea prerogativelor parlamentului

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 5 283, fila 216.

¹⁹ *Loc. cit.*, fondul nr. 6, dosarul nr. 1 202, filele 70—72.

²⁰ *Loc. cit.*, fondul nr. 104, dosarul nr. 8 626, filele 3 359—3 360.

²¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 801.

burghez, a drepturilor și libertăților democratice, iar pe plan extern spre menținerea relațiilor cu Anglia, Franța și statele din Mica Înțelelegere și din Înțelegera Balcanică. Apreciind în mod just și obiectiv conținutul dictaturii regale, P.C.R. a atras atenția că „ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul și Frontul Renașterii Naționale ca o unealtă directă a acestuia“, subliniind că „dușmanul principal este și rămâne Garda de fier. Împotriva Gărzii de fier — acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist — trebuie în primul rînd îndreptat focul principal“²².

Adoptînd o poziție intransigentă față de această organizație și situînd în prim-plan interesele generale ale țării, Comitetul Central al Partidului Comunist Român — apreciau organele de Siguranță la 13 ianuarie 1939 — „a dat instrucțiuni organizațiilor clandestine comuniste să îndrumeze pe membrii acestei mișcări, necompromiși pînă în prezent față de autorități, să se înscrie în FRONTUL RENAȘTERII NAȚIONALE, cu consemnul de a desfășura o strînsă colaborare cu foștii social-democrați și național-țărăniști, pentru combaterea fascismului și impunerea unui program de revendicări muncitorești“²³. Totodată, într-un manifest din ianuarie 1939, C.C. al P.C.R. condamna interzicerea activității partidelor politice de către dictatura regală și chema pe toți cei ce s-au înscris în Frontul Renașterii Naționale să acționeze pentru scoaterea gardiștilor și a tuturor fasciștilor din această organizație²⁴.

Actul de la 10 februarie 1938 n-a întrunit, cu excepția unor disidențe și grupări politice mai mici, azeziunea principalelor partide politice din România. Astfel, P.N.L. — Dinu Brătianu (gruparea „bătrînilor“ liberali), P.N.Ț. — I. Maniu (gruparea „intransigenților“ și gruparea țărănistă, în frunte cu Ion Mihalache, V. Madgearu, dr. N. Lupu), Partidul Țărănesc Radical (prezidat de Gr. Iunian) și Partidul Liberal-georgist au dezaprobat regimul carlist, refuzînd să participe la guvernele din această perioadă. Chiar Armand Călinescu, ministru în guvernele carliste, și-a exprimat, într-un memoriu adresat regelui Carol al II-lea, îngrijorarea față de faptul că Frontul Renașterii Naționale, era „lipsit de o bază de masă“.

Conducătorul grupului „centriștilor“ din P.N.Ț. și figura centrală în cadrul guvernelor dictaturii regale, în care a deținut postul de ministru de interne și apoi de președinte al Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu, a fost inițiatorul reprimării în masă a mișcării legionare, al rezistenței cu orice preț față de expansiunea agresivă a Germaniei hitleriste²⁵.

La rîndul ei, Garda de fier și-a manifestat, de la început, ostilitatea față de dictatura regală, care-i amenința planurile de instaurare a statului totalitar și de aderare a României la sistemul de alianțe al statelor fasciste, iar figura centrală a guvernului carlist, Armand Călinescu, era adversarul ei cel mai de temut. În această acțiune s-a regăsit pe o poziție comună și a continuat colaborarea cu Iuliu Maniu și George Brătianu, precum și cu Partidul Poporului și Partidul Național Creștin (ramura gogistă), care, din teamă față de lupta antifascistă a maselor conduse de

²² „Scînteia“ din 24 ianuarie 1939.

²³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 219, fila 253.

²⁴ Arh. I.S.I.S.P., cota a XXIII-3, inv. nr. 1, p. 24.

²⁵ Pamfil Șeicaru, *Istoria Partidelor Național, Țărănesc și Național-Țărănesc*, vol. II, Editura „Carpați“, Madrid, 1966, p. 244.

P.C.R., sperau să subordoneze Garda de fier țelurilor lor politice reacționare²⁶.

Chiar în noaptea de 10 februarie 1938, I. Maniu a avut o întâlnire secretă cu C. Z. Codreanu, al cărei subiect a fost noua situație politică creată în urma instaurării dictaturii regale. Apreciind că prin acest act regele lovea puternic în cei doi „aliați”, Maniu și Codreanu au hotărât ca cele două partide (P.N.Ț. și „Totul pentru țară”) să se „carteleze” și să se „unească”, „pentru a păstra unitatea și tăria blocului”²⁷.

Urmind sfaturile lui I. Maniu și ale dr. D. Gerota, în urma altei întâlniri secrete, din ziua de 21 februarie 1938, C. Z. Codreanu a dizolvat formațiunile politice ale mișcării legionare și a renunțat la comerțul legionar. Pe de altă parte, el a lăsat să se înțeleagă de către legionari că punerea în practică a acestei decizii nu însemna lichidarea mișcării legionare, îndemnându-și, în acest sens, „colaboratorii” să-și continue activitatea, fiecare în domeniul său, conform ideologiei ce-i conducea²⁸.

Fixându-și ca obiectiv principal doborârea regimului de dictatură regală și împiedicarea înfăptuirii unei alianțe între regele Carol al II-lea și organizația legionară, Iuliu Maniu a căutat, la rîndul său, să realizeze o înțelegere și o colaborare cu partidul „Totul pentru țară”, pentru folosirea legionarilor în vederea satisfacerii intereselor sale politice. Miopia politică îl împiedica, însă, pe Iuliu Maniu să aprecieze că, în acel moment, nu dictatura regală reprezenta principalul pericol pentru țară, ci organizația legionară, care a profitat de pe urma înțelegerii realizate cu el, devenind și mai agresivă.

Pentru a nu rămîne mai prejos în cursa pentru captarea Gărzii de fier, „nașul” acesteia, Alex. Vaida-Voevod, susținător al regimului instaurat la 10 februarie 1938, a sugerat regelui Carol al II-lea chemarea „cît mai neîntîrziată în guvern a lui Corneliu Codreanu” și introducerea legionarilor în parlament. Mai mult încă, prin intermediul generalului Arthur Văitoianu, fruntaș al Partidului Poporului și consilier al regimului carlist, partidul „Totul pentru țară” era informat asupra măsurilor represive antigardiste pe care le preconiza ministrul de interne Armand Călinescu.

Parcă aflate în competiție cu Maniu și Vaida, cercurile liberal-georgiste întrețineau, la rîndul lor, strînse legături cu mișcarea legionară, în speranța obținerii concursului Germaniei hitleriste în formarea unui guvern prezidat de George Brătianu²⁹. Linia politică a cercurilor liberal-georgiste, care puneau în pericol independența și integritatea teritorială a țării, a produs indignare atît în opinia publică democratică din România, cît și în rîndul unor cercuri însemnate ale burgheziei naționale. Pe o poziție ostilă organizației legionare s-au aflat și partidele și organizațiile democratice, antifasciste ale maselor populare aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Acțiunile tot mai periculoase ale Gărzii de fier și apropierea agresiunii naziste de granițele României au creat o mare primejdie națională, îngrijorînd toate forțele naționale, patriotice de cele mai diferite nuanțe politice, de la comuniști și pînă la demnitari ai regimului carlist (Armand

²⁶ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 451, vol. 2, fila 8. *Istoricul Gărzii de fier. 15 februarie 1938.*

²⁷ Loc. cit., fila 15.

²⁸ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 110 237, vol. 7, fila 87.

²⁹ Loc. cit., dosarul nr. 10 176, vol. 4, fila 69.

Călinescu, Gh. Tătăărăscu, Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Grigore Gafencu, Mihail Ghelmegeanu, Mihail Ralea, Petre Andrei și alții). „Mișcarea legionară — se arăta în raportul Prefecturii Poliției Capitalei privind activitatea pe anul 1938 — reprezintă cel mai mare pericol pentru siguranța statului, erijînd violența ca mijloc de acțiune politică”³⁰.

Cotropirea de către hitleriști a Austriei a produs o puternică neli-niște în rîndurile forțelor patriotice, antifasciste conduse de P.C.R., prin-tre susținătorii antigardiști ai dictaturii regale, precum și în numeroase grupări politice ale partidelor burgheze, care vedeau în expansiunea Ger-maniei naziste în centrul și sud-estul Europei o mare primejdie națională. Așa cum subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifas-cistă și antiimperialistă din August 1944, „Partidul Comunist Român, îm-preună cu alte forțe muncitorești și patriotice naționale, au acționat pentru apărarea intereselor naționale, s-au ridicat cu hotărîre împotriva fascis-mului și războiului, au acordat sprijin, au protestat și și-au exprimat so-lidaritatea cu poporul austriac, cu poporul cehoslovac, au acordat un spri-jin activ luptei împotriva războiului și fascismului”³¹.

În aceste împrejurări de grea cumpănă pentru țară, P.C.R. atrăgea atenția, într-unul din manifestele sale, că „După cotropirea Austriei de către armatele lui Hitler, independența țării noastre este grav amenin-tată, împreună cu existența statelor mici vecine”³². La rîndul său, ilus-trul cărturar-patriot Nicoale Iorga, avertiza în ziarul „Timpul” din 19 aprilie 1938 : „Eu îmi fac datoria cunoscătorului de trecut și înțele-gătorului psihologiilor naționale, pentru a spune încă o dată : *Fereș-te-te popor al meu căci mari primejdii ți se pregătesc*”. Convins că po-litica revizionistă a Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste amenința independența și unitatea națională a statului român, Nicolae Iorga în-demna, în primăvara anului 1938 : „Să fim cu luare aminte la ce mișcă acolo, la hotarul nostru apusean”. La rîndul său, fostul președinte al P.N.L., Constantin I. C. Brătianu, în expunerea ținută în fața Delegației permanente a P.N.L., din 5 aprilie 1938, declara : „Acțiunea Partidului Național Liberal e mai necesară ca oricînd pentru a combate extremis-mul ce s-a infiltrat în ultima vreme în politica noastră, cu tendințele și metodele sale atît de primejdioase. Organizațiile extremiste, ca cele ale Gărzii de fier, pot deveni elemente de răzvrătire împotriva ordinii pu-blice și sociale, pe ale cărei temelii s-a clădit România Mare, și instru-mente de acțiune violentă în mîna unor îndrumători străini”³³.

Creșterea primejdiei de încălcare a teritoriului țării de către ar-matele revanșarde hitleristo-horthyste a preocupat, în primăvara anului 1938, înseși cercurile conducătoare ale armatei. La 19 aprilie 1938, Con-siliul Superior al Armatei, întrunit în ședință, aprecia cu îngrijorare : „În situația politică, mai ales după alipirea Austriei de către Germania, pericolul iminent este la vest”, unde fascismul amenințător revizionist „ne-ar putea pune în situația de a duce un război în condițiuni foarte

³⁰ Prefectura Poliției Capitalei, *Activitatea pe anul 1938*, București, 1939, p. 11.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*. 21 august 1989, Editura Politică, București, 1989, p. 8.

³² Arh. I.S.I.S.P., cota A. XXII-5, inv. nr. 990.

³³ Loc. cit., fondul nr. 3, dosarul nr. 451, vol. 2, fila 116.

grele, fără un ajutor eficace din partea Cehoslovaciei, care ar putea fi înăbușită de Germania și chiar fără sprijin iugoslav”³⁴.

Deosebit de semnificative pentru îngrijorarea ce cuprinsese cercurile politice antifasciste din România în urma coterpirii Austriei de către Germania hitleristă sînt constatările lui Armand Călinescu expuse, în ziua de 13 martie 1938, în cadrul unei audiențe la rege : „Evenimentele din Austria nu sînt întîmplătoare. Ele sînt o etapă în planul de expansiune germană care cuprinde : stat național integral și cucerirea de de-bușeuri și materii prime în răsărit. Dunărea bulevard comercial și strategic între est și vest. Toate statele care au fost așezate aici au suferit mari presiuni. Austria, apoi Cehoslovacia, ar urma România, care are baza aeriană pentru petrol”³⁵. Pentru a preîntîmpina coterpirea țării de către Germania hitleristă și instaurarea dictaturii fasciste, Armand Călinescu a opinat, cu acest prilej, regelui că e „momentul unei acțiuni decisive pentru lichidarea Gărzii de fier, agentura hitlerismului în România”³⁶, propunînd, în acest sens, un detaliat plan de măsuri. Într-o altă audiență, din 28 martie 1938, Armand Călinescu a dezvăluit regelui complicitatea unor politicieni, membri din guvern, din poliție și armată, precum și a justiției cu Garda de fier. „Poliția — arăta A. Călinescu — nu m-a secondat, justiția nu a activat, armata m-a sabotat. Unii membri din guvern, de asemenea, m-au contracarat și au întreținut legături cu Codreanu”³⁷.

Pentru a pune capăt pericolului iminent al Gărzii de Fier și a da astfel o lovitură acțiunilor Germaniei naziste de amestec în treburile interne ale României, Armand Călinescu a propus din nou regelui adoptarea imediată a unor măsuri energice pentru lichidarea organizației legionare. În acest scop, el a sugerat urmărirea și darea în judecată a lui C. Z. Codreanu pentru ultragiurea profesorului N. Iorga, precum și arestarea celorlalți conducători legionari care s-ar solidariza cu el. De data aceasta, regele, convins că legionarii reprezintă o mare primejdie națională și că nu-i mai poate subordona propriilor interese, l-a autorizat pe Armand Călinescu să treacă la reprimarea Gărzii de fier.

Folosind ca pretext scrisoarea de ultragiure trimisă lui N. Iorga la 26 martie 1938, în care savantul era acuzat de „necinste sufletească”, Codreanu a fost trimis în judecată „pentru insultă adusă unui înalt demnitar al statului” și condamnat la 6 luni închisoare. Acuzarea, judecarea și condamnarea lui Codreanu au constituit un prim succes pentru toți cei care erau ostili Gărzii de fier și penetrației hitleriste în România, iar forțele democratice și antifasciste, conduse de P.C.R., au apreciat pozitiv aceste măsuri.

Om politic lucid, Armand Călinescu a conceput procesul și condamnarea lui Codreanu ca o primă etapă în realizarea planului său de reprimare a Gărzii de fier. În atmosfera favorabilă creată în țară după aplicarea primelor măsuri represive împotriva Gărzii de fier, Armand Călinescu a apreciat că e momentul trecerii la cea de a doua etapă de „lichidare” a gardismului, elaborînd, în acest sens, un plan de anvergură. La 16 aprilie 1938, din ordinul său, organele de poliție, siguranță, jan-

³⁴ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Marele Stat Major, mapa nr. 51, fila 757.

³⁵ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 65, filele 485—492.

³⁶ Loc. cit., filele 489, 491.

³⁷ Loc. cit., filele 493—494.

darmerie și ale Prefecturii Poliției Capitalei au operat descinderi și percheziții în București și în principalele centre din țară la sediile Gărzii de fier, operind masive arestări în rîndul fruntașilor legionari. Numai Prefectura Poliției Capitalei a efectuat, în anul 1938, 631 de descinderi și percheziții la domiciliile legionarilor, arestînd 1 286 de membri ai partidului „Totul pentru țară”³⁸. Printre cei arestați s-a numărat și președintele partidului „Totul pentru țară”, Gh. Clime și alți fruntași legionari. Operațiuni similare au efectuat la sate formațiunile jandarmeriei rurale, fiind arestați, cu acest prilej, numeroși legionari. Totodată, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, la 21 aprilie 1938 au fost dizolvate partidul fascist „Totul pentru țară” și grupările sale, „Legiunea Arhanghelului Mihail” și „Garda de fier”, a fost desființat comerțul legionar³⁹.

Urmărind să dea lovitura decisivă organizației legionare și căpitănului Gărzii de fier, Armand Călinescu a ordonat executarea unei descinderi și percheziții amănunțite la domiciliul lui C. Z. Codreanu, la Casa Verde, unde se afla și o mare parte din arhiva partidului „Totul pentru țară”. Cum era și de așteptat, organele Ministerului de Interne au descoperit, cu această ocazie, numeroase documente care reliefau, fără tăgadă, caracterul complotist al mișcării legionare, activitatea antinațională, trădătoare, de agent a lui C. Z. Codreanu, în slujba intereselor expansioniste ale Germaniei hitleriste. În baza acestor documente acuzatoare, C. Z. Codreanu a fost trimis, din nou, în fața justiției militare, procesul judecîndu-se între 23 și 26 mai 1938, în fața Tribunalului militar al Corpului II Armată din București.

În timp ce opinia publică democratică, antifascistă a primit cu deplină satisfacție noile măsuri împotriva mișcării legionare, unii politicieni reacționari, foști șefi de partide politice burgheze, s-au ridicat în apărarea lui Codreanu. Printre cei care s-au înscris ca martori în procesul lui Corneliu Zelea Codreanu s-au numărat simpatizanți legionari — Mihail Manoilescu, Nichifor Crainic, elementele fasciste din rîndurile armatei — generalii I. Antonescu, C. Petrovicescu, M. Racoviță, Al. Dona, Constandache, dr. Constantinescu, Comănescu, Iacob Constantin ș.a., precum și reprezentanții unor partide politice burgheze, ca I. Maniu, președintele P.N.Ț., Sever Dan, fruntaș vaidist, și avocatul liberal-georgist C. Hentziescu.

Legionarii au încercat să-l determine pe mareșalul Alexandru Averescu — personalitate de seamă a vieții politice românești, în trecut simpatizant al extremei drepte — să intervină la rege în favoarea lui Codreanu. Însă „toate stăruințele depuse de d-rul Gerota pe lângă mareșalul Averescu, spre a-l determina să intervină la forurile respective pentru a se opri pretinsa prigoană contra legionarilor, au fost zadarnice”; mai mult, mareșalul Alexandru Averescu a declarat, cu acest prilej, că „este foarte satisfăcut de măsurile luate împotriva Gărzii de fier, avînd cuvinte de admirație pentru dl. Călinescu”⁴⁰.

Pe aceeași poziție s-a situat și Grigore Iunian, fostul președinte al Partidului Țărănesc Radical, figură proeminentă a baroului românesc, care a refuzat categoric să-l apere pe Codreanu, plecînd în străinătate. Cu

³⁸ Prefectura Poliției Capitalei, *Activitatea pe anul 1938*, p. 12—13.

³⁹ *Ibidem*, p. 11.

⁴⁰ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 110 237,

această ocazie, Iunian a declarat emisarilor Gărzii de fier : „Dacă odinioară am fost apărătorul legionarilor (în anul 1934 Grigore Iunian a depus ca martor în procesul asasinilor lui I. G. Duca — *n.n.*) e din motivul că eram convins că guvernul de atunci (național-liberal, prezidat de I. G. Duca — *n.n.*), nesocotind legile și libertățile constituționale, săvârșea un grav abuz de autoritate și o gravă eroare politică. Azi, sînt însă tot atît de convins că legionarii sînt aceia care au trecut la abuz și la călcarea legilor existente. Deși personal sînt și eu împotriva actualei stări de lucruri (a dictaturii regale — *n.n.*), disciplina și răspunderea mă opresc a face front cu tulburătorii“⁴¹.

În fața dovezilor incontestabile ale vinovăției lui C. Z. Codreanu și a convingerii că Garda de fier devenise un grav pericol național pentru independența și integritatea teritorială a României, un număr de 99 de martori ai apărării, din cei 122 înscriși de legionari, nu s-au prezentat la proces. Alături de Al. Averescu și Gr. Iunian, au refuzat să-l apere pe Codreanu personalități politice ale vremii, precum I. Mihalache, C. Argetoianu, Al. Vaida-Voevod, D. R. Ioanițescu, prof. univ. Constantin C. Giurescu, generalii Arthur Văitoianu și C. Sănătescu ș.a.⁴².

În timpul desfășurării procesului, presa democratică a vremii a demască activitatea teroristă a lui C. Z. Codreanu, aducînd noi dovezi în sprijinul justiției militare. În acest sens, se arăta : „Nici o dreaptă judecată, nici o minte de român luminată, nici un adevărat creștin și nici chiar cei mai aprigi vrăjmași ai fostului prim-ministru I. G. Duca nu s-au îndoit o clipă că asasinarea lui a fost ordonată de Corneliu Zelinski Codreanu“⁴³. Întrucît însuși Codreanu declarase față de celelalte căpetenii gardiste că personal a ordonat asasinarea lui I. G. Duca, iar cei trei criminali — Constantinescu, Belimace și Caranica — nu au fost decît executanți, „Frontul“ din 17 mai 1938 releva necesitatea ca justiția militară să procedeze neîntîrziat la revizuirea procesului asasinării primului ministru liberal, pentru ca adevăratul vinovat „să-și primească osînda oribilelor lui fapte“.

În timp ce opinia publică democratică, antifascistă și majoritatea cercurilor politice burgheze nu se îndoiau de veridicitatea acuzațiilor aduse lui C. Z. Codreanu, de legăturile ce existau între Germania hitleristă și mișcarea legionară, Iuliu Maniu, în ura lui față de regimul carlist și din teama față de masele populare, de elementele democratice și de stînga, s-a ridicat în apărarea conducătorului Gărzii de fier⁴⁴. A trezit stupeoare atît în opinia publică din țară, cît și în cercurile externe anti-revizioniste, depozitia lui Maniu în proces despre „sinceritatea“, „corectitudinea“ și „cinstea“ lui C. Z. Codreanu, înfățișat ca un „luptător pentru demnitatea și ridicarea națiunii românești“, care, în toate acțiunile sale, a dovedit „numai dragoste de țară și de binele ei“⁴⁵.

Totuși, în urma criticilor masei membrilor P.N.Ț., îndeosebi a grupărilor de stînga și de centru, ca și a demersurilor conducerii P.C.R. pentru a denunța pactul de „neagresiune“ cu organizația legionară, Iuliu Maniu a fost nevoit să ia poziție față de programul și ideologia partidului „Totul pentru țară“, condus de C. Z. Codreanu⁴⁶.

⁴¹ Loc. cit., fila 29.

⁴² Loc. cit., fila 13.

⁴³ Loc. cit., vol. 7, filele 118—121.

⁴⁴ Vezi Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926—1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 410—412.

⁴⁵ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 110 237, vol. 6, fila 291.

⁴⁶ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. VII, dosarul nr. 3 392, fila 1.

Încercarea cercurilor politice burgheze din jurul lui I. Maniu, Sever Dan și C. Hentziescu de a-l salva pe Codreanu, în 1938, de la închisoare n-a izbutit. Pe baza documentelor care demonstau că Codreanu lucra din rășputeri, alimentat cu fonduri masive din Germania hitleristă, pentru o răsturnare violentă a ordinii de stat și instaurarea unui guvern legionar dictatorial, precum și pentru schimbarea orientării politicii externe a României și alăturarea ei statelor fasciste, Tribunalul militar l-a condamnat la 10 ani muncă silnică și la 6 ani degradare civică.

Un rol important în demascarea activității complotiste și antinaționale a lui C. Z. Codreanu și în crearea atmosferei favorabile condamnării lui au avut-o mijloacele de informare în masă, îndeosebi presa democratică, antifascistă, care a relatat, în coloanele sale, desfășurarea procesului conducătorului Gărzii de fier, a adus noi dovezi despre activitatea teroristă și de spionaj a acestuia. „Sentința grea pronunțată în timpul nopții de Tribunalul militar împotriva lui Corneliu Zelea Codreanu — scria „Lumea românească“ — este aceea pe care opinia publică românească o așteaptă. De aproape cincisprezece ani țara era tulburată, terorizată, împinsă spre prăpastie de acest agitator fără scrupule pe care îl animă o singură dorință : să devină dictator sîngeros“. În continuare, era demascată teroarea instaurată în țară de mișcarea legionară din ordinul „căpitanului“ său : „Îndrăzneala agitatorului a crescut. Bărbații politici cu trecut glorios în istoria politică a României întregite au fost insultați, calomniați, amenințați cu închisoarea, cu lagăre de concentrare, cu moartea. Unora, grupurile de legionari nu s-au sfiit să le și citească, în pragul caselor lor, sentințele de moarte“. Salutînd cu satisfacție sentința justiției militare, aceeași publicație releva : „În cazul lui Corneliu Zelea Codreanu statul n-a făcut altceva decît să se apere. Din acest proces — al treilea — agitatorul n-a mai ieșit, ca din celelalte, «erou». Masca i-a fost smulsă de o sentință chibzuită care, în sfîrșit, a pus capăt unei epoci de agitație dăunătoare nu numai binelui general, dar chiar și ființei statului“⁴⁷.

Sub alte titluri : *Condamnarea lui Zelinsky Codreanu și învățămintele pentru o parte din tineret, Condamnarea lui Corneliu Zelea Codreanu a produs o profundă satisfacție în opinia publică, Condamnarea «căpitanului» Codreanu a produs pretutindeni cea mai bună impresie*, presa democratică — „Lumea românească“, „Frontul“, „Seara“, „Informația“, „Viitorul“ ș.a. — dădea expresie aprobării unanime de către opinia publică românească a măsurilor de reprimare a organizației legionare.

Condamnarea lui Codreanu și arestarea principalilor fruntași legionari a fost primită cu bucurie și satisfacție de masele populare, de întreaga opinie publică democratică și antifascistă, precum și de cercurile nefasciste din fostele partide burgheze. „Sentința în procesul lui C.Z. Codreanu — se arăta într-o notă a Inspectoratului regional de poliție Craiova, — a fost primită cu satisfacție de populația din această regiune“⁴⁸. De asemenea, muncitorii ceferiști de la Atelierele „Grivița“, precum și numeroși fruntași și membri ai partidelor politice, adversari ai mișcării legionare, „și-au exprimat părerea că condamnarea lui Codreanu ar fi tre-

⁴⁷ „Lumea românească“ din 28 mai 1938.

⁴⁸ Arhiva Ministerului de Interne, dosarul nr. 110 237, vol. 4, fila 97.

buit realizată cu mulți ani înainte, iar pedeapsa aplicată a fost prea mică față de actele de care s-a făcut vinovat”⁴⁹.

Procesul și condamnarea lui C. Z. Codreanu au avut un ecou deosebit în străinătate, îndeosebi în țările antirevizioniste. Presa engleză, franceză, elvețiană, cea din țările Miciei Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice a apreciat măsurile întreprinse „ca un element de liniștire a României și de îndepărtare a unui pericol iminent”. Într-un articol referitor la atitudinea presei occidentale față de condamnarea lui Codreanu, ziarul „Seara” din 30 mai 1938 releva că creditul României în străinătate a cunoscut „o bruscă redresare”.

Procesul lui Codreanu a provocat neliștea și nemulțumirea Germaniei hitleriste față de regimul carlist. „Procesul lui Codreanu, care, fără îndoială, va fi urmat și de alte procese similare ale conducătorilor Gărzii de fier — raporta Fabricius la Berlin —, ne pune în încurcătură”⁵⁰.

Condamnarea unor căpetenii gardiste și măsurile represive ferme întreprinse împotriva partidului „Totul pentru țară” au determinat o serie de legionari, cunoscuți prin legăturile lor cu organisme naziste de spionaj, să părăsească țara și să se refugieze în Germania, de unde, la ordinul Gestapoului și Abwehrului, au ținut legătura cu legionarii rămași în țară. Între aceștia, s-a numărat și Horia Sima, care va reveni, ulterior, în țară cu sprijinul Gestapoului.

După un scurt răgaz, legionarii, îndemnați de serviciile de spionaj hitleriste, au trecut la noi acte ostile regimului carlist, punând la cale mai multe atentate pentru asasinarea regelui Carol al II-lea, a ministrului de interne Armand Călinescu și a altor demnitari de stat români ostili Gărzii de Fier, acțiuni care au fost descoperite și lichidate de organele de siguranță române.

Conștient de pericolul grav pe care organizația legionară îl reprezenta pentru independența națională a țării și sprijinindu-se pe atitudinea antigardistă a poporului român, ministrul de interne Armand Călinescu a trecut, în vara anului 1938, la noi măsuri represive împotriva Gărzii de fier. Numai la 10 septembrie 1938 au fost arestați 238 de legionari pe întreaga țară, vinovați de propagandă fascistă și de acțiuni complotiste împotriva regelui Carol al II-lea și a primului ministru Armand Călinescu, care au fost internați la Vaslui⁵¹. La 25 iulie 1938, la numai două luni după procesul lui Codreanu, s-a judecat, la Tribunalul militar al Corpului II Armată, al doilea mare proces împotriva Gărzii de fier, în care au fost implicați alți fruntași legionari, între care Gh. Clime, președintele partidului „Totul pentru țară”, și condamnați la pedepse între 4 și 10 ani închisoare⁵².

Pericolului care-l reprezenta, pe plan intern, Garda de fier, i se adăuga ofensiva tot mai vizibilă, pe plan extern, întreprinsă de statele fasciste, revanșarde. Dezmembrarea Cehoslovaciei, prin acordul de la München din 27—29 septembrie 1938, a fost dezaprobată și condamnată de cercurile politice democratice, antifasciste din România. „În fața acestui act de cotropire samavolnică — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în fața pericolului iminent pe care-l re-

⁴⁹ Loc. cit., fila 105.

⁵⁰ Les Archives Secrètes de la Wilhelmstrasse, tom. V, livre 1, documentul nr. 187.

⁵¹ Prefectura Poliției Capitalei. Activitatea pe anul 1938, p. 13.

⁵² Ibid.

prezenta Germania fascistă pentru libertatea altor popoare, inclusiv pentru independența și integritatea României, partidul nostru s-a ridicat cu fermitate, și-a făcut auzit cu putere glasul, condamnând agresiunea fascistă, chemînd masele populare la luptă pentru a se opune invadatorului, pentru a apăra patria”⁵³.

Mobilizînd masele populare în sprijinul poporului cehoslovac, P.C.R. atrăgea atenția, prin manifestul elaborat și difuzat în noiembrie 1938, că „de la un capăt la altul al țării ne pîndește o mare primejdie. Ghiarele hitlerismului cotropitor după ce au sfîșiat Cehoslovacia se pregătesc să se înfigă în trupul României”⁵⁴. Profund preocupat de interesele supreme ale țării, partidul comunist și-a intensificat apelurile adresate tuturor forțelor politice ale vremii, îndeosebi social-democraților, național-țărăniștilor, radical-țărăniștilor și național liberalilor, pentru formarea unui larg front național antifascist, pentru demascarea și izolarea organizației legionare. În vederea realizării acestui obiectiv major, P.C.R. a întreprins, la 12 octombrie 1938, noi demersuri pe lângă liderul național-țărănist Iuliu Maniu pentru a-l determina să întrerupă legăturile cu organizația legionară și să se ralieze luptei forțelor democratice pentru bararea pericolului iminent al fascismului și salvarea integrității teritoriale a țării. Cu prilejul întrevederii care a avut-o, în această zi, cu delegația forțelor democratice, Iuliu Maniu a apreciat Partidul Comunist Român ca fiind „un partid progresist, ai cărei membri sînt adevărați patrioți”⁵⁵.

Elaborîndu-și linia strategică și tactică în funcție de evoluția situației internaționale și pornind de la necesitatea apărării intereselor naționale și sociale ale poporului nostru, Comitetul Central al Partidului Comunist Român aprecia, prin instrucțiunile trimise organizațiilor sale la 8 ianuarie 1939, că, „în urma acordului de la Munchen, linia politică a Partidului Comunist din România s-a dovedit a fi cea mai conformă cu realitatea...”⁵⁶. Realismul politicii partidului comunist — precizau instrucțiunile — a fost confirmat, între altele, și de faptul că însuși ministrul de externe al României, Grigore Gafencu (succesorul lui N. Petrescu-Comnen), „a formulat de curînd ca principii directe ale politicii noastre externe două dintre punctele susținute de partidul comunist, primul fiind independența politică și economică în cadrul hotarelor actuale, iar cel de-al doilea relații de bună vecinătate cu U.R.S.S.”⁵⁷. Avînd în vedere că linia sa politică coincidea cu interesele supreme ale statului și națiunii române, P.C.R. recomanda ca „activitatea membrilor partidului... să se desfășoare, pe viitor, în însuși cadrul și ritmul intereselor naționale”⁵⁸. Pentru realizarea acestui obiectiv, C.C. al P.C.R. arăta că „trebuie acordată o importanță deosebită activității pe linie profesională, în bresle, colegii etc.”, relevînd, în acest sens, necesitatea „creării unei platforme sociale de mare importanță pentru partid în actualele momente”⁵⁹.

Sentimentelor antirevizioniste ale marii majorități a populației de naționalitate maghiară din România, le-a dat expresie memoriul repre-

⁵³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 18, Editura Politică, București, 1979, p. 240.

⁵⁴ „Scînteia” din 25 noiembrie 1938.

⁵⁵ Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 3 374, fila 6.

⁵⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 219, filele 266—267.

⁵⁷ *Loc. cit.*

⁵⁸ *Loc. cit.*

⁵⁹ *Loc. cit.*

zentaților a 14 județe, înaintat, la 12 noiembrie 1938, Președinției Consiliului de Miniștri și Comisariatului minorităților, în care se releva că, față de amenințările războinice ale statelor fasciste, alt răspuns nu putea fi dat decât prin încheierea solidarității întregului popor român și a naționalităților conlocuitoare, în baza prevederilor Declarației de Unire de la Alba Iulia, ridicînd în fața dreptului pumnului voința maselor populare ⁶⁰. La rîndul său, Nicolae Iorga, descifrînd sensul și implicațiile adînci ale tratatelor interimperialiste asupra națiunilor mici și mijlocii, inclusiv ale națiunii române, scria : „Tratatele au fost încălcate în picioare, schimbările s-au produs... prin bătăi de picior și cu pumnul în masă. Națiuni au fost prăvălite de la culmea la care se credeau ajunse definitiv, în situația de umilință și nesiguranță” ⁶¹.

După acordul de la München, situația României s-a agravat și mai mult, accentuîndu-se presiunile hitleriste asupra ei și acțiunile complotist-teroriste ale Ungariei horthyste în teritoriul românesc pe care urma să-l anexeze pe calea armelor. „România, dacă vrea să supraviețuiască în forma sa actuală — arăta W. Fabricius, ambasadorul Germaniei hitleriste la București —, trebuie să întrețină relații cel puțin tot atît de bune ca și cele pe care le întreține Germania cu Ungaria” ⁶². Iritat de rezistența energetică opusă de unele cercuri politice și financiare ale burgheziei libérale acaparării economiei naționale de către Germania hitleristă, Clodius, un alt diplomat nazist la București, scria : „Constantinescu (ministru economiei în guvernul prezidat de patriarhul Miron Cristea și guvernatorul Băncii naționale — *n.n.*), care exercită un fel de dictatură economică, s-a arătat, spre deosebire de atmosfera generală, refractar unei extinderi a schimburilor economice cu Germania, deoarece simpatiile sale politice se îndreaptă în altă direcție, iar el vrea să orienteze comerțul exterior al României spre țările cu devize libere (Anglia, Franța, S.U.A. și alte state — *n.n.*)” ⁶³.

Mari speranțe pentru evitarea agresiunii hitleriste și-au pus cercurile politice nefasciste din România în vizita regelui Carol al II-lea în Anglia, Franța și Belgia, vizită ce a avut loc în cea de-a doua jumătate a lunii noiembrie 1938. Decepționat de rezultatele vizitei sale la Paris și Londra — unde cercurile conducătoare anglo-franceze continuau să meargă pe linia capitulară a Münchenului, silind România să adopte o politică prudentă și concesivă față de expansiunea celui de-al treilea Reich —, regele Carol al II-lea și-a învins reticențele și a hotărît să se întâlnească cu Hitler. Dorind să-și mențină independența, Carol al II-lea n-a acceptat să facă o vizită oficială în Germania, întrevvedere lui cu Hitler fiind prezentată presei ca, pur și simplu, protocolară, prilejuită de vizita la rudele din Sigmaringen ⁶⁴.

Informat de eșecul tratativelor lui Carol al II-lea în Occident, Hitler a procedat la presiuni și amenințări, pentru a-l intimida și a-i smulge cît mai multe concesi și a determina România să renunțe la politica sa

⁶⁰ Arhiva Ministerului de Interne, fondul documentar, dosarul nr. 546, vol. 54, fila 36.

⁶¹ „Neamul românesc” din 14 decembrie 1938.

⁶² *Les Archives Secrètes de la Wilhelmstrasse*, vol. V, livre 1, documentul nr. 209.

⁶³ *Akten zur Deutschland auswärtigen Politik*, vol. V, documentul nr. 264.

⁶⁴ A. Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschal Antonescu*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1954, p. 26.

antirevizionistă și de apărare a independenței sale naționale⁶⁵. Tratatul s-a desfășurat într-o atmosferă extrem de încordată, dictatorul nazist recurgând la țipete, jigniri, injurii și amenințări cu ocuparea României „dacă nu se cumintește”. Pentru „garantarea” statu-quo-ului teritorial al României, Hitler i-a cerut regelui Carol al II-lea, pe un ton ultimativ, retragerea României din Societatea Națiunilor, denunțarea tuturor tratatelor politice oficiale și secrete, ca și a convențiilor militare și economico-comerciale, contrare spiritului și literei tratatului de alianță germano-român, care urma să devină, în viitor, baza întregii politici interne și externe a României, precum și aducerea Gărzii de fier la putere. Regele i-a arătat lui Hitler că România nu putea să denunțe Tratatul de la Versailles și nici să părăsească Liga Națiunilor — care, după părerea sa, ne garantau însăși existența ca stat — și a respins cererea de a aduce la putere Garda de fier. Nedovedind, însă, fermitate, Carol a propus lui Hitler, în schimbul unui tratat de „alianță totală și imediată”, planul unei apropieri treptate, pe etape, apropiere care urma să se realizeze începând cu domeniul economic⁶⁶.

Urmărind să facă presiuni asupra lui Carol al II-lea și să-i demonstreze că situația lui politică în țară e nesigură, determinându-l la serioase concesii, printre care și eliberarea conducătorului legionarilor, dirijați din umbră de serviciile secrete naziste, gardiștii au amplificat, în timp ce regele se afla încă în Germania, acțiunile teroriste și criminale, care au culminat cu atentatul asupra rectorului Universității din Cluj — Florian Ștefănescu-Goangă și a colonelului magistrat Cristescu. Aceste acțiuni antinaționale ale legionarilor au fost condamnate ferm de opinia publică românească, de forțele democratice și antifasciste, de personalități de seamă ale vieții politice și cultural-științifice, inclusiv de susținători ai regimului carlist, care au cerut măsuri ferme pentru pedepsirea vinovaților⁶⁷.

Respingând presiunile brutale și lipsite de scrupule ale lui Hitler, guvernul român a trecut, de îndată, la adoptarea unor măsuri energice pentru organizarea rezistenței în fața agresiunii hitleriste. Între acestea s-a numărat și organizarea decapitării unei părți din conducerea organizației legionare, în frunte cu C. Z. Codreanu, precum și o serie de alte măsuri represive împotriva legionarilor, declanșate la sfârșitul anului 1938 de organele Ministerului de Interne, condus, cu energie, de Armand Călinescu. Prin acestea, guvernul român încerca să lovească în principala agentură hitleristă din exterior, să creeze în țară condiții prielnice organizării rezistenței împotriva presiunilor imperialismului german.

Deși guvernul a evitat să facă apel la mase, să dezvăluie, în fața poporului român, cauzele reale ale exterminării unei părți a căpeteniilor Gărzii de fier, să demaște rolul ei de agentură hitleristă și pericolul unei lovituri de stat legionare pentru înrobirea țării de către Germania hitleristă, măsurile antigardiste ale autorităților au produs o legitimă satisfacție în rîndul opiniei publice democratice, antifasciste din țară, al maselor largi populare.

Relevîndu-se ca forța politică cea mai înaintată și hotărîtă împotriva pericolului fascismului intern și extern și demonstrînd încă o dată

⁶⁵ Livia Dandara, *România în vîltoarea anului 1939*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 63—71.

⁶⁶ Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1940)*, Editura Politică, București, 1970, p. 223—224.

⁶⁷ „Timpul” din 30 noiembrie 1938.

patriotismul său ardent, Partidul Comunist Român, alături de social-democrați, de membrii breslelor și ai organizațiilor antifasciste, a salutat orientarea cercurilor politice guvernamentale, în frunte cu Armand Călinescu, spre îngrădirea activității Gărzii de fier. În același timp, comuniștii, forțele progresiste și antifasciste au cerut promovarea unei politici consecvente, radicale de combatere și lichidare a gardismului, considerînd că măsurile adoptate de guvern nu vor împiedica refacerea și continuarea activității mișcării fasciste. În acest sens, „Lupta de clasă”, organul teoretic al C.C. al P.C.R., din 5 decembrie 1938, sublinia faptul că dizolvarea Gărzii de fier și condamnarea lui Codreanu nu trebuie să slăbească lupta împotriva oamenilor lui Hitler; în același timp, toate forțele democratice trebuiau să treacă la acțiune hotărîtă pentru desființarea deplină a acestei agenturi hitleriste în România.

Într-un memoriu adresat, la începutul lunii decembrie 1938, ministrului de interne Armand Călinescu, reprezentanții Uniunii democratice și ai Madosz-ului apreciau, între altele, că „...lichidarea bandei de asasinii și spioni în frunte cu Corneliu Codreanu o considerăm ca o măsură curajoasă de salvare a independenței țării”⁶⁸. Demascînd activitatea de trădare națională și de agentură în solda serviciilor secrete naziste a organizației legionare, memoriul arăta: „Conștienți de îndatoririle noastre de cetățeni și români am combătut întotdeauna cu energie uneltirile străine, neîngăduite, introduse în țara noastră prin mijlocirea Gărzii de fier.

De ani de zile am denunțat opiniei publice românești rolul de trădătoare de țară al Gărzii de fier, rolul ei de spionaj și agentură a statelor revizioniste și agresoare.

În aceste condiții, am fost adînc impresionati, cînd, după dezmembrarea Cehoslovaciei, am văzut renăscînd, sub impulsul și conducerea acelorași state revizioniste, activitatea teroristă și destrămatoare de țară a Gărzii de fier. Ne dăm seama că lanțul de atentate tocmai în regiunile care sînt obiectul poftei de pradă ale statelor agresoare aveau rolul să creeze în țară o stare prielnică numai statelor revizioniste”⁶⁹.

Printre măsurile sugerate ministrului de interne pentru lichidarea fascismului reprezentat de Garda de fier, memoriul enumera participarea maselor populare și a opiniei publice din țară la demascarea rolului de agentură a hitlerismului a organizației legionare și a caracterului ei terorist și antinațional. Se aprecia că, prin această acțiune, s-ar putea da o mai mare eficacitate măsurilor antigardiste ale guvernului român⁷⁰.

Analizînd acțiunile antigardiste din cursul anului 1938, care au culminat cu lichidarea lui C. Z. Codreanu, Partidul Comunist Român aprecia că aceste măsuri nu erau suficiente, că trebuiau inițiate altele, de mai mare amploare și profunzime, între care și un proces al întregii mișcări legionare, prin demascarea publică a activității trădătoare a acestei agenturi hitleriste și prin deplina libertate de manifestare a poporului: „Trădător al țării sale, Codreanu și tovarășii săi meritau pedeapsa cu moartea. Dar împiedicînd desvîluirea întregului adevăr asupra acțiunii gardiste..., ferind poporul de cunoașterea repetatelor trădări, guvernul contribuie... la crearea atmosferei de martiraj pentru niște oameni care

⁶⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 1 159, filele 117—118.

⁶⁹ Loc. cit.

⁷⁰ Loc. cit.

trebuie stigmatizați de ultimul cetățean și împușcați ca dușmani ai poporului (subl. ns.)⁷¹.

Deși nu s-a reușit să se înlăture pe deplin pericolul fascismului intern și să se evite expansiunea Germaniei hitleriste în sud-estul Europei, totuși, reprimarea în masă a organizației legionare, în cursul anului 1938, și măsurile ferme pentru apărarea independenței naționale în fața acțiunilor agresive ale statelor fascist-revizioniste — luate de ministrul de interne Armand Călinescu și de alte cercuri politice patriotice, care s-au bucurat de un larg sprijin din partea maselor populare și a forțelor antifasciste organizate și conduse de P.C.R. — au constituit o lovitură deosebit de grea dată Gărzii de fier, decimându-i o mare parte a aparatului ei de cadre și, mai ales, compromițând-o decisiv în fața poporului român, ca o grupare teroristă, antinațională aflată în slujba serviciilor secrete naziste.

În confruntarea grea cu forțele fascismului intern și pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a țării, în fața politicii expansioniste a statelor fascist-revizioniste, a crescut tot mai mult prestigiul și autoritatea Partidului Comunist Român, care s-a situat ferm în fruntea tuturor acțiunilor patriotice și antifasciste, relevându-se ca forța cea mai înaintată și combativă a societății românești. Totodată, în focul acestor lupte s-a îmbogățit experiența mișcării antifasciste și anti-revizioniste cu noi forme și metode de acțiune care vor sta la baza amplei mișcări de rezistență antihitleristă a poporului român în anii grei ai războiului hitlerist.

VASILE BOBOCESCU

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN ANII 1934-1939

Apărut în climatul social-politic specific epocii dintre cele două războaie mondiale, un climat căruia îi era caracteristică existența în societate a unor pronunțate contradicții și a unor ascutite confruntări de clasă, fascismul a fost expresia concretă a intereselor celor mai retrograde forțe ale burgheziei, întruchiparea unei ideologii ultraconservatoare, de esență regresivă, ostil oricărui ideal de libertate și egalitate, oricărei aspirații umanitare¹.

Adept al regimului de dictatură, sub ale cărui lovituri necruțătoare să fie înăbușite drepturile și libertățile civice, inclusiv democrația politică burgheză, oricât de limitată ar fi fost aceasta², fascismul a fost, încă de la apariția sa, un dușman înverșunat al clasei muncitoare, al partidelor ei, al altor forțe social-politice democratice. Încă în cursul luptei pentru putere, fascismul, folosindu-se de forțele-i paramilitare, a practicat frecvent asasinatul, victimele fiind recrutate atât din rîndurile mișcării revoluționare, cît și ale oamenilor de orientare democratică. Odată ajuns la putere, fascismul a instituit regimuri politice dictatoriale care au supus, întii de toate, clasa muncitoare unei crunte represiuni, dar și alte forțe sociale ; a dat naștere unor forme exacerbate de asuprire a omului : națională, rasială, culturală.

Un moment deosebit l-a marcat preluarea puterii de către național-socialism în Germania, urmată, în scurt timp, de edificarea structurilor politico-instituționale ale celui de al III-lea Reich ; prin aceasta, a fost generată o veritabilă recrudescență a mișcărilor de extremă dreaptă, ajungîndu-se la închegarea unui front internațional al fascismului³. Fortificarea rîndurilor fascismului a condus și către creșterea rapidă a perico-

¹ A se vedea, pe larg : *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I—III, Editura Militară, București, 1979, 1981, 1983.

² Reinhard Kühnl, *Formen bürgerlicher Herrschaft*, vol. I—II, Dietz Verlag, Berlin, 1971.

³ Ernst Nolte, *Les mouvements fascistes. L'Europe de 1919 à 1945*, Calman-Lévy, Paris, 1969, p. 173 și urm.

lului unei noi conflagrații mondiale, Germania nazistă încălcând, rînd pe rînd, cele mai importante articole din Tratatul de pace de la Versailles*.

Față de pretențiile expansioniste și de actele agresive ale Germaniei naziste, care a căutat să se apropie de Italia și Japonia, cercurile politice conservatoare din Marea Britanie, cărora li s-a alăturat și dreapta franceză, n-au făcut altceva decît să stimuleze primii pași ai Germaniei naziste în planul relațiilor internaționale⁴. Uniunea Sovietică și unele state mici și mijlocii din Europa centrală și sud-estică au căutat să inițieze anumite măsuri pentru consolidarea securității europene, considerată principial ca unică și indivizibilă. În 1934—1935 s-a intenționat crearea unui Pact oriental, care să cuprindă Germania, U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia și statele baltice, pact ce trebuia garantat de toți membrii care l-ar fi compus, ca și de Franța (la rîndul ei, U.R.S.S. ar fi urmat să devină garant al Pactului de la Locarno). A fost o idee susținută de România, N. Titulescu fiind partizanul tezei că „orice spor de securitate pentru aliații săi constituie un spor de securitate pentru ea”⁵. Pactul oriental nu s-a realizat, dar în mai 1935 s-a ajuns la încheierea unor tratate de ajutor reciproc între Franța, Cehoslovacia și U.R.S.S. (tratatele între toți partenerii au fost bilaterale: Franța—U.R.S.S., Franța—Cehoslovacia, U.R.S.S.—Cehoslovacia). De asemenea, în februarie 1934 se încheiasse Înțelegerea Balcanică, alianță defensivă, antirevizionistă constituită din România, Iugoslavia, Grecia și Turcia, care, deși nu cuprindea toate țările din zonă, a reprezentat o verigă importantă în acțiunea pentru instituirea unui sistem european de securitate colectivă.

Pacea mondială a fost grav afectată odată cu atacul împotriva Etiopiei de către Italia fascistă în 1935, urmat de intervenția Germaniei și Italiei în războiul civil din Spania, la care s-a adăugat intensificarea campaniei militare a Japoniei împotriva Chinei începînd din 1937. Cele trei puteri agresoare și-au accelerat pregătirile militare, iar în plan politico-diplomatic au dat naștere Pactului anticomintern semnat de Germania și Japonia în 1936 (Italia a aderat în 1937) și Axei Berlin-Roma (1936). În acest climat internațional din ce în ce mai tensionat, România a adus contribuții de seamă la menținerea păcii și întărirea securității în Europa: semnarea convențiilor de la Londra pentru definirea agresorului în 1933, reluarea relațiilor diplomatice cu Uniunea Sovietică în 1934, tratativele Titulescu—Litvinov pentru încheierea unui pact de asistență mutuală româno-sovietic în 1935—1936. Totodată, guvernul român s-a opus anexării Etiopiei de către Italia fascistă și a cerut aplicarea sancțiunilor hotărîte de Societatea Națiunilor⁶.

Calea spre război în Europa a fost netezită de realizarea prin forță, în martie 1938, a Anschlussului, Austria, ca stat independent, recunoscut prin tratate internaționale, fiind încorporată în granițele celui de al

* În noiembrie 1933 s-a retras din Societatea Națiunilor, în martie 1935 a decretat reintroducerea serviciului militar obligatoriu, concomitent cu trecerea rapidă la reconstruirea aviației și flotei militare. Următoarea etapă a fost militarizarea zonei renane, în martie 1936.

⁴ Martin Gilbert, Richard Gott, *Conciliatorii*, Editura Politică, București, 1966.

⁵ Arhivele Statului București, fondul Casa regală, dosarul nr. 82/1934, fila 3.

⁶ A se vedea, pe larg: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a (noiembrie 1933—septembrie 1940), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 1377—1420.

III-lea Reich. În septembrie 1938, la conferința de la München, Chamberlain și Daladier au hotărât, împreună cu Hitler și Mussolini, ca Cehoslovacia să „cedeze” Germaniei regiunea sudetă. Cu acordul de la München nu numai că nu s-a asigurat pacea pentru o lungă perioadă de timp, așa cum a declarat primul ministru britanic la revenirea în țară, dar s-a făcut un pas și mai însemnat spre război. La 15 martie 1939, Germania hitleristă a copleșit întreg teritoriul Cehoslovaciei. Numai după aceste evenimente Anglia și Franța au încercat să găsească noi mijloace de acțiune pentru a se ajunge la stoparea agresiunii naziste, între care și anunțarea, în aprilie 1939, a garanțiilor pe care le acordaseră Poloniei, României și altor țări că nu vor fi victime ale expansiunii fasciste, că statele menționate, în caz de agresiune, se vor bucura de sprijinul militar franco-britanic. În această perioadă au avut loc tratative politico-militare între Anglia și Franța pe de o parte și U.R.S.S. pe de altă parte, dar care au rămas infructuoase, iar mai apoi au fost abandonate. Puțin timp după aceea, s-a ajuns la încheierea Pactului de neagresiune sovieto-german și a Tratatului secret din 23 august 1939.

Mișcarea muncitorească și comunistă internațională a evoluat, deci, în condițiile în care partidele și grupările de extremă dreaptă trecuseră la ofensivă pe planul intern al multor țări iar puterile fasciste au ajuns treptat să pună în primejdie pacea mondială. Așadar, noile condiții istorice de la începutul deceniului patru cereau partidelor revoluționare ale clasei muncitoare să găsească cele mai potrivite căi și mijloace de acțiune pentru combaterea fascismului și evitarea agravării pericolului de război. Iar calea pe care trebuiau să meargă forțele politice ale clasei muncitoare era aceea a frontului unic, în acest plan acumulându-se deja o experiență pozitivă mai ales în luptele revoluționare din anii crizei economice. O experiență ce se impusese reflecției teoretice cu atât mai imperios, cu cât lipsa unității rîndurilor clasei muncitoare facilitase și ea reușita politică a fascismului în Italia, Ungaria, Bulgaria, Portugalia și mai ales în Germania.

Unitatea de acțiune a clasei muncitoare a devenit obiect al preocupărilor pentru Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste, precum și pentru conducerea Internaționalei Socialiste a Muncitorilor, însă pe această chestiune nu s-a putut ajunge la o înțelegere între cele două foruri internaționale ale mișcării muncitorești. Dar, atât ideea frontului unic muncitoresc, cât și a necesității realizării unui front de luptă cât mai larg posibil contra fascismului și-au găsit terenul de germinație în rîndurile înseși ale clasei muncitoare dintr-o țară sau alta, ale unor categorii de oameni ai muncii din ce în ce mai diverse, ale intelectualității⁷.

În apropierea forțelor antifasciste un rol deosebit l-a avut mișcarea internațională de condamnare a regimului instituit de național-socialism în Germania și de luptă împotriva pericolului unui nou război mondial, intrată în istorie sub numele de mișcarea Amsterdam-Pleyel, urmată, la scurt timp, de campania dusă împotriva întemnițării de către nazisti a președintelui Partidului Comunist din Germania, Ernst Thälmann și a judecării comunistilor bulgari Gh. Dimitrov, Vasil Tanev și Blagoi Popov, care trăiau în Germania, acuzați fiind de complicitate în incendierea Reichstagului la 27 februarie 1933. Rezoluții de protest împotriva terorii anticomuniste din Germania, de solidaritate cu Gh. Dimitrov au

⁷ Pierre Frank, *Histoire de l'Internationale Communiste (1919—1943)*, tom. 2, Editions La Brèche, Paris, 1979, p. 671—672.

fost adoptate de toate partidele comuniste. S-au desfășurat numeroase întruniri de protest în fața oficiilor diplomatice germane din străinătate. La 1 octombrie 1933, C.C. al Partidului Comunist Român a adresat lui Gheorghe Dimitrov „un călduros salut revoluționar și asigurarea solidarității cu lupta pe care tu, în special, o duci la bara celei mai odioase justiții de clasă, contra fascismului”⁸.

După cum bine se știe, în fața protestului mondial, naștii au fost obligați să dea înapoi. Din lipsă de dovezi, acuzații bulgari, în frunte cu Gh. Dimitrov, au fost achitați, înregistrându-se astfel o victorie importantă a mișcării antifasciste, dar învățămintele care se impuneau a fi reținute așteptau încă să fie descoperite și mai ales să fie puse în valoare. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât evenimentele care au marcat chiar de la început anul 1934 veneau să reclame cu și mai multă stringență necesitatea unei cotituri reale în tactica și strategia mișcării muncitorești, a partidelor clasei muncitoare, mai ales că, în fapt, muncitorii din multe țări, din cele europene în mod deosebit, au ripostat cu dirzenie atacurilor fascistilor, chiar dacă această ripostă n-a fost întotdeauna victorioasă.

În Franța, de pildă, criza economică, chiar dacă n-a generat efectele catastrofale pe care le-a avut în S.U.A. și în Germania, s-a prelungit mult peste anul 1933, menținând o stare de tensiune în rândurile clasei muncitoare, ca și ale păturilor mijlocii de la orașe și sate. La aceasta s-a adăugat procesul erodării tot mai accentuate a sistemului democrației burgheze, îndeosebi a unora din instituțiile cheie, cum era parlamentul, concomitent cu fortificarea fascismului⁹. Acesta s-a organizat în partide și ligi ca : Action Française (cu gruparea sa paramilitară Les Camelots du roi), Jeunesse Patriotique, Solidarité Française, Les Francistes, Crois de Feu în frunte cu colonelul Cazimir François de la Rocque ș.a.¹⁰. Forțele de extremă dreaptă au și încercat, la 6 februarie 1934, să înlăture structurile democrației politice franceze, dar tentativa s-a izbit de opoziția fermă a clasei muncitoare, aceasta din urmă organizând apoi o contra-ofensivă în care s-a angajat, alături de ea, un evantai foarte larg de forțe social-politice rămase credincioase democrației.

La 9 februarie 1934, din inițiativa partidelor clasei muncitoare, s-a organizat o uriașă demonstrație antifascistă, la finele căreia s-au înregistrat 16 victime din rândurile ei și peste 60 de răniți, urmată, la scurt timp, în 12 februarie, de o grevă generală de 24 de ore, pornită din inițiativa celor două centrale sindicale (Confederația Generală a Muncii și Confederația Generală Unitară a Muncii), cu participarea a 4,5 milioane de muncitori¹¹. Din șuvoiul crescând al demonstrațiilor antifasciste ce au urmat se remarcă demonstrația din 14 iulie același an, cu prilejul zilei naționale a poporului francez, o impunătoare mișcare antifascistă cu participarea, numai la Paris, a peste 500 000 de muncitori, în fruntea cărora au fost prezenți, umăr la umăr, conducătorii atât ai partidului comunist cât și ai partidelor socialist și radical socialist. Era aceasta o expresie concretă nu numai a nemulțumirii profunde ce anima conștiința politică a clasei muncitoare din Franța față de efectele prelungite ale crizei eco-

⁸ „Scinteia”, nr. 14, noiembrie 1933.

⁹ Henri Guillemin, *Nationalistes et „nationaux” (1870—1940)*, Gallimard, Paris, 1974, p. 286.

¹⁰ Philippe Machefer, *Liges et fascismes en France. 1919—1939*, Maspero, Paris, 1974.

¹¹ Georges Lefranc, *Histoire du Front populaire*, Payot, Paris, 1965, p. 87 și urm.

nomice, de tentația cercurilor guvernante de a-și salva interesele prin afectarea agravantă a nivelului de trai, dar, mai ales, a refuzului ferm de a se conferi situației social-economice existente o „soluție“ de tip fascist ca în Italia sau Germania. Clasa muncitoare franceză a demonstrat, prin întreaga suită a acțiunilor sale contra fascismului — din februarie pînă în iulie 1934 au avut loc 688 de mitinguri și demonstrații, cu participarea a circa 3 milioane de oameni ¹² —, atît capacitatea sa de acțiune contra exploatării capitaliste, a șomajului și mizeriei ce rezultaseră din criză, cît și de luptă pentru apărarea cuceririlor republicane amenințate de fascism ¹³.

Subsumîndu-și întreaga capacitate de inițiativă realizării acestui scop, partidul comunist și forțele socialiste au acționat, întîi de toate, ca să facă din clasa muncitoare un câmpion al democrației, pentru ca astfel să poată atrage de partea ei țărănimea, în primul rînd, intelectualii cu vederi progresiste, păturile mijlocii de la orașe, alte categorii sociale care se vedeau în aceeași măsură amenințate de fascism sau de politica economică a marilor monopoliuri. Consolidînd pozițiile clasei muncitoare față de marele capital, frontul unic era, în același timp, punctul de plecare pentru realizarea unei largi coaliții de forțe democratice antifasciste, o perspectivă concretă pe care Partidul Comunist Francez începuse a o descifra încă din 1933, fixînd-o ca atare în documentele Conferinței de la Ivry (23—26 iunie 1934), pentru ca, în octombrie 1934, pe fondul experienței deja obținute, comuniștii să lanseze lozincă făuririi unui Front popular pentru pîine, pace și libertate ¹⁴. A fost un apel cu ecou imediat, dovadă mitingul de la Palatul Mutualité din Paris, cu participarea lui Maurice Thorez, Leon Blum și Edouard Daladier, șeful Partidului radical, eforturile comuniștilor de a atrage socialiștii și radicalii în Frontul popular neîntrunind aprobarea conducerii Internaționalei a III-a ¹⁵. Rezervele acesteia n-aveau să se risipească decît odată cu lucrările Congresului al VII-lea, în cadrul cărora a fost salutată inițiativa Partidului Comunist Francez de a fi pregătit în mod curajos, „printr-un pact al unității de acțiune comună cu Partidul socialist, frontul unic al proletariatului ca bază a Frontului popular antifascist“ ¹⁶.

În februarie 1934, Austria a fost teatrul unor ample lupte antifasciste și antidictatoriale între clasa muncitoare și regimul autoritar al cancelarului Dollfuss, care era adept al fascismului italian și se pronunța pentru un stat corporatist creștin, pentru „ordine“ și „independență“. Dollfuss a încercat să lichideze doi dușmani în același timp: Partidul național-socialist austriac, sprijinit de Hitler, și Partidul social-democrat, care reprezenta majoritatea clasei muncitoare cu cei 600 000 membri ai săi. Ca să-și asigure succesul în lupta pentru impunerea dictaturii, Dollfuss

¹² Georges Cogniot, *Le front unique de la classe ouvrière, fondement du front populaire*, în „Cahiers d'histoire de l'Institut Maurice Thorez“, nr. 3—4/1986, p. 39.

¹³ Jean Gacon, 1934—1938: *Le Front populaire en France comme mouvement populaire*, în „Cahiers d'histoire de l'Institut Maurice Thorez“, nr. 5/1973, p. 45—46.

¹⁴ Jacques Duclos, *Le Front populaire, expresion de l'alliance entre la classe ouvrière, la paysannerie, laborieuse et les classes moyennes des villes*, în „Cahiers d'histoire de l'Institut Maurice Thorez“, nr. 3—4/1986, p. 48—49.

¹⁵ Serge Wolikow, *Le Front populaire comme orientation strategique du mouvement communiste*, în „Cahiers d'histoire de l'Institut de recherches marxiste“ (în continuare I.R.M.), nr. 27, 1987, p. 14.

¹⁶ Jacques Duclos, *op. cit.*, p. 50.

s-a aliat cu Heimwehr-ul, organizație antidemocratică, contrarevoluționară aflată sub conducerea contelui von Stahremberg¹⁷.

Pe parcursul anului 1933, cancelarul Dollfuss a luat unele măsuri împotriva partidului nazist, scoțându-l în afara legii, dar a declanșat, în același timp, lupta împotriva clasei muncitoare. La 8 martie 1933 lucrările Parlamentului au fost suspendate pe termen nelimitat. Întrunirile și demonstrațiile au fost interzise și s-a introdus cenzura presei. Au fost atacate apoi cuceririle sociale ale muncitorilor și funcționarilor : încheierea contractelor colective urma a se realiza numai sub controlul guvernului, ajutoarele de șomaj și dreptul de grevă au fost limitate, consiliile muncitorești din întreprinderi desființate. Muncitorii și funcționarii din întreprinderile și instituțiile de stat au fost amenințați cu concedierea dacă nu se înscriau în Frontul Patriotic¹⁸. La 31 martie a fost interzisă organizația de apărare social-democrată Schutzbund cu 250 000 membri pregătiți de acțiune militară. La 26 mai, Partidul Comunist din Austria a fost interzis. În ce o privește, conducerea P.S.D. a făcut apel la calm în fața ofensivei fasciste, a acțiunii de lichidare a unor cuceriri obținute de clasa muncitoare austriacă după decenii de luptă și aceasta în condițiile în care, așa cum avea să scrie mai târziu Otto Bauer, „Muncitorii cereau de la partidul lor ajutor și sprijin. Ei cereau lupta împotriva dictaturii”¹⁹. Măsurile represive au continuat mai ales în zilele de 9—10 februarie 1934, când la Viena, Linz, Graz, Steyer și în alte centre s-au făcut descinderi la sediile Schutzbund-ului, conducătorii acestuia fiind arestați. S-au făcut percheziții și a fost ocupat sediul central al P.S.D. Au fost arestați primarul social-democrat al Vienei și toți consilierii municipali care aparțineau aceleiași partid. La fel s-a procedat și în provincie.

Riposta clasei muncitoare a fost trecerea la insurecție, care a început la Linz în dimineața zilei de 12 februarie 1934, când muncitorii înarmați s-au împotrivit pătrunderii poliției în sediul organizațiilor lor. Membrii Schutzbund-ului au pornit la acțiune și în alte părți ale orașului. La 12 februarie, muncitorii din cartierul industrial Florisdorf din Viena au declarat și ei grevă în semn de protest față de arestarea unor bărbați de încredere. Tot atunci au încetat lucrul muncitorii uzinei electrice și cei de la tramvaie. După amiază s-a ajuns la intense lupte de stradă : „Pe de o parte — scria Otto Bauer — erau proletarii, mulți dintre ei șomeri, cu arme vechi din timpul războiului în mână și cu puține cartușe în ranită. De cealaltă parte, militarii și poliția, înarmați cu cele mai moderne echipamente de război : automobile blindate, tunuri și obuziere, aruncătoare de mine”²⁰. Muncitorii înarmați s-au concentrat în cartierul „Karl Marx”, construit pentru ei sub conducerea municipalității socialiste a Vienei ; clădirile au fost transformate în cazemate ; pe străzi s-au ridicat baricade. Lupte sângeroase s-au dat, de asemenea, la Graz, Steyer, Judenburg etc. și au durat mai bine de trei zile și trei nopți, pînă în seara zilei de 15 februarie. La ele au participat, în front unic, muncitori social-democrați, comuniști și fără de partid.

Forțele angajate în luptă au fost însă inegale. Guvernul a dispus de un efectiv de 85 000 de soldați, polițiști și membri ai Heimwehr-ului con-

¹⁷ Jean Vienne, *Vienne rouge*, Plon, Paris, 1934, p. 160—167.

¹⁸ Otto Bauer, *Der Aufstand der österreichischen Arbeiter. Seine Ursachen und Wirkungen*, Verlag der Deutschen Sozialdemokratischen Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik, Praga, 1934, p. 7—9.

¹⁹ *Ibidem*, p. 11.

²⁰ *Ibid.*

tra a 25 000 de insurgenți. După înăbușirea insurecției a urmat o extrem de aspră teroare împotriva organizațiilor muncitorești și democratice. Lupta clasei muncitoare austriece s-a bucurat de o puternică campanie de solidaritate internațională, la care au participat, în front comun, comuniști, socialiști și social-democrați²¹. Ajutorul Roșu din România, organizație condusă de P.C.R., a strâns fonduri pentru familiile muncitorilor arestați în Austria; Partidul Social-Democrat a protestat împotriva reprimării sângeroase a muncitorimii austriece.

Evenimentele petrecute în Spania în toamna anului 1934 au lărgit, de asemenea, experiența luptei revoluționare a clasei muncitoare. În momentul în care guvernul radical, condus de premierul Alejandro Lerroux, a fost „lărgit“, la 4 octombrie 1934, prin includerea unor reprezentanți ai grupării de extremă dreaptă, fasciste C.E.D.A. (Confederația spaniolă a dreptei autonome), forțele democratice și îndeosebi partidele muncitorești au considerat acest act drept o provocare fățișă la adresa lor, un punct de plecare pentru aducerea la putere a fascismului pe cale „constituțională“. Este drept că un punct de vedere unitar al tuturor forțelor politice democratice privind reacția necesară pentru stăpînirea fascismului n-a existat. Partidele burgheze republicane au protestat doar împotriva includerii fasciștilor în guvern. Partidul Socialist Muncitoresc din Spania, în frunte cu Largo Caballero, declarase că socialiștii vor răspunde la includerea fasciștilor în guvern prin grevă generală și insurecție, dar n-a fost suficient de pregătit pentru a conduce eficient o asemenea acțiune. Anarhiștii din Confederația națională a muncii și Federația anarhistă iberică au recomandat pasivitate celor care se aflau sub influența lor, deoarece, motivau ei, clasa muncitoare nu are de ce să se arunce în luptele dintre fasciști și politicienii burghezi, toți fiind egali în asuprirea muncitorilor, iar Partidul Comunist din Spania a considerat că apelul P.S.M.S. la acțiunea armată era prematur, lipsit de o pregătire prealabilă. Cu toate acestea, acțiuni grevești și lupte muncitorești au avut loc la Madrid, Barcelona, Valencia, Sevilla, Salamanca, Biscaya²².

O puternică insurecție armată antifascistă s-a declanșat, la 5 octombrie 1934, în provincia Asturia, principala regiune minieră a țării, acolo unde comuniștii, socialiștii, anarhiștii au acționat în comun²³. În orașul de reședință al regiunii, Oviedo, s-a constituit un Comitet insurecțional ca organ conducător. În majoritatea orașelor și așezărilor provinciei Asturia puterea a fost preluată de comitetele revoluționare locale, formate din reprezentanții celor trei mișcări, sau doar a două din ele, conform influenței lor pe plan local. Forțele insurecționale au dat lupte grele în zilele de 6—11 octombrie pentru ocuparea orașului Oviedo, apărat cu înverșunare de trupele guvernamentale. Însărcinat cu reprimarea mișcării a fost generalul Francisco Franco, care avea „experiența“ înăbușirii în singe a revoltei marocane. La 18 octombrie insurecția a fost înfrântă. În timpul luptelor și al acțiunii de reprimare au fost uciși 1 000 de oameni; 700 de insurgenți au fost trimiși în fața tribunalelor.

După înăbușirea acțiunilor revoluționare din Spania a urmat perioada „anilor negri“ (1934 — toamna anului 1935), dar guvernul n-a mai

²¹ V. M. Leibzon, K. K. Șirinia, *II VII Congresso dell'Internationale Comunista*, Editori Riuniti, Roma, 1975, p. 53—54.

²² Dolores Ibarruri, *Singura cale*, Editura Politică, București, 1963, p. 173.

²³ Jacques Droz (sub conducerea lui), *Histoire générale du socialisme*, tom. III, Presses Universitaires de France, Paris, 1977, p. 447—449.

putut recurge în acest răstimp la manevre pentru instaurarea fascismului. Comuniștii spanioli și-au sporit eforturile pentru unirea tuturor forțelor muncitorești și democratice în vederea barării ascensiunii fascismului, experiența asturiană demonstrând convingător posibilitatea acțiunii comune, cu rinduri unite a clasei muncitoare. Era aceasta o expresie reală a simbiozei care luase naștere în rindurile forțelor de stînga ale societății și care împingea în mod obiectiv către o colaborare mult mai largă²⁴. Evenimentele din octombrie 1934 au constituit punctul de plecare pentru cristalizarea politicii de alianțe caracteristice Frontului popular, definită public de José Diaz la 2 iunie 1935 și relansată în noiembrie același an, după Congresul al VII-lea al Cominternului, apreciindu-se că „Pentru a învinge fascismul condiția esențială este ca să facem frontul unic între socialiști și comuniști, fiindcă aceasta este baza funcționării eficace a Blocului popular antifascist”²⁵.

Acțiuni de masă contra pericolului fascist s-au desfășurat și în alte țări. În august 1934, Partidul Comunist Italian a reușit să încheie un acord cu Partidul socialist privind unitatea de acțiune pentru înlăturarea fascismului, pentru pace și libertăți democratice, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale oamenilor muncii.

În România, perioada care a urmat luptelor muncitorești din ianuarie-februarie 1933 a marcat o cotitură în activitatea Partidului Comunist Român pe linia coalizării forțelor muncitorești și democratice, contra pericolului fascist, pentru apărarea și lărgirea drepturilor democratice. Pe baza acestor deziderate, în aprilie și decembrie 1933, iulie, septembrie și octombrie 1934, P.C.R. a făcut propuneri de colaborare conducătorilor Partidului Social-Democrat și Partidului Socialist Unitar. În noiembrie 1934 s-a ajuns la încheierea unui protocol de colaborare între C.C. al P.C.R. și C. Ex. al P.S.D., ca și la realizarea, în aceeași perioadă, a unui acord de front unic între organizațiile legale de masă ale P.C.R. — Liga Muncii și Comitetul Național Antifascist, pe de o parte, și Partidul Socialist Unitar, pe de altă parte. În acest cadru s-a impus pregnant activitatea Comitetului Național Antifascist, în conducerea căruia un rol proeminent a avut tînărul comunist Nicolae Ceaușescu. Acțiunea Comitetului Național Antifascist a fost deosebit de fructuoasă pe linia antrenării unor largi categorii sociale, a numeroase personalități de frunte ale culturii și științei românești pentru demascarea și combaterea ideologiei naziste, a organizațiilor fasciste, cum era Garda de fier²⁶. În modelarea acestei tactici de luptă a comuniștilor români, Plenara C.C. din februarie 1935, pe baza analizei situației concrete din țară și a experienței de luptă acumulate, a lansat în mod oficial linia politică de făurire a Frontului popular antifascist, de la organizațiile muncitorești și pînă la unele grupări burgheze care se pronunțau împotriva imperialismului hitlerist. Rezoluția Plenarei preciza că „lozincă luptei contra fascismului și necesitatea creării în jurul proletariatului a unui F.P.A. larg, trebuiesc puse pe planul întîii”²⁷. În acest context

²⁴ Ricard Vinyes, *Antifascisme, communistes et frontpopulisme. Du discours au dialog*, în „Cahiers d'histoire de l'I.R.M.”, nr. 27, 1987, p. 63.

²⁵ Marta Bizcarrondo, *Le VII-e Congrès de l'Internationale Communiste et la classe ouvrière en Espagne*, în „Cahiers d'histoire de l'I.R.M.”, nr. 27, 1987, p. 87.

²⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Comitetul Național Antifascist — expresie a atitudinii antinaziste a poporului român, a rolului P.C.R. în organizarea și desfășurarea luptei antihitleriste*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 2/1984, p. 31.

²⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare, Arhiva I.S.I.S.P.), cota Ab. XIX-2, inv. 841.

se prevedea realizarea de acorduri cu masele de țărani dependente de partidele burgheze, în primul rând de Partidul Național-Țărănesc, precum și atragerea tineretului și femeilor în frontul popular.

Pe calea luptei pentru unitatea de acțiune a tuturor forțelor revoluționare și democratice în vederea barării drumului fascismului au mers și partidele comuniste din Cehoslovacia, Norvegia, Bulgaria, Polonia, Grecia, Iugoslavia, Elveția, Belgia, Olanda. În același timp, în Asia, America Latină, Africa s-au depus eforturi pentru făurirea de fronturi populare antiimperialiste și de eliberare națională. Realitatea arată în mod convingător că peste tot partidele comuniste căutau căile de acțiune și mijloace politice adecvate contextului istoric în care acționau pentru bararea drumului spre putere al fascismului și de stopare a creșterii pericolului de război. Așa cum se relevă în literatura istorică consacrată frontului popular, a existat în interiorul fiecărui partid comunist „o cultură politică favorabilă elaborării și punerii în practică a orientării de Front popular”²⁸.

Experiența dobândită de partidele comuniste din Franța, Spania, Austria, Italia, România și din multe alte țări pe linia unirii forțelor revoluționare și democratice în lupta împotriva pericolului fascist a fost elementul istoric ce a contribuit în mare măsură la cristalizarea unei noi orientări în politica Internaționalei Comuniste și, de asemenea, a Internaționalei Socialiste a Muncitorilor. În interiorul organelor conducătoare ale Cominternului, trecându-se la pregătirea documentelor Congresului al VII-lea, s-a ajuns la concluzia necesității de a se renunța la o serie de teze învechite sau pur și simplu eronate cu privire la trei probleme : social-democrația ca forță politică muncitorească, concepția cu privire la frontul unic și funcționarea Internaționalei Comuniste. Esențială era problema unei viziuni noi în legătură cu frontul unic muncitoresc, ceea ce implica o reconsiderare fundamentală în atitudinea față de conducătorii partidelor socialiste, social-democrate și ai sindicatelor reformiste, precum și o mai largă deschidere față de partidele țărănești din Europa centrală și de sud-est. Numai că I.V. Stalin avea încă îndoieli față de eficiența unui front unic în care conducerea să nu aparțină comuniștilor. El și-a dat totuși acordul pentru schimbarea atitudinii față de social-democrați, pentru o tactică de front unic mai flexibilă²⁹.

Noua situație creată prin făurirea de fronturi unice în diferite țări între social-democrați și comuniști s-a impus atenției și Internaționalei Socialiste a Muncitorilor, schimbări importante apărând în orientarea unor lideri ai organelor conducătoare ale acestui for internațional. Așa, de pildă, Emile Vandervelde, președintele Internaționalei, aflat sub impresia pactului de front unic încheiat între Partidul Socialist Francez și Partidul Comunist Francez, își punea următoarea întrebare : „Experimentul... ce se face în Franța și pe care întreaga Internațională (socialistă — *n.n.*) îl va urmări cu cel mai mare interes, va însemna el oare o răspîntie în istoria mișcării muncitorești?”³⁰. Surpriza pentru conducătorii acestui organism internațional privind „experimentul” din Franța era cu atât mai mare cu cît Partidul Socialist Francez a încheiat acordul cu P.C.F. fără a întreba Internaționala Socialistă a Muncitorilor, care, în rezoluțiile sale din

²⁸ Serge Wolikow, *op. cit.*, p. 15.

²⁹ K.K. Șirinia, *Strategia i taktika Komintern v borbe protiv fașizma i voini (1934—1939)*, Moscova, 1979, p. 42—46.

³⁰ „Lumea nouă” din 5 august 1934.

18—19 martie 1933, interzisese crearea de pacte cu partidele comuniste înainte de hotărîrea acestui for.

Succesele realizate de proletariat într-o serie de țări pe linia luptei împotriva fascismului, avînd ca izvor acțiunea unită a diferitelor detașamente muncitorești, au făcut posibilă chiar o anumită apropiere între cele două Internaționale, dovadă faptul că Internaționala Comunistă s-a adresat Internaționalei Socialiste a Muncitorilor cu propunerea organizării unor acțiuni comune pentru sprijinirea proletariatului revoluționar din Spania³¹. Urmarea a fost că, la 15 octombrie 1934, s-au întîlnit la Bruxelles reprezentanți ai Internaționalei Comuniste (Marcel Cachin și Maurice Thorez) și ai Internaționalei Socialiste a Muncitorilor (Emile Vandervelde și Franz Adler) spre a discuta problema unui front unic al celor două Internaționale în vederea susținerii și ajutorării proletariatului revoluționar din Spania. Comunicatul întîlnirii dat publicității anunța că, în sprijinirea muncitorilor spanioli, „se va duce o acțiune frățească și paralelă de către cele două Internaționale”³². Deși s-a ajuns la o înțelegere doar asupra unei singure probleme concrete, întîlnirea reprezentanților celor două Internaționale a fost comentată pe larg la vremea respectivă. De pildă, comunicatul Internaționalei Socialiste a Muncitorilor releva că „Este pentru prima dată după 12 ani (Conferința de la Berlin din 1922 — *n.n.*) că au loc discuții cu Internaționala de la Moscova în vederea găsirii unei platforme comune de luptă și declarăm că propunerile și sugestiile acestei întîlniri de la Bruxelles vor fi supuse ședinței Comitetului Executiv al Internaționalei noastre care se va întruni la începutul lunii noiembrie”³³. Relevînd semnificația acestui eveniment, Partidul Social-Democrat din România a arătat că „însuși faptul că s-a realizat o întîlnire a reprezentanților oficiali ai celor două Internaționale a fost un succes al ideii de acțiune”³⁴.

O lună mai tîrziu, în zilele de 15—18 noiembrie 1934, s-a ținut la Paris ședința Comitetului Executiv al Internaționalei Socialiste a Muncitorilor care a avut la ordinea de zi problema frontului unic între socialiști și comuniști, unde s-au înfruntat două puncte de vedere : cel de „dreapta” (Partidul Laburist, P.S.D. din Suedia, P.S.D. din Danemarca ș.a.), ostil unei colaborări cu comuniștii, și cel de „stînga” (partidele socialiste din Franța, Spania, Italia, Austria, Elveția), favorabil frontului unic, atît pe plan național cît și internațional. După vii discuții s-a ajuns la un compromis. Comitetul Executiv al Internaționalei Socialiste a Muncitorilor n-a acceptat propunerile „stîngii” de colaborare cu Internaționala Comunistă, dar nici n-a mai interzis conlucrarea partidelor social-democrate și socialiste cu cele comuniste, lăsînd „completa libertate a secțiilor naționale să colaboreze sau nu cu partidele comuniste”³⁵.

În timpul pregătirii documentelor pentru cel de-al VII-lea Congres al Internaționalei Comuniste s-a impus necesitatea generalizării și sintetizării experienței dobîndite de partidele comuniste în lupta împotriva fascismului și războiului. Lucrările Congresului s-au desfășurat la Moscova în perioada 25 iulie—20 august 1935, constituindu-se în cea mai largă

³¹ Otto Bauer, *Rechtsblok und Linksblok in der Internationale*, în „Internationale Revue”, nr. 8, decembrie 1934, p. 274.

³² „Lumea nouă” din 25 octombrie 1934.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Otto Bauer, *op. cit.*, p. 274—278.

reuniune comunistă internațională din perioada interbelică *. Au fost prezenți 510 delegați reprezentând 65 de partide comuniste cu 785 500 membri. La acest congres au fost admise, ca secții ale Internaționalei Comuniste, partidele comuniste create în Indochina, Filipine, Peru, Columbia, Porto Rico, Costa Rica, Venezuela.

Rapoartele și luările de cuvânt la congres au adus o aspră critică dogmatismului și concepțiilor sectarist-stingiste, punând la ordinea zilei reconsiderarea activității mișcării comuniste în spiritul nou al politicii inițiate și promovate de partidele comuniste.

În centrul dezbaterilor Congresului al VII-lea s-a situat raportul general, însă unele aspecte ale ofensivei fascismului și sarcinile mișcării muncitorești internaționale au fost atinse și în celelalte rapoarte. Documentele Congresului au definit esența de clasă a fascismului ca „dictatura teroristă fătășă a celor mai reacționare, a celor mai șovine, a celor mai imperialiste elemente ale capitalului financiar”³⁶. S-a considerat că fascismul slujește interesele marii burghezii, având însă influență în rândurile micii burghezii, ale altor forțe sociale, inclusiv ale clasei muncitoare. Importantă a fost precizarea cu privire la faptul că „venirea la putere a fascismului nu este înlocuirea obișnuită a unui guvern burghez cu altul, ci înlocuirea unei forme de stat a dominației de clasă a burgheziei, a democrației burgheze, printr-o altă formă a ei, prin dictatura teroristă fătășă”. În condițiile date, masele aveau de ales, concret, nu între dictatura proletariatului și democrația burgheză, ci între democrația burgheză și fascism³⁷.

S-a făcut o deosebire netă între esența de clasă a fascismului și baza sa de masă, au fost subliniate, ca trăsături ale ideologiei fasciste: demagogia, naționalismul exacerbat, antisemitismul, frazeologia pseudorevoluționară, propaganda războinică, toate acestea având menirea de a amăgi și a înșela mai ales păturile de mijloc. Fascismul a fost considerat, pe bună dreptate, ca dușmanul periculos al clasei muncitoare și al tuturor oamenilor muncii. Principala concluzie care se desprindea din această constatare era necesitatea antrenării în vîltoarea luptei antifasciste nu numai a comuniștilor și socialiștilor, ci și a muncitorilor catolici, anarhiști și neorganizați, chiar și a celor care vremelnice căzuseră victime demagogiei fasciste. Unitatea de acțiune a clasei muncitoare urma să fie realizată și pe linia sindicatelor, ca și a organizațiilor muncitorești de tineret.

S-a apreciat că, în acțiunea de mobilizare a maselor muncitoare pentru a se angaja pe făgașul luptei împotriva fascismului, „o sarcină deosebit de importantă este crearea unui *larg front popular antifascist pe baza frontului unic proletar*. Reușita întregii lupte a proletariatului este strîns legată de stabilirea unei alianțe de luptă a proletariatului cu țărănimea muncitoare și cu masa principală a micii burghezii orășenești, care con-

* Pe ordinea de zi a Congresului au figurat următoarele puncte: 1. Darea de seamă asupra activității C.E. al I.C. în perioada dintre Congresul al VI-lea (1928) și Congresul al VII-lea (raportor W. Pieck); 2. Dare de seamă asupra activității Comisiei de Control a Internaționalei (raportor A. Angaretis — P.C. din Lituania); 3. Ofensiva fascismului și sarcinile Internaționalei Comuniste în lupta pentru unitatea clasei muncitoare împotriva fascismului (raportor Gheorghe Dimitrov); 4. Pregătirea războiului imperialist și sarcinile Internaționalei Comuniste (raportor P. Togliatti); 5. Rezultatele construirii socialismului în U.R.S.S. (raportor D. Manuilski); 6. Alegerea organelor conducătoare ale Internaționalei Comuniste.

³⁶ Gheorghe Dimitrov, *Opere alese*, Editura Politică, București, 1959, p. 228.

³⁷ *Ibidem*, p. 230.

stituie majoritatea populației chiar în țările cu o industrie dezvoltată”³⁸. Congresul a insistat și asupra posibilității formării unui guvern de front popular. Partidelor comuniste din țările coloniale și „semicoloniale” li se recomanda să militeze pentru frontul unic antiimperialist.

În Rezoluția Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste au fost incluse teze realiste cu privire la tactica și strategia luptei clasei muncitoare împotriva fascismului, a pericolului de război și a imperialismului, pentru apărarea democrației și lărgirea posibilităților de afirmare a maselor populare pe scena vieții social-politice a țărilor lor.

La Congres, delegația română a împărtășit experiența propriului partid în realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, în organizarea maselor contra pericolului fascist³⁹. Ea a apreciat, în mod realist, că, deși Partidul Comunist Român era silit să activeze în condiții grele de ilegalitate, în România nu se putea vorbi pentru acea perioadă „de existența dictaturii fasciste, după cum aceasta a fost afirmată în mod nejust acum câțiva ani, la Congresul al V-lea al partidului nostru”⁴⁰. Delegația comunistilor români a subliniat că era necesară o mai atentă analiză a claselor și grupărilor politice din țară, că se impunea respingerea oricăror tendințe ideologice schematic-dogmatice și adoptarea în schimb a unei linii tactice realiste, care să asigure realizarea unui front unit al tuturor forțelor progresiste cu vederi democratice.

Mișcarea comunistă și muncitorească internațională a fost puternic înfrăuită de succesele obținute de popoarele Uniunii Sovietice în construirea societății socialiste. Sub conducerea partidului comunist, ele și-au mobilizat forțele pentru înfăptuirea programului de construire a socialismului. Edificarea noii orânduiri a avut loc în condiții complexe, în sensul că socialismul se construia într-o țară slab dezvoltată, cu o economie ruinată de război, cu un număr redus de cadre, ceea ce a făcut ca să se impune acestui proces o serie de particularități și aspecte specifice. Numeroase greutăți decurgeau și din faptul că mișcarea revoluționară nu dispunea de o experiență verificată în construirea socialismului, fiind necesară o perioadă de căutări, de identificare a metodelor și formelor care să răspundă condițiilor concrete din U.R.S.S.

În programul de construire a socialismului în U.R.S.S. un loc central l-a ocupat industrializarea, ca domeniu de activitate în care era posibilă dezvoltarea în ritm rapid a forțelor de producție. În cadrul celor trei planuri cincinale (1925—1940), s-au pus bazele unei industrii moderne, cu ramuri noi în nomenclatorul economiei sovietice : industria constructoare de mașini, industria electrotehnică, industria chimică, industria aeronautică etc. Țara sovietică a devenit o puternică forță industrială ; dacă în anul 1913 ponderea Rusiei în producția industrială mondială reprezenta doar 2,6%, în anul 1937 ea se ridica la 13,7%⁴¹.

În anii 1929—1930 s-a procedat la colectivizarea masivă a agriculturii. Pentru sprijinirea acestui proces au fost trimiși la sate peste 30 000 de muncitori industriali. Dar, în acțiunea de colectivizare nu s-a ținut întotdeauna seama de liberul consimțământ al țăranilor, adeseori s-a recurs la constrângere. Spre sfârșitul celui de-al doilea plan cincinal (1937),

³⁸ *Ibidem*, p. 255.

³⁹ A se vedea : M. C. Stănescu, N. Popescu, *Partidul Comunist Român și congresele Internaționalei a III-a*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 5/1975, p. 63—65.

⁴⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, 1935, mapa nr. 208, filele 1—2.

⁴¹ *Istoriia S.S.S.R.*, vol. IX, Editura Nauka, Moscova, 1971, p. 301.

93% din numărul total al gospodăriilor țărănești și 99% din totalul suprafețelor cultivabile erau încadrate în sectorul producției socialiste⁴².

Construirea socialismului a adus mari schimbări în domeniul științei și culturii. S-a desfășurat cu succes lupta pentru lichidarea analfabetismului, a crescut numărul de școli de toate gradele, au apărut noi centre universitare, s-a creat o nouă intelectualitate. În lucrările oamenilor de litere, ale artiștilor plastici, în cinematografie au fost immortalizate unele din marile episoade ale revoluției și războiului civil, ale construcției socialismului.

Generalizarea relațiilor de producție socialiste a avut urmări însemnate asupra structurii sociale în U.R.S.S. Clasele sociale au devenit clasa muncitoare — clasa conducătoare a societății sovietice —, țărănimea cooperatistă și intelectualitatea.

În domeniul politicii externe, Uniunea Sovietică a jucat în acești ani un rol important în lupta pentru pace și crearea unui sistem de securitate colectivă în Europa. În septembrie 1934, U.R.S.S. a intrat în Liga Națiunilor ; în același an a stabilit relații diplomatice cu România și Spania, iar în anii următori a încheiat tratate de asistență mutuală cu Franța și Cehoslovacia (1935). Uniunea Sovietică s-a ridicat în apărarea statelor care au căzut victime ale gresiunii fasciste, așa cum au fost Etiopia, Spania, Austria, Cehoslovacia.

Practica frontului popular în Franța se leagă nemijlocit de momentul 14 iulie 1935, când, la Paris, căderea Bastiliei a fost marcată de înlăturarea ultimelor ezitări ale Partidului Radical în realizarea înțelegerii de front popular cu partidele comunist și socialist și cimentarea sa ca atare prin elaborarea Programului de acțiune. Elaborat în cursul unor tratative nu lipsite de greutate, pus la punct în 12 ianuarie 1936, acest program prevedea, în plan politic, dizolvarea ligilor fasciste, amnistie generală, abrogarea legilor care limitau presa, libertatea neîngrădită a sindicatelor etc. În plan economico-social se preconizau naționalizarea industriei de război, ridicarea nivelului de trai al tuturor categoriilor de muncitori, instituirea unui fond național pentru șomaj, reducerea săptămânii de lucru, o reformă democratică a fiscalității etc. În domeniul politicii externe programul de front popular cerea : colaborarea internațională în cadrul Societății Națiunilor, extinderea sistemului de pacte destinat tuturor țărilor, chemarea la luptă pentru apărarea păcii.

Înscrierea în program a unor revendicări apte a sensibiliza conștiința politică a unui evantai foarte larg de forțe social-politice, ca și desfășurarea unei foarte intense activități politice pentru fortificarea continuă a Frontului popular, au făcut posibilă reunirea a 100 de organizații diverse, inclusiv realizarea unității organizatorice a mișcării sindicale, ceea ce a făcut să sporească și mai mult influența și capacitatea de acțiune ale clasei muncitoare în cadrul Frontului popular⁴³.

⁴² *Istoriia Kommunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuzu*, vol. IV, partea a II-a, Politizdat, Moscova, 1971, p. 441.

⁴³ Henri Krasucki, *Les problèmes de l'Unité syndicale*, „Cahiers de l'Institut Maurice Thorez”, nr. 3—4/1966, p. 58—59.

Urmarea a fost că, în alegerile parlamentare din 26 aprilie și 3 mai 1936, Frontul popular a reperat un succes de prestigiu, dispunând de o majoritate confortabilă de locuri în parlament *. La 4 iunie s-a constituit un guvern al Frontului popular în frunte cu liderul Partidului Socialist Francez, Leon Blum (comuniștii, deși n-au făcut parte din guvern, l-au sprijinit). La propunerea de a participa efectiv în guvernul condus de Leon Blum, comuniștii au oferit un răspuns negativ. A fost o hotărîre pe care Biroul Politic a luat-o împotriva părerilor exprimate de secretarul general al P.C.F. care era partizanul ideii că, în fața dimensiunilor cu totul deosebite ale mișcării populare existente și a victoriei electorale înregistrate, Partidul comunist trebuia să fie mai îndrăzneț și să accepte a participa la realizarea actului guvernării ⁴⁴.

În timpul guvernării Frontului popular, mai ales în prima perioadă, s-au luat o serie de măsuri menite să ducă la îmbunătățirea situației maselor populare : s-a fixat săptămîna de lucru de 40 de ore, au sporit salariile, s-a generalizat plata concediilor și s-a introdus contractul colectiv de muncă ; s-au ridicat prețurile produselor agricole ale țăranilor și s-a amînat plata datoriilor lor către băncile de credit : funcționarilor li s-au majorat salariile ; au crescut pensiile etc ; s-au adoptat unele reforme în coloniile franceze. Foarte importantă a fost contribuția Frontului popular la realizarea unui nou avînt cultural, prin măsuri ca prelungirea învățămîntului obligatoriu pînă la 14 ani și altele. Ansamblul realizărilor obținute de guvernul Frontului popular și-au lăsat o amprentă vizibilă asupra societății franceze, ele marcînd o epocă de progres social și de libertate, dar însemnătatea primordială a Frontului popular a constatat în aceea că a salvat Franța de fascism.

Guvernarea Frontului popular a avut însă și slăbiciunile ei, între care cea mai frapantă a fost aceea că, deși a legiferat dizolvarea ligilor fasciste, a tolerat totuși reconstituirea lor în forme mai mult sau mai puțin camuflate, așa cum au fost Partidul Social Francez și Partidul Popular Francez ⁴⁵. Neputînd depăși propriile slăbiciuni, între care lipsa mijloacelor adecvate pentru a riposta eficient sabotajului economic și financiar organizat de trusturile bancaro-industriale, guvernul Leon Blum n-a putut răspunde în totalitate aspirațiilor de libertate și pace exprimate de programul care a stat la baza realizării Frontului popular și a recurs la măsuri concesive ce au afectat mai întîi politica națională și democratică de apărare a păcii și securității colective, iar apoi și componente ale politicii interne. Politica de neintervenție în Spania a fost cea care a inaugurat seria concesiilor făcute tendințelor agresive ale puterilor fasciste și care, implicit, a însemnat un joc făcut forțelor de extremă dreaptă din interior, după care au urmat acceptarea Anschluss-ului și a acordului de la München.

* Pentru partidele grupate în acest front și-au dat votul 5 500 000 de oameni, ceea ce reprezenta 56,6% din totalul alegătorilor. Partidele din „front“ aveau în parlament 370 de locuri (P.S.F. — 146, Partidul Radical 116, P.C.F. — 73 etc.), iar partidele din afara „frontului“ aveau un număr de 248 de mandate.

⁴⁴ Henri Krasucki, *op. cit.*, p. 83.

⁴⁵ Georges Lefranc, *op. cit.*, p. 245.

Poporul spaniol, mișcarea muncitorească și democratică din *Spania* au înscris în perioada interbelică una din cele mai strălucite pagini din istoria universală. În acești ani, Spania a devenit teatrul unor mari înclăștări între forțele democratice și cele reacționare. La chemarea comuniștilor spanioli, la 15 ianuarie 1936, s-a constituit, la Madrid, pe baza unui program de reforme democratice, Frontul popular antifascist, alcătuit din Partidul comunist, Partidul socialist, Uniunea Republicană, Federația tineretului socialist, Partidul Sindicalist și Partidul Muncitoresc Unificat Marxist⁴⁶. Cu ocazia alegerilor care au avut loc la 16 februarie Frontul popular a obținut majoritatea voturilor (268 din cele 473 de mandate) și s-a format, pe această bază, un guvern în frunte cu Manuel Azaña, lider al republicanilor de stînga.

Succesele poporului spaniol au stîrnit ura cercurilor reacționare din interior, care au pornit pe calea organizării unei rebeliuni armate, susținute de intervenția străină. În noaptea de 17—18 iulie 1936, reacțiunea spaniolă, cu o forță militară de șoc condusă de generalul Franco și avînd sprijinul fățiș al Germaniei naziste și al Italiei fasciste, a dezlănțuit rebeliunea împotriva Republicii Spaniole. La înflăcărata chemare „No pasaran!”, lansată a doua zi de Partidul Comunist din Spania, clasa muncitoare și masele largi populare au răspuns cu însuflețire, organizînd o puternică rezistență armată împotriva dușmanilor republicii.

Războiul dus de poporul spaniol între anii 1936 și 1939 a fost un război național-revoluționar. Poporul lupta pentru apărarea independenței naționale, împotriva intervenției fascistilor germano-italieni și pentru menținerea, consolidarea și lărgirea libertăților democratice cucerite în cursul unor lupte îndelungate și crîncene cu reacțiunea spaniolă. Apărarea republicii se făcea paralel cu înfăptuirea unor însemnate reforme economice și sociale.

În septembrie 1936 s-a format un nou guvern al Frontului popular condus de Largo Caballero, liderul Partidului Socialist, în care comuniștii participau cu doi miniștri. Formarea noului guvern — arăta Dolores Ibarruri — „a fost salutată cu entuziasm de popor, mai cu seamă de combatanți, incredințați că, odată cu participarea comuniștilor la guvern, strădaniile și sacrificiile lor nu vor fi zadarnice”⁴⁷. De altfel, la inițiativa ministrului comunist Vincente Uribe s-a adoptat o reformă agrară prin care țăranii urmau a intra în folosința permanentă a pămîntului marilor proprietari funciari ce trecuseră de partea rebelilor. Printr-un alt decret, Țara Bascilor și-a primit autonomia. S-au naționalizat transporturile, băncile și marile întreprinderi părăsite de capitaliști. Mari succese au fost obținute în domeniul învățămîntului public, devenit accesibil pentru fiii tuturor oamenilor muncii, al ocrotirii sănătății. Au fost restabilite libertățile general-democratice; deținuții politici au fost amnistiați. Pentru muncitori s-au acordat concedii de odihnă și de boală plătite, pensii de bătrînețe, asigurări în caz de accidente. Toate acestea au făcut ca prestigiul și influența partidelor muncitorești, atît ale Partidului Comunist Spaniol cît și ale Partidului Socialist, să crească.

Lupta eroică a armatelor republicane spaniole a dat lovituri grele contrarevoluției franchiste și germano-italiene. Comuniștii din armată au constituit un exemplu de dăruire și disciplină, participînd activ la toate

⁴⁶ Pierre Broué, *Le revolution espagnole (1931—1939)*, Flammarion, Paris, 1973, p. 125 și urm.

⁴⁷ Dolores Ibarruri, *op. cit.*, p. 307.

acțiunile legate de război. Mobilizată de elementele cele mai înaintate, armata republicană spaniolă, manifestînd un înalt spirit de sacrificiu, a ținut în friu aproape trei ani un inamic mult superior ca număr și tehnică militară, înscriind pagini de înalt eroism în istoria luptelor pentru libertate.

Solidaritatea întregii lumi progresiste a încurajat pe spanioli la o rezistență dirză și îndelungată. În prim-planul acestei acțiuni au fost partidele comuniste ; s-au alăturat, de asemenea, o bună parte a partidelor socialiste, ca și unele partide burgheze democratice ; personalități de seamă ale vieții internaționale au desfășurat largi acțiuni în sprijinul guvernului Frontului popular din Spania. Uniunea Sovietică s-a situat de partea Republicii Spaniole, acordîndu-i sprijin moral, material și diplomatic. În multe țări s-au creat comitete de ajutorare a Republicii Spaniole, din care au făcut parte reprezentanți ai tuturor organizațiilor antifasciste. În iunie-iulie 1937, în Franța a avut loc o întâlnire între reprezentanți ai Internaționalei Comuniste și cei ai Internaționalei Socialiste a Muncitorilor unde s-a căzut de acord asupra unor acțiuni comune privind ajutoarea Spaniei republicane. Din păcate, lideri ai partidelor social-democrate, care dețineau în diferite țări posturi înalte în guvern, n-au respectat aceste acorduri.

Solidaritatea diverselor forțe revoluționare și democratice cu Spania republicană și-a găsit expresia cea mai înaltă în formarea Brigăzilor internaționale. La chemarea partidelor comuniste s-a îndreptat spre Spania un adevărat torent de voluntari antifasciști din peste 60 de țări, printre care și România⁴⁸. Numărul voluntarilor antifasciști din diferite țări a depășit 50 000 ; ei au participat la marile lupte pentru apărarea Madridului, Jaramei, Guadalajarei, Estremadurei, Cataloniei etc. Deși numărul antifasciștilor de pe frontul spaniol a fost relativ redus în comparație cu cei 300 000 de intervenționiști italieni și germani, forțele voluntarilor străini au adus o contribuție de seamă la lupta poporului spaniol pentru apărarea regimului democratic republican, personificînd astfel spiritul viu de solidaritate internaționalistă.

Cauzele pentru care poporul spaniol a pierdut războiul din 1936—1939 rezidă în cea mai mare măsură în intervenția militară masivă a Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste. La aceasta a concurat și politica „de neintervenție“ promovată de cercurile guvernante din Anglia, Franța și S.U.A., care a favorizat intervenția germano-italiană. Deși Republica democratică a Spaniei a fost înăbușită, exemplul războiului național-revoluționar purtat de patrioții spanioli a demonstrat cu putere că numai prin unificarea forțelor democratice și progresiste se putea bara calea fascismului și reacțiunii.

În *Anglia*, mișcarea revoluționară și democratică a militat împotriva pericolului fascist și al războiului, pentru pace și democrație. În 1937, Partidul Comunist Englez, împreună cu Partidul Muncitoresc Independent și cu laburiștii de stînga, s-au pronunțat pentru făurirea Frontului unic muncitoresc.

În *Cehoslovacia*, *Polonia* și *Iugoslavia*, partidele comuniste și celelalte forțe populare, patriotice și antisfasciste au făcut mari eforturi pentru organizarea luptei împotriva fascismului din interior și a pericolului agre-

⁴⁸ A se vedea, pe larg : *Voluntari români în Spania. 1936—1939 (Amintiri și documente)*, Editura Politică, București, 1971 ; Valter Roman, *Sub cerul Spaniei. Căvalerii speranței (Amintiri)*, Editura Militară, București, 1972.

siunii hitleriste, demascînd atît pe agresori cît și pe complicii acestora din țările respective. În aceste state, în Iugoslavia mai ales, dar și în altele, la tendința către crearea Fronturilor populare sau la crearea efectivă a acestora s-a ajuns nu atît pe calea închegării de alianțe politice, ci pe aceea a grupării unor pături din ce în ce mai largi ale popoarelor în jurul platformelor politice ale partidelor comuniste, un proces istoric ce a purtat în sine și pe acela de diferențiere în rîndurile partidelor politice burgheze ⁴⁹. Altfel spus, formarea și consolidarea mișcărilor de front popular au fost, înainte de toate, rezultatul conștiinței politice a maselor și al convingerii că rezolvarea contradicțiilor sociale, iar în unele țări (Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia, România, Albania etc.) și imperativul asigurării unității și independenței naționale, în condițiile agravării presiunilor din partea puterilor fasciste, puteau fi rezolvate printr-o transformare structurală a societății. Așa, de pildă, masele populare din Cehoslovacia, în frunte cu comuniștii, s-au ridicat cu energie împotriva dictatului de la München și a acțiunii de dezmembrare a țării. La Plenara C.C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia din 6 octombrie 1938 s-a fixat ca linie politică de acțiune lupta hotărîtă pentru redobîndirea integrității teritoriale, suveranității și independenței Cehoslovaciei ⁵⁰.

În *România*, valorificînd experiența acumulată în lupta împotriva pericolului fascist, Partidul comunist, începînd cu a doua jumătate a anului 1935, și-a intensificat activitatea de făurire a frontului unic și a frontului popular antifascist. În acest răstimp P.C.R. s-a adresat cu noi propuneri concrete de front unic conducerilor Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist Unitar și Partidului Socialist. Aceste propuneri vizau colaborarea, pe baza unui program de luptă împotriva organizațiilor fasciste și, în primul rînd, împotriva Gărzii de Fier, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității țării.

Concomitent cu activitatea dusă pentru înfăptuirea frontului unic muncitoresc, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă și multilaterală activitate în vederea realizării unui front popular cît mai larg, care să cuprindă toate forțele ce se pronunțau împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței și suveranității țării. Un succes important în acțiunea de raliere, pe o platformă comună antifascistă, a forțelor democratice s-a înregistrat la 6 decembrie 1935 prin acordul de front popular democratic încheiat la Țebea (Hunedoara) între Blocul democratic (organizație de masă legală condusă de Partidul comunist), Frontul Plugarilor, Partidul Socialist și Madosz. Acest acord a avut un mare răsunet în întreaga țară și a dinamizat preocupările pe linia concentrării tuturor forțelor antifasciste ⁵¹.

Urmarea progreselor pe calea coalizării forțelor muncitorești și democratice s-a vădit cu prilejul alegerilor parlamentare parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți din 18 februarie 1936. Aceste alegeri au prilejuit o puternică confruntare a forțelor democratice cu cele aflate la extrema dreaptă a vieții politice românești. Organizațiile semnatare ale acordului de la Țebea, împreună cu organizațiile locale ale Partidului Social-Democrat și Partidului Național-Țărănesc, au hotărît să acționeze în

⁴⁹ Rodoljub Čolakovici ș.a., *Compendiu de istorie a Ligii Comuniștilor din Iugoslavia*, Editura „Libertatea”, Panciova, 1965, p. 200.

⁵⁰ *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. I, Editura Militară, București, 1973, p. 62.

⁵¹ Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, ediția a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

front democratic pentru sprijinirea candidaților comuni. Unirea forțelor antifasciste din cele două județe a consacrat victoria frontului democratic, demonstrând cu putere hotărîrea maselor populare de a bara calea fascismului și reacțiunii. Rezultatul alegerilor și celelalte succese dobîndite în lupta antifascistă, între care marile demonstrații din 31 mai 1936 din București, au stat la baza aprecierii Plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1936, conform căreia „Fascismul nu e popular în România și nu are rădăcini în masele populare”. Cu același prilej se atrăgea atenția că nu trebuia slăbită vigilența împotriva pericolului fascist și a amenințărilor puterilor fasciste și revizioniste, apreciindu-se că sarcina, în continuare, a proletariatului din România era „lupta pentru realizarea unității sale de acțiune și concentrarea în jurul lui a tuturor păturilor exploatate din orașe și sate într-un larg front antifascist”⁵².

Lupta împotriva pericolului fascist intern era îmbinată cu denunțarea politicii agresive a Germaniei naziste și a acoliților ei, politică ce puneă în primejdie integritatea teritorială a României, independența și suveranitatea națională. Odată cu invadarea Austriei de către Germania nazistă, în martie 1938, urmată de declanșarea crizei cehoslovace, cînd cercul de foc în jurul României se strîngea tot mai mult, comuniștii au reafirmat cu tărie necesitatea imperioasă a organizării forțelor interne pentru salvarea independenței, suveranității și integrității țării. „P.C.R. — se scria în coloanele „Scînteii” din 25 noiembrie 1938 — nu va cruța nici o efortare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea și a porni în fruntea ei la unirea tuturor forțelor dornice să apere pacea și independența României”. Cîteva luni mai tîrziu, în martie 1939, în zilele concentrării decretate de guvern, partidul comunist a desfășurat o intensă acțiune de pregătire a opiniei publice pentru a răspunde pozitiv unei asemenea chemări, iar, în ceea ce îi privea pe comuniști, ei au fost în primele rînduri ale celor care s-au prezentat la unitățile militare⁵³.

Momentul culminant al luptei antifasciste și pentru apărarea independenței naționale l-a constituit marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939 din București și din alte centre ale țării, desfășurată sub semnul unității între comuniști și socialiști. De pregătirea acestei ample lupte populare s-a ocupat o Comisie de partid, îndrumată nemijlocit de Secretariatul C.C. al P.C.R. și de Biroul organizației București a P.C.R. Din această comisie a făcut parte tovarășul Nicolae Ceaușescu, cunoscut pentru patriotismul său înflăcărat și capacitatea sa de organizator, care s-a impus, prin curaj și abnegație, spirit de inițiativă și deosebită clarviziune politică, ca o personalitate proeminentă a luptei antifasciste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei⁵⁴.

Manifestările patriotice de la 1 Mai 1939 au reprezentat o victorie a P.C.R., a politicii sale de luptă unită cu celelalte partide muncitorești și democratice. Demonstrațiile antirăzboinice, antihitleriste și antirevizioniste din 1939 au reliefat poziția hotărît antifascistă a poporului român, a forțelor politice din țară. Desfășurate cu puțin timp înainte de declanșarea celui de-al doilea război mondial, demonstrațiile antifasciste din

⁵² Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab—3, inv. nr. 956.

⁵³ Livia Dandara, *România în vîltoarea anului 1939*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 167 și urm. ;

⁵⁴ A se vedea, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 84—103.

România au avut un larg ecou internațional. Conferința pentru pace, democrație și apărarea demnității umane, ținută la Paris în zilele de 13 și 14 mai 1939, a omagiat voința hotărîtă a poporului român „de a lupta, în mod real, împotriva agresorului și fascismului”⁵⁵.

Lupta consecventă dusă în anii 1933—1939 de Partidul Comunist Român în fruntea clasei muncitoare, a forțelor progresiste, sub steagul apărării libertăților democratice și a independenței României, amploarea mișcărilor antifasciste, cît și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit în această perioadă ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

Situația internațională din prima jumătate a anului 1939 înclina tot mai mult în favoarea statelor fasciste. Destrămarea frontului popular în Franța, înfringerea Spaniei republicane, politica „muncheneză” a puterilor occidentale, toate aceste evenimente au dus la încurajarea acțiunilor agresive ale Germaniei naziste și ale aliaților ei, la declanșarea celui de-al doilea război mondial.

În acest răstimp, una dintre acțiunile importante organizate de forțele democratice împotriva fascismului și războiului a fost Conferința internațională pentru democrație, pace și apărarea demnității umane de la Paris din zilele de 13—14 mai 1939. Au participat peste 500 de delegați din 25 de țări, reprezentînd comuniști, social-democrați, radicali, membri ai partidelor burgheze, oameni fără de partid, avînd concepții politice, filozofice și ideologice deosebite. La Conferință au luat parte delegații din Anglia, Albania, Belgia, Bulgaria, China, Cehoslovacia, Elveția, Franța, Germania, Iugoslavia, India, Italia, Norvegia, Olanda, Polonia, Spania, Suedia, S.U.A., Ungaria ș.a. Din partea forțelor antifasciste românești a participat o delegație alcătuită din șapte persoane. Înfierînd fascismul și politica agresivă a statelor fasciste, rezoluția adoptată de Conferință arăta: „Evenimentele internaționale din ultimul timp au demonstrat că planurile puterilor-reacționare nu pot fi zădărnicate prin capitulare, ci printr-o rezistență bărbătească, dîră, cu sînge rece”. Conferința a adresat un apel opiniei publice mondiale de a se ridica la luptă „contra barbariei agresive, distrugătoare a civilizației umane și a culturii naționale”⁵⁶.

Activitatea bogată și promițătoare desfășurată de forțele antifasciste și antirăzboinice a fost treptat torpilată. Cauza principală s-a datorat politicii șovăitoare a cercurilor burgheze conducătoare din diferite țări, care, deși îngrijorate de pericolul hitlerist, se temeau din ce în ce mai mult de masele populare proprii. Interese înguste de clasă, ura față de comunism au stat la baza politicii nefaste de concesi și de cedare din partea principalelor state capitaliste occidentale în fața agresorilor fasciști, ceea ce, în bună măsură, a permis Germaniei naziste să dezlănțuie, în septembrie 1939, cea de-a doua conflagrație mondială.

În același timp, marile puteri n-au ținut seama, în măsura cuvenită, de posibilitățile pe care le puteau oferi statele mijlocii și mici nerevizioniste, interesate în menținerea păcii și securității. N-au fost adoptate, în momentele hotărîtoare, care n-au lipsit, poziții menite să înlăture suspiciunile și temerile acestor state, să stabilească un climat de încredere bazat pe respectul și suveranitatea lor națională.

⁵⁵ Marin Badea, *Sub cerul deschis al lunii mai*, Editura Albatros, București, 1985, p. 135.

⁵⁶ Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura Politică, București, 1972, p. 265.

La toate acestea trebuie adăugate slăbiciunile și greșelile mișcării muncitorești din fiecare țară în parte și pe plan internațional, fiindcă politica frontului unic și a frontului popular, cu toate succesele obținute, n-a avut viogarea și forța de penetrație necesare pentru a se impune de-o manieră hotărâtoare încât să obțină victoria în confruntarea cu forțele de extremă dreaptă. La aceasta au contribuit, întâi de toate, suspiciunile și divergențele dintre partidele politice muncitorești, care n-au putut fi depășite peste tot nici chiar în fața pericolului fascist și al războiului. Neputința social-democrației de a se angaja mai ferm în acțiunea de combatere a fascismului a fost principala cauză care a făcut ca, în condițiile declanșării celui de-al doilea război mondial, Internaționala Socialistă a Muncitorilor să-și înceteze activitatea (în 1940).

Pe de altă parte, practicile greșite ale Cominternului au continuat și ele să influențeze negativ cursul mișcării muncitorești. Amestecul nejustificat al Internaționalei Comuniste în treburile interne ale partidelor comuniste, care a mers pînă la dizolvarea unora dintre acestea (Polonia, de exemplu), valul de represiuni îndreptat asupra unui număr important de cadre de conducere ale unor partide comuniste, inclusiv P.C.R., care se aflau ca emigranți politici pe teritoriul U.R.S.S.⁵⁷ (în anii 1937—1938), linia vizibilă de legătură între activitatea Cominternului și exigențele conjuncturale ale politicii externe sovietice, cu repercusiuni nefavorabile asupra gândirii și practicii politice a partidelor comuniste, toate acestea au avut urmări negative asupra mișcării comuniste, asupra colaborării ei antifasciste cu alte forțe și grupări politice ale timpului. S-a adăugat, în plus, Pactul de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939, care a provocat confuzii și derută în rîndurile mișcării muncitorești, accentuate de indicațiile Cominternului privind aprecierea caracterului războiului declanșat în septembrie 1939 între puterile Axei, pe de o parte, Anglia și Franța, pe de altă parte, ca imperialist de ambele părți, ba chiar că vina principală pentru izbucnirea noii conflagrații ar fi aparținut Angliei și Franței.

Referindu-se la împrejurările care au dus la cel de-al doilea război mondial, la conținutul „politicii de cedare și chiar de trădare a intereselor naționale promovate de cercurile conducătoare dintr-un șir de state ale Europei din acea vreme“, la faptul că „ocuparea și subjugarea de către Germania hitleristă a altor popoare nu au întîlnit o ripostă fermă, hotărîită“, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, apreciază : „Viața a demonstrat că acordurile de la Munchen, toate tratatele și acordurile încheiate cu Germania hitleristă nu numai că nu au frînat politica de agresiune a nazismului, ci, dimpotrivă, au constituit o încurajare în realizarea țelurilor acestuia de coto-pire și dominație a altor popoare“⁵⁸.

Experiența dobîndită în lupta antifascistă din cursul anilor 1933—1939 n-a fost uitată de oamenii muncii. Dimpotrivă, ea a fost folosită în cadrul mișcării de rezistență a popoarelor din Europa, Asia și Africa în timpul celui de-al doilea război mondial, reprezentînd un factor de seamă care avea să contribuie la înfrîngerea fascismului.

⁵⁷ *Epoca Nicolae Ceaușescu. Partidul Comunist Român, centrul vital al întregii națiuni. Documente ale plenarelor Comitetului Central și ale Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. 1965—1985*, vol. 1, Editura Politică, București, 1986, p. 201.

⁵⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura Politică, București, 1975, p. 563.

ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN,

vol. V, Editura Militară, București, 1988,

XVI + 936 p. + 40 p. planșe + 1 hartă

Noua apariție editorială din monumentală sinteză *Istoria militară a poporului român*, volumul al cincilea, subintitulat: *Evoluția organismului militar românesc de la cucerirea independenței de stat pînă la înfăptuirea Marii Unirii din 1918. România în anii primului război mondial*, constituie un eveniment științific receptat cu interes atît de specialiști, cît și de publicul larg iubitor de istorie. Elaborat, ca și volumele anterioare, pe baza concepției revoluționare, profund științifice a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu privind istoria unică și unitară a poporului român, volumul prezintă evoluția fenomenului militar românesc în primele patru decenii care au urmat războiului independenței, perioadă a cărei esență a reprezentat-o

mobilizarea tuturor energiilor națiunii pentru desăvîrșirea unității statale.

Volumul de față, ca și cele care l-au precedat, apare sub egida Comisiei Române de Istorie Militară și a Centrului de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară și este alcătuit de un valoros și competent colectiv de specialiști *.

Așa cum se subliniază în *Introducere*, perioada istorică analizată cuprinde două etape distincte prin conținutul lor, dar legate prin raporturi de cauzalitate istorică: „prima, inaugurată de cucerirea independenței de stat — perioada acumulărilor multidimensionale, cantitative dar mai ales calitative, în care societatea românească, punînd în valoare, într-o măsură neîntîlnită pînă atunci, potențialul creator al poporului, a înre-

* Comisia de coordonare: acad. Ștefan Pascu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu — coordonator principal, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, conf. univ. dr. Mircea Mușat, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel dr. Vasile Alexandrescu, maior dr. Mihail E. Ionescu, maior dr. Ioan Talpeș; autori: colonel dr. Vasile Alexandrescu, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, dr. Vasile Arimă, colonel (r.) dr. Victor Atanasiu, dr. Constantin Botoran, colonel Constantin Căzănișteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Nicolae Ciobanu, Mircea Cociu, cercetător științific Maria Georgescu, colonel dr. Vasile Mocanu, conf. univ. dr. Mircea Musat, dr. Vasile Netea, colonel (r.) dr. Niculae Niculae, Adrian Păndea, acad. Ștefan Pascu, conf. univ. dr. Ion Pătroiu, cercetător științific Dumitru Preda, colonel Vasile Pricop, locotenent-colonel Costică Prodan, dr. Șerban Rădulescu-Zoner, colonel (r.) dr. Gheorghe Romanescu, dr. Dorina N. Rusu, cercetător științific Cornel I. Scafeș, căpitan Ilie Schipor, colonel dr. Gheorghe Tudor, căpitan Valdimir Zodian.

gistrat importante progrese pe tărîm economic, social-politic și cultural-științific, cu consecințe benefice pe plan militar; cea de-a doua, începută în vara anului 1916, cînd, pe fundalul marilor zguduiri internaționale produse de desfășurarea primei conflagrații mondiale a secolului al XX-lea, țara liberă s-a angajat în uriașul conflict armat pentru împlinirea țelurilor legitime ale întregii națiuni române" (p. VII).

Deosebite doar prin varietatea procedurilor utilizate, cele două etape s-au constituit în componente inseparabile ale uneia și aceleiași epoci istorice, epoca înfăptuirii unității național-statale, la capătul căreia, prin luptele, suferințele și jertfele lor, fiii acestor meleaguri strămoșești s-au regăsit între fruntariile statului național unitar român.

În cuprinsul celor 18 capitole ale lucrării, autorii reconstituie, cu minuțiozitate și rigoare științifică, pe temeiul unei impresionante bibliografii istorice, drumul României de la independență la unitatea națională completă, punînd în lumină caracterul obiectiv, legic al evoluției societății românești de-a lungul celor patru decenii analizate.

Lucrarea debutează cu prezentarea și examinarea datelor privind cadrul politic internațional, a dinamicii acestuia în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, urmărind, în principal, ambianța externă în care a avut loc evoluția societății românești. Sînt înfățișate procesele cele mai caracteristice ale stadiului imperialist în care evolua capitalismul pe plan mondial, în chip firesc fiind relevate vecinătatea celor două mari imperii — Austro-Ungaria și Rusia țaristă — angajate într-o acerbă rivalitate generată de politica lor de expansiune și dominație în Europa de sud-est, cadrul imediat în care s-a desfășurat politica externă a României.

Demersul științific continuă prin analiza orientărilor generale, a coordonatelor și parametrilor cantitativi ai dezvoltării economice a României în perioada de referință. Din înfățișarea și examinarea datelor privind tabloul situației economice și sociale al acestei epoci, obiectivele principale și formele de manifestare ale politicii interne și externe a statului român rezultă cu limpezime concluzia că, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, România se afla în prima fază a dezvoltării capitaliste, economia ei păstrînd un caracter preponderent agrar, iar industria fiind în curs de formare. Nu au existat la noi formele specifice de intrării capitalismului în ultima sa fază de existență — imperialismul

România nu exporta capital și nu participa la împărțirea pieței mondiale, aflîndu-se ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste și făcînd obiectul acestei împărțiri. Monopolurile imperialiste își disputau locul pe piața românească, iar o parte însemnată a teritoriului țării noastre se afla încă sub dominație străină. Angajată în dezvoltarea capitalismului, România s-a aflat prinsă însă între două mari puteri imperialiste, a căror politică externă constituia o primejdie pentru suveranitatea și integritatea statului român. Această stare de lucruri a impus promovarea unei politici prudente, dar ferme, de dezvoltare a capacității sale militare defensive, în concordanță cu creșterea constantă a potențialului său economic.

O asemenea atitudine era cu atît mai imperioasă pentru România cu cît jocul diplomației europene, îndeosebi al marilor puteri, devenea tot mai complicat. Trebuiau descifrate sensurile alianțelor și tratatelor ce se încheiau și se desfășeau cu o frecvență crescîndă, rațiunile și consecințele constituirii grupărilor politico-militare europene ce se cristalizau în aceste decenii, suprapunînd peste contradicțiile de la stat la stat pe cele de la un bloc militar la altul. În aceste condiții, elementul militar a căpătat o pondere tot mai importantă în ansamblul relațiilor externe ale României, preocupată, în cel mai înalt grad, de apărarea independenței și suveranității sale.

Autorii întreprind o remarcabilă analiză a principalelor acte de politică externă ale României în cele patru decenii care separă războiul din anii 1877—1878 de marea conflagrație din anii 1914—1918, pornind de la împrejurările încheierii, în 1883, a tratatului de alianță cu Puterile Centrale: „Alianța contractată de România nu implica defel și adeziunea ei la obiectivele expansioniste ale Triplicei. Ea trebuie privită, mai ales, ca o soluție — singura dealtfel în acele condiții internaționale — care să o pună la adăpost împotriva politicii țariste de ieșire la Strimtori și, totodată, să permită — grație influenței exercitate de cercurile din Berlin și Viena asupra cabinetului ungar — îmbunătățirea situației românilor de peste munți. Caracterul provizoriu al alianței cu Centralii a fost înțeles de cercurile conducătoare române, constrînse de evenimentele internaționale să aleagă între întărirea și salvagardarea independenței de stat și aminarea pentru un timp a înfăptuirii acțiunii decisive de reîntregire" (p. 66). Istoria a demonstrat, și volumul pune în evidență cu forța faptelor de neîgăduit, că alianța României cu Pu-

terile Centrale, impusă de împrejurări obiective, nu a atras după sine o legare a României de politica externă a acestora și nu a transformat statul român într-un susținător al politicii austro-ungare în estul și sud-estul continentului. România și-a păstrat libertatea de acțiune în problemele internaționale, fapt ilustrat și în raporturile dintre armata română și cele ale altor state europene.

Indepărtarea de Puterile Centrale este pusă în lumină și de poziția României în timpul războaielor balcanice și, mai ales, de atitudinea ei în timpul celui de-al doilea război balcanic. Autorii au realizat reconstituiri și interpretări corecte ale desfășurărilor politice și militare din anii 1912—1913, formulind concluzia justă că „Tratativele și încheierea păcii de la București au evidențiat convingător, încă o dată, direcțiile principale ale politicii externe românești, faptul că România nu a urmărit obiective de cucerire și nici zdrobirea armatei bulgare” (p. 284).

Un spațiu amplu a fost rezervat evoluției structurilor militare naționale în perioada de la terminarea războiului de independență până în preajma intrării României în primul război mondial, reliefării faptului că principalele coordonate ale politicii militare promovate de statul român în anii 1878—1914 au corespuns politicii de apărare a independenței și suveranității țării, care au imprimat caracteristicile doctrinei militare românești.

Este, astfel, analizată și prezentată dinamica gândirii militare românești în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea și sînt înfățișate eforturile meritorii ale unei generații de teoreticieni afirmați din rîndurile cadrelor armatei pentru dezvoltarea doctrinei militare românești moderne. În aria de cuprindere a gândirii militare a epocii și-au găsit locul problemele legate de evoluția și perfecționarea structurilor sistemului militar de apărare, de strategia și tactica războiului, de pregătirea pentru apărare a economiei, a teritoriului și populației, fiind abordate cu cutezanță și importante aspecte politico-militare, cu largi implicații pentru destinele națiunii. Este constant evidențiată legătura organică, în contextul acestor preocupări, dintre gîndirea tradițională românească, cu adînci rădăcini în istoria poporului nostru, și ideile originale, novatoare ale celor care, în epoca respectivă, au pus bazele unei autentice școli românești de teorie militară.

Un loc important a fost rezervat măsurilor adoptate în perioada 1878—1914 pentru întărirea armatei active, element

de bază al sistemului militar de apărare, și a rezervelor sale de prima și a doua categorie (rezervele propriu-zise și milițiile). Ca și în trecut, întreaga populație bărbătească capabilă de a purta arme urma să fie chemată sub drapel pentru a rezista unui agresor sau a elibera provinciile istorice aflate încă sub dominație străină. Autorii relevă faptul că, în intervalul 1878—1914, sistemul militar de apărare a fost remodelat „în sensul permanentizării principalelor categorii de forțe luptătoare, perfecționării înzestrării și instrucției trupelor, ridicării nivelului profesional al cadrelor. Hotărîri speciale s-au adoptat în domeniul pregătirii optime pentru apărare a teritoriului și populației, în România edificîndu-se acum un sistem modern și ramificat de amenajări genistice” (p. 63). În acest cadru se înscriu și îmbunătățirile aduse structurilor de conducere prin transformarea Statului Major General într-un Mare Stat Major, organism prevăzut cu toate instrumentele necesare activității de planificare strategică; creșterea numărului comitetelor consultative și inspectoratelor de armă; crearea comandamentelor de corp de armată etc. „Concomitent cu modernizarea și dezvoltarea armatei permanente — se subliniază în lucrare —, sistemul militar de apărare a păstrat totuși în componere — în acest proces reformat — elemente teritoriale, în măsură să realizeze o pregătire adecvată a populației pentru apărare — armata teritorială și miliții în 1908, respectiv armata de rezervă și miliții din 1910 —, asigurînd astfel un grad înalt de mobilizare a întregii națiuni în caz de campanie” (p. 192)).

În lucrare sînt prezentate și alte aspecte importante ale procesului de consolidare a capacității de apărare a țării. Sînt relevate, astfel, eforturile în direcția realizării unei producții autohtone destinate creșterii potențialului combativ al armatei, ca și înfăptuirile remarcabile în domeniul tehnicii militare. Eforturile depuse s-au concretizat în amenajarea unor întreprinderi specializate, în care se produceau diverse componente pentru armamentul din dotare, evidențiind competența tehnică a specialiștilor români și contribuind, în același timp, la diminuarea efortului valutar. În pofida acestor realizări certe, industria românească de apărare se afla totuși într-un stadiu incipient.

De asemenea, este ilustrată dezvoltarea lucrărilor de amenajare militară a teritoriului național, construirea sistemului de fortificații, menit să joace un rol însemnat în descurajarea unei agresiuni străine și un nou mijloc de a reafirma

deschis voința neclintită a națiunii române de a fi independentă.

Partea din lucrare consacrată prezentațiunii locului și rolului armatei române în viața social-politică și culturală a țării analizează procesul de întrepătrundere a planurilor de preocupări ale oștirii cu acelea ale societății din care provenea. Reținem concluzia autorilor, potrivit căreia „Armata, animată statornic de idealurile apărării independenței și suveranității țării, de eliberare a teritoriilor cotopte și a conaționalilor aflați sub stăpâniri străine, se integrează tot mai mult în întreaga viață politică, economică, socială și spirituală a României, poporul văzînd în ea elementul de bază în apărarea patrimoniului național, în susținerea aspirațiilor sale fundamentale de libertate și unitate națională” (p. 261). În pofida unor greutăți și lipsuri inerente stadiului general de dezvoltare a țării, la începutul secolului al XX-lea s-a ajuns ca armata română să se prezinte satisfăcător pregătită, receptivă la ceea ce era nou pe tărîmul gîndirii și practicii militare internaționale, calități care vor fi supuse unui greu examen pe timpul desfășurării primului război mondial.

Autorii evidențiază, în context, faptul că întregul popor român era ferm convins de necesitatea făuririi statului național unitar, în care vedea o condiție primordială a mersului înainte al țării noastre pe plan economic și social. De aceea, lupta poporului român pentru desăvîrșirea unității statale a îmbrăcat, la începutul secolului al XX-lea, forme de manifestare dintre cele mai variate, la susținerea ei participînd toți românii, de pe ambele versante ale Carpaților, al căror efort eliberator se înscrisa, totodată, pe coordonatele mai largi ale intensificării acțiunilor de emancipare națională a popoarelor subjugate din cadrul imperiilor austro-ungar și țarist.

Oprindu-se asupra situației țării noastre în anii neutralității (1914—1916), autorii prezintă, pe larg, poziția tuturor claselor și categoriilor sociale românești față de războiul declanșat de marile puteri, eforturile întreprinse pentru pregătirea armatei, a populației și a teritoriului în vederea susținerii războiului, evoluția sistemului de alianțe realizat de statul român și a raporturilor sale cu Antanta, desfășurările militare și politico-diplomatice internaționale din anii 1914—1916. Autorii reușesc să evidențieze convingător realitatea că, în anii 1914—1916, România a acționat numai conform intereselor sale naționale vitale, neutralitatea fiind, în fapt, o parte componentă, cea pregătitoare, a luptei de eliberare, luptă pe care, încrezătoare în izbîndă,

națiunea română a angajat-o hotărît și eroic.

Continuînd exemplara cercetare întreprinsă cu prilejul elaborării monografiei *România în anii primului război mondial*, firește într-un cadru mai restrîns, dar cu aceeași profunzime de analiză, autorii relevă caracterul drept, eliberator al participării României la primul război mondial.

Printr-o interpretare riguroasă a izvoarelor și a literaturii istorice sînt subliniate: semnificația și implicațiile aderării țării noastre la Antanta; eforturile depuse pentru ca, la baza convențiilor juridice care reglementau această aderare, să fie așezat un set de principii de natură să satisfacă ambele părți; strădaniile diplomației românești de a asigura libertatea de acțiune politică a țării și individualitatea comandamentului militar propriu, de a nu accepta ca, în schimbul recunoașterii dezideratului național și al ajutorului militar promis, efortul de război românesc să fie subscris unor obiective care contraveneau dezideratelor noastre fundamentale. „Justețea hotărîrii din august 1916 a guvernului român — se arată în volum — de a acționa alături de puterile Antantei în războiul ce pentru întregul popor devenea un război eliberator a fost înțeleasă la adevărata valoare de toți românii, oriunde s-ar fi aflat: în țara liberă, în provinciile asuprite ori peste hotare. Prin cele mai diverse modalități — de la înrolări în armata română la stringerea de ofrande, de la conferințe și articole în presă la acțiuni diplomatice directe etc. — ei și-au exprimat adeziunea față de decizia luată de conducerea țării și dorința lor de a o sprijini prin toate mijloacele, pînă la victoria finală” (p. 395).

O atenție deosebită a fost acordată prezentării operațiilor militare desfășurate de armata română în campaniile din 1916 și 1917, uriașelor eforturi și sacrificii făcute de ostașii noștri, de întregul popor în cursul războiului. Astfel, campania anului 1916 se distinge prin amploarea ei deosebită, precum și prin caracterul înverșunat al confruntărilor. Intrată în război într-un moment de criză acută pentru Antanta, nevoită să înfrunte forțe inamice considerabile și să acționeze pe frontul cel mai lung din Europa, constrînsă să-si modifice necontenit planul său inițial de campanie, armata română a știut să se distingă prin vitejia sa fără egal, care i-a atras admirația atît a aliaților, cît și a adversarilor. Pe baza recompunerii riguroase a campaniei anului 1916, autorii desprind o serie de învățăminte de ordin politico-doctrinar, relevînd, o dată în plus, ca-

racterul popular și național al participării României la război.

Schițind bilanțul militar al campaniei din 1916, autorii înfățișează marele efort uman și material al țării noastre: această primă campanie a durat 135 de zile, de la 15/28 august 1916, când trupele noastre au trecut Carpații, până la 28 decembrie 1916/10 ianuarie 1917, când inamicul a fost stăvilit definitiv pe Carpații Răsăriteni și pe cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării. În aceste condiții grele și cu toate că armatele Puterilor Centrale au ocupat vremelnice Oltenia, Muntenia și Dobrogea, ceea ce reprezenta aproximativ 3/4 din teritoriul de atunci al României, aceste state nu și-au putut realiza scopurile de război, anume înfrângerea României și scoaterea ei din luptă.

În cuprinsul a numeroase pagini, autorii demonstrează bravura ostașilor români, care au apărut cu eroism pământul patriei, stropindu-l cu sîngele lor, ca și eforturile comandamentelor, la toate eșaloanele, pentru a rezolva situațiile grele în care au fost puse, înscrind una dintre cele mai eroice pagini din istoria luptei de rezistență purtată secole de-a rîndul de poporul român împotriva invaziilor externe.

Campania anului 1917, marcată de marile bătălii de la Porțile Moldovei, se bucură în volumul de față de o tratare aparte. Reconstituirea istorică evidențiază cu putere uriașa operă de concentrare a tuturor disponibilităților economice, materiale și umane ale țării pentru continuarea efortului militar. Pornind de la analiza situației economice, sociale, politice și militare a României de la intrarea sa în război pînă în vara anului 1917, autorii înfățișează resorturile care au permis națiunii române să-și optimizeze rapid potențialul material și moral, să pună temelii solide marilor izbînzii din vara anului 1917. Sub deviza: „Totul pentru armată!”, poporul român, suportînd cu stoicism toate lipsurile, a desfășurat o amplă și remarcabilă activitate pentru reorganizarea, reutilizarea și pregătirea ei de luptă.

Pe aceste coordonate s-a declanșat și s-a finalizat cu succes procesul de refacere a armatei române în prima jumătate a anului 1917. „Efectivele totale românești — se arată în lucrare — se ridicau, în iulie 1917, la aproape 700 000 de oameni, din care peste 512 000 în armata de operații, în organică existînd 207 batalioane infanterie (plus 60 de

marș), 110 escadroane cavalerie și 243 baterii“ (p. 531). La jumătatea lunii iunie 1917, armata română era gata să reînceapă lupta pentru eliberarea teritoriului național cotopt de armatele Puterilor Centrale. Decisive pentru destinele națiunii române, marile bătălii de la Porțile Moldovei, desfășurate la Mărăști, Mărășești și Oituz, în vara anului 1917 și încheiate cu victoria armatei române, au determinat importante mutații în dinamica operațiilor primului război mondial pe frontul răsăritean, au demonstrat înalta măiestrie militară a comandamentelor, la toate eșaloanele, ca și bravura neasemuită a ostașilor români.

Pornind de la obiectivul legitim pentru care lupta poporul român, autorii înfățișează, pe larg, angajarea, sub diverse forme, la efortul de subminare a prezenței militare inamice și a populației civile, atît din teritoriul liber, cît și din spațiul românesc cotopt de forțele militare dușmane, sau aflat dinainte sub autoritatea monarhiei austro-ungare. Este subliniat faptul că, în zona vremelnic ocupată, forțele inamice nu numai că au fost confruntate cu o puternică opoziție din partea locuitorilor rămași la vetrele lor, dar au fost nevoite să facă față unei ample mișcări de rezistență. De aici concluzia că marea victorie dobîndită de poporul român împotriva armatelor Puterilor Centrale invadatoare își are izvoarele de forță și continuitate în lupta unită a tuturor fiilor națiunii noastre — fără nici o delimitare de zonă geografică sau de frontul de luptă pe care se aflau în calitate de combatanți, toți românii fiind animați de năzuința fierbinte de a trăi în libertate și independență în cadrul statului național unitar, ce urma a fi reconstituit pe vatra vechii Dacii. Deviza „Pe aici nu se trece!“ devenise atunci un adevărat crez pentru toată armata română, pentru întregul popor. Victoriile militare din vara anului 1917 au contribuit substanțial la sporirea prestigiului internațional al României, la afirmarea cauzei independenței și unității sale, oferind condiții propice pentru accelerarea procesului obiectiv al înfăptuirii unității naționale depline.

Un loc aparte ocupă în paginile lucrării o serie de concluzii și judecăți de valoare asupra capacității structurilor superioare de comandă ale armatei române — Marele Cartier General, Marele Stat Major, comandamentele de armată și de divizii —, asupra ipotezelor

de război și planurilor de campanie și, mai cu seamă, asupra modului în care au fost organizate și conduse principalele operații. Totodată, în volum este rezervat un capitol relațiilor comandamentului român cu comandamentele aliate, analizei obiective a părților lor pozitive, dar și a celor negative, a dificultăților ce au trebuit surmontate de România în raporturile cu partenerii din Antanta.

Un spațiu amplu a fost rezervat prezentării obiective a impactului evenimentelor politice și militare internaționale din toamna anului 1917 și din iarna 1917/1918 asupra evoluției situației politico-militare din România. Situația strategică a țării noastre, după ieșirea precipitată din război a Rusiei și izolarea completă de aliații săi occidentali era de o complexitate deosebită, teritoriul românesc liber aflându-se în fața pericolului iminent de invazie a armatelor inamice. De aceea România s-a văzut nevoită să accepte, la 24 aprilie/7 mai 1918, înrobitorul tratat de pace de la București (care însă nu avea să fie niciodată ratificat de către conducerea superioară de stat), în fapt un dictat imperialist impus de Puterile Centrale.

Acest episod dramatic din istoria participării patriei noastre la primul război mondial nu a însemnat însă renunțarea la lupta pentru împlinirea idealului național. România și-a mobilizat din nou forța armată națională și, la 27 octombrie/9 noiembrie 1918, a reintrat în război împotriva Puterilor Centrale.

Pe fundalul evenimentelor politico-militare petrecute în anul 1918, în condițiile prăbușirii imperiilor absolutiste, poporul român și-a văzut încununată lupta pentru realizarea statului național unitar român, idealul tuturor românilor. La 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării, întrunit la Chișinău, a hotărât unirea Basarabiei cu România. Celelalte provincii românești, Bucovina și Transilvania, au scuturat și ele jugul străin și au hotărât, la 15/28 noiembrie, respectiv la 1 decembrie 1918, unirea lor cu patria-mamă, România. În legătură cu aceste momente cardinale din istoria poporului român care, de-a lungul anilor, au constituit un important obiect de studiu pentru numeroși istorici români și străini, în volum își află locul temeinice argumente privitoare la caracterul popular și plebiscitar al evenimentelor ce au

tradus în fapt opera de însemnătate istorică a Marii Uniri, după care tratatele de pace, încheiate în anii 1919—1920, nu au făcut decît să dea recunoaștere internațională operei politice înfăptuite de românii înșiși. Așa cum se arată în lucrare, făurirea statului național unitar român în anul 1918 și consacrarea juridică internațională a frontierelor sale de către Conferința de Pace de la Paris, reliefează adevărul de necontestat că România reîntregită nu s-a înscris în rîndul profitorilor unei păci dictate de puterile învingătoare sau pe calea unor cuceriri teritoriale, prin forța armelor.

Prin analizele sale, volumul constituie și o argumentată replică dată interpretărilor tendențioase și denaturărilor puse în circulație în lucrări apărute în străinătate, în legătură cu contribuția României la înfringerea Puterilor Centrale și cu făurirea statului național unitar român.

Reconstituirea istorică reliefează cu putere uriașa operă de concentrare a tuturor disponibilităților economice, materiale și umane ale țării noastre în prima conflagrație mondială, lupta plină de abnegație și spirit de sacrificiu dusă pe întregul spațiu de locuire românească pentru împlinirea idealurilor de unitate și independență, locul și rolul românilor și al armatei lor naționale în desfășurările marii conflagrații, contribuția lor la cauza libertății popoarelor.

Concluzia ce se desprinde din succesiunea evenimentială a perioadei 1878—1918 este aceea că nimic nu poate abate de la drumul său un popor decis să nu cedeze în fața cotropitorului străin, să nu înceteze niciodată lupta pentru libertate națională și independență statală.

Documentația vastă, folosită cu măiestrie și înaltă competență, înaltul spirit științific al analizelor întreprinse, încărcătura emoțională a textului pledează pentru aprecierea volumului drept una din contribuțiile de prestigiu la dezvoltarea științei istorice românești în Epoca Nicolae Ceaușescu. Anexele — rezumate în limbi străine, bibliografie, indice general, listă de abrevieri — îi sporesc valoarea, după cum materialul ilustrativ — hărți, scheme, planșe, litografii —, în mare parte inedit, întregeste imaginea asupra problemelor abordate, oferind, totodată, cititorului posibilitatea de a pătrunde și mai bine în atmosfera de epocă.

General-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU,
TRANSILVANIA STRĂVECHI PĂMÎNT ROMÂNESC,
Ediția a doua, revăzută și adăugită,
Editura Militară, București, 1988, 208 p. + 22 hărți

Interesul deosebit de care s-a bucurat din partea publicului cititor prima ediție, apărută în urmă cu cinci ani, a lucrării reputatului istoric, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania străvechi pământ românesc*, justifică pe deplin decizia Editurii Militare de a tipări o a doua ediție, revăzută și adăugită.

Precedate de un *Cuvînt înainte*, cele cinci capitole ale lucrării — I. *Originea, unitatea și continuitatea poporului român în vatra strămoșească*; II. *Transilvania — parte integrantă a vetrei strămoșești*; III. *Amplificarea luptei de eliberare națională și socială a românilor din Transilvania în condițiile intensificării politicii de asuprire națională promovată de imperiile habsburgic și austro-ungar*; IV. *Statul național unitar — condiție obiectivă pentru dezvoltarea economică, socială și culturală a societății românești, pentru consolidarea independenței și suveranitatea țării*; V. *O privire de sinteză* — redau imaginea monografică a trecutului glorios și zbuciumat al acestei părți a pământului românesc — Transilvania — pe care autorul o caracterizează drept „Centru al vetrei străbune, leagăn al limbii și culturii, fortăreață a rezistenței împotriva atacurilor, invaziilor și amenințărilor externe” (p. 146), ca parte integrantă a istoriei unice și unitare românești.

În primele două capitole, autorul debăte, într-o strălucită manieră științifică, la baza căreia a situat o informație

atotcuprinzătoare — de la mărturiile date la iveală de cercetările arheologice și pînă la izvoarele scrise de primă importanță —, problemele de fond pe care le-a ridicat procesul istoric al apariției și evoluției poporului român pe vatra sa de locuire din vremuri imemorabile și pînă la îngemănarea veacurilor XVI—XVII cînd, în viața întregului neam al românilor, divizat de-a lungul timpului de interese străine vrăjmașe, a avut loc, prin voința și izbînda marelui voievod Mihai, căruia posteritatea, în semn de înaltă prețuire și venerație, i-a atribuit cognomenul de Viteazul, reunirea într-un singur trup a pământului străbun și a tuturor fiilor lui.

Așa cum demonstrează autorul, evoluția proceselor economico-sociale, politice, instituționale și culturale a conferit istoriei naționale a românilor un profund caracter unitar. Constatate, privite și discutate în acest context, transformările înregistrate de-a lungul secolelor pe aria de locuire românească din interiorul arcului carpatic s-au îmbinat și întrepătruns pînă la sincronizare cu cele desfășurate în sudul și răsăritul munților Carpați. Transilvania s-a încadrat, astfel, dintotdeauna organic și armonios în devenirea poporului nostru pe coordonatele progresului material și civilizației spirituale.

Înzestrată de natură cu toate condițiile propice unei dezvoltări armonioase, Transilvania a fost locuită din vremuri străvechi. Vestigiile materiale ale Ardealului din epocile neoliticului, bronzului și fierului sînt impresionante. Pe baza acestora autorul este îndreptățit să concluzioneze: „Un standard de viață comparabil cu cel al creatorilor strălucitei civilizații de la Troia, Micene, Tirint, deosebește pe locuitorii arealului românesc de populațiile din jurul lor” (p. 13). Evidențînd, apoi, că aceia care au edificat civilizația bronzului în spațiul românesc, ca și pe o mare arie geografică înconjurătoare, au fost tracii, că făuritorii valorilor epocii următoare, cea a fierului, au fost geto-dacii, „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”, cum i-a caracterizat părintele istoriei, Herodot, autorul volumului scrie: „strămoșii noștri legitimi, geto-dacii, s-au născut și au trăit dintotdeauna aici... Niciodată înaintașii noștri nu și-au părăsit pămîntul

unde s-au născut. Ei au rămas neclintii pe aceste meleaguri, apărându-și ființa, dreptul la existență" (p. 14).

Urmare directă a înfloririi materiale și spirituale a societății, în secolul I î.e.n. poporul geto-dac a pășit la organizarea sa din punct de vedere politic pe coordonate superioare. Burebista, „cel dintii și cel mai mare dintre regii din Tracia", cum este apreciat în textul unei inscripții contemporane lui, a realizat în zona centrală — sud-estică a Europei prima sinteză politică de anvergură prin făurirea statului dac centralizat și independent, el devenind, așa cum menționează amintita inscripție, „stăpînitor al tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de fluviu" (Dunărea). Sub conducerea lui Burebista, Dacia, al cărei centru politico-administrativ se afla în Transilvania, a ajuns o putere de prim rang în Europa, însuși statul roman, cea mai mare forță militară a timpului, în plin proces de expansiune, fiind nevoit să apeleze la medierea marelui rege al geto-dacilor și să ia în considerare potențialul militar și politic al statului dac. Moartea, atât a monarhului dac, cât și a lui Cesar, dictatorul din Roma, care pregătea invadarea Daciei, a amînat pentru aproape un secol și jumătate conflictul decisiv dintre cele două mari puteri.

În primul deceniu al secolului al II-lea e.n. Imperiul roman a cucerit și anexat o parte din Dacia. Dar, rezistența eroică, pe parcursul a zeci de ani, a poporului dac în fața expansiunii romane — se apreciază, pe bună dreptate, în volum —, a rămas, peste secolele ce au urmat, pentru toți cronicarii și istoricii, un pilduitor exemplu, cu profunde semnificații.

Autorul lucrării se oprește, în continuare, asupra a două mari procese istorice care au avut loc în Transilvania, ca de altfel pe întreg pămîntul strămoșesc : se dezbate pe larg și pertinent coordonatele etnogenezei românilor, proces istoric „cu un conținut unic în estul, sud-estul și centrul Europei" (p. 147) și se descriu evenimentele desfășurate pe întinsul pămîntului românesc de-a lungul secolelor III—XIII, demonstrîndu-se forța și trăinicia poporului român, care și-au avut izvorul în robusta civilizație geto-dacă, capacitatea sa de excepție în a rezista oricăror încercări, cum au fost confruntările și vicisitudinile de pe parcursul așa-numitei „epoci a migrațiilor", cînd românii, edificîndu-și o viață politică, economică și culturală specifică, și-au apărut cu strășnicie pămîntul străbun.

Cînd, în secolul al X-lea, triburile războinice ungare au început expansiunea asupra Transilvaniei, ele s-au izbit aici de voievodatele și cnezatele românești de mult constituite. Forța economică și militară, organizarea politică, nivelul cultural al acestora au dat posibilitate românilor de pe întreg cuprinsul Transilvaniei să opună o rezistență eroică și îndelungată expansiunii ungare. Lupta de rezistență bine organizată a românilor a barat calea expansiunii ungare în Transilvania, determinînd neîncorporarea sa la regatul Ungariei. Transilvania s-a format, ca și surorile sale de la sud și est de Carpați, Muntenia și Moldova, și s-a dezvoltat ca voievodat autonom, cu legi și instituții proprii și s-a aflat în relații de vasalitate cu regalitatea ungară, potrivit sistemului de relații internaționale caracteristic epocii feudale. Cînd, după 1541, regatul Ungariei a dispărut ca stat, prin transformarea lui în pašalic de către Imperiul otoman și prin anexarea de către Habsburgi a părții sale nord-vestice, voievodatul Transilvaniei și-a continuat existența de sine stătătoare, avînd un statut juridic internațional în raporturile cu Poarta otomană similar celorlalte două state românești extracarpătice. Urmare a acestei situații, apreciază pe deplin întemeiat autorul, „Transilvania nu a avut nimic comun cu regatul ungar, care, în fapt, fusese desființat... Este încă o probă a realității istorice incontestabile că Transilvania nu a fost incorporată niciodată regatului feudal ungar, cum mai susțin unii pseudoistorici străini, lipsiți de o elementară probitate profesională" (p. 41).

Afirmînd că unitatea românească în epoca medievală a constituit o realitate istorică, autorul lucrării aduce în sprijinul concluziilor sale o seamă de observații și constatări ale unor călători sau personalități politice ale epocii, care vin să ateste faptul că opinia publică a Europei medievale era pe deplin conștientă că românii constituiau un popor omogen, pe întregul cuprins al vetrei dacice. Unității etnice și teritoriale românești în străvechiul spațiu al Daciei i-au corespuns o firească unitate lingvistică și de neam, o desăvîrșită unitate economică și, pe aceste temeiuri, unitatea acțiunii politice, care avea să dobîndească, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, o împlinire istorică prin fapta de excepție a lui Mihai Viteazul Unificatorul.

Cîteva probleme ridicate în cuprinsul primelor două capitole și rezolvate printr-o amplă și susținută argumentație necesită o consemnare aparte. În afara

problemei caracterului românesc străvechi și de sine stătător al Transilvaniei, asupra căruia am stăruit deja, menționăm politica ungară perseverentă de spargere a unității blocului etnic românesc, precum și încercarea disperată a regilor Ungariei de a supune populația românească majoritară din Transilvania, printr-un lung sir de măsuri draconice. Politica ungară de lichidare a blocului etnic românesc a avut în vedere diverse căi și mijloace, între care religia și colonizările au ocupat locul cel mai însemnat. Nereușind să schimbe religia populației locale majoritare, a românilor, creștini de rit bizantin, și să-i înglobeze, astfel, în comunitatea ungară, catolică, redusă din punct de vedere numeric, s-a apelat la măsura colonizării succesive a unor grupuri etnice diferite. Un prim episod al acestei politici va fi înregistrat între anii 1141—1162, când a fost colonizat cel dintâi grup de populație de origine germană (sașii). Apoi, următorul episod, de această dată trecător și nesemnificativ, se petrece în anul 1211, când regalitatea ungară încearcă împămintenirea în Transilvania a cavalerilor teutoni. Cel mai important episod al politicii de colonizare are loc la sfârșitul secolului al XIII-lea, prin așezarea, în colțul sud-estic al Transilvaniei, într-un mediu dens românesc, a secuilor, grup etnic de origine turcică, deosebit lingvistic de unguri. „Spargerea blocului etnic românesc — apreciază autorul —, nu s-a vădit posibilă prin colonizări, noii coloni având a învăța limba țării, limba românească, ca vehicul lingvistic în întreaga Transilvania. Cu atât mai puțin aceste colonizări au putut să schimbe, așa cum fusese intenția regalității ungare, caracterul etnic preponderent românesc al Transilvaniei“ (p. 54). Cifrele reprezintă măturii cu valoare de argument. Astfel, așa cum se menționează în lucrare, în timpul mării invazii tătare din anul 1241, la o distanță în timp de circa 200 de ani de la pătrunderea agresivă a primelor triburi ungare și în pofida unor colonizări succesive și masive, din cei peste o jumătate de milion de locuitori ai Transilvaniei, circa 400 000 erau români. Peste ceva mai puțin de o sută de ani, între 1332—1337, din cele aproape 3 000 de așezări transilvănene, autoritățile eclesiastice recensau doar 950 în care ființau parohii catolice, celelalte, adică mai bine de 2/3, erau locuite de români de confesiune ortodoxă. Aceeași proporție se constată și după 1550 când, din cei 1 800 000 de locuitori ai Transilvaniei, 65% erau români.

Tot atât de infructuoasă s-a dovedit și încercarea regilor unguri de a supune pe

români, printr-o seamă de măsuri dure, care vizau, de această dată, lichidarea individualității politice și a instituțiilor proprii. În ciuda măsurilor luate, amintite în lucrare, românii din Transilvania au avut drepturi politice depline pînă către mijlocul secolului al XV-lea, cînd, în urma înfringerii mării ridicări la luptă țărănești de la Bobilna (1437), ungurii, sașii și secuii, sub conducerea celor dintîi, au încheiat o alianță politică îndreptată împotriva românilor (*Unio trium nationum*). Protagonistii acestei alianțe considerau pe români ca tolerați pe propriul lor pămînt. Apreciată de autor, pe drept cuvînt, ca o „odioasă alianță“, în lucrare se menționează că „Alianța celor trei grupuri de nou veniți pe meleagurile Transilvaniei evidențiază, de fapt, ce forță uriașă aveau românii, ce forță de temut constituiau ei pentru cei care și-au dat mîna în *Unio trium nationum*“ (p. 64).

În cel de-al treilea capitol, autorul analizează principalele momente ale luptei de emancipare națională și socială a românilor transilvăneni, începînd cu secolul al XVIII-lea și culminînd cu Marea Unire din 1918 și făurirea statului național unitar român.

Amintindu-se că, spre sfârșitul secolului al XVII-lea, Transilvania a fost încorporată Imperiului habsburgic ca Mare Principat, cu un statut de autonomie, situație care s-a prelungit pînă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în acest capitol al lucrării se menționează că noul statut politico-juridic al țării românești intracarpatice „a coincis cu declanșarea unei susținute și neîntrerupte lupte de eliberare națională a românilor, desfășurată vreme de mai bine de două secole“ (p. 80).

Într-adevăr, lupta de emancipare națională a românilor transilvăneni, desfășurată în condițiile intensificării politicii de asuprire națională și socială promovată mai întîi de Imperiul habsburgic și apoi de cel austro-ungar, a cunoscut o continuă amplificare, fiind marcată de numeroase momente de maximă amplitudine, care confirmau mersul inexorabil al Transilvaniei către unirea cu celelalte două țări românești.

Așa cum se cunoaște, și cum lucrarea o demonstrează cu putere, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, Ioan Inochentie Micu (Klein), ilustru patriot și cărturar de aleasă ținută științifică, a formulat programul luptei de emancipare națională a românilor din Transilvania, al cărui punct principal era recunoașterea românilor ca „națiune politică“ în Principat, egală în drepturi cu „națiunile recepte“. În argumentația istorică a drepturilor românești era introdusă,

pentru prima dată, semnificația politică a originii, vechimii și continuității românilor în Transilvania, realități istorice care le confereau primatul asupra comunităților alogene stabilite aici în decursul timpului.

Revoluția din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, mișcarea declanșată în 1791, odată cu înaintarea către Curtea de la Viena a cunoscutului document revendicativ *Supplex Libellus Valachorum*, revoluția din 1848—1849, asupra cărora se zăbovește, în continuare, în cuprinsul acestui capitol, au reprezentat, așa cum, pe bună dreptate, se apreciază, tot atâtea momente și etape noi în lupta de emancipare națională și socială a românilor transilvăneni.

Instaurarea dualismului austro-ungar, în 1867—1868, a avut drept consecință includerea Transilvaniei în Ungaria și lichidarea statutului ei de principat autonom, de care se bucurase timp de sute de ani. În dorința de a lichida caracterul românesc al Transilvaniei, oficialitățile ungare au recurs la aplicarea unei politici de deznaționalizare forțată, care a făcut ca perioada dualismului austro-ungar să fie, așa cum îndeobște se apreciază, cea mai neagră pagină din istoria românilor ardeleni. După ce analizează măsurile luate de guvernanții unguri, a căror idee dominantă și al căror scop politic au devenit maghiarizarea popoarelor aflate sub dominația Ungariei, asimilarea și, în ultimă instanță, zdrobirea lor, după ce se reproduc opiniile unor personalități ale vieții politice, științifice, culturale din întreaga lume despre caracterul pactului dualist, care a favorizat și susținut practicarea, de către guvernele ungare, a unei politici bazate pe un șovinism, dus peste limitele oricărei rațiuni, autorul lucrării face o succintă prezentare a acțiunilor inițiate, de-a lungul celor 51 de ani de existență a odiosului regim dualist, de masele populare din Transilvania, în semn de protest împotriva politicii de deznaționalizare și de înglobare a Ardealului în „regatul ungar”, pentru păstrarea autonomiei tradiționale a acestei provincii, pentru impunerea unor drepturi politice și sociale, în perspectiva Unirii cu Țara.

În finalul acestui capitol, autorul se oprește asupra împrejurărilor și acțiunilor concrete desfășurate de întregul nostru popor în vederea realizării idealului național. Participarea României la prima conflagrație mondială a avut, pentru întregul popor român, apreciază, pe bună dreptate, autorul, „semnificația sa reală, cea a «războiului dezrobirii fraților». Transilvania, străvechiul pământ românesc, încorporat și menținut prin forță și silnice între fruntariile anacro-

nicei Austro-Ungarii, trebuia să întregească patria celor de același neam — România” (p. 123).

Este foarte bine relevată realitatea că, spre sfârșitul războiului, s-a intensificat mișcarea popoarelor asuprite din cadrul imperiilor multinaționale pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine. În cadrul acestei mișcări, care s-a desfășurat pe mari arii geografice, s-a înscris și lupta românilor pentru desăvârșirea unității lor național-statale, cu firescul ei corolar — Marea Unire din 1918, expresie a unei necesități obiective, deziderat pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, act istoric consfințit prin adunările naționale reprezentative de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia.

Făurirea statului național unitar român a găsit sprijin efectiv și în rîndul naționalităților care locuiau pe ospitalierul pământ al străvechilor provincii românești, ce-și reuneau acum destinul cu patria-mamă. Prin reprezentanții lor, ele au luat parte directă la istoricele adunări democratice sau au salutat, prin manifeste și declarații, înfăptuirea idealului național al românilor. „Se reliefa, astfel, fără putință de tăgadă — concluzionează autorul —, faptul că toți locuitorii Transilvaniei, animați de spiritul de dreptate și echitate, au luptat, într-un fel sau altul, pentru unirea acestora cu România, ori au aderat la hotărîrea de la Alba Iulia și au fost adepți ai Marii Uniri” (p. 125).

În cel de-al patrulea capitol al lucrării, se întreprinde o incursiune istorică în perioada care a urmat făuririi statului național unitar român, pînă la eliberarea părții de nord-vest a țării, ruptă din trupul patriei în urma Dictatului fascist de la Viena, din 30 august 1940. În acest interval de timp, subliniază autorul, „cu experiența unui trecut de suferință, datorat politicii practicate de marile puteri ale vremii, românii au pășit la consolidarea unității lor statale, animați de hotărîrea de a asigura tuturor locuitorilor țării condiții egale de manifestare politică, economică și culturală” (p. 129). Acestea mari și nobile opere istorice, căreia poporul român îi dedicase întreaga sa energie, avea să i se opună politica contestatară și revizionistă practică de statele înfrînte în primul război mondial, îndeosebi de cele în care se instauraseră regimuri fasciste. Sprijinindu-se reciproc, acestea au promovat o politică de menținere a unei atmosfere politice interne tensionante, prin ațîțarea minorităților naționale la acțiuni care vizau destrămarea unității statelor făurite sau întregite în 1918.

În fața pericolului revizionist și fascist, relevă autorul, importante cercuri ale vieții politice și cultural-științifice românești, guvernele, forțele democratice și antifasciste — de la comuniști și social-democrați la național-tărăniști și național-liberali —, au întreprins numeroase acțiuni în vederea creării unui climat de securitate națională, pentru apărarea păcii, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a României.

În primii ani ai celui de-al patrulea deceniu al secolului nostru, o dată cu instaurarea dictaturii naziste în Germania, un alt mare pericol avea să se abată asupra României, amenințându-i integritatea teritorială și chiar existența ca stat. În planurile generale de dominație a Europei, Germania nazistă elaborase strategia „spațiului dunărean”, care viza includerea țărilor din această zonă, inclusiv a României, în așa-numitul „spațiu economic” german.

În ceea ce privește Ungaria horthystă, în cursul anului 1938 ea și-a amplificat activitatea iredentistă și revizionistă pe seama Cehoslovaciei, soldată cu aneizarea, cu sprijinul Germaniei hitleriste și a Italiei mussoliniene, care au impus primul „arbitraj” fascist de la Viena, a unei părți a acestui stat. Scurt timp după aceasta, în martie 1939, Germania nazistă a cotopt Boemia și Moravia, iar Ungaria horthystă ceea ce mai rămăsese din Ucraina subcarpatică, după amintitul „arbitraj” Cehoslovacia fiind lichidată, astfel, ca stat.

Cu o bogată argumentație, autorul înfățișează apoi faptul că, stimulate de acțiunile militare împotriva Cehoslovaciei, elementele revizioniste din Ungaria și-au amplificat activitatea ostilă contra statului român. Declarații și articole în presă, concentrarea de trupe la frontiera de nord-vest a României puneau în lumină scopul ce se urmărea: ocuparea, prin forță militară, a Transilvaniei. Presiunile guvernului nazist și actele militare agresive ale Ungariei horthyste împotriva României au îngrijorat profund opinia publică românească; masele largi populare, animate de profunde sentimente patriotice, s-au pronunțat pentru apărarea, cu orice preț, a intereselor superioare ale țării. În acest timp, Partidul Comunist Român și-a intensificat acțiunile împotriva fascismului și războiului, întreaga sa activitate pe aceste coordonate culminând cu marea demonstrație patriotică, antifascistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939.

După cum se subliniază în lucrare, dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial, schimbarea raportului de forțe pe plan european în favoarea statelor

agresoare, dezmembrarea frontului țărilor și forțelor ce militau pentru menținerea păcii și securității mondiale au contribuit la izolarea României în viața politică internațională. Profitând de această situație, guvernul ungar a intervenit la Berlin pentru a obține sprijinul Germaniei naziste în impunerea planurilor sale revizioniste și imperialiste. Amenințând cu nimicirea totală a statului român, Germania hitleristă și Italia mussoliniană au impus României, la 30 august 1940, Dictatul fascist de la Viena, prin care a fost smulsă partea de nord-vest a țării și anexată Ungariei horthyste.

Instalând un regim de ocupație de tip fascist, horthystii au dezlănțuit o cruntă teroare, a cărei tendință era anihilarea fizică a elementului românesc preponderent. S-a recurs la crime și atrocități feroce, executate cu participarea armatei ungare și a altor instituții de stat, precum și a membrilor unor organizații teroriste și fasciste. Oprindu-se asupra tuturor acestor orori, autorul lucrării menționează: „Doar în decurs de două luni, între 1 septembrie și 30 octombrie 1940, horthystii au ucis în teritoriul cotopt 919 români, au schingiuit alți 1 126 și au maltratată după «rețete» medievale 4 126 frunțași ai vieții sociale românești; organele administrației de ocupație au executat 15 893 arestări” (p. 140). Numeroși români au fost judecați și condamnați pentru învinuiri imaginare, înrolați în detașamentele de muncă obligatorie, alungați cu forța de pe pământurile lor și deportați. În același timp, sute de mii de evrei, români și maghiari, au fost deportați și internați și mulți dintre ei exterminați în lagărele de concentrare hitleriste.

Dense pagini sînt consacrate pregătirii și victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă de la 23 August 1944, o dată cu care oștirea română, masele largi populare, practic întreaga noastră țiune, s-au angajat, cu toate resursele, în lupta împotriva fascismului, pentru eliberarea părții de nord-vest a țării și restabilirea unității statale, a independenței și suveranității României.

În anii care au trecut de la eliberarea țării, prin munca avîntată a întregului nostru popor, sub conducerea Partidului Comunist Român, în România au avut loc mari și profunde prefaceri economice și sociale, care au schimbat din temelii înfățișarea țării. „România de astăzi — scrie autorul — se înfățișează ca o țară socialistă care a cunoscut și cunoaște un progres impresionant în toate domeniile vieții economice, politice și sociale, îndeplinindu-și cu consecvență

proiectele de dezvoltare multilaterală și bucurându-se pentru înfăptuirile sale de prețuirea popoarelor lumii, de sporirea prestigiului și autorității sale pe toate meridianele globului“ (p. 144).

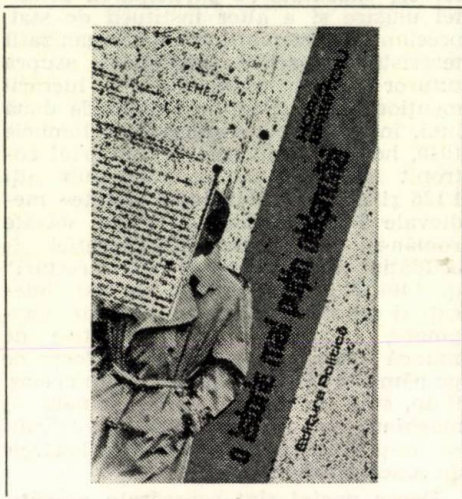
Ultimul capitol al lucrării reprezintă, în fapt, unul de concluzii asupra principalelor etape ale istoriei Transilvaniei, organic integrată istoriei naționale, asupra semnificației istorice a luptei românilor pentru unitate și independență

națională — trăsătură fundamentală a poporului nostru, ridicată pe noi trepte în anii revoluției și construcției socialiste.

Un grupaj de *Documente și mărturii, Rezumate* ale textului în limbile engleză, franceză și rusă și *Indicele* general încheie volumul, conferindu-i noi atribute de valoare și rigoare științifică.

ION ILINCIOIU

HORIA BRESTOIU,
O ISTORIE MAI PUȚIN OBIȘNUITĂ.
În culisele frontului secret din România,
Editura Politică, București, 1987, 366 p.

Problematica abordată în lucrarea lui Horia Brestoiu recomandă demersul autorului ca o reușită investigație a dosarelor ultimei conflagrații la capitolul activităților „subterane“ desfășurate de serviciile speciale ale puterilor implicate în conflict. Războiul mondial a fost, dincolo de încheștarea de foc și oțel de pe cimpurile de luptă, o confruntare de proporții a inteligenței și calculului rutinat, a șireteniei și a abilității în cursa acerbă pentru obținerea informațiilor de importanță vitală pentru asigurarea succesului în această confruntare, a cărei miză era viitorul omenirii. Nu o dată frontul operațiunilor militare a urmat configurația efectelor anticipate prin prelucrarea informației obținute despre adversar, informație adesea mai periculoasă decât cea mai distrugătoare armă. Într-adevăr, așa cum remarcă autorul, „pe uriașa agendă

a cercetării istorice, **frontul secret** ocupă un rol impus de rangul, dar mai ales de implicarea sa nemijlocită în desfășurarea marilor evenimente ale celui de-al doilea război mondial“ (p. 12).

Materialul bogat folosit de autor și care include un variat fond arhivistic, memorii, presă, documente și lucrări de referință ale unor specialiști români și străini, oferă o imagine evidentă a implicațiilor pe care activitatea serviciilor speciale le-a avut în ajunul și perioada celui de-al doilea război mondial. La aceasta se adaugă ritmul alert în care este scrisă cartea, factura concisă și expresivă a frazei, atmosfera de tensiune creată de succesiunea bine ordonată a evenimentelor prezentate și care contribuie din plin la plasarea lucrării în sfera creațiilor cu priză la public, fiind în același timp o carte utilă cititorului avizat.

Demersul autorului se îndreaptă spre rolul și poziția avute de România în perioada amintită, într-o zonă importantă pentru interesele economice, politice și strategice ale marilor puteri, zonă penetrată și înșesată treptat cu rețele deosebit de active și periculoase ale spionajului german și ungar. Țara noastră a devenit teatru de confruntare în acest război secret a unor oficine de spionaj versate și decise a acționa împotriva intereselor naționale românești. Părăsită de aliați, pradă a conciliatorismului și miopiei politice ale democrațiilor occidentale, sfirtecă în jocul „poftelor“ revigorat de revizionism și, în cele din urmă, înfădată Germaniei hitleriste, România a încercat dramatic să-și salveze existența de stat. Lupta sa pentru supraviețuire națională într-o epocă marcată de ascensiunea forțelor ostile progresului și democrației, de transformare a Europei într-un imens lagăr de concentrare, se va duce inclusiv pe frontul contrainfor-

mațiilor, al prezervării și pe această cale a intereselor și drepturilor românești. În acest cadru, autorul are în atenție serviciile speciale românești, care au urmărit penetrația din ce în ce mai masivă a agenților de informare hitleriste, le-au supravegheat și chiar dezinformat pe cât posibil, ținând legătura cu serviciile aliante în toată perioada de creștere a influenței germane în Europa sud-estică. Sunt prezentate pe larg forțele desfășurate de serviciile speciale ale Reichului — Abwehrul și Gestapoul —, ca și organizarea spionajului german în România, rolul lor nefast și influența pe care au avut-o în folosirea unora dintre reprezentanții naționalității germane din țara noastră pentru promovarea intereselor Germaniei naziste.

Presiunilor puternice ale Germaniei le-au răspuns oameni politici și democrați, gata să apere prin orice mijloace integritatea și suveranitatea statului național unitar român, cum a încercat și primul-ministru Armand Călinescu, victimă a terorismului politic promovat de Garda de Fier și a acțiunilor directe pe care Reichul le practica față de România pe frontul din umbră.

Cei care s-au ridicat ferm împotriva revizionismului german, pentru apărarea patriei în fața revendicărilor horthyste, împotriva samavolnicilor proferate și impuse de Berlin, Budapesta și Roma popoarelor europene, au fost comuniștii. Adevărată forță redutabilă — după cum este intitulat și capitolul cu privire la lupta P.C.R. în zilele ascensiunii Germaniei hitleriste —, Partidul Comunist și-a exprimat clar poziția față de toate încercările naziștilor de a transforma România într-un fief tributari Berlinului și împărțit după bunul plac al conducătorilor hitleriști și horthyști. După lichidarea Cehoslovaciei ca stat, în cunoscutul Manifest al C.C. al P.C.R. din 17 martie 1939 s-a lansat semnalul de alarmă: „Să fie pregătit de luptă întreg poporul român și toate naționalitățile conlocuitoare pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor fasciști. Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie... Partidul Comunist Român declară: comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizionști”.

Mari jertfe a dat partidul în această luptă, care avea curînd să devină dramatică după aderarea României, în urma evoluției nedorite a evenimentelor pe plan european, la Axă. Lupta comuniștilor a îmbrăcat aspecte ample: tipărirea și răspîndirea de manifeste, organizarea de manifestații antihitleriste, sabotaje,

toate aceste acțiuni polarizînd atenția serviciilor speciale hitleriste care aveau în vedere, mai ales, apărarea și exploatarea în folos propriu a cîmpurilor petrolifere. Prezentarea rolului jucat de P.C.R. în lupta forțelor sănătoase ale națiunii române pentru salvarea țării este cu atît mai reprezentativă pentru scopul pe care și-l propune lucrarea, cu cît activitatea comuniștilor români a constituit un obiect de preocupare de prim ordin pentru contrainformațiile germane, care au acționat permanent în vederea descoperirii patrioților comuniști și a limitării acțiunilor acestora.

Încă de la începutul anului 1940, arată autorul, România era confruntată cu o situație deosebit de gravă. La Budapesta s-a luat decizia de a se permite trupelor germane trecerea liberă spre România, în schimbul dreptului de a anexa Transilvania, lucru care va precipita evenimentele; această hotărîre a fost transmisă și sovieticilor — după cum informa ministrul român în U.R.S.S. —, producîndu-se importante mișcări de trupe sovietice spre România la 22 mai 1940 (p. 82). Serviciile speciale române au făcut față cu succes, în acest context dificil, încercărilor serviciilor similare din Ungaria de a pregăti în România terenul pentru o viitoare agresiune ungară. Spionajul german a încercat, la rîndul său, să folosească grupări politice din România pentru promovarea intereselor Reichului, dar multe din materialele sale de propagandă au fost interzise de autoritățile române.

Dezinteresul democrațiilor occidentale pentru România s-a manifestat și în domeniul operațiilor speciale, deși românii erau gata să colaboreze cu anglo-francezii pentru salvagardarea intereselor comune. Lucrarea reliefează în primul rînd deficiențele de organizare ale serviciilor aliante, consecință directă a poziției Londrei față de București, atitudine pe care autorul o consideră pe bună dreptate răspunzătoare pentru largile posibilități oferite serviciilor speciale germane, care vor folosi inactivitatea aliaților pentru a-și consolida propriile poziții. Serviciile britanice vor iniția, totuși, și întreține cîteva rețele importante în România, folosindu-se de canalele de la Istanbul și Ankara, pe măsură ce devenea din ce în ce mai evidentă eroarea de proporții pe care o făcuseră lăsînd România deschisă penetrației spionajului german. Sîntem introduși de autor în mediul pitoresc și pestriț al metropolelor turcești, acolo unde se puneau bazele unor rețele ce vor activa în România, în legătură, mai

ales, cu un element de importanță strategică esențială: petrolul. Serviciile speciale românești, obligate la colaborarea cu cele germane după venirea la putere a generalului Antonescu, s-au manifestat rezervate în relațiile cu oficinile hitleriste, menținând contacte cu aliații, contacte înlesnite de chiar dictatorul român (p. 162—163). După arestarea rețelei de spionaj în favoarea Angliei a inginerilor Ion Popovici și Rică Georgescu (iulie 1941) și apariția pericolului implicării unor politicieni români din opoziție, ca Iuliu Maniu, în această acțiune, serviciile speciale române, din ordinul lui Ion Antonescu, vor bloca evoluția cercetărilor și escamota adevăratele rezultate ale investigațiilor, răpind germanilor posibilitatea de a-l acuza pe Maniu de relații compromițătoare cu Londra. Sînt prezentate în carte implicațiile politice de anvergură pe care asemenea evenimente, petrecute pe frontul secret, le puteau avea, multe din ele fiind pe agenda discuțiilor între Hitler și Ion Antonescu, unele constituind obiectul unor cereri directe ale cancelarului german adresate marelui. Permanentă decantare a datelor legate de activitățile serviciilor speciale, în perspectiva înțelegerii lor ca elemente de bază în tratarea situației complexe în care se afla România, este o trăsătură importantă a lucrării.

Neîncrederea survenită între germani și români pe tărîmul serviciilor speciale va contribui la slăbirea colaborării între ele, mai ales după ce serviciile române au evidențiat rolul deosebit jucat de spionajul hitlerist în pregătirea rebeliunii legionare.

În secțiunea cărții, intitulată sugestiv **Pe tapetul vechilor pretenții**, este descrisă situația pe frontul secret în urma manifestării zgomotoase a intenției Ungariei de a-și împlini planul revizionist prin extinderea ocupației asupra întregii Transilvanii, a Banatului și, în ansamblu, a arcului carpatic. „Pentru dobîndirea pretențiilor sale cu caracter fascist-iredentist, guvernul a satisfăcut complet pretențiile Reichului nazist, ajustîndu-și, conform pretențiilor acestuia, întreaga producție agricolă și industrială. După ce la 10 octombrie 1940 a fost semnat pactul Jurcse-Moritz, prin care Ungaria se obliga să furnizeze în următorii cinci ani toate produsele agricole și plantele industriale cerute de naziști, zece zile mai tîrziu, Ungaria a aderat la Pactul tripartit fiind primul dintre micile state care și-au pus semnătura pe acest document“ (p. 213).

Sub deviza **revizionismului teritorial integral**, politica fascistă a Ungariei horthyste față de România în această perioadă a urmărit slăbirea statului român pe plan intern și extern și permanentizarea dominației ungare în teritoriul românesc anexat prin expulzări masive și printr-un antisemitism feroce. Partidele fasciste „Crucile cu săgeți“ și al „Reinnoirii maghiare“ au trimis agenți în România, iar organizații de tristă amintire, prin crimele abominabile cu care și-au semnat numele în istorie, ca „Garda zdrențăroșilor“ și „Vînătorii turanici“, au avut ca obiectiv expres organizarea grupurilor de gherilă pe teritoriul românesc, în sprijinul unei agresiuni ungare.

Prezentarea relațiilor româno-ungare în perioada războiului atinge latura unei exemplificări pertinente a obiectivelor pe care și le propunea guvernul horthyst în vederea desăvîrșirii proiectelor sale anexioniste. Prezentînd latura activităților teroriste și de spionaj, bazate pe centrele de la Cluj, Oradea, Bistrița Năsăud, ca și acțiunile regizate la Budapesta ale serviciilor ungare, apare în toată amploarea lui complotul pus la cale de guvernul ungur împotriva poporului român. Serviciile române au anihilat în mare parte acțiunile agenților horthyste în România, unele acoperite de chiar Legația Ungariei la București. Mai mult, a fost reliefată legătura agenților ungare cu oficinile de spionaj naziste. Demersul autorului are rolul de a expune, cu date pertinente, situația critică în care s-a aflat România în perioada dictaturii antonesciene, situație amplificată de marile pierderi provocate de războiul antisovietic, ca și de transformarea României într-un centru al activității de spionaj în zona Europei de sud-est.

Prin documentația folosită este exprimată ideea existenței în această perioadă a unei politici de menținere a României ca stat și de promovare a unei atitudini față de Germania nazistă în măsură a oferi capacitate de manevră și reținere, mergînd pînă la refuz categoric, în fața unor cereri germane. Aceasta a impus, cum era și firesc, o reacție similară din partea serviciilor speciale române, care au manifestat rezervă și prudență în ceea ce privește lezarea intereselor aliaților în domeniul operațiilor secrete, prin care se acționa pentru slăbirea Germaniei. Citarea în lucrare a unor pasaje din memoriile lui Alexandru Cretzianu oferă indicii interesante cu privire la această situație: „Mareșalul Antonescu nu avea sentimentul că în realitate s-ar fi aflat în război nici cu Marea Britanie, nici cu

Statele Unite. Multă vreme înainte ca mersul evenimentelor să se întoarcă împotriva lui Hitler, el a manifestat aceasta într-un număr mare de procedee semnificative. De exemplu, spre sfârșitul anului 1941, el și-a dat asentimentul pentru plecarea fostului ministru de externe Gafencu, care ceruse să i se permită să se stabilească în Elveția, unde putea să ia în mod direct contact cu aliații occidentali... De asemenea, presa guvernamentală a primit ordin de a nu ataca guvernele de la Londra și Washington. Cetățenii britanici nu au fost internați și Antonescu s-a abținut prudent de la orice fel de represalii cînd bunurile românești au fost blocate în Anglia și Statele Unite" (p. 162).

Eficiența serviciilor speciale române este reliefată cu prilejul prezentării activității pe teritoriul României, în perioada 1940—1941, a insolitului personaj care a fost Arthur Tester, spion faimos și controversat, foarte activ în solda germanilor și lucrînd probabil în egală măsură pentru serviciile britanice. Astfel, reține atenția modalitatea prin care serviciile germane au fost obligate să se desconspire în cazul agentului cu nume conspirativ „doctor Ecko“, Constantin Bursan, care fusese recrutat de Tester și primise misiuni foarte importante

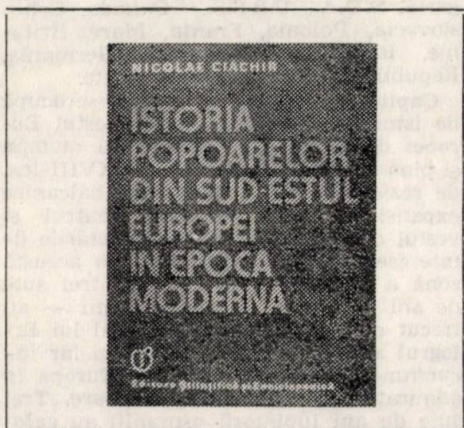
pentru cel de-al III-lea Reich. Împrejurările căderii „doctorului Ecko“ și detaliile dispariției misterioase a lui Tester sînt expuse într-o manieră plină de nerv, documentat și alert, în măsură a capta interesul cititorului și a-i oferi o lectură agreabilă și captivantă.

Cartea lui Horia Brestoiu acoperă o pagină interesantă din istoria frămîntată a țării noastre în anii de răscruce ai războiului mondial, prezentînd, într-o formă unitară, prin prisma acțiunilor de pe frontul secret, încercările dramatice ale României de a-și păstra identitatea statală și de a rezista în fața vicisitudinilor de tot felul cu care era confruntată. Lucrarea oferă imaginea reală a unei umanități marcate de contingența viitorului și preocupate a regăsi fîgașul firesc pe care o așezase istoria. Formula de tratare, considerăm noi, oportună, ajută la surprinderea semnificației majore a ceea ce a însemnat perioada 1940—1944 pentru poporul român. Prin întregul ei conținut, lucrarea se impune atenției cititorului și stimulează eventuale preocupări în direcția surprinderii a noi sensuri și date legate de frontul secret, în România, în perioada celui de-al doilea război mondial.

VALENTIN STAN

NICOLAE CIACHIR, ISTORIA POPOARELOR DIN SUD-ESTUL EUROPEI ÎN EPOCA MODERNĂ (1789—1923),

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, 406 p.

Ca urmare a unei activități științifice, didactice și publicistice de aproape patru decenii, istoricul Nicolae Ciachir s-a

impus în istoriografia românească prin numeroase și valoroase studii și lucrări monografice consacrate, în special, istoriei României și raporturile țării noastre cu popoarele din sud-estul Europei în epoca modernă. În acest domeniu el a adus cunoașterii istorice contribuții importante, originale, atît pe planul interpretării, cît și pe cel al înscriserii în circuitul științific a noi și noi izvoare din arhivele românești și străine. În ultimii ani s-au putut remarca în activitatea științifică a lui Nicolae Ciachir un fapt nou și extrem de pozitiv, cu rezultate remarcabile pe plan științific; un fapt previzibil și așteptat. Este vorba de angajarea la realizarea unor lucrări de sinteză, pe care activitatea sa anterioară le impunea și le anunța, în egală măsură. Amintim, în acest sens, în primul rînd, lucrarea publicată în 1984 (împreună cu Gheorghe Bercan) privind „Diplomația europeană în epoca modernă“, distinsă

cu premiul Academiei Republicii Socialiste România. După trei ani, Nicolae Ciachir a publicat o nouă lucrare de sinteză, de data aceasta consacrată istoriei popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă — o zonă și o perioadă istorică atât de bine cunoscute de el. Lucrarea — după propria sa mărturisire — însumează efortul a 35 de ani de activitate în arhive și biblioteci, în primul rând din țara noastră și din Iugoslavia (Belgrad, Novisad, Karlovitz, Zagreb, Ljubliana, Sarajevo, Cetinge, Skoplje), dar și din Albania, Bulgaria, Grecia, Uniunea Sovietică și Turcia. Rezultatul final reprezintă o lucrare ce se înscrie printre realizările de vîrf ale balcanisticii românești contemporane și, indubitabil, printre cele mai bune consacrate acestei teme.

De altfel, cititorul are posibilitatea să ia cunoștință de dezvoltarea cercetărilor privind istoria popoarelor din sud-estul Europei, atât pe plan național, cât și pe plan mondial, din prezentarea pe care autorul o face istoriografiei problemei (cap. I), începînd cu primele referiri asupra istoriei popoarelor balcanice prezente în operele grecului Teofil Koridaleus (1563—1646), ale sîrbilor George Branković (1645—1711) și Jovan Raič (1726—1801), ale bulgarului Paisie Hilandarski (1722—1792), ale albanezului Pjeter Budi (1566—1623), ale cronicarilor români, dar mai ales în opera lui Dimitrie Cantemir (1673—1723) și pînă la afirmarea balcanisticii ca știință de sine stătătoare prin lucrările praghezului Constantin Irecek (1854—1918) care, după tată, provenea dintr-o familie de valahi balcanici.

Dintre cercetătorii români care s-au ocupat de istoria popoarelor balcanice sînt amintiți, pentru epoca mai veche, Mihail Kogălniceanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, A. D. Xenopol, Ioan Bogdan, George Murnu, I. C. Filitti și alții. Incontestabil — arată Nicolae Ciachir — lui Nicolae Iorga (1871—1940) îi revine meritul de a fi pus bazele balcanisticii românești ca știință. După ce publicase deja pînă la 1913 numeroase lucrări consacrate istoriei sud-estului european (să amintim numai faptul că în acel an apărea ultimul volum — al V-lea al lucrării „Geschichte des Osmanischen Reiches“, Gotha, 1908—1913), marele nostru istoric va scoate în acel an „Istoria statelor balcanice în epoca modernă“, care, printre alte merite, avea unul pe care autorul însuși ținea să-l evidențeze în prefață: „dau această carte, în care pentru întâia dată viața Balcanilor se prezintă din punctul de vedere și într-o legătură care le e proprie“. Era anul în care, prin pacea de la București, popoarele din zonă încercau pentru prima oară

să-și rezolve problemele dintre ele fără intervenția marilor puteri ce se dovedise pînă atunci atât de nefastă pentru balcanici. Războaiele balcanice și rolul jucat de România în încheierea păcii au declanșat un interes sporit pentru zona balcanică în țara noastră. Dovadă apariția lucrării lui Nicoale Iorga, deja amintită, crearea, la 20 iulie 1913, a „Ligii Balcanice“, iar la 12 noiembrie același an constituirea, pe lângă Liga Culturală, a Institutului de studii sud-est europene (din inițiativa lui Nicolae Iorga, Vasile Pirvan și Gheorghe Murgoci).

După primul război mondial, studiile de balcanistică în țara noastră au progresat datorită contribuțiilor lui P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, Silviu Dragomir, Petre Constantinescu-Iași, P. Papahagi, V. Papahagi, Th. Capidan, și, în special, prin activitatea desfășurată de Victor Papacostea, fondator și director al Institutului de studii și cercetări balcanice (1938—1947) și șeful catedrei de istoria popoarelor din Peninsula Balcanică. După cel de-al doilea război mondial studiile de balcanistică au cunoscut un nou impuls, fiind dirijate de Institutul de istorie al Academiei, iar din 1963 de Institutul de studii sud-est europene (cu caracter interdisciplinar); studii importante au fost întreprinse și în cadrul Asociației slavistilor, al Asociației de studii orientale și al Facultății de istorie-filosofie din București.

În paginile acestui capitol se face și o largă trecere în revistă a contribuțiilor aduse la dezvoltarea balcanisticii de către cercetători din Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, Turcia, precum și din Elveția, Italia, Suedia, Austria, Ungaria, S.U.A., U.R.S.S., Canada, Cehoslovacia, Polonia, Franța, Marea Britanie, Republica Democrată Germania, Republica Federală Germania etc.

Capitolul al II-lea al lucrării se ocupă de istoria popoarelor din sud-estul Europei de la apariția pericolului otoman și pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, de rezistența opusă de statele balcanice expansiunii otomane spre centrul și vestul continentului, de confruntările de interese dintre marile puteri în această zonă a continentului. „Numai trei sute de ani — arată Nicolae Ciachir — au trecut de cînd primul călăreț al lui Erogrul a pășit pe solul Anatoliei iar incursiunile ulterioare au lăsat Europa în admirație și, mai ales, stupeoare. Trei sute de ani luptătorii osmanlii au galopat victorioși creînd unul dintre cele mai faldice imperii din lume, iar după viața ascetă nomadă din stepele strămoșești, se stabilesc definitiv în decorul rafinat și fastuos al Cornului de

Aur (1453), lichidînd cu sabia milenarul Imperiu Bizantin" (p. 45). În pagini extrem de concentrate în date și concluzii, autorul prezintă campaniile militare victorioase ale Imperiului otoman pînă sub zidurile Vienei, regimul asupririi otomane, situația social-economică, politică și religioasă a popoarelor supuse. Privită din acest ultim punct de vedere ni se pare foarte interesantă comparația făcută de autor cu situația existentă în alte zone ale Europei. „Făcînd un bilanț al stăpînirii otomane în Balcani pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea — scrie Nicolae Ciachir — nu putem să nu arătăm caracterul tolerant al acestei stăpîniri, împotriva unor treceri forțate la islamism. Otomanii au respectat tradiția localnicilor și credința, spre deosebire de spanioli, care au exterminat o mare parte din mauri și evrei, iar restul au fost expulzați, de masacrele făcute în Franța în «noaptea Sfîntului Bartolomeu», de diferitele excese în timpul războiului de 30 de ani și să amintim cum habsburgii au distrus cu tunul bisericile ortodoxe din Transilvania (exemplul mănăstirii Simbăta, ctitoria lui Constantin Brîncoveanu, este elocvent)" (p. 61).

Referitor la statutul țărilor române față de Poartă, autorul subliniază că, într-o Peninsulă Balcanică aflată sub stăpînirea otomană, cînd steagul verde al lui Mahomed flutura pe cetatea Budei, cele trei țări românești, imbinînd rezistența militară cu iscusința diplomatică, au reușit să-și păstreze o largă autonomie internă, să-și conserve instituțiile de stat. În aceste condiții, mulți balcanici sud-dunăreni s-au refugiat pe ospitalierul pămînt românesc. Fie că se stabileau în Țara Românească, în Moldova sau în Transilvania în calitate de boieri, călugări, tîrgoveți, țărani, oșteni sau meșteșugari etc., ei au găsit aici azil și posibilitate de a munci, unii ajungînd la poziții economice înfloritoare; ca oșteni, ei au luptat cu eroism în cadrul trupelor comandate de Ștefan cel Mare, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul și de alți domnitori ce nu s-au plecat în fața forței otomane.

Cu cel de-al treilea capitol, consacrat perioadei 1804—1829, se deschide propriu-zis istoria modernă a popoarelor din sud-estul Europei. Sînt analizate în acest capitol primele revoluții de eliberare națională ale popoarelor balcanice (revoluția sîrbă din 1804—1815, revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821 și revoluția grecească din 1821—1829), atitudinea poporului român față de revoluțiile sîrbă și greacă, poziția marilor puteri europene față de evoluțiile care aveau loc în această zonă, încercările

de întărire a puterii centrale în cadrul Imperiului otoman, precum și războaiele purtate de Poartă cu alte mari puteri (o atenție specială este acordată — pe deplin justificat — războiului ruso-turc din 1828—1829, încheiat cu pacea de la Adrianopol, ce conținea importante prevederi privind sud-estul Europei).

Deosebit de interesantă ni se pare în acest capitol analiza făcută de autor revoluției lui Tudor Vladimirescu, punctul său de vedere privind caracterul acesteia, personalitatea lui Tudor, raporturile sale cu Eteria etc., probleme care au stîrnit vii dezbateri în istoriografia românească. Îndreptată împotriva exploatării feudale și a regimului turco-fanariot — arată Nicolae Ciachir — revoluția română de la 1821 s-a desfășurat în cadrul complex creat de frîmintările popoarelor din sud-estul Europei, în primul rînd de lupta poporului grec pentru independență, declanșarea ei trebuind să constituie semnalul revoltei generale și să creeze la Dunăre condiții favorabile trecerii trupelor lui Ipsilanti spre Grecia. Conducătorul Eteriei, pentru a forța Rusia să-i sprijine planurile, a făcut declarații — fără suport real — că are sprijinul acesteia și a dat asigurări în acest sens lui Tudor Vladimirescu. Acesta, însă, s-a arătat prudent, dovadă atitudinea lui de a nu provoca Poarta; el a păstrat această atitudine și după ce a semnat convenția de colaborare cu Eteria. Poziția lui s-a dovedit pe deplin justificată, deoarece atunci cînd a cerut lui Ipsilanti dovezi clare asupra sprijinului rusesc, conducătorul Eteriei a trebuit să recunoască că nu are așa ceva. În aceste condiții, din dorința de a-și feri țara să devină teatru de război, Tudor a cerut eteriștilor să treacă în sudul Dunării, avertîndu-i în același timp de lipsa de perspectivă a acțiunilor. „Eu — arăta Tudor Vladimirescu — intenționez să lupt numai contra abuzurilor care sîfșie patria mea. Puterea d-voastră este prea slabă ca să vă puteți măsura cu cea a turcilor și dacă nu sînteți sprijiniți de vreo putere, vă așteaptă numai nenorociri" (p. 92). Din analiza programului și desfășurarea revoluției de la 1821, autorul ajunge la concluzia că aceasta „a avut un caracter pur românesc", că Tudor Vladimirescu nu a reacționat la „sfaturile" vreunei puteri străine (Rusia) și nici nu a luptat pentru alte idealuri decît cele românești, că desfășurarea ei simultan cu acțiunile Eteriei „nu reprezintă altceva decît înscrierea revoluției românești de la 1821 în largă arie a mișcărilor cu caracter național și social ce cuprinsese în momentul respectiv întregul continent", Tudor Vla-

dimirescu avînd meritul de a fi găsit „modalitatea cea mai potrivită de a afirma drepturile poporului român“ într-o vreme cînd Sfînta Alianță dicta în Europa (p. 96).

De epoca cuprinsă între recunoașterea independenței Greciei — primul stat din Balcani care își cîștigă independența (1830) — și anul revoluționar 1848 se ocupă capitolul al IV-lea al lucrării. Din analiza întreprinsă de autor se desprinde cu claritate, pe de o parte, linia mereu ascendentă a progresului realizat de popoarele balcanice pe toate planurile, creșterea sensibilă a manifestărilor de conștiință națională la români, greci, sîrbi, bulgari, muntenegreni, albanezi etc., dificultățile tot mai mari de care s-a lovit stăpînirea otomană în intențiile sale de a menține aceste popoare în cadrul Imperiului, încercările de modernizare și liberalizare întreprinse de Poartă, cu limitele, dar și cu rezultatele lor pozitive etc., iar, pe de altă parte, adîncirea crizei Imperiului otoman pe toate planurile, dependența sa într-o măsură din ce în ce mai mare de marile puteri, precum și contradicțiile și luptele dintre acestea pentru moștenirea unei părți cît mai mari din posesiunile europene, asiatice sau africane ale Porții.

Toate acestea prevesteau evenimentele deosebit de importante ce se vor produce în sud-estul Europei în anii 1848—1878, de care se ocupă următoarele două capitole ale lucrării. Aspectul fundamental al acestei perioade l-a reprezentat, fără îndoială, lupta pentru afirmarea națională a popoarelor balcanice, încununată cu succese parțiale, este adevărat, dar care deschideau perspective optimiste pentru viitor. Epoca a fost deschisă de revoluția de la 1848, care, deși nu a cuprins decît o parte din zonă (cele trei țări române, plus Voivodina și Croația), a avut o importanță deosebită pentru întregul sud-est european. Pe bună dreptate, Nicolae Ciachir afirmă în lucrare: „Evenimentele revoluționare care au avut loc în sud-estul Europei în 1848 fac parte integrantă din revoluția care a zguduit din temelii în acea vreme aproape întregul continent. Valul innoitor, pornit în februarie 1848 din Paris, a cuprins pe rînd Viena, Frankfurtul, Pesta, Praga, Iașul, Blajul, Bucureștiul ș.a.m.d. ... Desfășurarea acestei revoluții a prezentat caracteristici diferite, variînd în funcție de condițiile specifice, de stadiul dezvoltării social-economice și politice al fiecărei țări în parte. Înlăturarea relațiilor feudale, predominante în țările din sud-estul Europei, constituia unul

dintre obiectivele de căpetenie ale forțelor înaintate ale societății. Ca element specific în plus, popoarele din această regiune a Europei luptau pentru eliberarea de sub jugul străin — otoman sau habsburgic — și pentru unificarea națională. Aceste idealuri erau comune tuturor popoarelor din sud-estul continentului și ele au fost însoțite de mișcarea revoluționară burgheză din 1848. Identitatea scopurilor revoluției, condițiile economice, sociale și politice asemănătoare au dus pe conducătorii burgheziei din respectivele țări la încercarea de a se apropia și uneori de a-și coordona acțiunile“ (p. 137).

Un spațiu larg este rezervat în lucrare revoluției române de la 1848 și influenței pe care ea (dar și mișcările din Voivodina și Croația) a avut-o asupra mișcărilor desfășurate în unele zone învecinate din Peninsula Balcanică (p. 145). De altfel, în anii care vor urma, înfăptuirile poporului român pe planul realizării idealurilor sale naționale de unitate și independență — arată autorul — vor influența în mod favorabil lupta celorlalte popoare balcanice, în fața cărora se aflau sarcini asemănătoare și care vedeau în lupta poporului român o componentă a acțiunii lor generale pentru emancipare, iar în succesele românești — este suficient să amintim aici unirea din 1859 și cîștigarea independenței depline în 1877 — un imbold și un exemplu demn de urmat, o confirmare a justiției propriilor lor lupte și o întărire a credinței lor în victoria finală. Astfel, Unirea Moldovei cu Țara Românească a reprezentat „un act de covârșitoare importanță nu numai în destinul istoric al neamului românesc, ci și în evoluția evenimentelor din sud-estul continentului, statul român sprijinind — chiar în situația cînd Poarta era încă putere suzerană — mișcările de eliberare ale popoarelor balcanice, în primul rînd ale bulgarilor și albanezilor“ (p. 136).

În lucrare sînt numeroase pagini care ilustrează sprijinul dezinteresat al poporului și statului român acordat după 1859 popoarelor balcanice în lupta de eliberare sau de afirmare a culturii lor naționale, toate acestea culminînd cu angajarea armatei române în 1877, alături de armata rusă, în luptele de la sud de Dunăre, unde și-a adus o contribuție de mare preț la victoria împotriva Imperiului otoman.

În urma evenimentelor din anii 1877—1878, popoarele balcanice și-au văzut încununate cu succes eforturile, chiar dacă nu pe măsura aspirațiilor lor legitime. Astfel, Congresul de pace de la

Berlin a recunoscut independența României, Serbiei și Muntenegrului, iar situația poporului bulgar s-a îmbunătățit considerabil prin crearea unui principat autonom. Odată cu aceasta, în cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice s-a dat cale liberă dezvoltării relațiilor de producție de tip capitalist, formarea statelor naționale independente dînd un puternic impuls dezvoltării social-economice în această parte a Europei (p. 250—251).

Perioada 1878-1908, delimitată de Congresul de la Berlin și revoluția „junilor turci” din 1908, de care se ocupă capitolul al VII-lea al lucrării, se caracterizează în istoria popoarelor balcanice prin două tendințe contradictorii. Pe de o parte, este vorba de un proces obiectiv, progresist de consolidare a independenței naționale a României, Serbiei, Muntenegrului și Greciei, de realizarea unității naționale a poporului bulgar, de continuarea luptei de eliberare națională în teritoriile aflate încă sub stăpînirea otomană și habsburgică, de înscrierea tot mai rapidă a popoarelor balcanice pe linia dezvoltării capitaliste; pe de altă parte, se accentuează amestecul marilor puteri imperialiste în raporturile dintre statele balcanice, ele contribuind la exacerbarăa unor contradicții existente între țările din regiune (explicabile, pînă la un anumit punct, avînd în vedere dificultățile lichidării moștenirii lăsate de asuprirea străină de secole, faptul că țările balcanice se aflau în etapa delimitării granițelor statelor naționale), care vor degenera în războaie sau vor căuta să încerce să-și extindă ele însele stăpînirea asupra unor teritorii aparținînd popoarelor balcanice. Problemele de care se ocupă acest capitol sînt, prin simpla înșiruire a lor, de natură a sugera complexitatea și varietația fenomenelor social-politice ce au avut loc în Balcani în acești 30 de ani: situația generală în Balcani după Congresul de la Berlin, răscoala din Rumelia Orientală și unirea acestei provincii cu Principatul autonom al Bulgariei (1885), atitudinea marilor puteri și a celorlalte state balcanice față de unirea poporului bulgar, războiul sirbo-bulgar și pacea de la București (1886), războiul greco-otoman (1897), lovitură de stat din Serbia și înlăturarea dinastiei Obrenović (1903), răscoala din Macedonia și implicațiile ei pe plan internațional (1903), iradeaua sultanului privind acordarea de drepturi aromânilor din Imperiul otoman (1905), crearea blocurilor imperialiste ale Triplei Alianțe și Triplei Înțelegeri și implicațiile

acestui fapt asupra situației din Balcani etc.

În acest cadru internațional extrem de labil, România s-a evidențiat ca un factor incontestabil de ordine și pace, cu un rol de primă importanță în politica sud-estului european. Este elocvent, în acest sens, rolul constructiv pe care l-a jucat în încetarea războiului sirbo-bulgar din 1885 și în încheierea păcii, ca și întreaga politică dusă de guvernul român în acei ani, inclusiv poziția adoptată în problema situației românilor sud-dunăreni.

O situație deosebit de complexă s-a menținut în Balcani și în perioada cuprinsă între revoluția „junilor turci” (1908) și începutul primului război mondial, al cărui pretext l-au furnizat Balcanii, dar a cărui origine s-a aflat în contradicțiile dintre marile puteri imperialiste cu interese prezente peste tot în lume, inclusiv în Balcani. Acest lucru se desprinde foarte clar din capitolul dedicat acestei perioade din lucrarea lui Nicolae Ciachir, în care apare cu claritate că marile puteri au fost implicate direct sau indirect, în măsură mai mică sau mai mare, în toate evenimentele și crizele care au avut loc în această regiune, începînd cu „criza bosniacă” și pînă la declanșarea războiului (1914). Chiar războaiele balcanice (1912—1913), în care marile puteri nu au participat direct (fiindcă nu mai putem considera Imperiul otoman o mare putere!) s-a desfășurat pe un fundal în care se profila puternic prezența acestora. Ele au supravegheat îndeaproape desfășurarea evenimentelor și soluțiile la care s-a ajuns, gata oricînd să intervină în cazul în care interesele lor fundamentale ar fi fost afectate. Dacă nu au făcut-o totuși și au lăsat popoarele balcanice să-și rezolve problemele între ele, acest fapt s-a datorat echilibrului de forțe dintre cele două grupări de mari puteri și reorientărilor care s-au produs acum în politica externă a unor state balcanice și, implicit, în atitudinea unor mari puteri față de ele.

Evenimentele legate de desfășurarea primului război mondial și antrenarea țărilor balcanice în conflict, prezența problemelor sud-estului european în dezbaterile Conferinței de pace de la Paris și soluțiile care li s-au dat, prelungirea operațiilor militare în Balcani în urma războiului greco-turc și victoria revoluției kemaliste sînt analizate într-un capitol separat al lucrării (al IX-lea). Autorul urmărește cu atenție desăvîrșirea procesului istoric progresist de formare a statelor naționale în zonă pe ruinele fostelor imperii multi-

naționale reacționare, inclusiv dispariția Imperiului otoman și formarea statului național turc.

Ultimul capitol al lucrării lui Nicolae Ciachir se ocupă de contribuția spirituală a sud-estului european în epoca modernă. Sînt prezentate aici succesele obținute de popoarele balcanice pe linia dezvoltării culturii naționale, a științei și învățămîntului, a creării instituțiilor culturale moderne, sînt amintite numeroase personalități culturale și științifice din țările balcanice care prin activitățile lor au adus contribuții esențiale la dezvoltarea culturii și științei nu numai în patriile lor, ci se înscriu cu aport meritoriu în dezvoltarea culturii și științei universale.

Cu o documentare arhivistică bogată și o literatură de specialitate variată,

ilustrînd toate istoriografiile naționale din Balcani, precum și din alte țări din afara zonei (U.R.S.S., Polonia, Italia, Franța, R.F.G., Marea Britanie, S.U.A. etc.), lucrarea „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă” se impune ca o realizare remarcabilă a științei istorice românești, continuînd vechi și valoroase tradiții în domeniul studierii istoriei sud-estului european. Am sugera autorului ca la o nouă ediție să acorde un spațiu mai mare în economia lucrării problemelor privind viața politică internă din statele balcanice, dezvoltarea economică și schimbările produse în structura socială, precum și mișcarea muncitorească din țările balcanice.

ION CALAFETEANU

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1988 (III)

N. IORGA, *Istoria Românilor*, ediția a II-a. Coordonatori Gheorghe Buzatu și Victor Spinei. Vol. I, partea I și a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, 352 p. + 16 p. planșe ; 306 p. + 32 p. planșe.

Republicarea monumentalei sinteze (zece volume) asupra istoriei românilor (din cele mai vechi timpuri pînă spre sfîrșitul perioadei interbelice) a marelui savant și patriot Nicolae Iorga se înscrie ca un important și necesar act de cultură, menit să înlănească generațiilor de azi cunoașterea unei opere capitale a istoriografiei naționale.

Îngrijitorii ediției își propun să ne ofere textul original, integral al *Istoriei Românilor*, însoțit, la fiecare volum, de note și comentarii, care supun discuției chestiunile generale tratate, și de cite o postfață, cu rolul de a fixa contribuția lui N. Iorga la clarificarea problemelor de istorie abordate și de a prezenta sta-

diul actual al cercetărilor în domeniile dezbătute. Acest prim tom este constituit din două părți. Prima, *Strămoșii. Înainte de romani*, este îngrijită de Vasile Chirica, Virgil Mihailescu-Bîrliba și Ion Ioniță, care au stabilit textul, au realizat notele, comentariile, postfața și indicele. Introducerea, intitulată „N. Iorga — istoricul militant“, și o notă privind întreaga ediție sînt semnate de Gheorghe Buzatu și, respectiv, Victor Spinei. *Sigiliul Romei* este titlul generic al părții a II-a ; text stabilit, note, comentarii, notă asupra volumului, postfață, addenda și indice de Virgil Mihailescu-Bîrliba, Vasile Chirica, Ion Ioniță. Sîntem întru totul de acord cu aprecierea că „noua ediție a *Istoriei Românilor*, îngrijită de cunoscuți specialiști și actualizată sub raport bibliografic și informativ cu tot ceea ce știința istorică generală a acumulat esențialmente în ultima jumătate de veac, conferă creației de culme a istoricului Nicolae Iorga primatul neperisabilității, al durabilității unui monument ridicat poporului român de către unul din cele mai strălucite spirite pe care le-a zămislit“ (vol. I, partea întâi, p. 41).

NICOLAE EDROIU, *Pe urmele lui Horea*, Editura Sport-Turism, București, 1988, 224 p. + 32 p. planșe

Scrisă pe baza unei documentații largi, cu un verb încărcat de emoție, lucrarea lui Nicolae Edroiu își propune să urmărească destinul de erou al moșului din Albac, cel care și-a închinat întreaga viață cauzei poporului său, împrejurările prin care personalitatea conducătorului marii epoei a țărănimii române din 1784 a intrat definitiv în conștiința națională, modul cum poporul l-a cinstit pentru marea lui faptă.

Desigur, în filele cărții sînt cuprinse peregrinările lui Horea ca moț călător cu brațele și uneltele lui, călătoriile întreprinse la împăratul de la Viena, prin care inițiază o nouă cale de luptă, cea petiționară, drumurile sale prin Apuseni, pregătind declanșarea bătăliei din 1784 și, apoi, conducînd-o cu neostenită dirzenie. Aparte, se conturează semnificația internațională a ridicării românești de la 1784. Ea a stîrnit, într-adevăr, atenția nu numai a Curții de la Viena, direct interesată, ci și a cercurilor politico-diplomatice de pe întregul continent. Prin intermediul ziarelor vremii, numele lui Horea este făcut cunoscut opiniei publice europene și de peste ocean, interesul fiind prelungit în timp prin noi tipărituri: broșuri, calendare, foi volante cu reproduceri ale

figurii eroului românilor ș.a. Astfel, opinia publică europeană, factorii politici au luat act în chip definitiv de existența unei probleme românești în Transilvania, de starea de asuprire națională și socială în care se găseau cei care-i formau temeiul și-i constituiau imensa majoritate a locuitorilor.

Finalul cărții surprinde urmele adînci pe care le-a săpat Horea în conștiința posterității. Acțiunea și sacrificiile lui s-au transmis, fără întrerupere, în conștiința colectivă a poporului român, a cărei admirație și recunoștință s-au întrupat admirabil în cîntecul popular de tradiție istorică, în tradiția populară. Încă în epocă, pentru a nu fi uitate evenimentele, ele sînt notate pe vechi tipărituri românești sau manuscrise. Chipul lui Horea — uneori și scena supliciului — este zugrăvit în lăcașurile de cult ale românilor transilvăneni. Marea ridicare la luptă avînd în frunte pe Horea devine un subiect predilect al istoriografiei noastre, începînd cu Samuil Micu, care se referă la ea în *Istoria și lucrurile și întîmplările românilor* (1801), și continuînd pînă în zilele noastre. Numele lui Horea „a intrat în legendă încă în vremea marilor lui întreprinderi, rămînînd, în timp, așezat în chip definitiv în conștiința colectivă românească alături de cele mai populare personalități din istoria națională. S-a ridicat din straturile cele mai sărace ale țărănimii noastre, exclusiv prin marea lui faptă, pentru împlinirea căreia n-a șovăit nici o clipă, după cum dirz a stat și în fața judecății și în ceasul cumplutului supliciu“. Iar înțelesurile faptei lui „depășesc curînd momentul desfășurării ei, extinzîndu-se asupra unei întregi perioade de străduințe românești în direcția socială și politico-națională“ (p. 5).

*** *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*. Studiu introductiv, ediție, note și glosar de Nicolae Bocșan și Valeriu Leu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, 306 p. + 12 p. planșe.

Memorii, amintiri, jurnale, confesiuni, însemnări — o paletă largă de mărturii istorice de o valoare documentară indiscutabilă. Multe s-au publicat, dar încă foarte multe își așteaptă editorii. Este și cazul memorialisticii referitoare la revoluția română de la 1848 în desfășurarea ei pe meleagurile transilvane. Aceasta „ocupă un loc distinct în ansamblul memorialisticii pașoptiste prin

marea sa diversitate, numărul mare de texte păstrate, cele mai multe inedite sau publicate în reviste greu accesibile, dar și prin rosturile ce le-a avut în spiritul public ardelean, în cristalizarea sau consolidarea tradiției pașoptiste în societatea românească a secolului al XIX-lea“ (p. 20).

În evoluția ei se disting, așa cum relevă Nicolae Bocșan și Valeriu Leu în amplul și aprofundatul studiu introductiv care deschide volumul, trei faze. Prima — cea a începuturilor — se datorează în mare măsură lui Al. Papiu Ilarian. Făcându-și cunoscută intenția de a realiza o istorie a revoluției (au și apărut, la Viena în 1851 și 1852, primele două volume, din cele șase proiectate, sub titlul *Istoria românilor din Dacia Superioară*), el primește sprijinul frun-țaișilor români, care își scriu memoriile pentru a-i oferi date și informații necesare pentru redactarea sintezei. Dintre acestea, editorii au selectat nouă texte (din totalul de 13 cîte au fost cuprinse în volum), opt fiind inedite iar unul publicat în „Drapelul“ din 1901. Sînt, în genere, consemnări lapidare, cele mai multe cantonate într-un spațiu geografic limitat, dar redactate cu un evident scop politic, avînd un caracter justificativ și legitimînd marea acțiune națională și socială a românilor. De pildă, Partenie Gruescu relatează „Evenimentele anului 1848 și 1849 prin ținutul Făgetului“, iar Iosif Giura „Descripțiunea rezelului civil încît același a atins satul Bucium“; Atanasie Sandor întreprinde un „Studiu asupra evenimentelor de peste munți din anii 1848—49, cu nararea celor întîmplate în părțile Aradului“; Simeon Balint o „Scurtă descriere a evenimentelor din Munții Apuseni a Transilvaniei (sau Țara Moșilor numită) în

anul 1848, începînd de la martie pînă în octombrie același an“, iar Vasile Ladislau Pop un „Extract din evenimentele revoluționare 1848 august—decembrie în ținutul Someșului“.

Instaurarea dualismului austro-ungar, care își face rapid cunoscute consecințele nefaste pentru români, determină apariția, în deceniul opt al secolului trecut, a unei noi generații de memorialiști. Inspiratorul a fost George Barițiu, cel care a lansat o intensă campanie de adunare și publicare a izvoarelor revoluției, deschizînd larg coloanele revistei „Transilvania“ în acest sens. Acum se inaugurează seria memoriilor de anvergură, ce abordează într-un spirit istoric mai pronunțat chestiunile fundamentale ale revoluției române (ilustrative fiind în volumul de față cele ale lui Ioan Ciurileanu și Francisc Mihăilașiu). Cea de-a treia fază în evoluția memorialisticii ardelenice se afirmă în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului al XX-lea, fiind ilustrată de ultimii tribuni sau revoluționari rămași în viață, care se rostesc și din dorința de a menține mereu treaz spiritul pașoptist în conștiința contemporanilor (în volum sînt reproduse însemnările lui Isaia Moldovan). „Decupaje ale unei epoci de mare complexitate, memoriile transmit peste veac mitul revoluției ca suport al unei conștiințe colective statornic atașată idealurilor pașoptismului, spiritului revoluționar, a cărui resurrecție o prepară, pe coordonatele înaintașilor în toamna anului 1918, cînd se implinise, în alt cadru intern și internațional, o mare parte a rostirilor generației revoluționare... Armă a revanșei și a eliberării, memorialistica pașoptistă a contribuit plenar la pregătirea Marii Uniri ce încununează fapta de la 1848“ (p. 77).

N. ADÂNILOAE, *Răscola țăranilor din 1888*, Editura Academiei R. S. România, București, 1988, 288 p.

toriei noastre“, „nația în înțelesul cel mai adevărat al cuvîntului“.

Lucrarea analizează, mai întîi, situația social-economică a țăranimii după reforma agrară din 1864, punînd în evidență agravarea situației acesteia, ceea ce a generat frămîntări în lumea satului. „Cauzele principale — directe și persistente — ale răscolei sînt, așadar, cele economice care, acumulate și agravate continuu timp de aproape un sfert de veac, au adus țăranimea în starea critică și explozivă din primăvara anului 1888. La modul concret acestea erau: lipsa de pămînt a unei mari părți a țăranimii, învoielile agricole oneroase cu moșierii și arendașii, creșterea dijmei,

Prezenta monografie abordează un moment important din istoria țăranimii române, clasa care, după cum scria Mihai Eminescu, este „purtătorul is-

a arenzii și a cametei la sate. Lor li se adăugau abuzurile, vexațiunile și jafurile aparatului administrativ — de la județe și comune — aparat care, în afară de împlinirea de la locuitori a impozitelor statului, căuta să-și etaleze zelul la executarea tocmelilor agricole în profitul moșierilor și arendașilor, ducînd, uneori, pe săteni la desperare. Mai sînt unele cauze secundare, imediate sau ocazionale, ca seceta din vara anului 1887 și, oarecum, agitațiile politice din iarna lui 1888, care au accentuat starea de mizerie ori de surescitare a țărănimii“ (p. 111—112).

Un spațiu larg conferă autorul desfășurării luptei țărănimii, prilej pentru a descrie formele de acțiune folosite de răsculați, variate și adeseori violente, remarcîndu-se ocuparea cu forța a unor pămînturi moșierești și încercările țărănilor de a pătrunde în orașe pentru a obliga autoritățile să le satisfacă revendicările. În capitole aparte ale monografiei se prezintă atitudinea partidelor politice, a cercurilor muncitorești și a

opinie publice față de răscoală, însemnătatea, ecoul și urmările sale. „Moment important al luptei poporului român împotriva asupririi sociale, răscoala din 1888 — conchide N. Adăniloae — constituie cea mai impresionantă mișcare a țărănimii noastre, din secolul trecut, pentru dreptate, pămînt și o viață mai bună. Răscoala a reliefat necesitatea înlăturării rămășițelor feudale din agricultură și a rezolvării democratice a problemei agrare. Problema agrară, cu implicațiile ei majore, cu confruntările sociale de amploare, a fost abordată în acel an de țărănime prin mijloace revoluționare. Țărănimea s-a ridicat la luptă pentru drepturile sale, dar a contribuit, prin aceasta, la dinamizarea proceselor evoluției întregii societăți românești. Totodată, răscoala, dezvăluind energiile revoluționare ale țărănimii, a înfricoșat clasele dominante, demonstrîndu-le că așa nu mai merge și determindu-le să ia anumite măsuri pentru ameliorarea condițiilor de viață și de muncă ale truditivilor ogoarelor“ (p. 254).

* * * *Scrisori către N. Iorga*, vol. 3 : 1913—1914. Ediție îngrijită de Petre Țurlea. Studiu introductiv de Andrei Pipidi, Editura Minerva, București, 1988, XLVI + 400 p.

i se adresează diversele mesaje nu apare altfel decît îl văd corespondenții săi : dincolo de ele și datorită lor ni se restituie epoca, de care astăzi ne găsim atît de departe“ (p. V).

Volumul de față — al 3-lea — cuprinde scrisorile pe care N. Iorga le-a primit în cursul anilor 1913 și 1914 (primele două, referitoare la anii 1890—1901 și, respectiv, 1902—1912, datorate lui Barbu Theodorescu, au apărut în 1972). Semnatarii lor din țară, de pe pămînturile românești cotropite, se adresează istoricului, cărturarului, profesorului, conferențiarului, animatorului cultural, omului politic, solicitîndu-i sprijinul, sfatul, colaborarea. Printre ei întîlnim numele lui Ioan Bogdan, I. E. Torouțiu, Vasile Pârvan, Sextil Pușcariu, Ștefan Meteș, Onisifor Ghibu, Vasile Goldiș, Octavian Tăslăuanu, D. Gusti, I. G. Duca, N. Bănescu ș.a. Din Chișinău, Pan Halippa îi solicita „cărți românești (autori, reviste, gazete, broșuri în chestii economice și științe folosite“ (p. 27), iar Iuliu Andrițoiu din Caransebeș, „opuri de istorie națională“ (p. 29). Profesorul I. Mateiu îi scria, la 15 mai 1913 : „Desigur aveți și d[umnea]voastră cunoștință de pri-

Prin strădania tenace a unor entuziaști cercetători se pune, treptat, în circuitul științific părți din imensul fond epistolar existent în arhive și care este legat de numele lui N. Iorga. Făcute publice, aceste mărturii se constituie într-o sursă documentară importantă pentru cunoașterea, la autenticele sale dimensiuni, a unei personalități de primă mărime a spiritualității românești. Prin intermedii lor, „a-l vedea în neîncetat contact cu societatea în mijlocul căreia a trăit, a-l urmări în legăturile pe care le-a avut de la un capăt la altul al țării și, mai mult decît orice alt român de atunci și pînă acum, peste hotare, este nu numai un spectacol fascinant, ci și o explicație a marelui său rol în viața publică. Omul, scriitorul, profesorul căruia

mejdia mare în care au ajuns școlile românești primare din Ardeal... Eu am tipărit un articol, în care am arătat cu date starea școlilor. În el am făcut un apel și la frații din Regat, care — după părerea mea — pot și sînt datori să ne ajute. Ar fi foarte necesară o propagandă în Tară pentru mîntuirea școlilor noastre. Noi nădăjduim mult de la o astfel de acțiune. Și nime altul nu este mai indicat s-o facă decît d[umnea]voastră, al cărui glas a fost ascultat de atîtea ori" (p. 66).

De asemenea, volumul înscrie mesajele adresate lui N. Iorga de istorici străini, între care s-au aflat bulgarul Nikolai Milev, sîrbul Stojan Novaković, germanul Karl Lamprecht, francezul Charles Bémont, italianul Gioacchino Volpe, cehul K. J. Jireček, rusul Aleksandr Vasiliev, englezul George Prothero și, nu în ultimul rînd, renumitul belgian Henri Pirrene, care sublinia, la 19 aprilie

1914: „Admir activitatea colaboratorilor dumneavoastră, dar în mod deosebit activitatea dumneavoastră. Cum aveți destul timp și energie să produceți, alături de atîtea mari lucrări, studii speciale atît de documentate și de bine construite despre probleme din cele mai diverse privind istoria Balcanilor? Dintre oamenii acestor vremuri dumneavoastră ați făcut mai mult decît oricine pentru cunoașterea acestei istorii. Iar acesta este un titlu de recunoștință din partea tuturor savanților și îndeosebi din partea compatrioților dumneavoastră. Căci, pe măsură ce cunoștințele noastre, în legătură cu Europa orientală, se precizează, înțelegem mai bine, prin comparație, evoluția Europei noastre și ne simțim mai apropiați de acel ideal sintetic, care trebuia să fie acela al oricărui istoric adevărat și de care nu te poți apropia decît prin comparație" (p. 244).

MIHAI RALEA, *Scrieri*, vol. 5. Ediție, prefață și note de Florin Mihăilescu, Editura Minerva, București, 1988, XXII + 414 p.

Ediția prezintă a operei lui Mihai Ralea, realizată cu pasiune și competență de Florin Mihăilescu, a ajuns la cel de-al 5-lea volum, destinat aducerii la lumină a publicisticii acestui însemnat om de litere și de cultură. Sînt înmănușate articolele cu caracter social și politic publicate de M. Ralea, de la 2 iunie 1919 și pînă la 4 februarie 1938, în diferite periodice, cum au fost: „Viața românească” — revistă unde a avut cea mai îndelungată colaborare și cu destinul căreia s-a identificat, „Fapta”, „Ideea europeană” — cunoscuta revistă a lui C. Rădulescu-Motru, „Cuvîntul liber”, „Stînga”, „Adevărul”, „Dreptatea” — oficios al P.N.T., al cărui director a fost din martie 1934 pînă la 31 martie 1938.

Cum se arată în prefața volumului, aceste articole, care completează în mod

fericit imaginea gînditorului social și a sociologului profesionist cu cea a ziaristului militant pentru democrație și progres, pot fi clasificate, tematic și tipologic, în trei categorii: în texte cu caracter programatic, în care Mihai Ralea își înfățișează direct opțiunile și opiniile generale politice (de pildă: *Perspectivile țărănismului în fața noilor curente sociale*, apărut în 1935); materiale despre evenimente la ordinea zilei pe plan național sau european; articole cu caracter polemic, care demască politicianismul, atrag atenția asupra pericolului fascismului, se ridică în apărarea valorilor și instituțiilor sistemului democratic. „Publicistica lui Mihai Ralea — subliniază Florin Mihăilescu — deține în opera lui tocmai rolul de revelator al acestor merite morale și cetățenești ale unei mari conștiințe democratice și progresiste. Pe deasupra tuturor avaturilor, inevitabile unei evoluții istorice complexe și în definitiv obligatoriu dialectice, paginile de luptă socială și politică ale lui Ralea își dezvăluie cu strălucire fondul lor durabil, oferindu-ne un excelent prilej de meditație și vigilență în confruntările primejdioase prin care omenirea continuă și azi să-și caute destinul. În această căutare, îl simțim încă pe cărturarul demult dispărut alături de noi” (p. XX).

* * * „Revista arhivelor“. 1924—1985. Bibliografie tematică, București, 1988, 536 p.

Editată sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, „Revista arhivelor“ s-a impus ca o publicație cu personalitate distinctă în rîndul periodicelor științifice din țara noastră. Concepută inițial, în anul 1924, să găzduiască studii de teorie și practică arhivistică, revista și-a lărgit simțitor aria tematică, incluzînd în paginile sale studii și articole de analiză istorică pe baza valorificării bogatelor izvoare arhivistice existente, materiale din perimetrul științelor speciale ale istoriei.

Stă mărturie, în acest sens, prezenta bibliografie tematică a „Revistei arhivelor“, al cărei conținut vizează intervalul

1924—1985, răstimp în care au apărut peste o sută de numere ale revistei. Util instrument de informare, bibliografia este structurată în patru secțiuni. Prima — *Documentele zilelor noastre* — inserează documentele de partid publicate, expuneri ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, editoriale consacrate unor momente de mare semnificație ale construcției societății noi pe pămîntul României. Cea de-a doua — *Studii, comunicări, articole* — cuprinde studiile și articolele de istorie care au apărut în revistă, materialele de natură arhivistică (acestea grupate în : legislație arhivistică, teorie și practică arhivistică, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, prețuitori ai arhivelor), ca și cele din domeniul științelor sociale, precum : istoria instituțiilor, istoria dreptului, diplomatică, paleografie, cronologie, cartografie, heraldică, numismatică, geografie și demografie istorică etc. A treia parte conține o prezentare a *Documentelor* care au fost aduse la cunoștința istoricilor prin intermediul revistei, iar a patra, și ultima, este destinată *Instrumentelor de lucru* (bibliografii, glosare, liste de dregători și miniștri ș.a.).

PETRE POPA, PAUL DICU, SILVESTRU VOINESCU, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei R. S. România, București, 1988, 360 p.

Eforturile a trei pasionați cercetători se împlinesc în mod fericit prin această carte, ce se constituie, în adevăr, în prima monografie a orașului Pitești. Merită cu prisosință menționată această apariție, nu numai pentru conținutul său intrinsec valoros, ci și pentru faptul că asemenea lucrări, care contribuie benefic la adîncirea cunoașterii istoriei naționale, sînt încă puține în peisajul nostru istoriografic.

Fundată pe un larg și divers material documentar, cartea ne dezvăluie, într-o

manieră unitară, evoluția acestei localități de-a lungul vremurilor, evoluție care — remarcă și argumentează autorii — „se caracterizează, în primul rînd, prin permanența, prin continuitatea de viațuire și de muncă a colectivităților umane aici, la confluența Argeșului cu Rîul Doamnei, pe parcursul tuturor epocilor istorice și orînduirilor sociale“ (p. 33). Aici a existat o vatră de istorie din paleolitic, cu o continuitate de viață în neolitic, în epocile bronzului și fierului (sînt indicii arheologice ale urmelor unor fortificații geto-dacice în perimetrul orașului) și în mileniul migrațiilor. Pe aceste locuri s-a ridicat o așezare urbană importantă, cu o însemnată pondere economică în epoca medievală (o locuire a orașului este dovedită arheologic din secolele VIII—X, deci cu mult înainte de 20 mai 1388, cînd, în hrisovul emis de Mircea cel Mare, se vorbea de „hotarul Piteștilor“), cu o prezență distinctă în epoca modernă și, apoi, pînă în contemporaneitatea socialistă.

Trecutul municipiului Pitești este privit, din punct de vedere metodologic, în-

cadrat intim și în strînsă conexiune cu istoria generală a țării, cu problemele mari ale poporului nostru, autorii punîndu-ne astfel la dispoziție, am putea spune, o lectură de istorie a patriei prin prisma realităților, a visurilor, frămîntărilor și făptuirilor oamenilor acestor locuri. Paginile lucrării înfățișează participarea piteștenilor la revoluțiile din 1821 și 1848, relevă adeziunea lor la actul Unirii Principatelor și contribuția pe care au dat-o la cucerirea și consolidarea independenței de stat, descriu faptele de vitejie și eroism ale ostașilor piteșteni în cursul bătăliilor războiului de reîntregire, care s-au înscris în uriașul efort național pentru făurirea Marii Uniri. Sînt redate acțiunile comuniștilor, a tuturor elementelor revoluționare, democratice și progresiste din Pitești împotriva pericolului fascist — în cursul cărora s-a remarcat, la loc de frunte, activitatea desfășurată de militantul comunist Nicolae Ceaușescu —, încă-

drarea plenară a locuitorilor orașului în lupta întregului popor pentru victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, pentru înfăptuirea operei de construire a socialismului în România.

De asemenea, monografia surprinde, în evoluția istorică, treptele modernizării orașului, cu viața sa economică (redată în aspectele și datele definitorii), cu viața sa publică (cu manifestarea organizațiilor locale ale diferitelor partide politice existente, o atenție însemnată fiind conferită partidului politic al clasei muncitoare), cu viața sa culturală (învățămint, activitatea teatrală și muzicală, ziaristică).

Sînt acestea doar cîteva gînduri prilejuite de lectura unei cărți valoroase, prin care autorii ei au cinstit sărbătorirea a 600 de ani de la prima atestare documentară a orașului lor.

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ: Речь на Торжественном собрании, организованном ЦК РКП, Великим Национальным Собранием и Национальным Советом Фронта Демократии и Социалистического Единства по случаю 45-ой годовщины антифашистской и антиимпериалистической революции национального и социального освобождения 3

XIV-ый Съезд РКП — съезд великих социалистических побед, подлинного суверенитета и полной независимости Родины 16

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ: Крестьянство — основная социальная сила в борьбе румынского народа за общественный прогресс, национальное единство и независимость, для революционного преобразования румынского общества .. 28

КРИСТИАН ИОНЕСКУ, ИОАН ШТ. ОПРЯ: Румынское социалистическое государство. Рост роли партии в процессе создания нового строя 57

ГЕОРГЕ ТУДОР: Экономико-социальное развитие Румынии в территориальном профиле — существенная часть созидания всеобщего развитого социалистического общества 77

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Отношение демократических сил — во главе с РКП — против фашистской внутренней и внешней опасности в течении 1938 года: *Василе Бобоческу* 92

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

Международное рабочее движение в 1934—1939 годах 111

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

„Istoria militară a poporului român“ („Военная история румынского народа“) Том. V. Военное изд-во, Бухарест, 1988, 936 стр.: *Октавиан Бурчин* 131

ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ, „Transilvania — străvechi rământ românesc“ („Трансильвания — древняя румынская территория“), II-е переработанное и дополненное издание. Военное изд-во, Бухарест, 1988, 208 стр. + 22 карты: *Ион Илинчою* .. 137

ХОРИЯ БРЕСТОЮ, „O istorie mai puțin obișnuită. In culisele frontului secret din România“ („Менее необыкновенная история. За кулисами тайного фронта в Румынии“). Политическое изд-во Бухарест, 1987, 366 стр.: *Валентин Стан* 142

НИКОЛАЕ ЧАКИР, „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789—1923)“ („История народов юго-восточной Европы в новое время 1789—1923 гг.“). Научное и энциклопедическое изд-во, Бухарест, 1987, 407 стр.: *Ион Калафетяну* 145

ЗАМЕТКИ

Книги, посвященные истории, изданные в 1988 г. (III): *Ион Мамина* 151

CONTENTS

NICOLAE CEAUSESCU: Speech Delivered at the Solemn Meeting Organized by the Central Committee of the Romanian Communist Party, the Grand National Assembly and the National Council of the Socialist Democracy and Unity Front to Mark the 45th Anniversary of the Anti-Fascist and Anti-Imperialist Revolution of Social and National Liberation 3

The XIVth Congress of the Romanian Communist Party — the Congress of Major Socialist Triumphs, of Genuine Sovereignty and the Homeland's Full Independence 16

ARTICLES — PAPERS

ION POPESCU-PUTURI: The Peasantry — the Basic Social Force of the Romanian People's Struggle for Social Progress, Unity and National Independence, for the Revolutionary Remaking of the Romanian Society 28

CRISTIAN IONESCU, IOAN ST. OPREA: The Romanian Socialist State. The Enhancing of Its Role in the Process of Making the New Social System 57

GHEORGHE TUDOR: The Territorial Economic and Social Development of Romania — an Essential Constituent of the Building Up of the Multilaterally Developed Socialist Society 77

DOCUMENTARY STUDIES

The Stand of the Democratic Forces led by the R.C.P. Against the Internal and Foreign Foreign Fascist Menace in 1938: *Vasile Bobocescu* .. 92

PAGES OF WORLD HISTORY

The International Workers' Movement Between 1924 and 1939 111

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

„Istoria militară a poporului român“ (The Military History of the Romanian People), vol. V, Military Publishing House, Bucharest, 1988, 936 p.: *Octavian Burcin* 131

ILIE CEAUȘESCU, „Transilvania — străvechi pământ românesc“ (Transylvania — Ancient Romanian Land), IInd edition, revised and completed, Military Publishing House, Bucharest, 1988, 208 p. + 22 maps: *Ion Ilincioiu* 137

HORIA BRESTOIU, „O istorie mai puțin obișnuită. În culisele frontului secret din România“ (A Less Common History. Behind the Scenes of the Secret Front in Romania), Political Publishing House, Bucharest, 1987, 366 p.: *Valentin Stan* 142

NICOLAE CIACHIR, „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789—1923)“ (The History of the Peoples in South-Eastern Europe During the Modern Age (1789—1923), Scientific and Encyclopaedic Publishing House, Bucharest, 1987, 406 p.: *Ion Calafeteanu* 145

NOTES

Books on History Published in 1988 (III): *Ion Mamina* 151

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUȘESCU: Discours prononcé devant L'Assemblée solennelle organisée par le Comité Central du Parti Communiste Roumain, la Grande Assemblée Nationale et le Conseil National du Front de la Démocratie et de l'Unité Socialistes, lors du 45-ème anniversaire de la révolution de libération sociale et nationale, antifasciste et anti-imperialiste 3

Le XIV-ème Congrès du Parti Communiste Roumain — le Congrès de majeures victoires socialistes, de la vraie souveraineté et de l'indépendance complète du pays 61

ARTICLES — EXPOSÉS

ION POPESCU-PUTURI: La paysannerie — la force sociale fondamentale de la lutte du peuple roumain pour progrès sociale, unité et indépendance nationale, pour la transformation révolutionnaire de la société roumaine 28

CRISTIAN IONESCU, IOAN ȘT. OPREA: L'état socialiste roumain. Le développement de son rôle dans le procès de l'édification de la nouvelle société 57

GHEORGHE TUDOR: Le développement économique et social — territorial de la Roumanie — élément essentiel de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée 77

ÉTUDES DOCUMENTAIRES

L'attitude des forces démocratiques dirigées par le P.C.R. contre le danger fasciste interne et étranger pendant l'année 1939: *Vasile Bobocescu* 92

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

Le mouvement ouvrier international dans l'intervalle 1934—1939 111

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

„Istoria militară a poporului român“ (L'histoire militaire du peuple roumain), vol. V, Editions Militaires, Bucarest, 1988, 936 p.: *Octavian Burcin* 131

ILIE CEAUȘESCU, „Transilvania — străvechi pământ românesc“ (La Transylvanie — ancienne terre roumaine), II-ème édition, revue et complétée, Editions Militaires, Bucarest, 1988, 208 p. + 22 cartes: *Ion Ilincioiu* 137

HORIA BRESTOIU, „O istorie mai puțin obișnuită. În culisele frontului secret din România“ (Une histoire moins commune. Dans les coulisses du front secret de Roumanie), Editions Politiques, Bucarest, 1987, 366 p.: *Valentin Stan* 142

NICOLAE CIACHIR, „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789—1923)“ (L'histoire des peuples du Sud-Est de Europe à l'âge moderne), Editions Scientifiques et Encyclopédiques, Bucarest, 1987, 406 p.: *Ion Calafeteanu* 145

NOTES

Livres d'histoire publiés en 1988 (III): *Ion Mamina* 151

INHALT

NICOLAE CEAUȘESCU. Rede des Genossen Nicolae Ceaușescu an der feierlichen Versammlung veranstaltet vom Zentralkomitee der Rumänischen Kommunistischen Partei, der Grossen Nationalversammlung und dem Landesrat der Sozialistischen Demokratie und Einheit anlässlich des 45. Jahrestages der antifaschistischen und ant imperialistischen Revolution der sozialen und nationalen Befreiung 3

Der XIV. Kongress der Rumänischen Kommunistischen Partei — Kongress der grossen sozialistischen Siege, der wahrhaften Souveränität und der völligen Unabhängigkeit des Vaterlandes 16

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUTURI: Die Bauernschaft — die soziale Grundkraft des Kampfes des rumänischen Volkes um sozialen Fortschritt, nationale Einheit und Unabhängigkeit, um revolutionäre Verwandlung der rumänischen Gesellschaft .. 28

CRISTIAN IONESCU, IOAN ȘT. OPREA: Das rumänische sozialistische Staat Das Wachstum seiner Rolle in den Prozess des Aufbaues der neuen Ordnung 57

GHEORGHE TUDOR: Die sozial wirtschaftliche Entwicklung aller Gebiete Rumäniens — einen wesentlichen Bestandteil des Aufbaues der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft 77

DOKUMENTARISCHE STUDIEN

Die Stellung der demokratischen Kräfte, mit der R.K.P. an der Spitze, gegen der faschistischen Inneren — und Aussengefahr im Jahre 1938: *Vasile Bobocescu* 92

BLÄTTER FÜR WELTGESCHICHTE

Internationale Arbeiterbewegung in den Jahren 1934—1938 111

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„Istoria militară a poporului român“ (Militärische Geschichte des rumänischen Volkes), Band V, Editura Militară, București, 1988, 936 S.: *Octavian Burcin* 131

ILIE CEAUȘESCU, „Transilvania, străvechi pământ românesc“ (Siebenbürgen, uralten rumänischen Boden), Zweite Auflage, Editura Militară, București, 1988, 208 S. + 22 Karten: *Ion Ilincioiu* 137

HORIA BRESTOIU, „O istorie mai puțin obișnuită (Eine ungewöhnliche Geschichte), Editura Politică, București, 1987, 366 S.: *Valentin Stan* 142

NICOLAE CIACHIR, „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă. 1789—1923“ (Die Geschichte der Völkern in Süd-Ost Europas in moderne Epoche. 1789—1923), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, 406 S.: *Ion Calafeteanu* 145

AMMERKUNGEN

Die im Jahre 1988 veröffentlichte Bücher für Geschichte (III): *Ion Mamina* 151

SUMARIO

NICOLAE CEAUȘESCU: Discurso pronunciado en la Asamblea solemne organizada por el Comité Central del Partido Comunista Rumano, la Gran Asamblea Nacional y el Consejo Nacional del Frente de la Democracia y la Unidad Socialista, con motivo del 45 aniversario de la revolución de liberación social y nacional, antifascista y antilimperialista 3

El XIV Congreso del Partido Comunista Rumano — Congreso de las grandes victorias socialistas, de la verdadera soberanía y la plena independencia de a patria 16

Redactori : *Ion Mamina, Vasile Nicolae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus*

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se Întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Paligrafic „Casa Scintei“

ARTÍCULOS — COMUNICACIONES

ION POPESCU-PUTURI: El campesinado — la fuerza social básica de la lucha del pueblo rumano por el progreso social, la unidad y la independencia nacional, por la transformación revolucionaria de la sociedad rumana 25

CRISTIAN IONESCU, IOAN ȘT. OPREA: El Estado socialista rumano. El crecimiento de su papel en el proceso del forjamiento del nuevo sistema 57

GHEORGHE TUDOR: El desarrollo económico y social de Rumania en perfil territorial — componente esencial en el forjamiento de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada 77

ESTUDIOS DOCUMENTALES

La posición de las fuerzas democráticas encabezadas por el P.C.R. contra el peligro fascista interno y externo durante el año 1938: *Vasile Bobocescu* 92

PÁGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

El movimiento obrero internacional en los años 1934—1939. 111

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

„Istoria militară a poporului român“ („La historia militar del pueblo rumano“) tomó Editorial Militar, Bucarest, 1988, 936 págs.: *Octavian Burcin* 131

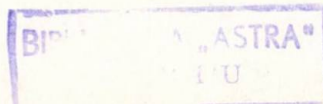
ILIE CEAUȘESCU, „Transilvania — străvechi pământ românesc“ („Transilvania — inmemorable tierra rumana“), II-a edición revisada y aumentada, Editorial Militar, Bucarest, 1988, 208 págs. + 22 mapas: *Ion Ilincioiu* 137

HORIA BRESTOIU: „O istorie mai puțin obișnuită. În culisele frontului secret din România“ („Una historia poco corriente. Entre los bastidores del frente secreto de Rumania“), Editorial Politică, Bucarest, 1987, 366 págs.: *Valentin Stan* 142

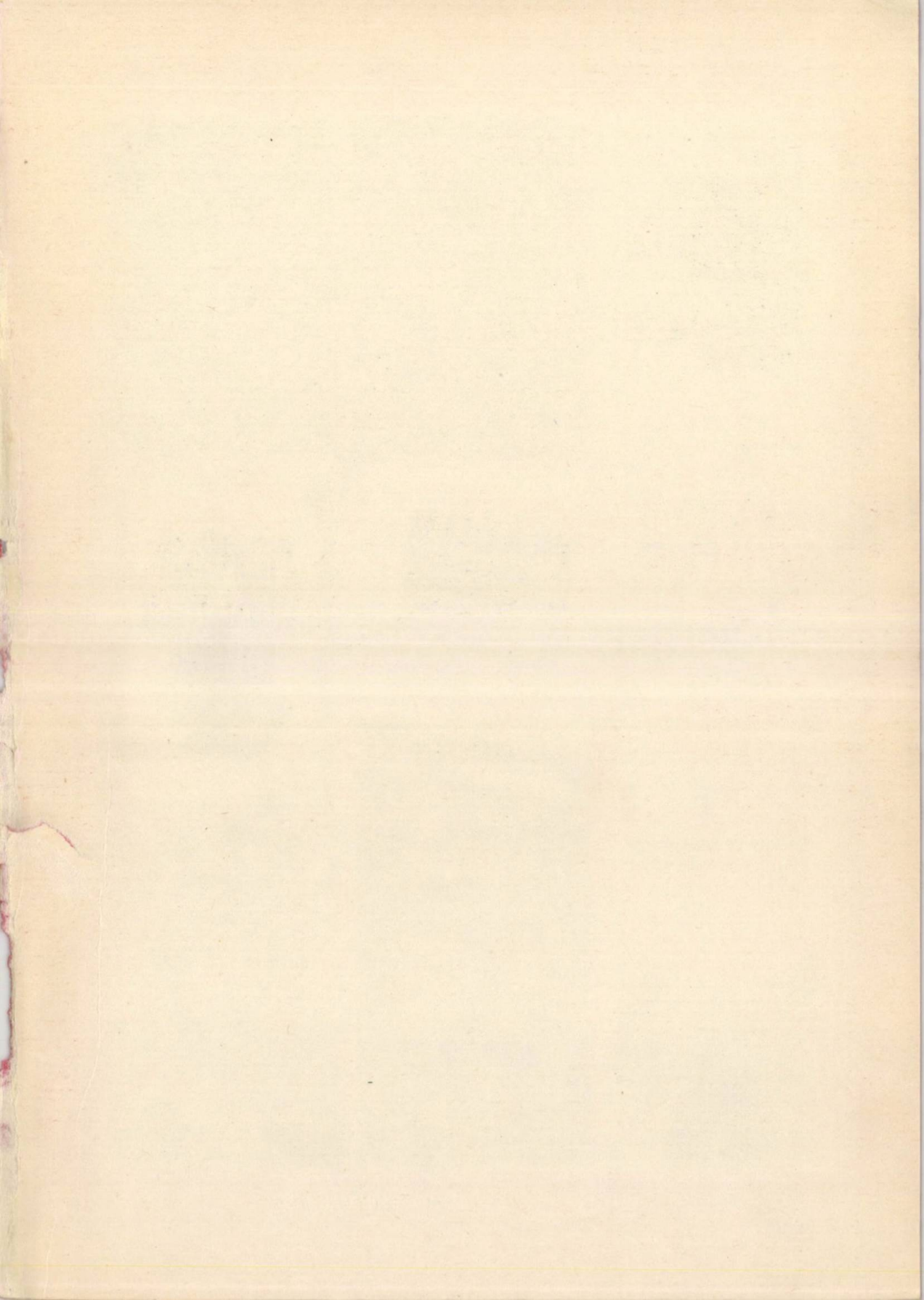
NICOLAE CIACHIR, „Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789—1923)“, „La historia de los pueblos del sur-este de Europa en la época moderna (1789—1923)“, Editorial Científica y Enciclopédica, Bucarest, 1987, 406 págs.: *Ion Calafeteanu* 145

APUNTES

Libros de historia aparecidos durante al año 1988 (III): *Ion Mamina* 151

DIN
CRONICA
RELATIILOR
POPORULUI
ROMÂN
CU
POPOARELE
VECINE

EDITURA MILITARA

MAREA REVOLUȚIE SOCIALISTĂ
DIN OCTOMBRIE ȘI ROMANIA

TRADIȚII
ALE
POPORULUI
ROMÂN
DE
SOLIDARITATE
ȘI PRIETENIE
CU
POPORUL
CHINEZ

Editura politică

au
apărut

sub egida
INSTITUTULUI
de
STUDII
ISTORICE
și
SOCIAL-
POLITICE

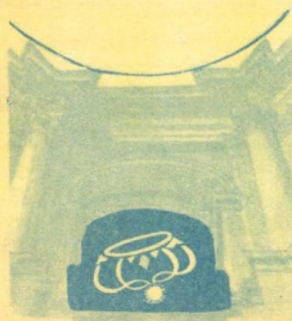
TRADIȚII
DE SOLIDARITATE
REVOLUȚIONARĂ
ROMÂN-O-
UNGARE

Editura politică

PRIETENIA
CEHOSLOVACO-
ROMÂNĂ

FILE DIN CRONICI
DE RĂZBOI

MONARHIA DE HOHENZOLLERN
VAZUTA DE CONTEMPORANI

SOLIDARITATEA
MIȘCĂRII
MUNCITOREȘTI
ȘI
DEMOCRATICE
DIN ROMANIA
CU MIȘCAREA
MUNCITOREASCĂ
ȘI
DEMOCRATICĂ
DIN BULGARIA

EDITURA POLITICĂ

